

f

r

GIB I. MIHĂESCU

I

(

4

I

GIB I. MIHĂESCU

O P E R E

I

NUVELE ȘI POVESTIRI

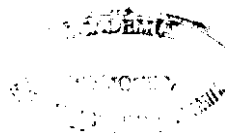
*Ediție îngrijită,
studiu introductiv,
note și variante
de*

AL. ANDRIESCU

S C R I I T O R I R O M Â N I

E D I T U R A M I N E R V A

B u c u r e ș t i , 197 6

STUDIU INTRODUCŢIV

Biografia lui Gib I. Mihăescu, apăsată de prejudecata că a fost în așa măsură sărăcită de boală încît n-a putut să-i influenţeze opera, este insuficient cunoscută. G. Călinescu a contribuit mult la răspîndirea ideii că scriitorul, timp îndelungat bolnav, a fost lipsit de „putinţa de a trăi realmente”, retrăgîndu-se într-un univers de halucinaţii.¹ Dintre comentatorii actuali, dealtfel cu merite mari în aducerea operei scriitorului în contemporaneitate şi în luminarea unor aspecte insuficient cercetate înainte, Nicolae Manolescu se situează cel mai aproape de această opinie privitoare la împrejurările vieţii lui Gib I. Mihăescu şi la raporturile dintre acestea şi operă.² Viaţa scriitorului, privită în această perspectivă, este aproape anulată, rămînînd, ca o compensaţie, doar opera. Scriitorul „nu trăieşte cu adevărat”, afirmă Nicolae Manolescu, iar „lipsa de biografie este evidentă” (*op. cit.*, p. XII). între biografie şi operă se iveşte chiar o opoziţie care reclamă suplinirea celei dintîi prin cea de a doua: „o viaţă banală, lipsită de evenimente, se întîlneşte cu o operă plină de evenimente neobişnuite, senzaţionale, o viaţă în care căutăm zadarnic neprevăzutul, aventura, cu o operă permanent tentată de neprevăzut, de aventură”. întrebarea care vine în finalul acestui raţionament, destinat să motiveze şi o anumită poziţie estetică, este de fapt o concluzie: „Să fie vorba de o compensaţie, de o revanşă a scriitorului asupra omului, a operei asupra vieţii?” (*op. cit.*, p. VII). Aşadar scriitorul caută în literatură — „dar nu numai atît”, ni se atrage atenţia cu prudenţă de către critic — compensaţia uriei vieţi

¹ G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Bucureşti, 1941, p. 681.

² Nicolae Manolescu, *Existenţa imaginară a lui Gib I. Mihăescu*, prefaţă la ediţia îngrijită de Ion Nistor, *Nuvela*, I, Editura pentru Literatură, 1967.

încătușate, frustrate. Acest raționament nu stinge interesul pentru viața scriitorului, ci are darul, mai degrabă, să-l stimuleze. Dar este oare viața lui Gib I. Mihăescu într-adevăr atât de ștearsă? Nu ne aflăm cumva în fața unui ciudat caz când imaginea ultimă, aceea a unui mare infirm, suprapusă peste aceea a omului de o extraordinară delicatețe, timiditate și modestie, care n-a știut să se afirme niciodată zgomotos, anulează total o viață care nu ne mai apare, la o cercetare atentă, nici atât de lipsită de neprevăzut și nici secătuită de aventură?

Scriitorul se naște la Drăgășani, în 23 aprilie 1894, în familia avocatului Ion Mihăescu. Dintr-o veche spiță oltenească, un Preda Stegaru, bunicul său, ar fi luptat în oastea lui Tudor Vladimirescu, Ion Mihăescu, cunoscut și sub numele de Nilă Stegaru, profesa avocatura la Drăgășani.¹ Soția energicului avocat oltean, „fiica unei boieroaice care se retrăsese la Mănăstirea dintr-un Lemn și se făcuse călugăriță”, introduce o notă romantică în biografia scriitorului. Această bunică misterioasă este o sursă de interpretări romanțioase, cu cunoscuta încheiere că partea de sensibilitate și de poezie, înclinația literară sînt moștenite de scriitor de la mama sa. Așa s-a spus și despre Eminescu și despre Sadoveanu și, recent, despre Labiș, încît faptul rămîne neconcludent ca argument de istorie literară. Cert este că familia îi putea oferi copilului o educație potrivită, deși se afla împovărată de o progenitură numeroasă. Dintre cei 12 copii, 8 băieți și 4 fete,² ai soților Mihăescu, unii se vor stinge la vîrste fragede, iar alții ca: Nicolae, Mihai, Sandu și Ionică, acesta din urmă cu reale aptitudini muzicale, vor muri în timpul studiilor sau în anii imediat următori, fără să atingă maturitatea.³ Avocatura și avantajul de a face parte dintre oamenii unor locuri binecuvîntate cu podgorii – familia avea o vie în comuna Călina de lîngă Drăgășani – i-au permis lui I. Mihăescu să se îngrijească de instruirea copiilor. Amintirea unui oraș dintre podgorii, cu oameni cuprinși, cărora le place traiul îndestulat, cheful oriental și aventura galantă, este foarte vie în nuvelele lui Gib I. Mihăescu. Dintr-un

astfel de trai fără griji, caracteristic pentru mulți dintre eroii nuvelor scriitorului, îi smulge o „întîmplare”, semnul fatalității, care le va modifica profund existența. Acești oameni ai copilăriei de la Drăgășani, cu unele amintiri și din Călina pămîntescă, îl vor urmări pe scriitor pînă în ultima sa proză, romanul neterminat *Vămile vîzduhului*, care-l aduce, în puținele pagini pe care le cunoaștem, pe sala de tribunal a unui tîrg de provincie, pentru ultima întîlnire cu lumea din *La „Grandiflora”*, din *Vin nou* sau *Scuarul*, și cu aceea a celorlalți „împricinați”, țărani din nuvelele de război, din *Troița* sau din *Noaptea focurilor*, victime ale unei naivități izvorîte dintr-o viață de izolare care-i face neputincioși în afara cutumei ancestrale.

Gib, pe numele de la starea civilă Gheorghe I. Mihăescu, părăsește, în 1905, acest orizont patriarhal, care s-a întipărit adînc în conștiința copilului crescut într-un orașel cu hotare rurale încă puternice, pentru a-și începe, la Craiova, studiile secundare, care aveau să se transforme îndată într-o adevărată odisee școlară. În urma insucceselor din clasa a II-a, îl întîlnim, în anul următor, 1907–1908, elev în aceeași clasă, la gimnaziul din Slatina. Promovînd, elevul Gheorghe I. Mihăescu este înscris de părinți, în toamna următoare, la gimnaziul din Rîmniciul Vilcea, pe care avea să-l părăsească cu o nouă decepție școlară, și revine la Craiova, unde își reia studiile ca elev în clasa a III-a. Este evident că liceanul Gib Mihăescu a învins cu oarecare dificultate o criză de pubertate, după care, în anii următori, reintră într-un ritm normal cu studiile, terminînd secția clasică a liceului „Carol” din Craiova în anul 1914. De remarcat că în toți acești ani tînărul a obținut în general note bune.⁴ Primele preocupări literare ale lui Gib I. Mihăescu sînt din aceeași perioadă, pentru că la vîrsta de 17 ani trimitea revistei „Viața socială” poezia *De afară*, datată 24 octombrie 1912.⁵ În ultimul an de liceu, tînărul care privea cerul cu multă curiozitate și își cumpăraseră, încă de pe atunci, o lunetă, ar fi avut încheată deja, într-o formă primară, nuvela *Vedenia*.⁶ În acești ani, scriitorul își întipărește în memoria afectivă cîteva din „fișele” unora dintre personajele sale, întregind, într-un mediu lărgit, experiența de la Drăgășani.

Terminîndu-și studiile secundare într-un an cînd flăcările războiului devastau cu violență Europa și se apropiau de hotarele țării noastre, Gib I. Mihăescu se înscrie la Facultatea de drept din București sub cele mai

¹ Datele privitoare la familie ne-au fost comunicate de profesorul Gh. Pavel, ginerele scriitorului, căruia îi mulțumim și pe această cale. Cf. și articolele sale, *La tipărirea lui Gib I. Mihăescu*, în „Secera și ciocanul”, din 11 iunie 1967 și *Gib Mihăescu și Drăgășanii*, în „Orizont”, Eimnicul Vilcea, anul III, nr. 439, duminică 23 martie 1970. Informații prețioase cu privire la familia scriitorului se găsesc în articolul lui N. Crevedia, *Viața lui Gib I. Mihăescu*, în „Gîndirea”, XV, nr. 2, feb. 1936; toate aceste date au fost adunate recent de Mihail Diaconescu în monografia *Gib I. Mihăescu*, Editura Minerva, 1973.

² N. Crevedia, *art. cit.*, p. 83.

³ Gh. Pavel, *La retipărirea lui Gib I. Mihăescu*, *loc. cit.*, p. 2.

⁴ N. Crevedia, *art. cit.*, pp. 85 – 87.

⁵ C. D. Fort[unesu], *Rectificări la biografia lui Gib I. Mihăescu*, în „Arhiva Olteniei”, nr. 83 – 85, 1936, p. 230 și *Completare la biografia lui Gib Mihăescu*, „Arhiva Oltenia”, nr. 92-94, 1937, pp. 455-456.

⁶ Gh. Pavel, *loc. cit.* p. 2.

⁷ C.D.F[ortunesu], *Completare la biografia lui Gib Mihăescu*, *loc. cit.*, p. 456.

proaste prevestiri. Nu peste mult timp, scriitorul este nevoit, dealtfel, să întrerupă facultatea pentru a intra în prima mare aventură a vieții sale, războiul, pe care îl face, ca și unii dintre eroii săi, ca elev-plutonier, și, la sfârșit, ca sublocotenent. Participând în calitate de combatant la unele din campaniile mari ale primului război mondial, cum a fost cea de la Mărășești, decorat pentru faptele sale de arme în luptele de la Muncel¹, scriitorul va fi multă vreme stăpînit și tulburat de această experiență extraordinară. Lumea cazărmilor și a frontului este reținută în multe din scrierile de început și revine și în cele de maturitate: *Troița*, *Visul*, *Rusoaica*. Experiența aceasta directă, zguduitoare, nu-l duce pe scriitor către spectacolul convențional al frontului. Preocupat de latura umană a dramelor la care participă, Gib I. Mihăescu privește cu ochi ironic, lucid, orice manifestare care incită la gestul retoric și reține pentru viitoarele sale proze reacțiunea umană, firească, a combatanților, cei mai mulți dintre ei țărani, în momentele de tensiune ale înclăștării.

întors la București, după terminarea războiului, este nevoit să-și reia — este un fel de a spune dacă ne gândim la lipsa lor de continuitate — studiile întrerupte la Facultatea de drept. Acela care avea să scrie *Zilele și nopțile unui student întârziat* a fost el însuși, pînă la un punct, un astfel de student. Faptul că înainte de război nu și-a susținut nici un examen² este o dovadă concludentă în acest sens. Este de presupus că tînărul își imagina, ca Mihail Aspru din *Donna Alba*, succese răsunătoare la bară și urmarea, ca mulți studenți de la această facultate, cazurile juridice mai interesante, fără preocuparea pregătirii sistematice în vederea examenelor. Podgorenii din care cobora, oameni cu aplecare către petrecere, dar și cu simțul afacerilor, sînt în familie autoritari și odraslele trebuie să dovedească supunere deplină și să răsplătească grija părintească, susținută și de orgoliu, prin studii care să le permită continuarea activității lucrative a capului familiei. Așa a ajuns tînărul care se credea, din liceu încă, destinat unei cariere mai puțin prozaice, de vreme ce trimitea versuri la reviste, să studieze, de voie de nevoie, codurile care să-i permită să descurce, cu bun profit, după prevederile tatălui, complicatele procese de succesiune, cum este și cel din *Împricinații*, ale podgoriilor din Drăgășani și împrejurimi. Nu știm, în afara comparației cu unii din eroii săi, în ce măsură sublocotenentul Gheorghe I. Mihăescu va fi folosit atuurile de fost

combatant pentru a forța succesul la probele universitare și nici nu credem util să înaintăm prea mult cu supozițiile pe această cale, conduși de literatura sa. Un lucru este sigur, confirmat fără echivoc de amintirile unor confrăți și prieteni: pentru a fi determinat să se prezinte la examene, Gib, studentul întârziat, trebuia să fie împins de la spate de cei apropiați³. Abulie? Credem mai degrabă că este vorba de o lipsă totală de orientare practică. Dealtfel tînărul se simțea tot mai mult atras de literatură și, în răgazul lăsat de aceasta și de activitatea gazetărească, își trece, din cînd în cînd, cite un examen, pînă ce obține, în cele din urmă, în 1923, licența în drept.⁴

Anul 1919, cînd studentul Gheorghe I. Mihăescu își face din nou apariția, cu aceeași lipsă de zel, pe sălile Facultății de drept din București, este mult mai important și mai concludent pentru destinul scriitorului decît al juristului. Începînd de la data cînd este descoperit ca scriitor, el intră, fapt semnificativ, în amintirea contemporanilor și curba existenței sale devine, din această cauză, ușor de urmărit. Intrarea lui Gib I. Mihăescu în literatură se produce într-un moment de mari frămîntări, care angajau puternic și viața artistică. Apar reviste noi, altele reînvie, se fac planuri și tinerii își propun să facă apostolat cultural în țara reîntregită. În Capitala acestor efervescențe naționale avea să-și facă Gib I. Mihăescu intrarea în literatură.

Revista „Luceafărul”, în care debutează Gib I. Mihăescu, în 1919, cu povestirea *Linia întîi*, reappare la București, imediat după război, în a treia serie, sub conducerea lui Octavian C. Tăslăuanu, fondatorul acestei reviste, alături de Al. Ciurea și O. Goga, la Budapesta, în 1902. Tăslăuanu avea să rămînă la conducerea ei, cu devoțiune, ca proprietar și, mai tîrziu, codirector, atît în perioada de la Sibiu (1906–1918), cît și în cea bucureșteană (1918–1920), cînd apare pe copertă ca singurul director. Este perioada colaborării lui Gib I. Mihăescu, adus în cercul revistei de Al. Busuioceanu „de pe la un cămin studențesc”. Un martor ocular reține astfel impresia pe care o lasă puținilor lui ascultători de atunci lectura unei variante a nuvelei *Vedenia*, cu care studentul în drept venise la „Luceafărul”: „Ceva puternic și cu totul nou, ce nu semăna cu nimic în proza românească. Am înțeles imediat că în tînărul acela mai mult blond și foarte blajin aveam a face cu un creator de artă. Fraza lui de pe atunci, cu infinite repetiții oratorice, nu ne plăcea însă. Ea contrasta cu puternica lui viziune, ce-și proiecta reflectorul spre regiuni subterane ale

¹ „Gazeta”, II, nr. 483, duminică 20 oct. 1935, p. 5. Cf. Gh. Pavel, *art. cit.*, p. 2.

² Stelian Cîncă, *Gib I. Mihăescu, student*, în „Comunicări”, Centrul de istorie, filologie și etnografie al Academiei R.S.R., Seria istorie literară, Craiova, 1968, p. 18.

³ Vezi „Gândirea”, XIV, 10 dec. 1935, p. 490.

⁴ N. Crevedia, *op. cit.*, pp. 85-86 și Stelian Cîncă, *op. cit.*, pp. 23-24.

⁵ „Luceafărul”, nr. 3-4, februarie 1919.

⁶ „Gândirea”, XIV, 10 dec. 1935, p. 490.

ființei omenеști, pe care, altfel, abia dacă le bănuiești.”¹ Cum va fi primit debutantul sfaturile care se dau în mod obișnuit în astfel de împrejurări nu știm. Cert este însă că scriitorul a amînat publicarea nuvelei pînă în 1924, cînd o tipărește în „Gîndirea”. în „Luceafărul”, Gib I. Mihăescu publică doar cîteva povestiri scurte, pe lîngă cea cu care debutează, mai potrivite cu spațiul și cu orientarea revistei: *în tren*, *Cel din urmă cîrd*, *Figurina*. întru nimic deosebită de schițele de război publicate în „Luceafărul”, *Soldatul Nistor* reține atenția lui E. Lovinescu, care o publică în „Sburătorul”.

Cum colaborarea la revista „Luceafărul” nu putea îmbunătăți situația materială precară a studentului, care nici nu-și prea vedea terminate în curînd studiile, Gib I. Mihăescu, întocmai ca mulți scriitori ai epocii, este nevoit să facă gazetărie. în același an al debutului la „Luceafărul”, scriitorul intră, alături de Cezar Petrescu, cu care va rămîne într-o neștirbită amicitie, în redacția ziarului cu titlu promițător, în conformitate cu idealurile cu care tinerii se întorceau din război, „Țara nouă”. Care a fost viața celor doi prieteni în această perioadă, ne-o spune Cezar Petrescu, cu toată căldura faptului trăit, în *Amintirei dintr-o viață moartă* : „Ne lega o prietenie încă șubredă, cu multe goluri, ca după o viață de București, risipită între birturi și redacție, atelierul de tipografie unde ne rînduiam la paginația aceleiași gazete, o noapte din cînd în cînd de rătăcirii pedestre pe uliți pustii, în orașul halucinant dinaintea zorilor. Ne-apropiasse pînă atunci numai patima lecturii și plănuirile literare. De dragul lor ne petreceam unul pe altul, de la o ușă de cameră mobilată, la alta, din celălalt capăt al Capitalei”². Nemulțumirile între cei care, ca cei doi tineri scriitori, așteptau realizarea visurilor lor din tranșee (nu aceasta este una din ideile de bază care străbate romanul *întunecare* al lui Cezar Petrescu ?) și tranzacționismul mercantîl și politicianist al conducerii publicației s-au ivit foarte repede. Cezar Petrescu va povesti pe larg, în amintirile citate, acest episod comun din viața lor, tocmai pentru a pune în relief marea înălțime morală a prietenului dispărut. Protestul redacției împotriva „piruetelor de doctrină” pe care le făcea conducerea ziarului pare să fi fost, inițial, mai general, dar teama de necunoscut, amenințările unei existențe precare îi conving pe unii dintre redactori să accepte explicațiile patronilor politici. Cei doi scriitori, intransigenți, acceptau numai „salahoreala” de „simbriași ai scrisului”³, nu și compromisul moral. Fermitatea lor este cu atît mai mult

¹ „Gîndirea”, XIV, 10 dec. 1935, p. 490.

² *Idem*, p. 508.

» *Id.*

de apreciat cu cît îi aștepta, după plecarea de la „Țara nouă”, cea mai deplină mizerie. în primăvara anului 1920, Gib I. Mihăescu se pregătește, împreună cu Cezar Petrescu, pentru marea lor călătorie în Transilvania.

Existența scriitorului nu apare, în toată această perioadă bucureșteană și apoi clujeană, deloc lipsită de neprevăzut. Ce-l atrăgea pe Gib I. Mihăescu să facă, în 1920, călătoria în Transilvania, abia întors din părțile răsăritene ale țării, unde-1 purtaseră evenimentele războiului și unde avea să mai întîrzie și după terminarea campaniei din 1918, stabilit la București, în orașul studiilor sale universitare, încă neterminate, mai aproape de Drăgășani, cu existența oarecum asigurată, ca „simbriaș” în redacția unei gazete, și cu posibilitatea de a frecventa cercurile literare ale Capitalei, care îl primiseră cu destulă bunăvoință? Să notăm, mai întîi, explicația lui Cezar Petrescu, al doilea erou, inițiatorul și, se pare, după propria sa mărturisire, șeful expediției în doi la Cluj: „Iată-ne deci, un moldovean și un oltean, începători în migala scrisului, dezgustați de năravurile redacțiilor bucureștene, plecînd spre o mesianică destinație!”⁴ în climatul fierbinte al anilor de după primul război mondial, cei doi prieteni se îndreptau așadar spre Cluj pentru a deveni, în inima țării, pionierii „unirii spirituale”, după ce se realizase idealul unirii statale. Această bruscă hotărîre de schimbare a unei situații în curs de consolidare, dacă ne gîndim la existența scriitorului ca individ, este dictată și de nevoia interioară de aventură, de veșnică alergare după o fantomă pe care o întîlnim și la eroii lui, capabili, nu o dată, de gesturi donchijotești. Nu formulează oare scriitorul în *Donna Alba* (luîndu-1 ca purtător de cuvînt pe Mihail Aspru, un erou tipic pentru literatura lui Gib I. Mihăescu) această mărturisire timidă de fericire întrevăzută în necunoscut? „Și el e fericit, pentru că a rămas totuși un adevărat Don Quijote: adică s-a străduit să descopere o vînă ascunsă a vieții, pe care a știut să se strecoare totuși ca printr-o peșteră de nimeni cunoscută” (p. 216). Cu un astfel de gînd cu privire la o viață tainică, animat și de cele mai înflăcărâte credințe ale generației care făcuse războiul, părăsea în 1920 scriitorul Capitala țării.

Ce a însemnat Clujul acelor ani pentru cei doi scriitori, și în special pentru Gib I. Mihăescu, ne relatează destul de amănunțit, amestecînd și o pronunțată undă sentimentală, Cezar Petrescu în amintirile publicate în „Gîndirea”. Pe lîngă nume înghițite de publicistica jurnalistică, climatul literar era stabilit, la vîrfurile vieții spirituale de la Cluj, în acei ani efervescenți, de Lucian Blaga, Adrian Maniu, I. Agârbiceanu și Emil Isac. Cezar Petrescu va încerca în Transilvania, în primii ani ai „Gîndirii”, o

⁴ Cezar Petrescu, *op. cit.*, p. 509.

reînviere, într-un anume sens, a unei tradiții de la vechea „Dacie literară” a lui Kogălniceanu. Prezența unor scriitori, mai ales de la Iași, din cercul „Vieții românești”, este semnificativă: Mihail Sadoveanu, Ionel și Al. O. Teodoreanu, și, mai târziu, Al. Philippide și Demostene Botez. La această serie se adaugă colaborarea bucureștenilor, nu mai puțin prestigioasă, dacă ne gândim la numele unor poeți ca Ion Pillat sau Ion Vinea, ca să nu mergem cu enumerarea mai departe. Pentru Gib I. Mihăescu acest climat nu putea fi decât stimulator. Acasă, după ce părăsea redacțiile clujene de atunci, sfătuit, la început, de Cezar Petrescu, prietenul atent cu care locuia împreună, scriitorul începea o luptă înverșunată cu manuscrisul. Majoritatea producțiilor literare (schite, nuvele, povestiri), precum și roadele unei munci redacționale (note, cronici dramatice, recenzii, însemnări de tot felul, mici articole pe teme diverse) îi apar în „Gândirea”. În același timp, scriitorul colaborează intens și la celelalte publicații clujene, dintre care sînt de reținut în special „Voința” și „Gazeta Ardealului”. Strîns legat de primul director al „Gândirii”, Cezar Petrescu, fondator, alături de acesta, al revistei, Gib I. Mihăescu îi va rămîne un fidel colaborator în tot restul vieții, deși se va situa, prin producția sa literară, în afara programului și obiectivelor pe care le va fixa publicației conducerea ulterioară.

Luîndu-și licența în drept în 1923, scriitorul abandonează, printr-o decizie la fel de neprevăzută, gazetăria și își încearcă norocul în avocatură, dar nu la București, la Drăgășani sau la Craiova, orașe de care ar fi putut să pară mai legat, ci din nou în răsăritul țării, atras poate și de amintiri mai vechi. Anumite întâmplări și tipuri de aici, cum va declara mai târziu, îl vor stăpîni multă vreme, lăsînd urme adînci în scrierile sale. Invitat de Matei Alexandrescu, într-un interviu pe care îl lua pentru „Facla”, în 1933, să precizeze identitatea unora dintre personajele sale, în lumea pe care a cunoscut-o în timpul războiului sau mai târziu, Gib I. Mihăescu dă, printre altele, și acest răspuns pe care îl considerăm edificator cu privire la reperele reale de la care pleca în crearea unor personaje, cît și cu privire la începuturile carierei sale de avocat, în același mediu de provincie în care îl purtase sfîrșitul campaniei din 1918: „Le-am reconstituit din timpul șederii mele în Moldova, fie ca ofițer, imediat după armistițiul cu germanii, în iarna 1917–1918, fie din profesiunea mea de avocat, pe care am practicat-o acum 8-9 ani”¹. Așadar, în jurul anului 1924, scriitorul se afla avocat într-o parte a țării care-l chema mereu poate și pentru afinitățile

pe care le constata cînd își mărturisea lui I. Valerian preferințele pentru Dostoievski și pentru scriitorii ruși în general și se considera un „temperament moldovean”, afin al lui Sadoveanu². Cert este că va purta mult timp, alături de chipurile din Drăgășanii natali, icoanele oamenilor pe care i-a cunoscut, în împrejurările arătate, în părțile de răsărit ale țării. Ei vor căpăta viață literară și dreptul la eternitate într-o serie de nuvele, dintre cele mai bune pe care le-a scris, cum ar fi *Troița* sau *Visul*, și în cel mai de seamă roman al său, *Rusoaica*.

Revenit din nou la Drăgășani, după acest periplu în care mirajul aventurii, al experienței inedite, al „evenimentului neașteptat, care să prefacă complet obișnuințele sale sufletești”³, i se plimba prin fața ochilor cu puterea care-l subjugase pe Ragaiac, scriitorul caută o viață mai liniștită. Se va căsători, în 1925, cu Elena Stănescu⁴ și va practica, în continuare, avocatura, dar tot fără tragere de inimă, dacă ne gândim că își caută îndată un post și în învățămînt. Gib I. Mihăescu va preda cîțiva ani, între 1926 – 1929, educația civică și legislația muncitorească la școala industrială de ucenici din Drăgășani⁵. În această perioadă de calm, în tihnită localitate dintre podgorii, nu lipsită de o anumită cochetărie urbană și de un anumit rafinament pe care-l aducea bogăția dealurilor, scriitorul, nepăsător la privirile indiscrete care-i studiau nevinovatele curiozități, într-un orașel în care toți se cunosc și se supraveghează, își continuă activitatea literară, singura cu care s-a putut identifica în mod constant, în dauna celorlalte, de la bară sau de la catedră, care îl obligau la o desfășurare de energie mai directă. Viața Drăgășanilor din acei ani este materialul pe care scriitorul îl va folosi parțial în primul său roman, *Brațul Andromedei*: „Cu astfel de material lucrez acum la un roman, în care sînt prinși toți eroii mei provinciali, cu care mă întîlnesc în fiecare zi la judecătorie, la piață sau la petreceri”⁶. Avocatul - profesor trebuie să fi fost privit, pînă la un punct, de concetățenii dinamici, cu profitabile îndeletniciri negustorești, sau de avocații politicieni ai locului, cu mirarea cu care colegii și anturajul lui Cornoiu din *Brațul Andromedei* îl priveau pe timidul Andrei Lazăr. Cumpărarea lunetei, care-i dezorientează pe concetățenii lui Lazăr, reproduce un eveniment autobiografic foarte cunoscut. În casa frumoasă și spațioasă, înconjurată de arbori, din Drăgășani, scriitorul își instalează o lunetă costisitoare, pe care și-o comandase în Franța, de unde îi soseau

¹ Matei Alexandrescu, *O oră cu Gib I. Mihăescu*, în volumul *Confesiuni literare*, Editura Minerva, 1971, p. 56.

² I. Valerian, *Cu scriitorii prin veac*, Editura pentru Literatură, 1967, p. 119.

³ Din interviul luat de Matei Alexandrescu, *op. cit.*, p. 56.

⁴ N. Crevedia, *op. cit.*, p. 85.

⁵ Gh. Pavel, *La retipărirea lui Gib I. Mihăescu*, *loc. cit.*, p. 2.

⁶ I. Valerian, *op. cit.*, p. 119.

și reviste de specialitate, scufundându-se, tot mai des și mai abstras, în cercetarea cerului.

Gib I. Mihăescu va părăsi viața liniștită de la Drăgășani pentru a se întoarce din nou la București. Este evident că scriitorul nu putea fi satisfăcut de orizontul închis al orașelului care apăsa pe destinul eroilor săi din atâtea nuvele sau din romanul *Brațul Andromedei* și simțea, în continuare, îndemnul să caute „evenimentul neașteptat” pe care n-a încetat să-l aștepte pînă la sfîrșitul vieții. Drumul spre București îi apărea și ca o necesitate pentru cariera lui literară, așa cum precizează în interviul acordat lui I. Valerian, mărturisindu-și totodată și visul despre o existență asigurată numai din scris: „După cîțiva ani ne vom forma un public numeros care va da puțință fiecărui scriitor să trăiască din scrisul lui. Pînă atunci, eu voi continua să fac avocatură la Drăgășani, cu toate că simt că prezența mea în Capitală mi-ar fi necesară” (p. 119). Scriitorul a simțit întotdeauna nevoia unei integrări directe, prin legăturile cu publicațiile timpului, în viața literară. Gib I. Mihăescu, sub aparența lui de om liniștit, domol, chiar absent, cum îl prezintă unii contemporani, începînd cu prietenul său Cezar Petrescu, a fost mereu ispitit de activitatea publicistică dinlăuntrul unei redacții, ca profesionist, nu numai în calitate de colaborator. În perioada mai lungă de la Drăgășani a păstrat, de altfel, o legătură permanentă cu „Gîndirea”, unde își publică în continuare cele mai multe schițe și nuvele. În același timp devine un obșnuit al revistei „Viața românească”, unde îi apar, în acest interval, unele din cele mai cunoscute nuvele. Semnează colaborări și în „Cuvîntul literar și artistic”, „Ramuri-Drum drept”, „Scrisul românesc” etc. Stabilizat din nou la București, Gib I. Mihăescu desfășoară, în special după 1930, de cînd lucrează efectiv ca referent la Direcția presei, instituție cu care colabora din 1929, o activitate publicistică foarte bogată. Numele său poate fi întîlnit, în afara revistelor menționate, în numeroase alte publicații periodice importante ale epocii: „Adevărul literar și artistic”, „Boabe de grîu”, „Familia”, „Viața literară”, „Azi”, „Vremea”. Poate că cel mai bine confirmă pasiunea lui Gib I. Mihăescu pentru publicistica activă prezența sa, pe o întindere de cîțiva ani, în paginile ziarului „Curentul”, în care a scris încă din 1928, chiar de la înființarea acestui cotidian, și „Calendarul”. Această activi-

¹ „Mă întreb acum, cînd revin la scrisul zilnic, cînd deschid poarta gazetei acesteia. Ce puteri trebuie să depunem, ce luptă dîră trebuie să dăm, cu dușmanul cel mai grozav: cu rîsul și cu nepăsarea. Cu inconștiența.” (*Ghidușul*, în „Curentul”, I, nr. 3, vineri, 13 ianuarie 1928, p. 2.) În aceste rînduri, în aparență șterse, scriitorul înfățișează un întreg program de lucru, confirmat de toată activitatea sa publicistică viitoare.

tate publicistică atît de intensă a scriitorului coincide cu perioada în care tipărește, aproape an de an, un nou roman, ceea ce presupunea o muncă de creație încordată și extenuantă într-un timp extrem de scurt.

Primul volum al lui Gib I. Mihăescu, *La „Grandiflora”*, apare în 1928 și reprezintă o selecție, făcută într-un spirit de o severitate excesivă față de propria sa operă, din nuvelele pe care le publicase pînă atunci în diversele reviste ale epocii. Scriitorul avea treizeci și patru de ani. În stagiunea aceleiași an cunoaște și consacrarea ca autor dramatic, pe scena Teatrului Național din București, cu piesa *Pavilionul cu umbre*. Piesa s-a bucurat de un mare succes și este tipărită, tot în 1928, la Editura Scrisul românesc, Craiova. Din aceeași perioadă sînt și manuscrisele altor încercări dramatice ale autorului (*Confrății*, *Sfîrșitul*) care nu s-au reprezentat și, lipsite de consacrarea scenei, nici nu s-au tipărit. La o distanță de timp mică de la debutul editorial, îi apare, în 1929, al doilea volum de nuvele, *Vedenia*, alcătuit de autor cu aceeași parcimonie. Scriitorul lucra, în același timp, la primul său roman, *Brațul Andromedei*, după cum ne-o dovedește fragmentul publicat la sfîrșitul anului 1929 în „Gîndirea”, precum și faptul că imediat în anul următor cartea se găsește în librării. Timpul de elaborare al acestui roman este relativ îndelungat, dacă ținem seama că scriitorul îi vorbea despre el, încă din 1927, lui I. Valerian. Activitatea lui Gib I. Mihăescu devine, după 1930, de-a dreptul amețitoare. Publică, între 1930 și 1932, fragmente din două romane, *Rusoaica* și *Zilele și nopțile unui student întîrziat*, care aveau să apară, în ordine succesivă, în 1933 și 1934. În anul în care tipărește *Rusoaica* și continuă să lucreze la *Zilele și nopțile unui student întîrziat*, găsește timp să reia și să dezvolte nuvela *Femeia de ciocolată*, pe care o publică, în 1933, sub forma unui mic roman, de altfel de valoare discutabilă. Anul 1935, ultimul dintr-o viață, cel puțin în planul literaturii și al publicisticii în general, activă, în ciuda aparențelor molatice, maladive, ale omului, îl găsește cu un nou roman în librării, *Donna Alba*, apărut, dacă ne orientăm după cronicile care îl semnalează, în timpul verii, și cu unul în lucru, *Vămile văzduhului*, din care publicase deja în „Familia” un fragment sub titlul *împricinații*.

Această activitate, care impresionează, în special către sfîrșitul ei, și prin masivitate, lasă loc unor întrebări tulburătoare. Ce ar fi devenit opera scriitorului, dacă ar fi avut posibilitatea să procedeze la publicarea romanelor sale cu exigența pe care a dovedit-o în alcătuirea volumelor de nuvele? Poate că fără o anume amețală a succesului, care-l face să răspundă cu promptitudine cererilor editurilor, constrîns, fără îndoială, și de nevoi materiale imediate, după reinstalarea la București cu întreaga

familiei¹, s-ar fi vorbit mai puțin, în momentul apariției ca și astăzi, de o scriere ratată ca *Femeia de ciocolată*. E inutil însă să ne gândim la evoluția operei în alte condiții și cu alte rezultate decât cele cunoscute. Este greu să admitem, însă, că un eșec ca *Femeia de ciocolată* s-ar datora unei conștiințe artistice insuficient de ferme, când scriitorul a dovedit, în alte împrejurări, că știa să-și judece² și să-și trieze cu severitate opera³. A doua întrebare se referă numai la destinul omului. Această activitate extenuantă, pregătirea unei cărți pentru tipar aproape în fiecare an, în afara numeroaselor articole pe care le publică periodic, nu i-a pus în pericol sănătatea și așa șubredă? Fără să-și dea seama, scriitorul preîntîmpina, prin graba cu care încredințează tiparului carte după carte, în ultimii ani ai existenței sale, sfîrșitul care avea să încheie brutal, fără puțința bilanțului definitiv, o activitate literară în plină și matură desfășurare.

În a doua jumătate a lunii septembrie 1935, Gib I. Mihăescu se afla internat în sanatoriul „Martin Luther” din Sibiu⁴, departe de ai săi, simțindu-le dureros lipsa. G. Călinescu notează aceste rînduri despre ultima dintre acele foarte rare vacanțe pe care și le îngăduia scriitorul: „A mers cînd i-a îngăduit slujba, pe toamnă, în interesul copiilor, la mare, unde a căpătat marea inflamație care a încheștat pentru totdeauna în mîna-i condeii cu care a scris *Rusoaica*”. De la mare, Gib I. Mihăescu este nevoit să ia drumul spitalului. Corespondența din timpul internării în sanatoriul de la Sibiu cu soția sa⁵ dovedește existența unei boli mai vechi (dealtfel tuberculoza făcuse mai multe victime în familia scriitorului), ușor de dedus dintr-o anumită obișnuință a bolnavului cu o serie de examene medicale

¹ Iată cum înfățișează G. Călinescu traiul scriitorului la București: „Avea o casă cu chirie și de mîncare”. N-avea ce trebuiește scriitorului. O fărîmă de lux, puțința de a nu te îngriji de ziua de mîine, de a huzuri puțin” („Adevărul literar și artistic”, XIV, nr. 777, duminică, 1935, 27 oct., p. 1).

² Mircea Ștefănescu, în *Amintiri despre Gibi*, „Gazeta”, II, nr. 469, duminică, 27 octombrie, vorbește în acești termeni despre conștiința artistică a dramaturgului Gib I. Mihăescu: „Se poate vedea din exemplul acesta cită conștiință artistică era în Gibi, cit de serios era angajat, în primul rînd față de el însuși, în splendida lui carieră literară” (p. 1).

³ Șerban Cioculescu subliniază, în studiul *Gib I. Mihăescu*, „Revista fundaziilor”, II, 12 dec. 1935, „instinctul selectiv de toată lauda” pe care îl dovedise scriitorul în alcătuirea volumelor sale de nuvele (p. 630).

⁴ După informațiile comunicate de N. Crevedia, în articolul citat, scriitorul se afla internat în acest sanatoriu de pe data de 15 septembrie.

⁵ „Adevărul literar și artistic”, nr. 777, duminică, 27 oct. 1935, p. 1.

⁶ Această corespondență este publicată sub titlul *Ultimele scrisori ale lui Gib I. Mihăescu* în „România literară”, I, nr. 4, duminică, 23 aprilie 1939, pp. 27-28.

și medicamente asupra cărora revine în aceste ultime scrisori. Starea sănătății scriitorului trebuie să fi fost, dealtfel, mult mai gravă decât ne lasă s-o vedem rîndurile pe care i le adresează soției din sanatoriu: „chiar și fără doctorii nu mă simt prea rău” V O rară discreție, care i-a caracterizat toate actele vieții, face ca nici acum să nu se considere persoana cea mai importantă. Rostul acestui om pe care nimeni nu-l putea urî, după cum constata G. Călinescu, „nu era în societatea zgomotoasă”¹. în spital, grija pentru sănătatea sa amenințată atît de profund o împarte cu grija pentru familia lăsată la București: „Scrie-mi de tine și de Cicirici”. Cicirici, în limbajul familiei, era numele comun al celor două fete: Mira și Ionica. O scrisoare mai lungă, expediată imediat după internare, este ocupată în mare parte de problemele bănești ale spitalizării și examenelor medicale. Se vede de aici o anumită închietudine provocată de împovărarea familiei cu o cheltuială neprevăzută. Bolnav, scriitorul avea, în toamnă aceea, nostalgia dealurilor natale: „Dacă vii, adu-mi și mie un coș de struguri”, îi scria el soției, în 24 septembrie, încheind cu mărturisirea unei vagi speranțe de revedere acasă, la București. Pe data de 7 octombrie, o scrisoare primită de la cele două fete îl tulbură în așa măsură încît ia hotărîrea riscantă, așa cum a procedat și în cazul altor plecări decisive, de a părăsi sanatoriul și de a se reîntoarce la București. Hotărîrea era disperată, pentru că bolnavul nu poate rezista decît pînă la Drăgășani, unde este nevoit să-și întrerupă călătoria. Internat la Sanatoriul diaconeselor din București², cu boala agravată, scriitorul se stinge la 19 octombrie 1935, în zorii zilei, în vîrstă de 41 de ani, la Spitalul gardienilor publici, unde fusese mutat între timp printr-o dispoziție discutabilă a medicului care-l îngrijea. Prietenii, surprinși de moartea scriitorului, care și-a tănuuit, dintr-o rară delicatețe, suferința³, vor veni la Drăgășani, în 22 octombrie 1935, să-l

¹ Cf. *Ultimele scrisori ale lui Gib I. Mihăescu*, loc. cit., p. 27.

² *Ibid.*

³ N. Crevedia, *op. cit.*, pp. 88-89. Cf. „Gazeta”, II, nr. 482, sîmbătă, 19 octombrie 1935, p. 6, și nr. 483, duminică, 20 octombrie, p. 5.

⁴ „În desăvîrșita-i discreție, Gib I. Mihăescu ne crutase și de această ultimă și înfricoșată a lui taină”, va nota unul dintre cei mai intimi prieteni ai săi, Cezar Petrescu. Suferințele scriitorului, izolat de boală timp de o lună de zile în saloanele unor sanatorii din Sibiu și București, au trecut neobservate, fapt aproape incredibil, chiar și de cei mai apropiați prieteni, după cum mărturisește tot Cezar Petrescu: „Îl socoteam plecat undeva, ascuns, să-și isprăvească două cărți: romanul și volumul de nuvele, despre care îmi vorbise cu atîta optimism, fără nici o umbră de pesimism, în cea din urmă a noastră întîlnire, cînd aripa neagră se deschisese asupra lui și nimeni nu o vedeam” (Cezar Petrescu, *S-a dus un om, un prieten*, în „Curentul”, VIII, nr. 2771, luni, 21 octombrie 1935, p. 7).

însoțească pe Gib I. Mihăescu pe ultimul său drum, în cimitirul din marginea orașului, de unde privirile se opresc pe dealurile cu vii, imagine care a plutit nostalgic pe dinaintea ochilor scriitorului în toate peregrinările sale.

Prima fază din creația lui Gib I. Mihăescu este cunoscută mai mult biografic, sub un aspect strict documentar, destinat să pună în lumină împrejurările debutului său literar. Nepublicate în volum de autor și neselectate nici de editorii de mai târziu, primele sale povestiri, aproape necunoscute astăzi, cuprind o serie de note specifice și abia în germene unele trăsături care se vor preciza și dezvolta în scrierile lui viitoare. Un dublu interes ar putea să ne apropie astăzi de povestiri ca *Linia întâi*, *Cel din urmă cîrd* sau *Soldatul Nistor*. Este vorba, mai întâi, de trăsăturile generale momentului literar 1919, cu toate marile lui promisiuni și aspirații, cu o efervescență și o psihologie colectivă particulară, care urmau încordării războiului, și, în al doilea rînd, de afirmarea unei anume viziuni realiste pe care convenția literaturizatoare nu reușește s-o înăbușe în scrisul tinărului debutant. Sintem în etapa premergătoare marilor fantasmе și obsesii, care vor cutreiera mai târziu scrisul lui Gib I. Mihăescu, concurînd realitatea obiectivă. Un anumit interes pentru istoria literară pornește tocmai din această împrejurare.

Poate cam didactică, cum a fost toată literatura aceluiași moment, o povestire ca *Linia întâi* oscilează între autenticitatea repertoriească a faptului trăit și ficțiunea propriu-zisă. Este interesant de reținut că atunci cînd vorbim de partea rezistentă a acestor încercări, trebuie să privim de pe acum înăuntrul personajelor, mai greu de reținut după cartea lor de identitate socială. Scrisă stîngaci, această narațiune ratează unele efecte dramatice, de care nu-i lipsită, rămînînd o simplă lecție de umanitate: cazul de conștiință al unui tînăr care nu știe ce viață va răpune arma sa. Nu care același zbucium, într-o riguroasă limitare națională, îl chinuia și pe Apostol Bologa, împingîndu-l la dezertare? *Cel din urmă cîrd*, altă povestire de război, amintește, cu toate naivitățile ei, ceva de literatura similară a lui Sadoveanu sau Victor Ion Popa. Voican, soldatul țaran, a învățat să omoare pe front din plăcere sportivă, și se bucură mai mult de împușcarea unui cor decât a unui dușman. Povestirea nu are substanță pentru o dezbaterе asupra culpabilității omorului, voluntar sau involuntar, totdeauna condamnat omenește, justificat de condițiile frontului. Lăsînd să se vadă prea ușor părțile construite, narațiunea pare să închidă și o metaforă a nevinovăției răpuse, brutal și inutil, într-o încheiere absurdă. *Soldatul Nistor*, a treia povestire de război din această perioadă, care merită să rețină atenția, este mai bine construită. Narratorul, același elev-plutonier, fire speculativă, obsedat de dramele „morților dintre linii”, este

pus în opoziție cu soldatul Nistor, legat puternic de realitatea implacabilă, prins în angrenajul unor raționamente care nu admit nici o abstracțiune. Și în acest caz, autorul își demitizează personajele, trăgînd repede de pe fața lor masca sublimă, oricîtă simpatie am vedea că-l îndreaptă spre ele, chiar cînd acestea se numesc, mai târziu: Andrei Lazăr, în *Brațul Andromedei*, Ragaiac, în *Rusoaica*, Mihail Aspru, în *Donna Alba*, ca să nu-l mai amintim și pe Mihnea Băiatu din *Zilele și nopțile unui student întîrziat*, culorile acestui ultim „portret” fiind mai violente, pînă la satiră uneori. Gib I. Mihăescu se dovedește de pe acum, într-o năvălă ca *Soldatul Nistor*, un analist cu resurse bogate, în special în zugrăvirea psihologiilor elementare.

Aceluiași ciclu îi aparțin și alte povestiri, tipărite între 1921–1922, nepublicate de autor în volumele de nuvele cunoscute, dar incluse de editorii contemporani în culegerile recente. Nu s-ar putea spune că între povestirile menționate deja, publicate în „Luceafărul” și „Sburătorul”, și cele din urmă, apărute, cele mai multe, în „Gîndirea”, ar fi diferențe prea mari ca valoare literară. Cu o substanță epică mai bogată și mai bine stăpînită, în aceste schițe își fac apariția elementele obsesive, care aveau să rețină pentru multă vreme atenția comentatorilor operei lui Gib I. Mihăescu. Nicolae Manolescu, în studiul său din 1967, publicat ca prefață la cele două volume de nuvele tipărite de Editura pentru Literatură, *Existența imaginară a lui Gib I. Mihăescu*, vorbește de „tensiunea între real și imaginar” și chiar de „un interesant efect psihologic”, descoperit mai ales în *Retragerea*, pentru a încheia cu această frază: „Se înțelege, aceste povestiri, ca și altele din epoca începuturilor lui Gib I. Mihăescu, sînt încă stîngace, scrise mai ales rău, fără subtilitate, și e îndoielnic că cineva ar fi putut bănui în ele înclinațiile ulterioare ale autorului” (p. VII). Această „tensiune între real și imaginar” despre care vorbește pe larg criticul, după ce ea fusese observată și de alți comentatori (Cezar Petrescu, Al. Bădăuță, Ion Chinezu, Izabela Sadoveanu, printre cei dintîi) își află un punct de plecare însă în aceste povestiri de început, în care puteau fi bănuite, așadar, sub stîngăciile debutului, „înclinațiile ulterioare ale autorului”.

Personajele acestor prime povestiri, soldații îndeosebi, intră în perimetrul unei experiențe directe a autorului și de aici rezultă, în primul rînd, tendința de a-i prezenta fără nici o cît de slabă intenție de apoteozare. Această tendință răspunde poate și unor sugestii pe care le făcea Lovinescu, frecventat de Gib I. Mihăescu în perioada debutului, cînd denunța în „Sburătorul”¹ momentul literar anterior ca artificios, retoric și liric.

¹ *Războiul generator de literatură*, „Sburătorul”, I, nr. 3, 1919, pp. 64 – 65.

învățămintele unor experiențe nemijlocite se fac mereu simțite în schițele, nuvelele și povestirile din prima etapă a activității literare a lui Gib I. Mihaescu. În *Cei din urmă*, zdrobiți de oboseală, un grup de soldați și un ofițer se retrag, chinuți de imagini diferite, care se suprapun realității. Pe soldatul Mocanu — și din nou îl vedem pe autor pătrunzând adânc în articulațiile psihologiei țărănești — îl torturează imaginile de acasă, iar pe căpitan teama de a nu fi lăsat singur în fața inamicului. Efectele fricii sînt urmărite în două direcții deosebite, manifestîndu-se destul de pregnant interesul autorului pentru suprarealitatea izvorită din frământările unor conștiințe în derută, apăsate de obsesii. *Retragerea* va pune în față aceeași psihologie rudimentară, cu reacțiuni limitate, în care se înfînge o idee fixă, care determină întregul comportament al personajului. Prezumția unui adulter, sugerat de ospitalitatea pe care i-o acordă o femeie care îl adăpostește, îl determină pe un soldat în retragere să comită un act monstruos, neputînd să desprindă bine imaginea soției „păcătoase”, pe care o creează mintea sa înfierbîntată, și cea reală, a femeii înfricoșate de care abuzează, răzbunător, prin violență. În *Soarele*, drama soldaților care se gîndesc mereu acasă și-și păzesc, fără eroism de paradă, cu reacții firești și omenești, viața, este surprinsă în aceleași răsturnări brutale de conștiință, care-l opun pe erou realității distrugătoare.

În aceeași perioadă a începuturilor, scriitorul pare preocupat, cu intenții satirice mai mult, și de un alt tip uman, pe care îl vom întîlni, dealtfel, și în scrierile viitoare ale prozatorului, tratat însă cu alte mijloace, mai sigure și mai complexe. Cine este Aldescu din schița *în tren*, a doua povestire de după debutul scriitorului, apărută tot în „Luceafărul”? Ca toți bărbații lui Gib I. Mihaescu, personajul urmărește un anume ideal feminin, chiar și cînd este vorba de cunoștințe întîmplătoare. Tensiunea dramatică se ivește odată cu alegerea mijloacelor prin care femeia poate fi cucerită. Ca și pentru alți eroi ai lui Gib I. Mihaescu, Ragaiac, Aspru, Mihnea Băiatu, scopul îndreptățește orice mijloc, chiar și „escrocheria, sentimentală”. În schița *în tren*, autorul își urmărește cu ironie personajul, un student modest, luat drept mare muzician, cu complicitatea acestuia, de către o femeie frumoasă și cu gustul snob pentru oamenii celebri, oscilînd între efectele de umor și cele comice. Schița, înrudită cu farsele ușoare, își păstrează un anumit interes la lectură. Tînărul de aici este același personaj din *Rusoaica* și *Donna Alba* înainte de investitura tragică. Supără, în astfel de povestiri, mai ales anumite „potriviri”, apropierea forțate, făcute, care se văd, așa cum se întîmplă și în primul său roman, *Brațul Andromedei*. Controlul lucid și ironic al autorului salvează bucată de ridicol, cu toate stîngăciile ei, cum este și cazul unei schițe ca *Figurina*, care reia,

de astă dată cu un literat și o protectoare a literelor, datele celei dintîi. Doamna Ifrim vrea să fie o „amantă celebră și ideală” și refuză să vadă că are de față, în persoana lui Bantaș, un biet ins fără nici un talent, fără imaginație și fără personalitate. Pentru a o cuceri, Bantaș acceptă cele mai degradante umilințe și din nou autorul este nevoit Să evite alunecarea melodramatică, menținîndu-și, pînă la urmă, povestirea în cadrul convențional al farsei. Aceste povestiri de început, în care personajele se visează eroi, pe front, în muzică, în literatură, acoperindu-și un suflet nevolnic, sărac și scîncitor, n-au beneficiat de aprecierile contemporanilor. Critica actuală păstrează, ușor modificată, aceeași imagine a debutului lui Gib I. Mihaescu. Aceste povestiri depășesc, credem noi, simpla valoare a documentului literar prin elementele rezistente, care trimit la restul operei sale și care sînt scoase din aceleași sondaje îndrăznețe în psihologia personajelor. Mijloacele, fapt explicabil la un debutant, sînt încă rudimentare.

Vedenia, nuvelă scrisă în aceeași perioadă, citită în cercul revistei „Luceafărul”, unde face o bună impresie, avea să fie tipărită abia cinci ani mai tîrziu, în „Gîndirea” (1924), într-o versiune îmbunătățită. Ea aparține, așadar, unei faze de tranziție, deși va fi culeasă abia în cel de al doilea volum de nuvele al autorului (*Vedenia*, 1929), cînd acesta era considerat, după succesul volumului *La „Grandijlora”* (1928), unul dintre cei mai de seamă nuveliști ai perioadei postbelice. Căpitanul Naicu din *Vedenia* este tot un farsor, un Moș Teacă lăudăros și ridicol, bun în grad, care face paradă de eroism la cazarmă și la cafenea, dar care preferă frontului siguranța căminului. Numai în latura comică și satirică, nuvela ar fi fost reușită, dar scriitorul începe, de la un anume moment, să se lase prins de „cazul” eroului său, ros de o gelozie complicată cu teama de opinie publică și cu evidente manifestări de lașitate, și comicul se amestecă destul de penibil cu elemente tragice, pentru că nu-l putem lua în serios pe acest soț ridicol nici chiar cînd împrejurările aparent dramatice o impun. Acest lucru se întîmplă și în *Singuratecii*, dar mai ales în *Tabloul* — fapt remarcant, în studiul citat, de Nicolae Manolescu —, precum și în *Zilele și nopțile unui student întîrziat*. Aceste oscilații în atitudinea autorului față de unii din eroii săi taie efectul comic, fără să reușească să-i ridice pe aceștia, copleșiți de ridicol, pînă la înălțimea unor destine tragice. Aventura căpităneșei cu ordonanța, cu totul inexplicabilă, dacă ar fi s-o privim cu seriozitate, este un bun subiect de anecdotă sau de farsă și a o pune sub prigoana fatalității înseamnă a complica inutil lucrurile, pentru că de aici nu poate fi scoasă nici o justificare în plus pentru actele personajelor, care nu rezistă decît în cadrul unor situații comice, în care convenția este admisă de la început. Pe o poighiță prea subțire a realității, se încearcă o evadare în fantastic ce nu reușește, cătușele situațiilor comice fiind prea grele. Mai

ales căpitanul Naicu, care-și „forțează închipuirea ca tabloul să fie și mai sinistru”, se sufocă de ridicol și toată scrierea pare mai degrabă o satiră a lășității și a lăudăroșeniei.

Același material epic, scos din experiența militară a autorului, avea să se fixeze la polul tragic abia în nuvela *Troița*, care marchează deplina maturizare artistică a unui talent robust ce-și căutase, în scrierile anterioare, modalitățile proprii de manifestare. Povestirea, care debutează între limite realiste foarte precis trase, aduce pe nesimțite personajele în preajma unei lumi halucinante, care-i acoperă cu umbrele ei mari, acaparatoare, fără să le mai lase posibilitatea întoarcerii în cea reală. Întimplarea nu are, altfel, nimic extraordinar: oamenii, trei soldați țărani de prin părțile Drăgășanilor, vorbesc și se mișcă firesc, schimbă glume și amintiri de acasă, grăbindu-se să nu-i prindă noaptea la o întoarcere banală din patrulare. Treptat, acest tablou este învăluit, odată cu noaptea care se lasă și cu certitudinea că s-au rătăcit, cu tot ceea ce mintea dascălului Pălălaie, împunsă de spaimă și de lectura Apocalipsului, poate să scormonească. Realitatea amenințătoare se transformă într-o pedeapsă dezlănțuită de forțe supranaturale și scriitorul transcrie o excepțională pagină de prăbușire apocaliptică, folosind elementele naturii răscolite și eresurile populare: „Zăpada lumina de parcă era însăși ziua, pe care noaptea n-o mai alunga la asfințit, ci o prinsese în sfârșit și o călca acum în picioare, strivind-o sub greutatea întunericului etern. Prin lumina ei învinsă, cele trei umbre își duceau spaima înghețată în suflet spre cele șapte stele ale Carului-mare, căzut cu oștea în pământ. Totul era căzut, răsturnat, dărăpănat, totul se dărăpăna încă. Lăzile sfinților cădeau fără preget, spărgându-se una de alta cu zgomot nemaipomenit. Dracii cuceriseră cerul și aruncau de-acolo cu boarfe cu tot pe vechii stăpînitori. Dascălul Pălălaie privea încrămențit carul ceresc rupt și azvîrlit ca o biată vechitură, și ochii îi lăcrămau. Printre lacrimi vedea cum toate stelele se desprind de pe boltă, gata să curgă ca o ploaie de pietricele. Iar Tohatinul era șters de pe suprafața pământului. Și toate celelalte sate, orașe și mări ale lumii, căci noaptea de apoi venise: noaptea lui Lucifer! Și era tocmai noaptea Domnului! Și el în zadar mai aluneca pe covorul de ziuă, împietrită și scîrșietoare, prin frigul fără margini. Capul îi înghețase de parcă era al unui om de zăpadă. Poate că așa se va prefăce lumea sub noua împărăție a întunericului!” (p. 396)¹. În preajma troiței pe care camarazii lui Pălălaie o aprind pentru a se apăra de frig, se încinge lupta între cer și ostile întunericului, sub privirea amenințătoare a lui Crist în flăcări, ceea ce înfierbîntă și mai mult imagi-

nația ostașilor care aud trîmbițele judecății de apoi. Lumea reală se retrage total în fața celei imaginare. Această observație, care s-a făcut de mult, trebuie întregită cu corolarul ei. Procesele sufletești care-1 conduc pe om în preajma halucinației sînt magistral justificate și amănunțite în *Troița*, ca și în multe alte proze ale autorului. Am putea vorbi chiar de o bază realistă de la care se pornește în investigarea pătrunzătoare a devierilor din conștiința personajelor sale și credem că aici trebuie căutată nota distinctivă, esențială, a prozei lui Gib I. Mihăescu.

În lumea reală a lui Gib I. Mihăescu nu se petrece, dacă ne raportăm la nuvele mai ales, mare lucru, cum au constatat încă primii comentatori ai operei sale (Al. Bădăuță, în „Gândirea”, nr. 5, 1929 și Izabela Sadoveanu, în „Adevărul literar și artistic”, nr. 488, din 13 aprilie 1930). Cu toate acestea, s-a vorbit, pe bună dreptate, în aceleași comentarii critice, de realismul prezentării orașului de provincie în proza autorului: în nuvele și în primul său roman, *Brațul Andromedei*. Fără îndoială că judecata aceasta era îndreptățită și de contrastul pe care-1 făcea literatura lui Gib I. Mihăescu față de proza semănătoristă. Inadaptabilitatea lor fiind de altă natură, eroii săi nu cunosc boala dezrădăcinării, asupra căreia s-a insistat atît în literatura credincioasă tradițiilor rurale, care propunea, voit sau nevoit, o imagine falsă a orașului. În tîrgul din nuvelele lui Gib I. Mihăescu, al cărui arhetip putea fi orașul natal, Drăgășanii, mici și mari proprietari, negustori și funcționari se întîlnesc la mese epopeice, cu grătar complicat și vinuri de soi, fac dragoste fără complicații idilice, birfesc cam în jurul aceluiași subiect, viața conjugală a prietenilor (*La „Grandijlora”*), țin intrigă (*Scuarul*), mai ales amoroase, dar și politice (*Monumentul*), aleargă între oraș și moșie, joacă, doborîți de patimă, cărți (*Jucătorul*), sau se țin de farse groase (*Vin nou*). Alături se află altă lume, a micilor funcționari, care încearcă să-i imite pe ceilalți (*Filodor*), lumea birourilor igrasioase din orașele de provincie sau din Capitală (*Vritul*), a circiumilor afumate, a oamenilor necăjiți, a birjarilor și a prostituatelor (*Coșul cu tîrguiele, în goană*), o umanitate mărunță care se hrănește tot din iluzii. Pentru toată această lume amestecată, realitatea devine inacceptabilă, din cu totul alte motive decît în proza tradițională, și interesul scriitorului se dirijează către analiza stărilor sufletești din care se ivesc fantasmale care o substituie.

Concurența dintre vis și realitate în opera lui Gib I. Mihăescu se exteriorizează, în special după 1922, mai ales în tribulațiile erotice ale personajelor. Poate că în nici o nuvelă a autorului ea nu se produce cu mai multă violență ca în *La „Grandijlora”*, tocmai pentru că personajul central, Sava Manaru, pare atît de terestru. Insistența autorului în descrierea mediului,

¹ Pagina trimite la ediția de față.

a chefurilor prelungite și dezmățate, plăcerea meselor încărcate, în care mirosurile și culorile cărnii trimit către un sensualism inferior, ridică, aparent, o barieră de netrecut în calea privirii lăuntrice. Pe acest fundal al vieții de provincie, într-un orașel de viticultori, pictat în culori groase,, nemiloase, scriitorul imaginează drama căderii lui Manaru. Bărbat puternic,, temut și invidiat de tot ținutul, Manaru este departe de nevolnicii cuceritori-cuceritori din povestirile de început, prefigurând, într-o formă inferioară, caracterele tari, neînduplecate, ale lui Ragaiac sau Aspru. Ce-l tulbură pe eroul nuvelei lui Gib I. Mihăescu, aducându-l în pragul disperării și la crimă? Sava Manaru face o criză a puterii virile. Bărbăția, pentru aceste naturi neevoluate, înseamnă putere absolută, ceea ce se traduce în plan erotic prin posesiune și supunere. Dealtfel pentru toți cei care împărtășesc mentalitatea lui Manaru, femeia este, după interpretarea populară a legendei biblice cu privire la păcatul originar, un vinovat aprioric. Înșelat de soția sa cu un prieten, Sava Manaru își propune, pentru a se răzbuna, să demonstreze practic această credință populară. Bolnav de orgoliu, nu suferă atât din cauza adulterului soției, care nici nu-l interesează, izolată la via și în deplina lui putere. Opinia orașului îi mîngie, în schimb, sau îi rănește vanitatea virilă, după cum simte venind de la ea valul de admirație pentru cuceririle sale răzбunătoare sau de compătimire ipocrită pentru situația sa de soț înșelat: „Ah, ochiul ăsta scormonitor al mulțimii cum taie și cum sfîșie, cum doare! Acum i-a înfrînt tîria, l-a uluit, l-a înfricoșat." (p. 107) Scriitorul descrie, așadar, un caz de hipertrofie a mîndriei virile și mai puțin o dramă a geloziei. Întîlnind, în sfîrșit, o femeie care-l convinge, prin rezistența pe care i-o opune, că și soția sa ar fi putut face la fel, întreaga demonstrație cade și Manaru îl va uide pe înșelător. Cu aceasta, teroarea brutală, depășind limitele realității, pe care o răspîndește în jur absurda vinătoare a lui Manaru, ia sfîrșit. Există, în nuvela lui Gib I. Mihăescu, o complicitate egoistă, care-i ține strîns uniți pe acești oameni cu interese atât de diferite. Manaru n-o compătimește pe femeia care s-a sinucis din cauza lui. Ramură, seducătorul soției sale, este total nepăsător față de victima lui Manaru, de moartea căreia, într-un fel, în acest lanț absurd, este și el răspunzător. Cuceririle lui Manaru îi bucură pe cei care suferiseră deja această bațjocură. I.a sfîrșit, uciderea lui Ramură capătă caracterul unei crime colective. Pentru cei mai mulți dintre acești „orașeni tihniți și excitați" de aceste evenimente extraordinare, care le tulbură profund existența banală, crima aceasta devine un mijloc de a îndepărta doi rivali deodată. Voit sau întîmplător, nuvela urcă spre satiră și capătă un sens moralizator, crima fiind, urmată de pedeapsă.

O victimă a imaginației este și Glogovan din nuvela *întîmplarea*. Personajul, un gelos stăpînit de aceeași tiranie virilă a posesiunii absolute,

în care intră pînă și gîndurile femeii, se rătăcește complet în propriile sale combinații, care au o foarte slabă atingere cu realitatea. Construind ipoteza unui viol, Glogovan își pune întrebarea absurdă, în ce măsură soția sa s-ar putea face vinovată prin gesturile și atitudinea ei față de agresor, în această nuvelă, mai mult decît în *La „Grandiflora"*, hotarele dintre lumea reală și cea imaginară au fost complet ridicate. Datorită „întîmplării", scena imaginată în timp ce partenerii dramei traversează un codru plin de umbre mișcătoare și de tîlhari devine realitate, spre completa confuzie a eroului, care nu mai poate desluși adevărul de izvodirile minții sale, chinuit de aceleași întrebări asupra fidelității soției. Nuvela mai are un tîlc: întîmplarea ne poate dezvălui altfel decît ne place să ne închipuim că sîntem în realitate, din cauză că n-am avut prilejul să ne manifestăm în sensul latențelor noastre, bune sau rele. Curajosul se poate dovedi laș și viteazul fricos, pentru că numai „întîmplarea le dezvăluie într-adevăr pe toate". Glogovan, neconvins de evidență, tiranizat de orgoliu, își lasă cugetul bîntuit de fantome. Nici Botoran, din *Poarta de fier*, nu are vreun motiv temeinic să-și bănuiască soția de infidelitate și, cu toate acestea, în spatele unei porți de cazarmă, își imaginează, împotriva realității, care devine plan secund, scenele cele mai absurde ale adulterului. Sufletul lui Rărunc din *Scuarul* este devastat de aceeași bănuială. Realitatea dramatică și amenințătoare care-l pune în conflict cu concetățenii dispăre, în sufletul personajului instalîndu-se, uriașă, ideea fixă, distrugătoare, a necredinței care trebuie pedepsită pentru mîngîierea demnității virile ultragiante. Abia revenit de la hotarele morții, după o gravă boală, Moinaru din *Singurata*, complet nepăsător la suferința de alături, abstras realității spitalului, își lasă imaginația turmentată de deliciile răzбunării înjosirilor, reale sau imaginare, la care îl supune Geneta. Chirurgical din *Mina*, pradă aceluiași fantasmă, va avea puterea să ierte, dar se va sinucide, amintind de Radu Șerban din *Donna Alba*, gelozia afîndu-se, de data aceasta, într-o curioasă complicitate cu orgoliul profesional. Aceste voințe tari se dovedesc extrem de fragile, ca oțelurile fine, și se pot frînge cu ușurință cînd li se rupe echilibrul interior. O linie sinuoasă cîteodată, dar întotdeauna vizibilă, conduce de la Manaru, la Glogovan, Botoran sau doctorul din *Mina*. Toate aceste personaje sufăr de ceea ce s-ar putea numi complexul lui Othello.

Nu întotdeauna, acesta rămînînd totuși cazul frecvent, sursa halucinațiilor este gelozia. Ea poate fi doar o simplă obsesie erotică sau frica de păcat. Interesantă, din punctul acesta de vedere, cît și prin poezia pe care o degajă, este nuvela *Frigul*. O femeie claustrată la moșie, ca soția lui Manaru la via, de un soț la fel de tiranic, care își apără feuda sentimentală cu ciinii și cu logofeții, își prepară, într-o ambianță de neliniște,

care merge pînă la teroare, adulterul. Renunțările, osiclațiile, revenirile, decizia sînt un bun prilej pentru o analiză a subconștientului, într-un moment de mare apăsare și într-o corespondență deplină cu un tablou de natură dominat de lumini sîngerii, de umbre și de învăluirile primejdioase și ispititoare ale frigului. Sintem lăsați să înțelegem că eroina se va sinucide prin îngheț, de teama delațiunii vechilului, frigul, amenințarea necunoscută, devenind o metaforă a izbăvirii și purificării pentru această conștiință surpată de fantasmе. Un foarte interesant caz de obsesie sexuală, prin ineditul situației, îl oferă *Noaptea focurilor*. Țăranii de aici, în plină noapte a focurilor din 1907, par mai preocupați de boieroaicele prizoniere la conac decît de pămîntul pentru care porniseră răzmerița: „Facem moarte de om dacă s-o amesteca străin la domnișoarele noastre... Fiecare sat să-și vadă de boieroaicele lui...” (p. 694). Tînărul țaran care rostește această frază amenințătoare este ros de aceeași dorință a femeii inaccesibile, ca mulți dintre eroii lui Gib I. Mihăescu. Asistăm, pornind de aici, la un joc de imaginații ațîțate, desfășurat în dubla partidă, asediatori-asediați, care mută accentul de pe scială către același abis al dorinței refuzate, în timp ce cea mai tînără dintre femeile asediate la conac de țărani răzvrățiți se vede urmărită de ochi plini de dorință și, cu imaginația febrilă, construiește în spatele realității, după procedeul atît de cunoscut în literatura lui Gib I. Mihăescu, o a doua, concurentă, boierul Take Asan, comparabil cu bătrînul Iuga din *Răscoala* lui Rebreanu, dar mai viclean, mai puțin grav, farsor, pregătește o lovitură de teatru, care-i va dezarma pe răzvrățiți, oprind această înfruntare de dorințe, în prag de a evolua tragic, cu o soluție în care bănuim din nou controlul ironic al scriitorului. Artemie din nuvela *între porțelanuri* face o obsesie puternică pentru soția unui prieten. Întocmai ca în alte scrieri ale lui Gib I. Mihăescu, personajul suferă de atracția fructului oprit prin bariere sciale sau, în cazul de față, morale. Artificială, nuvela *Tabloul* aduce aproape același caz, aceeași cădere a personajului principal, totală de data aceasta, fără posibilitatea recuperării morale, pentru obținerea grafiilor femeii dorite. Dincolo de puterea obsesiei, care-i prilejuiește autorului pagini dense, se alunecă în prea multe speculații și concurența real-imaginar pare artificială de data aceasta. *Femeia de ciocolată* ratează tot din această cauză în artificios și convențional, în complicații inutile, în retorism și discursivitate patetică. Abisul sufletesc nu mai este surprins în elementele care-i motivează mișcările, oricît de neprevăzute, interesul mutîndu-se asupra unor complicații bolnăvicioase, un soi de masochism de neînțeles, în care se complace eroul principal.

. Izvorul multor obsesii de care sufăr personajele din nuvelele lui Gib I. Mihăescu este boala. Foarte concludentă în acest sens este nuvela, bine

strînsă în armătura argumentelor psihologice, *Semnele lui Dănuț*. Deasupra realității atîrnă un cer greu, încărcat de fatalitate, căreia nu i se poate nimeni sustrage, oricîte încercări, desperate, tragice, ar face. Eroul are presentimentul catastrofei, spre care se îndreaptă fără putința întoarcerii, și toată construcția nuvelei ar putea lesne aluneca în artificios dacă prozatorul n-ar fi un maestru al analizei conștiințelor dereglate. Din nou întîmplarea îl pune pe om în opoziție cu propria sa conștiință, dezvăluindu-i straturi ignorate. Pradă halucinațiilor care-1 scot cu totul din lumea reală, Grigore Dănuț, șeful stației Bobeni, năpădit de frigurile care „îi leșinau sufletul, îi paralizau voința, și zăgrăveau pe fondul închipuirii gîndurile cele mai sumbre,” își imaginează fata, bolnavă și ea de friguri, pe moarte, într-un compartiment al trenului cu care trebuia să vină în vacanță. Absorbit complet de fantezmele imaginației, șeful de gară dă greșit o plecare liberă și se află acum, în mod real, în fața unei catastrofe. „întîmplarea” îl va arăta pe Dănuț într-o ipostază pe care acest bun tată de familie nu și-o putea bănui. Cînd, într-un moment de luciditate, își dă seama de greșală, nu face nimic pentru a îndrepta lucrurile și a salva viețile amenințate, printre care și aceea a fiicei sale, nu mărturisește nimic, și se îndreaptă orbește în direcția destinului său tragic. Numai cei care n-au înfruntat întîmplarea verificatoare de conștiințe își mai păstrează iluziile, pare să spună, din nou, în subtext, autorul, pentru că hotărul dintre ceea ce este știut de noi și despre noi și ceea ce ignorăm este în permanență nesigur, în *Fiaza*, un tînăr se stinge ros de o bcală necruțătoare și toată nuvela plutește în teroarea morții implacabile. Realitatea, judecata rațională sînt din nou puse în umbră de închipuirea eroilor, elementele psihologice cu care este urmărită această derută fiind desfăcute, ca peste tot, în pătrunzătoare scrutări realiste. Emanoil trăiește un puternic sentiment de culpabilitate față de Ionică, fratele său bolnav, din cauza unei atracții nemărturisite, cu grijă tănuită în subconștient, revelată întîmplător, pentru fata pe care acesta o iubește. Aceeași tentație a drumului piezis, ascuns, controlat și interzis de morală, și devierea inevitabilă într-un act compensator, absurd. Sub presiuni inconștiente, Emanoil va face mari eforturi pentru a găsi și aduce din nou acasă o pisică alungată, piaza rea, încercînd să-și salveze, în felul acesta, fratele din preajma morții și să scape de acest chinuitor sentiment de culpabilitate instalat odată cu privirile complice aruncate de Erminia la provocările sale.

O nuvelă cu un loc aparte printre celelalte scrieri ale lui Gib I. Mihăescu este, fără îndoială, *Urîtul*. Contestată de Eugen Lovinescu, care descoperă în ea prea multe trivialități, menționată de Nicolae Manolescu, în prefața citată, „pentru substratul ironic mai evident” (p. XIII), ea se va bucura,

în schimb, de o atenție deosebită din partea lui Nicolae Balotă, în studiul *Universul obsesiv în nuvelistica lui Gib I. Mihăescu*, din „Tribuna”, nr. 46, 1969. Criticul face o temerară apropiere, cu invocarea unor nume de scriitori de mare notorietate din alte literaturi, din cea germană îndeosebi, între nuvelele lui Gib I. Mihăescu și expresionism, de care, cel puțin teoretic, autorul român era străin. Dintre toate scrierile analizate de Nicolae Balotă, *Uritul* se apropie cel mai mult de viziunea și tehnica expresioniștilor. Pentru noi, suprarealitatea grotescă din nuvela aceasta se clădește temeinic pe o realitate socială și umană foarte pătrunzător investigată, cu intenții satirice, de către scriitor. Atenția sa se oprește asupra faunei unei percepții dintr-un cartier mărginaș al Capitalei, proiectată într-o lume de monștri fizici și morali. Așa-numitele trivialități de aici formează, de fapt, materialul concret al unei alegorii cu morala destul de transparentă, deși autorul se ferește întotdeauna să rostească discursuri tendențioase. Procedul este folosit pe larg de Arghezi în proza satirică. Uritul înseamnă încetușarea în zonele inferioare, degradate și degradante, ale vieții, luând în imaginația personajului principal curioase înfățișări zoomorifice și antropomorfe. O anumită insistență în etalarea hidosului, care ne ține lăraș crăpătură încreștă într-o lume de coșmar, nu se mai întâlnește, în altă parte, în scrisul nuvelistului, care, altfel, nu disprețuiește violența. Nu vedem, așadar, cum i-am putea reproșa scriitorului materialul acestei metafore-parabolă, fără să avem impresia că punem sub aceeași acuză și bucele purulente ale biblicului Iov.

Fără îndoială unul dintre cei mai valoroși nuveliști români, Gib I. Mihăescu a rămas, spre deosebire de alți prozatori, credincios acestei specii până la stingerea sa din viață. În 1935, îi apăreau două dintre cele mai bune nuvele ale sale: *Noaptea focurilor* și *Visul*¹, iar moartea l-a surprins, după mărturia lui Cezar Petrescu², în timp ce lucra la două noi volume: un roman și o culegere de nuvele. Romanele pe care le-a publicat, începând din 1930, aproape an de an, nu l-au despărțit niciodată de plăcerea prozei concentrate. Pe un spațiu îngust de viață, cită se oglindește în literatura sa, scriitorul a reușit să obțină un maximum de încordare dramatică, înaintând, atât în nuvele cât și în romane, pe o singură dominantă sufletească, pe care am putea-o numi, de la caz la caz, orgoliu viril, tirania posesiunii, gelozie, dorință, ispita care dezvoltă voința de a înfrunta constrângerea morală și socială, dezechilibrul maladiv, toate fiind surse ale unor manifestări în care psihologicul se învecinează cu fiziologicul, — prilej pentru autor de a combina pro-

cedee realiste cu altele naturaliste — pentru a proiecta în afară imaginea unei lumi fantastice, tulburătoare și devoratoare, lipită de cea reală. Reprezentînd psihologii elementare, personajele lui Gib I. Mihăescu, lipsite de dialectica mai subtilă a unei vieți spirituale rafinate și complexe, nu sînt capabile de înfrînare și redresare morală, rămîn pradă tenebrelor și prăbușirii inevitabile. De aici și atmosfera grea de predestinare din nuvelele sale. În legătură cu aceste numeroase cazuri de monomanie și teroare obsesională, erotică mai ales, din literatura lui Gib I. Mihăescu, s-a vorbit mult, începînd cu G. Călinescu, care se oprește, în analizele din *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, în special asupra modului cum definește scriitorul „condiția virilă”, de imaginația care substituie viața pe care autorul n-a putut-o trăi din plin, așa cum ar fi dorit-o, din cauza bolii. Literatura acestui scriitor ar ilustra deci unul dintre cele mai tipice cazuri de defulare, cum ar spune discipolii lui Freud. Explicația, adevărată în parte, nu poate satisface în întregime. Am cita aici doar un singur amănunt extras din opera scriitorului, după noi suficient de revelator. Manaru din *La „Grandiflora”* este un obsedat sexual și s-ar părea că scriitorul „a invetat”, în finalul nuvelei, o ultimă scenă, care să marcheze, cu și mai multă putere, sufletul acestui personaj torturat de imaginile copulațiunii. Pe pirostriile infernului zăgărit pe zidul din pridvorul bisericii lîngă care se oprește Manaru, hăituit, după comiterea crimei, de agenții poliției, acesta, gustînd deliciile răzbunării, o vede pe propria sa soție, sub chipul „unei femei, pe care doi draci o țin chincită pe pirostrie, astfel ca flăcările pedepsei să-i mîngie, cu limbile lor arzătoare, izvorul de plăceri și de vieți, prihănitul izvor al vieții” (p. 145). Cite nu s-ar putea fantaza, pornind numai de la această scenă, stimulați de psihanaliză, dacă n-am ști că scriitorul a reprodus aidoma, în nuvela sa, imaginea infernului de pe zidul unei-biserici din Drăgășani, zidită, după cum ne arată pisană, în 1834. Iată de ce ne place să vedem aici mai curînd un reflex al unei viziuni populare, cu izvoarele în Biblie, asupra „păcatului”, a condiției bărbatului și a femeii care-l ispitește. Nu este oare aceeași viziune din primele sale povestiri? Lăsînd deoparte biografia, care, oricum, nu poate oferi decît explicații parțiale asupra operei, vom constata influența unui anume verism psihologic pe care îl propunea o orientare mai generală în proză. Să nu uităm, dealtfel, nici pasiunea scriitorului pentru pictura realistă a mediului de provincie. Iată de ce, într-un moment cînd se insistă asupra universului obsesiv, imaginar, al lui Gib I. Mihăescu, socotim că este necesar să subliniem că proza sa aparține, în primul rînd, realismului.

În romane, Gib I. Mihăescu reia și detaliază analiza unor stări sufletești asupra cărora se oprește și în nuvele. Este de remarcat că în cele două

¹ Prima în „Revista fundațiilor regale”, nr. 11, a doua în volumul antologic *Nuvele inedite*, Editura „Adevărul”, 1935.

² „Curentul”, VIII, nr. 2771, luni, 21 octombrie 1935, p. 7.

construcții de mare întindere, care i-au adus popularitate, cele mai realizate, dealtfel, atât de diferite și atât de apropiate una de alta, *Rusoaica* și *Donna Alba*, romancierul va dovedi că stăpânește la fel de bine materialul epic, organizându-l cu stringență după tehnica romanului polițist, așa fel încât obține un maximum de tensiune. Gib I. Mihăescu avea darul creației epice, un simț deosebit al proporțiilor, un debit constant, plin și neprevăzut al narațiunii, care nu lîncezește niciodată. De aceea chiar paginile mai slab realizate artistic, scrise stîngaci sau grăbit, își păstrează un anumit interes la lectură, rezultat din succesiunea neprevăzută a unor secvențe epice bine legate, încît cititorul este ținut în permanență sub proiecția aceleiași obsesii. Dacă trecem peste fragmentul de roman *Vămile vîzduhului*, pe care nu-l cunoaștem decît ca o mare promisiune, observăm că în toate celelalte ne aflăm, de fapt, în fața aceleiași preocupări: definirea mai exactă a raporturilor dintre bărbat și femeie. Andrei Lazăr din *Brațul Andromedei*, Răgaia din *Rusoaica*, Mihail Aspru din *Donna Alba* și Mihnea Băiatu din *Zilele și nopțile unui student întîrziat*, patru tipuri perfect distincte de masculinitate, visează, ca și personajele care gravitează în jurul lor, o femeie inaccesibilă. Cucerirea acestui idol de feminitate, care îi dă scriitorului un incredibil de bogat material epic, în ciuda unei limitări atât de pronunțate, oferă patru soluții, redutabile, datorită eșecului la care conduc celelalte, la una singură: violența posesivă, femeia fiind, așa cum o păstrează mentalitatea populară, natura slabă, care se înclină. Lazăr, natură efeminată, ratează din lipsă de decizie virilă; Răgaia hamletizează și trece pe alături, deși are toate însușirile cuceritorului; Mihail Aspru procedează, la început, ca Răgaia, dar „învinge prin deciziune”, cum observă G. Călinescu, comentînd sfîrșitul naiv al romanului¹. Mihnea Băiatu, craiul, ușuraticul, face un complex de inferioritate intelectuală — aceasta este bariera care-l separă de femeia ideală — și, cînd o trece, o întimplare banală, în care se manifestă fatalitatea, transformă comedia în tragedie, eroul ieșind din această experiență total modificat sufletește. Astfel de date îl determină pe G. Călinescu să remarce că psihologia eroilor lui Gib I. Mihăescu se reduce la o trăsătură comună: voința extraordinară, care poate merge pînă la manifestări cu totul ieșite din comun, de a cuceri o „femeie inaccesibilă”. Observația aceasta, făcută pe marginea romanului *Rusoaica*, poate fi generalizată.

¹ *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Fundația pentru literatură și artă, 1941, p. 681.

² *Op. cit.*, p. 679.

Lăudat mult de critica timpului, deși se fac și cîteva rezerve, mai ales de ordin tehnic, *Brațul Andromedei*, primul roman al lui Gib I. Mihăescu, a fost, începînd cu G. Călinescu, sistematic contestat. Timpul pare să fi lucrat și el în defavoarea romanului, distanțînd și mai mult cele două opinii, încît astăzi, *Brațul Andromedei* mai este pomenit doar pentru a ilustra că nuvelistul Gib I. Mihăescu, unanim apreciat, care se încumeta în 1930 să debuteze ca romancier, pășea stîngaci pe această cale. În ciuda unor neajunsuri evidente, acest roman de început în cariera scriitorului este totuși departe de a reprezenta un eșec sub raport artistic și se leagă perfect — anunțînd-o în ceea ce are mai bun și mai rezistent — de toată literatura ulterioară a autorului și mai ales de cele două romane care i-au stabilit definitiv reputația. *Rusoaica* și *Donna Alba*. Punerea din nou în discuție a acestui text, după ce am uitat toate judecățile gata făcute care-l dezavantajează și se perpetuează cu rapiditatea și forța oricărei negații, ne apare nu ca un gest reparator — autorul nu are nevoie de așa ceva — ci numai oportun.

Romanul pare, la început, că ne va introduce într-o dramă socială. Într-un oraș, care poartă amintirea aceluiași Drăgășani, agitațiile politice, de grup, scot la suprafață personalitatea voluntară, despotică, a domnului Cornoiu. Personajul numărul unu al orașului este comparabil cu Manaru din novela *La „Grandiflora”*, înainte de fixația lui sufletească, pentru pofta de viață la nivelul simțurilor, sau, mai mult poate, cu Costache Constandache din *Monumentul*, unde direcțiile satirei sînt mai evidente și personajul mai schematic, un stăpîn absolut, ca și Cornoiu, pe destinul concetățenilor săi. Cei care intră în cercul Cornoiu — Constandache ajung, ceilalți se pierd, nedovedind capacitatea de adaptare necesară, ca profesorul Andrei Lazăr din *Brațul Andromedei*. G. Călinescu, oprindu-se în *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent* asupra acestui aspect, pe larg subliniat ca realizat în critica anterioară, va observa originalitatea autorului, în comparație cu un Brătescu-Voinești, de exemplu, în caracterizarea „adaptabililor” (p. 678). Necruțător cu această carte de început a lui Gib I. Mihăescu, G. Călinescu, fără să insiste, formulîndu-și repede rezervele, va deschide, în același timp, una din perspectivele din care poate fi reclamat pentru *Brațul Andromedei* un loc aparte, deloc lipsit de interes, în literatura noastră. Dacă alți critici i-au acordat romancierului pentru aceeași carte poate prea mulți lauri, nu-i mai puțin adevărat, ceea ce se cuvine din nou subliniat, că în paginile ei, ca și în nuvelele anterioare, continuîndu-le și în felul acesta, prozatorul va prezenta, fără rătăcirii prea mari din punct de vedere artistic, o față nouă, mai aproape de adevăr decît în literatura anterioară, a orașului românesc de provincie. Rămîne de văzut cită ambiție

pune Gib I. Mihăescu în realizarea unei literaturi astfel orientate. După părerea noastră, aceasta este mai mare decât se crede în general și a fost investită atât în nuvelele sale cât și în romane. Plăcerea observației pe viu, despre care vorbește Cezar Petrescu, în numărul comemorativ pe care i-1 consacră „Gândirea”, imediat după moartea scriitorului¹, este pentru noi un argument dintre cele mai puternice. Fără nuvelele lui Gib I. Mihăescu și fără acest roman, viața orașului de provincie (place sau nu place formularea, tema este prea frecventă în literatura română ca să o putem ignora de dragul unui, adeseori, fals protest împotriva sociologismului) s-ar fi înfățișat mai palid artistic și cu mari lacune.

Nu vom întreprinde o ilustrare de detaliu, pentru că nu aceasta urmărim, ci ne vom opri asupra unui singur episod. Este vorba de întrunirea politică de acasă de la Cornoiu, scenă zugrăvită de un scriitor care-și stăpânește bine mijloacele realiste. Fără ca umorul și ironia să se transforme în sarcasm caragial, deși sînt tendințe, personajele își păstrează mai bine, cu toate schematizările satirice, căldura umană. Această scenă de salon politic – paginile sînt cu totul noi în literatura noastră – se animează într-un mod particular prin prezența doamnei Cornoiu, amfitrioană inteligentă, care aduce o notă aparte, de frivolitate și senzualitate, în rigorismul unor discuții politice, deturnd atențiile. Romanul nu-i deloc lipsit de intenții satirice, ci doar încearcă să se ferească de prea multe simplificări în alb și negru, cum se întâmplă adesea în scrierile de acest gen. De aici rezultă însă unele inegalități. Într-un mediu controlat întotdeauna, nu însă prin toate personajele, de ironia autorului, Andrei Lazăr face o notă discordantă. Efectele neplăcute, ca și în *Zilele și nopțile unui student întârziat*, rezultă din interferența unor elemente eterogene, de unde impresia de căutat, de construit, de artificios și chiar de fals, mai ales către sfîrșitul cărții, în portretizarea acestui ingenuu profesor de științe exacte.

A vrut autorul să construiască în *Brațul Andromedei* o antiteză, cu toate riscurile simplificatoare pe care le comportă o astfel de întreprindere, între mediul parvenitismului politic și lumea de sensibilitate și poezie, singura în care se simte bine iubitorul de stele Andrei Lazăr? Fără îndoială că da, dar se va ține departe de soluția comună a inadaptabilității care refuza, din scrupul moral, „acomodarea” și se prăbușește. Inadaptabilitatea lui Lazăr nu trebuie căutată în afara lui, în mediul exterior pe care nu-l cunoaște nici ca bun nici ca rău, fiind complet străin de el, ci în el însuși. G. Călinescu va vorbi de „drama bărbatului”, indicîndu-l pe Andrei Lazăr ca pe un înfrînt erotic. Personajul trăiește așadar o dramă profund

individuală. Într-un fel *Brațul Andromedei* este romanul timidității – și nu putem indica multe isoii asemănătoare în literatura română –, situîndu-se, în consecință, camcolo de problema socială a adaptării la un mediu dat, deși acest mediu aise în carte o prezență concretă copleșitoare. Aici este nota nouă pe care o adăugăm Gib I. Mihăescu în elaborarea unei teme atât de frecvente în literatura noastră, timp îndelungat preocupată de procesul de orășenizare și societății românești, care a fost brusc și de aceea dificil, cu cunoscuta divorț dintre individ și mediu.

Romanul va evolua în direcția epicii sociale, cum se angajează la început, către o proză tot mai preponderant lirică. Și este atîtă puritate în această carte, în paginile în care timidul Andrei Lazăr, mai fantasmagoric cu cît trebuia să devină mai decis față de doamna Cornoiu, se prînsă, cu capul prin de închipuire, pe marginea prăpastiei. Scriitorul folosește prilejul pentru o excelentă analiză a proceselor timidității. Dădă este vorba să-l considerăm pe Gib I. Mihăescu, cum face Nicolae Manolescu, cu perfectă dreptate, în „Studiul introductiv la ediția de *Nuvele* din 1967, ca pe un scriitor care „a creat un stil”, nu putem ignora, privind acest roman în latura lui poetică, o serie de coincidențe cu literatura lui Mihail Sebastian. Deși apropierea între ele imai făcut, chiar în studiul amintit, rămîne încă de văzut în ce măsură Sebastian este tributar în *Steaua fără nume* acestui roman. După părerea noastră, într-o măsură foarte mare, pînă la unele aproape inexplicabile similitudină. Al. A. Philippide, un critic deci cu sensibilitate de poet, va vorbi pe prima dată de patetismul acestei cărți, iar G. Călinescu va observa, în rîndul lui, că „substanța romanului e de natură poetică”. Filonul liric al lui Gib I. Mihăescu și Mihail Sebastian este fără îndoială congener, dar netransmis, pe cînd mijloacele în care se concretizează sînt de influență. Conștient sau inconștient, această influență pornește de la Gib I. Mihăescu către Sebastian: pasiunea astrilor, poezie cosmică, dorința de evaziune pe această cale dintr-o lume, dacă nu rea, pentru că eroii n-o apreciază critic, atunci prea mică pentru setea lor de taină, îi apropie pe Andrei Lazăr și pe Miroiu, acești bizari profesori din punctul de vedere al tîrgului în care locuiesc, așa cum, pînă la un punct, doamna Cornoiu stă alături de Mona, frumoasa necunoscută din *Steaua fără nume*.

Și în acest roman viața exterioară a celor mai multe personaje, mai bogată oricum în nuvele, se șterge, prelungindu-se lăuntric, pentru ca de acolo să lucreze ascuns, tulburînd conștiințele, antrenînd în valuri mari subconștientul, pentru a răzbi iarăși la suprafață, într-o lume im-

¹ Amintiri dintr-o viață moartă, în nr. 10, dec. 1935, p. 510.

¹ „Viața românească”, XXIT, 1930, nr. 4 și 5, p. 147.

² Op. cit., p. 679.

ginară; halucinantă, modificată după modelul interior, substanțial deosebită și într-o permanentă concurență cu cea reală. În această a doua lume își găsește refugiul și Andrei Lazăr. Când amenințarea se va ivi și în preajma iluziei – mașina inventată, un fel de perpetuum mobile, refuză să funcționeze –, el se va prăbuși definitiv, nesuportind realitatea. Doi critici, astăzi, aproape uitați, au subliniat, la apariția romanului *Brațul Andromedei*, această propensiune a lui Gib I. Mihăescu pentru analiza stărilor de subconștiență, cu inevitabilul refugiu într-o lume visată. Pentru, că jleile lor trăiesc în ultimele, studii consacrate lui Gib I. Mihăescu, socotim utilă și dreptă risipirea acestui anonim. Ion Chinezu va nota în *Darul vremii*, fără să ezite, „constanta preocupare de a desprinde imboldul unei acțiuni, trăsăturile unui caracter din negura subconștientului”, indicând cu siguranță un drum pe care va merge întreaga exegeză viitoare a operei lui Gib I. Mihăescu, uneori chiar în dauna altor aspecte, care țin de lumea exterioară, deloc neglijabile, după părerea noastră: „Astfel linia dintre «normal» și «anormal» se încovoie, se șterge, planul realității limpezi și cel al sugestiei se confundă și în cadrul de extremă simplitate al povestirilor lui Gib I. Mihăescu lucrurile și fețele cele mai comune capătă semnificații de vis, de halucinații”. Hotarele dintre real și imaginar devin atit de nesigure încit pășim într-o lume de înfruntări tragice: „Această tulburătoare invazie a subconștientului în planul realității dă dimensiuni fantastice, de mare tragedie, întâmplărilor celor mai de rind”. În același timp cu Ion Chinezu, Izabela Sadoveanu se arată într-o deplină concordanță cu aceste idei: „Fața sub care se prezintă această lume, care bea, cheuiește, face dragoste și flecărește, este numai aparentă. Spiritul cititorului este surprins, ca în tot ce a produs tinărul scriitor, de contrastul dintre această aparență ștersă, banală și între metafizica, metalogică, ce formează fondul larg și profund al acestor gesturi de toate zilele.”¹ Surprinde și aici justețea generalizării la tot ceea ce scrisese mai bun până atunci Gib I. Mihăescu, confirmată după aceea de întreaga sa operă literară. Dacă adăugăm și nuanțările lui G. Călinescu și Șerban Cioculescu, avem tot ce s-a scris mai profund despre autorul *Rusoaicei* de către prima generație de comentatori ai operei lui Gib I. Mihăescu.

Care este lumea interioară a lui Andrei Lazăr și ce raporturi se stabilesc cu cea exterioară, în conștiința acestui nou tip de inadaptabil? Nu-i lipsit de interes să-l privim cu ochii lui Cornoiu, omul acțiunilor concrete și neînduplecate, opusul lui Lazăr: „E un individ foarte curios, continuă

dînsul conversația întreruptă. Se mai ocupă și cu astronomia. Asta desigur n-ar fi prea de mirat din partea lui, care e profesor de matematici și de științe. Dar ce-i curios e că de curind și-a comandat din străinătate o lunetă, care l-a costat treizeci și cinci de mii de lei... Un profesor care-și economisește leafa, pe sărăcia asta, ca să-și cumpere ceva, e desigur lăudabil. Dar cînd acest ceva e un ochel...”¹ Andrei Lazăr este de la început rupt de lume, pe care n-o cunoaște și nici nu încearcă s-o influențeze într-un fel oarecare, ceea ce ar motiva o prăbușire socială, ratarea unei cariere, separat de mediul în care trăiește de un „ochel”, metafora, care l-a tentat și pe Sebastian, aspirației către spațiile necunoscute, către lumile misterioase și infinite, instrument fragil cu ajutorul căruia vrea să scape captivității terestre. Acest fantast mai imaginează și o mașină a mișcării eterne, care-i absoarbe toată energia spirituală. Ambele fapte, adevărate „delicte” pentru lumea lui Cornoiu, îl pun pe Lazăr în afara realității, într-o lume populată, mai mult sau mai puțin, de minuni științifice. Andrei Lazăr ar fi putut rezista așa pînă la capăt, fără nici o întîlnire cu lumea reală, izolat în nebunia lui, în care crede mai puternic decît în universul concret, abia acesta primejdios și halucinant pentru el. În acest punct apare însă, în existența lui dezlegată de viața terestră, doamna Cornoiu, care încearcă să-l aducă pe rătăcitorul Hyperion pe pămînt. Această încercare de a-l abate pe o orbită terestră eșuează, și ea va pleca cu „omul faptei”, un viitor domn Cornoiu, profesorul de geografie Inelescu, în fază romantic-lăutărcască acum, ușuratic și guraliv. Sugestiile din *Luceafărul* eminescian sînt canalizate pe încetul în direcții satirice tot mai precise în romanul lui Gib I. Mihăescu.

Andrei Lazăr, fire și înfățișare efeminată (luăm cuvîntul în înțelesul lui primar, care trimite la atributele femeii), foarte deosebit de ceilalți eroi ai lui Gib I. Mihăescu, virili și posesivi, ca Ragaiac sau Aspru, reprezintă un caz de fixație erotică la vîrsta copilăriei. În fățișarea lui îl trădează așîțător doamna Cornoiu, în căutarea unei aventuri inedite: „Doamna Cornoiu îl examina într-una cîmplîndu-și observațiile: figura mică, delicată, palidă fără să fie slabă, era într-adevăr aceea a unui copil precoce cu fruntea exagerat de înaltă, cu ochii mari, așternuți de un straniu luciu, intens, negru, neliniștitor; părul închis ondulat ușor la tîmple și cununa lui părea că adaugă și mai mult sumbrului misterios al ochilor; pieptul îngust și mîinile fine duceau închipuirea la un trup mic dar plin, la brațe moi de femeie”². Sfios, simte nevoia de alinare și protecție și se mul-

¹ *Brațul Andromedei*, Editura „Națională” Ciornei, „Colecția autorilor români”. București, 1930, p. 6.

² *Op. cit.*, p. 60.

¹ Cronica literară la *Brațul Andromedei*, nr. 3, aprilie 1930, pp. 84-86.

² „Adevărul literar și artistic”, nr. 488, din 13 aprilie 1930, p. 7.

țumește cu gesturi, priviri și sărutări furișe, toate amplificate și retrăite,, la altă scară, în imaginație. Neputînd cucerii o femeie, se lasă cucerit.. Romancierul, care pare preocupat de un astfel de caz, imaginează în clasir-cistul Nedan și un teoretician, înarmat cu exemple din istorie și mitologici, al acestei iubiri în care bărbatul, transformat într-o jucărie docilă,, se lasă cucerit de agresivitatea virilă a unor femei mari, posesive, cu forme mai mult planturoase decît statuare. Scriitorul înfățișează în *Njdaa* și Lazăr două psihologii asemănătoare, dar face greșeala de a-l prezenta, dintr-o nevoie de opoziție nejustificată aici, pe unul aureolat de sfințenie și puritate, pe celălalt josnic și caricatural. Ca să scoată în evidență noblețea sufletească a lui Lazăr, romancierul nu avea nevoie de caricatura lui Nedan, procedeul acuzînd o oarecare facilitate. Nedan îi expune aproape profesoral lui Lazăr, care îl privește la început cu neîncredere, un mecanism sufleteș care le era, în ciuda tuturor aparențelor, de fapt comun: „Acesta este sensul adevărat al mării, al adevăratei iubiri, dragul meu. Să te simți purtat ca un copil pe brațele ei imense, să te simți tu obiect mărunț, bibelou, jucărie, în mîinile acestea, care te mîngîie și care ți-au dat marea mulțumire că te-au socotit vrednic de a te considera jucăria lor ...”¹ Doamna Cornoiu vrea însă – scriitorul devine din nou ironic – să fie cucerită și se apără de fanteziile lui Lazăr ca de halucinațiile periculoase ale unui nebun, iar nevolniciei lui Nedan, jignitoare pentru frumusețea ei. îi va răspunde cu cel mai deplin dispreț. Nedan, mai terestru, va accepta, în locul statuarei zeițe pe care o visa, grațiile îmbelșugate și trecute ale unei Berta oarecare, caricatura perfectă a idealului său feminin. Lui Lazăr, căruia simpatia evidentă a autorului îi interzice o evoluție caricaturală, nu-i va rămîne, în schimb, nimic altceva de făcut decît să se afunde și mai mult, pînă la deplina rătăcire a minții, în lumea lui de fantasmе, pe care n-o poate deosebi, chiar cînd vrea aceasta, de cea reală. Mașina mișcării eterne și femeia visată se confundă în același ideal intangibil, sub semnul malefic al îndepărtatei Andromeda. Refuzîndu-i o evoluție caricaturală, autorul nu va reuși să-și salveze eroul, pus în situația de a traversa tragic circumstanțe caricaturale, și sfîrșitul romanului este neconvingător.

Abandonarea himerei – și aici găsim întregul înțeles poetic al romanului – nu se produce, în cazul lui Lazăr, decît sacrificîndu-l ilarității. Conștient cu propriul său destin, care-l separă de lumea comună, el va urma, într-o sugestie care este tot de izvor eminescian, chemarea stelelor, brațul Andromedei, neîmînț. Această semnificație poetică se sufocă în final în Incongruențele unei paste romanțioase, cu multe întîlniri făcute, ca aceea

¹ *Op. cit.*, pp. 68-69.

cu mecanicul Carol, care trebuia să-i ofere lui Lazăr pilda drumului regăsit către viața normală, terestră. Paginile bune din *Brațul Andromedei*, care nu-s puține, de mare poezie, de pătrunzătoare analiză a stărilor obsesive, ca și o anumită veridicitate a tabloului social, nu fac decît să ne sporească regretul că nu avem în acest roman al lui Gib I. Mihăescu deplina realizare a atîtor promisiuni. Începutul mării sale literaturi este însă aici, în această mistuitoare iubire pentru Andromeda, care se va numi mai tîrziu, la fel de enigmatic, *Rusoaica* sau *Donna Alba*.

În *Rusoaica*, scrierea temeinică, de maturitate, se face un mare pas înainte în descrierea aceleiași obsesii care l-a preocupat pe scriitor și în *Brațul Andromedei*. Fantezia blindului Lazăr rătăcea pe spații mai largi decît a lui Ragaiac, cu tot efortul acestuia de a-și rafina spiritul citind cărți savante, în bordeiul lui de grănicer: istorie, filosofie, autori clasici, abstracțiuni matematice și chiar cărți religioase. Această curiozitate faustică nu-l scoate pe Ragaiac, care se deosebește din punctul acesta de vedere de Lazăr, dincolo de singura latură sufletească pe care i-o pune în relief romanul: aspirația după un ideal de feminitate intangibil, care-l aruncă pradă facilă unor aventuri erotice compensatoare. Pentru G. Călinescu *Rusoaica* este monografia unei singure stări sufletești, realizată cu toate personajele, și nu un ansamblu de psihologii bine individualizate: „Fiindcă nu se preocupă să determine individualitatea eroilor, ci face monografia unei unice laturi sufletești, a aspirației bărbatului în genere pentru femeia necasnică, fugitivă, inaccesibilă, *Rusoaica* e un adevărat roman de analiză. Firește, nu poate fi vorba de o lipsă totală a puterii de a individualiza personajele, pentru că criticul recunoștea mai înainte „îndemînarea” cu care romancierul notează „reacțiunile indivizilor”² și Ragaiac nu este rezultatul unei medii statistice și nu poate fi confundat nici cu plîngărețul și terestru Iliad, colegul lui de sector, cu care urmărește aceeași femeie, nici cu soldații săi, stăpîniți de aceeași obsesie, și cu atît mai puțîn cu Andrei Lazăr. Reacțiunile lor diferite, la același imbold interior, îi individualizează pînă la urmă. Aceasta nu știrbește nimic din afirmația lui G. Călinescu, la care ne-am referit mai înainte, că romanul *Rusoaica* este monografia unei singure stări sufletești.

Așadar Ragaiac gustă plăcerea lecturii în bivuac și, sub impresia romanelor rusești mai ales, care-i dau elementele concrete ale unei frumuseți feminine misterioase, așteaptă sosirea acestui sol care să-l vindece de toate insatisfacțiile claustrării și să-i ofere „marea întîmplare”, să-l împingă „întru întîmpinarea neașteptatului, a aventurosului, a nemaicunos-

¹ *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, p. 680.

² *Op. cit.* p. 679.

cutului, a eternului nou"¹. Femeia visată trebuia să-i aducă dezlegarea unui mister tiranic, în întâmpinarea căruia Ragaiac merge împins de impulsurile cele mai adânci și mai obscure ale ființei umane. Către acest țel, acaparator pînă a nu mai lăsa loc și pentru altceva în conștiință, își imaginează că se îndreaptă în cele mai avantajoase ipostaze (eroul, salvatorul, cuceritorul, neînduplecatul, cinicul chiar), fapt care-l determină pe G. Călinescu să vorbească de un roman al „situațiilor fundamentale” ale bărbatului, sau chiar, cu o formulă deja celebră, de o „madame Bovary a virilității”². Nici una din ipostazele în care este pus Ragaiac pentru a-și urmări mirajul nu-i aparține lui Andrei Lazăr, deși un moment și acesta voia s-o cucerească pe femeia iubită prin ceva extraordinar, mașina creată de fantezia sa. Lăsîndu-le eroilor consolarea visului, scriitorul le va încurca pașii, în viața concretă, în hățișurile unor aventuri ținute cu mare abilitate epică, în *Rusoica* mai ales, transformîndu-l pe Ragaiac într-un Ulisse modern, care nu mai caută drumul către Ithaca și Penelopa casnică, ci către o femeie care să poată întruchipa misterul însuși, la care nu poate ajunge niciodată, pentru că nu are o existență aievea.

Ragaiac este personajul la care, fără îndoială, scriitorul a ținut într-un mod particular, deși nu credem că este necesar să-i atribuim prea multe elemente autobiografice, în afara unei experiențe legate, în mod cert, de mediul uman și geografic pe care romancierul l-a cunoscut bine în timpul cît a trăit în aceleași locuri cu eroii săi. Scriitorul va mărturisi, dealtfel, pentru unele amănunte exterioare din biografia personajului său, și alte surse³. În afară de *Rusoica*, Ragaiac mai apare și în nuvela *Visul*, sub înfățișarea unui bărbat cu o reputație de mare cuceritor, tot un ofițer, un irezistibil Don Juan, care nu mai pare preocupat de fantasme erotice, trecute pe socoteala unui bogătaș provincial care-și caută soția, tot o „rusoaică” cețoasă. Imaginea este puțin modificată față de personajul din *Rusoica*. În roman, goana lui Ragaiac după un ideal feminin absolut îl așează în raza unei existențe tragice, dar pe altă treaptă decît Andrei Lazăr. Mircea Eliade căuta, în eseu *Apologia virilității*, tipul modern de personalitate masculină în consecințele rezultate din „precizarea dualismu-

lui om-cosmos”⁴. Bărbatul nu iriă este atît de sigur de sine ca în vremurile de inconștiență, „cînd putea tot pentru că nu voia tot”, și sufletul lui este aruncat „poftelor veșnice”⁵. În ce măsură puteau să-l influențeze pe Gib I. Mihăescu astfel de idei, pe care fără îndoială le cunoștea din paginile revistei la care colabora cu atîta regularitate? Este cert că pentru romancier idealul masculin nu mai este reprezentat de Don Juan. Ragaiac se spiritualizează, are partea lui de „cosmos”, chiar dacă este mai puțin utopic ca Andrei Lazăr, și chiar foarte întreprinzător cu femeile. Setea lui de ideal rămîne veșnic nepotolită, solicitîndu-i mereu voința și, paradoxal, ea se va manifesta chiar în unele tribulații erotice mai puțin „cavalerești”. În țigăncușa ștearsă, cu care se tăvăleşte prin ierburile unui decor silvestru, nu vede oare apariția mitologică a Dianei? Eroul se situează dincolo de realitate chiar într-un banal și cazon episod amoros ca acesta. În enigmatică Niculina – dealtfel, unul dintre cele mai interesante portrete feminine din literatura lui Gib I. Mihăescu – Ragaiac crede a-și fi descoperit, la un moment dat, idealul. Aceeași fantasmă o întrezărește în preajma Ghenei Kersanova sau MarUsiei. Inexplicabilă, mai aproape de concepția unui donjuanism vulgar, rămîne prezența Măriucăi în odiseea lui Ragaiac către *Rusoica*. Care a fost totuși intenția autorului, pe care nu-l putem bănuî de un gînd atît de scăzut, încît să riște o alunecare în trivial gratuit? Această cădere în arcele instinctului sexual a fost imaginată ca un fel de ispășire, o trecere prin purgatoriu, pentru cel ce visa absolutul, păstrînd toată candoarea și gingășia pentru ființa din vis. Dealtfel și alți eroi ai lui Gib I. Mihăescu refac experiențe similare: Mihail Aspru din *Donna Alba* și mai ales Mihnea Băiatu din *Zilele și nopțile unui student întîrziat*. În astfel de scene de joasă concupiscentă poate fi bănuîtă o intenție de sarcasm. Eroul din *Rusoica* își dă seama de decădere și încearcă să-și salveze sufletul în abstracțiuni matematice sau în nemuri-toarele versuri ale lui Eminescu din *Odă – în metru antic*. Efectul acestei antiteze este însă grotesc, mijloacele prea rudimentare pentru a salva scena de vulgaritate, și paginile trebuie considerate complet ratate din punct de vedere estetic. Dealtfel întotdeauna cînd scriitorul a încercat să îngroașe astfel de antiteze și-a creat singur piedici pe care n-a putut să le treacă. Cel mai mult suferă, din această cauză, romanul *Zilele și nopțile unui student întîrziat*.

Acesta este infernul, cu dulci ispite sau cu prăbușiri perfide, pe care îl străbate Ragaiac în căutarea limanului unde bănuiește că-l așteaptă

¹ „Ca erou al meu, Ragaiac are, firește, unele preocupări ale mele: cercetările matematice, astronomia etc, pe care i le-am atribuit din bagajul meu personal, socotind că i se potriveau de minune în singurătatea lui; alte preocupări i le-am împrumutat din observațiile mele în afara, așa' cum orice scriitor, cred, își alcătuiește personajele sale.” (Matei Alexandrescu *Confesiuni literare*, Editura Minerva, 1971, 0 oră cu Gib I. Mihăescu, p. 56.)

² *Op. cit.*, p. 679.

³ Vezi interviul acordat lui Matei Alexandrescu, *op. cit.*, pp. 54-56.

⁴ Mircea Eliade, *Apologia virilității*, în „Gîndirea”, nr. 8–9, august-septembrie 1929, p. 354.

⁵ *Ibid.*

Rusoaica. Cine este însă această femeie, care umple cu prezența ei o carte întreagă și nu apare niciodată? Rusoaica nu este o ființă aieva, în carne și oase, ci doar un vis, o aspirație în regretele căderii, compensația imaginară a insatisfacției, setea niciodată potolită de noutate, de aventură și candoare. Destinul lui Ragaiac este de a privi mereu la această fată morgana, care se îndepărtează cu cât crede că s-a apropiat mai mult de ea. Din existența ei reală, sub numele Valia, scriitorul dezvăluie puține elemente pentru o faptură concretă. Fata va trece aproape, prin sectorul vecin, controlat de locotenentul Iliad, care, deși îndrăgostit de ea, respectând dispozițiile superiorilor, o va trimite înapoi, fără ca Ragaiac s-o fi văzut vreodată. Cu toate ingenioasele planuri de recuperare pe care le țese Ragaiac, în care-l implică și pe contrabandistul Bălan, soțul Niculinei, Valia nu mai apare. Vioara ei, purtată de apele umflate de primăvară ale fluviului, va Bonfirma o moarte la fel de misterioasă ca și existența fetei, încât jccul tragic al așteptării poate continua. Rusoaica se șterge definitiv ca faptură reală și rămâne numai un simbol, după un destin pe care i l-a precizat chiar autorul: „Locotenentul Ragaiac este setos de o noutate, de un eveniment neașteptat, care să prefacă complet obișnuințele lui sufletești, de un ideal care nu putea fi întrupat, cred, mai plastic decât printr-o femeie necunoscută și, desigur, frumoasă. În setea aceasta nepotolită de nou, chiar dacă împrejurarea îi aduce dinainte perspective inedite, el bănuiește totuși că, dincolo de ele, s-ar putea găsi ceva și mai minunat.”¹

Ca în toate scrierile lui Gib I. Mihăescu, capacitatea personajelor, mai puțin poate a lui Iliad, de a se iluziona, de a confunda realitatea cu nălucirile proprii lor fantezii, este excepțională. Ragaiac o „vede” pe Valia, știe totul despre ea, îl întrerupe mereu pe Iliad, când acesta îi povestește trecerea prin sectorul său, pentru a-i da amănunte „neglijate”, pe care povestitorul este obligat să le confirme ca reale. Obsesia ajunge la un punct paroxistic, și Ragaiac nu mai ascultă drama lui Iliad, ci o trăiește, întregită și înnobilită, pe a sa. Rusoaica este o creație a lui Ragaiac, și Iliad este obligat s-o accepte așa cum a imaginat-o el. Din această cauză încearcă și un puternic și tot pe atât de absurd sentiment de frustrare, în care se amestecă gelozia și chiar invidia pe mai norocosul său camarad pe care-l disprețuiește pentru imaginația lui pedestră, nedemnă de idealul pe care tot el i l-a infuzat. Starea lui Ragaiac, atât de obișnuită momentelor de tensiune ale personajelor lui Gib I. Mihăescu, este aproape de halucinare, de pierderea totală a controlului asupra realității: „Eu îi văd, îi văd bine, în chipul cel mai clar cu putință, pentru că

nu mai ascult o povestire, o întâmplare care se pare că s-a rezolvat dureros, dar asist la o desfășurare de lucruri ce mă țin holbat și neputincios, ca pe un om legat burduf și trântit la pământ, care asistă neputincios și mut la prădarea cuibului iubirii lui, la jertfirea brutală și necruțătoare a tot ce are mai scump și, Doamne! simt cum inima i se îngheamă tot mai mult în ea însăși, până la asfixie, în așteptarea ofensei supreme a pîngăririi scumpului trup, prăbușit alături, a celei mai scumpe decât orice pe această lume”². Puterea cu care Ragaiac își imaginează această scenă marchează foarte evident legătura cu personajele povestirilor de război ale începutului, cu Glogovan din *întîmplarea* sau cu Manaru din *Za „Grândiflora”*. În *Rusoaica*, spre deosebire de nuvele, curba visului este ascendentă, purificatoare. În latura aceasta, proza lui Gib I. Mihăescu își precizează evidente surse de esență poetică.

S-a vorbit, în legătură cu *Rusoaica*, de abilitatea cu care toate firele romanului, aparent disparate, sînt strînse de romancier într-un singur punct, așa fel încît întreaga construcție degajă o impresie de forță epică rar întîlnită. Această concentrare a tuturor mijloacelor pentru realizarea unui scop unic, atît de bine pusă în relief de G. Călinescu³ pentru *Rusoaica*, poate fi observată și în *Donna Alba*. Partea ieșită din comun este o consecință a faptului, unic în felul lui, că toată această demonstrație de forță concentrată se face în *Rusoaica* pentru a împresura, la drept vorbind, o fantomă, o ființă care rămîne complet necunoscută pentru Ragaiac. Scriitorul, ca și în *Donna Alba*, după cum vom vedea, știe să sugereze perfect iluzia realității, angajînd, prin acțiunile exterioare, concrete, ale eroilor, o urmărire cu aspect de intrigă polițistă, cu mijloacele specifice unei specii puțin cultivate și, mai ales, fără succese de profunzime, în literatura noastră. Eroii cărții, în frunte cu Ragaiac, aleargă într-o singură direcție, dovedind o mare încordare de voință, minăți însă de două scopuri aparent divergente, care se suprapun perfect pînă la urmă: capturarea rusoaicei și a contrabandistului Serghe Bălan. Eliminat, Serghe, care cade în luptă cu grănicerii, rezolvă și situația lui Ragaiac față de Niculina, rusoaica din realitate, eroul rămînînd numai prizonierul visului său. Această abilă împletire a două fire epice în vederea unui scop unic, atît în planul imaginar cît și în cel real, subliniază și mai convingător puterea obsesiei, latură în care literatura lui Gib I. Mihăescu a rămas fără egal pînă astăzi.

¹ *Rusoaica*, ediția a treia, Editura „Națională” Ciornei, p. 157.

² *Op. cit.*, p. 679.

³ Din interviul acordat lui Matei Alexandrescu, *op. cit.*, p. 56.

Aceeași temă va fi reluată de romancier, cu mijloace asemănătoare, dar cu soluții diferite, și în romanul *Donna Alba*. Este interesant să constatăm astăzi că atenția unor comentatori a fost reținută, la data când apărea cartea, mai ales de sensul social al operei. În felul acesta, Mihail Aspru, eroul acestui roman, devine, peste intenția autorului, „simbolul înălțării omului de jos la o aristocrație a muncii și a spiritului”, după cum constata Octav Șuluțiu în cronică literară pe care o consacră cărții.¹ Tendința de idealizare a personajului este evidentă pentru că mijloacele folosite de Mihail Aspru sînt mai degrabă ale arivistului. Tânărul avocat apare, în viziunea primilor critici ai lui Gib I. Mihăescu, copleșit de calități, „purificat”, „înnobilat” de dragostea lui pentru Alba.² Altfel, observațiile făcute de Octav Șuluțiu în „Familia” sînt judicioase și le vom găsi, într-o formă sau alta, și în critica viitoare a operei lui Gib I. Mihăescu. Este de reținut, în special, ideea care privește posibilitățile epice ale romancierului, care știe să concentreze și să dirijeze faptele, prelungind cu abilitate așteptarea, pentru a realiza o unică și continuă „mișcare spre un țel”³. Efectul, cum va constata mai târziu și G. Călinescu, este, într-adevăr, copleșitor, impresia de forță epică fiind evidentă chiar cînd actele personajelor nu intră în categoria „marilor înfăptuiri”. Mai nuanțat și mai aproape de intențiile autorului apare Mihail Aspru în această caracterizare pe care i-o face Ovidiu Papadima: „E atît de lucid, atît de linear în calculele sale sălbătice, care îl îndreaptă spre scop, că se aseamănă eroilor din romanele polițiste. Însă n-are etica naivă, înduioșătoare, a acelor invariabili pedepșitori ai răului; dimpotrivă”⁴. În schimb Vladimir Streinu îl va vedea pe Mihail Aspru numai ca pe un om superior, condus, în acțiunile sale, de o „sublimă dezinteresare”. Această interpretare, care face din Mihail Aspru un personaj controversat, ne determină să insistăm asupra datelor care intră în portretul său moral.

Întocmai ca Ragaiac din *Rusonica*, Mihail Aspru aleargă după o himeră, Donna Alba, o ființă „suprareală”, „inaccesibilă” și „indefinibilă”, pe numele din existența concretă, mai puțin interesantă, Alba Șerban, soția unui descendent domnesc, mare avocat al protipendadei bucureștene. Ca s-o cucerească, Aspru desfășoară o minuțioasă strategie, cînd fantastă, cînd realistă, întotdeauna bine condusă și retensionată de ceea

¹ „Familia”, nr. 4, iulie–august 1935, p. 77.

² *Ibid.*

³ Octav Șuluțiu, *Gib I. Mihăescu*, în „Familia”, nr. 7–8, noiembrie 1935, p. 110.

⁴ „Gîndirea”, XIV, 8, octombrie 1935, p. 434.

⁵ *Pagini de critică literară*, Editura pentru literatură, 1968, p. 127.

ce astăzi se numește, în romanele polițiste, suspeas. Fire lucidă, acestui tînăr îi face plăcere să se compare, pînă la urmă, cu un Don Quijote pozitiv, altul așadar decît eroul lui Cervantes, incapabil de orice demers practic, oricît de neînsemnat. Eroul lui Gib I. Mihăescu se crede ajuns, flatîndu-și un anumit orgoliu care vrea să-l separe de trivialitatea vieții concrete, „la hotarele realității în care s-au încheat solid contururile instabile ale fantasticelor lui visuri de nebun”. Aceste visuri de nebun nu-l vor tulbura deloc în afirmarea unei nepotolite dorințe de a trece cît mai repede peste barierele, dacă nu peste cele sociale măcar peste cele materiale, care-l separă de Alba. Proaspăt avocat, se va angaja ca al treilea secretar al lui Georges Radu Șerban, pentru a fi în preajma „idolului”. Prilejul este folosit de autor pentru a face o reconstituire a propriei sale experiențe de familiar al sălilor de tribunal. Ambițios, inteligent și de o neînfrîntă voință, Mihail Aspru, care știe să se facă repede util patronului și chiar să se bucure de o anumită faimă juridică, este mai puțin un Julien Sorrel și, mai degrabă, cum singur se caracterizează, un vechil întreprinzător și tenace, un Dinu Păturică, mai subtil, cu o dezvoltată conștiință a superiorității umile, care știe să profite, în marginea cinstei, ca asociat în biroul lui Georges Radu Șerban, viitoarea lui victimă. Romanul nu ia aspectul unei înfruntări sociale dramatice, cu toată claritatea liniilor de ascendență (burghezul Mihail Aspru) și de decădere (familia boierești Ypsilant-Șerban-Buzescu). Aspru nu urmărește o vindictă socială, deși implicațiile de acest ordin sporesc interesul pentru roman, ci caută posedat, cu înfrigurare, „dificila aventură” care să i-o poată apropia, supusă și recunoscătoare, pe această „lady adventure”, soția maestrului. Această atracție irezistibilă către un orizont de taină, unde-l așteaptă „ea, zîna neliștii și a misterului”⁵, îi dublează existența reală încă din adolescență. În toată cartea este foarte frecvent termenul *mister*, amănunt stilistic nu lipsit de importanță. În existența sa dublă, „cavalerul rătăcitor” va fi întotdeauna urmărit cu ironie, dar fără intenție satirică, ci, dimpotrivă, cu simpatie, de omul practic și lucid, care va învinge în toate împrejurările. „Setea de taină și de înalt” a lui Mihail Aspru rămîne numai o aspirație a sufletului, pentru că tot mai mult, după abandonarea ideii de a-și realiza visul printr-un proces răsunător, care s-o repună pe Alba în averea pierdută a Ypsilanților, interesul său se concentrează într-o singură direcție: realizarea unei depline concordanțe între mijloc, apreciat fără scrupul moral, numai din punctul de vedere al eficacității, și scop. Privit numai ca realizare epică, romanul cîștigă mult în concentrare prin

Donna Alba, Editura Cultura românească, S.A.R., 1935, p. 20.

împletirea tuturor firelor într-unui central, care se desfășoară ferm, într-o singură direcție.

În *Donna Alba*, ca și în *Rusoaica* și în atâtea nuvele ale lui Gib I. Mihăescu, totul se sacrifică pentru satisfacerea unei obsesii erotice. Acolo unde aspirația amoroasă, care ia forme tiranice, acoperind întreaga viață sufletească a eroilor, cazul lui Ragaia sau Mihail Aspru, nu se poate realiza deplin, din diferite motive, femeia fiind idealizată sau pur și simplu un produs al imaginației, este acceptat paleativul. E maniera de a se elibera a acestor personaje, care găsesc mai rar o canalizare a elanurilor vitale reprimite într-o activitate spirituală, deși o încearcă: Ragaia în abstracțiuni matematice și în lecturi savante, Mihnea Băiatu în filosofie — aceste pagini din *Zilele și nopțile unui student întârziat* sînt, dealtfel, cele mai puțin convingătoare —, Lazăr în astronomie și în invenția sa. Cazul personajului citat la sfîrșit este însă particular, pentru că se va produce, pînă la urmă, o suprapunere între două aspirații nesatisfăcute, ratate: invenția și dragostea pentru doamna Cornoiu. Această reprimare violentă, fără putința găsirii unei alte posibilități de canalizare, îl va conduce la nebunie. Cazul este deci patologic. Ceilalți, cu cît vor fi mai îndepărtați de idealul lor erotic, cu atît vor fi mai expuși unor aventuri cîteodată de-a dreptul abjecte. Antrenat în această direcție, autorul va scrie unele pagini excesive, care se condamnă, dincolo de orice motivare psihologică și estetică, prin vulgaritate. Pînă a o cucerii pe inaccesibila *Donna Alba* (de fapt această inaccesibilitate este mai mult inventată, dedusă din exagerarea unor prejudecăți de castă și a unor bariere morale care apar, pînă la urmă, destul de șubrede), Mihail Aspru se dovedește, ca și Ragaia, la fel de întreprinzător față de femei, de la prostituata ieftină și pînă la fetele din lumea femeii adorate, cu care își anticipează trecerea îngrădirilor sociale și cucerirea idealului erotic întruchipat în această bizară prințesă Alba Georges Radu Șerban, fostă Russet-Ypsilant, în intențiile autorului prezența misterului feminin însuși. Față de Ragaia, predispus la un fel de hamletizare, Mihail Aspru este un arc de voință și energie și, de aceea, va renunța definitiv la planurile donchișotești pentru altele mai terestre, în realizarea cărora, fără controlul unei conștiințe prea scrupuloase, dovedește o inepuizabilă tenacitate și inteligență practică. Aici începe dezvăluirea duplicității morale a personajului, indicată și de atitudinea umil-interesată față de Șerban, și tot în acest punct intrăm în intriga polițistă a romanului..

S-a spus despre Gib I. Mihăescu că este creatorul unui stil în proza românească, aflîndu-se din acest punct de vedere, firește cu alte mijloace, alături de romancierii ca Hortensia Papadat-Bengescu sau Camil

Petrescu. Acest stil trebuie căutat numai în direcția „existențelor imaginare” pe care le propune scriitorul în nuvelele și romanele sale? Dacă prin stil trebuie să înțelegem, după definiția cea mai răspîndită, în primul rînd un mijloc propriu de exprimare sau de comunicare, nu putem să nu reținem, în cazul literaturii lui Gib I. Mihăescu, aspectul ei polițist, deși termenul nu e cel mai potrivit și, pe deasupra, mai e și compromis de toată maculatura genului, supus riscului unei comercializări ușoare. Gib I. Mihăescu este poate singurul scriitor care l-ar fi putut reabilita în epocă. Reușitele sale în această direcție n-au trecut neobservate. Un merit esențial în această privință îi revine lui Octav Șuluțiu, care subliniază, printre primii, apariția unei noi formule românești: „Gib I. Mihăescu a aplicat metoda romanului polițist analizei psihologice și prin aceasta a creat o nouă formulă, care-i e proprie”¹. Vladimir Streinu va vorbi, de asemenea, de „formula de polițism psihologic în care lucrează autorul”². Vin să se adauge apoi subtilele observații pe care le face, și în această direcție, G. Călinescu în *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*. Creatorul unui stil în nuvelele și, mai ales, din punctul acesta de vedere, în romanele sale, Gib I. Mihăescu a introdus elemente de psihologie abisală acolo unde acestea păreau improprii, în cadrul acțiunilor clare, dirijate de logică, ale romanului polițist.

Cel mai bine se prezintă această intrigă polițistă în *Donna Alba*. Romancierul epuizează o gamă extrem de variată de mijloace pentru a-l conduce pe Aspru la scopul urmărit, adîncindu-i, cu fiecare episod imaginat, psihologia, dominată de o voință crescută din și în vederea satisfacerii obsesiei erotice care îl stăpînește. În rezultatele ei sociale, această obsesie îl pune într-o situație morală duplicitară. Urmărind-o ca într-un „vis hipnotic” pe Alba, rob de grațiile ei fizice, asupra cărora scriitorul insistă cu o plăcere evidentă, Aspru descoperă că prințesa se întâlnește într-un parc deocheat cu Preda Buzescu, nobil scăpătat, fratele fostului ei amant, Tudor Buzescu, ucis în duel de soțul Albei. Prilejul este folosit de scriitor pentru a prezenta, nu fără intenții satirice, cîteva tipuri de aristocrați decăzuți. Detracatul Preda intrase prin rapt în posesia corespondenței Albei cu Tudor și exercita asupra acesteia un șantaj josnic. Ducînd o existență dublă, Aspru reușește, după mai multe peripeții polițiste, să-și însușească, tot prin furt, prețioasa corespondență, tocmai cînd, la sfaturile sale, prințul Preda voia s-o restituie Albei, într-un suprem gest cavale-

¹ Nicolae Manolescu, *op. cit.*, p. V.

² „Familia”, nr. 7 — 8, noiembrie 1935, p. 111.

³ *Op. cit.*, p. 128.

resc, cu miza sentimentală rîvnită și de primul. Furtul este justificat astfel de Mihail Aspru, care rezolvă cu ușurință orice dilemă morală: „Oho! mă amuză nespus această hoție, pe care o socotesc legitimă și morală. (–) E o fericire fără margini să săvîrșești meschinării în vederea unui țel minunat, limpede, moral.” Raskolnikov, la alte dimensiuni, grav și tragic, niciodată farsor, nu gîdea altfel. Cum prințul Preda nici nu intenționa să restituie toate scrisorile compromițătoare, aura cavalerismului, cu care se autosugestionează mereu, pare neștirbită în jurul frunții adoratorului Albei. Nici jocul dublu față de Georges Radu Șerban, autoritar pînă la gestul tiranic, gelos, dar cinstit și generos, nu-i zguduie prea tare conștiința. Cea mai evidentă probă a acestei ambiguități morale, în ciuda aparențelor create de iubirea idolatră pentru această femeie idealizată, ține însă de natura raporturilor cu Alba, finalizate printr-o minciună care spulberă definitiv orice urmă de cavalerism donchișotesco. Dacă revenim la Andrei Lazăr, observăm că acesta este pur și infantil, incapabil de a trăda pe cineva. Nici Ragaiac, mai lipsit de scrupule, nu-și trădează idealul visat, cu toate că este crud pînă la sadism cu Niculina și cu Marusea, femeile cu care se întâlnește în realitate. Care ar fi fost conduita lui Ragaiac dacă Rusoaica ar fi luat înfățișarea unei ființe reale, pe care o întâlnești pe stradă, și pentru cucerirea căreia ar fi fost obligat să desfășoare și alte mijloace decît cele polițiste, folosite în roman pentru a o descoperi, nu pentru a o cuceri? Experiența aceasta a fost lăsată de autor lui Mihail Aspru din *Donna Alba*. Credem că toată energia și inteligența puse în joc de acest personaj pentru a-și atinge scopul, cucerirea femeii iubite, nu-l înalță, nu-l înobilează, cum s-a afirmat, idealul lui nefiind, cum se înșeală Liviu Petrescu, „frumusețea”, pe care ar căuta-o în primul rînd „în ordinea valorilor morale” *. Dimpotrivă, dacă trecem peste unele declarații mistificatoare și rămînem numai la acțiunile pe care personajul le întreprinde, observăm că tot ce pare dezinteresare, act gratuit, complicație izvorîtă din rafinament estetic, este de fapt rezultatul unui calcul rece, interesat, scopul fiind urmărit cu cea mai mare tenacitate, dar și cu o deplină labilitate morală. Mihail Aspru numai visează, întîlnindu-se undeva cu detracatul Preda în aceste speculații, restituirea netranzațională a corespondenței care o putea compromite pe Alba: „aceasta va fi marea mea faptă, marele meu gest, marea mea lovitură!”¹ Este suficient însă – și-l bănuim mereu ironic pe autor – să vadă piciorul

¹ Liviu Petrescu, *Realitate și romanesc*, Editura tineretului, 1969, p. 234.

² *Op. cit.*, p. 335.

dezgolit de un gest nevinovat al Albei pentru a-și schimba „fundamental toată ordinea ideilor și voințelor”. Marea faptă nu va mai avea loc și vom asista numai la marea lovitură. Aspru, privit cu mai multă seriozitate de romancier, care nu-l face ridicol, nu-l caricaturizează, intră în galeria eroilor farsori, urmăriți, în schițele de început (*Figurina, în tren*), cu o ironie ucigătoare. Intenția de a restitui dezinteresat scrisorile îl stăpînește numai atît timp cît Alba îi apărea „o formă de poveste, o candidă și ideală întruchipare de vis”¹. Devenită o „femeie palpabilă și dorită”, ea trebuie cucerită oricum, prin orice mijloace. De fapt, chiar atunci cînd Mihail Aspru încearcă o „expunere cinstită a sacrificiilor” sale pentru a intra în posesia scrisorilor oferă tot un tîrg și se află iarăși lîngă eroii farsori: Aldescu, Bontaș, din schițele menționate, Mihnea Băiatu, inegalul personaj din *Zilele și nopțile unui student întîrziat*, sau Nae Inelescu din *Brațul Andromedei*. Diferența este dată doar de simpatia cu care-l privește romancierul. Aceeași simpatie, fără să-l mai poată salva însă de ridicol, i-o acordă și lui Mihnea Băiatu. Autorul a fost întotdeauna captivat de genul uman reprezentat de Mitică, care primește ceva de la celebrul personaj al lui Caragiale, înnobilit de Camil Petrescu, așa fel încît inteligenței practice i se adaugă și însușiri care țin de sensibilitate, și, prin Gib I. Mihăescu, de voință. Atît Mihnea Băiatu, cît și Mihail Aspru se află angajați pe o pantă periculoasă, care le impune compromisul, dar își păstrează, sub privirea îngăduitoare a autorului, capacitatea de auto-iluzionare. Mihail Aspru este sublim și ridicol atunci cînd, în preajma scopului, se lamentează negustorește: „Dar numai pentru două ceasuri, numai pentru două ... Atît era prețul (să reținem termenul, *n.n.*) zberetii acestor aproape zece ani...” (pp. 345 – 346). Mihail Aspru, cu toate că se declara un fantast, nu poate depăși limitele unei gîndiri practice și ezităările lui, schimbarea hotărîrilor, amînările au în vedere obținerea unui profit maxim, fie el și sentimental. Pentru că nu suportă îmbrățișarea dezgustată și pasageră a Albei, hotărîtă să accepte numai cu trupul tîrgul pe care bănuiește că i-l propune, Aspru nu va preda cavalereste scrisorile compromițătoare, ci va recurge la ceea ce singur numește „violul cugetului”, care este „infinat mai dulce decît o voluptate banală” (p. 352), dar poate și mai reprobabil. Supralicitîndu-și virtuțile cavaleresti, întotdeauna închipuite, dă o adevărată lovitură de teatru, asigurînd-o pe Alba, suprem act al comediei pe care o joacă cu ingenuitate uneori, că n-a dorit, oferindu-i scrisorile, decît să-i aducă eliberarea, dîndu-i posibilitatea să mărturisească totul soțului (ceea ce dorea cel mai puțin), spre fericirea aces-

¹ *Ibidem*, p. 337.

tuia și „creșterea infinită a puterii”¹ ei „printr-un mare act de auto-biruință și de biruință totală și de limpezire, de luminare”². Această minciună, rostită fără tresărire, dar cu spaimă, pentru că este tot mai amenințat de năruirea întregului și complicatului eșafodaj pe care îl construise, îl transformă subit, în conștiința uluită a Albei, în „marele caracter” și „puternicul suflet”³ într-un „pisc candid și auster de morală”⁴; căruia îi va ceda, cucerită de admirație și tenacitate, la primul gest posesiv mai îndrăzneț. Alba este inconsecventă în acest final, iar Aspru își dă seama de inutilitatea drumului său ocolit și a cazuisticii risipite. Autorul va ridica între Alba și Aspru noi obstacole, așa fel ca jocul urmăririi, excelent realizat de romancier, pe aceeași linie nesigură care separă actul moral de cel reprobabil, să poată continua. Mărturisindu-se soțului, pentru a corespunde înălțimii morale, inexistente, a amantului, Georges Radu Șerban, singura victimă a acestei înscenări, se va sinucide.

A mai afirma, în aceste circumstanțe, cum a precedat Vladimir Streinu, că Mihail Aspru „predă simplu fără nici un fel de pretenție”⁵ scrierile ni se pare tot una cu a ne lăsa furați de iluziile eroului lui Gib I. Mihăescu. Fără să știe cât de false sînt „preceptele absolute” care au impresionat-o atîta, Alba va rosti, într-o frază glumeață de la sfîrșitul romanului, un adevăr de care nu e conștientă: „*Sigur, domnule moralist, care-ai jignit grav orgoliul meu feminin și ai ucis un om cu preceptele absolute și cu marile d-tale gesturi*”^{*}. Aceste mari gesturi sînt, de fapt, ale urmi comediant interesat, care-și comentează cu amară ironie, în momentul cînd se vede din nou îndepărtat, din cauza lor, de idealul dorit, adevăratul gînd ca fiind „dezordonat și necuviincios, cu totul nepotrivit cu părerea ce și-a făcut despre mine”⁷. Lipsa evidentă de gratuitate a actelor sale, dirijate, în ciuda unor ocoluri pe care eroul le califică fantastice, cu o rar întilnită consecvență și tenacitate, în vederea atingerii scopului urmărit, îl așează pe Mihail Aspru departe și de imaginea ispititoare a unui homo-estheticus, despre care vorbește Liviu Petrescu în studiul său. Roman „al aspirației, al tensiunii spre un scop”, „al așteptării transformate în elan”, cum îl consideră Octav Șuluțiu⁸, al aparențelor argumentate în-

¹ *Donna Alba*, ed. cit., p. 350.

^{*} *Ibidem*, p. 351.

³ *Ibidem*, p. 385.

⁴ *Ibidem*, p. 386.

⁵ Vladimir Streinu, *op. cit.*, p. 127.

⁶ *Donna Alba*, pp. 415–416.

⁷ *Ibidem* p. 385.

⁸ Gib I. Mihăescu, *Donna Alba*, în „Familia”, nr. 4, iulie – august, 1935, p. 76; Gib I. Mihăescu, în „Familia”, nr. 7 – 8, noiembrie 1935, p.110.

tr-un adevărat „delir cazuistic”, după opinia lui G. Călinescu sau al unei aspirații în care de fapt se „întreprinde parodia așteptării”, cum afirmă Nicolae Manolescu, *Demna Alba* este, am putea încerca o altă definiție, romanul ambiguității morale, într-un suflet ros de o obsesie erotică atotstăpîitoare, care nu mai permite să se distingă cu claritate, după modelul bine cunoscut din întreaga operă a lui Gib I. Mihăescu, între aparență și realitate, între moral și imoral. Firește, se exclude orice intenție tezistă din partea autorului, tot interesul romanului redueîndu-se la abilitatea țesăturii epice, în această goană, pe căi interioare și exterioare atît de neprevăzute, către țel.

între cele două mari romane, cu destule puncte de legătură între ele, *Rusoaica* și *Donna Alba*, Gib I. Mihăescu a scris *Zilele și nopțile unui student întîrziat*, început înainte de *Rusoaica* și terminat după apariția romanului care avea să-i aducă celebritatea. Cartea a suscitat multe” discuții și opinii contradictorii. Ea ne pune, astăzi, din nou în fața întrebării: este, într-adevăr, acest roman numai o pauză în care autorul s-a amuzat parodiîndu-și propriile sale personaje, sau un semn de oboseală între *Rusoaica* și *Donna Alba*, romanele care, împreună cu nuvelele, îi asigură autorului un loc dintre cele mai onorabile în istoria literaturii române din perioada interbelică? Octav Șuluțiu va supralicita calitățile romanului în „Familia”, declarînd fără echivoc că „Mihnea Băiatu va rămîne ca tip în literatura noastră”¹. Posteritatea însă abia își mai amintește de acest roman. Mai ponderat în aprecierile asupra acestui roman al lui Gib I. Mihăescu, Șerban Cioculescu va observa, la rîndul său, viabilitatea personajului central din *Zilele și nopțile unui student întîrziat*: „Un tip de student etern, cu o coloratură de oltean șmecher și crai de mahala”². Încheierea lui Șerban Cioculescu, oricîte observații, fundamentale, va face asupra deznodămîntului romanului, nu-i este întru totul defavorabil: „*Zilele și nopțile unui student întîrziat* înseamnă o apreciaabilă înnoire prin prezentarea unui tip bine încheiat cu surprinzătoare mijloace comice, dar a cărui inconsecvență denaturează adevărul”³. Cînd Pan M. Vizerescu va vorbi, în cronică sa din „Gîndirea”, de „siliņa tragică de a renaște”⁴ a eroului din acest roman, de „refacerea unei voințe”⁵, drumuri care pot

¹ *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, p. 681.

² „Familia”, nr. 4, 1935, p. 110.

³ *Aspecte epice contemporane*, „Revista Fundațiilor regale”, nr. 10, 1934, p. 154.

⁴ *Loc. cit.*, p. 156.

⁵ „Gîndirea”, nr. 6, iunie 1935, p. 332.

⁶ *Ibid.*

fi observate în destinul lui Mihnea Băiatu, va scăpa din vedere, în entuziasmul său, să mai precizeze dacă această înălțare morală, pe care o comentează cu atita zel, se realizează și din punct de vedere estetic. Pentru G. Călinescu acest roman controversat al lui Gib I. Mihăescu nici nu există măcar ca operă demnă de vreun interes estetic oarecare, de vreme ce nici nu-l comentează, alături de *Brațul Andromedei*, de *Rusoica* și *Donna Alba*, în nici un fel în *Istoria literaturii române*.¹

Toate aceste opinii și controverse în jurul romanului *Zilele și nopțile unui student întârziat*, provocate de evoluția spectaculoasă, prin inconsecvență, a eroului principal, ne determină să ne punem și noi aceeași întrebare: ce loc ocupă Mihnea Băiatu în galeria eroilor lui Gib I. Mihăescu? Mihnea Băiatu, oricâte inconsecvențe îi alterează portretul, nu face parte din alți familie decât Ragaia și Aspru, personajele care i-au adus romancierului sufragiile unanime ale criticii. Dacă celelalte personaje impun tocmai prin marea consecvență din conduita lor, fiind modele de încăpăținare și voință în atingerea scopului, Mihail Aspru în special, Mihnea Băiatu suferă, la un moment dat, o evoluție inexplicabilă, transformându-se în opusul lui: ușuratic și chiar molatic, în afara tertipurilor, deloc măgulitoare pentru „spiritul lui practic de oltean dîrz” (p. 181)² cu care-și păcălește gazdele, lipsit total de voința de a munci, personajul devine către sfîrșitul romanului un cm ros de mari ambiții de cărturar și un model de virtute. Craiul de mahala, șmecherul care nu-și plătește chiria și masa la restaurant, preferind fuga, tînărul care pozează în romantic sentimental și se crede un „strateg încercat” (p. 326) în amorurile periferice, eternul student care nu-și poate trece examenele și face un profund complex cultural, singurul fapt care-l poate face sfios, devine subit un cenzor al moralei și un studios inițiat în cele mai adinci taine ale filosofiei, un claustrat sacrificat deplinei asceze spirituale. Eroul însuși nu se mai recunoaște

¹ Al. Piru, într-o scurtă și substanțială *Postfață* la ediția scoasă de Editura „Scrisul românesc”, Craiova, 1974, aduce discuțiile asupra acestei cărți pînă la ultimele opinii critice cu privire la valoarea ei. Singulară apare în special părerea lui Ov. S. Crohmălniceanu, care consideră, în *Literatura română între cele două războaie mondiale*, I, 1967, contrar tuturor opiniilor anterioare, că „*Zilele și nopțile unui student întârziat*” rămîne cel mai bun roman al lui Gib I. Mihăescu”. Afirmatia aceasta, la care Al. Piru, de altfel, nu subscrie, ni se pare cel puțin discutabilă. Nu știm dacă poate fi citat alături, cum procedează Al. Piru, și Nicolae Manolescu cu studiul său din „Viața românească”, 1963, cînd califică acest roman, în *Existența imaginară a lui Gib I. Mihăescu* (La „Grandiflora”, Nuvele, I, 1967) ca o operă „aproape trivială”, potrivită pentru a ilustra „mediocritatea conștiinței artistice a scriitorului” (p. V).

² *Zilele și nopțile unui student întârziat*, Editura „Cugetarea”, 1934.

în unele din actele sale cînd declară: „Nu este tot el Mihnea Băiatu și acum? L-a schimbat Dumnezeu în cîteva zile, de nu se mai recunoaște defel nici dînsul?” (p. 329). Dintr-un singur unghi Mihnea apare la fel de consecvent în prima ca și în cea de a doua ipostază, apropiindu-se, în acest punct, de un tip de erou specific literaturii lui Gib I. Mihăescu. Conștiința lui este dominată, cu aceeași putere care-i mistuia pe eroii din *Rusoica* sau din *Donna Alba*, de o himeră: femeia misterioasă și inaccesibilă, o „figură palidă de fecioară, cu ochii pierduți în cine știe ce gînduri streine de tot ce e în jur”¹, o „fantomă ieșită în cale-i din nepătruns și perfecțiune”. Barierele care-l separă pe Mihnea Băiatu de idealul său, deși ridicate mai ales pe diferența de cultură, le prefigurează pe cele din *Donna Alba*: „Acesta era doar jocul lui în fața exemplarelor femeiești aristocrate și superbe, care i se păreau că scapă din jungla cărților și-a gîndurilor, pentru a arunca uneori priviri mirate și neînțelegătoare asupra tărîmurilor de dincoace, unde colcăie viața adevărată, cum îi spunea Băiatu, și unde el se simțea cu adevărat maestru și stăpîn”². Arina Velovan, femeia în care Mihnea Băiatu investește idealul său de puritate, „acest chip, pentru el aproape transcendent” (observăm aceeași tendință de a realiza opoziții violente pe diferența de cultură, să justifice așteptarea și căutarea îndelungată: doamna Cornoiu-Lazăr, Ragaia-Valia, Mihnea-Arina, Aspru-Alba), are o evoluție la fel de forțată ca și adoratorul ei. Dacă Mihnea urcă nemotivat, luptînd să depășească tocmai mediul în care „se simțea cu adevărat maestru și stăpîn”, Arina, studentă eminentă și asistentă la o catedră de filosofie, coboară brusc, pînă la vulgaritate chiar. Refăcînd în sens invers drumul lui Mihnea, Arina îl căuta de fapt pe acesta, așa cum era în realitate, cînd el tocmai se străduia să se spiritualizeze. Autorul ratează aici, evoluînd către melodramă, un bun subiect de farsă. Aceste drumuri rătăcite nu degajează o semnificație mai adîncă și partea a doua a romanului trădează un schematism psihologic în care complicațiile livrești introduse de autor ies prea puternic în relief. Nimic nu îndreptățește curioasa convertire a lui Mihnea Băiatu, clin finalul romanului, și nici eșuarea Arinei în vulgaritate, comentată în acest mod brutal: „Aceasta e fecioara cu ochii pierduți în infinit, femeia asta care tratează atît de comercial un lucru atît de obscen” (p. 402). Este evident că scriitorul n-a găsit acestui roman o încheiere care să izvorască firesc, din logica interioară a cărții — poate că a dăunat și întreruperea îndelungată a lucrului la *Zilele și nopțile unui student întârziat* și reluarea lui mai tîrziu — oscilînd între mai multe soluții, pînă ce s-a oprit, parcă grăbit, la una improvizată.

¹ *Zilele și nopțile unui student întârziat*, pp. 179 — 180.

² *Ibidem*, p. 184.

Zilele și nopțile unui student întârziat este o carte care rezistă numai prin pictura realistă a mediului periferic, realizată cu bune mijloace de comedie socială, în care obiectivele satirice tolerează și chiar justifică anumite simplificări, cât și unele îngroșări în înfățișarea caracterelor. Scenele de la judecătoria, afacerile veroase ale unor slujbași ca Vulpache și Nisipoiu, în special, aduc ceva din nuvela *Uritul* în acest roman. Sindrofiile de mahala ca și episodul surprinderii și „recrutării” ginerelui sînt de un notabil comic grotesc. În această lume, Mihnea Băiatu, studentul întârziat, „chiriaș sentimental” și logodnic din aceleași interese, se mișcă firesc, integrat. Pînă aici, deci într-o parte masivă din acest roman, personajul poate fi considerat, și a și fost, ca un element tipologic înnoitor. Scos din acest mediu, singurul în care își definește personalitatea, și așezat, printr-un inexplicabil capriciu al autorului, printre cărți și abstracțiuni filosofice, acest controversat personaj se sufocă în convenționalism.

Gib I. Mihăescu apare ca un scriitor monocord într-o operă pe care o scrie fără să aibă timpul necesar pentru a o împlini și rotunji. Aceasta ne determină să riscăm o întrebare: ar fi putut Gib I. Mihăescu să dea o lucrare literară valabilă, de mari proporții, în afara tematicii din *Rusoaica* și *Donna Alba*, deci în afara marilor obsesii care l-au tulburat în aceste cărți și în multe din nuvelele sale? Întrebarea este oșioasă pentru că, s-ar putea răspunde, nu ne putem orienta decît după opera definitivă și încredințată de autor tiparului, dincolo de ea totul fiind ipoteză. Sînt totuși suficiente argumente care ne fac să credem că romanul *Vămile văzduhului* ar fi ocupat un loc aparte în opera lui Gib I. Mihăescu. Fragmentul care ne-a rămas, publicat în revista „Familia” sub titlul *împricinații*¹, completat, după moartea autorului, cu alte pagini inedite din același roman, în revista „Gîndirea”, cuprinde garanții temeinice că nu riscăm prea mult făcînd această afirmație, pe care o vrem cît mai departe de frazele de circumstanță care se spun, în mod general, despre lucrările neterminate, despre proiecte sau despre posibila evoluție a unei activități literare întrerupte, dintr-un motiv sau altul, și întregite subiectiv de propria noastră dorință. Este interesant de văzut, oricum, care sînt legăturile acestui fragment cu opera anterioară și ce mărturii poate depune despre reușita unui roman al lui Gib I. Mihăescu cu temă țărănească. Directorul „Gîndirii”, care se referea la aceste fragmente în numărul comemorativ al revistei, consacrat scriitorului în decembrie 1935, vedea acest roman numai ca un reflex al ideologiei gîndiriste din acea vreme, adică

¹ „Familia”, nr. 4, iulie – august, 1935.

² *Cel din urmă roman*, „Gîndirea”, nr. 10, decembrie 1935.

„romanul misticismului popular” Dovada era căutată nu atît în paginile propriu-zise ale romanului, atîtea cîte se cunoșteau, și pe care revista se însărcinase să le publice, cît, mai ales, într-o povestire ca *Troița*, în al cărei „vizionarism” de esență mistică era împinsă și această ultimă operă a scriitorului. Nu de dragul de a întoarce lucrurile pe dos, socotim că o apropiere, din acest punct de vedere, a celor două scrieri ale lui Gib I. Mihăescu este forțată, deși, în alte privințe, se pot face raportări profitabile. Nu retractăm nici termenul de „capodoperă” care a fost dat *Troiței*, ci, cel mult, încercăm să-l justificăm altfel.

Gib I. Mihăescu s-a apropiat de mai multe ori de viața rurală, sursă atît de importantă, timp îndelungat, pentru prozatorii români, fără să aibă însă deloc preocupări semănătoriste. Debutul în literatură și-l face urmărit de imaginile războiului, dar este de remarcat că, spre deosebire de scrierile viitoare, eroii săi din aceste povestiri de început sînt țărani: *Soldatul Nistor*, *Cei din urmă*. *Retragerea*, *Soarele*. În toate aceste povestiri, autorul se arată preocupat nu atît de prezentarea unor „scene de război”, cît de demontarea articulațiilor unei psihologii elementare, rămase pe această, treaptă nu din incapacitatea de a se sensibiliza, ci din cauze materiale cît se poate de bine cunoscute. Războiul, rațiunile luptei și reacțiunile oamenilor vor fi justificate nu cu abstracțiuni, ci în imagini ca cele care îi torturează pe soldații din *Cei din urmă*, din *Retragerea* sau din *Soarele*, chinuți de „vedeniile” de acasă. Preocuparea scriitorului este dirijată mereu către sondajul acestor conștiințe naive, în reacțiunea ori la presiunea spaimei sau<a<iutei>aiiifiiki&a..prowwa^t^<feotori exteriori: războiul, în nuvelele de început, primejdia morții în mijlocul naturii dezlănțuite, care răscolește un fond sufletesc superstițios, în *Troița*, flăcările răzmeriței în *Noaptea focurilor*. Interesul scriitorului este solicitat, și în această parte a operei, tot de sondajul psihologic. Vizionarismul mistic din *Troița* se integrează în mijloacele de expresie folosite de scriitor în această nuvelă, pentru a pătrunde în abisul sufletesc care formează, și de această dată, obiectul analizei sale.

Ce puteau fi, cu această experiență anterioară, „împricinații” din *Vămile văzduhului*? Fișe pentru personajele unui roman mistic? Ne îndoiim, pentru că nu avem nici un element probant nici în literatura anterioară a autorului, după cum am văzut, și nici în fragmentul publicat. Gib I. Mihăescu ne apare prea lucid ca să renunțe la ironia cu care controlează întotdeauna în conștiințele surpate ale eroilor săi ravagiile obsesiilor, fie ele chiar mistice, așa cum izbucnesc în halucinațiile dascălului Pălălaie

¹ „Gîndirea”, nr. 10, 1935, p. 493.

din *Troița*. Cît îi privește pe „împricinații” din ultimul roman, ei par mai degrabă preocupați de altceva. Fragmentul debutează, dealtfel, cît se poate de semnificativ. Așezați pe pămînt, ca și „proștii” lui Rebreanu, sub un gard de stacheți, „împricinații” se află în preajma unei instituții cu care au avut întotdeauna de-a face în conflictele lor pentru păstrarea pămîntului. Ochiul scriitorului reține cu exactitate, colorat, lumea unei judecătoria de ocol: țărani, tăcuți, temători și neștiutori, victime cu anticipație ale unui mecanism social pe care nu-l înțeleg, țigoveți zgomotoși și siguri de ei, „negriturile” satelor, cîrciumari, jandarmi, popi, foști sau actuali primari, aprozi, judecători și avocați. În pictura realistă a acestui mediu, autorul transferă o experiență directă, acumulată în anii cît a profesat avocatura la Drăgășani. În afacerea de pămînt care-i aduce pe moș Toma și pe matusa Neacșa în fața tribunalului, înșelați de viclenia fiului lor adoptiv, Badea Bondoc, se dezbate din nou procesul din *Ion*, faimosul roman al lui Rebreanu. Moș Toma este amenințat să-și piardă pămîntul, înșelat de Bondoc în buna lui credință, victimă a iubirii părintești pentru acest „lepădat”, așa cum Ana din romanul lui Rebreanu este victima iubirii pentru Ion. Desfășurarea procesului și chiar numirile unor personaje, Badea Bondoc, Petre Naiba, martor bețiv și „dat dracului”, avocatul Sușbei, fac să ne gîndim la o scriere în primul rînd satirică. Injustiția, sprijinită pe mărturii false, ar fi putut provoca, la un anumit moment, în sufletele superstițioase ale eroilor, mari halucinații mistice, dar cu aceasta pășim cu totul pe terenul unei ipoteze pe care n-o sprijinim în nici un fel fragmentul cunoscut. Fantasmale interioare nu sînt, dealtfel, în literatura lui Gib I. Mihăescu un scop, ci un mijloc al analizei. Deocamdată Bondoc și Mitrița, soția lui, știu să profite bine de jurămintele false, în dauna celor doi bătrîni. Scriitorul își concentrează atenția în descripția realistă, realizată într-o suită de detalii revelatoare, a împrejurărilor în care are loc această spoliere, sprijinindu-se temeinic pe o deplină cunoaștere a mecanismului sufleteș al eroilor săi. Fragmentul cunoscut mărturisește așadar, în primul rînd, despre largile implicații sociale și morale ale romanului.

În fața „justiției”, acești țărani apar cu totul neajutorați. De nicăieri nu li se întinde nici o mînă protectoare. Legile nu le înțeleg, iar slujitorii dreptății sînt „oți”, ca cei doi avocați, Marțian și Sușbei, sau indiferenți, ca magistrații care judecă procesul. Durerea celor doi bătrîni nu este împărțită de nimeni, nici măcar de consătenii lor, închiși în carapacea unui egoism izvorît din mizerie. Această însingurare în durere și nenorocire aduce un val de lirism în țesătura realistă a romanului, fără să ne îndeparteze de sensurile lui sociale, care-i delimitează un loc aparte în opera

I
I
I
i
I
1
I
I
1
I
1

lui Gib I. Mihăescu. Lipsa solidarității umane, chiar și la cei care suportă aceleași lovituri, cazul tuturor acestor împricinați-țărani, face ca victoria „urîtului”, simbol de care s-a folosit și în nuvela cu același titlu, să fie și mai monstruoasă. Nu scrisese autorul mai înainte și *Singuratecii*? Urîtul stăpînește peste toată această umanitate adunată la porțile justiției. Dacă în nuvela *Urîtul* interesul scriitorului era captat numai de descrierea unor viziuni grotesti, cu posibilitatea de a prelungi sensuri satirice, în acest roman neterminat, cea mai socială scriere a lui Gib I. Mihăescu, „urîtul” are o prezență mult mai concretă, bine instalat în preajma acestor oameni care trăiesc într-o deplină necunoaștere a adevărului. Abia aici, în conștiința unor oameni care n-au, aparent, nimic anormal, dizgrațios, își găsește „urîtul” adevărata expresie, mai subtilă, așa cum fusese definit în nuvela publicată cu aproape zece ani înainte, cu care, la prima vedere, s-ar părea că acest roman nu are nici un fel de legătură. Percepția cu fantome este înlocuită cu un loc concret de judecată, care răspunde însă, pentru că izvorăște dintr-o experiență comună, acestor precizări din nuvelă: „Nu știți ce e urîtul? Eu l-am întrezărit întîi rînjindu-mi din mucegaiul percepției orașului natal. El trona acolo, peste oamenii fîscului, și tronează pretutindeni peste micii slujbași, oriunde-i umezeală, umilință și groază. N-aș putea spune ce fel de figură arată și nici dacă are sex. Dealtfel, toți condamnații să-l slujească îl acceptă fără să-l înțeleagă, cea mai mare parte nici nu știu că există, așa de grozav i-a pironit în somnul stăpînirii lui”. Ignorîndu-l, toată această lume îngrămadită la porțile tribunalului orașelului de provincie din romanul lui Gib I. Mihăescu se află sub stăpînirea lui. Fragmentul cunoscut nu oferă nici o ieșire protagoniștilor. Plecarea bătrînilor este învăluită în prevestiri tragice.

Nu putem spune că acest fragment de roman, poate prea puțin discutat în contextul operei lui Gib I. Mihăescu, ne poate oferi imaginea unui scriitor cu totul nou față de cel pe care îl cunoaștem din scrierile anterioare. Niciodată, în nici o altă operă, nu l-am văzut pe acest prozator atît de aproape de lumea lui Sadoveanu și Agârbiceanu. Este de reținut că scriitorul notează prin limbajul eroilor, întocmai ca în cea mai bună tradiție a literaturii țărănești, o anumită psihologie. Acest limbaj trădează cel mai bine atitudinea lirică a scriitorului. Proștii – în sensul acesta rar, de neștiutori, de suflete proaspete – sînt aceiași la Rebreanu, de la care luăm termenul, la Neculce, la Creangă și la Sadoveanu, numai că la aceștia din urmă, față de autorul lui *Ion*, ingenuitatea este sugerată de limbaj, care are menirea să ascundă. Și în *Moromeții* lui Marin Preda limbajul este tot disimulador. Toți acești țărani (boierii lui Neculce au

aceeași mentalitate țărănească) împacă o anumită candoare cu șiretenia și se ascund, cu o viclenie naivă, în spatele limbajului. Replicile țăranilor lui Gib I. Mihăescu trădează mai mult un fel de stupefacție, izvorită din ciocnirea gândirii bazate pe o experiență închisă, limitată, cu realitatea exterioară, decât agerimea, ca în cazul prozei lui Creangă sau Sadoveanu, ceea ce nu înseamnă că limbajul lor ar fi mai puțin adecvat psihologic. Modul cum vorbesc Toma, Neacșa, Bondoc, aceasta din urmă în special în reflecțiile sale asupra legilor, ca și alți țărani din aceste puține pagini de roman, oferă o dovadă convingătoare în acest sens. Această adecvare a limbajului – semn de maturizare artistică – credem că este mai bine pusă în relief de acest roman neterminat, față de alte proze, de multe ori inexpresive stilistic, ale autorului. Toate acestea fac să ne gândim încă o dată că moartea prematură a scriitorului a întrerupt evoluția operei sale și spre alte orizonturi decât marile obsesii erotice din romanele care l-au făcut cunoscut, *Rusoaica* și *Donna Alba*, alături de care se așează pe trepte diferite ca valoare artistică, *Brațul Andromedei* și *Zilele și nopțile unui student întârziat*.

Opera dramatică a lui Gib I. Mihăescu este o prelungire, în formele specifice genului, a preocupărilor prozatorului. Afirmatia aceasta nu se întemeiază numai pe faptul că scriitorul și-a dramatizat unele nuvele (*Tabloul*, *Sfârșitul*) ci și pe tipologia personajelor și permanenta împletire a elementelor epice cu cele dramatice. Iată de ce analiza teatrului lui Gib I. Mihăescu pune încă o dată în lumină, subliniindu-le și poate nuanțându-le, aspectele deja cunoscute ale unei opere literare extrem de unitare.

Dintre piesele lui Gib I. Mihăescu, doar una a fost reprezentată și tipărită în timpul vieții autorului: *Pavilionul cu umbre* (1928). Remarcată cu doi ani mai înainte, când i se acordase autorului pentru ea premiul Asociației criticilor dramatici pe anul 1926, piesa este înfățișată publicului abia în seara de 3 martie 1928, pe scena Teatrului Național din București, cu Marioara Ventura în rolul principal (Liana). Cu tot succesul de care s-a bucurat această piesă, Gib I. Mihăescu a trecut aproape necunoscut ca autor dramatic, având de înfruntat, și din acest punct de vedere, un destin literar destul de vitreg. Recunoscut ca unul dintre cei mai mari nuveliști români chiar în epoca în care s-a afirmat, scriitorul a trebuit să fie redescoperit în această calitate în vremea noastră, pentru că memoria cititorului comun de literatură îl mai păstra doar pe autorul *Rusoaicei* și poate al *Donnei Alba*. Jucat pe prima scenă a țării în 1928, preocupat intens de teatru, cum o dovedesc piesele inedite păstrate în întregime și proiectele neterminate, ca să nu mai amintim de activitatea sa

timpurie de cronicar dramatic, lui Gib I. Mihăescu i se tipărește abia în 1973¹ un volum reprezentativ din operele sale dramatice.

Despre piesa cea mai cunoscută a lui Gib I. Mihăescu, *Pavilionul cu umbre*, s-a scris și cel mai mult. Repunerea ei în discuție, cu prilejul retipăririi, scoate în relief o prețioasă idee a lui Șerban Cioculescu, cu ajutorul căreia criticul definește cu exactitate o caracteristică fundamentală a operei lui Gib I. Mihăescu, privită din perspectiva structurii personajelor sale: „Voința personală își pierde rolul echilibrator, în timp ce ideea fixă joacă rolul antic al destinului”. Leon Baconsky va duce până la capăt consecințele acestui enunț pentru a fixa cu siguranță coordonatele universale între care se află piesa lui Gib I. Mihăescu: „Minați de gânduri și de voințe obscure, de pasiuni și impulsuri ce nu concordă adesea între ele, «eroii angrenați în conflict evoluează astfel, am spune, între coordonatele tragediei clasice și cele ale dramei romantice (cu ușor sesizabile implicații expresioniste, însă)”.² Problema libertății individului față de destin, care îi preocupă pe antici, este văzută într-un mod foarte personal de Gib I. Mihăescu, care rămâne credincios, în tot ce scrie, realismului psihologic. „Nu scăpăm de destinul nostru pentru că nu ne putem sustrage forțelor interioare care ne guvernează toate actele. Ilarie se opune cu violență acestui destin interior: îl ucide pe amantul Angelei, soția sa, care scapă doar printr-o întâmplare de dezlănțuirea lui pedepsitoare, și-și claustrază fiica, pe Liana, la conac, pentru a o sustrage oricărei influențe care ar împinge-o spre păcat. Ilarie, care se pregătește să-și căsătorească fiica cu Marius, un viitor șters doctor în drept, va rata a doua oară încercarea de a domina condiționarea interioară, fatală, pentru că Liana va reedita, călăuzită de Geo, destinul mamei, dedus din legenda biblică a „Glasului șarpelui”. Forța dramei, ca a întregii literaturi a lui Gib I. Mihăescu, stă în înfruntarea imaginațiilor, pentru că toți eroii piesei (mai puțin Angela, convertită la o morală ascetică) trăiesc mai întâi păcatul în imaginație, lumea interioară devenind, de fapt, cea reală, într-un proces de substituție specific autorului.

Tot un gelos este și Birnea, din drama *Sfârșitul*, victimă numai a imaginației sale, față de Ilarie, care este, până la urmă, confruntat cu situații concrete. Drama, cu toate elogiile care i s-au adus, este lipsită de teatralitate. Sondajul în psihologia personajelor nu este suficient de exteriorizat pentru a se putea susține scenic. În piesă, în afara ezitărilor

¹ Gib I. Mihăescu, *Teatru*, ediție, text stabilit, postfață și bibliografie de Leon Baconsky, Editura „Dacia”, Cluj, 1973.

² *Teatrul lui Gib I. Mihăescu*, postfață la ed. cit., p. 288.

de transcriere a sentinței de divorț (Mada și Birnea se despart din cauza geloziei insuportabile a acestuia), la care se adaugă un episod amoros cu casieria și un asalt mai decis al lui Gorăscu pentru a o cucerii pe Mada, nu se mai petrece nimic. Personajele intră și ies din scenă doar pentru a repeta cuvintele care să sublinieze tulburarea lăuntrică a lui Birnea, incapabil să ia o hotărâre. Ceea ce în nuvelă este bine realizat, în descrierea prelungită a fantomelor care îl chinuie pe gelosul Birnea, în piesă se pierde în mecanismul monoton al replicilor. Birnea se visează amantul propriei sale soții, de care tocmai se despărțise, după lungi tribulații, dar acest „vis”, devenit în piesă obiect de discuție între cei doi foști soți, nu se mai susține, pare frivol sau numai convențional. Situația dintre ei (soțul gelos și soția terorizată de bănuiele, împăcați într-un soi de contract pe deasupra căsătoriei) devine greu de acceptat dincolo de simpla proiecție a unui vis, cum era în nuvelă, și vorbele lui Birnea cad în gol: „Mada, nu pot să-mi dau seama dacă trăiesc toate acestea în realitate, sau dacă în curând va trebui să mă trezesc din cel mai frumos vis pe care l-am avut vreodată ...” (p. 226). Sfirșitul *happy*, în care cei doi soți se regăsesc și se sprijină reciproc contra fantomaticului Gorăscu, față de cel tragic din nuvelă, face și mai greu de acceptat noua poziție morală și psihologică a eroilor, mai ales a gelosului Birnea, care nu-și găsește altă justificare a existenței în afară de autotortura bănuiei, cu atât mai adâncă cu cât este mai absurdă.

Comedia *Confrații* ar întreține mult mai ușor interesul unui spectacol. Dintre toate piesele lui Gib I. Mihăescu, această comedie păstrează cel mai bine amintirea experienței de avocat, la Drăgășani mai ales, a autorului. Este interesant că Gib I. Mihăescu, care a profesat cam în silă și fără succes avocatura, a găsit în contactul său cu sălile tribunalului și cu baroul o cale foarte importantă de pătrundere în unele mecanisme sociale și morale care-i vor reține adeseori atenția. Din astfel de intenții polemice se încheagă comedia *Confrații* și proiectul *Criza în barou*, care, din cauza numărului redus de pagini păstrate, nu permite nici o concluzie de ordin artistic. Piesa *Confrații* nu se leagă, cum s-a observat, numai de nuvelele autorului, începând cu *La „Grandiflora”*, sau cu romanul *Donna Alba*¹, dar și cu restul romanelor prozatorului, de la *Brațul Andromedei* la *Zilele și nopțile unui student întârziat* și la *Împričinații*, fragmentul publicat din *Vămile văzduhului*, care-l aduce din nou pe autor la Drăgășani. Atmosfera provincială este transferată în *Confrații* într-o sală a unei judecătorii de ocol din București, așa cum procedase altădată cu percepția din

I *Vrîitul*, dezvăluind, în această comedie de moravuri, o galerie de tipuri care nu mai sînt monstruoase ca înfățișare fizică, dar sînt, în schimb, la fel de abjecte. Fiecare personaj îl vinează pur și simplu pe celălalt, nu
\
I o dată sub masca unor declarații de prietenie, pentru a realiza un beneficiu material, de cele mai multe ori, sau pentru a obține favorurile unei femei: Stroe Vilceanu – Scarlat, Veniamin – Mușoiu. Tipologiei propuse de autor i s-a fixat un izvor principal în comediiile lui Caragiale, și în special în *O scrisoare pierdută*, punct de vedere la care se raliază, cu unele rezerve, și Leon Baconsky. În interpretarea sa, Stroe Vilceanu este „un fel de Trahanache, mai puțin ramolit și cu apetituri de mondenitate”, Scarlat Veniamin, „un Tipătescu modern”, avocatul Mușoiu, „un perfect Cațavencu, poate chiar mai perfid, mai lipsit de scrupule și în special mai abil în intrigi decît acesta”, Gașpar, un personaj „nu mai puțin duplicitar” și la fel de pitoresc, ca prezență scenică, „cu Pristanda”, iar Caliopi Vilceanu, soția lui Stroe, „e o Zoe mai evoluată și înzestrată cu atributele de feminitate ale eroinelor tipic gibmihăesciene”². Este adevărat că după ce stabilește toate aceste „similitudini în ordinea tipologică sau a procedelor de realizare scenică”, Leon Baconsky încearcă să argumenteze originalitatea piesei lui Gib I. Mihăescu, ocupîndu-se mai ales de Caliopi, care îi apare mai „proteică” decît Zoe. Fără să negăm existența unor corespondențe între *Confrații* și *O scrisoare pierdută*, credem că „similitudinile” (evidente mai ales în cazul credulității lui Stroe, dispus să jure pe fidelitatea și integritatea morală a „amicului” familiei, Veniamin) au fost mult prea îngroșate, în dauna legăturilor profunde ale eroilor piesei cu opera lui Gib I. Mihăescu, considerată în totalitatea ei. Stroe Vilceanu și Scarlat Veniamin sînt alcătuiți din aceeași substanță cu domnul Cornoiu din *Brațul Andromedei*, roman la care scriitorul lucra cam în aceeași perioadă. Mușoiu ne apare mai puțin înrudit cu Cațavencu și mai mult tot cu persoanele din anturajul aceluiași erou din romanul amintit, prefigurîndu-i și pe avocații din *Împričinații* (ca și Stroe), iar Gașpar, „portărelul delapidator”, este departe de Pristanda și foarte înrudit cu Vulpache din *Zilele și nopțile unui student întârziat*. Aventura lui Puiu cu Netty, soția lui Gașpar, amintește de atîtea secvențe asemănătoare din același roman. Caliopi este o doamnă Cornoiu și, poate, și o Donna Alba, dispusă să cedeze în fața unor cuvinte și gesturi mari, „unul din gesturile acelea menite să orbească mintea unei femei”³.

¹ Leon Baconsky, *studiul citat*, p. 301.

² Leon Baconsky, *loc. cit.*, pp. 301 – 302.

³ *Ibidem*, p. 302.

⁴ Gib I. Mihăescu, *Teatru*, 1973, p. 115.

Alcătuirea interioară a personajelor lui Gib I. Mihăescu trebuie căutată mai puțin în posibilele modele expresioniste, asupra cărora se oprișe, cu o analiză minuțioasă, Nicolae Balotă, sau în tipologia comediilor lui Caragiale, de care vorbește Leon Baconsky, și mai mult într-o particulară înclinație a prozatorului de a-și prezenta personajele în înaintarea lor orbească, neînduplecată; pe direcția impusă de o singură dominantă sufletească, iubirea, posesiunea despotică, gelozia. Teatrul lui Gib I. Mihăescui prelungește preocupările prozatorului până și în folosirea unor procedee ale literaturii polițiste, evidente mai ales în comedia *Confrății*. Analiza psihologică se întreprinde în teatrul lui Gib I. Mihăescu prin amănunțirea unor stări obsesive (*Pavilionul cu umbre*, *Sfârșitul*), prccesele psihice adineii; din drame devenind simple scheme satirice în comedia *Confrății* sau în fragmentele, nesemnificative din punct de vedere artistic, din piesele neterminate: *Criza în barou* și *Don Juan*.

Ce loc ocupă astăzi Gib I. Mihăescu în literatura română? Este prizonierul unei viziuni limitate, cum s-a spus, și deci scriitorul unei singure cărți, sub titluri și cu personaje diferite? Opera acestui prozator își desface abia acum, dacă ne-am gândi chiar și numai la interesul mare pe care? 1-a trezit retipărirea nuvelor sale, multiplele ei fețe. Gib I. Mihăeseus a scris, pe lângă nuvelele și romanele care i-au stabilit reputația, mai multe-piese de teatru, care au intrat de curind în atenția cercetătorilor, ca și numeroase articole, astăzi aproape uitate. Mai există, așadar, încă un Gib-I. Mihăescu necunoscut, dar destinul său de scriitor i-a fost trasat de-nuvelele, romanele și piesele la care ne-am referit. Meritele acestui pro-zator n-au fost, dealtfel, niciodată puse în cauză, ci doar revizuite unele-lau de exagerate aduse unor cărți care nu mai trezesc astăzi același interes-și au fost, chiar în momentul apariției lor, întâmpinate cu destule rezerve. *Femeia de ciocolată* este o carte ratată, iar *Zilele și nopțile unui student în-tîrziat* numai în parte realizată. Ca nuvelist, Gib I. Mihăescu, căruia i s-a. acordat, pe bună dreptate, încă din epocă, un loc printre fondatorii spe-ciei la noi, se așează într-o descendență literară dintre cele mai importante. Acest arbore genealogic pornește de la C. Negruzzi, trece prin literatura, lui Slavici și Brătescu-Voinești, prin nuvelele lui Rebreanu și, într-un anumit fel, prin povestirile lui Sadoveanu, ca să ajungă la Gib I. Mihăescu, dacă ar fi să ne oprim la câteva vîrfuri doar. De Costache Negruzzi îl apropie – nu vorbim niciodată de influențe, ci căutăm numai elemente de comparație – simetria, economia epică și un anumit simț dramatic, manifestat mai mult în punerea în scenă decît în dialog. Cu proza lui Ioan Al. Brătescu-Voinesti are comună unda lirică, mai strunită la Gib I.

Mihăescu, și pasiunea pentru același mediu, într-o viziune total diferită la autorul *Vedeniei*. Posibile legături cu Sadoveanu se stabilesc în pri-mele povestiri ale autorului și în *împricinații*. Sufletele simple ale țăra-nilor, în care pîlpie superstiția ascunsă, îl călăuzesc pe scriitor în pragul unei lumi mitice, evocate și în proza lui Pavel Dan. De Rebreanu îl apropie forța, locul acordat instinctului, impresia copleșitoare că totul se rosto-golește implacabil spre un țel dat, necontrolat și necontrolabil, de unde rezultă efecte de mare tensiune, și o impresie de predestinare, de înaintaie către un destin tragic, care-i anulează pe eroi ca indivizi. Nota deosebi-toare, care este cea mai importantă și atestă o personalitate artistică dintre cele mai interesante, este dată, în proza lui Gib I. Mihăescu, față de toți scriitorii menționați, de forțele lăuntrice și misterioase pe care știe să le descătușeze și să le transfere într-un univers halucinatoriu.

Trăsătura definitorie a acestui scriitor, care lasă în urmă punctele de apropiere stabilite, pusă la fel de bine în relief în nuvelele ca și în romanele sale, este dată, așadar, de modul în care se realizează analiza, extrem de minuțioasă, a stărilor de subconștiență, fapt care a reținut, de la început, atenția comentatorilor operei sale. Gib I. Mihăescu spul-beră, în aceste sondaje interioare, iluzia cunoașterii depline de sine, oprindu-se la izvoarele obscure care impulsionează viața ncastră. Acestea răzbat catast-rofal la suprafață prin fisura pe care o provoacă „întîmplarea”, faptul revelator, ivit pe neașteptate în cursul celei mai banale și mai așezate existențe. Toți eroii săi așteaptă această întîmplare, alergînd halucinați, din momentul cînd s-a produs, după himere. în această alergare, de atîtea ori absurdă, scriitorul pune atîta pricepere epică încît cărțile sale devin, cum s-a remarcat, un model de detectivism psihologic. Creator de stil în acest sens, Gib I. Mihăescu nu are imitatori și nici continuatori. în acest elogiu închidem, de fapt, și un regret, pentru că formula sa epică nu ne apare numai originală, dar și extrem de ispititoare.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Ediția **de** față încearcă să adune într-un corp unitar, deși încă lacunar, **o** bună parte din ceea **ce** este mai valoros în opera lui Gib I. Mihăescu. Se realizează, așadar, numai **o** primă treaptă în vederea tipăririi, într-un număr sporit de volume, a ceea ce s-ar putea numi, cu o expresie consacrată, „opere complete” de Gib I. Mihăescu. Firește, sîntem printre primii care recunoaștem necesitatea unei astfel de ediții. Pînă atunci scopul nostru a fost să punem la îndemîna cititorilor, într-o ediție critică, o serie de scrieri reprezentative din opera acestui original prozator, cuprinzînd toate perioadele sale de creație, inclusiv cea de tinerețe, și toate speciile și genurile literare pe care le-a practicat: nuvelă, roman, teatru.

Primul volum al acestei ediții grupează schițele, nuvelele și povestirile autorului, într-o încercare de reconstituire cronologică a unui întreg destin **de** scriitor. **Am** intenționat, de aceea, să cuprindem aproape tot ceea **ce** a scris Gib I. Mihăescu în așa-numitul, poate cu un termen impropriu, dar comod, „gen scurt”. Interesul nostru s-a oprit, într-o primă secțiune a volumului, asupra scrierilor de tinerețe ale autorului (1919 – 1921), care apar astăzi pentru prima oară în volum. Dintre acestea fac parte cîteva schițe și nuvele care cuprind amintiri din război: *Linia întîi*, *Soldatul Nistor*, *Cel din urmă cîrd*, precum și două nuvele burlesc-satirice, *în tren* și *Figurina*, ilustrative pentru **o** anumită latură a operei lui Gib I. Mihăescu. În hotărîrea **de** a publica această parte aproape necunoscută, de mult timp îngropată în paginile revistelor epocii, din opera lui Gib I. Mihăescu, am fost sprijiniți de argumente de istorie literară în primul rînd. Din aceleași motive am păstrat o schiță juvenilă, și tot pe atît de **itl**ngaci scrisă, **cum** este cea cu titlul *Zi de primăvară*. într-o formă departe da & **fi** **In** măsură să-1 satisfacă **pe** scriitorul matur, această schiță cuprinde BUOltul obsesiilor unora din numeroasele sale nuvele de mai tîrziu.

Din scrierile de tinerețe ale autorului au fost lăsate în afara prezentei ediții povestirile: *în vagon*, „Hiena”, II, nr. 1, 20 iunie 1920, pp. 20–21; *Pe drumul gloriei*, „Hiena”, II, nr. 10, 22 august 1920, pp. 12–15, reluată în „Gândirea”, I, nr. 22–23, 15 martie–1 aprilie 1922, pp. 414–416, în „Cuvîntul literar și artistic”, II, nr. 2, 11 ianuarie 1925, pp. 1–2, precum și în volumul antologic, tradus de Sarina Cassvan, *Contes roumains d'écrivains contemporains*, Paris, 1931, pp. 128–137, în care textul lui Gib I. Mihăescu apare cu titlul schimbat: *L'etape*. Face excepție schița-reportaj *Eroilor, lauri...*, „Hiena”, II, nr. 14, 19 septembrie 1920, pp. 12–14, pe care am reprodus-o în întregime în notele și comentariile dedicate povestirilor de război.

Credem că sîntem îndreptățiți să adăugăm, în legătură cu scrierile de tinerețe ale lui Gib I. Mihăescu pe care le cuprindem în prezenta ediție, că ele nu sînt, poate cu excepția a două bucăți (*Cel din urmă cîrd* și *Zi de primăvară*), numai simple documente de istorie literară, care înlesnesc cunoașterea mai profundă a evoluției scriitorului, ci-și mențin un anumit interes la lectură. Nu am încercat însă să le separăm de celelalte în nici un fel, nici valoric și nici tematic, preferînd prezentarea lor strict cronologică.

Am păstrat, în schimb, în următoarele două secțiuni, în care cuprindem nuvelele publicate de autor în volume, ordinea stabilită de acesta în edițiile cunoscute: *La „Grandiflora”*, Editura „Scrișul românesc”, Craiova, 1928, și *Vedenia*, Editura „Cartea românească”, București, 1929. La nuvelele publicate de autor în volumele menționate, am adăugat, în a patra secțiune, numeroase alte schițe și nuvele, răspindite în paginile periodicelor la care a colaborat scriitorul. Dintre acestea, fără îndoială că unele ar fi intrat în volumul de nuvele pe care Gib I. Mihăescu se gîndea să-l dea la iveală chiar în anul morții sale premature, după un proiect despre care apucase să-i facă unele mărturisiri lui Cezar Petrescu. Am încercat, față de edițiile precedente, să întregim și numărul acestor bucăți în proză pe care autorul n-a mai avut răgazul să le adune în volumele sale, lăsînd deoparte sau pentru *addenda* ediției numai ceea ce ni s-a părut mai nesemnificativ. În general, am încercat să cuprindem toate schițele și nuvelele pe care autorul le-a publicat în paginile revistelor literare (facem toate precizările necesare în notele de la sfîrșitul volumului) la care a colaborat, adăugînd, la cele tipărite în edițiile anterioare, un număr de nuvele care, după părerea noastră, completează necesar, deși nu în toate cazurile (v. nuvela *Toamna*) cu aceeași strălucire literară, această activitate, foarte valoroasă, a scriitorului: *Așteptare*, *Toamna*, *Pisica*, *Plecarea*, *Visul*. Nu am inclus în prezenta ediție schițele și povestirile, multe din ele cu un vădit caracter ocazional, publicate de autor în periodice nelite-

rare, în paginile festive ale unor ziare mai ales: *Turneul*, „Curentul”, III, nr. 808, duminică, 20 aprilie 1930, p. 7; *Anonima*, „Curentul”, III, nr. 1052, joi, 25 decembrie 1930, p. 6; *O veche răfuială*, „Curentul”, IV, nr. 1154, duminică, 12 aprilie 1931, p. 5; *Seară de iarnă*, „Curentul”, IV, nr. 1406, vineri, 25 decembrie 1931, p. 1; *Moș Gologan*, „Curentul”, IV, nr. 1411, sîmbătă, ianuarie 1932, p. 1; *Surpriza*, „Calendarul”, II, nr. 261, luni, 2 ianuarie 1933, p. 2; *Soneria*, „Calendarul”, II, nr. 269, luni, 15 mai 1933, p. 4.

Volumul al doilea cuprinde o selecțiune din romanele lui Gib I. Mihăescu. Din această parte a operei scriitorului reținem, pentru ediția de față, primul său roman, destul de puțin cunoscut astăzi, *Brațul Andromedei*, pe care încercăm să-l restituim unei circulații literare mai largi. *Zilele și nopțile unui student întîrziat* și *Donna Alba*, roman de maturitate, care poate sta, fără să rivalizeze, alături de *Rusonaica*. Fragmentul cunoscut și publicat din romanul *Vămile văzduhului* l-am reținut, din cauza unității sale, care-i conferă independența unei nuvele, în primul volum, sub titlul *împrecinații*, dat chiar de autor. Dealtfel Gib I. Mihăescu a publicat adeseori fragmente de roman ca povestiri independente sau a inclus ulterior, cu schimbări mai mici sau mai mari, unele din nuvelele sale în cuprinsul romanelor pe care le-a scris. Un caz foarte concludent îl oferă nuvela *Reîntoarcerea*, „Gândirea”, Cluj, II, nr. 5, 15 iulie 1922, pp. 86–90, reluată în „Curentul”, III, nr. 902, luni, 28 iulie 1930, pp. 3–4, apoi în finalul romanului *Zilele și nopțile unui student întîrziat*. Romanul *Femeia de ciocolată* a fost la origine o nuvelă, apărută mai întîi în „Gândirea”, IV, nr. 12-13, 1 aprilie 1925, pp. 362-373 și nr. 1, V, 15 mai 1925, pp. 12-16, reluată apoi în „Viața românească”, VIII, nr. 149, 12 noiembrie–1 decembrie 1933. *Femeia de ciocolată*, București, Editura „Naționala” Ciornei, 1933, roman deficitar sub raportul realizării artistice, n-a fost cuprins în ediția de față.

Gib I. Mihăescu a început să fie din ce în ce mai bine cunoscut și ca autor dramatic. Aceasta ne determină să publicăm, în al treilea volum al ediției, piesele sale de teatru: *Pavilionul cu umbre*, *Confrății*, *Sfîrșitul*, *Tabloul* ș.a. Acest volum va cuprinde și *addenda* întregii ediții. Vom publica aici cîteva articole și cronici dramatice, mai ales, care permit o mai bună precizare a orizontului teoretic al autorului, insuficient cunoscut în momentul de față. *Addenda* va mai cuprinde și o serie de schițe și povestiri, la care se adaugă fragmente din lucrările dramatice mai puțin cunoscute ale autorului.

Editorul își ia libertatea de a modifica sumarul acestui volum, în cazul cînd ar putea fi îmbogățit, obligîndu-se să facă în paginile lui toate mențiunile necesare cu privire la operele adăugate.

Fiecare volum cuprinde o secțiune finală intitulată *Note și variante*. În aceste note, în care evităm să mai expunem punctul nostru de vedere, formulat în *Studiul introductiv*, ne propunem să menționăm unde a fost publicat pentru prima oară fiecare text pe care îl edităm, să consemnăm, după caz, republicarea textelor în alte reviste sau în volum și toate modificările survenite. Vom specifica, în măsura în care este posibil să se facă acest lucru, împrejurările în care a fost scris textul respectiv, sursele de inspirație și datele biografice la care, eventual, poate fi raportat. Vom însoți fiecare text de un comentariu succint, care nu-și propune altceva decât să treacă în revistă și să sintetizeze părerile exprimate, în critica anterioară, despre fiecare titlu editat în parte. Cum autorul și-a publicat, succesiv, uneori în mai multe reviste și apoi în volum, aceeași bucată, vom compara toate aceste texte și vom reține numai modificările esențiale de la o variantă la alta.

Am folosit, de cele mai multe ori, ca text de bază pentru ediția pe care o alcătuim, ultima variantă apărută în timpul vieții autorului în reviste sau în volum. Ne-am abătut de la această normă într-un singur caz. Nuvela *Soarele* a fost publicată integral de autor mai întâi în revista „Gândirea”, Cluj, I, nr. 22–23, din 15 martie – 1 aprilie 1922, pp. 414 – 416, de unde am reprodus textul, și republicată cu unele omisiuni, peste opt ani, în „Curentul”, nr. 965, luni, 29 septembrie 1930, pp. 3–4, variantă din care am acceptat numai unele remanieri stilistice și de limbă ale autorului, în stabilirea textului pe care îl edităm am ținut seama, dealtfel, de fiecare dată, de toate variantele oferite de publicațiile periodice în care s-a mai tipărit nuvela respectivă, notînd în secțiunea *Note și variante*, fără s-o aglomerăm inutil cu fapte nesemnificative, tot ceea ce am crezut că este necesar pentru studiul filologic și literar al operei scriitorului. Nu ne-am folosit decât în cazuri speciale (cînd opera pe care o edităm n-a fost publicată de autor într-o revistă sau în volum) de manuscrisele lui Gib I. Mihăescu, puține, foarte neglijente, incomplete și răspîndite în diferite fonduri de arhivă, unele necatalogate și, practic, inaccesibile.

Situația oarecum aparte a manuscriselor lui Gib I. Mihăescu a oprit și atenția altor cercetători. Al. Oprea, referindu-se la fondul „Gib I. Mihăescu” de la Muzeul literaturii române, notează în volumul *Mitul „faurului aburit”*: „Zestrea manuscriselor rămase de la Gib Mihăescu nu este prea bogată”.¹ În fondul de manuscrise al Academiei Republicii Socialiste România se află, de asemenea, doar cîteva pagini din proza scriitorului: *Turneul* (20 de pagini), schiță nesemnificativă, publicată în „Curentul”; o pagină din *Noaptea focurilor* (p. 51), mai multe pagini din *Donna Alba*,

numerotate astfel de autor: p. 215, pp. 360 – 361 și p. 768, precum și o pagină din *Rusoaica* (p. 5).² Aceste pagini, pe lingă că sînt puține, au, în unele cazuri, aspectul unor ciorne, nu a unui text definitiv, gata pentru a fi trimise la tipar. Așa cum remarcă și Al. Oprea, pentru paginile din *Rusoaica* păstrate la Muzeul literaturii române,³ manuscrisele de la Academia sînt la fel de neîngrijite, cu multe adăugiri cu creionul sau cu cerneală, fără să mai vorbim de faptul că multe sînt tăiate de autor cu linii în cruciș, pentru a putea folosi spațiul de pe verso la redactarea unor proiecte de corespondență sau, eventual, în alte scopuri. Astfel, autorul folosește pentru conceptul unei scrisori către Suzana Dovalova, traducătoarea *Rusoaicei* în limba slovacă, fața a doua a unor foi dintr-un manuscris care cuprinde textul romanului *Donna Alba*: pp. 190, 319, 370.⁴ Avem aici dovada că autorul își distrugea manuscrisele care nu-i mai foloseau. Paginile răzlețe care s-au mai păstrat ici și colo nu prezintă o valoare deosebită, așadar, pentru stabilirea textului unei ediții critice. Nici în arhiva familiei de la Drăgășani nu am întîlnit manuscrise mai revelatoare pentru scopul pe care îl urmărim: restituirea exactă a textului lui Gib I. Mihăescu*. Manuscrisele ne vor folosi, în schimb, pentru fixarea textelor unor piese de teatru ale autorului, care nu și-a văzut tipărită în volum și jucată decât drama *Pavilionul cu umbre*. Vom face precizările necesare în notele care însoțesc volumul respectiv.

Se impune să mai menționăm încă un factor care ne-a determinat să pornim, în alcătuirea acestei ediții, de la textele tipărite de autor și nu de la manuscrise: cercetarea șpalturilor pe care a lucrat Gib I. Mihăescu, păstrate în arhiva familiei de la Drăgășani și în fondul de manuscrise de la Biblioteca Academiei R.S.R. Acestea ne pun în fața unei corecturi puțin obișnuite, care face, de fapt, inutil manuscrisul în fixarea textului, transformat de mulțimea adaosurilor autorului într-o variantă depășită. Foarte concludente, în acest sens, sînt corecturile pe care le face Gib I. Mihăescu pe șpaltul înregistrat la cota A. 955, Secția manuscrise a Bibliotecii Academiei R.S.R. Finalul romanului *Donna Alba* apare complet schimbat în urma acestei ultime intervenții, care angajează deopotrivă acțiunea și psihologia personajelor.

Ediția de față se bazează, așadar, pe textele din următoarele reviste: *Lucașfăurul*, *Sburătorul*, *Gândirea*, *Viața romîncască*, *Cuvîntul literar* și

¹ Vezi cotele: A. 1787, A. 1120.

² *Op. cit.*, pp. 185-186.

³ Cota A. 955, Secția de manuscrise, Biblioteca Academiei R.S.R.

⁴ Precaritatea manuscriselor lui Gib I. Mihăescu a fost semnalată și de Mihail Diaconescu, în monografia *Gib I. Mihăescu*, Ed. Minerva, 1973, pp. 352-353.

¹ *Mitul femeii ideale și tainele laboratorului artistic*, voi. cit., p. 185.

artistic, *Scrisul românesc*, Craiova, *Boabe de grâu, Adevărul literar și artistic. Familia, Revista fundațiilor*. Pentru opera tipărită de autor în volum am folosit edițiile: *La „Grandiflora”*, Editura „Scrisul românesc”, Craiova 11928]; *Vedenia*, Editura „Cartea românească”, Colecția „Gândirea”, București [1929]; *Pavilionul cu umbre*, piesă în trei acte, Editura „Scrisul românesc”, Craiova, 1928; *Brațul Andromedei*, Editura „Națională” Ciornei, „Colecția autorilor români”, București, 1930; *Zilele și nopțile unui student întârziat*, București, Editura „Cugetarea”, 1934; *Donna Alba*, Editura „Cultura românească”, București, 1935.

Scrisul lui Gib I. Mihăescu este grăbit, cu neglijențe evidente uneori, sau chiar cu fraze prost construite. Ortografia autorului nu respectă întotdeauna normele academice, care lăsau atunci (din păcate mai pot fi citate astfel de cazuri și astăzi) destul loc pentru interpretarea arbitrară, de unde au rezultat nu puține dublete. De aceste fapte obiective, care nu trebuie confundate și amestecate cu anumite particularități ale stilului lui Gib I. Mihăescu, nu putem să nu ținem seama în fixarea textului unei ediții cum este cea de față. Oscilațiile și inconsecvențele autorilor (pentru că nu este numai cazul lui Gib I. Mihăescu) s-ar părea că-i îndreptătesc pe editori să alcătuiască un cod rațional de transcriere a textului, pe care ar urma să-l aplice cu cea mai mare strictețe. Această iluzie i-a înșelat pe mulți editori, care s-au grăbit să „cenzureze” cu prea mare severitate limba unor scriitori, impunându-le „norme” nepotrivite cu intențiile lor artistice. La Gib I. Mihăescu ca și la alți scriitori ai epocii - și nu e numai cazul lui Camil Petrescu, care a teoretizat în acest sens - poate fi observată și o atitudine anticalofilă. (Aceasta, firește, nu poate fi confundată cu o anume neglijență stilistică, pe care i-o va reproșa autorului chiar Camil Petrescu, în „Universul literar”.) Există o întreagă orientare în literatura modernă, în care, formal, povestirea ia aspectul unei confesiuni brute, de unde rezultă și protestul împotriva „scrisului frumos”. În astfel de cazuri prozatorul urmează, în povestirile la persoana întâi, cursul frânt, imprevizibil, al mișcărilor interioare. În proza lui Gib I. Mihăescu se poate vorbi de căutarea cu perseverență a unei astfel de autenticități a vorbirii interioare. Nu sînt, așadar, deloc recomandabile intervențiile editorului pentru a academiza frazele scriitorului, eliptice, dezarticulate, frînte de puncte de suspensie și exclamații. Acel „delir cazuistic” al eroilor lui Gib I. Mihăescu, despre care vorbea G. Călinescu, referindu-se la *Donna Alba*, va complica și mai mult fraza orală din aproape toate scrierile sale, dialectica raționamentelor fiind elaborată întotdeauna la o mare presiune interioară. Desprindem de aici concluzia că motivarea stilistică primează, în stabilirea unui text literar, față de cea strict gramaticală.

Probleme asemănătoare ridică și dialogul interior, notat de autor fie prin semnul grafic corespunzător, fie prin ghilimele, pentru ca în alte cazuri, destul de numeroase, să renunțe la aceste semne de exteriorizare a intențiilor sale. Stilistice în favoarea aceleiași autenticități a gândului vorbit, transcris în fraze spontane, negramaticalizate decît într-o formă primară de organizare. În toate aceste cazuri am respectat, pe cît ne-a fost posibil, fraza autorului, eliminînd sau adăugînd semne de punctuație numai acolo unde am constatat efectele grabei sau neglijenței. În genere, am căutat să nu tratăm mecanic limba lui Gib I. Mihăescu, pe care am considerat-o întotdeauna ca o creație vie, artistică, personală.

După ce am expus un punct de vedere preponderent stilistic asupra editării textului, socotim necesar să menționăm soluțiile alese, în cîteva cazuri concrete, cu oarecare putere de generalizare, pentru a se vedea mai îndeaproape criteriile filologice după care ne-am condus.

Am căutat mai întîi, orientîndu-ne după sensul frazei, în unele cazuri, sau după variantele cercetate, în alte cazuri, să îndreptăm erorile evidente (unele dintre acestea au fost observate și corectate de editorii anteriori), în care se cuprind și cele de tipar. Am procedat deci la schimbări de felul acestora: *antediluvian* în loc de *antideluvian*, *martoră* în loc de *moartă*, cum apare în „Gândirea”, *a venit* în loc de *a voit* („Gândirea”), *mieunat* în loc de *minunat* („Gândirea”), *îndurare* în loc de *îndurerare*, *viziunile* în loc de *viziunile*, *pătează* în loc de *păstrează* („Sburătorul”), *nori* în loc de *nopți* („Sburătorul”) etc.

Am urmărit, de asemenea, înlăturarea unor inconsecvențe, notînd într-un singur fel (după recomandările ortografiei în vigoare) aceeași pronunție, deci: *dugheană*, *gheară*, *gheață*, *întortochet*, *ochean*, *isprăvea*, *venea topea*, *deznađeje*, *izbea*, *război*, *zdrelit*, *zvon* etc. în loc de: *dughiană*, *ghiară*, *ghiață*, *întortochiat*, *ochian*, *isprăvia*, *venia*, *topia*, *desnađeje*, *isbea*, *răsboi*, *sdrelit*, *svon* etc.

S-au restabilit, conform ortografiei în vigoare, pronunțiile: *trebuie*, *nevoie*, *taie*, *ieșiseră* etc., s-au uniformizat formele *aceea* (f.), *ceea ce* (în loc de *ceia ce*) și s-au eliminat oscilațiile rezultate dintr-un fonetism excesiv: *ie* pentru *iie*, *viață* pentru *vieafă* etc., transcriindu-se peste tot *ie* și *viață*.

Păstrăm însă întreaga savoare a textelor scrise de: Gib I. Mihăescu în mare măsură în grai popular (*Linia întîi*, *Soldatul Nistor*, *împričinații* ș.a.j., neaplicînd forțat normele limbii literare în transcrierea unor fonetisme și forme gramaticale de felul celor cuprinse în exemplele: *domnu avocat*, *da iaca*, *băielandru ăsta* etc.

¹ Cf. Mihail Sadoveanu, *Domnu Trandafir*. în *Stilistica limbii române*, ediție definitivă, Editura științifică, 1975, Iorgu Iordan notează și discută forme ca: *dom*, *don*, *băta*, *lelța*, *donle*, *domlor* etc. (p. 42).

Pentru a nu altera o anumită autenticitate de epocă, am păstrat și dubletele fonetice și morfologice rezultate din neașezarea ortografiei pe baze fonetice și morfologice mai riguroase, precum și dubletele fonetice și morfologice populare.

Am preferat deci să păstrăm forme ca: *acuma, de asemeni, întunec, împiedec, chelnăr, jicni, nemeri, răstriște, ridicul, turbure* etc/

Același raționament ne-a impus păstrarea dubletelor populare. S-a discutat, mai ales în critica literară a epocii, despre un anumit oltenism de care s-ar resimți opera lui Gib I. Mihăescu. Vom păstra deci cu cea mai mare consecvență fonetismele oltenești sau din graiurile sudice, în general, socotindu-le printre particularitățile de limbă specifice acestui scriitor: *avalanșe, cămașe, cenușe, furișe, grije, piezișe, poznașe, țigănușe, urechiușe, înfățișeri, șențulețul, înfricoșetor, țigare, să aibe* etc. Este de la sine înțeles că vom păstra și celelalte fonetisme și forme populare, unele comune cu aria regiunii natale a autorului, altele în afara acesteia. Gib I. Mihăescu a colaborat, de altfel, în mod constant, la toate revistele mari ale epocii, între care sînt de menționat „Gândirea” și „Viața românească”, și a trăit mai mulți ani în Transilvania și Moldova. Există în mod cert o influență transilvăneană și alta moldovenească, revărsate în scrisul lui Gib I. Mihăescu prin revistele amintite. În afară de aceasta, autorul caută cu plăcere, în multe din scrierile sale, să fixeze și lingvistic culoarea locală. Vom păstra ca specifice scrisului lui Gib I. Mihăescu, deși sînt mereu concurate de dubletele literare, fonetisme ca: *părete, finefă, sarbăde, înfăles, răzămătoare, î ntăi, lacrămi, greială, stins, piapiăn, mine, cine, prietini, litirile, unile, cimitirile, dizmerda, trimite, acelaș, însuș, totuș, or pentru ori, rizic, vezeteu, supt (subt), sînt* (ultimele două sub influența vădită a „Vieții românești”) etc. N-am păstrat unele apariții sporadice, multe din ele simple grafii sau intervenții ale culegătorilor: *momăi, târziu, crâcnesc, zgâlțâiau, mâinile, decembre* etc.

Opera lui Gib I. Mihăescu, alături de aceea a altor scriitori din epocă, dar pcată cu mai multă putere, repune în discuție introducerea și adaptarea neologismelor, problemă fundamentală a limbii române literare moderne care părea definitiv lămurită, în ceea ce privește încadrarea fonetică și morfologică a împrumuturilor, încă de Heliade, în prima jumătate a secolului trecut. Între cele două războaie mondiale se produce, după ce s-a cerut cu consecvență adaptarea neologismelor, „românirea” lor, o întoarcere – totală sau parțială, de unde rezultă numeroase aspecte hibride – la limba de origine. Pronunțarea unor cuvinte ca în limbile străine de către tot mai mulți vorbitori ai limbii noastre aduce după sine, în această epocă, și scrierea acestora ca în limbile de origine, în special ca în franceză, care dă, în continuare, numărul cel mai mare de neologisme.

Faptul acesta conduce la tot felul de inconsecvențe și la tot pe atîtea piedici în fixarea textului scriitorilor din pericada la care ne referim. Regula privitoare la scrierea neologismelor, de altfel foarte relativă și care lasă, paradoxal, loc deschis liberului arbitru, din *îndreptarul ortografic* („cuvintele străine se scriu potrivit cu vechimea lor în limbă” – fără să știm cine are dreptul să hotărască limitele acestei vechimi și pe ce criterii) nu poate fi aplicată scriitorilor din pericada de care ne ocupăm. Singura concluzie judicioasă care se poate desprinde de aici pledează pentru păstrarea neologismelor, cu aspectul fonetic cu care circulau în epocă, în scrierile pe care le edităm. ! j

Frapează de la început, în opera lui Gib I. Mihăescu, numărul extrem de ridicat al neologismelor de origine franceză, în special, dar și împrumuturile din engleză sau din alte limbi. G. Călinescu va observa, în *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, referindu-se la romanul *Donna Alba*, „franțuzismele supărătoare” pe care le folosește autorul, ilustrînd sumar această tendință cu cuvinte neasimilate ca: *avalau, eclatau*. În acest roman, așa cum va proceda mai tîrziu marele critic în *Bietul Ioanide* și în *Scrinul negru*, Gib I. Mihăescu a încercat să-și acomodeze stilul la manierismul snob [din]vorbirea personajelor sale. Întrezărim deci, în întrebuițarea masivă a vocabularului neologic, și o intenție artistică, poate nu întotdeauna suficient realizată. În orice caz, aceste franțuzisme sînt mai justificate în *Donna Alba*, cperă cu implicații sociologice care pot angaja vocabularul personajelor, decît într-o serie de nuvele în care de asemenea apar.

Franțuzismele și anglicismele, acestea din urmă mai puțin numeroase, le vom lăsa cu aspectul din limba de origine cînd autorul le-a folosit astfel, *trouvaille, crime, olive, mignon, cognac, jouisseur, hali, trencheoat* etc. La acestea se adaugă un număr destul de ridicat de franțuzisme, simțite nu mai puțin ca elemente străine, deși se încearcă adaptarea lor, uneori destul de relativă: *frolînd* (<froler), *trotoar* (<trottoir), *armoar* (<armoire), *biurou* (<c^bureau), *deboșerie* (<d6boche), *rixuri* (<rix), *eclata* (<eclater), *facondă* (<faconde), *infliga* (<infliger), *jareiă* «jarret) etc. Am păstrat, în general, adaptările autorului, chiar relative, pentru că trebuie puse în legătură cu pronunția din epocă: *troteuri* (trotteur), *licheur* (liqueur) etc. În cazul cînd alături de cuvîntul cu aspect ortografic francez apărea și varianta care s-a impus mai tîrziu în scris, devenind normă, am păstrat-o numai pe aceasta: *taior*. În astfel de exemple, cuvîntul, indiferent cum a fost scris, nu s-a pronunțat niciodată altfel (*tailleur – taior*). Nu am păstrat scrierea cu *q* (autorul este de altfel și inconsecvent) în favoarea formelor recomandate de normele ortografice în vigoare: *scuar, ecvestru, cvasicompromisă* etc. Am eliminat, de asemenea, formele hibride, cum ar

fi *clakson*, de exemplu, sau unele apariții sporadice. Neologismele intrate de multă vreme în limbă, foarte răspândite, le-am lăsat așa cum se scriau în epocă: *personagiu*, *personagii*, *avantagii*, *pasagiul*, *miragii*, *curagioși*, *complect*, *desperat* etc, chiar dacă alături apar și dubletele care s-au impus ca literare. În astfel de cazuri ne aflăm tot în fața unor pronunții reale, limba autorului păstrînd, de fapt, elemente caracteristice limbii literare a epocii.

Morfologia nu ridică probleme speciale în editarea textelor din perioada de care ne ocupăm. În general trebuie păstrate formele care aveau în limba epocii, după cum putem constata și pe baza textelor lui Gib I. Mihăescu, o răspîndire foarte largă. În această situație se află în primul rînd unele forme de genitiv-dativ, foarte puțin concurate de cele care aveau să se impună, mai tîrziu, în limba literară. Dealtfel pînă astăzi mulți vorbitori ai limbii române le folosesc în mod curent. Frecvența lor extrem de ridicată în scrierile lui Gib I. Mihăescu ne-a determinat să le păstrăm pretutîndeni unde apar: *patimei*, *serei*, *circiumei*, *zăpezei*, *pulberei*, *luminei*, *lampei*, *iernei*, *politice*, *morței*, *porței*, *sortei* etc. Am păstrat, deși întrebuițarea lor este mai limitată, și forme de plural ca: *fotoliuri*, *limbe*, *cari* (pentru *care*) etc. Nu am crezut că este cazul să intervenim pentru uniformizarea scrierii numeralului ordinal cu articolul proclitic, considerînd forme ca circumscripția XIX de uz curent; numai în cazul cînd numeralul era precedat de *al*, *a*, am adăugat, la sfîrșit, un *-lea* sau *-a*: a XXX-a, în loc de a XXX. Am respectat, ca realități lingvistice locale, formele de imperfect de tipul *dedeam*.

Exemplele citate, care nu epuizează nici pe departe materialul și nici fenomenele de limbă ce ridică probleme de transcriere în opera lui Gib I. Mihăescu, de unde rezultă necesitatea ca ele să fie întregite cu consultarea secțiunii *Note și variante*, dovedesc preocuparea noastră de a respecta pe de o parte intențiile stilistice ale autorului și pe de altă parte realitatea lingvistică a epocii.

În încheiere, țin să mulțumesc doamnei *Aurelia Rusu*, redactor responsabil de carte, pentru sugestiile prețioase și ajutorul acordat la elaborarea acestei ediții.

A. L. A.

LINIA ÎNTÎI

- înaintam greoi, unul cîte unul, tăcuți și înfiorați. Cărrușa strimțată pe care coboram șerpuia capricios printre copacii tineri, deși ca peria. O lună învăluită
- 5 de slabe perdele de ceață umplea cuprinsul cu fantasmе. Spre a nu fi perfect deplină, liniștea era întreruptă doar de răzlețe împușcături depărtate și de zăngănitul ritmat al baionetelor noastre. În față, de după culmea dealului, pe care aveam să-1 urcăm în
- 10 curînd, răsăreau la intervale dese rachete strălucitoare ca niște bulgări de foc, pe care mîini nevăzute le aruncau spre noi. Uneori erau atît de multe că păreau un roi de scînteii uriașe, ce forfotesc deasupra nicovalei unor ciclopi în plin lucru. De bună seamă inamicul
- 15 simțise că vom face schimb pe front. Lucrul acesta nu ne prea plăcea; mai ales mie, care intram pe linie pentru întîia oară. Știam că-i prăpăd să te prindă artileria dușmană pe drum spre tranșee. Mai ales prin văi. Și noi tocmai coboram în vale.
- 20 O temere supărătoare ni se furișă în suflet; teama veșnică a infanteristului de tunul laș și depărtat, în contra căruia baioneta e fără putere. Mergeam totuș înainte, minăți de acel resort nevăzut și puternic al supunerii oarbe. Smocuri de răchiți ne plesneau fețele,
- 25 buturugi putrezite trosneau sub picioare, ne împiedecau drumul.

Deodată șovăirăm! O bubuitură depărtată, apoi, aproape imediat, o fluierătură prelungă, cobitoare. La urmă, un zgomot puternic, ceva asemuitor unui teanc mare de vase prăbușindu-se la pământ. Se spărsese departe. Totuș văile clocotiră și ecoul repetă.

Așteptărăm cîtva. Eram rău adăpostiți și aci nu-i vorbă, totuș eram mai feriți ca-n fundul văii.

Dar pornirăm din nou; nu era ceea ce ne așteptam.

Tăiarăm un drum de care, ne înfundarăm într-o infinitate de vîlcele și văgăuni, ne pierdurăm unii de alții, ne regăsirăm pe urmă, făcurăm un mic popas într-un loc ferit, lingă adăpostul maiorului, și începurăm în sfîrșit urcușul spre linie.

De astă dată mergeam cu o deosebită grijă. Dealul lin, nespus de lin, era sterp aproape; cîte un tufiș singuratec arunca în vale umbre ciudate. Copaci rupți de la mijloc sau chiar de la rădăcină desemnau pe fondul palid al zării închipuiri caraghioase. În aer plutea duhoarea nesuferită de cadavru. Pămîntul galbejit era ciuruit de obuze. Gropi mari, gropi mijlocii, gropi mici, gropi fioroase ca niște guri larg căscate de monștri puși la pîndă îți vorbeau cu mutismul lor lugubru grozava poveste a războiului.

Aveam impresia chiar că străbatem un ținut necunoscut, bizar, dintr-o altă lume, dintr-o planetă moartă. O închipuire îndărătnică se încăpățîna să facă apropieri izbitoare cu diferite aspecte lunare, pe care le contemplam altădată la telescop.

Și-n peisagiul acesta hibrid, în lumina rece, translucidă, neprietenoasă, noi mergeam spre necunoscut, ușor, atît de ușor că păream fantome. Soldații țineau baionetele strîns; totuș atingeri neprevăzute de arme și unelte produceau plîngătoare accente metalice. O adiere potolită învenina și mai mult văzduhul ciumat; un susur de frunze, veștejite înainte de vreme, ne șoptea într-un grai neînțeles profeții de moarte ...

Dealul deveni deodată mai repede; gropile începură să se rărească, pentru a dispărea cu totul la un moment dat; eram pe contrapantă.

În curînd intrarăm în tufișuri. Și după cîtăva vreme ne odihneam la postul comandantului de companie.

Soldații se lăsară greoi la pămînt. Stăteau aproape toți cu fața în sus, trîniți pe ranițe. Șuşoteau. Unul oftă. Cîțiva riseră. Un sergent aruncă o glumă în surdină; un soldat îi ripostă numaidecît. Erau din cei care mai văzuseră frontul. Cei tineri trăgeau atenți cu urechea; nedumeriți, păreau că adulmecă curaj din sporovăială firtaților vechi.

După o jumătate de ceas începu schimbul.

O luai cu plutonul în jumătate la dreapta. Alergam grupuri, grupuri, îndoii din șale, de la un tufiș la altul. Deasupra bîziiu gloanțe.

Intrarăm într-o frîntură de șanț în zigzag. Ne înghemuirăm acolo cu toții, în așteptare. De-acolo îmi împărții oamenii, mască cu mască, căci de tranșee nici pomeneală. Schimbul se petrecu în liniște. Pe urmă luai și eu loc în groapa comandantului de pluton.

— Bine, domnule, întrebai pe ofițerul pe care-l înlocuiam. Asta-i linia întii? Nici tranșee, nici nimic, ce naiba?

— Las' că le faceți dumneavoastră!

Privii în dreapta și-n stînga. Din cinci în cinci pași, gropi lunguiețe: măștile. Soldații stăteau pe brînci, cu armele gata. Primiseră din vreme instrucții; măștile trebuiau împreunate spre a fi transformate în tranșeu.

— Dar inamicul? întrebai din nou pe înlocuitul gata de plecare.

Drept răspuns, îmi arată cu mîna, în lumina neșigură, o dungă neagră și cotită, ce se desfășura în față, paralel cu a noastră. Nu părea departe; vreo șaptezeci de metri.

Rămas singur, privii multă vreme linia cea neagră. Din cînd în cînd, de-acolo, de la dușman, veneau zgomote înfundate. Lucrau și ei probabil!

Îmi ațintii urechea. Prinsei, sau mi se păru că prind, sunete distincte; lovituri de mai, o scîrțîială ciudată. Într-un rînd crezui că surprind voci omenești, dar încete, atît de încete că păreau venite din mormînt.

Dădui cîteva ordine și mă trîntii în fundul gropii.

Un ceas să fi trecut, cînd deodată o ploaie de rachete mă făcu să sar în picioare; o grindină de împuș-

caturi se dezlănțuise ca din senin. Apoi, în corul acela infernal, ce începuse, tunurile își făcură la timp intrarea lor de bași greoi. Mitralierele țacăneau grăbite, ca niște cumetre gureșe, puse pe sfadă, grenadele armonizînd tumultul cu sunetul lor de tobă mare. Doar trăsnetele minelor însemnau disonanțe supărătoare în ansamblul de darabane pe diferite tonuri. în curînd însă se amestecară cu totul; nu se mai distingeau unele de altele. Era un huiet infernal, fără de început și sfîrșit.

10 Furtuna pornise de la nemți; îi așteptam deci să înainteze.

Totuș nu se grăbeau.

15 Scrutam întunericul cu priviri încordate. Orice tufă care se mișca părea un dușman ce se tîrăște. Și pe loc zeci de împușcături se abăteau la rădăcina ei.

Dar inamicul nu venea deloc. Și lucru ciudat, hărmălaia începuse a se potoli. Ce să fi fost atunci? Desigur ceea ce bănuisem la început: vroise să ne surprindă asupra schimbului. Dar greșiseră socotelile.

20 Ultimele împușcături păzură parcă un joc de copii. Un soldat, lîngă mine, ținea morțiș să fie cel din urmă. Așteptă deci ca să contenească ceilalți și trase așa, într-o doară, spre inamic, fără să țintească. Pe urmă, satisfăcut, puse arma alături și apucă lopata. Dar tocmai atunci, de undeva, altul, minat poate de aceeași ambiție, nu se lăsă mai prejos și-i zise și el. Oșteanul înjură înciudat printre dinți, aruncă o brazdă de pămînt în față, lăsă unealta, puse din nou mîna pe armă

25 și trase înfuriat un foc în sus. Apoi rămase vreo cîteva minute cu arma în mînă, hotărît să nu cedeze deloc. Abia într-un tîrziu, văzînd că nu i se răspunde din nici o parte, puse pușca alături și se apucă harnic de lucru.

30 în tăcerea nopții, cazmalele și tîrnăcoapele active îți mîngîiau urechile țiuinde încă de huietul năprasnic care trecuse. Văzduhul se răcorise; mirosul de cadavre, cari nu se vedeau încă, dar cari trebuiau să fie în număr mare între cele două linii, se amestecase în mirosul de artificii al explozibilelor sparte; luna era și mai nelămurită în înălțimi și lumina ei searbădă

se făcuse atît de nesigură, ca și cînd ar fi fost produsă de reflexurile bizare ale unui foc de vrăjitor.

în schimb sunetele deveniseră de o claritate uimitoare; se distingeau perfect ciocăniturile în tabăra vrăjmașe; arare se auzea cîte o larmă ciudată, așa ca și cînd s-ar fi sfădit cineva.

într-un rînd mi se păru că e o ceartă în toată regula. Zgomotul provenea cam din fața mea. încordai ochii.

10 — Domnu ilev, vedeți? mă-ntreabă soldatul de-alături.

— Nu văd nimic, Voican!

— Uiti, drept în fața noastră, ia mai la dreptul

— Nu văd nimic.

15 — Uiti, domnu ilev, und'îndrept eu țeava puștiij ceva alb.

— De unde să știu eu, unde îndrepti tu... Nu sfîrșii fraza, căci văzui într-adevăr ceva alb: Văd ceva alb.

20 — Care mișcă...

— Parcă.

— He, păi d-acolo vine huietul. Parcă s-ar certa...

25 Nu răspunsei. Tăcurăm cîțva amîndoi. Larma creștea încontinuu. Apoi deodată pata albă se mări, repezindu-se spre noi. Ca la zece pași de locul unde pornise, se opri brusc și se înjumătăți din nou. Zgomotul contenise odată cu prima mișcare a petei. Toate acestea se petrecură cu o iuțelă de fulger.

— Ai văzut, dbmn ilev?

30 — Văzut!

— Ai înțeles?

— Tu ce crezi?

— Eu cred că au vrut să trimeată pe neamț înainte, să sape ceva, vreun post de ascultare...

35 — Ei și?

— Și neamțul n-a vrut... și s-au sfădit și i-au dat brînci.

— Ei și?

40 ^-N-ai văzut că au tăcut pe loc, cît a zbughit-o-ăla?

Raționamentul părea just. Cu urechea ascultam șoaptele lui Voican, cu ochiul fixam pata albă. Părea că se agită pe loc.

— Auzi, domn ilev?

— Aud!

Se auzeau, într-adevăr, lovituri de tîrnăcop; se putea distinge ușor apropierea lor. Soldatul judecase drept.

— Domnu ilev, trag?

— Trage!

Asta i-o spusese așa, într-o doară. Știam că-i cel mai bun ochitor din pluton, dar, în lumina aceea fantastică, era greu de vizat o țintă.

Soldatul se încleșta pe armă; își schimbă de cîteva ori poziția pînă să se hotărască. îl observam doar cu coada ochiului, căci continuam să fixez pata. în sfîrșit detunătura porni... Un moment de așteptare încordată ... Apoi un urlat jalnic, un urlat ca de animal izbit de moarte sfîșie deodată acea liniște ciudată. Și cîteva vorbe, cîteva strigăte, pe cari nu le voi uita niciodată:

— îhîî... mă omorîrați, mă taică, mă...

La început mi s-a părut că visez. Și totuși vorbele țipate îmi răsunau clar în ureche. Fuseseră atît de distinct rostite, că nu mai încăpea nici o îndbială; era desigur vreun sărman moșneag de prin Muncel sau din împrejurimi, adus cu forța la lucru de tranșee.

Nu era nimic de mirat!

Un inamic ca al nostru recurgea adesea la astfel de procedee; birourile de informații de pe front remarcaseră de mult acest lucru.

Nemernicii!

Un val de sînge îmi năvăli furios în obraji; pumnii mi se strînseseră instinctiv.

Apoi, deodată, o jale amarnică îmi năpădi sufletul; și ochii, auzul își concentrară din nou puterile asupra locului aceluia blestemat. Vroiam să surprind vreo mișcare, vreun vaiet, un strigăt. Fusesse poate doar rănit!

Dar pata rămînea nemișcată și albul ei încremenit în noapte îmi dădea impresia unei pietre funerare, un semn răzleț, pe-un mormînt părăsit.

Și, nu știu cum, dar îmi veni atunci așa, deodată, ca un necaz pe unchiaș. De ce se îndărătnicise atîta, de ce se rugase zadarnic de vrăjmași? De bună seamă, de nu se opunea deloc, de se țira pe pămînt cu grije, nu făcea zgomot, nu ne atrăgea atenția. Știa doar că orice ar fi spus, oricît s-ar fi codit, era în van! Or poate, în momentele acelea, își adusese aminte de-o biată băbătie mititică încovoiată din șale și de vreo fetișcană vioaie, cu ochii încețoșați, sușotindu-și una alteia cu grije, cotrobăind amîndouă prin camera lor strîmtă, slab luminată de candelă de la icoane, făcîndu-și de lucru în așteptarea zorilor și a reîntoarcerii lui.

Bietele femei! Cu ce nerăbdare l-or adăsta ele mîine și ce veste groaznică le va veni în loc!

Căutam să reproduc în minte scena aceasta sfîșietoare, cînd, pe neașteptate, gîndurile mi se opriră speriate asupra unei posibilități înfiorătoare, de necrezut. Dacă bătrînul tocmai căuta să explice călărilor de vreun fecior chipeș, ce-l avea dincoace, printre ai noștri, gata să fulgere pe oricine ar îndrăzni să înainteze dinspre dușman.

Cruzimea ideii acesteia teribile începu să mă frămînte cu o inversunare de nedescris.

în curînd, însă, un scîncet dureros mă trezi din gînduri. întorsei ochii alături spre Voican.

— Ei ce e? Nu lucrezi?

— Vai de capul meu, domle ilev. Făcui moarte de rumân, gemu el drept răspuns, fără să ridice capul din pămînt.

Mă lăsai în fundul măștii pe-un sac de cartușe.

Și-n lumina aceea stranie, care începea să se spăr-lăcească, multă vreme îmi pluti dinaintea ochilor icoana îndurerată a unui bătrîn izbit de moarte, în straie albe, pătate de sînge, cu barba înroșită, cu ochii măriți de groază, pe retina cărora se stîngea cea din urmă imagine întipărită: gestul ucigaș al copilului său însuș.

ÎN TREN

5 Trenul către Oltenia pleca din Gara de Nord la șapte și treizeci și cinci dimineța. Călătorii se grăbiseră să vină la ora indicată. Totuși o neplăcere îi
10 întâmpină; din cauza unei deraieri pe linie plecarea se amânase la nouă. Lucrul acesta nu-i împiedică însă pe cei de clasa a III-a și a II-a să-și ocupe locurile din timp. Doar cei de-a I-a, siguri că vagoanele lor nu se vor umple așa de ușor, rămăsese în restaurant.

10 Iată de ce când doamna Adela Mărgineanu intră într-unui din vagoanele acestea luxoase, găsi mai toate compartimentele libere. își alese unul la întâmplare și făcu semn celor doi hamali și slujitorului care-o
15 însoțea să așeze bagajele pe rețele. Când rămase singură — slujitorul plecase la clasa treia — scoase dintr-o geantă o oglindă și un puf de pudră, se găti puțin, își zîmbi ușor, redeveni serioasă și, după ce puse totul la loc, desfăcu o carte pe care o avea alături: „*Les grands musiciens d'aujourd'hui et d'autrefois*”, opera unei
20 celebrități critice franceze.

Căci doamna Adela Mărgineanu era mare iubitoare de muzică. N-avea talent, e drept; cînta la pian potrivit, după cum recunoștea și dumneaei. în schimb, nu-i rămăsese concert, reprezentație de operă, festival,
25 în sfîrșit orice fel de producție muzicală, bineînțeles clasică, la care să nu se fi dus. în saloanele ei — doamna Mărgineanu era grozav de bogată și văduvă de curînd —

veneau cei mai aleși fii ai muzelor. Dar dintre toți, cei mai bine primiți erau muzicanții. Căci slăbiciunea d-nei Mărgineanu era să discute muzică.

5 Cunoștea toți compozitorii din începuturile evului mediu și pînă astăzi; putea să se pronunțe despre opera fiecăruia cu aprecieri sigure și cu un anume vocabular tehnic, împrumutat din cronicile revistelor artistice. Știa pe toți marii executanți. Pe mulți nu-i auzise, e drept. Totuși vorbea de meșteșugul lor cu o competență uimitoare. Trecea drept una din cele mai culte
10 femei ale elitei bucureștene.

în dimineța aceasta era nespus de mîhnită. Supărarea dumneai ținea de două zile. Și e ușor de explicat: nu se putuse duce la cel din urmă concert,
15 la marele concert dat de tînărul și multapreciatul Aldescu, proaspăt sosit de la Paris. Nu-și luase bilet din timp.

E drept că i se atrăsese atenția, dar răspunsese foarte mîndră că n-are timp pentru toate mediocritățile. Iată
20 însă că, două zile înainte de concert, unul din amicii ei artistici îi dădu cîteva lămuriri asupra lui Aldescu. Speriasa Parisul; sonate la modă în toate saloanele mari ale Occidentului; două simfonii cu succese rare; un act delicios la Opera comică. Un singur defect pentru noi românii: nimic românesc în ele. Totuș ne
25 prețuite.

Amicul artistic plecase însă, uitînd să-i spună că e o mare goană după bilete și că, acum, abia la sam-
sari de s-or mai găsi. Așa că în ziua concertului, când
30 doamna Mărgineanu și-a adus aminte de ele, peste puțină să mai găsească vreunul. Rugăciuni la prieteni, la prietene: nimic! Cine s-ar fi lipsit de-o astfel de seară? Nebunie să te gîndești doar la acest lucru!

35 Și-a doua zi, ce zarvă! Ce laude în gazete! Ce discuții înfocate în lume! E geniu sau talent!

Ori ce-ar fi putut fi, un lucru e sigur: doamna Mărgineanu era grozav de amărită. în loc ca ea să fi știut, cea dintîi, de venirea lui în București! în saloanele ei să fi făcut el cunoștință cu bucureștenii!
40 Durere și deznădejde! Prea tîrziu!

Dar cui i-ar fi trăs nit prin minte că o celebritate așa de mare ar da un concert tocmai la sfîrșitul lui iunie, cînd toată lumea e gata să părăsească orașul! Cînd ea era atît de ocupată cu pregătirile mutatului la moșie!

Trîntită leneș pe canapeaua roșie de pluș a compartimentului, cu ochii pe carte, doamna Mărgineanu părea celor ce treceau prin coridor că e adîncită în citire. De fapt era adîncită numai în necazul dumneaei. Culmea, să spună prietenelor acelora că n-are timp pentru toate mediocritățile. Ce-or ride ele acum!

Intrarea a doi streini în compartiment o întrerupse din gînduri. După înfățișare păreau doi negustori bogați, burtoși amîndoi, unul scund și altul înalt, dar amîndoi în haine negre și cu veste albe.

La vederea lor, doamna Mărgineanu strînse nările cu dispreț: „Brute!” Pe urmă se lăsă iar în voia necazului ei amar. Și simțămîntul acesta supărător crescua cu atîta furie, că în curînd nu mai putu suferi deloc pe cei doi burtoși, care discutau, cu voce scăzută, de afaceri în colțul lor. Îi fu ciudă și pe tren că întîrzie atîta. În sfîrșit avu un fel de minie totală, o scirbă fără margini pentru toată lumea, ca și pentru ea însăși.

Deodată ușa se deschise din nou și doi tineri intrară. Păreau amîndoi băieți de oameni bogați, studenți pesemne. Cel dintîi, înalt, voinic, oacheș, cu plete mari sub o pălărie cu borduri și mai mari. În mină ținea o cutie de vioară.

Celălalt tot așa de înalt, de voinic și de oacheș, dar fără plete, purta o geantă de mină pe care o așeză pe rețele alături de cutia viorii celui dintîi.

Pe urmă se sărutară amîndoi prietenește, își spuseră vorbe de despărțire. Apoi cel fără plete ieși. Dar reapăru repede în ușa compartimentului.

— Măi Gică, hei n-auzi... Aldescu!

— A... ce? se întoarse cellalt, care tocmai măsura de sus pînă jos pe doamna de alături.

— Măi, să nu uiți cărțile alea două, de care ți-am spus aseară!

— Vai de mine!

Apoi plecă de-a binelea.

Cînd pletosul o privise, doamna Mărgineanu își strînse nările în acelaș gest de dispreț ca la vederea celor doi negustori. Pe dumneaei n-o impresiona, așa cu una, cu două, o cutie cu vioară, chiar la brațul unui tînăr frumușel și bine făcut. Dar cînd auzi de Aldescu, inima îi zvîcni cu atîta putere că i se păru c-a auzit-o toată lumea. Un tînăr cu plete, cu vioară în mină, pe care-l cheamă Aldescu; călătorește și cu clasa I. Fără îndoială, asta e!

Roși deodată, strînse buzele, închise ochii pe jumătate. Păru că visează. Apoi deodată și-aduse aminte de cartea pe care-o uitase închisă pe genunchi. O ridică ușor și o deschise plictisită, ținînd-o în așa fel cu mîna, să nu i se vadă titlul dintr-o dată. Apoi, băgînd de searnă că celălalt e curios să știe ce citește, prin gesturi nespuse de naturale, lăsă să se vadă printre degete numele autorului; pe urmă, după două minute, dădu la iveală jumătate din titlu. Apoi fu foarte surprinsă, cînd, la o mișcare a feții, descoperi pe Aldescu privind spre carte cu admirație și aprobare. Încruntă ochii, necăjită parcă de curiozitatea lui, închise cartea și o aruncă alături, așa ca titlul să cadă dedesubt, își trecu mîna peste păr, își răzîmă capul de spe-teaza canapelei și închise ochii. Apoi lovi nervos cu piciorul în podea.

Era bine doamna Mărgineanu! Cînd vrea dînsa, era chiar strașnică. De aceea pînă și cei doi negustori întrerupseră vorba un timp, ca s-o privească. Aldescu era pierdut.

Deodată, la o nouă mișcare a ei, geanta de pe genunchi căzu jos. Aldescu se repezi.

— Doamnă, mă scuzați...

Ea deschise ochii alene și răspunse cu un surîs, cum numai în ocazii mari împărțea.

— *Merci!*

— Doamnă, dacă nu sunt indiscret, își luă el inima în dinți, nevrînd să scape prilejul, v-am văzut citind ... îi vorbea foarte sfios, sigur că după gestul cu cartea o să-i răspundă supărată. Dar îl uimi bunăvoința și

grația cu care-i răspunse. Convorbirea începu însușită din amîndouă părțile.

5 Era doamna Mărgineanu meșteră mare în a-și ascunde gîndurile și a lăsa să se înțeleagă ce vrea ea. Dar și Aldescu era băiat de lume și deștept, ca să nu priceapă ușor că ea dorise mult și-i făcea o nespusă plăcere conversația asta.

„I-am luat ochii încă de la început, de cînd o priveam”, își zise el.

10 în curînd ajunseră la cunoștință.

— A!... doamna Mărgineanu... ce fericire! Am auzit atîtea de dumneavoastră. Îmi dați voie: Aldescu...

15 — A!... Aldescu... Tocmai mi s-a părut c-aud numele ăsta adineaori... cînd v-a strigat prietenul... dar n-am înțeles clar... Nespus de încîntată... Marele nostru compozitor!

Și fără să-i dea timp să-i răspundă, începu ca o avalanșă:

20 — închipuiți-vă că n-am putut să iau parte la concertul dumneavoastră. Ah! prietenii! Să mai crezi în prieteni. A fost parcă un complot în contră-mi, o intrigă savant condusă...

25 Restul discursului continuă jumătate în franțuzește și jumătate în românește. Ținu zece minute. În decursul lui fură rostite trei citate englezești și unul nemțesc. Se pomeni și de Palestrina.

30 Dar Aldescu nu-l auzi decît pe jumătate, atît cît să înțeleagă despre ce e vorba. Căci Aldescu era pierdut în cele mai negre gînduri; se numea și el Aldescu, e drept, dar nu era el marele compozitor. Nici nu se-nrudea cu acela și nici nu-l cunoștea personal. Dar îl știa: fusese la concert.

35^ Ce confuzie! Era de așteptat și totuși nu se gîndise la ea. Voi să scoată pe doamna Mărgineanu din nedumerire. Dar dînsa tocmai îi făcea elogiul compozițiilor:

40 — Stăpîniți bine contrapunctul. Și pe urmă puțin wagnerianism, în plină frazare italienească, e ceva uimitor. Păcat că n-am auzit nimic de dumneavoastră. Dar, cum spun, îmi spunea prietenul meu, un bun

cunoscător... Și țineam așa de mult să vă cunosc, așa de mult... *Mais comment donc?*

Și iar pe franțuzește.

5 Era atît de fericită de noua cunoștință, că Aldescu îi văzu dinainte figura nespus de dezamăgită pe care ar fi făcut-o spunîndu-i adevărul.

10 Prin urmare, numele aceuia îi dădea atîta ayînt. Nu pletele lui mari și pălăria enormă. Nici ochii lui atît de negri și de focosi. Așadar, ea-i auzise bine prietenul, cînd îl strigase pe nume la început. Nu i se păruse, cum zicea. Și de aceea îi înlesnise apropierea! Pentru un nume!

15 Sărmanul Aldescu! în clipele acelea el încercă un simțimînt cu totul nou pentru dînsul: o gelozie surdă pe omonimul lui. Căci el nu era decît un simplu diletant fără pretenție și — știa bine el — atît avea să rămînă. Prin urmare, de aci înainte toți, și mai ales, ce nefericire, toate, cîte-1 vor vedea cu vioară și cu plete și vor auzi că-1 cheamă Aldescu, îl vor întreba desigur:

— A dumneata... marele... ilustrul...

— O nu, avea să răspundă el, din contră eu... eu sunt... sunt... din contră...

25 Ce să răspundă? Ce-i el? Nimic: un diletant. Iar întrebătoarea, redevenind foarte gravă:

— A, nu ești dumneata... scuzați vă rog... credeam...

30 Toată viața avea desigur să i se întîmple asta. Cît va trăi celălalt. S-a isprăvit; or nu mai umblă cu vioara, or își schimbă numele.

35 în vreme ce Aldescu ajungea la această dureroasă concluzie, doamna Mărgineanu ajungea la un alt punct al discursului ei. îi explica anume de ce călătorește cu un tren de persoane. Era sigură că pentru toată lumea prezența unei doamne ca dînsa într-un tren de persoane e o nedumerire. Și pe urmă Aldescu putea să-și închipuie cine știe ce. Lucru foarte ușor de altminteri; cu automobilul nu se putuse; se ducea prea departe, în Oltenia. Pe urmă expresul pleacă prea de dimineață, la patru jumătate.

– Și-ți închipui...

– O, da...

5 Ce gît sculptural avea doamna Mărgineanu! Și ce profil! Dar mai ales ce privire ademenitoare, ce zîmbet făgăduitor! Și toate acestea ar putea să dispară dintr-o dată, la un singur cuvînt, ca o comoară fermecată: „Nu sunt eu acela!”

10 Deodată o diră de lumină străbătu creierul lui Aldescu. La urma urmei, de ce să nu lase el lucrurile așa, de ce să nu se folosească de numele acesta, care avea să-1 chinuie o viață întreagă. O mică escrocherie sentimentală. Singurul mijloc de răzbunare contra celui ce-i fura liniștea pentru toată viața!

15 Și fără să mai stea mult pe gînduri, își luă rolul în serios. Începu să-și dea aere. Își trecu mîna prin păr și privi pe convorbitoare cu ochii visători. Apoi, ca și cînd s-ar fi trezit dintr-un vis prea dulce, privind-o cu atîta nesaț, tresări, scuturîndu-și pletele. Pe urmă începu să-i vorbească; glasul îi tremura puțin. Ea-i răspundea cu surîsuri vagi și-i primea complimentele cu priviri în jos și cu pete de roșată în obraz; lăsa să se vadă că-i plac.

20 Se pierdură atît de mult în amețitorul joc de vorbe fine, că urnirea bruscă a trenului, care se punea în sfîrșit în mișcare, îi surprinse neplăcut.

25 Odată cu zgîlțitul vagonului, se deschise și ușa. O arătare lungă și subțire apără în cadrul ei. Apoi arătarea își întoarse repede capul.

30 – Aici, aici... e loc aici... și se dădu la o parte să facă loc unui domn elegant, grav, potrivit la înălțime, robust și pîntecos.

– Eu rămîn afară, rosti arătarea subțire și înaltă. Cînd aveți nevoie, mă strigați.

– Să iei bine seamă la cutia din mînă.

35 – Asta-i acumă, azi o duc întîi...

Cutia despre care era vorba și pe care cei din vagon n-o vedeau era tot de vioară.

40 Nou-venitul se așeză alături de cei doi negustori burtoși, în fața lui Aldescu. Își scoase pălăria și se mîngîie pe frunte și pe păr. Pe urmă începu să privească pe rînd pe cei din juru-i.

Aldescu nu putea să-1 vadă decît prin ceața norilor în care plutea. Totuș i se păru o figură cunoscută! Dar unde-1 mai văzuse? Unde?

5 Deodată rămase cu gura și cu ochii căscați. *Aiurisită* întîmplare! Pîntecosul nu era altul decît... decît Aldescu. Aldescu, compozitorul.

10 Instinctiv Aldescu, Aldescu diletantul, duse mîna la guler. Simțea că se sufocă. Primul gînd îi fu cum s-o șteargă mai repede. Dar tocmai atunci doamna Mărgineanu îl întrebă ceva. Noroc că-i vorbi încet. Îi răspunse cu vocea stinsă, uitîndu-se pe furiș la celălalt. Dar acela scoase un jurnal și se ascunse cu totul după el. Inima îl mai lăsă atunci. Prinse oarecare curaj. La a doua întrebare a ei îi răspunse pe șoptite. Ea-i vorbi atunci tot pe șoptite, găsind că era și timpul; prietenia lor fatal trebuia să ajungă la șoptă. Căci, acum venise rîndul micilor dulcegării, al subînțelesurilor cu înțeles, al apropiilor nevoite de picior, al atingerilor de mînă. Ce putea să audă cel din față, decît vreun cuvînt răzleț și atît!

20 Dar dacă acest cuvînt răzleț e chiar numele lui? La urma urmei, o să înțeleagă și el că s-a nimerit să stea în vagon cu cineva cu care se potrivește în nume. Și e destul de trăit la Paris el, ca să nu se amestece nepoftit în vorbă. O să-și închipuie că are în față doi soți luați de curînd. Păcat că doamna avea atîtea bagaje, că i-ar fi propus să se mute în altă parte. Orice s-o întîmplă la urma urmei, rolul trebuia jucat pînă la capăt. Mai ales acumă, cînd doamna Mărgineanu îi propunea să se oprească la dînsa la moșie cel puțin trei zile dacă nu poate mai mult.

– O să cîntăm toată ziua, zicea dînsa.

35 – Desigur, toată ziua, răspundea dînsul, gîndind cum o să-i plesnească o coardă ca prin minune, la primele note. Nu exersase pînă acum nimic din opera rivalului neașteptat.

40 Convorbirea aluneca înainte, zglobie și în surdină. Aldescu se gîndea cu sufletul plin la cele trei zile pe care le va petrece la doamna Mărgineanu. La urma urmei, cele trei zile puteau să se transforme într-o

săptămână. Și privea pe celălalt, pe Aldescu compozitorul, cu un aer de învingător.

„Amice, știi dumneata că în curînd voi pluti în eter? Și-asta-n numele dumitale?”

Dar Aldescu compozitorul nu știa nimic. într-una grav, el puse ziarul alături, bătu cu degetele toba pe-un genunchi, scoase din buzunarul vestei un obiect mic, negru și lucios. Era o surdină de vioară, pe care începu s-o învîrtească între degete; vreun tic nervos.

Doamna Mărgineanu înțelese atunci că are de-a face tot cu un muzicant. Și un demon nevăzut de mic o mușcă atunci de buze. Trebuia arătat individului cu surdina, care-și dă atîtea aere, pe cine avea în față.

— Domnule Aldescu, zise ea deodată tare, vai ce *lapsus*! Care-i titlul actului dumneavoastră jucat la Opera comică?

Tăcere adîncă, apăsătoare, înfricoșătoare. Apoi, într-un firziu, o voce răgușită, neegală, stranie, intona ca un cîrstei bătrîn:

— *Fluierasul de fag...*

Aldescu diletantul nu mai știa ce vorbea.

— Cum? Nu... A... asta poate e în lucru... Nu, cea jucată... a... uite-mi amintesc, *Fiancee d'Abydos*...

De bună seamă mai rămăsese o fărîmă de viață în Aldescu de putu să mîrîie: „...Mda...” Un „da” de care se sperie și el și i se păru curios de ce l-a mai zis. Stătea cu capul pe spate, privind țintă la cel care avea să-i dea lovitura de grație, pe care o aștepta. Dar nu vedea nimic. Căci făcuse niște ochi mici, mici...

în schimb Aldescu celălalt bulbucase niște ochi enormi. La început încă mai stătu cîțva nedumerit. Aproape că nu înțelegea nici el nimic. Dar doamna Mărgineanu avu grijă să-l lămurească în curînd:

— Vai, *Simfonia în la minor* aș vrea s-o aud. Trebuie să fie într-adevăr ceva impunător. Cînd vom fi împreună, toată ziua mile vei cînta, nu-i așa? A... dar te pomenești că n-ai notele... Da ce mai întreb? Un compozitor își știe opera pe dinafară. Adică se poate și contrariul... Să-ți spun o întîmplare... mi-a

povestit-o... da... maestrul Bonboni... a, e nelipsit din casa mea... Mă pomenesc cu el într-o zi: „*Madame Mărgineanu*”, îmi spune, „să-ți povestesc o anecdotă nostimă din viața lui Bach...”

Compozitorul se lămuri pe deplin, fără să mai așr tepte sfîrșitul poveștii: o doamnă amatoare de muzică s-a întîlnit în vagon cu un tînăr cu vioară și plete; au intrat în vorbă cum se întîmplă de obicei în vagon. Tînărul s-a dat drept el... Aldescu; a văzut că se prinde și...

Compozitorul făcu o mișcare, diletantul alta, de nerăbdare. Acum avea să urmeze lovitura de grație. Și diletantul redeschise ochii hotărît s-o înfrunte cu bărbăție. Dar cînd o văzu în față, podeaua îi fugi de sub picioare. Căci artistul, artistul cel mare, zîmbea. Masacrul începuse deci. Aldescu diletantul aștepta, aștepta umilit. Dar Aldescu compozitorul zîmbea, zîmbea înainte; el era un mare artist și îndrăzneala tînărului îi plăcuse; faptul că se folosise de numele lui îl măgulea, iar încurcătura în care se găsea acum îl înduioșa. Era atrăgătoare, e drept, doamna Mărgineanu. Dar cîte femei ca dînsa nu cunoscuse el? Și cîte n-avea să mai cunoască! Așa că putea să facă un mic dar și bietului băiat cu plete și cu visuri, cum fusese și el odată.

Deodată compozitorul observă că doamna Mărgineanu a început să-și dea seama de îngăimeala cu care-i răspundea cel tînăr; se uita la el foarte înciu-dată. Atunci, fără să zică o vorbă, se sculă, își luă pălăria și jurnalul și trecu în alt compartiment.

SOLDATUL NISTOR

Și pe front, chiar pentru cei din linia întâi, amurgul de toamnă își păstrează cu nepăsare măreția calmului său impunător și frumusețea neprețuită a vestimentelor sale multicolore. Acelaș purpuriu regesc, acelaș violet bizar, acelaș portocaliu exotic, aceiași nori de singe pătează bolta la asfințit cu violentele lor tonuri. Și vai, prin perdeaua aceasta diafană acelaș luceafăr scinteietor de seară clipește nervos cu ochiul lui de foc, ca și când atunci s-ar deștepta din somn și ar vrea să se obișnuiască cu lumina ciudată din juru-i.

Amurgul mă surprindea totdeauna când îmi inspectam posturile. Lăsam atunci toate baltă și, dintr-un dos de traversă, rămâneam cu ochii încremeniți la magica lui feerie. Trecerea pe nesimțite de la jăratecul viu al portocaliului, la tăciunele aproape stins al violetului, mă ținea pironit locului, ca sub imperiul unei vraje neînțelese. Și zîmbetul primelor pîlpîieli ale stelei ciobanului sfîrșea prin a-mi umple sufletul de-o fericire neașteptată, nevoită; mă îmbătăm aproape, ca și când aș fi băut pe nerăsuflăte cîteva pahare cu vin vechi.

Într-o seară însă, am surprins cel mai frumos vioriu pe care l-am văzut vreodată; era atît de dulce nuanțat în spărtura aceea de nori, lunguiață și piezișe, făcea un contrast atît de izbitor cu chenarul de aur

al norului de dedesubt și se pierdea atît de ușor în liliachiul întunecat al norului de deasupra, că aș fi stat o vecie întreagă cu privirile pierdute în armonia acesta policromă.

Se poate ușor închipui deci, cît de crud fusei întrerupt din contemplarea mea de Nistor, soldatul lîngă postul căruia amurgul începînd mă oprise întîmplător.

— Domnu ilev, mă gîndesc la morții ăștia dintre linii. Ia uite cum i-a luat; prin flanc cîte unul, ca un rînd de cucori...

Nici o altă clipă a zilei nu pune mai multă pace pe un suflet încercat, cît ceasul înserării! E-atîta majestate în poezia asfințitului, că uiți îndată totul, chiar prin faptul că ești pe front, că dincolo, la treizeci de metri numai, te pîndește neconținut moartea. Iată de ce, în fiecare seară căutam să mă folosesc de ceasul divin care urmează scăpătutului, iată de ce totdeauna, atunci, căutam un loc ferit cu totul, unde să fiu singur, cu desăvîrșire singur.

Cum nimerisem dară lîngă masa asta de grăsime, lîngă butoiul ăsta cu chip omenesc, care mă readucea atît de brusc la cea mai cruntă realitate, care topea dintr-o dată pitoreasca priveliște de dinaintea ochilor mei vrăjiți.

Îi aruncai deci o căutătură de minie, hotărît să-i amuțesc limbușia inoportună scurt și cuprinzător.

Dar el nici nu se uita la mine.

Gras, foarte gras — te mirai ce caută omul ăsta pe front — cu mîinele vîrîte în buzunarele pantalonilor, cu privirea încremenită înainte spre inamic, mutîndu-și într-una greutatea corpului de pe un picior pe altul, el nu oferea ochilor mei plini de ciudă decît un spate enorm și o ceafă groasă și roșie.

— Scoate mîinele din buzunare, zăpăciture! Ești în fața inamicului sau unde ești?

Nu tresări deloc și nici nu-ntoarse ochii spre mine.

— De, domn ilev, nu te supăra și dumneata așa, că nu vin *ei* peste mine, n-avea grijă!

— Haid, haid, scoate mîinele din buzunar, nu-nțelegi? Încheie-ți epoetul stîng și trage-ți baioneta la șold că ți-a ajuns la spate. Doar coadă îți mai lipsea!

începu să-și corecteze ținuta cu mișcări încete și greoaie. Și cum așteptam nerăbdător executarea, îl auzii:

- 5 — Domn ilev, ce ziceți de morții ăștia dintre...
— Lasă morții, măi nesimțitorule, și dă-i mai repede!

10 Simțeam cum îmi creștea mînia; la treizeci de metri de dușman ești totdeauna nervos și gata oricînd de sfadă. Ș-apoi prea multă poftă de vorbă la un inferior nu prea merge la armată.

— Mă tot gîndesc că trebuie să aibe ei ceva bani la ei, cum am și eu și dumneata. Da ce folos, că pur trezesc prin buzunare. Doar hîrtii sunt alea; că argint nici regele nu cred să mai aibe acum.

15 Cu toată supărarea mea nu putui să opresc un surîs, nedumerit de această neașteptată asociație de idei. El — tocmai întorcea capul — mă privi la rîndu-i tot așa de nedumerit și începu să ridă liniștit printre dinții mici și rari, clipind repede din ochii abia crăpăți:

20 — De ce rîzi, domn ilev ?

A doua zi adunai soldații cari nu erau în posturi, să le comunic ordine. Nistor sosi cel din urmă, gîfîind ca o mașină și learcă de sudoare. Pe fața lui rotundă și-nrumentă cu totul, tuleiele-i bălaie, deasupra gurei lungi, păreau slabe jocuri de flacără pe-o sferă de metal încins pînă la roșu.

Obosise prea mult săracul! Oricum era prea gras! De la adăpostul lui pînă la mine, era doară distanță.

30 Și mi-l închipui strecurîndu-se într-o dungă prin șanțurile mai înguste, zbatîndu-se uneori, înțepenit în vreo strîmtoare de săpături neterminate.

— Hai, Nistore, hai!

35 Începui să dau citire hîrtilor proaspăt sosite de la batalion. Prima era o sentință de moarte în contumacie a vreo douăzeci de nenorociți din regimentul vecin, cu numele terminat în „of”, fugiți de curînd la inamic: Theodorof, Popof, Baucof — un întreg pomelnic de bulgari. Ca încheiere, ordinul făcea direct răspun-

zător pe comandantul de pluton de orice dezertare s-ar mai întîmplă, lucru care nu-mi plăcea deloc.

5 Trebui să țin un adevărat discurs soldaților, zugrăvind-le mizeria din teritoriul ocupat, cruzimea nemților cu populațiunea neputincioasă și victoria mai mult ca sigură a noastră și a aliaților, cu urmările ei grozave pentru cel care ar îndrăzni să facă un astfel de pas necugetat.

10 A doua ordona o cercetare amănunțită asupra oamenilor, spre a se constata la cîți lipsește rația de rezervă și a se aplica o strașnică corecție tuturor cari și-au mîncat-o sau au pierdut-o.

După ce mai citii cîteva comunicări de puțină importanță, procedai numaidecît la inspecție.

15 Rezultatul: singurul Nistor n-avea nici cutiile cu conserve, nici punga cu pesmeți.

— Unde ți-i rația, măi zăbăucule?

— Am mîncat-o, să trăiți!

20 — Mîncate-ar ciuma să te mînințe, mîncăciosule, numai la mîncare te gîndești...

— Păi, domn ilev, dacă mi-a fost foame ? Ce stric eu ? Judecă și dumneata: muncești toată ziua, stai în picioare toată ziua... oricum, om ești...

25 — O să vezi tu pe dracu, încheiai grăbit, ticluind în minte povestea cu o grenadă care a distrus în noaptea trecută sacul cu merinde al soldatului Nistor. Trebuia să trimit numaidecît la companie raport de rezultatul cercetărilor mele. O să vezi pe dracu, repetai, pornind zorit spre bordei.

30 — O să te bage-n Curtea Marțială, auzii în urma mea pe sergent explicîndu-i. Te saturei tu de lăcomie!

În noaptea aceea eram de serviciu pe companie. Trebuia deci să iau tranșeea în lung, pe-un sector aproape de vreo șase sute de metri, ca să mă conving dacă cei din posturi își fac datoria cum trebuie. Pornii puțin timp după miezul nopții, cînd socotii că a intrat de rînd schimbul al doilea.

O luai agale prin cotiturile șanțurilor, rezemîndu-mă de un baston noduros și strîmb. O noapte neagră de toamnă, înnourată, apăsătoare și caldă. Nici un zgomot oricît de mic, nici un suspin de vînt cît de ușor. Parcă nu era front. Nici măcar o rachetă nu sfișia întunericul profund cu durerea luminii sale orbitoare. Văzduhul era negru ca pămîntul însuș. Credeam că dibuiesc prin galerii subterane de sobol. Dedesubt, fundul tranșeei, muiat de umezeală, stîmpăra cu desăvîrșire zgomotul bocancilor mei greoi. Șanțul adînc, colțurat de traverse, părea un coridor strîmt și întortochiat de labirint. în părății de pămînt, la intervale rare, se năzăreau pete și mai întunecate decît însuși negrul nopții de păcură; erau intrările în adăposturile oamenilor. în catacomba nesfîrșită păreau uși de morminte, vechi de cînd lumea. Din douăzeci în douăzeci de pași, în scobituri adîncite spre dușman, sentinele nemișcate, în atentă ascultare. încremenite pe banchetele înalte, nu erau decît niște statui funerare pe soclurile lor, ferite în nișe rudimentare de trecătorul rătăcit prin încurcătura lunguietelor încăperi ale acestui lăcaș subpămîntean. în bezna de iad, conturul lor indistinct, de siluete nelămurite, îți vorbea de arhaismul unor monumente roase și scrijelite, îngropate de furia vreunui vulcan năprasnic în lava pietroasă, în care arheologul sapă cu zor căutarea adevărului.

Mă strecuram ușor prin lumea asta de cimitir antic; păream singura vietate, păream o umbră chinuită, ce-și caută mormîntul străvechi. Mă feream să nu ating părății, mă temeam să nu năruiesc vreun colț ieșit de glod. Mi se părea că cel mai mic zgomot ar deștepta dintr-o dată întreaga această lume moartă, ar trezi mînia somnolentă a vulcanului de dedesubt.

Abia în spatele lor, sentinelele mă simțeau; îmi cereau parola pe șoptite, fără să facă vreo mișcare. Le răspundeam scurt, abia auzit; le lăsam îndată în mutismul și imobilitatea lor.

Dar oroare! Ultima nișe, în sectorul plutonului meu chiar... era goală. Nici o siluetă, nici un contur! înghețai de groază. Doar luciul armei, rezemată de parapet, mă mai liniști. Prin urmare, statuia era pe-

aici pe-aproape. Probabil obosise tot visînd de veacuri în picioare și se trîntise pe undeva, ca să vadă cum se poate visa culcat de-a binelea. Sau poate se dusesese la statuia vecină, s-aprindă vreo țigare. Secătura! Și știe bine că nu se fumează în post.

O luai tot înainte, căci în urmă nu putea fi; doar de-acolo veneam. în drum cotrobăiam metodic cu piciorul. Nimic. Ajunsei la camaradul vecin. Era singur. Nu-mi venea să cred. în orice caz, el trebuie să știe ceva.

— Măi, ești singur?
— Singur, să trăiți!
— Da n-a trecut nimeni pe-aci prin spatele tău?
— Nimeni!

— Măi, n-oi fi auzit?
— Doar n-am ceară-n urechi.
— Dar cine-i în post lîngă tine?
— în dreapta e...

— Nu, în stînga, să-mi spui.
— în stînga?... Păi... Nistor...
— Ești sigur, măi?
— Doar cu el *intrăm* odată.

Simții cum îmi fuge pămîntul de sub picioare. Și-n minte îmi răsăriră deodată cuvintele ordinului citit de cu zi: „Comandantul de pluton e direct responsabil de orice nouă...”

— Canalia, a fugit la nemți! îmi scăpă dintre buze.
— Domn ălev, eu *pai'că* auzii ceva în stînga mai adineaori, parcă se țira pe pămînt cineva... De, știu eu... *pai'că* auzeam, da *pai'că* nu era nimic!

O luai înapoi zdrobit cu totul. Numai cu Curtea Marțială n-avusesem de lucru! Și-mi veni așa o poftă, să scol sergentul, să-i țip, să-l înjur, să-l pun pe el în post în locul dezertorului. Grăbii pasul înfuriat la culme. în supărarea-mi nemărginită, vorbeam aproape singur, gesticulam cu mîinele și cu bastonul cel strîmb.

Dar cînd să trec prin dreptul postului părăsit, o bufnitură înfundată îmi mută inima din loc. O mogildeață enormă se prăbușise de pe parapet pe banchetă, rostogolind în cădere o grămadă de bulgări de pămînt. Un pietroi chiar mă lovi la picior. Un moment

nu știi ce să cred; apoi mogildeața, mormăind o-njurătură românească, începu să se agite și cu mari sforțări izbuti să se ridice.

— Hei, cine-i?

s — Păi io, să trăți, domn ilev!

— Care tu?

— Nistor.

— Ah!

10 Nu puteam să-i zăresc figura, dar auzeam șuierul leneș al veșnicului său rîs.

— Da căzui, domn ilev...!

— Bine, mă nenorocitul... cum ai îndrăznit să părăsești postul? Nemernicule! — la această vorbă îi apucau arma —, numai decît ai să mă urmezi. Și mîine

15 o să vezi tu pe dracu; o să te leg cobză și [o] să te trimit la Curtea Marțială...

— Păi de ce, domn ilev?

— Vezi tu mîine, vezi tu ce n-ai pățit...

— He, he, păi nu puteți domn ilev...

20 — Ce?

— Păi, uiti colea...

Se scormoni cîtva la șold, de bună seamă în vreun sac, și-mi viri îndată în ochi două obiecte lucitoare.

— Ces ăștia?

25 — Parcă d-ta nu vezi... cutiile de conserve.

— De la cine le-ai furat, tilharule?

— De la ăsta de lîngă rețelele de sîrmă.

— Care ăsta?

— Nu știi, ăla de e cu fața în sus. Mortu de...

30 — Aha, va să zică jefuiești și cadavrele?

— Nu, domn ilev, că parale n-avea deloc; îl scormonii eu degeaba!... O avea poate ăl de lîngă el. Da nu mai mă duc. Doamne ferește! Se simte de la neamț al dracului... Tot auzeam mișcînd pe acolo... Mă tot temeam să nu arunce vreun *proector* pe sus... Ăla eram atunci... Cum naiba mă mai întorceam prin încurcătura de sîrme... Nu mă duceam eu nici la ăsta... da am auzit c-ai noștri s-au înțăles cu nemții ca să-i îngroape mîine. Să nu-i lăsăm să-i tragă la ei. Am

40 auzit că-i topește și-i face săpun... Olieu... ce mai săpun ar scoate ei din mine...

Ideea aceasta îl făcu să rîdă cu hohote. îl lăsai să se sporovăiască înaintea, ca să-i prind vreo umbră de rea intenție. Dar pentru că prea se întindea la vorbă, încercai de-a dreptul:

5 — Măi Nistore, pe vremea asta nici dracu nu ne simte... Ce-ai zice dac-am șterge-o la nemți?

— Ce e? Ba eu nu... Du-te d-ta dacă vrei... Dar eu îți spun că e păcat de tinerețea dumitale. Și de nu te-or sfirtica acum, da te-mpușcă ai noștri cînd or veni...

10 Și după cîtva timp adaugă, uitînd că arma îi era la mine:

— Da eu, să știi că tot trag... ordinul e ordin, orcît domn ilev să fii d-ta. Aici nu merge!... E, da pentru d-ta..., te las așa pînă te-apropii bine de ei... și trag în sus, n-avea grije! Da eu îți spun că rău faci...

Pe urmă începu să rîdă din nou:

— He, he, he, domn ilev... glumești... *hoțule* /

20 — Soldatul Nistor, cu cine îndrăznești...

— Iertați, să trăiți, da, he, he, he, vrei să mă iei, așa... aoleo...

îi dădui arma și vrusei să plec.

25 — Ioite, Doamne ... puteai să treci în bună regulă, domn ilev, că eu tot n-aveam cu ce să trag. Ehe, he, he... șmecher mai e domn ilev...

CEL DIN URMĂ CÎRD

Furtuna încleștărilor uriașe trecuse odată cu vara. Tunetul urla acum în depărtări; iar în urma lui, în tranșeele jilave și strîmbe, domnea un sfîrșit liniștit.

5 O liniște nefirească, neobișnuită în melegurile acestea de harță și de zgomot; o liniște bolnavă, o liniște ce-și număra pe degete ceasurile agoniei. Din clipă în clipă, minciuna ei putea să se spulbere în vînt, din clipă în clipă, amăgitoarea-i mască putea să cadă, dînd la iveală o față crispată de mînie, o gură strîm-

10 bată de durere.

Totuși oamenii se lăsau ispitiți de prefăcuta-i înfățișare; știau bine că totul nu-i decît o minciună sfruntată și grosolană; între dinșii își aruncau chiar surii

15 suri amare de înțelegere. Dar nu îndrăzneau să dea mai mult pe față bucuria lor. O prea mare izbucnire de bucurie ar fi fost fatală; amortitul șarpe de foc, ce încolăcea o întreagă țară, ar fi tresărit desigur îndată din letargica-i adormire, s-ar fi zvîrcolit iarăși infuriat

20 și groaznic, vîrsînd în trăsnete asurzitoare flăcări și pucioasă prin toți porii nesfîrșitului trup.

Și sentinelele păzeau somnul monstrului cu luare aminte de-o parte și de alta. Printr-o înțelegere mută, față în față, dușman cu dușman vegheau liniștea fiareî.

25 Ici și colo, arare, din fierea ce clocotea încă sub pielea ațipită, mai țîșnea vreo zbuclnire. Dar nimeni

nu-i lua în seamă aceste scăpărări somnolente, ce-i trădau viața potolită un timp.

Stăteam atunci trîntit în fundul tranșeului, urmărind în albastrul nepătat al toamnei șiruri lungi de

5 cucoare. Treceau linii drepte, șerpi plutitori în azur. Treceau zona morței cu țipete ascuțite și speriate, grăbind să lase cît mai repede în urmă oroarea dedesubt, întregul cîrd părea o singură ființă, așa de drepte și sigure-i erau toate mișcările. Se duceau departe,

10 în locuri dragi și părăsite, în țara învinsă a părinților mei. Și-n urma lor, pe zarea unde se înfiripă zorile, odată cu negura înserării, părea acum că se deslușesc frămîntările vînturilor din stepe. Acolo, pe geana înnegrită, o arătare fără formă se agita amenințător; în

15 taina răsăritului se plămădeau de bună seamă viitoarele nenorociri ale noastre. Suflul lor pustitor poate că-și luase și drumul, odată cu zborul năvalnic al iernii.

Plecau cucoarele cu cele din urmă nădejdi ale noastre; ne lăsau parcă prea singuri cu grozăvia care ne amenința din față, prea singuri cu grozăvia care ne amenința din urmă.

Dușmanii nu iubeau pe acești neobosiți soli ai vremii, îi dușmăneau. Le primeau trecerea cu salve de puști

25 și pîrîituri de mitraliere. Și rîdeau atît de zgomotos cînd puteau să le răvășească dreapta lor linie! Dar niciodată n-au izbutit să doboare vreunul. Cu ce le stricase lor liniștii pibegi ce-și vedeau cuminte de drum!

30 îi uram îndoit pe dușmani; îi scîrbeam acum.

Deci nu cu puțină bucurie descoperii într-un asfințit uneltirile celor patru vlăjgani poznași de sub porunca mea. Erau cei mai tineri din pluton. Se hîrjoneau pe-un neamț care cioplea ceva într-un dos de tufiș vîșted și rărit. Se vedea bine neamțul, deși el își închipuia, poate, că-i ascuns cum trebuie. Se certau sprînzării, în bună regulă, care să-1 ia mai întîi la ochi. Ce le păsa lor de monstrul amortit o vreme de mistuitul atîtor victime; erau copii încă, nebunatecii, și pentru

40 dinșii era un joc să tulbure somnul cuiva.

5 Mi-au privit rușinați venirea, căci neamțul stătea aproape cu spatele la noi și nu cioplea, cum crezusem întâi; era așezat turcește și minca răzlețit, în tihnă. Dar ospătînd, el privea rînjind un arc de cucori, ce țipa zgomotos, urmărit de focuri de mitralieră. Din tranșeele dușmane veneau rîsete, cascade peste cascade.

— Să tragă Voican, strigai furios. El e cel mai bun ochitor...

10 — Tot el? Tot el, domnule sublocotenent? murmură ceilalți protestînd.

— Să tragă Voican!...

Vroiam să fiu sigur.

— Dacă-1 iei și p-asta, Voican, într-o săptămînă ești caporal.

15 — A! p-asta? Păi nu-i mare lucru, răspunse el. Și nu fu mare lucru. Strigătele noastre de izbîndă se amestecară în curînd cu urletele de moarte ale rănitului. Doar șaizeci de pași ne despărteau.

— Să trăiești, Voican!

20 — Dumnezeu să te ție!

— Cu d-ăi ca tine scăpăm țara!...

25 Și după trei zile, cînd riposta înverșunată a nemților, cu tunuri și cu mine, se sfîrși, stăteam iarăși în fundul tranșeului, urmărind un nou șir de cucoare. Cel din urmă poate! Minune! Nici o mitralieră nu făcănea acum. Era în asfințit și prin verdețurile pâlite de bătrînețe se zbătea prelung un fior. Și cel din urmă cîrd trecea maiestos și tăcut pe cerul de cristal. Cel

30 din urmă cîrd! Negura se năștea neconținut, umplînd răsăritul, apusul se răsfața în colori de păun. Deodată, de lîngă mine, un bubuit puternic despică brusc tăcerea; de sus, din slavă, îi răspunse numai-decît un țipăt sfîșietor, un țipăt de mirare și de spaimă. 35 Și tot atunci, ca la mișcarea unui resort nevăzut, de la mijloc, din cele șapte puncte ale cîrdului, unul se desprinsese; apoi se îngroșă năprasnic în cădere amețitoare.

40 Din înălțimi, vaietele cucoarelor însoțiră pe tova* rășul în rostogolire; dar șiragul lor aluneca înainte pe cerul transparent ca gheața. Fioros și sarcastic, ca rîn*

jetul morții, odată cu el înainta și golul acela de la mijloc; prietenii de drum respectau locul celui căzut. Și bocetele năpăstuiților se micșorau în zare și golul cel teribil călătorea înainte și acelaș gol îmi pătrm>dea sufletul, îmi sfredelea inima.

5 • • • — Ați văzut, domnule sublocotenent, cum l-am luat dintr-o dată?

Și înainte ca să-mi revin, Voican adăugă:

10 — Asta lovitură, strașnică, nu glumă! Aia cu neam^țul, fleac I

Am tresărit de minie 5 într-o clipită eram în picioare. Pumnii mi s-au încleștat instinctiv și lovitura a căzut grabnic și surd.

— Ucigașule!... ce-ai făcut!?

FIGURINA

- Frunte înaltă, părul ridicat, doi ochi adânci, un nas acvilin și mai ales o privire turburătoare — oricum, Bontaș avea figură de poet. Ba chiar de mare poet, cînd își încorda bărbia și privea puțin din profil...
- 5 Lucrul acesta îl constata de mult la oglindă. De atunci, în fiecare zi, în fiecare seară, se privea în ea din față, din dreapta, din stînga, din jumătate dreapta, din jumătate stînga, cu capul plecat, cu capul
- 10 pe spate, zîmbitor, crunt, visător, zeflemisitor — și zii-
nic descoperea cîte-un nou amănunt, care-l îndreptătea să creadă că are într-adevăr înfățișare cu totul deosebită. Mai ales îi plăcea să se vadă izbit în plin de
- 15 razele luminii electrice; i se părea atunci că figura lui, învăluită ca într-o aureolă de semizeu, răspîndește în juru-i undele nevăzute ale unui fluid tainic, straniu, tulburător. Și cum nimeni nu era în juru-i, el singur îi simțea efectul. În fața propriei imagini, era cuprins de acea nelămurită stare sufletească pe care o ai
- 20 contemplînd portretul izbutit al unui autor mare, în răstimpurile cetirii operei lui. Bontaș încerca senzațiile lui Narcis, un Narcis modern, intelectual, un Narcis încîntat numai de energia trăsăturilor lui și de aerul impunător și superior al feței.
- 25 Ca din izvoare ascunse, inserarea începu să fișnească deodată, mai întîi din toate ungherele camerei,

- pe urmă începu să vină și de afară, din curtea strărajuită de plop și de sălcii, prin fereastra larg deschisă, aducînd pe aripile ei nevăzute fiori de răcoare și miros de baltă și răchiți. Și mai aducea odată cu ea tot
- 5 mai limpede, tot mai pronunțat, mugetul surd al Oltului, ce-și mîna undele prin apropiere. Ea umplea cu totul biroul elegant, marea sau micșora, nelămurindu-l, conturul lucrurilor dinăuntru, puneau pete de negură pe cartea larg deschisă, în care Bontaș cu greu mai descifra.
- 10 în cele din urmă, el înțelese că trebuia să renunțe. Și îmbătat de frumoasele versuri, ridică ochii spre cer. Firmamentul își scotea pe gînduri vestmîntul lui de ziuă. Bătrîn ca veșnicia, el se înfășură tacticos în
- 15 faldurile întunecoase ale halatului de noapte, încheindu-și alene, unul cîte unul, la intervale rare, bumbii strălucitori.
- 20 îmbătat de măreția înnoptării și de versurile lui Goethe, abia întru tîrziu se hotărî să întoarcă butonul luminii electrice. Tremurătoare, degetele lui apucară atunci condeiul. Săvîrșea acum primul păcat, cea dhtii încălcare în grădina ademenitoare a muzelor. După un ceas și jumătate, misterul era săvîrșit. Noul născut fu o debilă progenitură de trei strofe, uscată, palidă și
- 25 artificială ca o flacără de laborator. O dragoste de tată neobișnuit de mare împiedecă însă pe autor să vadă în făt o stîrpitură.
- 30 Dimpotrivă, ochii lui înfruntară cu semeție volumul lui Goethe, pe care unde șugubețe de vînt strecurate prin perdele îl întorsese filă cu filă la portretul autorului.
- 35 Olimpianul îl privea pe sub sprîncene, mîndru, aproape disprețuitor, rece. Bontaș tresări. Nu de dispreț titanului. Dar observă că marele poet are ceva asemănător cu dinsul. Din doi pași fu la oglindă cu cartea în mînă. Întoarse puțin capul, încruntă ochii, își încorda gîtul, aduse buzele într-un zîmbet incolor, un zîmbet de care nu puteai spune dacă aprobă ori își bate joc.
- 40 își mușcă buzele ca să nu strige. În oglindă el zărise tot un Goethe, un alt Goethe cu neînsemnate

deosebiri în structura feței, dar în sfârșit în linii generale un Goethe adevărat, un Goethe ca toți Goethe din figurine și ilustrații.

5 *O copie conformă cu originalul*, exclamă în culmea fericirii tinărul Bontaș, licențiat în drept de cîțva timp și secretar al tatălui său, importantă personalii tate în baroul urbei de pe marginea Oltului și în lumea politică locală.

10 Din clipa acestei noi și ciudate descoperiri, se simți un altul. O mindrie fără seamăn, un dispreț adînc pentru cei din jur i se înfiripă în suflet. Pe toți îi privea ca Goethe din portret; puțin din profil, pe sub sprîncene, mîndru, aproape disprețuitor, rece. Bătrînul Bontaș fu întrebat de cîțiva prieteni:

15 – Ce are fiu-tău, de tot merge cu capul întors într-o parte?

 în scurtă vreme, el sfîrși vreo douăzeci de poezii și cinci nuvele, pe care le trimise la „învierea”, cunoscută revistă bucureșteană.

20 Chiar a doua zi, într-un cerc de prieteni, la berărie, un fost coleg de școală, venit de curînd din străinătate, îi spuse:

 – Măi Bontaș, tu ai ceva din figura unui mare poet.

25 – Da, adaugă un altul, am observat și eu. Parc-ar fi Leconte de Lisle...

 – De unde, interveni un al treilea, Leconte de Lisle e mai rotund la față. Țsta e lunguiet; parcă ar fi Eminescu la nouăsprezece ani...

30 – Aș... n-are o privire atît de idealistă... ăsta e mai întunecat, zbîrcit și are un zîmbet neînțeles, cînd rămîne pe gînduri. Serios, are ceva din Goethe, nu găsiți?

35 – Și n-ați observat, adăugă al doilea, stimabilul rămîne cam des pe gînduri...

 – Și tot cam des se plimbă pe malul Oltului.

 – Comite, comite...

 – Bontaș, citește-ne ceva.

40 – Trebuie să aibă lucruri foarte interesante; nu degeaba seamănă el cu un mare poet!

Cu greu putu scăpa de ei. Era nespus de fericit. Confirmarea venise deci și din afară.

Zvonul cutreieră repede orașul. într-un salon, la pocher, o cocoană spuse:

5 – Ați auzit, băiatul lui Bontaș, ăla care a venit dăunăzi de la carte... face poezii...

 – Și seamănă cu Goethe...

 – Goethe nu-i un general rus? întreabă soția unui mare negustor de vinuri și grîne.

10 – Da de unde, o lămuri prefectina. Goethe e cel mai mare poet german. El a scris pe *Werther*, cea mai frumoasă carte din lume.

 – Dacă nu-i el francez, tot degeaba... regretă nevasta directorului prefecturei.

15 Cea mai impresionată din toată lumea fu însă tinăra soție a bătrînului senator Ifrim. Senatorul tocmai plecase în Capitală, cu deschiderea corpurilor legiuitoare.

20 Doamna Ifrim se ocupa mult cu literatura. Dintr-o familie bună de la București, ea nu citise la început decît autori francezi. Cu multă ușurință învățase să pronunțe pe „r” stricat. Dar plăcerea-i cea mare nu era atît să vorbească într-altă limbă, cît să aibe un accent străin grăind românește.

25 Odată, ca domnișoară, greșise o frază în cea mai curată oltenească, față de fiul unui ministru, o frază care începea cu vorba: „încaile”. Trei săptămîni a plîns pe urmă; trei săptămîni și-a mușcat limba, jurînd să nu se mai ducă vara la moșia lor din Vîlcea. Nur mai de acolo putuse împrumuta astfel de expresii triviale.

30 Măritată cu un bărbat putred de bogat, nevoită să stea uneori luni întregi în provincie, în lipsă de noua tați streine, avu într-un rînd curiozitatea să citească și românește. Osteneală răsplătită! Văzînd că se poate scrie și-n limba aceasta, firește... încercă și dînsa. Mai întîi numai pentru sine, pe urmă chiar publicînd.

35 în noua reședință încă nimeni nu se ocupa cu literatura și doamna Ifrim, neavînd cu cine discuta, aruncase între ea și restul lumii, ca un zid, disprețu-i suveran. Rar primea. Și atunci vorbea de sus, aproape umilea.

Scia săptămînal la ziarul teatral „Masca” din București. Impresii fugare din lumea sufletului ei. Lucruri mărunte, într-o limbă îmbibată de străinisme voite, prea puține însă, ca să întunece o frază mlădioasă și limpede.

Nu de puține ori, în proza-i îngrijită se arunca semeață spre cerul înstelat... Aripile-i tăiate o opreau curînd, curînd, aproape de pămînt; cobora atunci pe nesimțite, planînd ușor, pentru a cădea totdeauna solid pe picioare.

Cînd doamna Ifrim află de tînarul care seamănă cu Goethe și face poezii, se grăbi să-l cunoască. îi plăcu mult tînarul; împunătoarea lui înfățișare o izbi adînc. îl întrebă dacă-i adevărat că scrie. Răspunsul în doi peri al lui Bontaș fu luat drept modeste și discreție, ceea ce-i plăcea și mai mult. Se hotări să-i deschidă gura cu orice preț. Ceva, o convingere subită și puternică îi spunea că are în față-i unul din acele suflete mari, cari apar la atît de rare răstimpuri în decur-gerea vremurilor. Un geniu încă în embrion; o viitoare celebritate a lumii. Doar nici figurina lui Goethe din birou, în pămînt ars și văpsită cu verde, ca arama ruginită, n-avea o atît de măreață înfățișare.

— Și știi, eu nu mă înșel niciodată, am o putere de presentiment extraordinară; nu mă sfiesc să mă felicit singură, obișnuia dînsa să spună la prietene.

Și acum acest lucru și-l spunea sie însăși.

După ce Bontaș plecă, ea se legăna în visuri diafane. Putința prieteniei cu un viitor om mare îi surîdea din adîncurile viitorului. Cea dintîi prietenie a marelui poet, cu influențele ei asupra acestuia, cea dintîi strînsă legătură, cea mai strînsă poate... o dragoste chiar, o dragoste nebună cu urmări adînci în opera lui, izvor de dureri și de bucurii, cauza puternicelor lui manifestări în versuri sau în proză... Un însemnat subiect de discuție pentru biografi și istoriografi... cine știe, Doamne!... pentru marii critici, pentru savanții literelor, pentru academiile viitorului. Iubita poetului, ea însăși poetă... Veronica Miele, Georges Sand, ah! Georges Sand... ș-atîtea amante celebre... ce lume deosebită, atît de depărtată de burghezia unei vieți

dusă alături de-o brută încrezută și naivă, ca prostăr nacul ăsta de Ifrim.

Descoperitoarea poetului, o! descoperitoarea unui mare poet!

5 Sfirșitul acestei reverii atît de înaripate — bucureștencele bogate, călătorite prin apus și citite, sunt foarte visătoare, cînd rămîneau iarna în provincie — se sfirși cu o amănunțită confruntare la oglindă. Și cum doamna Ifrim era într-adevăr frumoasă, nu-i trebui 10 mult să se întoarcă îndată pe călcîie și să exclame ca în extaz, întinzînd mîinile spre figurina de pe birou:

— Te voi cuceri, Goethe; ești de pe-acum al meu!

Doamna Ifrim avea dreptate să fie sigură de izbîndă; în pieptul lui Bontaș, primele pilpieli de dragoste 15 luară repede proporții de flăcări. Nu dormi toată noaptea gîndind la șăgălnicia cu care-i vorbise noua lui prietenă și la fecirirea-i cea mare, cînd îi vor apare poeziile în revista „învierea”. Aștepta numărul revis-tei cu o nerăbdare nemaipomenită. Și nerăbdarea lua 20 rînd pe rînd tot felul de fețe: încredere, neîncredere, curaj, teamă, iluzii, deznădejde. Răspunsul veni peste două săptămîni, laconic, aspru, neîndurător:

„E inutil să vă mai sforțați (poetul mai făgăduia și alte modeste *încercări*). Afară de două enormități 25 lamentabile, restul sunt traduceri neizbutite din Goethe. Asta ca să nu le zicem altfel.”

Noroc că-i prescurtaseră numele!

în ziua aceea n-a ieșit deloc din casă. întîmplător 30 numai a întîlnit ochii lui Goethe din portret. Marele poet îl privea neconținut cu acelaș surîs, cetluit pe vecie de cernala tiparului. Lui Bontaș îi fu rușine.

A doua zi îl chemă doamna Ifrim. Pe urmă îl chemă și-a treia, și-a patra zi. Frumoasa femeie se arăta din ce în ce mai prietenoasă. Adusese de cîteva 35 ori vorba de poeziile lui, dar văzîndu-1 că se strecoară ușor printre degete, îl lăsase hotărîtă să întrebuinteze altă metodă. în loc de operă, o fermeca acum stîngăș cia lui, stîngăcia firească tuturor marilor oameni.

La rîndu-i, părul castaniu și ochii ei mari și adînci, 40 întunecați de sprincene lunguiețe și arcuite, corpul înalt și mlădios, vocea-i dulce și mișcările alene înnebuneau

pe poet. îl făceau să piardă nopți întregi, împerechind versuri și concepînd idei. Trimetea cu înverșunare în toate părțile sub nume false și deosebite. Frica de ridicol îl făcea să fie prudent. De pretutindeni însă primea acelaș răspuns sau nu primea nimic.

Era foarte dezamăgit. Liniile impunătoare ale figurii sale goetheane se strîmbau în cute dureros de cotite, dar își păstrau măreția: un Goethe nefericit că i s-au respins poeziile de la revista „învierea”!

10 Nu deznădăjdui însă. Ce era el de vină dacă cei de la reviste nu-l înțelegeau. Un mare poet cu greu se impune. Va veni însă și vremea lui. Desigur. Nimic n-o va putea opri în mersu-i vijelios.

15 Pînă atunci însă, doamna Ifrim trebuia cu orice preț cucerită. Și o femeie nu-ți crede în talent, Doamne ferește, pînă nu te vede publicat.

Făcu ultima încercare. Trimise și la „Masca” trei strofe subscrise *Ricardo Rimatoior*. Și așteptă. Dar iarăși trecu o zi, două, trei — gazeta teatrală era cotidiană — trecu o săptămînă, două și nici un nor nu se zări pe cerul de arșiță. Se înfurie și se hotărî să nu mai urmărească ziarul. Dar a doua zi, găsi pe doamna Ifrim citind tocmai la el.

— Mă amuzam, îi spuse dînsa, cu răspunsurile redacției către tinerii debutanți. Găsești lucruri foarte hazlii în rubrica asta. Numele înzorzonate ale doritorilor de lumina tiparului și înțepăturile redacției. De exemplu uite cum răspunde unuia Ricardo-Rimamor. Trebuie să fie cam prostuț săracu acest Ricardo-Rimamor. Și ce nume pe el! Auzi, Rimamor!

30 „De ce nu aveți milă de noi, frumos nume? Cu ce v-am păcătuît de ne scrijelîți creierul cu atîta neîndurare, cu rimele d-tale de amor?”

— Idiot! izbucni Bontaș.

35 Dar se liniști repede, continuînd:

— Vreau să zic, nu-i așa de spiritual. Ba e chiar prost...

— Cine... Rimamor?

40 — Nu, redactorul de la „Masca”. Țsta e răspuns? Păi răspunsurile astea au hazul lor; tocmai ele sunt un domeniu atît de vast de ironie. Dar ăsta nu știe nici

gramatica. Începe cu singularul și isprăvește cu pluralul. Adică ... de-andoaselea ... O, am văzut răspunsuri adorabile. Dureau ele,ureau al dracului, nu zic, adică vreau să spunureau pe cei cărora le erau adresate...

— Nu înțeleg... pe cine altul ar fi putut să doară...

— Ai, aveți dreptate... dar vreau să zic erau noastre. Idiotul! Adică vream să zic trebuie să fie un incult, cum zisei, adică... e prost de tot... Păi ăsta e răspuns? Spune și dumneata. Păi să vedeți revista „învierea” cum răspunde... adică și ăia... dar tot... sunt mai fini ca ăștia... mai subtili. Dau un răspuns cu totul altfel, mai deosebit, mai ales, de exemplu... (în gînd) idiotii... (tare) și ăia sunt... dar totuși... vreau să zic... nu-mi vine în minte... da știu că am citit unul foarte interesant... dar, știi, foarte interesant... Ș-am ris... (printre dinți) canaliile... (tare) am rîs! Dar ăștia sunt proști de tot, ăștia de la „Masca”, cre[^] tini ... absolut ...

20 Niciodată tînărul Bontaș nu vorbise atît de mult față de doamna Ifrim. Ea-i spuse:

— Vai, ce critic sever ai fi! Prea mînios. Dar ai dreptate! Și pe mine mă revoltă prostia omenească. Țștia de la „Masca” nu sunt prea cine știe ce. Am să încetez colaborarea. Dealtminteri, am să scot chiar eu o revistă și chiar aci în provincie. Pusesem în gînd demult un astfel de plan. N-aveam cu cine însă. Dar acum am descoperit cîteva talente pe-aci. Am văzut că domnișoara Păun, cea mare, a început să publice la „Torța” și nu mai pleacă anul ăsta la Paris. Pe urmă noul procuror Călimănescu scrie la toate revistele mari din București. Voi mai cere și colaborarea cîtorva scriitori cunoscuți din Capitală — cunosc cîțiva din cei mai buni.

35 Apoi, după un timp, schițînd un zîmbet: După cum vezi, ai avea un cadru minunat pentru debut... Nu protesta..., nu protesta, te rog!... Știu că ești timid ca orice mare poet... dar sunt sigură că scrii... nimic nu mă poate înșela... sigur... n-ai să mă refuzi, nu-i așa? Țin mult să te lansez eu... eu... auzi?...

O fericire fără de margini umplu sufletul lui Bontaș. Ochii îi licăreau. Privirea lui căzu triumfătoare asupra figurinei lui Goethe. Bucuria îl împiedica să vorbească... ceea ce făcu pe doamna Ifrim să-l amenințe muștrător :

— Iar taci, sfios și modest, copil superior și încăpăținat. Dar îți voi descleșta gura... ai să prinzi gustul tiparului, tot venind pe la revistă. Căci nu-mi închipui să nu-mi dai vreun ajutor... Uite, te-aș însărcina... în sfârșit... cu controlarea manuscriptelor și cu răspunsurile... Atita lucru cred că-mi vei face...

Un nou fulger încrucișa în pieptul lui Bontaș pe cel dintii. Răspunsurile revistelor! Cît sînge rău îi făcuseră ele! Cum semănau moartea în sufletul celor ce îndrăzneau să înfrunte înălțimile! Cum doborau la pămînt, în sînge, fără milă! Revista era pentru el o cetățuie, de unde o mîină de ciclopi puternici aruncau fulgere în dreapta și în stînga, ciuntind mîinile rugător întinse. Și cum ura el pe ciclopul aceia! o ură amestecată cu admirație; nu pentru modul cum scriau; dar pentru că aveau unde scrie; pentru că erau atotputernici acolo.

Și-acum el însuși va fi un ciclop! El însuși va avea puteri nemărginite, va zdrobi nădejdea în suflete, va împărți în dreapta și-n stînga săgeți de foc și de minie.

Ideea aceasta îl înnebunea. Nici nu se mai bucura acum de tiparul ca și cucerit. Se gîndea numai la răspunsuri. Se va munci cu ele, le va cizela în toate felurile, va scoate mici capodopere de ironie și umor.

Declară doamnei Ifrim că primește cu plăcere să-i vină în ajutor. Și chiar din ziua aceea începu să schițeze primele încercări.

Apariția revistei nu fu o legendă. Peste o lună ieși într-adevăr primul număr. îi zicea „Zăvoiul”.

Bontaș avu tot timpul să se perfecționeze. Lucru ciudat! Dacă în lirică nu izbutea cîtuși de puțin, în schimb mînuia de minune ironiile acestor ușoare, care-i veneau fără prea multă bătaie de cap în vîrfurile condeiului. Totuș, și-n acest domeniu, fără a se ridica pe culmi mai înalte! întepăturile izbutite le pusese deoparte ca să le întrebuițeze la nevoie. în numărul 2 al revistei

apărură cîteva. Plăcură. în numărul 3 răspunse unei grămezi întregi. Fu un succes. Două din ele, mai ales, stîrniră risul redacției. Bontaș era fericit; la orizont se arătau și pentru el zori trandafirii. Mai cu seamă că de la un timp, doamna Ifrim îi dădea a atenție vădită. Cînd cu răspunsurile, îi strînsese mîna într-un anumit mod, care-l pusese pe gînduri. Pe urmă, în văzul tuturor, ea arăta multă răceală complimentelor galante ale procurorului Călimănescu, redactorul principal al „Zăvoiului”.

Sigur, doamna Ifrim gîndise mult pînă să ia o astfel de atitudine. Călimănescu era drăguț, elegant, spirit tual, prevenitor. Nespuse de plăcut. Dar tot mai strașnică fusese figura lui Bontaș. Sub trăsăturile acelea ale feței lui, clocotea, de bună seamă, încă un viitor mare. Drept, nu dăduse nici o dovadă pînă acum. Dar cine riscă... Asta e totul; să prevezi lucrurile încă din fașă. Pe urmă va fi prea tîrziu. La adierea pasiunii pe care-i va fi insuflat-o ea, să tresară mai întii, cu putere, coardele lirei lui. Și atunci va fi inspiratoarea... va fi amanta celebră și ideală...

Cîntărirea acestor două simțăminte contrarii în aceeași balanță fiind sfîrșită, ea se înclină, desigur, unde talgerul se lăsa mai greu. Bontaș putu să înțeleagă ușor că el e cel preferat. Ba putu să mai înțeleagă, de asemeni, că puțină îndrăzneală n-ar strica, îi săruta mîna mai îndelung ca de obicei și ea închi-dea ochii atunci, melancolic și alene. De multe ori, cînd scria, se apleca aproape peste dînsul și el simțea suflarea-i grăbită și parfumată atît de aproape, că se cutremura.

într-un rînd mîinile lor se atinseră pe birou, tresărind amîndoi, dar nici unul nu și-o retrase. Pe urmă apropierea acestor ușoare ajunseră de mai lungă durată. într-un amurg, în redacția golită de ceilalți, voi s-o sărute. Dar ea îi înăbuși îndrăzneala la jumătatea drumului. îl fulgeră cu privirea-i minioasă și ieși demnă, cu capul ridicat, lăsînd în urmă-i valuri de durere și parfum. Trei zile Bontaș se căina de pasul necugetat; plînsese aproape uneori și nu mai dădu pe la redacție. A trei zi se întîlniră pe stradă.

– Te-ai supărat pe mine, domnule Bontaș?
– Vai, doamnă! Dar dumneavoastră ați... sunteți...
– Când ai să-mi aduci cele dintii versuri ale dumi-
5 tale... vei căpăta... îți voi face un dar pe care-l
dorești mult... mult... Pentru că darurile nu se iau
cu forța, domnule Bontaș... se cer frumos...

Făgăduiala aceasta de-a dreptul îl uimi. Când se-n-
toarse acasă controla toate vechile manuscrise, dar
nu-i plăcu nici unul. Simțimîntul nou și puternic care
10 se încleștase într-însul cu atîta vigoare îl făcu să vadă
ușor artificialitatea celor dintii lucrări. De data asta
fu în deplin acord cu redactorii de la „învierea”. Asta
era cauza lipsei de perfecțiune, lipsa de sentiment.
Asta, desigur! Acum însă își va lăsa sufletul în voia
15 lui firească! Și-l lăsa. Și alte cîteva zile el cutreiera
malurile Oltului, se pierdu în zăvoaiele desfrunzite,
adulmecă tînguirile vîntului de toamnă înaintată, se
trînti în visuri nesfîrșite pe covorul îngălbenit. Nu se
forță deloc. Sufletul i se umplu deodată și rimele se
20 potrivoră acum de la sine. Discuțiile auzite la revistă
îl ajutară să-și cizeleze opera cît putu mai bine. În
noua lui lucrare el văzu un progres covîrșitor.

Plecă la redacție cu inima plină. Dar, cînd deschise
ușa, șovăi. Un ris nebun, un ris fără frîu, unul din
25 acele rîsete cu lacrimi, care vin din senin, se întind ca
pecinginea molipsind om de om, cuprinzînd citeodată
adunări întregi, mulțimi nesfîrșite chiar, zgîlțindu-le
în spasmi de nepotolit și veșnic reîncepînd la cel
mai mic semnal, tocmai apucase comitetul de lec-
30 tură la deschiderea ușei. Călimănescu citea o poezie
de curînd sosită la redacție. Auditorul delira. Lui
Bontaș i se făcu frică.

Bucata care stîrnea atîta veselie fu citită din nou
și pentru dînsul. Și din nou stîrni risul. Dar, culmea,
35 Bontaș cu toată forțarea luării-aminte nu putu să-i
găsească nici un cusur.

Ce dracu o fi găcind prost în ea? Secătura asta de
Călimănescu...

Trebuî totuși să rîdă și el, hotărîdu-se în gînd să
40 nu dea pe-ale lui decît numai doamnei Ifrim, cînd vor

rămîne amîndoi singuri, la urmă, ca de obicei. Dar
cînd rămase doar cu ea, începu să tremure. În minte
făurea cuvintele de introducere. Se gîndi să aducă vor-
ba pe departe, luînd mai întîi apărarea versurilor de
5 care se rîsesse. Călimănescu acela prea exagera!
Trebuia să convingă pe doamna Ifrim de acest lucru.
Dar nu găsea primul cuvînt. Și de ce căuta să sein
niștească, de aceea dîrdîia mai rău. I-era frică să nu
deschidă gura; cea dintii vorbă avea desigur să fie
10 un mieunat sau un sforăit. Totuși nu trebuia pierdut
prilejul. Acum, ori niciodată.

Dar tocmai atunci, gîdilată de amintire, ea izbucni
iarăși în rîs.

– Vai, n-am mai văzut atîta prostie pretențioasă,
15 se liniști în urmă după două minute.

Apoi adresîndu-se lui, deodată:

– Văd că nu te interesează atît de mult darul de
care îți vorbeam...

– Nu... dar...

20 – A i adus versurile?

– Le-am... nu le-am... dar...

– Dar... ești încă în cumpănă... Nu vrei să mi le
aduci; îți mulțumesc... bună seara... și se îndreptă
spre ieșire, călcînd apăsător.

25 El voi s-o oprească:

– Doamnă... te... vă...

– Ce vrei? Nu vorbesc cu dumneata pînă nu le
vei aduce; pînă cînd încăpățînarea asta...

– Dar...

30 – Nici un dar... bună seara...

Îeși înfuriată. Rămas singur, își scoase poezia și-o
reciti. Apoi stătu mult pe gînduri. S-o dea pe față
sau nu! Pînă să ia o hotărîre, o mai citi o dată, de două
ori, de trei ori, de mai multe ori; dar acum parcă nu-i
35 mai plăceau unele părți; în schimb găsea pe celelalte
nespus de frumoase. La urmă de tot le găsi frumoase
pe cele ce nu-i plăcuse întîi, iar cele ce-i plăcuse i se
părură slabe. Și îndoiala nu-l lăsa deloc. Doar îi văzuse
cît sunt de răutăcioși!

40 Să strice, așa deodată, reputația de care se bucura
între dînșii! Să se îndepărteze de ea, pe care o iubea

de-a binelea, printr-un pas necugetat. Cu cât se gîndea mai mult, cu atît se încurca mai rău în gînduri.

Dar deodată o dîră de lumină îi străbătu în fugă întunericul cugetului.

— Asta e! O trimet prin poștă. S-a isprăvit. O iscălesc... ca pe *Liniște...: Fulgens*.

Ideea îi păru minunată. A doua zi o și puse în practică. După-amiază fu cel dintîi la redacție. Abia peste un ceas veniră ceilalți.

10 Se discută întîi de tiraj, de noile librării care cer revista, de recenzia unor confrăți mai bătrîni, de notițele încurajatoare ale cîtorva gazete mari. întreprinderea doamnei Ifrim mergea de minune. Pe urmă se vorbi de seriozitatea revistei, datorită comitetului de
15 lectură și mai ales lui Bontaș.

— Măi Bontaș, spuse unul din ei, tu ești spaima începătorilor. Sunt mulți băieți pe-aci, prin oraș și prin împrejurimi, cari scriu. Da, învățători, liceeni, știu chiar doi avocați din oraș, cari ne-au trimes ceva
20 sub pseudonim și i-ai refuzat... Să știi, să te ferești) și-au pus gînd rău.

— A, taci că mi-aduseși aminte, adăugă un altul, într-un rînd eram la berărie, la „Țapul de bere”. Lîngă mine, cîțiva pletoși, jumătate în uniforme de
25 liceeni, discutau aprins. Nu prea-i auzeam. Dar la urmă înțelesei pe unul oftînd ca încheiere: „Măgarul ăla de Bontaș ne-o face, lua-l-ar dracu! El e *spaima*„ Zăvoiului”!

La auzul acestei denumiri, toate privirile se întoarseră pline de admirație spre Bontaș. Doamna Ifrim îi zîmbi. El plecă ochii cu modestie. Dar deodată un fior de moarte îl cutreieră. Spaima revistei începu să tremure. De-afară auzise lămurit vocea factorului: Poșta!

35 Coresponzența fu adusă pe-o tavă de servitorul redacției. Adînc mișcat, Bontaș zări printre manuscrite plicul lui. Scrisorile de afaceri fură deschise, citite și rezolvite. Pe urmă începu literatura.

Se citi întîi sonetul unui tînăr, care-și recomanda opera în modul următor:

„.... Către tine numai o, Cerber al redacției, o Charon necruțător, Eacos, Minos, Radamanthe, judecător neînduplecat și drept, către tine eu întind dreapta, spre a-ți cere dreptatea pură și neîntinată...”

5 Se făcu mult haz de erudiția și jocul de cuvinte al tînărului. Sonetul plăcu totuși și se hotărî publicarea, ceea ce ajută ochilor necruțători ai lui Bontaș să vadă puțin mai bine, căci de la un timp toți oamenii și toate lucrurile din casă dansau în fața lor. Dar
10 asta fu de scurtă durată. Căci el văzu cu groază pe Călimănescu întinzînd degetele spre plicul lui. Cele două file albe, pe care le recunoscuse îndată, ieșiră la iveală...

— Fulgens, citi procurorul, cine-o mai fi și ăsta!
15 ... Citește dumneata, domnule Bontaș, citești mai bine... ăsta e mai sigur de izbîndă, nu ne plictisește cu nici o recomandatie.

Hîrtille fluturau acum în mîna tremurătoare a lui Bontaș. C-o voce ca din mormînt, buzele lui îngăimară:

20 *Solie*
O neîndurată zînă,
Către tine
în van se-ntinde dreapta-mi obosită
Și ochii răvășiți de paterni;
25 Stăpînă!
Neîmblînzită
Icoana ta mă urmărește-n noapte...

— N-ar fi rău, întrerupe o domnișoară.
— Multă patimă, rosti doamna Ifrim.
30 — Cam declamator, dar merge, încuviință Călimănescu. Continuă!

Dar înainte ca Bontaș să reînceapă, toți redactorii se uitară unii la alții nedumeriți. Cîeva scosese un profund suspin de ușurare. Zadarnic căutară spre vecini; nimeni nu putu descoperi pe autor și toți înclinară din cap și mai nedumeriți. Fusesse desigur o părere, pe care o alunga acum vocea puternică a lui Bontaș. O minune cu vocea aceasta! Atît de sfîrșită la început și-acum așa de sonoră, de limpede.

Ochii lui priveau mai mult pe doamna Ifrim decît manuscriptul și versurile cădeau ca undele unei cascade. Deodată vocea luă o întorsătură neașteptată; cuvintele deveniră șoptite, dulcege ca o muzică. Era partea cea
5 mai patetică a bucății. Ochii cetitorului scînteiau. Mîna lui se mișca acadat, argumentînd convingător; trăsăturile se întinsese, dîndu-i o expresie olimpiacă, de mare inspirat. Nicicînd nu semănase mai mult cu Goethe. Doamna Ifrim îl privea înciudată că nu-și
10 poate lămuri un lucru, pe care totuși îl simțea ușor de lămurit. Iar privirea lui nu vedea decît pe doamna Ifrim, decît fața doamnei Ifrim și de la un timp numai ochii doamnei Ifrim. Ceilalți ascultători pieriseră din juru-i și el nu vedea, nu auzea, nu simțea că între ei
15 s-a stîrnit o nouă mișcare și că ei caută din nou unul la altul; nici unul nu îndrăznește totuși să înceapă înaintea celuilalt, dar deodată, cînd vocea lui Bontaș dă cele mai pătimeașe intonații, o hotărîre puternică, pornită în aceeași clipă din toate piepturile, cutremură pînă
20 și biroul cel greu din mijlocul odăii. Călimănescu rîde, domnișoarele Păun rîd, redactorii, colaboratorii rîd, ochii doamnei Ifrim înoată în lacrimi. întrerupt brusc, Bontaș privește încremenit la atîtea guri deschise și clăntănitore, întinse parcă gata să-l înghită. Apoi
25 deodată o mînie aprinsă începu să-i clocotească în piept. Și-n urechile lui vin abia auzite silabele înecate în rîs, pe care le rostește Călimănescu.
— Ei... bi...ne... ma...ma...re...gogo...go...ma...n...
— Ex... x...tra...ordi...nar...
30 — I-auzi... ra... raze de soare... ei, drăcia dracului... în mijlocul nopții...
— El uitase, săracul, de noapte...
— Și lăcrămioare toamna...
Un nou rîs trecu ca o vîntoasă prin cameră, frămîntînd piepturile.
35 — Ce ton de melodramă răsuflată!
— Ei bine, atitudinea era adorabilă!
— Dar Bontaș, cum o citea!
— Ce patetic!
40 — Mai ales cînd a pronunțat cuvîntul soare... raze de soare...

— Mare actor și Bontaș ăsta!
— Dinadins, ca să accentueze și mai mult defectele ...
— Și cu ce seriozitate!
5 — Bravo, Bontaș!
— Radamanthe!
— Charon!
— Spaima „Zăvoiuului”!
— Ah, încăpățînatule, îl amenință doamna Ifrim cu degetul... să știi că dacă nu ne-aduci pînă mîine
10 nici un vers... nu mai vorbesc...
Era amenințarea zilnică. în pieptul lui Bontaș mînia se potolise. O jale amară îi luase locul. I se părea că gheare ascuțite îi sfîșiaseră sufletul și-l lăsa^ seră în zdrențe. Ochii i se umeziseră...
15 — Ce zici, Bontaș?
— Părerea, Cerber?
— Minos!
Abia grăi:
— Mi-e cu neputință să vorbesc...
20 Atît de comică i-era figura și atît de schimonosită vocea, că adunarea izbucni din nou în rîs. Ochii lui înotau în lacrimi. Și cum ceilalți se întoarseră spre dînsul întrebători, dădu drumul la rîndu-i unei ho-hotiri zgomotoase, nefirească, înfricoșetore, prefăcută. Asistența, încurajată din nou, se porni iarăși.
25 — Uite cum rî... rîde... Bo... Bontaș!
— Cu adevă... rate... lăcrămi... nu...alt... ceva... încetul cu încetul se potoliră. Bontaș își ștergea lăcrămile, tresărind din cînd în cînd în noi izbucniri de veselie. Dar batista lui i-acoperea prea îndelung
30 figura... Parcă se uitase ștergînd ochii...
— Citește-ne-o mai departe, Bontaș! E delicioasă!
Un moment el schiță în fugă un gest de refuz. Dar frica de a nu fi dat de gol îl apucă iarăși. Aparențele trebuiau salvate cu orice preț...
35 El ridică foile care căzuseră și continuă...
— Ei, nu așa! Citește-o ca înainte...
Și el se forța acum să-și schimonosească vocea, exagerînd prostește rîsul, dînd el însuși semnalul. Apoi la urmă, în veselia generală... sentința lui căzu ca un trăsnet, reaprinzînd focul...

- Sărman caraghios! Sărman caraghios!
Și după o clipă.
— Feriți-vă de dragoste!
— Fă-i răspunsul... Bontaș!
5 — Trage-i un răspuns strașnic!
— Da știi cum!

Se citeau acum alte manuscrise. Toți ascultau, ÎȘ E
dădeau păreri, vorbeau, rîdeau. Bontaș, la o măsuță,
10 într-un colț, le arunca fulgere de ură; apoi își punea
capul în mîini privind cu melancolie printre degete-
pe doamna Ifrim.

Și printre degete, prin bura ochilor înlăcrămați i se
părea că doamna Ifrim se îndepărtează, se pierde tot
15 mai mult în zare, așa cum se îndepărtează lucrurile
văzute printr-o lunetă întoarsă.

Pe urmă începea să scrie, scria, ștergea, scria din.
nou. El făurea acum răspunsul și în chip firesc surîdea
triumfător, cînd găsea un cuvînt mai nou și mai tare.
20 Un straniu surîs de durere și triumf.

După un ceas rămase în forma următoare:
„Solia și-a îndeplinit misiunea. Neîndurătoarea stă-
pîna a ascultat-o pînă la sfîrșit și nu numai că a zîmbit
afirmativ, dar cu toată neîndurarea ei a rîs din toată
25 inima. La urmă a spus că va da răspunsul, cînd soarele
va răsări la miezul nopții și cînd va vedea și dînsa
ghiocei toamna.”

Cînd îl citi, se încinse o mică discuție.
— Nu prea e la înălțime, își dădu cu părerea Căli-
30 mănescu.

- Ba e foarte bine, ce tot te amesteci.
— Aici ar trebui ceva mai strașnic.
— Ba n-ar trebui...
— Ăsta nu-i așa de timpit ca ceilalți.
35 — Ba... adică, ăsta-i altceva...

— Domnule Bontaș, nu te supăra... nu înțeleg de ce
te superi... putem discuta foarte bine liniștiți. Vreau
să zic că ăsta e puțin mai inteligent decît ceilalți cari
ne asaltează zilnic... ori nu ești de părere...
40 — B a din contra...

— Ce inteligent, se amestecă doamna Ifrim... ba e
chiar idiot ... vede soare noaptea și ghiocei toamna.
Ce zici, domnule Bontaș ...

- De, de... bu... bună sea...
5 — Doamnă, reluă Călimănescu. Asta n-ar fi o do-
vadă de prostie. E mai degrabă o uitare de sine în
torentul acela de patimă ...

— Ba e torent de prostie. Domnul Bontaș are
dreptate ...

- 10 — Domnul Bontaș e de părerea mea, doamnă. Văd
că m-aprobă ...

— Ba pe mine mă aprobă. Eu am fost de părerea
domnului Bontaș și domnul Bontaș nu poate fi decît
de părerea mea. Noi totdeauna ne-am potrivit în
15 păreri. Nu, domnule Bontaș?...

— Da, ba da, doamnă ... dar ...

— Vrei să zici că-i inteligent animalul acela ?

— O nu ...

— Că nu-i idiot cum trebuie.

- 20 — A... ba nu... da... a, da... e idiot, a da...
sigur ... ha, ha, ha ... că e idiot ...

— Cum, domnule Bontaș, găsești că e chiar atît
de idiot ?... îmi pare rău ... Atunci... ? se amestecă din
nou Călimănescu.

- 25 — O, a nu atît ... dar e ... e ... da ... mai puțin...
mai puțin, mai putu gîfii Bontaș.

— Sigur că e! puse punct discuției doamna Ifrim.
Apoi șăgalnică:

- Dar asta nu însemnează că tînrul trebuie lăsat
30 doar cu răspunsul ăsta ... Fă-i un altul, domnule
Bontaș... uite, pînă mîine ai destul timp, nu atît pentru
el, cît pentru noi. Dar știi, să ridem, să ridem, să ne
prăpădim ... Analizează fiecare vers și arată-i domnului
Călimănescu că torentul de patimă... e torent de
35 prostie... Haide, fă asta ... vreau să rîdem. Să știi,
dacă vei trage un răspuns strașnic ... să știi, îți voi
da voie să mă însoțești în trăsură ... poimîine la podul
Oltului...

Făcu așa ca să rămână singur în urmă.

Vroia să se liniștească; simțea că-l înăbușe din nou plînsul. Și lacrimile îl podidiră iarăși. De astă dată plîngea în voie, cu suspine adînci. Dar ca și cînd și-ar fi adus aminte de ceva, se opri brusc și aruncă o privire speriată în lături. Și privirea îi căzu pe figurina lui Goethe, pe care doamna Ifrim o adusese la redacție. Nici acum nu era singur! își șterse ochii rușinat. Goethe din figurină era cu mult mai ironic ca Goethe din portret. Ba la lumina lămpii zîmbetul lui era atît de accentuat, atît de luător în rîs, că Bontaș avu o bizară senzație. I se părea într-adevăr că Goethe din figurină e viu, în carne și în oase și... lucru ciudat... prin creier îi trecu așa într-o doară că el ar fi figurina. O figurină de metal sau de pămînt scobită pe dinăuntru.

Se pipăi ca să alunge visul cel urît.

Și cînd se convinge că-i încă viu, deschise ușa cu zgomot și se aruncă în noapte. Fugise uitîndu-și paltonul.

Pe stradă mergea repede, înfierbîntat, ca aprins de friguri. În fața cofetăriei „La savarina”, cineva l se pune pieziș înaintea, în lumina globurilor de la intrare.

— Vai, domnule Bontaș, de cînd vreau să vă înțilnesc ...

Era o domnișoară, o studentă venită de curînd pe acasă.

— Am auzit atît vorbindu-se de dumneata la întoarcere... dar într-adevăr ai o figură... țineam de mult să-ți spui... ai o figură, parc-ai fi... într-adevăr parc-ai fi...

— Dracu... să te ia, îi tăie el scurt, întorcîndu-i spatele și mistuindu-se în întuneric.

Se grăbea, căci avea de lucru în noaptea aceea. Toată noaptea! Trebuia răspuns, nu glumă... trebuia să smulgă rîsul doamnei Ifrim... și doamna Ifrim, ca orice femeie fină, nu rîdea așa, cu una cu două.

ZI DE PRIMĂVARĂ

Era primăvară pretutindeni. în zadar, ogoarele erau încă goale și negre. La fiecare clipire a ochilor uimiți, cele cîteva petece verzi de pe dealuri se întindeau pe nesimțite, ca apa potopitoare a revărsărilor, inundînd toată zarea cu verdele ei biruitor. Degeaba, crengile copacilor erau încă schilave și sterpe. Vîntul cald care adia leneș, tremurînd cu foșnet de promoroacă rămurelele negre ca degetele de mort, aducea din adîncimi neștiute miros tare de frunză și mireasmă neînțeleasă de flori. în zadar pe scaielele înecat în negrul lucios al brazdelor proaspete un singur sticlete se burzuluia vrăjmășește pe un rod spinos și îndărătnic. Ciuda lui zgomotoasă era țipăt de rîdnici, tril zvăpăiat de privighetoare. Căci peste tot domnea soarele, cel dintîi soare al primăverii, care se desfăcea acum din stihii. Și era atîta lumină în rîsul lui de aur, atîta mîngîiere în razele lui prietenoase ca o mînă bună și caldă, amintitoare de viață pe fruntea abia trezitului din somnul greu al bolii, că pretutindeni nu putea fi decît primăvară, verdeață, flori și susur de frunze, păsări nenumărate în întrecere de maestri.

Toate acestea le vedea, le auzea și le mirosea poetul cu toate simțurile lui căscate de mirare și de surprindere. El se trezise încă de dimineață, cu o

bună presimțire în somn. Și patul lui care, cum spunea
singur, gema jalnic la fiecare apăsare, ca un sclav,
de astă dată nu scîrțise plîngător ca de obicei. Atîta
5 revărsare neașteptată de soare, așa într-o bună dimi-
neață, după săptămîni întregi întunecate și friguroase,
1a uimit, 1a încurcat de tot. Nu știa ce să pună mai
întîi : hainele sau ghetete. Căci gîndul cîmpului, graba
de-a scăpa numaidecît de ziduri i-a venit tot atît
10 de pe neașteptate ca soarele în geam. Dar s-a gătît
cu multă atenție, ca un demnitar care trebuie să ia
parte la o solemnitate. Nelămurit oarecum, își dădea
totuși seama că pentru el ziua aceasta are într-însa
ceva oficial. De aceea, după drumul lung și întorto-
cheat, cînd a scăpat și de cea din urmă casă de mahala,
15 s-a oprit, puțin cam emoționat de gravitatea mo-
mentului, în fața orizontului rîzător. Și adînc pă-
truns de un fior mistic, s-a descoperit ca într-un templu.

S-a reîntors după ceasuri întregi de hoinăreli fără
țintă, de contemplații mute, trîntit pe vreun tăpșan
20 de ierburi din anul trecut. S-a reîntors cu sufletul plin
de bucurii vagi, de un entuziasm nelămurit, sau, cum
singur își dădea seama ce se petrece într-însul, de
inspirație.

Și după ce și-a potolit foamea la circiuma din colț,
25 după ce și-a stropit trei ceasuri involburarea imaginilor
ce-l năpădeau tot mai mult cu picături de vin, ca
spuza cu picături de petrol, s-a retras în odaia lui cu
miros de busuioc vechi.

S-a aruncat apoi brutal pe patul care s-a văităt
30 îndată de durere. Dar gemătul sclavului i-a apăsăt
timpanul așa de ascuțit și prelung că ciripitul miilor
de păsări i-a zburat îndată din auz. O toropeală dulce
și vicleană i-a cuprins membrele și i-a împînzit ochii,
ștergînd orice urmă de imagine primăvăratecă. Eterna
35 toropeală sterilă și ucigașe, de toate zilele! S-a scu-
turat cu energie de momeala ei periculoasă. Dintr-o
săritură s-a pomenit la masa de scris, urmat de oftatul
de ușurare al patului.

A pus vîrfurile condeiului pe hîrtie și-a așteptat. Dar
40 din toată bogăția primăverii de azi-dimineață, me-
moria nu i-a adus dinaintea ochilor decît scaietele

înecat în brazde și văicărelile fometoase ale sticle-
telui. încolo, coclauri negre, ramuri negre, degete de
mort, zări cenușii. Și bulgărașul de pămînt care i se
strecurase prin crăpătura tălpei. Dar de la gheata
5 dreaptă, pe care de mult plănuia s-o ducă la cizmarul
din fundul curței, gîndul lui săltăreț ajunsese pe neaștep-
tate la pantofii de lac ai Rorii, prietena lui.

„Cine i-o fi dat Rorii pantofi așa de scumpi? Cu
neputință să-i fi luat din micile ei economii, cum
10 pretindea.”

Îl năpădi tristețea; oare de unde venea această
tristețe? Să fie gelozie? Zîmbi cu dispreț.

„Va regreta amarnic ea mai tîrziu! Dar va fi prea
15 tîrziu atunci. Lampa asta însă care bîzîia așa de melan-
colic și fără curmare! De la ea, fără îndoială, îi venise
atîta descurajare. Cînd se va scăpa odată de gazul
ăsta infect! Și de toate Rorele, și de toată viața asta!”

Penița i se puse în sfîrșit în mișcare; o luă în jos
foarte încet, ocoli puțin spre dreapta, se ridică în sus
20 scrișnind ușor, ajunse de unde a plecat. Pe urmă făcu
cîteva mișcări pe sărite, apoi se încurcă într-o tremu-
rare repede și continuă. Un chip de fată ieși la iveală.

„...și încă de lac. Pe vremurile astea, cinci-șase
sute de lei...”

Schilodi desemnă din două tăieturi apăsate. Își
25 scutură capul brusc, ca și cînd ar fi vrut să alunge
o muscă supărătoare, și murmură printre dinți cunos-
cutul refren: „ești poet, deci cîntă”.

Și scrise mare și caligrafic deasupra hîrtiei: „Zi
30 de primăvară”.

Apoi încrunță fruntea și-și încorda privirile în gol.
Stătu cîtva astfel nemișcat. Dar ochii i se destinseră
ușor, ușor, un zîmbet melancolic și dulce îi apărură în colțul
gurei. Oftă adînc și, ca dus de-o mișcare străină, tocul
35 porni iarăși:

„în frunze veștede ți-așterni giulgiul tău
de toamnă!..”

Rămase puțin pe gînduri, tăie *giulgiul* și puse
în loc „culcușul”.

40 Apoi holbă multă vreme ochii la cele scrise. Abia
tîrziu zări titlul. Surise îndurerat, clătinînd capul,

și-1 șterse alene, mult, mult, înecându-1 într-o rețea
deasă de linii complicate. Când nu mai văzu nici o urmă
dintr-insul, zîmbi iarăși cu tristețe și rămase din nou
pe gânduri. în cele din urmă aruncă tocul și începu
5 să se dezbrace, repetînd pe diferite tonuri...
„... culcușul tău, o toamnă...”
„Doar cîntul tău îmi vine-n gînd... cîntul tău îmi
vine ... cîntul tău de leagăn... cîntul tău de... de
leagăn... de moarte...”
10 Patul controla chinuit și somnoros cadența.
Pînă-n zorii zilei, stăpîn și sclav își gemură durerea,
apăsăți fiecare de neînduplecata lor ursită.

LA „GRANDIFLORA"

în „grădină," adică în petecul de fîneață tunsă, cu trei pruni, din dosul circiumei în chip de pavilion, prietinii sărbătoresc întoarcerea lui Manaru de la țară.

5 „Țara" asta nu-i departe; nici măcar cinci kilometri nu-s pînă acolo, socotind din mijlocul orașelului. Totuși pentru că drumul urcă și coboară Dealul Oltului, se ridică iar pe Dealul Marcului și se lasă ca să se suie din nou pînă la jumătate
10 coasta pe Dealul Verdii, distanța ce se pierde astfel în văi și în podgorii pare vrednică de respect, mai ales pentru orașenii care n-au vie. Iar viile din Dealul Verdii sunt întrevăzute de toți printr-un înveliș de mister. Acolo, departe, ele toate trebuiesc să
15 fie mari și să dea un rod fără păreche.

Manaru a sosit pe seară și fără nevestă. Și-a schimbat hainele, apoi a aruncat o privire neliniștită în cuprinsul odăilor, de unde vagi luciri de obiecte îi rînjeau sarcastic prin întuneric, și a plecat să ia masa în oraș. — „Soția
20 mea a rămas la vie; știți, acuma strugurii dau în copt și nu poți avea încredere în nimeni... iar vierii sunt niște hoți!"

în grădina domnului Alexandru Cocoșel, la „Grandiflora", e deci sărbătoare mare. Paharele se ciocnesc des și cuțitele pătrund tăioase în mușchiulețele cu
25 sînge, fumegînd pe talere de lemn.

— Alexandre, o momită!

— Un ardei verde, băiete!

5 Masa lor, așezată subț prunul cel mai noduros și mai falnic, e luminată de trei becuri, atârinate printre ramuri, ca trei renclode neobișnuit de mari și neobișnuit de coapte. E o „idee specială” a patronului, onoare rezervată „mesei banchetelor”. Mai puțin fa-

10 vorizate, mesele celelalte se mulțumesc cu lumina ce se irosește spre colțuri, pînă la searbăd, din globul comun, înfipt într-un stîlp, la mijloc.

15 în restul grădinii, puținii consumatori, care au mai întîrziat, sunt grăbiți, cer plata nerăbdători, cu bățai repezi de cuțit în pahare sau de inel în faianța sonoră a farfuriilor. Ei își caută și-si prind unul altuia privilegiile, reped scurt bărbia spre prunul cu renclode electrice, surîd cu înțeles sau clilesc din ochiul stîng, apoi pornesc spre ieșire cu zor mare și cu scobitoare între dinți, ca dinaintea unei furtuni. Căci bateriile au început să se succedă cu repeziciune crescîndă în jurul lui Manaru și agapele acestea nocturne și

20 subite au radiațiuni telepatomagnetice în orașelul vestit în vii.

Totuși Manaru nu izbutea încă să se înveselească; bănuiala pătrunsese în el ca un cuțit lung, la fel cu cele de care se servesc cîrnățarii cînd taie șunca în felii. De ce tocmai un astfel de cuțit și nu un altul i se împlîntase în suflet, nici el n-ar fi putut lămuri precis; dar altă formă nu mai găsea uneltei care-l sfredelea nemilos. Poate pentru că atunci cînd îi venise în minte „ideea”, tîrguia mezeluri de la cîrnățarea cea nouă, rotundă și rumenă, ca și marfa ei. O mîngîiase puțin pe mîna albă punctată de pistrui mici și cafenii; ea-i încuraja îndrăzneala, rîzînd cu mare poftă și amenințîndu-l cu accentu-i unguresc:

— Bate borbăat...

35 — Eeh, borbăat! făcuse Manaru cu buze pline de dispreț, ca și cînd cuvîntul acesta „borbăat” ar fi însemnat un lucru foarte netrebnic.

40 Și gîndul că și Ramură ar putea spune la fel, într-o împrejurare identică, doamnei Manaru, îl făcuse să pălească. O nepotolită curiozitate îi prelungea totuși îndrăzneala pînă pe subț bluza de stambă cu dungi

verzi și galbene și degetele-i se înfipseră în sîinii mari și moi.

5 Iar femeia, cu care atunci vorbea a doua oară în viață, nu găsi altă împotrivire, decît să-l apuce puțin mai tare de brațul iscoditor și să rîdă și mai zgomotos, sperîndu-l cu același accent stricat: „Vin mușterei!” Lui Manaru îi venise pofta s-o plesnească.

10 însă, iată, ea deveni deodată lividă și ochii-i părură că se închid ca de-o durere. Manaru înțelesese atunci că și într-o cîrnățarea mai există o rămășiță de pudoare. Dacă l-ar fi palmuit, i-ar fi sărutat mîna pistruiată și lucioasă! Dar ungueroaica a gemut un „ah” atît de lung și un „nu se poate” atît de zăgăduit și de tăgăduitor, că el și-a smuls mîna cu cruzime din cîrnuri și-a pornit furios, trîntind ușa cu clopoțel.

— Asta e! S-a terminat! ... Ticălosul a îndrăznit!...

Și grăbea spre casă, cu pachetul în mîna întinsă mult înainte, cu buza de jos lăsată, dînd buzna peste trecători, răspunzînd monosilabic la saluturi și urări.

20 ...încunjurat de prietînii cei mai buni, luminat pe din afară de lumina blondă a celor trei renclode și pe dinăuntru de lumina tot așa de vie și tot așa de blondă a repetitelor pahare, Manaru își amintește cu fiori și durere drumul acela orb și buzna aceea de sălbatec, în salonul în care Ramură, invitat la masă, își trăsese scaunul atît de aproape de doamna Manaru, că genunchii lor aproape se atingeau.

30 — Cine ar fi putut spune că nu se atinseseră cu un minut sau cu o clipă înainte; că nu se atingeau tot astfel de doi ani, de cînd Ramură era invitat în orice zi de sărbătoare și chiar în multe zile de lucru la masă... sau în alte zile de orice fel, cînd nu era invitat deloc, dar cînd Manaru trebuia să plece neapărat la vie, sau la București, sau la Craiova, sau la Rîmnic? Ea refuza mai totdeauna să-l însoțească în aceste călătorii, spre necazul lui de soț năpăstuit, cînd „urca în deal”, spre bucuria-i mare, cînd lua drumul departe. La întoarcere, raportul ce i-l da ea trebuia neapărat să se termine cu vechea poveste: „A fost și Ramură pe aci... în sfîrșit: l-am determinat! Acuma ia pe Preoțeasca.”

40

La început a fost Preoteasca, mai pe urmă Geor-
geasca și mai pe urmă Rafaileasca... Acum, că s-a
măritat și Rafaileasca, oare cine ar mai putea fi pre-
textul lungilor convorbiri între patru cehi, pe jil-
5 țurile moi, de pluș roșu, ale salonului?
— La ce tot gîndești, Manarule? Ia mai slăbește-ne
cu mutra asta acră.
10 — Măi, dar pe Ramură nu-l văd. Se poate să nu
fi auzit el de venirea ta?
Manaru schimbă vorba domol și, totuși, ceilalți
parcă zîmbesc. Pe nesimțite el duce conversația spre
alte limanuri, dar ceilalți zîmbesc neconținut, zîmbesc
și paharele blonde ce parcă-s pline cu lumină elec-
trică, zîmbesc și rendodele, care parcă-s pline cu vin...
15 Totul seînteiază de zîmbet înțepător ca vinul și ca
electricitatea, o bătaie de joc generală, mută și totuși
zgomotoasă, în jurul unei babe oarbe din jocul copilă-
resc, ce se învîrtește caraghioasă în beznă. Însuși
Manaru a început să zîmbească, parcă să arate că și
20 el își bate joc de toți și de toate. Asta, desigur, îl face
și mai caraghios în ochii celor care poate știu ceva,
după cum se face caraghios în ochii săi proprii; cine-i
poate spune, însă, că n-ar fi încă și mai caraghios, dacă
n-ar zîmbi deloc... Nu știe și trebuie să rîdă proteste
25 ca baba-oarba cu mini dibuitoare.
Mesenii țin dîrji, pe loc, vorba despre Ramură,
desigur pentru că nu se poate să-i facă decît plăcere
lui Manaru, pomenindu-i de un prietin bun. Băiat
fără pereche! Și un crai! Aici i-a scăpat cuiva un „ssst”
30 foarte ușor, parcă s-ar fi auzit vinul mustind. Și Manaru,
galben ca vinul și ca electricitatea ce se reflectează
pretutindene, nu știe dacă trebuie sau nu să sară, să ia
de piept pe cel ce-a sîsîit. Nu știe... și suride pros-
tește...
35 Discuția s-a schimbat de tot cu venirea ultimelor
surprize ale lui Alexandru - niște măruntaie renumite
și nestimate, specialitatea „Grandiflorei”. Ele sunt
primite cu îndelung murmur de admirație, iar în su-
fletul lui Manaru produc o jale de nespus; el nu le va
40 mai simți gustul ca odinioară!... se vor îmbiba și ele
de amărăciunea-i nesfîrșită.

— Să mai „apreciem” puțin, nene Manarule! Dar
ce ai, frate, de stai așa ursuz?
Paharele se ciocnesc rîzînd cu seînteierea lor orbi-
toare, care mîngîia odinioară atît de dulce ochii conului
5 Manaru. Unde gîndește? Doar la via aceea îndepărtată,
unde a lăsat în surghiun pe Frosica, vînată de indignare.
— I-auzi, ce josnicie... să mă bănuiască... și cu
cine?., cu Ramură, cu cel mai bun, cel mai drăguț
amic...
10 Drăguț! ?... Ah, asta e!... Ticălosul a ajuns departe!...
Și, totuși, toată diplomația lui, toate rugăciunile,
toate iertările anticipate, toate izbucnirile lui n-au
folosit la nimic: un strop de mărturisire n-a răsărit
dintre buzele strigător de roșii.
15 Dar vinul se îndură în sfîrșit de vechiul lui prietin,
îi insuflă îngăduitor mîntuitoarea întrebare: dacă o fi
așa cum spune... dacă e o nedemnă bănuială? N-ai
văzut cum plînge, cum se zbuciumă, cum se indig-
nează ?...
20 Aș, vinul a greșit-o mai rău! Oare unguroaica,
luată de coade, n-ar fi răspuns la fel bărbatului ei?
De ce tocmai *atîta* zbucium, de ce *atîta* nobilă indig-
nare ?... Cînd un simplu: „*ia mai lasă^mă, frate, în pace*” l
însotit de un rîs cu multă poftă și cîteva glume...
25 Lui Manaru îi vine să muște paharul, ca să-și
înăbușe strigătul. Pe limbă chiar simte praful zgrun-
țuros al sticlei pisate.
— Ei, Manarule, dar ești chiar enervant de plictis-
sitor...
30 — Păi c-așa e, zău! Parcă ai fi un cotoi afumat...
— Ia lasă-ne, nene, d-aia venirăm noi colea...
înainte Manaru era vestit pentru replicile sale,
de aceea petrecerea fără dînsul nu avea nici un suflet.
Acuma zîmbi iarăși proteste celor supărați de mu-
35 tenia lui, înspăimîntîndu-se în adînc de această slă-
biciune și tăvălind prin toate cutele creierului cele
două cuvinte, „cotoi afumat”, pentru a le găsi vreun
tîlc ironic sau indecent.
40 îi era cu neputință să spună vreo vorbă. Și privea
cu ochi tulburi, fără înțelegere, peste mesele celelalte
ale grădinii părăsite de consumatori; în fund de tot,

chelnerii începuseră să așeze peste ele scaunele, cu picioarele în sus. Pădurea de scaune creștea, venea spre el; iar de sus, din lampionul central, părea să curgă un fel de apă gălbuie și murdară care inunda

5 totul în lumina ei puhavă. Manaru se înfiora, căci oricît se silea, nu mai putu descoperi nici un chelner printre scaunele întoarse. I se păru că de la sine se înmulțesc, dînd proporții uriașe periei năprasnice de țepi. Globul din mijloc se stinse.

10 Atunci, deodată, în decorul acesta sinistru, învăluit de semiîntuneric, apărură Ramură.

Stătu o clipă la îndoială în desișul de țeplici. îl stînjenea parcă o presimțire. însă Bazil îl zări:

— în sfîrșit, uite-1!

15 îl primi un ropot violent de aplauze.

Ramură înainta stîngaci; se prefăcea că se ferește de lumina renclodelor. Manaru părea că-l înghite în ochii fixați asupra-i. înțelegea acum bine această co-deală, care-l nedumerise și înainte, fără să-i dea totuși

20 prea multă seamă. Dar ce se întîmplă mai la urmă puse capăt la toate: *prea* tîrziu se hotărî să descopere pe Manaru, printre cei prezenți. Și atunci avu o izbucnire de bucurie *prea* puternică. Și cu toate astea era ceva măsurat și cîntărit în această prea mare

25 bucurie. Cu cîteva clipe, un moment poate mai din vreme, dacă ar fi știut să-și joace surpriza, și așa întîrziată, totul încă ar fi rămas îndoielnic. însă Manaru a băgat bine de seamă: nemernicul l-a observat mai înainte de-a exulta de fericire; l-a observat și

30 ochii i-au alunecat îndată într-o parte... apoi deodată i-ă rostogolit cu sila înapoi și cu ei speriați, bulbucăți, a început să-l aclame, cum niciodată nu l-a mai aclamat, nici chiar cînd a venit de la Paris, după șase luni de călătorie.

35 Atunci în mintea lui Manaru, care vîntura aceste considerații în sferturi de clipită, fulgeră o mare inspirație: întîrzie și el cîteva momente să întindă _ mîna spre mîna ce i se întinsese. Și, Doamne! — oricît de înșelător să fi fost reflexul renclodelor — pe obrazul

40 lui Ramură se petrecu cu totul o altă mișcare decît

un simplu joc de lumină. Iar ochii îi crescură deodată mari și fricoși.

5 Parcă înveselit de aceste neașteptate descoperiri, Manaru s-a ridicat brusc, mecanic, și peste masă a îmbrățișat cu prea multă, grozav de multă efuziune, pe vechiu-i amic; iar acesta, uluit acum peste fire, dar păstrîndu-și încă destul de bine cumpătul, s-a silit din toate puterile să fie la înălțimea cordialității cu care a fost întîmpinat.

10 în tot acest timp mesenii zîmbeau; același surîs egal, corect, măsurat. Uneori zîmbetul lua culori de îndoială, alteori de spaimă, ca acea vagă penumbră plumburie a soarelui ascuns de-un nor prea străveziu. Dar toate aceste schimbări se petreceau cu iuțeli imperceptibil de repezi și zîmbetul comun rămînea la fel,

15 egal, corect, măsurat, înfigîndu-și tăiușul în gîndul lui Manaru, cu aceeași stăruință înceată și sigură care-l făcea să geamă de usturime.

Iar Ramură se opintea în van să găsească în mintea pustie vorba ascuțită, care să taie în două coarda întinsă prea din cale afară. El încremenise cu gura într-un rînjat prostesc, atît de poltron și atît de caraghios, că-l vedea reflectat în privirile compătimitoare ale celor de față. Se silea să-l schimbe, izbutea poate

20 pentru un moment, dar de la sine gura lua conturul aceleiași strîmbături de paralytic, care lămurea, mai bine decît orice, adevărul temut.

Rămăseseră acum numai ei doi, despărțiți de masa cu pahare goale, cu sticle răsturnate, cu resturi de friptură, cu învelitoarea pătată, udă, umflată. Ramură s-ar fi scuzat ca și ceilalți, care scosese rînd pe rînd ceasurile, se îngroziseră de ceea ce descopereau sub capacele de aur și porniseră unul după altul, mînați

30 parcă de-o grijă fără margini. Alte dați Manaru i-ar fi oprit cu protestări îndîrjite ce nu admit replicai? dar acum le dăduse mîna la cea dintîi vorbă de scuză, împărțindu-le cu dărnicie largă nopți bune, ca și cînd, în graba lor subită, el și-ar fi găsit mintuirea sufletului pe care-l muncea din nou crîncen o curiozitate și

35 mai arzătoare ca la început; găsise cheia adevărului, stratagema descoperirii!

40

5 în schimb, la mișcarea cea mai mică a lui Ramură,
se frământa nervos, curbându-și spinarea ca un pisoc
atent la agitațiile prăzii; din ochi i se vărsau efluvii
de scînteioare, îngrozind pe celălalt, îmboldindu-l să
plănuiască o ieșire bruscă și dibace – și totuși risi-
pindu-i, la cea dintâi înjghebare, orice brumă de plan
mai potrivit.

10 Iar prietinii cei buni, chiar și cei mai anevoie la
înțeles, pricepuseră și ei greutatea împrejurării; rînd
pe rînd se ridicau serioși și păseau grav spre ieșirea
împodobită cu marea firmă a „Grandiflorei”, pentru
ca de-acolo, nevăzuți de nimeni, să se arunce ca la
un consemn, printr-o spărtură de gard, în oceanul
de bălării al locului viran de alături și înotînd prin
15 verdeața de doi metri să ajungă, feriți de uluci, lîngă
masa de-abia părăsită. Se întâlneau cu toții acolo,
potolindu-și surprizele cu șoapte și risete înăbușite,
în vreme ce peste gard, subț cele trei renclode, Manaru
și cu Ramură se cercetau încă tăcuți, pipăindu-se ca
20 două uriașe insecte, cu antenele privirilor.

Deodată Manaru dădu drumul unui potop de su-
dălni groaznice, improșcînd cu ele un chelnăr somnoros,
ce se mistui îngrozit în pădurea de scaune, din care
ieșise. Și rămaseră iarăși singuri, față în față, unul
25 cu fața cătrănită de necaz, de sprîncenele prea lungi
și de mustățile negre, tăiate scurt și aspru; celălalt
cu ele galbene-roșioare pe figura fără pic de sînge
și zburlete într-o parte și într-alta ca două pitulici
muiate în vin.

30 – De la început, să-ți spun, Ramură, că nu mai
e nevoie de nici o fereală. Știu tot...

– Știi tot?

– Da ...

35 – Dar ce însemnează acest „tot”? Ce anume știi,
măi Manarule? (îi zicea și el la fel cu Frosica, pe numele
de familie: „Manarule!” Și cînd te gîndești că înainte
de a se înzdrăveni prietenia asta în trei, îl striga –
singurul în oraș – pe numele de botez: „Sava, Săvuțele
40 dragă, Săvișor” și cine știe mai cum, numai „Manarule”
nu!)

– Nu e nevoie să te mai ascunzi în dosul aerelor
ăstora de nepricepere și inocență rău simulate. Ea
mi-a mărturisit!

5 Cuvintele lui Manaru ieșeau șuierate, sfîrșite, se
trăgeau ca dintr-un plămîn de ofticos. Ochii lui pri-
veau fără lucire și se uitau pe deasupra capului neîn-
crezător din față, ca și cînd nu mina lui Ramură l-ar
fi interesat, nemaiaivînd de scos din ea nici un adevăr;
adevărul era știut demult și întru tot; altceva părea
10 să caute el a descifra în împletirea aceea de raze elec-
trice și întunerice de deasupra părului roșcovan și
încîrlionțat.

15 Dar ochiul cestuilalt încă aștepta fricos în colivia
grijei, temător de viclenia celui ce deschisese larg
ușulița.

Manaru însă vorbea înainte cu acel altcineva invi-
zibil, imaterial, de deasupra lui Ramură, ca și cînd
ar fi tăinuit cu propriul său spirit, proiectat acolo,
de reflexul dantelat și ciuruit al prunelor luminoase,
20 printre ramurile și frunzele mișcătoare.

– Totul e sfîrșit... ți-o las!... Eu... trebuie să
renunț la ea.

Ramură asculta cu ochii măriți și tăcea, necon-
tenit îngrozit.

25 – E cel mai bun... și singurul lucru de făcut...
cum m-am sfătuit și cu dînsa... rămîneți...

30 Atunci capul lui Ramură se lăsă în jos, iar cele
două pitulici de sub nas își plecară cozile... El în-
cruntă sprîncenele și păru că privește adînc în farfuria
pe care drojdia de cafea, scursă din ceașca întoarsă
pentru ghicit, desemna ceva cu chip de pasăre, pe
patru picioare. O clipă numai, coada ochiului drept i se
mai ridică în sus, spre Manaru, dar cînd îl văzu pierdut
în aceeași contemplare aeriană, absentă, se zgîi din nou
35 în farfuria înnegrită.

El n-avea de unde să audă inima celuiilalt, care
bătea să se spargă de nerăbdare, deși simțea dinainte
că totul e pierdut; tăcerea asta, întîrzierea asta
încurcată de-a protesta, muțenia asta înfiorătoare!
40 Rîsul acela așa de puternic, răzbind dintre dinții

acea așa de puternici ai lui Ramură, de ce nu izbucnește el acum să spargă strînsoarea care înăbușe pe Manaru!
„Ei, dar m-ai făcut să rîd, măi Manarule!...”
„Cum ai ticluit-o tu!...” „șmecher ești, măi... șmecher, dar prost...” Sau altcum, la fel!...

Nimic însă... Tăcere, tăcere și tăcere. în sfîrșit, primul și singurul cuvînt uscat, vînat, zugrumat. (Manaru avu lămurit această impresie, vînat și zugrumat, căci el *văzu* vorba pronunțată — de trei sunete numai — și i se păru lungă și cu limba scoasă, ca un spînzurat!)

— Fie...

Atît: fie!... și numai cu atît, cu această vocabulă atît de obișnuită, poarta groaznicului mister se deschise cu vuiet de fernerie¹ grea și ruginită. Numai cu trei sunete, cu trei semne, să afli o tragedie așa de îngrozitoare! Asta îl scoase de tot din sărite. Țîșni în sus de pe scaun și masa, pe care o izbi în mișcare, se clătină și se propti cu farfurii, sticle, pahare și lichid încă nezmîntat, în pieptul lui Ramură.

— Va să zică e adevărat!...

Urletul acesta trebui să se fi auzit în tot orașelul, atît de mare era tăcerea împrejmuitoare. Iar renclodele clipeau vesele. însă în dosul lui Manaru, în dosul gardului, se auzi o pîrîitură bruscă și scurtă, care semăna mai degrabă cu plesnetul unei capse de cartuș, continuîndu-se cu o alta lungă, ocolită, ca a copacului ce se frînge să cadă, sfîrșindu-se cu un bufnet scurt și înfundat.

Manaru, care întorsese capul repede, de la primul zgomot, avu timp să vadă gardul, pe o întindere de cîțiva coți, lăsîndu-se repede la pămînt, prefăcîndu-se în scînduri și stacheți; apoi rîsete bizare, pe urmă mîni fantastice ieșiră de sub dărîmăturile de lemn, se agitară în sensuri felurite și curioase, ca și cînd brațe încarnate de stafii ar fi făcut semne magice; căci numaidecît ulucile căzute începură să joace ca pornite pe dedesubt de-o apă și capete și trupuri se închei bară de sub ele, țîșnind brusc în sus și zbughind-o,

în volumul din 1928: *fierotenie*; V.r., idem.

ferind de lumină, cu chipul întors spre bezna de cucute din care ieșiseră ca să intre iarăși. Manaru păru nespus de contrariat de neprevăzuta întîmplare și poate ar fi scuipat chiar din vîrfurile limbii un: „Piei, drace!”
5 dacă încurcatul cel mai rău printre țandări, ca să iasă și să-și ascundă fața mai cu zăbavă, n-ar fi adus prea mult la figură cu Marinciu, convivul de pînă acum jumătate de ceas.

— A fost Marinciu! confirmă și Ramură, care putu în cele din urmă să-și păstreze zdravăn prezența de spirit, pentru ca să n-o ia îndată după turma de draci.

— Așa e c-a fost el?... Țîlharii, au ascultat tot... grăi îndurerat Manaru și se lăsă zdrobit pe scaun.

Ramură văzu chiar o expresie atît de chinuită pe fața lui, încît putu să remarce îndată cu cît mai teribil e pentru unele naturi vileagul, sincerul, necruțătorul vileag, decît însuși păcatul, oricît de vizibil, însă tăgăduit cu dirjă încăpăținare.

Manaru ridică, din căucul palmelor, chipul care părea desfigurat cu totul: mustățile umezite se lăsa-
20 seră în țințuri mici, negri, pe buza de deasupra, iar ochii i se obliciseră și parcă se stînseseră de tot; în locul lui Manaru, Ramură avu impresia unei aparițiuni galbene de dincolo de mări și continente, o schimonositură omenească de pe malurile Hoang-Hoului,
25 ce ți-ar răsări așa, deodată, în noapte, căci un fior de moarte îi răci șira spinării și-i îngheță șalele într-atît, încît simți că acum, să și vrea, și n-ar mai putea să fugă!

— Și crezi că ei au plecat, crezi că nu forfotesc încă prin buruienile astea? dădu Manaru din cap, înapoi, spre sălbăticia de bălării din spate-i.

Vocea lui se schimbă, de parea alta; Ramură, cu tot înțelesul celor spuse, crezu că aude un idiom sinistru și tot așa de galben, ca și fața din care izvora.
35 își pipăi buzunarele inconștient, regretînd pe urmă cu toată sinceritatea că numise poltronerie obiceiul lui Marinciu de-a avea totdeauna *browning-vl* cu el.

— Ei cred că sînt gelos! Pff... ha, ha, ha...

Rîdea prea dezamățat Manaru! Și ochii prea-i erau nesiguri! Și cele ce continua să spună, atît de neaștep-
40 tate, că nu-ți venea să crezi auzului.

— Parcă ale lor... și toată lumea... și parcă eu...
n-am, n-aș avea... (iarăși hohote repezi și dezordo-
nate, că-ți amintea de galopul unui cal deșelat)...
trecutul meu...

5 Și întoarse capul, de tot acum, aruncînd priviri
de sfidare spre valurile negre de buruieni înalte cît
porumbul, ușor agitate de-un vîntișor ce prevestea
dimineața...

10 — Ha, ha, ha, ho, ho, ho... asta-i viața, mă...
Și păli cu atîta prietinească putere umărul lui
Ramură că i-l paraliza complet; drept răspuns, acesta
zîmbi supus și drăgăstos, atît de drăgăstos, că pitulicele
de pe buza-i tremurătoare părău c-au început deoda-
tă să cînte.

15 — Du-mă acas', că sînt beat, gemu Manaru.
Porniră. Ramură schimba neconținut și neregulat
picioarele proptite oblic în pămînt, pentru a menține
cu toată siguranța nestatornicul echilibru al grupului;
o turburare mai însemnată a cumpenei ar fi adus
20 poate și un dezechilibru în actualul sistem de cugetare
al lui Manaru — Doamne păzește! — cu cine știe ce
consecințe!

în orașul adormit, subț pătura de întuneric, printre
răgușitele și frînteile începuturi de cîntec, vocea înșe-
25 latului chicotea:

— Aha, frumoasă-i viața, măăă! Apoi, numaidecît,
înfuriat la culme, zguduind cu toată puterea pe susți-
nător: Tu nu cînți bă, păcătosule?

30 Și îndată porniră amîndoi pe două voci cu totul
felurite:

Drag mi-e să trăiesc pe lume,
Frică mi-e că mor ca-a mine,
O-ooo-ooof...

Manaru simțea pe cel de-alături cîrpă în mîna lui;
35 i se părea o păpușoică mișcătoare, plină de tărie
și cu păr de cîlț, pe care ai putea s-o întorci cum vrei,
să-i aduci piciorul la cap Sau să-i îndoi capul pe spate
pînă-n dreptul șezutului, s-o faci ghem la pămînt cu

•
m
«H
M
9
•
I
M
M
m
•
1
I
1
.
i
1
I
|
*
f
|
J
|
f
§
"
,

un picior pe după gît sau cu mîinile înnodate la spate
ca două capete de frînghie, în sfîrșit numai bun de
jucat subț tocuri pîn-a ieși toată tărița și toți cîlții
dintr-însul.

5 Dar în urma lui, în tăcerea neclintită sau de după
gardurile pe care le întîlneau în drum, i se părea că
se ridică ochii dracilor de adineauri; atunci scotea în-
dată degetele din carnea moale a lui Ramură, care
rîdea cu lacrimi, potolindu-și durerea în notele
10 extrem de ascuțite ce pridideau în gîtlej.

— Zi, băă! urla Manaru cu toată înverșunarea de
care era în stare. Simțea astfel nevoia să-și facă auzită,
din ce în ce mai respicată, mai tare, nepăsarea tutu-
ror zărilor înnegurate.

15 Cete de cîni, trezite din somn, îi acompaniau o
bucată în lătrături furioase și cu tremolo prelung de
cobe, trăgînd a pustiu. Rareori se mișca vreun trans-
parent la ferestrele rînduite ca niște imobili străjeri ai
uliței. Pe cer, un nor mic, cenușiu, pe care parcă îl
20 sufla cineva de la răsărit, mătura ultimele stele.

Trec-cu neica-a-c-cîteodată...

Și-l văzură lumea toată...

— Ho, ho, ho! îl văzură lumea toată!... asta-i tare
bună... Vino să te pup, Ramură!

25 A doua zi, după-amiază, cînd Manaru reveni prin-
tre prieteni, la cafeneaua lui Gustav din piață, o tă-
cere apăsătoare se întinse din masă în masă. Toți
ochii se întoarseră furiș spre chefliul din ajun. Era și
Ramură, dar el era adîncit în partida de șah, pe care
30 o începuse cu Mărunțache demult, alene și distrat,
și care, de la apariția lui Manaru în gura pieții, îl in-
teresa grozav.

Mărunțache, namila a cărei greutate a contribuit
desigur cel mai mult la ruperea gardului aseară, îi da ne-
35 miloase lovituri de pantof pe subț masă, încurcîndu-1
de tot în combinația lui savantă de regină, turlă și cal.
Ramură suferea dîrz, cu ochii zgîiți în luciul cutiei
cadrilate de șah, pe care figurile multiplicat deodată
îi păreau acum că dansează singure ca pe un parchet

de bal un joc complicat, mișcându-se fiecare în sensurile stabilite de tradiție, înconjurându-se de la sine și înaintînd tiptil prin încurcătura de probleme, surprinzîndu-se și înlocuindu-se în hazul general al lacului strălucitor, ca niște homunculi zburdalnici și savanți. Se mișcau atît de frumos, atît de repede și cu atîta precizie în noianul de linii (î se păreau toate figurile din geometrie, aruncate pe tîpsia lucioasă claie peste grămadă, drepte, strîmbe, încovoiate), că Ramură pierr duse firul combinației lui și rămăsese cu gura între: deschisă și cu ochii căscați la această elegantă, în vreme ce urechile dibuiau ca două active microfoane, înghit tînd îndată în pîlniile lor lacome cele mai subtile unde acustice ce s-ar fi emis pe-o rază de cîteva mese în juru-i; în această încordare fără seamăn, cuvintele lui Manaru căzură pe timpanul întins la extrem ca pe-o tamburină un ciocan de tobă mare.

— A, ha... aci erai, Ramură? Nu te vedeam... Și nemulțumit de remarca pe care acum el o făcea prea tîrziu: Te-ai ascuns în dosul pionilor ăloră... (Aci se apropie de masa lor)... Uite! (strigă deodată). *Au roi!* și *A la reine!* L-ai luat din amîndouă părțile... Măr runțache, te-a luat dracu!

Ramură ridică ochii sfios spre bunul său prieten și, culme, Manaru plecă pe-ai săi.

— Nu te înțeleg, ce vrei să zici? spuse Ramură... „Șahul îl văd eu bine... Dar „garde"...?

— Uite, dragă!... Nu te superi, Măr runțache, că-i arăt...

— Vai de mine! *Ca la dumneavoastră acasă!* de clară Măr runțache, iar pe subt masă piciorul lui se porni cu toată furia asupra pantalonilor lui Ramură.

Manaru se-ncruntă și strînse buzele. Totuși indică din două încrucișări de deget sensul mișcărilor ce urma să facă Ramură. Apoi se-ntoarse spre mesele din jur și observă cum la toți, rînd pe rînd, ochii le săreau în lături ca broaștele în iaz, la apropierea privirii lui scrutătoare; și cum toți dădeau pe gît, dintr-o singură înghițitură, zîmbetele de pe buze. Unii însă se înecară și zîmbetul le fu aruncat înapoi de beregată, rîs sadea,

ferit subt capete plecate brusc sau răsucite repede într-o parte și alta. Mina lui Gută Zambiloiu, mai slab de înger dintre toți, arătă ceva vag în largul pieții și, după ce se bălăbăni prin aer fără rost, se opri cu arătătorul întins la doi cîni ce se dau peste cap și se mușcau prietinește în praful uliței. Atunci Zambiloiu nu putu să se mai țină, se sparse parcă deodată într-un cutremur de răgete isterice și se puse pe fugă înăuntrul cafenelei.

10 îl urmăriră huiđuielile tuturor, care profitară astfel de prilej să-și ușureze piepturile umflate; rîdeau de^ sigur — se pare acum — de rîsul nebunului de Zambiloiu. Și toți rîdeau zdravăn, nici unul nu se încurca. Iar Ramură îngălbenise de tot.

15 „Va să zică a ajuns adevărat lucru public!" gîn: dește Manaru și mînia îl cotopește. „Lucru public" 'i asta e buba care-l doare mai rău... Pînă acum mai mergea: bănuială, nesiguranță... Dar, de aseară, toată lumea asta știe precis și mîne va ști și mai multă și poimîne va afla tot orașul. Și toți vor glumi pe socoteala Frosicăi, toți și-o vor închipui greșind cu Ramură, toți și-o vor închipui greșind și cu ei, greșind cu tot orașul. Toți vor despuia-o în închipuire și-o vor vedea goală, în toate amănunțimile ei intime.

25 Manaru simte că se clatină. I-ar da desigur lui Ramură una în cap și basta! Dar vede limpede că atît n-ar fi de-ajuns. Cum ar putea da în cap acestui consens general de glumă, rîsete și priviri cu înțeles. Ar fi să dea cu un retevei în tăciuni, ca să-i prefacă în flacăra. Privește lung la Ramură și-l simte atît de moale, atît de flasc, încît își închipuie că dacă l-ar trage de păr, apăsîndu-l de umeri, gîtul i s-ar lungi ca o gumă de bragagerie, desfăcîndu-se în ațe lungi, subțiri, cleioase. Cum a putut Frosica să se dea gălbenușului ăstuia rotofei și scîrbos? (Căci Ramură îi cetește gînd cu gînd în luminile ochilor și figura i se înnegrește necurmat, ceară necurată.) Dar Manaru simte acum și mai bine că trebuie să facă altceva decît

în volumul din 1928: *întinse*.

o grozăvie, decît o ispravă crudă care sfințește și înduioșează; dimpotrivă, ceva simplu, glumeț, întorcînd fl ridicolul de la sine și aruncîndu-l luminos ca un nimb V în capul advers. Ideea de a-i da pe Frosica îi surîde ^ mai mult ca orice. Să poftască să și-o ia. Și chiar m trebuie s-o ia. Altfel... (Aci mintea lui începea din • nou să se întunece. Dar jocul închipuirilor putea acum fi de minune să îmbrace haina cernită; tragicul ar fi fi fost limpede, curat, cruțat de zgrunțurii deformatori fi 10 ai ironiei insuportabile.) însă Ramură de bună seamă fi n-ar îndrăzni el să se împotrivescă. Numai că po- M vestea pare prea lungă; cu divorț, cu bătaie de cap, Wt cu cheltuieli. *Pînă atunci*, pînă atunci ce e de făcut, 1 aceasta-i întrebarea! 1

15 Deodată Manaru se scutură ca de un vis rău; în 1 ochi îi clipește acum lumină, izbucnește în rîs vesel 1 și pîlpîie din pleoapă:

— Voi nu știți unde mă duc acum! strigă trium- fător și pîlpîie și mai tare din pleoapă.

20 Și fără să adauge altceva, pornește, traversează pia- : ța și de departe întoarce privirea rîzătoare înapoi | i e la distanță destul de măricică, dar pleoapa parcă * tot se mai vede clipind. Apoi o ia în lungul străzii I Traian. Unde s-o fi ducînd? se privesc nedumeriți ai- cii.

25 Manaru s-a oprit la cîrnățarie și a deschis ușa cu clopoșel. în prăvălie nu-i nimeni, dar la băngănul clo- potului, perdeaua din fund s-a dat în lături. S-a dat prea tîrziu, căci din doi pași Manaru a și ajuns 30 acolo; cîrnățarea albă și cu pistrui mici și cafenii i-a căzut drept în brațe.

— A, domn Manaru...

El o strînge cu atîta putere că grăsimea ei moale se revarsă pe de lături.

35 — Nu se poate... borbât... geme ea, fără să-și poată opri un zîmbet.

Dar prin întredeschizătura perdelei, Manaru a vă- zut că patul e gol și odaia e goală. Și mușchii lui se încordează ca niște macarale, ridicînd dintr-o singură 40 efortare pachetul de stampe scrobite și de carne. În- a-poia lor, aripile perdelei se lasă și se-mpreună ocrotitoare.

în noaptea fără lună și posomorită, „Grandiflora” e deșartă. Numai în colțul tainic al mesei celei lungi, inițiatii întru secretul culinar al d-lui Alexandru Co- coșel iau cina. Cele trei renclode strălucesc deasupra capetelor lor, în prunul falnic, ca lumini cu înțăles esoteric.

5 Și ceremonia se prelungește în tăcere, întreruptă de izbucniri rare de veselie, de comenzi și răspunsuri. Fuseseră sacrificați în ziua aceea cîțiva berbeci la hală; 10 și d. Alexandru Cocosel adusese pentru vizitatorii săi aleși tot ce găsisese mai bun pe altarele sîngerînde.

— Băiete, încă un ardei verde!

— La mine mai pune două!

— Una la mine...

15 —Vezi ce faci cu sifoanele alea, nătărăule!

— Măi gogomane, ascultă colea ce-ți vorbesc l bubuie o voce tunătoare, acoperind totul.

— Vinee, domnule Mărunțache...

20 — Ce să vie, mă dobitocule? I-ai spus lui Alexandru să pună deoparte patru bucăți pentru domnu Manaru?

— Spus demult, boierule.

— Te ia mama dracului, dac-ai uitat! Te face pif- tie Manaru...

25 Chelnerul alergă fără să asculte mai departe, pen- tru ca să nu uite din nou.

— Mi se pare că se face lată, prevesti cineva. Cum e Manaru de amărît...

30 Veselia cea mare, deplină și dezvățată, părea că pîndește alături. Prezența ei tot mai cotropitoare se simțea prin zbucnete zgomotoase de rîs, care-și re- pețeau la intervale tot mai scurte apariția. Afară de cele trei renclode, în grădina golită de septembrie, ve- nit de curînd, nu mai strălucea decît bucătăria, al cărei duduie se auzea pînă aici. Privea la ceremonia din 35 fund ca un Baal cu doi ochi enormi, roșii și firoși, iar pe gura deschisă într-o parte, arunca limbi de lumini, ce se întindeau tremurătoare spre stînga, ca niște aș- ternuturi de aur și aramă.

40 Prin fișile acestea aprinse, Ramură, veșnic cu ochii spre poartă, descoperi o umbră ce înainta tiptil.

— Manaru! urlă el cu atîta bucurie, de parcă rostul oculteî întruniri ar fi fost atîns și apariția invocată s-a făcut văzută din nori de catran și flăcări. Manaru! mai strigă el, cuprins de-o dragoste și-o duioșie nemărginite. Ți-am oprit și ție, sînt delicioase.

Și-i făcu loc pe scaunul lui, el trecînd pe scaunul rezervat lui Manaru.

Dar Manaru nu se așează. Nici nu luă în seamă pe cel care-l primea cu strigăte atît de cordiale. Fața lui radia de-un suris de nemaivăzută satisfacție, iar ochii stinși și parcă-n fundul capului aveau luciri de scînteii în înveliș de cenușe.

— Pînă acum am stat, fraților!

Și rîse cu atîta putere răutăcioasă, că se cutremură toată „Grandiflora”, iar Ramură sări speriat de pe scaun, prefăcîndu-se că vrea să tragă mai lîngă dînsul o solniță cu piper.

— C-așa e! Unde dracu fuseși, mări? Că te căutam tot tîrgul.

— Cu siguranță c-ați trecut de-atîtea ori pe lîngă mine și nu m-ați simțit...

Și rîse din nou. Se așează la masă și se descoperi. Măruntaietele jertfei apărură automat înainte-i. La mirosul lor, nările i se umflară, ca de o fluiditate divină; el ridică brusc paharul, din care săriră trei stropi, și strigă:

— Trăiască viața, fraților!

Și împiedicat de bucățile dulci ce se topeau în gură, el povestî în cuvinte rupte de înghițituri, silabic, însă picant ca și mîncarea ce o îngurgita găman, ce anume se petrecuse în dosul perdelelor care despart mezelăria orașului de alcovul mezelăresei. Mai ales făcu un haz nespus de consumatorii care zdrîngăneau ușa cu clopot la fiecare zece, douăzeci de minute, plecînd cu pofța de mîncare deschisă gata de abilitatea minilor impure ale vînzătoarei, împărțind pentru soții, părinți și copii, bucata poate cea mai gustoasă a mesei lor din seara asta. Și ideea asta îl umplea de plăcere diabolică.

Pe urmă, vreme de multe ciocnete și pahare golite, cu atît de strașnică încăpăținare și atît de comică conș-

pătimire, tot aduse vorba de cîrnățarul Ianoș (mai mult pomenea de el decît de cîrnățareasa), că mesenii se uitară unul la altul înțelegători.

Și atunci glasurile tuturor se prefăcură în vîrtejuri de ris. Rideau acum cu toții din adînc și atît din greu, că risul rău, schimbat repede în arpegii de răcnete, îi trăgea în jos de capetele ușurate de vin ca niște balonașe de la iarmaroc, pe care și le întorceau de pe-un obraz pe altul, gata să le tăvălească în mocirla albă a feței de masă, udată de băutură și pătată de sosuri.

Dar cel mai zgomotos dintre toți fu desigur Zambiloiu, care se dumiri și cel de pe urmă. Subțirel de tot, rîsu-l îmbrînci în răzămătoare, apoi îl repezi dintr-o parte în alta și înapoi, pînă cînd izbuti chiar să-l dea jos de pe scaunul ce căzu, vîrîndu-i-se printre picioare. El se împletici, îndoindu-se neconținut de mijloc, parcă ar fi făcut mătănii, și-n cele din urmă se propti într-o masă vecină, pe care mîinile-i, ieșite din manșetele tari și largi, o apucară strîns, zgîlțîind-o subț înverșunatu-i haz.

În fața acestei năprasne, ceilalți tăcură și priviră pe subț sprîncenele ridicate, cu ochii mirați de copil, pe cel aproape leșinat de accesul isteric; părea că viața ieșe afară dintr-însul, gilgiit cu gilgiit de ris. Și-l auziră bolborosînd ceva ca un om în agonie.

Ce-o fi vîrînd să spună? Căci vădit se silea să spună ceva celorlalți.

Se mai întrema și putu în sfîrșit să-și smulgă pîntecul din dunga mesei.

— N... c... va... a... gre... gre... dre... sa... biîgui el și căzu din nou, zvîrcolîndu-se pe tablaua lustruită ca pe jăratec.

Pe figurile comesenilor se așternu acum îngrijorarea: Ce l-a apucat? Manaru luase o stranie înfățișare: gura părea tot rîzătoare, însă contrasta înfiorător cu oțelul care scînteia în privirea-i țintită drept asupra celui zbuclumiat de delir.

Zambiloiu izbuti în sfîrșit să articuleze, încercînd să-și potrivească direcția ochilor spre Manaru.

— Nu cum... va... ai... greșșș... it... a... dresa.

Și după această ispravă, se încovrigă acuma iarăși în jurul lui însuși.

— Ce-a zis? întrebă nervos Manaru, neștiind încă dacă trebuie să rîdă sau să izbească.

— Ce-a zis?

Ceilalți meseni credeau că potrivesc:

— E... beat...

— Parcă el știe ce vorbește?

— Zambilică, vino-ți în fire.

10 Dar Zambilică se înstăpînește iar pe cuvînt. A aflat și el o glumă și ține cu orice preț s-o spună. Doar toată seara n-a făcut decît să rîdă de ale altora.

15 — Ia vezi, nu cumva ai greșit adresa! putu în sfîrșit să îndrepte cuvîntul spre Manaru, aplecîndu-se, parcă potrivindu-și singur cu mîna membrele flexibile, înțepenindu-le să asigure cumpăneala șubredului corp.

— Ce!?

20 Și acest „ce” grozav, însoțit de-o lovitură și mai grozavă în masă, alungă nu numai risul, dar și orice picătură de sînge din obrazul lui Zambiloiu. Doar ochii îi mai rămăseseră lustruiți de inerția hazului.

25 însă cum nici una din fețele, la fel îngălbenite ca a lui Zambiloiu, nu se aștepta, Manaru își reveni repede și rîse în silă, fluierînd și încercînd în zadar să pună un strai mai de lumină pe figura neagră-verzuie.

30 — Ia uitați-vă cum a rămas Zambilică? Mimoza... și-l privi cu ochi atît de răi, că parcă auzeai șuietul fluidului urii. Vino-ncoa', mă Zambilică! Și întinse mîna pe deasupra mesei spre dînsul, cu trei degete împreunate, așa cum faci cînd momești cățelușii. Ia loc, măi Zambilică, nu vezi că te-ai pierdut tot...

Zambiloiu se apropie ascultător.

— Șezi!

35 Și Zambiloiu șezu.

— Ce va să zică asta: „ai greșit adresa”? Ce-ai vrut să zici? Hai, spune, ce adresă am greșit? (Și vocea îi creștea)... Și unde e adresa cea bună?...

40 Zambiloiu tremura. Ochii lui erau șterși acum de orice înțelegere; buza de jos i se lăsase ca la un idiot,

și atît de confuză îi era toată înfățișarea, că părea să întrebe și el: „Unde-i adresa cea bună?”

— Unde? răcni Manaru deodată și făcu ca și cum s-ar scula de pe scaun.

Zambiloiu rămase nemișcat. Numai ochii îi crescîră de veselie, ca și cînd strigătul celui alt ar fi presărat în ei scînteierile nebuniei, iar buza i se lăsă și mai mult în jos.

10 — Care adresă? Nu pleci de-aci pînă nu-mi răspunzi! amenință Manaru.

Abia acum Zambiloiu se dezmetici.

15 „Ești idiot, ești idiot! — începu el să-și spuie în gînd, închinîndu-se cu închipuirea. Iar ai făcut-o boacănă, iar ai făcut-o boacănă! Nu puteai să taci? Nu puteai să taci? Nu vezi cît ești de prost?... Nu vezi ?...”

Adică repeta exact vorbele pe care foarte adesea le auzea din gura domnului Enache Zambiloiu, bătrînul, pe cînd trăia.

20 — Mă Zambilică, făcu Manaru, luîndu-1 cu cele trei degete de gușă ca pe un copil (și aici se simți rumoarea unei scurte mișcări împrejurul întregii mese). De ce te-ai pierdut, puiule? Zici că, intrînd la cîrnățarie, am pierdut adresa, nu? Ei, unde trebuia să nimeresc, Zambilică?

25 îi vorbea cu duhul blîndeței, mîngîindu-1 cu mîna pe obrazii stafidii. Și contactul mîinii aceleia, pe care Zambiloiu o simțea grea ca fierul și totuși vibrînd de viață și caldă, parcă ar fi avut inimă, ca o pasăre, îl făcu să bîguie în complectă prostrație:

30 — Asta s-a mai întîmplat și la alții...

— Ce s-a mai întîmplat, Zambilică?

— Tot orașul... toată lumea... la modă...

— Iar vorbești în ghicitori, Zambilică.

— Vremurile...

35 Se înecă cu totul și rămase cu restul vorbelor în gît, cu ochii holbați și gura strîmbă. Deodată uitătura cînească, pe care o simțea apăsîndu-1 ca o povară de sute de kilograme, fulgeră.

40 „Sunt mort!” mai putea gîndi Zambiloiu. Și acest unic gînd fu singura dovadă a existenței lui, în clipele acelea.

Manaru însă se însenină; oțelul din privirea-i călită deveni parcă mai maleabil, se lichefie:

– Tot orașul, așa e, Zambilică? făcu el cu veselie, pricepător. Tot orașul! răcni apoi, de parcă ar fi vroit să domine cu vocea tot orașul acesta cufundat în noapte și-n somn. Apoi scoborî, dulceag: Ei, și adresa cea mai urgentă care e, Zambilică?

Zambiloiu, căruia îi mai revenise puțină culoare în obraji, se făcu iar de ceară.

– Să ți-o spun eu, Zambilică?

Și Zambilică înțelese și el, o dată în viața lui, totul dinainte... Ochiul lui zvicniră în orbite. Și 'sîngele i se întorcea în clocot, izbindu-i piepții pe dinăuntru.

– Strada... bravo, Zambilică! Colț cu... ss... am înțeles... Ha, ha, ha... ah, ah, ah... este?

Stătu puțin ca să-și suridă gîndului.

– Ei, ce zici, continuă apoi, prefăcîndu-și glasul în behăit de miel. Așa e că acum am nimerit-o... Ho, ho, ho... Hi, hi, hi... Dă mîna coalea, Zambilică. Drept plată că mi-ai atras atenția, iată, mîine cred c-ai să... Mîine sînt la tine la masă!

Și privindu-l cu ochii fulgerători de la început, i se aplecă la ureche:

– Oare... cînd oi bate la ușa ta... îmi deschizi... Nu?... Aud?...

Pe urmă, apucîndu-l de brațe și trăgîndu-l la sine, peste masă, moale ca de cîrpă, îl sărută pe fruntea rece de mort.

– Ai zis o vorbă mare, Zambilică; toate sînt cîrnățarese!

Și făcu, cu ochii de oțel, circuitul amenințător al întregii mese. Ar fi vrut să vadă pe cel ce-ar'fi avut ceva de zis împotriva.

– Toate... cîrnățarese! mai răcni o dată bătînd cu pumnul în gol.

Se așează, zgîlțind puternic, subt căderea-i năprasnică, scaunul și dădu de dușcă, fără sifon, trei pahare mari, unul după altul.

– Toarnă, Zambilică!... Tu ai vin bun? Adică tu n-ai vie, păcătosule... Las' că-i bine. Mîine îți trimet o damigeana de cel turbat... de-acum doi ani – o ai

la nouă, cel mult zece!... Ori nu vrei s-o primești? Și zguduindu-l, cu mîna împlîntată în cutele hainei lărguțe, îi puse întrebarea definitivă: Bă, ascultă coalea! Tu nu înțelegi românește? O primești, ori n-o primești? Vorbește... că...

Glasul care răspunse păru al unui ofticos în ultimul grad:

– O primesc... tocmai bine... sunt singur...

– Minți, Zambilică... N-am văzut eu pe madam

Zambiloiu...

– Mîine trebuie să plece neapărat la socru-meu.

– Aș, pleacă poimîine, Zambilică... De atîta cînte mă bucur și eu în casa ta... (Și strîngîndu-i vîrfurile degetelor pînă la cea din urmă durere.) Așa-i că mă bucur de atîta cînte, Zambilică... afară, mă rog, dacă trebuie neapărat să plece... iacă, am și găsit cum să ne distrăm în lipsă-i: îți dau lecții de box...! Trăiască cîrnățaresele!... Și Manaru apăsă cacofonia cu plăcere răutăcioasă, privind iarăși, biruitor, la toți cei din juru-i, dintre care numai Ramură era neînsurat.

Dar ei rîdeau cu toții, dînd din umeri, ca și cînd nu i-ar fi privit așa ceva. Numai Zambiloiu vedea înfricoșat profilîndu-se aieva silueta mobilă a soției sale, surizătoare și fericită la auzul unei prietînii atît de neașteptate și de cordiale. O lăsase singură la masă și fugise la chef în seara asta, după o ceartă violentă. Prea se interesa de Ramură: cum se poartă în fața lui Manaru? Dacă-l privește drept în ochi? Dacă rîde cu dinții lui frumoși? Și cite altele. Și mai ales o vorbă a ei îi țiuia neconținut în auz ca o musculiță lipită în ceara urechii: „Părerea mea e c-a fost proastă; oricît de bine ar fi Ramură, tot mai bine e Manaru, incomparabil!”

– Rîzi, Zambilică, răcni Manaru, strîngîndu-l cu căldură la piept. Rîzi, n-auzi?

Și Zambiloiu rîse ca să scape de strînsoare. Iar cele trei renclode luminară pînă tîrziu în noapte ceremonia... Manaru fu preocupat numai de Zambiloiu; îi turna vin pe gît și-l strîngea în brațe cu pasiune. Iar Zambiloiu se împăca la gîndul că nevastă-sa găsea mai bine pe Manaru, tocmai pentru a-l liniști pe dînsul, care tuna

și fulgera contra lui Ramură, în aprinsa discuție avută.
Dinspre răsărit începură să curgă apele murdare ale dimineții.

— Vine toamna, șopti cineva.

5 Și la această veste toți se sculară să plece, de parcă șoapta, pe care nu știau de pe ce buze venise, îi umpluse de-o neașteptată îngrijorare.

Manaru nu slăbea de mijloc pe Zambiloiu. Acesta îl apucă tremurător de mână și-i șopti rugător în ureche:

10 — Nu veni... te rog, nu veni...

Atît de rugător, că Manaru îl privi o clipă nedumerit; și la lumina palidă ca de candelă a ochilor ace-lora măriți parcă de-o durere fără seamăn, ochii de oțel se lăsară în jos.

15 Candelele luciră mai viu, dar privirea metalică se ridică din nou neînduplecată și le stinse.

— Hm, dar eu... eu cum rămîn?...

Și după ce ochii i se mai coborîră o dată în pămînt, în vreme ce Zambiloiu rămăsese cu gura căscată, șopti
20 cu vocea scăzută, pe gânduri:

— De ce te temi... Doar vin ca oamenii cu gînd cinstit... Apoi crezu nimerit să-i lămurească: Am nevoie de prieteni... de prieteni mulți și buni... înțelegi... mă sufoc...

25 în cele din urmă ca să nu mai lungească explicațiile, conchise categoric: îmi trebuie sfatul și veselie voastră! Altfel se întîmplă lucru mare...

Zambiloiu se infioră, iar Manaru, a cărui închipuire plana cu totul în altă parte, se scutură ca de-un vis
30 rău și cu puteri reînnoite de veselie urlă răgușit de vin:

— Să ducem pe Zambiloiu acasă. Ura!

— Trăiască Zambiloiu!

— Uraa!

35 Și porniră cîntînd:

Pe-al nostru steag e scris unire...

40 îl luase în brațe ca pe-un copil; iar Zambiloiu, ca să se țină bine, îl apucase cu mîna pe după gît, rugîndu-l în ureche, cu căldura gurii aburite de duhoarea alcoolului:

— Nu veni, te rog... ce ți-am făcut?

Și mai pe urmă, necăjindu-se pînă la lacrimi pe propria lui prostie de-adineauri: Cum dracu cășunași, nenișorule, tocmai pe mine?

5 Globul din mijloc se stinse și rămaseră numai cele trei renclode misterioase din prunul cel mare; atunci cerul se desluși mai bine. Dreptunghiul Orionului se ridicase hăt binișor cu buzduganu-i de pe piept; iar cei doi cîni de vînătoare tocmai își scoteau boturile de după crestele coperișurilor, la răsărit.

10 — Mi se pare că o să fie o toamnă dulce și lungă, își dădu cu părerea Năsturaș.

Dar vorba, care o porni astfel pe mersul vremii, fu schimbată odată cu apariția lui Manaru, la braț
15 cu Zambiloiu. De două săptămîni Manaru îl trăgea pretutindeni după sine, ca pe-un trofeu. Cînd Zambiloiu ridică pălăria să salute, toți ochii se îndreptară ca de obicei stăruitor spre chelia-i strălucitoare, cercetîndu-i, mîngiitori și prietinești, tîmplele.

20 El rîdea prosteste cu gura, cu chelia în care becurile tăiau muchii lucioase, cu toată înfățișarea lui chilugă. Pîndi, pînă cînd Manaru se încurcă în ițele unor neașteptate și îndrăznețe considerații asupra „câsnicieii moderne”, și fugi. Tîrziu Manaru băgă de seamă dezertarea. Și făcu spume de minie.

25 — Mă duc să-1 aduc din pat! răcni el cu hotărîtă strășnicie. îl smulg de lingă *Eliza* și-1 aduc!

Îi spusese pe nume doamnei Zambiloiu și amiciei *în-* cuviințară cu zîmbete și clipiri. Iar Măruntache se puse
30 pe rîs. Hohotu-i greu cutremură noaptea.

— Mănărică, va să zică putem să te felicităm, întrucît privește madam Zambiloiu, luă el pe urmă cuvîntul.

Toți ceilalți își arătară dinții.

35 — Ce vreți să ziceți? întrebă Manaru cu un surîs șăgalnic de prefăcută nevinovăție. Nu vă înțeleg...

Mesenii își arătară acum și gingiile.

— E, lasă, craiule! făcură cîțiva.

Și luat de șuvoaiile curiozității lor neconținut ofensive, Manaru căzu în plină indiscreție ca un pietroi
40 la fund.

El dădu amănuntele cele mai picante cu putință și discută critic calitățile și defectele intime ale Elizei, nu fără să protesteze împotriva celor prezenți că-l trag neconținut de limbă.

5 Dar observă de la un timp că atenția generală se destrăma încetul cu încetul. Manaru vru s-o concentreze din nou asupra spuselor sale, împănind evocarea cu câteva boabe de piper. Degeaba! Ascultătorii căscau, iar unul chiar îndemnă:

10 – Mai dă-o dracului!
– Va să zică nu s-a schimbat! adăugă un altul.
– Exact așa cum ne-a descris-o și Silvestru.
– Ce Sivestru? Dar Năsturaș, aici de față.
– Și Goruneanu.

15 – Și Gorunescu... Ce-mi faci semn? Ce te mai dai în lături...

– Ca să nu mai vorbim de Ramură, eternul crai...
– Bine, dar ea începuse într-un rînd cu toți băcanii, ba chiar și cu băieții de prăvălie, așa-zișii - „funcționari comerciali”, de nu mă înșel taxa era două sute de lei.

– Eu nu i-am plătit nimic, se mîndri Ramură.
– Mănărelule, tu i-ai trimes o damigeana, așa-i? reluă Mărunțache. Hoțule! Și cu cadoul de ne povestii... cam scumpișor... tot ea ți-a rămas datoare...

25 Manaru îngălbeni. Un necaz orb îl plesni peste ochi. Și avu lămurit impresia doborîtului, care încearcă să se ridice din băltoacă și căruia prietinii cei mai buni, cei mai apropiați, toți prietinii la un loc îi dau cu piciorul să-l trîntească înapoi.

30 Mîndria înfrîntă îl frigea acum ca jarul, suflat de foaia miniei. Cum stăteau astfel în jurul mesei, păreau – și el și ceilalți – o ceată de dulăi dușmani în preludiul luptei: nimic altceva decît rînjete și horcăieli. Manaru lămură în sufletul lor, pretutîndeni, același tipăt mut, înfîngîndu-i-se în auz: „Ai greșit adresa!” – care se traducea de la sine în umilitoarea comparație: „Ce deosebire zdrobitoare între cîrnățăresele tale și izbînda lui Ramură, eternul crai!”

40 în ochii lui Manaru oțelul mai scînteie aspru, de câteva ori, apoi se schimbă iarăși în lumină de triumf.

– Ce v-am spus eu? Toate sunt cîrnățărese! strigă el și izbucni în rîs. V-am spus sau nu?

Rîse cu poftă mare, privindu-i pe rînd și asigurîndu-i: De-acum ceva nou!

5 Iar ochii îi jucau neconținut încap cala viezure* pripeau ca soarele verii înainte de ploaie; răsfrîngeau lăcomia marinarului poposit în bordel, din lunga-i călătorie.

10 Frunțile soților coborau sub ochiul dezvățat. Cu privirile plecate-n farfurii, zîmbeau fără vlagă, temători. Și păreau că așteaptă cu gîtul strîns vorba cea nouă a lui Manaru ca pe-o sentință.

15 Numai Mărunțache, formidabil, rîdea din toată inima. Statura-i privilegiată îi asigura, cu dimensiunile neobișnuite și-n raport invers cu numele, pacea domestică.

„Pe care?” părea că spune Manaru, plescîind din buze și privindu-i pe rînd.

20 Cei cu neveste mai urîte sau mai vitrege de fire își mișcau mai în voie grumazul; cei ce și le știau sprințare și cu ochi fugăreți rămăseseră cu el înțepenit, așa cum fulgerul din ochii scrutători îi apucase.

25 Situația începea să devină penibilă. În obrajii loviți prea pe neașteptate se întorcea singele. Și revolta se aprindea sub sprîncene, în tăiușuri de sclipiri. Dar ea strălucea dirz cît timp ochii stau infipți în farfurie; cum se ridicau la Manaru, culoarea li se muia, iar fețele se desfăceau în creștăturile rînjelului umilit, ca un rînd de cepe plesnite de un pumn viguros.

30 Atunci reapăru Zambiloiu.

35 Întunecat și hotărît, cu ochii zgîiți asupra lui Manaru, el aluneca în noapte printre mesele posomorite, ca o umbră. Într-atîta figura-i era descompusă că nici nu-l recunoscuse la început; iar cînd apucă în lumină, se speriară de înfățișarea-i sălbatecă. El se înțepeni drept în fața lui Manaru și ochii îi țîșniră de scînteie. Se sili din greu să-și desfacă gura încleștată și falcile articulare amenințător:

– Domnule...

40 Și atît. Falca de jos începu să-i tremure, iar obrajii se făcură pămîntii.

– Ce-i cu tine, Zambilică, îl încuraja Manaru.
 – Domnule! repetă cavernos Zambiloiu și tăcu iar, făcînd eforturi să-și aducă în gîtlej amenințarea, somarea, sau cine știe, provocarea pe care o pregătise acasă sau pe drum.
 – Eu credeam că te-ai culcat, Zambilică, încercă să-l împăciuiască Manaru, pus pe pozna. Doamna Eliza nu s-a culcat? întrebă apoi de-a dreptul pentru a tăia orice curaj în inima revoltatului.
 10 Dar acesta nu se dădu bătut:
 – Domnule, cu începere de mine, nu mai calci în casa mea ...
 Și toate aceste cuvinte le pronunță îmbrăcate de hotărîre nestrămutată. Pieptu-i era nespus de agitat,
 15 trădînd discuția violentă avută puțin înainte cu doamna Zambiloiu.
 – Păi de ce, mă Zambilică?
 – Domnule, cît a fost glumă a fost... orașul a început să murmure...
 20 – Acum, noaptea, băgași tu de seamă, Zambilică, asta, cînd doarme tot omul?... De cînd tot murmură, Zambilică ... De, nu știi tu, lumea... parcă tu nu murmuri ... Hai, ia un pahar de vin, colea... treci odată cînd îți spun...
 25 – Domnule! Eu vorbesc serios! Eu te-am primit în casa mea ca pe un prietin și dumneata ai încercat să intri în lipsa mea... în orele de biuro...
 – De cîte ori am încercat, Zambilică?
 – Cum de cîte?... Astăzi! Și totdeauna ușa-ți va
 30 fi încuiată...
 – E, atunci ia loc...
 – Crezi că mă sperii? Eu te vestesc prietenește; de mine n-ai ce mai căuta...
 – Adevărat!... De mine n-am să mai vin, Zambilică...
 35 He! ești mulțumit acum?... Hai, ia loc, și hai noroc!
 Figura lui Zambilică se destinse. Și chiar toată persoana lui se destinse. Lung și ciolănos, păru și mai lung și mai ciolănos.
 – Va să zică, ne-am înțeles! mai îndrugă el, sur?
 40 prins de repede izbîndă.
 – Bate mîna, colea, Zambilică!

Zambiloiu privi la ceilalți, dădu din umeri a: „nu vedeți cum-ii?” și începu să ridă îngăduitor. Și bătut mîna lui osoasă în palma întinsă și răsunătoare a lui Manaru, care-l apucă strîns și-l trase pe scaun.
 5 Zambiloiu sorbi totuși pe gînduri paharul rubiniu. Dacă nu-i decît tot o glumă de-ale lui? N-are acum vreme de ceartă și-ți făgăduiește orișice...
 – Noroc, Zambilică! Paharele se apropie și neas-tîmpăratele raze de rubin se împreună; ai crede că
 10 țîșnesc din mica explozie a ciocnetului.
 Zambiloiu văzu pe fețele celelalte zîmbete fugare. Va să zică, mă minte, gîndi el. Va să zică, își bate joc de mine! Ochii îi scăpărară și oasele capului îi intrară și mai adînc, pe dedesubt, în pielea întinsă și galbenă.
 15 Se sculă în picioare și, tremurînd de furie, sparse paharul de masă:
 – Domnule, eu nu glumesc deloc, înțelegi... Cu asta nu se glumește...
 Vorbea pe nerăsuflăte și șuierat, și cînd tăcu, falca
 20 de jos se porni iar să joace.
 Săltîndu-se puțin și doar apăsîndu-l cu un deget pe umăr, Manaru îl așeză din nou pe scaun:
 – Șezi, bă, jos... că te ia mama dracului! Bea și taci! Cînd îți spun că nu mai viu, nu mai viu... Cînd
 25 ți-am spus că viu, am venit... vorba mea e vorbă...
 Risul lui Mărunțache se porni formidabil zguduind masa; ceilalți rîdeau în silă. Zambiloiu privi uimit la ei și nu mai știu ce să creadă. „De venit nu mai vine, asta-i lucru hotărît! Parcă, hm! Ce-l oprește să nu spună altfel. Dar de ce nu vine? De ce nu *mai* vine? Să se fi speriat de amenințare?...” Zambiloiu îl pri-
 30 vi pe subt gene și-i cîntări structura de fier. „Haida-de... Și nepăsarea cu care vorbește acum de cu totul alte lucruri. Bine, bine! Hotărît că nu mai vine! Dar de ce, de ce?”
 35 Un fel de umezeală rece îi cotropi încheieturile și o durere grea i se lăsă în cap. Și cu ideea următoare, o furie oarbă îi năvăli cu valuri de sînge în față:
 – Și... adică... de ce? întrebă el tare, cu ochii
 40 arzînd de friguri în ochii lui Manaru. De ce ziseși dum^neata așa... că nu mai vii...

– Păi nurmi spuseși tu, mă... să nu...
 – Bine, bine... dar așa... ai zis așa... ca și cum...
 – Ca și cum ce ?
 Zambiloiu se încurcă de tot. Masa păru că râde
 5 singură, căci se zgâlțâia ușor de pîntecele, umflat peste
 măsură de veselie, al înconjurătorilor. Pe buzele tutu-
 ror era un sîsiit de gîște, care, după sfortări disperate,
 plesni într-o ruptoare năpraznică de hohote. Iar la
 10 veselia ce se dezlănțui nebună lua parte și paharele,
 ciocnindu-se subțirel.
 Zambiloiu îi privea grozav de holbat, ca și cînd
 nu și-ar fi crezut ochilor. Cînd ? Aceasta era întrebarea
 care i se plimba prin creier ca un ac înghițit prin sto-
 mah. Cînd ? Și numaidecît pe ochi i se așternu un luci-
 15 gros, sclipitor, și boabe mari, improșcînd raze de dia-
 mant, se lăsară în jos, pe rădăcina nasului. Se alergau
 una pe alta ca pe un șiret mătâniile de chilimbar, tot
 mai mari și mai repezi.
 Apoi dintr-o dată, cu o smuncitură bruscă, o mîna
 20 nevăzută îl smulse de pe scaun. El se clătină de cîteva
 ori, se întoarse pe picioarele subțiri și porni îmbrîncit
 de mîna nevăzută, ca un copil orbit de plîns.
 în urma lui și-a rîsului înghețat, se lăsă tăcere
 desăvîrșită. Se sculară să plece. Priveau pe furiș pe
 25 Manaru, care rămăsese visător, surîzînd la culoarea
 carafei. Și ochii lui parcă erau acoperiți de aceeași rețea
 lucioasă. Dar se scutură ca de frig și, vîrîndu-și mînile
 în buzunare, se ridică și el. Din ochi îi dispăruse orice
 urmă de lucru și culoarea metalului mat își făcu loc
 30 mai rece și mai rea ca întotdeauna.
 Porniră. La poartă, înainte de a se despărți, rămaseră
 iarăși cîtva pe gînduri, muți, în noapte.
 – Curios, făcu cineva. Adică el să nu fi aflat pînă
 acum nimic...
 35 în iarna care urmă, lungă și moliie, jilavă și no-
 roioasă, Manaru porni o adevărată vînătoare printre
 femeile prietenilor. Era de-ajuns să le vadă singure pe
 stradă, ca din cîtiva pași să le ajungă și să înceapă
 depănatul curtenitoarelor tirade, bălțate de spirite, cînd
 40 mai ieftine, cînd mai izbutite, după obraz. Desigur nu

se sfia să intre în vorbă chiar cînd doamna era însoțită
 de bărbat; ba căuta să se întîmple astfel pentru a
 risipi îngrijorarea stîrnită de glumele cu Zambiloiu. A-
 tunci, de bună seamă, cuvîntul era măsurat și ideile
 5 pe care le emitea, cîntărite cu precizie de balanță spițe-
 rească, pompau departe peste subiecte pline de tot în-
 teresul, însă îndeajuns de asigurătoare pentru deplina
 pace a căminului. Cu o abilitate pe care experiența
 i-o făcu uimitoare, el aducea convorbirea de pe un
 10 tărîm pe altul, ca apele unui rîu năvălaš. Cînd băr-
 batul era de față, doamna Manaru era terfelită în
 modul cel mai necruțător cu putință; și nu înceta
 filipica, pînă cînd asistenții nu interveneau în ajutorul
 15 celei absente. Cînd însă se găsea doar între patru ochi
 cu vreuna, atunci povestea se schimba. Preamărea cu
 toată admirația de care era capabil pe nevastă-sa, ce
 știuse atîta vreme și cu atîta tact să-și acordeze inima
 în două strune; și nu înțelegea surghiunul pe care
 20 singură și-l prelungea acolo, la vie, cînd aici ar fi aș-
 teptat-o aceeași libertate (Dumnezeu e martor!), pe care
 a știut totdeauna, tainic și înțelegător, să i-o dă-
 ruiască ! (Doamna Manaru primise poruncă severă prin
 vier să nu cumva să se urnească spre oraș, fără cuvînt
 de îngăduire, că mare nefericire o așteaptă.) Cu Ramură,
 25 în seara de la „Grandiflora”, făcuse o șotie – cum de
 altfel a și ieșit toată împrejurarea din noaptea aceea
 – tocmai pentru a-i pune în ochi mai cu temei (ca să-i
 slujească și lui cînd va fi însurat) prăpastia ce desparte
 30 vremurile de altădată, „de vremurile ce-au început să
 scalde, cu binefăcătoarea lor civilizație, pînă și bietul
 nostru orașel”.
 Aci verva lui Manaru creștea amarnic în „saloanele”
 pe care le frecventa zilnic. Lua cu înflăcărare apărarea
 35 soției copile, care vine ca o „mielușea curată” Ja pieptul
 bărbatului totdeauna mai în vrîstă, vițiat și istovit
 de orașele și școlile pe unde a umblat, care sînt mai
 mult școlile vieții și ale desfrîului. „Nu! Femeia trebuie
 să cunoască și ea anii vîrstei celei mai frumoase. Lu-
 bească-și soțul cît va pofti. Dar alături de el iubind
 40 pe copilul de aceeași vrîstă cu ea, zburdalnic și naiv ca
 și ea, sau pe cel ce a rămas cu inimă de copil, în sfîrșit

pe cel de al treilea, pe amicul casei, cum se spune și care se impune pe zi ce trece, tot mai mult, în lumea cultă, ca o necesitate socială. Dar poți convinge pe vreunul din bărbații mucigăitei noastre urbe de acest lucru? O, de ar ști ei că numai așa vă pot apropia, cu adevărat, pe dumneavoastră, soțiile lor, că numai așa vor putea goni ura și prefăcătorie dintre cele două sexe! Răspundeți dumneavoastră, aci, de față, singurele în drept să răspundeți, întâi ca femei pur și simplu și pe urmă ca iemei culte?"

Și ele, care nu se știe ce-ar fi făcut ca femei „pur și simplu”, se grăbeau să răspundă afirmativ ca femei „culte”.

Însă asiduitatea vizitelor lui în anume case, la ore cînd de obicei bărbații erau la cafenea sau cu ocupații, precum poate și unele șoapte scăpate de ascultătoarele mai puțin culte, produsese în mod firesc din partea soților amenințată reacțiunea fatală. Cel mai revoltat dintre ei, inginerul Mișu Ignătescu, interzise formal lui Manaru, într-o seară la Gustav, la aperitive, să-i mai calce pragul. Dar ironiile lui Manaru, incomparabil mai sfichiuitoare ca răspunsurile lui Ignătescu, precum și felurite gesturi cam nesărate din partea celui dintâi, ca de pildă ciocniri brusce pe trotuar, provenite din întoarceri neașteptate, prea violente, ca firavul necăjit să nu dea trei pași în lături, cu un „pardon”! cerut în bătaie de joc; apoi chemarea care nu admitea zăbavă a chelnerului tocmai cînd Ignătescu, singur la o masă opusă celei a lui Manaru și a numeroasei sale suite, bătea în farfurioară comanda sau porunca zorit plata; apoi oprirea deodată a muzicei la bal, tocmai cînd surioara lui, venită dintr-un oraș vecin, făcuse primii pași de dans; apoi, pe lângă multe altele, un cîntec în sfîrșit cu o strofă ad-hoc, făcînd aluzii prea spirituale, ca să nu devină populară, la nu de mult trecuta administrare a unor fonduri comunale concesionate inginerului printr-un contract foarte îngăduitor; toate acestea izbutiră în cele din urmă să determine pe cel năcăjit să facă singur precum zicea *el mea culpa* și să vie cu mîna întinsă la Manaru, asigurîndu-l că s-a lăsat influențat de îndemnuri străine; că

„scrutîndu-și conștiința” s-a convins că nu are dreptul să-i facă nici un „proces de intenție”; că „vagabondajul” lui Manaru prin domiciliile amicilor îl explică prin „necesitatea inexorabilă” de a-și deschide sufletul asupra decurîndei lui amărăciuni conjugale; „cui? — celor mai buni duhovnici: femeile”; și că a văzut în sfîrșit că datoria lui ca prietin și a tuturor prietinelor, în aceste momente, departe de a-l alunga, dimpotrivă, trebuie să fie a-l aduce în mijlocul familiilor, ca prin viața tihnită ce-o duc cu femeile și copiii și prin bunele exemple să-l tragă la o parte din drumul pierzării. Iar în surdina, celorlalți, Ignătescu le mai adăuga că opreliștea stîrnește curiozitatea și nesațul și că femeia, „fir-ar a dracului ea să fie, domnilor, s-o pui și-n clopot de sticlă, dacă-i sămînță rea, tot degeaba!”

Firește, neașteptata retractare produse consternare tocmai în rîndurile prietinelor celor mai buni ai lui Manaru și celor mai des vizitați de el. Dar nici unul nu mai avu gustul să parcurgă curba descrisă de supărătul din ajun, pentru a reveni ridicoli la punctul de unde trebuiau să pornească. Pe de altă parte, femeile asigurară în mod unanim că, în mijlocul lor, Manaru e de o cuviință exemplară, că nu arare este de o tristețe care-ți face milă și că deprimarea lui merge pînă acolo, „încît uneori ochii i se umplu pînă și de lacrimi”.

— Un băiat atît de bine, atît de corect, cu trăsături atît de nobile, și de ce să n-o spun, un băiat atît de frumos!... Ce-a găsit idioata aceea de Frosica la rotofeiul de Ramură?... Altfel, dragă Mișule, dacă și-ar permite...

Cu aceste vorbe își termina de obicei doamna Ignătescu părerile ei asupra lui Manaru, cînd „mai discuta” cu bărbatu-său sau în societate.

Și-n vreme ce soții surîdeau mulțumiți, numai ele în de ele observau cu strîngerii nervoase în colțul gurii că ochii celei care a sfîrșit de apărut pe sărmanul năpăstuit planau încă deasupra convorbitorilor, se pierdeau ca într-o ceață depărtată, împăienjineau de parcă ar fi descoperit acolo ceva extrem de delicios.

5 într-o zi, după ce conduse pe Ignătescu la gară, Manaru se grăbi să sune la intrarea minunatei vile în stil românesc, pe care acela abia o clădise puțin timp după expirarea contractului cu primăria. Cinsti frumos, ca de obicei, pe ochșica servitoare, ce grăbi să-i deschidă la dinainte convenitul semnal, dându-i binețe cu ochii ei mari, recunoscători. Din salon, glasuri ajungeau lămurit pînă în antreul unde Manaru sfîrșise tocmai de scos blana și-și potrivea cu mîna părul negru, lucios, dinaintea cuierului cu oglindă.

10 Soneria răspunde de-a dreptul la bucătărie, iar sosirea lui fu anunțată, ca și pînă acum, de către servitoare, doamnei Ignătescu prin semne convenționale; altfel nu se explică frîntura imprudentă de conversație pe care Manaru o prinse distinct, prin ușa puțin întredeschisă a salonului de primire:

15 – închipuiește-ți, draga mea, venind încoa, nebunul ăla de Manaru m-a persecutat pînă-n poarta ta... Dar ce insistențe!... Cuviiicios, desigur, însă m-ametise...

20 Manaru, care, văzînd că sunt musafiri, o luase spre o ușă alăturată, cîrni acum spre salon. Cunoscu glasul. Era într-adevăr al enormei doamne Mărunțache, singura din oraș pe care-și impusese s-o respecte, nu atît din cauza dimensiunilor ei neobișnuite ce păreau să aibă farmecul lor, cît a prieteniei cu Mărunțache, cel cu haz mare și veșnic cu asmuțarea pe buze, cînd Manaru îi încredința la ureche ultimele succese și recentele năzuinți.

30 La vederea noului venit, doamna Mărunțache avu un gest de spăimîntată surpriză: Manaru nici măcar n-o zărise în ziua aceea, cum nu-și amintea s-o fi întîlnit de săptămîni întregi. Totuși (pentru că din vorbele ei își văzu imaginea reflectată în dorințele tuturor, ca într-o încăpere tapetată peste tot cu oglinzi) se prefăcu că n-a auzit nimic și se purtă într-astfel încît luminează cu totul figura dolofană a statuei de carne – mai ales că apariția lui, îndată după venirea ei, îi întărea spusele – și întunecă repede, repede, chipul, pe care n-ai fi știut deosebi albul de roz al doamnei Ignătescu, cuprins de mînia roșie-aurie a

cîrlionților creți și zburdalnici, ca de para unui foc tainic și de neînțeles.

5 Vizita se scurtă de la sine și el fu gata să conducă pe doamna Mărunțache acasă și chiar să mai zăbovească acolo timpul cît fu nevoie să sădească în tîmplele absentului Mărunțache micile excrescențe, pe care acesta, sigur de sine, le căuta cu atîta ardoare pe frunțile celorlalți.

10 Rămasă singură, doamna Ignătescu fu zguduită de-un teribil acces de lacrimi cu trîmbe de furie, ce fu potolit instantaneu, ba chiar transformat într-un adevărat transport de bucurii divine, cînd se pomeni cu Mișu Ignătescu, năvălind pe ușă, ca adus de vîrtejurile crivățului stîrnit pe neașteptate afară. Ignătescu povesti că s-a întors de la stația apropiată, cu trenul ce venea din contra, motivînd că uitase tocmai lucrul cel mai important întru reușita scopului călătoriei sale. Ori, cu acest negîndit prilej, el arătă doamnei dovezile unei nețărnuturite iubiri, așa cum nu s-a mai întîmplat de cînd o luase. În tot timpul îi săiută mai ales încheieturile degetelor, și din vorbele lui îngîinate ca în delir și din faptele lui, cineva străin ar fi putut crede că e împins la aceste nebunii subite de-o frenetică recunoștință. O ridică în brațe, se îmbată de aroma părului ei îmbibat cu esență de roze, o privi cu duioșie în ochii mari, neconținut schimbători între verde și căprior și ceti acolo cea mai limpede, cea mai naivă sinceritate. Pe urmă se despărțiră într-o mare efuziune de șăgalnicii și noi dezmierdări, el ca să plece a doua oară la gară – de astă dată de-a binele – ea să se așeze la măsuta ei trandafir, ca să aștearnă pe-o foaie, la fel de trandafir, cuvintele:

35 „Vino neapărat. Mișu întors inopinat ca să plece a doua oară, liniștit și definitiv. Amănunte îți voi da personal. O să murim de rîs. Te aștept.”

Fără, desigur, nici o iscălitură.

40 O chiti, o puse în plic la fel, și dînd-o servitoarei, i se păru, privindu-se fugăr în oglindă, o petală smulsă din trupul ei, ca să fie purtată pe vînt... vorba cîntecului...

5 Și într-o bună zi invidia femeiască plesni ca gheața
 în mai multe locuri, zgomotoasă, în câteva din saloanele orașelului, la mesele de pocher. Răsunară violent apostrofări, dezvăluiri senzaționale, epitete tari, injurii. Dulci intonații de privighetoare se schimbă în ris rău de huhurez sau în indignare de păun. Ieșiri precipitate uimică servitoarele, uși trântite de mini înmănușate cutremurată antreele.

10 A doua zi unii începură să ridă, dar Manaru rîse mai tare și le-ngheță hohotul pe buze. Căci risul lui strîngea ca frigul și era ascuțit ca sloiul de gheață. Năsturaș îl provocă în mod public să dezmință calomniile ce circulau de la o vreme în jurul soției sale, „care, domnule, niciodată nu s-ar înjosi să imite tîrîturile

15 altora”. Și apăsă pe „altora” cu un curaj care stîrni admirația auditorilor. Manaru, neconținut rîzător, dezminți cu plăcere:

— Ei iaca, am dezmințit, Năsturaș, acum cred că ești mulțumit și rămînem prieteni.

20 — Nu așa, domnule, nu așa, spumegă de furie Năsturaș în fața acestei seninătăți.

— Dar cum, Năsturaș...

— Cum, dar cum? Și rămase el însuși atît de mirat că nu mai știu ce să mai spună.

25 Și pentru că bolboroseala ce-i măcina gîtul, și din care țîșneau silabe desperecheate și stropi de scuipat, tindea să transforme în comicărie eroica lui ieșire, izbuti să rostească de mintuială:

— Pe cuvînt de onoare, domnule...

30 — Pe ce vrei, Năsturaș.

Hotărît lucru! Era de-un cinism atît de feroce Manaru în răzbunarea lui pe întreaga lume, încît toți conveniră că trebuie să se ia măsuri urgente.

— Pe prinsoare că nu e adevărat nici a mia parte

35 din ce se spune, domnule! însă nebunul trebuie legat! Ne compromite familiile, ne demoralizează nevestele.

— S-a isprăvit! Asta-i tactica lui, să ne zdruncine credința în femeile noastre.

— Să credem c-au fiert toate în același cazan de

40 ciorbă cu nevastă-sa.

O conspirație avu loc în grădina „Grandiflora”, lipsită de scaune și mese în miezul unei nopți călduțe de februar. După dezbateri extrem de însuflețite, în timpul cărora se respinse cu majoritate covârșitoare propunerea tragerii la sorți a celui care avea să aducă singur la îndeplinire mandatul conspirației, se votă în unanimitate o bătaie la care să ia parte toți cei prezenți, pînă la complecta scoatere din funcțiune a celui condamnat.

5 Livizi, cum le șade bine unor conspiratori, își dădură mîinile cruciș, înfășurați ca niște miri romantici ai nopții și ai întunecimilor în beteala firavă a lunii.

10 Cineva scoase ceasul. Discutaseră cam mult. Era ora patru dimineață. Și tuturor de față li se păru că aud patru lovituri grele, grave, sinistre, bătînd darabana destinului. Sentința era deci pecetluită de vrerea sorții.

15 Porniră hotărîți și tăcuți. Țepile metalice ale bastoanelor căzură surd pe pămîntul înțelenit.

20 La poartă se opriră.

„Unde-o fi? Unde-1 găsim? Unde-1 pîndim?...”

25 Zambiloiu, care mergea în frunte, fu oprit de tăria acestei probleme, aruncată din urmă ca o piatră în capu-i involvurat de dorul răzbunării. într-adevăr unde ar putea să fie. Poate s-a retras din vreme și s-a culcat ca un om cuminte! Păcat de bunătate de avînt. Pînă mîne le trece imbecililor ăstora... Aș, ce să se culce? Manaru, pe luna asta! Doamne ferește! Cine știe cu nevasta cărui din dobitocii de față împarte acum dulceața așternutului! în orice caz, la el, la Zambiloiu, nu putea să fie... și avu parcă un vag simțimînt de ușurare...

30 Rînji și strigă cu veselă răutate:

35 — E, la care... o fi acum? (Era să zică „dintre noi”, dar îi fu frică.) însă siguranța că la el nu mai poate fi îi schimbă repede ironia în durere. Și i se păru bucuria lui dintăi un pumn de apă aruncată de la etaj și înghețînd la mijlocul drumului.

'— Aşa-i, Zambilică, ai dreptate, pe la tine a trecut demult!

Atunci ochii lui scînteiară iarăşi răi şi începu deodată să fredoneze:

5 Unde-o fi
 Unde-o însera,
 Pe-a cui mină s-o culca.

Un freamăt trecu printre conspiratori la auzul groaznicelor versuri:

10 — Mi se pare, şopti Gorunescu, că-1 văzui spre seară apucînd-o pe Tudor Vladimirescu.
 — Cum ți se pare? tresări nervos Goruneanu.
 — Adică, vorba ta, nu mi se pare deloc...
 — Ți s-a părut.
15 — Nu mi s-a părut deloc. Era pe strada ta și da tîrcoale cam prin împrejurul tău.
 — Pentru ce nu mi-ai spus pînă acum...
 — M... mi-era greu... mă-nțelegi... însă, dacă nu mă înșel, parcă s-a ridicat puțin în vârful picioarelor,
20 în fața ferestrei, aia... luminată cu roșu...
 — Parcă, dacă nu mă-nșel... mi se pare; să nu crezi că sînt d-ăia cărora să... pe care să... care să...
 — Auzi acum și p-asta ... eu spun ce văzui, băiete, și zic... să-1 așteptăm cum intri pe Tudor... asta e...
25 — Și eu spun că e la nevastă-ta...
 — Nu fi porc.
 — Porc ești tu...
 — Stați, nu vă certați, interveni Ignătescu... Apoi dac-o luați așa... niciodată... uite d-asta și-a bătut
30 joc și de unul și de altul... pentru că am ascuns... Ascultați ce vă spun eu: Goruneanu ... poate să aibă mai multă... dreptate...
 — Adică vrei să spui că eu, întrerupse Gorunescu.
 — Nu tu! Goruneanu are dreptate. De cîteva zile
35 dă necurmat tîrcoale pe Regina Măria...
 — Trebuie să fii nebun și tu... Păi cînd îl văzui eu pe Vladimirescu...
 — L-oi fi văzut... Eu îl văzui pe Regina Măria, dinaintea porții tale, șopocăind cu băiețașul ăla care-1
40 ai în curte.

— Măi Ignătescule, știu, dragă, că ai interes ca să le cobori pe toate la nivelul... (și bătîndu-se cu mîna peste gură)... în sfîrșit, *nontina odiosa*... însă vezi și tu... că...

5 O palmă puternică răsună deodată în tăcerea desăvîrșită.

— Și ce dai așa, măi păcătosome? răcni de astă dată Luncescu... Ce te mai ferești în dosul palmelor? A ajuns scandal public povestea cu nevastă-ta. De șase luni de cînd ți-e musafirul cel mai credincios...

10 Bărbia lui Ignătescu începu să tremure. Palma lui descrise din nou, fulgerător, o frîntură de cerc spre obrazul negru și uscat al lui Luncescu. La jumătate de drum, însă, se opri, împiedecată de brusca și imperioasa nevoie a unei explicații.

15 — Ei și de ce crezi tu, măi dobitocule, că vine de atîta amar de vreme? Să spun eu! Pentru că întîmpină rezistență, negliobule; pe cînd la tine și-a făcut omul treaba demult, a scuipat și a plecat... n-auzeai cum își bătea lumea joc de tine?...

20 Luncescu se clatină, cît era de lung și de subțire, ca un par desțepenit din strînsoarea voinică a pămîntului.

25 Și micului discurs al lui Ignătescu, îi urmă repede deschiderea ostilităților, care fu marcată printr-un ropot grăbit de palme, ca o țacăneală de mitralieră.

Pe urmă bastoanele intrară în funcțiune și tabăra se-mpărți în două.

30 Numai Zambiloiu sta deoparte și contempla trist împrejurarea: cu ce plăcere și-ar fi întins și el spinarea acestei ploi binefăcătoare, dacă i-ar fi rămas numai o sămînță de nădejde.

35 Lupta trezi resentimente vechi. Cuvinte, de luni întregi oprite în gît, își făcură loc minioase. Bastoanele şuierau. Pumnii, bizar, cu cît deveneau mai grei, cu atît săreau mai agil. Gardistul speriat din somn începu să fluiera; iar prepusul domnului Alexandru Cocoșel pentru a-i păzi grădina peste iarnă, cu ochii cîrpiți și îmbrăcat pe jumătate, începu să se văicărească milog:

– Aoleo, boierilor... cîrmiți mai pe stradă, că-mi spargeți geamurile!

O lovitură greșită îl reduse însă la tăcere.

5 Dar atunci un glas îngrozitor, pătrunzînd în noapte ca o voce supranaturală din scripturile sfinte, răgi un chiot prelung umplînd toată bolta cerului și tot orașul întunecat. Și ca la un semnal divin, taberele se despăr[^]țiră; combatanții înlemniră cu gesturile în aer.

10 Din neguri, în mantia-i de cauciuc, apăru silueta zveltă a lui Manaru.

– Ce dracu v-a apucat, dragii mei?

El înainta cu pasul lui larg, cu ochii rîzători în bătaia becului infirm al străzii, cu suflul beat de cine știe ce nou succes. Mîna lui despică grămada ca barda 15 voievodului și de îndată se găsi tocmai în inima încăierării, unde degetele lui Gorunescu stăteau încă încurcate în chioturile jiletcei lui Gorunescu; dar el îi desfăcu pe loc cu tăiușul brațului de fier.

20 – A, va să zică îi ții parte! strigă Gorunescu, zbătîndu-se furios să-și apuce din nou prada.

însă cînd se trezi drept în gard, în loc să schiaune și să amenințe, cum avea obiceiul, începu deodată să aplaude:

25 – Foarte bine! Foarte bine! De ce să nu-i ții partea? Te înțeleg, cavalerule ocrotitor... Bravo, ie înțeleg, îți dau dreptate și te scuz.

Cuvintele acestea, ca și teribilul rîs, ce urmă, al conspiratorilor, plesniră ca plumbii cnutului în obrazul lui Gorunescu. într-adevăr, la fel cu toată 30 lumea de față, pînă și el observase că-n descăierarea asta, luarea-aminte a lui Manaru se concentrase toată în jurul lui și că, vădit lucru, îl părtinise mai mult sau mai puțin. Oare să fi fost cumva vreo răsplată? Și cînd afară de întrebarea aceasta, scrisă cu litere de 35 sînge, el nu mai văzu nimic altceva în golul minții, ochii i se dădură peste cap și cu disperarea poltronului, degetele i se înfipseră în beregata protectorului.

Conspiratorii, cîștigați de interesul scenei și liniștiți de minune despre partea drumurilor bătute de Manaru 40 în astă-noapte, se dădură liniștiți de o parte și de alta. Lupta fu desigur scurtă și Gorunescu adus repede,

5 repede, cu miinile la spate. Totuși Manaru se purtă neînchipuit de uman cu învinsul, ceea ce stîrni aclamațiile vesele ale mulțimii complect cucerite, ba chiar îl sărută pe frunte, asigurîndu-1 și pe viitor de nețăr[^]mura lui prietinie. Și atunci nebunia lui Gorunescu de asemeni nu mai cunoscuse țarmuri; degetele lui se împlîntară crispîndu-se nervos în buzunarul de la spate și, la lumina searbădă a felinarului municipal, tocul de piele de căprioară al revolverului îi răsări în stînga, 10 cenușiu și gras ca un pitpalac, în vreme ce dreapta desfăcea febrilă încheietoarea de portofel. însă dreapta lui Manaru fu mai promptă, așa că în secunda următoare asistența putu vedea țeava revolverului însuși lucind în mîna lui Manaru, iar tocul dezumflat în aceea 15 a lui Gorunescu.

– Frumos trofeu, declară Manaru, contemplîndu-1. Apoi îl puse în buzunar: Să poțtești mîne să-1 ridici de la domiciliul subsemnatului. Vezi? Ar trebui să nu ți-1 mai dau. Dar te iert; mi-ești scump și te iubesc, 20 Gorunule dragă! (Și-nainte ca el să se apere, îl sărută din nou.) Toți sunteți niște suciți! continuă muștrător Manaru... Născociți o grămadă de bazaconii și pe urmă singuri nu știți cum să vă scăpați de ele. Ascultați-mă pe mine: miniați-vă pe fapte, nu pe vorbe... 25

Cuvintele acestea spuse verde și neted în noapte, cu timbru și tîlc apostolic, avură adînci ecouri în inimile de față. Nu mai trebui mult ca pacea și armonia să se reîntoarcă și cu toții porniră înfrățiți și însuflețiți.

30 în urma zgomotosului grup, dibuia ca un orb Zambiloiu. El doar era miniat pe fapte și nu pe vorbe. Totuși marea veselie dinaintea lui strecura o rază de veselie și în urmă: „Te pomenești c-o fi tot vorbe... Parcă, he! Cine ce-a văzut?...”

35 Tot în piața orașului, în dosul „Cafeului Gustav”, se află și berăria-varieteu, cu titulatura curioasă „Hotel București” (are camere numai pentru „artiste”), locul de iarnă al domnului Cocosel. Casă străveche, lungăreață și scundă, hotelul își sticlește ochii roșii în nesfîrșitul nopților de iarnă, și pufăiește fum pe coșuri, 40

ca un tren gata de pornire. Aici samsarii statoresc
 ruptoarea vinurilor, aici se beau adălmășele, aici se
 întetesc chefurile hibernale, care pot dura cîte trei
 zile cu nopțile lor. (După care, cînd descind pe pămîntul
 5 ce se învîrtește cu ei, de atîta drum, mușterei
 lui Alexandru declară c-au călătorit cu „*transsiberianul*“.) Un pian automat zdrăncăne cu înverșunare
 la fiecare nouă monedă împinsă în cutiuță; iar pe
 cîteva scaune aliniate de părete, patru fete vopsite
 10 moțăie monoton și bat toate odată tactul cîntecelor
 mecanice, cu o viteză de parcă ar fi puse în legătură,
 prin sîrme invizibile, cu sipetul muzical. Sînt *artiste*
 care-și așteaptă rîndul. Deodată pianul tace și începe
 brusc marșul vioarei, al cobzei și al țambalului; țiganii
 15 în negre-verzui („olive“, cum spune vîtaful lor) se
 încovoie mlădioși pe instrumentele afumate și salută
 obișnuiții localului, cu surîsuri largi, dezvelind danturi
 albe și puternice. După cîteva tacturi, marșul se trans-
 formă neapărat în vals. Și iarăși după cîteva tacturi,
 20 se schimbă în altceva necunoscut, un fel de intro-
 ducere bizară și zgomotoasă, ai zice un început de
 jazz, dacă una din artiste, cea mai nou-venită, n-ar
 sări de la locu-i, de lîngă pianul automat, și nu s-ar
 propti într-un picior, plimbînd pe celălalt în urmă,
 25 cum ar da un animal dintr-o coadă vîrtoasă, întin-
 zîndu-se în chip de salut grațios peste rampa lău-
 rilor. Arcușurile se grăbesc atunci să isprăvească in-
 troducerea și chiar cele mînuite mai repede sfîrșesc
 înaintea celorlalte; iar prea de tot rămasele în urmă
 30 înterup cîntecul pur și simplu. Artista se așează de
 astă dată solid pe amîndouă picioarele, își dă pieptul
 înainte și pornește cu accent energic:

— Ble-riot s-a supărat
 Im tam... tam, tam...

35 Publicul o privește cu ochii crunt de judecător:
 ce are a face Bleriot? Asta-i poveste scoasă din lada
 de vechituri! Dar ea surîde îngerește uităturilor de lup,

¹ Atît în „Viața românească“, p. 282, cît și în volumul din 1928,
 p. 47, lipsește, probabil, cuvîntul *haine*.

care-i înfulică picioarele lungi, mijlocul strîns, sîinii
 prea tremurători. („Asta-i prospătură, nea Niculae!“)
 Așa i s-a spus de către cine a învățat-o : să zîmbească
 5 într-una, cît ține „numărul“. Și ea zîmbește cu încă-
 păținare grozavilor ochi sticlind de parcă-s boabe de
 chiciură sub lună. în cele din urmă tot îi topește, îi
 îmblînzește; în orice caz e bine făcută! Aplauze pornesc
 răzlețe din colțuri; două, trei și mor. Succesul e hotărît.
 Cu farfurioara' în mină se avîntă la chetă. Surîsul n-a
 10 părăsit-o, ba chiar a crescut, căci buzele înroșite pînă
 peste margini fac o pată roșie atît de mare pe fața
 văruiță, de parcă ar ține o garoafă între dinți.

Deodată, surîs, ochi dulci, garoafe dispar; o mască
 15 sinistă cu ochi mici și răi, brăzdată de crețuri adînci,
 cu o gură exagerat de mare, de strîmbă și de roșie,
 ca și cum i-ar fi smuls cineva limba, s-a așezat pe
 chipul zîmbitor. Se aude un: „porcule!“ îndesat și
 demn. Cineva, desigur, fusese obraznic pe sub masă.
 „Eu nu sunt *d-alea*, mojișilor!“ și cu privire de regină
 20 ofensată, ea lasă în grabă masa mojișilor, care se văd
 după haine cîte parale fac, căutînd parcă aprobare
 departe de tot, în fundul sălii, unde grupul Manaru
 s-a prăpădit de rîs, de la începutul cîntecului și pînă
 acum. Și zîmbetul, prins din veselia mesei înecate în
 25 fum de tutun, la început nehotărît, pîlpîie cu tot mai
 multă stăruință și luminează iarăși masca de var.

în timpul *intermezzo-ului*, adică al chetei, orchestra
 delectează pe auditori cu „naționale“. E rîndul chit
 țaristului:

30 ... Toate lămpile s-au stins,
 Numai la fereastră ta
 Arde *lamba* ca o stea.

Dar cheta se sfîrșește, cîntăreța s-a așezat între
 Manaru și Mărunțache. Ea chirăie ostentativ, cătînd
 35 mîndră la tovarășele rămase la rînd și rîde grozav
 de zgomotos, căci glumele pe sub masă au început
 să-i facă plăcere. (Nu uită totuși să mai arunce din
 cînd în cînd ochi plini de cel mai nemărginit de gust
 spre masa mojișilor.) Iar cîntărețele celelalte se perin-

dează pe estradă în pîcla din ce în ce mai groasă. Mi-
roase a vin proaspăt și a rom. Apoi deodată mirosul
pătrunzător al fripturii la grătar umple nările ați-
5 e frânzuoaica localului:

Ninon, Ninon !
Ne dis pas non...

Și vocea ei plîngătoare se întinde spre masa boie-
rilor ca o mustare dureroasă. Lîngă Manaru, pînă
10 ieri, era locul ei. Sub cununa părului oxigenat, ochii
parcă-i lăcrimează în lumina clipicioasă, iar cutele
pe care fardul topit de sudoare le dezvăluie nesimțit
pe fața puhavă par a fi urme de plins. E tragică în
disperarea cîntecului. Însă deodată își revine și ca
15 o frânzuoaică veritabilă ce se simte, își aruncă mîndră
capul îndărăt. Cîntecul e altul: sprinten, săltăreț.
Pîciorul îi bate nervos tactul; apoi pornește cu pași
mărunți și măsurăți înapoi, se oprește bătînd pantofii,
revine majestuos cu mîna la tîmplă, salutînd mili-
20 tărește:

Je suis la belle Margot
Im-tam-im tam-im-tam, tam...
J'y viens de Chicago
Im-tam-im tam...

Și glasul ei devine din ce în ce mai eroic în învăl-
mășagul de mirosuri și de zgomote, în privirile de
entuziasm timid ale practicanților de la judecătoria
și ale vînzătorilor din magazine, neînțelegători ai acestui
jargon, pentru ei păsăresc, uimiți de bravura ei galică.

E un zbucium grozav în gîtlejul de contraltă cva-
dragenară al frânzuoaicei, naufragiată în umilul orașel
oltenesc. Vocea a început să-i gîlgîie fals, căci, atacînd
refrenul, corul lui Manaru nu s-a grăbit, ca de obicei,
s-o însoțească cu urlet tunător de bas, cu darabană
bătută zgomotos în masă, cu clinchet de cuțit în pahare.
35 Nu, Manaru, acest „gaillard” înalt, subțire și brun,
vesel, vorbăreț și chefliu ca și cel mai autentic marseiez,
era aproape întors cu spatele spre estradă, gură în

gură cu nou-venita. Toată masa părea că ascultă
la glumele lor; Ramură singur mai privea cu ochi
focoși la scena cea scundă, pe care acum se juca o
puternică dramă. Însă „la belle Margot” nu putuse
5 pune la inimă pe acest bucălat blond și roșcovan;
vocea ei șuiera acum de gelozie și de mîndrie înfrîntă;
o clipă șovăitoare, își reveni cu puteri înzecite. Aplauze
răsunară în toate părțile; chiar și la masa boierească.
Nu se duse la chetă. Cînd se făcu din nou tăcere, un
10 bătrîn lung și galben, cu fața încrețită, se ridică în
picioare și trosni deasupra capului din trei degete.

— Un pol și-o *roblăl* declară el cu o voce de parcă
ar fi vorbit printr-un butoi gol.

Porniră risete și asmuțituri.

15 — Șezi jos, nea Niculae!

Dar nea Niculae tăie ceva cu arătătorul în aer
și se așează grav la masă, trecîndu-și printre două degete
mustățile umede și parcă înverzite.

— *Negostor*, n-auzi ?

20 Și făcu cu ochiul la sticla goală, plescăind dintr-un
colț de buze. Apoi fredona:

Marioară... dintre *monți*...

25 Pe urmă înghițind în sec, ca un fel de pauză,
reîncepu același unic vers, încercîndu-l pe mai multe
tonuri.

Frânzuoaica se lăsă tristă pe scaun, singură la
masă. Ea privea cu zîmbitoare melancolie îmbierile
nenumăraților admiratori, făcute cu gesturi muțeste
sau într-un idiom cu totul necunoscut filologilor fran-
cezi.

— *Q'ue-ce-que-les vous, ma chere ?*

— *J'ai vous l'honneur, ma'm'aselle!*

Dar ochii îi luceau într-atîta, că parcă stau să
podidească în lacrimi.

35 Ramură veni la dînsa. Ochii ei albaștri se umbriră.
Consolarea acestui inoportun, pe care, hotărît, nu-l
putea suferi, o umilea și o indigna, iar complimentele
lui neghioabe, ca și imprecățiunile la adresa lui Manaru,

că poate să neglijeze „une colombe si blanche”, o sco-teau din sărite. Tocmai atunci Manaru întoarse pri-
virile.

— *Venez ici tous les deux!* îi pofti el îndată.

Ramură avu o ușoară încruntătură fugară; franțu-
zoaica păru că ezită; cu totul altfel ar fi vrut să fie
chemată.

— Iată, s-a întors iar la pupăza aceea ! strigă Ramură
triumfător și repetă pe franțuzește, pentru că „la
belle Margot” era nedumerită asupra cuvîntului „pu-
păză” (il traduse cu „pie”, ceea ce tot aduse un zîmbet
pe figura amărită). El era chiar gata să se așeze din
nou la acest zîmbet pe scaunul de pe care, urmînd
mișcarea ei, tocmai se ridicase, însă franțuzoaica alunecă
zglobie de lîngă dînsul și se opri la stînga lui Manaru.

Ramură se luă după ea și se așeză alături. Noi
comenzi răsunară. Margot nu asculta deloc ce-i spunea
Ramură. Urechea ei dreaptă sta ținută la șoaptele
lui Manaru și la chicotele coțofanei; atît de atentă
că luase și puterea urechei stingi. Așa că Ramură
trebuia să repete de trei și de patru ori aceleași vorbe.
Totuși el nu se da bătut; stăruia cu îndîrjire în pro-
punerile lui:

— *Ne dis pas non, Ninon...*

Franțuzoaica, distrată, părea să consimtă. Dar
cînd el se grăbea, atunci, să precizeze termenul și
condițiile, ea se ferea îngrozită:

— *Mais qu'est-ce que j'ai dit, moi ? C'est toujours
non...*

— *Vous avez consenti...*

— *Je n'y faisais pas attention.*

Ramură spumega. El, care avea faima cucerito-
rului irezistibil, era compromis cu totul în fața ami-
cilor de la masă, căci cocota asta răspundea prea tare
șoaptelor lui. Refuzul unei cîntărețe, și încă cvadra-
genare, îl scotea din sărite. Și doar despre dînsul se
dusesse vorba că nu lasă să treacă o artistă pe la localul
de iarnă al lui Alexandru Cocoșel fără ca să nu treacă
și el pe la dînsa. Și vorba se mai ducea că ej nici nu
plătește vreodată, privilegiu unic în acest orașel, de
cînd există într-însul un *cafe-chantant*. Iar el auzise

vorba asta și părea că nu-i displace deloc. Ba
dimpotrivă.

5 El își răsucea colțul mustății roșcovane cu sălbă-
tăcie, totuși pe figura contractată de supărare păstra
neconținut un zîmbet pentru asistenți și-l însoțea
adesea de un clipit din ochi, cu înțeleș, fără să observe
că aceștia nu-l luau în seamă, prinși de vârtejul risului
zgomotos din jurul lui Manaru și al pupăzii. De la
10 un timp chiar Margot se-ntorsese aproape complet cu
spatele la dînsul și părea că ia parte directă la hazul
general. Însă Manaru, probabil din nebăgare de seamă
sau pentru a-și așeza și mai bine cotul pe masă, îi
întoarse la rîndu-i tot spatele său voinic și arcuit.
15 Gestul acesta îndîrji cu desăvîrșire pe franțuzoaică.
Ea reveni la Ramură, fără un pic de sînge în obraz,
și surise cu un rînjit zdrobit, care-i lungi buzele pînă-n
sfîrcul urechilor galbene, ca de cadavru proaspăt.

— *Ah, dis-moi que q'chose.* Pentru ce tăcut ?

20 Gura lui Ramură se întinse și ea pînă la urechi
și părea că dacă ar fi avut loc, s-ar fi întins și mai
departe.

Tocmeala nu dură mult. Tratatările fură împuterni-
cite prin strîngerea unui genunchi al ei între genunchii
lui și printr-o strîngere de braț, mai sus de cot.

25 Localul începuse să se'golească. La masa mojiilor
o violentă controversă se iscă între chelnări și consu-
matori asupra numărului comenzilor, a prețului și a
calității consumațiilor. Domnu Niculae, care stă-
tuse, ca de obicei, singur tot timpul serii, vroi să plece.

30 — Ha, ha, domnu Niculae, ai luat fața de masă
după dumneata.

Domnu Niculae se uită cu ochii împăienjiniți înapoi
și pe urmă fixă încruntat pe interpelator:

35 — N-am plecat de tot, strigă el sus și tare, agi-
tîndu-și arătătorul în aer, apoi ridicîndu-l brusc spre
tavan, asigură: „un pol și-o robia!” Pe urmă fre-
dona scurt:

Maricară dintre monți...

Și porni în volte scurte, inegale și în sensuri diferite, dar în așa fel că ultimul sens fu de-a dreptul în ușa ce parcă-l aspiră ca o gură de întuneric.

5 Curenți reci se strecurară șerpuitori prin spatele întirziaților.

— Hai să mergem, șopti Ramură la urechea franțuzoaicei, înfrigurat și tremurînd ca o piftie, așa cum de obicei devenea înaintea femeilor, în momente hotărîtoare.

10 Dar ea refuză să meargă de pe-acuma. Cînd se va închide localul, da! Atunci pleacă toate fetele. Acum s-ar supăra chiar patronul.

Ramură mai așteaptă puțin și pe urmă deveni și mai insistent. Ea trebui să cedeze, aruncînd o ultimă

15 privire în ceafa lui Manaru. Dacă el vrea astfel!

Dar atunci se-ntoarse Manaru. Privi cu mirare la

Ramură, apoi coborî ochii pe franțuzoaică.

— Margot, strigă el... Tu erai'aci, lîngă mine, frumusețe în declin, îi spuse el mîngîind-o pe gușa

20 moale și albă... Pe domnișoara Blieriot o cunoști?... Faceți cunoștință, dragile mele...

Ramură rîdea prosteste și pe nevăzute trăgea pe

25 franțuzoaică de haine. Dar Margot se scutură deodată ca un curcan înfuriat.

— *Fiche-moi la paix!*

30 Și pentru că, de ciudă, el o ciupi cam adînc, ea izbucni într-un șir de blesteme franco-române, printre care nu uită să strecoare cîte-o trăsătură din portretul lui Ramură, așa cum îl vedea acum, cu ochii holbați de furie. Impresiunile ei, în fața acestui portret, ce se reconstitua astfel bucată cu bucată, erau așa de groaznice însă, că Ramură roși, apoi îngălbeni. Minia ei culmina într-un persiflaj de foburg, la adresa neghioabelor („*puisque j'ai entendu que vous etes'ci une*

35 *sorte de don Juan*") care au putut să cedeze unui astfel de caltaboș. „*Pfui !...*”

Și scui pă cu atîta greață, că Ramură simți cum stropii sar din podea în obrazul lui. Un hohot formidabil se dezlănțui la masă. Doar Manaru rîdea puțin cam încruntat și foarte încurcat, neștiind dacă trebuie să se-nveselească mai departe sau să se supere.

Atunci se întîmplă ceva cu totul neașteptat. Ramură, roșu ca o sfeclă, ridică deodată palma lui grăsună deasupra franțuzoaicei; Manaru i-o opri în cădere și amîndoi se priviră adînc — deși un moment numai — foarte adînc și răscolitor.

5 Dar Ramură se însenină cel dintîi.

— N-am ce-ți face, rînji el, și dinții albi apărură mici, de șoarece, din dosul buzelor cărnose. Ești mai tare ... Ai un succes ... care mă dezarmează ...

10 însă păli deodată, căci ochii lui Manaru recăpătară luciul acela groaznic de oțel.

Fu ca repede a sclipire a două tăiușuri ce se ciocnesc. Pe urmă Ramură se grăbi să iasă. Manaru goli trei pahare pe nerăsuflăte, cum făcea cînd era rău întăritat, și bătu cu pumnul în masă.

15 — Să ridicăm ședința, strigă el sălbatec. Eu rămîn cu franțuștele astea, declară apoi, mîngîindu-le pe amîndouă subț bărbie și privindu-le pe rînd cu un surîs larg, bețiv. Mergem cîteșitrei... facem figuri...

20 Și plesni iarăși cu pumnul în masă, de se cutremurără sticlele și paharele.

Abia într-un tîrziu se trezi din mînie, singur în tot localul, cu fiecare din ele pe cîte un genunchi. Le ridică pe amîndouă cu cîte o mîna, ca pe două pachete, și porni pe ușa din fund, în vreme ce fetele chicoteau de spaimă și admirație subț strînsoarea mușchilor de piatră.

25 După cîtiva pași se opri.

— Nu! strigă cît îl lua gura, frîngîndu-și uitătura dură de statura arămie și gheboasă a domnului Alexandru Cocoșel, care apăruse mic în prag, ca un cîne roșu cu cap de om... Nu aici!... La mine acasă, în patul conjugal...

35 Și izbucni în ris grozav dinaintea acestei idei năstrușnice. Iar fetele, lipite de pieptu-i, se priviră rîzînd fugar, redeveniră apoi serioase și-și întoarseră spatele cu dispreț.

leșiră.

40 în urmă-le, Alexandru Cocoșel își săltă ghebul și-și frecă mîinile punctate de pistrui. în lumina roșie obosită a becurilor, părul lui roșu părea că luase foc.

Se strecură printre mesele pe care le întrecea doar cu tidva și începu să urle la slugi:

— Mai repede, că se face ziuă!

Apoi se îndreptă spre „casă”, legănându-și într-o parte și într-alta capul ce ieșea din cocoase ca dintr-o cutie.

în coloanele groase de praf, stîrnite de măturoaie, și-n răceala aerului năvălit prin ușile larg deschise, domnul Alexandru își făcu șoptind socotelile. Capul i se legăna într-una, automat, ca o jucărie curioasă, neobișnuit de mare.

Fetele plecară de la Manaru a doua zi, puțin înainte de ora prînzului în văzul întregii lumi. Manaru le primise chiar în camera de culcare și se trînti cu ele în cele două paturi conjugale, alipite unul de altul în mijlocul odăii. Toată noaptea se petrecu o orgie sinistră, cu țipete și chirăituri sălbatece, care trezi servitorii, îi aduse spăimîntați în antreu și-i făcu să se privească buimaci de somn și de neînțelegere. Pe urmă unul descoperi un colț al perdelei și ochiul îi scormoni în lumina mare dinăuntru. își perindară apoi rînd pe rînd văzul la colțul viclean, și cum îl puneau acolo, ochiul șters al fiecăruia se-acoperea deodată de-un luciu sticlos. începuse să se îndese unul într-altul și să-și dea brînci. Privirile lor luau acum înfățișări turburi, minile lor îndrăznețe se zbăteau lăcome și ascuțite ca niște cîrlige asupra fetei din casă, care abia își mai putea feri pieptul și înăbuși chicotele, făcînd-o s-o ia la fugă în lungul sălii, urmată de aproape de suflarea caldă a rîndașului. Pe urmă, în tăcerea nopții, răsună puternic trîntitul unei uși depărtate, zgomot care scoase din minți pe Marin, băietanul argat trimes de la vie. îl făcu să-nlănțuie cu putere pe bucătăreasa Ilina, ȋigancă cu părul pe trei sferturi argintiu, trăgînd-o de la fereastră unde rămăsese zgîită, molfăind vorbe neînțelese din gingii și făcîndu-și cruce.

Dar peste cîtva timp, cîteșipatru erau iarăși grămadă la pîndă. Una din artiste descoperi chiar ochiul iscoditor, pătrunzînd lucios și împungător prin colțul

perdelei, de parcă tocmai luciul lui mistuitor dăduse sfredel petecului de geam. Ea se înspăimîntă și țipă atît de tare, că îndată cîrdul de servitori o luă la goană, în lungul sălii colțurate, cu baba în urmă.

înăuntru tropotul neregulat veni ca un zgomot material și fetele se cutremurau, vîrîndu-se sperioase sub subțioarele lui Manaru. Dar el rîse nespuse de voios de această întîmplare; văzu ștafeta pornind cu precizie în zorii zilei spre Dealul Verdei și inima îi crescuse de fericire.

Manaru trece zîmbitor prin lumea toată a orașelului, multă și bălțată, de duminică. El cetește în mintea tuturor scena din noaptea trecută, amplificată. Nu știe de ce suflul îi rîde de fericire; poate pentru că de acum nici un ochi nu-l va mai deșira cu compătimirea lui! Ah, ochiul ăsta scormonitor al mulțimii cum taie și cum sfîșie, cum doare! Acum i-a înfrînt tăria, l-a uluit, l-a înfricoșat. E cu neputință să nu exulți la priveliștea acestui ochi răpus, umilit, cu multiplele-i lumini frînte și piezișe!

El își leagănă acum corpul înalt și subțire într-un grup de prietini, care-l tachinează cu glume proaste, îi privește cu indulgentă superioritate și-n gîndu-i face socoteala de cîte ori avusese pe fiecare din nevestele lor. Șuvoaiele de burghezi se desfac de grupul zgomotos al boierilor, ca apele încontinuu reînnoite ale pîrăului de un pietroi colțuros. Se împreună apoi la un loc, după ce salută cu plecăciuni adînci și zîmbesc, închizînd dintr-un ochi:

— Conu Iorgu Manaru...

— A dat iama prin femeile boierilor.

— Dec, dar lui Ramură n-are ce să-i facă.

— Nu știți!... I-a poruncit să se însoare cît mai curînd... altfel...

Manaru privește deasupra orașului întreg, strîns în juru-i în ziua aceasta de sărbătoare, ca un stăpînitor clientela ce i se închină. Tot ce aduce a cît de puțină frumusețe dintre femeile acestea, care trec în

foşnete de stofe şi-n legănări ritmice, el a cunoscut, a avut, a stăpînit. El ştie toate dedesupturile lor şi-i place să şi le amintească, privind pe subt gene cum îşi plimbă în grup siluetele elegante în costumuri fumurii sau în tonuri stinse de iarnă, în salaturile exagerat de ceremonioase ale meşteşugăreselor, înzorzonate ţipător, comentînd, în şoapte respectuoase, numele animalelor în pielea cărora cocoanele s-au îmbrăcat.

Şi toată această perindare de tonuri şi culori, pătată de singele soarelui ce moare, i se pare un imens dans pe care concetăţenii i-l oferă, nemernici şi temători.

În adîncurile bolţii, albastrul ia o culoare rece, metalică; în apus au rămas doar nori lungi, tăind cerul de la o margine la alta, şi sulemeniţi diferit, strigător şi încurcat. Ai zice gratii suspendate în infinit, pe care s-au cocoţat pasările măiastre ale amurgului; un învălmăşag de aripi, care se zbat uşor, îşi potrivesc un loc mai bun, se înfrăţesc subt împăcarea somnului. Iar plumbul înserării le înfăşură în valurile uitării, pe nesimţite, ca o mîna duioasă de gospodină, tot mai mult...

Prietinii au plecat.

Manaru se simte mulţumit peste fire : în gît îi izvorăşte parcă un gust dulce, de licoare îmbătătoare. Şi-i simte parfumul răspîndindu-i-se prin toate membrele, umplîndu-i tot corpul. Amurgul, lumea aceasta care zîmbeşte, petrecerea din noaptea trecută, petrecerile din nopţile trecute, atîtea femei de tot felul: slabe, corpolente, blonde, oacheşe, înalte, mici, femei cu pielea albă ca laptele sau roză ca aurora, de un brun sîdefiu, mistuindu-se în invizibile flăcări violacee, subţiri şi reci ca vinele marmorei, sau de-un brun arămiu, cald şi poftitor ca dulcea culoare a ciocolatei, cu fete ovale sau prelungi, cu pieptănături linse sau zburlite; cu ochi sfărămături de oglinzi cereşti, verziu ca tremurul frunzei în soare sau fulgere negre, rostogolindu-se ca privirile de tigru în orbite şi apoi fixe şi pironitoare, ca uitătura fascinantă a şarpelui... Toate, totul, întregul, nemărginitul strîns în două braţe omeneşti, în braţele lui ! Pînă acum era doar

o singură femeie pe care şi-o amintea cu o neobişnuită claritate în cele mai ascunse amănunţimi ale corpului şi sufletului: o vedea parcă la picioare-i şi parcă o cerceta cu o lupă uriaşă şi atotcuprinzătoare, căci o vedea toată deodată, în toate ale ei... O vedea şi-i venea să rîdă: atîta ciudă, pentru atîta lucru... cînd braţele lui puteau cuprinde nemărginitul.

-- N-ai mai venit pe la noi, domnule, şi lucrul ăsta o să te coste amarnic! îl ameninţă în treacăt, din vîrfurile buzelor, silueta înaltă, învorvorită în blănuri, a doamnei Ignătescu.

Ea se mai îndepărtă cîţiva paşi, apoi se întoarse, şi aproape de tot lîngă dînsul, din fularul uriaş de castor, picură iarăşi în urechea lui chemarea sfielnică, tremurătoare:

– Mîne, la cinci, sînt singură...

Păru că ar mai vrea să spună ceva, dar vocea se opreşte de emoţie. Ea trecu, dar Manaru rămăsese înecat în atîta zbucium cît putu vedea doar printr-o ochire fugară, în sufletu-i trecător. „Sărmanica, ea mă iubeşte încă!” şopti el înduioşat, amintindu-şi vocea timidă şi moale, de parcă ar fi fost udă de lacrimi. Se va duce! îşi strînse pumnii şi se întinse de umeri cu voluptate reţinută. „Ah, viaţa!” făcu el şi aruncă din nou privirea de cuceritor peste mulţimea de capete, peste care forfota dihaniilor imateriale ale întunericului începuse să se lase în haite mai compacte...

Atunci fu deodată o tăcere; apoi trecu ca o rumoare: orişicum, prin urechile lui Manaru a vibrat ca o rumoare. Lumea trotuarului parcă se despică în două, ca să facă loc unei părechi, ce înainta agale spre dînsul, răspunzînd cu simplitate şi binevoitor la neîncetatele saluturi. Înainte de a-i zări bine prin negura crescîndă, îi ghici. Cum nu se gîndise niciodată la dîşii?

Erau domnul şi doamna Moraru, sau cum li se spune în oraşel: Moraru şi Morăriţa. Se apropiară amîndoi, cu acelaşi pas nezorit de nici cea mai mică grijă, legănaţi de acelaşi ritm de gînduri, zîmbind cu acelaşi zîmbet, care părea că se continuă de pe buzele unuia pe buzele celuilalt.

Manaru salută adînc.

Și el n-avu ochi să vadă decît răspunsul Morăriței:
0 repede înclinare a capului, mai degrabă o simplă
plecare a pleoapelor, pe fața smeadă de întuneric, pe
5 care totuși o simțeai albă, strălucitoare în volvura
blănilor și a părului negru, scoțînd cîrlionți ispi-
titori de subt pălărioara ca o căciulă. Și el observă
bine: nimic, nici o mișcare în întreaga-i făptură nu
tocmai înaltă, nici măcar o ușoară mișcare a capului
10 către bărbatul ei și nici a acestuia cătră dînsa, nici
mai apoi, cînd trecură de el, îndreptîndu-se în aburii
întunecimii, mănunchi de suflete înfrățite.

Manaru înțelese că ei nu aflaseră deloc, sau știau
prea puțin, de cele ce se șopteau prin oraș. Altfel,
15 oricum, apariția lui solitară în noaptea ce umplea
orașelul cu salve surde de neguri i-ar fi făcut să se
cutremure, în orice caz, numai de oroare...

El rînji puțin zgîriat în amorul propriu, dar în su-
fletu-i simți că-și face loc o vrajă nemaiîncercată,
20 avu impresia că parcă i se topește ceva cald în adîncuri.

În urechi îi răsună vechea și cunoscuta zicală în
orașul acesta: „Se iubesc ca Moraru cu Morărița”...
Și toată ființa lui se înfiora de grijă și de bucurie,
la răsunetul vag al acestui de demult ecou.

— Aici vom poposi puțin! rînji el din nou, încor-
dînd privirile în noapte și săgetîndu-le drept în spatele
doamnei Moraru. I se păru atunci un lucru ciudat:
1 se păru, din cauza întunericului, pe care numai lumina
stelelor îl mai trăsvea puțin, i se păru că subt puterea
ochilor lui, care o ajungeau din spate, Morărița se
30 oprișe. I se vedeau desigur pașii, mutîndu-se unul
după celălalt; dar la oarecare distanță, în negură,
pașii aceștia păreau că se mișcă fără să înainteze și
silueta fină a Morăriței se străduiește zadarnic să
35 iasă din magnetul puternic ce-o țintuie.

Manaru avu exact această părere, pe care deseori
ți-o dă noaptea începîndă sau depărtarea prea mare
în zile de arșiță. El își aminti de Mephisto, oprind
pe Margareta la operă, cu gestul lui magic. Aruncă
40 atunci privirea sus spre stele și plimbă ochii siguri
pe liniile frînte ale constelațiilor, ca un vraci pe semnele

bizare ale unei cărți sibilice. I se păru că dincolo de
noaptea aceasta este o lumină și un foc neisprăvit, care
se întrezărește în ciurul întunericului prin lacrimile
stelelor; și razele acestora se lungeau pînă la el în
5 smocuri care-l încununau, iar unele îi pătrundeau
drept în ochi și el avu atunci senzația unei contopiri
cu infinitul, cu veșnicia, un moment de atîta mulțu-
mire, de atîta încredere în sine și atîta înțelegere a
sensului lucrurilor, încît i se păru totul al lui, încît
10 i se păru că, numai să vrea, și totul i-ar cădea, ca
la un semn, la picioare. Crescu atunci atît de uriaș
în noapte, încît avu senzația că dacă ar fi întins mîna
cu bastonul, ar fi stîns stelele ca un paraclisier cu
capacul prăjinei luminările bisericii, după denie; și i
15 se păru foarte curios acest lucru, cu atît mai mult,
cu cît azi toată ziua nu pusese picătură de vin,
rachiu sau bere, pe limbă. Să fi rămas drojdia din
ajun care-l lungea și-1 scurta astfel?

Nu, era cu totul altceva; Manaru simți cu precizie;
20 era o dispoziție cu totul particulară, licoarea aceea
nouă, cu totul imaterială, care i se vărsa în gînd și-n
simțuri ca o inspirație... în seara aceasta era înzes-
trat cu puteri diabolice!

— Toate, toate, toate! murmură el ca un descîntec,
25 zdrobind în cuget un gînd nou, șovăielnic. Și își plăcu
mult, văzîndu-se cum boscorodește astfel nemișcat,
învăluit în *pardessus-ul*, pe care-l răsucise în juru-i
ca pe o togă antică sau o pelerină medievală. Crezu
acum că, subt magnetul privirii lui, Morarii se opriră,
30 se-ntoarseră și crescură apropiindu-se de dînsul. Cînd
ajunseră dinainte-i, ea își refugie, în ochii bărbatului,
privirea neliniștită de porumbiță, în fața primelor
semne ale vijeliei.

Mișcarea aceasta bucură la culme pe Manaru:
35 fluidul diabolic ajunsese la țintă; era începutul. Acum
crezu de-a binelea în orice izbîndă. Iar piața se udă
îndată de lumina felinarelor electrice, care izbucniră,
șirag brusc, ca o confirmare.

Chiar în cea dintîi zi de lipsă a lui Moraru din oraș,
40 Manaru se înfățișa Morăriței. El știa, din lungul șir
de îndrăzneli, cu care dovedise pînă acum, că o femeie

e pe jumătate câștigată de curajul nemărginit al celui ce știe să-l arate. Se întâmplă însă să nu nimerească drept în odaia în care credea că va găsi pe stăpîna casei, și asta îl făcu să se întoarcă tiptil în antreu și să sune ca orice vizitator. În alte împrejurări, Manaru ar fi dat buzna prin toate încăperile și ar fi răsărit, ca un cavaler din legenda frumuseții închise pe viață, în iatacul ferecat al zmeului. De astă dată picioarele își îndoiră puțin coardele lor de oțel și vitejia i se lăsă. 10 ceva mai jos de nivelul obișnuit, pe arcurile slăbite. Era de-ajuns să vezi numai cum stăteau așezate jilțurile acelea bătrînești cu spetează înaltă, înșirate de-a lungul zidului și îmbrăcate în apărători albe de pînză, ca niște bunicuțe umflate de crinoline, moțîind visul fără sfîrșit al trecutului, ca îndată să ți se taie 15 orice îndrăzneală. Și asta încă n-ar fi fost nimic; dar ușa cea mare de la antreu, pe care o găsisese descuiată, ca și cum în casa asta teama de neprevăzut n-ar tăinui în nici un ungher! Ascultînd țîrîitul stîns al clopoțelului în depărtare, probabil în vreo sală din dos, Manaru se gîndi puțin uluit la îndirjirea pe care, cu un moment mai înainte, i-o insuflase aceeași ușă deschisă și la pasul viteaz cu care intrase, fără să bătă, fără să cheme, la siguranța cu care străbătuse camerele, de 20 parcă ar fi mers la dînsul acasă, și la credința nestrămutată c-o va găsi în a treia odaie din dreapta, colțul dintre stradă și curte, unde le știa demult iatacul și unde voința lui, de puterea căreia nu se mai îndoise de vreme îndelungată, îi poruncise din depărtare, prin 25 uși și prin păreți, să-l aștepte.

Acum însă se întâmplă ceva ce-i măsura și mai mult nedumerirea: sunase de trei ori, așteptînd cîte trei minute după fiecare împungere a butonului, și nici un semn de viață din casa asta, care parcă era goală. 35 Sună a patra oară, hotărît că, dacă nu va veni nimeni, să cotrobăiască iar odăile, încăpățînat la culme să ajungă la un sfîrșit oarecare sau • — Doamne! — la un început! în orice caz, să nimicească orice gînd de opunere, cît de neînsemnată, cu îndrăzneala și repeziciunea mișcărilor lui! 40 Ci iată, că ușa cea mare se deschise în sfîrșit. Adică se crăpă atît cît ar lăsa să iasă un cap cu păr roșu,

zburlit, și o față rumenă și aburită, pe care vreun glumeț parcă lipise un gogoșar. Gogoșarul făcu o mișcare de animal marin și lăsă să se vadă cele două găuri 5 ale nărilor, care părură să adulmece pe cel venit. Manaru avu impresia că fu privit cu nările, căci alte urme de ochi nu se mai zăreau pe fața aprinsă și informă, și asta-i tăie iarăși curajul.

— Domnul e la București! auzi o voce surdă, care i se păru că vine de departe și nu de sub gogoșarul 10 ce se zbătu într-una cît ținu vocea aceea, ca o echinoderma pe nisip.

— Vreau să vorbesc cu cucoana...

— Cucoana?... Aici vocea ascunsă făcu o pauză mai lungă. Echinoderma se zvîrcoli dureros, de parcă ar 15 fi fost presărată cu sare, și iarăși se auzi ca de sub apă.

— ...nu se poate... Domnul nu este aici...

Ușa pornise să se închidă peste strania apariție, dar mîna puternică a lui Manaru apucă vînjos clanța 20 din afară; cîteva clipe ușa aceasta se zbătu între Manaru și arătarea roșie, dar brațul lui fu desigur mai tare.

— Du-te de cheamă pe cucoană! se răsti atît de puternic Manaru, că gogoșarul se făcu mic pe fața 25 rotundă și abia acum se deschiseră deasupra lui două creștături negre, lungi și înguste ca două urme de creion.

Apoi îndată capul se vîrî în burduful dedesupt, încotoșmănat în șaizeci de boarfe, și toată această alcătuire diformă se porni brusc, în mișcare grăbită și nemodificată, ca un ghem de petece împins cu piciorul. 30 Drept la jumătatea antreului se opri:

— Cine sunteți dumneavoastră? se auzi vocea din stomach.

— Un domn...

Ghemul porni iarăși. Dispăru prin ușile din fund 35 și reapăru după minute de așteptare.

— Cum te cheamă?

— Un domn, ți-am spus! urlă Manaru scos din fire; am treabă cu stăpînu-tău sau cu stăpîna-ta...

Din ghemul de boarfe, se desprinsese iarăși ghemul 40 mai mic al capului, apoi amîndouă se contopiră și arătarea se mistui din nou.

Și iarăși trecură minute.

Manaru se așezase cu spatele spre fundul antreului. Era bine să nu fie văzut chiar de la început. De aceea nici nu întoarse fața când se auzi ușa. Se prefăcu plin de luare-aminte pentru albumul de fotografii de pe masă, întorcînd cu mult interes paginile cartonate, în vreme ce urechea prindea cu atenție de asasin piș-pișul pantofilor de pîslă, pe covorașele lungi, ca niște poteci.

Manaru tresări cu prefăcută putere numai cînd simți pe Morărița aproape de tot de dînsul. Atunci se înclină adînc, îi apucă mîna albă, pe care o trase spre buze, smulgînd-o, cu afectată delicatețe, pînă deasupra cotului, din mineca largă a capotului cu deseme egiptene, și brațul prea alb îl cutremură.

Ridică îndrăzneț ochii și-i împlintă în ochii Morăriței, care-l cerceta severă și neînțelegătoare:

— Ce doriți, domnule?...

„ ...A, va să zică, nu «domnule Manaru»? ”

— Nu mă mai cunoașteți, doamnă ?

— Ba da! Domnul Manaru!

— Chiar el, chiar el...

Ș-apoi tăcere, căci el dăduse acum drum să vorbească ochilor, care scînteiau jucăuși ca flăcările acelea infime pe metalul înroșit în spuză.

— Căutați pe bărbatul meu?...

— Da... o afacere urgentă... unde aș putea să...

— ...să ?...

— ...discutăm...

— Să discutăm, dacă socotiți că vă pot lămuri cu ceva, chiar aici, domnule...

Vocea ei, la început semeată, păru mai prietenească acum și fața i se discordă; Manaru o privi din nou pătrunzător, dar șovăi puțin, simțind că-i lipsește cuvîntul din gît. Și asta îl făcu să-și strige singur în gînd cuvinte aspre și insultătoare!

Pe figura ei se cumpănea încă mirarea cu bunăvoința. Birui cea din urmă. Clipa aceasta păru s-o fi așteptat Manaru, căci abia acum își reveni. Și ca să n-o strice de la început, bătu puțin cîmpii, departe. Ea-l privea

uimită și se vedea din mobilitatea întregii figuri cum se sforțează să înțeleagă ceva.

Era frumoasă, grozav de frumoasă, asta e! Părul negru, tăiat într-o parte de-o șuviță argintie ca de-o cărare abia perceptibilă, cu vîrfurile încîrlionțate în toate chipurile și strîns în grabă într-un coc destrămat. Figura nepudrată păstra o albeață mai mată, mai intimă, iar umerii obrajilor luceau de la sine cu rozul lor aprins de cărbune. Gulerul capotului, cu desenuri vișinii, se închidea tocmai cînd începea șanțulețul sinilor, tăind, pe pieptul puternic, un triunghi alb.

— Domnule, eu nu înțeleg deloc ce spuneți dumneavoastră...

— Doamnă, nu înțelegeți că aiurez, că vă iubesc...

Ea făcu un pas înapoi, mai mult surprinsă, ca și cînd convorbitorul ar fi înnebunit brusc dinaintea ei. Migdalele negre ale ochilor își întoarseră vîrfurile de inimioară și mai mult spre tîmple și fruntea i se încreți, iar toată fața, cu triunghiul pieptului cu tot, se acoperi deodată de-o roșeață aprigă. Ea-l măsură apoi de sus pînă jos, răsufînd scurt și șuierător, se-ntoarse spre fundul antreului, privindu-l încă peste umăr, cu buzele schimonosite de tot disprețul de care era în stare, și porni cu pas de sus, rar și apăsător.

însă în adîncul negru al privirilor acelora, Manaru, ochitor dibaci, prinse din zbor două unde căprii de teamă; pasul ei tocmai se grăbea, cînd el o ajunse din urmă și o apucă în lațul de oțel al brațelor, pe după mijloc.

Fu o luptă scurtă și mută, o grindină violentă de sărutări pe ceafă, pe umerii care se dezgoleau și se acoperea neconținut, unul după altul, în zbaterea ei înverșunată, pe părul al cărui coc se desfăcuse de tot. Ea începu să strige, dar din gîtul umflat de nebunia indignării nu porniră decît cîteva sunete aspre, guturale. El văzu în dreapta ușile larg deschise ale dormitorului, plin aproape tot de cele două paturi alăturate, cu tăbliile uriașe, galbene-lucitoare ca lămiile; dintr-o smucire îi întoarse fața spre dînsul și-i prinse buzele strînse între buzele lui, înăbușîndu-i orice putință de strigăt și împingînd-o încet, dar sigur, spre întinsoarea desăvîrșită a macaturilor roșii.

în prag ea-și îndoi, își întrei forțele, fără izbîndă, și acum, albă ca hîrtia, cu figura răvășită de cutele groazei adînci, cu părul despletit, cu ochii măriți de tot mai spăimîntată mirare, orbiți de roua lacră-

5 mîilor disperării, ceda, milimetru cu milimetru, spre marea de roș a macatului întins pînă la nemărginire.

Dar pe somiera ce se scufundă adînc, o luptă se încinse, de astă dată crîncenă, necruțătoare. În cele din urmă, ea scăpă izbîndu-1 cu un sfeșnic electric

10 mobil, apucat de pe măsuta de noapte, și se năpusti prin ușa cu canaturile de părete, înecîndu-se subțurgrumul înnebunitei respirații.

Manaru rămase întins într-o prostrație desăvîrșită, scîrbit, descurajat, nu de lovitură care-1 pălise cu'nădejde, dar de această îndîrjire furioasă, de care nu se mai împiedecase niciodată și care îl neliniștea — lucru nespus de straniu — ca o grozavă presimțire. Nu i se părea deloc neexplicabilă, dar absolut deloc, încăpățînată rezistență, și totuși neliniștea creștea...

15

Un gol mare în cap, în pîntece și în suflet îl ținea încă printre cuverturile și cerșafurile vrășluite. Atunci urechea prinse un foșnet ușor, de fantomă, și închise ochii, prefăcîndu-se amețit de-a binelea. Desigur, intrigată de nemișcarea lui, ea se întoarse să vadă efectul

20 loviturii; dacă avea să se aplece asupra-i, să-i încerce bătaia inimii, o va apuca iarăși, de astă dată cu toată furia deznădejdiei, îi va sfișia vestmintele, o va mușca, o va zgîria cu ghearele, cu dinții...

Dar ea nu se grăbea deloc. O simțea nemișcată, fixîndu-1 dintr-un colț; crăpă puțin pleoapele și-o văzu într-adevăr privindu-1 liniștită, superbă, frumoasă. El aștepta încă, doar o va păcăli în cele din urmă.

30

— Dacă nu pleci mai degrabă, voi chema slugile să te îmbrîncească.

El nu răspunse. Auzi atunci zgomotul ușor al pantofilor de casă depărtîndu-se. Era de tot sigur că se va opri după cîțiva pași, ca și întîi; dar zgomotul acela continua să se audă la intervale sigure și hotărîte. Acum se îndepărta prin antreu. Sări din pat și se luă după dînsa. O găsi în mijlocul antreului, așteptîndu-1 căci gemătul somierei ușurate o prevenise. În

40

•
I
£
•
I
I
I
W
H
I

||
||
fi
•"
|

mîna avea un revolver foarte mare și contrasta glumeț cu mîna ei micuță, dar în cutele feței se desemna în linii tari accentul hotărîrii.

• — E i bine, cheamă-i! spuse el. Voi rămîne necon-

5 tenit în pat. Îmi voi scoate haina, toate hainele și mă voi vîri în așternut. (Începu să rîdă răutăcios.) Și n-aveți decît să mă dați afară și să aruncați hainele după mine! Cred că orașul se va amuza mult de această împrejurare.

Aiura înainte, inventînd amenințări de copil; și le spunea hotărît, căci se simțea în stare să meargă chiar pînă acolo. Dar rîsul pe care ea i-l aruncă în față ca un stropșit de salivă, îi dezbracă și cel din urmă vâl al curajului. Se simți atît de mic, atît de urît, atît de slab, că picioarele i se tăiară. Se lăsă pe-un scaun.

15

— Iartă-mă! bîigui. N-am știut ce fac. M-am purtat ca un rîndaș. Dar nu mai sînt de mult stăpîn pe faptele mele...

Ea-l privea încruntată și totuși în ochii ei se vedea o picătură de înțelegere; din instinct ea înțelegea totul și-i primea vorbele care urmau, pentru oricine altul fără fir, neclintită, cu liniște și — Doamne! se înșela el? — cu interes și compătimire.

20

— Ha! Ai putea să-mi spui dacă ea s-a... zbătut la fel... spune, și îndată, îndată plec...

25

Apoi deodată se ridică în picioare, clătîndu-se, înălțîndu-se parcă și scăzînd ca umbra agitată de o lampă zgîlțuită. Ochii îi scînteiau amenințător și pumnii i se încheșaseră.

— ...toate femeile pe la care am trecut, suieră el printre dinți, mi-au dovedit că nu-i decît o glumă, o nebunie trecătoare. Mi-au limpezit sufletul de veninul roșu, și iată, acum, mi l-ai turnat iarăși înăuntru...

30

Figura i se strîmbase fără încetare, de durere și de nebunie; apoi deodată crețurile acelea, întretăiate sinistru, începură se se descîlcieze; chipu-i luă acuma înfățișarea blîndeței.

35

— Spune, se rugă el milog, așa-i că dacă nu eram astfel, violent... cum să spun, dacă m-aș fi purtat altfel... dacă... delicat... altă dată... mai tîrziu... tîrziu de tot...

40

I se păru că ea e gata să izbucnească iarăși în râsul falș și batjocoritor și parcă-i fu frică de ascuțimea râsului aceluia, căci făcu o mișcare bruscă. Dar fața ei rămase liniștită și corpul parcă i se descleștă din atitudinea țeapănă și bravă. Ea-l privea acum cu toată compătimirea, dar buzele îi rămăneau pecetluite.

– De ce nu răspunzi?...
– E de prisos...
– ...de prisos...

Ea nu mai zise nimic. El o privi încă neîncredător, dar îl uimi siguranța ce se cetea pe chipul ei; de bună seamă c-așa trebuie să fie, se gândi el, și mai spuse stins:

– Bună seara! deși era la nămiazi.

Porni clătinându-se și la ușă se odihni puțin, răzemat în minerul de alamă.

Și înainte ca să dispară cu desăvârșire, se întoarse, în același timp amenințător și rugător:

– Voi mai veni o dată... nu știi ce mare nenorocire... se va întâmplă... dacă nu mă vei primi...

Crezînd c-o amenință pe dînsa, ridică din umeri, plictisită...

A doua zi Manaru se deșteptă cu durere mare în tâmplă; în cameră erau transparentele lăsate, întuneric și frig. De cînd cu hoinărelile lui, servitorii ăștia își băteau joc; făceau foc de mîntuială, cum de mîntuială le făceau pe toate. Dincolo de cuget, Manaru întrezări cum s-ar putea îndrepta aceste neorînduieli. Dar închise repede pleoapa gîndului, gonind cu scîrbă din lumina lui pe cea menită să-i readucă tihna căminului.

Întoarse butonul electric; undele galbene umplură îndată odaia și el le văzu chiar izbindu-se de portretul Frosicăi, ca razele răsăritului de o răzleață stîncă marină; păreau că toate s-au adunat acolo, ca s-o facă să strălucească într-un nimb nesuferit.

Văzul lui se opri astfel fără vreau pe chipul celei care, de șapte luni și mai bine, își ispășea exilul în dealul viilor. El îi cerceta acum mersul cutelor feței, arcuite cu rotunjită măiestrie de fotografii „în culori”

de la Viena, să vadă care din ele ar fi putut deveni accentul acela sever de energie și scîrbă, o! mai ales de scîrbă, de pe figura severă, din ajun, a Morăritei.

Le luă pe rînd pe toate, și toate, adîncite sau întinse, dau boiului zîmbitor, expresii de plăcere, de extaz chiar, sau cel mai puțin de cochetărie, de închipuită pudicitate: „Ei lasă, lasă, ce faci? Ești nebun, vai, dar ești scandalos!” Și nimic mai departe. Puțină rezistență, o zbatere cu mișcări prefăcute, stîngace, dînd cîștig de teren tot mai mult lui Ramură, care înțelege că trebuie în orice caz săvîrșit acest ritual și care se luptă alene, sigur de izbîndă.

Durerea din tâmplă apasă acum ca un vîrf de cuțit. Inima lui Manaru bate în ritmul, din ce în ce mai grăbit, al mișcărilor spurcate pe care le vede cu închipuirea. Sare din pat, neputincios să mai reziste vedeniei. Pe înaltele-i picioare, trupul de oțel vibrează ca o lamă călită. Se repede la lavoar și potolește jarul din piept cu pumnii plini de apa grea și rece. Se îmbracă și trage transparentul.

Ninge: pe prichiciul din afară, rozetele de nea își tremură convulsiv piciorușele înflorate, parcă se înfricoșează și ele de suflul aprig al navalei de deasupra. Sfinții s-au pus să-și scuture preșurile cu nădejde. Pe Manaru îl orbește puzderia de stelute albe; clipește, strînge ochii în pleoape, dar roiurile necurmăte îl orbesc din nou. Și simte în ochi o plăcere, o ușoară plăcere, care se întinde tot mai mult înăuntru, trezește începuturi de amintiri vagi, așa cum tresar clapele pianului vechi sub slabe apăsări de fantomă, în odaia neumblată a unui mort demult.

Dar iată, apăsarea amintirii atinge acum o clapă al cărei vuiet, aspru și dureros, îl cutremură de sus pînă-n picioare, îi clănțene dinții, îi zburlește toți nervii, parcă i-ar fi apăsător pe-o bubă. Primii fulgi de anul trecut! Sărbătorirea apariției lor, în trei: Frosica, Manaru, Ramură... Oare trecuseră atunci peste formalitatea luptei?

Manaru iese în fugă, trîntind ușile; și afară îl întâmpină bucuriile celorlalți și ale vieții. Zăpada a prins; și fulgii rid cu toții de bucuria omenească. Parcă-i

un miraj multiplicat la infinit de dinți rîzători; pretutindeni domnește risul.

5 — Prinde! Prinde! Asta-i bună! Cam tirzie, dar e bună! își dă cu părerea moș Mitrică Dranovete, misit, cotar și la nevoie chiar comisionar, scuturînd voios cizmele de pecingenea albă. Salut boierule! Să trăiești și la mulți ani!

10 Și el apucă răspunsul lui Manaru cu un surîs, din zbor, trecînd înainte vesel că poate vesti și altora părerea lui bună: „S-a prins, se prinde!”

15 Bietul moș Mitrică, el n-are poate lemne nici pentru o săptămînă și se bucură ca și un copil ce-și curăță târlia în șopru'. „S-a prins, se prinde!” Vor urma poate vifornite, geruri peste fire și atunci desigur va blestema iarăși „vremea asta afurisită, parcă-și face de cap Dumnezeu!” — cum zicea anul trecut, dar acum e fericit că zăpada e lipicioasă și covorul alb se întinde cu sirguintă, astupînd urîtenia glodului.

20 Manaru simte și el, curios! parcă în afară de conștiința lui, undeva, departe, în hău sau în vreme, mișeală de bucurie. Dar de acolo, din depărtarea aceea, pînă în adevărata-i, imediata-i conștiință, e o distanță de temut, un abis în care se întretaie și scapără norii grei ai amărăciunilor, îndoielilor și dezgusturilor. Albeata asta nesfîrșită, care altă dată îi umplea sufletul de toate bucuriile căminului, de la focul din sobă, pînă la albeața identică a Frosicăi goale, în căldura de subterană adîncă a odăii de dormit; de astă dată i se pare stricată de ceva negru, distonant și supărător; 30 un punct inexistent și totuși persistînd să întunece vederea ca acele neguri subite din colțul ochilor, care te sperie pe neașteptate, te fac să întorci brusc capul, pentru a nu surprinde nimic real, și totuși împăienjenind neconținut izvorășul secăt al lacrimilor — încețoșeri nedefinite și inezisabile, ca o veste a nevăzutului, ca o prevestire sinistă. 35

40 Piciorul lui Manaru despică acum pîrtii prin mahalalele depărtate, apoi cotește spre Olt, prin țarinile înzăpezite, în care talpa lasă urme pe covorul alb. Pe aici parcă n-a nins așa ca în oraș și, Doamne! parcă nu mai ninge deloc. în văzduh a rămas un fel de ful-

5 guală neputincioasă și leneșă; ultimele steluțe de nea de-abia sosesc legănate și batjocoritoare ca acei soldați beți și nedisciplinați ce-ncheie totdeauna coloanele lungi, sure și posomorite. E parcă un făcut: trebuiau să-i arate și ele lui Manaru că totul nu-i decît un fel de glumă și o bătaie de joc.

10 Miriștea înzăpezită, buburoșată de cuiburile negre ale porumbilor tăiați, se sfîrșește repede în poalele zăvoiuului. Talpa lui Manaru stirnește acum foșnetul de metal subțiat al frunzelor căzute. Pe aici zăpada n-a prins decît insulețe-insulețe, pe subt ochiurile mai largi dintre copacii triști și pudrați. Cîte unul se deșteaptă din somnul hibernal, vede desigur că a încetat ninoarea și scutură cu dispreț buleandra de ghețușuri de 15 pe umăr, care se năruie toată în capul musafirului nepoftit. însă Manaru răzbate îndată la capul podului, pe șleahul larg, stă în loc și privește în urmă-i: mare ocol a făcut! Apoi o ia tot înainte pe scîndurelele răsunătoare ale podului, dispuse în chip de trotoar.

20 Dedesubt Oltul curge între două chenare înguste, argintii, de nea, în șuvoaie grele și adînci; găurile învîrtitoare, ochi de bulboană privesc lumea de deasupra cu hăinoșia întunecată a adîncului. Ochii aceia mulți și toți se fixează asupra lui Manaru, de parcă 25 divinitatea răului s-ar fi ridicat dușmănoasă și pînditoare la suprafață. Sprîncene crunte de unde gălbui îi înconjură în curgere necurmată și-n vuiet fără oprire; brațe de apă se desfac din trupul înmugurit de ochi și alunecă lacome prin maluri; apucă hrăpărețe la subțioară 30 ostroave întregi, înrămate de zăpadă, și se înfundă iarăși în buzunarele mătci, pierzîndu-se în zăvoaiele depărtării.

35 Pretutindeni un zbucium necurmat de scăpare din sine și pretutindeni o întoarcere rușinoasă, înfrîngere și neputință.

Manaru re trăiește lupta din ajun și abia aici, în mijlocul sănătății aspre a naturii, începe să se îndoiască. „Hm... Oare să fie într-adevăr vreuna... Una singură...”

40 ȘHntrebarea asta neterminată îl luminează deodată. Rîde cu voioșie privind șuvoaiele groase și galbene; dar ochii vuiturilor îi moaie puțin veselia. Se îndepăr-

tează de albul parapet metalic și-o ia agale, înapoi spre orașul depărtat ce-și scoate cupolele și vîrfurile ascuțite dintr-un nor despletit de ceață, de parcă ar fi luat foc din vale, pe dedesubt.

5 Drumul se întinde negru și ridicat, lasă burtă la mijloc și urcă iarăși spre oraș; subț bolta de plopi centenari, hăt, la jumătate, i se năzărește, în tulburul zilei, o căruță înaintînd mică și domoală ca o jucărie.

10 Scăpat de obsesia rîului, el rîde acum zgomotos. Se revede părăsind pe Morărița... își aduce aminte de toate vorbele, de scîncelile lui... Și la fiecare, cîte-o nouă undă de rușine îl lovește în obraz. A putut el să se poarte atît de slab! S-a făcut de rîs! Totul trebuie îndreptat astfel ca să se creadă într-o prefăcătorie a lui, un rol jucat în mai multe chipuri, cel

15 lăcrămos de la urmă fiind coarda de rezervă a canaliei care nu dă îndărăt de la nimic...

Manaru era satisfăcut; el coborî costișa podului cu pas alene, cu fața iluminată. Cuvîntul „canalie” l-a

20 înzdrăvenit complet. în vale, între dînsul și orașel, ceața începuse să presare mici incendii, ca exploziile obuzelor pe cîmpul de război. Pe urmă, o fumăraie deasă cutropi totul, parcă pămîntul întreg s-ar fi aprins. în dreapta și-n

25 stînga drumului, pînă cît mai ținea ochiul, zarea se înecă în aburul de piclă. Și-n desimea lui inegală, ființele omenești luau dimensiuni de fantasmă. Colea, aproape, în vale, păzitorii zarzavageriilor, strînși la foc, unde parcă incendiul subteran răzbise prin crusta pămîntului, se vedeau ca o ceată mărunță de liliputani;

30 iar dincolo, departe, lucru nemaipomenit, peste Olt, pe culme, prin fumul neconținut mai opac, un călăreț părea tot atît de înalt cît dealul pe care-l călca; ai fi zis că dă de cer cu vîrfurile căciulii.

35 Manaru ridică din umeri neînțeleghător; i se părea că pășește într-o lume stranie, ireală. I se părea că străbate acum funduri de ocean. Tristețea îl copleși iarăși. Se întreba din nou: „E oare cu puțință să existe într-adevăr ceva întreg, în totul și în totul întreg, neștirbit de vîrcolacul nici celei mai slabe umbre?... Un suflet femeiesc?”

40

5 Și privi în juru-i, așteptînd răspunsul din nepătrunsul ceței. Dar nu venea nici un zgomot, nici cel mai mic zgomot. Liliputanii se înecaseră de tot în negură; iar pe creasta dealului, trupul calului și-al călărețului dispăruseră: și numai capul cu căciula lunecau deasupra abisului ca o lună din închipuire de troglodiți, ca o arătare sinistră și cobitoare.

Demult, de nu se mai ține minte, pentru întâia oară acum Manaru își făcu semnul crucii.

10 Ca în toată iarna aceasta, nici acum zăpada nu se prinse deloc. Pe străzile umede, noroiul plescăia sub tălpi, care-l zvîrleau departe în șiroaie groase-păcurii. Doar dimineata pojghița gheței de peste noapte mai ținea împietrită această revărsare murdară de glod,

15 care reîncepea odată cu pasul omenesc. Puțin, după faptul zilei, urmele încălțăminte se-ntipăreau ca-n ceară; erau urme de bocanci grei cu știftori, încrucișîndu-se cu găurelele dispuse geometric, lăsate de galoș; urme de talpă largă, bărbătească, distanțate la inter-

20 vale rari, printre care peceteile ascuțite ale pașilor femeiești se legau în lanț mărunț ca un șir de rîndunici; parcă le și vedeai în mers zorit, abia ținîndu-se de călcătura destinsă și apăsată a cizmei voinicești.

25 De cînd tot se ducea la piață dis-de-vreme, Manaru prinsese toate aceste deosebiri; căci abia în zilele de tîrg mai putea avea prilejul să revadă pe Morărița.

La cea dintîi întîlnire, a salutat-o larg, ștregărește, însă ea nu l-a văzut, sau poate s-a făcut, preocupată de modul cum servitoarea trebuia să așeze în coș, fără să le strice, cîteva buchețele de ghiocci, rămășiță a zăpezei ce se luase. Manaru își făcu loc printre două

30 vînzătoare și se postă drept în fața ei, în dosul liniei lungi de țărânci chincite cu picioarele sub șezut, cu brațele cruce în sinii cojoacelor, îmbrobodite și'cocoșate

35 de frig, nemișcate dinaintea ștergarelor cu grămăjoare de bunătați, ca o galerie de idoli vechi de piatră înnegrită, în fața cărora credincioșii se prosternă în mătănii asidui de cumpărători aprigi la togmă. Și Manaru zimbește la priveliștea șiragului de idoli

40 precupețindu-și singuri ofrandele; apropierea asta ba-

5 rocă îi suflă iarăși de sub capacul țestei un vînt de înviorare. Ar fi vrut să fie peste tot o răsturnare grozavă din vîrf pînă-n temelii, și-și dă seamă că simte această nevoie acum mai mult ca niciodată; o simte în sînge și în măruntaie; ca foamea și ca setea, chinuitoare și neogoiată.

10 Și iată că femeia asta neașteptată se așează de-a curmezișul prăbușirii generale. Și iată că îndată atunci el vede lumea restabilită în temeliile pe care le știa întâi și pe care începuse să se învețe a le socoti pe urmă prea învechite, bădărănesc cioplite, putrede, mincinoase.

ÎS încurcat în păienjenisul tuturor întrebărilor fără răspuns, ca un halucinat, el se învîrte în jurul Morăreței, apare în dosul vînzătoarei care o servește, se trezește cot la cot cu dînsa, sare peste șiragul de idoli, în zarva de mîriieli și protestări acerbe, pentru a-i fi neconținut în față sau alături. Vorba pe care ar voi să i-o spună se îngămădește în gît, se preface în salivă, tot plimbînd-o cu limba de colo pînă colo. Și tot nu începe să îndrăznească. îl apucă iarăși necazul pe sine; niciodată nu i s-a părut sie însuși mai bleg ca acum. Și simte din nou o plăcere neînfrînată să-și dea în gînd epitete caraghioase. Un singur lucru îl mai încurajează; ea desigur *se preface* că nu-l vede și nu pare deloc contrariată de ocolurile lui tot mai apropiate. în sfîrșit a izbutit să se amestece într-o togmă cu o vînzătoare mai încăpățînată. Dumnezeuule, vocea ei e liniștită și privirea-i limpede nu pare a mai păstra nici un necaz!

30 Dar, lucrul naibei! Acuma tocmai seninătatea asta îl încurcă! Cuvintele îi fug din cap ca un stol de vrăbii la o apariție neașteptată. Și se ține astfel după dînsa, prostănac și caraghios. în cele din urmă își aduce aminte comparația cu idolii și i-o spune, întinzînd cuprinzător mîna deasupra întregii piețe. Ea zîmbește: va să zică i-a plăcut. Și i se ține iarăși încîntat pas după pas. Dar, repede, repede, o îndoială îl pune din nou în cumpănă: dacă ea a zîmbit numai așa, a bătaie de joc, pentru că el a glăsuț-o, florica lui de imaginație, dintr-odată, fără nici o legătură, ca pe ceva aflat din altă parte, sau amintit dintr-o carte. Trebuia

5 desigur să i-o spună încă de pe cînd se aflau în marginea pieței; de acolo s-ar fi văzut mai bine justetea-i și ar fi părut într-adevăr o improvizație! Aici vînzătoarele stricaseră șiragul și-l știrbise pe distanțe mari. El privi speriat peste întreg cuprinsul pieței; respiră ușurat. Comparația tot era bună, dar tristețea nu-l părăsi, căci inspirația secase iarăși și pe urmă grija de ce va fi zicînd dînsa de vorbele lui fără legătură și de tîrcoalele necurmte reîncepu să-l neliniștească peste măsură. Vai! Niciodată nu s-a gîndit ce-ar putea zice vreo femeie de stăruințele sale. Totul era să nu se gîndească la nimic și să dea buzna! Și acum, cînd doamna Moraru, mulțumită de cumpărături, îl salută fără nici un cuvînt, cu o scurtă și severă înclinare a capului, care-l încunoștiință că ascultarea ce i-a acordat a luat sfîrșit, el rămase pe loc, nemișcat, ca la o poruncă fără chip de răstălmăcire.

20 Și-l trezi din starea asta de nemișcare zgomotul tîrgului, care începu de-abia de acum să-i pătrundă cu adevărat în urechi.

— Boierule, boierule, trei poli perechea...

— Aici la mine, boierule, le-am lăsat la doi cincizeci... ieri le-a ouat...

25 Iar cleștele grătarului cu mititei birui totul cu zgomotul infernal:

Arde și frige

Și n-are gură să strige,

Mitite-i-ii!

30 De cîteva ori s-a prezentat la Moraru cu planul unei ingenioase afaceri, care-l încerca de ani, și la roadă căreia ar fi vrut să fie unic culegător. Lui Moraru i-a suris ideea și l-a primit cu tot entuziasmul. Dar atunci casa i s-a părut goală de orice altă ființă, afară de bărbatul priceput în treburi de comerț fulgerător și de misitie în mare. (Aflase el ceva? Afecta liniștea și ignoranța pentru a arăta nepăsarea sau pentru a-și bate joc?)

40 într-o a doua zi însă, după plecarea Morarului la București, Manaru a sunat cu violență la intrarea asociatului, chipurile pentru tradiționalele „hîrtii uitate

pe biurou", dar n-a venit nimeni să-i deschidă. A b[^]tut stăruitor trotoarul din fața casei, mai bine de un ceas, cu aer — ce i se părea văzut dinăuntru — de oin de afaceri stinjenit și contrariat, în mersul vertiginos al

5 operațiilor, de un lucru cu totul lipsit de importanță. își exprimă chiar cu voce tare nedumerirea și ciuda față de cițiva prietini trecători, care nici gînd n-avuseseră să-l întrebe de rostul lui în fața acestei porți. Dar cît strigă de tare, nimeni nu veni să-i deschidă.

10 Poarta de dreve era înlănțuită și lăcătuită atît de strîns, că abia de făcea zgomot, cînd o zguduiai cu toată puterea.

Din ziua aceea, nopțile ce urmară începură să-i fie grozav de chinuitoare; spiritul Morăriței îl vizita fără preget la fiecare jumătate sunătoare a pendulului, ca o fantomă rea. O vedea intrînd pe ușă, ușoară ca un vis, neconținut destrămîndu-se și veșnic refăcîndu-se ca norul de țigară. Apoi prindea din ce în ce mai multă consistență, o vedea aidoma, trup și viață, privindu-l lung și languros. Capotul de casă i-e prins într-o cataramă de jartieră și lasă să se vadă aproape toată pulpa tare, rotunzindu-se lunguiet. Mîna lui se întinde tremurătoare și ochii fixează fantoma, hipnotizînd-o, imobilizînd-o. Nebunia curiozității îi dilată nările, ochii, sufletul întreg, îi scurtează respirația, făcînd-o gîfii-toare. în faldurile capotului albastru stă ascuns tot ce face gloria acestei femei; o singură aruncătură de ochi și totul ar fi redus la obișnuitul profan și impur, închipuirea lui Manaru atinge cu mîni tremurătoare marginea capotului, însă acesta rămîne nemișcat, ca faldurile de ceară ale veșmintelor de păpuși. închipuirea lui înnebunită doboară atunci și smulge; dar vestmintul apărător rămîne nemișcat, unul și același cu misterul investmintat, ca îmbrăcămintea imaginilor din lentilele răsturnătoare. Și atunci în sufletul lui sfîrșie și mai arzător jăratecul poftei, peste care cade încontinuu picătura de păcură a imposibilității.

40 Și timpul îl duce astfel în goana-i necurmată și necruțătoare; lui i se pare că-l duce învîrtindu-se ca un zănatec în jurul său însuși, fără spor și fără preget. Ca pe unul din asteroizii aceia mărunți și sterpi învîr-

tindu-se în goană nebună și de prisos în jurul lor și-n jurul soarelui. Cînd îi veni întîi această idee, Manaru se cam înspăimîntă; ea-i veni cu atîta intensitate și-l obseda într-atît, încît îi aminti un fost prietin, pe care-l vizita la un ospiciu, învîrtindu-se fără să amețească și asigurîndu-l că-i burghiu. Ş-apoi imaginea asteroi-dului reveni din ce în ce mai des, mai sigură și mai precisă, de parcă și-ar fi arătat din ce în ce mai te-meinic existența în obiectivul lunetei unui astronom descoperitor. Acasă, gîndindu-se la ea, pe stradă, la cafenea, la un prietin, într-una cu gîndul atras de magnetul puterii ei ascunse în misterul depărtării, el avea tot mai mult impresia că se răsucește deodată în juru-i ca un vîrtej și astfel o ia razna de-a lungul străzilor, în neostoiat tîrcol pe lîngă casa Morăriței, ca pe lîngă palatul din povești al soarelui.

15 Timpul îl ducea astfel în spirală din ce în ce mai strînsă spre monomanie, pînă cînd el se răzvrăti deodată. Primăvara venise demult sau, mai bine, acum era primăvară adevărată, adică nu acel sfîrșit de iarnă care-i mănîncă primele luni cu murdăria șivoiailor și a noroiailor revărsate, cu zăpezile acelea apătoare, mari și destrămate în bob, ca scamele de bumbac. Căzuse acum zăpada florilor, orbitor de albă cît cuprindeai cu ochiul sau, uneori, de culori diferite, tot așa de orbitoare, de parcă pe-un cîmp de omăt te-ai fi uitat printr-un ciob de sticlă colorată.

30 Se pregătea deschiderea „Grandiflorei”. Chiar se împărțise micile afișe boite în tot chipul, care anunțau marele eveniment: „în curînd deschiderea « Grandiflorei », *grand cinema și teatru de vară*, complect renovat, mititei, fleici, antricoate și tot felul de băuturi spirtoase vor sta la dispoziția onor. P. T. T. public la orice oră din zi și din noapte”. Afișe ceva mai măricele dau și unele amănunte asupra îmbunătățirilor aduse de patron stabilimentului său estival. Se vedea într-însele pana încercată a d-lui Cicoșel, care mai ținea și corespondența evenimentelor din orașel la ziarele bucureștene: „Răzoare de garoafe, mixandre, zambile, pansele și zorele, ca și tufişuri de trandafiri vor îmbalsăma aerul, dînd mirosului ales al friptu-

rilor, parfum de esențe rare, iar onor. P. T. T. public consumator impresiunea edenului pe pământ".

Anunțurile acestea cutremurară de sus pînă jos pe Manaru. „Grandiflora I” Zeița nocturnă a atîtor che-
furi și-atîtor delicioase măruntaie de berbec sau de
văcuță fragedă! De cînd nu mai pusese el strop de
vin pe buze, de cînd nu-i mai umpluse nările mustul
sfîrșitor al grătarului!

De cînd cu Morărița, se înstrăinase încetul cu înce-
tul de prietinii buni și de chiulhanurile trecutului. Și
cum se resimțea de această dezertare! Căzuse pradă
ideilor de nebun, ajutase văduv de orice nădejdi, slă-
bise ca un ogar și-n sufletu-i se împiclea, tot mai stă-
ruitor, nerăbdătoare și halucinante neliniști.

Reîntoarcerea la „Grandiflora”! *L'embarquement pour « Grandiflore »*! începu să strige chiar de-a doua zi,
cuprins de o ciudată veselie subită, prietinelor care-1
întrebau de sănătate: „Fiți pregătiți, ca să nu vă
găsească în voi cu duhul rău”.

Rideau și Mărunțache și Ignătescu și Goruneanu
și Gorunescu și toți ceilalți, pînă și Zambiloii își în-
tindea buzele într-o parte și într-alta, fără să le dez-
lipească, neștiutor dacă trebuie să se înveselească de-a
binelea sau să dea dracului „Grandiflora” asta, care-i
adusese atîta necaz. („Cine dracu m-a pus să mă nime-
resc tocmai în seara *aia* acolo!”)

Și ei, cu toții, se lăsaseră de drăcovenii. într-adevăr
„ce însemna « Grandiflora » fără Manaru!” își spusese
chiar în ajun, privind cu melancolie afișele roșii, al-
bastre și verzi; și același lucru îl spuseră astăzi cu
toată bucuria lui Manaru, cînd acesta înainta spre dîșii,
fluturînd ca pe-un steguleț vestea tipărită.

— Dar ce înseamnă Manaru fără „Grandiflora” !
le răspunse el, scuipînd cu dispreț. Să vă spun eu :
un biet păcătos și un poltron... S-a dus cu bietul
Manaru! E timpul să ne întremăm cu sîngele Domnu-
lui... la edenul lui Alexandru...

Vinul curgea gîrlă și hohotele de veselie deveneau
tot mai nestăpînite. Manaru plutea în plin romantism.
Din grotescul petrecerii, ochii lui se ridicau adesea
spre înălțimile cerești. întunericul tocmai se spăr-

sesese în răsărit, și prin spărtură, apa luminii gîlgîia po-
top, diluînd cătrănelea de deasupra. Manaru părea că
aude acel gilgiit, căci sufletul lui se înfrățea acum iarăși
cu toate, pătrundea în toate, înțelegea toate; era ca
într-o stare de supra existență, se simțea tronînd dea-
supra tuturor, în nori de extaz și de fericire nemăr-
ginită.

Atunci îl picură în urechi cuvintele hotărîtoare:

— Ești sigur că Moraru vine azi ?

— Da, da, hotărît.

— Atunci mergem amîndoi la gară...

Era o frîntură de conversație dintre Gorunescu și
Goruneanu, din care pînă acum Manaru prinsese, fără
voie, numai cuvinte răzlete, „vagon”, „cinci mii la
chilă”, „corpuri străine”...

I se păru că gîtul răsăritului s-a căscat acum de tot
și prin beregata străpunsă de cuțitul luminos al nevă-
zutului năvălește potop o zăriște roșie, diafană, umple
totul de foc și de-un fluid neînțeles și dulceag, tot
mai dulceag, care-1 îneacă. El privește vrăjit, acolo, în
spărtura de lumină, și vede cum se furișează spre dîn-
sul, în galop turbat, ca vîntul și ca gîndul, trei raze,
trei păreri de raze, ca trei cai înaripați. îi ajung drept
în minte și iarăși sunt atrași înapoi în cer pe razele
întinse, ca pe sîrme, acum mai mult de trei, o herghe-
lie imensă, și pe urmă vin din nou în aceeași goană
și-n aceeași strălucire de aur și pietre scumpe. Nu-i
încă soarele vrednic al zilelor de iunie, dar e soarele
gîndului care-1 dogorește acum ca-n nămiaz de vară.

Manaru se ridică și buzele lui rostesc parcă în
somm: „Acum!”

E toată un vîrtej aprig și o hotărîre nestrămutată
mintea lui „acum”. Se scoală, tremurînd din tot cor-
pul, ca apucat de un frig năprasnic, și pornește printre
mesele zburlete de scaune întoarse, ca printr-o turmă
de arici fantastici, încremeniți în somm. De sub prun-
ul gîrbov, cu rendode electrice, prietinii îl strigă
întrebător. Dar el s-a pierdut de tot.

— Lăsați omul să-și facă nevoile! spuse cineva.

Manaru grăbea acum pe asfaltul trotoarelor jilă-
vite de rouă și i se părea că în înaintare corpul lui des-

tramă palele de întuneric de cele de lumină. Ajunse
la casa Morarilor cu ultima binețe a cocoșilor. Dimi-
neața, era încă turbure; dar în văzduh pluteau fulguiri
de raze.

5 Zgîlții fără nădejde poarta de fier, se uită cu duș-
manie la lacătul umflat ca un ghem, ce-l privea la rîn-
du-i sarcastic, prin ochiul zgîit, în toate chipurile, al
cheii.

10 Ca unul care le socotise toate de mai înainte, el
alunecă zorit de-a lungul grilajului argintat, cu sulite
galbene în vîrf, și dădu alături, la Ristea dogarul. Ris-
tea era, doar, omul lui. De i-ar fi ieșit cumva înainte,
îl potolea din două vorbe. Poarta acestuia era scundă și
15 de lemn; Manaru mai aruncă o ultimă privire în lungul
străzii ce se încovoia într-o parte și în alta și apucă solid
de vîrfurile a doi stacheți, la distanță potrivită. Îl
izbi atunci drept în urechi un pocnet puternic ca de
beșică umflată, plesnită în palmă, urmat de-un horcăit
20 lugubru de om pîrînd că se îneacă de mai multe ori
și care, apoi, găsindu-și un ton potrivit se schimbă într-o
aghioasă lungă și tremurată de ușurare. Manaru clătină
din cap cu deplină știință; Andrei, vardistul, își înde-
plinea ca de obicei conștiincios veghea matinală pe
25 cimentul cerdacului deschis al conului Iancu, avocatul.

Se avîntă. Poarta gemu și se zbătu subt greutate.
Dar el era acum deasupra, sprijinit voinicește în muș-
chii de oțel; își petrecu picioarele dincolo, se legănă și
sări. Se pierdu repede printre turnulețele pătrate de
doage înnegrite, dispuse simetric, ca niște sonde mici.

30 Se trezi într-o vrașilă de butoaie desfundate, rupte,
înjumătățite; se împiedecă de cercuri de fier care, apă-
sate de talpă, se ridicau de subt așternutul de așchii
și gunoi, viclene și tăioase ca niște fălci de curse, cope-
rite înadins. La urmă de tot fu simțit și de javra
35 curții, ce-și făcea somnul, pătrunsă de umezeala zo-
rilor, sub o ruptură de hîrdău.

Manaru împinsese un butoi lîngă gardul cu sîrmă
ghimpată al Morarilor. Acum era sus; iar cinele ră-
măsese deodată uimit, așteptînd cu ochii lui de fosfor,
40 ca mărăcinișul de metal să dea înapoi pe îndrăzneț.
În Manaru era însă numai voință și se simțea el însuși

făcut dintr-un metal mai brut și mai dur decît al țe-
pilor zburlite pe fire. Cu siguranță rece în mișcare, în-
depărtă sirmele rar, deschizîndu-și loc destul printre
ele, ceea ce ațîța necazul tînguitor al dobitocului dede-
5 subt. Se cocoță maimuțește, încălecînd uluca, strîn-
gînd din dinți, cocoșindu-se, ferindu-se de ascuțisuri,
zdrelindu-se, sfîșiindu-și hainele; o mișcare îi scăpă
însă și căzu destul de greu dincolo, pe pavajul neted
de piatră tăiat în pătrățele galbene. Dar era dincolo!

10 Stătea încă jos pe piatră și rîdea. Simțea cum triumfă
toată carnea dintr-însul, odată cu durerea ce i se
alina în trup.

Alături, javra lui Ristea se jelea amarnic, urlînd a
mort; atunci se auzi și hămăitul scurt și gros al ză-
15 vodului Morarilor. Cînd Manaru se ridică, îi văzu capul
enorm ieșind neîncrezător din cușca lipită de gardul
opus. El ezită un moment, îl crezu legat și înainta.
Dar din cîteva salturi, zăvodul i se opri înainte, mîriind
amenințător și țintindu-l cu ochi de flăcări.

20 Alături căteaua lui Ristea — nu putea fi decît o
cătea, gîndea . cu drept cuvînt Manaru — deșteptase
toată mahalaua... O polifonie lugubră de lătrături, de
schelălăituri, de vaiete infernale, adevărate țipete ca-
nine, prelungi și înfiorătoare, aprinsese de zgomot cur-
25 țile vecine pe o întindere respectabilă. Iar zăvodul
fulgera doar cu ochii, tăcut și groaznic. La cel mai mic
semn și mai apoi la mijeala oricărui gînd de înaintare,
fălcile se deschideau și se închideau într-un clămpănit
sec și metalic.

30 Manaru înțelese greutatea împrejurării; era amenin-
țat să rămînă, pînă la deșteptarea celor din casă, în
această situație destul de nepotrivită cu măreția pla-
nului său; dimensiunile cînelui erau într-adevăr cu
totul și cu totul ieșite din comun.

35 *Audaces fortuna !* răsună, din înțelepciunea claselor
de liceu, ca din depărtarea secolelor, în mîntea lui,
după cinci minute de nemișcată așteptare, lungi cît
cinci ceasuri; o ușă scîrțîi undeva sus; apoi jos, la ușa
ce răspundea în curte, clampa începu să se agite.

40 Era chiar ghemul de petice, de care dăduse întăi,
cînd pătrunsese în casa aceasta. La bălțata-i apariție,

zăvodul se înverșuna și se năpusti la Manaru; dar acesta răcni cu atîta putere și atît de poruncitor, că zăvodul se opri la mică distanță, iar fața servitoarei, abia ieșită din burduful de boarfe, prinse ochi.

— Cheamă cinele ! tună iarăși, poruncitor, Manaru.

Femeia săvîrși după poruncă; zăvodul îi veni la picioare, se gudură, apoi se întoarse iarăși mînios, cînd Manaru îndrăzni în cele din urmă să facă un pas. Servitoarea se dădu înapoi și ochii i se deschiseră și mai mult. Atunci Manaru se scotoci prin buzunare și îndată flutură în aer cîteva bilete de bancă albastre și foșnitoare.

— Le vezi ? Sînt ale tale, o asigură el. Și poftim, uite, îți mai dau! se grăbi să-i arate cît mai multă dărnicie, încredințat că nu se mai găsește vreun alt suflet prin curte căruia să-i păstreze tain. Îți dau cît vrei. Numai du-te și vezi-ți de treabă... și lasă-mi ușa deschisă aici. Du-te la piață și pe urmă ai să spui c-ai uitat-o deschisă. Nu sînt hoț, n-am nici cuțit, n-am nici pistol la mine. Vreau să fac dragoste cu cocoana; asta vreau! Doar nu s-o dărîma lumea...

Zăvodul tăcuse, părea că ascultă și el, de vreme ce mîrîia tot mai fără convingere. Numai ochii ghemotocului de cîrpe se căscase de astădată enorm, ca sub puterea unor farmece teribile și repezi.

Vocea lui Manaru se tăie atunci și păru că ia alt ton; el scoase încă tot ce mai găsi prin buzunare și, zugrumat de emoția clipei hotărîtoare, dădu ultimele lovituri:

— O să închizi poarta, poftim... Și cu asta nu poate să-ți spună că te-ai înțeles cu mine... Și ușa de aici o uiți deschisă... Ce, nu ți s-a mai întîmplat s-o uiți deschisă?... Cum ar putea să-ți dea în gînd că ar veni cineva peste un gard cu atîția ghimpi și cu un așa zăvod în curte, dacă nu m-ai vedea... Ia banii și nu fi proastă...

Femeia făcu o mișcare pe loc și dispăru. Manaru șuieră o înjurătură de ciudă... Ah, în casa asta ferecată pînă și slugile sînt de fier!

Dar, după o clipă, servitoarea apără cu coșnița la braț; cinele, care-și încovoiase iarăși autoritar șira spinării, se lăsă jos, gudurîndu-și ciotul scurt.

Femeia îi făcu semn să intre.

Manaru îi aruncă banii în coșniță... O mai întrebă:

— Ce face stăpîna ta ?

— Doarme, doarme, nu *ti* teme... Și pînă acolo nu-i cheie...

Va să zică, și-n casa asta, coada dracului poate găsi o gaură pe unde să se strecoare ! Va să zică, nu-i chiar așa de ermetic închis cuibul Morarilor!

Curios! Un presentiment vag și trecător, că și sufletul Morăriței ar putea să aibă vreo porțiță deschisă, îl întrista la început. Dar se miră singur de acest simțimînt neașteptat și atît de absurd în împrejurarea în care se găsea. Iar cînd se află diaintea canaturilor albe și înalte ale ușii cu îngerași ce varsă coșuri de flori roze, plutind pe nori albaștri deschis, redeveni complet *el*. O dori ca și pe celelalte, la fel de prefăcută, și de perfidă. O dori uimită în fața îndrăznelii lui, căzînd fulgerată de teamă și de admirație; o dori strîgînd de patimă cu gîndul gol de orice imagine a Morarului, dacă nu, cu imaginea unul Morar înșelat, nepricepînd nimic, caraghios.

Și inima lui îi bătea ca un pumn pe cînd gîndea astfel; în vreme ce, totuși, cu nespusă atenție, examina clanța ușii și gaura cheii.

Cu mare migăială izbuti să clintească fără zgomot astupușul încleiat de vopsea al broaștei; cînd îl dădu într-o parte, cheia înfiptă pe dinăuntru își arătă călcăiașul picnit de rugină, oprind orice vedere și tăind nădejdea oricărei strategii.

Dar Manaru nu disperă. Era ca într-o inerție de acțiune, așa că ideile noi îi veneau în creier ca verigile unui lanț învîrtit de scripet; și veneau de-acolo, din fîntina gîndului, prefăcute gata în fapt.

Începu să bată ușor tăblia canatului, subțîindu-și vocea:

— Cucoană ! Cuconiță !...

— Se auzi dinăuntru ceva, o mișcare a patului și apoi un cuvînt neînțeles, bolborosit. Manaru își cîntări iarăși mișcările și începu: toc! toc!

– Cucoană, cuconiță!
Acuma se auzi distinct:
– Tu ești, Dumitro?
– Eu, cuconiță.
– Cine e? Ce vrei, frate, ce te-a găsit?... Hai, intră odată...

A, va să zică ușa nu era încuiată! Manaru o și rezezi în lături și pentru a nu da nici o secundă de reculegere celei culcate, nu mai stătu să contemple efectul negîndintei lui apariții. Dintr-o dublă săritură fu lingă pat și în clipa următoare bustul ce se ridicase instantaneu, într-o simplă cămașă, al Morăriței spăimîntate, se frînse sub greutatea vijelioasă a pieptului său. Lupta corp la corp se încinse din nou și deveni din ce în ce mai violentă din amîndouă părțile.

O greșală a ei, încercînd o mișcare disperată, fu pentru dînsul un punct cîștigat. Atunci ea gemu:

– Lasă-mă... nu acuma... acuma nu se poate... Singură te voi chema...

Cînd se ridică triumfător, ea rămase în aceeași poziție lubrică, nerușinată. Părea că nu se mai sinchisește de nimic și chiar Manaru se miră de atîta nesimțire. Ea ținea ochii încleștați și tremura. El o acoperi. Ea izbucni atunci într-un plîns fără lacrimi, un șir de vaiete lungi, zugrumate, care apoi încetară sau mai degrabă se-năbușiră în gîtul ce sforăia sub apăsarea lor.

Manaru o mîngîie: nu va ști nimeni! El a sărit prin dos și nimeni nu l-a văzut. A pîndit numai ca servitoarea să plece în piață, așa că nici ea nu știe nimic. Cînd va fi să se ducă și el mai tîrziu, căci acum putea bate la ochi, îi va deschide singură. În sfîrșit, nimeni nu știe și nu va ști nimic, afară de cine cu care a dus o luptă strașnică, grozavă, corp la corp.

– Aveți un cîine, doamnă, scumpă doamnă, într-adevăr că vă seamănă... Haide, lasă, nu mai plînge, la toți s-a întîmplat... și mie... ia pipăie-mă... am niște cornițe mici... înțelegi, mă durea să știu că mai există cineva, în orașelul ăsta al nostru, lipsit de astfel de podoabă... Acum pot să dorm liniștit... Uite... Am să-mi chem nevasta... o iert... nu vezi... fapta dumi-

tale de-acuma are o înaltă semnificație morală: aduci pacea în familii... Fiind cu toții la fel, nu mai avem ce să invidiem...

El trîncănea înainte, jumătate glumeț, jumătate serios. Glumea ca s-o îmbuneze pe ea și s-o potolească, dar singur se minuna de cît adevăr cuprindeau spusese lui. Ea continua să plîngă. Însă din ce în ce mai tăcut și din ce în ce mai dureros. Nu se mai împotrivi la nici una din mîngîierile lui, nici chiar cînd ele deveniră dezgustător de îndrăznețe. I se lăsa ca o cîrpă pe care poți s-o întorci în toate chipurile. El înțelese că aceasta este începutul îmblînzirii. Plînge, dar se lasă! Mîne se va lăsa zîmbind, iar poimîne rîzînd cu hohot. În sufletul lui coborîse acum o pace fără seamăn, ca un răsărit întîrziat de lună pe întinderea de mult adormită. Și îndată imaginea Frosicăi îi apărură în minte. Îl cuprinsese un dor puternic de dînsa; o va chema! Chiar o și văzu în închipuire, apărînd dinainte-i înfricoșată și tremurătoare. Păstră mai mult sub pleoapele închise această imagine, înfricoșată și tremurătoare. Se închipui vorbindu-i cu voce grea, chemînd-o mai aproape; și ea căscînd ochii mari – frumoșii ei ochi negri – cînd, în locul loviturii, mîna lui se va lăsa mîngîietoare pe frunte-i... Dorul abia răsărit se preschimbă în dorință aprigă, arzătoare. Femeia de alături nu-i mai spunea nimic. Ce poate să spună o femeie mai mult decît alta? Se ridică și politicos o sărută pe frunte. O întrebă dacă trebuie să treacă în odaia cealaltă, cît timp ea va chema servitoarea, ca el să poată ieși, fără cumva s-o întîlnească. Dar Morărița nu-i răspunse nimic; ea plîngea neconținut, din ce în ce mai aspru și mai zugrumat. Se întoarce cu capul în perni și acolo înăbușea sughitele care-i cutremurau tot corpul.

Manaru ridică din umeri, salută respectuos. Ieși prin ușa cea mare de la stradă; de ce n-ar fi fost văzut... de ce să nu se știe de toți că *totul e unul și același*?

Înainte de a deschide ușa, se gîndea: „Cu cine m-oi întîlni? De-ar fi Măruntache, el e gura cea mai spartă"... Dar nu era nimeni... Numai în zare, dea-

supra caselor, pe profilul abia desemnat al dealului albastru, înecat în nelămuritul depărtării însoțite îi apăru deodată, mare cât luna, la răsărit, chipul mustăcios și crispat, cu căciula cât un turn de biserică, al călărețului decapitat. Manaru se opri cu ochii măriți. Apoi rise vesel și vedenia dispăru. „Hm, ce-o vrea ăsta, de-a început să se țină după mine?” glumi fără a putea alunga din urechi gîlgiitul monoton al plînsului Morăriței. Dar îndată ridică din umeri ca dinaintea unei gîndiri absurde.

Fu o firavă și trecătoare închipuire.
Manaru umblă prin toate părțile târgului, pretutindenii purtînd cu sine icoana Frosicăi. Degeaba, nici una din orașul ăsta nu face cît dînsa! Chiar astăzi trimete docarul s-o aducă...

Numai la bărbier văzu în ce dezordine se află. Fața galbenă, unsuroasă, ochii obosiți, părul încîrlionțat în inele mărunte, lipite de sudoare, hainele boțite, cu urme de noroi uscat. Se duse acasă și porunci să se ia așternutul din biurou și să se pregătească dormitorul, ca înainte. Spuse să i se scoată pijama și papucii, de care nu se mai servise de aproape un an. Dorea să primească pe Frosica echipat complet de casă. Iar viziteul primi ordin să pună îndată caii și să plece.

Pînă să se mai aerisească dormitorul, ieși iar în oras.

Locomotiva mai aruncă în aer trei țipete scurte; ajunsese în gară. Manaru se-nveseli și mai mult; începu să bată darabana în fierul înflorat al porții și, din gît, surd, aproape în gînd, imitînd trompeta, întonă marșul de bună venire.

Dar mîna îi rămase deodată suspendată: i s-a părut sau parcă s-a zguduit ceva în aer, încă o dată și încă o dată... Dar de auzit n-a auzit nimic; desigur vreo părere; halucinații ale spiritului obosit! (Ca și capul de pe cer, cu căciulă țurcănească.) Lasă numai să treacă Moraru, numai o zdravănă strîngere de mînă... Și pe urmă se va întinde cît e de lung și cît e de lat în somn adînc, potolît, în somn grozav de adînc!...

Acolo, în piață, parcă e ceva; lumea se agită. Iată-i cu toții se opresc în loc, se strigă, se adună și pornesc în grupe, dînd din mîni. Fluierături rupte și repezi de alarmă... „Ce s-o fi întîmplat? Aha, trece Moraru! E pe jos și duce la subțioară pachetul de carton, *târ-guieli pentru ea*. Bată-te să te bată, Morarule!”

— Hai noroc, Morarule!

— Noroc, Manarule!

— Veniși?

— Venii.

• — De la București?

— De la București.

— Ce crezi? Iese? Ai pregătit terenul?

— N-avea nici o grijă... numai un bob zăbavă.

Moraru se îndepărtează zîmbind fericit ca întotdeauna. „E obosit săracul de-o noapte nedormită și totuși ce fericit se îndreaptă spre căsuța lui. Săracul, bieții Moraru... E timpul să facem nani, boier Manarule...”

Manaru se întinde și cascadează și totuși nu se grăbește să intre. Petrece cu ochii pe Moraru pînă cotește în piață și bate darabana pe gînduri în poartă. În gura pieței apare acum moș Mitrică Dranovete; Manaru bate înainte darabana; se întrerupe să se întindă și să caște. Și pe urmă iarăși bate; marșul de bună venire.

— Să trăiești, boier Manarule.

— Bună ziua, nea Mitrică.

— Ori auziși ce se-ntîmplă?

— N-auzii nimic, nea Mitrică.

— Păi, nevasta lui domnu Moraru.

— Ei, ce-i cu ea?

— Se împușcă adineaori.

— Ce spui dumneata?

— Se împușcă adineaori... Or glumești, n-auziși?

— S-a împușcat?

— Păi cum, săraca... trei gloanțe.

— Ce vorbești, domnule... cînd, nea Mitrică?

— Uite acum, nu sunt nici cinci minute... Tocmai aștepta pe bărbatu-său de la București, și cînd fluiera trenul în gară, haid și ea: pac, pac, pac, trei gloanțe... păi cum... Păi să trăiești, cu bine... Dacă vrei, du-te și dumneata d-o vezi.

Și moș Mitrică trecu înainte, făcînd semnul crucii și minunîndu-se: „...Păi cum, trei gloanțe... Doamne păzește”...

5 în piață fierberea creștea. Așa ceva nu se mai întîmplase de foarte multă vreme, dacă s-o fi întîmplat cumva vreodată aici în orașel.

10 Manaru trecea palid de la un grup la altul. Însă tot ce comentau oamenii ăștia strînși în pîlcuri zgomotoase nu i se putea deloc lega în cap. Se pare că unul vorbea de ceva analog, petrecut mai demult, iar altul pomenea de-o oarecare teorie, presărată cu nume străine, răsunătoare. Mai încolo, Zambiloiu se agăță de el în treacăt, ca un bob de scai, rînjind cinic, cu o

15 nuanță de necaz în glas.

— Asta ți-a scăpat, Manarule! (Zambiloiu regreta sincer, într-adevăr, după cum sincer urmărise și se bucurase de toate succesele lui Manaru, pe care le colporta prin ungherele tîrgului cu satisfacție copilărească.)

20 îl goni cu o încruntătură de ochi.

Și întrebarea nemiloasă i se puse iarăși în cuget ca o pasăre rea ce ți se înfige în carne să n-o mai poți smulge. Cum a avut puterea asta... Iar aripele grele și negre se

25 zbat zadarnic. Nimic, nici un răspuns. Să-i fi fost teamă de servitoare, să se fi temut că au simțit vecinii? O atît de mare putere pentru un atît de neînsemnat lucru... Dar, nenorocita, aparențele se puteau ascunde... dar nu începuse el s-o învețe ce trebuie de

30 făcut... A auzit ea vreo vorbă din toate celea... ea nu asculta decît plînsul ei... bocetul ei de moarte... Se jelea singură.

Acum Manaru nu mai aude decît vaietul acela fără sfîrșit de-acum cîteva ceasuri. Ce monoton și groaznic!

35 Și uscat! Un plîns uscat! Parcă dăduse drum unui ocean ascuns, să curgă printr-o gaură de sfredeli

O moartă care plînge! Căci nu se poate să nu fi fost moartă chiar din momentul cînd o răzbise cu puterea lui. într-adevăr, ce era părăsirea aceea de sine,

40 cînd se bucurase pentru a doua oară și pentru a treia oară de trupul ei! Avusese un cadavru! Nu avusese

nimic!... Nimic, nimic... și cuvîntul acesta îi bate în ureche ca un dangăt interminabil de clopot crăpat. Fără urcuș, fără scoborîre... și la intervale largi... trist și vechi și pustiu... vechi de cînd cu lumea: nimic...

5 nimic... de ce cînd cele trei fluierături... tocmai atunci... tocmai în clipele... nici măcar un minut, o secundă mai pe urmă.

— Dar ce are Manaru?

10 Mut și palid, el trece ca o fantomă printre grupuri. Abia se oprește lîngă unul și îndată a și pierit ca să răsără într-altul, de parcă-i reflexul unei oglinzi pe care un mucalit o smucește de colo pînă colo. Nu, nici nu vede pe unde merge; el s-a răzlețit de tot de lumea înconjurătoare, el merge în gîndul lui turbat, ca leul în colivie. Cei care și-l mai aduc aminte îl revăd în noaptea aceea, la „Grandiflora”, cu Ramură în față, sub lumina renclozelor. în cearcănul roș al ochilor scinteiază oțelul teribil. Da ce l-a găsit?

15 — Regretă că i-a scăpat o frumusețe, glumește unul, dar toți întorc capetele, de parcă a căzut pe neașteptate ceva murdar între dînșii. Și glumețul retractează: Morărița a fost *ofemeie*! Pe onoare că nu mai înțeleg nimic!

20 Ramură apare de după colțul străzii. E ca întotdeauna pudrat și elegant și parcă aduce de departe mirosul acela al lui, de săpun, sau de om care a isprăvit să se spele. E schimbat la față: și-a ras mustățile lui galbene-roșioare, ca două pitulici muiate în vin ruginiu. îi stă desigur mai bine așa, cu fața grasă, rasă din proaspăt. Dar nimeni nu observă nimic. El e puțin înțepat de această nebagare de seamă. Toți par preocupați, consternați, dau din mîini violent, toți deodată. Ce dracu i-a apucat?

25 — Dar ce s-a întîmplat, frate?

35 — Uite, asta nu știe?

— Cum, tu nu știi, n-ai auzit?

— Nevasta lui Moraru...

— Morărița... de...

40 — Ei, ce-i cu ea? A fugit?...

— Și-a tras trei gloanțe.

— A murit?

g

– O, ho!...

– Ce vorbiți? Păi de ce, domnule?

10 Ramură respiră ușurat; acum putea și el să-și
explice cum nu se observase tăierea mustății. Pe urmă
dădu din umeri și ridică ochii în sus. Era un albastru
atît de dulce sub soarele acesta potolit, că simți pa-
cea lui îmbibîndu-i-se în suflet, ca o tinctură în piele.
El aspiră profund licoarea începutului de vară și, la
senzația lui plăcută, domoli cu greu o mulțumire as-
cunsă, care-i gîdila buzele. într-adevăr, pactiza el cu
15 propria lui conștiință, ce să nu dăm cărțile pe față;
nenorociri de acestea rare mai vin din cînd în cînd
să-ți mai arate că viața de toate zilele, cu micile ei
neajunsuri, nu-i chiar așa de groaznică, precum, iacă,
se arată uneori. Poate, fără întîmplarea asta, n-ar fi
băgat de seamă cît de frumos e albastrul cerului as-
tăzi, iar foamea care-l devorează ar trece neprețuită,
ca o necesitate banală și dobitocească. Biata Morărița !
A încercat într-un rînd să-i facă puțin curte, dar a vă-
20 zut că-și pierde vremea degeaba. Ispititoare femeie, cu
adevărat! încolo, ce-l privește pe el, ce poate să-l pri-
vească! Atît numai; păcat de ea, era frumoasă...

Și se uită întrebător la Manaru, care se apropie
dus de neîncetatul cuvînt din minte. „Ce ne privește...”

Manaru s-a oprit la cîțiva pași și-l țintește cu ochii
ficși și metalici; și tace; și e o amenințare teribilă în
tăcerea lui. Și Ramură tace; el ar vrea să-i spună glu-
meț: „Ce-i, măi, ce te uiți așa la mine, de parcă ai sta
să mă mănînci?” Dar nu știe de ce, i-e cu neputință
30 să-și compună o figură glumeață și cuvintele i se to-
pesc în gît.

în cele din urmă, în tăcerea ce se lăsase, vocea lui
Manaru pronunță clar și cadențat ca orologiile turnu-
rilor în nopți:

35 – Morărița s-a împușcat; ai auzit?

– Da, am auzit, răspunse Ramură ferindu-și ochii
de sub puterea ochilor lui Manaru.

El ar mai fi vrut să adauge: „Ei, și ce ne privește!”
însă fără să-și dea seama cum, începu să simtă deo-
40 dată că este o legătură strînsă între el și moartă, cu
toate că n-ar fi putut spune care.

– Cu trei gloanțe de revolver.

– Cu trei gloanțe...

Manaru privește tulbure la cei din jur și i se apropie
de ureche:

– înțelegi, atunci, unde am fost de dimineată?...
10 – înțeleg, făcu Ramură mașinalicește, căscînd ochii

mari, căci nu înțelegea nimic.

Manaru se apropie și mai mult de dînsul, îi trecu
mina pe după gît și-l scoase afară din grup. Părea
foarte încurcat.

15 – Uite ce... te rog... dar sincer... îl ținea de gît prie-
tinește, ca și cum i-ar fi vorbit de-un lucru fără însem-
nătate sau cel mult de-o afacere oarecare... spune-mi:
ea s-a... împotrivit...

– Cine?

Manaru ridică din umeri plictisit:

– Frosica! spuse el, cu un ton care adăuga de la
sine: „Ce mai mă întrebîți?...”

20 Ramură îl cerceta lung și timid. Și nu știa cum
să înceapă. în orice caz, situația era caraghioasă, îi
venea să zîmbească, dar pe creieri i se așezase zăbra-
nicul unei presimțiri.

– Din două vorbe! retează scurt aerul Manaru.

25 Dacă i-ar spune că nu s-a apărut deloc, cum a fost
într-adevăr, l-ar jigni, desigur. Și nici nu l-ar crede...
Afurisită împrejurare!

– De ce nu răspunzi ?

Se hotări:

30 – Ce întrebare? Desigur că s-a apărut... ca orice
femeie...

– Va să zică, nu s-a apărut ?

– Ba s-a apărut, de, ce să zic...

– Mult, mult?

35 Pauză de scurtă, dar adîncă gîndire, de ochi care
se întreprîng pînă-n obscură vizuină a cugetului
celui mai ascuns. E, cum ar putea să spună, că s-a
împotrivit așa, de formă? ... Odată ce-a apucat-o pe
calea asta? în orice caz, asigurîndu-l, mîndria lui nu
40 poate fi decît gîdilată... și, fără îndoială, împă-
cată...

– Auzi ce te întreb ?
 – Mult, desigur...
 – S-a zbatut, a strigat, a amenințat cu revolverul ?
 Spune, ce stai? răcni deodată Manaru, bătînd nervos
 5 din picior.
 Ramură crezu că o ieșire bruscă l-ar scoate mai
 de-a dreptul din penibila încurcătură și ar aduce la
 realitate pe nebun. încercă deci, fără a mai sta mult
 pe gînduri, dar glasul îi tremură.
 10 – Ia lasă-mă în pace, măi. Ce te-a găsit? Astea
 sunt lucruri care nu se spun...
 Făcuse chiar mișcarea de desprindere și ochii lui
 fugiră după curaj, înapoi la grupul care-i privea nedu-
 merit. Dar Manaru îl înșfacă numaidecît de braț și
 15 dintr-o smuncitură îl aduse cu nasul drept în nas.
 – Ai să-mi răspunzi, aici, pe loc! mîrii el cu vocea
 scăzută. *Ea* de ce n-a tras ?...
 – Foarte simplu: pentru că nu avea la îndemînă...
 – De ce n-a tras pe urmă... pe urmă... rînji Ma-
 20 naru, arătîndu-și colții.
 – Ce vrei să-ți răspund?... ridică din umeri Ra-
 mură și ridicatul acesta din umeri, de om gras și satis-
 făcut, de don Juan nepăsător și fără răspundere, îi
 pecetlui osînda în ochii injectați ai celuiilalt.
 25 – Ah, ți-ai ras și mustățile! răgi el răgușit, ca și cînd
 acest ultim amănunt ar fi fost hotărîtor.
 Și înainte ca Ramură să se dezmeticească din stu-
 poarea în care îl cufundase acest bizar dialog, mîna lui
 Manaru se infipse în gîtul alb și gras. Se clătinară și
 30 se rostogoliră. Ramură bolborosea ajutor, astupat, cu
 ochii holbați, care păreau să spună: „Am mințit, nu s-a
 apărat deloc!" Dar Manaru strîngea.
 Ceilalți se repeziră, îl apucară de subțiori, de mîni;
 era cu neputință să-l dezlîpească de corpul de care se
 35 încheștase; iar brațele învinsului se bălăbăneau în aer.
 Și ochii bulbucați dădeau afară lacrimi mari, rotunde,
 opale, de parcă Manaru strîngea de-o beșică pe care
 voia so stoarcă de ultimele picături.
 – Puneți mîna, domnilor, ce stați ?
 40 Strigau astfel cei mai din urmă. Căci era într-a-
 devăr curios cum o grămadă de oameni să nu poată

să-i despartă. Și cu toate astea, cei mai apropiați își
 dau zadarnic silința. Toate brațele apucaseră și trăgeau
 vînjos de brațele lui Manaru. Dar, Doamne, parcă nu
 puneau prea mult suflet. După cum nici cei din urmă
 5 nu puneau parcă destul suflet în îndemnul lor. Ei
 strigau, făceau gura mare și gesturi largi, dar fiecare
 simțea că larma asta nu era decît de formă. Orășenii
 aștia tihniți, excitați de cele trei gloanțe ale Morăriței,
 voiau în adîncul cugetului lor lucruri mari, evenimente
 10 catastrofale. Însă laolată, în văzul și auzul general,
 ei se agitau și se indignau:
 – Dar ce fu astăzi, domnule?
 – Puneți mîna, *domlor*, acum stăm de filosofie ?
 – L-a omorît ?
 15 – Mai gata... și uite, domnule, cum stau...
 Erau într-una cei din urmă, care stau ca pe spini;
 ei vreau să se termine odată.
 Și, într-adevăr, se termină. Brațele lui Ramură
 se desfăcură cruce; figura umflată și învinețită holbase
 20 ochi mari de spaimă și de întrebare: Cum, atîta lume
 în jur, și totuși să fie omorît, așa pe încetul... poate
 că era o înțelegere.
 Manaru se ridică galben, zburlit...
 – Ce, s-a terminat ? întrebă el uimit.
 25 Și se plecă iarăși, punînd urechea pe pieptul întin-
 sului la pămînt.
 – Ei, asta-i bună... Puneți mîna, domnilor... Ce
 stați ca idioții?... Respirație artificială... și în glasul
 lui era ca o ciudă pe imbecilii aștia, care-l lăsaseră
 30 să meargă așa departe.
 Singur îi luă mîinile și începu să le ridice și să i le
 lase în ritm, ca pe mînerule unei pompe.
 – Nu, figura asta era rezervată Frosicăi! se scuza
 el celor de față, pompînd zadarnic viață în trupul
 35 stîns pentru totdeauna.
 Manaru mergea repede spre biroul poliției. Drumul
 duce pe șoseaua județeană, apoi cotește spre biserică,
 pe strada Sfîntul Ilie. El venea ca o vijelie, în pas
 gimnastic, cu capul gol – căci pălăria îi căzuse în
 40 luptă – cu părul vîlvoi. Lumea privea cu teamă

această arătare grăbită, care creștea pas cu pas, dirză și amenințătoare. Cravata într-o parte, hainele în dezordine, părul ridicat în coarne și-n cornițe, răsucite de vînt, lovindu-se unele de altele, albul ochiului stricat de firisoare singeroase, călcătura solidă din plin, făcînd să dîrîie tarabele cu căciuli întinse pe șanuri și stacheții orizontali bătuți cu cuie încovoiați de greutatea cojoacelor atîrnate.

10 Cînd coti spre biserică, țigănalul energic al comisarului
lui îl ajunse din urmă. Manaru văzu țipetele ascuțite
ale fluierului întrecîndu-l, ca două ascuțisuri de sulii
de-o parte și de-alta. Și îndată, din toate părțile, țîș-
15 nîră sunete ascuțite de țignale. Păreau că se întretaie
ca fulgerele, căutîndu-l prin cotloane și prin văzduh.
Erau atît de prelungi și de sfîșietoare țipetele aces-
tea, că Manaru simți deodată vîntul hotărîrii, care-l
ducea încoace, răscolindu-se pe loc, de parcă și-ar fi
20 schimbat brusc cursul. Cum, să fie adevărat că de-acum,
din clipa asta, nu se va mai mișca așa cum va vroi
el, că alții vor hotărî de drumurile lui? în inimă și-n
tot corpul i se făcu deodată gol: picioarele continuau
totuși să-l ducă înainte. Și așa, fără să știe singur cum,
se trezi în grădina de cruci și morminte a vechiului ci-
25 mitir. N-a vrut să fugă, dar nici să se închine, cum a
depus mai pe urmă la cercetări, neștiind ce altă ex-
plicație să dea acestei curioase abateri din drum. A
vrut, o clipă numai, o ultimă clipă de libertate, în
amintirea trecutului fericit și zburdalnic, care acum se
30 închidea cu lacăt greu, să revadă icoana aceea a iadu-
lui, ce-l uimise atît în copilărie, zugrăvită cu puțină
știință și cu multă fantezie pe perețele bisericii, dede-
subtul edenului, cu coline pînă la glezne și cu copaci
pieptănați regulat, pînă la genunchi, de unde Adam
și Eva erau fugăriți de paloșul Arhanghelului sub ochiul
35 lui Dumnezeu, răzbătînd crunt și fioros prin triumghiul
infinitelui. Cu zvicneli repezi de inimă, socotind după
ureche timpul cît îi mai rămînea, din dreptul unde
tropoteau acum cizmele greoaie ale agenților pînă la
40 poarta cimitirului și de acolo pînă în pridvorul, unde
se găsea, al bisericii, el împărți în intervale egale tot
pătratul ocupat de infern pe zid, începînd de la mîna

ce cumpănește balanța cu suflete și pînă-n colțul opus
unde un Scaraoschi de culoarea castanei tronează, ri-
zînd de satisfacție, pe falca de jos a unui monstru uriaș
cu gura ferăstruită și cu ochi singeros, aducînd la
seamăn cu capul de știucă.

io Agenții îl înconjoară tocmai la imaginea din mijloc,
pe care o căuta și care-l tulbura odinioară mai mult,
în copilăria depărtată, încropindu-i sîngele și făcîndu-l
să vîjiie, a unei femei pe care doi draci o țîn chincită
pe pirostii, astfel ca flăcările pedepsei să-i mîngîie, cu
limbile lor arzătoare, izvorul de plăceri și de vieți,
prihănitul izvor al vieții.

15 Agenții dau semne de nerăbdare; văzînd că zăbo-
vește, îl invită politicos. El trebuie să se urnească și
pornește, ducînd cu sine, în creierul aprins, imaginea
Frosicăi pe pirostiile infernului. Vai, dacă mai aștepta
puțin, dacă mai avea cît de puțină răbdare, barem pînă
20 după-masă! Și se închipuie așteptînd-o în antreu,
ducînd-o în culcușul pregătit din nou, dezbrăcînd-o
în mîngîieri și cuvinte dulci și obscene, ca pe-o mult
așteptată amantă, și zugrumînd-o în clipele plăcerii,
încetul cu încetul, făcînd-o să expire în spasmul su-
prem. Dar nu e mulțumit nici de imaginea asta și
25 închipuirea lui scormonește acum alte născociri mai
groaznice, cu pirostrii de foc, cu clește înroșite, în
vreme ce, înconjurat de agenți, urcă treptele șubrede
ale secției de scînduri roase, cu noduri ca bătăturile
picioarelor bătrînești.

30 Și îndată totul se șterge dinainte-i, totul se umple
de văzduhul gol, și pe geana orizontului apare capul
tăiat și fioros, plutind încet și galben ca un astru al
iadului.

FRIGUL

Ea privește soarele cum se îneacă în propriul lui sânge; ceva grozav și sfișietor parcă se petrece la hotarul amurgului. O luptă crâncenă între titani, mută și încordată, iar singele țîșnește pretutindeni pînă-n mari depărtări, pînă jos sub fereastră, pe toată întinderea de omăt. Tot zidul trebuie să fie împrăscat cu sînge și chiar pe fața ei trebuie să lucească reflexul roșu.

Singele sfîrșitului sfîrșiturilor.

Un soare răpus, zburătăcind ca un vultur rănit, înălțîndu-se doar ca să minjească de sînge, pînă-n fantastice depărtări, dezolate peisagii de zăpadă eternă, pe care nici un vînt de primăvară n-o va mai sufla înapoi spre norduri; iar duhul înghețului biruitoare coborînd mut și întunecat, aproape, tot mai aproape... Straniu și tragic amurg, încremenit peste veci de veci.

Azi-diminează, cînd a primit scrisoarea *poruncitoare*, a ieșit afară; avea nevoie de aerul rece și limpede. Oameni de-ai curței adunați într-un loc rîdeau tare; la apropierea ei, s-au îndepărtat cuviincioși, ducînd o pasăre tăiată în mijlocul glumelor. În urmă-le a rămas sufletul roșu al orăteniei întins pe zăpadă. Întîi s-a gîndit că poate fi doar o întîmplare, dar mai apoi a avut multe clipe în minte ideea că singele fiecărei ființe ucise ia forma celui mort. Umbra cea din urmă.

Însă nici aceasta și nici culoarea de cireasă a omătului stropit cu licoarea vieții n-au spăimîntat-o; numai cînd colțul plicului din buzunarul paltonului i-a înțepat degetul, atunci ochii i s-au zgîit deodată, căci au văzut, într-o urmă de ciubotă, o pojghiță mică de sînge înghețat. A simțit atunci în obraji toată asprimea iernei și s-a întors în casă, hotărîtă să trimeată înapoi ștafeta: „Nu se poate. Pentru nimic în lume...”

10 O, de-ar fi fost vorba de oricît sînge vărsat, de oricît sînge proaspăt și cald, puțin i-ar fi păsăat... dar pojghița aceea... înghețul... frigul. Frigul. Diha-
nia asta mare și nevăzută ca zarea, cuprinzîndu-te pe nesimțite, strîngîndu-te în aripele de gheață...

15 Ea o cunoaște de mult... își aduce aminte... odată... nîngea... pe atunci n-avea șoșoni... era în vremuri de război și trebuia să aștepte la șir, dinaintea unei brutării. Ghetele subțiri se scofilciseră, iar vîrfurile apucaseră în sus... degetele de la picioare parcă nu
20 erau ale ei și parcă se înfipseseră în picioare ca niște cuțite...

A fost totul parcă un vis; un basm. Însăși venirea lui Mircea, puternicul, bogatul, pînă și cu numele de poveste, a fost parcă tot ceva de poveste, parcă n-ar
25 fi fost deloc...

Dar senzația aceea a contractării lente și persistente a oaselor, înfipite ca niște corpuri străine în corp, a rămas...

Iar mai apoi, într-o gară, bătrîna aceea văietîndu-se în gerul dimineții și tropăind greoi din bocancii de fier i-a amintit brutal că o simplă învîrtitură mai înainte sau mai înapoi a norocului, și povestea n-ar mai fi
30 fost într-adevăr. Bătrîna pe semne aștepta un tren mai sărăcăcios, care avea să treacă mult mai tîrziu, iar acum privea cu jînd la aburul cald ce ieșea de sub vagoanele lungi și vopsite proaspăt. Uneori norul de
35 aburi o cuprindea și ea-și scotea mîinile încrucișate prin mînecele largi ale zeghei, ca să primească largă răsuf-
flare a căldurei vagonului de bogați. Pe urmă trenul s-a urnit, gara cu bătrîna a rămas în urmă și trenul
40 s-a înfundat sub bolta joasă și sură a unui cer aspru

și fioros. Pe cîmp, arbori zgribuliți erau strînși cobză în lanțurile albe și înflorate ale gerului; era un întreg convoi de copaci cocoșați și striviți de cătușele zeității sălbatice — păreau minaiți din urmă de nevăzuții oșteni ai aerului cu cnuturi grele de vînt, amarnic și necăjit

5 Pe urmă imaginea dusă spre fundul compartimentului de ochii fericiți brusc se strîngea; aerul se cobora și mai mult, orizontul se strîmta, văzduhul îmbîcsit de alba funingine a gerului se făcea totuși cu atît mai întunecos, trenul pierdut în sinistrul tunel de gheață alerga acum cu ultimele puteri ale căldurei din căldare spre fundul peșterei cu aspre și răcoroase reflexe, unde trona zeitatea înghețului, suveranul nemărginitelor puteri care mînau încoace, răzvrătită sau resemnată, toată, suflarea luminilor.

Ea se cutremurase atît de tare, că bărbatu-său începuse s-o cerceteze cu ochi curioși. Dar de sub canapea, susurul lin și înviorător al caloriferului o readuse la realitatea apropiată. Privise cu mulțumire semicerul cu indicații, pe care regulatorul era așezat la punctul „cald”. Apoi ridicase ochii spre cele trei becuri din tavan care arseseră toată noaptea, se simțise în mijloc de confort și civilizație, iar auzul i se desfăta de risul călătorilor din compartimentul vecin, care izbucniseră într-un haz strașnic, cu gînd departe de îngheț și de sfîrșitul lumii...

O, acum, cînd își amintea toate acestea, se simțea atît de bine în iatacul mare, cu geamuri spre apus și miazăzi. În soba de teracotă, înaltă cît un monument, trosneau sălbatec creștele pădurei, pe care o știa imensă dincolo de curți, spre miazănoapte. Divanele mari și moi păreau, între sulurile de la capete, poale de gospodină întinse îmbietor de mîini gigantice. E într-adevăr atît de cald și de bine aci, în semiobscuritatea asta dulce, fulgerată ades de jocul flăcărilor din gura de Moloch a căminului, că răspunsul nu poate fi decît unul.

Oho, s-a făcut tîrziu și trebuie într-un fel să răspundă: „Nu”. Atît. Un „nu” mare scris pe o pagină

întreagă... Ba nu, să scrie lămurit, așa cum e de fapt. Mircea poate și-a modificat, cum se întîmplă adesea, cursul călătoriei. Iar noaptea — doar e știut — în fiecare noapte se dă drumul din lanțuri la cei patruzeci de cîini, care nu-și cunosc nici măcar stăpînii...

5 Trebuie, trebuie neapărat să răspundă. Iacă, uitase de cei patruzeci de dulăi, care pînă spre ziuă mișună în jurul conacului! Numai slujitorul care n-are decît grija lor îi mai poate stăpîni... Doamne, cum a putut să uite tocmai un lucru așa de important... Dar se miră cum el a putut să nu-și aducă aminte, doar a venit de atîtea ori la Mircea, iar Mircea niciodată nu aduce vorba despre bogățiile lui fără să nu pomenească de ferocitatea jivinelor sale.

15 ...I-a văzut și ea în mai multe rînduri, pe toți grămadă, la lumina lunei. Mircea ținea mult să-i contemple alături de dînsa și să rîdă de năzdrăvăniile lor. Erau toți mari ca vîiteii și stăteau ca lupii pe șezut. Se jucau mușcîndu-se prietenește, dar gemetele lor de plăcere erau adevărate urlete lugubre. Iar cîteodată răzbăteau din mijlocul haitei lătrături seci, clănțăniri fioroase. Îndată atunci săreau toți în picioare și se priveau mîrîitori.

25 Într-o noapte, Mircea a ieșit cu un bici enorm în mînă; l-a trosnit cu putere și toată haita a sărit ca arsă. Ea urmărea de pe fereastră; și întreaga haită s-a prăbușit asupra îndrăznețului. Zadarnic vocea lui cutremura temeliiile nopții, zadarnic biciul plesnea ca bubuiturile de armă. L-a văzut lipindu-se poltron de zid; mîna mecanic împărțea lovituri în dreapta și-n stînga, dar răgetul lui a răgușit și s-a transformat în dureroase strigăte de ajutor. Au sărit oamenii curței, a fost vuiet mare... L-a văzut apoi intrînd galben, de parcă, în locul capului, îi pusese cineva un cap de ceară. Zadarnic încerca să-și fină dreaptă șira spinărei și zadarnic vrea ca pasul să nu mai dîrdie ca la paralitici.

Slujitorii au intrat la porunci, dar el a păstrat multă vreme tăcerea, pentru ca să-și adune vorbele, care pe semne îi fugiseră din gît ca albinele din stup. Au răsunat atunci două feluri de pedepse: cincizeci

de bice de fiecare fiară și cinic condamnări la moarte. Execuția era să aibe loc a doua zi în faptul dimineții, iar osindele capitale aveau să fie suferite de cei cinci dulăi bătrâni pe „care-i știa bine că-l cunosc și totuși au sărit la dînsul”. Se plimba furios cu mîinile la spate, rostind sentințele și dînd amănunte asupra felului executărei...

5 Apoi deodată... o, cum și-l aduce aminte... se oprise cu ochii țintă la ea. Și atît de puternici erau, că ea a trebuit să și-i plece pe ai ei.

10 — Nu, să nu se împuște nimic, a zis...

 Și după o tăcere:

 — Mîine să se îndoiască porția de mîncare la toți crinii; carnea să nu se mai frigă de acum înainte; iar celor cinci bătrîni, chiar să li se întreiască porția...

15 Cînd ea și-a ridicat privirile, nu se mai uita la dînsa. Fixa un colț al iatacului și părea că din nou a început să dîrdîie: ochii și figura și corpul lui întreg păreau că rîd... rîdeau într-adevăr și dîrdîia tot...

20 ...Haide, trebuie să scrie, e foarte cu puțință ca *el* să fi uitat. Sau să pună prea puțin preț pe furia javrelor. Sau să nu fi dat crezare lăudăroșeniei lui Mircea. Trebuia neapărat prevenit de pericolul ce-l aștepta. Mai ales că lipsa răspunsului ar fi putut-o socoti ca o încuviințare; poate chiar își închipuie că

25 măsuri au fost luate ca intrarea să-i fie apărată.

 Biata minte nestatornică a lui Dinu! Neconținut vîrtej de gînduri, fantasme, planuri și iluzii...

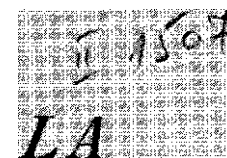
30 Ea se dezlipește alene de soba monumentală, și pasul o duce fără grabă și legănat spre măsuta încrustată cu flori de ivoriu; și simte cum o adiere de tristețe se revarsă din ungherul ei ascuns spre celelalte ascunzișuri ale sufletului. Oare de ce? E limpede așa... Doară niciodată nu va putea să se întîmple...

35 Scoate pe gînduri globul lampei. Niciodată. Și se lasă pe scaun fără să aprindă. Niciodată. Iar *totdeauna* frigul va rămîne numai acolo, afară, dincolo de ziduri. Gîndul cel nou o scutură din toropeală și flacăra chibritului izbucnește. Ștafeta va porni chiar acum

40 călare; într-o jumătate de ceas va fi în oraș la prietena cea bună, tainicul regizor.

Placa memorială de pe zidul casei natale.

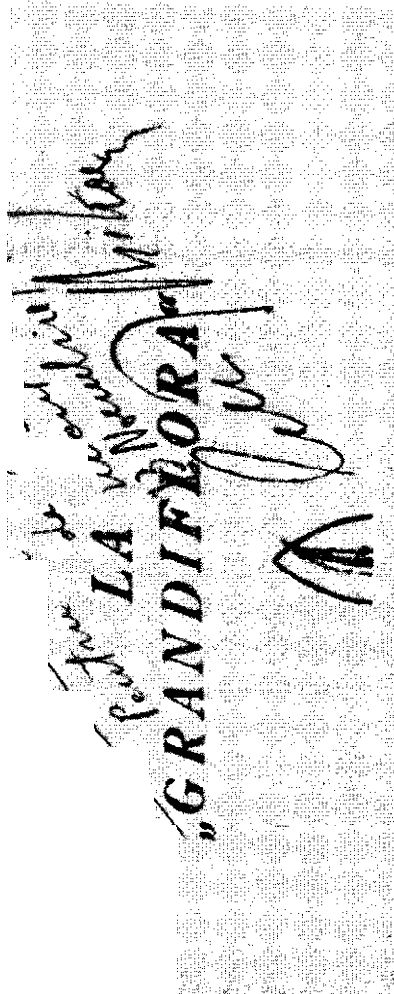
GRANDIFLORA"

KIUTCHA SCKISCL ROMĂXESC. S. A. CRAIOVA

•IVI

Coperta ediției din 1928 a volumului cu care Gib I. Mihăescu debutează editorial: *La „Grandiflora”*.

Un autograf al lui Gib I. Milăescu în care subliniază semnificația morală a nuvelei *La „Grandifloră”*.
„Pentru a vedea că nu e de jucat cu sentimentele omenești”.

Și totuși... micul parc din față e unit cu restul curților doar prin poarta din dreptul terasei. încolo toate celelalte sunt închise... iar dacă și aceasta...

Ea totuși a terminat scrisoarea. Trebuie să fie înțeles că niciodată nu va fi cu puțință să se împlinească un plan atât de îndrăzneț și absurd... Și apoi ea iubește mult pe Mircea... ceea ce nu-i place la el este doar grija asta de a o închide atât de strașnic... Numai atât doar... Și nici atât... căci dacă ar înch...
dacă ar... dacă ar fi închisă și cea din dreptul terasei, jivinelor nu le-ar rămâne decât restul curților... Parcul ar fi liber de teroarea lor ...

De ce-a stins lampa așa de grabnic? Ca să vadă lucrurile astea care se potrivesc atât de minunat în rosturile gândului. Slugile trebuie să fie acum la masă... iar abia mai târziu se dă drumul haitei...

Ea se înfășură în șalul mare și gros de mătase și iese afară. Negurile înghețate sunt încremenite în luciul lor straniu, copacii înalți sunt rotunzi și tufele de smeură și agriș susură tainic lovindu-și roadă bogată de chiciuri; parcul e o dumbravă de argint peste care a început să se întetească adierea ce va face să cînte frunzele. Acum nu se aud decât slabe atingeri de foi zimțate și troznetul de atlas al zăpezii sub pașii grăbiți și mărunți. Basmul nopții abia se pregătește...

A ajuns la poarta larg căscată: o smucește din gheața care i-a cuprins balamalele și o împinge în cadrul ei. Nu știe dacă trebuie să se mai necăjească și cu drugul; s-a ruginit într-atîta încît e cu neputință să-1 mai cîntească din înțepeneală. Dar nu e nevoie; poarta s-a cuprins prea bine în cadru și, uite, parcă s-a umflat deodată, că nu mai vrea să se deschidă... Oho, ciinii în nici un caz n-o vor putea urni...

Și se puse pe fugă înapoi înspre casă, iar șalul care-i flutură în urmă-i pare o pasăre neagră ce s-a luat după dînsa. Pe verandă se gîndește la dîra pantofilor; de la ultima treaptă și pînă unde noaptea nu mai lasă vederea, pe violetul zăpezei, urmele de pași par mai albe, mai luminoase, un covoraș alb întins pe pardoseala de mister. Sunt prea multe, prea amestecate ca să se distingă ale ei.

5 Intră, și căldura o cuprinse în îmbrățișarea ei dulce. „De amant”, șoptește ea și clatină din cap cu tristețe; e doar singurul amant care a îmbrățișat-o și de despărțirea căruia se cutremură. Singurul amant:
căldura — o femeie... însă așa trebuie să fie și îmbră-
țișările *lui*, dulci, delicate, să pătrundă în corp prin
toți porii, pe nesimțite, așa cum le întrevedea, de
departe, ca în ceață, în tumultul îmbrățișărilor săl-
batice ale celui plecat.

10 Sufletul i-era ușor după fapta ce îndeplinise, încît
corpul i se părea la fel și avea senzația că plutește
mergînd de la un scaun la altul, căci un neastîmpăr,
căruia nu-i găsea rost, o făcea să-și schimbe locul
neconținut. Îl vedea necurmat pe Dinu, subțirel, cu
15 înmlădieri de șopîrlă, atît de asemănător cu o șopîrlă,
încît avea într-una toane de rîs, prevăzînd cum se va
strecura de nebăgat în seamă, cum totul avea să se
întîmple simplu, nu se poate mai simplu, că a doua
zi va fi aceeași liniște și aceeași odaie caldă, iar spre
20 seară, același soare de sfîrșit de lume va arunca inutile
și decorative palori de bronz pe zăpada cîmpului.
Totul va fi ca înainte, gîndea ea, căci uita, sau poate
nu-și da seama că dincolo de noaptea aceasta se cască
lungul lanț de prăpăstii ale nopților viitoare: șirag
25 de priveliști din ce în ce mai amețitor de frumoase...

Ea nu făcea acum decît să-și ridă de temerile ei de
mai înainte; e o copilărie să-ți închipui că viața are
cotituri brusce ca în romane... O, altă dată, cine știe...
dar acum, el e atît de departe...

30 Acum era de tot întuneric în casă. Însă ea știa
și cele mai mici obiecte unde sunt așezate, încît
vedea totul ca ziua. Luna avea să iasă mult mai tîrziu
și desigur el ținuse socoteală de răsăritul lunei; el
trebuia s-o ia înaintea lunei. Iar stelele răzbiseră cu
35 atîta profuziune, că te așteptai să acopere toată
bolta într-o mantie de diamant topit. Fantoma stinsă
a Vărsătorului se scufundase mai demult în oceanul
suborizontului; iar acum, pe locul unde soarele își
dusese agonia, cei doi pești ai zodiacului căutau lacomi
40 urma dispărutului. Ea le desfăcea obișnuită conturul
din volbura pulberii de foc, căci singurătatea și ia-

tacul ei cu ferestre spre miazăzi și apus o învățaseră
să citească bine în semnele fără clintire ale cerului.

5 Dar un zgomot brusc, care deveni pe urmă pre-
lung și tumultuos, o făcu să plece ochii din priveliștea
de aur; ochii întîi se lovira de duritatea cumplitului
întuneric și se închiseseră parcă de durere. Pleoapele
bătura ca aripi ce vor să-și ia zborul și înfruntă din nou
puterea nopței; zăpada strălucea viclean dedesupt,
dar cînd ridică și dintr-însa ochii, ei se lovira din nou
10 de întunericul acela grozav. Atunci văzu închegîn-
du-se în beznă bulgări și mai compacți de beznă. Unul
după altul veneau prin cer ca duhurile vrăjitoarești.
Se prăvălira într-un iureș nebun spre poarta din
dreptul terasei, parcă ar fi știut că acolo se petrecuse
15 ceva. Ea se mută repede la fereastra de la miazăzi.

Cele patruzeci de fiare nocturne se abătuseră în
crîncen asalt asupra porții închise. Lemnul umflat
rezista însă bine în cadrul gardului. Ei își dădură atunci
tîrcoale unul altuia schelălăind prietenește. Îi vedea
20 bine acum pe luciul zăpezei. Erau enormi și licărul
ochilor li se aprindea și se stingea ca licuricii; smalțul
cel alb al pămîntului le sedea de minune, îi prindea ca
propriile lor blăni. Iar fiorul fricei, care i se prelinse
lung și cutremurător de-a lungul șirei, semăna atît
25 de bine cu fiorul frigului, că amîndouă se confundară
într-un tremur puternic, nepotolit. Eternul frig licărea
în ochii jivinelor, în bizarele jocuri fosforice ale zăpezii,
în luciul tern al planeteilor morți de pe cer, în văpaia
rece de diamant a stelelor zbătîndu-se de prisos, în
30 înghețul întunericului fără fund și zare. Din tot infi-
nitul ăsta covîrșitor, numai aici, lîngă soba a cărei
înfățișare i se părea acum mică și umilă, era căldura
și viața. Iar ceea ce trebuia să se întîmple i se păru
atît de apropiat, că scoase un gemăt de spaimă. N-ar
35 mai fi vrut să se întîmple nimic. Ar fi vrut să se întindă
pe divanul ei și s-adoarmă, să se ferească în somn,
ca în cel mai bun ascunziș, de orice întîmplare ar fi
putut să survină. Să se trezească a doua zi în zori,
în lumina soarelui *alb*, liberă de toate grijile și de toate
40 fricile.

Atunci veni de departe un lătrat de alarmă, furios] și tenace; și îndată un huruit sinistru îi urmă și în-i treaga haită cu clămpănituri seci, cu colți mai albi ca zăpada, se năpusti de năprasună spre miază-noaptea curței, după zvon pesemne, acolo unde încep hotarele pădurei. Ea aștepta cu suflet strâns zgomotul care avea să urmeze și care izbucni formidabil și fioros, se dezlănțui fără chip de curmare. Ceva extrem de grav trebuia să se petreacă acolo, căci acum se auzi cornul de alarmă al slujitorilor.

* în vaierul teribil care se stîrnise, pietricelele ce plouară în geam fură ca sunetele clopoțelului de argint în tumultul liturghiei. Soarta începea să se împlinească. Pentru că, fără voia ei, se văzu răsărind ca o fantomă, cît era de înaltă și albă, în apa de plumb a oglinzii. La început crezu chiar că stă încă pe loc și numai imaginea ei din oglindă, scăpată din legăturile firei, pornise spre ea s-o ia de mină, s-o ducă; dar cînd trecu de oglindă își simți corpul mlădios, ducîndu-i voința în foșnetul capotului de mătase albă.

Trecu antreiașul. Deschise.

Și el se înălță pe treptele verandei înfășurat în blana cenușie, de culoarea nopței însăși.

— Du-te, du-te, șopti ea frîngîndu-și miinile. Pentru Dumnezeu, du-te...

Și miinile se răsuciră nervos și fantastic îmbrățișînd aerul rece:

--Du-te, șopti din nou plîngător... Nu înțelegi... nu vezi... *Frigul...*

Dar el rîse nepăsător:

— Acolo sunt oamenii mei! arătă el spre fundul nopței. Ei au pornit toată larma, ca să-i atragă pe-ai voștri într-acolo. O, e un plan minunat... haidem, să ți-1 spun...

Și-o cuprinse de mijloc, ușoară și albă ca o fantomă.

Ea își lăsă atunci capul în jos și chiar îl scutură ca să i se desfacă părul. Acum, pentru că el venise, ritualul trebuia îndeplinit pînă în cele mai mici amănunte. Din noapte, deasupra, Frigul care-o mîngăia cu degete reci, prin haina subțire, o privi rizător și sticlos prin miile lui de ochi.

Huietul de departe continuă tot timpul nebuliei. Cînd părea că se sfîrșește într-un colț al hotarului, răbufnea îndată tocmai în colțul cel mai opus. El rîdea atunci și-n noapte dinții lui străluceau asigurator și brațele ei se întindeau atunci lacome.

De două ori încercară să se despartă la ușa cea mare a antreiașului, pentru a se înlănțui iarăși și a se înturna în sanctuarul păcatului. Ea fu aceea care i se anină de gît a doua oară, acum nu atît din iubire, cît dintr-o sfidare aruncată Neprevăzutului și Frigului.

Cînd, în cele din urmă, el porni de-a binelea, ea numără, bătînd ușor cu vîrful piciorului în covor: una, două, trei, patru... el trebuie să fi și ajuns de parte... cinci, șase, șapte... o-ho, el e demult pe drumul gol și e cu neputință de văzut cu haina lui de culoarea straniei lumini a zăpezii în noapte... opt... nouă... asta e tot... o clipă... cîteva... și totul e repus în starea de mai înainte... și iată, neprevăzutul ăsta, cu gravitatea lui tragică și cu sloii lui imenși învîrtindu-se de-a surda în nepătruns, păcălit cum ai păcăli un copil... din nouă băta de picior...

Dar de unde poate să vină frigul ăsta? Pesemne că ușa de la antreu s-a deschis singură... poate că într-adevăr el a uitat-o neîncuiată...

— Prea tîrziu amice, prea tîrziu îți vîri nasul înăuntru, rîse ea frigului, pe care-l simțea curgînd pe sub canaturile ușei cesteilalte în iatac; o izbea atît de tare în fluieri și-n gleznele calde că avu impresia curențului de munte, pe care-l treci vara cu picioarele goale.

Afară, dragul meu, afară! N-ai ce căuta în buduarul unei femei cu aventuri, îi spuse rîzînd din nou și ieși în antreiaș să încuie ușa cea mare și să pună dedesubt sulul călduros de lină.

Și într-adevăr, în antreu, ușa cea mare era deschisă și într-adevăr în deschizătura ei stătea nedecis Frigul, cu căciulă țuguiată, cu haina verde imblănită a isprăvnicelului, cu cizme înalte răsfrînte peste genunchi. Da, era însuș *Frigul*, căci mustățile mari împleau obraji cu flori de promoroacă și răzbătînd peste umerile-i solide, asprul duh al nopței ghețoase o privea cu milioanele de ochi.

Ea se dădu înapoi, amuțită de groază, și apariția o ajunse în iatacul în care încă plutea mireasma caldă a dragostei. Curajul îi reveni odată cu lumina lămpii, care se proiectă ironic pe înfățișarea de vechil. Căci nu era decît vechilul. Pe figură îi trecu atunci, ca umbra unui vislit de aripă, tresărirea așteptatei dezamăgiri. Și ascunsă de rigiditatea, care deveni de piatră, a chipului, surise în adînc înșelărei de-o clipă, ce-i surîdea la rîndu-i zburînd acum departe, ca un drăcușor șugubeț.

— Cum ai îndrăznit să pătrunzi aici?... și-n tot timpul cît pronunță aceste cuvinte se strădui ca vocea să păstreze aceeași asprime biruitoare din ochii și din trăsăturile ei.

Iar cînd sfîrși, auzi atît de firesc, că i se păru ca un ecou, răspunsul din care n-o surprindea decît vulgaritatea exprimărei.

— He, he... eu ca eu, că sunt de-ai casei, da boier Dinu, cum s-a rătăcit el tocmai de la oraș în odaia cocoanei și cum a nimerit-o el tocmai cînd a izbucnit tîmbălăul... ?

— Ieși...

Aștepta cu capul plecat ca el să execute, iar vârful piciorului, care odată cu strigătul ei lovise atît de drastic în podea, se porni imperceptibil să puncteze iar clipele:... una... două... trei... „Și din atîtea poți păcăli destinul!” își spuse iar, privind cu un fel de ironică melancolie scrisoarea de adineauri, pe care o uitase pe măsută.

Dar vechilul întîrzia. Cînd îl privi din nou, el își răsucea zîmbitor mustățile roșcovane și sarbede, de pe care gerul își luase masca rece, mută, cu tăiușuri de sticlă. În locu-i, o figură josnică rînjea.

— Să n-aibe grijă cucoana, n-o să știe nimic boierul... nu suntem nici noi așa proști să pîrim frumusețe de cucoană...

— Ieși odată...

De astă dată a țipat atît de tare, că namila a făcut involuntar cîțiva pași de-andărăteala. La ușă s-a oprit, ca să adauge amenințător:

— Așa ți-i vorba?

Apoi a ieșit tropăind din cizmele grele.

Mireasma care plutea încă în aerul iatacului era acum acră, respingătoare. Sanctuarul fusese profanat. Toate obiectele de pe mese, de pe etajere, de pe gueri-doane, toate perinele divanului, mototolite de spasmul dragostei, ofereau acum o priveliște anostă, dezgustătoare. Pretutindeni se încuibase mirosul de cojoc umed și de iuft. Și pentru totdeauna.

înfiorată, ea-și îmbracă paltonul îmblănit din dulapul în care mirosul impur nu putuse să pătrundă, își acoperi capul cu șalul și porni zorită spre ieșire.

Căci afară o aștepta Frigul tare, limpede, curat de orice duhoare, de orice josnicie. Ea se codi pușin la ușa antreiașului, dar numai o clipă! Deschise apoi larg și pași; iar Frigul o cuprinse îndată și o sărută pe buze. Ea surise biruită amantului infinit, care o aștepta de-atîta amar de vreme. Și cu un avînt fără seamăn i-se aruncă în brațele nevăzute.

Și toți ochii de diamant ai cerului clipiră atunci de fericire.

URÎTUL

în noaptea aceea de drum-de-fier, când am pornit în sfârșit din orașul meu pierdut într-un colț de hotare, n-am putut închide ochii, cu toate că aveam la cherem o canapea întreagă, cât era de lungă, și cu toate că vagonul capitonat mă legăna lin și îmbietor. În învîrtiturile roților, în clănțănitul lanțurilor, în răpăneala fierului pe fier, auzeam prin fereastra lăsată necurmatul rotogol al unui cînt de biruință. O, cum se rostogolea cîntecul acela pe șinele vîrtoase, cum era neconținut același, spăimîntător același și – totuși – cum sufletul meu creștea neconținut.

Cînd s-a crăpat de ziuă, mi-am și înfipt capul în jilăveala dimineții, ca să prind din ceață primul turn al orașului pe care nu-l mai văzusem. Întîi n-am zărit nimic; apoi, la un ocol al drumului, mi-au răsărit departe turlle și acoperișuri răzlețe, ieșind dintr-un fund de vîlcea. Soarele era acum doar o biată fantomă translucidă – la care te puteai uita în voie – a soarelui adevărat. Pe acesta nu l-am văzut în minunata lui strălucire decît mai tîrziu și hăt bine deasupra muncelilor orizontului. A zburcînt deodată în vestmînt de foc[^] cu aripi de flăcări din crisalida-i transparentă și, în locul unde mi se păruse că văd un oraș, a aprins coperișurile. Se părea că nebunia monstrului de fier, care mă ducea în pîntec, mă purta în goană dezmin-

tață în regiuni nebănuite, cu sori mulți, sclipind pre[^] sârat pe cîmpie, încercînd să răsără în jerbe de sisteme complicate, ca-n luminile surprinse de ocean. Doar cîte nu eram eu gata să văd în ținutul ăsta miraculos, unde mă avîntam de bunăvoie!

Pe urmă toate au dispărut, cînd pămîntul s-a ridicat de spinare în sus, într-un rînd. Zarea s-a mai întunecat și orizontul a început să se strîmteze și mai mult: s-au ivit începuturi de mahalale, o fabrică – de bună seamă – cu ferestre și lumini multe, întîrziate; apoi vagoane, șine ce se împreunau și se despreunau, șiruri întregi de vagoane și locomotive moarte și neconținut lumini searbăde în jilăveala zorilor, pîlpîind jalnic, învinse de ziuă, ca luminările în jurul raclei.

Întîi, impresia aceasta lugubră îmi strînse sufletul, în care tot mai dăinuia, neam din neam, ca-n butoaiile de mult golite, tereghia superstițiilor, a semnelor și a vedeniilor. Dar închipuirea-mi mobilă puse îndată, în locul sumbrei viziuni, sfîrșituri de bal, lumini de petreceri monstre prinse de ziuă, lumină necurmată, beție, fericire. Priveliștea amețitoare mă făcea să închid ochii; un felinar apropiat trecu pe lîngă mine și sfredelitoarea lumină a arcului voltaic îmi pătrunse dureros pleoapa; și vagonul întreg nu mai părea atunci decît un cosciug uriaș, purtat pe brațe de fier spre un cavou imens și necunoscut.

Speriat, am despreunat larg genele și am pipăit cu degetele tremurătoare scrisoarea de recomandatie și cele cîteva bancnote ce le aveam în buzunarul de la piept.

Scrisoarea aceasta mi-a deschis într-adevăr ușa unui puternic al zilei. Mijloacele părinților erau prea slabe ca să nu trebuiască să-mi găsesc și un serviciu pe deasupra, pentru a urma cursurile universitare. Scrisoarea tatălui meu – cu ortografia pe care o știam și de care mă înroșii grozav cînd rîndurile tremurate fură parcurse de ochii încruntați sub ochelari de aur ai alesului politic și protectorului nostru – fu înlo-

5 cuită de o carte de vizită a acestuia către secretarul
general de la Finanțe. Afară, cartonașul imprimat cu
numele care însemna poruncă îmi aduse inima la loc;
nu atât prin cele trei rînduri așternute în grabă cu
creionul, ce-mi deschideau poarta sorței, cît pentru
acea lipsă completă de apostrofe și liniuțe și mai ales
pentru acel admirabil acord de singular cu plural,
solecism care niciodată n-ar fi scăpat tatălui meu.

10 Și totuși scrisoarea aceasta mică și cretină, pentru
care aș fi fost trîntit la absolența claselor primare,
făcu minuni...

15 Am avut toată copilăria și adolescența mea o groază
teribilă de cuvîntul „percepție”. Nu doară că tatăl
meu ar fi rămas în urmă cu dările și că, prin urmare —
cum se spune —, ne-ar fi bătut toba la cap, că aș fi
văzut cu ochii plîși umilînța părinților mei, rușinați
și fără putere, înaintea oamenilor lezei, scoțîndu-ne
20 dulapurile și saltelele la mezat. Dacă tatăl meu n-a
fost niciodată bogat, nici chiar așa de sărac n-aș putea
spune că a fost vreodată. Dar percepția din orașelul
meu era o clădire lungă și scundă, de pe care egrasia
jupuiuse varul murdar și umflat, lăsînd să se vadă pe
25 alocuri cărămida mucedă, de-un roșu de carne veche,
stricată. Înăuntru niciodată nu pătrunsese vreo rază
de soare; era o veșnică umbră umedă. Pe pereții dantela
egrasiei avea tonuri din ce în ce mai înnegrite, cu cît
scoborai ochii spre podea; erau parcă tapetați cu
uriaeș hărți hidrografice. Te înfrigura din cadrul lor
30 umezeala unui întreg continent. Aproape de scînduri,
mucigaiul vînat mustea; părea răspîntia tuturor furtu-
nilor și ploilor.

35 în încăperile acestea de peșteră lucrau oamenii
fiscului. Îi vedeam cu fețe chinuite de griji, cu încheie-
turi umflate de reumatisme, cu mișcări greoaie de
mormoloci, cu ochi bulbucăți pe deasupra ochelarilor.
Pentru mine erau zeitățile peșterilor și ale întunericului
umed.

160

De aceea, cînd secretarul general al Ministerului
de Finanțe îmi întinse un plic cu adresa circumscrip-
ției XXIX de percepție, un fior rece mi se răspîndi
de-a lungul oaselor și un gust rînced mi se puse în gît.

5 Văzui atunci *urîtul*...

— E singurul loc liber pe care-l mai avem, îmi
spuse pe-un ton cam înțepat domnul secretar, văzînd
codeala mea, și-mi întinse categoric mîna.

10 — O, vă mulțumesc, răspunsei timid, prefăcîndu-mă
într-adevăr mulțumit.

15 Și o rază de nădejde lumină o fibră a cugetului meu ;
în capitală, desigur, trebuie să fie cu totul altfel...
pînă și percepțiile... Iar în mintea mea răsări o clădire
albă, uscată, mai ales foarte uscată, într-un fund de
curte, cu cîteva ronduri în față, care se umplu vara
de zorele, de garoafe și de pansete.

20 Pornii deci fără de răgaz și simții cum șoptea cineva
în mine, cu răutăcioasă plăcere, că bucuria izbînzii
viitoare va fi cu atât mai zdrobitoare, cu cît drumul
pînă la ea va fi mai lung și va porni mai de jos. Pe
sălile marei clădiri nu mă sfîii să întreb pe un domn cu
părul omăt curat, cu haine înverzite, cu ochelari pe
25 virful nasului, legați c-o sfoară neagră de nasturele
unei veste prea groase pentru dulcea îngîinare de vară
și toamnă de-afară:

— Domnule, un funcționar din percepție poate fi
adus oricînd în minister?

— Hai?

30 Bătrînul tresărise parcă mușcat de această întrebare.
Mă privi înspăimîntat pe deasupra ovalelor de sticlă.
Părea gata să-mi strige : „Nenorocitul, ce-ai spus?
îi lămurii întrebarea: gradul de copist la percepție
este același cu cel de copist din minister?

35 — A, ha! păru că se dumirește, dar ochii lui arătau
aceeași groază amestecată cu compătimire... Da, da,
fără îndoială...

Pe urmă, fața i se umplu toată de răutate. Dădu
din cap de mai multe ori și rîse cu gura lui știrbă,
făcînd din mîină, a nimica toată: „Păi e totuna...”

40 Și plecă, abia mișcîndu-se, cu rîsul lui fonf și
groaznic.

161

Mi se păru atunci că nu-mi râde el, bătrînul, ci bătrînețea dintr-însul. Era așa de alb, atît de imaculat de alb și vocea îi fusese așa de stinsă și totuși atît de aspră și hainele-i erau atît de verzi, că fiorul de umezeală îmi făcu din nou circuitul oaselor.

10 Nu știți ce e urîtul? Eu l-am întrezărit întîi rîndindu-mi din mușegaiul percepției orașelului natal. El trona acolo peste oamenii fiscului și tronează pretutindeni peste micii slujbași, oriunde-i umezeală, umilință și groază. N-aș putea spune ce fel de figură arată și nici dacă are sex. Dealtfel, toți condamnații să-l slujească îl acceptă fără să-l înțeleagă, cea mai mare parte nici nu știu că există, așa de grozav i-a pironit 15 în somnul stăpînirii lui.

însă bucuria-i imensă e să supună tocmai pe cei hotărîți cu orice preț să-i scape; dar și acestora se arată numai în chip imprecis, de vedenie. Iar în întreaga-i și teribila lui alcătuire nu se înfățișează decît în 20 ultimul vis al răpușilor de mizerie, de disperare, de neputință; bolnavilor și neurasteniciilor, cu o clipă înainte de-a se arunca sub roatele trenurilor sau din înălțimile etajelor.

25 Eu abia de l-am întrezărit aieva; o! întru început n-are nimic respingător sau înfricoșător în figură. Dimpotrivă. Caracteristica lui grozavă e că râde. Rîde cu hohote uneori sau abia rînjește; cu dinți puternici sau știrb ca bătrînul de adineaori... Te atinge numai în treacăt și trece înainte cu rîsul și cu veselie lui, 30 pe jos, în trăsură, în automobil... și te lasă în urmă cu scrișnetul neputinței și cu pustiul...

Ai vrea să te duci cu el, să fii în el, să fii el... și să te răsfrîngi asupra *altora*. Dar te respinge și se îndepărtează cu rîsul lui triumfător...

35 Grozava lui caracteristică e triumful...

Astfel trecea *el* și-n această zi minunată de București, cu soarele de toamnă la început. Trecea în hohot și zgomot mare, în călești și automobile... Era pretutindeni un triumf nemărginit!

Iar eu mă îndreptam spre percepția circumscripției a XXIX-a. Și tot ce era veselie și rîs și podoabe în lumea asta din juru-mi mergea în *sens invers*... în faetoane sau chiar pe jos.

5 Cu capul căzut în piept, gol de gînd, pășeam ca un automat spre percepția circumscripției a XXIX-a.

10 Domnul perceptor, foarte gras și negricios, cu fălci enorme și nerase de țepoșii peri albi, negri și rari, mesteca în gol cînd mă privi cu ochii mici și roșii, prin ochelarii pe care-i potrivea cu însăși spinarea nasului. Nu spunea nimic domnul perceptor, dar cu siguranță că-n neconținută mișcare a buzelor vinete, 15 răsfrînte, mi-a șoptit sudălmi groaznice – și cînd și-a luat, întrerupt din lucru, ochii de pe coloanele de cifre, și tot timpul cît m-a ascultat fără să-mi răspundă un cuvînt, și mai pe urmă, cînd, după ce mi-a cercetat hîrțile, m-a dat cu un semn pe mîna subșefului să mă „plaseze”. Atunci și-a lăsat iarăși ochii pe registru, 20 pentru a-i ridica îndată amenințatori, cînd a socotit că m-am întors cu spatele la dînsul, spre a urma pe ajutor.

M-am trezit la masă cu o fată mică și măslinie poate, deși mai tîrziu mi s-a părut vînată, de-o vine- 25 țeală pălită, de cadavru vechi, injectat cu formol. Era slabă de tot, însă buzele i-erau groase și răsfrînte ca ale domnului perceptor. De pe fruntea mică și bombată porneau pieptănate pe spate fire groase și aspre de cal. Avea un gît atît de subțire, ieșind din 30 șorțul negru, că acest soi de cap mic, ca o caricatură de chinez (Doamne, un chinez negru ca un african), părea înfipt ca într-o prăjină din gardul unui rege antropofag.

35 Astfel fu cînd ridică spre mine ochii fără pleoape și rotunzi, de pasăre; apoi mîna pipăi în colțul mesei, o mînă micuță, de copil, apucă repede ceva și îndată, pe capul înfipt în țeapă, apărură, uriașe, lentilele de scafandru ale unor ochelari cu cîrlige de fier. Ochii mici și rotunzi se măriră, se clătiră de-o parte și de alta,

în cercul lentilelor și se fixară asupra mea umezi și dureroși, de parcă mi-ar fi cerut iertare.

5 M-am cutremurat. Era și ea o biată fată, la urma urmelor, și nu merita un destin atît de vitreg! M-am cutremurat totdeauna dinaintea nedreptății firei acesteia, care ne ocîrmuiește de-acolo, din centrul mișcării veșnice, din nepătrunsul locaș al zeilor mari și mici! Unde sălășluiește desigur și „uritul”, vrăjmașul vieții mele.

10 Trebuia să scriu la aceeași masă cu ea; față în față cu ea — o masă mare, dreptunghiulară, acoperită cu mușama neagră, lingă care, brațele unui scaun lătareț, de scîndură, păreau că mă așteaptă de mult să mă cuprindă. Mila de arătarea-mi din față mă pătrunse pînă într-atîta, că nu putui opri cîteva cuvinte de bună întîlnire. Însă accentul — oh, accentul acela al vocei mele — parcă-l aud și acum! El îmi luase înainte și-l auzeam cum completează reținuta mea politețe: „Fie, domnișoară, mă resemnez să-ți sufăr și vecinătatea dumitale... poate nu va ține mult!”

20 Cu neputință ca o fată atît de urîtă să nu întrezărească dincolo de cuvinte, în adîncul conștiinței, compătimirea, mult mai jignitoare și mai repede de recunoscut decît chiar dezgustul.

25 Mi se păru că făcu o mișcare bruscă, parcă și-ar fi dat capul înapoi. Covîrșit, plecai privirile. Doamne, dacă nu-i adresam nici un cuvînt, n-aș fi jignit-o mai rău?

30 Sfios, înălțai spre dînsa doar pupila unui singur ochi. Și cînd întîlnii ochelarii de scafandru, înapoia căroră ochii ei fugeau într-o parte și într-alta, de parcă ar fi plutit în două borcanele cu apă, rămăsei împietrit. Uritul era înaintea mea și rîdea stăpînitor. Mă prinsese.

35 Gura capului, înțepenit în par, își prelungise colțurile pînă-n sfîrcul urechilor, care, Dumnezeu! zvicneau ca la animale. Prin crăpătura ei vînată, dinți scurți, lați și distanțați, sclipeau de albeață; nasul se ridicase cu totul în sus și-n lumina ochilor mei nu rămăsese în locu-i decît un fel de cerc cu două nări ca un rîtișor de purcel.

40

Pe urmă toată întruchiparea asta căzu pe-o parte, buzele se boțiră și ochii de pasăre se clătiră brusc, descriind pe cîmpul lentilelor mișcări repezi, zbutnite. Zei nemuritori! Capul de urangutan cocheta...

5 Am zîmbit cu milă și cu dispreț, dar uritul n-a văzut sau s-a prefăcut că nu vede. Ochii lui licăreau cum trebuie să licărească ochii dracilor, cînd îți apar, aievea, noaptea. Jucau în orbite triumfători și cu cît le creștea strălucirea, cu atît mila și disprețul de pînă

10 acuma începeau să se îngine cu groază pe fața mea, care oferea astfel deodată triplul aspect al acelor sinistre măști de demult.

Pe urmă revolta-mi crescă fără margini, cînd mica simiană schimbă o privire cu o altă funcționară, ce stătea mai mult degeaba, dinaintea unei măsuțe cu mașină de scris; o femeie înăltuță, slabă, suptă la față, cu nas coroiat, cu umerii obrazilor puternic ieșiți — ca la ofticoși — de-o albeață de lapte și cu doi sîni enormi, atît de enormi față de slăbiciunea ei, încît

20 puteai crede că prisosul dintr-însii îi dă acea înfățișare lăptoasă, respingătoare.

Urîtul păru că spune tovarășei de birou:

— E timid...

Iar fața cea suptă încuviință...

25 Revolta mi se ridică tumultuoasă în coșul pieptului. Vroiam să fac ceva strașnic, un gest hotărît, ca bunăoară o trîntitură zgomotoasă a registrului ce mi se pusese dinainte sau o înțepenire mai temeinică în scaunul legănător și scîrțîietor de sub mine. O astfel

30 de mișcare bruscă, dinadins și vizibil rea, era neîndoiș că ar fi curmat de la început orice puțință de îndrăzneală urîtului negru și urîtului lăptos, din fața și din stînga mea. Maimuța dinainte-mi păru că ghicește ce se petrece în gîndu-mi și avu parcă o mișcare speriată,

35 o lucire în ochi, de groază.

Atunci trebuia s-o sfredelesc cu ochii mei... în clipa aceea am avut în mînă izbînda și viitorul meu. O clipă, o singură clipă de răutate, de cruzime și totul ar fi fost salvat...

40 Dar atît de caraghioasă era schimonositura aceea a chipului cu pretenții omenești, că mila m-a doborît...

Mila, teribila mantie invizibilă pe care groaznica fantomă ți-o aruncă pe cap, îți întunecă vederile și-ți amoarțe orice mugur de virilitate.

I-am spus o vorbă blîndă, o vorbă de nimic, da, îmi amintesc, i-am cerut oarecare deslușiri asupra modului cum trebuie să trec în registre' (cu toate că era așa de ușor de înțeles acest lucru). Și ea s-a grăbit să-mi arate cu mare lux de amănunte și a început, pe nesimțite, să mă descoase...

Cînd mi-am dat seama cît de departe am ajuns cu vorba (am surprins ochiul ei lucios și scormonitor în gospodăria mică și creștinească a mamei mele întotdeauna suferindă, în biroul vechi și posomorit al întunecatului meu părinte, în curtea îngustă cu spuzenie de frați, de găini, de porci, de cîini și de pisici de-a valma), m-am cutremurat de moarte. Am început îndată să răspund pieziș și i-am aruncat o privire supărată. Pe urmă am tăcut încăpățînat.

Era prea tîrziu. Urîtul rîdea triumfător prin ochelarii cei groaznici și rîtișorul i se dilata și se contracta satisfăcut pe figura mică de omuleț ecuatorial. Rîdea mut și înainte; iar mie mi se părea că-mi rînjește verdele mucigai de pe perețele percepției din orașelul natal.

Pe senin, localul percepției fiscale a circumscripției a XXIX-a n-avea cîtuși de puțin iniățișarea jilavă a percepției din orașelul meu. Era o clădire veche, cu ziduri groase și cu etaj (la etaj locuiau domnul perceptor Vasilescu și cu nepoata: „Chiar domnișoara cu care scrii dumeata la masă e nepoata domnului perceptor!” m-a lămurit moș Mihalache, omul de serviciu al instituției și toboșar la licitații). Mi s-a părut curioasă lămurirea moșului, căci la etaj observasem la venire ferestrele cu glastre de mușcate și cu *brise-bise* curate de borangic.

Dar dacă localul începea să-mi inspire încredere cu zilele ce treceau, personalul, de la mătăhălosul domn Vasilescu și pînă la nepoata-i crescută de-abia cît un

picior de-al lui, întregul personal, compus din doisprezece funcționari, bărbați și femei, părea din cale afară de curios. Era de neînțeles cum din tot Bucureștiul asta cu femei atît de frumoase și cu bărbați așa de chipeși, se adunase, tocmai la percepția circumscripției a XXIX-a, figuri așa de ciudate, fiecare cu cîte o meteahnă și cu seamă de animal.

Într-un rînd, ridicînd ochii deasupra hîrtilor mele, am descoperit acest lucru uimitor, privind mai atent la unul din ei. Speriat, am întors ochii la cel de-alături și acesta mi-a întărit și mai mult părerea. Și astfel, din masă în masă, cap cu cap, am avut impresia lămurită că mă găsesc în mijlocul unei menajerii.

Mi-am amintit îndată de-o carte scumpă a copilăriei mele: *Le monde avant la creation de l'homme*. Ultimele file ale cărții acesteia, ca o adevărată cuprinsului ei, erau umplute de ilustrații cu diferite fizionomii de capete omeneste, puse alături de capetele diverselor animale, cu care semănau leit. Astfel erau acolo: o figură energică, bărbosă și cu plete (îmi pare, chiar a autorului), semănînd cu un leu, apoi alta cu un nas coroiat și ascuțit, cu un ochi rotund, mai mare, și cu altul mai mic, semănînd cu un papagal. Erau pe urmă altele (aproape toate speciile), puse alături de om, și ai fi putut jura că fiecare din indivizii arătați acolo au dăinuit vreme mai îndelungată, în generațiile lor ancestrale, sub forma animalului respectiv. Tovarășii mei de birou descindeau deci, unul, hotărît, din cal (asemănarea lui cu prețiosul animal era cu mult mai izbitoare decît a exemplarului din cartea lui Flammation), un altul era berbec sadea, un al treilea cameleon (un tînr palid cu nas mare și ochi rotunzi ca monedele, o figură translucidă de ceară albă). Aveam apoi un mops, un iepure (cînd sta în lumină), sau șobolan (cînd sta în umbră), în sfîrșit, unul cu lămurit aspect bovin (speța totuși n-aș fi putut-o preciza: bou, bivoli sau bizon). Femeile erau: o rață cu legănare greoi, un purcel șugubeț, cu guițat plăcut, și un cocostîrc — doamna cea lăptoasă — cînd o priveai în profil, sau știucă, vîzînd-o din față. Strămoșii tovarășei mele

de masă sălășluiseră într-o formă superioară, poate urangutan, în orice caz maimuță.

5 în schimb, domnul perceptor era mai greu de definit, cu buclele acelea enorme ale feței, cu bărbia revărsată și presărată cu țepi rari, cu nasul ridicându-se dintre ochii abia deschiși pentru a se teși mai jos, lăbărțindu-se ca să se piardă în stufaria mustăților cărunte, cu țeasta ascuțită și coperită cu stuh aspru, ca o colibă de sălbatec, în sfârșit cu trupul
10 acela lung și enorm, despărțindu-se în picioare ca în alte două trupuri, îți făcea impresia unui exemplar de mult dispărut din arborul regnului sau poate o alcătuire monstruoasă, o bizagerie a creației, o dublă reptilă cu organele centrale comune și cu cele periferice
15 îndoite, în felul fraților siamezi, raportându-l la genul omenesc. Îți inspira părerea aceasta când sta pe scaun cu picioarele întinse mult pe sub birou, pînă aproape în masa vecină, sau când ploua și era posomorit afară. Când se ridica în sus și nu ploua afară,
20 ai fi zis un proboscidian, tăiat în două mai încoace de pîntec; nasul țesit jos jurai că e o rădăcină de trompă, iar hainele cenușii și soioase și pantalonii largi, cutați, cu tur de șalvari, îți aminteau pielea crăpată în toate chipurile a elefantului.

25 Fără îndoială, ei nu puteau fi decît degenerații sub formă omenească ai unor neamuri care-și avuseseră maximul lor de strălucire fizică, și poate chiar intelectuală, pe vremurile străbunului respectiv din
30 întinsul regn de vertebrați, ce, rînd pe rînd, au stăpînit planeta.

în ziua cînd am făcut constatarea aceasta, abia revenit în odăița mea, m-am și repezit la oglinda punctată de găurele transparente, pe unde vechimea
35 mîncase aliajul dedesubt și m-am contemplat îndelung. Am deschis și un tratat mic de zoologie, căci cu mine adusesem din provincia, unde jurasem că n-am să mă mai întorc, pînă și cărțile de liceu. M-am comparat cu multă luare-aminte cu fiecare din chipurile cărței
40 plină de planșe și ilustrații. Bucuria mea creștea neconținut, cu cît vedeam că' nici pe departe nu aduceam cu vreunul din ele. Hotărît lucru, eram un om adevărat!

Hotărît lucru: neamul meu trecuse repede prin diferitele forme ancestrale, ca să se oprească și să se dezvolte pînă la maximul puterii și frumuseței sale, în forma aceasta: om. Poate nu eu eram exemplarul
5 din vîrfurile culmei, dar în orice caz — și cu atît mai bine — mă găseam în plină ascensiune.

Foarte mulțumit pentru neamul meu, îmi venea să strig de bucurie. Dacă întunecatul meu tată ar fi
10 fost alături l-aș fi sărutat — pentru întîia dată, în viața mea, de cînd mi-aduc aminte — și cu multă tandrețe încă.

Fericit, cu mintea plină de culmi uriașe, de vîrfuri solitare cu zăpezi eterne, cu sufletul plin de lumină, din ziua aceasta am pășit cu multă încredere prin
15 odăile percepției fiscale a circumscripției XXIX, iar pe mica schimonositură omenească, alături de care fusesem condamnat să lucrez în birou, o priveam de atunci într-una cu semeț aer de biruitor!

20 Aveam ore de lucru dimineata și după-amiază. Cînd venea „vărsarea”, și se nimerise să vie tocmai acum, „biroul” se prelungea mult după 7 seara și uneori ținea pînă la miezul nopții. Atunci domnul șef se zăvorea în cabinetul lui cu subșeful și cu subalternii mai mari și acolo aveau loc dezbateri nespuse de violente.
25 Cînd ieșeau cu toții, păreau transfigurați, parcă scăpați de-a dreptul din peșterile strămoșești și ne măsurau — mai cu seamă pe mine — cu priviri oblice, bănuitoare. Iar după ce încasările erau predate Administrației financiare, după ce calculele și verificările se încheiaseră complet, eroii misterioasei operațiuni
30 fiscale terminau bilanțul cum trebuie, la domnul Nae „comersantul” — cum i se spunea — cu vin bun, din colțul cel mai apropiat.

35 în cele vreo trei-patru zile — unicele într-o lună — care urmau acestei epoci, se mai putea sta de vorbă cu domnul perceptor, ba chiar glumi. (Ca omul după muncă spetitoare, îmi explicam eu acesta voioșie bizară.) Altfel era „turc”, cum spunea singur. La 8 și un minut

dimineata, condica de prezență era ridicată; la 3 și un minut, după-amiază, de asemenea. Nu admitea nici o scuză și se desfăta strașnic când funcționarul, întirziat cu peste un minut, rămânea încurcat în fața „altarului” gol. „Altarul” era pupitrul de lângă ușă, pe care stătea „sfânta evanghelie”, adică registrul prezențelor. Denumirile acestea erau cunoscute personalului percepției circumscripției a XXIX-a din vremuri imemoriale, totuși și acum, când le pronunța, întregul personal însoțea cuvintele de-un soi de suris sec, ca o înghițitură, foarte accentuată mai ales la domnul șef. Desfătarea dumnealui se mai învedera și prin desfacerea buclilor obrazului de frunte și apariția între straturile de carne afumată a doi simburi de măsline. în limbajul celor din birou, aceasta însemna că domnul șef „face ochi”, glumă care se repeta de asemenea de zeci de ani, producând aceeași satisfacție și aceeași hilaritate.

Când nu era de față nici domnul perceptor, nici nepoata lui, „statul său major” denumea pe șef „tilharul cel bătrîn”. La rîndul lui, domnul Vasilescu, când lipsea vreunul mai de seamă dintre sfetnicii săi, îl categorisea față de ceilalți cu epitetul „pungașul ăsta”, apoi complecta, deschizînd o gură de cetaceu, spre care arăta cu degetul: „să mă scuipați coala dacă nu l-oi băga eu p-ăsta în pușcărie”. Pe fețele subalternilor apăreau atunci îndată vagi palori de culoarea pămîntului, de parcă s-ar fi îmbolnăvit cu toții, pe loc, de ficat; însă își reveneau repede și rînjeau atît de larg către șef, că acesta nu se putea opri să nu le spună: „Ei, ce vă'chiorîți atît la mine? Credeți că mă *spail*” Pe urmă rîdeau cu toții și o împăcare generală avea loc la comersantul din colț. S-ar fi putut zice că glumele acestea vulgare, cu tilhari, pușcărie, scuipat și spăiat, erau făcute anume ca să se spargă în prăvălia negustorului.

Totuși erau prea tari, ca uneori o teamă vagă, de un viitor și mai teribil decît cel dominat de urît, să nu-mi încropească simțirea. Gîndiți-vă, o singură greșeală de calcul în scripte și... Doamne ferește!

Noroc că eram încă doar copist. Aveam toată vremea să scap de vizuina în care căzusem...

Toamna era încă frumoasă. Bruma da coperișurilor aer de curățenie și eleganță; parcă toate ar fi fost de sticlă mată. Grădinile locuințelor își arătau prin grilajurile de fier ultimile splendori; peste arbuștii mai plăpînzi se și lăsase sacul călduros și ocrotitor al grădinarilor. Contururile lucrurilor erau linii puternice; din pictorul acela în culori vii, tălmeșuite și jucăuse în arșița verei, Dumnezeu dădea acum mai multă luare-amînte desemnului clar. Nu părăsise încă de tot culoarea, dar zi cu zi negrul cu albul triumfau asupra galbenului pămîntiu, unica pastă ce se mai îndărătnicea să mai persiste.

Reliefurile se accentuau.

Cu toată apropierea odăiței mele băiețești de birou, pe scurta porțiune de drum străbătută de patru ori pe zi întâlneam într-una revărsarea lumii „celeilalte”, a lumii din care trebuia neapărat să fac și eu în curînd parte.

De unde ieșeau atîtea femei frumoase, neconținut altele? Strada asta nu era locuită oare de aceiași oameni? Se schimbau așa de repede, se premeneau neconținut, deveneau alții dintr-o zi pe alta? Îți venea să crezi în fantastic...

Era o lume care curgea veșnic, neconținut, nestatornic. Statornic nu era decît personalul cu tipar strămoșesc pe față al percepției circ. XXIX... Asta la birou — iar acasă, proprietărea, o femeie enorm de grasă, cu patru caturi de guși, cu pieptănătura șerpuită de nenumărate vine cărunte și totuși cu un trandafir învoit înfipt neconținut în 'cocul încolăcit după o modă de mult uitată.

Un pustiu groaznic în mijlocul acestei eterne prefaceri. Tot drumul meu, fie că ducea la birou, fie că-l prelungeam în zile de sărbătoare pe străzi mai depărtate — uneori chiar mă hazardam pînă sub bolțile de

tei ale Șoselei — nu era decît aceeași albie de nisip, peste care curgea vesel și săltăreț rîul vieții „celeilalte”!

„În viața aceea trebuia să pătrund neapărat.”

Aceasta era unica „hotărîre” pe care o luam în fiecare

5 dimineată, înainte de a mă da jos din pat. Obişnuisem să mă trezesc înainte de a se crăpa de ziuă, pentru ca să mi-o întăresc și mai mult sau — cînd mă trezeam uneori ceva mai tîrziu — pentru a controla dacă nu e cumva slăbită, dacă are nevoie de noi întăriri.

10 Și hotărîrea asta creștea.

6 vedeam cum crește din zi în zi, cum se ramifică și se împletește, cum umple sufletul și gîndul ca un copăcel un clopot de sticlă. O îngrijeam ca pe un olandru, îi stropeam pămîntul din vadră, îi rupeam frunzele uscate și ramurile galbene. Și așteptam să-i

15 dea florile, floare cu floare, un buchet de fapte care să-mi încunune începutul adevăratei vieți, să gonească uritul.

Planta asta, care se ramifica într-una și lua porții de copac mare, era secretul și mîngierea vieții mele. La umbra ei trăiam o viață cu totul alta...

20 O! ce departe mă simțeam de percepția circumscripției a XXIX-a, de odăița mea, de proprietăreașa obeză și chiar de perina pe care mi se odihnea capul, cînd contemplam, de pe ea, acea minunată, aromitoare, magică plantă a spiritului meu. Cîte flori, cît de frumoase și de mirositoare! Pe crângile ei începura de la un timp să crească alte plante și mai fantastice și mai amețitoare; și apoi, din acestea, altele. Se altoiau

25 una pe alta, crescînd, umplînd seninul, înălțîndu-mă în parfum nemaisîmțit și-n cîntec de păsări spre culmi nebănuite...

Pierzîndu-mă în visul matinal al acestui năprasnic copac de hotărîri și visuri înflorate, întîrziiai în mai multe rînduri și trebui să suport rînjetele celor cinci specii din biroul meu, precum și glumele idioate ale

30 domnului perceptor, pe care, fără îndoială, fu de neapărată nevoie să le subliniez cu propriul meu surîs de admirație.

40 Cum mi se puse în vedere însă, că dacă recidivele se înmulțesc, e cu putință ca salariul meu modest să

5 fie influențat în mod invers proporțional, trebui ca în unele dimineți să mă arunc din fugă chiar de la jumătatea minunatului copac și să mă îmbrac cu graba soldatului pe care-l trezește trîmbița de atac, pentru a avea vreme să apuc condica.

Și iată, nu peste mult, involuntar, mă trezii cocoțat pe ramurile gigantului arbor al imaginației mele, chiar în plină activitate de birou, pe cînd treceam în registre sau pregăteam corespondența, caligrafiînd-o,

10 după conceptele șefului. Lucrul ce mi se impunea în acest anost birou devenise aproape mecanic, așa că nu pregetam să dau drumul imaginației mele, așa cum ai deschide unei păsări ușa coliviei. Și îndată mă vedeam zburînd din creacă în creacă, din floare

15 în floare, ciripind de beția dimineții, a văzduhului deschis...

Pînă fusei chemat de domnul șef. Lucru nespus de ciudat: domnul șef dădea din mîini și se inversuna la mine ca un om fără măsură de necăjit. Și cu toate

20 astea, ochii domnului șef străluceau de bucurie și de triumf.

— Cum ți-ai permis să pui pe hîrtia asta, în loc de numele ministrului... să pui „îndescifrabil”? Cînte-a învățat? Cînt’?

25 Erau niște adrese ce se trimeteau, însoțite de copii după acte și decizii ministeriale, unor contribuabili, încurcat răspuns al oficialității la niște oferte tot așa de încurcate, cu imobili, licitații, mai știu eu ce? pentru a se curma, pe cît am înțeles, un proces cu taxarea greșită a unei succesiuni. Sau cam așa ceva, în sfîrșit, o grozăvie întreagă.

— Îndescifrabil, ai?... Domnul ministru îndescifrabil... Dumneata știi ce însemnează asta? Imediata

35 punere a dumatăle în disponibilitate, ca să nu zic altfel... Și culme, mai faci și pe alții să greșescă...

Și culme, vorba dumnealui, îmi trînti în nas o hîrtie la fel cu a mea, lucrată de micul maimuțoi.

40 ^ îmi fu rușine să-i lămuresc că tocmai maimuțoiul mă încurcase. Căci în ajun arătasem nepoatei domnului perceptor una din hîrtii și-o întrebasesm ce nume arată semnătura încîlcită de-acolo pe care trebuia s-o

reproduc în copie, însoțită de tradiționalul semn: (ss). Era destul de natural, cred, să recurg la cunoștințele tovarășei mele de birou, mai veche ca mine în slujbă cu doi ani.

— Ce-are a face, se grăbise să-mi răspundă maimuțoiul... Scrie și dumneata „indescifrabil”. Așa se scrie, de obicei, când nu se înțelege prea bine iscălitura.

— Bine, domnișoară, știu eu asta... dar aici e vorba de-un ministru.

— N-are nici o importanță... uite la mine...

Și răsfoind teancul de copii, scosese tocmai pe aceea pe care mi-o arăta acum indignat la culme domnul perceptor.

— Poftim, de doi ani de când fac așa...

Și liniștită, pusese dovada indiscutabilă la loc, printre hîrtii.

... Cu toate astea, un ultim pic de mîndrie mă împiedica să mărturisesc că a trebuit să mă adresez unui biet căpșor de maimuță spre a mă dumiri într-o chestie așa de simplă. Și pe urmă, cum aș fi putut răspunde acestui furibund, care urla acum la mine, cu ochii scoși:

— Dumneata... care va să zică, îmi... îmi... strici... care va să zică, funcționarii...

După care, potolind brusc vocea, tentat de-o supremă curiozitate, pentru a dezgoli complet, parcă, halul de degradare în care mă găseam:

— Dumneata, domnule, strigă, se vede că nici nu știi cine-i ministru astăzi, mă rog...

îndrăznii să ripostez cu o îngăimare ininteligibilă, însoțită de-un chip special de-a clătina capul, gest care-n consensul general al vorbitorilor prin semne se traduce prin cuvintele: „Ce dracu, și dumneata acum... prea mă crezi...”

Dar fie că domnul perceptor era needificat asupra acestui soi de limbaj, fie că (însăimîntat de ce-ar mai fi putut urma) modul cum mă servii de el fu ori prea imperceptibil, ori prea vrednic de milă, domnia-sa nu se lăsă pînă nu mă îngenuncha definitiv:

— Ia uite, domnule... nemaipomenit... Cine e, domnule, ministru de finanțe acum... cum cheamă,

domnule, pe actualul dumitale ministru... dar e numai-po-me-nit...

5 Cine știe... poate că aș fi putut să număr cîțiva miniștri. Dar cine anume să fi fost la Finanțe... De...! mai înainte știam că fusese un ardelean, ba doi... iar acum, sub noul guvern... hm... mai încoa știu bine că a avut loc o remaniere...

10 Deși memoria mea lucra acum cu o înverșunare neobișnuită, tăcerea care se prelungea și expresia de durere a feței fură pentru domnul perceptor argumentul hotărîtor.

15 — Du-u-te, domnule! îmi spuse atunci, clătînd la rîndu-i din cap, desigur a pagubă, și privindu-mă atît de compătimitor, că, fără să vreau, îmi fu și mie milă de mine.

20 Căci în momentul acela pînă și eu trebui să-i dau dreptate domnului șef. „Păi bine, domnule, să nu știi dumneata cum cheamă pe propriul tău ministru... ? Nici măcar atîta interes... Du-u-te, domne... du-u-te, domne...”

25 îmi făcea o nespusă plăcere și, curios, simțeam ca un fel de ușurare, să-mi spun astfel singur, cu același ton și cu aceeași mină pe care le avusese domnul șef cînd mă concediasse:

—Du-u-te, domne...

Și tată-meu, care îmi scrisese că dacă mă vor îndepărta din slujbă din vreo greșală a mea, îmi taie și pensioara și nici acasă nu mă mai primește.

Nu, nu, trebuie să iau măsuri drastice cu mine. Trebuie să mă scutur odată... Trebuie să fac orice, ceva... dar să fac...

35 Fără milă, creangă cu creangă, ramură cu ramură, am tăiat cu securea sarcasmului împiestrițatul arbor al dorurilor și gîndurilor mele. Văzusem acum: nu hotărîri îmi trebuiau... ci fapte, orice fel de fapte. Fapte!

într-una din seri, întreaga grămadă de carne, oase și grăsime a proprietăresei se revărsă în patul meu, așa cum trebuie să se reverse pe fundul furgonului, la abator, hrana pe-o zi a unui întreg regiment.

Gazda mea – de mult băgasem de seamă – mă primea cu zîmbet și cochetării de mastodont. În găteala ei apăruseră mai multe panglicuțe ca de obicei, iar în cocul încolăcit ca acum treizeci de ani, se răsfața, în locul trandafirului cu care o găsisem, un întreg buchet.

Ea se prefăcea că rămîne cu de lucru prin odaie la mine și nu arare, așezîndu-mi obiectele de pe măsută, deși, slavă Domnului! erau destul de așezate, se înțimplă să mă atingă cu mîna sau să-și șteargă întregul sold de coapsa mea.

Roșeala îmi aprindea îndată atunci, viu, obraji și sfiiciunea îmi puneă nod în gît, dar astea păreau că îndîrjesc și mai mult pe coana proprietăresei.

Și astfel, într-o bună zi, mi-am dat seama că mă găsesc în fața „faptei”.

Lucrul acesta m-a emoționat profund. Însă nu era timp de pierdut! Cu toate astea, înainte de a schița primul gest... am meditat, desigur.

Dar ce deosebire între meditația de acum, rece, calmă, sumară, precisă și vaporosul copac de planuri și de aranjamente suprapuse, ca podoabele bradului de sărbători. Cu ce nervi de oțel aruncam, vreasc nefolositor, orice complicație de scrupul, orice piedecă de conștiință! Nu mă mai recunoșteam. Eram veritabilul cinic din romanele lui Balzac... Ce Balzac?! Eram autenticul fiu al trotuarului bucureștean!

Socoteala era simplă și înfiorător de precisă: înainte de toate, porțiunea din salariul meu, rezervată chiriei, era asigurată. Fără îndoială, namila de carne avea cel puțin atîta bun-simț, ca să înțeleagă de la sine lucrul.

Acesta era deci punctul de plecare. Din el pornea zig-zagul scurt al unui viitor doar de trei linii. (Totul era atît de simplu, că se putea transpune grafic. Lun-

gimea fiecărei linii însemna timpul necesar – după calculele mele – două, cel mult trei luni, pentru a pregăti modul de viață ce urma a fi parcurs de linia următoare.)

Ergo: °) neplata chiriei; °°) menajul în doi fără vreo contribuție din parte-mi; °°°) cînd tinerețea mea avea să devină complect indispensabilă nevricalelor cvadragenarei: părăsirea percepției (mai încape îndoială?) și luarea din scurt a studiilor. Iar la urmă: punctul de ajungere, apoteoza: licența în drept și piciorul în dosul amatoarei de carne crudă. (îmi plăcea mult, la facerea acestor calcule, să-mi reamintesc calitățile juvenile ce ofeream în schimb; credeam atunci că mă văd și mai cinic decît mă închipuiam, deși, poate, nu era decît nevoia conștiinței ofensate de a valorifica prețul plănuirilor josniciri.)

Gîndul mergea și mai departe chiar; el compunea și o scrisoare despotului autor al zilelor mele, cu arătarea demnă și cuviincioasă, însă fermă, că mă pot dispensa pentru totdeauna de oblăduirea-i calică. (Acesta în urma ultimei lui scrisori, prin care eram amenințat din nou cu tăierea micii pensioare de-acasă, în cazul cînd – „e lucru notoriu în tîrg” (tîrgul meu de origină) – voi continua să ocolesc universitatea. Dumnezeu, omul ăsta imposibil nu poate ști, și cu siguranță nu se va putea convinge niciodată, cum se încruntă domnul șef doar că-i pomenesci de universitate și cum îți scoate ochii a doua zi, după ce de-abia ți-a dat voie un ceas în ajun.) Dealtfel, în privința tatălui meu, mai rău desigur decît unul vitreg, cînd era vorba să recunoască dreptul la libertate al vîrstei mele, gîndu-mi pregătea și alte răzbunări, la fel de demne și de cuviincioase, însă pentru că gîndul, de-abia înmugurit, începea să crească deodată, zănatec, altoind din nou crengi sterpe pe cele trei brațe ale cumplitului zigzag, securea intră din nou în funcțiune.

Dealtminteri, orice prisos de imaginație căzu jertfă descătușerii de urît ce avu loc în patul meu, după căderea proprietăresei – mai degrabă după căderea mea – într-o seară din luna nouă și cu crai nou apucînd pe cer. într-un noroc!

tavan. Aproape de podea, culoarea verde a mucigaiului începea să arate rinjetul pustiului. Nava biblică semăna, cu percepția bătrînului meu orașel. Animalele rumegau îngîndurate măruntele lor socoteli; capete aplecate pe registre păreau aplecate peste iesle. Tăceau. Și eu tăceam cu inima cît un ou de furnică, pe adresele mele monotone, ca și vaierul de-afară.

O frică de moarte îmi cucerea pe încetul mădularele, ca gangrena umezelii păreții. Nici nu îndrăzneam să ridic ochii spre micul maimuțoi din față. Căci mai de dimineată, cînd îi ridicasem fără să gîndesc, un șir de dinți mici și ascuțiți mi se deschisese răi în luminile privirei și doi ochi se lăbărtaseră teribil, clătî-nîndu-se înlăuntrul ochelarilor uriași.

Așteptam îngrozit.

Percepția circumscripției a XXIX-a nu mai exista. Prea era u'rită și groaznică pentru a nu fi decît o imagine și-un vis. Un vis urît, în pătucul bătrînesc de-acasă, înainte de a pleca spre orașul *acela* mare și îngrozitor. O, dacă mă voi deștepta, nu voi mai pleca, nu voi mai pleca...

Așteptam îngrozit...

îndată, toată menajeria asta trebuia să necheze, să mugească, să behăie, să chelălăie. Maimuțoiul din față-mi să urle și trupul de plesiozaur al domnului șef să plesnească din cele două cozi, prefăcute în picioare.

Doamne, Dumnezeule, unde m-ai adus? Ah, iată! A început purcelul... Mi se adresează mie, desigur. Mă prefac că n-aud. M-am adîncit cu totul în registre.

Purcelul plecă supărat. Guițăitul s-a transformat în grohăit:

— Da ce, nu mai auzi?

Și atunci hohotul se ridică. E un iad întreg. Auzi cum plînge cornutul cel mare, cum se repede berbecul, cum măcăne rața!...

Doamne, de ce nu i-am răspuns purcelului? Trebuie să faci pe voie tuturor în lumea asta de vrăjitorii... Uite că se întoarce purcelul...

— Mie v-ați adresat, madam Georgescu?... Zău că nu v-am auzit... De-ați ști cît de departe mă gîndeam...

Priveam drept în rîtișorul alb de purcel de lapte, fricos, să nu se amestece în vorbă maimuțoiul de alături.

— Da... v-am văzut eu că aveți o natură de poet... glumi șăgalnic madam Georgescu, satisfăcută...

Iar menajeria, crezînd c-a făcut o glumă, se porni iarăși să zguduie corabia. Se auziră pașii domnului perceptor. Madam Georgescu fugi în biroul ei de alături, cu ușile căscate. Nemișcare generală... Doar tălpile lătărețe plesneau podelele roase, ca cozile de reptilă...

Afară bubuia urgia Domnului...

Ridicai doar un singur ochi de pe adrese. Pe domnul perceptor nu-l vedeam decît de la mijloc în jos. Picioarele lui groase, cît stîlpul de coloană, în pantaloni largi cu turul jos, păreau acum trupuri de cetaceu, sfîrșite în yîrfuri de ghetă fără talpă și ascuțite ca aripioare din coada morunului. La mesele celelalte, capul de cocostîrc al doamnei Popescu părea că ciugule din mașina de scris; capul de cal al ajutorului domnului perceptor chiar sforăia zdravăn, ca un armăsar în apropierea lupului (un tic care nu mai lăsa nici o îndoială asupra originii domnului subșef). Mopsul lucra cu gura deschisă, lăsînd să se vadă totdeauna șirul de dinți dedesupt, iar iepurele mustăcea într-una. Prin ușile date de părete, simțeam pe ceilalți, fiecare la masa lui, cu mutra lui, care mai izbitoare decît alta în asemănare cu specimenul strămoșesc. Închipuiți-vă corabia lui Noe, cu exemplarele faunei terestre, pe care plesiozaurul, hărăzit să rămînă dincolo de bariera veacurilor, o atacă, aruncă pe alesul lui Dumnezeu în valuri și întoarce vremurile spre bezna începutului. Toate animalele tremură, chiar și eu, unic exemplar al speciei mele, păstrat de uzurpator ca obiect de ironie.

Urișa formă și-a oprit de mult carapacea lîngă masa mea. Pare că mă examinează cu atenție. Literile și țifrele, deși scrise de mine, îmi joacă pe dinainte. Abia se smulg din vîrful tocului și încep să se învîrtească, parcă inelele fumului de țigare, unele încet, altele repede, și din ce în ce mai repede, în circumvo-lute de adevărat vifor. Rămășița izbînditoare a erei secundare mă fixează într-una. Îmi închipui ochii aceia

crăpați de straturile de grăsime, ca două botișoare de cîrțițe ieșite la pîndă, seara, din dealul complica-telor galerii ale mușuroiului.

5 Vorbește. A spus ceva... Un cuvînt... Mai multe... Spune încă... Nu pricep nimic... N-am auzit... dar a vorbit cu grai de duh sfînt...

Reptila cu duh sfînt!...

Dumnezeule, vorbește iarăși sau poate repetă:

„Ce pereche potrivită!...”

10 Potrivită? Pereche? Adică eu... și... și... cu mai-muțoiul, nepoată-sa...

Tăcere amenințătoare. Apoi îndată întreg biroul bubuie de rîs. O, nu e rîsul care ar trebui, rîsul a bătaie de joc, rîsul aprig și sănătos, ca fierul înroșit, care să ucidă vătămătura din rădăcini. E rîsul acela josnic al birourilor, rîsul tîrîtor și umilit, ipocrit și forțat. Ascult cum îl întind cu toții ca pe-un elastic, cum îl apucă unul de la altul, încurajîndu-se pe rînd. Menageria e în răget. Presimt pe cei din despărțiturile vecine înfundînd ușile; rîsul crește și prinde putere tot mai mare, e asmuțitor; simt toți ochii îndreptați spre mine, simt pe vecina din față făcînd cochetării de june cimpanzeu, simt ochii de pasăre dîndu-se peste cap pe sub lupele uriașe.

25 Ah, domnul șef dă semne de nerăbdare. Una din cozile de morun a plesnit din nou pe podeaua nevop-sită, bulburoșată de noduri. Tăcerea s-a lăsat încor-dată. E parcă în clipa pronunțării unei sentințe sumare, de moarte, solului care nu știe răspunde grației su-verane. Nu pot să mai îndur săgețile fluide, care mă sfîrțică.

30 Ridic ochii înspăimîntat... și văd atîtea capete de animale gata să mă sfișie, să mă împungă; plesio-zaurul e atît de uriaș că ar putea să mă înghită dintr-o dată.

35 Zîmbesc... un zîmbet umilit, fără culoare. Trebuie să am exact expresia supusă și slugarnică a cîinelui bătut.

40 Zîmbetul meu s-a desfășurat ca un curcubeu dea-supra talazurilor de ură ce curg din atîția ochi. Un tumult de veselie îmi primește răspunsul.

Gura domnului perceptor se întinde de satisfacție pînă sub urechi, ca o semilună răsturnată. Fața maimu-țoiului, pe care nu îndrăznesc să-l privesc decît cu coada ochiului, e în extaz, un extaz care, prin ochelari, din afară înăuntru, pare monstruos, în sfîrșit: rumoarea s-a potolit.

Domnul șef se îndreaptă spre biroul său cu si-guranța de călcătură a vrăjmașului care și-a lăsat în urmă victima nemișcată pentru totdeauna.

10 Nu mă uit la maimuțoi; mă simt capabil de gesturi nesocotite. Gem numai în adîncul sufletului.

Afară furtuna îmi ține hangul. Pe geamuri, găle-țile potopului se reped îndîrjite, pentru a se scurge necurmat pe sticlă, în pîraie murdare, pline de mil. 15 Corabia trosnește din încheieturi și plutește într-una pe marea uritului. Nicăieri nici cea mai neînsemnată amurgire de înseninare pe cerul sur ca părul de lup.

[H]

20 De mult s-a împlinit anul de cînd am venit în București. Amenințarea tatălui meu s-a realizat: pen-sioara mi-a fost tăiată: „sunt informat, *domnule*, că nu te-ai prezentat nici la examenul din iunie, nici la cel din toamnă. Că nu te-ai prezentat în iunie, treacă-meargă, mi-am zis. E, l-o fi amînat și el pentru la toamnă! Și toamna, ia zilnic gazeta, cetește-o de sus pînă jos. Pînă văd publicația cu reușii. Ia să văd, zic, procopseala lui fi-meu. Și cetesc tot nume de băieți de treabă. Numele nemernicilor lipseau. Iar mai pe urmă aflu că nici n-ai dat pe-acolo. Crezi dumneata 30 că eu n-am oamenii mei cari să mă țină în curent cu viața dumitale? Ei bine, pentru haimanale n-am parale.”

Am crezut că-i vorba tot de-o simplă amenințare. Dar de două luni văd că tata nu glumește...

35 Sunt grozav de strîmtorat: coana gazdă mîrîie. Iată însă un lucru neașteptat: în această răstriește sufletească și materială, zîmbetul cu care mă privește domnul șef se coboară asupra-mi ca porumbelul

mîntuirei. Domnul șef m-anunță c-a făcut raport de mărirea lefei, pe care însă nu l-a trimes încă.

Chiar ține să-mi repete, două-trei zile mai apoi și chiar peste o săptămînă de la facerea raportului, că nu l-a trimes încă. Hm, ce așteaptă domnul șef?

*

Domnișoara Vasilescu constată că am slăbit mult în ultimul timp. într-adevăr, simt o oboseală care-mi sleiește tot corpul. Menajul cu proprietărea, pe care, iată, sunt atîtea luni de cînd l-am inaugurat, nu merge deloc. Mă costă scump și nu mănînc totdeauna după foamea mea. Am impresia că madam Frosa¹, care față de vecini se comportă acum ca o soție în regulă, pune bani deoparte. Cum vine luna, îmi acaparează toată leafa; abia îmi mai întoarce și mie după aprige discuții cîte un leu, doi pentru covrigul matinal, de la simigiul ce-și plimbă în fiecare dimineată bufetul ambulant prin biroul nostru.

Cu toată frenezia ei nocturnă, cu toată gelozia cică-litoare cu care mă ametește și cu toată revărsarea sinilor, care, cînd e încorsetată, pare o enormă cocoasă crescută în piept, a început să-mi displacă. Firele albe din păr i s-au înmulțit, căci devin pe zi ce trece vizibile; picioarele îi sunt din cale afară de groase și dacă ele mai trezesc un interes tot mai slab în intimitate, cînd sunt încălțate și lăsate vederilor de rochia pe care și-a scurtat-o după cerințele modei celei noi, par înfiorătoare. Moliciunea de puf a cărnei abundente, care la început părea un deliciu, mi se pare acum fadă și chiar mă scîrbește.

Semn bun. încep să reacționez. (Și asta mă bucură din cale afară.) într-o noapte chiar i-am întors și spatele, tocmai cînd se pregătea să-mi servească mîngîierile ei anoste.

Zadarnic a protestat, zadarnic s-a zbătut să mă atragă. Am izbit-o cu piciorul în pîntecul flasc atît de puternic, că a plecat, jurîndu-se pe ochii (pentru

¹ Mândica apare sub numele de Frosa de aici înainte.

ea, cel mai teribil blestem) care-i lăcrămau, că nu va mai intra niciodată în patul meu. Am pufnit de ris. Nici nu-mi mai trebuie. Pur și simplu îmi face greață. Reacționez, reacționez...

5 Căci zilele trecute am surprins, în sfîrșit, unicii sîni virginali din percepția fiscală a circ. XXIX. Mi-au rămas încă în ochi, mici și tari ca două jumătăți de portocală...

10 I-am surprins cînd maimuțoiul s-a aplecat mai mult decît trebuia.

O, sîinii aceia... am mai văzut eu destui sîni, dar așa de tari, că pînă și raza ochiului să se frîngă într-înșii, de cînd sunt nu mi-a fost dat să văd! Cu adevărat că în ziua de azi trebuie să întorci ochii spre fetele pocite, dacă ți-i aminte să mai întilnești curățenia feciorelnică de odinioară.

15 Dealtminteri, de cîteva zile mă uit și nu-mi vine să cred. S-a mai îngrășat oare, sau ochiul meu vede mai drept?

20 Domnișoara Vasilescu nu mai e aceeași, dar aproape deloc nu mai e aceeași! Pielea nu-i mai e nici vînată, nici neagră, ea are acea arzătoare culoare închisă a sudului și ochii nu-i mai par așa de mici fără ochelari și nici așa de neobișnuit de mari prin ochelari. Iar
25 ochelari cu cîrlige poartă numai la biuro; pe stradă-și pune ochelari frumoși, tăvănași și cu călușul de aur. Am cercetat-o apoi pe furiș în mai multe rînduri, fără păreri dinainte plătuite: piciorul i-e mic, glezna subțire, iar pulpa destul de plină. Să vorbim drept:
îO nu sunt astea atributele unui frumos picior? Nasul nu-i așa de turtit, e un fel de nas în vînt, ca al rușoilor celor, în orice caz mai firesc decît enorma pătlăgea vînată – formă și culoare – de pe figura coanei Frosa.

>5 Iar într-un rînd băgai de seamă că, în lipsa domnului șef, funcționarii ceilalți îndrăzneau să-l ia în vîrfurile sfîchiului chiar față de mine. Desigur, nu întindeau gluma prea mult căci nesiguranța și neîncrederea încă domneau între noi.

Crezui mai întâi într-o cursă. Dar ei prinseră și mai mult curaj, văzînd că nici nu iau apărarea șefului, nici nu mă grăbesc să-i dau raportul.

Însă nimic nu scăpă dintre dinții mei. Aceasta fu bucuria mea cea mai mare: puteam deci să-mi ascund plăcerea zeflemei pentru ca pe urmă s-o rod numai eu singur pe de-a-ntregul, ca pe un os tare, un ciine încercat. Mă socoteam deci stăpîn pe cea mai mare înțelepciune. Și priveam cu milă pe nenorociții ce mi se dau pe mîna unul după altul, de dragul unei glume sau răutăți naive, încurcîndu-se fiecare — cînd, speriat de propria-și vorbă, vrea s-o dreagă — tot mai mult în lanțul pe care în orice moment l-aș fi putut strînge.

Bietele fiare! Ei nu erau de fapt decît niște simpli oameni. Vai, niște bieți sărmani oameni!

De unde putusem oare scoate asemănările acelea bizare cu reminiscențele de la cursul de istorie naturală? Doamne, și acum îmi vine să rîd cînd îmi amintesc !...

Nu mai văd nici plesiozauri, nici balauri, nici balene, nici moluște ori alte jivine marine sau terestre; nu mai văd în căpățîna calului uitat dinaintea comerciantului din colț, trăgînd singur hodoroașca pentru a face loc tramvaiului, pe domnul Mache de la „casă” și nici în profilul doamnei Popescu, cocostîrcul care ciugule în mașina de scris. Nenea Mache e nenea Mache, bătrîior, morocănos și gata să se ia la colți cu depunătorii (înainte, cînd îl vedeam că-i ține atîta amar de vreme la ghișeu, mi se părea că-și răzbună pe stăpînul hodoroaștei), însă bun de glume nevoie mare la cîteva pahare, iar madam Popescu e madam Popescu, femeie necăjită, turnînd la fiecare zece luni cîte-un nou copil pe care-l lăptează singură.

Iar domnul șef, la urma urmei, are și el o nepoată! Ce e „urît” în stăruința lui de-a o căpățîni cît mai bine... Uneori mi-e milă de el și-mi pare rău că-mi bat joc de dînsul în ascunsul gîndului. El nu-i părintele fetei, ci numai un unchi, după tată, fără copii... Și cîta deosebire între el, unul, și noi; tată-meu, care mă pedepsește cu tăcere de aproape doi ani, eu care mă încăpățînez încă să nu-i cer iertare.

Iată, gîndul ăsta mă face să mă las încurcat în micile lațuri ce domnișoara Vasilescu mi le întinde cu instinctul ei feminin, subtilă plasă de păianjen, pe care, la cea dintîi mișcare, aș prefăce-o în neant.

Nu mai ocolesc ca pînă acum, cu abile pretexte, invitația domnului perceptor de a lua masa din cînd în cînd la dînsul. (Namila de-acasă se bucură de economie; cînd i-am făcut cunoscut că e și o domnișoară la mijloc, a întors plictisită vorba.) Domnișoara Vasilescu — domnul perceptor e văduv — [se] dovedește o rară gospodină. Grija de a mă îndopa cu mîncări peste mîncări, lista încărcată și compusă după cum crede că mi-a ghicit preferințele, la început îmi place, pe urmă mă revoltă. Dar mă biruie aroma bucatelor și buchetul vinului, pe care în circumscripție, în afară de cei cu stare, numai perceptorul și poate și comisarul îl au așa de bun.

Și trebuie să simt atunci, alături de mine, dragostea fără prihană și fără măsură; știu că la un saton al meu ea s-ar prefăce într-o bucurie nemărginită/b adevărată beție de fericire, un avînt de recunoștință care s-ar dilata pînă-n hotarele morții, așa cum acele stranii și rătăcitoare stelute aproape invizibile, electrizate de vecinătatea soarelui, își aruncă, într-o izbucnire de fericire, mii și mii de kilometri în urmă fantasmatica eflorescență de pară. Și mai știu că dincolo de zidurile acestea tălăzuiește oceanul groaznic al vieții fără odihnă, al nepătrunsului zilei de mîine, al risului spasmodic și desfrînat, al ochiului, enormului ochi hain, pîndind dintre straturi de fard, al răutății fără margini, ascunsă de trăsăturile frumuseței nemărginite.

Doamne, unde-i atunci urîtul? E lingă mine, la masă, sau acolo, în tumultul ce se aude greu ca huruitul de camioane sau strident ca țipătul beșicilor de automobil?

Domnul perceptor ne-a lăsat singuri... îmi simt mîna atinsă de o piele moale și umedă... o cunosc și mă cutremur... și nu îndrăznesc să mi-o trag înapoi, căci afară e urletul prigoanei fără sfîrșit. Așa trebuie să mugească, să bubuie, să țipe vînturile fără hodină ale iadului...

într-adevăr, acum mi-e cu neputință să ghicesc unde s-a ascuns jivina, de unde mă pîndește cu ochii ei de diavol împelițat.

5 Strada noastră a trecut prin fiorii unei întâmplări puțin obișnuite. O doamnă a fugit de la bărbatul ei, din palatul de pe Calea Victoriei (eu nu-mi amintesc să-1 fi văzut, colegii de birou însă m-asigură că e ceva cu totul măreț: „Să vezi dumneata – îmi întăresc ei convingerea – afară ca afară, dar înăuntru ce trebuie să fie!”), și s-a refugiat la părinții ei, la noi în mahala. Casa bătrînilor – ceva mai la vale de percepție – e, cum îi șade și bine, o casă bătrînească. Are porți mari de fier cu ostrețe dese, are coperiș de ardezie

10 vechi, pe care a crescut mușchi verde, însă pare o locuință de oameni strașnic de cuprinși, judecînd după mărimea ei, după trăsurile de modă veche, cu cai de culoare murei, ale stăpînului (despre care se spune că nu vrea să pună piciorul în automobil) și după șiragul lung de trăsuri și mașini elegante, cîte trag la scara cu lei de piatră mucegăită și cu felinare răsfrinte în

20 trei brațe, cînd sunt zile de primire.

Cum spun, fata oamenilor ăstora, pe cari eu nu i-am văzut fiindcă de-abia dacă ies, a fugit de la bărbat și s-a refugiat la dînșii. Poveste veche! Poate din simple fasoane muieresti, poate din vreo neînțelegere, poate din gelozie, cine știe! Soțul ei a rămas cu palatul lui măreț, care pe dinafară o fi cum o fi, însă înăuntru ce trebuie să fie. în sfîrșit, o daravelă boierească!

30 Noi, ceilalți, umili funcționari ai circ. a XXIX-a, poate nici n-am fi aflat de ea, dacă bărbatul n-ar fi venit după-amiază, ca tot bărbatul, de sus sau de jos, să-și ridice nevasta.

Și-a oprit mașina mare și albastră, ca haina marinariilor, dinaintea casei vechi, boierești; iar mașinistul – cum se cuvenea față cu un boier ca dînsul – s-a coborît și a sunat. Dar nimeni n-a venit să deschidă. (Mahalaua s-a strîns mai pe urmă, însă ea dovedea că știe d-a fir-a-păr, încă de cu dimineață, toate mărun-

40 țișurile astea.)

Domnul a sărit atunci din mașină, s-a apropiat de poartă; a zguduit, a bătut, a strigat. Degeaba!

5 A îndemnat pe mașinist să sară peste grilajul înalt de fier și mașinistul, îndemînat, s-a și cățarat pe lungile gratii; într-o clipă a fost deasupra printre auritele săgeți ascuțite. Cînd s-a coborât, cîini nari și rări au sărit turbați la dînsul. încolo, țipenie de cm.

Mai chemînd pe unul, mai amenințînd pe altul, mașinistul i-a domolit și-a ajuns cu bine la portalul cu geamlîc cît un perete de odaie, cu lei și cu felinare; a sunat, a zguduit, a strigat! Nimic. Nimic. Boierul i-a făcut semn să ocolească prin dos; și peste puțin iar s-au auzit boncănături, zguduiri, strigăte, mîriituri și lătrături. Mașinistul a revenit dînd din umeri.

15

Atunci s-a necăjit domnul, și-a scos mînușile și-a apucat voinicește drevele de fier. (Lumea se strînsese ca la urs, poliția era toată în păr, dar cine îndrăznește să se amestece; se spunea că oamenii ăștia stau cu vodă la masă și chiar se trag din neamuri de voievozi.)

20

N-apucă boierul să atingă vîrfurile aurite, că din casa cea mută apare un slujitor. Boierul sare jos, înapoi, și strigă, nepăsător de lumea strînsă, strigă înăbușit de minia strașnică, boierească:

25 — Deschide!

Slujitorul parcă dă a rîde, însă cînd se apropie mai bine, îngălbeneste.

— Pentru ce n-ai venit, cînd am chemat ?

— Poruncă de la boierul!

30 — Deschide numaidecît!

— Nu putem; poruncă de la boierul! A spus că în lipsa dumnealor...

— Ce lipsă, măi tilharule, ce tot îndrugi aci ?

35 — Așa e porunca, boierule, au plecat de dimineață la moșie...

Măi, să nu minți că... te... (Și aici pesemne boierul închipui un chin din cele mai groaznice, cu care boierii căzneau înainte pe slujitorii păcătoși, căci nu complectă amenințarea dar ochii lui luciră de cea mai amarnică răutate.) Deschide, să vedem...

40

— Nu putem, boierule.
 — Inșfacă-3, strigă la mașinist.
 — Puteți să mă și și legați, boierule, dar mai mult
 5 de odaia mea și a slugilor n-aveți să vedeți. E încuiat
 peste tot și cheile sunt la dumnealor. Iar dacă dum-
 neavoastră tot nu vreți să credeți... mi-au poruncit...
 (Aci tăcu, întorcînd ochii spre comisar, iar, ca la un
 semn, atunci poliția toată, care pe unde se găsi, făcu
 un pas înainte.)
 10 Boierul măsură crunt pe comisar, își privi măn-
 șile, pe urmă lumea adunată și mută, pe care de abia
 acum păru că o observă.
 — La *care* moșie au plecat?
 — N-a spus.
 15 — Cum, imbecilule! Scrisorile unde ți-au lăsat să le
 trimeți?
 — A poruncit să le opresc aci...
 Boierul cel tânăr a șovăit. N-a mai spus un cuvînt,
 s-a urcat în mașina care s-a lăsat înspre dînsul, parcă
 20 să-1 primească mai bine. Mașinistul a sărit peste
 poartă și mașina a pornit. Iar casa veche a rămas pus-
 tie cîteva zile, cu ferestrele oblonite de perdele grele.
 Dar nu s-a împlinit săptămîna și boierul cel tânăr
 a revenit cu mașina lui albastră, care nu făcea nici
 25 cel mai mic zgomot, de parcă plutea. De astă dată
 mașina era prăfuită și stropită de noroi uscat și în
 față avea trei mașiniști. Cum au oprit, au sărit toți
 trei peste poartă, au dispărut în dosul casei, s-au dat
 iar la iveală. Au vorbit cu boierul tânăr printre gratii
 30 și apoi iar s-au dus și iar s-au întors. Și de cîte ori se
 întorceau, dau din umeri a pagubă. În cele din urmă,
 la un semn al boierului, au sărit înapoi, au intrat în
 mașină; boierul a mai făcut un semn și mașina a por-
 nit. Fără dînsul. El a luat-o pe jos. Iar cînd mul-
 35 țimea s-a împrăștiat, a revenit și a început să se plimbe
 agale prin fața casei închisă de-a pururi pentru dînsul.
 Spun cei cari l-au văzut în clipele acelea că era tare
 întunecat și de multe ori picioarele o luau în zigzag
 pe trotuarul pe care-l bătea în neștire.
 40 Către seară, tocmai ieșeam cu toții de la serviciu,
 a scos din buzunar un revolver mic și turtit, uite, parcă-1

văd, și acolo, la douăzeci de pași de noi, s-a împușcat
 în timp-lă.

5 Și-a fost atunci vîlvă mare. Nu mai tăceau gazetele și
 lume din cele margini ale orașului venea pîlcuri, pîl-
 curi, să vadă unde s-a petrecut întîmplarea.

Pe urmă, cînd s-a potolit tot focul...

Eu veneam iarăși de la birou; — arunca soarele, apu-
 nînd, ca dintr-un aghiazmatar, numai boabe de rubin
 10 peste toți și peste toate — m-a oprit lîngă poarta cu
 săgeți trompa unui automobil care trebuia să iasă.
 Am văzut atunci, pe pernele de piele verzuie, pe femeia
 aceea care săvîrșise o viață omenească; stătea ne-
 mișcată, cum stătuse poate și *atunci*, pe divanul ei
 moale, încărcat de preșuri și perinute, căscînd de plic-
 15 tiseală că nu se mai termină odată.

Sau, cine știe, poate atunci doar ochii de păcură
 străpunseseră perdelele grele cu razele de ură! Ce negru
 grozav și scînteietor în ochii aceia. Ce minune de fru-
 musețe și cită beție de sine, cită fericire negrăită, cită
 20 izbîndă, cită mîndrie și totuși ce împăcată senină-
 tate în chipul acela de Dumnezeu și de Drac! Eu
 n-am văzut, desigur, dar așa trebuie să fie chipul erou-
 lui dus în triumf...

Doamne, cu cită bunăvoință m-a privit; Doamne,
 25 cum m-au pătruns de sus pînă jos razele negre... A
 trecut împărțind același zîmbet de triumf și aceiași
 neînțeleși fiori asupra tuturor, boabe de soare negru,
 așa cum soarele stropea cu sînge lumea asta fără înțeles.

Am auzit pe urmă că boierul care se împușcase era
 30 plin de bogăție și de frumusețe, nu mai găsea pereche
 (eu l-am văzut doar scurtat de-un cot și gălbejit de
 moarte), că toți se bucurau de vorba lui caldă și prie-
 tenoasă, toți se îndestulau din mărinimia lui, că era
 pretutindenți risipă de veselie și de duh. Și se mai
 35 șoptea chiar că o mărire din cele mai de sus i-era sor-
 tită pe curînd.

Dumnezeule, ce ochi negri, ce ochi stranii și totuși
 ce seninătate pe fața aceea atît de oacheșe, care putea
 cuprinde astfel de ochi?...

40 Ha, ha, ha... ochii domnișoarei Vasilescu, ochii
 maimuțoiului, zgîindu-se, parcă puși pe grătar, în cer-

curile ochelarilor uriași. Ce prăpastie și ce rușinoasă apropiere!

Ochii aceia omorâtori... Dumnezeule, care-i urîtul, care-i adevăratul urît ?

5 Stau și mă gîndesc și s-a lăsat de mult seara. E un cer numai de stele, numai ochi de foc. în cătarea țuguiului pe care-l face acoperișul din față, Arcturus în vârful Bouarului pare o picătură de sînge pe-un vîrf de gigantic pumnal cu prăsele bătute în bumbi de aur. Se zbate, parcă s-ar scurge în jos pe vestmîntul Fecioarei. Acolo, în dosul zidurilor, trebuie să clipească într-una Spicul cel candid. între clădirile întunecate, centura Zodiacului va fi de-a pururi coperită pentru mine și niciodată Spicul Fecioarei nu-mi va mai arunca în ochi rîsu-i fraged și alb! Dar nu prea departe de-acolo, un adevărat spic, o tulpiniță cu foi lungi și încovoiate, din care iese drept un spic propriu-zis, un fir galben de grîu. O vizitatoare nouă, o cometă, cu spicul de foc, din mîna îngerului nevăzut al Bunei-vestiri de mîine. Ce primăvară e în seara asta!

20 Un pumnal cu vîrf înroșit și dedesubt o cometă ! O, cum aș vrea acum să mă las pradă groazei strămoșești, să presimt în fața semnelor de foc spăimîntătorul cataclism ce se apropie! Frica elementară și firească! Departe de urîtul insesizabil și imprecis, măcinătoare lentă, stupidă groază modernă!

30 Ce negru de adîncă prăpastie în ochii aceia! Ochi de întunec, lucind mai luminos ca ochii cerului, așa precum stele venite din alte universuri aruncă în urmările umbre de lumină. Care-i adevărata lumină și care adevărata umbră ...

35 Cum trebuie să rînjească urîtul din dosul giganticei nedumeriri; parcă văd gura boierului tînăr, descleștîndu-se vînată și arătînd dinți galbeni în racla de argint...

Domnul perceptor m-a chemat în cabinetul său să fim doar între patru ochi. Cutremurul mi-a străbătut atunci tot corpul în zigzag de fulger. M-am gîndit:

acum e ziua de apoi, ziua întrebărei hotărîtoare, a „ultimatum”-ului. Și îndată fulger și cutremur s-au scurs și s-au dus.

5 în clipa următoare mă simt cu totul stăpîn pe mine. Inima o simt ceva-ceva mai strînsă și glandele salivare parcă mi-au secăt. încolo sunt tare, e un calm fără seamăn în mișcările mele, niciodată n-am așteptat atît de răbdător să-și termine spusa cel care-mi vorbește.

10 Adevărul e că tot ce are să-mi încredințeze domnul șef e frămîntat de mult și chiar dospit. Surpriza nu mă mai poate lovi mișelește și aluatul ei nu mai are cuvînt să mai crească. îmi par atît de pregătît pentru cele ce au să urmeze că mă simt ca borfașul de profesie ce urcă plictisit estrada tribunalului și pe care apărătorul din oficiu îl jenează.

20 Totuși, domnul perceptor o începe de departe; mă ia cu niște registre. îmi vine să-l întrerup: „Lasă, domnule șef, mai bine să sfîrșim odată! Știu că *altfel* nu se poate, că n-aș mai putea rămîne aici; și mai știu cît e de greu să răzbesc în altă parte. Iar ca să mă gîndesc înapoi, acolo de unde am venit, nici vorbă nu poate fi...

25 Astea toate să i le spun tare; și numai în minte-mi să păstrez pe amăgitorul: „iar mai pe urmă om vedea noi ce-om face”... Căci rămînea într-adevăr acest „mai tîrziu” și acest „om vedea”.

30 Nu de mult am auzit una bună. Nu altceva decît o frîntură de convorbire între doi oarecari, la o strîmtoare de trotoar:

— „E foc... dragul meu... e foc de hîdă...”

35 — „Hm, dar e și foc de bogată... Dacă ai bani, scumpul meu, poți avea oricîte pe deasupra... Eu să fiu în locul tău...”

40 Acest „eu să fiu în locul tău” a avut răsunet profund în mine, a trezit multiple ecouri, cari, repetîndu-se de la sine, au stîrnit în adîncu-mi vuiet de nedescris, de parcă biata cutioară a craniului s-a prefăcut în pronaos de vastă catedrală. Căci am măsurat pe rînd pe cei doi vorbitori; nu era nici o deosebire între dinșii și totuși unul nu putea, așa cu una, cu două, să treacă

în locul celui dintii; iar hîzenia întrecea focul celei mai infernale închipuiri...

...Nu m-am întrebat niciodată dacă domnișoara Vasilescu are vreo zestre. Fără îndoială, însă, alături de ea voi minca mai puțin calicește și nu voi mai purta rufele cîrpite. Și voi avea libertatea... Aici punctul se așeza deasupra lui i. Ea trebuia să lucreze cît pentru doi la birou; dealtfel „tata-unchiul”, cum îi zicea domnișoara Vasilescu, va avea el grijă ca întrucît privește lucrul, să ni se simplifice în proporție dreaptă cu mărirea salariului...

La acest gînd universitatea îmi răsărea greoaie și masivă dinaintea ochilor, cu sălile ei sonore și prăfuite, cu fetele ei frumoase și multe, cu zgomotul discuțiilor prietenești și al entuziasmelor naționale, zilele de examen treceau solemne, începînd cu îngrijorătoare dimineți și sfîrșind cu seri triumfale, scăldate în blondă spumă de bere.

Iar uritul așteptînd acolo, între drevele de bronz ale patului conjugal, ca acel sultan nenorocos în cușca hantătarului biruitor. Aștepta pocăit, învins și – în sfîrșit – înșelat, căci la capătul minunatului film de închipuiri venea, înfășurat în vâluri de strălucire, sfîrșitul tuturor încercărilor – licența și teribilul arhanghel din ziua judecatei: „vom vedea...”

Doară s-a dus vremea legămintelor pînă la moarte... sss... nici o vorbă mai mult.

Bietul maimuțoi, parcă-l văd cum se străduiește să nu-mi iasă din vorbă, parcă văd cum mă așteaptă în nopți plîns și nedormite... oh, figura aceea jilăvită de l'ăcrămi... 'O-ho, voi ști să tiranizez, căci port în mine veninul atîtor umilini și atîtor nenorocuri... Dealtfel, voluptatea asta se satisface de la sine; îți trebuie numai subiectul, supusul. Eu mi l-am găsit; în lipsă de altceva, e bun și acesta... Și, fie între noi, prefer să fiu tiranul unei maimuțe, decît sclavul unui înger.

Afară de asta, maimuța nu-i chiar o maimuță... Iacă, am ieșit odată cu ea pe stradă; și ne-am învîrtit mult pe ulițele astea întortocheate ale orașului; enormul hohot pe care mă așteptam să-l aud clocotind

de-a lungul strînselor vîlcele dintre înaltele case n-a răsunat deloc. Nici chiar nu s-au uitat la noi atîția trecători cît pot curge într-o jumătate de zi pe albia atîtor străzi de seamă străbătute; nu însemnează asta că păream o pereche destul de potrivită, vreau să spun normală, firească, vreau să spun că s-au mai văzut și alte perechi la fel?

Un miop numai și-a vîrît capul în nasul nostru și ne-a cercetat mirat, în fugă; și n-a rînjit, și n-a zîmbit. Dimpotrivă, s-a îndreptat și mai uimit decît a părut întru întii...

...Revin, dintr-o singură scuturare a capului, de pe poteca încîlcită a gîndului. În fața mea s-a înălțat, pe cele două trunchiuri de mamifer marin, enorma statură a domnului șef. Ochii i-au ieșit mici din ascunzișul crețurilor și din stufaria sprîncenelor: „Măi băiețăș, măi, n-ascuți ce vorbesc eu?” parcă îmi spun.

– Un' te gîndești, tinere? Răspunde ce te întreb. N-ai scris dumneata coala?

– Ba, da, domnule șef...

– Atunci? Păi asta-i' grav de tot, domnule. Noroc că nu s-a rătăcit vreun controlor pe-aci. Și noroc că n-am apucat să liberăm chitanța. Dumneata știi (aci vocea domnului șef se rarefie și fiecare cuvînt fu pronunțat distinct și apăsător) că o astfel de greșală atrage după sine parchet, instrucție, procuror, substitut (domnul șef întrebuița mai multe expresii pentru aceeași noțiune, desigur pentru a sublinia și mai viguros gravitatea greșelei)... și, Doamne ferește, mai cîte... însă îți spun: eu nu-mi închipui decît că e o eroare la mijloc... (Mic logos care se termină abrupt și categoric cu un unic: „Este?”)

Zadarnic dau să spun altceva.

– Mă rog, este sau nu? Atît!

Trebuie să-i răspund afirmativ, cu toate că știu bine că n-a fost nici o greșală. Am copiat identic. Cam repede, desigur, însă mi-aduc perfect aminte cu cîtă atenție... nu, nu, n-a fost nici o greșală. A, desigur... paginile de la început, pe care le-a umplut chiar domnul șef cu creionul, ca să-mi fie de îndrumare, și pe care eu n-am făcut decît să le acopăr cu cerneală... Da, da,

acolo trebuie să fie buba. Să vedem, căci se cunoaște... Acolo, desigur... Căci fluieram ușor de tot niște arii de demult, când înnegream îndrumările domnului șef. Copiam fără să compar cele două partizi între ele,

5 căci doar ieșiseră de sub condeiul domnului șef. A-ha, să vedem pe hipopotam, când o afla că el a greșit... Totuși, ca să pot căpăta îngăduința să mă explic, trebuie să răspund la categorica lui întrebare pe care o repetă neconținut și insistent, tot printr-un „Este”,

10 de astă dată desigur cu accent pe prima silabă.

 — Bun! s-a terminat... s-a terminat... atît... Aa, nu s-a terminat deloc.

 — Nu s-a terminat, domnule șef!

 — Cuu-um?

15 Și domnul șef se rostogolește asupra-mi cu o avalanșă de interjecții, toate interjecțiile din carte, de parcă-l pusesese cineva să le spună pe de rost, ca la școală. Pe urmă, când graiul i se articula, se depărta brusc de mine, pentru a-mi recapitula meritele sale

20 mai de seamă, de când a intrat în slujbă și pînă în prezent. Pe măsura însemnătății lor, îi creștea indignarea în voce. Încheierea fu un clocot.

 — Și-acum? Cum? Am greșit... *Eu* am greșit? Domnule, dar dumneata știi cît ești de periculos? Îți dai seama dumeata ce... ce... Domnule? (Domnul șef se urnește și începe să înainteze spre mine, de astă dată încet, enorm și grav ca o locomotivă care tocmai se pune în mișcare.)

25 — Dom...

30 — Nici un domne. Este sau nu că ți-am complexat doar trei pagini de la început...? (Dinaintea colosului care se apropie nesimțit și inexorabil, piciorul meu începe să pipăie, de la sine, îndărăt.) Mă rog?... Răspunde la întrebare...

35 — Domnule șef, vedeți... patru pagini ați... cu creionul... nu trei... și greșală e pe-a patra... nu gresala... cum să zic... se văd și urmele creionului.

 — A-ha!...

40 Explozia acestui „aha” e formidabilă. E inutil acel „ieși!” ca și acel „pe loc!” sau „numaidecît!”, căci ea de la sine m-a aruncat la ușe ca pe-o biată schijă.

Dar înainte de a apăsa minerul, domnul șef mă oprește cu un „stai” răgușit, mai mult o horcăială. Nu l-aș asculta, dar mi se pare că s-a luat după mine... Mă întorc... prin semne domnul șef îmi poruncește să mă apropiu...

5 îmi spune șuierat, bătîndu-se cu palma ușor pe beregată, ca să-i revie glasul:

 — îmi pare rău de tinerețea dumitale!... Și apoi, cu totul fără tranziție, iarăși: La urma urmei, poate să fie și vreo eroare... Da, da! se încredințează singur domnul șef, dînd pentru sine, în mod aprobativ, din cap... O eroare, cu siguranță! Altfel cum? Care-ar fi interesul... Adică interes ar fi... dar prea ar fi complicat pentru mintea dumitale... însă... ce e de făcut?... Ce e de făcut?

15 Și privește rînd pe rînd la mine și în gol, cu ochi neputincioși în fața ireparabilului ce se căscase, așa de pe neașteptate, dinainte-mi.

 — Ce e de făcut?

20 Foarte simplu, i-aș putea răspunde: o nimica toată de îndreptare cu cerneală roșie. Asta e un lucru tot așa de obișnuit și elementar, pe cît de elementară și de obișnuită e greșală de care domnul șef se închipuie atît de speriat.

25 El pare însă că de-abia poate întrezări soluția de scăpare.

 — Hm, să vedem, să vedem... poți să te duci... hm...

30 Hm, cît de copil trebuie să fi fost domnul șef la vîrsta mea ca să mă creadă cum mă crede. De-ar ști el cum îmi vine să rid de greșală aceea, pe care o păstrează încă în registru ca pe un trofeu, și de nedibăcia lui de a se preface, s-ar rușina singur de atîta naivitate și singur s-ar grăbi să îndrepte. Dar el mă socotește cu tot dinadinsul sub permanentă teroare, căci neconținut îmi spune:

35 — Hm, nu văd interesul imediat... Ca să-ți fi închiuit... nu-mi vine, nu pot crede...

40 Domnul șef nu vrea să se lase deloc; umflă cu foaia proporțiile bagatei. De-ar ști el cît de inutilă

e străduința asta pentru bietul lui scop... (Căci încă mă încapăținez să întîrzii propunerea formală.)

— Bietul domnu șef!

III

Iar la nunta mea căzură toate stelele cerului. De sus apăsa lespede de negură a norilor peste întunericul umed de toamnă, de puteai crede, în mijlocul fantomatecelor clădiri, că ai rătăcit printre coloanele de rocă ale unei grote marine.

În schimb, toată noaptea aceea a clocotit de automobile și a fost străpunsă de faruri, pe cînd copita cailor scormonea scînteii din cremenea caldarîmului. Doar că botul mașinei întorcea la colț și îndată strada era inundată de puterea reflectoarelor. O lumină ce se tira pe jos, ca o pînză așternută, se întretaia cu alta ce venea perpendicular și umplea toată circumscripția XXIX de-o apă tulbure, jucînd ca aburul. Iar peste tot, artificii plesneau în jerbe de stele căzătoare.

Am pătruns la braț cu maimuțoiul în biserica plină de sfîrșitul și mirosul de moarte al cerei, printre cele două ziduri de curioși. În penumbra jucăușe am cetit pe unele fețe rîsul abia reținut, pe altele groaza nestăpînită. Căsătoria unui om cu o maimuță! Mergeam sub imperiul acestei impresii, care de fapt nu era decît realitatea goală, căci urîtul, odată ce m-a împins aci, nu mai avea nici un interes să mai mă vrăjească. Îmi desfăcea voalul de pe ochii orbiți, cu cruzime. Și doar ar fi putut să-l lase acolo, pe frunte, voalul mîntuitor al îndobitocim.

Cînd strania ceremonie începu, inimile amuțiră de spaimă, toate risetele înghețară în beregăți. Cîntecele răsuna lugubre sub bolțile vechi; prin fumul gros vedeam toată lumea aceea ștergîndu-se de recea sudoare. Eram catalepticul care aude cu urechile lui galbene și vede cu ochii lui țepeni și uscați propria-i înmormîntare. Cum, asta era un popă adevărat, care nu-și smulgea patrafirul și nu zvirlea cartea din mînă, ca să nu mai slujească un astfel de blestem! Îmi ve-

nea să-1 apuc de barbă și să i-o smulg, strigîndu-i: „Ticălosule, destul cu gluma!” Barba-i era o improvizatie, care cu siguranță ar fi rămas în mîinile mele! Totul era o improvizatie, o glumă macabră, pe care domnul șef o făcea cu mine. Cu siguranță că toate măștile astea or să se ridice, o să fie un rîs general, și binefăcător, și o veselie unanimă și potolitoare!

Dar ceremonia înainta greu și fumul luminărilor devenea tot mai înecăcios. Noaptea umedă și grea de-afară îl ținea înăuntru, și fețele toate păreau spectre prin perdeaua lui deasă. Farsa continuă.

Așteptam să mă întrebă: „Consimți să iei o maimuță? Ca să-i pot rîde în nas: „Consimt!”, ca pe urmă să strig îndată: „Hai, sfîrșiți odată comedia asta, chiar și pentru o glumă e prea de tot!”

Adevărat, o glumă aș putea face! Să răspund popei un „nu” sonor care, lovit de catapeteasmă, să plesnească în mii de ecouri. Să văd cum se roșește nasul popei, cum se deschid fălcile domnului șef, s-aud de-ălturi pe micul maimuțoi scoțînd un gemăt de uimire, ca acei pe care-i pălește brusc boala copiilor. Să văd toată mulțimea aceasta care mă privește cu groază, agitîndu-se în talazuri de capete, îngrămădindu-se, dînd buzna peste altar și peste luminări, spre a se desfăta mai bine de priveliște. Și pe urmă de tot, cînd vuietul s-ar preschimba în clocot infernal, să bufnesc în ris: „Ho... ho... ajunge... Consimt să iau o maimuță! Cînd așa vreau eu! Nu voi, nu domnul perceptor!”

Dar preotul slujește cu gîndul cine știe unde, cu glasul lui de vrăjitor; parcă ar cînta cu nasul, căci buzele nici nu le mișcă și versetele răzbesc pe nări. El nu mă întreabă nimic: oare nu ține de slujbă întrebarea, ori el, în înțelegere cu domnul șef, a lăsat-o deoparte? Drace, ce atîta teamă din partea lor? Nu văd cît de docil mă supun la toate? N-ar fi decît o simplă glumă, atît și nimic mai mult, o simplă glumă, nevinovată.

Nimic. M-au apucat de mîini și strîns mă învîrtesc acum în jurul mesei: „Isaia dăntuiește!” Mai bine ar suna în seara asta „Daniil dăntuiește”, căci el o ducea tihnit în peștera fiarelor.

Dansul lugubru se învîrtește neconținut și de sus
 din amvon bomboane cad cu zgomot de pietricele pe
 prund și buchete de flori. Domni și domnișoare, a
 5 căror găteală zadarnic încearcă să ascundă tara stră-
 bună, braț la braț, împart cocarde. Nu știu dacă ați
 văzut pe părății hanurilor ascunse în fundul văilor de
 munți cadrele acelea cu bătrîneasca alegorie a nunței
 unui vînător. Urși, lupi, iepuri, vulpi, mistreți cu col-
 10 țul cît pumnalul, veverițe cu coada cît un tîrn și cîte
 alte fiare, braț la braț, îi formează cortegiul nupțial.
 E obiata, domoală și naivă glumă bătrîneasca.
 însă la nunta mea, văd aidoma tabloul acela care
 mi-a uimit peste măsură anii de copil, de mult, nici
 nu învățasem să cetesc...

15 Brațul maimuțoiului îmi înșfacă brațul și mă trage...
 unde? Spre patul nupțial? Nu încă; mai e puțin pînă
 acolo, mai e ospățul. Din urmă mă împinge suvoitul
 animalelor de tot soiul.

20 M-au scos afară în noaptea umedă ca gura de peș-
 teră marină. M-am dezmetecit, alături de maimuțoi,
 pe pernele de piele ale unui prea elegant automobil.
 Gîndul îmi cîrmește puțin spre frumusețea de vis, tre-
 cînd cu toată greutatea mașinei stacocii peste șanțul
 25 unde se scursese, din tîmplă găurită, singele boierului
 cel tînăr. Și-i revăd zîmbetul lăsîndu-se ca un senin
 rece de lună pe sufletul meu...

Dar în urmă-ne s-a format alaiul antedeluvian,
 și-n urlete, și-n schelălăituri, boturile mașinilor urnesc
 spre corabia strămoșului biblic.

30 Potopul ne pîndea sosirea să cadă. Cum pătrun-
 serăm înăuntru, încep.

în lumina orbitoare a becurilor, în număr îndoit
 pentru împrejurare, rîurile de umezeală își și umbriră
 35 albiile pe părății. Afară nu urla vînt, nu gema nici
 un copac sub apăsarea cumplită a vijeliei. Nu răz-
 bătea nici un vaier și nimic tragic nu era în potopul
 de afară. Era doar ploaia aceea grea și neagră, care
 doar mă așteptase să intru în locașul cel nou al vieții.

I
 i
 1

5 Și-acum cădea monoton și crîncen în huruit de dara-
 bană. Nici o modulație în cîntecu-i sinistru, fără avînt
 și fără încetare, repetiția incontinuu a acelorași două
 note seci, la fel cu cîntecele de petrecere sau de război
 ale sălbaticilor primitivi. Și-n urletul acestei orchestre
 întristătoare pînă la ultima margine, înecînd cu totul
 tipătul puținelor viori dinăuntru, care zadarnic își mai
 încercau stridența, se sărbători adevărata nuntă.

i
 io

Fu o beție cruntă, grotescă, șugubeață. Țopăriră
 cu toții, schelălăiră, mugiră. îmi trecură pe dinainte
 în pas de defilare, rînjindu-mi cu dinții lor albi și as-
 cuțiți, cu caninii voinici și încovoiați. Fu un vîrtej
 nemaivăzut; o junglă în plină petrecere; sub bolțiși
 15 ghirlânzi de frunze (căci sala cea mare a percepției era
 numai o verdeață), în răpănitul amarnic al unei ploii
 ecuatoriale, toată fauna exotică și domestică sări și
 chirăi, ca toate lighioanele pămîntului.

i

Spectacolul era deopotrivă de temut și de rîs.

j
 I
 1
 1

20 Am sfîrșit deci prin a rîde și eu cu toată pofta
 și nimic nu m-a mai întristat pînă la urmă. Nici măcar
 teama cu care mi se părea că rîd uneori (ne priveam
 astfel față-n față eu și propria mea teamă și rîdeam
 pe întrecute) n-a izbutit să-mi strice dispoziția.

25 Nici chiar în zori, cînd am părăsit sala de petrecere.
 (Pentru ca subalternii săi să cnefuiască în voie, domnul
 șef avusese grija să potrivească nunta într-o dumi-
 necă, ajun de altă sărbătoare.) Atunci, de mîna cu
 micul maimuțoi, am urcat, minăți de același instinct
 satanic, spre etajul de sus, treptele scării, două cîte
 30 două. în mintea-mi turburată de vin, spun drept că
 jucau în momentele acelea grădinile templului păgîn
 al Afroditei din Alexandria (nu știu unde mai citisem
 blestemăția asta), cu aleele presărate de grupuri mon-
 struoase, împerecheri în piatră de specii îngrozitor de
 35 diferite, centauri strivind sub pîntec fecioare despletite,
 arătări cu coarne și picior de capră răpunînd nimfe
 cu sufletul pe buze, masculi de lebedă desfătînd zeițe
 pe jumătate adormite.

i

40 Era dimineață de-a binelea, cînd convivii întîrziati,
 împinși de aburul din cap, mi-au bătut violent în ușă,
 și mi-au cerut, după bătrînescul obicei al suburbiilor,

„steagul roș”. Când, după zgomotoase și nesfârșite parlamentari, am izbutit să înțeleg obiectul doleanțelor lor și am vrut să-l transmit celei – cum se zice la percepție – „în drept”, biata mireasă căzuse pe neașteptate într-un somn așa de profund, că tot enormul scandal, ce urmă apoi, nu fu în stare s-o deștepte. Domnul șef, a cărui voce (avea într-însa ceva gros și pițigăiat în același timp) păruse să conducă această stranie și matinală expediție, se grăbi acum să comande retragerea, dat fiind că, argumentă el, astfel de obiceiuri sunt prea jignitoare pentru niște obraze așa de june și „moderne” ca al meu și al nepoatei sale. Degeaba! Percepția circumscripției a XXIX-a nu mai vrea să știe de căpitan; căci odată cu personalul, ea întreagă trosnea din încheieturi, se cutremura de zgomotul dinăuntru și duduia de ploaia de afară ce nu mai contenise, reclâmînd cu orice preț drapelul cel roș. I-am lăsat pe toți să urle și să geamă – eram într-adevăr nespus de jignit – pînă au amuțit cu percepție cu tot. Căci, vai, să fi răscolit toată odaia nupțială, și mi-ar fi fost cu neputință să le satisfac, măcar cu o părere, barbara și necuviincioasa lor dorință.

A fost ca la trei luni după nuntă, cînd îmi veni ideea care mă înveseli într-atîta.

Căci nu mult după ce devenisem nepotul său, domnul șef mă chemă deoparte de ochii celorlalți și cu aer de voievod ce-și răsplătește sfetnicul îmi încredința un chitanțier.

– Uite, îmi spuse, ți-1 las cinci zile, „Aurora” (strada Aurorei) este a dumitale... Nimeni n-are voie să se amestece acolo... Bagă de seamă să te ferești de funcționari și mai cu seamă de avocați... ai vreo doi pe-acolo... Aștia trebuie lăsați moale și gură puțină cu ei... Ducă-se dracului! Ai destui negustori cinstiți acolo, de-ți rup ei singuri chitanța în față și la cotor nu se uită să-i tragi și de păr. Am să-ți dau o listă de toți; pe ei i-am și vestit... am avut eu grijă din vreme. Ce te uiți așa la mine? N-avea nici o teamă...

Ei zic bogdaproste că plătesc ce plătesc... Că dacă-ar fi să le-o fac, le trîntesc niște biruri... Ești copil, ești copil... Nu te teme, acumă mi-ești nepot, n-am să te bag în foc... Cu timpul o iă-ți mai arăt și altele, mai grele de înțeles...

Aci domnul șef făcu miinile pungă, părînd că pipăie în aer ceva rotund.

– Așa lucrînd – continuă dînsul – cu multă luare-aminte și fără lăcomie... se poate face ceva frumos... (Și după o scurtă meditație:) Eu, drept să-ți spun, n-aș da circumscripția asta pe alta... Mă rog, s-a vorbit oare ceva despre ea?... ai auzit cumva?... Și-și răspunse singur, făcînd semne de protestare: Nu-u... Niciodată... Nu s-a pomenit... Căci asta e totul: cumpătarea...

Am ascultat cu ochi mari și urechi lacome. Ciudat! Un simțimînt de ușurare îmi umplea, sau, mai just, îmi golea sufletul de atîta încărcare. Nu știu cum, dar mi se părea că m-am lovit cu piciorul de ceva tare, m-am aplecat uimit și am descoperit comoara zmeilor. Taina și puterea urîtului! Prima subterană din catacomba unui uriaș mister.

Am ieșit uluit, cu darul de hîrtie sub braț. Și cînd am închis ușa după mine, cu toate că dădeam într-o încăpere la fel de luminoasă ca și aceea pe care o părăseam, parcă aș fi răzbit totuși din cea mai întunecoasă hrubă la soare, așa clipeam ochii de orbit și așa m-am clătît pe picioarele luate parcă de-o apă.

„Libertatea! mi-am șoptit în cuget. Ai văzut-o? Este ea... Șșiit... șsut...”

Și parcă tot călcînd pe-o podea nesigură, mișcătoare, care-mi înșela călcătura la fiecare pas, m-am învărtit beat de bucurie printre birourile văduvite de funcționari (era o duminică, zi în care domnul șef nu pregeta să-și pună la punct hîrțile dragei lui meserii).

Atunci s-a încheșat dinainte-mi o fantomă neașteptată; s-a deslușit deodată în vederea mea uimită, așa cum se încheagă imaginea în tubul înnegrit al ocheanului, așa cum trebuie să se fi încheșat din umbrele amurgului drumeților spre Emmaus trupul Mîntuitorului. A fost întîi o pîlpîială vagă, care a prins

din ce în ce mai multă consistență în sufletu-mi ce se clătea de uimire mai rău ca picioarele; ocularul însă s-a mișcat de la sine și imaginea a fost pusă la punct.

Da. în fața mea stătea tatăl meu.

5 Era tatăl meu. Oare de ce atîta uimire?

Pentru că și pe figura lui cruntă, de om care păruse născut numai să se necăjească, iată acum se lăfăia alt simțimînt. Tatăl meu se mira — asta era ceva mult la dînsul — ba chiar părea tot așa de uimit ca și mine.

10 — Te-ai însurat ?

— Da.

— Aș vrea să văd pe soția ta...

Nimic mai firesc. Vrea să vadă pe soția mea, pe soția copilului său. Ce-am de nu mă mișc, parcă am prins rădăcini în scîndură, ce-am de casc ochii atît de spăimîntați, de parcă aș fi acum cincisprezece ani, cînd răcnea de-mi bubuiiau urechile: „Vreau să-ți văd temele!”

Doamne, ce am de tremur ?

— Vreau să văd pe soția ta, repetă tata, dezarticulînd silabele, ca acum cincisprezece ani.

20 — Păi da!... îi răspund... Să mergem! Da, să mergem...

Și nu mă mișc deloc. Scîndurile lichefiate s-au închegat iarăși și mi-au înlemnit picioarele în materia lor uscată. Ce-am de tremur?

25 — Să mergem, spun din nou.

— Sus ? face tata semn cu degetul.

— Sus! răspund...

— Mai stă cineva acolo?

30 — Eu, ea și unchi-său...

— Și servitoare n-ai ?

— Am învoit-o aseară pînă mîine dimineată...

Probabil că văzînd numai cum dîrdii, tata a început să dîrdie la rîndu-i. Gura i s-a întredeschis într-o

35 parte, ca acelor ce li s-arată o spaimă neașteptată, un pericol immanent...

— Acuma, în momentul acesta, cine se găsește sus?...

— Nevastă-mea...

40 — Nenorocitul, poartă ochelari de cei mari, bărbatești... ?

— Are și alții mai mici, răspund zugrumat... O... e o femeie... numai s-o vezi...

5 — Am văzut-o, răcnește așa de puternic tata, că-mi îngheață în gît, cum ar îngheța mercurul într-un termometru, tot șiroiul de vorbe convingătoare cu care vreau să-l improșc.

Cu toate astea groaza lui e cu mult mai mare, ca și cînd eu aș fi scos răcnetul lui. Ochii îi cresc, cresc neconținut, iau proporțiile ochelarilor celor mari ai nevestei mele. întîi se dă de mijloc înapoi și întinde mîinile parcă s-ar feri. Și rostește cu mare groază:

10 — Astea-s fermece... Și apoi, numaidecît: Vai de păcatele tele!...

A deschis ușa.

15 — Tată, abia pot să îngăimesz.

Dar el se scutură ca de un fior și se retrage de-a-n-dărătelea, ținînd vîrtos mîna pe clanță. Cu ochii aceia holbați îmi cercetează atent picioarele, mîinile, urechile.

20 La urechea dreaptă tresare, ca și cînd ar fi răsărit deodată, acolo, o ureche de cine știe ce animal.

Și se retrage neconținut. Face semnul crucei și piere.

25 — Tată, strig cu atîta înverșunare, de-mi zbîrnie coardele vocale după fiecare cuvînt, ca la un contrabas lovit... Tată, tată!

Și mă năpustesc pe uși, pe scări, în curte, afară în stradă.

30 Nimic. Tata pierise.

Iisus la Emmaus. Luneta și-a schimbat brusc direcția. Imaginea a dispărut.

A fost o vedenie.

35 Rămîn nespus de nedumerit, cu capul gol, în strada pustie de duminecă dimineața. Dacă a fost într-adevăr, unde a dispărut, căci mai e mult pînă la colț... încolo e închis pretutindeni.

— Ce mai faci? îmi miorlăie un glas mîeros din spate.

40 Mă întorc ca înțepat de colții unui șarpe: Coana Frosa, proprietăreasa! Toți strigoii și-au dat întîlnire azi-dimineată în preajmă-mi.

— Cuum o du-uci... așa...?
 (Lungea vocalele după obiceiul ei când vrea să-și îndulcească vorba.) „Așa” însemna „în noua situație: însurat.”

5 — Cum s-o duc? ca toată lumea...
 — Să vă dea Dumnezeu noroc... e, nu m-ați... invitat la nuntă... da să vă dea Dumnezeu noroc...
 — Da dumneata cu-um o duci? îmi schimonosii și eu vocea, ca s-o imit, privind-o pe sub gene, satisfăcut

10 dinaintea pentru regretul pe care-l și vedeam mijind pe figura cu caturi... și ce cauți la ora asta pe stradă...
 Parcă nu te știam așa de bisericoasă...
 — Ce biserică, maică? Că mă jupoaie de vie... dacă n-o fi cafeaua gata și smîntîna de-un deget...
 15 Că d-aia zisei: n-o să-i placă, e laptele cam apăsos, și parcă-l văd că strîmbă din nas. Și luai drumul, femeie în fire ce mă găsesc, pînă la piață, să-i aduc lapte proaspăt și gros...
 — Cui, coană Froso? cui să nu-i placă?

20 — Lui Georgică, maică, Georgică de s-a mutat la mine, după ce-ai plecat dumneata... student și funcționar... el e la *Comperative*, maică... E tînăr și drăguț, tot ca dumneata. Adică de, ce să zic? de drăguț, n-o fi el *tocma-tocma*, ca ti... ca dumneata... dar e

25 mai vioi, maică, și are și-o mustăcioară, de să-l mănînci...
 — Da leafa cît o are, coană Froso? Nu cumva o are ceva-ceva mai mărișoară ca a mea?
 — Da știe-1 norocu cît i-o fi? Că doar arvuna pe luna dintii am putut să i-o apuc... Degeaba m-am mu-

30 tat iar în pătucul meu, degeaba i-am făcut larmă la fereastră... degeaba mai m-am făcut și de rîs la *vecini* și la *striini*, degeaba... Că n-a știut multe și-odată și-a făcut bagajul... om hotărît, maică, și năprasnic... numai că l-a luat în mînă și s-a și pornit spre poartă...

35 De, spune și dumneata... mă îndura inima să las să-mi scape așa voinic.
 Cînd a dispărut și această din urmă întruchipare a urîtului (așa cum, în poveste, dracul iese ca să piară la fiecare răsăpîntie tot sub altă piele, dinaintea voinicului pornit să-și caute idealul), hotărîrea mea era luată, domnule procuror.

40

Da. Tatăl meu avea dreptate! Fusesem fermecat. Ori, poate, la mesele acelea copioase, pregătite de micul maimuțoi, mi se dăduse să beau cine știe ce buruiănă otrăvitoare de simțuri!

5 Altfel cum aș fi putut să-mi leg viața de acest schelet, care se ridica atît de sinistru din patul meu, al nostru, din patul nunței și al căsniciei? Căci nu e decît un schelet negricios, ceea ce-mi rînjește într-una din maldărul de perini, un schelet ca acele găsite prin cimitirile dărăpănate; pe oasele încă bine legate, resturi de zgîrciuri s-au mumificat, acoperindu-le de un strat vînat-păcuriu și uscat de moaște, care nopți întregi îi tulbură visele în copilărie.

10 Da, fusesem vrăjit! Cu descîntecele ei, zgripturoaica (sau mai degrabă zgriptorul cel mare, urîtul, de a cărui existență reală, dincolo de hotarul celor văzute, mi-era cu neputință să mai mă îndoiesc de-acum) mă înlănțuise zdravăn.

15 „Bun!” mi-am zis, cînd cele două brațe de mumie se întinseră și de astă dată rășchitate spre mine. „Bun!” căci în ungherul minții mele dăinuia, nepătruns mister, ca lespedea aproape dezlipită de cuiul harnic al pușcărișului, confidența domnului șef; simțeam dincolo de covîrșitoarea ei greutate, aerul nocturn și curat al libertății.

20 „Bun.” Și, din ziua următoare, am luat în primire strada Aurorii. Am luat-o în primire, ca, în deplină cunoștință de cauză și cu sirguincioasă răbdare, să adun datele și notele cu care completez aceste însemnări. (în voluminosul lor dosar, veți găsi în copii extrem de fidele, care vă vor trimite direct la registrul sau chitanțierul respectiv sau la faptul acolo explicit arătat, toată ingeniozitatea unui mare bărbat de finanțe, pe lîngă care truda vistierilor trîmbițați de istorie de a-și scoate statul din impas e biată neputință sau adevărată șarlatanie; în afară de mecanismul

35 perceperei impozitului pe strada Aurorii veți găsi cele mai fine matrapazlicuri, cele mai subtile mijloace și cele mai nobile străduințe ca destul de restrînsa noastră circumscripție să dea, pe lîngă frumoase precedente în plină creștere, spre belșugul țarei, să dea,

40

zic, și o modestă, dar tot așa de frumoasă cotă-parte
zelosului încasator, spre folosul și mulțumirea și-a.
uneia și-a celuiilalt.

5 O, departe de dumneavoastră gîndul, domnule pro-
curor, că, adunînd aceste modeste documente și pre-
dîndu-vi-le, am năzuit cumva să-mi ușurez partea
mea din vină sau să cer să mi se înlătore povara ei de pe
umăr.

10 Nu, căci vina mea există; ea constă în diabolica
voluptate ce-am simțit pe cînd îndeplineam pînă la
extremul punct practicele domnului șef, de a le gusta
întreaga lor savoare, de a mă închipui însuși domnul
șef, de a rîde ca el, de a da ca el ochii peste cap,
cînd tocmeam cu contribuabilul prețul favoarei ce-mi
15 cerea să-i acord.

Și vă pot asigura că totdeauna am izbutit de
minune.

Era însă și este o altă ispită care m-a încercat
și mă încearcă grozav de crîncen, că nu-i pot rezista,
20 orice-ar fi să se întîmple. E ideea cea veselă, ideea
care mi-a venit pe neașteptate, impunătoare și ire-
zistibilă, odată cu chitanțierul ce mi-a încredințat
domnul șef – socru-meu, unchiul, cum mi se lămurise
că-i de cuviință să-i spun. O nimica toată, veți zice, o
25 copilărie, o stupiditate! Convin. Totuși, o să conveniți
și dumneavoastră că trebuie să fie o priveliște ine-
dită, biruitoare, covîrșitoare, cum ar fi bunăoară un
peisagiu dintr-o planetă îndepărtată celui dintîi ochi
înarmat cu telescopul distrugător de orice distanță.
30 Dar ascutați, ascultați să vedeți cît de caraghioasă este
ideea asta care mă determină să mă dau legat în
mîinile dumneavoastră...

...Dacă ați urmărit cu cît de puțină luare-aminte
aceste însemnări modeste, ați văzut cu ce metodă și cu
35 cîtă îndîrjire și cu cîtă necruțare am fost urmărit,
învins, dominat, de acea iazmă negricioasă și imate-
rială, cu putință însă de a se materializa în cele mai
diverse chipuri de animale, dacă pot spune astfel,
umanizate, pe care am denumit-o: urît. Ei bine, am
40 răbdat destul! E rîndul meu acum să văd pe iubitul
meu binefăcător, pe negriciosul de domnul șef, și pe

negricioasa mea soție pomenindu-se amîndoi cu (luni*
neavoastră, domnule procuror, pe ușă.

întrevedeți acum, cred, farmecul acestei împre-
jurări.

5 Orice pe lumea asta nu plătește o astfel de pri-
velişte: să vezi pe domnul șef, pe iubitul domn șef
Vasilescu, cum [i] se oprește rîsul de toate zilele ca un
os în gît și cum cele două mărgele negre de sub sprîn-
cenele stufoase se cască deodată, prefăcînd doi ochi
a0 mici de șoarec în ochi de elefant; iar pe strania lui
figură, ce n-am izbutit s-o plasez în întreg regnul ani-
mal, să vezi cum, una după alta, se sapă cutele stu-
poarei celei mai sublime: „Cum, frate, dar el nu și-a
dat seama că se nenorocește la fel?”

15 Căci domnul șef, ca tot ce e urît, e incapabil să
prețuiască un gest de Samson.

ÎN GOANĂ

Cînd trebuia să plece noaptea „de serviciu”, domnul Take, birjarul, își aștepta copila afară, pe banca de la poartă, mîngîindu-și favoriții rari și cărunți. Domnișoara Letiția venea totdeauna fără nici cea mai mică întârziere de la magazinul din Lipscani, unde slujea. Ochii lui slăbiți o deslușeau desprinzîndu-se din razele soarelui, ce se topea stors de viață în nourii roșiți ai asfințitului; o măsurau umeziți de mîndrie în înaintarea ei zveltă și grațioasă; apoi, cînd era aproape, se încruntau deodată, căutînd la ceasornicul cît o tărtăcuță, pe care mîna lui uscată îl scotea numaidecît din briul roșu al uniformei de birjar. Niciodată n-o primea fără ceasornicul acesta.

Ca de obicei, și-n seara asta fata se prefăcu că nu-i vede mișcarea. Trecu înainte cu capul plecat, cu buzele strînse. Nu-și dădeau seară bună. Abia după ce auzi trîntindu-se ușa casei, bătrînul se sculă cu un gemăt ușor și se îndreptă spre caii înhămați gata. La masă îl pofți doar mirosul bucatelor încălzite. Îmbuca rar și zgomotos, trecîndu-și ades mîneca antiereului albastru pe sub nasul borcănat și repezit în sus. Apoi ieși, mestecînd încă, lacom, cu bucata de pîine în mînă. Neconținut tăcut, se opri pe prispă ca să sfîrșească de înghițit, apoi se îndreptă spre caii cu care

începu în sfîrșit să vorbească, sfătuindu-i prietenos să-și ronțăie mai repede grăunțele.

Palidă și gravă, domnișoara Letiția privea în urma bătrînului. Ascultă pe gînduri conversația cu animalele, apoi sunetul sec pe care-l făceau încheieturile trăsorei zgîlțuite din loc, pașii apăsați ai cailor, hîrșcăitul roților, izbeala porților ca de cetate, răsucitul cheii grele de fier.

Se ridică atunci, înaltă și liniștită, și sfîrși cu repede îndemînare treburile gospodărești. Cînd dădu drumul lui Bălan, un cîine cît un vițel, dulăul alb ca neaua făcu un salt uriaș, vestindu-și nopței, din trei lătrături triumfătoare, libertatea.

Se întoarse în odaia de culcare și începu să se dezbrace fără nici o grabă, privindu-se în oglinda dulapului din față, tăiată de-o lungă crăpătură încovoiată. Rămase goală de tot, contemplîndu-și printre genele întretesute imaginea schilodită de oglinda stricată. Apoi deodată, coborînd speriată ochii în negura din pătratul ferestrei, tresări brusc și, tot așa de sprintenă ca Bălan scăpat din lanț, ajunse dintr-un salt în tindă și dintr-un altul dîncolo, în „casa mare”, odaia de preț unde nu intră decît musafirii cei mai de seamă.

Lumina lămpii cu picior și abajur de porțelan umplu îndată încăperea, încărcată ca o prăvălie de mar[^]chitan.

Domnișoara Letiția cotrobăi în olanul spart al sobei și trase afară un șnur cu o cheiță. Deschise apoi una din lăzile mari, roșii, cu chip de turcoaică pe capac. Scoase un plocat păturit de deasupra și începu să arunce pe jos cămăși, fuste, bluze, făcu un vraf de vestminte femeiești. Și înfrigurată, începu să se gătească în fața oglinzii cu ramă de nuc vechi, aplecată deasupra patului coperit de macat roșu, pe care se înălța, pînă în tavanul scund, un maldăr de perine albe și de cergi multicolore chitite în patru.

Peste puțin, în casa mare a domnului Take stătea o cocoană de o eleganță cum nu fusese dat bătrînului birjar să ducă în trăsură vreodată. Era așa de gătită și atît de mîndră, că nici chiar fără voalul des, pe

care-1 puse la urmă de tot peste ochi, n-ai fi cunoscut în ea pe domnișoara Letiția.

Fata stinse lampa și ieși repede în ogradă. Și cade obicei, Bălan răsări din întunericul nemărginit lângă ea, de parcă în clipa aceea s-ar fi înfăptuit din negură. Dar o vorbă poruncitoare îl ținu departe de vestimintele foșnitoare. Domnișoara Letiția merse pînă la un colț al gardului și cu degetele înmănușate desprinse din cuie două scînduri; se strecură prin spărtură,, și după ce porunci din nou lui Bălan să se îndepărteze, trase pe dinafară scîndurile la loc, cu o mișcare atît de sigură, încît ai fi spus că totul s-a petrecut ca-n poveștile cu hoții vestiți, la apăsarea unui buton electric.

Domnișoara Letiția o luă repegior la drum și-n urmă-i casa domnului Take rămase pustie, îngropată ca un cosciug uriaș în mormîntul de întuneric al nopții, prin care Bălan sărea ca un duh alb, necurat.

Ai zice că bojdeuca domnului Take e cu totul izolată de restul mahalalei. Și-n dreapta, și-n stînga, și-n față, doar grădini cu pometuri, locuri virane, un fund de cimitir, pustietăți. Mergi mult pe șosea pînă să dai de alte case mărunte, tot așa de răzlețe, cucuiate pe bătăături umflate de maidane, înecate în bălării sau jupuite de verdeață.

Dar despre partea asta nu prea puneam multă grijă domnul Take, cînd își lasă noaptea copila singură acasă. Zaplazul era înalt, poarta avea încuietore solidă, iar casa drug voinic. Și unde mai pui pe Bălan? Apoi cu bani nu-l știa nimeni, și doar o trăsuriță și o pereche de cai avea. Iar ce agonisise pentru zestrea Letiției era dosit la loc bun, de nici chiar fata nu avea habar. Pe urmă, numai vara își făcea de lucru după asfințitul soarelui. Se știa: simbăta, duminica și alte vreo două zile din săptămîină, pe alese.

Nici domnișoara Letiția nu ducea grijă că sta așa departe de oraș: stația tramvaiului era destul de aproape. Iar de singurătate nu știa cum să mulțumească lui Dumnezeu!

în tramvai, pe bancheta atît de puțin potrivită cu vestimintele ei, sta ca pe spini. Căci acolo unde pornise, o aștepta iarăși, pentru a nu știu cîtea oară de trei luni încoace, împlinirea frumosului și mistuitorului vis al copilăriei ei de vrednică fiică și nepoată a domnului Take birjarul și a vestitului pe vremuri Ghiță vizitiul: un automobil gata de ducă. Și-n automobil domnul Popleanu, fără de care visul ar fi continuat să rămîna numai vis și acum, din ce în ce mai chinuitor, iar în lada cu turcoaică pe copac nu s-ar mai fi aflat, neștiută de nimeni, comoara ce crește într-una ca-n poveste: o întreață garderobă de cocoană mare.

De două, și cîteodată de trei ori pe săptămîină, domnișoara Letiția își vedea visul cu ochii. Căci bătrînul niciodată nu se abate din program, fie ploaie, vijelie, trăsnete sau ce-o fi. Cînd a spus că face noaptea de serviciu, înțelege să nu se întoarcă acasă înainte de revărsatul zorilor și dacă n-a făcut nici o treabă pînă atunci, tot știe el un tren cu foarte mulți pasageri, la o oră cînd vin puțini camarazi în Gara de Nord.

Domnișoara Letiția a aflat toate acestea din rarele lui momente de destăinuire, cînd își dă drept pildă viața de muncă grea, cinstită:

„...bagă bine pe urechi, fată! Că de bine, de rău, am agonisit cu ce să-mi duc pustia de bătrînețe pînă la sfîrșit și fără muncă. Dar e păcat de vremurile astea, că se cîștigă mai ușor ca înainte. Și-mi scurtez viața noapte cu noapte, să mai pun deoparte și pentru tine... că, de, noaptea e dever mai bun ca ziua... altfel, ce crezi, că mie nu mi-ar place să dorm lîngă tine și să-ți țin de urît?...”

D-aia să iei aminte, să iei aminte și să nu te muște șarpele c-ar fi amar de mîndrețele tale: bucățele te fac...”

De obicei doar după ce se abate pe la dugheana din colț a lui Cinzacă, domnul Take deschide vorba cu fiică-sa. Și mai mult decît atît nu are să-i spună, în schimb, cînd mușteriii îl uită în vreun colț de stradă sau cînd așteaptă clientul în fața vreunui local de petreceri, e cu mult mai vorbăreț. În gînd își vede copila căpătuită la casa ei, iar pe genunchii lui o grămadă de nepoței. Și domnul Take își mîngîie

fericit nepoții, le spune glume și păcăleli și rîde fericit.

5 — Da, ori de ce ți-aduseși aminte de rîzi așa cu poftă, nea Take ? îl întrerupe vreun camarad din șirag. care s-a dat jos de pe capră ca să se mai dezmorească.

Domnul Take tresare:

10 — Ce-i treaba ta? Apoi o întoarce: A, iacă mă gîndeam așa... mă gîndeam că păcătos e Bucureștiul ăsta... că mare putreziciune-i în el... că o să dea Dumnezeu o căldură mare de trei ori pe cît a fost astăzi și o să topească smoala după jos și o să fierbem toți' în smoală și în catran ca dracii...

— Și d-asta rîzi dumneata ?

15 — Ce pricepi tu, bă ? se înflăcărează domnul Take. Ai văzut muierea care s-a dat jos cu musiu' ăla din birja mea? Aia e muierea altuia, care și el, de n-o fi cu a altuia sau cu a ăstuia de umblă cu ea, stă acas' de-și plînge și-și blestemă zilele și blestemă tot și o să ne ajungă, bă, blestemul, că scoatem banul 'din Păcat... și nu pă noi, bă, da pă copii, ba și pe nepoții ăi mititei... că acolo te lovește Dumnezeu... și ce strică ei, mă, drăguții de ei... ?

25 Și domnul Take privește încremenit în firida uriașe de alături, deasupra căreia un felinar colțuros luminează cuvintele mari, negre, scrise cu smoala din închipuirea lui: „Intrare la tunel”.

— Banul cu păcat e banul dracului... C-am ajuns noi birjarii mai rău ca geambașii de fomei!

30 — Nu ti teme, domle Take... Ș-apoi, de ți-e lehamite, de ce nu stai acasă ? N-ai decît să faci ziua meserie cinstită.

35 Venea rîndul bătrînului să privească uimit pe convorbitor, într-adevăr, la asta nu se gîndise. Apoi izbucnea deodată:

— ^Mă, da prost ești, mă. Hă, da eu n-am burtă să mănînc ? Mă, da eu n-am fată de îmbrăcat ? Adică am strîns destul, hăi ? și am bănet ascuns ? De unde știți voi, mă, că am strîns destul ?

— Da nici nu m-am gîndit, domle Take.

— Veniți, mă, de mă jefuiți, hai, veniți, mă, cînd fac de serviciu noaptea. Am bani ascunși, ai ?

— Nu, domnu Take, nu sameni deloc...

5 — Bătu-v-ar Dumnezeu și Maica Precista. Le-ar place numai lor să ia cîte un sutar cursa, cum a ajuns acum de s-a făcut și bietu birjar om... Și eu să stau acasă, hai, c-am îmbătrînit ?... bătu-v-ar să vă bată...

io Camaradul se întoarce grăbit, alungat de blesteme, pînă la trăsura lui. Iar domnul Take, abia după ce-și răcorește bine mînia, se întoarce și el pe nesimțite cu gîndul la Letiția, pe care o vede dormind adînc, cu părul negru, mai lucios — cum spune adesea — ca lacul trăsुरii, revărsat pe perina albă.

15 „...e-he, pentru ea le face astea... o vede Dumnezeu și-o știe și nu le-o mai trece la catastif... că după partea lui...”

20 Domnul Take n-apucă să-și sfîrșească gîndul. Sosind în goană de după cotitura străzii, un automobil s-a oprit brusc drept în pieptul cailor. Tot corpul bătrînului tremură de furie.

— Nu treci, mă, prin cai ? Hai... omoriți-mă, omoriți-mă, bătu-v-ar Al-de-Sus, omoriți-mă cu zestrea fetii cu tot...

25 Ochii i s-au oprit plini de dușmănie pe cocoana din automobil, cu fața acoperită de un voal des; se vede, unde trage cu atîta zor de mîneacă pe domnul burtos de lîngă dînsa, care șoptește atunci ceva șoferului. Îndată mașina o ia înapoi duduind năprasnic, apoi își întoarce 30 botul spre bulevard și pornește bufnind supărată, țipînd sălbatec, săltînd cu putere pe cei dinăuntru.

I s-a părut domnului Take, sau capul acoperit de voal s-a mai întors o dată spre dînsul, înainte de a dispăre după colț ? Domnul Take ridică nepăsător din umeri.

35 — Hm, mă uitai cam rău la ea...

40 Seară de august înăbușitoare și senină. Calea Victoriei în plină sărbătoare. Localurile gem de lume și aruncă văpăi prin ferestrele uriașe. Tropotul regulat al cailor, șuietul lin al automobilelor, strigătul țigă-

nușilor cu gazete, rumoarea mulțimei de la ora nouă, o întreagă polifonie zgomotoasă, stridentă, barbară, pătrunde adânc în auzul domnișoarei Letiția, o înfi-o ară neîntrerupt și crescînd, o ațîță, îi iuțește pașii, îi
5 pică foc în sînge și veselie în glas. Domnul Popleanu o conduce prin valurile de lume, ca un bun cîrmaci, obișnuit cu acest imens cadril jucat din instinct de toți trecătorii, care defilează unii în fața altora în două șiroaie nesfîrșite, se întorc din drum cu ocoluri
10 meșteșugite, își fac loc fără să se privească, se strecoară printre trăsurile în goană cu ușurința unui pește într-un rîu limpede.

Nicăieri un automobil liber. Nici măcar o trăsură. E sîmbătă seara și toate mahalalele s-au revărsat spre
15 inima orașului. Ajunseră fără noroc pînă-n dreptul Ateneului. Domnul Popleanu e deznădăjduit: timpul trece ca de obicei, iar la ora două domnișoara Letiția ține^ morțiș să fie acasă.

în sfîrșit, un automobil gol. Domnul Popleanu ridică impunător brațul cu degetele rășchirate și strigă
20 cu putere. Dar șoferul nu-l ia în seamă și mașina trece înainte ușoară și iute ca o nălucă.

— S-au făcut de-o obrăznicie fără pereche bandiții
25 ăștia, izbucni el furios, conducînd mai departe pe fată. Dar tocmai atunci, dinspre Poșta Veche le veni în auz tropăit de cai. Se opriră din nou și așteptară pînă ce birja intră în fășia puternică de lumină de la Athe-
nee Palace.

De pe buzele domnișoarei Letiția scăpă abia auzit
30 un țipăt speriat. Pe capra trăsुरii, înalt și mîndru în livreaua strînsă pe corpul sfrijit, cu figura încadrată de favoriții lui cărunți și marțiali, domnul Take își conducea caii, țeapăn ca un general.

— Liber, birjar!
35 înainte ca domnul Take să-și plece ochii, voaleta domnișoarei Letiția, strînsă pe bordul pălăriei, căzuse dintr-o smucitură.

— Liber, conașule!
40 Letiția se gîndise de mai multe ori la putința unei astfel de împrejurări, ca să nu-și alunge cu toată energia dorul năprasnic, ce-o năpădi, de a se pune pe

fugă. Birja se oprise, și ea înțelese lămurit că singurul lucru ce-i rămînea să-l facă e să se urce, prefăcîndu-se
nepăsătoare, în trăsură și să tacă din gură tot drumul. Dar picioarele îi înlemniseră. Unul din cai întoarse
5 capul spre fată și păru c-o examinează cu luare-aminte: era Harap.

— Să ne urcăm, dragă.

înciudat de zăbavă, domnul Take coborî din nou
ochii spre ea.

10 Și ciudat. Căutătura lor obosită și stinsă o învioră deodată, o făcu să se avînte, zveltă ca o ciută, pe perinele trăsुरii.

— La „Flora”!

Roatele se învîrtiră brusc, birja se urni clătîndu-le
15 capetele. Avu deodată atunci credința că tată-său a priceput totul, că o duce departe de ochii lumii, să-i ceară socoteală, teribila socoteală cu care o amenințase de-atîtea ori.

— La ce te gîndești, Lulu ?

20 Lulu! Așa-i spunea întotdeauna domnul Popleanu. Cuvîntul acesta parcă o mai liniști puțin; ar fi vrut ca el să-l rostească mai tare, să-l țipe la urechea birjarului.

Cu dinții strînși, privi pe Popleanu prin colțul
25 genelor: se temea să n-o întrebe ceva, să-i ceară cu insistență vreun răspuns. Și plănuia cum să-și prefacă vocea, cum să-i facă semn să înceteze. îi păru rău că nu l-a vestit mai dinainte; nu, de bună seamă, șoptin-
30 du-i că birjarul i-ar fi tată, dar o cunoștință, un ve-
cin,...

însă domnul Popleanu începuse o poveste foarte
veselă, căci rîdea singur din toată inima, după fiecare
cuvînt. Iar domnul Take nici nu visa cît de aproape
se găsește de copila lui. El își conducea caii înainte,
35 fără să privească nici în dreapta, nici în stînga. Din cînd în cînd rîcnea cîte un „hep” prelung, care pă-
trundea ca un cuțit în urechile Letiției. Și era cu desă-
vîrșire înduioșat. Statura domnișoarei din birjă, așa,
„prea pe măsura” fiică-sei, îl izbise dureros în suflet.
40 Nu văzuse el cum se codea biata fată ? Știa ea ce-o așteaptă la „Flora” aceea, trăsni-l-ar Dumnezeu pe

5 ăl de-a scos-o! „Nici acum nu s-a dezmeticit, mititica: și el, i-auzi cum îi mai toacă, tocălia dracului. Dar ea nu-i răspunde, nu-i răspunde deloc. Ha, ha, ha, asta-i bună, nu-i răspunde tiharului! Ce-ar fi, he, he, he, să nu mai vrea să intre la local? Aș duce-o gratis acasă, pe cinstea mea... He, Take, dacă-ai face tu una ca asta, multe ți s-ar ierta..."

10 Bătrînul se opri puțin din gînduri, să mai dea un strigăt cailor. Apoi își dete șapca pe stînga, el se lăsă pe dreapta și continuă:

15 „...E gătită bine, pare de oameni ajunși. Dar vezi dumneata, cît e de cu stare, tot se codea... Hm! și cu fața înfășurată ca turcoaicele. Ie rușine, păi... Bieții părinți, adică ce bieții?... tată e ăla care-și lasă copilul de capul lui? Cine știe pe unde o mai fi și el înfundat! Porcu..."

20 – Hei, dobitocule, ai adormit? strigă din fund deodată domnul Popleanu. Mînă mai repede, ești beat sau ce dracu ai...?

20 Domnul Take tresări și plesni hățurile deasupra cailor.

25 – Ba dobitoc ești tu, răspunse el, dar nu tocmai așa tare ca să audă cei din trăsura. Căci așa răspundea totdeauna domnul Take mușteriiilor săi, cînd intra în conflict cu ei. Era cel mai bun mijloc pentru a-și satisface și amorul propriu rănit și a nu pierde nici cursa începută.

30 „Al dracului, e zorit să-i facă seamă mai repede! S-a supărat! Ho, zurbagiule, că tot a ta e, nu ți-o ia nimeni, se răsti la el în gînd.

30 Crezi că o să-mi pierd eu bunătate de cursă pentru o de-ald-aia. Las' că le știu eu, nu ti teme!"

35 „Hm... bagseamacă nu-i vine deloc să-ți răspundă... Te pomenesci c-o fi vreo drăcie, cum mă gîndii eu întii. Să știi că fuge nebuna și ne lasă pe amîndoi cu buzele umflate... Atîta ne-ar mai trebui... o jumătate noapte pierdută... Nu te da, boierule, stăi că te ajut și eu..."

40 Domnul Take simți deodată cum reînvie în el birjarul din tinerețe, șfichiul plesni scurt asupra cailor,

5 hățurile se încordară. Harap sforăi cu înțeles. Trapul deveni regulat și repede mîngăind urechile cu ritmul lui sacadat. Trăsura luneca acum prin ninsoarea lunei ca sania pe zăpadă. Aerul proaspăt al șoselei biciuia fețele celor trei umplîndu-le plămîinii cu umezeala lui înviorătoare.

5 – Bun! Iac-așa, birjar! Bravo! strigă domnul Popleanu.

10 Măgulit de elogi, domnul Take întrecu orice așteptare. Birja era automobil, nu altceva. Copacii foșneau: șoapta lor de mătase pătrundea lin în urechi, armonizînd tropotul și clopoțeei abia auziți ai cailor. Toți teii păreau că plîng lacrimi de parfum, iar luna se luase după trăsura domnului Take, cu surîsul ei încremenit de veci.

20 Din sufletul domnișoarei Letiția zburase acum orice grijă; și-n dosul voalului, ea surîdea – un zîmbet fix și de neînțeles ca și al lunei – surîdea unei închipuiri bizare. O Letiție de-o șchioapă, cu rochița pînă deasupra genunchilor, bătînd fericită din mîinile mici, nemaiputînd de ris și tolănindu-se pe perinele aceleiași trăsuri în care se afla acuma; dar o trăsura nouă-nou-ță, cu postav albastru și necîrpit și cu lacul orbitor de lucios. Iar pe capră acelaș domn Take, însă cu ochii scînteietori și fără fir cărunt în favoriți, ocolind de mai multe ori curtea înainte de a pleca la serviciu și privind rizător peste umăr la bucuria fără margini a copilului.

30 Domnișoara Letiția fu surprinsă de închipuirea aceasta, care-i apăruse pe neașteptate și nedeslușită, ca imaginele lucrurilor în oglinda apelor verzi și stătute din jurul maidanelor natale. Părîndu-i fără rost, ea privi spre șiragul de trăsuri ce veneau dinspre Băneasa, încrucișîndu-se cu a lor. Din ele se ridicau cîntece de dragoste, hohotiri vesele, chicotiri de femei. Un bărbat tînăr, ridicat în picioare, strigă dintr-una: „Uite, luna fuge spre Calea Victoriei, hai s-o ajungem I" Dar se înșela. Luna se zorea spre „Flora" și ca dovadă, cînd birja domnului Take se opri, rămase și ea nemișcată pe cer.

Miezul nopții trecuse, mesele începeau să se golească, grădina se deșerta. Un domn grăbit strigă spre bătrînul care dormea dus, în fundul trăsurii: „Liber, birjar?” Dar domnul Take era greu de somn. El sforăia de
5 zor cu gura întredeschisă și strîmbă; cu chipul lui palid și zbîrcit, cu fălcile scobite sub favoriții rari, părea răpus de o istoveală năprasnică, vecină cu moartea.

Alte trăsuri veneau, se umpleau de lume, porneau, în depărtare, la bufet, muzica militară cînta marșul
1° de plecare. Orchestra localului tăcu și ea. Încetul cu încetul liniștea deplină cucerea șirurile întunecate ale copacilor aliniați. Doar ferestrele clădirei de petreceri scînteiau desfrînat în noapte ca ochii de bețiv.

Să fi tot dormit trei-patru ceasuri, cînd domnul
15 Take tresări zgîlțit cu putere.

— Ha, cine-i... A, da! Gata, boierule... unde...?

— Nu e boierul, moșule. Sunt eu, un chelnăr, m-am trimis boierul să-ți ții de urît cu sticlele ăștia.

— Sticle? Ce sticle?

20 — Ziafet, moșule, o facem lată, cinci sticle și ți-gări...

Domnul Take se întinse zdravăn, căscînd zgomotos. Chelnărul destupă o sticlă și turnă într-un pahar.

— Moșule, vin d-ăsta n-ai mai băut de cînd ești!

25 Bătrînul muie buzele în lichidul roșu și spumos; le plescăi tare și dădu paharul de dușcă.

— Strașnic vin... Bravo boier! Băă... da ce l-a găsit? Asta nu mi s-a întîmplat de cînd sunt. Te pomenesti că visezi...

30 — Nu visezi, moșule, ce dracu. Ești treaz; da nu știu dacă-ai rămîne tot așa?

— Mă, da cum i-a venit așa... și cinci, nu glumă, cinci sticle.

— He, he, ce l-a găsit? Să fi fost eu în locul lui
35 îți dam cincizeci nu cinci.

— Dama?

— Mă moșule, moș ești, dar te-apucă alte alea cînd ai vedea ce-am văzut eu.

— Strugure, hai? ha, ha, ha... Ei, să trăiască și
40 să le fie de bine, se gîndiră și la mine.

Păi vrură de mult să te cinstească. De cîte ori nu mă trimeasără să văd ce faci!

— Oleu!

— Zău așa, venii de cîteva ori afară: ziceau că te-ai sculat?

— Ei, săracu, vezi mneata, vreau să mă cinstească, dar nici din somn nu mă sculau. Țtia-s de neam, bă! Păi, adică de ce nu m-ar cinsti? Știi tu cum i-am adus? Se cutremura caldarîmul. Păi eu i-am aruncat-o în
10 brațe, mă, cu caii mei... păi, știi ce docipali... că nici nu-i răspundea întîi, da unde mi-am întins hrișcă... Aoleo... i-am turbat... Să fi văzut pe urmă dama, cît era de mută întîi, fugea pe urmă în local de nu se mai putea ține boierul. Eu-s birjar, bă... ca-n vremele vechi...

— Așa e, se poate. Da mie tot mi-era necaz că mă trimete la dumneata. Ai dracu... parcă simțiseră că-i văzusem la secret...

— Secret, ce secret...?

20 — Secret, găurica ușei din dreapta: asta-i secretul meu, că la a din față se uită domnu Iancu, chelnărul; eu sunt piccolo, ajutorul lui...

— Ce spui, mă, și zi, ai văzut toate cum s-au întîmplat?

25 Prima sticlă căzu goală la pămînt. Băiatul, puțin afumat și măgulit că poate povesti astfel cu un bătrîn, prinsese chef de vorbă. Camera localului, canapeaua de după paravan, mîncările și băuturile comandate fură descrise de ștregar cu multă amănunțime.

30 — ...Acuma noi avem miros de copoi. Cum simțim că se îngroașă gluma... gata, nu vezi picior de-al nostru pe-acolo; cu ochiul la secret. Moșule, ce să-ți mai spun, eu cred că asta era fată, fată curată de... că prea avea un trupuleț și o piele albă...

35 Domnul Take se cutremură. Ochii i se pleoștiră și o favorită i se lăsă în jos. El își aduse aminte de trupulețul și pielea albă a Letiției. Dar băiatul nu-l lăsă să meargă mai departe cu gîndul.

40 — Moșule, strașnic vin. Hait, ridică paharul și ciocnește coala deasupra capului. Să trăiască boierul!

— Las', c-aşa-i trebuie, ce cată noaptea pe stradă dacă e fată?... bombăni domnul Take, luat prea repede, şi ridică paharul:

— Să trăiască boierul!... Lasă, să trăiască! Că ele strică, ma, ele îi scot din minţi; am şi eu o fată... da... he, he...

Domnul Take se opri deodată, cumpănind în minte că nu e locul să vorbească de Letiția. Şi, supărat, trase de duşcă două pahare.

Vinul puternic şi viclean îşi făcea efectul pe nesimţite. Ochii le sticleau; vocile se îngroşaseră, mişcările deveneau nesigure. Şi vorbele curgeau din ce în ce mai greoaie, mai triviale, în convorbirea aceasta grotescă dintre un chelnăr şi un birjar. Într-un târziu picolo se plictisi.

— Moşule, ştii ce, eu mă duc să-mi mai arunc o dată ochii la secret.

Atunci un gând neaşteptat miji în creierul bătrînu-lui.

— Hai bă, s-o văd şi eu la secretu tău!

Spuse cuvintele acestea într-o doară, dar deodată pofta nebună să vadă, să audă, să pipăie, să simtă de aproape, se întinse în corpul şubred şi istovit ca o flacără într-o movilită de vreascuri uscate.

— Mă! merg şi eu cu tine...

— Fugi de-acolo, moşule, vrei să ne prindă patronul?

Dar bătrînul nu mai vrea să ştie de nimic acum. Dorinţa i se înfipsea atât de repede şi totuşi atât de adînc în cuget, că zadarnic îi înşira celălalt toate piedecile cîte erau într-adevăr şi cîte le putu născoci, ca să-l potolească.

— Mă, niţal, n-auzi, niţaluş de tot, uit-atîtica...

Gura i se lărgise şi buza de jos îi atîrna tremurătoare. Ochii îi ieşeau parcă din orbite şi la lumina neprecisă a felinarului întreaga figură prinsese o înfăţişare stranie, strigoiască. La început rugător, se porni apoi să ocărăscă, să suduie, să ameninţe că va intra în local, va merge la domnul cu fata să-i spună de secret.

— Lasă, moşule, nu te înfură, vrei să-l potolească celălalt. Eu te iau, dar mi-e frică să nu-ţi vie dracii pe acolo...

— Hai mă, să mai văd şi eu o dată la viaţa mea! Că pe urmă cruce i-am pus...

— Bine, moşule, hai, dar vezi că mai rămîne o sticlă.

Ascunde-o bine, că odată te pomeneşti fără ea...

Bătrînul, care pornise, se opri clătînîndu-se:

— Fără ce, mă?

— Fără sticlă...

— Cine s-o ia, mă?

— Ei, n-are cine... ba să zici bogdaproste că n-ai să rămii şi fără trăsura, întregi picolul, mulţumit că a găsit cu ce să sperie pe bătrîn. Aici e la şosea, moşule, şi-n tufişele ăştia, Doamne fereşte! E, dacă am găsi pe cine să lăsăm afară, ar fi altă poveste... Da poţi să mergi, moşule, doar n-o fi dracu aşa de negru cu dumneata...

Domnul Take făcu nehotărît un pas înapoi.

— Mă, eu n... nu mai merg.

— Hai, moşule...

— Doamne fereşte! Eu... o... tră... sură... am, băiete, şi-at'ta zestre am p... pentru fii-mea. Dă-e dracu, de mu... mu... ieri goale şi de boieri... B... b... bi... ne le face!...

Bătrînul înghiţi o dată în sec. Apoi strigă după băiatul care se îndrepta spre scările localului

— Mă, dacă te duci mai cere una... două... ştii tu... spune că pentru mine... şi destupă, mă, p-asta d-a rămas... cum mă laşi aşa?

...Cînd se întoarse picolul, domnul Take moţăia în trăsura.

— Moşule, păcat că n-ai mers! Acum s-o fi văzut... E beată turtă, moşule... şi cîntă... şi-l sărută... şi iar cîntă şi iar îl sărută... şi-i doar în cămaşă...

— în cămaşă... ha, ha, ha.

— Şi are un păr, moşule, de-i ajunge la genunchi. Da e tot plin de şampanie. Şi s-o vezi cum se trînr teste pe canapea şi dă din picioare şi strigă: „vino... vino... vino...”

Şi moşul imită:

— „...vino... vino... vino...” ho... ho... ho...

— Şi joacă, moşule, uite-aşa...

Băiatul începu să sară prosteste, făcînd gesturi obscene. Bătrînul îl întovărășea, zgîlțîindu-se în trăsura...

– Ia mai desfundă, bă, una.

– Moșule, auzi... moșule!

– Aud, bă...

– Și strigă pe tat-său...

– Pe tat-său... hi, hi, hi... pe tat-său, ha, ha, ha, ho, ho, ho...

10

– Moșule, hei, moșule... moșuleee... trage înainte...

Domnul Take tresări speriat din somnul adînc, privind uimit ziua mare din juru-i. Un automobil clo-cotind ca o căldare se înfigea în fundul trăsुरii, voind
15 parcă s-o urnească din loc.

– Trage înainte, moșule...

– Ho, bă, ce te-ndeși așa, vrei să-mi spargi trăsura ?...

Hai, sparge-o, sparge-o, mă, fire-ai...

20

Și pe cînd el apuca grăbit hățurile, potolind caii care se zbugiumau în loc neliniștiți, un chelnăr sosi în fugă, întinzîndu-i bătrînului două bilete de cîte o mie de lei.

– A spus boierul că poți să te duci, moșule...

25

Bătrînul privi nedumerit biletele, le apucă neîncre-zător. Și după ce le strecură în buzunar, izbucni recunoscător, cu gura plină:

– Să-1 țină Dumnezeu și Maica Precista...

30

Făcu cruce mare și, parcă tot temîndu-se să nu fie vreo glumă, sări repede peste capră și, înainte de a se așeza, agită frînele. Caii porniră.

35

Mergeau domol în răcoarea umedă a dimineții. Prin tufișuri păsările se sfădeau în graiul lor sau rî-deau în triluri minunate, parcă adierea ce-i venea bătrînului împotriva ar fi scuturat o pădure întreagă cu clopoței. Și domnul Take se simțea mai fericit ca
niciodată.

40

– Doamne iartă-mă dar dacă n-ar mai fi și d-ăștia, ai putea pune un ban deoparte pentru o zestre? Tai vaca s-o mănînci. Fără moartea ei poți tu trăi? N-a lăsat tot Dumnezeu așa ?

224

Din urma automobilul ajunsese birja și trecu pe lingă ea cu iuțea de rîndunică. Bătrînul abia avu timp să duca mma la căciulă. Dar ochii lui urmăriră cu multa recunoștință voalul ce flutura tot mai mic în Zărc,

Can lăsați în voia lor, mergeau cumînți, legănîndu-se. Iar domnul Take gîndea:

-Azi. umece, biata Letiția doarme și ea mai

**IUIt, ScH*clCcL...

ÎNTÎMPLAREA

Docarul luneca acum ca o pată galbenă, fugară, prin noaptea codrului. De cum îi înghițise pădurea, roatele încetaseră deodată să mai scrișnească pe pietrișul drumului. Dăduseră de pământ viu. Copitele celor doi cai voinici izbeau în plin și loviturile se succedau mai repede; iar zgomotul lor părea de astă dată mai învăluit.

Luna, pe a cărei tovarășie, în plimbarea aceasta nocturnă, mai ales doamna Glogovan pusese tot temeiul, întârzia la întâlnire. Deasupra, pe fișia de cer dintre două linii de arbori, stelele ieșeau cu nemiluita din ascunzișurile negre. Bucuroase parcă de întârzierea lunii, se lăsau pînă deasupra pădurii, în ghirlande de lumini. Se înghemuiau, se ciocneau între ele, stîrnind flăcări vagi și momentane; unele, mai îndrăznețe, se pierdeau și cădeau, lăsînd în urmă dîre de artificii; altele, mai sfielnice, abia scoteau ochiul de insectă din vizuînile tainice, închizîndu-1 înspăimîntate, pentru a-l redeschide iarăși, peste puțin, cu aceeași teamă tremurătoare. Și neconținut spuzeug din veșnicie, forfotind tăcute și strălucitoare.

Ea privea extaziată magica splendoare, urmărind cu multă luare-amînte jocul lighioanelor de foc, care îi părea atît de asemănător cu al lighioanelor pămîntului. Și era fericită să descopere, odată cu minunea

revărsării de aur, minunea ochilor ei, care puteau des-cifra atîtea lucruri, de nepătruns pentru alții, în misterul hieroglifelor înstelate.

Alături, lăsînd moale frînele, Glogovan urmărea în gînd dialogul ce-l va avea a doua zi la oraș cu omul lui de afaceri. Trebuia să-i lămurească numaidecît o năstrușnică idee ce-i venise. Și în dialogul imaginar el descoperea, la rîndu-i, cu uimire, la ce avuții ar fi putut ajunge dacă lenea și visătorul dintr-însul n-ar fi dominat spiritul-i de întreprindere.

De la un timp, însă, atît de mult bănet i se acumula în închipuire, că privi îngrijat în juru-i. Și rămase multă vreme cu ochii ațintiți în întunericul puternic, la copacii cari, ca niște uriași din mituri, păreau gata să-l primească în sutele lor de brațe întinse, sfîrșite în multiple și stranii articulații. Cînd și cînd surprindea, în vreun desîș tainic, închipuiri fosforice care îi rînjeau cu sarcasm. Alteori i se părea că îl urmărește cu stăruință magnetică un ochi fixat asupra-i. Și o temere surdă i se strîngea pe îndelete în fundul sufletului, din adîncuri de necunoscut.

Deodată duse mîna la frunte, ca și cînd ar fi vrut să prindă acolo ideea care îl năpădise. Cum de n-a putut să-și amintească mai dinainte? Bandiții, ceata de bandiți care se încuibase de cîtăva vreme în codrul Colibașului!

Auzise chiar azi-de-dimineață povestea asta din gura unui țaran, care tocmai se întorsese de la oraș. Dar nu prea dăduse ascultare, căci de multe ori zvonnuri la fel umblaseră pe socoteala bătrînului codru, fără să fie adevărate. Și de bună seamă că nici acum nu era vreun temei în cele auzite. Doar pînă în seară, înainte de plecare, stătuse de vorbă cu atîta omenet din sat și nimeni nu-i mai pomenise de așa ceva.

Glogovan își pipăi cu grijă revolverul, pe care nu-l uita niciodată în plimbările acestea de la conac la tîrg și înapoi. Plănuî chiar să întoarcă. Băgă de seamă însă că au ajuns tocmai la drumeacul de cară, ce taie calea mare drept în inima pădurii. Erau la jumătate de drum. Ori înainte, ori înapoi...

Nu fără vie stînjnire, căută el la fișia aceea îngustă de pământ gălbejos pe care o făcea îmbucătura drumeacului. Mai mult și-o închipui decît o văzu, hurducată, buburoasă de'hopuri, tăiată în toate chipurile de 5 de urme adînci și străvechi de căruțe, ascunzîndu-se chiar de la început pe după smocuri de arbuști tineri, înfrățiți în împletituri de nepătruns, ferindu-se necontenit în ocoluri curioase și îndoielnice, pierzîndu-se în 10 nesfîrșitul lumii de mister și legende înfricoșătoare, cu care oamenii locului își înspăimîntă ascultătorii seara, în jurul focurilor de la crame.

Dar pînă să se întoarcă de pe drumul umblat de fantasmele trecutului, caii repezi trecuseră de mult lugubra priveliște. Docarul zbura înainte în lumea 15 de neguri. Tropăitul copitelor era acum așa de repede, de regulat, că parcă nici nu mai exista pentru urechile celor doi călători. Încolo nimic, decît tăcerea profundă a stelelor care se lăsaseră atît de în jos, că puteai să vezi ramurile de vis ale copacului infinit, pe care 20 se coborîseră în jerbi de chiciură. Nici cel mai mic zgomot, nici cel mai neînsemnat foșnet de frunză. Nici un sforăit de cal; se părea că zdravenele animale visau de asemeni, dormitau profund, mișcînd picioarele în goană automată.

Și deodată, de undeva din pădure, țîșni o lumină searbădă, poleind toți copacii cu străveziul ei de vis, 25 înfășurînd trunchiurile în scutece de hîrtie argintată. Glogovan avu impresia copilărească că i se desface dinainte o imensă pădure cu pomi de Crăciun.

—Luna! șopti doamna Glogovan fermecată. 30

Lumina se'mări și acoperi totul în aur topit; stelele într-o clipă se urcară pe ramurile copacului infinit și dispărură în mușuroaiele lor. Doar cele mai mari, mai greoaie, n-avură timp și rămaseră locului, pâlite 35 de lumina hipnotică.

Caii se înveseliră. În plină goană, se uitară cu înțeles unul la altul, înclinară rînd pe rînd din cap și izbucniră într-un nechezat zgomotos și puternic de ris.

Acum drumul drept se lămurea pînă hăt-depart, 40 în lungul lui. Și nimic, nimic neobișnuit nu se vedea într-acolo, pînă puteai cuprinde cu ochii.

Glogovan prinse să fluiera ușor printre dinți un refren favorit. Lumina umplea tot mai mult șleahul, ca și cînd ar fi vărsat-o cineva cu găleata. Dar îndată 5 inima lui se poticni în piept. Colo, drept, sub un copac izbit în plin de luna ce se și ridicase deasupra pădurii, văzu o fantasmă nemișcată, ceva cu seamă de om.

Pădurea se lăsa aci puțin înclin și caii o porniseră nebunește. Tropotul lor era neregulat acum, pașii li se 10 amestecase. Din cînd în cînd păreau că-și mai spun cîte ceva la ureche, aprobînd din cap sau ridicînd repetat botul rinjitor în semn de negare.

Glogovan le privea nepăsarea liniștitoare cu un singur ochi, iar cu celălalt sfredelea îngrijat depărtarea. Și omul de-acolo creștea necontenit și stătea 15 tot așa de nemișcat. Se apropiaseră bine de el: părea împietrit în ploaia razelor și de sub suman îi ieșea un capăt vinjos de bită. Cînd Glogovan văzu acest amănunt, nu se mai putu stăpîni: cuvintele se smuciră singure din gîtlej:

— Fantoșa, un om...

Fantoșa, întreruptă din visuri, privi nedumerită spre el. Și trăsura trecu ca un vârtej pe lângă omul galben și nemișcat. 25

Cînd fură departe de tot, Glogovan simți că trebuie să-și lămurească exclamația.

— Ai văzut cît de nemișcat și cît de galben era? Parcă nici nu ne-a auzit...

— Probabil că era surd. Abia cînd ne-am apropiat 30 de tot a întors capul.

— Da, a întors? Curios. Parcă era o păpușă de ceară...

Tăcură. Apoi peste puțin înălțară amîndoi capetele, instinctiv. Parcă li se ridicase ceva apăsător de deasupra. Codrul se rărise deodată. Și după puțin timp 35 încetă. Glogovan respiră adînc.

Cerul se desfășura acum imens, căptușit de țesătura subtilă a luminei pale. Luna suia încet la deal, ca un păianjen saturat și dolofan, spre două-trei muscu- 40 lițe de lumină ce se zbăteau să scape din împletitura vicleană; în urma ei, searbăzi și nemișcați, fără nici o

izbucnire de viață, doi planetei rămăneau fixați de rigiditatea morții în colbul de aur.

— Fantoșa, acum trebuie să-ți spun. Am trecut printr-un mare pericol. Știi de ce am exclamat adineauri?...

— Tot omul ăla, frate?... Lasă acum... făcu ea plictisită.

— Ei, nu așa... îmi pare rău... ascultă coala, știi ce am auzit alaltăieri la oraș? Că o bandă de hoți s-a pripășit iar în codrul Colibașului.

Ea-l privi lung, întrebătoare. Dar când Glogovan vru să continue, izbucni într-un rîs atît de puternic, că el rămase cu totul uimit.

— Atunci, de-aia te-ai speriat așa?... spuse ea abia inteligibil prin cascada de neoprit a hohotelor. Vai, ce mai bărbat am!...

Glogovan dădu plictisit din cap; ea tăcu și-l privi serioasă:

— O bandă de hoți, zici? Aveai revolverul la tine?

— Fără îndoială. Dar ce faci cu un revolver contra unei bande de țîlhari?...

— Cum? știi că sunt țîlhari în pădure și pleci noaptea la oraș?...

— Uitasem. De dimineață am auzit pe Năstase al Maricăi. Dar de atunci nimeni nu mi-a spus nimic. Și știi pe Năstase... Abia pe la mijlocul codrului mi-am adus aminte, cînd am văzut că nu mai iese luna...

Ea rămase pe gînduri. Deodată începu să zîmbească și se întoarse spre dînsul.

— Ei bine, dacă ne-ar fi atacat?...

Se scutură ca de un fior. Departe, drept înainte, luminile orașelului se înmulțeau în constelații regulate; Fantoșei îi părea o bucată de cer peste care luna nu pusese încă stăpînire. Aproximarea orașului îi dădu chef de vorbă:

— Ei bine, închipuiește-ți că ne-ar fi atacat... tu cum m-ai fi apărat, viteazul meu Mihai?...

Glogovan mișcă buzele fără să răspundă. Ea rămase iarăși pe gînduri.

— În definitiv, adăugă la urmă, dacă erau mulți, la ce ne-am mai fi apărat? Le-am fi dat tot ce ne cereau și basta...

— Da, dar dacă ne luau docarul...

— Mergeam pe jos...

Și după o nouă reflecție:

— I-aș fi rugat frumos: „Domnilor țîlhari, sunteți buni să ne conduceți cu docarul pînă la marginea pădurii și pe urmă puteți să-l luați...”

— Hm, parcă stau ei să se uite la grațiile tale!

— Eu cred că da...

El întoarse brusc capul spre dînsa, dar ea, fără să-i observe mișcarea, își sfîrși gîndul:

— Ar fi fost o aventură nostimă. Dar păcat de docar. Aveam însă ce povesti...

Glogovan privea neînțelegător la dînsa.

— Fantoșa, dar tu nu știi ce vorbești...

— Am spus, păcat de docar. Dar mă rog, spune ce ar fi fost de făcut altceva? Cînd curajosul meu soț mă ia prin pădurea de țîlhari, noaptea, și numai cu un pistol la dînsul...

— Și ai fi făcut grații unor brute?

— Viața înainte de toate...

Apoi schimbînd tonul numaidecît:

— Ia nu mă mai plictisi, te rog; iar ai început cu prostiile tale? Nu cumva ești gelos și de hoții de drumul mare?...

— Și dacă ei ar fi devenit mai... mai exigenți...

— Cum mai exigenți?...

El nu răspunse. Ea păru că gîndește. Apoi, deodată:

— -Vai, ce bătăran. Dar asta e cu neputință. în sfîrșit, să lăsăm. Cu unu... un... ca tine este imposibil de glumit...

Tăcură amîndoi. Pe întinsul cîmpiei, case răzlețe surideau prietenos prin ferestrele roșii. De undeva, de departe, venea larma potolită a unui cor bărbătesc. Glogovan lăsă caii la pas. Părea cu totul preocupat de un gînd îndărătnic, căci încremenise cu ochii pe biciușca înfiptă în toc, subțire și lungă, parcă o închipuire.

Deodată se întoarse spre dînsa:

— Ei bine, și dacă totuși...

Ea nu răspunse.

— Admitem că ne-ar fi atacat, reluă el încăpățînat. Și că le făceai grații, cum spui. Și ei puneau ochii... Și pe mine mă dezarmau, mă imobilizau...

5 — Dar încetează, pentru numele lui Dumnezeu! strigă ea scoasă din sărite. Ai cîteodată... parcă n-ai fi crescut cu oameni...

• — Ci ia răspunde, frate! strigă el la rîndu-i, ațîțat de o invincibilă curiozitate. Mă rog, s-ar fi întîmplat... vorbim și noi...

10 — Alt subiect de conversație nu găsești? Ei bine, m-aș fi împotrivit, firește, ce mă tot întrebi?... Dar atît nu putea liniști pe Glogovan, în care închiuirea acum fierbea.

— Da, te-ai fi împotrivit? Chiar asta ar fi mai trebuit, nici măcar să nu te împotrivesți. Dar, fetițo, aceia-s bandiți, ar fi fost mai puternici, te-ar fi învins.

— Ce-aș fi putut să fac? răspunse ea neliniștită.

— Sigur! urlă el atunci scos de tot din țîțînă. Îi ațîți, și pe urmă ce-ai fi putut să faci? N-ai fi făcut

20 nimic, desigur. Ar fi fost o aventură și nimic mai mult, hai? Am fi avut ce povesti, hai?

— Dar ce ai, dragă, de țipi așa? Doar nu s-a întîmplat nimic.

— Aha, nu s-a întîmplat nimic, cu asta scapi dumneata; dar gîndul, gîndul...

25 — Ce gînd, ce ți-a venit? Pentru Dumnezeu, nu mai țipa, te rog...

Glogovan prefăcu vocea într-un scrișnet de răutate:

— Va să zică așa, o aventură, nu? Și nimic alt

30 decît o aventură... ar avea ce povesti dumneaei cînd hoții ar... ar...

— Dar încetează odată, sau... Și crezînd că-1 îmblinzește, muie tonul: ...Cum poți să-ți închipui că aș putea povesti ceva, dacă lucrurile ar ajunge pînă acolo?

35 — Ah...

A fost atît de puternic răgetul acesta al lui Glogovan, că ea s-a ferit îngrozită în lături.

— Aha, sforăi el apoi infundat, cu ochii bulbucați de cea mai nemărginită indignare... Care va să zică n-ai spune nimic, ha?... am păstra amîndoi se-

40

crețul... dacă lucrurile ar ajunge pînă... pînă acolo... Foarte simplu, nu? Ce simple sunt toate pentru ea... dar eu... eu... ce m-aș face cu acest secret?... toată viața...

5 — Taci odată, ai înnebunit? Uite, am intrat în oraș, ne facem de ris.

Docarul trecea acum linia ferată. Fantoșa privea, aiurită de această neașteptată izbucnire, spre stînga, unde felinarele gării, invizibile, ascunse după o dumbravă de tufe, scăldau într-o lumină vie șinele multiple în curioase figuri geometrice și se proiectau searbede pe un colț ponosit de magazie. Alături, în penumbră, gheara imensă a unei macarale se ridica fantastică și amenințătoare.

15 Glogovan, ametit de asemeni, privea spre dreapta și era privit la rîndu-i de departe, de undeva, din întunericul profund, de un ochi sîngeros și dușman.

îndată copitele începură să izbească mai repede, iar roatele prinseră să duruie pe piatră. Casele, la început grămezi sure-alburii, se deslușeau tot mai bine din întuneric, mai mari și mai luminoase.

20 Glogovan tăcea ostentativ. O tăcere întreruptă de mîrșeli surde, de tuse seci, prefăcute, Fantoșa zîmbea dulceag. Lumina prietenoasă a ferestrelor îi alungase supărarea și-i umpluse sufletul de bunătate.

25 — Tot mai ești necăjit pe mine?

îi răspunse o violentă scuturare din umeri și un bombănit neînțeles. Ea prinse a rîde ușurel: dinții îi luciră în negură. Apoi, cînd docarul apucă pe strada casei părintești, spuse deodată:

30 — Ei bine, poftim, m-aș fi omorît, na, ești mulțumit acum? Și într-o pufnire veselă, sugrumată îndată: Ca la cinematograf...

35 Glogovan tresări mînios, privi spre ea mestecînd între dinți o ripostă drastică; apoi renunță și lăsă scîrbit capul în piept.

Cînd se întoarseră peste cîteva zile la moșie, Glogovan avea la el două revolvere și un pumnal, iar 40 Fantoșa un revolver mic și delicat, dar în stare să

5 facă minuni, ascuns în poșetă. Rezemată de tăblia din față a docarului, o pușcă uriașă își scotea țevile în văzul tuturor, așa că, de la prima aruncătură de ochi, orice hoț ar fi putut pricepe că are a face cu un docar armat.

10 La oraș, venirea lor provocase o zarvă nemaipomenită. Tatăl Fantoșei se supărase foc. Numai cu o noapte înainte, trei trăsură fuseseră atacate și doi călători, cari nu se lăsaseră jefuiți, împușcați. Se ceruse învoirea guvernului ca să se aducă armată. Glogovan trebui să aștepte pînă ce pădurea fu curățată; abia după ce compania de soldați părăsi orașul, primi și el îngăduirea să se întoarcă.

15 Acum înaintau în trap repejor pe sub boltile uriașe ale pădurii. Deasupra, printre vîrfurile copacilor, ca printre două maluri dantelate, fișia albastră a cerului curgea ca un pîrîu curat și adînc de munte. Ici-colo, frunzișul crengilor se împreuna astupînd albia de cristal. Dar îndată rîul își relua cursul, se lărgea, făcea un lac imens de azur, se îngusta iarăși, șiroia înainte, conducînd parcă după mersul lui trăsura, ca un drum de ziuă al robilor.

20 Cu ochii țintă la el, Fantoșa îi urmărea sinuozitățile capricioase. Glogovan privea galbenul drumului bătorit, crescînd ca undele în cercuri tot mai largi și revărsîndu-se pe sub roate. De cum intrase în codru, vorba Fantoșei i se împlîntase iarăși în coșul sufletului ca o lamă rece, chinuitoare:

25 „O aventură și nimic mai mult, aveam ce povesti!”

30 Și ca la un semn atunci, amintirile care îl necăjeau obișnuit năvăliră buluc în minte-i. Cum, atît de des, o surprindea privind puțin mai îndelungat decît se cuvine în ochii convorbitorilor mai dezghețați și mai buni de gură. Cum, ori de cîte ori o descoperea cercetînd cu grijă prin dantelăria perdelelor lăsate, trecerea mai asiduă a vreunuia din foștii lui tovarăși de petrecere prin fața caselor. Și era parcă un făcut cu trecătorii aștia tineri! Nu era unul care să nu întoarcă ochii și să nu treacă în revistă ferestrele. În dosul privirilor scormonitoare, Glogovan le citea lămurit gîndul: „Aci stă ea!” Și o ură oarbă îl cuprindea pe toți acești is-

5 coditori ai fericirii lui. Le hotăra în gînd răzbunare, pe care o împlinea prin nepoliteți afectate, prin porniri vehemente în discuțiunile de cafea, prin disprețul profund ce-l lăsa să se întrevadă ori de cînte ori vorbea prin saloane despre unii din ei. Și nu arare i se răspunsese pe acelaș ton, nu arare se văzuse stricînd prietenii, pe care le socotise de nedesfăcut înainte, sau ajungea să se descopere singur nedrept și să regrete unele gesturi pripite.

10 De multe ori avusese explicații violente cu Fantoșa și, totdeodată, după ele, ajunsese la convingerea că e un biet caraghios.

15 Cînd o surprindea spionînd la ferestre, înainte ca el s-o întrebe, Fantoșa mărturisea:

20 – A trecut Jan, amicul tău. Ca întotdeauna, afectat și foarte impresionat de propria lui persoană. Îmi place mult să urmăresc pe imbecilul ăsta...

25 Glogovan îi căuta atunci atît de atent, atît de adînc în ochi și în cuvînt, că-i venea să se creadă un ciîne care vrea să ghicească gîndul stăpînului. Cît de ascuns îi părea sufletul ăsta, cît de învăluit în atîtea valuri de mister, că o viață întreagă i-ar fi trebuit să le desfășure, unul după altul, fără să ajungă a-l dezgoli vreodată. Vedea așa de bine cum îl mînte acest suflet, cum își rîde de dînsul, cum îl înșeală sub ochii lui. Și sta, neputincios, în fața grozăviei acesteia, zîmbind prosteste, rîzînd singur, fricos, galben, fals, în vreme ce ea se prăpădea de rîsul ei clar, sonor, rău, sănătos, văzîndu-l atît de „comic”.

30 „Ar fi fost o aventură nostimă, am fi avut ce povesti.”

35 Nu mai încape nici o îndoială că ea ar fi dorit această aventură, își spunea înfiorat acum Glogovan. Dar cînd gîndul începea să îmbrățișeze scena care ar fi putut să se petreacă în întregimea, în brutalitatea ei, își părea lui însuși mai stupid ca niciodată: „Trebuie să fiu nebun: cum pot să-mi închipui că ar dori așa ceva?” Zîmbea atunci înseninat și-i arunca o privire prietenească. Dar era de ajuns să-i întilnească profilul vișător, pierdut în lumea străină de el, a gîndurilor,

ca să-și spună numaidecât: „Dar poate ea crede că totul s-ar petrece așa frumos, ca-n romanele ei”.

„Cum m-ai fi apărat atunci, Mihai, viteazul meu ?”
O, asta vrea ea să vadă, asta o muncea pe dînsa! Și închipuirea lui Glogovan îl purta în lupte groaznice cu bandiții fioroși, îl vîra în cele mai teribile impasuri, îl doboră sîngerînd la pămînt, ca de-acolo să vadă, în chinul ultimelor clipe, desfrîul cel mai nemernic, să audă rugăciunile cele mai lașe ale unei femei fără rușine, care cerea, în schimbul oricărei ticăloșii, grația să se întoarcă, să aibă ce povesti în saloanele orașelului, în privirele de lăcomie și de admirație ale imbecilului de Jan și ale celorlalți imbecili.

Aproape să-și plîngă de milă, Glogovan făcu sforțări desperate să scape de nemiloasele imagini.

— Curios, spuse el tare, după ce privi înaintea și în urma docarului. De un ceas de cînd mergem prin codru și nu ne-am întîlnit cu nici un car, cu nici o căruță ...

— Nu sunt toți curagioși ca noi, îi răspunse Fantoșa, privindu-l glumeț.

— Rizi, și totuși să nu ți să pară curios, scumpă doamnă, că am putea avea și azi oarecare surprize. Armata a plecat ieri, și nu e exclus ca să găsim și azi ceva de povestit...

Ea îl privi zîmbitoare, cu buzele strînse, cu bărbia mică tremurînd, gata parcă de răspuns, dar păstrînd vorbele pentru mai tîrziu, după ce el va fi spus tot ce mai avea în gînd.

Cum Glogovan tăcea însă, ea privi poznașe în lun-gul drumului.

— Mihai, un om! strigă apoi deodată, imitînd ex-clamațiunea lui din noaptea aventurii.

Glogovan se prefăcu că nu-i ia în seamă cuvîntul, temîndu-se de vreo păcăleală. Ridică totuși ochii pe furii și observă într-adevăr, foarte departe, chiar la îmbucătura drumeacului de cară, o pată albă, nemiș-cată, ceva ca o cămașe de copil întinsă pe o cruce de speriat ciorile.

— Și e nemișcat, șopti ea.

Ciudat, lui Glogovan i se păru că îngrijorarea din vor-bele ei nu mai avea accentul, glumeț și prefăcut, dintîi.

— Sunteți foarte neliniștită, nu ? întrebă el rău-tăcios. Vă simțiți, desigur, în pragul aventurii pe care o visați atît...

— Se mișcă...

— Ce ?

— A dispărut...

Glogovan ridică privirea și văzu cămașa țărănească zdrențuindu-se printre copaci, apoi pierind cu totul.

Figura ei, care pentru moment se întunecase, de-veni iarăși vioaie.

— Cum vezi, spuse ea, n-am noroc, n-am parte de aventură.

— Văd, ești foarte dispusă, Fantoșa. Și crezi că cu spiritele tale vei da o nuanță de glumă unor cuvinte care ți-au venit în suflet, fără voia ta. Dar te înșeli...

Ea-l privi lung prin întreșătura genelor. Apoi iz-bucni într-un rîs sonor și silit.

— Cum, dragă, crezi tu oare cu tot dinadinsul că aș dori o aventură de aceste, că aș dori să fim atacați de hoți?... Pesemne că nu ești întreg, iubitul meu...

Îl privea înainte, lung și stăruitor, și fața i se în-suflețise de mult drag.

— Și pe urmă, de unde știi cum m-aș purta într-o astfel de împrejurare ? De vreme ce nu s-a întîmplat nimic...

— Nu s-a întîmplat nimic, desigur, îi rupse atunci îndată vorba Glogovan, plesnind nervos frînele. Asta-i marele noroc, marele ascunzător al nepătrunsului. Dar dacă întîmplarea n-are de lucru, și într-o bună zi dez-văluie totul pe neașteptate, atunci te sperii de ce-ți arată. Nu s-a întîmplat nimic, zici ? Degeaba... a fost de ajuns să-ți aud vorbele, ca să știu cum te-ai fi pur-tat... atunci.

Și în ureche păru că-i răsună, cu sonoritatea de cristal a glasului ei, riposta aceea care îl făcuse cu cîteva seri înainte să tresară de indignare și groază:

„Ce aș fi putut să fac ?”

Le auzea și acum atît de clare cuvintele acestea, așa cum auzea tropotul cailor și rostogolișul roților, și ele îi plesneau timpanele cu răutatea lor trium-fătoare.

5 într-adevăr, ce ar fi putut face în fața împrejurării irezistibile, mai tare decât voința și puterile ei? Glogovan nu găsea nici un răspuns la această întrebare, care îi părea uneori atât de stupidă și atât de nefirească și care îl munea totuși cu stăruința ei neîmpăcată și corosivă.

10 „Ce aş putea să fac atunci?” I se părea că în vorbele acestea ea a învăluit o bucurie ascunsă, curiozitatea vagă de a-l vedea zdrobit de furie neputincioasă, în fața neprevăzutului teribil, înaintea căruia nu există puțință de opunere.

Fantoșa îl privea, zîmbind compătimitoare, lăsându-și trupul legănat de hurducăturile și destinderile arcurilor.

15 — Cît de copil ești, spuse ea la urmă, ridicînd din umeri cu un aer neînțelegător. Ne certăm pe închipuiri! Apoi, urmărind cu atenție pe spinarea calului din față împletitura frînelor, murmură pe gânduri: Ai, desigur, mare dreptate. Întîmplarea le dezvăluie într-adevăr pe toate. Dar pe noi ne-a cruțat pînă acum. Și pînă cînd nu va veni să ne îmbrîncească, haină și neînduplecată, pe unul de lîngă celălalt... nu ne e îngăduit să... Cine știe, poate atunci cel care se arată mai plin de virtuți acum se va purta mai nedemn... și tocmai cel care se arată mai voinic va fi mai laș... Dar numai atunci ne vom putea încerca puterile...

Micșoră ochii, concentrîndu-i în aer, într-un punct fix, care se porni, modulîndu-și goana după mersul cailor.

30 — Vom fi eroi? Vom sucumba în fața teribilei împrejurări? Cine știe? E cutremurător și într-un caz și într-altul. Și iată de ce trebuie să ne bucurăm că suntem departe de ea...

35 — Să ne bucurăm, așadar, strigă el, și hăturile plesniră din nou deasupra spinărilor mobile ale celor doi cai. Să ne bucurăm de marea fericire că nu știm ce ascundem fiecare în pielea noastră. Ura! Trăiască! Vino să te sărut, iubita mea, înainte de a te cunoaște...

40 — Poți să fii ironic cît vei vrea. Așa e, cum spun eu. Dacă Dumnezeu va fi bun cu noi, ne va ajuta să

nu ne întîlnim niciodată cu ea, ne va ajuta să trăim ascunși unul de altul. Deunăzi, numai am trecut pe aproape și tot... și totuși...

Fantoșa tăcu deodată și ochii i se holbară.

5 — Uite-1, șopti ea înfiorată.

Glogovan ridică privirile. Un soldat scurt, dar grozav de pieptos, ieșise chiar din îmbucătura drumului de cară și aștepta liniștit docarul.

10 — Întîmplarea! șopti în glumă Glogovan, dar simți cuvintele ce mai avea de spus topindu-i-se în gît și pipăi revolverul. Zîmbi totuși, cînd văzu pe Fantoșa strecurînd îngrijată mîna în poșetă.

— Stați, strigă soldatul ridicînd mîinile în sus.

15 Era descins și pușca din spate-i nu prea părea militărească.

Glogovan înceteni mersul cailor.

— Oprește, boierule. Cine sunteți dumneavoastră și unde vă duceți?

20 — Dar dumneata cine ești? întrebă el autoritar, trăgînd totuși de hățuri.

Soldatul răspunse cît se poate de prietenește:

— Apoi eu sînt post fix aici, c-avem ordin...

Și pentru că Glogovan îi examina bănuitor îmbrăcămintea suspectă și pușca de vînătoare din spate:

25 — Sîntem milițieni, din sat, de la Merușeni. Ne-a luat de la muncă, boierule, și ne-au pusă prin codru să vedem cine trece.

— Eu credeam că ești întîmplarea, glumi Glogovan cu jumătate de voce, privind încurajator la Fantoșa. Eu sunt proprietar aici la Glogovani, mă băiete. Ai fi putut înțelege doar de la început cu cine ai a face...

— Așa ne-a dat ordin domnu plutonier de jandari, boierule, nu trebuie să vă supărați. Oricine-o trece, fie cine-o fi, să arate dovadă precum că cine este.

35 Glogovan îl examina încă o dată de sus pînă jos. I se păru că ochii milițianului alunecă de sub privirile lui. Avea însă arma în bandulieră și mîinile îi erau goale. Lăsă deci frîul și începu să-și cerceteze buzunarele.

40 — Păi, ce să-ți arăt eu dumitale? Vreo scrisoare... ceva...

Soldatul se apropiase de tot de docar. Glogovan despătura o hîrtie timbrată, un act pe care-l încheiase cu omul lui de afaceri.

5 — Să iertați, săru'mîna coconită, se adresa postul fix Fantoșei, cu o lucire stranie în ochi. S-a întors lumea pe dos de la război încoace. Hoți, tilhari, în toate părțile. Mișună ca lighioanele...

Gura i se lărgi rînjitor și ochii o măsurară fugitiv.

10 -- Uite aici, mă băiete! îl întrerupse Glogovan. Asta e un act, cum să-ți spun... un zapis...

Soldatul căută cercetător hîrtia desfăcută, întinzînd liniștit minile spre ea. Și dintr-o dată, dintr-o mișcare bruscă și sigură, înțeșta degetele voinice pe brațele lui Glogovan. Il tîri jos dintr-o smuncitură. Căzutul simți numaidecît genunchiul banditului strivindu-i pîntecele sub o apăsare de neîndurat.

20 O șuierătură scurtă; vreascurile pîriiră parcă speriate. Apoi răsună o detunătură slabă, ca pocnetul unui pistol de copil. Glogovan înțelese că Fantoșa se apără de celălalt, de vlăjganul uriaș, îmbrăcat țărănește, care țîșnise pe neașteptate din tufiș. Un capăt de frînghie îi zvîcni dinaintea ochilor, în vreme ce un pumn al soldatului îi cotrobăia pe dedesubt. Frînghia îl încolăci îndată peste brațe, peste pîntece, peste picioare, ca pe un pachet.

Fu trîntit în fundul docarului, care porni aproape în aceeași clipă. Și tot în aceeași clipă, banditul care îl legase se aruncă dintr-un avînt asupra-i, căzînd peste el ca o pasăre de pradă.

30 — Vă dăm tot ce avem, și cal și trăsură, gîlgii Glogovan înăbușit. Ce mai aveți cu noi ?

Banditul nu răspunse. Docarul fugea cu o repeziciune uimitoare, hurducîndu-se pe hîrtoape, pîriind și plesnind din încheieturi ca o haraba, lovind cu putere amețitoare pe Glogovan în moalele capului. De sub picioarele hoțului, care-i sfîrșise de golit buzunarele, vedea niște lungi, înfrunzite, plecîndu-se deasupra-i rînduri-rînduri, înălțîndu-se apoi cu aceeași grabă. Sus de tot, în nepătrunsul albastru, un nor alburii părea că fierbe, învîrtindu-se pe loc.

Un singur gînd mai dăinuia acum în capul lui Glogovan: „De ce nu m-au ucis de îndată, dacă aveau gînd să mă omoare?”

5 Dar la o cotitură scurtă, capul îi fu izbit cu atîta putere de scîndura docarului, că și gîndul acesta îi porni în vîrtej, ca și norul de deasupra. Loviturile începură să urmeze apoi cu nemiluita, din ce în ce mai puternice, mai îngrozitoare, alungîndu-i orice gînd nou. Glogovan încercă zadarnic să se miște din poziția ucigătoare: banditul îl ținea strîns în cleștele genunchilor.

Abia într-un tîrziu strînsoarea de fier se destinse.

10 — Acum poți să te duci dracului! auzi el mormăind pe soldat.

15 Și înainte ca să apuce să se înspăimînte, fu repezit peste muchea docarului. Căzu pe spate, într-o groapă de bulgări sfărîmați, tari ca molozul. Cu puțin n-a fost să-i apuce piciorul roata din urmă.

20 Rămase cîtva înghemuit în groapa de bulgări aspri care i se înfingeau în piele. Privea uimit cerul nemaivăzut de albastru, pe care naurașul învîrtitor se potolise și se destrăma ușor în fire de tort, ce se topeau în amețitoarea nesfîrșire. Asculta cum tîmpiele i se potoleau; scîndura docarului parcă-l pălea încă, dar din ce în ce mai slab, mai alinător. Avea impresia unui ecou care se pierde neconținut prin sine însuși în prăpăstii.

30 Cu cele din urmă zvîcneli ale capului, o fericire neînțeleasă îl năpădi deodată, de-a valma cu toate gîndurile care îi rămăseseră acățate pe privazul cugetului, cînd scîndura docarului îl izbise.

Asta a fost tot. A scăpat!

35 Frînghia cu care era legat nu fusese înnodată; își aduce bine aminte. O va putea desface așadar la prima mișcare. Bandiții îl aruncaseră aici, atît de departe de drumul mare, ca să-l încurce prin codru. Pînă să dea acum de veste c-a fost jefuit, aveau destul timp să ajungă la bîlci, la Rîureni.

40 O mîna izbuti în sfîrșit să se descurce de sub împletitura frînghiei, restul fu treabă de un minut.

— Fantoşa! strigă el biruitor, fiind sigur că ea trebuie să se afle aruncată la fel, pe undeva, pe aproape. Nişte hoţi aşa de grăbiţi şi de metodici, cari n-avuseră nici timp să-i omoare, numai de dragoste n-ar fi putut sta, fără îndoială.

„Ăştia-s hoţi deştepti, care îşi înţeleg meseria”, gîndi Glogovan admirativ, vroid să înlătore orice posibilitate de replică cugetului său, întotdeauna nesuferit de îndoielnic.

„Dar dacă o fi aruncat-o în urmă?”

Spre stînga, de unde veniseră, drumul se desfăcea în două: la dreapta cotea pe după troiene verzi de tufă.

Glogovan se luminează: fără îndoială, Fantoşa trebuie să fie chiar după acest tufiş.

Înainte de a sfîrşi gîndul, a şi ajuns la cotitură, iar buzele îi frămîntau cuvintele de întîmpinare:

— întîmplarea, Fantoşa, ai văzut-o? Ea a fost...

Dar abia acum se dumeri bine de ce hoţii l-au adus pînă aci. Se trezi într-un fel de luminăş lunguiet şi umflat într-o parte, pe care se înnodau sumedenie de drumeacuri, poteci şi potecuţe. Şi toate dispăreau de la prima aruncătură de ochi, ascunzîndu-se printre tufărişuri sălbatece şi abundente.

^ El strigă din toate puterile şi pădurea îi duse strigătul pînă în depărtări. Dar nici un răspuns nu veni de nicăiri. Porni aiurit pe drumul care i se păru mai larg.

Trecuse mai bine poate de un ceas de mers. Şi iată, i s-a părut sau a văzut într-adevăr un vestmîiit alb ferindu-se pe după un dos de copac.

— Fantoşa, strigă din toate puterile pieptului.

Nici un răspuns. O clipă, două: nici un răspuns.

— Fantoşa!

Şi iarăşi nici un răspuns. Nu poate fi ea. Doar distanţa pînă la copac e destul de mică. Şi cu toată vocea lui stîlclită, a strigat destul de lămurit, cum strigă şi acum:

— Fan-toşa! Şi nimic, nici un răspuns.

Totuşi e cineva acolo, cineva care poate spune dacă docarul a trecut pe aci, ori nu. Glogovan ezită să se urnească, dar vestmîntul alb apare iarăşi de după cor

pac. Stă cîtva nemişcat, ascuns pe jumătate, apoi porneşte. Şi inima lui se zbate acum ca un cîine sălbatec în lanţ, la vederea zdrenţelor care înaintează.

O recunoaşte. Şi înţelege totul. Era de înţeles totul, dealtminteri, numai din şovăiala ei de a se arăta.

Hainele sfîşiate de pe dînsa şi zgîrieturile adînci de pe faţă spun de-a fir-a-păr ce se întîmplase. Ea vine cu pas tot mai grăbit, de ce se apropie de dînsul. Şi la oarecare distanţă, se opreşte, izbucnind într-un plîns zgomotos, puternic.

O fixează cu ochi măriţi, nemişcaţi, strivit de grozăvia, de elocvenţa spectacolului. Pieptul îi fierbe în clocot, cîinele din inimă se frămîntă să smulgă cuşca din temelie. E gata să izbucnească, şi buzele pe care le strîngea cu desperare se mişcă neconţinut, ca unui copil căruia îi vine să plîngă. Dar nu poate articula un sunet, iar ochii căscaţi descopăr pe gîtul înalt şi alb o vînaţie adîncă. Se apropie. Se cunoaşte perfect tiparul unui deget gros şi scurt, cu unghie voinică. Pe buza de deasupra, urma unui colţ de fiară musteşte roşie întunecată ca o picătură de vin negru.

Şi lupta îndîrjită, inegală, între o femeie şi cele două sălbăticiuni de pădure, i se limpezeşte deplină, amănunţită. Un fior îl scutură ca destînderea înfrigurată a clipei din urmă. Iar zbuciumul plînsului ei e atît de puternic, şi atît de sincer e accentul suspinelor! Subţire şi firavă, o biată coardă omenească, tremurînd sub apăsarea întîmplării de nerostit. Furişe şi stîngace, Glogovan simte toropeala milei încropindu-i uşor-uşor sufletul.

Mîna lui o cuprinde mîngîietor, vorbe de alintare îi scapă nedibace printre dinţii încă strînşi. Cu cel dintîi cuvînt al lui, suspinele o năpădesc şi mai furioase, se îngrămădesc fără noimă în fărîma de trup, o înăbuşe.

Apoi se opresc deodată; ea îl priveşte mirată, neînţelegătoare, uimită, prin ceaţa lacrimilor. Vorbele lui sunt atît de bune acum, sunt ale unui părinte bun care îşi mîngîie copilul.

Dar în dosul lor, Glogovan simte îndată curiozitatea muşcîndu-i sufletul. O mîhnire subită îi căşunează acolo,

în adînc. Ce-1 privesc pe el cele întîmplate, de vreme ce ea s-a purtat astfel! Ce-a fost s-a petrecut fără voința ei, e ca și cînd n-ar fi fost nimic.

Și totuș e ceva, acolo, înăuntru, care vrea să știe totul pînă la ultimul amănunt. Poate, desigur, pentru a nu mai rămîne nici o îndoială, nici cea mai mică umbră de îndoială că voința ei a rămas curată, că e profund răzvrătită, pînă în cea din urmă fibră, împotriva împrejurării oarbe și triviale prin care a trecut. Dar atît și nimic mai mult. întrebările pornesc așadar indiferente, ascunse în cuvintele cele mai frumoase, cele mai prietenești.

Iar răspunsurile ei se feresc la început, în ochiuri largi, concentrice, cari se strîng din ce în ce mai mult apoi, pentru a-i zugrăvi în sfîrșit totul, în cîteva semne de aprobare, în cîteva gesturi de groază.

Căci scena luptei o reface el, aducînd, din creierul răvășit de nebunie și curiozitate, bucăți cu bucăți, toate fațetele cu putință într-o astfel de împrejurare. Ea nu face decît să nege ușor din cap, sau să încuviințeze prin imobilitatea sfîșietoare a privirilor a doua oară înspăimîntate.

Pînă în clipa din urmă, cînd ghearele brutei i s-au infipt în gît, a rezistat cu toată puterea furiei și a tinereței. Degetele apăsau însă atît de tare, intrau atît de încet și atît de sigur și de adînc în carne, că minile ei bijbiiau degeaba în aer. Și atunci, în fața clipei din urmă... a fost peste puterile ei... Genunchii i s-au împleticit de la sine; și, cu cel din urmă pic de cuget, a crezut că prefăcîndu-se moartă...

Aci Fantoșa s-a oprit, privindu-1 rătăcită. El a înțeles însă îndată gîndul care a oprit-o. Căci povestea era ajunsă la cea din urmă răspîntie. Ea putea continua: „și astfel, banditul a renunțat atunci”...

în ochii Fantoșei scînteia stranie s-a aprins și mai mult: ei sunt acum două diamante care varsă focuri de lumini. Glogovan așteaptă înfrigurat, cu privirile legate de buzele ei.

— Ș-atunci? întrebă el.

— Atunci... răspunde ea... și izbucnește iarăși în plîns.

Sinceritatea aceasta ar trebui să-i placă lui Glogovan; el înțelege că ar trebui să-i placă și totuși figura lui exprimă acum dezgustul cel mai deplin. Ea vede și-și acoperă fața cu amîndouă minile: mașinalicește, cuvintele de mîngîiere izvorăsc iarăși din glasul lui; dar amîndoi înțeleg bine cît sunt de nepotrivite, de false și abia pot să ascundă minia surdă care se înfășoară în ele, ca într-un vâl transparent și zdrențuit.

— Să lăsăm, Fantoșa, e stupid să mai continuăm, înțelegi, e scîrbos. Tu nu strici nimic, biată femeie, și te-ai purtat cum trebuie... dar e așa dezgustător că nu mai putem continua...

Soarele apunea parcă la marginea pădurii și părea printre copaci o grămadă imensă de jărăgai topit, scăzînd pe nesimțite, ascunzîndu-se pe îndelete în pămînt.

Porniră atunci într-acolo, căci conacul era chiar la apus de codru. El mergea acum repede, stăpîn pe puteri nouă, neașteptate.

— Să lăsăm, să lăsăm, e așa de scîrbos; ce puteai la urmă să faci?... între moarte și viață... ar trebui să fiu nebun ca să-ți pretind...

Ea se aținea după dînsul, șchiopătînd, împiedecîndu-se de buturugi, alergînd să-1 ajungă și scîncind ca un copil care a fost pedepsit.

— ...Vom povesti, desigur, cum am fost atacați... aruncați în mijlocul pădurii... dar încolo nimic, înțelegi... Fantoșa... absolut nimic... Numai noi doi... vom ști... ai făcut totul, tot ce se putea... dar în fața morții... oricine... dar nimeni, nimeni nu va ști și asta e de ajuns ... ei vor asculta poveștile noastre înflorite... căci trebuie să povestim, să inventăm... și vor crede... ne vor crede doi eroi... și noi ne vom uita unul la altul și vom surîde...

De bună seamă trecuse demult, foarte demult de miezul nopții, căci lor li se părea vecie de cînd umblau prin întunericul de moarte. Parcă se îmbătaseră de oboseală; călcau strîmb ca doi beți, se împiedicau la fiecare pas, se izbeau unul într-altul, se răzlețeau pentru a se ciocni iarăși.

•—Vom rîde că i-am înșelat... înțelegi?... și nimeni nu va ști că mințim ... așa de sfruntat, nimeni, decît tu... care-mi vei zîmbi atunci... cu zîmbetul tău, cu zîmbetul acela al tău...

Se opri deodată în loc, apucînd-o brutal de mînă. Și o privi cu toată puterea ochilor lui, în cele două pete mari pe cari le făceau ochii ei în noapte, ca două pete de cerneală...

— Și cine îmi va spune atunci... dacă tu-ți vei rîde de ei... sau... sau de cel care nu va mai ști ce să mai născocască...

Amețită cu totul, ea nu înțelegea nimic. Privea nedumerită, lipsită de orice pricepere, spre tavanul foșnitor al peșterii de frunze prin care se țirau de atîta vreme. O zgudui cu putere:

— Ascultă, ascultă ce-ți spun...

Ea se lăsa moale în mîinile lui ca un pachet de boarfe. O împinse scîrbit și ea îngăimă plîngător, abia auzit :

— Cînd se mai sfîrșește ?

— Ce să se sfîrșească ? Codrul ? Noaptea aceasta neagră ? Ar putea oare să se sfîrșească vreodată ?

— Niciodată nu vom mai ieși din pădurea asta, din noaptea asta, știi tu ? Ea va ține mult, mult de tot, totdeauna, oricît s-or sfîrși copacii, oricît s-ar face zi-uă... înțelegi tu ? de-acum va fi veșnic noapte și codru...

Dacă ar fi fost cît de puțină lumină, ea s-ar fi speriat desigur de mărimea exagerată, de privirea sticloasă a ochilor lui. Dar oricît îi despărțea[u] pentru moment gropile, rădăcinile și ierburile încîlcite, ea bîjbîia după el prin întuneric, se ghemuia într-însul înfiorată și zăpăcită. Nimic din ce vorbea Glogovan nu-i intra în urechi.

O secundă încă de apăsare și totul s-ar fi oprit aici. Tot, chiar și zîmbetul acela al ei, zîmbetul acela al cărui înțeles adevărat numai el îl va ști... totdeauna, toată viața...

— O secundă numai, Fantoșa... dar tu, tu n-ai avut tăria să mergi pînă la capăt... singură n-ai avut tăria...

Rămase iarăș locului, tremurînd, apucînd-o de mînă. Ce înseamnă învîlmășeala asta în gîndurile lui ?

O pădure... docar... hoți... ea a fost... a fost siluită... de ce nu și...? cine ar putea ști dacă... hoții sau...

Glogovan nu mai poate asculta mai departe glasul acesta sălbatec, revoltător, care îi șoptește de-acolo, dinlăuntru. El scutură din cap cu energie. Așa ceva e cu neputință! Doar ea a făcut totul...

Tot corpul îi tremură apucat de friguri... Trebuie să fie curat nebun... Dar e monstruos... dar voința ci a fost fără prihană, fără pic de prihană... dar ca a rezistat pînă la cea din urmă clipă... o singură clipă mai mult de apăsare și totul, totul ar fi fost stins, orice zîmbet... și pe gît stă încă urma degetului scurt și gros și noaptea c neagră... codrul... cine ar putea bănuși...

— Du-te, Fantoșa, fugi...

Dar ea se înfige într-însul, i-e frică de codrul negru cu miros muced de peșteră, și atingerea lui numai îi mai aduce aminte de viață...

O împinge înainte, și grumazul ei alb parcă strălucește. în ochii lui e atît de strălucitor, că-l orbește. Și distinge perfect urmele degetelor pătrate. Uite, și pe ceafă... Cine ar bănuși în împletitura aceasta de degete, de vînații... Și gîtul strălucește ca un zîmbet... neînțales, viclean, rău... toată viața...

Mîna i se întinde, dar tremură așa de tare și e așa de grea... cu neputință s-o ridice. Și degetele, cum îi tremură!...

„...ca o leoaică... a luptat ca o... șuieră acum ascuțit vocea lui înfiorată și prelungă că un vînt ce trece pe departe, dar astea toate nu pot șterge colțul... colțul fiarei pe buză... acolo... Ei nu vor ști nimic, dar eu... Semnul... mic și groaznic...”

— Fantoșa, ce-ai făcut ? Auzi, ce-ai făcut ?... izbucni în cele din urmă, cu toată puterea glasului, izbutind, în sfîrșit, să frîngă în coate cele două mîni, amorțite parcă de ger... Cum ai lăsat...

Și tot în aceeași clipă, ea strigă, oprindu-se deodată:

— Mihai, ai văzut...

în oprirea-i bruscă, el s-a izbit cu putere de dînsa, împingînd-o cîțiva pași înainte...

—Mihai... o vezi?... lumina...

— Ce-ai făcut cu mine, cu liniștea mea? bolborosește Glogovan greoi, neștiind ce să facă cu mîinile care i se bălăbănesc în aer fără rost.

Și deodată ea dă un țipăt lung, sfredelitor, un chiot nesfîrșit de bucurie.

— E chiar la noi, Mihai, conacul, uite!... lumina din turn... uite ferestrele noastre...

S-a năpustit oarbă, înainte: zadarnic îi pun piedici împletiturile de ierburi, zadarnic crengi tinere i se pun de-a curmezișul, zadarnic tufișuri ghimpoase o trag de haine înapoi. El o urmează mașinal, zdrobit; mîinile i-au căzut de-a lungul corpului și acum el e copilul care o urmărește docil, biruit.

— Suntem la noi, Mihai, la cuibul nostru...

Au ieșit la lumină. Căci față cu noaptea neagră în care au bîjbîit pînă acuma, lumina stelelor e o adevărată feerie. între cele două brațe ale codrului, negre, greoaie, întinse la nemărginire, catapeteasma cerului strălucește de podoabe, și Glogovan privește aiurit risipa de candelă pe bolta gigantului templu.

Ochii lui caută uimiți la Fantoșa. I se distinge așa de bine figura! Ea merge cu pași mari, regulați, siguri și din ce în ce mai grăbiți. Și s-a făcut atît de înaltă acum! O privește lung; pe fața ei e cea mai deplină seninătate... Dumnezeu, ea zîmbește...

Codrul e în urmă de tot. Pe fondul nopții, conacul cu acareturile lui se desemnează ca o turmă somnoroasă de bivoli antediluvieni. Două ferestre strălucesc prietenoase pe silueta unui turn: e camera lor de culcare...

Dar ochii lui Glogovan clipesc acum străini de orice înțelegere: acolo, *înăuntru*, el bîjbîie necontenit în noaptea înfiorătoare a codrului nesfîrșit. Iar dinaintea-i, zîmbetul vesel al Fantoșei, ce se tot întoarce să-1 îmbie, parcă sare din loc, în zboruri scurte, amăgitor și zglobiu, ca o libelulă.

VEDENIA

1929

VEDENIA

5 De cînd intrase în Bulgaria, regimentul înainta în aceeaș formație de luptă: avantgarda cu vîrf și cap, apoi grosul coloanei.

10 Dar molima cea grozavă avea la rîndu-i strategia ei. Puțin îi păsa de vîrf și cap; era prea îndîrjită să-și piardă vremea doar cu cîtiva. Lăsa deci să treacă toată avantgarda și se năpustea nemiloasă asupra grosului. La fiecare kilometru cădea cîte un soldat. Și rîndurile se rupeau îndată spăimîntate în jurul proaspetei victime a dușmanului nevăzut. O lăsau zvîrcolindu-sc în praful drumului, pînă cînd ambulanța, păzită de ariergardă, ajungea la „înălțimea” loviturii de soartă.

20 Iar regimentul șerpua înaintea pe șleahul întortochiat și unduios sub pîcla moleșitoare a soarelui. Soldații, cocoșați sub ranițe, își zvîrleau picioarele la întîmplare spre dreapta și spre stînga, înaintînd prostește, privind cu încăpăținare cercurile de lumină, pe care astrul violent al nămiezii le întindea și le destindea pe spinările verzi ale camarazilor din iată, ca și cînd o mină nevăzută le scria acolo destinul cu litere încîlcite de foc.

25 Și tuturor, urechea le era atentă înăuntru; acolo era inamicul. Acolo, sub pielea fiecăruia se pitise, de cînd intraseră în țara blestemată. Și ci pășeau înfricoșați și neînțelegători, pîrîndu-li-se nebunesc să se afunde tot mai adînc în împărăția necuratului, în

căutarea cu orice preț a unui dușman cu chip omenesc, când adevăratul dușman deschisese de mult lupta și nimic nu-l putea face să dea îndărăt.

Regimentul, poposit la poalele unei pădurici rare, își întinsese corturile mărunte sub cortul nesfârșit al înserării de iulie. Carele trenului de luptă fuseseră așezate unul lângă altul, parcă în linii de bătaie și mare parte dintre soldați își găsiseră culcușul printre roate. De dincolo de tabăra căruțelor se auzeau ca de departe nechezaturile cailor și înjurăturile vistavoilor. Dincoace, soldățimea pedestră, doborâtă de drum, zăcea întinsă în așternuturi de iarbă și de neguri, cu ranțele sub căpătii. De undeva, de sub o căruță, ajunse pînă în frunzarul înjghebat în pripă și fără coperiș, între pereții căruia căpitanul Naicu, moleșit de deliciul cizmelor trase, sorbea pe patul de campanie ultimele fumuri ale muclei de țigare:

Străinei ca mine nu-i... măi...
Decît puiul cucului...

Cîntecul ieșea de sub roate plin și tihnit, revărsîndu-se asupra regimentului ca o tragică resemnare.

Domnul căpitan îl primi în auz, fără luare-aminte, căci era furat de priveliștea stelelor, cum soseau din adîncimi de nemărginire una după alta, ca niște militari la datorie, ocupîndu-și locul știut în constelații, ca în niște curioase formațiuni de manevră, începuseră să se înghesuie acum cu duiumul, ca soldații în cîmpul de instrucție, dimineața. Se așezau în linie, în linii de grupe, prin flanc cîte una, în trăgători... Colo, unele parcă au rupt rîndurile și au pornit în pas alergător, pîlind în negură; dar un ofițer mai strălucitor le cheamă brusc și îndată prind lumină, revenind din întineric și aliniindu-se. Un adevărat cîmp de exerciții cerul ăsta! Și cîtă strălucire, ca-n zilele frumoase de pace și de paradă ale primelor două galoane!

Naicu privește acum o stea răzleață ca o strajă, chiar pe muchia neagră de deal ce taie pe la mijloc intrarea frunzarului, și-și aduce aminte santinela de la

poarta din dos a cazărmii, pe unde venea la serviciu, de cînd se însurase. Cu pîntecele cald încă de ceaiul aromat, cum numai doamna Naicu știa să prepare, cu țigara în colțul gurii, lovind bărbătește pămîntul jilav cu toată talpa cizmelor împintenate, domnul căpitan trecea mulțumit de sine, răspunzînd cu un deget onorului santinelei și gîndind cu plăcere la înjurăturile pe care avea să le distribuie părintește în ziua aceea, făcîndu-și poftă de mîncare, în vederea pilafului fără pereche, de curcan, făgăduit de Aurelia.

Amintirea aceasta, pornită într-o doară dintr-un fir de cuget, se mări deodată, umplîndu-i tot corpul de o amărăciune dulce, care creștea supărător de plăcută, trecînd peste orice zăgaz. Cîntecul de sub căruțe încetase și, curios, tocmai acum primele lui cuvinte i se înfipseră în urechi, izbindu-i cu atîta putere timpanele, de parcă vîntul trîntea un rînd nesfârșit de uși:

Străinei ca mine nu-i
Decît puiul cu-cului-decît-pui-u-1 cu-unu-cului.

Mai departe domnul căpitan nu știa; dar repetînd neconținut acest început de strofă pe toate variațiile melodiei își simți ochii umezi, gîndind la Arsene'lă-utarul și la aperitivele pe care le lua în grabă la Panaioti cu amicul Sbierea și cu amicii țivili: „Dar știi, mai repede, că mă așteaptă Aurelia cu pilaful!”

După ce se zbătu amarnic în pieptu-i cîtăva vreme, jalea începu să se ogoaie, dar amintirile veneau acum buluc; toată viața lui casnică din ultima vreme și toate petrecerile de la Panaioti, cu sau fără Aurelia, îi năpădiră gîndul. Cîtă larmă și cîtă veselie! Mai cu seamă cînd el, vestitul Naicu, dădea drumul renumitei lui „cutii cu păcăleli”. Hohotea lumea toată, tot orașul, numai că-și aducea aminte de „mistificările” lui, săptămîni, ba chiar luni întregi, după ce le săvîrșise. Și, ce e mai interesant, pînă și dușmanii lui nu-și puteau ține rîsul...

Cum a fost cu plutonierul... Tot la Panaioti, desigur. în ziua aceea a surprins trei din amicii cei

buni, la masă cu cîțiva dintre cei nesuferiți. Rîdeau cu o poftă fără margini, însă cum au simțit pe Naicu s-au potolit pe loc. Oricare om, cu cît de puțină inteligență, ar fi putut bănuși că este acolo vorba de dinsul:

5 cu atît mai mult domnul căpitan. l-a măsurat deci disprețuitor, pe sub sprîncenele încordate, apoi s-a îndepărtat la altă masă. Și n-a apucat să se așeze, că rîsul obraznicilor s-a pornit cu și mai mare furie.

— De ce rîdeau nemernicii ăia așa tare, Brașcule?

10 a întrebat domnul căpitan la ieșire pe prietenul său doctorul, cu care avea acelaș drum.

— De tine era vorba.

— Ce?

— Rîdeau de tine...

15 — Cum ?

— Vreau să zic de farsele tale, de aia din urmă, cu plutonierul...

— Cum rîdeau ?

— Ce te-nfurii, măi!... făceau haz de ele... că d-aia sunt farse, să rîdă lumea...

20 — E-he, he, he... da, da! se potoli domnul căpitan. Păi sigur... bietul Năstase...

— Care Năstase ?

— Cum care Năstase? Plutonierul. Se cam supărase el, da n-a îndrăznit !... pe urmă s-a bucurat și el... doar nu-și putea permite... mă-nțelegi...

25 A doua zi s-a dus drept la masa celor ce rîseseră în ajun și a întins prietenește mîna „nesuferiților", spre hazul general și mai cu seamă al doctorului Brașcu, care se tăvălea pe banca de stejar a bodegii, tot bodegănind:

30 — V-am spus eu? V-am spus eu?...

— Ce-ai spus tu, bă, nepricopsitul ? l-a întrerupt atunci domnul căpitan, puțin cam neliniștit dinaintea acestei noi izbucniri de veselie. Stai să le-o spun eu!...

35 Rîsul a întrecut atunci orice așteptare. încurajat, Naicu a început să povestească anecdota cu plutonierul, dar nici el nu înțelegea cum zgomotoșii ascultători îl mai puteau auzi în neînfrînată larmă, de hohoteau cu atîta voioșie! Lua de multe ori frazele de la început, accentua cîte un cuvînt celui care i se

40

părea că nu-l putuse prinde și pe urmă, cînd izbuti să sfîrșească, după numeroase repetări și explicații, izbucni la rîndu-i într-un hohot formidabil, deși, la drept vorbind, nici pînă la urmă nu păru dumerit de ce se prăpădeau atîta cu firea, cînd farsa cu plutonierul nu era tocmai una din cele mai strașnice ale lui.

5

Cînd povesti la prînz doamnei Naicu nostima întîmplare, cu icniri de haz nestăpînit, înăbușite în șervet, ca de obicei, femeia nu prea păru deopotrivă de înecîtată. Ba, de astă dată, chiar îl sfătui să se ferească de astfel de prieteni nesiguri.

10

Auzind-o, domnul căpitan rămase la început cu totul contrariat. Dar își aminti c-o amenințase la rîndu-i s-o păcălească în curînd, glumind pe socoteala cărților ei lugubre cu morți și cu draci, cu care-i umpluse tot podul, și-a mesei de chemat spiritele, pe care doamna Naicu o punea aproape în fiecare seară la încercare, fie de avea, fie de nu avea musafiri. Și gîndul acesta l-a liniștit pe dată, făcîndu-l să zîmbească cu înțeles pe sub mustăți.

15

20

Cu ochii pierduți în nemărginita împărăție a stelelor, domnul căpitan își aminti cu multă plăcere de curioasele gusturi ale soției sale, care se uita ziulica întreagă trîntită pe sofa cu „romanul" în mînă, cînd treburile gospodărești n-o chemau la bucătărie; apoi de competența ei spiritistă și de regularitatea cu care se ducea sărbătorile la biserică, de pomenile ce făcea întru sufletul celor duși, ca vrednică nepoată a maicii Minodora, stareța Mănăstirii dintr-un Lemn; de toate ciudatele obiceiuri, care nu se prea potriveau cu tinerețea ei, dar care mulțumeau de minune pe domnul Naicu, „ca unul, monșer, ce sunt asigurat de vreun atac dinspre flancul ăsta, la vîrsta mea, care, numai tînăr nu putem zice..."

25

30

Totuș, în îndoita sa calitate de păcălici și de om cu învățătura serioasă, domnul căpitan nu s-a putut să n-o supere, în vreo două discuții întîmplătoare, cu cîteva replici „peremptorii, monșer", pe care le găsi, răvășind în fundul memoriei sale, unde le uitase de cînd își terminase studiile secundare.

35

40

— Ce mai la deal, la vale ? Am să-ți aduc, doamnă, o carte de geologie și una de astronomie, ba, pardon, de cosmografie... adică stai, îmi dai voie... din fiecare cîte una... și ai să vezi dumneata, acolo, cum stau lucrurile ăștia...

Într-un rînd, domnul căpitan fu chiar atît de acerb făcînd pe ateul, că ea izbucni în lacrimi. El nu știa cum s-a potolească, dar îndată ce pacea se reazăză între ei, simți o lighioană mică, furioasă și incapățînată, că s-a strecurat în suflet. Atunci plănuî să-i tragă „o păcăleală gigantică, monșer Sbierea, să i se pară că într-adevăr a văzut pe dracu!” Și trei ani de zile, domnul căpitan își munci imaginația fără milă, căutînd un lucru grozav, „ceva ca la teatru, o scenă neobișnuită, o sperietură teribilă, cu o bruscă revenire la realitate, o *mistificare* cum nu s-a mai pomenit! înțelegi, monșer Sbierea?” — dar totul fu în zadar. Puterea sa inventivă nu găsi ceva pe placul lui și teribilul plan îi dăinuia și acum în minte, tot sub forma unor nehotărîte umbre lipsite de tăria amănuntului.

Hotărît, în noaptea asta domnul căpitan era osîndit să nu poată dormi deloc. Cerceta acum un alai de stelute ce izvorau grămadă și necurmat de după culmea dealului din față. Gîndul său ordonat, obișnuit numai cu coloana de marș și cu linii de plutoane pentru defilare, nu se putu împăca deloc cu această harababură, care-i aminti o gravură din cărțile de școală cu fuga evreilor din Egipt. „Trebuie să fie drumul robilor!”

socoti domnul căpitan și fu foarte bucuros că a nimerit, văzînd cingătoarea de lumină înfășurînd toată culmea cerului.

„Ce frumoasă armată în *derută*”, gîndi el mai departe, amintindu-și retragerea lui Napoleon de la Berezina. Domnul căpitan oftă cu tristețe, căci amintirea înfrîngerilor lui Napoleon îl întrista totdeauna.

„Uite-1 și pe el, își spuse, oprindu-și privirile pe Vega... Ba nu, parcă ar fi celălalt!” se încurcă apoi, cumpănind între puterea de lumină a Vegii și a lui Altair.

Strălucirea celor două stele, una împăratul și cealaltă marele său general, în puzderia de stelute,

tîrșindu-se umile în praful de lumină al drumului ceresc, cum se tîra oștirea napoleoniană în prăfuirile de viscol pe nesfîrșitele drumuri înzăpezite ale Rusiei, semăna în cugetul domnului Naicu imaginile cele mai sumbre.

Și rînd pe rînd defilară, pe sub pleoapele zadarnic închise, regimente în debandadă, decimate de holeră; populații nesfîrșite în exod, urmărite de ciumă și de toate furiile cerului și iadului; suverani învinși, refugiindu-se prin cele mai înfricoșate paragini; jale, blestem și moarte pretutindeni, și totul o goană fără preget și fără frîu, o goană nebună, dezmațată; iar în urmă, profilîndu-se pe imensitatea cerului, o gigantică vedenie în văluri negre, împinsă de suflarea tuturor vînturilor. Ochii lui Naicu fixează îngroziți vedenia și ochii vedeniei fixează pe domnul căpitan. Ea se apropie amenințătoare, dar iată, ochii ei ficși au început să clipească; are ceva din Anton, namila de ordonanță cu priviri de gușter, pe care a lăsat-o acasă, lîngă doamna Naicu.

— Să trăiți, domnule căpitan!

— Antoane, tu ești?

Domnul căpitan a deschis brusc ochii și jumătatea de deasupra a corpului s-a răsucit drept în sus, iar vocea i-a pornit exact în acelaș timp:

— Ce-i cu tine, bă, ce cauți aici ?

Dar degeaba și-a frecat mai apoi ochii cu stăruință ; Anton n-a fost decît o vedenie, iar domnul căpitan a început să se închine:

— Asta a fost aia... cum îi spune Aurelia... te... telepatie. Doamne, iartă-mă !...

Foarte mîhnit că s-a molipsit de la nevastă-sa, domnul căpitan își aminti cum dînsa îi explicase că acel care-i apare astfel de departe în închipuire, sau trebuie să fi murit în momentul acela, sau face împotrivă-i o vrajă, un jurămint sau orice alt lucru vrășmășesc.

Fără voie atunci își făcu din nou loc în mintea lui acea curioasă apropiere — la care de cele mai multe ori refuza să gîndească atît i se părea de absurdă — între două fapte cu totul deosebite, s-ar fi părut, dar care poate aveau o strînsă legătură între ele.

Era pe vremea dinaintea plecării de acasă și domnul căpitan nu putu să-și reamintească această epocă, fără discursurile lui înfocate; lără plăcerea vanitoasă pricinuită de lacrămile doamnei Naicu, când el zugrăvea cu multe amănunte, înzorzonate de cuvintele patriotice obișnuite, grozăvia luptelor; fără diminețile acelea, când, trezindu-se în zori ca să plece la cazarmă, o găsea ținându-l încleștat, parcă i-ar fi fost frică să nu-l scape; fără, în sfârșit, toate aceste amintiri care-i încropeau sîngele cu o moleșeală dulce, îl făceau să-și lipească molatec pleoapele și-i întindeau gura într-un plescăit de plăcere.

Observase, însă, că-n ultimele zile, cu cît se apropia despărțirea, cu atît doamna Naicu nu se mai prăpădea cu firea ca la început.

Pe urmă amintirea unei mese chiar în ajunul plecării îl înclăda cu totul. Ea îl rugase atunci să-i schimbe soldatul cel vechi cu Anton, pe care îl trimitea cîteodată de la cazarmă să mai ajute prin curte. Domnul căpitan se cam împotrivise la început, căci îi părea rău să ia în companie pe Ion, cel vechi, soldat cam plăpînd, în locul lui Anton, care era voinic și putea să înfrunte cu tăria lui de bivol toate greutățile.

Dar dînsa stăruise atît de mult, arătîndu-i că se va simți prea singură cu Ion, aci, la marginea orașului, că Anton emai puternic, mai vrednic și nu fuge noaptea după drăgostenii, cum de atîtea ori fusese prins celălalt, încît la sfîrșit îl înduplecă. Ea îi sări atunci deodată de gît, lucru neobișnuit, care-l puse numaidecît pe gînduri.

Deveni îndată ursuz și pentru întîia oară băgă de seamă cît de frumoasă și, mai cu seamă, cît de tînără e doamna Naicu.

înfățișarea ei ceva înăltuță, cu rochia din ziua aceea plesnind sub apăsarea sinilor și sub mlădierea coapselor, cu chipul alb pălit, sub cununa răvășită a părului castaniu, pieptănat ca pentru casă, cu gîtul parcă puțin îngroșat și zvîcnind de sănătate, toate acestea îi amintiră că ea mai avea mult pînă să împlinească treizeci de ani, pe cînd el, chiar în toamna aceea, avea să serbeze jubileul unei jumătăți de secol. Și

turbureala ochilor ei prin aburul supei și roșul mat ce începuse să i se aprindă sub pielea obrazilor și-n jurul grumazului, la dogoarea castronului uriaș, il făcură să-și aducă aminte cu ce discretă nepăsare — ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat — se îndepărta de dînsul, ori de cîte ori avînturile lui tinerești, prea pripite, se schimbau în părintească mîngîiere.

Umiliința acestor amintiri îi împinse tot sîngele spre frunte; și sîngele acesta se umplu de otrava atîtor gînduri rele, care zac firesc în cugetul oricărui om ce pleacă a doua zi la război. Și se umplu mai ales de otrava ghidului că dacă acum se întîmplă astfel, ce-i mai rezervă anii de mai tîrziu, cînd va fi un biet civil bătrîior, cînd va schimba sabia sonoră cu surda cadență a bastonului de pavaj ?

Dar tocmai atunci intrase Anton cu cratița fumc-gîndă pe tava de metal. Un vlăjgan spătos, cu mișcări greoaie; doi ochi mici, verzu, sub o frunte strîmtă și smolită; două urechi mari și blegi, legate printr-o gură de broască, deasupra căreia abia mîjea o bucățică de nas. Fu de ajuns numai să revadă această apariție zoologică, pentru ca toate bănuielile să se risipească pe dată, ca iazmele nopții la cîntarea coșului.

Acum chiar, adueîndu-și aminte de această înfățișare, domnul căpitan zîmbi și zîmbetul se transformă într-un oftat de plăcere, cînd își simți fruntea în fierbințeli, mîngîiată de o dulce și umedă răcoare. Zor cu zor, dimineața umpluse cazanul nopții cu roua ei de sîneală de un albastru atît de străveziu, că lui Naicu i se păru o tunică de general, cu pieptul plin de minunea stelelor dinspre ziuă, ca de niște nemaivăzute decorații, tăiat în două de ledunga drumului lacteu, sub funta de jos a căruia strălucea ca o floare de diamant marele ordin al luceafărului matinal.

Impozantul vestmînt al împăratului împăraților stîrni în aducerea lui aminte atîtea visuri de tinerețe, atîtea planuri croite în cele mai purpurii nădejdi, la masă, seara, în jurul lămpii, în colaborare cu întreaga familie, cea de demult, cînd mustața încă nu-i mijise și baioneta școalei militare încă nu fusese preschim-

bată în sabie, că durerea îl năpădi iarăș cu puterea de la început. Zgîrcindu-se într-o parte, cu oasele zdrobite, voi atunci să adoarmă cu gândul la Aurelia, cercînd să și-o închipuie pe care parte s-o fi odihnind în ceasul de acum. Și de astă dată izbuti într-adevăr să adoarmă, închizînd însă în clipirea de plumb din urmă rînjetul satisfăcut al vistavoiului de acasă...

— Do-omnul căpitan Naicu la domnu colonel!
Strigătul acesta, care-i răsună și acum în ureche ca detunarea finalului unui cîntec de triumf, umplea de o nesfîrșită bucurie inima căpitanului. El stătea mîndru, radios, cu pieptul scos afară, pe capra primului furgon din convoiul ce alerge spre Corabia în trap nebun, stîrnind salve de praf în urmă.

— Mîină, Banciule, nu te încurca, mîină, că ne ajunge holera din urmă!

Și Banciu, ca să facă plăcerea d-lui căpitan, plescăia frînele deasupra cailor, îndemnîndu-i cu chiuituri de horă. Iar domnul căpitan se vedea în fața colonelului:

— Spune drept, mă Naicule, așa e că ți-e frică de holeră?

— Ca la orice om, domnule colonel.

— Iacătă, și eu sunt om și nu mai mi-e frică!... Dar mie nu mi-a fost frică nici de dueluri! Și eu zece am avut, nu unul...

— Domnule colonel, par... am onoarea să vă cer pardon, dar nu mi-a fost frică de nici un duel...

— Calomnii, Naicule, știu eu! Mi-am închipuit că tu cu adevărat ai fost curajos. Dar nu știi?... gura lumii...! Și de aceea m-am gîndit că tu, fiind mai tare de suflet, tot e mai bine să trimit pe Sbierea...

— Unde să-1 trimiteți, domnule colonel?

— La noi, la cazarmă, la partea sedentară... Bietu Năstăsescu a murit, am primit telegramă aseară...

— A murit! ?!

Vestea aceasta neașteptată a umplut dintr-o dată de lumină tot sufletul domnului căpitan. Și o clipă lumina aceasta s-a rătăcit și-n ovalul larg deschis al ochilor săi, dar așa de repede, cum se luminează deodată în puterea nopții un rînd de ferestre, ce se

sting apoi numaidecît. Dar ochiului de colonel nimic nu-i scapă...

— Îți face plăcere, Naicule?

— O, domnule colonel, cum puteți vorbi astfel? Biet' Năstăsescu, ce om de treabă! Dar de ce să trimiteți pe Sbierea, domnule colonel?... zău așa, ce ți-e și cu soarta omului.... Mai în siguranță ca el, ce se credea, cînd am plecat noi încoace...

— Păi aia zic și eu; ori acolo, ori aici, tot aia e, așa că ori tu, ori Sbierea...

— Eu-s mai vechi ca el, dom...

— E! cîteva luni acolo, *n-are* importanță. Și am băgat de seamă că el e mai fricos ca... adică el e cam fricos...

— Domnule colonel, am nevastă tînără...

— El are una bătrîna, săracu! Eu să fiu ca tine, i-aș ceda locul. Ai arăta, dînd această dovadă de virtute și curaj, Naicule, că toate mișeliile scormonite împotriva ta sunt ceea ce sunt, adică mișelii...

— Vai, domnule colonel! Cine v-a spus că Sbierea e fricos? Eu cred că s-ar supăra dacă i-aș ceda pe temeiul ăsta.

— Dacă a rămas numai pe asta, dragă Naicule, apoi găsim noi alt temei, care să nu trezească susceptibilități. Va să zică nu primești partea sedentară! Bravo Naicule! Te felicit în numele regimentului...

— Domnule colonel! abia mai putu bîlbîi domnul căpitan, lăsîndu-și moale mîna în palma vînjoasă a colonelului, care i-o apucase pe neașteptate și i-o scutura cu bărbăție. Domnule colonel... eu pentru patrie aș face totul. Dar mă gîndesc: am eu dreptul oare să trec peste nevastă-mea? Ce va zice ea, cînd va auzi?

— Te va felicita!

— E, domnule colonel, nu mai sunt femeile alea.

— Se mai găsesc, se mai găsesc...

— Domnule colonel, vă rog, domnule colonel... Nu vezi, nu vedeți dumneavoastră, ce mai femei sunt în ziua de astăzi? Ehe, pe vremuri... vă rog, domnule colonel... nu mai departe, chiar pe vremea noastră, așa e, domnule colonel? phii, ce mai femei! ca-n poezie:

„Du-te la oștire, pentru țară mori!” Dar acum...
fiți milostiv, domnule colonel, sunt om bătrîn, aproape
vîrsta dumneavoastră...

– Diii, hi, hi... bidiviii... chiii pe el, mă!... chiui
deodată Banciu cu atîta putere, că se trezîră toate
cîmpiile Bulgariei, zările se mișcă chiuind la fel și
un stol de ciori își luă zborul de pe miriște cuprins de
cea mai zgomotoasă panică.

– Zii, Banciule!

Domnul căpitan se uită beat de fericire în urmă
și văzu carele celelalte înaintînd vijelios prin norii
de praf din ce în ce mai groși către sfîrșitul convoiului,
de parcă patruzeți de sfinți Ilie și-ar fi hodo-
rogit harabalele pe tărie.

„...Al dracului colonel... pe toată lumea o sîcîie
așa, dar încolo, băiat bun... Cum ajung la Corabia,
trîntesc o telegramă Aureliei... Ce surpriză pe biata
femeie!... Ba nu, mai întîiu trebuie să întîlnesc pe
Sbierea. Ce mutră acră pe el, cînd o afla! Și mai ales
cînd m-oi grăbi să-l informez că el era preferatul.”
(Aci domnul căpitan nu se putu stăpîni să nu rîdă
ușurel în fundul gîtlejului.)

– Dar, ori de ce te-ai îngălbenit așa, Banciule?

Banciu nu-l auzi. Domnul Naicu îl privi lung,
cu ochii crescuți de-o neașteptată mirare. Pe fața
neclintită a sergentului, culoarea frunzei de toamnă
tirzie părea că se așterne tot mai întunecat. „Soarele
trebuie să fie pricina!” încerca să explice acest bizar
fenomen domnul căpitan. Dar cel de alături tresări
deodată sub zgîlțîiala unui puternic fior.

Ochii domnului Naicu se zgîiră de-a binelea și
turul pantalonilor săi alunecă pe luciul băncei, cît se
poate mai departe de sergentul vizitiu.

– Nu cumva ești bolnav, Banciule?...

– Eu? Ferit-a Dumnezeu, domnule căpitan! am
stomac de piatră.

Pe bucuria de la început a lui Naicu se lăsase însă
un zăbranic. Ce-ar fi să te pomenești cu el deodată
zgduuit de crampe și podidit de vărsături! Și-l închipui

numaidecît apucat de disperarea morții, cuprinzîndu-l
în brațe și gemînd milogeste: „Scapă-mă, scapă-mă,
domnule căpitan!...

5 Dar întoarse brusc resortul gîndului, impunînd
închiperii să nu mai lase în încăperea ei decît pe
doamna Naicu. Ce surpriză pe ea cînd va primi
telegrama!... Și domnul căpitan se puse cu toată în-
dîrjirea să potrivească în minte chipul doamnei Naicu,
fericită de surpriză. Totuș i s-a părut sau Banciu
10 s-a mai cutremurat o dată? Doamne, ce-ar fi...

– Mă Banciule, nu glumi și spune sincer, băiete,
ai ceva sau n-ai?

– Ferit-a Sfîntul, domnule căpitan! Apoi, făcînd
semnul crucii cu codelia biciuștii: Doamne ferește si
15 apără să-mi mai intre și asta în cap...

Și pentru a goni ideea asta supărătoare, pe care
domnul căpitan n-avea alt de lucru decît s-o înte-
țească cu întrebările lui de cobe, se puse din nou să chiuie:

20 – Di... hii... hiii, hi, hi... hi... hi... mîină, mă!...
Dar n-apucă să sfîrșească bine, că sări ars deodată,
cu ochii căscați de groază, cu răsufierea scurtă, repede
și greoaie.

– Ține frîiele, dom căpitan, că m-a tăiat...

25 Și înainte ca Naicu să se dezmeticească, se aruncă
peste speteaza caprii în harabaua goală și începu să
se vaite, tăvălindu-se pe seindurile jucăușe.

• – Banciule, ce mi-ai făcut? gemu domnul căpitan,
cu inima sfîrticată, abia nimerind hățurile care-i
săltau la picioare.

30 – Sărăcuț de maica mea! sărăcuț... răspunse
sfîșietor sergentul.

– M-ai omorît, Banciule, m-ai emorît...

Lăsă frîu liber de tot cailor, croindu-le coapsele
cu iușca atît de furios, că goana se dezlănțui turbată.
35 Dar prin larma hcdorogelii, țipetele sergentului con-
tinuau să-i străpungă timpanele cu aceiaș usturime:

• – Aolio! Cum mă frige, mămulică Doamne!...

40 Frișca domnului căpitan se porni acum ca ploaia
asupra cailor, cari se zvîrliră orbiți de minie în golul
zării, de-a dreptul peste cîmpuri, făcînd să sară hara-
baua de parcă ar fi luat-o în zbor.

Moartea știa însă și ea să zboare, și goana aceasta dezvățată n-o putea lăsa deloc în urmă. Crudă și amenințătoare, el o auzea neconștient în spate, frământând fără milă și zăbavă pe sărmanul Banciu.

5 — Nu te mai văd eu, măicuță, nu te mai văd eu, măicuță...

Când va sfârși cu sergentul, va veni rîndul lui. Și domnul căpitan întoarse cu grijă capul, ferindu-l apoi îndată într-o parte, ca și când ar fi și văzut luciul coasei fatale în scînteiala soarelui dogoritor. Dar năluca se stinse repede și-n urmă-i, pe coasta repedioară pe care se lăsase, el văzu uimit, rostogolindu-se spre dînsul, în vijelia de praf ca într-un nor misterios, cele patruzeci de care, nesfîrșit și sinistru convoi al morții.

15 — Aaa... oh... de ce m-ai lăsat tu, Doamne? porni iarăș urletul lui Banciu spre înălțimile scăldate în soare.

20 Când ajunse în inima țîrgului, domnul căpitan începu să ia la rînd toate cafenelele, căutînd pe amicului Sbierea, care încă mai zăbovea în Corabia.

11 găsi strivit într-o îmbulzeală de gură-cască, urmărind cu fața congestionată și cu fruntea perlata de sudoare, o importantă partidă de ghiulbahar.

25 — Se bate un bucureștean și cu un grec de aici dat dracului! îl lămuri, plin de admirație, Sbierea.

Naicu se ridică în virful picioarelor; din cercul omenesc strîns coș în jurul mesei rotunde nu văzu ieșind decît două perechi de mîini, ce alergau, se fereau, se ascundeau, apoi apăreau iarăș, fugărindu-se ca două perechi de brabeți îndrăgostiți. Deasupra tablelor, degetele se strîngeau și se deschideau convulsiv, apucînd din fugă și aruncînd cu mișcări experte de zaraf lemnișoarele rotunde, ca pe niște ruble de argint abia desfăcute din fișic.

30 Abia putu să-și scoată prietenul din îmbulzeală. Se așezară amîndoi la masă în colțul celălalt al cafenelii.

— Fac cîinste! declară Naicu.

40 Și așteptînd comenzile, vorba îi luă domoală, purtîndu-i prin orașul unde-și duseseră amîndoi viața

și unde avea să se întoarcă acuma Naicu; purtîndu-i prin tabăra peste care sufla duhul groazei, unde Sbierea trebuia să se prezinte peste două-trei zile.

Pe urmă gîndurile li se înstăpîniră în cuget. Lui Sbierea i se urî repede cu ele pe semne, căci chemă chelnerul și ceru ziarele de dimineață. Dar Naicu își lăsă ușor-ușor capul spre umărul stîng sub povara lor dulce. Pe figura lui plină de un fel de duiosie rîzătoare, rareori trăsăturile se schimbau în acea înfățișare mocnită, pe care o ia cîmpul luminat, cînd un nou raș fugar se așează între el și soare.

Va să zică a scăpat de holeră! Domnului căpitan îi venea să chiuie de bucurie, cum chiuia Banciu pe cîmpiile Bulgariei. Ce s-o fi făcut cu el săracu? 15 Își aminti, scuturat de un puternic fior, și se miră cum a avut tăria să mai țină hățurile în mînă, cînd Banciu, lovit de boală, s-a aruncat în fundul harabalii. Dar omul pălit de spaimă parcă-și mai dă seama? Una și bună știa el atunci: să se vadă cît mai repede pe mîna doctorilor.

20 își aminti apoi cînd Sbierea a venit mai întîi la spital să-l vadă. L-a primit scîncînd ca un copil.

— Dragă Sbierea, sunt pierdut! Să telegrafiezi tu Aureliei...

25 Hohotele de rîs ale acestuia, tari și distanțate ca niște pocnete, îi răsuna și acum în urechi.

— Ce tot trîncănești acolo? în loc să zici bogdaproste că ai scăpat și c-o să te duci la partea sedentară...

30 — Dragă Sbierea, a răspuns el atunci, poți să te bucuri după pofta inimii că ai să mă moștenești în curînd. Dacă nu m-a apucat pînă acum, n-avea grije, mult nu mai e...

35 — ... Știi c-ar fi o idee? Și vocea lui Sbierea plesnea iarăș în hohote scurte ca o petardă în scînteii.

Apoi, devenind deodată serios:

— Ce dracu de ești așa fricos, măi Naicule?

Cu vorba aceasta Sbierea știa că închide la moment vîicărelile sedentarului.

40 — Aici nu e vorba de frică, aici e vorba de holeră! bîlbîise acesta, înghemuindu-se pleoștit pe un scaun.

La plecare, Sbierea îi adresa totdeauna aceeaș întrebare de îmbărbătare:

— Ei, telegrafiez nevesti-ti că vii?

Naicu sărea atunci speriat de pe scaun, cu ochii holbați de spaimă și de rugămintă:

— Sbierea, să nu faci una ca asta. Te rog, Sbierea, pe prietenia noastră!

— Lasă, măi, să scriu femeii...

— Să știi că dacă-i scrii, tu ești ucigașul meu. Cum telegrafezi, cum m-apucă...

— Ei, cum așa, mă?

— De asta sunt sigur... Am băgat de seamă. Cum apuci să te bucuri dinainte...

— Hai atunci să-i scriu c-ai murit, că poate așa nu te mai apucă...

Rămas singur în odaia goală, proaspăt văruită, a carantinei, gluma lui Sbierea îi răscolea ca o trîmbă de vîrt toate gîndurile negre. Și-o închipuia primind telegrama cu vestea morții; o vedea desfăcînd-o cu mîna tremurîndă, apoi dînd un țipăt groaznic și clătînîndu-se să cadă. Anton sărea atunci din bucătărie și ea se prăbușea în brațele lui de fier. Dar atingerea brațelor acestora o deșteaptă dintr-o dată, ea deschide ochii mari, mari, și ochii aceștia nu mai au nimic din expresia groazei de adineauri. Ei privesc atît de dulce spre Anton, că gura de broască a lui se deschide mare, gata s-o înghiță. Capetele lor se pleacă unul peste altul...

De la masa jucătorilor, unde mulțimea chibiților sporise aproape îndoit, se auzi deodată, în tăcerea generală și-n tăcerea înfiorătoarelor gînduri care muneau pe domnul căpitan, răsunetul sonor al unei palme bine aplicate și potrivite din plin. Acestui răsunset îi urmă aproape imediat un altul identic, ca un ecou, care fu înghițit însă de tărăboiul drăcesc izbucnit pe dată. Grămada privitorilor păru un moment că fierbe într-un cazan. La mijloc mai ales era un zbucium fără seamăn, căci neconținut cercul din afară se lărgea și revenea la loc, pentru a plesni apoi în nenumărate iocuri. Și vociferările curgeau grindină:

— Nu lăsa pungașul!

— Ba grecu e escroc!

— Unde mi-s banii?

— Domnule... am pus doi poli...

— Asta-i hoție...

5

Din scaunul lui, Sbierea țîșnise ca dintr-un resort. Și pașii îi porniră automat și repezi spre valma tot mai aprinsă, așa cum instantaneu gura porni să-i păcănească de la sine detunătoare:

10

— Bagă-i pumnu în gît... Care-i ăla?

10

Naicu privi un moment nedumerit strașnica înclăștare. Sărise și el în sus, dar cînd văzu că grupul s-a desfăcut în două tabere dușmane, printre care Sbierea pășea apăsător și scrutător ca zeul Ares înainte de luptă, întoarse capul plictisit, se înfundă iarăș în plușul moale al canapelierii și întoarse privirea spre fereastra uriașă, afară. Dar de pe urma încăierării în sîngele său rămăsese o vie agitație, care turbură de astă dată cu totul viziunile lui negre.

20

Domnului căpitan i se întîmplă acum un eveniment cu totul neașteptat: pentru întîia oară în viața lui își simțea sufletul. Pînă azi nu știa de el decît din auzite, din rarele emoții pe care le avusese în fața superiorilor, din rarele certuri, din rarele temeri instinctive de moarte sau de ziua de miine, din unele clipe de spaimă prin care trecuse. Dar în toate aceste rînduri, el și cu sufletul lui făcuseră una și aceeaș persoană.

25

Acum însă simți, în părăzii trupului, sufletul acesta ca pe o ființă alta, care crescuse deodată spăimîntătoare, și-l mușca cu dinții, îl zgîria cu unghiile, voia parcă să-l sfîșie într-o parte, da, da, acolo, în stînga capului, să-și facă loc, să țîșnească afară pentru a se distrăma ca fumul în libertatea cerului.

30

Cum nu s-a gîndit pînă acuma? Care, care a fost motivul ei să-l oprească? Că i-a fost frică în singurătatea casei din marginea orașului? Dar în toamna și-n iarna trecută, cînd regimentul i-a fost mutat vremelnice tocmai în fundul Moldovei, cum de-a stat doar cu Ion șase luni întregi? Cum, răspunde, cum? răspunde, cum? cerea socoteală, din clocotul singelui

40

răsculat pînă în cele mai profunde zăcămintе, sufletul domnului Naicu, frămîntîndu-l fără milă, ca holera pe Banciu, în căruță.

„Phii... auzi, domnule, ce canalie!... Și cum făcea pe mironosița!...”

Sbierea, care se întorcea radios ca un învingător, îl întrebă:

— Ei, ai văzut cum i-am potolit? Și pe urmă, în șoaptă, la ureche: Amîndoi sunt pungași...

Naicu îl apucă de braț și ceru socoteala din picioare:

— Să mergem, Sbierea!

— Unde mergem?

— Ia, așa, haidem, te rog...

— Haide, telegrafiază nevesti-ti că...

— Aaa...

Spre profunda mirare a lui Sbierea, Naicu se așeză iar pe canapea. Ochii i se luminaseră parcă de o licărire de mare inspirație, cum prietenul de atît amar de vreme, Sbierea, nu-și amintea să-i mai fi văzut vreodată.

— Ce e cu tine, măi?

— Sbierea, nu-mi spuneai tu să-i telegrafiez c-am murit?

— Ei si?

— Nimic! haid...

Și aruncînd banii consumației pe masă, domnul Naicu o luă înainte.

— Ce-i, mă, unde te duci? Ce ți-e?

Pînă la poștă, lui Sbierea i se păru că amicul Naicu bate rău de tot cîmpii. Cînd acolo ticlui pe pupitrul de scris telegrama către nevastă-sa, crezu chiar că a înnebunit de tot. Căci vîrful condeiului, pe care domnul căpitan îl mînuia înfrigurat, ca sub amenințarea holerii, lăsă aceste urme curioase:

„Căpitanul Naicu încetat din viață, astăzi 25 iulie, făcîndu-și datoria în mijlocul holericii din compania sa”.

Și dedesubt semnătura: „Sbierea”.

— Dar ești nebun de legat, Naicule! Ce e cu tine? Rupe hîrtia, nu te las s-o dai! Te rog, șterge iscălitura...

— Sst, făcu domnul Naicu cu aceeaș lumină profetică în figură. Ssst! Păcăleala!... Știi... pe care o coc

eu de mult nevesti-mi... de trei ani... Ți-am povestit eu ție odată...

5 Cînd ieșiră pe poarta oficiului, Naicu se opri surprins, parcă dinaintea unei cunoștințe neașteptate. îi apăruse închipuirea caraghioasă a soldatului Anton. Atît de schimonosit era năsul acela cît un neg pe dovleacul de cap și atît de respingătoare namila greoaie de trup, că domnului căpitan îi fu rușine de pripeala lui.

10 — Ei, haidem acum, ce mai stai? îl îndemnă plictisit Sbierea.

Naicu încă mai cumpăni o clipă dacă să oprească sau nu telegrama. Pe urmă mustățile lungi și blonde i se zburliară ca două păsăruici prinse de ploaie și, dedesubtul nasului cocoșat, rîsul său porni scurt și triumfător ca o trîmbițare de cocoș:

15 — Mă, ce mai *mistificare*! Nici dracu n-a mai pomenit una la fel... Acuma e trei după-amiază. Peste un ceas, mult două, ea o primește. La cinci am pornit-o și eu. Iar la trei noaptea, Sbierea, înțelegi, pfff, va vedea o vedenie în carne și-n oase. Sbierea! auzi tu? strigoiul bărbatului ei! hahahaha... spune, Sbierea?... dacă așa păcăleală a mai trecut prin capul
20 cuiva? la toți... ha, ha... da la toți... hohoho... de la regiment să le-o povestești... ha, ha, ha... Cea mai
25 strașnică farsă pe care am făcut-o vreodată...

ii

Cînd doamna Naicu primi telegrama, la început nu i-a venit să creadă. A rămas cu sufletul golit, apoi a început să tremure și fața i s-a îngălbenit deodată. Degetele lipsite de orice putere au scăpat alba scrisoare a morții, care pluti fluturînd veselă spre pămînt. Picioarele i se îndoiu; dacă n-ar fi fost soldatul s-o susțină, așa ca în teribila închipuire a domnului căpitan, s-ar fi prăbușit pe pavajul colțuros din curte.

35 De atunci n-a mai știut nimic de sine. Nici n-a văzut rînjetul lacom al ordonanței, cînd a cuprins-o în brațe și a purtat-o pînă în casă, așezînd-o pe pat.

Nici n-a văzut pofta desfrînată cu care i-a desfăcut bluza, lăsînd-o în cămaşa decoltată; nici n-a simțit arsura buzelor lui unsuroase atingînd umărul ei. Căzuse în cea mai adîncă nesimțire.

5 De la șase seara, cînd a primit vestea, și pînă după miezul nopții, a rămas ca ruptă de viață. Soldatul, care venea din cînd în cînd s-o vadă, ar fi putut crede că a murit de-a binelea, dacă umflarea înceată a pieptului nu ar fi dovedit zvicnirea necurmată a vieții.

10 Atunci a început să-i pîngărească trupul cu ochirile lui pofitoare. Mai ales ridicarea ritmică a sinilor îi rătăcea mintea. Părul despletit, lung, castaniu, se risipise în valuri încîlcite pe albul cearcafurilor, fusta subțire desemna ațîțător conturul rotund al pulpelor și șoldurile pline.

15 A privit-o mult timp așa; apoi, într-un tîrziu, a tresărit la o mișcare bruscă a corpului înțepenit. Atunci s-a strecurat pe nesimțite afară.

20 Ea a deschis ochii mari, căpriei, oprindu-i mirată în împletitura de zăgrăveli aurii a tavanului. Pe urmă s-a mirat și mai mult văzîndu-se trîntită în paț, singură; și-a adus aminte pe dată amarnica veste. A înfundat capul în perne și a început să plîngă înăbușit.

25 Afară, o lumină slabă licărea în odăița soldatului. Anton urmărea cu degetul șirurile depeșii, silabisind greoi. Cînd sfîrși, rînjetul de broască îi tăie din nou figura în două.

— Care va să zică, acum e acum! bolborosi el. De ce n-am avea și noi dreptul adică...

30 Dar vorba nu avu tăria să urce pînă-n culme suișul pe care se avîntase gîndul.

însă ideea, care i se deschisese acolo, în minte, îl făcu fără voie să izbucnească într-o hohotire năstrușnică de rîs. Ferestrele zornăiră speriate parcă de zgomotul acesta teribil, ieșit din pieptul lui herculean. Și-n puterea nopții, în curtea lungă și pustie, hohotul acesta înfiora liniștea deplină cu izbucnirea lui, ca un răget de dihanie în singurătăți.

40 Ea-l auzi de-acolo, de sus, din odaie. Suna atît de nepotrivit cu starea ei sufletească, încît i se păru

deodată straniu și înfricoșător. Suspinele încetară. Inima începu să-și iuțească bătăile; un fior o zgudui din creștet de-a lungul trupului. Simți plutind în jurul ei un duh de amenințare.

5 Acum domnea o tăcere apăsătoare în odaie. Flacăra lămpii pîlpîia trist și bîzîitul ei monoton se ștergea ușor, confundat cu liniștea de moarte.

10 O scutură un tremur. Aștepta cu înfiorare hohotul să se repete. Și numai tîrziu, prinse să se liniștească. Atunci tristețea o cuprinse în mreșile dulcii sale amărăciuni.

15 întîi gîndul i se acăță de o întîmplare uitată din copilărie, pe care nici acum n-o înțelegea lămurit. Dar amintirile aruncate așa de departe se întoarseră grămadă și se văzu în preajma războiului, ascultînd povestirile domnului căpitan despre măcelurile din Kirkilise și Adrianopol.

20 Domnului căpitan Naicu îi plăcea mult s-o vadă îngrozită de isprăvile războinice băsmuite seara cu o crudă plăcere, adăugînd toate floricelele stilului oratoric-patriotic, unicul din care-și încherbase educația și viața sa ostășească.

25 Dorea războiul cu înverșunare la un pahar de vin după masă; ba chiar după mai multe pahare se înfuria rău contra celor ce nu „ne trimet mai repede să facem pace în Balcani”.

30 Dar, ca și odinioară cînd era vorba de păreriile lui de ateu, ea nu aproba deloc astfel de dorinți. Ideea că ar putea muri curînd o deznădăjduia cu atît mai mult cu cît discursurile lui războinice i se păreau adevărate cobiri, iar încăpățîinata lor. repetare, un semn sigur că nu va scăpa, ca unul ce-și dorește moartea cu atîta îndărătnicie. Gîndul acesta o neliniștea într-una, o făcea să închidă ochii noaptea tîrziu de tot și o trezea totdeauna cu cîteva ceasuri înainte de faptul zilei, în diminețile acelea, spre mirarea lui, Naicu o găsea ținîndu-l încleștat în brațe, tocmai pe ea, atît de pudică în intimitatea vieții lor de căsnicie.

Atunci veniră zilele mobilizării.

40 Cînd clopotele bisericilor anunțară războiul, ea avu cîteva dezlănțuiri de plîns. încetul cu încetul

numai, se potoli. Observase că și el e cam uluit de război, cu tot eroismul de care dăduse dovadă înainte, când luau vinul după masă. Ba de la un timp, domnul căpitan bătea chiar bine de tot în retragere.

5 —Nu de altceva, frate, dar nu vezi?... holera asta păcătoasă! Așa însemnează să mori ca un adevărat erou pe câmpul de onoare? Trebuie să lupți, i-auzi! cu vibroni și cu tulumbe! Mă rog, te duce la moarte, ca vita la tăiere... Și ce moarte, domnule!...
10 ce moarte!! Unde e eroismul?

Din clipa aceea se sili să nu mai izbucnească în fața lui. Se străduia din greu să nu pară întristată, îl încuraja, îl copleșea cu o samă de dragostenii femeiești, mai deseori copilărești, căci, cu toți anii ei maturi, era departe de a fi o femeie. Uneori se prefăcea chiar veselă. Ba, când îi schimbase soldații, îl sărutase cu un adevărat avânt de bucurie.

Și nu fusese prefăcut avântul acela! Căci puțin îi păsa de va rămîne cu Ion sau cu Anton. Dar chiar
20 în dimineața aceea o bătrîna slăbănoagă, cu fața de ceară și zbîrcită ca stafida, cu nasul încovoiat în jos și cu bărbia încovoiată în sus, un curat chip de vrăjitoare, se țirise pînă-n curtea domnului căpitan, sprijindu-și corpul tremurînd de un toiag. îi spusese că
25 e mama lui Anton, că n-are decît un copil, că-n război o să moară și acela, și că o roagă să înduplece pe domnul căpitan să-i lase feciorul în țară, vistavoi în curte. Dar cînd văzuse că Aurelia nu-i răspunde, preocupată de propria ei durere, începuse să plîngă, să se zvîrcolească, s-o țintească amenințătoare cu ochii ei de vrăjitoare.
30

Căzuse în genunchi, făcînd mătăanii pînă-n pămînt, blestemînd pe cei cari îi vor lua flăcăul și amenințînd cu acatiste pe la mănăstiri, în urma cărora dușmanii
35 copilului și cei ce nu vor să-i dea o mîină de ajutor aveau să îndure ispășiri groaznice. Și vocea ei uscată și scîrțietoare zugrăvea atît de înfiorător și cu atîta amănunțime pedepsele lui Dumnezeu și ale iadului abătute peste omorîtorii lui Anton și peste cei cari-l
40 duc la moarte, că doamna Naicu, speriată de izbucnirea aceasta de bocete și de blesteme, hotărî să nu

se lase pentru nimic în lume pînă nu-și va îndupleca bărbatul să schimbe soldații. întreaga ei copilărie petrecută în fumul de tămîie, alături de mătuse-sa stărița, îi aducea o grămadă de pilde, care de care mai înfricoșate, de unde se dovedea vădit ca ziua
5 puterea de neînălăturat a teribilelor acatiste.

De bună seamă ea nu povesti domnului căpitan nimic din cele întîmplate; era sigură că dînsul avea să ridă de temerile ei copilărești și va da în brînci, afară pe poartă, pe bătrîna. însă cînd el primi în
10 sfîrșit să-i schimbe, în urma altor argumente, născocite de dînsa în locul celor adevărate, nu se putuse stăpîni să nu-i sară de gît, fericită că așa, fără ca el să știe, îl ferise de la o primejdie pe cît de înfricoșătoare, pe atît de sigură.
15

Plecarea fusese tristă. Ca să-l încurajeze, se silise să pară mîngîietoare, curagioasă, veselă. După ce se depărtase însă în trapul calului spre cazarmă, cînd dispăru cu totul în praful drumului, fusese cuprinsă
20 de aceeaș sfîrșeală ca și astăzi la primirea telegramei și nu avusese tăria să meargă la ieșirea din oraș a regimentului, pe la podul de peste Olt.

De atunci vremea o petrecuse urmărind cu inima strînsă coloanele gazetelor în care erau trecuți cei morți.
25

îndoi numărul rugăciunilor cu tîlc înțelese numai de dînsa — cheie a vieții cu care o înzestraseră în mare mister mătuse-sa stărița — și reîncepu cu și mai mare ardoare să cerceteze cu măsura ei văpsită în negru
30 și fără cuie, viitorul acesta neliniștitor ce uneori i se părea că se deschide dinainte-i ca un abis năprasnic, ascuns sub pajiști smălțuite și momitoare, în care piciorul înaintează fără grijă.

în toată această vreme, Anton părea că-și face
35 serviciul cu vrednică și supusă credință. Se învîrtea. în jurul ei liniștit și greoi, muncind totdeauna fără să scoată un cuvînt, ca un animal credincios.

Se bizuia mult pe dînsul. în singurătatea aceea, corpul lui de taur și ideea că el o veghează cu recunoștință erau cheazășii puternice că n-avea a se teme de nimic.
40

Iar zilele treceau astfel monotone și pustii, pînă ce vestea groaznică îi căzu în miini...

Bună parte din trecut i se perinda acum prin minte. Apoi, cînd nu mai avu ce să-și reamintească, viitorul îi apărură deodată nesigur, șters, gol...

Să se întoarcă la mătușe-sa?...

^ în închipuire prinse să i se zugrăvească chilia de mănăstire, cu lăzi lungi, ascunse în velințe moi, drept scaune și paturi, iar pe pereți, cu scoarțe multicolore, în care un sfînt Gheorghe de arnici strălucitor ucidea un balaur la fel, sau o barză ciugulea rîme din rîu. Printre ele, de asemenea, icoane vesele de metal, sau mohorîte, afumate și nedescifrabile, din lemn sfînt, adus de la Sfîntu Munte. Dar, Maica Minodora, zgîrcită din șale și cu umerii obrajilor ascuțiți, nu mai avea s-o ducă mult...

Și Aurelia se vedea chitînd scoarțele moi în lăzi și așezînd deasupra oalele smălțuite 'de pe polițe și tava cea mare, de argint, și cuțitele cu mîner de os dăltuit de pe mese și filigenele scumpe și toate celelalte lucruri ale bunicii. Și se vedea cu lăzile închise, în căruțe mici de munte, luînd-o pe un drum lung, întortocheat și numai praf, un drum ce parcă tot ocolește și nu mai ajunge niciodată într-un loc anume. Dar care e locul acela? Drumul întortocheat s-a întors de la sine, iar căluții cu urechile blegi trag înapoi căruțele mici, cu lăzi mari cît niște coșciuge de popi groși, spre aceeaș poartă boltită pe care o părăsiseră cu puțin înainte. Și maica Aurelia se întrezărește în costumul negru, privind prin fereștriuca chilioarei cum ani după ani se scurg triști, pustii, greoi...

în odăița lui, Anton privea cu ochii tulburi nestatornicia flăcării mohorîte a feștilei. Lumina se desprindea cercuri-cercuri din simburele fără astîmpăr al focului de luminare, încununîndu-i capul într-o aureolă mobilă și sîngerie. Zadarnic însă se proiecta pe vagile proeminente ale figurei primitive; zadarnic părea că se mistuie sub strașina stufoasă a sprîncenelor aspre: era cu neputință să răzbată prin pielea de ciubotă ca să fecundeze vreun gînd în creierul opac. Stereotip,

memoria reproducea doar dialogul acela dintre el și Ion, cînd venise să-l schimbe:

— Mă băiatule, să nu faci ca mine, că tot ca mine o pati...

5

— . . ?

— ... te gonește și pe tine repede, repede...

— Ce să nu fac, frate-meu ?

— De ce crezi tu, bă, că cucoana ține morțiș să rămii în locu-mi?

10

— He, he... tu să trăiești, băiete... păi mămuca e meșteșugăreasă mare... păi cînd ți-o face ea de... lasă, nu mai ști și tu...

— Prost ești, mă... tot ca mine, frati-meu...

15

Și-n necazul lui fără margini, că era luat în război, tocmai el care se obișnuise atît cu ideea rămînerei în țară, Ion începuse să-i înșire vrute și nevrute, înțelese, și neînțelese, strecurîndu-i în cap cu ochiuri din ce în ce mai puțin largi, pe care în șiretenia lui fărănească le socotea foarte trebuincioase pentru o mai zdravănă convingere, ideea că, fără doar și poate, cocoana ține să rămînă c-o ordonanță tînără, voinică și mai cu seamă îndrăzneată, nu cu un moloman, cum s-a arătat el să fie și cum îi părea rău acum c-a fost.

20

— Crezi tu, bă, că la cocoane d-ăștia cu pielea subțire și cu vopsea pe ochi nu le trage inima mai bine la un flăcăiandru, colo voinic, de țară, decît la un moșuleț hodorogel? Păi, tu știi, bă, povestea cu ciobanii și cu nevasta *arindașuhril* la ascultă colea...

25

Anton a ascultat poveștile celui alt, lăsîndu-se în voie furat de tilcurile viclenei anecdote. Dar gîndul ascuns nu i-l pricepu Anton. Căci Ion, știîndu-l cel mai nătărău din companie, gîndea așa, să-l împingă la vreo nătîngic boacăna, care să-i grăbească reîntorcerea.

30

35

Cine l-ar fi crezut pe bleg, spunînd la judecată că el l-a îndemnat ?

Rămas singur, mormanul de carne la început șovăi. Dar făptura stăpînei, atît de plătîndă pentru dînsul, se aprindea ca o flacără tot mai vie, umplîndu-i tot ce putea fi imaginație în capul enorm.

40

Luarea-aminte pe care Aurelia i-o arăta, grija de nu-ijipsește ceva, glasul prietenos în întrebări, în porunci, în vorbele de toate zilele, sfîrșiră a-l lumina pe deplin. Avea dreptate Ion. Unde s-a mai văzut atîta duh de blîndețe la o căpităneasă ?

„E tinerețea, Anton, flăcăule, care cată tot tinerețe!...”

Odată năluca aceasta cășunată, nimic n-o mai putea dezrădăcina; căci în strimta încăpere a creierului nu mai era loc și pentru vreun alt gînd precumpănitor. Totuși nimic n-ar fi putut să-l hotărască a fi mai îndrăzneț și cu altceva decît cu ochii roțiți spre dînsa mai mult pe furie. El știa una și bună: femeia, cînd i s-a făcut de dragoste, cade de la sine, ca poama. Și aștepta, în cea mai deplină siguranță, coacerea deplină a fructului.

„He, cînd i-o veni năbădăile... mă strigă ea singură...”

în seara asta însă boldul poftii păru să-i dea ghes mai cu îndrăzneală ca de obicei. Dar o adiere poltronă de înțelepciune, la urmă de tot, îl sfătui încă să nu se priească. El o ascultă rinjind: „Acum trebuie lăsată să-l jelească nițel, creștinește...”

... Dar dacă n-o fi murit, și Sbierea s-o fi grăbit să-i vestească sfîrșitul, fiindcă boala îi păruse prea grozavă pentru ca doctorilor să le mai rămînă vreo nădejde? Atunci Dumnezeu i-l va lăsa, căci credința i-e atît de limpede, încît îi poți vedea tăria ca lespedea de piatră printr-un rîu de munte. întocmai ca la Avraam, mîntuirea va veni la urmă. Se poate chiar ca zorii zilei de mîine să-i aducă lumina vestei celei adevărate, că totul n-a fost decît halucinație, căreia Dumnezeu, în marea lui bunătate, a dat-o' pradă în noaptea aceea, pentru o mare încercare a sufletului și a credinței. Doamna Naicu întoarse ușor capul la măsura de noapte și mîna ei se îndreptă tremurînd spre hîrtia mototolită acolo. O desfăcu cu încetineala degetelor ei slabe: Ce-ar fi! Ce-ar fi, dacă slovele ar

fi dispărut dintr-însa! Dumnezeu, ce minuni nu împlinești tu în nestrămutata ta bunătate!

Ea desfăcu hîrtia și literele dispărușeră într-adevăr. Erau numai niște socoteli cu creionul. Dar minunea trăi numai un moment, numaidecît apoi își aminti că socotelile le făcuse chiar ea de dimineață pe hîrtia aceasta de caiet, care nu aducea nimic cu o telegramă. Totuș, unde putea fi telegrama? De ce nu e lîngă ea pe pernă, pe așternut sau pe jos?

Se ridică într-un braț și privi cu luare-aminte în jurul patului, pipăi pe sub plapomă, pe sub dînsa, în groapa pe care trupu-i o făcuse în salteaua moale. Dar nimic, nici o telegramă! E doar mosorul cel alb, cu care se jucase pisica, iar dincolo o cîrpă, o batistă. Doamne! dacă ar fi astfel! Dacă a fost numai o încercare a nepătrunsului! Al cui era doar rîsul acela așa de puternic, în noapte, pe care l-a auzit îndată după deșteptarea ei? Nu-l cunoștea al nimănui dintre cei dimprejurii. Așa de puternic nici Anton nu putea să rîdă; și el nu rîdea niciodată...

Doamna Naicu clătină capul cu tristețe. Era prea obișnuită cu astfel de ațipeli ale cugetului în plină ziua și-n plin lucru gospodăresc, ca să nu se teamă că tot ceea ce-i trecea acum prin gînd nu era decît tot deșarte năluciri.

Și se lăsă totuș dusă de ele, fiindcă îi rămîneau singura mîngîiere.

O, dacă ar fi fost un război de adevărat, cu gloanțe și cu obuze, cel puțin l-ar fi adus rănit! Cu ce iuteală ar sări din pat, ar trezi soldatul, l-ar trimite în oraș după medicamente ! Și se vedea grăbită în jurul patului, dîndu-i primele îngrijiri ca o soră.

Sau dacă e mort — și cînd mosorul ghidului se opri aci, își simți sufletul inundat de o intensă lumină, ca și cînd tavanul ar fi crăpat în două și prin poarta deschisă a cerului ar fi văzut tronul dumnezeiesc — dacă e mort, de ce nu vine sufletul lui s-o scape din aceste neliniști, ca în cărțile cu minuni și taine, cu care umpluse podul ?

„Hai, vino și tu, e atît de bine aici unde sunt eu!...”

Și atunci durerea ei, pe care o simțea tare ca o piatră ascunsă în dosul acestor gânduri, s-ar muia deodată, s-ar topi ca ceara unei luminări. În sînge i-ar alerga numai flacăra veselă a bucuriei, căci sfîntul duh
5 i-ar arăta ca și lui Pavel, călătorind spre Damasc, minunea adevărului etern și singur adevărat. Însă nu s-ar grăbi să urmeze de îndată pe domnul căpitan; ar mai zăbovi cîteva zile pentru a lăsa timp și bieteii țarine de trup să se dea bucuriei pentru zdrobitoarea
10 bucurie a sufletului. Ce uimitoare și totală schimbare, din jalea cea mai cruntă, la bucuria cea mai sfîșietoare !

De ce nu vine sufletul lui?

Și-1 închipui mai întîi ceva abstract, o suflare ușoară
15 adiînd prin cameră, o formă străvezie, înfiripîndu-se alături de dînsa, șoptindu-i cuvinte dulci și armonioase ca o muzică, sau cu tîlc adînc, cum răspund spiritele de obicei prin masa cu paharul mișcător. Pe urmă și-1 imaginează din ce în ce mai concret, așa cum era el
20 cînd trăia, chiar în uniformă, însă fără viață, palid, cu ochii ficși, goi de expresie, sticloși. Icoana aceasta o înspăimîntă.

Vroi s-o alunge, dar gîndul nu-i dădu acum pace. Desigur, avea să-i apară ca pe patul morții, asemenea
25 unuia care se stinge de holeră. Cu ochii în fundul capului, ca două găuri negre, cu obrajii scofilciți, cu buzele supte, cu pîntecele scobit, cu picioare lungi și aduse, cu degetele închircite.

Se cutremură. Din nou îi răsună în minte hohotirea puternică dc adineaori. I se părea că vede pe bărbatu-său alătura, un holerîc muribund, rîzînd sălbatic,
30 privind-o dezmațat, gata s-o apuce cu mîinile lui ca niște gheare. Și la fiecare mișcare a vedeniei ca auzea trosnituri seci dc oase.

Simți trupul muîat în sudoare fierbinte și în sudoare înghețată. În locul luminii dumnezeiești, senzația pus-
35 tiului o îneacă cu totul. Rămăsese încremenită pe marginea patului, strînsă ghem, temîndu-se să facă cea mai mică mișcare, cu ochii țintiți într-un gol al odăii
40 în care părea că stăruie încă vedenia înspăimîntătoare a holericului.

Pe urmă o idee mîntuitoare o întări. Își aduse aminte de Anton soldatul. Nu era singură! Vlăjganul acela uriaș o va apăra de toate iazmele iadului. I-a făcut atîta bine! Și-n gîndu-i văzu uriașul cu pumnii
5 pietroși sărîndu-i în ajutor. Dar o întrista de tot imagina ce i se năzări atunci: pe Anton alungînd umbra bărbatului.

— Doamne, ce prostii! vroi să zică tare — dar abia se auzi printre buze — ca să alunge vîlmășagul haotic și deznădăjduit de gînduri. Doamne! Dar oricum va fi să-i apară bărbatul, nu va striga după ajutor, nu-1
10 va izgoni.

Numai să vie umbra aceea... și ea va găsi destul curaj ca să întîmpine minunea, adevărul...

— Dar Anton o fi dormind?

Se gîndi să se ridice din pat, să privească pe fereastră. De va fi lumină, îl va chema să se culce sus, în antreu. Vroi să se ridice; distanța de la pat la fereastră i se păru însă o veșnicie și renunță.

Prinse totuși de veste că lampa începuse să pîlpîie. Se isprăvea gazul. Gîndul că ar putea rămîne pe întu-
20 neric întrecu toate spaimile de pînă acum.

Trebuia să cheme ordonanța. Se sprijini în coate pe perini. Și ochii îi căutară fereastra.

Rămase înmărmurită. Acolo, în dosul geamului, lumina palidă, ce răsfrîngea lampa pe stîNSE, mîngîia un cap aproape șters în negură, un cap gîlbejit ca de mort. Avu doar timpul să-i vadă o gură uriașă, rîzînd cu toți dinții, și doi ochi atît de lucitori, că parcă rî-
30 deau și dînșii. Încolo nu mai putu să vadă nimic.

Căzu pe perini cu ochii măriți de groază, ținîndu-și suflarea. Flacăra lămpii pîlpîia rar și apăsător, avea din cînd în cînd tresăriri grăbite, improscări subite de lumina, apoi slăbea iarăș neconținut, făcînd pe nesim-
35 țite loc întunericului.

Din gîtlejul ei scăpă de-abia auzit, aproape near-
ticolat, slab ca și lumina ce se stîngea pe îndelete, ceva, un cuvînt, un nume:

— Anton ...

Apoi, ca și cînd ar fi prins curaj numai la pomenirea acestui nume, nevoia de a striga o cuprinse deodată.

Și începu să urle, întâi puternic, apoi, obosind, din ce în ce mai slab.

— Anton! Anton... Anton...

5 Pe urmă își vîrî capul în așternut, ca și cînd ar fi vrut să se ascundă... Zgomotul inimii, pornită într-o bătaie deznădăjduită, fără frîu, trecînd prin puful pernelor, îi venea la ureche puternic, uriaș, ca larma unui mai care bătea surd din adîncul pămîntului. În ro-
10 potul acela, abia putu să distingă scîrîind ușor ușa antreului, pași înăbușiți, apoi ușa camerii. Cineva intrase, în urmă nu mai auzi nimic. Secunde treceau ca anii. Atunci începu să urle din nou:

— Anton, ajutor! Anton!

Strigătele răsunau prelungi, horcăite.

15 — Anton, Anton...

Drept răspuns două mîini puternice o apucară de umeri, o întoarse cu fața în sus. Ea închisese ochii și acum strîngea tot mai tare pleoapele, apăsîndu-le una într-alta, parcă ar fi vrut să le contopească. Și
20 glasul îi horcăia înainte, fără înțeles, ca un gramofon neoprit.

— A... ttt... n...

Atunci simți deodată pe gură un sărut rece, acru, lung, neisprăvit. Strînse buzele și repetă doar în fun-
25 dul gîtlejului numele acela care nu se auzea de astă dată decît ca un gemăt stins, de animal ucis.

O mină puternică zvîrli plapoma de pe dînsa numai decît. Apoi corpul îi fu strîns, strivit aproape de alt corp, uriaș, tare, aspru și încleștat ca un trup de tuci. Abia acum înțelese că nu un duh se abătuse
30 asupra-i. Și prinsă de un curaj neașteptat, avu puterea să strige încă o dată, cu o năvală de disperare, numele ordonanței, deschizînd pleoapele.

Alături de dînsa, Anton, cu buzele aduse într-un
35 rînjet lacom și îndobitocit, cu ochii sticlind de nebunie, cu liniile obrazului încordate de spasmul biruitor al faptelor care trebuia în sfîrșit să se împlinească, o strîngea cu furie, înfiorat de poftă, gîfîind.

Îl văzu într-o singură deschidere de pleoape, aple-
40 cat deasupra ei, cu dinții lați și cu părul tuns scurt, începînd jos de tot, pe fruntea îngustă de un deget.

Buzele groase și lipicioase se tîrîră pe pielea fină ca o atingere de melc, brațele musculoase aveau puteri de mîngîierea; răsuflarea încinsă o pălea în obraz ca o dogoare.

5 Avu un gest de surpriză, apoi de dezgust și îndrăzni o clipă să reziste. Dar omul era prea zdravăn și, în strînsoarea lui, împotrivirea se topi cu un țipăt slab, neputincios, scîrbită, goală de sufletul prăbușit deodată într-o adîncime necunoscută, într-o beznă fără fund.
10

III

îndată ce convoiul de care ajunsese în curtea cazărmei, domnul căpitan scoase ceasul:

— Fă lumină, Năstrapă !

15 Un chibrit pîrîi pe cutie și o luminiță plăpîndă pîlpîi suflată din toate părțile de iazmele întunecului profund, umed și ploios.

— Două jumătate fix. La cîte ți-am spus că ajun-
gem ?

20 — La două jumătate, să trăiți!

— Este ?

— Este!

— E, păi vezi ? Așa știu eu să conduc marșurile! și pentru asta, vezi tu, tocmai pe mine s-au găsit să
25 mă dea la partea sedentară. Zi țară românească și taci!

Trîntind un bobîrnac în cozorocul chipiului, domnul căpitan sări de pe capră și porni să numere căruțele, dînd semnalul de adunare tuturor căraușilor. Cînd fură
30 toți în juru-i, domnul Naicu se simți dator să spuie cîteva glume, la care gradații rîseră neobișnuit de zgomotos. Apoi, rupînd rîndurile, îi porni pe fugă la culcare și-o luă agale, fericit peste fire, spre gardurile din dosul cazărmei. De-acolo o potecuță îl scotea de-a dreptul la poarta cimitirului nou, mai făcea pe urmă
35 la stînga — nici cinci minute de drum — și gata, „cui-bul dragostei noastre”, cum îi plăcea să spună adesea Aureliei, cînd vorbeau despre căsuța lor.

El trecu pe lângă sentinela de la poarta din fund,
care-1 primi cu întrebări aspre și scurte, și-și aminti
steaua răzleață de pe cerul bulgăresc, ce-i umpluse
tot sufletul de dorul vieții de acasă. Așa că, după ce
5 dădu parola, domnul căpitan tot mai găsi pentru sol-
datul încotoșmănat în șubă două glume în tașca sa
cu pozne și o țigare în tabacheră. Pe urmă se lăsă dus
de cărăruia șerpuitoare la vale, în adâncul oceanului
de întunec, a cărui răcoare burnițoasă îl înfrigura
10 de plăcere, amintindu-i așternutul cald și moale ce-1
aștepta la câțiva pași.

Cuibul dragostei domnului Naicu era răzlețit cu
vreo cîteva zeci de metri de ultima casă a orașului —
o potcovărie pitică — și mic, ca orice cuib. Așezat în
15 fundul curții, n-avea decît trei camere: la dreapta,
dormitorul, la stînga, salonașul, la mijloc, sufrageria,
cum îi ziceau în timpul celor două mese, căci restul
zilei lua denumirea de antreu. Cum intrai pe poartă,
în dreapta curții înălbea în noapte maghernița cu
20 bucătăria și odăița soldatului; în stînga, se ridica parcă
în coate scheletul legat cobză în fire de viță sălbatecă
al unui soi de pavilion.

De cum ajunse în dreptul gardului de stacheți, pe
Naicu îl miră cele două dreptunghii de lumină ne-
hotărită, pe care le zugrăvea spălăcit în noapte feres-
trele odăii de dormit. Ai fi zis reflexul lunei, dacă
25 noaptea n-ar fi fost mai întunecată decît chiar iadul,
așa cum i l-a descris odată doamna Naicu, după o
carte cu litere chirilice și cu coperte albastre înstelate
cu aur. Și domnul căpitan nu-și mai putea ține rîsul,
30 gîndind ce mai drac o să apară din iadul acesta la
fereastra Aureliei.

„Or că cetește pînă la ora asta, or a luat obiceiul
să se culce cu lampa micșorată!”

35 Se apropie de maghernița soldatului, bătut ușor în-
tr-un ochi de geam, chemîndu-1 pe nume, cu glasul
scăzut.

— Antoane, băi Antoane! m', n-auzi?

40 Desfăcu ușa și intră înăuntru. Bijbii spre pat, tir-
șind picioarele ca să-1 deștepte.

— Drepti, măgarule!

Dar cînd văzu că patul e gol se supără:

— A plecat după dragoste, lua-l-ar mama dracu-
lui. Las' că vorbim noi mîine, boier Antoane!

5 Bănuiala cea urită, pe care, decînd dăduse telegrama
și pînă acum domnul căpitan o alungase cu atîta con-
vingere și dezgust, îi păru acum cu desăvîrșire absurdă.
Era un aer atît de stricat în odăița vistavoiului, că
rîse din inimă de această stupidă bănuială.

Descinse sabia ușor, ieși apoi în vîrful picioarelor
10 și rîsul îl podidi iarăși, gîndindu-se că și pentru Anton,
ca și pentru toți din oraș cari i-au aflat moartea de
la poștă, el nu e nimic mai mult, nici mai puțin decît
im strigoi, un veritabil strigoi. Mai ales întîlnin' du-1 așa
în noapte, cine nu și-ar face cruce și n-ar stupi dinain-
15 te-i: „Piei, drace! ?”

Aci însă veselia i se mai ogoi puțin, socotind că
unora dintr-însii, bunăoară unei brute ca Anton, le-ar
putea trece prin minte să se apere cu reteveul, ba —
mai știi? — chiar cu vreo armă de foc, de astfel de
20 apariții imateriale. Crezu deci nimerit să reducă de
tot partea întîi a programului de păcăleli pe care-1
potrivise pe drum și se apropie cu mișcări îngrijite
de fereastra din stînga.

Se ridică în vîrful picioarelor și privi doar cu un
25 singur ochi, ca să-și descopere cît mai puțin figura.
Din colțul stîng al geamului, nu se vedea decît o parte
a patului mare, pentru două persoane, partea în care
ea doarme de obicei. La început nu putu să observe
nimic, dar unul din cele din urmă spasmi ale lămpii
30 muribunde îi arătă tocmai ce vroia să vadă. Chiar în
margine de tot, în cămașă, cu plapoma aproape că-
zută, ea se ridica încet într-un braț, privind cu ochi
mari, mari, îngroziți, ceva în stînga patului, unde deo-
camdată Naicu nu putea să vadă nimic.

35 „Ce-o mai fi și asta!”... gîndi domnul căpitan aș-
teptînd o nouă izbucnire a lămpii... „Nu cumva i se
fac arătările... să știi c-am nimerit-o...”

Cînd lampa se umplu iarăș de lumină, Naicu era
cu ochiul la pîndă; Aurelia scotea un picior din așter^
40 nut. Căpitanul se piti repede și așteptă.

— Oare m-o fi văzut?...

După cîteva minute băt看 în colțul tereștrii ușor și rar: una, două, trei. Repetă apoi ciocăniturile de trei ori, prăpădindu-se de rîs.

5 „Ce-o fi pe inima ei, sărăcuța! Mare păcălici ești, măi Naicule!”

Un mieunat apropiat de pisică făcu pe fantomă să-și întorcă speriată capul. Putința venirii neașteptate a lui Anton îi aminti din nou că trebuie să sfirșească repede.

10 Se agăță de cerceveaua ferestrei și-și propti picioarele în ieșitura de jos a zidului, căutînd cu vîrfurile cizmelor o bază solidă, ca să fie cît mai nemișcat. Pentru a-și da o înfățișare cu totul mormîntală, găsi nimerit să depărteze buzele una de alta, lăsînd vizibile cele două

15 șiruri de dinți.

— Ce-o să rîdă Sbierea!

Și-și fixă ochii, pe cari se silea să-i ție cît mai nemișcați, asupra soției sale.

20 De astă dată putea să cuprindă cu privirea tot patul. Nu observă însă nimic distinct, căci lampa era acum liniștită. Dar obișnuindu-se pe încetul cu semi-obscuritatea dinăuntru, desluși cele două corpuri întinse unul lîngă altul; cu greu se puteau recunoaște

25 în amănunt, în negura crescîndă.

Nevastă-sa, tot așa de dezvelită, cu cămașa sfîșiată, aproape goală, privea atît de îngrozită spre fereastră, că ochii îi păreau două găuri de hîrcă; de bună seamă îl văzuse.

30 Și-alături, într-o rină, cu fața spre ea, un bărbat spătos, enorm, pe care nu-i fu greu să-l ghicească. Anton, hidos în umbra tot mai deplină dinăuntru, dormea adînc și horcăiturile lui lugubre se înțelegeau din convulsiiuni largi și încete ale pieptului.

35 Domnul căpitan îi privea năuc; în uimirea lui, buzele îi rămăseseră dezlipite și dinții rînjeau fioros în noapte; era cu mult mai straniu decît voise să pară. Lampa, care acum răspîndea fișii bizare de lumină prin despărțiturile mașinii, mai licări o dată, ca și cînd ar fi zîmbit văzînd mutra celui înșelat, apoi se stinse coperind cu valuri de negură nelegiuirea dinăuntru.

Domnul Naicu n-a sărit din locul unde era; mai degrabă a căzut. Acum se luminase deplin.

5 Furia îl năpădi deodată ca un torent brusc. Să-l înșele c-o ordonanță? Nemaiauzit! Și primul gînd îi fu la revolver. Se învîrți pe loc în tocure și-o luă în trap vijelios spre maghernița din față... Dimensiunile pronunțate ale pîntecului său nu-l lăsau însă să fugă cum ar fi dorit; oricît întindea piciorul, săriturile rămîneau tot scurte și știftorii cizmelor băteau caldărîmul

10 în aceeași cadență repede și îndesată. Dar cînd fu la cîțiva pași numai de ușa bucătăriei își aminti că lăsase numai sabia și chipiul acolo, iar tocul revolverului, agățat de-o curea trecută pe subt epolet, nu putea fi decît obiectul acela dureros ce-l tot lovea în șold de cînd se pusese pe fugă.

15 Atunci, fără se să oprească, făcu o curbă largă, pe care avîntul luat în goană o întinse chiar pe lîngă porțița de la drum și, revenind cu fața spre casă, continuă să alerge în acelaș buiestru mărunț, potolind cu o mîină năbădăioasă agitare a tocului de revolver și cu alta silindu-se să scoată din el arma răzbunătoare, sistem „Steier”, cu opt focuri.

25 Întîmplător, însă, aproape de scară, poticni și se prăbuși lat pe brînci. Arma îi sări din mîină și căzu atît de apropiată de ochiul drept, că, cu tot întunericul, văzu gura țevii îndreptată amenințător spre dînsul. Un moment ochiul omului și gura armei se priviră fix, în tăcere. Ochiul mărit, înspăimîntat, bulbucat de groază, rostogolindu-se nervos în orbită în așteptarea

30 înfrigurată a clipei teribile; gura mică de oțel, nepăsătoare, nemișcată, mută, parcă ironică în muțenia ei. Un moment, cît o veșnicie, de slăbiciune, de totală lipsă de voință; un moment în care domnul căpitan, cu tot pericolul apropiat și decisiv, nu putu să facă nici cea mai mică mișcare, ca și cînd pămîntul de care se lipise îi supsesse brusc orice energie. Dar momentul acela trecu, și mai trecu unul, și încă altele, și gura țevii rămase liniștită, căci piedica era pusă.

35 Cînd își aminti de acest lucru, văzu cu uimire că acum putea să-și miște în voie și mîina și piciorul, cu toată durerea ascuțită ce-i creștea în genunchi, de par-

5 că i-o scurgea cineva acolo printr-o tulumă. Se sculă făcându-și cruce și înjurând printre dinți. Când vroi să ridice arma, durerea fu atât de crîncenă, că șovăi și se așază gemînd pe cimentul primei trepte, întinzînd cu multă greutate piciorul de cvincvagenar, din care parcă tot sîngele și toată măduva se scurseseră în genunchi, unde ardeau cu flăcări chinuitoare.

10 Spaima prin care trecuse, durerea crîncenă și furia care se întorsese în sufletu-i cu și mai mari puteri clocoteau ca apa fiartă în capu-i, apăsînd cu atîta putere în țeasta țuguiată, de-o simțea ridicîndu-se ca un capac de oală. Și-n aburul vînzolelei în care i se zbăteau creierii trecu ca o scînteie zguduitoare ideea că ea, în timpul acesta, ar fi putut trezi pe Anton și

15 că el poate îl pîndește acum de după ușa antreului, gata să-l atace pe la spate.

Domnul căpitan se simți nevoit deci să se tîrască din nou pînă la revolverul rămas în țărînă și să revină la locul de odihnă, nabușindu-și cu eroism de martir ucigătoarele dureri. De astă dată se așază în așa fel pe scară, ca piciorul îndurerat să fie întins cît era de lung pe cimentul rece și înviorător al treptei, iar pieptul și fața să fie ușor îndreptate spre ușa de unde ar fi putut fișni inamicul neprevăzut. Cu toate că revolverul se contura solid în pumnul strîns, domnul căpitan nu se simțea deloc la îndemînă. Dacă primul glonț îl scapă pe bandit, ce se face el cu piciorul zdrobit? Drace, cine l-a pus să se repeadă așa, ca dezmeticul? Lucrurile astea se fac pe îndelete și cu plan, ca la război. Ce folos dacă dobori inamicul și cazi și tu? Dar poate nemernica n-a sculat pe bandit. Sau dacă l-a trezit, măgarul a convins-o că a fost doar o părere a ei și-a potolit-o. „Dă-le, Doamne, gîndul ăl bun! Ține-i, Doamne, pîn' mi se alină piciorul!...”

35 Domnul căpitan uitase că era ateu și făgădui lui Dumnezeu cu jurămint că n-are să-i omoare nici el, dacă-i dă viața. Și pentru a dovedi acest lucru celui către care se întorceau acum gîndurile lui, își demonstra singur, izbutind să se convingă ușor: întîi, că mai sunt pe lumea aceasta tribunale, procurori, comisari de poliție, care sunt gata oricînd să-și ia asupra

40

lor sarcina de răzbunători ai onoarei ultragiante, așa că el tot nu rămîne în pagubă; în al doilea rînd, că nu e exclus, nemernicii dinăuntru să se fi pus în defensivă, gata să respingă, pe moarte sau viață, orice atac din afară. „Or ca să-ți expui viața pentru o ordonanță și pentru o femeie care se dă unei ordonanțe, înțelegi, Naicule, că nu-i de demnitatea ta...”

5 Nu mai rămîne îndoială, așa va face! Uite, piciorul a început să se potolească. Cum se va liniști de tot, cum va porni la procuror, să-i arate decăderea femeii acesteia, noroiul murdar în care se bălăcărea cu complicele ei și-apoi s-o alunge cu dispreț în noapte ca pe-o netrebnică. Să se ducă la țară, la Anton... și

10 mîine, poimîine, cînd s-o satura de ea, s-o alunge și bruta... „și să te vedem, madam Naicu, atunci, cum mai dai cu spiritul...”

Dar aproape imediat, un alt șir de idei îi lipi din nou de cimentul treptei piciorul care începuse să se agite; căci îi veni numaidecît în minte scandalul, șoaptele lumii, multiplele povești scornite în asemenea împrejurări, hohotirea imensă a întregului oraș. Un ofițer și-a prins nevasta cu vistavoiul și drept pedeapsă... s-a dus să-și deștepte prietenii, să-i aducă martori pentru divorț. Un ofițer!

25 Și-i veni în minte mutra contractată a lui Sbierea, gata să izbucnească într-o explozie de veselie:

„Da-i traseși o farsă, măi Naicule, de nu s-o mai gîndi în viața ei la vedenii! Păi, de ce n-ai tras, iubitele? doar aveai revolver. Toți te-ar fi aprobat, dacă-i curățai. I-auzi! Pe cînd tu-ți periclitezi viața în țări străine pentru patrie, ea te înșală cu propria ta ordonanță, c-o deșcă idioată, cu un timpit, o scîrbă, pe care puteai s-o bați de cincizeci, de-o sută, de șaizeci de mii de ori pe zi, fără să-ți ceară nimeni socoteală! Un imbecil, un scelerat... un... un... un... o... un incult (exclamă, în sfîrșit, nemaigăsind alte invec-

30

35

40

40

5 Și-1 văzu batjocorind vechea lor prietenie în fața camarazilor, istorisind cu izbucniri de ris, în hazul general, povestea cu farsa cea grozavă, la care se gândise trei ani de zile. Și-odată cu veselie lui Sbierea, domnul căpitan mai auzi și hohotele ascultătorilor, ale tuturor acestor ofițeri bătrâni și tineri, oh, mai ales ale acestor secături de ofițeri tineri, care-și băteau joc totdeauna de farsele dumnealui; nu se sfiau să-1 ia peste picior, ori de câte ori făcea vreo stîngăcie la cîmp, la școala de regiment, și șopteau pretutindeni că e un moș-teacă și c-o să putrezească tot căpitan.

10 Dar ce-1 făcu să salte numaidecît de pe scara de piatră, uitînd și dureri și tot, fu de fapt vocea pițigăiată a lui Scăișteanu, a nesfîrșitului ăluia de maior cu care avusese o gravă neînțelegere pe vremuri.

15 „V-am spus eu de atunci. E un laș! De ce n-a îndrăznit să mă provoace la duel, doar îl insultasem. V-am spus: e militar și nu îndrăznește să tragă un foc de armă. E un fricos!”

20 Fricos! El fricos? Asta nu! Nu se bătuse în duel pentru că era împotriva unor astfel de mascarale. Dar avea să dovedească acum lui Scăișteanu că era un mincinos. Avea să dea un exemplu să meargă pomina. Doar nimeni nu s-a mișcat în camera nelegiuților, deși a trecut atîta timp; cu siguranță, nemernicii n-au habar de ce-i așteaptă. Iar durerea din picior a trecut! Domnul căpitan o simte cum se depărtează din genunchiul înflăcărat, ducînd cu ea șuvoaie de furnici ce se răspîndesc de la gleznă pînă la șold. De bună seamă dorm duși!

30 Domnul căpitan vedea acum numai sînge dinaintea ochilor, o băltoacă mare de sînge și-n mijlocul ei două corpuri lipsite de viață, ciuruite de gloanțe. Vedea sînge și nu se înpăimînta deloc. Mai mult chiar, forța închipuirea ca tabloul să fie și mai sinistru.

35 Hotărît, grav și neînduplecat, fără să mai dea răgaz o clipă gîndului, se ridică, potrivit și mai bine revolverul în scobitura pumnului. Băgă atunci de seamă că piedica rămăsese tot pusă.

„Doamne, da ce ți-e, Naicule? se mustră. Te-ai prostit de tot. Zi, dacă îfe-ataca găliganul, mă curăța cu revolver cu tot...”

5 Tăcănitul metalic al limbei mici de oțel îl preveni că trebuie de acum să umble cu multă luare-aminte. Urcă deci scara cu grijă și se bucură că nu șovăie deloc. Ușa antreului era neîncuiată; o crăpă ușor, fără zgomot, cît s-ar strecura prin deschizătură. Dar nu pătrunse pînă ce urechea încordată peste fire nu-1 asigură că nu e nimeni în dosul ei.

10 Stătu o clipă în loc, ca să se orienteze în beznă adîncă dinăuntru. O luă apoi binișor spre dreapta, ținîndu-și suflarea. Dar în bijbiiala de orb doborî fără voie un scaun greu de pluș. Bufnitura și vuietul prelung și jalnic al mobilei căzute îl sperie și-1 dădu doi pași înapoi. își ciuli urechile; dinăuntru se auzi ceva ca o mișcare grăbită, întretăiată de cîteva scîrțieturi ale patului și înăbușită îndată. Pe urmă nimic. El mai așteptă totuș cîtva și zgomotele venite din dormitor parcă-1 domiriră de-un lucru, mărindu-i curajul... „Prima condiție, să-ți dai seama de poziție și să știi unde-i inamicul...”

„Dar dacă s-or fi deșteptat tocmai acum?”

25 Și pe urmă, ca și cînd și-ar fi răspuns la propria întrebare: „Tocmai! De ce m-oi fi codind atîta? Repede, Naicule, acum e acum... pînă nu se pregătesc.”

30 Ajunse la ușă ca împins de-o voință străină, pe care nu și-o cunoștea. Cînd puse însă mîna pe clanță, avîntul zbură tot așa de repede precum venise. Dacă bestia o fi luat obiceiul să doarmă cu toporul sub căpătîi și acum îl așteaptă în dosul ușii, gata să pocnească orice cap și să reteze orice mîna s-ar strecura prin deschizătură? înfiorat, parcă ars de minerul lucitor de alamă, domnul căpitan trase brusc mîna și se dădu înapoi:

„Ce era să fac?”

Ezitatea aceasta îl supără însă îndată.

35 „Asta e pură copilărie, Naicule. Caraghioslic. Hai! înainte!”

40 însă nu făcu nici un pas, căci un mare gînd îl opri la timp.

„N-ar fi mai bine pe fereastră? Aah... perfect!
Cum nu te-ai gin...”

Se-ntoarse în loc și făcu iarăș plin de hotărîre un pas:

5 „Nu!”

Ca o lumină vie, neașteptată, îi veniră în minte
revolverele celelalte, pe care le lăsase la plecare atâr-
nate pe panoplia din dormitor... Să știi că mișeii le-au
cumpărat cartușe... Și imediat își înfățișă pe cei doi
10 complici, unul la fereastră, altul la ușă, cu armele
întinse, cu degetele pe trăgaci.

„S-au pregătit ei, canaliile, pentru orice întîmplare
neașteptată... Au prevăzut ei totul, nici nu se poate
altfel... Hm... Ce e de făcut?... în orice caz, pe ușă
15 sunt mai ferit... hm... mare comedie... La urma
urmei, îmi fac datoria de soț și militar. Deschid puțin,
trag și plec. în furie, omul nu știe unde trage.

Ah, deșiratul de Scăișteanu, cu risul lui de berbec!
De înțeles să aibe ceva cu Naicu, dar ce-i făcuseră lui
20 aști doi oameni, de ținea cu orice preț să fie omoriți ?

A tras brambura și-a fugit: un glont a nimerit
prin tavan. N-a stat nici să vadă de i-a nimerit ori
ba. Și cînd s-a întors cu autoritățile, ordonanța dor-
mea liniștită în bucătărie, cocoana făcea pe adormita,
25 speriată din somn în odaie la ea!”

înțelese că trebuie să facă o mișcare disperată,
hotărîtoare, fie ce-o fi. S-o sfîrșească la un fel. Or îi
răpune ca pe niște scelerati, cum meritau, or... or...

30 Nu îndrăzni să cugete mai departe.

„De, domnule, scăpai eu de la război bine, frumos...
Hm... Cine dracu m-a pus să viu tocmai noaptea?...”

Și cu revolverul într-o mîină, cu cealaltă întinsă spre
clanță, el sta tot mai nedecis dinaintea ușei de nepă-
truns. Tot felul de presupuneri, de noi hotărîri, de
35 concluzii, de noi proceduri se încrucișau încăpui lui,
se învălmășeau ca vînturile într-o casă pustie.

Cea mai de seamă preocupare era să se convingă
că acei dinăuntru dorm duși, că nevastă-sa l-a socotit
40 drept o simplă închipuire, că, văzînd că nu mai apare,
a adormit din nou, că acum în urmă patul n-a făcut
zgomot decît fiindcă s-a mișcat în somn.

Curînd însă firul gîndului se schimbă repede; își
închipuia pe Anton profitînd de nehotărîrea lui, sărînd
fereastră, atacîndu-l pe la spate. într-un rînd chiar
îi simți răsufierea adiîndu-i ceafa și-l bănuî în urmă-i
5 cu toporul ridicat, gata să-i crape țeasta. Nici n-a știut
cum s-a întors pe loc, nici n-a știut cum și-a potolit
degetul, să nu scape un foc spre ușa cealaltă, pe unde
intrase.

10 Alteori i se părea că aude șoapte dincolo, în dormi-
tor. Trăgea cu urechea la gura cheii, vroia să surprîndă
vreo nouă mișcare a patului, o sforăitură, un semn cît
de slab.

Dar nimic nu venea dinăuntru și nimicul acela,
liniștea aceea de moarte i se părea nefirească, voită,
15 îl făcea să tremure, îi îndoia genunchii.

Ce n-ar fi dat să se sfîrșească totul într-un minut,
într-o clipă, să se trezească deodată la celălalt liman
al faptei, al neprevăzutului prin care trebuia cu orice
preț să treacă. Și se vedea acolo, pe limanul acela
20 îndepărtat cît o veșnicie; ușurat, liniștit, fericit. Și
limanul îi surîdea atrăgător, îi lumina și mai mult
grozăvia prăpăstiei dintre dînșii, îl chema la el pe
deasupra abisului negru, îi picura iarăși în clocotul
dinăuntru ideea renunțării.

25 Dar peste toate frămîntările ameiitoare de
simțiminte, vocea de berbec a lui Scăișteanu domina
totul, se lămurea din ce în ce mai pițigăiată, stîrnea
un întreg hohot de rîs, hohotul uriaș al tuturor ofițe-
rilor dintr-un regiment, îl făcea să întindă tot mai
30 mult mîna tremurătoare spre minerul lucitor de alamă,
care rîdea neconținut în noaptea ce parcă se spărsese,
nesuferit, ca un ofițer tînăr ...

în cele din urmă îl înțeșta în degetele parcă de
paralitic și se sili să-l apese. Izbuti chiar. îl apăsa însă
35 încet, așa de încet, ca sub puterea unei voințe străine
și minerul îi juca ușor în mîină și ceda tot mai mult
împins de forța aceasta nesigură de hipnotic.

Dar cînd vîrful lui sfîrși de descris întregul sferit de arc,
40 pentru ca ușa să poată fi deschisă — ușa rămase nemișcată.
Căci acum domnul căpitan o trăgea spre el cu o înver-
șunare așa de grozavă, că pumnul în care ținea clanța

se făcuse tot așa de tare ca metalul ce-l ținea într-însul. Și secunde treceau iar greoaie și domnul căpitan era tot la marginea prăpastiei și prăpastia era tot așa de mută și de înfricoșătoare în mutismul ei.

5 „Dar dacă ușa e încuiată?” se luminează deodată domnul căpitan. El ar putea, desigur, foarte ușor să vadă dacă e încuiată sau ba, dintr-un singur brînci numai. Însă tocmai pentru că-și dădea seama cît de ușor ar fi fost să se convingă de adevăr, o trăgea și
10 mai virtuos spre dînsul. Pentru că, mă rog... dacă ușa e încuiată, atunci totul e de prisos. Și e iremediabil pierdut. Ca să-i deștepte tot el, poruncindu-le să deschidă și dîndu-le astfel tot timpul să se înarmeze, asta e treabă de gelos prost, nu de militar... „Dacă e
15 vorba pe-așa... mai bine... ah!!!... da... da... da... cum dracu nu m-am gîin...”

Lucru foarte ușor, foarte simplu și foarte rațional. Ia uite, domnule, cît timp pierdut degeaba!... Se întoarce bine, frumos, la cazarmă ... buun ... scoală
20 soldatul cu bagajele... buun...

„Mă Stane, mă, cum dracu vin gardurile astea din dosul cazărmei, că de două ceasuri mă-ncurc prin ele și nu știu să ies...” or: „am nevoie de bagaje”, or... în sfîrșit, găsește el pînă la cazarmă... „Bun...
25 Hai cu mine, Stane, ia bagajele... Buun...”

Se face că rămîne puțin pe drum și-l îndeamnă s-o ia înainte, după ce-l învață să-i strige din curte pînă-i scoate afară...

„...bagă de seamă, el doarme sus în antreu, tu să strigi de-afară și să bați tare în ușa antreului... da
30 să nu pui mîna pe clanță, pînă nu vine... pînă nu se deșteaptă să-ți deschidă, că te-a luat mama dracului... îmi strici ușa, măgarule, că voi nu știți să umblați...” în sfîrșit, îl mai dăscălește el pe drum... „Bun... Acum
35 toate-s bune...”

„Nici Sbierea, nici Scăișteanu, nici nimeni nu va ști ce s-a petrecut în noaptea asta. Și acum nu mai e nevoie de nici un tîmbălău. Căci, mă rog, afară de tîmbălău ce-ar mai ieși din afacerea asta? Ușa e încuiată
40 cu siguranță, spun eu! Nu se poate, domnule, doi amanți să nu se închidă pe dinăuntru! Va să zică,

dacă încep să fac scandal, le dau viața cu propria mea mîină... doi contra unu... și chiar de n-ar fi ușa încuiată acelaș lucru!

5 Un vîlmășag, gloanțe, trase de pomană, mahalaua sculată... rîs de lume...”

în timpul acestui raționament vîrfurile minerului de alamă pornise să se ridice tot așa de ușor precum se lăsase.

„Dar dacă ei m-au văzut?”

10 Vîrfurile minerului se opri.

„Aș, ea crede c-am fost vedenie! Altfel ieșeau ei, făceau ei ceva... mistrețul sărea pe fereastră... Și scaunul cînd a căzut... de ce n-au ieșit atunci? Poate cred
15 c-a fost altcineva sau dracu știe... La urma urmei, rîzi tu de mine, boier Antoane... da să vedem cine-o ride la urmă. Eu tot vă prind. Dacă nu azi, mîine, dacă nu mîine, poimîine... Am... Dar chiar în noaptea asta îți găsesc eu vreun nod. Și-o să-ți trag o bătaie...
20 o bătaie... mamă Doamne.”

Vîrfurile minerului, care nu făcea nici o mișcare, pînă ce domnul căpitan nu calcula totul pînă la ultimul
25 amănunt, s-a întors ușor în poziția firească. Și cu toată siguranța-i că ușa e încuiată, nu i-a dat drumul pînă ce n-a simțit că drugușorul mobil a pătruns complet în gropița lui. Atunci a început să se îndepărteze încet, metodic, de-a-nderetelea...

„Cît mai pe nesimțite...”

Dar în retragerea aceasta nu se poate mai strategică, domnul căpitan constată cu surpriză că mobilierul
30 antreului se distinge cît se poate de clar în negura de astă dată cu totul trîsvită...

„Hait! m-a apucat ziua...”

Și dacă în antreul acesta neluminat se poate vedea
35 astfel, dincolo, în camera de culcare cu două ferestre mari spre curte, cu două spre cîmp și cu transperanțele ridicate, trebuie să se distingă totul perfect.

„Afară, la fereastră, în curte...” aude domnul căpitan răsunînd cu putere în conștiința sa comanda de atac. A răsunit atît de puternic, încît a tresărit
40 singur, pîrîindu-i-se că vine de undeva de alături sau de afară... Nu, nu; e vocea conștiinței domnului căpitan,

care nu se dă bătută și cere răzbunare... „încet, încet, căpitane... nu grăbi! O singură, o mică, o cât de mică privire din colțul geamului... un singur ochi fugar... Doamne, Dumnezeu-Dumnezeilor mei... de-ar dormi, Doamne... doar să-i văd în pat pe-amândoi strînși ca niște porumbei... nu-ți cer mai mult, Sfinte tare...”

Afară lumina albastră-spălăcită a unei dis-de-diminețe noroase și umede de vară izvora din ea însăși ca un început de lume. Era ceva atît de turbure într-însa, că domnul căpitan se simțea la fel de turburat, infinitul îl privea parcă printr-un ochi nehotărît și fioros de bețiv.

„Doamne... Dumnezeule...”

Tîrșindu-și spatele lipit de părete, domnul căpitan se lăsă, treaptă cu treaptă, spre colțul ferestrei apropiate. Singele îi aleargă vârtej în tot corpul și inima îi se zguduie în piept să se rupă, dreapta i-e una cu revolverul și vinele umflate ale capului dovedesc cea mai hotărîtă hotărîre. Iar buzele rostesc cu atîta stăruință numele lui Dumnezeu, de parcă ar fi ale doamnei Naicu rugîndu-se pentru dînsul:

„Isuse Cristoase... Sfîntă Născătoare de Dumnezeu !”

Ea-și dădea seama de tot ce se petrecea în juru-i, vroia să facă o mișcare cît de mică, oricare ar fi fost aceea; vroia să strige, să blesteme, să plîngă, să facă în sfîrșit ceva, un lucru pe care-l avea încă nelămurit în minte, dar pe care cineva ascuns într-însa îi spunea că trebuie să-l facă.

O rușine fără margini îi dogorea obrazii, o scîrbă adîncă, nesfîrșită, nimicitoare, îi pustia simțirea, îi îneca gîndul, îi poruncea să reacționeze și nu-i arăta cum. Tîmp îndelungat ea nu putu să facă nimic: stătea nemișcată, căci mușchii îi refuzau orice ascultare și corpul i-era încercuit în legături nevăzute de plumb. Și ea era îngrozită de lipsa asta de mișcare, ca un muribund în semiconștiența agoniei.

Dar pe Anton nu-l miră liniștea ei; căci ce putea alt să creadă, decît c-a biruit-o cu sălbăticia tinereții sale. Izbînda îi picurase licărirea ei tainică în ochiul de șoarec. El înțelegea doar că — oricum — cucoana se

sfiește să-și arate mulțumirea și, cum alte mîngîieri nu-i mai puteau trece prin cap, socoti cel mai nimerit s-o lase deocamdată în pace.

Se retrăsese în partea cealaltă a patului și, amețit de fericirea primitivă a animalului satisfăcut, adormise repede. Stătea alături de dînsa doborît ca un bou trăs-nit și respirația-i greoaie făcea un zgomot dezgustător prin gura larg deschisă.

Desigur, numai horcăiturile acestea lugubre și caraghioase, suflînd pe mii de tonuri, putură s-o trezească din nemișcare; zgomotul lor enervant, de trîm-biță spartă, îi zgîria urechile, îi ucidea simțirea. Erau atît de oribile, atît de jicnitore, că i se păreau o continuare a violenței de adineaori; atît de dezgustătoare, că o murdăreau înainte, o înăbușeau, o amețeau.

Simțea nevoia aerului curat, a răcoarei de afară. Vroia să fugă în noapte, să se lase plesnită de vîntul întremător, biciuită de ploaia curățitoare.

Se ridică ușor într-un cot privind cu teamă și ură pe omul de alături. I-era frică să n-o simtă, să nu-l deșepte. I se părea un demon crud sub puterea căruia căzuse, spionîndu-i mișcările sub masca somnului.

Și se ridica, țintindu-l tot mai încordată, tot mai îngrozită, așteptînd dintr-o clipă într-alta o mișcare a lui, a mîinii lungi și musculoase, a labei lătărețe, pe care o și vedea desfăcînd greoaie degetele colțurate și solide.

Continua să se ridice totuș, încurajată de nemișcarea lui; piciorul se întindea tot mai mult și degetele atingeau podeaua.

Dar atunci cineva ciocăni în geam; o dată, de două ori, de trei ori. Trei cicocănituri rare și încete, nespuse de încete. Întîia parcă nici n-o auzise, se îndoaia chiar dacă a fost în adevăr; a doua însă și a treia mai ales au fost atît de clare, cu toată încetineala lor, că nu mai putea fi vorba de nici o înșelare.

Doamna Naicu s-a uitat cu teamă la geam; rămăsese pe jumătate ridicată și piciorul continua să stea întins spre covor. Nu putea fi decît o pasăre; o pasăre alungată de burniță și vînt, care s-a adăpostit pe prichiciul ferestrei. Ce alt putea să fie? Și își încorda

privirile să surprindă în negură capul și ciocul pasării rătăcite. Dar pasărea a ciocănit iarăși, una, două, trei, și ciocul și capul ei nu s-au văzut deloc.

Și-a întors atunci numaidecît ochii spre omul de alături. Se aștepta să-l vadă rîzînd răutăcios și cu înțeles, în somnul lui prefăcut. Dar omul acela dormea adînc și răsuflarea lui profundă ca și fața lui liniștită arătau cea mai deplină nesimțire.

10 Dar bătăile se repetară iarăși și ea simți un fior de-a lungul corpului. Era într-adevăr cineva acolo? Dar cine putea fi? și noaptea aceea neagră! Nicicînd ferestrele nu cuprinseseră un negru mai virtos în cadrele lor! Nu, la fereastră nu era nimic altceva decît noaptea cea grozavă, care o oprea. Era sufletul ei slab, care
15 șovăia în fața beznei de nepătruns, vechea teamă de întuneric născocind piedeci închipuite, ca s-o țintuiască aci, în patul josniciei. Niciodată nu va putea să înfrunte bezna aceea! Înțelese lămurit acest lucru și acum, mai mult decît oricînd, își văzu sufletul atît de fricos,
20 atît de neputincios, atît de mic în slăbiciunea lui lașă, că se îngrozi și de dînsa. Era nevoită atunci să rămînă aci, lîngă omul acesta, să sufere zgomotul tot mai aspru, tot mai răgușit, al somnului său, s-o surprindă alături deșteptarea lui, la care abia îndrăzneala să gîndească! Și privirea aceea neagră, posomorită, de criminal,
25 a celor două ferestre despre curte, fixînd-o pe sub sprincenele căzute ale draperiilor! Ea vroi atunci să tragă așternutul căzut, singurul adăpost ce-i rămăsese, să se acopere, toată, să se ascundă, să se înăbușe acolo, să plîngă într-una, amarnic, fără sfîrșit.

30 Dar în mișcarea aceasta, ochii ei întâlneau din nou fereastră. Și rămase iarăși pe jumătate ridicată, cu mîna întinsă în gol, cu fața crispată de cutele groazei nemărginite. Acolo, la geam, un om, o umbră, o vedenie!

35 O vedenie! Lampa îi arătă aceasta lămurit înainte de a se stinge definitiv. Într-o sforțare neobișnuită, supremă, de om care-și dă duhul, lampa îi desluși o figură vagă de spirit, asemănătoare cu a celui mort de curînd. Duhul lui bărbatu-său! Rîdea așa cum rîdea
40 în viață și totuș cum rîdeau și desemnurile acelea stranii, care reprezentau moartea în cărțile ei.

Recăzu pe perină, zdrobită, sfîrșită, moale. Alături, Anton băgă două vorbe în somn, forțate, greoaie, fără tîlc. Apoi se înecă și horcăiturile încetară deodată.

10 Ea nu auzi însă nimic, căci urechile îi vijiiu și în vijitiul haotic nu distingea decît un tropăit mărunț, cadențat, îndepărtîndu-se tot mai mult; ea-l asculta îndepărtîndu-se și creșterea îndepărtării lui o ușura, o liniștea; dar ropotul începu să crească din nou și ea-l simți apropiindu-se neconținut, măsurat, repede, înfricoșător. Apoi încetă brusc.

Pe urmă nimicul, tăcerea, o tăcere înfiorătoare. Căci acum nu mai auzea nimic decît vârtejul timpanelor ei, nu auzea decît însăși tăcerea aceea de moarte, bizîind necurmat și monoton în pavilionul urechilor.

15 Mult timp, cu sufletul reținut, ea ascultă îngrijată șoaptele de descurajare ale tăcerii aceleia; ele erau atît de variate, atît de bizare, scormoneau în creierul ei plămîni atît de fantastice, atît de înspăimîntătoare, că o cutremurau, îi aduceau sufletul la buze..
20 1 se părea că în tăcerea aceasta se urzește ceva ascuns, ceva care o va pierde. Și fără voie, gîndul îi zbură acum la omul de alături ca la un refugiu; dar ea voia. să îndepărteze acest gînd supărător, care o durea ca o rană și care apărea totuși, neconținut, ori de cîte ori jocul închipuirilor bolnăvicioase lua proporții de temut.

25 în cele din urmă, gîndul acesta ușurător, ideea că Anton e alături rămase. Ea nu mai avu puterea s-o alunge, căci din nou porniră să vie din antreu zvonuri nelămurite, nesigure, de zgomot, ca ecourile vagi ale unor rumori nespuse de îndepărtate. Apoi deodată un zgomot asurzitor, nemaipomenit de asurzitor, un zgomot de scaun în cădere, prelungit de vibrarea plîngătoare de coarde a sîrmelor somierii. Un răsunset atît de amar, atît de jalnic, că trezi din somnolența lui de
30 lucru nemișcat dulapul cu hăinărie dinăuntru. Dulapul trosni din încheieturile putrede, de mobilă veche, mănăstirească, și trosnetul ajunse în urechile ei ca un oftat dureros de suflet bătrîn și apăsător, un trosnet cobitor și trist ca și pustiul pe care-l prevestea.

40 Ea avu atunci o tresărire bruscă, care cutremură patul și care-i puse din nou inima pe goană. Pe urmă

încremeni locului, trăgînd cu urechea la uşă, de unde continuau să vie într-una, fără de sfîrşit, ca într-un curent necurmat de unde eterice, noi vibraţiuni infime, subtilizate la neant, de zgomote neînfăptuite poate, izvorîte toate din însăşi părerea ei bolnavă. Dar pentru ea ele veneau de acolo şi numai de acolo, ca aduse de necontenita suflare a unei adieri de presimţire. Pentru dînsa ele existau într-adevăr şi nu puteau să însemne decît plimbarea uşoară a unei fantome, tîrcoalele stăruitoare ale aceluiaş duh necurat prin locurile pe unde a trăit.

Ea-i ghicea plimbarea lui de neauzit în dosul uşei de lemn, îl urmărea ocolind casa, zburînd în văzduhul de păcură, pierzîndu-se în spaţiu, reîntorcîndu-se iarăşi în dosul uşei de lemn, neputincios şi slab.

Neputincios şi slab. Ea repeta aceste două vorbe în fundul conştiinţei sale, căci ele o întăreau, îi dau răgazul judecatei, o făceau să cumpănească proporţiile pericolului care o ameninţa. Îşi reproducea în minte arătarea de la geam, îi găsea tot mai multe asemănări cu figura celui mort, se-ngrozea din nou de rîsul acela sarcastic şi ameninţător, îşi reamintea de rîsul celălalt, al primei vedenii, ce apăruse acum o bucată de timp, cînd lampa aceasta, care se stîngea cu atîta greutate, începuse să dea primele semne de moarte. Şi ea care crezuse pe urmă că acolo fusese numai Anton! Căci nu mai încăpea nici o îndoială acum; amîndouă arătările de la geam nu puteau fi decît una şi aceeaşi. Rîsul lor identic de spăimîntător o spunea lămurit. Ea însă chemase în ajutor pe Anton şi umbra mortului venise să se răzbune.

Şi cît de deosebită era umbra aceasta de celelalte, de viziunile ei din trecut, de acele răsfrîngerii ale propriei sale conştiinţe, de acele palide proiecţii emanate în juru-i din creierul suferind, ca dintr-o copilărească lanternă magică.

Cele de acum nu puteau fi simple întruchipări searbede şi inexistente, provenite din jocul bizar al vechilor şi straniilor ei visuri. Dimpotrivă, ele aveau o proprie viaţă, viaţa de dincolo de mormînt, de existenţa căreia nu se îndoise niciodată şi care totuşi

acum, cînd pentru întîia oară i se arăta într-adevăr, în toată măreţia şi grozăvia ei, o uimea, o înfricoşa, îi umplea sufletul de-un amestec confuz de admiraţie şi spaimă, îi da aci senzaţia triumfătoare a cărturarului în faţa găsirei întîmplătoare a adevărului, aci prăbuşirea lăuntrică a bîntuitului mistic dinaintea apariţiunii în lumini de fulger şi-n detunături de trăsnet a unui arhanghel pedepsitor.

Era atît de profundă noaptea aceasta, şi încolo, în afară de ea, nimic nu mai era dincolo de uşă, dincolo de ferestre, dincolo de ziduri; curtea, cîmpul, potcovăria pitică, oraşul tot, dispăruseră; peste tot era o mare de întuneric, de valuri negre, o mare agitată, mută şi rece, peste care în văzduh de neguri plutea acel înger al morţii. Şi marea creştea cu furie, apele ei negre ţîşneau prin crăpăturile uşei, acopereau podeaua, băteau în marginea patului ca într-un ţărm, vreau s-o smulgă ca pe-o sfărîmătură de naufragiu, s-o ducă de parte, s-o piardă în frămîntarea spumelor întunecate.

Cine putea şti pedeapsa ce-i pregătea duhul de afară!

Ea se cutremură căci începea să simtă pe şira spinării senzaţia rece a apei. Şi fără voie se trezi trăgîndu-se pe nesimţite spre mijlocul patului, înfiorată de mormîntul mişcător şi umed care o cerea. Se retrăgea uşor, temînd cel mai mic zgomot al somierei, înnebunită, necontenit... tot mai mult, spre omul acela, împinsă într-una către dînsul de instinctul care adună laolată, în faţa năpastei apropiate, pe cei deopotrivă ameninţaţi. El stătea acolo nemişcat şi tăcut, că liniştea aceasta a lui o speria cumplit. De ce horcăiturile lui, care-i zgîriau urechile la început, încetaseră aşa de brusc? Ar fi vrut acum să le mai audă încă, dorea ca ele să izbucnească din nou, ca o uşurare a auzului ei năucit de tăcerea grozavă, împiestriţată cu atîtea zvonuri ciudate.

În tirîrea-i necurmată, ea trecuse de mult mijlocul patului, şi corpul ei se opri deodată de-un alt corp, enorm, un străvilar moale. Avu chiar impresia a ceva uşurător, prietenos, a unui liman salvator. Căci acolo, atît de aproape unul de altul, ea simţea căldura lui plăcută

strecurîndu-se tot mai înviorător prin membrele amorțite de vîntul nimicitor al groazei; primea ca o adiere binefăcătoare de sănătate respirația lui ritmică și potolită.

5 Ea-i umplea nervii pe încetul de senzația biruitoare a vieții, îi încolțea adevărul ca simburii luminoși în noaptea creierului ei pustiit de vedenii.

10 Și, o clipă, putu să aibă o mulțumire ascunsă, un avînt negîndit de recunoștință pentru cel pe care-l scîrbise atît; o simplă pornire prietenoasă, înăbușită în germen; apoi o reculegere imediată, un moment de spaimă, ca acel ce descoperă într-însul semnul unei boli fără leac. Căci nările ei începeau să se umple de mirosul acru de sudoare al celui adormit și-n așternutul
15 moale, de-o umeziciune caldă, viciată, corpul ei se afunda tot mai mult și ea credea că se înfundă pe încetul în noroiul unei mlaștini adînci. Limanul mîntuitor nu era decît o înșelare, un simplu ostrov moale de humă neînchegată, în oceanul nesfîrșit de întuneric.
20 Și ea ar fi vrut să se scuture, să se ridice, să scape acestui smîrc mincinos, ce-o cucerea ușor cu hleielui lui infect și lipicios.

Atunci distinse, în noaptea ce-și pierduse tăria, minerul lucitor de alamă al ușei, mișcîndu-se ușor. Distinse perfect acest amănunt, căci privirile ei aveau
25 acum puteri de pasăre nocturnă; se lăsa atît de ușor că ar fi trebuit o vecie ca usa să fie deschisă, ca si cînd ar fi fost apăsă de mîna slabă de fluid a unui spirit supranatural. Dar minerul încremeni deodată și ușa rămase pecetluită în cadrul ei.
30

Ea fixa înnebunită ușa care trebuia să se deschidă dintr-un moment într-altul; dar clipa aceea întîrzia tot mai mult și nebunia își făcea loc tot mai mult în noaptea cugetului ei.

35 Poate e doar o părere a ochiului bolnav de spaimă. Nu putea fi adevăr, căci adevărul stătea dincoace, lîngă dînsa, și el era un om în carne și-n oase și putea să spulbere cu o vorbă aceste minciuni. Ce putea fi mai omenesc ca adierea răsufllării lui liniștite, ca mirosul sudoarei lui acre!
40

300

Ea se înghemui atunci în bărbatul de lîngă dînsa și chiar îl chemă în șoaptă, pe nume, de cîteva ori. Numai ochiul lui putea spune dacă mînerul stă drept sau înclinat.

5 — Anton, Anton!

Gîndul lui e atît de sănătos că nimic nu poate să-l înșele. Și corpul lui e atît de voinic, că nimic nu ar fi în stare să-l înspăimînte.

10 — Anton, auzi, mă auzi?...

Dar ea nu îndrăznea să-l cheme mai tare; ar fi vrut ca el să se deștepte doar la aceste șoapte și totuși simțea o teamă nelămurită de clipa cînd se va trezi.

15 îi șoptea numele înainte... Dar tăcu și începu să tremure la o mișcare a lui.

Apele faptului de ziuă izbeau acum fereastra în ritm de valuri, limpezind-o de funinginea nopței. În odaie lucrurile se deșteptaseră ca dintr-un somn profund, căci acum se găseau toate la locurile lor. Toate,
20 toate se aflau așa cum ațipiseră în întunerec; pînă și cele mai mărunte începuseră să se vadă. Numai mînerul lucitor de alamă stătea aplecat în jos, ca în cărțile ei degetul poruncitor de moarte...

25 — Anton...

Vîrfurile minerului păru c-o pornește ușor în sus, dar brusc își reveni.

— Doamne, sunt nebună! Anton! Anton!

Și-l înlănțui deodată cu putere, ca aprinsă de dorinți.

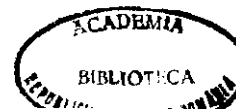
30 Dar ochii i se întoarseră numaidecît magnetizați spre mînerul vrăjit, care acum porni să se ridice de la sine, rîzînd de spaima ei cu luciu-i de metal.

— Anton, înțelege odată, deșteaptă-te!...

35 îl zguduia cu putere și-l strîngea tot mai tare, supărată parcă de nesimțirea lui.

Soldatul scoase cîteva gemete nearticulate, deschise ochii alene, tresări brusc, păru că-și aduce aminte de locul unde se află și, simțînd corpul acela dulce înfigîndu-se într-al său, simțurile i se răzvrătiră. Îl cuprinse ca pe-un fulg și-l strînse cu putere la pieptul lui de taur.
40

301

Ea i se dădu cu tot sufletul ei ușurat deodată și fiorul fierbinte de plumb topit pe care i-l strecura în trup îmbrățișarea lui încleștată o făcea atât de fericită, că-i venea să rîdă aproape de lumea acea copilărească de fantome.

Și-n înlănțuirea lor ei nu vedeau vedenia amenințătoare, care apăruse în cadrul tereștrii înălbite, pregătind, cu mișcări socotite, grozava răzbunare.

IERNI JILAVE

5 în seara aceea de ajun eram nespus de agitat. Cu îngrijorare fără de seamăn mă repezeam, după scurte popasuri, dintr-un colț al curții într-altul, scrutînd cerul cu încordate priviri. Mai ales în miazănoapte îmi pusesem toată nădejdea; de-acolo avea să vină mult așteptatul nor de zăpadă. Mi-l închipuiam enorm și alburiu, cu chip de om; un Moș Crăciun plutind greoi sub povara darurilor, pe căile văzduhului.

10 Era cu neputință pe-o vreme ca asta să nu se ivească, scuturîndu-și barba de omăt: un cer atât de plumburiu și potolit, e drept, dar atât de ghețos!

Numai fata din casă mă tot necăjea:

– Domnule, poftim înăuntru, ai să răcești...

15 Fără îndoială că nici n-o luam în seamă. Însă cum ieșea cam des: „Domnule, îi spun cocoanei!” ajunsese chiar de nesuferit. Atîta nesimțire nu-mi mai fusese dat să văd: să se sinchisească așa de puțin de norul cu ninsoare, cînd a doua zi era Crăciunul!

20 în fundul curței, însă, salcîmul cel mare, străjerul nostru înspre hotarul miazănopteii, luase o înfățișare prea fantastică în negura crescută pe nesimțite. Copacii mai scunzi și toate uscăturile acelea informe ale arbuștilor din preajma-i conturau acum arătări din cale afară de stranii, pentru ca pasul meu să se mai aventureze pînă acolo. Chiar aici, aproape de ușa bucătăriei,

unde, de la tăierea porcului, se strămutase tot sufletul casei, susurul metalic al crengilor și fantasmеle negre, care creșteau spre mine, mă făceau să dau pas cu pas înapoi, spre scara salvatoare. Moș Crăciun dăduse drum înainte-i la toate lighioanele stihilor, ca să alunge pe cei ce-ar vrea să afle secretul închegării lui din baierеle văzduhului.

Cu drept cuvînt mă gîndii că iscodirea mea mi-ar putea fi fatală; povești bătrîne erau doar vechi mărturii despre îndrăzneții prefăcuți în dobitoace, arbori sau stei, pentru că pîndise din loc ascuns minunile nepătrunse, ca să le fure taina.

Prudența mă sfătui că e timpul să intru; atunci surprinsei în dreptul unuia din geamurile, care tocmai se aprinsese, primul fulg. îl văzusem; nu mai putea fi nici o înșelare! Venise din împărăția neagră de deasupra, minusculul flutur degerat, se repezise în lumina geamului, spre a cădea orbit în întunericul dedesupt. Uitai toate fantasmеle și toată înțelepciunea poveștilor străvechi și rămăsei ca un haiduc la pîndă, în negură, cu ochii țintă în mănunchiul luminos. Al doilea sol al fericirii mele nu se grăbea deloc. Știam însă să am răbdare...

— Domnule... Ia uită-te... vai de mine... unde s-a pitulat ...

— Taci odată, cobeo... că din pricina ta... fi-ți-ar... cața ...

— Așa?... Mă duc drept la cocoana...

îmi venea să mă iau după ea și s-o apuc de coade. Și rebegit cum eram, tremurînd tot, lacrimi de minie, de frig și de deznădejde îmi înghețară în colțul ochilor.

Intrai în casă zdrobit. Și numai marea pregătire din bucătărie îmi mai aduse inima la loc. Mirosul drojdiei de bere mă înzdrăveni și galbenul cocilor de cozonac, surîzîndu-mi galeș din formele crețe de tinichea, îmi potoli mînia...

Cînd ieșii într-un tîrziu afară, fulgi albi se vînzoleau buluc în pătratele luminoase ale ferestrelor, roi de fluturi și fluturași în vîrtej fără odihnă, eternă întrecere către sărutul mortal al flăcării înșelătoare. Dar lăm-

pile erau departe, în dosul geamurilor aburite, și micile insecte de gheață piereau cernerі-cernerі, în noaptea vicleană, în care se ascunsese frigul.

Nu-mi venea să cred ochilor și multă vreme i-am privit neîncrezător; dar, cînd pe negrul de pretutindeni au început să răsără și să se lărgească ostroave de albeață, n-am mai avut nici o îndoială. Nu bătea acum nici pui de vînt și totuși am auzit lămurit forfotul infinit al puzderiei de vietăți, cu piciorușe de steluță, cîntîndu-și astfel din cer și pînă în tină bucuria fără margini a vieții.

Atunci n-am mai putut rezista bucuriei mele. Și cu căciulită și cu umerii îmbrăcați în solzișori de ie, ca într-o armură de argint, am năvălit înăuntru:

— Mamă!... mamă, n-auzi... mamă?...

— Ce poștești?

— Ninge, mamă...

— Ninge, mamă, n-auzi...

— Să faci bunătatea să nu mai ieși afară și să te culci numaidecît.

A doua zi m-am trezit cu noaptea-n cap. Nu îndrăzneam să deschid ochii; îmi păstram pentru tot mai tîrziu plăcerea de a fi orbit de albul coperișurilor prin geamul din dreptul patului.

Dar nu putui avea prea multă răbdare; dezlipii pleoapele; dincolo de geam domnea încă întunericul. Căutam să deslușesc prin negură căciula de omăt a casei vecine. Dar nimic nu se putea distinge. Numai în auzu-mi începuse să prindă răsunet un zgomot monoton, înfundat și sinistru. Și cu el, o bănuială amar-nică își făcu loc în cămăruțele inimei mele.

Nu se poate! Doar aseară nu s-a pornit cea mai zdravănă ninsoare? Nu văzusem eu fulgii cu ochii mei? N-am intrat eu în bucătărie cu umerii plini de zăpadă, de parcă aș fi avut pe ei epoleți grei de general, și cu cușma troian de nea...? Fără doar și poate; de prea multă teamă îmi vîjîie urechile...

Negurile se descleștau pe îndelete, iar șindrila casei vecine se lămurea acum întunecată și posomorită, cu

lugubrele ei răni verzi de mușchi și licheni. Nici urmă de zăpadă. Și ropotul ploii vuia tot mai greu și uniform de parcă se prăbușea încoace goana necurmată a unui regiment de artilerie.

5 în ziua aceea a fost petrecere mare în casa bătrî-
neasca. Se strînsese toate neamurile, cu tineri și bă-
trîni, iar lăutarii se răsuceau din șale ca foaia de hîrtie
pe jăratec. Din cutiile afumate ale viorilor, cîntecele
10 bătrîne ieșeau trase de arcușuri, ca minunățiile trase
de bagheta magică din cufărașul fără fund al scama-
torului.

Vremi peste vremi, veacuri și mai bine stăteau în-
gropate în sicriașele mici și sonore. Iar bunicul ne pri-
vea biruitor din ceața atîtor timpuri de demult și
15 povestea cu graiul lui uscat și într-adins:

— ...Ehe, ce mai ierni, domnule! îngropau casele
troienii! Veneau lupii pînă-n mijlocul tîrgului. Mi-aduc
aminte odată, pe-o zăpadă cum n-a mai fost...

20 Ascultam pe gînduri vocea lui acum molcomă și
priveam la copacii jilavi de afară.

— ...dace... ăsta e Crăciun?...

Aerul compătimator, cu care mă învăluia, mă făcea
să mă cutremur ca de frig. De ce se uita bunicul
tocmai la mine?

25 în ochii lui stinși și blinzi, citeam ca într-o carte cu
povești triste că frumusețea vremurilor se pregătește
de ducă odată cu ai lui. Iar nouă ne rămîneau Cră-
ciunuri jilave, cu băltoace și noroi.

30 Mult timp, după masă, am stat la geam, cu capul
în mîini, strivindu-mi nasul în sticla aburită. Cu neîn-
țeleasă încăpăținare ascultam monotonia ucigașă a
ploii, privind năucit cum repezi și nesfîrșite sulii tăiau
văzduhul, de parcă oștenii arhanghelilor se puseseră
să prăpădească pămîntul. O pasăre neagră se desprinsese
35 din stolul speriat de afară și mi se așeză pe cuget, învă-
luindu-1 tot în zbaterea aripilor întunecate. De ce
tocmai cu mine începeau Crăciunurile posomorite, sar-
bede, murdare?

40 Dar pînă întru-noptat tot nu putui să tălmăcesc în
împletitura încurcată a firelor de ploaie uriașă și ne-

dreapta schimbare a firei. Pe stradă treceau drumeții
rari și întîrziați. Un copil izvorî și se pierdu în întunec,
sărind cu nepăsare într-un picior. Sărmanul, el nu știa
cărei triste soarte eram hărăziți!

5 Seara petrecerea reîncepu și bunicul își reluă pove-
stirile pironind iarăși numai pe mine privirile lui, care
parcă veneau de departe, de foarte departe. în afară
de părinții mei, erau acum numai bătrîni la masă, și-n
10 mijlocul atîtor capete albe, ca neaua Crăciunurilor de
odată, mă simțeam nespul de stingher.

Ochi streini și reci mă ținteau; mă simțeam înconjurat
de necunoscuți. Ei își povesteau nepăsători fericirea
de odată, fericirea pierdută, pe care aveau s-o ajungă
din urmă în curînd. Iar în locul ei și-n locul lor, nimic
15 decît noapte, ploaie și frig. Mă văzui singur, cu totul
singur, dibuind orbește într-o beznă fără sfîrșit. îmi
fu frică.

— De ce tremuri ? mă certă mama. Ieri toată ziua
mi-ai stat în frig.

20 începui să plîng...

SFÎRȘITUL

Se lăsă pe banca gradinei publice, ca după o fugă zdrobitor de lungă, fără răgaz și fără ogoire, ca atunci când te alungă din urmă o spaimă de moarte. Și totuși nu fugise deloc. Iar ochii nu arătau cît de puțin expresiunea aceea minunată de mirare și de nebunie pe care le-o dă groaza. Dimpotrivă, ochii lui mari și copilăroși păreau acum uscați și scurși, iar pleoapele pleoștite îi dau o înfățișare de plins.

10 în vreme ce se ștergea cu batista de sudoare, buzele îi șoptiră de mai multe ori: „în sfîrșit!” Și chiar mai tîrziu, cînd gîndurile îi zburară departe, buzele șopteau la fel: „în sfîrșit, în sfîrșit!”

15 Era îndată după prînz și grădina nu prea era populată, însă pe băncile răsîpîntiei umbroase de alei tot se odihneau cîtiva. Uneori un pas rar și legănat de femeie făcea să-i crească privirile. Dar își spunea numai-decît: „în sfîrșit!” și ochii reveneau la loc, ca sub vraja unui cuvînt sibilic. Iar pleoapele se pleoșteau din nou și cearcăne de tristețe se lărgeau tot mai mult în jurul ochilor scurși.

25 Cei de pe băncile alăturate nici nu-l vedeau. Unul își lăsase capul pe dunga răzămătoarei pentru a da drum înainte pîntecului rotund; altul, cu capul într-o mîină și cu cotul pe-un genunchi, desemna cu bastonul cercuri și litere în pietriș; al treilea zîmbea în gol; iar o

domnișoară se prefăcea indiferentă și-și întorsese puțin spatele, crezîndu-se fixată de toți patru.

5 Bîrnea era cel mai tînăr și mai elegant dintre toți; chiar poate singurul elegant. Și domnișoara, lui, de bună seamă, vroia să-i atragă luarea-aminte cu atitudinea ei indiferentă și înțepată. Dar Bîrnea urmărea îndobitocit pe pietriș jocul umbrei dantelate, pe care alergau de colo pînă colo, în continuă adiere a sălciilor, pete micuțe de lumină, ca boabe de argint-viu.

10 își aminti că acum două săptămîni urmărise, tot de pe banca aceasta, tremurarea aceleiași broderii de umbră și lumini, îndobitocit de aceeași povară, care astăzi îi împinsese pasul încoace. Dar atunci mișcătorea 15 privește îi adusese aminte picăturile de strălucire pe care soarele după-amiezilor le stropea prin invizibilele găurele ale transparentului în odaia părăsită, pe tapetul vînat al peretelui din fund, pe tăblia divanului și chiar pe picioarele și pe hainele lor. Uneori chiar pe 20 obrazul palid al Madei. El vroia să șteargă cu un sărut pata de lumină, dar pata abia după nenumărate sărutări se muta pe umărul rotund și negricios și, de acolo, cu mari efortări, gura lui lacomă abia putea s-o alunge pe tăblie.

25 Acum două săptămîni, a fost de ajuns atîta — amintirea aceasta numai — ca „hotărîrea” lui nestrămutată să-i fugă din minte ca și o pată de lumină. „Dacă va veni, ei bine...” și-a zis atunci. Și vedenia ei a și apărut de după boschete, aprinsă de gîndul care-l ardea. S-a 30 apropiat cu mersul ei rar și legănat și cu zîmbetul ei supus și stăpînitor. S-a așezat alături de dînsul și i-a pipăit mîna. Abia atunci el a înțeles cu frică și bucurie că-i ea într-adevăr. Și-a văzut pe gîtul ei o pată de lumină... și-n grădina publică nu mai era nimeni afară 35 de dînșii; iar pata de lumină rîdea cu hohot pe gîtul negricios...

Bîrnea se cutremură și gemu. Domnul care scria litere pe pietriș ridică puțin capul, îl măsoară pe fugă și se cufundă iarăși în calculul arhimedic. Domnișoara, 40 plină de cel mai adînc dispreț, se întoarce de tot cu spatele.

Bîrnea fixează rondul de boschete care acopere por-
 tița pe unde a venit. Și se simte atît de sigur de
 sine, atît de hotărît, că amintirea care l-a făcut să
 5 geamă îl face acum să ridă. Privește în direcția por-
 țitei și-și șoptește vesel și totuși furios, de surîsul sigur
 de izbîndă, pe care-l preghicește pe buzele celei ce va
 să vină... cînd va fi la trei pași de bancă: „O ridicare
 militărească, un pas milităresc, ferm, hotărît și repede...
 și nimic, nici o privire în urmă... o tărie de războinic”...

10 ...Petele de lumină au dispărut de tot de pe pie-
 triș, broderia de umbră s-a destrămat, pe băncile răs-
 pîntiei s-au mai așezat doi trecători și o bonă cu copilul.
 Dinspre boschete nici un adevăr, nici o arătare; ba
 întru tirziu de tot un servitor cu un coș gol și cu papuci
 15 ce plesnesc supărător pe alee, împroșcînd pietricelele.
 Bîrnea răsuflă adînc și șuierător. Pe figura lui o
 încordare de temut. Se ridică și pornește. Și nimic
 milităresc în ridicarea, în pornirea, în pasul lui. Gru-
 mazul și spinarea-i sunt acum covîrșite de-o povară
 20 neasemuit mai grea decît cea care îl doborîse pe scîn-
 dura verde și vîrtoasă.

în cafenea parcă s-a spart un obuz, atît e de mare
 înecul de fum. Prin ceață se aud clinchete de cuțit
 în pahare, zumzet molcom de discuții, străpuns arareori
 25 de-o comandă sau de-un răspuns categoric de chelnăr,
 game de rîset... Prin norul de tutun becurile înseilează
 încolăcături de foc; rîme luminoase în borcănășe de
 cristal. în fund, domnișoara de la casă, cu pieptănă-
 tura neagră, încercuită de-o diademă cît o coroană,
 30 conduce cu gesturi suverane serviciul de pe tronul de
 sticle colorate și pocale uriașe. în răstimpuri oblăduie
 mesele cu privirea furișă și ispititoare.

— Un coniac!

Bîrnea e la al zecelea. Iar Gogu Gorăscu îl măsoară
 35 a rîs.

— ...de două săptămîni?
 — De două săptămîni.
 — Și n-ai mai văzut-o tu, de-atunci?
 — De-atunci...
 40 — Tu, Bîrnea... ?

Un domn s-a apropiat de masa lor; a cerut voie să
 ridice ziarul înfășurat pe-un bețișor și, fără să aștepte
 răspunsul, a pornit cu el, fluturîndu-l ca pe un steag.
 — De două săptămîni zici?...
 5 — ...
 Gorăscu izbucnește într-un rîs subit și sonor, pe
 care-l continuă fără nici o modulare și-l oprește tot așa
 de brusc.

— Imposibil, Bîrneo...
 10 — De-ai putea vedea cît senin e în sufletul meu!...
 Sunt liber, liber, liber, scumpule! Numai de aste două
 săptămîni mi-a fost teamă... dar ele au trecut așa de
 lin, așa de alinător, ca un rîu potolit... Acum s-a ter-
 minat! Acum pot striga: liber, liber, liber!

15 — Și ea n-a mai venit în grădină... ca atunci...
 — N-am mai așteptat...
 — Ți-ai ridicat și bagajul?
 — Cufărul, tot... împachetam chiar în toiul dis-
 cuției... Le-am și adus; sunt sus, aici, la hotel...
 20 — Și acum redeschizi procesul ?
 — Ce ? Procesul s-a terminat...
 — !?...
 — Nu știi? Sentința era de două luni definitivă...
 Mai rămăsese transcrierea...
 25 — Și ai transcris ?

Bîrnea privește cu ochii rătăciți spre domnișoara de
 la casă, pe care reflexul borcanelor de sirop o scaldă
 în purpură și vis. în revărsarea aceasta roșiatică, cum
 30 seamănă la ochi cu Mada! Parcă ar fi în serile lor de
 iarnă, cînd dădeau drumul becului cel roșu.

— Cu siguranță că n-ai transcris... spune drept...

— N-ai avut curaj... așa e?

35 Bîrnea se scutură ca de-o ispită. Și parcă împinsă
 de voința lui, domnișoara de la casă și-a ridicat ochii
 deasupra reflexului purpuriu, în lumina mare și ade-
 vărată a tuturor becurilor celorlalte, albe. Este o alta
 și nu seamănă deloc cu Mada... și e frumoasă și sunt
 40 atîtea altele frumoase... și mai frumoase...

— Am transcris...
— Ai... Minți!... Și Gorăscu dă iarăși drum risului său sonor și scurt: Minți!...

5 — Băiete, un coniac...
Bîrnea privește cu ochii larg căscați ușa împătrită de la intrare, învîrtindu-se necurmat pe pivot. Are răstimpuri mometane de repaos, pentru a porni iarăși în jurul ei. Și la fiecare nouă învîrtitură, cîte-o figură necunoscută și banală e aruncată înăuntru ca dintr-un
10 automat. Bîrnea urmărește cu luare-aminte aparițiunea acestor făpturi nocturne, care pășesc toate la fel, aruncînd priviri scrutătoare asupra meselor, zîmbind cînd au găsit pe cine căutau sau încruntîndu-se nemulțumite și pierind iarăși între aripile vînturătoarei de la intrare. Și simte vag că această forfotă începe să-l
15 îngrijoreze. Iar Gorăscu s-a pus cu tot dinadinsul să-i scoată cu cleștele adevărul dintre buze...

— Îți spun că am transcris, înțelege-mă odată...
— Pe ce-ai tu mai scump?...
20 Răspunsul șoptit al lui Bîrnea nu mai lasă nici o îndoială. Gorăscu s-a tras îndărăt, lipindu-se de spe-teaza scaunului, și-l privește cu ochi speriați. Bîrnea îl măsoară înciudat și ochii lui cresc de asemenea...

— Nenorocitele, ce-ai făcut ?
25 — Ce trebuia să fac de mult, abia mai răspunde Bîrnea, căci doar ultimele cuvinte se aud groase, de bas ; primele n-au fost decît conturate de buze...

Bîrnea tușește acum ca să-și potrivească glasul, apoi adaugă:

30 — în sfîrșit... s-a dus... Băiete, un coniac am zis. Și tăria și regularitatea cuvintelor din urmă îi dau curaj...

Dar ochii lui Gorăscu îl privesc tot mai speriați și parcă și mai mult el se lipește de spe-teaza scaunului.
35 Iar ochii lui Bîrnea au devenit de asemeni neobișnuit de mari.

— Dar tu, tu tot o iubești...
— Am transcris, îți spun...
— Tot o iubești...

40 Bîrnea izbește cu pumnul în masă.

— Am transcris!

Cei de la mesele vecine și-au întors capetele și el îi privește uimit, apoi rugător, parcă și-ar cere iertare.

5 Celălalt îi dă răgaz un timp. Bîrnea încearcă să se strecoare din impas, însăilînd întrebări nereușite pe teme indiferente. Dar cînd îl socoti deplin recucerit de calm, Gorăscu își vîrî din nou colții.

— Atunci de ce te mîinii așa ?
10 — Nu mă mîinii, dar sunt plictisit de tot de comedia asta...

— Acum de ce vorbești așa îmbufnat?...
— Ți-am spus: de plictiseală... dar vorba ta, putem vorbi și mai domol. M-ai surprins însă cu întrebările
15 tocmai cînd admiram piciorușul acela... uite colo, sub masă, unde lasă acum chelnerul serviciul de ceai. Ea nu-i tocmai, tocmai... dar uite ce picior...

— Mai frumos era al Madei.
— Ascultă... știi...

20 Cele două șiraguri de dinți ale lui Gorăscu au apărut în întregime dintre buzele despicate de rînjetul ironic... Pieptul celuilat răsufla ca foalele.

— Zici că ai transcris... de ce mai ești gelos?
Dacă n-ar fi rostit cuvîntul din urmă, pumnul vigu-
25 ros care începuse să se încleșteze s-ar fi și lăsat cu greutate de ciocan în creștetul schilavului cicălit.

— Gelos ? Ah...
— Firește. Dacă n-o mai iubești, de ce te mai su-
peri !

30 Bîrnea îl privește neînțelegător.
— în orice caz... nu pot... să dau voie cuiva să fie obraznic...

— Ce te mai interesează pe tine ?
— Dar nu înțeleg ce te interesează pe tine ?
— Mada acum interesează pe toată lumea...

35 Degetele lui Bîrnea se strîng convulsiv; ochii îi fierb. Pe Gorăscu îl vede parcă departe, departe de tot, dincolo de fundul sălei... Altfel, știut e că i-ar face capul una cu tabla de marmură a mesei.

40 Celălalt înțelege că mînia e gata să se spargă și intervine grăbit:

— De ce te superi ?

Și rînjetul ironic îi dezgolește iarăși șiragurile de dinți... O iubești... O iubești... Te-am pus la încercare...

– Minți... înțalegi, bolborosește celălalt răgușit, cu ochii holbați... Datoria mea însă...

– Nici o datorie, ce datorie... S-a dus acum... Presupunem că astăzi m-aș fi întilnit cu Mada și...

– Ce?... Unde? !

• – Indiferent... Presupunem pe stradă...

– Nici o presupunere... unde?

– Vai! cum o mai iubește...

Gorăscu se oprește speriat el însuși de atîta îndrăzneală. Și acum se privesc amîndoi, răsufîind adînc și greoi, ca doi luptători cari au încetat un moment trînta, pentru a reîncepe îndată, spionîndu-și mișcările, cău-tînd pe furiș unde ar trebui să apuce, stăruind să ghi-cească intențiile adversarului.

– Va să zică nu ești chiar așa de liber, dădu Gorăscu în clipă oportună lovitura de grație. Vezi, te-ai grăbit cu transcrierea.

Covîrșit sub puterea loviturii, Bîrnea, puternicul Bîrnea lăsa capul pe mîinile proptite în masă. Și din pieptul protivnicului porni rîsul sonor al triumfului. Un rîs totuși în care revenea neconținut o notă falsă, țipător de falsă... Lui Bîrnea nu putu să-i scape: „Canalia, nu arată așa de încîntat de constatarea lui, cum vrea să pară!”

– Nu! izbucni el totuși din nou, atît de puternic, că privi singur spre mesele vecine, să vadă dacă nu-și întorc iarăși zecile de capete spre dînsul. Și instrunînd glasul: Nu, nu, nu... nu-mi pasă... Du-te... Duceți-vă la dracu... Auzi, abia a așteptat nemernica... abia... Dar ce mă privesc pe mine toate acestea...

– Ei, măi... nici n-am întilnit-o, dragă, ce te por-nești așa?... Am spus: presupunem.

– Ei și? ce-mi pasă mie?

– Mă rog, răspunde-mi lămurit; o mai iubești sau nu, ai transcris sau nu, putem... să-i... s-o... să-i facem curte sau nu?...

– Cine?

– Noi, aștia, aștelalți...

Pentru a lua înainte mîniei, pe care o simte iarăși gîlgiindu-i în gîtlej, Bîrnea izbucnește el de astă dată într-un rîs voinicesc și vădit exagerat. Și exagerarea aceasta, ca și mînia însăși, ca și notele false pe care le ghicește și în rîsul lui, ca și, adineaori, în rîsul celui-lalt, îl cutremură din nou de sus pînă jos.

– Dragii mei, primiți binecuvîntarea mea. Duceți-vă dracului cu ea cu tot, dragii mei. Repeziți-vă la ea ca o haită de lupi... Ce mai mă pri...

– Bîrnea, ia seama ce spui.

– Tu n-ai văzut că eu jucai teatru, măi ticălosule?

– Teatru?

– Am vrut să-ți... am vrut să vă studiez lașitatea și nemernicia... Abia ai așteptat... abia ați așteptat... voi toți, că tu singur n-ai să ai noroc, asta ți-o spun eu... abia ați așteptat să... să... și v-ați și repezit... Toți, toți...

– O iubești... o iubești.

– Ia nu mă mai plictisi!... Du-te și... Ce tot mă întrebi... Spune-i ei; și... și... ai să vezi cum o să te dea afară...

Și Bîrnea începu să rîdă, cu o putere fără seamăn și de astă dată cu toată sinceritatea, căci o amintire i se luminase în minte...

– Crezi? făcu Gorăscu jicnit. Ei bine, îți voi do-vedi contrariul...

– Ho, ho, ho... ho,, ho... ho... Lasă altuia mi-siunea asta, dragul meu... Phfff... o să te dea afară...

– E vorba, dragă Bîrnea, tu nu mai ai nici un amestec...

– Da, ești liber, pfff... încearcă... ha... ha... ha... ha... ho... ho... ho... ho...

– Pentru ultima oară te întreb, făcu Gorăscu li-vid, sculîndu-se de pe scaun și întinzînd mîna...

– Și eu pentru ultima oară îți răspund... chiar acum pleci direct acolo, nu? ho... ho... ho... mare dobitoc ești, scumpul meu... o să te țin minte toată viața... Cum mă încerca el să vadă... pfff... dacă e liber... pfff... să fie dat afară... Ha... ha... ha...

Gorăscu mai zise ceva, dar totul fu înecat în ho-hotirile lui Bîrnea. Cînd ajunse la ușă, el trimese un

sărut celui rămas și dinții i se dezghiocară din nou.

Cînd fu singur, bucuria lui Bîrnea se ogoi îndată, în locu-i simți aceeași indispoziție de la început, bîntuindu-i sufletul ca o adiere de teamă.

5 Privea neconținut ușa și ușa se învîrtea neconținut. Ce prieten nou va mai fiși de afară să-l întrebe dacă e liber să-i curteze nevasta ?

10 Un domn cu cioc alb, încîrlionțat la vîrf și cu ochelari, a ieșit din vînturătoare, s-a oprit să scruteze sala apoi a întîlnit privirile lui Bîrnea și a început să-l fixeze cu o ardoare neobișnuită. A pornit spre dînsul și Bîrnea îl privește uimit. Și teama de la început îi adie și mai pronunțat în suflet. Ce-o mai fi vrînd și asta?

15 Dar aproape de el, domnul și-a coborît ochii de miop, a părut că se dumirește, a îngînat iertare și a luat-o printre mese, cocoșîndu-se cercetător și cerîndu-și neconținut iertare. Iar teama din sufletul lui Bîrnea s-a prefăcut acum într-o jale amarnică, zbuciumătoare. Dinaintea ochilor lui se desfășurase într-o clipă covorul de nisip al unui pustiu întins, nemărginit. Nisip, nisip și gol, numai gol...

Ușa se învîrtea fără repaos.

25 Noaptea e albă și totuși nici stele, nici lună, nici zăpadă, nici felinare. Trebuie să fie însă grozav de tîrziu de vreme ce s-a închis și cafeneaua. Bîrnea își simte capul cumplit de greu. Ceva imposibil parcă i-a vîrît mîna prin pălărie și-l trage de păr, conducîndu-l. Distinge lămurit pătrățelele bazaltului prin negura alburie. De unde dracul o fi venind luminiștea asta, doar mai e mult de tot pînă la ziuă?

30 De la o vreme nu vede decît un singur pătrățel, își urmărește cu atenție vîrfurile ascuțite ale ghetelor, încercînd să-l apuce sub talpă, dar pătrățelul aleargă înainte, uniform și de neprins. întetește pasul; pătrățelul se grăbește. Se oprește în loc; pătrățelul stă și el. Zădărnicia aceasta îl irită nespuse. într-adevăr, ce rost mai are mersul ăsta, cu un cap ca plumbul, care cu greu se mai ține să nu se rostogolească pe pătrățelul

de bazalt. A... poarta e închisă la grădina publică! Ce dracu caută el pe-aci, doar de două săptămîni s-a mutat la hotel?...

5 Gorăscu! Ce speță de imbecil! Ce deșirătură osoasă și fantomatică! Ce gură lipicioasă și ce dinți de știucă! Ce piele galbenă de pelagros. Imposibil! Imposibil! Și-și aduce aminte risul, obișnuitul ris plin de venin al Mădei: „închipuiește-ți cine m-a cerut înaintea ta... Un prieten intim al tău, pe care-l surprind și acum privindu-mă pe furis, căci atunci cînd îl privesc în față face încă pe ofensatul! închipuiește-ți pe Gorăscu... O... cînd mă gîndeam că buzele acelea lipicioase, care abia se desfac de pe dinți, s-ar fi putut lipi de ale mele... Ah, aer... aer..." Și risul veninos se pornea din nou la aceste cuvinte și lui îi făcea atît de bine risul acela cînd nu îndrepta spre dînsul limbele-i ascuțite de șarpe.

20 De o săptămînă de cînd umblă pe străzi. Pe ea n-a văzut-o niciodată. Pe Gorăscu de mai multe ori... Dar ce-au a face unul cu altul... Aș înțelege Prundeanu... O, da, ăsta ar fi cu totul altceva... Și apoi cu ce admirație vorbea Mada despre dînsul!.. însă Prundeanu are atîtea pe capul lui... Și Prundeanu e un atît de bun, un atît de devotat prieten.,

25 ^ în seri tîrzii de nesomn și-l închipuie pe Prundeanu sărutînd-o. Ea se înfioară și se mlădie ca un lujer sub suflarea patimei. Și ochii lor negri încrucișează scînteieri de văpaie neagră. Nimic mai grozav, nimic mai arzător decît focul negru! Doi demoni frumoși, doi demoni negri, în lupta patimei demonice.

30 Bîrnea ar suferi îngrozitor în fața acestei priveliști, dacă un zîmbet nu i-ar înveseli buzele la alăturarea apariției scheletice a lui Gorăscu de minunatul tablou.

35 Dar toate nu-s decît fantome de insomnie. Orice cuget rece nu poate vedea decît cea mai desăvîrșită imposibilitate a acestor apropieri. Mada, amanta chiar a lui Prundeanu? Mada, lăsîndu-se trecută ca oricare alta pe răbojul cuceririlor nenumărate ale unui zvînturatic ? Mîndria ei fără seamăn n-ar ceda nici celor mai

năvalnice atacuri; afară numai de i s-ar dezgoli trupul doar din albele vesminte ale miresei.

0, desigur, așa da. El însuși, Bîrnea, n-ar avea nimic de spus atunci. Soție a lui Prundeanu, după
5 ce a fost a lui! O, desigur, desigur... Și, poate, cine știe... poate sub impulsivitatea amintirii tirzii... Doamne, Doamne, Doamne, ce gânduri... Ba asta chiar cu siguranță... Mîndria Madei nu se va lăsa zdrobită de mîndria celui alt... mîndria Madei nu se va lăsa pînă
10 nu va zdrobi mîndria celui alt. Va fi o luptă titanică între acești zei geloși de puterea și frumusețea lor... Și el, Bîrnea, complicele... Căci altfel ar fi fără sens... El reprezintă acum trecutul ei, el face parte integrantă din persoana ei... pentru a-l intimida pe Prundeanu, ea va trebui neapărat să se refugieze în trecutul ei...
15 Iar el, Bîrnea, obiectivul furiei geloase a celui care n-a știut să fie decît obiectiv de furioase gelozii.

Cu siguranță, aceasta va fi... Bindecuvîntată fii tu mîndrie a Madei, mîndrie blestemată de atîtea mii
20 de ori!

Și lui Bîrnea îi vine să moară de rîs, văzînd mutra stupidă a lui Gorăscu...

El nu adoarme pînă spre ziuă, căci, în închipuirea lui ațîțată, el vede corpul brun al Madei, în amurgit,
25 confundîndu-se cu desenurile covorului de culoarea cafelei, așternut pe uriașul divan cu tăblie. El crapă ușor ușa și intră cu fereală, căci acum este *amantul*. Și mîngîierile lui aduc din nou pe pielea ei fiorul renăscut al senzațiilor iarăș cunoscute...

E atît de delicios tabloul acesta, că pe Bîrnea îl podidesc lacrimile cînd zorile îi descoperă fără milă, spre păretele opus patului de hotel, a cărui somieră scîrțîitoare o chinuiește de-o noapte întreagă: o canapea jupuită, un dulap vopsit proaspăt în negru, un
30 lavoar de metal cu lighean alb, o găleată de lături, o pată de ploșniță strivită drept în mijlocul tapetului cojit.

A făcut plata mestecînd încă, a tras de dușcă cele două pahare, cît mai rămăsese în sticlă, și s-a îndreptat
40 spre garderobă fără să se uite într-acolo. Numai cînd

a ajuns în dreptul lor, a salutat surîzător, privind pe Mada pe sub sprîncenele aduse strașină și a ieșit. Ar fi dorit să mai rămîie și să mai bea. Greșise însă. A crezut că ei chemaseră chelnerul ca să plătească, și ei îl chemaseră, dimpotrivă, ca să mai comande. Trebuia să iese înaintea lor.

Va să zică, Mada...

Însă cu care dintre ei? Grijă și graba lui Gorăscu de a o servi; comenzile șoptite numai de dînsul la urechea chelnerului; bateriile reînnoite neconținut și așezate pe scaun alături de el; poruncile date lăutarilor unguri; cîntecul acela monoton ca pusta: „Cum iubesc eu, nu iubește nimeni”, la care ținea atît și care fusese repetat de vreo cinci ori; privirile triumfătoare și totuși prietenești pe care i le trimetea, ca și cum i-ar fi spus: „Vezi, m-ai provocat, acum...” toate acestea ar fi putut să-l facă să creadă că moluscă asta este orînduitorul festinului. Dar e de necrezut...

Prundeanu nu era. Ceilalți... care dintre ei? Brădescu, Stroilă, actorul acela și cellalt, cum îi zice, cu nume greu... Mehtupciu... toți șterși. Nu se poate, nu se poate. Deși fiecare ar fi avut mai mulți sorți decît Gorăscu. Nu, nu... Fosta doamnă Bîrnea a ieșit pentru domnul Bîrnea. Acesta este avertismentul, primul avertisment: Un prim avertisment poate fi dat și-n tovărășia unui Gorăscu... O, ho, ho, madam Bîrnea, fostă madam Bîrnea, treceți, treceți mai repede peste avertismente, mai repede, mai repede... Ajungeți la pedeapsa cea mare... deveniți doamna Prundeanu sau doamna cum veți voi...

...și pe urmă... cînd și celălalt — de-al doilea — va trebui pedepsit, deschideți cutia trecutului... Ha, ha, ha, doamnă Prundeanu, sau poftim chiar doamnă Brădescu... atunci cînd mă veți găsi numai pe mine acolo, vă voi servi la rîndu-mi cu amintirea acestui prim avertisment. Ha, ha, ha, madam Brădescu sau chiar Stroilă... atunci ...atunci... hi, hi, hi, vom putea să măsurăm în pace cît de teribile sunt pedepsele domniei-voastre...

Bîrnea se plimba agitat prin întunericul trotuarului. Intrarea restaurantului împlîntă în noapte un cu-

țit de lumină roșiatică al cărui vîrf se încovoiaie de țaria zidului opus.

La fiecare învîrtitură a ușei împătrite el tresare... a! o pălărie rotundă, dar singură; a! o pălărie de damă, dar nu-i a Madei, a! un chipiu... Distanța pe care o parcurge de la un cap la altul, în plimbarea sa, ferind neconținut tăiușul cuțitului însingerat, se scurtează din ce în ce de la un timp, și cu cît se scurtează, cu atît pasul său e mai repede și mai nervos. Iar ușa stă uneori neînvințită vreme îndelungată.

Printre acoperișurile înecate în negrul cerului, fășii înstelate s-au lăsat parcă jos de tot. Cerul orașului sfîșiat de paratrăsnete; constelații rupte, o cale lactee zdrențuită, lumina înghețată a unui planet, cu un ochi mort căutînd să ghicească fundul străzei!

Dar ușa se mișcă iar... a nu! un picol cu capul gol, poate pentru a chema o trăsură.

Dumnezeu știe cît vor mai întîrzia aceia acolo. La urma urmei, ce-l interesează pe dînsul? Chiar Gorăscu fie! De ce nu ar porni-o acum încet spre hotel, cîntînd. Nepăsător și tare. Iar ea, ieșind să privească scruta-tor și în zadar, ca și planetul din ceruri prin funduri de întunec, prin colțuri de ulcioare, prin ascunzișuri de firide. Să plece! Nimic, decît totală indiferență: nimicirea complectă, în gînd, a ființei ei. Aceasta este pedeapsa cea adevărată și unică.

Restul, lașitate și decădere. Oricît s-ar ascunde de dînsa, pentru a nu-și descoperi — urmărind-o — curiozitatea, care-l distramă ca pe o cîrpă. Acum la ce o mai fi dînd tîrcoale pe-aici ca un vagabond lihnit unei case îmbelșugate?... Cînd ea întîrziează, pentru că știe că e așteptată... O, cu siguranță că ea știe; acum ca și într-alte dați...

Bîrnea și-amintește cum totdeauna, în toate supă-rările lor, ea prevedea cu o precizie matematică orice mișcare, orice hotărîre a lui. Cum o auzea mîncînd singură în urma certurilor lor grozave; cum privea prin gura cheii și zărea masa doar cu un tacîm... și cum, *mirabile dictu*, în ziua cînd pornea de la ser-viciu spre casă, hotărît să se împace, găsea două ta-cîmuri.

De unde știa ea intenția lui! De cîte ori n-a prelun-git supărarea cu o zi sau două și de cîte ori n-a scur-tat-o la fel? însă oricînd, la termenul sortit, și numai la acela, a găsit două tacîmuri pe masă...

O privea atunci uimit, înspăimîntat, și ea rîdea cu dinții aceia atît de albi, prin buzele cîrnoase de coral; iar părul îi cădea în șuvițe negre și crețe pe figura neagră de vrăjitoare...

Bîrnea privește încremenit spre păretele restauran-tului și vede doi ochi negri sfredelînd zidul și vede două șiruri de dinți dezlipite în rîs sarcastic.

Aude clar în noapte: „Mai așteaptă, mai așteaptă!” Dar el nu e dispus decît la concesiile mici.

Bine, va mai aștepta pînă ce ușa împătrită se va învinți încă o dată. Dacă nici atunci... Și ușa se învin-tește, el trasare și inima i se zbate de-1 doare... Ies alții, oameni străini, necunoscuți, bucuroși, rizători, senini... „Mai așteaptă, mai așteaptă!” Și ochii din zid clipeșc batjocoritori.

O, acuma nu... numai pînă la întîia învîrtitură...

Și ușa se învințește neconținut, grupuri vesele ies, unii cîntă. Picoli mici pier în noapte, de unde scot, ca dintr-un imens garaj, trăsuri cu vizitii negri; picolii, ca niște maimuțe sprintene, stau pe scară într-un pi-cior și, drept în fața ușei învîrtitoare, bufnesc înăuntru, iar ușa se învințește cu furie oarbă în urma lor. Și alte grupuri ies, și alte cîntece se aud, și vorbe de duh și strigăte: „Angela, Angela...”

Cine o fi Angela aceasta?... o fată bună, desigur, la fel cu celelalte, cu nume ca celelalte. Ce i-a trebuit lui o Madă, un nume așa deosebit, așa bizar, așa pervers? Mada... Cum au alții parte!...

Și Bîrnea se plimbă agitat, cu capul vijiiind de gînduri, așteaptă hotărît de plecare orice nouă învîrtitură a ușei, și așteaptă... și așteaptă, într-una... căci doi ochi prin zid l-au pironit pe loc.

în sfîrșit, iată-i! întîi Mada. Apoi Gorăscu. Apoi ceilalți. Și Mada rîde zgomotos. I-a văzut o clipă pe muchia pumnalului roș înfipt în întunecimea străzei. Pe urmă, pumnalul fioros, cu vîrfurile îndoit de casa

dimpotrivă, a dispărut ca vrăjit. Fuseseră deci ultimii în restaurant!

5 în locul pumnalului au rămas cele două șiraguri de dinți rari, nocturni, ai felinarelor. Rîsul lui Gorăscu. Strada rîdea cu rîsul lui Gorăscu. Și rîsul acesta se prelungea peste întregul oraș.

10 Iar Mada răspundea cu o poftă fără de seamăn rîsului acestuia. Ceva desfrînat și fals în rîsul ei. Iar Bîrnea parcă era tras cu o ață de rîsetele acestea, căci el era tîrît, cu toată încăpăținarea lui de a rămîne, după dînșii, spre celălalt trotoar.

15 De ce s-au oprit la rîspintie? Ca să rămîna doar cu unul singur! Bîrnea simte că se înfurie; nu pe ea, desigur, ci pe el însuși, pentru că a lăsat să-i scape o tresărire. Ce-l privesc pe el toate acestea? Să se întoarcă pe loc și să dispară în noapte, să-și înăbușe în inimă curiozitatea. Și atunci va fi „tarele”. Ei, fie! să vadă numai cu cine rămîne. Atît și nimic mai mult. A, uite, cu Gorăscu! Deci, stînga împrejur...

20 ...Din cîțiva pași săltați, Bîrnea ajunge din urmă pe cei doi. Cu răsufierea reținută și sîrînd în virful picioarelor. Ca o panteră sau ca un apaș fugărit, căci simte cum i se răsucește în inimă, usturător ca focul, cuțitul cel roșu de la intrarea restaurantului, redus la miniatură. Cei doi apucaseră pe alea principală a gradinei publice, abia luminată. El se avîntă pe cărăruia laterală și paralelă, înecată complet în beznă. Acum poate să audă tot... să audă tot, tot... iar pașii lui nu se aud în iarba cărăruiei... iar dacă dă în vreo 30 groapă, ei n-au decît să creadă că un șobolan s-a speriat de apropierea lor, sau vreo nevăstuică a căzut de pe cracă.

35 O vede privind prin desișul ce-i desparte. Și o vede zîmbind, iar Gorăscu tace; Gorăscu e în partea cealaltă, iar ea întoarce capul neconținut încoace, spre desișul dintre alee și cărăruie, și zîmbește. Vrăjitoarea știe că el este aici. Vrăjitoarea știe. Poți să-1 și săruți acum și nu voi crede, nu voi crede, vrăjitoare...

40 Gorăscu scîncește. Biiguie ceva, parcă ar cere de pomană. Nemernicul prea vorbește încet. Totuși se aude distinct: „credință... iubire tăcută... chin ne-

sfîrșit... crudă..." Oricît ar vorbi de încet, oricît s-ar preface, degeaba... Cu siguranță că ea i-a șoptit să înceapă: vrăjitoarea! Cum rîde, cum rîde la aceste cuvinte atît de caraghioase Dar degeaba! Rîsul e mai mult o batjocură decît o plăcere. Zadarnic se preface. 5 Ea nu mai poate iubi, ea nu mai poate rîde decît a batjocură... „Ești cochetă"... „ucigașă"... ba nu: „rîs ucigaș"... „gura ucigașă"... Ea rîde acum cu toată pofta, trezind din somn păsări nocturne, care pornesc filfiind greoi la rîsul ei de vrăjitoare. Iar copacii ascultă vrăjiți. Sau parcă ar rîde cu frică. Căci uită-te în lumina îndoielnică: Gorăscu pare o fantomă. Dumnezeu, ea-l privește cu frică. însuși el, Bîrnea, simte un fulger de spaimă, cum îi ia sufletul în zigzag; Gorăscu parcă se lungește și din fața lui nu se 15 vîd decît dinții.

Sunt acum în dreptul unui bec searbăd, ascuns în vrejuri. Și el i-a luat deodată mîna și-a sărutat-o brusc deasupra cotului, dedesubtul mînecei scurte. Ah! 20 Buzele, care abia se dezlipesc de pe dinți, au atins-o. Acum Bîrnea e străbătut de-un curent brusc de scîrbă.

Dar e cu putință aceasta? Sau ea vrea să împingă prefăcătoria pînă la absurd!

25 Ea s-a întors în loc înfuriată și figura lui lunguiață ia o înfățișare de paiată. Dumnezeu! de cadavru!... Și vocea lui plîngătoare se tîrăște parcă pe jos în noapte, de departe, are intonații atît de jalnice, atît de sinistre, că parcă ar fi bocetul unui milog într-o vorbire 30 străină.

El desigur îi face o declarație, este poate cea dintîi, dar parcă ar cere de pomană. Sau, Dumnezeu știe, parcă ar amenința. Și e noapte, și-n grădina publică nu-s decît ei trei; încolo nimic, tăcere întreruptă doar 35 de depărtate și prelungi țigăne de gardiști, de țipete de pasere în somn, de foșnetele de mătase ale copacilor mișcînd reflex în vis.

El i s-a pus în drum, și orice mișcare face ca să înainteze, el i-o taie cu insistențele lui, cu brațele lui uscate 40 și lungi, care se bălăbănesc de-a curmezișul oricărei gest, oricărei voințe a ei.

Bîrnea se tirăște ca un șarpe prin ierburi și așteaptă momentul hotărîtor. Și ochii lui s-au oprit asupra băncei pe care a așteptat-o atunci, la început. Căci ochii lui Gorăscu de mult luaseră direcția aceea. El era
5 așa de aproape de dînsa, că Mada își ferea fața în mîini și amenința răgușită:

— Am să strig, am să strig... lasă-mă... asta niciodată, niciodată... atîta obrăznicie...

Bîrnea tremură ca o trestie în vînt. Încă n-a sosit
10 clipa; el tremură și-și simte mușchii aprinzîndu-se de forță, ca de ceva dulce, amețitor de dulce, beția succesului aproape, măreția gestului neașteptat, apariția lui din tufișuri ca a vechilor cavaleri în legende. Și se bucură dinainte de figura strîmbă a lui Gorăscu la
15 vederea lui, și la strîmbătura aceleiași figuri, o clipă după aceea, cînd pumnul liberator se va lăsa ca un ciocan pe capul de mort.

— Lasă-mă odată... mizerabil... mizer... oameni buni, mă omoară... mă omoară... veniți... aaah!...
20 Gorăscu o apucase de coatele care se împotriveau bărbătește și o trăgea spre dînsul, iar buzele boțite și sărutînd în aer îi căutau gura pe care ea o ferea disperată, trîmbițînd subțiratec cîte un chiot scurt, ascuțit. Puțin apoi, ea-i scapă și fugi mărunț, împiedicîndu-se în rochii. „Gardist! Gardist! Ajutor!” strigă atunci din
25 toată puterea plămînilor. Cînd Gorăscu fu gata s-o ajungă, ea se întoarse pe neașteptate și-l lovi cu toată puterea palmelor ei mici, care se repezeau dezordonat în aer. El își ferea capul, groaznicul cap de meduză,
30 într-o parte și într-alta, și vîrîndu-l cu o ultimă energie în ploaia loviturilor, o apucă bărbătește, frîngîndu-i mijlocul și potopindu-i capul răsturnat pe spate în sărutări. Ea se zbătea însă țipînd de moarte și el o împingea neconștient, aproape o țira, spre bezna tufișurilor. În palida luministe, un strigoi fura o fecioară pentru
35 împărăția lui neagră.

Bîrnea se avîntă. Și strigătul lui de luptă fu atît de puternic, că cei doi se desfăcură îndată. Gorăscu se îndreaptă din șale, furibund și vîrsînd flăcări prin
40 ochi. Ea răsuflă grăbită și pieptu-i minunat se zbătea

atît de nervos, că amîndoi simțiră că s-ar lupta pentru el pînă la răpunerea cea mai desăvîrșită.

— Cum îți permiți... gemu Gorăscu, întinzîndu-și ghearele de strigoi.

5 — Nemernicule!... urlă Bîrnea, agitînd pumnul.

— A... Bîrnea... făcu ea slab, însă atît de mirată, că pumnul lui vitejesc căzu în jos, fără putere ...

Și rămaseră cîteșitrei tăcuți și rușinați.

Doar trei lacrimi avură timp să se prelingă pe ochii ei; însă o singură smucitură a capului fu de ajuns și pe retină nu rămase decît poleiul celei mai reci mîndrii...

— Eram întîmplător pe aici... crezu Bîrnea că trebuie să rupă tăcerea, dar i se păru atît de stîngace această explicație, că nu mai putu adăuga nici un cuvînt.

Iar ea își arăta dinții în lumina fermecată a becului de sub vreji.

— Mă plimb ades la ora asta... își recapătă el curajul... cînd...

20 Pe buzele ei flutură trecător, ca o strigă prin fața lămpii, un zîmbet de răutate:

— Noi... glumeam...

— Atunci... seu... scuzați.

25 —Mă rog... Haideți, domnule Gorăscu... *Bonsoir*, domnule Bîrnea...

El nu găsi nici un răspuns la această urare și, mirat la culme, își dădu seama că s-a luat după dinșii fără să vrea. Mergea chiar alături de Gorăscu și-și frămînta creierul ca să găsească o singură vorbă. Dar
30 în mintea lui, pe care o cotrobăia zadarnic așa de bine, încît parcă o și vedea injectată de sînge, ca un creier pe-o tarabă de măcelar, nu descoperea decît o singură idee: să plece cît mai neîntîrziat.

35 însă nu găsea ce să pretexteze pentru despărțire, iar un nou și simplu „bună seara” simți că l-ar vîrî în pămînt.

Îl ajută ea, cînd, la ieșirea din grădină, se aflară în lumina puternică a unei vitrine:

— Bună seara, domnule Bîrnea...

Gorăscu o privea tot așa de încremenit ca și Bîrnea. Ea întinse mîna acestuia din urmă și surîsu-i straniu de pe buze se lărgea tot mai mult și devenea tot mai straniu. Colții lui Gorăscu se arătară ascuțiți și răi.

5 Bîrnea îi sărută vîrfurile degetelor și îngăimă iarăși fără să-și dea seamă:

— Nu face nimic... te... vă... conduc pînă acasă...

Și pentru că ea începuse să rîdă batjocoritor, crezu ; iarăși că trebuie să dea o explicație.

10 — Mă întorc cu Gorăscu...

Ea rîse atunci cu tărie și dinții ei albi de șoricel parcă mușcară întunericul...

— Numai dacă domnul Gorăscu va vrea...

— Dar nu ne-am certat... n-am știut că^i el... n-am

15 știut că sunteți dumneavoastră, cînd am intervenit.

Ea rîse atunci cu hohote și ochii îi sclipiră ca la o pisică. însă nu mai adăugă nimic și se agăță de brațul lui Gorăscu...

în cruzimea rîsului acestuia din urmă, Bîrnea începu să înțeleagă ceva vag, dar se feri să meargă pînă la capătul celălalt al gîndului. „Aș! Imposibil...”

20 Totuși o neliniște violentă îi prinse corpul ca un început de friguri.

Cînd fură în dreptul casei, ea se ridică pe prima treaptă, cotrobăi prin poșetă și-i întinse lui Gorăscu cheia.

25 — Deschide dumneata, te rog!

Și din nou, provocatoare:

— în sfîrșit, domnule Bîrnea, cred că ai să-mi

30 răspunzi la salut...

— Sărut mîinele doamnă ... și, îngrozit și stîngaci, făcu o glumă proastă, adresîndu-se lui Gorăscu:

— Ia dă mai repede, frumosule... nu vezi că doamna e obosită... și crezu că „frumosule” e îndestulător pentru a îndepărta din capul ei orice glumă de prost gust.

35 Nu nimerești cheia? adaugă Bîrnea, prins subit de-o poftă de vorbă, ce nu-și avea izvorul decît în prefăcuta întîrziere pe care Gorăscu o punea la potrivirea cheii.

40 Cum sta aplecat, lui Bîrnea îi venea să-1 izbească o dată pentru totdeauna. întinse mîna și întoarse

I
S
•
•
1
%i

butonul de la intrare: lumina scaldă vie cele trei sir luate, iar Gorăscu trebui să sfîrșească...

Cînd se ridică era așa de hidos, că Bîrnea interveni din nou:

5 — Trebuie să fii și tu grozav de obosit. Parcă ai fi o sperietoare de ciori...

Dar chiar lui însuși nu-i plăcu tăria propriilor expresii. Mada strîmbă din nas.

10 Ea continua să stea cu spatele la Gorăscu, și-n ochii ei ficși, Bîrnea ghicea o hotărîre care se înfiripa tot mai cu putere și care-l înspăimînta... Aș! imposibil!...

— S-a deschis? păru ea că se deșteaptă din gînduri. E... bună seara, domnule Bîrnea, spuse de astă dată energic și-i apucă mîna...

15 — Noapte bună, doamnă!... și apucă la rîndu-i de braț pe Gorăscu: Hai, boierule!

Dar ea, fără să se miște, încruntă sprîncenele și figura îi luă acea înfățișare de răutate răzbunătoare pe care i-o cunoștea. Ochii lui Bîrnea, ochii lui Gorăscu o străpungeau pînă-n moalele creierului. Ea nu-i observa însă, căci rămăsese cu privirea în vag. Și amîndoi ceilalți așteptau înfrigurați sentința. Deodată ea avu o tresărire și ei tresăriră la fel:

25 — Bună seara, domnilor!

Și răspunseră două suierături adînci, una de ciudă, una de izbîndă. Bîrnea rînjea; în sufletul lui se făcuse senin și totuși rînjea. I se părea totul ușor în juru-i și tot așa de ușor îi scăpară și cele cîteva cuvinte fatale:

30 — Lasă pe al'dată, dragă Gorăscule, *cartea* aceea! Știam că n-are să ți-o dea... astă-seară cel puțin...

— Cartea? întrebă Gorăscu uimit.

35 Abia acum ea văzu rînjetul celui dinții. Era așa de cu înțeles, atît de ironic și dovedea atîta siguranță de sine, că ochii îi scăpară.

— Ah, da, cartea... suieră atunci, și Bîrnea îi văzu parcă limba de șarpe ieșindu-i ca o flacără dintre buze. El tremură dinaintea prăpăstiei pe care cu un singur cuvînt și-o deschisese. Atunci, domnul Gorăscu rămîne! completă Mada, apăsînd pe fiecare cuvînt. Și era

ceva răgușit în vocea ei, ceva sălbatec în figura contractată de ură și mândrie.

— Prin urmare aștept, se agăță Birnea de ultima nădejde.

5 — Veți aștepta mult, clocoti gîtul ei. Am de vorbit cu dînsul. Ți-e somn, domnule Gorăscu?...

— Vai, doamnă...

10 — Doar țineai așa de mult să-mi vezi apartamentul!... Și se mistui în negura coridorului, fără să mai zică nici un cuvînt lui Birnea.

El ținea încă strîns de braț pe Gorăscu. Și zdrobit din nou de întorsătura neașteptată a lucrurilor, uluit, îngăimă iarăși proteste:

— • Stai mult ?

15 — Te rog! te rog! făcea Gorăscu, smulgîndu-se din strînsoarea voinicească.

Ea reapăru în cadrul ușei și Birnea văzu în ochi-i o privire turbure de femeie beată.

20 — Destul, țeastă de catîr, destul cu gluma!... strigă atunci cu disperare și dezgust.

— Poftim, domnule Gorăscu, răspunse ea porun^citor, fără să-l privească.

25 Cu un gest de dispreț, ca și cînd i-l-ar fi aruncat, el împinse cu atîta putere pe Gorăscu, că acesta se împiedecă de treaptă și căzu.

— Pardon! Și cu un ris ca un țipăt de copil: Le-prosule!...

— Nu face nimic... adio! bîlbîi leprosul, ridicîndu-se repede, rînjind mehenghi și dispărînd.

30 Ușa cea mare reveni atunci pe țițînele ei, gravă, greoaie, neînduplecată. Trosni sec și rămase neclintită ca o veghetoare desăvîrșită: mută, invincibilă, neîngăduitoare. Birnea o privi lung și i se păru curios cum nu-l mai recunoaște; doar de cîte ori nu a deschis-o!

35 Atunci deodată îi veni în minte antreiașul din dosul ei, cu cufărul cel mare rezemat de părete, apoi camera tuturor fericirilor, divanul cu tăblie, paravanul care acopere patul alb ca spuma, măsuta de metal de lîngă soba de teracotă, unde ea aprindea mașina de spirt, masa mare din mijloc unde pregătea ceștile cu figuri chinezești pentru ceai... Și văzu în decorul intim

dinții lui Gorăscu, îl văzu gol, sărind ca o maimuță înnebunită prin sanctuarul acesta albăstrui; iar ea privindu-l prin încheieturile paravanului îngrozită de încăpăținarea ei, mînjită, scîrbită.

5 Ea nu știe ce face, gîndi Birnea. Ah... dacă pleca la timp, dacă nu-i însoțea așa stupid pînă la ușa casei, ah... dacă gura asta... el nu intra, desigur...

Se năpusti pe trepte, asupra ușei.

— Mada, ce faci... Mada, oricare altul...

10 Dar înainte de a-și rezezi greutatea corpului asupra ușei grele de stejar, își dădu seama că orice strigăt al lui nu putea fi decît un nou îndemn. Poate ea n-a vrut decît să ridă puțin de dînsul, iar Gorăscu stă acum cuminte într-un colț... Poate că ea se bizuie încă pe așteptarea lui afară, de care e sigură...

Și totuși de unde poate ști el ce se petrece înăuntru !

20 Furia îl năpădi din nou impetuoasă; o simți pornind din piept, apoi ridicîndu-se ca o apă în clocot spre moalele capului, pe care îl simți ridicîndu-se gata să plesnească în mii de bucăți. Nebuna! Doar ea a văzut din grădină cine e Gorăscu... cu siguranță, nemernicul se grăbește... el știe că oricît de mică întîrziere... și ea ezită încă să strige... mîndria o pierde... Ah, comedia asta trebuie să se sfîrșească...

25 — Deschide ! Deschide !

Și corpul se prăvăli cu tăria unui berbec antic asupra porții de cetate. Dar aceasta nici nu se clinti. El însă nu simțea nici cea mai mică durere și avea impresia că trupul i-e tare ca piatra. Dar ușa își bătea joc de această tărie.

30 Atunci se năpusti la ferestre. Și, prin încheieturile obloanelor, văzu întuneric. O! întunericul acesta îl plesni în frunte și i se răspîndi în tot corpul; orice lumină de cugetare se stinse și pumnii loviră cu sete în geamurile care căzură în țândări zîngănitoare.

35 — Ajunge! Destul cu farsa... urlă atunci din toți plămîinii. Destul cu prefăcătoria asta, nu-i adevărat... imposibil...

40 Și izbi din nou cu putere în oblon, repetînd mecanic aceleași cuvinte. Dar loviturile nu făceau decît să vi-breze dunga neagră dintre aripele de lemn ca o înfiora-

toare lance a întunericului. Atunci cineva îl atinse ușor pe umeri. „O, ho, ho, gardistul!” Și coborî răpus privirea, căci gardistul îl recunoscuse și-l saluta respectuos. Martorul tăcut al fericirii și dezastrului său! Doar e mai nimica toată de cînd se întorceau înlănțuiți de la teatru și bătrînul înfășurat în neguri îi primea cu un zîmbet și mina la chipiu...

Plecă grăbit, împleticindu-se, și din momentul acela nu mai înțalese nimic.

10 Se trezi cu totul tîrziu într-una din despărțiturile ușei turnante de la hotel. Era amețit, capul îl dureau și pricepu că foarte multă vreme se învîrtise pe loc, odată cu micul compartiment al ușei învîrtitoare. îl cuprinse atunci frica și-o luă la goană pe scări în sus, urmărit

15 de-o groaznică stafie.
în cușca lui, portarul își făcu cruce.

SEMNELE LUI DĂNUȚ

Cu mantaua pe umeri și cu șapca roșie pe frunte, cum ieșea de obicei la serviciu, Grigore Dănuț dădu cîteva tîrcoale peronului îngust și înghețat. Era adînc pierdut în gînduri și atît de atent i se ciuliseră urechile, că parcă se încăpățîna să deslușească șoapta încurcată a vîntului istovit de cale și rebegit de frig.

10 Firele de telegraf, despletite dintr-un stîlp înalt și zgribulit, se înmănuncheau ca pe un gît de cobză pe ceștile înfieruite în triunghi, deasupra ferestrei celei mari, drept din mijlocul stației și țineau monoton isonul jeluirilor răgușite ale cîntărețului nevăzut.

15 Cele patru perechi de șine, așternute pe dinainte și întinse ca niște coarde, reflectau în luciul lor tot gerul dimineții de decembrie. Dincolo, magazia de mărfuri se strînsese în sine sub aspra povară a frigului. Pe rampă, candizi, parcă niște ouă de furnici monstruoase, cîtiva saci dolofani așteptau îngrămădiți dinaintea singurului vagon din toată gara, căscat la mijloc ca o gură de uriaș decapitat, caraghios încremenită într-o

20 supremă convulsie de lăcomie. Dealul din față, încotoșmănat în alb și răbufnit, ici-colo, de arborii stingheri ca smocurile unei imense hermine, se apropiase atît de mult prin limpezimea roză a văzduhului că parcă se mutase la cîtiva pași doar, dincolo de cea din urmă șină.

23 Dar domnul Grigore Dănuț, șeful stației Bobeni, nu vedea și nu auzea nimic din toate astea. Numai din

cînd în cînd i se părea că de departe de tot, acolo de unde venea vîntul, un glas sfîrșit și neomenesc cerea îndurerat ajutor. Și ochiul stîng, care dis-de-diminează nu-l mai slăbise din bătut, se pornea atunci să se zbată și mai nervos în orbită, parcă ar fi vrut să sară din strîmta-i închisoare. Niciodată lui Grigore Dănuț nu i se făcuse semne atît de amarnice ca-n ziua aceasta. Și niciodată semnele nu-l înșelaseră. Așa-l „persecutaseră” și la moartea primului copil; și așa îl amăriseră la moartea tuturor celorlalți cinci, pe care-i petrecuse rînd pe rînd spre răzoarele înverzite, semănate cu cruci de lemn, ale micului cimitir din sat. Iar acum, fetița, Frosica, cea din urmă a lui bucurie, trebuia să vină de sărbători din Craiova, de la pension, cu trenul de amiazi.

I se mai făcuseră, nu-i vorbă, domnului șef semne și fără să se întîmple vreun necaz prea mare în casă. Dar în lunga obișnuință, el învățase să ghicească bine, cînd aceste înfricoșetore semnale, pe care destinul i le trimetea dintr-o depărtată stație pierdută în veșnicie, aveau urmări negre și cînd erau simple glume de prost gust, pe care vreun impiecat de-al lui Dumnezeu i le făcea petrecînd pe socoteala ușoarei lui credulități.

Cele de-acum păreau însă din cale afară de insistente. Îndărătnicia lor n-ar mai fi lăsat nici o îndoială în inima domnului șef că s-a petrecut ceva grav Frosicăi, dacă el n-ar fi simțit crescînd astăzi, mai mult ca niciodată, indispoziția cu care se deștepta de vreo două-trei zile în șir. Miasmele bălților din marginea satului, care-i duseseră la cimitir copiii, nu cruțaseră nici pe Dănuț. Prea viguros ca să-l doboare de-a binelea cînd îl năpădeau, frigurile acestea îi leșuiau sufletul, îi paralizau voința, îi zugrăveau pe fondul închipuirii gîndurile cele mai sumbre. Și Dănuț nu știa cui să atribuie presimțirile care-l rodeau astăzi: răului acestuia de baltă care-l încerca iarăși sau vreunei noi vitregii a soartei, ce se abătuse asupra copilei sale?

Domnul șef curmă tîrcoalele printr-un mic ocol spre ușa deasupra căreia o firmă albastră lămurea cu litere ca zăpada ce domnea pretutindeni: „Șeful stației”, în prag se lovi pîntec în pîntec cu impiecatul, subțirel

și mlădios, care-l întîmpină într-un nor de aburi calzi, cu o exagerată plecăciune din șale.

— Vine Călugărești! spuse acesta cu o voce repezită, aproape neînțeleasă pentru vreun neobișnuit cu dînsul. I-am dat drumul de mult chiar.

Șeful nu răspunse. Poate nici nu auzi. Figura lui trasă se strînse numai într-o strîmbătură de plictiseală și nerăbdare. Loloi, impiecatul acesta subțirel și cu înmlădieri de trestie la fiecare yorbă, nu-i plăcea deloc. Parcă n-avea oase într-însul. În intimitatea gîndului, dar fără să împărtășească acest mister doamnei Dănuț, care era rea de gură, șeful îl poreclea „Sfredelul”. Abia-i putea urmări vocea repede și ascuțită; ca și prăjina-i de trup în ochi, ea însăși i se înfigea în auz ca un sfredel.

— De la Prundeni nu s-a anunțat nimic, continua impiecatul, cu aceeași ușurință nepăsătoare. Mi se pare că acceleratul o să fie astăzi în întîrziere mare...

Dănuț îl privea uimit. Bolborosi vag un cuvînt, pe care nici el nu-l pricepu.

Impiecatul înțelese că domnul șef nu-i bine dispus. Coborî treapta de piatră și-i făcu loc. Apoi o luă grăbit spre magazie. Dănuț intră încă nedumerit de vorbele subalternului său și închise ușa după dînsul.

Căldura moale îl primi prietenoasă. Șovăi cîtva, privind fără să înțeleagă spre masiva tăblie a mesei de stejar, de sub fereastră, pe care aparatele de telegraf săltau domol în bizarul lor joc de gnomi. Dar țâcănitul stăruitor i se vîrî în timpane, enervîndu-l cu aceeași încăpățînată perseverență ca și repede clipeală a ochiului stîng.

Își continuă atunci plimbarea fără preget, măsurînd cu pași largi scîndurile albe, basoreliefate de vechime, buburoșate de bătăture negurii, pe care praful se aștemuse ca pe niște cicatrice. Prin încheieturile ușei din fund, mirosul de varză acră, de usturoi, de drojdie de bere și zgomotul înfundat al satirului pe tocător îi aminti din nou că în noaptea ceea e Nașterea Domnului.

„Poate n-are să fie nimic, se liniști el. Poate mi-a intrat vreun fir de praf sub pleoapă.”

Se opri în fața mișcătoarelor aparate de alamă, care de mult se zbăteau, parcă speriate de nebăgarea lui de seamă.

5 „îmi fac vedenii degeaba... Dacă s-ar fi îmbolnăvit iarăși, mi-ar fi scris directoarea...”

Vroi s-o pornească din nou, în plimbarea-i nesfârșită, dar simți că tictacul micilor cilindre de alamă îi deslușea ceva. Apropie urechea și începu să clatine afirmativ din cap.

10 — A-ha, da, Prundeni?... a sosit? pleacă! bun, poate să plece... stația e liberă...

Poate că urechea-i obișnuită n-ar fi prins totuși sensul țâcănitului, dacă el s-ar fi scurs cu iuțeala cu care vorbea impiegatul. Dar așa, rare, distincte și repetate, cum se succedau, cuvintele acestea de metal nu se putu să nu atragă atenția lui Dănuț, pe care vestea primită îl mai lumină.

20 Să așeză acum cu hotărîre la masă, apăsînd energic cu cele trei degete pătate de cerneală violetă mînerul rotund, ca o castană turtită al trimițătorului. Stația e liberă. Trenul putea să pornească...

25 Ca printr-o abureală de vis văzu pe Frosica lui printre călătorii înghemuși ca scrumbiile într-un butoi de băcănie. Frosica! Vine Frosica! A pornit de la Prundeni. Peste treizeci, patruzeci de minute cel mult, va fi aici. Aș! Acceleratul face mai puțin de-o jumătate ceas. Mai are de trecut doar prin două gări unde nu se oprește.

30 Ochii lui se deschiseră mari de fericire, dar stîngul tresări acum în cîteva clipiri speriate și dureroase. Apoi rămase holbat, și, prin căscătura lui exagerată, Dănuț păru că zărește o găină cu gîtul tăiat zburătăcîndu-se sălbatec pe podea.

35 „Hotărît că iar e bolnavă fata”, gîndi el. Și pleoapa stînga îi răspunse afirmativ de cîteva ori. Șeful rămase cu privirile încremenite la gîngăniile de alamă, care parcă se dedeau de-a hupa pe-o scîndurică nevăzută. Își trase șapca pe ochi, fixîndu-le cu și mai mare luare-aminte pe dedesuptul cozorocului. I se păru atunci că numărul lor se îndoiește; pe urmă

toată de aparate telegrafice care săreau în sus, apoi se ascundeau ca niște copii drăcoși. Dănuț se frecă la ochii ce-i ardeau. El își pipăi fruntea și simți pe ea picături de sudoare. I-era cald de tot, dar de undeva din corp i se răspîndea în răstimpuri de-a lungul mădurelor un fior prelung și neplăcut de umedă răceală.

10 Ochii stăruiau acum pe rotila pe care se învîrtea solul turtit de hîrtie. În cuget i se lămurea Frosica, în tren, pe-un colț de bancă, tremurînd de frigurile ei obișnuite, cu ochii mari de boală, cu obrajii trași și firavi, cu broboane de sudoare pe frunte. Călătorii o priveau compătitori și o întrebau dacă-i pot fi de ajutor. Dar fetița răspunde clănțănind din dinții înghețați:

15 „Mai am puțin și ajung la Bobeni, la taticu”. Dănuț se cutremură. O lacrimă i se stecură din colțul ochiului drept și porni agale, făcînd un ocol spre colțul gurei; în vreme ce ochiul stîng bătea înainte, cu o regularitate sarcastică, tactu-i îndărătnic. Dar tablourile, care se perindară acum în mintea lui aprinsă de boală, fură din ce în ce mai curioase.

Un tremur nervos zgîlții corpul fetiței și capul ei căzu moale pe un umăr.

25 „Moare, dați-i o luminare!” urlau pasagerii. Șioforfotă se încingea în compartimentul strimt, ochi curioși apăreau pe după umeri întrepuși, mîini înfrigurate cotrobăiau prin geamantane. Un muc de luminare se aprindea între degetele de ceară.

30 „Un doctor, un doctor...” Și forfot și ropot, atîta ropot că Dănuț n-avea de unde să audă răsufletul greoi al trenului de Călugărești, care înainta în stația Bobeni rupt de oboseală și de neobișnuita povară omenească din zilele de vacanță.

35 „Un doctor, un doctor!” Forfoteala de cîteva minute de afară, de pe peron, fluierăturile de țigălar, șuierul locomotivei în urechile lui aveau cu totul un alt sens. Totul se petrecea în capul lui Dănuț, în plin cîmp și-n trenul celălalt, de Prundeni. Un călător mai sperios trăsese semnalul de alarmă și trenul se oprise în cîmp.

40 „Ce este? ce s-a întîmplat? A murit o fată, un copil! O fată? Da, o fetiță de pension!” Călători apar speriați

la ferestre. Cei de pe scări sar pornind în sus și-n jos. Domnul conductor aleargă zorit printre curioși..

„Ce este, ce s-a întâmplat ?” Și zarva crește într-una din vagon, în vagon.

5 „A murit o fată, un copil”. „Bine, nu face nimic, o dăm jos la stația următoare. Nu e caz de amendă, dar nu trebuia tras semnalul!” Lumea face loc și domnul conductor abia se strecoară printre înghesuți.. „Unde-i, s-o vedem ?” Abia poate ajunge în ușa compartimentului, în care Frosica doarme somnul de veci, cu

10 căpșorul ei blond rezemat pe perinuța canapelei.
„A! o cunosc”, spune domnul conductor. „E chiar fata șefului de la Bobeni, unde o să ne oprim acum. Bietul tat-său!” Iar călătorii sunt foarte mișcați de

15 această întâmplare.
„Și el o așteaptă de Crăciun, bietul om!...”

Ușa se deschise cu putere și impiegatul apără în cadrul ei energetic și important.

— Domnul șef, gata! îi dăm drumu.

20 Domnul șef tresări speriat. Ochii îi lăcărau. — Ce, au și adus-o, așa de repede ? Dar vorbele subalternului abia acum își făcură loc în pavilionul urechilor aiurite. Se îngrămădiră acolo fără noimă și-i incurcă firul gândurilor de pînă acum.

25 — Dăm drumul, domnu șef ? Prundeni cred că sunt în întârziere. Or vis-a comunicat ceva de acolo... ?

Și impiegatul mișcă de cîteva ori nerăbdător ușa spre sine, privind curios la aburul ce năvălea dinlăuntru și-l învăluia într-un nor de mister.

30 Dănuț zărea pe subaltern ca printr-o pîclă. Și vorbele lui i se păreau din cale afară de curioase. Zadar nic își căutau vreun locșor de înțelegere în mintea-i halucinantă.

35 îl privea cu ochi din alte lumi. Și curentul rece, care venea de-afară prin întredeschizătura ușei și care părea că se revarsă din însăși persoana impiegatului, îi strecura în trup un fior de groază. îi zîmbi neputincios, ca unui dușman a cărui lovitură vrei s-o parezi printr-un semn de prietenie.

40 Impiegatul crezu că a înțeles și trînti ușa după dînsul, după ce șuiera cu vocea lui grăbită:

— Atunci anunțați dumneavoastră plecarea...

5 Dănuț se mișcă pe scaun, ridicînd repetat din umeri, ca și cînd ar fi vrut să așeze mai bine mantaua pe spate; apoi își propti bărbia în cei doi pumni suprapuși pe muchia mesei.

10 Un moment nici un gînd nu mai trecu prin creierul lui golit deodată. Nici ochiul stîng nu i se mai clăti în orbită și el privi complect imbecilizat prin geamul translucid, înflorit de gheață, ferestrele din față ale trenului de Călugărești. Pentru el nu era decît acceleratul de Prundeni, oprit în plin cîmp.

Acolo era Frosica lui.

15 Acolo, căpșorul ei blond, de ceară, de păpușică, sta rezemat de canapea.

Și domnul șef nu îndrăznește să se miște. Alții au pentru el această grijă. Iar în mintea lui, succedarea tablourilor, curmată de venirea impiegatului, își reia de la sine firul.

20 „O dăm jos la stația următoare. Nu e caz de amendă, dar nu trebuia tras semnalul!”

25 Fluierături de țignal, șuier lung de locomotivă, trenul se urnește păcănind sacadat, mai întîi încet, apoi din ce în ce mai repede ca și toanele ochiului acestuia stîng, care au început iar. Paca, paca; paca, paca, și domnul șef privește paralizat ferestrele vagoanelor din față, care se perindează ușor ocupînd lent și fără încetare, una cîte una, locul celei dinainte.

30 Dănuț tresare deodată, zguduit de un început vag de amintire. Ochii lui s-au mărit, ca și cînd ar avea de obiectat ceva la această neoprită desfășurare de lucruri. Dar nu știe ce anume și ferestrele vagoanelor trec înainte, lunecînd tot mai repede și mai ușor. Ultima a dispărut, întrerupînd brusc depanarea filmului cu bizare forme omenești.

35 Și acum trenul închipuirei lui Dănuț zboară înainte și duce spre stația următoare, spre Bobenii domnului șef, un cadavru mic de copilită.

40 Corpul lui tresare zgîlțiat de un tremur convulsiv. Pumnul de deasupra se lasă moale lîngă celălalt, capul se infundă între degete și trupul lui se zbate în frămîn-

țări domoale. Sughituri de plîns abia se aud de sub șapca roșie, înfundate și reținute.

Domnul șef plînge de-a binelea. Cel din urmă copil, din șapte cîți a avut, secerăți rînd pe rînd de miazmele bălților din dosul gărei! Și doar de aceea o îndepărtase la școală, ca s-o scape de grozava otravă care plutea, în văzduhul Bobenilor!

De mult o doborîse și pe ea răul. Dar fusese mai tare decît boala. Și iată, dușmanul nu se dăduse bătut; se pîtise în corpul-i plîpînd și sta la pîndă acolo, neîmblînzit și hain. La pension o mai încercase o dată!...

Ușurată de lacrimi, memoria începea să prindă culoare în creierul lui Dănuț! Își ridicase capul și acum îl rezemase de mîna proptită în 'muchia mesei de stejar.

Prin picăturile de lacrimi, care-i rămăseseră îmbibate între gene, el își privi parcă în afară amintirile rumenite în minunate jocuri de curcubee.

...Doamna directoare trimisese scrisori disperate.. Dănuț ajunsese mai mult mort la Craiova. Dar și de data asta fata biruise. O găsisese chiar puțin înzdrăvenită.

^ Acum, însă, fără îndoială că nu e de-a bună! Dănuț își ascultă bătaile ochiului mai curajos. Păreau o inimă de pasăre, care se zbate fricoasă în mîna care a prins-o.

Îl stăpîni iarăși mirosul de varză acră, de usturoi și de drojdie de bere. Auzi apoi voci. Dar nu se strădui deloc să înțeleagă cuvintele. În urmă, din cuhnie, se porniră risete. Nevastă-sa rîdea cu impiegatul. Abia acum distinse: Crăciun, domnișoara Frosica, petrecere, numai noi, vom petrece bine...

Vorbele acestea îi făceau nespus de bine. Plănuî să se apropie de ușă și să-și încordeze obosita luare-aminte.

Dar aparatele de pe masă se răzvrătiră violent într-o scurtă turburare, care contrasta vădit cu jocul lor liniștit de pînă acum. Domnul șef își ciuli iarăși urechea. Și înțelese clar acum, din amestecătura sunetelor punctate cu cele accentuate mai lungit, că acceleratul de Craiova tocmai trecuse prin halta vecină, Rîușor, cea mai apropiată din cele două stații dintre Prundeni și Bobeni, în care nu se oprea niciodată.

Involuntar, Dănuț apucă din nou castana turtită a trimitătorului. Era gata să fărîme în linioare și puncte întrebarea care-i venise aproape îndată pe buze; nu era o copilărie moartă în accelerat? Dar se opri după primul punct. I se păru o copilărie gîndul care-l lovise. De unde ar fi putut ști impiegatul de la Rîușor lucrul acesta? Și pe urmă, dacă s-ar fi oprit cumva în cîmp, n-ar fi fost oare anunțați Bobenii? Adică nu... cum... dar nu, nu, nu, toate erau năluciri copilărești...

— Halucinații! mormăi domnul șef ca de obicei, cînd vroia să pună capăt tuturor gîndurilor negre, care-l asaltau cu furie, ori de cîte ori ochiul stîng pornea să se zbată sub sprinceana stufoasă.

— Halucinații... Frigurile ăștia păcătoase...

Dănuț se muștră iarăși pentru slăbiciunea lui nesuferită, care-l biruia totdeauna, făcîndu-l adesea să uite tot ce se petrece în juru-i. Își dădu din nou puțin curaj sufletului hărțuit. Dar simți că în fundul lui tot a mai rămas o pată cenușie. Semnele au fost astăzi mai puternice decît oricînd. Ceva, ceva tot s-a întîmplat.

Doar viziunea aceea a opririi trenului în cîmp fusese atît de limpede, atît de vie! Parcă a fost un tren adevărat cel care s-a oprit dinaintea ochilor lui, năzărindu-i-se printre florile de gheață ale geamului.

— Hm! ciudat, murmură Dănuț. Parcă a fost un tren... *în carne și-n oase*. Pasageri, zgomot, țignal, suier... Hm, ciudat!...

Își trecu mîna pe frunte, împingînd ușor șapca pe ceafă. Apoi se scutură de cîteva ori, ca să-și așeze manta pe umeri. De-alături, din bucătărie, zvonul vocilor și-al risetelor venea tot mai vesel, mai crescînd. Dănuț se frecă la ochi. Stîngul parcă se potolise de tot. Își aminti de îndatoririle lui și se așeză la masă.

— Dar Călugăreștii ăia, ce dracu de-or fi întîrziind atîta!...

Și ca lovit de-o neașteptată paralizie, domnul șef rămase cu-o mînă întinsă în gol, cu ochii holbați, cu gura întredeschisă. Stîngul se porni năvalnic în zbaterea ucigătoare:

— Călugăreștii... nu cumva? Nu, nu, fără îndoială că nu. Totul a fost un vis, o halucinație... nimic decît simple halucinații.

5 Dănuț sări speriat de pe scaun. El își aminti că nu o dată, din pricina semnelor, i se întîmplase să confunde năzăririle sale cu realitatea. Porni ca dus de un vis hipnotic spre ușa din fund, dinspre bucătărie.

— Loloi, Loloi, domnule Loloi...

10 Ca prin ceață își amintea figura împiegatului, privindu-l întrebător: „Dăm drumul, domnule șef? Miercani sunt în întîrziere...”

Dănuț se năpusti năprasnic asupra ușei încuiete.

— Loloi, Loloi, n-auzi, nu mai auzi...

15 — Ce-i, frate, ce s-a întîmplat? întrebă de dincolo de ușă glasul pițigăiat al doamnei Dănuț.

— Loloi, unde-i Loloi?

— A ieșit acum... mi se pare s-a dus la magazie...

— Cu neputință, cu neputință, își simți Dănuț buzele uscate șoptind de la sine.

20 — Dar ce e cu Prundeni, dragă? se auzi din nou vocea pițigăiată a doamnei Dănuț. Nu se mai anunță? Că uite, un sfert de ceas de cînd ați dat drumul la. Călugăreștii.

— Am dat dru...

25 Abia atît putu rosti Grigore Dănuț. Și se prăbuși spre aparate cu mîinile întinse, cu degetele rășchirate, cu ochii deschiși peste măsură, dar cînd își aminti că Rîușorul și vestise trecerea acceleratului, se lăsă moale pe scaun, apoi se rostogoli sub masă, insensibil ca un maldăr inform de boarfe. Dincolo, în cuhnie, porni în acelaș timp, vesel, sunetul piuliței. Odată cu el, doamna Dănuț întonă o frîntură de cîntec... Degetele căzutului păreau să caute ceva în praful podelei. Se crispau pe nodurile scîndurilor, apoi apucau pulpanele mantalei de care trăgeau cu disperare. Pe urmă mîinile, amîndouă, se abătură ca zvîrlite de un resort asupra ochilor, astupîndu-i sub pumnii grei, ca în fața unei priveliști fără de seamă.

40 în închipuirea lui Dănuț începuse să se aprindă imaginea catastrofei. Din ce în ce mai clară, mai amănunțită. Văzu pe Frosica, în vîlmășagul de călători,

5 zguduită cu putere de cutremurarea grozavă a ciocnirii. O văzu izbită cu capul de fiarele vagonului, o văzu călcată în picioare, strivită sub greutatea sfărîmăturilor, tîrită sub osiile enorme. Văzu corpul ei plătînd în bucăți amestecate cu alte bucăți de corpuri străine. Văzu foc, singe, auzi urlete de jale și izbucniri de explozii.

10 Zadarni cîpumnii lui Dănuț striveau subț ei ochii înspăimîntați. în adîncul lor imaginea devenea tot mai lămurită, tot mai înfiorătoare.

15 Și printre țipetele, printre gemetele de moarte, printre detunăturile fără seamă care-i asurzeau acum capul, își făcea loc, din ce în ce mai stăruitor, ca un cîntec nespus de dulce, răsunetul de clopoțel al piuliței. Apoi voci omenești și iarăși risete. Și o bătaie vehementă în ușa dinspre bucătărie.

— Ce-ai cu Loloi? Uite-l, a venit.

— Ce-aveți cu mine, domnule șef? Să vin în biurou...

20 Dănuț se cutremură ca dintr-un somn nesfîrșit de adînc...

— Copilul meu, Frosica! bolborosi el învîinețit de frig.

— Ați anunțat, domnule șef, că au plecat Călugăreștii? se auzi din nou vocea lui Loloi.

25 Dintr-o mișcare Dănuț sări în picioare. Vocea împiegatului îi măsurase dintr-o dată în gînd mărimea răspunderii.

— Ați anunțat că a plecat Călugăreștii, domnule șef? să nu cumva...

30 — Am anunțat, minți Dănuț, fără să-și dea seama. Am anunțat, repetă el, dumneata *n-ai văzut* c-am anunțat...

Și ghearele i se înfipseră nemiloase în beregata din care ieșeau minciuni atît de nerușinate.

35 — Omorîtorule, își șoptea el scrișnind din dinți amenințător, ca-n fața unui dușman surprins în plină nelegiuire. *Călăule*, ți-ai omorît fata...

40 Și de acolo, din depărtarea cîmpului înzăpezit, ise păru că aude bubuitura fără de seamă a catastrofei. îi veni deodată s-o ia în goană nebună de-a lungul liniei, spre dezastrul care, cine știe, poate în clipa aceasta se petrece în necuprinsul zarei.

— Domnule șef! domnule șef! Cine putea să-1 strige cu atîta stăruință, chiar în momentul ăsta! Dănuț holbă ochii de groază și făcu o mișcare spre dulapul cu imprimate din colț.

5 — Domnule șef, domnule șef... ați ieșit, domnule șef.

— A... tu... dumneata ești... Loloi...

— Eu, domnule șef... cu cine vorbești, domnule șef...

10 Domnul șef privește îngrozit în juru-i. Corpul său s-a plecat înainte, pasul i-e gata să se avînte.

— Vorbiți cu cineva, domnule șef?

Deodată, în capul lui Dănuț se luminează ca ziua. Un gînd neașteptat își făcu loc acolo și Dănuț rămase

15 năucit, neștiind dacă să-i dea luare-aminte sau nu. I se păru că altcineva s-a așezat în el însuși și vorbește în locu-i. Altfel cum ar fi putut răspunde cu atîta sînge rece impiegatului din bucătărie.

— Da, da, vorbeam cu cineva. Un individ.

20 — Un individ?

— Am surprins un individ... am ieșit puțin afară și cînd m-am întors am găsit un individ în birou...

Corpul lui Dănuț tremură tot, din toate încheieturile. Sudoarea îi curge de pretutindeni și vîrfurile

25 limbei i-a ieșit afară prin întredeschizătura buzelor. Cum poate să vorbească cu atîta siguranță, cînd, acolo, Frosica lui moare strivită sub sfărîmăturile vagoanelor ?...

Cum poate să se scuture pe haine și să se teamă

30 de venirea lui Loloi! Cum poate să se gîndească la mînia oamenilor și la pielea lui, cînd Frosica își dă duhul pe cîmpul de zăpadă...

Dar Loloi nu se mișcă din bucătărie; el vorbește înainte cu doamna Dănuț și ridă amîndoi cu veselie.

35 Fără să-și dea seamă cum, Dănuț continuă:

— L-am găsit aici: trăgea cu urechea la aparat, Mi-a spus că vrea să mă întrebe cînd vine trenul de Prundeni...

Dănuț turuia înainte, parcă o lecție învățată.

40 Despre individul suspect pe care l-a găsit în biurou i se părea că i-e legată toată soarta.

Mintea lui se anina cu disperare de această invenție subită, care parcă-1 ușura. I se părea că de aci va porni scăparea lui...

— De dimineață l-am văzut dînd tîrcoale...

5 — Mi se pare că l-am văzut și eu... completă impiegatul.^

— Ce ? Ala e ? se repezi Dănuț și ochii îi străluciră...

— Nu era unul cu haine de oraș și cu cizme...?

— Ah, da, da ... acela era...

10 — L-am văzut...

— Da, da, da... acela... o mutră de... de... de bolșevic...

Conversația urmă, deslușind înainte semnalmente individului. Iar în mintea sfîrșită a lui Dănuț o nouă

15 nădejde de bucurie începea să mijească, adusă de cea dintîi: dacă ciocnirea nu va avea loc, dacă Frosica va scăpa...

— Și la urma urmei, dă-1 dracului de individ, domnule șef. Veniți încoace: miroase atît de pofcios

20 zeama de varză...

— Aștept să se anunțe Prundeni, răspunse scurt Dănuț și se cutremură singur de repeziciunea cu care

25 răspunsese... Doamne, sfînta zi de mîine, scapă-mă de năpasta asta, scapă-mi pe Frosica! începură să-i bilbîie buzele.

Alături, sunetul piuliței și sunetul vocilor deveneau tot mai vesele, tot mai animate. Loloi se pare că spusese o glumă, că doamna Dănuț dădu drumul unui

30 rîs cu spasmuri, fără sfîrșit.

Rîsul acesta se vîrî în inima lui Dănuț ca un pumnal. El văzuse iarăși figura de ceară, mînjită de sînge, a Frosicăi și frigurile îl recîștigară...

— Domnule șef, ascultă colea, domnule șef, să rîzi să mori...

35 Și Loloi începu să repete, întrerupt de zburcările de rîs ale doamnei Dănuț. Dar domnul șef nu auzea nimic...

— N-auziți, domnule șef...

— A, ha, ba da...

40 Și domnul șef porni la rîndu-i o toană de rîs puternic, care i se păru că cutremură palida figură însîngerată a Frosiceii, care i se așezase dinaintea ochilor.

10 Inima i se ghemui speriată sub coșul pieptului. Vroia să iese afară, simțea că se înăbușe. Dar își aminti că trebuie să rămână liniștit înăuntru. Se apropie de geamul cel mare de deasupra mesei de stejar și cercetă zarea miazăzilei. Dar într-acolo nu domnea alt decît albul cel mai perfect și liniștea cea mai deplină. Privind pieziș, nu putea să vadă decît cele patru perechi de șine, împreunîndu-se ca opt coarde pe un gît de liră. Sub sticlirea tremurătoare a gerului, părea că o mînă nevăzută le ciupe ușor, neauzit de ușor.

Alături, risetul, piulița creșteau de zor. Loloi bătea violent în ușă:

15 – Ascultă, domnu șef, una nostimă de tot, domnu sef...

SCUARUL

10 Orășelul se preschimbă. Fosta piață e acum maidan dărăpănat: pavajul smuls, gropi și măhui provizorii; urme de copaci scoși din rădăcină, căscate jalnic ca niște alveole abia văduvite de dinți; grămezi de pietre și lespezi sfărîmate de asfalt; convoi automat de căruțe ce vin și pleacă fără curmare; roabe căinîndu-și soarta monoton și supărător în bocet de roți; strigăte de vrednicie și de osteneală; comenzi scurte; sudălmi lungi și complicate. Oamenii edilităței croiesc, potrivesc, aliniază. Domnul „inginer” Rărunc, cu trup înalt și mătăhălos pe două trunchiuri de picioare strîmbe, cu cap de zimbru pe grumaz inexistent, țipă ordinele pițigăiat și-și vîntură mîinile spre cele patru puncte de zare cu repeziciunea spetezelor unei mori de vînt. Uneori se așează cruce în mijlocul harababurei, răstignit în gol pe-o golgotă mărunță de humă proaspătă. Se chiorăște spre stînga, se chiorăște spre dreapta și de multe ori înainte, cu brațul întins, de parcă ar vrea să împuște cu un pistol.

20 Opinia publică e de părere că d. inginer *exagerează*; mai ales ajutorul de judecător, unul din puținii *titrați* ai orașului.

25 – Picherul ăsta prea își dă aere de inginer sadea...
– Cum, nu e inginer, domnule?
– Păh... școala de conductori, școala de conducători...

Și suride cu atîta dispreț, de parcă școala de conductori ar fi ceva foarte de rușine.

5 Mai ales cînd se servește de alidadă, d. inginer capătă o înfățișare misterioară, devine nervos, gonește lumea din fața ochianului cu vorbe de ocară și-n cap îi aleargă atunci calcule prea grele ca fruntea — ce înfige adînc două colțuri lucii în părul tuns perie — să nu încline spre pămînt.

10 Apoi deodată dă din bărbie aprobator, stă puțin și mai dă de cîteva ori. A aflat! Lumea se întreabă cam ce-ar putea să mai afle, căci planul „scurarului” a fost întocmit odată. Însă ce se pricepe lumea și mai ales acest pipernicit de „ajutor”, care merge pînă acolo cu îndrăzneala, încît privește totdeauna pe

15 doamna Rărunc drept în ochi, fie că d. inginer e sau nu de față, fie că observă, fie că se preface pe gînduri, nehotărît a reprima obrăznicia, ce pe nesimțite ia proporții de scandal!

20 Mai mult chiar, Constandache, ajutorul, împinge într-atîta nerușinarea că salută numai cînd Rărunc e cu doamna — vai! și cu ce grație salută atunci! Cînd Rărunc e singur, nu numai că nu salută, dar nici nu-și dă măcar osteneala să întoarcă ochii într-o parte sau să. pară distrat. Dimpotrivă: îl privește drept în

25 miezul ochilor, rînjește și viră mîna și mai adînc în buzunare. Și doar cu un pumn ai putea să-l turtești! Iar cînd iese pe piață, n-are altceva de făcut decît să „critice” șanțurile: că sunt prea multe și prea complicate, cînd nu era nevoie nici de sfert; că nivelul

30 gradinei se ridică tocmai spre Olt, oprind scurgerea normală a apelor de ploaie; că, dimpotrivă, se apleacă spre centrul orașului, așa că o să se producă adevărate inundații.

35 Întîia oară, cînd ajutorul făcu aceste observații la masa de berărie, într-o frumoasă după-amiază de duminecă, tot orașelul „ieșise”. Mesele, umplînd colțul de piață cruțat de tîrnăcoapele întreprindem, erau înțesate. Constandache, avînd la dreapta pe doamna Rărunc, începuse chiar cu oarecare elogii pentru „dis-

40 tinsul nostru geometru”. Vorbele curgeau fără grabă, coborînd din apreciere în apreciere ca pe-o scară cu

trepte regulate, iar ochii îi rămîneau cînd și cînd pironiți în obrazul prea alb și prea străveziu al doamnei Rărunc, sub pudra căruia pomelul ușor ridicat și îmbibat de sînge trezea instincte ancestrale. Șuvițe crețe și blonde cădeau de sub pălărioara țuguată; iar gîtul și bustul — cît mai rămînea neacoperit de bluză — erau de-o albeață atît de orbitoare, că-n depărtarea unde conveniențele o aruncau de dînsul, îi păreau un cer de zăpadă în care nori trandafirii se nașteau

5 din infinitul candid și se topeau pe îndelete, pentru a răsări alături, acum mai palizi, acum mai aprinși. La un moment dat, Constandache observă că norii aceștia apăreau chiar în punctele în care ochiul lui se înfigea lacom și arzător ca o trompă de muscă. Și cum ochiul devenea tot mai ager și mai îndrăzneț, nimic nu mai rămase alb pe superbul grumaz; doamna Rărunc roșise de parcă se prăjea în miez de iarnă, la ușa larg deschisă a sobei.

20 Constandache tocmai terminase al cincelea țap. O rumoare, la început vagă, părea, apoi, că se întefeste, dînd ocol mesei comune, înecîndu-i cuvintele de laudă, ce curgeau neturburat și neconținut, cumpănind în măsura dreaptă frumusețea gradinei domnului inginer cu a soției sale: „cel ce trăiește în preajma frumosului nu poate să vadă, să conceapă, să înfăptuiască decît tot frumos...”

25

30 Dar potrivirea aceasta de cuvinte din urmă, găsită în trupul țapului al șaselea, trezi cîteva începuturi de tuse strivită, surde ca niște mîrîituri. Urechea lui Constandache le prinse și le desluși direcția; în capul celălalt al mesei, figura inginerului se congestionase într-atîta, că doctorul, asemenea de față, se învîrti îngrijorat pe scaunul scîrțîitor. Ciulind mai temeinic urechea, Constandache putu să audă chiar și unele

35 cuvinte complet articulate, distonînd mult cu superba lui dispoziție sufletească, scăpate printre dinți, desigur, și atît de comprimate că păreau scrișnete. Atît de comprimate că expresia „lichea”, urmată aproape îndată de cuvîntul „derbedeu”, rostite ceva mai tare și, deci,

40 trebuind neapărat atunci să întîlnească obrazul ajutorului, s-ar fi spart cu zgomot de mare explozie.

5 Constandache ocoli abil fatalitatea, privind, cu un surîs straniu, cum urechiușele fine ale doamnei Rărunc tremurau ușor, adulmecînd neliniștea din aer și cum buzele i se încondeiaseră într-un zîmbet imprecis, pe cînd, pe sub pleoapele plecate de-a lungul genelor grele, păreau că se scurg repezi lumini rizătoare.

10 El începu să vorbească deodată politică și întorsătura neașteptată a limbuției lui smulse feței împurpurate un suspin de plăcere parcă; pleoapele deschise larg căutară mulțumitoare la dînsul, în vreme ce figura inginerului se innegura cu desăvîrșire. Un colț al gurei i se lăsă în jos și el declară lui Constandache că nu se pricepe la nimic și că în politică e tot așa de slab ca și în ingineria în care se bagă așa, razna. Dacă
15 o fi tot așa la judecătorie...

Spre marea mirare a comesenilor, în loc să se supere, Constandache mărturisi că „geometrul” poate să aibe dreptate. Căci tot la fel i-a mai strigat deunăzi și un prieten comun — numele nu se spune — care
20 îi demonstra cu „mare lux de amănunte” că înainte de scuar piața înclina spre Olt, cum era și normal; pe cînd acum înclină spre centrul orașului, pe care, la întîia ploaie, o să-1 prefacă într-o băltoacă murdară, întrucît îl privește, Constandache a combătut cu toată
25 tăria o astfel de presupunere absurdă. însă dacă și inginerul *confirmă*, se prea poate să fie adevărat că n-are habar și că se amestecă halandala în chestiuni care nu-1 privesc și pentru care, dealtminteri, nu are nici o pregătire, o recunoaște singur.

30 Toți ochii se îndreptară atunci spre grădina desfundată și toate fețele zîmbiră. Numai ochii domnului inginer rămaseră întîi nemișcați, apoi se întoarseră și ei, greoi, atingînd în treacăt cu disprețul lor pe calomniator; cînd dădură însă de grădină, se căscară deodată brusc,
35 de parcă i-ar fi înfipt cineva pe neașteptate un pumnal în grumaz. Rîsul general, care izbucni îndată atunci, îi aduse însă repede la dimensiunile normale.

40 — Prietenul dumitale e un tîmpit, asigură el, în graiul lui vulgar, pe judecător, atît de tare, că la mesele vecine se făcu tăcere, iar chelnerul, care trecea

cu un rînd de halbe, se opri încremenit. Nu vedeți că lucrările sunt neterminate?

5 într-adevăr, de a doua zi lucrările parcă începură din nou, așa fu răscolit tot ce se făcuse pînă acum. Lucru curios, însă, cu cît săpăturile înaintau, cu atît piața se înclina și mai mult la deal. Opinia publică era vădit contrariată de neașteptatul rezultat, dar domnul inginer, în cele din urmă, deveni furios.

10 — Ce vă amestecați unde nu vă fierbe oala?... las' că am să *aranjez* eu pe palavragiul ăla...

— Ba ne cam fierbe, gemu din greu domnul primar, regretînd că n-a început pe cont propriu lucrările și după priceperea personală.

— Am ordonanțat pînă acum patru sute de mii...

15

Domnul Rărunc a asudat încă mult și bine sub pălăria de paie cît o roată de plug; în cele din urmă, însă, tot a izbutit să aplece grădina spre Olt. E drept, limbile subțiri tot mai țacăneau în clopotul gurilor
20 de cumetre că schimbarea clinului este o iluzie, că terenul slăbit de atîta săpătură o să se lase de la sine spre centru, că e chiar cu puțință ca rondurile să crape la secetă, sau chiar să se năruiască de tot, că... dar cîte de toate, fără nici cea mai mică legătură cu ade-
25 vărata inginerie, nu circulau pe seama bietului scuar! însă domnul inginer nici nu vrea să mai audă:

— Se vede și cu ochii, frate, nici nu mai e nevoie de calcul și de măsurătoare...

30 Și liniștit despre partea asta, domnia-sa rîdea cu voie bună de temerile primarului și părea că nu-i pasă de birfelile nepricepuților.

35 Căci alți nouri întunecau acum seninul domnului inginer. Doamna Rărunc pornise mai de mult la rude, la București, și chiar a doua zi după plecare, hai și ajutorul după dînsa. Iar peste cîteva zile, iată-i se întorc împreună, în același tren și-n același compartiment.

Și orașul urla. Nimeni n-a îndrăznit, desigur, să aducă vorba despre asta, în fața domnului inginer, dar orașul urla. Rărunc auzea zvonul huietului țiuin-

du-i în urechi: și-1 auzea atât de într-adevăr și atîi de încontinuu, că i se păreau urechile fantastic pe învalte, ca doi ghioci de mare.

5 înalt și bleg sub căldura moleșitoare a după-amieii de iulie, proptit în picioarele-i groase, pe măhuia de unde conducea munca gradinei, domnul inginer nu mai putea gândi la altceva. Afurisite urechi!

„Adică nu s-au întîlnit ei la București? Haida de! Asta s-o creadă ea!”

10 „Ea”, adică doamna Rărunc, care-i jura tocmai contrariul. Dar în tren, împreună și-n același compartiment, pe linia asta pustie!

„Dar lumea asta crezi că e proastă, madam!... Dar avansurile ce ți le făcea neisprăvitul ăla și la care nu-i tăiai scurt... Dar acum... pardon, că mi-am adus aminte... mă rog, că să vedem că într-adevăr n-a fost, asta e... să i-o tai scurt, la prima ocazie. Asta e! Ne-am înțales cred...”

20 Pe marginile pieței, din străzile lăturalnice apăreau rarii umblători ai după-amiezei. Domnul inginer, cu ochii țintă în vârtejul unui noruleț de gînganii, asculta un sunet lung, născîndu-se de astă dată chiar în urechile lui, ca țipătul slab al unei bășici de bilci ce se dezumflă. Gîngăniile pieriră brusc, dar, în văzduhul de cuptor, 25 păreau că se dau acum de-a tumba chiar moleculele aerului. Fierbea totul și tremura; chiar și grădina, cu roabele, hîrlețele și lucrătorii ei, de parcă ar fi fost bucăți în fundul unui imens cazan de ciorbă.

30 Domnului inginer i se părea că el însuși a început să joace. O sete amarnică îi uscaser cerul gurei; întoarse ochii spre cafenea și văzu cîțiva răzleți, cu picioarele întinse pe cîte trei scaune și unii chiar dezbrăcați de haină.

35 Sorbeau alene, la umbră, halbele reci și pahare lungi de sirop. Piața tocmai începea să se populeze. Domnul inginer se urni agale din vârful măgurei.

40 Pășea domol, dar, cînd vroia să ocolească o tabără de roabe, se opri: de pe strada din deal, apărase nevastă-sa. Bun, o s-o trateze și pe ea cu un țap! Dar asta ce-o mai fi? Un efect al aerului provocator de miragii? De unde a ieșit numaidcît Constandache?

Din primărie, din prăvălia vecină, din pămînt? Dar ăsta e dracu gol!

Și uite ce întins se îndreaptă spre doamna Rărunc!

5 „Domnule, parcă-ar fi nevastă-sa. Uite ce sigur, ce rîzător, ce îndrăzneț, cu brațele forfota, de parcă s-o cuprindă! Ei bine, dar asta trebuie să, să... să... A... învoiala!... Ea trebuie să i-o taie scurt, cum a fost învoiala! S-o vedem...”

10 Și el îndepărtă și mai mult unul de altul cei doi butuci acoperiți cu bocanci, jambiere și piele de drac, parcă să se așeze mai bine, pentru a legumi în voie satisfacția pe care trebuia să i-o dea nevastă-sa.

15 „...Să vedem, cam ce-ar putea să facă?... O întoarcere cu spatele ar fi cea mai nimerită... Cum, de-o pildă, el vine așa... ea...”

20 Dar deodată gîndul domnului inginer se poticni brusc, ca de-o piedică neașteptată. „Uite-o c-a stat! Ea! Nu el! Și-i întinde mîinile! Ea! Nu el! Și el i le sărută! Una după alta! Pe-a doua de două ori, de trei, de pa... E... dar asta... aaaa... întrece...”

Butucii se urniră și porniră, hotărîți și greoi. „Dar ce? Lașul fuge... Poltronul... iată, i-o mai sărută o dată, de două...”

25 Doamna Rărunc s-a despărțit de celălalt și s-a propie de domnul inginer, care înjură necăjit de-atîtea întortocheturi cîte mai are și grădina asta și atîtea roabe și hîrlețe cîte-i stau în drum! Și cu ce seninătate înaintează spre dînsul!

30 Rărunc clocotește ca atmosfera din juru-i. Urechile îi vijie ca două scoici năprasnice: el simte că la berărie se ride. Poftim! Iată un hohot triumfal care primește pe Constandache.

— Dar bine, nerușinato, nu ți-am spus s-o tai...

35 Vorbește roșu și-ndesat. Și se oprește repede nemai-găsind cuvinte. De lurie și-n lipsă de elocință, degetele scurte și groase i se agită nervos și încontinuu, ca două echinoderme înstelate. Din ochi îi țîșnesc roiuri de mîinii. Ar vrea să urle tare, dar se face de rîs.

40 — Nu pot, nu pot! se dezvinovățește doamna Rărunc.

— Ce spui? gemu sfîrșit domnul inginer.

— Cum să-i zic așa, tam-nesam; asta e datoria dumitale de bărbat!

Atît. Degeaba doamna Rărunc a mai adăugat:
„Dacă dumneata, *ca soț*, n-ai curajul...” Rărunc s-a
5 învîrtit pe loc, enorm, ca un fus de motor și butucii
s-au pus iarăși în mișcare, mecanic, măsurînd spații
largi, egale, amenințător de egale. Deasupra mașinei
acesteia, întăritate și fierbînd de otrăvuri, capul ro-
tund părea gata să plesnească sub presiunea turbărei.
10 Se umflase atît de puternic, sub arșița ucigătoare,
că sudoarea îi izvora din obrajii largi ca dintr-un
smîrc; cu ochii sticloși și fixați spre același punct,
către care se îndrepta galben și reductibil, părea un
cap de cadavru gros, în descompunere: un strigoi
15 mergînd să se răzbune. Nu lipsea nici alaiul musculir
țelor care descriau în juru-i elipse, parabole și iper-
bole, ca într-un complicat sistem cosmic, în mișcare
eternă. Căci, în nerăbdarea miniei, era o veșnicie și un
infinît pînă la punctul acela atrăgător din mijlocul
20 meselor cafenelei, către care se rostogolea cu corte-
giul de musculițe, atrase de unsoare.

Cu cît îl vedea mai rizător, cu atît ochii îi orbeau
de durere și de apoplexie. Gîfîia năprasnic și cînd să
pună piciorul pe estrada de ciment din fața localului,
25 un val de sînge îi acoperi vederile. Se rezemă într-o
mîna de masa cea mai apropiată. Cînd ochii i se limpe-
ziră, Constandache dispăruse.

Consumatorii îl priveau neliniștiți.

— Dar ce-i, nene inginerule?

30 El bîguî drept răspuns silabe desperecheate: în
gîndul lui bolboroseala avea totuși sens:

„A intrat în cafenea... n-are pe unde să iese...”

Și vru îndată s-o ia după dînsul. Dar își dădu seama
că celălalt putea ieși pe-alături, prin gang. Prin urmare,
35 cel mai bun lucru e să aștepte aci... Și se așeză pe-un
scaun, cu spatele spre grădină; acum și ușa și intrarea
gangului erau sub privirile lui, întunecate de cele mai
crîncene hotărîri.

— începe acum!... spuse cineva.

40 — Ne potopește, adaugă un altul.

Domnul Rărunc își făcea acum vînt cu batista,

de zăpuc, și gonea inconștient musculițele, care se
apropiau veninoase, lipindu-și piciorușele în sudoarea
cleioasă. Clocotind de furie și îndîrjire, el nu simțise
5 în spate-i acel stîlp uriaș de nor care se înălțase deodată
din dosul primăriei, ca un bot de dirijabil, planînd
mîndru și înfricoșetor, și acum se desfăcea ca un sul
în scutece negre-alburii, înfășurînd toată bolta dinspre
miazănoapte și răsărit. Licurici fantastici scînteiau în
10 trențele alergătoare și un huruit sinistru se făcea tot
mai auzit, în vreme ce o suflare șuierătoare începuse
să curgă ca un riu de răcoare, de după case, pe uliți,
la vale.

— E piatră, ne-a prăpădit! asigură o voce destul
de încet, dar destul de lămurit, în tăcerea respec-
15 tuoasă ce se lăsase.

Se stîrneau acum vîrtejuri de praf ca zburdălniciile
nevăzuților copii de nimfe, precedînd tumultuosul
cortejiu de elemente dezlănțuite ce se apropia. Cuțite
frînte de lumină violetă străpungeau zarea în toate
20 părțile și huruitul carelor cerești te făcea să le închipui
pe-un pod de birne săritoare, suspendat în nevăzut.
Cu un țipăt unanim de spaimă, legiunile de ciori ale
coperișului primăriei se lăsară îngrozite spre miazăzi.
Apoi, deodată, tună atît de puternic, că sări și domnul
25 inginer din gîndurile lui. Estrada se golise, chelnării
ridicau grăbiți fețele de mese, consumatorii ajunse-
seră în ușile deschise la părete, cu țapii, goi pe jumă-
tate, în mîna, cu ochii magnetizați de grozăvia pri-
veliștei.

30 Domnul inginer privi în urmă și se sperie. Dintr-un
bloc enorm de catran, despicat de fulgere, curgeau
șuroaie groase de fumărăi alburii; apoi totul se coperi
brusc, într-o mantie de-o culoare atît de rară, că ochii
tuturor clipiră amețiți de frumusețe, și-n aceeași
35 secundă trăsnetul asurzi tot cerul și pămîntul.

încurcat de mese, domnul Rărunc abia ajunse la
ușa larg deschisă, din care grămada privitorilor dispă-
ruse ca la un semn. Dar se întorceau unul cîte unul,
făcîndu-și cruce. însuși domnul Rărunc, ajuns la adă-
40 post, făcu trei cruci mari, bolborosînd ceva. își văzu
atunci grădina *lui* („grădina mea” cum îi zicea în

pofida clevetitorilor) golită de lucrători, cu uneltele și roabele părăsite alandala, într-o apoteoză violacee, în privesc din alte lumi, copacii bătrâni, cruțați de planurile sale matematice, precum și copăceii înfiți

5 de dinsul, toate plantațiile mici și mari se zbuciumau sălbatec, răsucindu-se în loc, parcă să se smulgă din rădăcină, s-o ia înnebunite pe drum în fruntea alaiului de urgență din urmă. Un nou trăsnet zguduitor mai lăsa o clipă părerea unui imens incendiu liliachiu, cu limbi

10 de flăcări țîșnind prin crăpăturile catranului de deasupra și ploaia se porni găleți. Boabe mari de grindină acoperiră totul în două minute, ca de-un strat de zăpadă, apoi zăpada se duse și numai apa rămase să alerge de colo pînă colo, zănat, în șuvoaie groase,

15 murdare, răscolită parcă de-un tîrn uriaș.

Miini, parcă smulse din umeri, înaintau zvicnind și gesticulînd furios spre domnul inginer, îngrămădit într-un colț al cafenelei.

20 – M-ai ucis, m-ai omorît de tot, se tînguia, din dosul lor, domnul primar.

– O jumătate de milion aruncat pe gîrlă! strigă răsunător un membru marcant al opoziției.

– Cu neputință de ieșit... apa abia scade...

25 – S-a scurs toată încoace...

– Grădina s-a prăbușit!

Exagerarea creștea odată cu indignarea. Domnul inginer înțelegea că totul nu-i adevărat decît pe jumătate. Dacă n-ar fi fost nemernicul de ajutor, cu prevestirile lui neghioabe, lumea ar fi găsit foarte natural ca furtuna să facă atîtea pozne.

30 – Îmi dați voie, îmi dați voie... încerca să lămurească Rărunc.

– Nu mai poate nimeni să se apropie de cafea, urla cafegiul. *Scarul* ăsta mi-a mîncat toată averea.

35 Luță, Luță, începu apoi să țipe deodată, spre chelnerul cu un singur ochi, care aprindea lămpile în fund, deasupra bufetelor orizontale, cu geamurile căscate la diferite înălțimi.

– Vinee, răspunse prompt Luță, fără să se urnească, înjurînd chibriturile, care nu mai luau foc pe cutia umezită.

– Luță, pune o scîndura deasupra băltoacei...

5 Spirule, Mache, unde s-au băgat netrebnicii ăștia?! Domnul inginer își încerca vocea pe tonuri cînd mai joase, cînd mai ridicate, pentru a stăpîni tumultul. Dar era în zadar. Fețele și mai sălbatece în umbra puțin gonită de lămpile cu petrol, ce-ncunau bufetul într-o ghirlandă sărăcăcioasă, se apropiau înăcrite și fioroase:

10 – Unde-ai vîrît atîția bani?...
– A fost în înțelegere cu primarul.
– Luță, scîndurile de la nr. 8... de la pat, dobitocule...

15 – Auzi ce-mi strigă, domnule?... Ai fost în interlegere cu mine, hai?
– Luță... ia uite cum se uită, boul...

20 – Conturile, conturile, să se verifice tot...

– Auzi, domnule, mugea domnul primar, care răzbise pînă la Rărunc și acum se vîra într-însul. Auzi ce-mi strigă, cum că eu... și nu imbecilitatea dumitale...

25 Și-n furia lui nestăpînită, domnul primar apucase pe domnul inginer de gulerul hainei și încerca zadarnic să-l zguduie.

– Ha, ha... se răfuiesc hoții...

Aproape înăbușit de această grămadă, ferindu-și ochii de vîrfurile bastoanelor, domnul inginer își pierdu răbdarea.

30 – E, da ascultați odată! tună el așa de puternic din pieptu-i uriaș, că întreaga grămadă, cu domnul primar cu tot, se azvîrli înapoi din aceeași mișcare. Nu mă scoateți din sărite... mai răcni el, strîngîndu-și pumnii vînjoși.

35 Dar îi răspunse numaidecît un potop de strigăte și injurii:

– A, ha, amenință...

40 – Un'te trezești, mă, aci, veneticele?...
– Tilharule!
– Ne-ai furat avutul...

— Dă-i la cap...

Cu toată rezistența celor din față, care priveau cu respect uriașele brațe ale inginerului întăritat, cei din fund împingeau cu atîta putere că toată ceata amenința să se prăvale dintr-un moment într-altul peste dînsul. Bastoanele se agitau vehement pe deasupra capetelor, unul mai lungan amenința cu o halbă goală, iar alții, nevăzuți, strigau, împingînd: „înainte, înainte!...”

Domnul inginer înțalese că nu e d-a glumă. Cu toată puterea lui, atîți nebuni nu erau de răzbit. Și mai aveau și bastoane!

încercă s-o ia pe altă strună, răcnind totuși, ca să fie auzit:

— Da ce v-a găsit, fraților...

Această milogeală îndîrji de tot mulțimea. Atunci hotărî să se apere, fie ce-o fi! însă ochii i se împăienjeniră și amintirea Fifitei, fetița lui de doi ani, îl lovi cea dintîi în cap, luînd-o înaintea bastoanelor amenințătoare.

Fu numai o scurtă șovăială. Căci îndată apoi, chipul copilei îi suflă parcă, în frunte, curaj; deschise larg ochii și-și rotunji pumnii: mușchii se strînseră de la sine, umflîndu-i piepții hainei.

Și cu toate astea, tot îi mai rămînea puțină teamă în priviri. Erau mulți ai dracului... în orice caz, pentru că întîrziiau încă să se repeadă, își făcu puțin socotelile: o să mănînce o bătaie zdravănă și atît. Grăsimea o să-1 ferească de lovituri prea usturătoare. însă vai de tine, Constandache, gemu el în gîtlej, văzînd capul ajutorului apărînd ca viezurile, în dosul grămezii zburlite și agitate.

Constandache, cocoțat pe-o masă, începu să răcnească și să dea din mîini:

— Vă somez în numele legei... Asta e salbătecie... La o parte... Comisar, fă o listă de toți...

„Listă” fu cuvîntul miraculos. Rîndurile se slăbiră. Cei din urmă începură s-o zbughească, unul după altul; vreo doi făcură pe curioșii întrebînd pe comisar care își și muiase creionul în gură.

— Dar ce s-a întîmplat, frate ?

Ușurați de presiune, cei din față dădură înapoi. Primarul chiar își pierdu puțin echilibrul.

Muiat în lumina galbenă-pămîntie a lămpilor aprinse acum pe tejghea, pe poliți, pe rafturi, Constandache lămurea mulțimei năucite că săvîrșea un fapt ilegal.

Rărunc rămăsese cu gura căscată; el nu-și credea nici ochilor, nici mai ales urechilor. Nici nu știa ce să gîndească.

De pe masă, Constandache scoborî pe scaun, pentru a mai lua o dată cuvîntul:

— Și pe urmă n-aveți dreptate deloc. Ce-aveți cu omul ? De unde știți dumneavoastră c-a greșit ? Ce vă amestecați unde nu vă pricepeți ? Dînsul e inginer...

— Conducător, întrerupse unul.

— Nu știi dumneata ce-i aia ! E inginer și dumneavoastră n-aveți nici în clin nici în mîinecă (ați înțeles ?) cu dînsul... Aș vrea să vă văd în locu-i... Apoi scoborî pe podea: Scurarul e nu se poate mai bine construit. Pe unde am umblat, eu n-am mai văzut unul la fel.

Rărunc asculta încremenit: să fi înnebunit judecătorul?... nu părea deloc... să fi vorbit cu un înțăles pentru el și cu alt înțăles pentru lumea cealaltă, cum îi e obiceiul?... iar nu se arăta să fie... Hm, nu mai înțelegea nimic, dar absolut nimic... Sau mai bine, parcă începea să înțeleagă ceva... dar puțin, căci n-apuca să se-nfiripe și zbură...

Numai cînd ajutorul începu cu laudele, un gînd ascuțit și statornic i se înfipse în cuget.

„Astea-s pentru...”

Și deodată îngălbeni:

„Astea-s de la București... asta-i răsplata...”

Dar ajutorul se aprinsese:

— ...grădina este meșteșugit înclinată încoace, pentru ca apele, negăsindu-și scurgerea lor normală, să...

— Să ne înece...

— ...să rămînă mai multă vreme, vreau să zic, să se evaporeze mai pe îndelete... să păstreze încontinuu umezeala, pentru ca plantațiile, domnilor, să aibe umezeala necesară mai multă vreme...

Se auzi un murmur, parcă de destindere, printre ascultători. Cineva, numai, obiectă: „Dar noi prin noroi o să ne plimbăm seara?” însă ajutorul nu-i răspunse, iar ceilalți socotiră atunci lucrul prea neînsemnat ca să-i dea vreo luare-aminte. Numai Rărunc, orbit de furia ce-o răscolise și mai mult această stranie intervenție, fu gata să strige: „Foarte bine a zis!” Dar furia crescuse fără margini când își dădu de tot seama că nu poate face altceva decât să tacă.

— ...aș putea, prin urmare, spune că această concepție a domnului Rărunc, departe, departe de a fi greșită, dar e de-o îndrăzneală uimitoare, de-o originalitate...

Începură aprobările. Însă în trupul domnului inginer, dîrzenia care sta înfiptă ca un jalon se frînsese și continua să se frîngă înainte, ca un biet covrag de porumb pe care acest netrebnic îl prefăcea în bucăți tot mai mărunte, ca să-l arunce vitelor din juru-i, nutreț ieftin pentru glumele și batjocorile lor viitoare.

— ...cît privește inundația din fața cafenelei...

Aci domnul ajutor se înecă puțin; ascultătorii întinseră gîturile. Însuși Rărunc, fără să vrea, își ciuli și mai mult urechile:

— Cît privește inundația, lucrările sunt încă nesfîrșite. Dar potrivit planului său... mai ales în urma acestei experiențe, un dig, de-a lungul gardului de vest...

„...s-a terminat... a avut-o, ticălosul...”

— ...un dig mic, domnilor, sau nu, și mai bine, un șanț mai adînc, cu ramificații spre centrul și celelalte laturi ale gradinei, ramificație de canaluri, domnilor, cu podețe mici, canaluri de irigație, care să absoarbă toată apa de ploaie, ca-n Olanda, ba nu, ca-n... în Sicilia sau nu... adică da, în Sicilia, Sardinia și Corsica... și care va încununa opera măreață a domnului Rărunc, căruia trebuie, nu insultele, dar laudele admirației noastre să-i aducem...

O clipă, în mintea înecată în neguri a domnului Rărunc se luminează: ideea era într-adevăr ingenioasă și-n orice caz punea odată un capăt păcătoasei ăsteia de grădini, pe care n-o mai nimerea cu dat năibei.

Aplauzele izbucniră din toate părțile și mîini întinse, zeci de mîini întinse, mîini de prietenie, de frăție, de dragoste călduroasă, îi strîngeau mîna lui, pe care o lăsa moale în voia acestei mulțimi, gata, cu cîteva minute înainte, să-l sfișie.

Lui Rărunc îi venea să plîngă. Un refren îndărătnic îi cînta neconținut în adîncul urechilor, ca o musculiță rătăcită acolo și zbătîndu-se cu moartea:

„A avut-o... a avut-o...”

În fața lui se înălța acum statura firavă și nervoasă a ajutorului. Figura-i rîdea ca de obicei de triumf și șiretenie. Iar în ochii verzi și clipitori, Rărunc ceti lămurit:

„Vezi, babacule, cum știu să răsplătesc. Și te mai superi...”

— Bere, bere, să vie bere, strigară cîteva emoționați. Iar altul zbieră, în zeflema: Șampanie!

Ochii i se umeziră cînd mîna fu scuturată de a lui Constandache. Dar, deodată, o roșeață vie îi aprinse obrazii, căci ochii ajutorului păreau că spun acum: „Avea niște sîni madam Rărunc... și niște șolduri...” Și imaginea doamnei Rărunc, goală dinaintea acestui slăbănog la fel de gol, îi clăti deodată mintea din loc. Un fior îl străbătu pe de-a-ntregul ca o energică scuturătură electrică.

Mîna i se ridică greoaie și două palme pocniră, ca două dopuri de șampanie, în tăcerea solemnă ce se lăsase.

EXAMENUL

Copiii veniseră mai de dimineată ca de obicei, dar soarele demult se ridicase deasupra Oltului și Doinaru Gheorghe vedea aieva cum îmbracă tot rîul în solzi de argint, în minunați solzi de argint, cît era de mare și de mișcător, de parcă ar fi început să se trezească din somnul morții balaurul sfîntului Gheorghe. Și îndată închipuirea îl îmbracă la rîndu-i în zalele patronului din calendar, îi puse în mîna o sulită cît raza
10 aceea ce țîșnea din soare ca dintr-o baltă' de foc în care-ai dat cu praștia și venea să-l împungă drept în ochi; îl punea apoi călare pe Corbul boieresc, al cărui bot de culoarea murii e tot o spumă cînd îi
15 vîri zăbala între dinți; și așa, dichisit ca-n icoană, se vedea pornind din curtea școlii, pe drum la vale, spre rîul ascuns între zăvoaiele depărtării.

Copilul făcu un salt și, smucind din picioare, se prefăcu deopotrivă cal și călăreț. Zvîrlind necontenit din copita închipuită, dădu ocol unui rotogol de prichindei zgomotoși, nechezînd cu glasul lui tîneresc în aerul proaspăt. Pumnii strînși, unul în dreptul altuia, se apropiau sau se îndepărtau de pîntec, după cum ar fi dat sau ar fi instrunit hățul năvășului.

Atunci un ștregar mai răsărit prinse și el să necheze; se alipi de Doinaru și-i pări din latură o copită. O clipă, cei doi cai se priviră semeți și focoși, din
25 profil; numaidecît apoi se repeziră unul într-altul,

umăr în umăr, oferindu-și reciproc spatele, izbind cu piciorul numai înapoi sau într-o parte, păstrînd pînă în amănunt normele unei veritabile lupte cavale.

— Eu sînt Corbul de la curte, proclamă mîndru agresorul.

— Eu sînt Ducipal al lui *Alisandru Machidon*, ripostă și mai mîndru Doinaru... Și după un pic de reflecție: Ba nu, bă... eu sînt harmăsarul lui sfîntu Gheorghe...

10 Un răspuns atît de savant aminti celui dintîi că azi e zi de examen și avîntul i se potoli pe loc. Prima zi a celui din urmă examen; cea mai cumplită zi din toată școala asta! Se feri deci precaut de zburda vijelioasă a lui Ducipal și se așeză pe iarbă sub vișinul de lîngă gard, la capătul șiragului de omuleți,
15 cu aer îngrijat, cu trăiștile golite alături, cu *Cetirea* deschisă pe genunchi, răsfoind filă cu filă, sau descîntînd din buze ca popa Elefterie de la Sf. Ilie, cu degetul între pagini, cu ochii pierduți în gol.

20 Din capătul celălalt al rîndului de mici momii descîntătoare, ochii lui Ispășoiu se opriră melancolici în mijlocul aprigului vîrtej ce se iscase deodată la nechezatul triumfal al lui Doinaru. *Sentinela română* se frînse atunci în două și amintirea abătută din firul ritmului dibui înfricoșată și zadarnic versurile ce aveau
25 să urmeze. Poticnitul își simți îndată șira spinării rece de sudoare, cu tot viul soarelui ce-i bătea spatele; mintea răscolită de frică începu să facă desperate salturi în golul cadenței rupte, spre a găsi în cele din urmă statornic punct de razim doar versul începutului și chiar mai sus: titlul.

De-abia de-acolo pietroiul lui Sisif pornește iar de-a prestegala. Copilul închide ochii ca să nu mai vadă încaierul ademenitor al puilor de centaur. Și-n
35 capul plin de versuri vitejești și huiet, mijeste mic, ca flăcărușa unei candelă în noaptea bisericii, conștiința unei nedreptăți mai mari decît a putut el să vadă pe moșia boierească. într-adevăr! Cum în mintea lui

Doinaru stau cocoțate toate lecțiile din carte ca minunățiile la panorama cu loterie din bilei? Iei una, ori de unde, rămân toate celelalte; când pe el, biet necăjit, îl răstignește taică-său ceasuri întregi pe scaun cu
5 *Cetirea* sau cu *Geografia* între coatele înfipite în dunga mesei, pentru ca rînd cu rînd învățat să i se așeze ca brabetele lingă brabete pe gard; cum ai ochit unul, fug toți ceilalți...

10 Dar gîndul lăturalnic și fără nădejde a frînt din nou poezia: Ispășoiu își simte neputința topindu-i ochii în lacrimi. Și munca lui Sisif reîncepe zadarnic...

15 Monitorul clasei – băiatul vechilului boieresc – Ștefănescu Ștefan, cu care Doinaru împarte premiul cel mare în fiecare an, se ține ca de obicei răzleț și de iureșul cumplit din largul curții și de răzleții' de subt vișin. Cu hăinuțele lui negre, el pîndește ca un pui de corb acolo, pe banca aceea șubredă aruncată în umbra bucătăriei, mic și neînduplecat tiran, necon-

20 tenit cu creionul și cu hîrtioara lingă el (teribilul „raport” la cetitul căruia vergile *domnului* cad cu nemi-luita la palmă sau pe șezutul delicvenților mititei), în mintea celor de dincolo de marginea tîrgului, creionul se lungește în mîinile fiului, luînd proporțiile harapnicului părintesc, care umple de vaier moșia; pentru tîrgoveți, acest simbol al nedreptăților acumulate an cu an și abuzului în găoace nu trece mai mult de dimensiunea vergii „domnului”...

25 De ieri, în mintea lui e necontenit prezentă figura posomorită a vechilului, pătrunzînd cu călcătură rară și apăsată pragul odăii...

30 – Hm... Mi se pare mie... păcătosu ăsta de dascăl a băgat în capu boierului că loaza aia a tinichigiului e mai tare ca ține la *arimetică*. Bagă de samă să nu mă faci mîne de rîs...

35 Apoi, plimbîndu-se cu pașii lui largi și grei între patul cu macat galben, cusut cu paseri colorate de arnici și vechiul scrin lăcuit, mormăind ca pentru sine:

– He, afurisită cutră... Parcă-l aud mironosindu-se (imitînd un glas străin și pițigăiat): „Nu m-ames-
tec eu între copii, nene *aministratorule*... fiecare cu învățătura lui...” (revenind la vocea proprie): las' că
5 te potrivesc eu la bănicior, boier Mladinescule...

Drept răspuns (și scena asta familiară, care nu-i mai iese din minte și-i dă încredere și curaj înzecit, Ștefănescu Ștefan o re trăiește întreagă în amănunt) se vede întinzînd *Cetirea* tatălui său:

10 –Deschide-o unde vrei...

– Zi la *Tudor Vladimirescu*...

Băiatul se repede fără nici cea mai mică șovăire: „Pe lingă turcii care ne împilau țara și ne jefuiau cu biruri grele, de la o vreme căzuseră și grecii pe biata
15 moșie. Ajuțați de domnii fanarioți”...

Părintele urmărea uimit rîndurile rostite rar și semeț și la fiecare frază nouă obrazii i se înroșeau de fericire.

20 – la vină-ncoa, Lină, să auzi cum știe băiatul nostru...

De dincolo, zgomotul mașinii de cusut, ce venea prin fereastra deschisă dintre odăi ca ropotul ploii tinere de vară, încetă brusc...

25 – Ba l-am auzit și eu, mîncă-l-ar mama de flăcău...

Strașnic lucru! Cu toată scena aceasta necontenit prezentă în minte, poeziile nu se frîng în bucăți, în capul dolofan al monitorului, ca-n bietul cap al lui Ispășoiu. Favoritul ăsta al norocului trece prin lecțiile din carte cu gîndul aiurea, ca un cal învățat pe-un
30 întortocheat drum de noapte!

Acum el nu vrea să piardă nici măcar jumătatea de ceas care-a mai rămas pînă la sunarea clopoțelului. Ochii devorează cu iuțeală pagini peste pagini și min-
35 tea-i simte lămurit cum fiecare foaie întoarsă i se așează subt frunte, așa cum straturi-straturi stau așezate hîrțiile vechi în dulapul cu contabilități al tatălui său. Din cînd în cînd, numai colțul cîte unui ochi i se ridică de pe cartea, ce spre uimirea lui Ispășoiu își păstrează și acum la examen scoarțele tari, îmbrăcate în roșu, cu etichetă mare, iscălită caligrafic;
40 și cînd vede pe Doinaru cu obrazii umflați și aprinși,

5 cu capul gol, cu fruntea bombată subțărul blond, scurt tăiat, tot un rîs, tot corpul într-un spasm de rîs, învîrtîndu-se înainte amețit de beția jocului, ochii i se aruncă din nou cu sete hotească asupra cărții, ca
asupra unui lucru scump, de la care adevăratul stăpîn și-a întors neabăgător de samă privirile.

Jocul s-a spart.

10 Copiii, obosiți, s-au lăsat roată pe iarba, cu obraji roșii, cu pieptul zvîcnind. Fiecare își reclamă voinicia din timpul vraștei, atît de tare că nici unul n-aude pe celălalt. în cele din urmă tac cu toții, amuzați de nenorocul lui Pătruș Grigore. Căci pe bietul Pătruș nimeni nu l-a văzut punînd jos pe Constantin F. Constantin, iar Constantin F. Constantin neagă la început sfios, apoi cu nerușinare:

– Cînd m-ai pus, *domne*, ce tot minți pe-aci...

20 Lui Pătruș îi vine să plîngă. El știe că unicul mijloc de convingere ar fi să-l provoace din nou pe adversarul de rea-credință; însă dacă proba se întoarce împotriva-i de astă dată? Și oftează amarnic de cruda nedreptate, el, care credea că azi a tras cu buretele peste toate rușinile trecute...

25 în colțul cel mai ferit al curții s-au aciuat acum patru figuri întunecate și groaznice. Sînt: Budurăscu, țiganul, și ceilalți trei din clasă siguri de repetenție, atît de siguri, că-n timpul jocului Ispășoiu îi privise cu o ușoară umbră de invidie: ei doar știau ce-i așteaptă !
30 îl recunoșteau de căpetenie pe Budurăscu, ca unul ce urma să rămînă acum pentru a treia oară; iar țiganul își lua în serios rolul de vataf.

35 Șoaptele lor subversive îi aprindeau și mai mult de dorința faptei. Planul era stabilit. Răfuiala avea să se petreacă în adîncul zăvoaielor, cînd băiatul vechilului va veni la scăldat. Stănoagă îl va atrage acolo, departe de orice vază omenesc, ademenindu-l

cu un cuib de pasere moțată, cum nu s-a mai văzut alta pe lume. Pe urmă rămînea pe sama lui Budurăscu și-a celorlalți doi...

5 – Tu doar atîta ai de făcut... Să-l aduci acolo... Și chiar poți să te faci că-i ții apărarea, dacă ți-i așa frică să nu trîntească tat-său pe tat-tău, rostește Budurăscu. Așa-i, băieți?

– Da, da, așa e, încuviințează ceilalți...

10 – Așa e, se hotărăște Stănoagă după încă o ezitare. Vă faceți că mă cîrpiți și pe mine... Și eu plec plîngînd, cerînd ajutor...

– Da, dar dacă te-o lua de martor ? își dă unul cu bănatul...

15 – M... face o mișcare de eroică nepăsare țiganul... Să puneți toți pe mine...

De după latrine apare, băgător de samă și gata să se tragă înapoi, capul lui Ștefănescu Ștefan. Conspiratorii au prins mișcarea din zbor și au plecat întunecatele priviri în pămînt. Budurăscu însă nu se intimidează:

20 – Și cum, mă Stănoagă, zici că e moțată rău ? rîde el. Hai, mă, să ne-o arăți și nouă...

25 La fel cu copiii, clasa e și ea gătită de sărbătoare. Podeaua, măturată din proaspăt, pătrează încă vagi urme de gunoi dispuse geometric. Pare stropită de azi-dimineață, căci de pretutindeni se ridică plăcuta răcoare pe care o ai cînd intri în prăvălia cu miros de cafea pisată și cornuri proaspete cu nuci a lui „domnu Petcu”. Copiii pășesc cu cuviință, în vîrfurile picioarelor, pe-o astfel de podea, cu care nu par deloc obișnuiți.

30 – Pentru că vine boierul! își lămuresc ei, privind cu respect ghirvăzurile de frunze încingînd pe sus părății albi și încercuind deasupra catedrei cele două portrete regale aduse special din cancelarie.

35 Pe sufletele mici, emoția se așterne ușor ca praful, care, ceva-ceva, tot mai plutește în aer; le acopere ca un învăliș ce se petrifică într-una, contractîndu-le încet și persistent, clipă cu clipă de așteptare. Și deodată, ca șuietul înainte mergător furtunii, foșnetul

filelor întoarse umple odaia largă și pătrată de nespusă înfrigurare.

5 Ștefănescu Ștefan și-a luat locul de onoare pe catedră. Ar vrea ca boierul să poftască de la început chiar, ca să-l găsească în mină cu nuiua scrijilită de coajă, în formă de șarpe, a lui domnu.

10 Dar „clasa” se ridică în picioare. Domnu a intrat singur. Le face semn să se așeze. N-are de gând să rămână; stă în ușă, și ochii îi fug neconținut, înapoi, în sală, spre intrarea principală. El vestește pe băieți că va veni, ca de obicei, la ultimul examen și boierul și-i îndeamnă să răspundă cu curaj și vrednicie; le amintește în sfârșit că mai în fiecare an pe băiatul care răspunde mai bine la examen, boierul îl trimete

15 pe socoteala lui la școli, mai departe.
Toți ochii, chiar și ai domnului, alunecă spre figura, care s-a roșit toată, a lui Doinaru; el pleacă în pământ ochii mari de fată. Ștefănescu Ștefan stringe buzele. Domnu e gata să iasă, și el e gata să reocupe catedra; 20 barem să-l vadă boierul că de patru ani el conduce clasa, așa cum tată-său conduce moșia. Dar domnu îl oprește; astăzi nu mai este nevoie! Ștefănescu se întoarce vinăt spre băncile care parcă au început să se-nvrtească în juru-i...

25 Domnu a ieșit. Iar vocea lui Budurăscu răsună baritonat, imitând pe a lui domnu:

— Stai jos, băiete... nota trei...

30 Clasa dîrdîie și rîde, și Ștefănescu, galben, privește sfidător toate aceste danturi care clănțanesc spre dinșul de veselie și de frica judecății celei mari, ce va să înceapă peste cîteva momente.

Are să dea el și raportul acesta... lui tăticu și tot are să-l dea... he, și cel dintăi de pe listă va fi chiar domnu...

Clasa trece printr-o emoție fără seamăn. Problema s-a încurcat de tot. Ștefănescu Ștefan face fețe-fețe; înnegrește, învinețește, apoi iarăși înnegrește. însuși domnu e puțin cam nedumerit. El face repede o mică

ecuație algebrică pe colțul catalogului. Aritmeticește însă e foarte greu de ieșit la capăt. Fruntea boierului parcă s-a umflat și-a devenit de două ori mai mare; ochii i s-au bulbucat și mîna grăsună și albă trece des batista pe obrazul umed...

5 — Să vedem, mormăie el pentru sine... prin urmare, dacă tatăl are cu treizeci de ani mai mult ca fiul... Stai, pardon!... care va să zică, tatăl are cu treizeci de ani mai mult ca fiul... peste patru ani... 10 adică atunci cînd tatăl va fi cu treizeci și patru de ani mai ma... pardon, că și fiul se mărește cu patru... a ha, bun... deci, peste patru ani... vîrsta tatălui va fi de patru ori mai mare... care va să zică...

15 Boierul se opri deodată; își văzuse vechilul rînjind satisfăcut. Ochii șireți grăiau singuri: „Păi dacă înăltimea-sa n-o nimerește, cum o s-o nimerească Ștefanei”...

Boierul fu nevoit atunci să zîmbească:

20 — Așa-i, bun!... așa... e, ia să vedem, Ștefăniță... curaj...

Se înseninase de parcă ar fi găsit misterul. Și rîzînd camaraderește, arătîndu-și jumătatea de dantură ce-i mai rămăsese, el scoase un carnețel din buzunar și începu să aștearnă, privind cu grijă la vechil:

25 — ...Care va să zică: $x = y + 30$... bun... foarte bine... $x - 4 = 4y - 30$... adică de ce... pardon, pardon... $= 4 + 30 + y$... cam așa ar fi... ba nu... ba da... ia să vedem... deci $x = \dots$

30 Boierul zîmbește înainte și, după fiecare țifără adăugată pe carneț, dă din cap afirmativ, ca și cînd nici că s-ar mai fi pomenit o socoteală mai nimerită ca aceea care-i ieșea acolo...

35 Dascălul surîde șiret. Algebricește îi ieșise. Și simte lămurit cum ascuțișul minții prinde ca un fin picioruș de păianjen ultima iță a rezolvirii aritmetice. Aprins-o...

— Ei, hai, Ștefănescule, ce mai aștepți? Dă acum zor.

40 Copilul vechilului s-a înnegrit la față de parcă atingerea tablei l-ar fi Carbonizat de-a-n picioare. Ochii caută lacomi spre dascăl, spre boier, înapoi în bănci, și clipitul lor des și umilit pare clămpănit sec de cîne

flămînd subt masă. îi trebuie doar firul... doar prima bucată s-o apuce, apoi să vadă boierul cum știe el să facă înmulțirile și împărțirile...

5 Domnu se sfătuieste cu înălțimea sa. Problema e prea grea pentru mințile lor...

— E grea de tot... intervine, rîzînd reținut și lingușitor, vechilul. Uite, eu... om bătrîn ce mă aflu...

10 — Pe vremea mea, se mîndrește boierul fără să-1 asculte, o problemă ca asta era moft. Și mîngîindu-și între degete o mustață după alta, își amintește clătinînd capul sur, cu regret... Aveam pe bietul popa Mihalache, Dumnezeu să-1 ierte...

— Cum, ați urmat și înălțimea-voastră la școala asta? se repede uimit Ștefănescu...

15 — Da de ce să nu urmez?... face grăbit, și parcă mirat de întrebare, boierul.

20 Conversația ar continua tot astfel, dacă domnu nu și-ar aminti că mai are atîția de examinat. Problema este într-adevăr peste puterile lor, însă trebuie să arate neapărat că el, dascălul, știe s-o dezlege. Mai ales că se vede bine după chipul boierului, că înălțimea-sa nu i-a dat încă de capăt.

25 — Problema nu-i de voi!... ridică domnu piatra cea grea de pe micile inimi... Ascultați aici, să vă arăt eu cum ar veni...

Dar boierul se opune.

30 — Să vedem care-i mai tare în clasă, care o să biruie, propune el, ca să țină în loc pe dascăl. Căci undeva, în gîndu-i, un puișor de ambiție îl încearcă și pe dînsul — așa ca pentru sine, barem, dacă nu pentru dascăl și vechil — să nu se lase mai prejos. Premianții, numai premianții, să iasă toți, să-i vedem! continuă boierul. Bunăoară, băiatul lui Mieluță...

— Doinaru, corectează domnu.

35 Doinaru se ridică în picioare. Ochii mari și umezi, încețoșați încă de neînțelegere, la îndemnul boieresc se luminează deodată. Și fără să mai aștepte altă pof-tire, porni spre tablă, raționînd cu voce tare:

•40 — ...dacă are cu treizeci de ani mai mult ca fiul, iar peste patru ani...

Domnu îl opri la mijlocul drumului. îi părea rău de vechil, pe fața căruia se întinsese culoarea macabră de pe obrazul fiului său...

5 — întoarce-te în bancă! spuse domnu lui Doinaru, după ce șopti ceva boierului. Treci și tu în bancă, Ștefănescule... Scoateți tăblițele! Scriți și voi: Diaconescu și Mălureanu. Toți premianții. Aveți o jumătate de ceas. Gîndiți-vă bine; acum să vă vedem...

10 Doinaru apucă vitejește condeiul de piatră. înșiră cîteva cifre și pe urmă se opri. își lăsă capul într-o mînă. Și, cu mulțumire crescîndă, văzu cît de bine făcuse domnu că-1 trecuse la loc. Totuși, condeiul zgî-ria ca de la sine cîte-un semn bizar, vreun început de număr, care îndată apoi era nimicit doar dintr-o lo-vitură de deget. Pe urmă tăblița fu părăsită de tot; căci în capul lui Doinaru se așternea, cu cît fruntea se încrețea mai mult, negrul unei tăblii enorme și bol-tite ca și cerul nopții sure de iarnă. Nu vedea nimic, doar nouri parcă veneau peste nouri, negri ca noaptea, îi simțea venind, încălecîndu-se unii pe alții, destră-mîndu-se; dar totul se petrecea acolo în ascuns, nici o mărturie n-ar fi putut fi de valma atîtor limbi negre, decît numai o vagă bănuială. La urma urmei, ce-ipăsa lui de tatăl și de fiul și de vîrsta lor și de boierul, care acum socotea de zor pe carnețelul lui! închise ochii și-i propti în pumnii strînși, parcă înșurubați de bancă. Și-i făcea o plăcere grozavă să ghicească norii aceia de neghicit, vînzolindu-se în noaptea de iarnă. O clipă îi veni să ridă de Ștefănescu Ștefan; cum se bulbuca la tablă, săracul... Hm, cum trebuie să fie, într-o noapte ca asta, acolo, în curtea internatului cu garduri uriașe de zid, cu paznic la poartă, cu „monitori” bătrîni și răi, care te trezesc cu clopoțelul din viul nopții... cum povestea feciorul babei Maranda, peste 35 care căzuse acum doi ani norocul boieresc... Un tată este cu treizeci de ani mai mare ca fiul, iar peste patru ani...

40 Acolo, în bezna fără sfîrșit unde se încrucișau ne-
conținut norii cei gri, se încolăci deodată o cifră de foc... apoi alta... un trei, un zero... ceva mai încolo un patru. Lui Doinaru i se păru întâi un licurici dîn-

du-se tumba în aer, lăsînd urme de țifre... el zîmbi fermecat de priveliștea asta și așa, într-o doară, îi veni să facă socoteala părăsită... Va să zică, peste patru ani, tatăl acesta va avea o vîrstă de patru ori mai mare ca a fiului... Ceea ce-1 amuză era că pe imen-
 5 sul cer nocturn de iarnă, la orî ce număr ar fi gîndit, acela apărea îndată, de parcă l-ar fi scris cu un chibrit umed pe o placă muiată în fosfor... Dar el făcea socoteala alene, numai de dragul jocurilor acestora lu-
 10 minoase; numai că odată, două țifre se încîlciră, se împletiră și se despletiră, spre a se împleti iarăși ca doi șerpi înfuriați care s-ar lua la harță... pe urmă veniră și alte țifre și semne aritmetice, o harababură întreagă... Doinaru privea uimit, din ce în ce mai
 15 uimit, în cuibul de șerpi luminoși... ridică ușor capul de pe pumnii strînși... și îndată țifrele deveniră negre pe un fond de ziuă și încremeniră astfel. Trase tăblița și așternu... Nu mai făcu nici o altă socoteală... Scrise doar un 36, apoi un 6 și dedesupt un 40 și un 10...
 20 Peste patru ani tatăl va avea patruzeci de ani și vîrsta lui va fi de patru ori mai mare ca a fiului său. Iar acum are treizeci și șase și e cu treizeci de ani mai mare ca fiul, care n-are decît șase.

Se simți deodată ușor și i se păru că plutește cu
 25 un centimetru deasupra scaunului de scîndura; și se apucă zdravăn de bancă, să nu se ridice și mai mult. Se simțea atît de ușor!

Un fior de mîndrie îi coloră obrazii; și plecă ochii în pămînt ca o fată, deși nimeni nu se uita la el, în
 30 momentul acela. Nici chiar ai lui; maică-sa parcă găsisese ceva în tavan de rămăsese cu ochii acolo, iar tată-său privea uimit în ochii lui domnu, minunîndu-se de întrebările lui meșteșugite. Un domn bătrînor, din tîrg, rîdea fericit de răspunsurile nepotelui de la
 35 tablă, un altul parcă ațipise cu ochii cășcați în gol; cucoanele, zîmbind, fără să privească nicăieri, își făceau necurnat vînt cu batista.

Doinaru surise de pe-acum de uluiala tuturor, cînd
 40 va trînti cu creta problema pe tabla răsunătoare de lemn și începu să împungă cu ochii provocatori pe domnu și pe înălțimea-sa, doar i-o prinde vreunul pri-

virea să-1 întrebe: „Ai terminat Doinaru?” Iar el să răspundă tare și semeț, privind la fiul vechilului (care se vede de departe, numai cum socotește de zor și șterge și iar socotește, cum s-a rătăcit de rezultat):
 5 „Da domne, am terminat și mi-a ieșit!”

Dar boierul încă nu-și ridicase capul din propriile
 lui socoteli, iar domnu se necăjea acum cu Ispășoiu, căruia îi venise rîndul:

— Buuun, care va să zică ne-ai înșelat un an în-
 10 treg, boier Ispășoiule, care va să zică...

Lui Doinaru, o clipă, îi fu milă de Ispășoiu; îndată
 apoi simpatia lui trecu însă alături de domnu, căci se simțea tare și nepăsător ca domnu. Iar bietul Ște-
 15 fănescu, plecat peste caiet, avea un chip de-ți făcea mai multă milă decît chiar Ispășoiu...

Atunci o privighetoare se așeză în vișinul de lîngă
 fereastra deschisă. Se așeză și-și încercă de două-trei
 ori glasul... Apoi se porni deodată într-o arie lungă,
 20 fără sfîrșit. Notele picurau lin și rar în tăcerea de-
 săvîrșită a clasei, căci Ispășoiu amuțise de tot; pe urmă se legară într-un arpegiu prelung, sfîșietor de dulce. Parcă fu un chiot de bucurie, un chiot nesfîr-
 25 șit pe care l-ai țipa în desișul pădurii, aruncîndu-1, neștiut de nimeni, doar arborilor și ecourilor, să-1 ducă
 mai departe. Doinaru se cutremură; așa ceva, o atît de nouă și neasămuită plăcere, ciudat lucru, parcă a
 mai avut el cîndva — ciudat, foarte ciudat — demult de tot, foarte demult, poate mai demult chiar de cînd
 30 este el. Dar mintea lui de bun despicător de probleme înstrunește repede în loc această amintire, scăpată din
 baierile înțelesului: cum mai demult decît este el?... Hm... poate în vis... desigur...

...O, ba nu, de curînd, foarte de curînd, cînd
 a fost singur în pădure. Era departe de școală, de copii,
 35 de domnu acesta care-1 iubea în ascuns de frica ve-
 chilului, departe de Ștefănescu Ștefan, departe de tot. Era singur, singur, singur. Și plămîinii i se umpleau
 de aer, de-un aer atît de curat și de umbros, că parcă
 40 " din toate tufișurile ar fi țîșnit izvoare de vin tare și
 ar fi băut cu pumnii plini. Era singur și era un mușchi atît de fraged și de fin printre arbori, că nici nu mai

știa: să se trîntească pe loc, cu fața în jos, cu brațele desfăcute; să se cocoțeze pe-un tufan spre ochiurile de cer ce adiau ușor la mîngîierea vîntului, sau să sară, să salte, să cînte...

Și-a mai fost cîndva... O... o... Atunci și mai și...

Atunci cînd s-a suit cu tată-său pe acoperișul casei boierești... Era atît de înalt acolo, că toți copiii din curtea școlii păreau biete ouă de furnici, pe care iuți și vrednice lucrătoare le plimbau de colo pînă colo.

10 în preajma lui venea doar paserile în zbor, îl ocoleau puțin, de parcă i-ar fi adus salutul lor, și pe urmă se pierdeau iarăși în adîncimile de nepătruns. Și-a plecat puțin capul pe spate și cerul, atunci, pentru întâia oară i s-a părut că se năruie pe el, nămeți, nămeți albaștri. 15 Dintr-o parte se auzea ciocanul de lemn întinzînd fierul și cîntecul voios al tinichigiului. Atunci a sunat clopoțelul școalei. Suna atît de subțire acolo jos! O, dacă nu-l deștepta taică-său, căci parcă l-a deșteptat dintr-un somn... de atunci nu se mai cobora în lumea asta mititică...

20 Atît de sus, nici privighetoarea, cu tot vaierul ce picură din gușulița cea mică, nu se înalță... Numai ciocîrlia...

25 — Ei, ce-ați făcut cu problema? întrebă acum boierul, după ce și-a pus carnețelul în buzunar și-și freacă minile mulțumit, ca domnu Mieluță, tinichigiul, după o afacere bună.

30 Ștefănescu se scoală îndoit din șale și roșul figurii începe să-i capete iarăși palori negre. El bîiguie un rezultat, dar domnu și boierul dau nemulțumiți din cap. Atunci toate privirile se întorc asupra lui Doinaru; a lui Ștefănescu mai repede și mai aprigă decît a tuturor.

35 — Dar tu, Doinarule... mi se pare că de mult ai sfîrșit...

40 Doinaru simte din spate pe Budurăscu agitîndu-se. îi simte rînjetul cald adiindu-i obrazul și-l închipuie bucurîndu-se dinainte de necazul neamului de vechili, însă mîna lui e ceva mai repede și buretele uscat și prăfos prefăce într-o mîzgăleală albicioasă și informă tifrele născute din foc.

Ca într-o unghie de ac văzu Doinaru capul lui dom Mieluță și-al coanei Smărăndița privind cu frică mare și totuși cu ochii înrouați de nădejde spre dînsul; ah, coana Smărăndița îl încurcă rău, se uita la el, așa cum se uita la icoană, cînd se închina pentru toți, seara...

10 Doar boierul mai căta la el binevoitor; dascălul parcă se încruntase puțin, iar toți ceilalți ochi îl înfruntau aprig, ca pe un făcător de rele, pe subț tot felul de sprîncene.

15 De sticlișul atîtor priviri se încețoșa iar în juru-i; la dreapta-i și la stînga, înainte-i și înapoi, se întinse deodată orașul mare și îndepărtat unde învață feciorul Marandei. E acum sus, pe-un acoperiș și mai mare decît al „curții", și paserile cerului vin să i se închine, iar de jos zeci și sute și mii de Ștefănești mici și răi azvîrl cu pietre spre dînsul. Dar pietrele n-ajung atît de sus și el rîde de neputința lor; însă brațe viguroase îl apucă. El se întoarce îngrozit: boierul, domnu și tatăl său îl strîng burduf, îl iau pe sus, pe schelea amețitoare; îl duc, nepăsători la țipetele lui, într-o curte ca un fund de hrubă întunecoasă și umedă, între ziduri mari și drepte, în care stau înfipte sulii împletite în sîrmă cu ghimpi, așa cum povestea feciorul babei. 25 Ștefăneștii cei mici îl înconjuraseră și scoteau limba la dînsul, în timp ce el își simțea inima lui mică ticăind, cît pumnul lui de copil, acolo, între străini, zbătîndu-se ca o pasăre de-abia prinsă în colivie, departe de zăvoaiele Oltului, departe de coperișurile însozite, de unde cîntecul tinichigiului pornește atît de puternic în aerul proaspăt al diminețelor de vară, departe de turlile bisericilor, unde te duc ipitropi cu chimirul plin și din înaltul cărora oamenii cei mari sînt doar biete ouă de furnici.

35 ...Departe de orice cîntec de privighetoare... de ciocîrliei, de soare...

— E, haide, băiete, răspunde odată, ce te uiți așa? Ai făcut sau n-ai făcut?

40 Dar Doinaru Gheorghe se „uită" înainte „așa" și nu răspunde. îi cercetează pe toți rînd pe rînd, pe domnu, pe musafiri, pe părinții care schimbau fe-

- te-fețe, pe boierul acesta prea milos, căruia nu i-a cerut nici o milă, pe Budurăscu și pe toți ceilalți din față sau din spate, așteptînd cu toții cuvîntul care-i atîrna pe buze. îi simte pe toți parcă strîns uniți în
- 5 așteptarea asta care-l înspăimîntă ca o ceată de tîlhari, așteptîndu-l la marginea pădurii. I-i frică de neștiut și de depărtare. Și-i frîng sufletul chipurile părințești lărgite, zgîite și nemișcate în grămada care pîn-dește...
- 10 – N-am făcut, domnule...
– Ei, și pentru ca să ne spui asta trebuie să ne ții atîta? zbiară domnu, scos din fire.
– Cum, nici n-ai încercat? intervine însă boierul mai împăciuitor. Nu ți-a dat nici un rezultat?
- 15 – Ba da... n... nu... nu mi-a dat... am făcut proba și n-a ieșit.
De undeva se aude distinct un șuier de ușurare, urmat îndată de un pufnet scurt de rîs.
– Șezi jos! poruncește domnu neîmpăcat. Altă dată
- 20 să ai bunătatea și să răspunzi îndată ce ești întreat...
– Eh, copil, lămurește boierul cu îngăduință lucrurile; se vede că avea el ceva-ceva, în gînd, dar, pesemne, nu era sigur...
Doinaru s-a așezat ferindu-și fața, căci simte cum
- 25 îl podidesc lacrimile de mînie și necaz. Niciodată domnu nu i-a vorbit așa dușmănește, ca acum. îi vine să strige în nasul tuturor: „Ba am făcut, dar nu vreau să spun!...” și durerea lui crește însutit, cînd își închipuie acolo, aproape, lîngă tablă, pe maică-sa, plecînd, îmbujorată de rușine, ochii care licăriseră cîteva
- 30 clipe de nădejde și mîndrie; de bună samă, ea tot timpul s-a rugat lui Dumnezeu, căci Dumnezeu i-a trimis țifrele de foc; altfel cum au putut ele veni din noaptea cea sură ?...
- 35 în murmur confuz, musafirii se îndreaptă spre ieșire, îngrămădindu-se în jurul boierului, care le arată cheia problemei.
– Prea grea, prea grea pentru mințile lor! sînt cu toții de acord.
- 40 Iar privirea lui Doinaru îi petrece cu lumina ei șireată, căci ciuda i-a trecut. De-acuma cîmpii și ză-

voaiele și toamnele și iernile și primăverile sînt ale lui. Și întreaga moșie boierească e mai mult a lui decît a boierului acestuia, care nu vine pe-aici decît în preajma secerișului!

- 5 Clasa s-a ridicat acum pentru rugăciune; iar afară, privighetoarea, care se oprise din cîntec, dădu un țipăt speriat și fugi. în filfiitul grăbit, Doinaru ghici parcă un rîs ce se îndepărtează... rîsul fonf al mătușei din poveste, care se ospătează cu copii...

10 Degeaba: tot cerul și toată zarea asta erau acum ale lui!

ÎN TRE PORȚELANURI

Rămîneau mult timp, după masă, în sufrageria mică și întunecoasă, în care becul ardea și-n timpul zilei. Uitai dacă afară e noapte sau lumină. Oricînd, afară, trebuia să fie noapte.

Păreții pînă mai sus de jumătate erau îmbrăcați în stinghii înguste de nuc lustruit, pe care se sprijinea policioara lungă ca o cingătoare, cu glastre de flori străine și ciudate. Cum puteau trăi florile acelea în odaia în care, singur soare, lumina doar globul mat al lămpii cu lumina puhavă și rece? Sau izbutiseră ele oare să înlocuiască soarele cu lumina moartă a globului mat? Erau niște plante tîritoare și ofilite, ce-și trăgeau jalnic tijele din cutiile și glastrele lor, pentru

* ca florile să privească cu ștearsă lor culoare de ochi bolnav, Doamne! felurile bălțate ce se perindau la masă, sau oamenii care veneau de afară, din soarele mare, aducînd în ochi și pe haine ceva din bucuria lui fără sfîrșit!

Artemie le închipuia ca într-o sală de spital, de unde, în cele din urmă, ieșeau să nu se mai întoarcă... Și-n locul lor veneau în cutiile cubice, ca pe niște târgi, condamnatele cele nouă, neștiutoare și rizătoare. Gîndul lui de moșier, zburdînd în voie sub un uriaș cer liber, se răzvrătea contra acestei schingiuii lente și crude; florile cu culori sarbede îl înțelegeau și priveau la el cu trista lor simpatie.

Avea de odaia asta ascunsă o frică instinctivă, ca de orice sală de spital. Masa mare, pătrată, care se putea lungi într-o parte sau într-alta; divanul uriaș, coperit cu chilim oltenesc; bufetele de modă veche, greoaie, din același nuc lustruit și somptuos; scaunele cu șezătoare de piele neagră, basoreliefată; porțelanurile strigător de albe; tacîmurile; paharele de cristal existente pentru ochi doar prin conturul lor; totul îi făcea impresia de ceva greu, lucios și totuși putred, bolnav, tînjitor. Totul îi părea acoperit de pojghița luminei acesteia artificiale de glob mat, așa cum îi părea coperit de praf și duhoare de benzină tot orașul ăsta, așa după cum erau ascunși sub un strat de fard toți obrajii fetelor dintr-însul; așa după cum se stingeau, sub masca lor de-un palid alb de muribund, minunații obraji de odinioară — din cîmpurile depărtate — ai Elenei acesteia, cu care stătea acum ceasuri întregi după masă, în sufrageria tivită cu lemn de nuc lucios, în lumina cețoasă și molesitoare. De ce albeața asta de porțelan, de ce această pietrificare albă și sinistră a minunatului corp, care vibra odată la cea mai nesimțită vibrație din juru-i, ca firele lungi din nesfîrșita zare de ierburi, de unde venise să se oprească aici, în cetatea de asfalt!

Se hotăra adesea, în drum spre București, să nu mai tragă la dîșii, cu toată supărarea ce i-ar fi pricinuit-o lui Mina. Se hotăra chiar să-i spună sincer, răspicat: e ceva amețitor în sufrageria aceea și-n toată casa cu perdelele veșnic lăsate și cu veșnica lumină electrică. E ceva de noapte fără zi, un fund de mină sau mai bine o peșteră cu stalactite — candelabre — și cu stalagmite de porielanuri și gheridoane. Dar se gîndea că Mina are să rîdă prea puternic, cu toată înfățișarea lui robustă și temută în veșnic neastîmpăr. Are să rîdă prea batjocoritor de comparații așa de stupide. Avea să-1 tragă de mină, după sine, la hotel, să-1 încarce calabalicul în trăsura, să-1 arunce și pe el deasupra, ducîndu-1 astfel prizonier, ca un părinte care nu știe multe pe-un copil fugar.

Cobora hotărît din vagon și călca și mai hotărît prin șiroaiele de lume ce se scurgeau printre trenuri, spre ie-

șire, în penumbra marilor coperișuri de geam afumat de deasupra peronului.

5 Dar afară, în fața șoferului, șoptea automat adresa lui Mina, și automobilul, peste puțin, îl lăsa cu inima ticăind dinaintea ușii cu geamuri verzi, albastre și portocalii, străbătute de jos în sus și de sus în jos de săgeți negre de fier, ca poarta unei cetăți misterioase.

10 După masă Mina pleca totdeauna grăbit, clocotitor, împins de șuvoiul violent al singelui său neastîmpărat. Se arunca în marea agitată a orașului cu plăcerea înotătorului, care singur caută vulturile. Se amesteca în gîlcevele cetății cu patimă și făcea politică din necesitate fizică, fără ca vreo cange a pescuitorilor de partizani să fi izbutit să-l fixeze. Lui Artemie nu-i rămînea nimic de făcut în București; îl descosea pînă
15 afla toate cîte îl adusese încoace, îi lua apoi din mînă toate hîrtille și pornea singur prin ministere, bănci și instituții, ca să-și servească amicul, lăsînd pretutindeni în urechile celor din urmă-i ecoul vocii lui sonore și nepotolite și în suflet îngăduitoare prietenie.

20 Iar Artemie încremenea pe jîlțul de piele neagră, cu ochii pierduți în atmosfera minerală. Elena se ridica înaltă de pe scaunul ei și se tolănea, mîrtune de sculptură, pe divanul lat, cu scoarțe românești; atunci
25 carnea de pe dînsa se cutremura și lui Artemie îi era teamă ca păpușa de porțelan să nu se spargă. Și gîndul îi scăpa departe, peste cîmpuri, la Elenuța lui cea mică, făptură umană și firească, cu vorbă sănătoasă, cu riset sprinten, cu vagi creșturi pe fruntea ușor pălită
30 de soare, cu roșul vieții în obraji. Și atît era de ajuns ca un fior de mulțumire să-l strătaie și un zîmbet de siguranță să-i arunce departe teama aceea nelămurită, pe care femeia din față i-o picura în suflet și-l ținea înlănțuit de speteaza scaunului. Respira atunci din
35 adînc și-și mișca minile. Se ridica în picioare și făcea cîțiva pași în jurul divanului. Și în adînc îi murea un chiot de bucurie că e liber, liber, liber. Iar femeia întinsă pe-o parte, pe divan, cu minile — goale pînă-n rădăcini — subț cap, cu șoldul de deasupra izbucnind
40 de exagerată voluptate, cu piciorul dedesupt ieșind

pînă peste genunchi de supt capotul plesnind de întinsoare, îl urmărea cu ochii adînc uimiți de brusca îndrăzneală, compătîmindu-l cu un zîmbet șters și totuși atît de sever pentru acest biet simulacru de libertate.

5 Și Artemie revenea la jîlțul de piele, cu capul plecat, cu privirea umilită.

10 Vorbeau lucruri cu totul străine de ei; se fereau să vorbească de ei. Artemie îi spunea numai de Elenuța și iarăși de Elenuța. Iar Elena asculta de obicei, asculta cu ochii aceia mari pironiți pe dînsul. Lui Artemie i se părea atît de mari și atît de grei, că nu putea înțălege cum se întorc într-o parte sau într-alta, la răstimpuri rare, fără ca să cadă din orbitele exagerat
15 încercănate. Din cînd în cînd i se părea că lucesc de-o flăcără umedă, ca și cînd cineva ar fi aprins o luminare în făptura de porțelan. îi vorbea mult de Elenuța și avea impresia că zdrobește astfel moleculă cu moleculă înfățișarea aceea mîndră și severă, tolănită dinainte-i
20 într-o risipă de linii atît de perfecte. Și îndată simțea cum, moleculă cu moleculă, ceea ce credea că a zdrobit se refăcea într-o potrivire și mai desăvîrșită de contururi, umbre și lumini.

25 Cînd revenea Mina din oraș, cu toate treburile aranjate, să-i ia la plimbare și cînd da iarăși de mirosul rece, de praf și de benzină, de pe străzile asfaltate, Artemie se simțea grozav de caraghios. îi era rușine de ea! Ce înseamnă această supunere oarbă și această privire de ciine umilit, ce-i arătase tot timpul după-amiezii; și ce însemna acea înverșunare cu care-i vorbea de Elenuța, ca și cînd s-ar fi ferit, în dosul ei, a micii Elenuța, de un pericol imens și nevăzut ce-l amenința? Există într-adevăr acel pericol și-și da ea, Elena, seamă
30 că el există! Vroia într-adevăr să se joace cu pericolul acela și o curiozitate nebună o împingea să vadă pînă unde se întinde marginea jocului? Sau era numai o închipuire a lui, o greșită vedere, și ea a observat această închipuire și rîde de prostia lui cu hohotele luminilor nesfîrșite ce izvorăsc într-una din ochii și din
40 zîmbetul ei?

Se gindea la toate acestea, iar Mina rîdea cu multă bucurie. El a terminat toate treburile lui Artemie, dar actele nu i le dă în mînă decît peste trei, patru zile, ca să nu plece. Și rîde cu atîta poftă, cînd își aminteste unde a ascuns actele, că și ceilalți doi nu se pot stăpîni să nu se molipsească de rîsul lui.

Iar Artemie își pare tot mai caraghios la rîsul acesta, care parcă-l luminează ca o faclă necruțătoare în întunericul unde se ascunde. Cu siguranță că Elena n-a putut ceti nimic în gîndul lui și la urma urmei ce să cetească. Doamne! ce să cetească ?

Globul electric își vărsa lumina parcă într-un șuiet fin.

Fața de masă întinsă și curățită de vase scînteia sub lumină ca un cîmp de zăpadă. Cu coada ochiului, Artemie o vedea întinzîndu-se pînă la nemărginit, auzea clinchet de clopoței și se vedea încotoșmănat în blănuri, în fundul săniei, lunecînd spre conacul părinților Elenutei. Era un frig atît de pătrunzător atunci, că totul se închircise pe cîmpie. Copacii zgribuliți se cocoșaseră de tot ca niște bătrînei ce nu mai dau cu degetele înghețate de fundul buzunarelor; iar alții cu crăcile lor încurcate păreau că-și vîră brațele în mînci, cătînd c-o mînă căldura celeilalte. Sania, ca solnița aceasta de mică, luneca pe luciul polar, căci Artemie, deși într-însa, o vedea de departe, printr-un ochi mare, negru, tăcut, printr-unul din ochii care-l privesc acum lung și atît de coprînzător, că parcă-l înghit în cuprinsul lor. Ochii care vorbesc, aud, cîntăresc. Așa cîntăreau și atunci între bietul lui cuvînt molatec și căutat și între verva îndrăcită, cu repeziri și volburi de cataractă, a lui Mina.

Sunt cîțiva ani de-atunci. Lui Artemie i-a fost de-ajuns că ea a zîmbit lui Mina o dată mai mult decît lui, ca să vestească numaidecît, cu glas zvicnit, că a doua zi va străbate tot cîmpul de zăpadă spre miază cealaltă, pînă la conacul Elenutei. Elena zîmbea neîncrezătoare, vrînd parcă să-l îmbuneze cu minunata apă întunecată ce-i izvora din ochii ei. Dar el a plecat hotărît...

Și plecare asta, ani întregi a binecuvîntat-o în urmă.

Găsise lingă Elenuta o fericire așa de tihnită, atît de potolitoare, că trecutul se așază în inima lui, chiar de la început, ca pojghița drojdiei subț limpezimea de sticlă a vinului bătrîn. Iar fardul din ce în ce mai gros al Elenei, rochiile ei din ce în ce mai excentrice, decolteurile din ce în ce mai îndrăznețe, nepăsarea-i din ce în ce mai afectată, cu care lăsa să-i scape văzute ațîțătoare dedesupturi, îl îndemnau să chiuie de cumplită bucurie și-l făceau să strige de crudă durere.

În măsura în care-i îmbăta mințile norocul văzut cu ochii, în măsura aceea își plîngea prietenul în gînd și cu greu se stăpînea să-l îndemne a fi mai cu luare-aminte. Dar putea să arunce cu pulberea tulburării în inima aceasta atît de dreaptă și atît de voioasă ?

La orice nouă venire în București, găsea pe Elena tot mai gînditoare, mai absentă, mai străină. Rămînea cu dinșii ceasuri întregi fără să scoată un cuvînt, iar gîndul îi rătăcea. Lui Mina puțin îi păsa de gîndul acela, dar Artemie îl vedea plutind mișel peste capetele lor, trecînd prin ziduri, șerpuiind scormonitor întunecate ascunzișuri.

Iar într-o seară chiar o surprinse, la un colț îndepărtat de stradă, despărțindu-se de cineva, care apoi dispăru repede în negurile ce-l înfășurară prietenește, ca pe tot ce poate fi rău. Elena nu văzu pe Artemie, în graba cu care se aruncă în trăsură; dar el fu sigur că Mina e pierdut. Indignarea îl cotropi de data asta cu atîta tărie, că nu mai găsi în drum nici un zăgaz ... Porni să ceară socoteală Elenei.

O găsi în aceeași sufragerie, tolănită pe aceeași sofa, cu miinile supt cap, cu ochii departe, așteptîndu-i cu masa pusă. Nu făcu nici o mișcare la venirea lui; păru că nici nu-l simte. Și asta îl îndârji și mai grozav. Se vedea desigur încă în brațele din care abia scăpase. Și închipuirea lui privi în închipuirea ei, pentru a vedea mai bine pînă unde poate să meargă nemernicia acestei femei. Și rămase îngrozit. Căzu pe sCaun și rămase îngrozit. Văzu piciorul acela care ieșea de la jumătatea

pulpei de subt rochie, gol tot; văzu tot corpul acela, acum învorvorit, strălucind de golicinea sinilor, a soldurilor, a coapselor; aruncînd subt puterea luminii electrice, undeva, într-o încăpere străină, necunoscută, 5 puterea albeții de piscuri înzăpezite subt revărsarea soarelui. Și se cutremură tot de atîta risipă de alb. Fugi repede afară și rătăcind zănatec prin camere, împiedecîndu-se de covoare, de blăni așternute, care rînjeau cu dinți de fiară, de perinuțe cu harapi negri, 10 îmbelciugați, ceru iertare lui Mina pentru nelegiuirea gîndului său. Și înainte de a se întoarce Mina din oraș, fugi la gară.

Cine-1 ține pe scaunul acesta? Ea niciodată nu i-a spus să șadă sau să rămînă! Totdeauna el a rămas de 15 la sine și a ținut-o de vorbă. Și conversația a durat ore, s-a lungit uneori pînă spre seară, el vorbind într-una; ea ascultînd neconținut cu cei doi ochi neobișnuit de mari, în care scînteiază două diamante negre.

Tăcerea ei rîde șuierător și biciuitor. Artemie se 20 oprește speriat de vorba-i fără sfîrșit și se scoală. Ea nu-1 ține, nu-1 oprește, nu-i spune nici un cuvînt. Numai flăcările negre îl urmăresc cu lumina lor drăcească. El se apropie de ușă și vrea să găsească cuvîntul de despărțire. Dar nu-1 găsește și flăcările iadului îl aduc 25 la loc. Da, a observat el bine: cînd a pus mîna pe mînerul ușii, ele au crescut parcă o secundă, însă și-au revenit îndată. Și el se trezește iarăși pe scaun și ghi-cește din nou rîsul formidabil, care se zbate în corpul acela mare, imobil.

30 S-a isprăvit! Nu mai trebuie să rămînă nici o îndoială! Și el începe o poveste veche, cu soția unui prieten bun, care l-a strîns cîndva de mîna pe subt masă -- și l-a mai strîns o dată și încă o dată. Și pe urmă l-a chemat la dînsa, cînd prietenul cel bun era 35 dus departe. Dar el a știut să reziste și a rezistat pînă la urmă, cu toată înverșunarea de amor propriu rănit a necredincioasei.

Aici flăcările negre cresc ca adiate de-un spirit straniu. Artemie rîde în sufletul lui: a dat în sfîrșit lovitura care trebuie: ea cunoaște acum că limbuția aceas-

ta și încremenirea pe scaunul sufrageriei nu sunt decît un mod de a pierde vremea în orașul pe care-1 disprețuiește și din care Mina nu vrea să-i dea drumul decît peste cîteva zile.

5 Și Artemie începe o banală prelegere asupra prieteniei. Cu siguranță, cel mai puternic sentiment. Mai puternic decît amorul chiar, asta ținînd seamă numai de mărimea sferei fiecăruia; cea dintîi cuprinzînd pe cel de al doilea...

10 Ea-1 privește neconținut și-n figura ei parcă s-a schimbat ceva. Buzele parcă i s-au boțit puțin a zîmbet, dar zîmbetul nu vine niciodată. Picioarul dedesupt parcă i-a tresărit de oboseala statului într-o rînă și parcă i-a ieșit și mai mult la iveală de supt tivul capotului de culoarea tabacului.

15 El și-a pierdut firul vorbei și nu știe de unde să-1 ia. Dă încurcat într-o parte și într-alta, apoi o ia razna de unde se nemerește. Și oda închinată prieteniei devine ditiramb.

20 Iar zîmbetul ei crește.

L-a întrerupt. I-a spus ceva. El n-a auzit nici un cuvînt lămurit în înflăcărarea discursului. Dar vorbele ei i-au căzut, cu zgomotul unor lăzi rostogolite, în urechi. Și ea a repetat în vîrfurile buzelor boțite tot 25 așa de încet, ca și la început:

— Spui că n-ai sacrifica un prieten bun unei femei...

• — Nu, răspunse solemn Artemie, întrerupînd-o.

— ... frumoase, întregi ea.

30 — Oricît de frumoasă.

Ea-1 privi pe subt sprîncenele prea crud îmbinate de creion și roșul artificial din umerii obrazilor se întinse peste tot porțelanul figurii. Apoi izbucni deodată în rîs; pe urmă tăcu brusc și gura îi încremeni 35 într-un rictus curios. Însă ochii continuau să rîdă și lumina lor creștea.

Artemie, jignit de această neîncredere, complectă și el în gînd, gîndind la Elenuța cu obrajii fragezi și cu decolteul ușor umbrat de tușul soarelui:

40 „în orice caz, nu pentru o pictură”.

Și o privi răutăcios, mulțumind în sine că a izbutit în sfârșit să-și bată joc de dînsa, fără ca ea să știe, ceea ce, după socotelile lui, dovedea un și mai strașnic dispreț.

5 Urmă tăcere lungă.

Ochii ei încetaseră să ridă. Incandescența eternă a globului păru că pîlpîie de cîteva ori, făcînd să adie prin odaie aripi suprafirești. Florile zăceau acum cu tijele întinse, istovite. Bufetele posomorite își arătau prin cristaluri măruntaiele strălucitoare de veselă și argintărie. O muscă, rătăcită cine știe cum, se îndărătnea împotriva geamului de la ușă, dornică de libertate și de lumina camerei vecine.

15 Artemie și-o închipui neînțeleghătoare în fața transparenței sticlei, care pentru ea era una cu aerul libertății. Și totuși sticla înșelătoare și solidă o arunca înapoi în camera otrăvită.

Artemie simțea dincolo de pereții aceștia văzduhul uriaș: auzea surd, adus de vinele zidurilor, șuvoiul zgomotelor de afară. Acolo era lumea, mișcarea, femeii, huiet, veselie și lumină de soare. Și toate ușile erau deschise pînă acolo. Și totuși el nu se mișca din locul acesta, din celula de sticlă invizibilă în care îl fixa... el singur n-ar fi știut să spună ce anume...

25 Musca tăcu, izbucni iarăși, apoi tăcu definitiv învinsă; groaza lui crescî atunci peste margini. Ditirambul prieteniei apăru iar pe buzele lui, monoton ca zbîrnăitul mustii; pasul i se desfăcu de-a-ndăratelea spre ușă.

30 Ea-i spuse numai un singur cuvînt: „Vino!” Nici poruncitor, nici rugător, nici slab, nici puternic. îi spuse atît de firesc acest cuvînt, că el pierdu orice șir. Și cum rămăsese îngrozit, cu ochii cășcați, cu gura căscată, cu mîinile întinse ca spre apărare, ea repetă:

35 — Vino!

Luni întregi n-a mai dat Artemie prin București. Iar cînd a trebuit să se ducă, hotărîrea lui de a nu mai trage la Mîna nu mai cunoștea margini. S-a oprit într-adevăr la un hotel și s-a ferit pe străzi să întâlnească pe prietenul cel mai bun. Ha, prietenul cel

mai bun! Lui Artemie i-e rușine de ușurința cu care alătura aceste cuvinte. Însă, spre seară, fără să vrea, s-a oprit în fața ușii cu geamuri colorate și cu săgeți de fier. A sunat. Ea l-a primit tot în sufragerie, to-
5 lănită, cu brațele goale, smulse din capot pînă la rădăcini, cruce supt cap. Nici nu s-a mirat de ce nu și-a adus bagajul, nici nu l-a întrebat de ce n-a mai dat de atîta vreme pe la ei. Nici n-a rămas surprinsă de venire, nici n-a zîmbit. O cută nu i s-a mișcat pe
10 obraz.

încurajat de această liniște, Artemie s-a înseninat. Va să zică, totul s-a uitat, ca și cînd n-ar fi fost nimic. Și el începu să ridă și ceru lămuriri despre Mîna. Și
15 vorbi numai de dragostea lui pentru Mîna și de dorul ce-l avea de dînsul.

Ea îl privea la fel ca înainte. Părea că nu-l mai ascultă nici cu ochii. Părea că ascultă pe altcineva care-i vorbea în interior. Și numai după ce acel altcineva
20 sfîrși de spus, ea clipi de plăcere, ca și cînd ar fi aprobat pe vorbitorul ascuns; apoi, ca și în trecut, îl întrepruse brusc numai cu atît:

— Lasă astea, vino.

îi spuse astfel cu acea liniște poruncitoare căreia era cu neputință să te împotrivești.

25 Se auziră într-un tîrziu uși bubuitoare, pași precipitați și un Mîna furibund, cu ochii sălbăticiți, cu părul încîlcit, cu vorbe de minie groaznică, năvăli înăuntrul sufrageriei fără un pic de sînge în obraz, șovăind și căzînd amețit pe cel dintîi scaun de care se împiedecă.

30 — Mîna! strigă Artemie, care sărise de mult de parte de divan și privea cu îngrijorare pe cel intrat în chip așa de neobișnuit.

Dar Mîna îl privi cu ochi tulburi, aiuriți; i se părea
35 parcă nespuse de ciudat că întâlnește o astfel de apariție, în acest loc și la această vreme.

— Mîna, mai bîigui slab Artemie. Dar Mîna întoarse capul neînțeleghător, apoi privi spre Elena; păru că se deșteaptă din îndobitocire, se năpusti asupra ei, o smulse cu o mîna, oricît era de mare, și o tirî după

sine în odaia alăturată. Și multă vreme păreții vibrară de blesteme, de urlete, de gemete.

Cînd ușile trîntite din nou cu furie, una după alta, vestiră că furtuna se îndepărtase, ducînd acum pe uliți

5 mînia ei tunătoare, Artemie intră alături. Elena era desigur întinsă tot pe o sofa și zîmbetul ei era mai luminos ca niciodată. Aproape rîdea, iar ochii luaseră o strălucire parcă de nebunie.

— Vino, îi șopti ea, cînd păru că-l vede, peste puțin.

10 El ezită, dar ea repetă:
— Vino.

Și înlăntuindu-l în moliciunea brațelor, ea rîse acum de-a binelea. Iar Artemie, tot mai neînțelegător, stătea ametit de moliciunea caldă a statuiei, pe care te așteptai s-o simți rece și colțuroasă ca piatra.

15 — Era așa de galben și așa de desfigurat! șopti el cu înfiorare. Eu am crezut că te zdrobește.

Ea surîse de plăcere nesfîrșită la auzul ultimului cuvînt. Și răspunse, după un timp, pe gînduri:

20 — Nu mă zdrobește...

Artemie se cutremură. Ea îl simți și se uită lung și luminos la dînsul.

Apoi rîse:
— O, ar dori atît de mult...

25 — Apoi scoborînd tonul, ca și cînd ar fi avut de făcut o mare destăinuire:

— Dar... trece de puterile lui. L-am văzut de multe ori gâlbenindu-se și mai groaznic, luînd înfățișarea crimei... A ridicat chiar cuțitul și mi-a înfipt degetele în gît... Dar n-a izbutit... Nu izbuteste... O, și era groaznic, cînd cădea el, zdrobit de neizbîndă... Mi-era așa de milă de dînsul. Dar acum nici nu mai încercă... desigur i se pare lui însuși caraghios... I-e rușine. Numai se zbate, țipă și plînge... O, e așa de drăguț...

35 — Și ochii ei se închiseră cu deliciu, înfășurîndu-i imaginea în pleoape.

Artemie asculta îngrozit. Nu mai spunea nimic, nu mai mișca; rămăsese cu suflarea reținută. Stătea cuminte și înfricoșat lingă dînsa, ca un copil ce ascultă un basm teribil al doicei.

40

Iar în odaia asta mai spațioasă și luminată doar de un bec slab, obiectele, dilatate de imprecisul semi-obscurului, aveau înfățișări amenințătoare și păreau că iau viață. Un polog din partea opusă părea că-și ridică și-și înaintează tavanul ca pe-o falcă, iar perdelele atîrnate de dînsul adiau în închipuita mișcare. Claviatura unui pian rîdea de albeață pe întunericul abanosului, rîsul nemișcat al morților.

5

Ea-i povestea înainte, cu involburări de veselie, cu înduioșeri și cu dezmierdări nenumărate în glas, cu dragoste nemărginită pentru Mina, deznădejdiile lui. Cum a ghicit la început înșelarea și sta încă la îndoială, cum se străduia să descopere adevărul întreg și apoi prima lui minie grozavă și neputincioasă, pe urmă

10 mîniile celelalte, mai obosite și mai îndobitocitoare, și mai pe urmă de tot cum singur se ferea de orice nou prilej de descoperire, cum se amăgea singur adesea, găsind natural ceea ce l-a scandalizat înainte și cum dintr-o dată, după iertări și incuviințări, cădea

15 în genunchi, rugînd-o să înceteze pentru totdeauna. Acest „pentru totdeauna” era cuvîntul suprem, idealul inzeisabil, mirajul cătră care se întindeau mîinile cu extaz de fanatic.

20

Dar ea nu putea admite abdicarea lui. Ar fi vrut să-l vadă înainte temut și răzbunător... Și nu știa ce să mai nascocască, pentru a ațîța și a întreține flacăra acum muribundă a miniei lui.

25

Ea vru să mai adauge' tîrîtă de pofta subită de a se mîndri față de un prieten al trecutului cu puterea ei. Însă se opri brusc, vădit contrariată de limbuția asta pe care nu și-o cunoștea.

30

Cu sufletul în gît, Artemie începu să înțeleagă ceva spăimîntător. O ușă bubui departe, afară... ușa de la intrare. El tresări cu urechea țintă în tăcerea amăgitoare și începu să se ridice. O a doua ușă mai apropiată păru numai că scîrțîie, împinsă încet. Se repezi în sus... dar mîna ei îl ajunse și-l trase cu putere înapoi. Ochii, zbatîndu-se în cap ca două paseri speriate de moarte, întîlniră pe ai ei, limpezi, rîzători și totuși parcă rugători.

35

40 Rămîi... n-are să te bănuiască pe tine ... nu te poate bănuî... Cerșea parcă. El se smulse cu toată

puterea și ajunse din câteva sărituri la ușa pe care se încurca s-o deschidă cât mai repede și cât mai fără zgomot. Și-n răstimpul acesta scurt, avu vreme s-o vadă în urmă-i, ridicându-se de pe divan, înceată, albă și mare, fixându-l cu puterea neagră, fascinantă, a celor doi ochi bulbucați exagerat de jignire și voință.

Fugi ca un zănatec de-a lungul odăilor și coridoarelor lăturalnice, ascultînd îngrozit, în urmă, pasul ușor de fantomă, dibuind cu ochii spăimîntați înaintea-i cufundată în întuneric, bănuind la orice nou colț, la orice nouă ușă, apariția subită a lui Mina.

Cînd răzbi afară, supt puntea de aur a Căii lactee, ce se sprijinea de pe-un coperiș pe altul, căzu parcă în fluviul vieții. Căci, deschizînd larg pieptul, porni cu pași largi, respirînd adînc aerul demiasmat al străzei nocturne.

Mina îl găsi în ziua următoare făcîndu-și bagajele la hotel. Deschise ușa dintr-o lovitură de pumn și înainta cu pași mari, apăsăți, spre dînsul. Artemie aștepta liniștit, cu ochii plecați, resemnat. Ce va fi să se întîmple, să se întîmple! Mina puternică a lui Mina îi apucă brațul, îl zgudui voinicește și-l trase spre sine, zmulgîndu-l din mijlocul pachetelor și a geamantanelor cu guri căscate. îl repezi cu forța lui vestită în pieptu-i de fier și-l strînse acolo cu brațele lui voinice și prietenești. îl sărută pe frunte și pe urmă, îndepărtîndu-l brusc, ținîndu-l doar de-o mîină, îl muștră cu vocea înecată:

— M-ai trădat!

Artemie se cutremură, așteptînd fulgerătoarea urmare. De ce ar mai fi negat? îi venea să plîngă și să cadă în genunchi. Nu de frică. Vroia să-și ceară întăi iertare și pe urmă să plece capul supt urgia oricărei pedepse. Atît de blînd și atît de amar fusese tonul stînsei dojene.

— Lasă că n-ai venit de atîta timp... Dar cum ai putut să mă ocolești, cum?

Abia acum Artemie ridică ochii lui mari spre dînsul. încă neîncrezători, dar în putere să-i înfrunte privirea. Și atunci văzu bine ceea ce numai îndrăzne să nădăj-

duiască. Vra să zică, n-a apucat să-i destăinuiască nimic. A fost poate o halucinație momentană ori un acces subit de isterie și atît. Sau o izbucnire socotită, un joc rafinat și primejdios. Doamne, cum putea să-i destănuiască astfel de lucruri..., și Artemie surise de naivitatea lui. Dar acum pofta de a plînge la pieptul lui Mina crescuse și mai năvalnic. însă Mina nu înțălegea răgazul pentru duiosii.

— Haide numaidecît acasă, glăsui el poruncitor...

Haide, închide repede și haide...

Și aci Artemie ciuli iarăși o ureche. Dar Mina continuă:

— Haide... Doamne, ce stupid am fost... Ce-ai putut tu să crezi... Spune ce-ai crezut?

Și fără a aștepta răspunsul:

— N-a fost nimic... o simplă neînțelegere, pentru un lucru cu totul banal în fond... și chiar în aparență... Dar nu știi tu cum sînt eu... pornit... Și pentru atîta lucru, Doamne... uite, așa am ajuns să mă mîinii... dacă nici pe tine nu te-am observat... eram orbit. Doamne, și pentru ce? Uite, nimica toată... Doamne, Doamne...

Aci Mina se închină. Artemie asculta îndurerat cum cuvintele i se îndoiau supt greutatea minciunii. Cine știe, poate s-au împăcat în sfîrșit! Poate acel mult așteptat „pentru totdeauna” a fost în cele din urmă pronunțat de buzele ei.

Mergeau acum pe înțesatele străzi bucureștene, făcîndu-și cu greu loc prin mulțime, coborînd de pe trotuar în fața mișcătoarelor ziduri de trecători, răzlețindu-se și întilnindu-se iarăși. Mina sfredelea părății de lume, vîrîndu-și umărul cu ușurință în compactul grupelor și umărul lui tăia tot ce întilnea în cale. Capete nemulțumite se întorceau după dînsul, dar cineva pronunța un nume și atunci capetele zîmbeau: „A, ăsta e!” Iar Artemie, debarcat, ținea lungul șanțului, alerga uneori să-l prindă în vreun luminiș, unde Mina, oprit o clipă, îl aștepta nerăbdător să și-l alătore. Și Mina vorbea într-una, uneori peste capete, alteori singur, cînd Artemie, smuls de șuvoi, înota prin mijlocul străzii. Lumea privea uimită la chipul acesta frdmos și elegant,

•care înainta așa de bărbătește și vorbea singur. Dar numaidecît venea o șoaptă cine știe de unde, fărâmiindu-se în zeci de zîmbete pe buzele tuturor: „A, el...”

5 — Doamne, dar într-adevăr, asta nu mi s-a mai întîmplat niciodată... închipuiește-ți, să nu te recunosc pe tine... închipuiește-ți cît eram de orbit. Și de ce crezi, dragul meu, de ce.de ce... uite, cînd ți-aș spune... dar e așa de neînsemnat...

10 Pînă acasă el nu găsi acel lucru așa de neînsemnat care-l orbise atîta.

Elena îi primi zîmbitoare, întinzîndu-le mîna molatec, de pe canapeaua ei. Lui Artemie îi surise doar în treacăt și păru că nu-i arată prea multă luare-aminte.

15 Dar pe Mina îl copleșea cu întrebările, îi răspundea cu voioșia rîsului, îi urmărea toate mișcările cu ochii împăienjeniți de cea mai duioasă dragoste.

Primirea aceasta îi fericì pe amîndoi. Artemie înțelese că trecutul a fost uitat „pentru totdeauna”, că ea a lăsat să-i scape în sfîrșit cuvîntul mîntuitor. Și el însuși se simți în stare să ridice ochii spre prietenul cel mai bun. Iar Mina aproape aiura de fericire. El aducea necontenit vorba de pricina care-l făcuse să se poarte așa de ciudat în ajun; acum izbutise să găsească „o pricină”, dar mai tîrziu, aflînd alta mai potrivită, o spuse și pe aceea.

25 — înțelegi, *mon cher*, un complex de împrejurări. Un complex...

El rămînea puțin melancolic la amintirea celui complex, dar îndată se scutura ca de o preocupare fără noimă, privea rînd pe rînd la nevastă-sa și la cel mai bun prieten și privirile se înflăcărau îndată de fericire intensă.

30 Seninul lor se pogora și-n sufletul lui Artemie, unde se întrona de asemeni. Căci acum lumina electrică nu mai avea aspectul acela. Iar bufetele deschise străluceau de porțelanăria veselă, care improșca opulența cu un smoc neastîmpărat de raze, ce creșteau și descreșteau, se lungeau și se trăgeau în sine pentru a saluta cu lumină căminul refăcut.

40

Dumnezeu se coborî printre ei și se așează la masa aceasta.

Dar îndată, ca o pasăre cobitoare și nocturnă, mîna Elenei se abătă pe genunchiul lui Artemie. Dumnezeu fugi. Mai rămăsese reflectat doar în ochiul lui Mina. Artemie îl văzu încă acolo, în ochii aceia muiați de fericirea bunătații și a iertării și alungă pasărea iadului. Dar aceasta, supt forma unui picior cald și nervos i se așează din nou, de astă dată pe picior. El cîntă îngrozit spre diavolul de-alături, care uzurpase nerușinat locul lui Dumnezeu. Dar privirea Elenei era scaldată într-o iubire fără seamăn și se revărsa asupra lui Mina toată, izvor potopitor și nesecat.

Mina se sculă să aducă — spuse el — o surpriză mare. Și cu el se duse orice urmă a lui Dumnezeu.

— Cum mai poți îndrăzni...

• — Niciodată nu mi-ai spus așa, complicele meu scump, cel mai scump, rîse ea cu veselie. Haide, spune înainte, să audă și el... cît îi ești de prieten....

20 — Ai gonit pe Dumnezeu, aiura el răgușit. Ha, ochiul tău de drac n-a fost în stare să-l vadă...

Apoi deodată își reveni și începu s-o roage cu glas plîngător... De ce să tulbure și cel din urmă ochi de apă curată din fîntina sufletului lui Mina: credința lui că Artemie nu știe, nu bănuiește, n-a înțeles nimic.

Ea asculta și pe buzele ei rîdea nebunia, în ochii ei lucea nebunia, pe fața ei se încondeia strîmbătura nebuniei. Și groaza îl apucă puternic în gheare.

30 Dar lucirea nebuniei pluti numai o secundă pe fața ei. Pe urmă seninul păru că se așterne pe figura de porțelan, treptat, cu fiecare nou cuvînt al lui Artemie; va potoli-o el în cele din urmă? O, cum ar fugi acum, pe loc, din casa asta blestemată, dacă nu l-ar ținea singur ochiul acela de apă curată din sufletul înveninat al celui mai bun prieten!

Se auziră pașii lui Mina și din instinct Artemie se ridică brusc de pe scaun, parcă să-i iasă întru întîmpinare. Dar groaznica închipuire pe care se forțase s-o alunge se prefăcu în fapt. în acelaș timp, cu iuteală sclavă, de umbră, ea făcuse aceeași mișcare. Mîinile ei

40

moi, de pe care mînele căzură, i se agătară de gît ca un alb și sinistru colan și buzele ei se apropiară lacome de buzele lui.

Ah, Mina mai întîrzia încă! El se smuci cu putere, ea îl scăpă, se clătină, dar înainte ca el să-și stăpînească din nou mișcările, îl înlănțui iarăși. Și-i șopti rînjind: „Cel mai bun prieten”. Atît. Și pe figura ei rîdea cu hohote nebunia. Dar această luptă aprigă, disperată, corp la corp, nu dură decît iuteala unui vis:

10 o secundă, două, atît cît îi trebui lui Mina să repara.

Cutia surprizei se rostogoli din mîinile tremurătoare și cea mai cumplită surpriză îl pări fără milă, nimicitoare, în moalele tîmplei. Abia mai putu apuca canatul mișcător să nu se rostogolească și el – și înnebunit

15 începu să muște lemnul ușii. Ochii i se dădură peste cap și-n toată înfățișarea și purtarea lui se schimonosea îngrozitor epilepsia.

Artemie nu mai putu suporta priveliștea.

20 – E o minciună, șuieră el rătăcitului din minți. N-ai văzut c-a fost o mișcare potrivită, calculată. Un joc de nebună.

25 îi spune astfel Artemie și aproape plînge: iar Mina rage așa de cumplit și ochii îi licăresc așa de groaznic, că parcă ar fi gata să-i sară din cap; nici nu pricepi ce-1 oprește să înhațe, să sfîșie, să sugrume.

Artemie n-ar putea spune cum s-a trezit în antreu, lîngă ușa colorată, cu săgeți de fier. Un pas ușor de fantomă l-a ajuns din urmă și un chip diafan și dulce și blînd îi rîde cu bunătate.

30 – Stîrv lustruit! Și Artemie, la rîndu-i, scăpat de tot din baierile minții, scuipe drept în mijlocul chipului plin de bunătate îngerească.

Femeia în alb făcu atunci gestul lui Cristos. Umilită și resemnată șterse de pe obraz groaznica injurie cu zîmbetul celei mai sfîșietoare blîndeți. Și adaugă:

35 – De acum Dumnezeu poate să vină... Am rămas singuri... Și pe șoptite: E rîndul lui acum...

Rise pentru ultima oară.

40 Și se topi tot așa de nesimțit precum se ivise. În urmă-i, portiera de pluș tremură ușor ca apa lacurilor peste zîna adîncului.

TROIȚA

– Măi, dacă soarele apune încolo, noi trebuie s-o luăm înapoi, grăi Pălălaie celorlalți doi și cu toți părăsiră urma lucitoare a săniei, apucînd-o spre dreapta prin zăpada crudă.

10 Apusul se stîngea învinețind domol, și din față, dinspre Nistru, îi primi un pui de vîntuleț ce se stîrnise pe nesimțite. Pălălaie le povestea înainte despre patimile Mîntuitorului; ajunsese acum la grădina măslinilor. Tovarășii de drum, cu armele în bandulieră, cu mîinile în buzunarele mantăilor, îl ascultau pe gînduri, mișcîndu-și picioarele alene, mulțumiți de calea ce-o străbăteau fără comenzi, de capul lor

15 – Ce-o fi acum pe la noi! oftă Miercan. Ce mai fierbere și ce mai cîntec!

– în oraș, la Drăgășani, au și pornit cu colindul, gemu Mandin țiganul și, fără să mai asculte la țircovnicul care dezvinovătea pe Cristos în fața Caiafei, începu cu vocea lui zbîrniitoare:

20 Și te scoală iată mare
Și-mi aprinde-o lu-u-mînare
Luminarea cea mai mare
Și-o pune-n-n-tre-i-icoane...

40 – Așa se cîntă pe la voi, mă, de Ajun? bufni în rîs Miercan...

— ...da Petre se prefăcea că nu mai cunoaște pe Dumnezeu... voi să profite de tăcerea ce urmă Pălălaie, spre a-și continua istorisirea.

5 Cum vrei să se cînte, mă modîrlane, izbucni abia acum Mandin cu indignare, aducîndu-și aminte că acel care-l întrerupsese nu era un gradat. Ce, ca la voi, țărănește? La noi e oraș ... Și porni și mai cu putere:

Trei icoane în casa mare

Trei icoane-e-n-n cass-sa mare...

10 — Se întunecă și vîntul se întetește, dați drumu la picioare, băieți, îi împacă Pălălaie. Și-și grăbi și el vocea, după pasul gimnastic pe care-l luaseră cîteșitrei ... Da Petre se prefăcea acum că nu mai cunoaște pe Dumnezeu ...

15 — Hm, va să zică Isus ghicise de-adevărat, se bucură Miercan de dibăcia dumnezeiască.

Iar Mandin cugetă:

20 — Dacă el, un sfînt, de trei ori s-a lepădat și tot sfînt a rămas, poftim acum de te leapădă d-ai noștri și treci la nemți, că te-a mîncat gaia.

— Cin' te-a mîncat, măi Mandine? întrebă a rîs Miercan.

— Și ia mai du-te dracului odată! se înfurie iarăși țiganul.

25 De departe se porni un șuierat lung, dureros și ascuțit ca gerul ce se lăsase.

— Auzi, țigane, pare-ar fi bomba neamțului la Muncel, cu tragere lungă.

— De nu ne-am rătăci cumva, îngăimă Mandin.

30 — B a tot ce se poate, întări Pălălaie. Dacă n-ascuți cînd se vorbește de cele sfinte.

Fluierul cerului se porni acum și mai apropiat, și mai ascuțit, și mai lung, și mai dureros.

35 — Auzi, țigane, mai glumi iar Miercan. Ti-au dat de urmă vardiștii lui Dumnezeu. Parcă ar fi la tine, la Drăgășani, cînd te repezeai peste garduri cu gîsca rumânului.

— Cînd termină cel de lingă dinșii, un alt gardist al lui Dumnezeu își încercă și el fluierul în depărtări neștiute. Și numai decît apoi apa tuturor vînturilor se

porni nemiloasă din fundurile Rusiei. Soldații îi luară firul în piept, înotînd vitejește prin valurile de crivăț și de negură.

5 — Ce te faci, Mandine? întrebă nu fără oarecare neliniște Miercan.

Țiganul icni...

— D-apăi cred că nu mai avem mult pînă la Tohatin, îi asigură Pălălaie. Și îmbărbătați de vorbele dascălului, își simțiră cu toți picioarele mai solide.

10 Zăpada nu era mare. Și pe cer, repede-repede, stelele prinseră să strălucească de ger.

— Uite caru! continuă Pălălaie. Tohatinul vine chiar subț el, nițel, nițel mai la dreapta.

15 — Auzi, Mandine, mai *hacana*, glumi iarăși Miercan, găsind mult curaj în glumele lui.

Chiar și lui Mandin îi plăceau acum, căci ele îi dădeau impresia că vîntul nu-i așa de aspru și noaptea nu-i așa de neagră, cum se lăsase. El chiar ar fi vrut să găsească un răspuns la fel de glumeț și se miră cum nu-l găsește și acum așa de ușor, cum îl găsea de obicei la lumina zilei. Se hotărî însă ca la șotia cea nouă a lui Miercan să izbucnească într-un hohot de rîs, cum n-a mai rîs niciodată în viața lui. Chiar de l-ar face Miercan cum îi va veni la gură! O glumă pe vremea asta afurisită face cît o odaie caldă.

25 în locul lui Miercan, a început însă Pălălaie și Mandin a tresărit:

30 „Miluește-mă pe mine păcătosul și întunecatul cel înfundat în păcate multe, care cu uritele mele fapte am miniat pe făcătorul meu. Sub acoperămîntul tău alerg, Maică a lui Dumnezeu...”

O trîmbă de vînt risipi îndată vorbele dascălului, la care Miercan și Mandin întinseseră cu evlavie urechea.

35 Mandin, crezînd că Miercan a mai spus vreo glumă, izbucni într-un hohot puternic de veselie.

— Da ce ți-e, țigane, te-ai luat la întrecere cu vîntul, îi urlă Miercan la ureche.

40 Țiganul tăcu deodată și începu să tremure. Cînd crivățul li se lăsă în spate, domolindu-și mînia, Pălălaie reîncepu ca la comandă:

„... sub acoperământul tău alerg, Maică a lui Dumnezeu, și cu umilință ingenunchind mă rog ție cu lacrimi, ca să îmblinzești pe feciorul tău...”

Piraiile de vînt se puseră acum să curgă din toate părțile, inundînd cu desăvîrșire cîmpia. Și cu toate se încurcau în pulpanele de manta ale celor trei voinici. Parcă se rupsese tavanul cerului, de se prăbușise calabalicul sfinților într-o larmă îngrozitoare. Surugii nevăzuți dau chiot, dinți de strigoaică scrișneau în întunecime. Fundul cerului clocotea ca și cum dracii și-ar fi ales noaptea sfîntă să-și sărbătorească nunta stăpînului lor.

Pălălaie făcea cruci largi cît ținea pieptul, Miercan le făcea cu virful limbei, Mandin în fundul buzunaru-lui. Pălălaie se ruga, dar nimeni nu înțelegea ce spune, și înaintau cu toții abia răzbind tăria vîntului, înghețați de groază. Vîntul parcă împrăștiase întunerecul; zăpada pietrificată lumina, stelele sclipeau ca dinții de lup.

Zăpada lumina de parcă era însăși ziua, pe care noaptea n-o mai alunga la asfințit, ci o prinsese în sfîrșit și o călca acum în picioare, strivind-o sub greutatea întunerecului etern. Prin lumina ei învinsă, cele trei umbre își duceau spaima înghețată în suflet spre cele șapte stele ale Carului-mare, căzut cu oiștea în pămînt. Totul era căzut, răsturnat, dărăpănat, totul se dărăpăna încă. Lăzile sfinților cădeau fără preget, spărgîndu-se una de alta cu zgomot nemaipomenit. Dracii cuceriseră cerul și aruncau de-acolo cu boarfe cu tot pe vechii stăpînitori. Dascălul Pălălaie privea încremenit carul ceresc, rupt și azvîrlit ca o biată vechitură, și ochii îi lăcrămau. Printre lacrimi vedea cum toate stelele se desprind de pe boltă, gata să curgă ca o ploaie de pietricele. Iar Tohatinul era șters de pe suprafața pămîntului. Și toate celelalte sate, orașe și mări ale lumii, căci noaptea de apoi venise: noaptea lui Lucifer! Și era tocmai noaptea Domnului! Și el în zadar mai aluneca pe covorul de ziuă, împietrită și scîrțietoare, prin frigul fără margini. Capul îi înghețase de parcă era al unui om de zăpadă. Poate că așa se va prefăce lumea sub noua împărăție a întunericului!

Iar el va tot merge astfel, cu cei doi tovarăși, pînă cînd oștenii negri, îngeri ai noului Dumnezeu, îi vor prinde și-i vor întreba: Ce faceți? Voi nu vă dați cu noua împărăție? I-auză-i cum forfotesc în văzduhul groaznic! Ce te vei face atunci, Pălălaie dascăle? Vei lăsa tu pe Cristos al tău, ca Petre, de teama frigării diavolești?

Dascălul Pălălaie abia își mai trăgea picioarele, și mîinile de mult nu mai făceau semnul crucei. Îi venea să se lase într-o rînă, să se prăbușească; tot era înghețat. Tot. Numai acolo în piept, în partea stîngă, acolo mai simțea ceva cald și luminos, ca luminița plăpîndă, cea dintîi lumînărică pe care o aprindea în bezna umedă a bisericii din Cermeghești la a doua cîntare a cucosului. Numai apuca de-o aprindea și gata era și popa; apoi clopotele începeau să cînte și-ndată și satul era în picioare... Unde ești tu, părinte Elefterie, unde ești tu, Cristoase, unde ești tu, noapte sfîntă!...

Un plîns brusc și nervos podidi ca pe-un copil pe dascălul Pălălaie. Vîntul îi îngheță lacrimile pe obraz, dar de astă dată nu se înspăimîntă. El plîngea pe Cristosul acela blînd și trist, pe care-l slujise toată copilăria și tinerețea, căci îl vedea legat în virful unui par, căruia oștenii întunericului îi dau foc la rădăcină. În închipuirea-i înghețată alte imagini nu puteau să i se aprindă decît acele de foc și flăcări...

Dascălului i se păru că se trezește ca dintr-un vis aievea, cum i se întînpla adesea, cînd se pomenea singur în biserica umedă din Cermeghești, răsfoind în neștire ceasloavele, la lumina lumînărelii din mînă. Începuse să aiureze de frig. Și groaza cea adevărată îl apucă abia acum, cînd își dădu seama că nu-și mai poate mișca picioarele, cînd își simți creierul un bulgăre de gheață, atît de tare, că scapără, ca și cremenea, scînteii de aiurare. Așa mor oamenii de ger, își aminti el c-a cetit cîndva într-o carte veche: visînd foc și lumină. O sfîrșeală, fără chip de îndreptare, îl moleșea văzînd cu ochii. Așa mor oamenii de frig: oboseală, sfîrșeală, visul de-a-n picioarele, plin de soare și căldură și-apoi perina de gheață, patul nesfîrșit de zăpadă...

„...Cu giulgiul alb l-au înfășat...”

5 Dascălu se pomeni cîntînd acum prohodul și se
însăpămîntă de moarte. Sfirșeala îl făcu să se împleti-
cească. Noroc că Miercan avea braț puternic. Atît
10 îi fu de ajuns, ca acesta să-l atingă, pentru ca Pălălaie
să simtă numaidecît întărindu-i-se piciorul. Miercan era
lîngă el și dincolo, în stînga, Mandin. Și era noaptea Crăciu-
nului, iar izbînda dracilor, o prostie. Nu mai aveau să
se ridice ei în vecii vecilor ca să dărîme tronul dumne-
15 zeiesc! Ce mare păcat să visezi astfel de bazaconii toc-
mai în noaptea cea mai sfîntă... Iar Tohatinul tre-
buie să fie cît se poate de aproape, acolo sub Carul-
mare, poate chiar îl arată cu oiștea și de aceea s-a răs-
turnat astfel... Dar de ce-și face cruce Miercan? Pălă-
20 laie vrea să-și întoarcă ochii spre Mandin, însă coardele
gîtului sunt așa de amortite, că trebuie să-și întoarcă
tot trupul. Și Mandin își face cruce... Iar Tohatinul
nu se mai ivește deloc... Și aici trebuia să fie: de mult
trebuiau să fi ajuns... De cînd rătăcesc, să nu fi găsit
25 nici un alt sat, nici un cătun, nici o colibă!... Doar
erau prin părțile ăștia la fiecare kilometru... Și vîn-
tul bubuie ca la Mărășești! Unde-s satele tale, Doamne?
Cînd le-a înghițit întunericul?

30 Șuieră așa de grozav văzduhul că dascălu s-a pus să
șuiere și el. S-a luat la întrecere cu toată larma vîntului.
Și urlă de parcă ar fi domnul sublocotenent sub focul
artileriei: „Nu-l veți doborî, ciinilor, nu-l veți doborî!”
Iar văzduhul rîde de neputința glasului lui, rîde cu
hohote și șuieră. Și dascălu rîde la fel și șuieră. Picioa-
35 rele i se împleticesc. Miercan și Mandin s-au lăsat mai
în urmă și-și fac cruce și boscorodesc șoapte fără înțeles...

S-au oprit deodată în fața unei namile întunecate,
ce-și scoate trupul mătăhălos dintr-un vîrf de troian.
— Uite-1... învingătorul! bolborosește Pălălaie înfri-
40 coșat. Să nu-i cădeți la picioare, fraților! miorlăie el
rugător. Și cade zdrobit în puful movei de zăpadă.

A căzut pe spate și ochii încă îi mai stau pe jumă-
tate zgîrciți. Ceva, cineva, ascuns în ultima picătură
de căldură ce i-a mai rămas în trup, îi dă porunca,
40 deși abia mai poate prididi cu pleoapa enorma greutate
ce s-a lăsat deasupra-i.

Prin zgîiala ochilor vede ca prin vis pe cei doi
tovarăși de drum. îi și aude chiar: două vorbe care
n-au nici un rost.

5 — Făclia aia, mă...

— Torța?

— E, mă, e! Torța, ce dracu e!

Mandin i se pare cel mai curagios. El pomenește ceva
și de chibrituri.

10 — Am și chibrituri, ține tu mantaua... Vezi de te
întoarce cu spatele încolo... De la Nistru bate...

Pleoapa lui Pălălaie n-a mai putut prididi. A închis
sub greutatea capacului ei de fier pe Mandin înne-
bunit. Iar namila de întuneric care țîșnise din vîrf
troianului i s-a părut că s-a prăbușit asupra-i.

15 — împărăția întunericului și-a înghețului! a mai
putut grăi pentru sine, ce a mai rămas cuget, în capul
lui de gheață. Pe urmă o lumină vie s-a aprins în locul
cugetului aceleia, parcă într-o peșteră de sloiuri, însă
așa de mică, așa de mică, încît a început să se zgîr-
20 ceaască, pentru ca tot corpul să i se înfrupte din căldura
ei de chibrit.

A crezut că s-a trezit pe lumea cealaltă; pe lumea
aceasta, însă, sub puterea noii stăpîniri. Cineva îl
zguduise cu putere, apoi simțise o căldură vie dogorindu-i
25 întii ca o părere, apoi din ce în ce mai stăruitor, obra-
zul drept.

A deschis ochii mari și nu putea să creadă privirilor.
Mandin, negru, cu ochi scăpărători de drac împelițat,
avea în mîna o torță din care cădea[u] sforîind picuri
30 de pucioasă. „A trecut la ei, la ceilalți”, a ghicit îndată
Pălălaie. Și ridicîndu-se puțin într-o rînă să vadă de
unde venea căldura cea mare, înțelese repede totul.
Namila întunecată de care se speriasă adineaori ardea
cu spor de la rădăcină puțin mai sus. Vîlvătaia se zbă-
35 tea furioasă cu sine însăși și, aprinsă la loc potrivit,
mîncă fără preget cu limbele-i de balaur din uriașul
nemișcat de lemn. Vîntul o asmuțea îndărătnic și cum
o vedea că se lasă spre dreapta sau spre stînga, cum
îi cetluia de piciorul uriașului capul cu guri nenumă-
40 rate și roșii.

– Uite, c-a înviat Pălălaie! strigă Mandin cu veselie.
– Slavă Domnului, mormăi de după perdeaua grea de fum Miercan.

5 – Vin, mă teteo, de te mai dezmoștește coala o lecuță, că d-abia 1-aprinseserăm.

Pălălaie nu-și putea însă trage picioarele; se făcuseră țurloaie ca pe streșini. Noroc că-n piept și-n braț mai rămăsese puțină viață.

10 El tăcu și căută nedumerit și cu luare-aminte la ciuperca, parcă din lumea zmeilor, care ardea. „O troiță!”... se lămuri și-și scuipă, cu gândul, în piept. „Piei drace!” făcu privind spăimântat pe Mandin, care-și stingea torța în zăpadă.

15 Căci flacăra prinsese acum tărie; limbile ei crescuseră ca visul și se întreceau una pe alta biruitoare spre coviltirul de șindrilă. Cu toate că n-ajunseseră nici la jumătatea drumului, dogoarea era atât de puternică, încât Pălălaie își putu mișca și piciorul drept.

20 – Dă-te la o parte, Pălălaie, că o să cază pe tine, zbieră Miercan din răputeri pentru ca să răzbească vântul.

25 Pălălaie se cutremură. Ardea chipul lui Dumnezeu! însă pe el niciodată nu-l vor putea face să treacă de partea Diavolului! Se gândi să fugă și privi în noaptea albă: i se păru că vede vântul, fărâmiindu-se în legioane de draci, cari zburau pe caii lor negri deasupra lumii cucerite. Mai aproape, reflexul flăcărilor se zbătea domol și prietenos pe covorul de zăpadă. Când își întoarse ochii spre foștii lui tovarăși de drum, căci în
30 cugetu-i se lepădase de dînșii, îi văzu cot la cot închinându-se. Le urmări firul privirei.

35 Flacăra acum se ridicase zdravăn, mîngîind gleznele răstignitului și luminîndu-i coapsele, șoldurile, pieptul, brațele pironite. Capul stătea încă înecat în fum. Nu era o simplă zugrăveală, ci un Cristos cît un stat de om, săpat cu meșteșug în lemn, așa cum fiul lui Dumnezeu este închipuit pe toate crucile uriașe din nelămuritele răspîntii ale Basarabiei.

40 – Ce ați făcut, cîinilor? strigă el, plîngînd pe jumătate. Ce ați făcut, vînduților?

Mandin și Miercan îngenuncheaseră și se închinau; Pălălaie se repezi cu capul în zăpadă și începu să-și care omăt pe cușmă, văietîndu-se și bîlmăjind vorbe fără șir. Cînd se potoli, surprinse pe ceilalți doi sărutînd la rîndu-le zăpada. Și figura, din crîncenă, i se înduioșă îndată.

10 – iartați-mă, fraților! suspină. V-ați întors întru Domnul, iartați-mă... dar prea mi s-a rupt inima, fraților, cînd l-am văzut, fraților, arzîndu-i picioarele... cum ardeau păgînii pe mucenici, fraților, în cartea popei Nae din Cerneghești.

Mandin păru deodată că dă semne de neliniște și întinse urechea spre depărtările negre, apoi sări repede în picioare. Pe față i se cetea o mare îngrijorare.

15 Pălălaie, fără să ia seama la dînsul, privea trupul sfînt și i se părea că se zgîrcește chinuit de flăcări. Și lacrimi îi curgeau domoale, una după alta, necurmat, din ochii ce parcă se topeau de strălucirea focului.

20 – Iartă-mă, Mandine, iartă-mă, Miercane!... înțeleg, v-a fost frig și ați vrut să vă încălziți... înțeleg, înțeleg... a înțeles și el și vă iartă pentru atîta...

25 Miercan își ridică un genunchi, apoi, încet, încet, se înalță și el de-a binelea în picioare, cu ochii, cu urechile, în nelămuritul nopței. Și ochii parcă îi creșteau și se umflau.

– ...V-a iertat, vă spun eu... o să-i vedeți fața milostivă cînd o ieși din fum... da eu, fraților, credeam că v-ați dat cu Dracu...

30 Ochii lui Mandin s-au bulbucat de asemeni și scli-pesc ca stelele cerului.

– Auzi? șoptește el stîns. Iar Miercan aude și tot mai stă la cumpănă.

35 – ...voi credeți că Dracu a răzbit pe Dumnezeu?... că 1-a luat pe neașteptate fiindcă... petrecea de Crăciun...

...Ehe... dar ostile unde le-ați lăsat... ostile înger... ești...

– Lupii! strigă Miercan, scos din sărite. Pălălaie privește uimit la Miercan. Aproape că nici nu pricepe

sensul cuvîntului strigat, și totuși l-a auzit minunat de bine. Dar cînd urechea i se umple și lui de urletul depărtat: hu, huuu, atunci se luminează în sfîrșit. Și suride cu înțeles. Știe el ce fel de lupi sunt aceia: Necuratul... Legioanele biruitoare...

Hu... hu... huuuu...

10 Miercan și Mandin se zbat cu înfrigurare. Pregătesc armele, forfotesc grăbiți în sacii cu cartușe; mîinile nu mai nimeresc ce s-apuce mai întîi. Mecanismul înghețat țacăne. Unul a destupat o grenadă, altul scoate căciula focosului.

Hu... hu... huuuu...

— De ce rîzi, Doamne?! țipă aiurit nebunul, care tocmai s-a ridicat din noua prosternare...

15 Flăcările mistuiesc vrednice jumătatea de jos a sfîntului trup; limbile lor lămuresc acum din plin fața Mîntuitorului, care într-adevăr rîde în jocul de lumini, parcă un martir înlemnit de groază și de durere. Cei doi soldați își fac cruce, nebunul s-a prăbușit...

20 — Iarta-ne, Doamne... Iartă-ne, Dumnezeule, șoptește Miercan rugător. Am greșit... înghețul ne-a îndemnat... lămurește el lemnului înviat de pe cruce. Dar haita se apropie neconținut! Hu... hu... huuuu...

25 — ...Mandine, pun-te în spatele meu... așa... pun-te bine... să nu te dezlipești, băiete... pînă... pîn'... la urmă...

— Sfîntulețule, nu ne lua zilele, gemu și țiganul...

30 Uriașa faclă s-a încins cu desăvîrșire, para a răzbit prin șindrila acoperișului și aruncă pînă-n mari depărtări scînteii și tremurătoare preșuri de lumină; piciorul prefăcut în jăratec pîrîie, troița se clatină.

35 — Nu mai rîde, sufletelul meu, împăratul meu, durerea mea... bolborosește înăbușit nebunul, cu capul în omăt... El știe că se va petrece acum o mare minune în lupta dintre dracii prefăcuți în lupi și Dumnezeul prefăcut în foc. Și așteaptă cu răsufletul reținut.

Ceilalți așteaptă de asemeni, cu mîinile pe trăgaci, tăcuți, înfiorați, solemni. Iar tunetul vîntului parcă s-a

potolit, căci tot văzduhul nu-i plin acum decît de clocotul haitei apropiate.

Și Cristos s-a mărit cît întreaga troiță; cu par vilvoi de flăcări, cu brațe amenințătoare de flăcări, groaznic la chip, asemeni unei vedenii apocaliptice, stă gata să se năruie ca o revărsare de jar peste turburătorii manrei lui singuratic.

în înălțimi, vîntul, amuțit un răstimp, s-a pornit metalic, asurzitor, ca trîmbița de apoi a dreptății.

TABLOUL

Cum s-au întâmplat toate lucrurile acelea, aproape nici acum nu-mi dau seama. A fost un vârtej amețitor, de-o iuteală fără de pereche, care mi-a luat de la început mințile de atunci, de la primul gest, și m-a dus apoi fără voie cu mâinile înfășurate în farandola nebună a unor zeități invizibile și zmintite sau bete, așa cum trebuie să fi fost săritoarele bețive în cortegiile dionisiace.

Invizibile? Poate. Însă întrevăzute în ceața de vis a gândului meu turburat. Căci toate aveau picioare lungi și subțiri, și-n saltul nebun se zbăteau pe ele, ca-n bătaia vântului, ușoarele văluri prinse doar de-un umăr, descoperind goliciuni amețitoare. Și toate aveau părul negru, despletit, iar pielea le era de un alb sub care neconținut sîngele aprindea nori mici ca petala închisă a trandafirului. Toate, una după alta, nu erau decît una și aceeași Ariana, așa cum am descoperit-o într-o bună dimineață, în biroul bărbatului ei, cotrobăind ceva prin cărți, acoperită doar de-o cămașuică prinsă de-un umăr și sărind la zgomotul surprizei mele ca o hamadriadă surprinsă de satir.

— Te-am văzut, i-am spus apoi îndeseară, cînd am rămas un moment singuri, și aș da tot avutul meu să revăd goliciunea aceea de dimineață, care mi-a oprit tot sîngele în loc.

Nu mi-a răspuns. Buzele i s-au încrețit și toată fața și gîtul și brațele s-au acoperit de roșul închis al trandafirului. Dar eu nu am descurajat:

— Eu nu vorbesc vorbe, am șuiertat atunci, căci într-adevăr sîngele mi s-a oprit a doua oară în loc. Eu vorbesc... fapte...

Ochii i-au prins atunci sclipiri de gheață și parcă i s-au micșorat. M-au măsurat cu atîta dispreț adevărat, că singur am putut să măsoz atunci distanța care se-ntindea de la unul pînă la altul, și a ieșit fără să zică un cuvînt. Numai ochii aceia parcă au exclamat: „Prieten!...” cu atît de zgust că n-am putut să nu-l simt și eu pe de-a-ntregul și să nu-mi fie atîta scîrbă de mine. Și de atunci n-a mai apărut niciodată singură, nici alături de bărbatu-său, ori de cîte ori am mai intrat în casa aceea, a bunului meu prieten Orghidan.

Dar strălucirea de trandafir alb, ale cărui petale se-nroșeau la adierea celui mai neînsemnat gînd, creștea în mine și-mi umplea sufletul de-o lumină caldă, crepusculară, și-mi îmbăta nările de parfumul puternic al gradinei după ploaie. Numai pe stradă o vedeam din cînd în cînd, învorvorîită în vestmintele ei grave și reci. Degeaba; în dosul lor simțeam caldul culorilor vii, și-l simțeam atît de puternic, că mă feream să nu-mi dezvălui prea mult lăcomia ochilor sau — Doamne, mai ales — ca gestul să n-o ia înaintea gîndului. Mă apropiam de ea încet și sfios și umilit, dar ea trecea în așa fel pe lîngă mine, dusă de apa tulbure și pestriță a trecătorilor, că orice vorbă îmi murea în gît. Alteori se suia în trăsură și atunci pulpa i se dezgolea pînă sus, strînsă parcă în ciorapul negru, întins. Prin transparența aceea negurie vedeam minunea piciorului multiplicat, ce-mi sărea neconținut în gînd, în dansul nebun, fără popas, îmi apăsa creierul, îmi întuneca mințile. Îmbinarea aceasta de negru și de trandafiri, de negru amestecat cu toată gama culorilor de trandafir, era peste puterile mele. A doua oară, cînd piciorul acela, înălțîndu-se pe scara trăsurei, se dezgoli pînă la încheietură, gîndul mi se și conturase în minte. Trebuia neapărat în după-amiaza următoare să obțin cu orice preț o întrevedere cu doamna Orghidan:

„Nu puteți, doamnă, să-mi interziceți ca să mă explic. Nu vreau decât să vă sărut ciorapul de mătase neagră. încolo nimic nu mai cer, doamnă! ”

5 Martor mi-e Dumnezeu că eram în toate mințile, când am luat această hotărîre, care mi s-a înfipt în creier ca o idee fixă. A doua zi după-amiază, la ora 4, când Orghidan era dus neapărat la Senat, stăteam înfipt dinaintea doamnei Orghidan, ca și ideea fixă din capul meu. Iritasem prin dos, fără grijă, căci servitorii mă cunoșteau cu toți și nu găseau nimic nefiresc în apariția mea pe orice scară sau sală s-ar fi întîmplat. De fapt nu întîlnii nici un servitor și lucrul acesta mă convinse că eram în voia și pe placul împrejurărilor ce sunt deasupra noastră și care cu siguranță ne cîrmuiesc toate acțiunile. Cum n-aș fi putut crede în destin, când mi se arăta de la început așa de binevoitor ?

Am ciocănit deci ușor și mi-a părut rău că n-am început să ciocănesc tare, pentru ca să iau lucrurile mai energic și mai repede; așa puteam deștepta bănuieli și provoca întrebări. Cum se și întîmplă într-adevăr. Mă prefăcui însă că n-aud și zdrîngăanii de mai multe ori clanța de alamă. Dar, minune, ușa se deschise singură; era neîncuiată și cedase de la sine: destinul era deci alături, îl simțeam intrînd odată cu mine pe ușa larg deschisă, în privirea uimită a doamnei Orghidan, care se ridicase pe jumătate pe canapeaua unde-și făcea de obicei lunga siestă.

— A, dumneata ești ?

Atît m-a întrebat și-apoi s-a întins cît era de înaltă, la loc, pe canapea. Totuși, nu mi-a scăpat o vagă rotire de fulger a ochilor, ca și când ar fi vrut la început să facă o altă mișcare și pe urmă s-a răzgîndit. A socotit că afectata nepăsare ce-mi arăta acum era o armă mai potrivită contră-mi și de aceea probabil s-a răzgîndit. Dar destinul cel bun era neconținut lîngă mine; îl auzeam rîzînd și îndemnîndu-mă să dau buzna. Eu eram însă mai cuminte decît îngerul meu. Mă bucuram numai că sufletul ei stă deschis înaintea mea și că-1 văd ca printr-un capac de sticlă de la muzeu. Zădarnic ea-și trase cu o mișcare leneșe cuvertura galbenă peste dînsa.

Facsimilul după un şpalt din *Dcna Alba*, din caro se poate deduce
cîl de importante erau revenirile asupra textului chiar pînă în prefaza
apariţiei. (Arhiva Gib I. Mihăescu, Biblioteca Academiei Române,
A. 955.)

COLECȚIA." „GÂNDIREA"

GIB. I MIHĂESCU

V E D E N I A

N U V E L E

BIBUCMTBCII';
UNIVERSITĂȚII

Ediție «CÂKTBA KOMANKAiCA», București

Coperia primei ediții (1929) a. volumului \rtlmia.

Sufletu-i se limpezea tot mai mult în ochii mei, cu tot galbenul și cu toate desemnurile acelea negre, curioase, ale cuverturei.

5 Afectai și eu nepăsare și firesc și, încîlcindu-mi ochii în arabescurile cîovorului uriaș, întins pe pîrete deasupra divanului, cum ea nu scotea nici o vorbă, îi lămurii, cu tonul cel mai natural din lume, scopul vizitei mele.

— Am venit să te sărut pe ciorapul negru!

10 Și silindu-mă să pun o regulă în mersul fără înțeles al curbilor de pe covor, rideam în gînd de uimirea pe care trebuia să i-o provoace o explicare atît de absurdă și de calmă.

15 Priveam pe covor și totuși n-o vedeam decît pe dînsa: la început, o tresărire bruscă în luminile privirilor uimite; o clipă, mai apoi, un calm tot așa de mare ca și al meu; dar atît de repede una după alta aceste schimbări, de parcă apa tîlăzuită de aruncarea unui pietroi s-ar fi potolit subit, fără tranziția aceea lentă a cercurilor de unde din ce în ce mai line, mai liniștite.

20 Și așteptam amîndoi, atît de calmi!...

Dar ea nu spunea nici un cuvînt, nu făcea nici o mișcare, nici măcar mîna n-o întindea spre clopoțelul de alarmă.

25 Și atît de mare era tăcerea care se desfăcea din corpul ei, încît mă simțeam grozav de înfiorat și nu îndrăzneam s-o turbur cu nici un cuvînt, de parcă m-aș fi trezit singur într-o biserică uriașă și sonoră, în întuneric, și aș fi pășit spăimîntat spre ieșire, de frică să nu se trezească sfinții cei groaznici de pe pîreți.

30 Vai! așa de puternică era tăcerea asta, că, spăimîntat, am ieșit din templul zeităței cu ciorapi negri.

Am ieșit rușinat și am fugit pe săli și pe scări și ea, desigur, a rîs în urmă-mi și vocea-i de cristal s-a făcut în mii de ecouri în templul tăcerii ei, ca și cum toți sfinții din biserica depărtatei copilării s-ar fi prăpădit de rîs de spaima plîpîndă de icoane și închipuiri.

35 Un an de zile am purtat în suflet culoarea fermecată. O simțeam crescînd și aprinzîndu-se în lumini sau stingîndu-se în palori îmbătătoare. Unele se nășteau pe altele, nuanțe răsăreau din nuanțe, o mie de nuanțe

dintr-una singură, ca ecoul râsului în biserica plină de coloane, de galerii și de firide. O lumină roză acoperită de-un negru transparent, ca un acoperământ de doliu sau ca un amurg, ca strălucul cărbunelui pe care se

5 întinde gangrena cenușei.

Astfel și cărbunele patimei mele oarbe orbea pe îndetele în tot acest timp, mocnea în cenușă ca mai apoi, după un an, să izbucnească în flăcări de voință și de hotărâre.

10 Am pornit iarăși spre casa blestemată. Trecuse un an întreg și încă vreo câteva săptămîni, iar în mîini aveam mînuși, trei rînduri de mînuși, care-mi deformau grozav mîna, iar în picioare purtam șoșoni, trei numere mai mari decît mi-era măsura tălpei. Erau șoșonii buni-

15 cu-meu și, ca să nu-mi iese din picioare, i-am pus peste ghete și peste galoși peste tot.

De ce m-am echipat astfel ca un oplit spartan sau, și mai nimerit, ca un cavaler din timpul războiului celor două roze, n-aș fi putut răspunde de la început decît

20 vag, foarte vag. Gîndul cel mare îmi surîsesse el de mult în nopți de insomnie, de dorință neîmplinită, de patimă, de gelozie și de ură. Dar de ce tocmai acum, în noaptea asta, cu vînt mare, bubuitoare și cald, de se auzea[ul] și-n miez de noapte strașinile curgînd de zăpa-

25 dă topită, venise împlinirea lui?

Poate pentru că de acasă nu putea să mă vadă nimeni, căci îmi învoisem servitorii la bal mascat. Era mare bal mascat, exact la crucișul dintre străzile cartierului meu și-al lui. Mă gîndisem desigur și la

30 asta; așa împopoțonat cum eram, cu haine de apăș și doar ochii sclipînd în întunericul dintre bordul pălăriei pleoștite și fularul cărămiziu ridicat pînă la rădăcina nasului, toată lumea m-ar fi luat drept un dansator întîrziat — pînă acolo — și unul obosit înainte de

35 vreme, de-acolo înainte.

Alături de mine mergea acelaș destin binevoitor și acest lucru era explicația cea mare a hotărîrii mele subite. Am intrat amîndoi pe poarta larg deschisă, am ocolit amîndoi spre ușa de serviciu și am încercat —

40 sfîtuindu-ne ușor, în limbajul gîndului — *passe-partout*-vX sistematic, lucrat de mult de un răposat meșter

neamț; amîndoi invizibili și amîndoi învăluiți și îmbol-diți de mîngîierile vîntului bubuitoare și cald. Ușa de serviciu a cedat repede, repede; am înc'uiat-o la loc pe

5 dinăuntru, pentru că *passe-partout*-ul era într-adevăr strașnic. Am intrat pe urmă în closet și am ridicat cîrligele la fereastră. Precauțiunea asta mi-a șoptit destinul s-o iau, căci în planurile mele de la început n-avea nici un rost, cum n-a avut nici la urmă. O si-

10 guranță mai mult nu strica totuși! Pe urmă m-am aruncat zglobiu pe scară, eu și cu Doamne-ajută, care mă îmboldea voios din urmă. Cum mă așteptasem, casa era deșartă: servitorimea, desigur, țopăia toată la marele bal mascat.

Mergeam cu pas sigur, stîns de cauciucul șoșonului, spre ușa lui. O știam în capul coridorului. În dreptul odăii ei m-am oprit ca să sărut clanța de aramă. Dar atunci m-am simțit încheștat între două brațe de fier; și în ceafă, cu toată grosimea fularului, am simțit încălzindu-mă un răsufu umed ca de vacă și gîfîitor.

20 Am auzit apoi surda amenințare:

— Tîlharule, de data asta n-ai să-mi scapi!...

Și pe urmă, apropiindu-mi cu puteri teribile coatele pe la spate:

— Te așteptam... te așteptam de mult, canalie, și iacă ... d-asta am dat drumul la servitori.

25

Am înghețat. Mă aștepta de mult? De cînd? De-un an? Atunci destinul acela care mă-mpinsese înapoi era înțales cu el! Căci acum, cînd își bătuse astfel joc de mine, nu mai putea fi nici o îndoială că într-adevăr mă însoțise înapoi!

30

în brațele voinice care mă strîngeau tot mai dureros eram un sloi de gheață. Scîncii ca un copil, pe care mumă-sa îl prinde escaladînd în cămara cu dulcetu-

— Dionisie!...

35 — A...

Atîta auzii. Ca un scrișnet de uimire. Ca o uimire mai mare chiar decît a mea. Ce „aa!” sugrumat și groaznic! Ca o sforăială de strangulat! Pe urmă fusei întors de brațele puternice și fularul îmi fu smuls de

40 pe față. Se făcu lumină.

— Marius, tu ? *Și tu ?* Dar ce cauți, pentru numele lui Dumnezeu...

— Atunci așteptai pe altcineva?

— Spune, spune, de ce ai venit în costumul ăsta

5 și de ce ai vrut să intri la Ariana?

— Servitorii mei au plecat la bal mascat ca și ai tăi, i-am răspuns. Și mi-a venit atunci să mă maschez și eu și să merg la bal mascat.

— La un bal mascat unde se duc servitorii ?

10 — La un bal mascat unde se duc servitorii! i-am răspuns ca un ecou. Nebunie subită de om singur! De om *singur* / am strigat rîzînd, dar privindu-1 amenințător.

Dar îndată am scoborît vocea ca să-l liniștesc. Așa

15 mi se dicta din fundul conștiinței, unde bunul destin, pe care pe nedrept îl bănuisem o clipă, se așezase comod ca pe un scaun și-mi șușotea să n-am nici o grijă. „Totul merge strună”... îmi șușotea.

Am continuat deci pe tonul cel mai liniștit din lume:

20 — ...cînd am ajuns la ușa balului, o rușine fără de samăn m-a cuprins. Mi s-a părut că am fost descoperit prin transparența fularului, chiar am auzit un strigăt din fundul sălii, mi s-a părut că am fost strigat chiar de Ilina, servitoarea mea, care venea țopăind spre mine... am fugit atunci înspăimîntat și am pornit spre

25 casă. Pe drum mi-am adus aminte de voi și m-am gîndit să vă fac puțin să rîdeți. De un an n-am mai călcat în casa voastră și apariția aceasta a mea insolită, la o oră...

30 Uimirea lui nu era însă potolită decît foarte puțin. Bine, așa să fi fost! Dar pentru ce m-am oprit la ușa Arianei?

— ...M-am oprit întîi la nevastă-ta... continuai liniștit, nelăsîndu-i timpul vreunei întrebări, deși în

35 momentul cînd am început aceste din urmă vorbe nu știam cîtuși de puțin cum aveam să termin, jur pe toți Dumnezeii' și pe toți dracii, că, în toate momentele astea, atunci cînd pronunțam o vorbă, habar ri-aveam de vorba ce trebuia să urmeze! Ochii mi se opriseră

40 pe mîna aceea osoasă, pe care o ținea neconținut în buzunar; ...cum spun, dintr-un motiv, am socotit eu,

destul de însemnat... Pentru ca apariția mea să aibă un și mai puternic efect! Începînd cu tine, lucrurile s-ar fi demascat de la început și gluma ar fi fost proastă... M-am aplecat să văd prin gaura cheii dacă e lumină...

Mi se părea că mîna lui pătrunsese și mai adînc în buzunarul care se rotunji îngrijorător.

— Nu ți se pare că gluma e cam nesărată ? răsună vocea lui uscată, la fel de uscată ca și mîna aceea care se încleștase în buzunar... Și că putea să-ți fie fatală?

10 Accentul acela grozav de sincer și naiv al vocii mele de totdeauna cred că m-a salvat.

— Fatală? de ce? strigai... Mi-aș fi smuls fularul la timp în caz de pericol ș-apoi n-aș fi împins eu lucrurile tocmai prea departe. Așa, o simplă glumă! Iar

15 că ar fi nesărată, nu m'am gîndit deloc. De-un an de zile nu ne-am văzut decît foarte vag, de departe, pe stradă. Și-n tot acest timp n-ați avut grijă să vă abateți cîțiva pași ca să întrebați: ce-o mai face vechiul nostru prieten?... O mai fi trăind? A murit?... A înnebunit?...

20 Spuneam toate aceste cuvinte cu o iuțeală fără de seamăn, dam cu ele unele peste altele, aproape le ți-pam și ochii mi se scurseră pe ghemotocul mișcător ce-l făcea pe pantalon forma degetelor din buzunar. Sim-țeam că mă înec și nu mai găseam nici un cuvînt, cînd

25 văzui deodată mîna în aer și slobodă... da, da, mîna dreaptă, cu cealaltă făceau două. Simții singele luînd iarăși drumul prin vine și cuvintele dădură din nou buzna în gît. Dar nu mai fu nevoie de ele. Căci mă pofti în odaia Arianei, scuzîndu-se și pomenindu-mi

30 de o mie și una de necazuri ale lui. Ne așezarăm față în față pe scaune; Ariana plecase la țară chiar în seara aceea.

Tot timpul cît îmi vorbi, eu privii la patul de lemn trandafiriu, de sub macatul roșu al căruia dantela spu-

35 moasă a cearcafului își lasă greu colțurile spre podele, închipuirea dădea la o parte macatul și-n albul de zăpadă vedeam tolănit corpul greu de marmură trandafirie. Îl vedeam zvîrcolindu-se în așteptarea dezlăn-țuirii cotidiene a patimei nerăbdătoare, ridicînd cu el

40 ojnătul așternutului; îngropîndu-se în el ca-n giulgiul fără margini al sațului nepotolit. Răspundeam cu zîm-

bete și cu monosilabe de mirare, de uimire și de între-
bare convorbitorului meu, în vreme ce în gându-mi
lua relief din ce în ce mai puternic, se solidifica tăios
ca un cristal, o singură idee: că niciodată nu-mi va fi
5 dat să-mi îmbăt ochii dinaintea misterului acelu tran-
dafiriu intens și totuși nedefinit, acelu flux și reflux
de roșu, de galben și de portocaliu, făcându-se și desfă-
cându-se în ritm de clipe, venind și fugind ca umbra
și ca lumina, alungându-se și îngînându-se ca noaptea
10 cu ziua, în întreită îmbinare și totuși într-o singură nu-
anță infinită și arzătoare, de care ochii acestui aprig
vigil se îmbată zilnic, lacom și zgîrcit și sălbatec. În fieca-
re zi martor minunei antice: metamorfoza unui trandafir
în corp și sînge omenesc și-a ființei omenești în floarea cea
15 mai mîrîdră și mai rîzătoare: martor stupid, păzitor imbec-
cil al unei comori pentru el inutilă. Și totuși acum nu
mai ține mîna-n buzunar, mîinile-i sunt libere și gesti-
culează în aer zburdalnice ca niște fluturi, bucuroase și
ele că pot sta o clipă departe de arma păzitoare. Și-n
20 casă nu e nimeni, e tăcere de moarte, și-n sufletul
lui Orghidan de asemenea nu e *nimeni*, a zburat și cel
din urmă pui de îndoială. Vorbește și vorbește. Vorbele
îi curg domoale, ca o apă pe care o vezi curgînd într-u-
na, adîncă, grea, cu sforuri. E atît de grea că mă înă-
25 bușe și, instinctiv, ca pentru apărare, mîna mea apucă
tremurătoare tăiușul grozav din ruptura căptușelii.[^]
Mă ridic, prefăcîndu-mă scuturat de-o tasă bruscă,
pe care vreau s-o scuipe, în găleata cu apă murdară din
dosul lui... Mă opresc în spate-i și, prin oglinda lavoar-
30 ului, văd mîna lui care se înfigea adineori în buzunar,
ca și-n sufletul meu, bătînd acum nepăsătoare tamburul
pe plușul micului birou trandafiriu de alături.

Ridic și lovesc: una, două, trei, patru... Cuțitașul
intră foarte ușor, dar iese foarte greu, parcă inima lui
35 sau plămîinii sau splina sau cine știe ce de acolo, dinăun-
tru, se strînge să-l oprească astupaș tăieturei omoritoare.
Și puterea asta de ventuză mă îngrozește. El și-a lăsat
spatele pe spetează; apoi a căzut pe podele.

I-am văzut mîna, desfăcîndu-se nătîng, ca o cara-
40 catiță, vrînd să se întindă pînă la buzunarul acela...
degeaba, nu mai poate ajunge acolo!

— Nu te mai osteni degeaba, Orghidan, nu vezi
că s-a zgîrcit? Lasă-mă, amicul meu, să-ți scot cuțitul
din spinare. Trebuie să te doară cumplit, dragul meu
5 prieten! Iartă-mă, eu n-am vrut, dar trandafirul a
fost mai tare, misterul, metamorfoza...

I-am smuls cuțitașul și rana vicleană dedesubt a
fișnit spre mine ca un sifon cu sînge:

— Rana ta vrea să mă însemneze, Orghidan...
Ține cu tine! Lasă, prietene, nu mai bolborosi și nu
10 mai holba ochii rugători spre mine, nu vezi cum te
doare, sărmanule... nu vezi cum te doare?... haide,
să sfîrșim odată! De ce te uiți îngrozit cum îți caut
inima? Să sfîrșim odată, dragul meu, e prea cumplită
durerea...

Cînd m-am ridicat de pe dînsul, mi se părea că mă
ridic de pe o femeie, atît de mult îmi aprinsese sim-
țurile roșul și caldul și zbaterea aceea; din părete mă
privea tulpure și crunt un alt Orghidan—sau poate
20 același — ca și cum sufletul lui izbit de ultimul cuțit
sărise din inimă și se proiectase pe păreți. Am răcnit
o dată și-am aruncat briceagul infect cu plasele de ti-
nichea... m-am așternut la fugă cu șoșonii mei greoi
și uriași; care lăsau urme false... M-am prăvălit pe
scara care gemu sub furia goanei mele. Mi s-a părut că
25 toată geme, scîrție din încheieturi, se mișcă; și-ndărătul
meu unde nu mai îndrăzneam să mă uit, mi s-a părut
că s-a pornit un huruit grozav și uniform, de parcă
toată casa ar fi fost o moară care se pune în mișcare,
ca să mă prindă în angrenajul mașinărilor ei zdrobi-
30 toare. Cînd am atins, cu sufletul la gură, ultimele
trepte, am auzit distinct sufletul celălalt, al lui Orghi-
dan, desprinzîndu-se din cui și rostogolindu-se dintr-un
colț într-altul al ramei, cu zgomotul lui de tablou greu,
pe scări, după mine. Cum am descuiat ușa și cum am
35 repezit-o înapoi, cu atîta putere de s-a clătinat în
fițini, n-aș putea să prețuiesc în timp...

Am luat-o agale pe drumul răcoros al nopții, sub
clipirile înviorătoare ale Orionului cu atîția' ochi.
Mergeam în sens invers față de locuința mea și tipăream
40 urme mai adînci în zăpadă. Apoi m-am întors spre
balul mascat. Acolo, la intrare, erau atîtea urme de

pași de toate chipurile și mărimile, că liniștit, în dosul
unei trăsuri, mi-am desfăcut șoșonii și i-am aruncat
în canal. La fel am făcut și cu mănușile mari de dea-
supra. Și-n sfârșit, lăsând înapoia-mi urme noi, am plecat
5 spre casă cu tihnă în suflet, cu cîntecul strașinilor în
urechi... Căci se topea zăpada și topea orice urmă,
chiar și pe cele false... și orice bănuielei.

Mi-am reamintit de poetul Ibycus și de corbii
sau cucorii lui și am zîmbit în fundul inimei mele.
10 Mi-am amintit apoi de tablourile acelea trădătoare din
romanele cu patru mii de fascicule și am zîmbit la
fel. Și am privit la soția mea – la frumoasa mea soție
Ariana, pe care același destin bun, ce-mi condusesese
gîndul, pașii și mîna, cu atîta siguranță, în împrejurările
15 trecute, mi-o adusese alături – și am întrebat-o cu
ochii: „Oare crezi că ai să mă descoperi cu mijloace
așa de copilărești? Nu știi că El îmi conduce gîndul,
pașii și mîna?”

Ea a pregătit odaia noastră nupțială chiar în fostul
20 ei iatac, în camera asasinatului. Dar ce odaie a făcut
acum! Nici nu mai cunoșteai vechea încăpere a
soției lui Orghidan! Totul era în lemn de trandafir,
iar tapetele noi aruncau acum văpăi și palori trandafirii
peste tot. Se poate închipui cît am contribuit și eu la
25 acest decor îmbătător! Intrași parcă într-o seră de tran-
dafiri, așa te înșelau culorile, desemnurile de pe pereți
și cuprinsul cadrelor. Iar în afară de esența de tranda-
fir, nici un parfum nu mai avea îngăduință peste pragul
acesta. într-un astfel de decor, Ariana părea mai mult
30 ca oricînd zîna rozelor. Doar părul negru-albăstriu mai
distona puțin cu ideea pe care poate să și-o facă cineva
de zeița minunatei flori! Dar era de ajuns să-ți amin-
tești de trandafirii negri – acele rarități descoperite nu
știi de ce învățat, undeva, peste hotare și mări – ca toc-
mai 35 mai părul greu, negru bătînd în albăstriu, să-ți între-
gească pînă la deplin înțelegerea celei mai frumoase
flori de pe pămînt. încolo, era de ajuns ca să apeși cu
un deget pe pielea albă, strălucitoare, ca îndată să
40 apară o petală albă-gălbuie, care să se prefacă îndată
apoi într-una de trandafir roșu-întunecat, ca vinurile

acelea fără preț, care te îmbată numai cu sîngele
culorii! Căci aproape într-o continuă stare de beție
stăteam de față – Dumnezeu, eu de astă dată și
totdeauna de acum înainte! – la metamorfozarea
5 acestei nimfe în floare, petală cu petală, sărut cu sărut.
Ea mă privea uneori uimită de extazul în care cădeam
dinaintea divinului mister. Alteori o înspăimîntam.
Dar îndată spaima i se risipea din ochi și brațele ei mă
strîngeau cu putere, recunoscătoare patimei fără mar-
10 gini, ce se revărsa din inima-mi alcoolizată spre dînsa!
Oare îi dăduse vreodată Orghidan dovada unei iubiri
atît de sălbatece? Știam eu, singură va desprinde ta-
bloul din cui, unicul obiect pe care cu încăpăținare
acerbă s-a luptat să-1 păstreze din toate lucrurile vechi
15 în odaia trandafirului, și-1 va arunca tocmai în fundul
podului.

Corbii lui Ibycus! (Nu știi de ce prefer „corbii”,
cucoarelor din legendă!) Ea poate crede că tabloul
mă va face să vorbesc odată, să-mi strig singur crima,
20 ca acele roluri din tragediile proaste, sau că mă va
surprinde vorbind cu tabloul mut ca-n baladele clasice
sau, în sfârșit, că voi sări cu pumnalul să-i scot ochii
sfredelitori, bieții ochi pictați, puși în așa fel în ovalul
lor, ca să te urmărească ori cum te-ai mișca în
25 odaie.

Romantism explicabil și iertat la o femeie cu o
piele atît de catifelată, cu genunchii așa de înalți,
cu coapse atît de moleșitoare, cu un căpșor al cărui
contrast brusc între negrul pieptănăturii și albul de
30 lapte al feței îți taie în două lumina ochilor, a sufletu-
lui și a gîndului și te aruncă netrebnic și neînsuflețit la
picioarele de gazelă.

O, n-aduceam niciodată vorba de el! Tabloul cu
ochii neastîmpărați ar fi tresărit de bucurie și Orghi-
danul de vopseli ar li strigat de biruință. Dar cu ochii
35 îi spuneam orișice. Și o vedeam cum înțelege încetul
cu încetul și cum îmi dă dreptate și cum privirea ei nu
mai cată după fiecare spasm, după fiecare îmbrățișare
– la început chiar după fiecare sărutare – la bălța
40 umbră a răposatului. încetul cu încetul, și, scumpul
meu prieten, îți vei lua în curînd locul de onoare în

podul încăpător, păstrător a toate ca sacul fără fund al tradiției. Și acolo poți să aștepți pînă om veni să întredeschidem traista amintirilor!

5 Doamne, ce era să fac! Fără să-mi dau seama, pă-
șeam spre ea hotărît ca să-i strig: „Ha! aruncă odată
cîrpa asta încadrată! Nu vezi că nu-ți *mai* folosește
la nimic? Doamne, apără!” Așa aveam de gînd să-i
10 strig, cuvînt cu cuvînt. Căci intrînd nesimțit prin ușa
crăpată, am surprins-o Vorbînd cu tabloul, *tare*,
Dumnezeule, — așa cum gîndea ea să mă surprindă
pe mine — și plîngînd:

— încă puțin! îi spunea... Și totul se va sfîrși...
în curînd!...

15 Ei, nu! dar asta era foieleton curat, fasciculă proastă!
Ea se-ntoarse și mă privi lung și speriată. îmi venea
să rîd, îi dejucasem toate planurile. O femeie care vor-
bește tare, cu tablourile de pe pereți, crede că mă va
descoperi pe mine. Haida de!

20 îi spuneam toate acestea cu violență și negreșit
cu ochii. Și ea tremura zdrobită. Petalele roșii apărură
în obraji și-n locul văduvei lui Orghidan apăru iar zîna
trandafirilor. îi spusei cu blîndețe, de astă dată desigur
cu voce tare:

25 — Ce sunt copilăriile astea, Ariana? Ce spunei
acestui tablou? Nu înțelegi că am și eu un biet suflet
pentru a mă cruța de gînduri grele și nepermise la adresa
unui mort venerabil? îți spun astea pentru respectul
lui și pentru iubirea mea.

30 Pe cristalul ochilor i se zbiciră lacrimi. Mă-nfuriai.
— Pentru că văd că l-ai iubit și-l iubești încă pe el,
numai pe el...

în sfîrșit, într-un chip sau într-altul, strigasem
ce-aveam pe suflet!

35 — De ce te superi? îmi șopti. în loc să mă ajuți...
Căci răzbunîndu-l pe el, răzbun pe *soț*, te răzbun pe
tine contra uzurpatorului eventual...

— • Să te ajut?... să mă lovesc?... pentru a răzbuna
entități și noțiuni.

40 „...Pff... îmi bat joc de astfel de concepții!”...
bîguiam în mine, în vreme ce privirea mea, pătrunsă

prin micul punct negru din mijlocul irisului, îi cerceta
cu puteri de rază electrică cele mai mici ascunzișuri
de pe retină.

5 —... Eu am rămas totdeauna alături de soț, mă asi-
gura ea continuîndu-și micul discurs, pentru că eu sunt
una din puținele de demult.

îmi venea să rîd cu poftă mare de această pretenție
absurdă. „Ei și? Dacă ești una din cele de mult? închisei
ochii și auzul: aflasem tot ce trebuia să aflu. Va să
10 zică așa avea să meargă răzbunarea: mă va aduce să-mi
dau singur lovitura de grație, după ce mă va fi con-
vins că... (habar n-am ce trebuia să mă convingă...) că
ideea de soț trebuie răzbunată... și că pînă atunci
mai e puțin. Cum a socotit ea?... Ce-a vrut ea să în-
15 teleagă? Adică e ușor de văzut ce-a vrut ea să înțe-
leagă! Dar cum? Prin ce mijloace, prin ce rafinament
feminin...”

îmi venea să rîd cu hohote și să-i strig în față:
„Așteaptă mult și bine pînă o să mă convingi... cu
20 *ideea* de soț... auzi? *ideea* de soț...”

Și era cît p-aci să-i strig astfel, dacă nu m-aș fi
trezit brusc, la un centimetru de cea mai înfiorătoare
prăpastie. Ochii și zîmbetul ei străluceau de răutate.
Mi se părea că nici n-o mai cunosc. Cu astfel de lațuri
25 viclean răsucite și teoretice credea că mă va face să
scap, în focul disputei, cuvîntul de care tremur, al
destăinuiri! Și ce departe mă dusesese vorba-i, și ce
adîncit mă trezii în ițele acestei încurcate șiretenii!
Cînd isprăvi de spus, mi se păru o păianjeniță obosită
30 de prea marea muncă depusă în ziua aceea; musca
a fost prea grea și a scăpat. Dar nu părea descurajată;
își strîngea răbdătoare pînzele zdrențuite, pentru a le
desfășura din nou, ademenitoare și cleioase. Acum
începui să tremur de-adevărat.

35 Brațele ei mă cuprinseseră îndată ca pe-o pradă și că-
zui sub dulcea ei povară, în vreme ce peste umăru-i
ochi-mi clipiră îngroziți la rînjetul chipului din cui.
îmi fu scîrbă de nemernicul tablou care rînjea la des-
friul nevesti-sii, numai pentru a-și vedea răzbunarea
40 împlinită.

Fusei gata să-i strig în urechea mică și roză orbirea, dragostea asta stupidă pentru o pînză prost pictată, care-și mai bate și joc de amîndoi, pe deasupra. Dar mă cutremuram din nou la timp. Oh, tabloul și femeia

5

asta or să mă scoată din minți!
Sub mîngîierile ei diavolești, devenii și eu la fel de diabolic. Îi jurai cu un cinism care-mi readuse în suflet tot curajul, că o voi ajuta la răzbunare. Ea mă sărută cu un avînt și cu o patimă fără pereche și apoi,

10

deodată, izbucni într-un plîns groaznic.
Și printre lacrimi îmi destănuie lucruri de necrezut:
– Baldovin l-a ucis! Acum pot să-ti încredințez totul...

15

Holbai niște ochi de adevărată moluscă. Baldovin, prietenul meu și al lui Orghidan! ?!

– ... el mă iubea încă de pe timpul cînd nu luasem pe Orghidan. Amîndoi s-au întîlnit, fatal... Și de atunci am văzut în sufletele lor aceeași ură rece de oțel...

20

Nu știu dacă ai văzut ura asta ? Eu am văzut-o de multe ori pe fețele omenеști. Nu numai ochii, dar întreaga figură ia culoarea lividă a oțelului. E o culoare mată, cu sclipiri de gheață. Parcă mocnește ceva acolo, în adînc... și se-nvinețește, se-nvinețește... O, e groaznic ! Am ales dintre amîndoi pe Orghidan, pentru că în ochii lui culoarea asta a fost mai puțin pronunțată.

25

Aci ea tăcu, lăsîndu-se pe aripa zîmbetului, în trecut...

30

– Eram curioasă să știu... dacă, lăsînd pe Baldovin, culoarea din ochii lui putea deveni și mai groaznică; dacă asprul acela metalic putea să se facă și mai aspru și mai metalic. Vai, așa a și fost! Pînă unde nu se poate ajunge pe această lume și unde se poate opri gama infinită a vibrațiilor care dau nuanțele ? Am iubit mult pe Orghidan, deși am înțeles că, alegînd pe Baldovin, în ochii soțului meu, dimpotrivă, culoarea oțelului s-ar fi stîns încetul cu încetul. Pe cînd, cum spun, întunerecul din sufletul lui Baldovin creștea de temut. Atît de mare era bezna din juru-i, că bojbăia ziua-namiază mare, cînd eu eram de față: în sfîrșit mă distrau mult, ce zic, mă desfătau grozav toate aerele toate gesturile, toate stîngăciile lui... și-n ochi îi vedeam

40

întipăririndu-se tot mai adînc crima. Ce să-ți mai spun ? într-o noapte a alunecat spre dormitorul meu... Orghidan a prins de veste, alarmat de violența apelurilor pe care le dădeam în noapte cu soneria ... De atunci între ei prăpastia a rămas cu totul fără fund... De atunci îl aștepta în fiecare seară. Știa că are să se întoarcă... Și s-a întors... și-a fost mai tare... parcă-l văd muiat tot în oțel...

5

Și tăcu, ca să urmărească închipuirea fioroasă, turnată în metal, alunecînd în noaptea albastră, misterioasă ca umbra regelui shakespearean, apărînd dintre panourile zugrăvite cu lespezi de castel. Iar eu mi-adusei aminte de șoșonii mei strămosești, de mînușile uriașe și de briceagul cu prăsele de tinichea, furnizat de la un negustor de camelotă.

10

De ce n-ai spus toate astea judecătorului ? o întrebai.

15

– Le-am spus. A cercetat. Urmele au fost însă dubioase. Nu s-au potrivit măsurile. Probabil se deghizase. A scăpat. Atunci m-am gîndit la o răzbunare mai puțin groaznică. Și tu trebuie să-mi dai ajutorul.

20

– Ce să fac ?

– Să-l trimeti... după Orghidan.

— ?

25

– Cînd el va veni la mine, mîine noapte.

— ?

– Sau dacă nu atunci, într-una din nopțile următoare. Mi-ești soț. Pentru tine nu există pedeapsă.

– De unde știi că va veni ?

30

– I-am surîs.

– Așa-i surîdeai și înainte ?

– O, înainte de tot... la început.

– Și asta ar fi pedeapsa cea ușoară ?

35

– Mi-ar fi plăcut mai mult să trăiască între gratii... toată viața între gratii de fier... și noi să mergem să-l vedem!

Privii triumfător la tablou. Omul din cui se uita acum la mine vădit încurcat. Zîmbetul îi încremenise pe buze și părea că nici el nu mai știe dacă trebuie să mai zîmbească sau să se îngrozească. A trebuit să fac eforturi mari ca să nu izbucnesc în veselie pros-

40

tească și trădătoare. Umerii mi-erău acum liberi de apăsarea ce-i strivea la cea mai mică mișcare. Pe fața Arianei era lumină multă și potol. Parcă se liberase și ea de greutate mare. O clipă numai m-am îndoit de povestea ei, dar întorcându-mi iarăși ochii la mortul din cui, am făcut îndată asemănarea între uimirea lui de acum și uimirea de atunci:

„Marius, tu? Și tu?... dar ce cauți pentru numele lui Dumnezeu?” Baldovin! Sărmanule Baldovin! Tu erai tîlharul așteptat atunci.

Nu mă mai putui stăpîni: și rîsei cu atîta putere în nasul tabloului, că Ariana tresări:

— De ce rîzi? Ce găsești de rîs?...

Nu-i putui suporta privirea grea ce căzu asupra-mi. — Pentru că, îi spusei îndată, cu ochii în pămînt, mă fac forte să răpun pe Baldovin *viu* și înarmat, cum cu siguranță se va găsi în noaptea aceea. Și pe urmă voi chema pe judele instructor. La unu noaptea, înarmat, în casa noastră... îți închipui ce dovadă de vinovăție ne va furniza... ? Dar haide să ne sfătuim...

• — Da, da, să ne sfătuim ! O, de-ai putea izbuti asta...

O! voi izbuti desigur... Simțeam puterile înzecindu-mi-se, căci eu eram acum *urmăritorul*...

Gîndul meu rîdea acum în hohote și era de-o zburdălnicie fără seamăn. „Ha! Ha! striga, cu toată puterea lui mută. Ha, ha! ha! corbii lui Ibycus... privește corbii lui Ibycus!” Și arătam de sub masă cu degetul în tavan și dam cu tifla închipuirii spre sărmanul mort...

Iar el, în lumina crescîndă a amurgului, învinețise de ciudă, iar ochii lucioși, de ulei, se căscaseră într-a-tît de uimire și de necaz, că erau aidoma de mari și de sticloși cu cei din noaptea ceea. Și nici un fior nu simțeam pe șira spinărei.

O nedumerire se lăsă ca o părere de plumb în sufletul meu și, privind cu scîrbă pictura din părete, întrebai pe Ariana:

— Bine, dacă el putea să urască mai mult, desigur că și iubea mai mult. De ce nu l-ai ales pe el, pe Baldovin, și-ai ales pe acest...?

„.... pe-acest otrep, această cîrpă de bucătărie”, completeai în gînd, contemplîndu-i barba pătrată și rară și galbenă-fadă, de care cu drag l-aș fi luat să-l scutur puțin, ca pe-un popă beat.

i Cînd pusei această întrebare era într-amurg. Poate în noaptea ce avea să urmeze venea Baldovin. Stăteam pe un fotoliu scund și încăpător, cu un picior sub mine și cu altul legănîndu-l, cît îmi îngăduia unghiul genunchiului, ca pe-un pendul. Ea stătea în pat, pe brînci, cu pumnii strînși sub bărbie. Era mîncată de tot de întunerec și nu i se vedeau decît fața și ochii; fața părea că acum ia naștere din cununa părului, care se făcuse una cu întunerecul odăii.

io O întrebasem nepăsător, jucîndu-mă cu piciorul și privind pe deasupra-i, prin fereastra mare, larg deschisă, văpaia de aramă a lunii, ce inunda cerul din culisa răsăritului. Acolo, departe, dincolo de tremurarea asta roșiatică, o stea se zbătea înfricoșată de parcă noaptea ar fi arătat-o deodată goală vederii tuturor și n-o lasă să se ascundă.

15 Am plecat îndată privirea sub puterea ochilor ce mă sfredeleau în negură. I-am văzut negri-aprinși pe ovalul nehotărît de figură, ca al aparițiilor supranaturale, cînd se plămădesc sub voința tulburătoare de morți a magilor.

25 îmi răspundea înfiorător la întrebarea mea nesăbuită tăcerea de moarte. Viața era departe și se auzea în huietul depărtat al trăsurilor. întorsei ochii a spaimă spre tabloul pe care înserarea îl descompusese. El exista însă în cele mai mici amănunte pentru cugetul meu și mă fixa cu aceeași ardoare, ca și ochii cari spuneau din pat.

30 Mă simții prins între aceste două staffii care creșteau spre mine. Puțin n-a trebuit să strig; mîna s-a întins tremurătoare la butonul electric și lumină s-a făcut. I-am văzut la locul lor: o femeie și un tablou, o biată pictură proastă. Vedeniile nopții dispăruseră. Ariana mă privea nedumerită.

40 — Da, da, din cele ce mi-ai spus rezultă iubirea nemărginită a lui Baldovin. Ce te miră ? Unul care a ajuns pînă la omor, gîndește-te...

Ea încă mă privea neînțelegătoare:
 — E un criminal, poate vrei să răspunzi? Dar înainte de a fi, de a ajunge acolo? Și acum chiar? Sau acum, cu atât mai mult. A ucis pentru tine, pentru tine
 5 a săvârșit o măreață grozăvie!
 Privii pe furie la tabloul căruia îi râdeau ochii de viezure. Tresării speriat: vorbisem prea mult. Dar îmi adusei aminte că aveam tot dreptul să pretind soției mele ca să-mi lămurească și cele mai din ascuns gânduri și intenții, fie c-au ținut din *[sic]* trecut, fie că
 10 privesc doar viitorul. Și-apoi întorsătura cu Baldovin avea și partea ei neplăcută; într-adevăr, ce însemna acel: „Am ales pe Orghidan... pentru că în ochii lui culoarea geloziei a avut mai puțină tărie...” Dumnezeule,
 15 pe cine aveam în fața mea?
 — Te-a iubit, te-a iubit mai mult decât Orghidan, continuai, cu toată inversunarea ca să mă lămuresc. Dacă acela își apăra onoarea, acesta în orice caz își căuta iubirea... cu orice preț, cu orice sacrificiu. As-
 20 cultă-mă pe mine: eu cred că el te-a iubit incomparabil mai mult. De ce nu i-ai răspuns la fel!
 Ea continuă încă bună bucată de vreme să nu-mi răspundă și asta îmi zburli trăsăturile a spaimă. Coborîi toată figura de sub raza ochilor ei, liniștiți și
 25 scormonitori. Pe urmă, în sfârșit, îmi răspunse:
 — Foarte simplu, pentru că eu nu-l iubeam deloc, nu simțeam nimic pentru dînsul afară decît... în sfârșit pentru că mi-era nesuferit... Ah...
 Acest „ah” nervos, care i se smulsese parcă singur
 30 din inimă, mă asigură, mai mult decît orice, cît de nesuferit, într-adevăr, trebuie să-i fi fost Baldovin!
 — A... nu-l iubeai?...
 La aceasta, într-adevăr, nu mă gîndisem. într-adevăr, trebuia să iubească și ea. Doamne, era așa de
 35 simplu! Și atunci, automat, în mintea mea se rotunji, singeroasă ca roșul soarelui în apusurile de iarnă, întrebarea cea nouă și cea nemaipomenită de îmbolditoare, care-mi aprinse vinele zvicninde ale tîmplelor și-mi umplu de tot capul de sînge:
 40 —Dar eu... dar pe mine?...

I
I
H
•
I
I
I
H
H
•
B
m
•
I
•
• i
•!

I
9

I
i

I

Tabloul râdea; mi se părea că-i văd vârful dinților apărînd dintre cele două buze de ieftin carmin.
 Dar ceea ce era mai teribil era că nici o groază nu mai întuneca acum lumina rece de iarnă ce mi se
 5 aprinsese sub frunte. Avusei totuși stăpînirea de mine, să întreb pieziș...
 — Ariana, dar dacă eu l-aș fi ucis?... admitem o ipoteză... dacă eu l-aș fi ucis, te-ai răzbuna tot astfel?...
 — Hm, ce idee!... îmi răspunse ea repede și dădu
 10 din umeri, privind în altă parte, ca la auzul unei absurdități.
 Orghidan se strîmba de rîs, deși ținea acum buzele strînse. Și ochii parcă-i clipeau, din cauza luminei ce-l plesnea drept în ei; clipeau de rîs...
 15 „E-hei, boierule! i-am zis printre dinți, aici se joacă o carte mare”.
 Dar el râdea înainte, sigur de favoarea norocului. Veselia aceasta de lucru mort îmi înțepa pînă la sînge amorul propriu.
 20 — Ariana, o părere, o simplă presupunere... Aici ar fi dovada iubirii adevărate...
 — Lasă-mă cu prostiile tale...
 Atunci, cu zvicneli mari de umbre întinse, cocorii lui Ibycus se lăsară pe aripile lor trădătoare. Ce-mi
 25 păsa acum de păsările acestea, cu țipete lungi și speriete, care-mi intrau șiraguri lungi drept în ochi, ca două sulite sfișietoare? în mintea mea, dinaintea ochilor mei, reîncepea misterul anticei metamorfoze. Vedeam, petală cu petală, înnăscîndu-se trandafirul
 30 de foc. Acolo, în mijlocul acestor petale, erau staminele și ovarele, era cheia misterului. Acolo, în necunoscutul acela parfumat, vroiam să mă trezesc, să mă simt, să văd, să înțeleg.
 — Ariana, eu l-am ucis!...
 35 Am strigat cu atîta putere, că am îngălbenit singur de îndrăzneala mea. Picioarele mi s-au clătinat, mi s-au îndoit slabe și moi și sub ele s-a crăpat prăpastia cea grozavă, pe care abia de îndrăzneam numai s-o întrevăd pînă atunci. Am închis ochii și am așteptat, livid și tremurător; în urechi vijîia un vînt teribil.

Mi s-a părut că e vîntul cel cald din noaptea aceea caldă și şuierătoare, ca singele cînd gîlgîie. Nu vedeam; dar simțeam privirile negre, înțepîndu-mă ca acele. Ca la un cuvînt de blestem, floarea se preschimbase brusc, își revenise în om și-n fiară. Și acum mă adulmeca, rînjind de plăcere; prada se arăta succulentă. Mă izbi în piept mînia. Cum, nu mai pot ride?... Cum, tremurătura asta de vechitură gelatinoasă trebuie să mă dea de gol mai rău decît o vorbă aruncată

10

metalic, ca trîmbița în patru vînturi?
— încerci un joc urît, dragul meu, și prost debitat! mă încurajează ea.

Abia acum casc ochii mari; pe-ai ei și-i ține pe florile tapetului din tavan sau îi plimbă pe cei doi șerpi, îmbinați în formă de caduceu, ai micului candelabru electric.

15

— Te opresc să mai continui...

Astăzi tabloul parcă se uită la ea mai cu tristețe. Nu-i plac desigur vorbele ei. Poate o vrea și mai diplomată și mai perfidă. Dar ce are a face? Eu sunt acum cu ochii deschiși și o cuprind toată în cercul lor; și beția parfumului ei îmi umple iarăși tot pieptul; în față, fereastra e încă deschisă și aduce, odată cu zgomotele îndepărtate și confuze, umezeala înviorătoare care dă și mai multă tărie parfumului de trandafir.

25

în colț e oglinda în care mă văd, tablou viu, plin de culoare și de viață; sunt înalt, voinic și frumos, ochii îmi scînteiază de văpaia patimei și pieptul îmi clocoțește de vigoare și curaj, o, niciodată nu m-am văzut atît de mare, atît de frumos! Iar în cui e atîrnat chipul hîd al mortăciunei!

30

— Ariana, din nefericire este tristul adevăr. Eu, eu l-am lovit. Îmi va fi cu neputință să lovesc în nenorocitul acela, care se va tîrî pînă la ușa ta, în noaptea aceasta. Îți jur că eu, eu sunt vinovatul. Pentru că te iubeam. Să vedem acum: tu poți să răspunzi cu o iubire tot așa de mare, ca aceea care m-a condus pe calea atîtor fapte? Să vedem, tu poți să răspunzi cu iubirea tot așa de mare a înțălegerei, a iertărei, ce zic, a încuviințării?...

40

Așa-i vorbesc, tare și rar, răsunător, și privesc cu nepăsare la tabloul cadavrului care mă încurajează: parcă aprobă din cap.

Dar Ariana, care mă ascultă înfiorată, se ridică și părăsește camera furioasă:

— Chiar știi, ai început să mă plictisești de tot cu toana asta care ți-a năzărit în minte. Poți vedea iubirea mea și fără a o pune în cumpene așa de absurde.

Și iese trîntind ușa.

10

Dar eu trebuie, trebuie să-i spun adevărul, trebuie s-o conving de adevăr, ca să aflu la rîndu-mi adevărul.

Nu știu cum, dar în mintea asta smucită din țintele așezărei ei, mă văd între gratii, în întunec, iar dincolo, în lumina ferestrei, o văd pe ea, Doamne! și pe Baldovin, privindu-mă și rîzînd. Mă cutremur. Și totuși e cu neputință. Pe Baldovin nu-l iubește și eu trebuie neapărat să aflu adevărul, fără de care o vială cu gratii sau fără de gratii n-are nici o însemnătate.

15

Și am pornit hotărît, după dînsa, pe lungile coridoare întunecate...

20

DIN PERIODICE

1921-1935

CEI DIN URMA

Mergea agale, cu picioarele rășchirate, zdrobit de greutatea pusteii care căzuse pe braț, de greutatea raniței și-a sacului cu munițiuni. Ranița îl cocoșase de tot: curelele îi răniseră de-a binelea umerii, ca hăturile neridicate cu zilele de pe mîrțcagele săracilor. Din dreptul șoldului stîng, pe care-l izbea într-una, sacul cu granate îl trăgea cu putere la pămîntul negru și momitor.

La ultimul popas se răzletise de compania sa, de dezvățata adunătură de momii istovite, care fusese la început compania sa. Adormise sub un mărăciniș, pe preșul moale de frunze gălbui, și camarazii îl uitaseră acolo. Acum zadarnic scruta zarea nelămurită a drumului pierdut în nesfîrșit. Nu era nici urmă de companie. O clipă a crezut că a greșit drumul și că, fără să vrea, a luat-o înapoi spre ei — spre cei cari veneau din urmă, puhoiul amenințător al dușmanului, care înainta, înainta grăbit, îl simțea cum înaintează, nevăzut în adîncimea liniștei din urmă. S-a uitat la soare și a socotit că e pe drum bun; dar cînd te rătăcești, parcă soarele poate să-ți spună pe unde trebuie să apuci!

Dar mergea înainte, șovăind, pe drumul ce se deschidea ca o pîrtie printre tarlalele de pămînt negru și înțelenit, pătate ici-colo de petecele galben-verzui ale vegetațiilor părăginite. Simțea că într-acolo trebuie să fie Moldova aceea, către care porniseră. între soare-răsare și miazănoapte.

De trei ceasuri de cînd se trezise singur după somnul popasului și de trei zile de cînd avuseseră cea din urmă vraiste cu dușmanul! Înainta fără să crînească, cătînd a ghici în mersul îndărăt al țărînei, de sub picioarele care parcă stătuseră pe loc, puterea grozavă, care-i trăgea granatele, din fundul pămîntului. Îi simțea pe ei, din spate, vînători nenumărați, cît frunză și iarbă, înarmați pînă-n dinți, după el, biet vînat singuratec și ogîrjit.

Ideea aceasta îl făcu să rînjească prostit. Atîți pe unu! Hi! Oare dacă l-ar prinde, ce i-ar face?... Ce-ar putea să-i facă? Vor striga: „Stai!” „Ei, iacă, stau!” Ce vor putea să-i facă atunci?

Se poticni de un bolovan și șovăi o clipă: stătu să-și recapete cumpătul

... Și? Să se sature! De ce l-au lăsat acolo, în mărăcinis? Doar își cătase și el un loc pentru odihnă... își aminti însă de alt popas și de toate popasurile, cînd cădea zdrobit de oboseală chiar în huietul tunurilor. Și ochiul scăpărător al plutonierului Birneață îi răsări deodată, ca o lumină bruscă, supărătoare, drept în mijlocul creierului.

„Nu mint, trăiți dom plutonier”.

Dealtminteri, îl văzuse și domnul căpitan, cînd o luase spre tufișuri, și nu-i zbierase, ca de obicei, cu glasul lui de haraba spartă:

„Mocanu Ion! Un' te dosești pe-acolo, hoțule? Să te răzlețești de noi? Hai?”

în zare, într-un mănunchi schilav de copaci, străpuns de o cumpănă de fîntină, luciul unui coperiș îi răscoli orbitor adîncul ochilor.

„Trebuie să fie canton...”

...Hm. Toate sunt pustii. Dar tot s-o mai găsi o găleată de apă... Apa au lăsat-o...

Picioarele îi cătau tot mai în lături. Bocancii cădeau greu pe pămînt, stîrnind pietricelele.

De undeva, poate de la canton, se auzi un lătrat stîns de depărtări. O pasăre țîșni speriată dintr-o brazdă și porni săgeată în scăpătat.

„Se duce la ei... și nimeni n-o întrebă...”

Urmări în gînd pasărea trecînd ca uh glonț în revărsarea apusului, poate coifurile lucitoare ale nem-

tilor. Nici unul nu-i dă aminte... Și păsărică zboară înainte, ca vîntul care-o duce. Și poate mîine îi cîntă, de pe șură, bună dimineața nevastei...

Icoana casei bătrînești în lumina firavă a dimineții îi făcu parcă un gol în inimă. De cînd nu mai văzuse el casa bătrînească? Oare o fi rămas ea tot așa, cu ei acolo? S-o fi schimbat ceva dintr-însa, din sat, din văzduh, din lunca Oltului? S-o fi făcut toată țara nemțească? Vrăbiile s-or sfădi tot cu atîta aprindere pe miriștele pustii? Și vîntul toamnei o cînta tot cu glasul răgușit al părintelui Năstase prin ogeagurile largi? Ce s-ar putea schimba? Lucrurile rămîn totdeauna aceleași. Și totuși parcă nu-i venea a crede. Se trezi oftînd:

„Cum nu m-ai făcut, Doamne, o păsărică... of, of, maică, măicuță, ce ți-am greșit eu ție? ”

— ...te-ai ascuns, nemernicule, să fugi! Hoțule, hoților! Trădătorilor! Toți ați fugit! Toți. M-ați lăsat singur. Singur. Să mă prindă și pe mine. Hoților! Cum să nu mă prindă dacă m-ați lăsat singur?

— Că nu fugim, domnule căpitan.

— Taci, nemernicule! Toți o să fugiți. Vă cunosc eu. Vă știu cine-mi sunteți. Dezertorilor. Azi unul, mîine altul. Pînă o să mă prindă și pe mine. Voi o să răspundeți de prinderea mea. Să știți! Hai? Rămîneți unu cîte unu în urmă. Cîți au rămas, Birneață, ieri?

— Nici unu, domn căpitan.

— Cum nici unul? Da alaltăieri?

— Nici unu, domn căpitan. De cînd n-am mai avut lupte, de atunci sunt cu toții la apel.

— Mînti, mîntiți, nu mai ești bun de nimic; o să te degradez, să știi. De ce n-a fugit? Vreți să scăpați de răspundere dacă m-o prinde cumva și pe mine? De-acum vă plănuiți! Ha? Tilharilor! V-aduc pe toți la Curtea Marțială după război...

Cînd ajunse la canton, soarele scăpătase. Nourii viorii aninau pete de cerneală turbure pe copacii schilavi. Cîinele, care lătrase adineaori, se ridică greoi de după un ciot de copac și se apropie gudurîndu-se de soldat. Cantonul rămînea mut și oblonit.

— Ce, mă cuciule, măi... Mă Corbea, mă, cum te cheamă pe tine, mă Corbea, măi! Te-au lăsat să le păzești casa... hai...

5 Se gândi să-i arunce o bucată de piine din codrul uscat, pe care-1 mai avea în sac. Dar se temu c-o să-i ducă doru mai târziu. Se mulțumi deci să mîngîie cîinele și se apropie de fîntînă. Își potoli setea cu o găleată întreagă. Apoi, rezemîndu-se de ghizduri, strimbă nedumerit din buze:

10 —...ce-o fi avînd domnu căpitan cu răspunderea aia?

Se lăsă greoi pe o buturugă de alături. Cîinele i se lipi gudurător de piciorul stîng. Simți cum se revarsă oboseala din trup ca frigul iernei la dogorea jăratecului din vatră. O simțea cum se destramă, pale-pale, din împletitura mușchilor zdrobiți, din șalele zdruncinate, din umerii încovoiați. Privi drumul pe care ajunsese. Calea pomea înapoi, fâșie încă limpede, învinețea încetul cu încetul, pierea în roiuri de neguri, dispărea cu totul în domnia mogîldețelor întunecate din fund. Acolo, în împărăția acea a întunerecului, ochii lui se opriră plini de teamă și nedumerire.

...de ce l-au lăsat singur? Doar domnu căpitan l-a văzut...

25 — ...Lașilor, nemernicilor! Ați fugit cu toții și m-ați lăsat singur. Ați aflat ce bine e la ei, acolo. Nu mai credeți în... în minciuni... cum spuneți voi. Vă trebuie acum odihnă și pat bun, cafea cu lapte și rufe curate... cum n-ați trăit voi nici în vreme de pace. Tîharilor! Și acum vreți să mă lăsați singur...

30 „...odihnă și pat bun... cum n-ați mai...”

Potolit din răsufletul aspru și îndesit, cîinele își potrivea privirea după căutătura omului. Și se înghemui deodată într-însul. Înfiorat de atîta liniște necuprinsă, 35 începu să scîncească ca un copil; apoi se porni într-un urlet prelung și dureros. Întoarse ochii la cîine; se priviră amîndoi muți un răstimp. Dar parcă, încurajat de muțenia omului, animalul se porni iarăși în același plinset lugubru, sfîșietor.

40 Soldatul își făcu cruce. Vroi să-1 mîngîie, dar ochii îi rămaseră pironiți la botul cîinelui, care se descleşta

într-un fel anumit, într-un chip cum mai văzuse el undeva, de curînd.

La Boita. Urletul ungurului, acelaș urlet de surprindere și durere al singurului om pe care știa că l-a răpus, care-și proptise pîntecele în ascuțișul baionetei lui. Și-și aduse acum bine aminte de ungurul acela care rămăsese trei zile neîngropat, în marginea tranșeei, la care se întorcea aproape zilnic să-i vadă ochii spăimîntați și urletul încremenit.

10 Își făcu din nou cruce și întoarse privirea. O luminiță se aprinse în fundul negurilor, pîlpîi o clipă, crescui și se stinse. În mintea omului însă rămase. Parcă suflată de urletele cîinelui, ca de un duh necurat, începu să ia proporții. Fu mai întâi o involburare ciudată de icoane i. fără sens, un amestec curios de flăcări și sînge și ochi de mort. În urmă apăru ungurul de la Boita; ochii erau ai lui. Dar ca nîtrii alburii minăți de vînt, pe fondul senin al cerului, în creierul soldatului imaginile se desfăceau și se alcătuiau cu o mare repeziciune. Ungurul 20 era acum parcă îmbrăcat femeiește; ba era chiar o femeie cîntînd și surîzînd; o figură stranie, dezvățată și fixă. Dar femeia aducea tot mai mult cu Ioana, cu nevastă-sa, și acum ea juca de foc și rîdea tot mai sălbatecă, iar ungurul cel mort cînta pe ladă din armonică. 25 Ea chicotea ca o nebună și săruta neamțul, ce rîdea cu aceeași ochi sticloși, cu aceeași gură încremenită pe vecie.

Soldatul tresări. Se ridică speriat de pe buturugă. Cîinele sări și el, înveselit deodată, dîndu-i tîrcoale prieteneste. Omul îl privi spăimîntat și începu să-și facă cruce, stupind spre animal și bolborosînd cuvinte de descîntec. 30

Ajunse la drum de-a-nderetelea, întorcîndu-se cu fața spre cîine la fiecare tîrcoală. Apoi, simțînd pămîntul tare al șoselei, o luă tot înainte, în pas gimnastic, aproape fugînd. Cîinele îi sărea în față, rămînea în urmă, îl ajungea în salturi bune. El continua să se închine, scuipeînd spre animal; uneori îndrăzne să-1 cheme pe nume, ca și cînd ar fi vrut să-i descopere prefăcător. 35 40

— Mă, Corbea, mă...

Dobitocul devenea îndată și mai sprinten. în bucuria lui, însă, i se părea că râde ca un om. înțețea atunci crucile și îndesea pașii.

Deodată băgă de seamă că-n juru-i s-a făcut lumină; o lumină palidă, singerie...

„... Ei, sunt ei...”

I se păru că toate pădurile lăsate de mult în urmă. au izbucnit în flăcări. Zarea se încinge neconținut de singele vâlvătăii, ca și rdșul ei reflex, care i se întinde tot mai pronunțat dinaintea ochilor.

Căci el nu îndrăznea să se uite în urmă.

Dar acolo, în rumeneala focului din spate, el năzărea umbre fioroase de oșteni înzăuați, aruncind în marș neoprit picături de flăcări din torțele aprinse. Și dincolo, tot mai în urmă, prin perdeaua de fulgere și fum, vedea alți oșteni, cât fir și iarbă, înzorzonați ca-n basme, cîntind de beția triumfului, scotocind bogățiile ascunse, ciocnind cupe spumoase, tirind după ei nevestele și fetele țarei; și fetele și nevestele și Ioana lui râdeau prosteste, râdeau la lumina paloșurilor, râdeau vesele, râdeau din toată inima de neputința goniților...

Era luna. Abia acum o văzuse. Cînd se ridicase ea tocmai acolo? Și Corbea, care de la un timp mergea atît de liniștit alături, cu limba scoasă și cu privirea cuminte!

întoarse ochii tot cu fereală. Dar în urmă stăpînea aceeaș tăcere deplină și acelaș întunec de necuprins...

— Oamenii abia se mai țin, șopti plutonierul Bîrneată la urechea domnului căpitan.

Dar domnul căpitan părea că n-aude nimic. Și cînd Bîrneată rămase iar în urmă, ridicînd din umeri, ca omul care nu mai înțelege nimic, domnul căpitan zîmbi satisfăcut, iuțind și mai mult pașii.

Soldații nu mai țineau nici un fel de rînd, nici un fel de ordine. Unii rămăseseră în urmă de tot; doar cîțiva se mai țirau năuciți în spatele domnului căpitan, privind cu mare nedumerire la repeziciunea crescîndă cu care-și muta picioarele.

Din cînd în cînd se oprea cîte unul, trăgînd de curelele raniței pentru ca s-o așeze mai bine pe ieșiturile spinărei; alții o lăsau să atîrne de umăr, alții născoceau tot felul de potriveli, pentru ca să le găsească — armă, saci și raniță — o cumpăneală mai convenabilă pentru corp.

5 Dar foloasele echilibrului găsit durau se vede puțin, căci aproape numai decît născocitOrii aceștia, cari se întreceau între ei, găseau un plan și mai nimerit pentru a împăca mersul amețitor al domnului căpitan cu pofta pămîntului de a-i covîrși sub greutatea din spate! Și izbuteau. Căci nici unul nu cădea. Mergeau înainte, cocoșați, aduși într-o parte, clătîindu-se ca niște beți.

10 O ceată dezmetică de bețivi, frînți de vin, părea frîntura de companie a domnului căpitan. Dar el nu lua seama la asta, cum nu lua seamă la gemetele și la scrișnetul blestemelor care-l urmau. El mergea înainte, grăbindu-se tot mai mult și zîmbind tot mai fericit.

20 — A căzut Neacșu... se apropie din nou, timid și gîfîind, plutonierul Bîrneată.

— Aha, a căzut...

Domnul căpitan mai făcu cîțiva pași, apoi se întoarse brusc în fața uimită a plutonierului.

25 — înțelegem noi șiretlicuri de astea! strigă el. Șiretlicuri d-astea de bădărani proști. Vreți să rămîneți, hai? Vreți să rămîneți cu orice preț...

— Domle căpitan, toată lumea e ruptă de oboseală...

Domnul căpitan desfăcu doi ochi mari, parcă beți de fericire.

30 — Aha, toată lumea... Și dădu de mai multe ori din cap înțelegător. Aha, toată lumea, toată lumea... înțelegem, înțelegem!... Să se strîngă rîndurile! răsună cu putere glasul lui de haraba.

35 Soldații se strînseră. Gîfiau cu toții și ochii li se dilataseră înspăimîntător. Unii mîrîiau printre buze sunete neînțelese. Era însă ceva amenințător în privirile și-n mîrîielile acestei frînturi de companie.

40 Dar domnul căpitan nu le dădea nici un fel de atenție. Examina pe toți cu aceeași privire luminoasă și-1 cîntărea pe fiecare cu aceleași clătînări semnificative din cap.

– înțeleg, înțeleg... spunea dumnealui. Care va să zică, v-ați hotărât cu toții... să-mi rămâneți...

Un murmur îi răspunse:

– Nu mai putem, domne căpitan.

– Noi avem ranițe.

Dar domnului căpitan îi sări țandăra:

•—Taci, mocofane! Aveți ranițe... a? Dar eu n-am purtat raniță? Ați găsit pretextul, ha, tilharilor! V-ați înțeles cu toții... Bine, bine... lașilor...

– Noi vrem doar să ne odihnim.

– Suntem morți, domnule căpitan!

– Mă rog, mă rog, rupse scurt domnul căpitan. Eu nu mă împotrivesc. Rămâneți. Vă privește. Dar eu nu pot să-mi părăsesc compania. Rămâneți, poftim! Rupeti rîndurile, poftim. Dar așa să povestiți lucrurile atunci, cînd o fi să ne dăm seama... așa... cum a fost...

Soldații nu mai ascultau. Nici nu mai puteau să audă. Săriră cu toții șanțul, căzînd unul cîte unul pe pajiștea moale de alături.

Înserarea cobora rece și solemnă. Un vîntușor adia agale, susurînd frunzele. Plutonierul Birneată făcu apelul. Neacșu venise. Dar lipsea Mocanu Ion.

– Unde e Mocanu? întrebă numaidecît domnul căpitan, lărgindu-și din nou gura a zîmbet.

A rămas, trăiți, domn căpitan. S-a răzlețit de la popasul de la prînz.

– S-a răzlețit, ha-ha, s-a răzlețit. Și dumneavoastră îmi rămâneți pe drum. Bun, bun, dușmanul e în spate și dumnealor au gust de odihnă...

– Ne odihnim puțin, domne căpitan.

– Nu rămînem mult.

– Nu ne lăsăm prizonieri, domne căpitan.

– Mai bine murim...

Domnul căpitan păru că se gîndește profund.

– Eu mi-am făcut datoria, spuse el la urmă. Dacă n-ați vrut, se schimbă socoteala. Nu mai ascultați de ordine, de nimic... Și, privindu-le fețele cu nespusă luare-aminte, scăpă printre dinți, într-o doară: Am să plec singur...

– Mergem cu toții, domne căpitan.

Domnul căpitan făcu o mișcare bruscă și reținu cu greu un strigăt de satisfacție.

– Știam, știam că n-o să mă lăsați. Vreți să mă țineți cu voi, să mă dați peșcheș neamțului...

5 – Nu ne dăm, domne căpitan.

– Murim cu toții.

– Murim pînă la unu!...

– Știm noi, știm noi basme d-ăștia... Aci domnul căpitan oftă: Bine, băieți, fie voia voastră. Dar veți da seama... veți da seama... se va termina și războiul ăsta. Să nu fugiți de răspundere. Eu vă iau pe toți mărturie să spuneți cum s-a întîmplat. Eu mă spăl pe mîini. Eu n-am vrut... dar dacă a fost peste puterile mele... Am făcut tot posibilul...

15 – Să ne odihnim puțin, domne căpitan. Ș-atît...

– Eu aș pleca singur, dar știu că m-ați împușca...

-- Cine să vă împuște, domne căpitan? sări speriat plutonierul Birneată.

– Va să zică, nu mă lăsați să plec. Ca să nu povestesc acolo... Bine, băieți, foarte bine. Asta așteptam. Să nu-mi ascultați ordinul. Atîta așteptam. Adică tocmai la asta nu mă așteptam. Dacă vreți să vă predați, predați-vă. Dar de ce nu mă lăsați pe mine să plec...

25 – Cum să vă lăsăm, domne căpitan? Cine să vă lase? Plecăm cu toții...

– Știam, știam... Și dădu neputincios din umeri: Eu nu mai am nici o putere!

30 ...Soldații dormeau de mult, trîntiți pe ranițe, răsufîind zgomotos, transfigurați de lumina searbădă a lunei. Plantonul, de pe marginea șanțului, anunță clar în tăcerea umedă a nopței:

– Pe șosea un soldat... și-un ciîne...

35 – Și-un ciîne zici? sări domnul căpitan, care nu închisese ochii deloc. Ăla e neamț...

– Lasă-1 să înainteze mai bine și ia-1 la ochi, opina plutonierul Birneată.

• – Aha, tu comanzi aici, Birneată? rîse amar domnul căpitan. Uitasem că sunt prizonierul vostru.

– Nu, domne căpitan...

— Bine, bine, faceți cum vreți. Dar să vedem cine este... Poate ne dă deslușiri. Poate îl facem prizonier. Poate e o avantgarda...

Domnul căpitan se sculase, alergase la șanțul din marginea drumului și acum privea cu încordare casca lucitoare a soldatului, care înainta singuratec prin funigeala razelor de lună. Zîmbetul domnului căpitan creștea din nou pe figura sa lungăreață. Dar în ochii lui plutea nelămurit parcă o teamă.

— Poate că e o avantgarda. Mai mult ca sigur. Și e de prisos, ce vă mai prefaceți? Ce să-l împușcăm? Ca să ne împuște și pe noi cei care-l urmează. Prea târziu acum, v-ați văzut visul cu ochii. V-au prins. M-ați dat legat neamțului de mâini și de picioare.

— Ce facem, domne căpitan?

— Treaba voastră... ce mă întrebați? Eu zic să-l lăsăm să se apropie și să-l luăm cu binișorul... Acum e prea târziu să mai facem pe eroii. Așa ați vrut-o... așa...

Soldatul de pe drum se apropiase de tot. El nu băgase încă de seamă pe cei trei care-l priveau. Dar cîinele se oprise în loc mîrîind. Deodată plantonul strigă

— Ăsta e Mocanu...

La strigătul plantonului, Mocanu se opri scurt. Stătu un moment în cumpănă, apoi întinse brațele și se năpusti spre șanț...

— Stanciule, domne căpitan...

Sări șanțul ca o minge.

Pocni călcîile în fața comandantului, așa cum nu le mai pocnise niciodată, nici cînd era recrut.

— M-am întors, domnule căpitan! strigă el cu bucuria senină a celui care se știe de mult așteptat.

Cîinele ajunsese din trei salturi soldatul și-acum mirosea picioarele celor patru inși. Apoi puse labele pe galoanele ofițerului, întinzînd capul, parcă să-l sărute...

— V-am ajuns, domne căpitan, se bucură soldatul, răsufliînd grăbit, ca scăpat de o mare primejdie. Pînă acum nu se vede nimic în urmă... Dar vor veni, domne căpitan. Să mergem, să mergem, să nu ne ajungă,

domne căpitan, se ruga el tînguitor. Să nu-i vedem necinstindu-ne femeile...

Unul cite unul, cu căscaturi grozave, întinzîndu-și brațele ca la un supliciu, soldații se trezeau, deșteptați la larma lui Mocanu. Alții cădeau iarăși numaidecît pe iarbă. Dar cîțiva rămăseseră treji, cu urechile țintă.

— Să mergem, domne căpitan, îndrăzni o voce ascunsă în întunerec.

— Să mergem, să mergem, se auzi din mai multe părți.

Zîmbetul domnului căpitan pieri. Dar apăru iarăși îndată.

— Hm, hm, bine, bine, să mergem, hotărî el la urmă. Eu de cînd vă spun. Faceți cum vreți. Dar e prea târziu. Prea v-a venit târziu gîndul... Haideți, la rînd, dar degeaba... Și după un timp: Ha, ha, ați adus-o bine... Ați așteptat pînă acum, și acum faceți pe grăbiții...

— Nu ne dăm, domne căpitan.

— Mai bine moartea? complectă Mocanu...

Soldații erau acum cu toții în picioare.

Săreau șanțul rînd pe rînd și se așezau în linie de grupe pe șosea. Plutonierul Bîrneată îi potrivea cu mîna. Iar domnul căpitan bodogănea înainte.

— Ați auzit că e mai bine acolo. Minciuni toate. Nici nu mai știi pe care s-o mai crezi. Din toate trebuie să iei cite ceva. Dar eu mi-am făcut datoria și v-am spus; e o mincună. Prizonierul e prizonier. Orunde, amar de el. Nu v-am spus?

Soldații se așezasră. Bîrneată comandă:

— în coloană de marș, la dreapta!

Bocancii bătură patru lovituri surde și sacadate. Coloana era gata. Dar domnul căpitan crezu că trebuie să țină un mic discurs de îmbărbătare.

— Să trăiți, copii! Cu Dumnezeu înainte! Acum am văzut. Voi sunteți adevărați ostași. Ce vă pasă vouă că acolo puteți trăi bine? Lăfăiți pe saltele moi și cu cafea cu lapte? Pe loc repaos!

în executarea comandei, treizeci de pași fură ca unul.

— Să trăiți! Așa soldați mai zic și eu. Voi știți că aveți să muriți, c-aveți să vă rupeți mîinile și picioarele, că nici unul n-o să vă mai întoarceți așa cum sunteți, dacă v-oți mai întoarce. Voi știți c-o să muriți tot în noroiul șanțurilor, pe glodurile tranșeelor, în călduri de cuptor și-n frig, de-o să crape bolovanii sub voi. Voi știți că n-oți mai cunoaște mîncare, somn bun, băutură, femeie. Doamne, Doamne, cine știe cît! Poate ani de-a rîndul. Zece-cinspr'ezece, Dumnezeu cum o vrea și cu noi! Și totuși mergeți înainte, nu vreți să știți de nimic. Așa soldați v-am vroit. Ascultă: înainte... marș!

Dar parcă primul pas nu fu tot așa de energic ca și comanda mai războinică decît oricînd a domnului căpitan. Ba de la cîțiva metri de drum, ritmul călcaturilor se amestecă și detașamentul odihnit părea tot așa de zdrobit ca înainte de repaos. Soldații înaintau pe gînduri.

Dar domnului căpitan nu-i mai ardea de mustă. Nici nu se mai grăbea de zor, ca înainte. Din cînd în cînd, privea tot mai pătrunzător în negura adîncă din fund.

De-acolo însă nu răzbătea nici cel mai mic zgomot, nici cea mai neînsemnată lumină. Luna, care ajunsese acum în creștetul cerurilor, își vedea de drum, rece și nepăsătoare, prin mărăcinișul albicios și fugar al norilor zdrențuiți. Iar soldatul Mocanu Ion, care închidea coloana, se străduia să ghicească cum ar putea fi o cafea cu lapte; și-și închipuia o licoare galbenă-alburie, în care pluteau, ademenitori, bulgărași aurii de mămăligă... Și o furie nebună îl cuprinse gîndind că Ioana lui ar putea mîncă acum așa ceva, în tovărășia vreunui neamț gros, cu luleaua de-un metru în colțul gurei.

RETRAGEREA

Sub cerul mohorît de toamnă, trei zile în șir se scurseră armate nesfîrșite și sure. Grămezi mari și neregulate, pilcuri răzlețe, oșteni singurateci, călări, pe jos, pe furgoane sau pe tunuri, treceau rînd pe rînd într-o harababură desăvîrșită. Turme omenеști fără formă și fără conducători; zadarnic ar fi ghicit vreunul într-atîta împeștrîtată încurcă. O singură putere îi mîna numai pe toți deopotrivă; același țel neclintit, o stea călăuzitoare, pierdută în zările răsăritului, pe care numai ochii lor de fugari păreau că o văd.

De la geamul ei aburit și soios, trei zile întregi Antița îi privise trecînd. Dar omul ei se vede că apucase pe alte drumuri, dacă nu-și va fi lăsat cumva oasele prin stîncile munților.

A patra zi nimeni nu mai trecu. Către amurgit, Antița gîndi că de-acum trebuie să vie rîndul celorlalți. Și-și simți inima apăsată de-o strîngere neînțeleasă și supărătoare. Ce va fi acum oare? Aci, la marginea satului, la o bună bucată de drum de celelalte gospodării, i se păru că toată lumea a plecat odată cu armatele. Se simți atît de singură, că un fior rece și tăios îi străbătu mădularele. Tăcerea neîntreruptă o birui; simți o sfîrșeală la glezne și se abătu ca doborîtă de-o mare oboseală pe lăvicer.

Ce-avea să fie de-acuma?

Abia întru tirziu gîndi să aprindă lampa. Dar pînă să se hotărască de tot, mai stătu o jumătate de ceas

5 ținută locului. Trebuia să îmbuce oleacă și pe urmă
 — cine știe — să vegheze. La bună seamă, noaptea
 asta, și de-o fi să ațipească cumva, doar pe lăvicer și
 îmbrăcată, dacă o închide ochii!
 5 Antița aprinse lampa și o anină în cui. Dar abia
 se îndepărtă cîțiva pași, că urechile îi prinseră un zvon
 îndepărtat de ropot. Își încorda auzul. Nu se înșelase.
 Era treapăț îndesit de copite. Stătu puțin pe loc, neho-
 10 țărită. Apoi făcu o mișcare spre lampă ca s-o stingă.
 „Dar poate că e mai bine așa!” gîndi în urmă și
 rămase nemișcată. „Poate că o trece!”
 Tropotul se apropiase de tot. Trecu ca o grindină
 pe dinaintea casei. Aproape îndată, însă, se opri brusc.
 15 Antița își făcu cruce. Gîndul îi fugi iar la lampă. Dar
 rămase tot nemișcată în mijlocul odăii.
 De-afară se auzi boncănind pe podeț pași grei de
 om și poticneală de cal. În urmă bubuii puternice
 de pumn răsunară în ușa de la tindă. Antița încă se
 20 precupețea cu gîndul. Dar loviturile cădeau tot mai
 repezi, tot mai poruncitoare.
 în cele din urmă aleargă, lăsînd ușa de la odaie
 deschisă, ca să pătrundă lumina în tindă. întrebă cu
 glas pe jumătate:
 — Cine-i acolo?
 25 Dar pumnul greoi de-afară se pusese să spargă ușa.
 O voce amenințătoare porunceă răgușit cuvinte pe
 care în teama ei nu le putea înțelege.
 Apucă drugul și trase. Și se feri cîțiva pași îndărăt,
 în prag apărî o umbră de om, mijlocie și arătoasă.
 30 După carabina din spate, Antița cunoscă că e oștean.
 Dealtminteri, ce-ar fi putut să fie altceva?
 — Bună vreme, spune umbra.
 — Bună vreme! îngăimă femeia, mirată că i se
 rostește pe limba ei.
 35 — Ne rugăm de iertare, spuse iar oșteanul. N-aveți
 cumva vreo bucată de mămăligă? De dimineață gonesc
 flămînd, ca să-mi ajung escadronul...
 — Ba cum nu, este, răspunse femeia mai înzdrăve-
 nită. Așteaptă nițel...
 40 — Ba, de nu ț-o fi cu supărare, m-ai lăsa să mă în-
 călzesc oleacă înăuntru! Pînă rumegă calul ceva...

— Cum nu, poftim.
 Soldatul rămase puțin să-și priponească animalul de
 stîlpul pridvorului și să-i lege sacul cu grăunțe după
 urechi. Intră apoi în urma femeiei.
 5 — Bună vreme, rosti iar.
 Antița tocmai făcuse lampa mai mare și acum stătea
 chincită la sobă, ațîțind focul care se stinsese. Soldatul
 se lăsă cu un oftat de ușurare pe lăvicer, privind cu
 mulțumire în juru-i. Se sculă însă îndată și rezemă
 10 carabina într-un colț și-și scoase pe îndelete mantaua.
 — De cînd n-am mai scos-o după mine, oftă el din
 nou.
 Se lăsă iarăși pe lăvicer. își șterse fruntea cu o nă-
 framă, apoi își apăsă tîmplele în mîini. Pe urmă prinse
 15 să cerceteze cu amăruntul împrejur. începu să
 clatine cu tristețe din cap la fiecare mișcare a ochilor,
 cari se odihneau cînd pe macatele patului, cînd pe
 preșul din părete, cînd pe iconițele afumate, încununate
 de busuioc, cînd pe măsuta mică cu trei picioare din
 20 mijlocul odăii, cu scăunașele ei scunde, rudărești.
 Antița îl surprinse ștergînd o lacrimă pe furiș și
 neîncrederea îi dispăru cu totul. îi puse pe masă o
 bucată de slănină, un codru de pîine și doi castraveți
 25 acri. Soldatul n-așteptă să fie poftit a doua oară. începu
 să înghită cu lăcomie, cîoflecînd zgomotos și
 apăsînd cu degetele gogoloaie de pîine. Antița se așezase
 în locu-i, pe lăvicer, și-1 privea tăcînd. El se sculă
 într-un rînd, se apropie de laița unde-și trîntise man-
 30 taua, cotrobăi puțin și scoase un bidon. îl întinse
 femeii.
 — Poate guști nițel rachiou?
 Ea dădu din cap că nu vrea. Soldatul își reluă
 locul și începu să înfulice înaintea, ducînd din cînd în
 cînd bidonul la gură.
 35 De la o vreme prinse gust de vorbă. începu să-i
 povestească isprăvile lui. Femeia-1 asculta parcă cu
 gîndul dus.
 — Vai de păcatele noastre, gemu el în cele din urmă.
 Vai de țărișoara noastră! Ne-o înghițiră căpcăunii...
 40 — Da... ei sunt departe? îndrăzni să întrebe Antița.
 — Ei... hm... peste vreo trei zile o să-i vezi și pe ei,

— Peste vreo trei zile ?
— Păi nu vin ei așa curînd, curînd; abia s-au scurs ai noștri. Și tot mai sunt...

5 Tăcură un timp. Dar rachiul îi cam da ghes la pălăvreală.

începu să-i spună de satul lui, de nevastă-sa. îi povesti cum s-au despărțit și ce sfaturi i-a dat la plecare.

— Acum, pe-acolo or fi intrat tilharii...

— Vai de biete! femeii, se cutremură ea.

10 Omul încruntă deodată din sprîncene și o privi cu asprime. Antița însă nu-l vedea. Cu ochii pierduți într-un ungher, urmărea în minte-i desfășurarea unui gând mohorît. Se cunoștea asta după trăsăturile încordate ale feței, care parcă împietrise.

15 Soldatul mai sorbi o înghițitură. Începu să se legene pe scăunaș cu mișcări largi, apoi lăsă capul în piept, proptindu-și pumnul în masă.

— îhm, da ... mormăi printre dinți.

20 Stătu cîțva timp nemișcat. Duse în urmă iarăși bidonul la gură și sorbi de mai multe ori.

— Adică ce vrei să spui? și după o tăcere: I-am spus să se mute la tatăl său. Acolo sunt mulți în casă... Dumneata, dacă zici că ții la bărbatu-tău, cum îmi stai singură aci la margine de sat?...

25 Antița nu răspunse. Încruntă și mai mult fața și boți buzele, strîngîndu-le cu tărie, ca și cînd s-ar fi temut să nu-i scape vreun cuvînt.

— O omor dac-aș afla că nu m-a ascultat... Dar fața i se luminează deodată și începu să rîdă idioțește:
30 Și dacă m-oi mai întoarce...

Bătu cu pumnul în masă, scoțînd un icnet de nepăsare din gîtlej. Apoi dădu bidonul peste cap, golindu-l pînă la fund.

— Bun rachi... Țasta ne mai ține.

35 Întoarse privirile spre ea și prinse s-o cerceteze cu atenție. Antița privea neconținut în același ungher, cu un cot rezemat într-o palmă și cu bărbia în cealaltă. Soldatul strîmbă nedumerit din gură, apoi clătină din cap de cîteva ori și dădu din umeri.

40 în urmă rămase și el pe gînduri.

Rachiul îi aducea icoane aprinse și supărătoare. Gîndul îi fugea de la Antița la Catrina lui. Dar el îl întorcea necăjit înapoi, alungîndu-și nevasta din minte cu tresăriri bruște din cap.

5 Căci închipuirea-i ațîțată de alcool începuse să vadă lucruri îngrozitoare. Vedea o femeie zbătîndu-se în mijlocul unei întregi căprării. Dar ei erau mulți, aveau arme și rînjeau ca fiarele. În mintea simplă a soldatului procesul imaginilor se perinda scurt. Ea trebuia să cedeze, înfrîntă de puterea brațelor, care o țintuiau biruitoare de pămînt.

10 Soldatul mugii de indignare și de furie. Și ochii căutară la Antița, care-l privea îngrozită. Căci femeia, pe care el o văzuse biruită, siluită de atîtea fiare hămesite, era Catrina lui. Și el îmbrățișa cu ochiri lacome picioarele, pieptul, capul Antiței, ca gîndul cel negru să nu-i mai înfățișeze pe cea dintîi.

15 Antița își trase picioarele sub dînsa, înghemuindu-se în sine pe lăvicer, cătînd cu ochii căscați de spaimă la cel care o pironise sub aprigile-i priviri.

20 Dar pe neașteptate mișcările ei zvelte treziră în sîngele încropit de rachi al soldatului aprinderi molate. Revăzu, de astă dată mai limpede, aproape aievea, în amănunțimi lubrice, corpul acesta de femeie zvîrcolindu-se sub arsura plăcerilor, în brațele răcanilor ahtiați și brutali, perindîndu-se unul după altul, oboșind-o, istovind-o pînă la amorțire. Omul simți alergîndu-i prin vine șuvoaie de căldură. Creierul i se împinzi deodată și ochii îi luciră.

30 — Adică de ce ei și nu noi!

Se sculă greoi și scăunașul cu trei picioare se rostogoli în urmă-i. Se apropie de ea călcînd ca într-un tact de dans și, rînjind curtenitor, îi întinse mîna pe după gît.

35 Antița îl respinse cu putere.

— Și tu, și voi, păcătoșilor, ciinilor! urla ea scoasă din minți.

— Stai, puică, stai, că nu-s neamț.

40 Antița sări sprintenă de pe lăvicer în pat și de acolo în colțul dimpotrivă al odăii; apucă un topor și-l ridică amenințătoare cu amîndouă mîinile.

Soldatul șovăi. Se retrase câțiva pași înapoi. Ochii îi sticliră de furie.

— Numai cu ei, hai ?

5 Privirile se rostogoleau fioroase în juru-i. Degetele i se crispau în căutarea unei arme, unui ajutor...

Și deodată căutătura întunecată i se luminează. De sub manta, țeava carabinei ieșea lucitoare în lumina dulceagă a lămpii.

Porni într-acolo cu pași apăsați.

10 — Stai tu, cățea...

Ea îi urmări mișcarea înnebunită de groază. Auzi țâcănitul metalic și scurt al încărcătorului. îl văzu apoi răsucind închizătorul.

15 Fiori de gheață i se scurseră de-a lungul șirei spinării. își simți brațele, care țineau barda ridicată; tremurând neputincioase.

Înainte de a duce arma la ochi ca s-o amenințe, el avu o ezitare. Un moment îi străfulgera prin minte chipul Catrinei, cu securea ridicată, gata să omoare decît să-și dea cîstea. Și mîna i se lăsa moale în jos, în vreme ce ochii îi cătară nehotărîți, dar cu îngăduință, spre femeia din față.

25 Dar Antița cumpănise repede primejdia și acum tocmai lăsa să-i cadă toporul. O văzu apoi strecurîndu-se pe pat, acoperindu-și ochii cu mîinele, așteptîndu-1.

Mînia începea să se întoarcă năprasnică și oarbă în cugetul contrariat al bărbatului. Dar ea tocmai făcea o mișcare de nerăbdare. Și fusta îi dezgoli un picior pînă la genunchi.

30 Soldatul simți în piept un clocot. Valuri de căldură îi înăbușeau sufletul. Privirile i se plimbau nehotărîte de la carabină la pulpa femeii. în cele din urmă izbucni într-un rîs spasmodic, nevoit, de care nu-și da sama nici el. Aruncă arma și pași spre pat, tremurînd de poftă, hohotind tot mai tare, mai sinistru.

35 Iar buzele îi îngînau fără rost:

— Catrino, Catrino... mai dăm noi ochi...

UN CĂLĂTOR

Prin fereastra larg deschisă a compartimentului, plesnirile roților pe șine năvăleau necurmat odată cu aerul rece al nopții de primăvară, umplîndu-i 5 plămîinii de răcoare și zdrobindu-i timpanele sub lovituri de ciocane. Siluete carbonizate de copaci stingheri apăreau fugăr în cadrul cercevelor; uneori se desfăceau cu totul din beznă, apropiindu-se amenințător și scuturînd în aer sute de brațe înspăimîntate; dar monstrul de fier, în goana-i dezmătată, le aluneca 10 zglobiu printre ghearele fantastice și negre și se pierdea zănat în adîncimi tot mai necuprinse de întunec.

De pe bancheta pe care încremenise cu ochii țintă la geamul vagonului, înghemuit în pardesiul subțire și 15 friguros, privea uimit la acești hecatonhiri reînviați parcă din adîncimile vremurilor; ar fi vrut, poate; ca unul din brațele lor schiloade și informe să prăvale gonașul de foc din fâgașul lui fieruit; să-l rostogolească deodată într-o prăpastie neprevăzută, groaznică, fără 20 fund.

Apropia pleoapele și întrevedea printre gene scena formidabilă a catastrofei. Detunăturile roților îi creșteau atunci haotic în pavilioanele urechilor, îi dădeau senzația exagerată a unui tumult înspăimîntător, brăzdat de-o serie discontinuă de trăsnete cutremurătoare,- 25

în revistă: *hecotohiri*.

sfîșiat de țipete dureroase și vaier omenesc. Se simțea tîrît în abis și strîngea ochii de groază și de mulțumire abia îndrăznită. Ce nu era în stare să facă singur, ar fi voit să săvîrșească neprevăzutul.

5 Dar trenul zbura înainte prin bezna de tăcere, cu ropot și de tunari de avalanșe. Și el se înghemuia și mai mult pe bancheta îngustă, se încovriga în sine ca un pui în ghearele unui uliu, neputincios și în voia forței care-l ducea năprasnic și nepotolit.

10 Acolo, la capătul călătoriei, îl aștepta, pentru firea lui, ceva deopotrivă morții. Cea mai teribilă umilință, îl aștepta[u] ochii severi și trufași, a căror mîndrie o înfruntase odată, o batjocorise, o strivise sub disprețul său tăios și obraznic și a căror îndurare trebuia să o
15 ceară acum: doi ochi, sute, mii de ochi; îi vedea scînteind în noaptea de afară, necruțători, ironici, vicleni, amenințători. Doi dintre ei se apropiau chiar, încruntați, sălbatici, corosivi; îi simțea arzîndu-i vederile, străpungîndu-i țesuturile feței; încetul cu încetul
20 se înconjurau în conturul unei figuri cunoscute și țepene, începea să tremure. Simțea învăluindu-l suflarea părintească cu suflul rece, umed, de cavou. Și auzea pentru a nu știu cîtea oară cuvintele care-l sfîchiuiau ca plesnituri de foc:

25 „Ce mai cauți acum, du-te...”

Acest „du-te” îl sfredelea ca un burghiu, îi da toți fiorii sfîrșitului. Își simțea sufletul micșorîndu-se, strîngîndu-se, topindu-se, strivit sub o greutate covîrșitoare.

30 Dar tresărea îndată, înfricoșat, ca un bolnav furat de începuturile agoniei; se scutura din frigurile delirului; își simțea sudoarea care-i prelingea fruntea răcindu-se și răcorîndu-i zvicnelile timplorelor; iar fața de lămiie se schimonosea într-un zîmbet fără curaj.

35 Privea atunci năuc la ceilalți călători, cari sforăiau pierduți, diafanizați în lumea searbădă, fumegîndă, a campionului. Le cerceta în expresiile înlemnite ale fețelor dacă nu cumva i-au urmărit pe sub ascuns vreun gest nepotrivit, involuntar.

40 Dar mirarea, îngrijorarea, groaza, care se ceteau pe aceste figuri de panoptic, erau ceva cu totul strein de

viață. Ușurat, se așeza atunci mai bine între răzămătoarele locului îngust.

De bună seamă, aiurelile acestea proveneau din oboseala călătoriei. De aproape două săptămîni pe
5 drum! Din țara acea streină, depărtată și posomorită și pînă aci, în apropierea orașului părintesc! Doar singur observase: cu cît drumul se prelungea, cu atît se îngroșa în minte-i negura, încîlcîndu-i gîndurile.

10 Nu-l va alunga, fără îndoială; nu va avea tăria să fie atît de crud.

Îl va ruga, îl va implora, îi va cere iertare, chiar în genunchi, de va fi nevoie. Și bătrînul e prea mîndru ca să nu fie înduioșat de atîta umilință.

15 Îi va povesti toate ororile foamei care-l gonea din urmă.

Toate rătăcirile prin orașele acelea sure ale străinătății, în așteptarea unui succes imprecis, care n-avea să vină niciodată. Îi va spune cum a risipit astfel tot
20 ce-i rămăsese de pe urma mame-si; cum decăzuse apoi încetul cu încetul, fugind din loc în loc, urmărit de creditori, de portărei și de tot felul de agenți roșii sau negri, ca de un nor sinistru de păsări răpitoare; cum ocupase rînd pe rînd cele mai josnice slujbe; cum își vînduse pînă și hainele și rufele, cum vînduse și cea din
25 urmă podoabă, pe care o mai păstra de la mamă-sa, pentru a putea lua drumul țării natale; o relicvă scumpă, la care ținea ca la un idol — aducătorul lui de noroc — și pe care o ferise cu cea mai mare îndîrjire de toate avînturile necurate ale slabului său suflet.

30 Toată această mizerie progresivă va încînta pe bătrîn; îl va fericii; îl va face să sară în sus de mulțumire că i se împlinise profețiile.

„Nu-ți spuneam eu? Îi va zice. Nu-ți spuneam? Mărturisește singur.”

35 Îl va aproba atunci, și bătrînul va fi tare mulțumit. De atîta mulțumire, îl va ierta. Mai ales înfrîngerea finală, hotărîrea de a se întoarce și a pleca genunchiul dinainte-i, îl va încînta cu desăvîrșire.

40 Fără îndoială, albit de bătrînețe, va fi pierdut mult din îndărătnicia trecută; va avea cuvinte mai bune pentru el; îl va primi ca pe un fiu rătăcit, va tăia

vițelul cel gras. Amintirea moartei, pe care o jicnise atîta în viață, îi va fi sădit în suflet sămînța omeniei. Cu neputință să nu-l ierte și să nu-l primească!

5 Aromit de somn și de blîndețea celor din urmă închipuiri, ochii i se lăsau de plumb; dar la prima atîș gere, pleoapele se respingeau iar, speriate. Gîndul aluns gărei se reîntorcea neconținut, tiran și ucigător, cu tot cortegiul de groaznice închipuiri aieva, de catastrofe
10 imaginare, de coșmaruri cu ochii deschiși. Conștiința distanței care se micșora la fiecare plesnitură a roților îi aducea tot mai dese tresăriri de friguri.

Tot timpul călătoriei această rotire de senzații îl zdrobise sub contrastul aspectelor ei opuse, care se perindau cu o regularitate matematică. Dar niciodată
15 ele nu-i apărură decît într-o formă neclară, nesigură, învăluită de mister și de groază.

Acum însă, în apropierea imediată, scena primirii i se prezentă în spirit cu o luciditate care-l uimi; îl prinse cu totul în țesătura ei de amănunt; îl covârși
20 sub puterea de adevăr a viziunii.

O, nu-l va alunga. Dar îl va umili cu toată bucuria acea pe care o avea să umilească oricînd și pe
25 oricine. Cu bucuria cu care dusesse la mormînt, umilînd-o pînă dincolo de viață, pînă-n ultima clipă, pe mocnita-i tovarășe de zile.

Învînsul închise ochii. Amintirea mamei muribunde îi făcu sufletul în bucăți. Cum nu gîndise în tot
30 timpul drumului la cea mai de seamă cauză a plecării!

Revăzu patul celei pe moarte și-i auzi sughiturile agoniei. Resimți indignarea străveche împotriva călăului tenace și metodic. Și-aminti de răzbunarea pe care o
35 făgăduise întinsei în coșciug, în șoapta celui din urmă sărut. Își aminti de toată nobila-i minie de revoltat romantic.

Cea mai teribilă răzbunare! îi veni să surîdă de oroare și dezgust. Se va duce tremurînd în fața atotputernicului criminal, cum îi striga odinioară în
40 certurile lor grozave; și-i va implora mila! Va rîde poate, de va fi nevoie, de amenințările de odată și, vai, de scumpa moartă.

Și văzu în gîndu-i mutra sarcastică a obedului, plecîndu-se asupra-i, roșie, înstelată de fibre vinete; îi simți mirosul acru, abia perceptibil, de vin și apă de gură, și-i auzi vocea găunoasă și risul poznaș:

5 „Zi, asta ți-a fost răzbunarea ? într-adevăr teribilă... Ha, ha... m-ai făcut de rîs, iubitule; ai îndrăznit să te întorci în halul ăsta, cu zdrențele ăștia, cu mutra asta! Vai, teribil te-ai răzbunat! De rîs m-ai făcut, de rîs. Ha, ha, ha, ha... maică-ta te privește satisfăcută
10 de-acolo de unde o fi... în sfîrșit ai îmblînzit-o... Am un loc de intendent... ți-l pot oferi... Nu-i așa c-ai răzbunat-o? De ce nu vorbești? Ai venit aici să-mi taci?"

El va trebui să răspundă și să rîdă afirmativ. Fra-
15 te-său, căruia, la plecare, îi strigase „laș și sclav" și care, fără îndoială, va fi de față acum, la întoarcere, va surîde cu ironică compătimire.

Va geme atunci de durere și rușine; dar gemetele se vor topi în gît, într-un rîs voios și lingușitor; un
20 rîs care va trebui să fie cît se poate de sincer.

Vor veni și orășenii, obișnuiții casei. Va veni și ea, acea pe care, în mîndria-i exagerată, în încrederea oarbă pe care o avea în forțele sale, o refuzase pur și
25 simplu, în ciuda „atotputernicului"; pentru că, în doi ani de dragoste tinerească și sfioasă, o găsisese fără sufletul de care el credea că are nevoie. Va veni tot orașul; toți ochii aceia care-i răsăriseră pe neașteptate din puterea nopții.

Și auzi iarăși risul uscat al obedului.
30 „Îl cunoașteți, ha, ha! E noul meu intendent. Înainte îmi era fiu, înainte de a-l dezmoșteni... conform, conform, mă iertați, conform articolului... iertați... din cauză de insulte grave. Îl cunoașteți? E cel de care vă plîngeați că nu vă salută, că vă face proști în discuții și vă întoarce spatele pe stradă. E cel care-mi striga
35 că am omorît pe mamă-sa, ha, ha, parcă-mi făcuse ceva biata bătrîna! Nu cu otravă, domnilor, nu cu cuțit, domnilor, nu cu revolver, domnilor, ci cu ce credeți? Cu, domnilor, cu umilință, domnilor... așa mi-a strigat dumnealui, în față, și în dos, la toată lumea...
40 fostul meu fiu; mi-a strigat răzbunare! ca în romane;

să mori de rîs, nu altceva; că mă va da el gata, așa cum i-am dat eu pe mamă-sa.

5 ...Este el, dragă vecine, cel care ți-a strigat că nu te-ar lua nici de servitor; acuma mi-este intendent; dacă vrei, îți poate aduce un pahar de vin bun sau chiar poate să-ți toarne, ca să te speli. Pentru că... ha, ha... se răzbună teribil... iubite vecine... după cum vezi..."

10 îi reveneau astfel în minte frînturi de fraze pe care le mai auzise cîndva, atunci. Acum le întregea, le potrivea una lingă alta, le grada în discurs.

15 Vocea bătrînului îi răsuna clar în ureche; figura lui îi plutea limpede dinaintea ochilor; figurile tuturor îi apăreau iscoditoare, surîzătoare, vesele, gata, ca de obicei, să pufnească în rîs de pozele acestui bufon senil, bogat și puternic, stăpînul tuturor, cu imensa-i avere și cu binefacerea-i mari și mici; să rîdă cu hohot de prostiile lui, prefăcîndu-se că-i apreciază humorul. Șleahța întreagă de provinciali abrutizați și prefăcuți, atît de rudimentar prefăcuți; turma pe care o disprețuise din tot sufletul, pe față, pe care o batjocorise fără nici o cruțare, pe care o umilise la rîndu-i cu toată cruzimea ori de cîte ori i se oferise prilejul; așa cum umilise și pe tatăl său!

25 Bătrînul nu se va lăsa pînă nu-l va jicni din nou dinaintea acestei mulțimi. Cum va putea să-i suporte murmurul și sarcasmul nerod?

30 ...Trenul părăsea tocmai penultima stație, făcîndu-și loc printre macazurile zvîcnitoare care se răreau din ce în ce. încetul cu încetul își lua tot mai mult avînt spre limanul de groază. Prin cadrul geamului, din ceața sură, se năzăreau în depărtări imense mogîldețe antediluviene.

35 ...Va fi și ea de față și va zîmbi, pudică și roșie de plăcere, de satisfacție...

40 ...Cu neputință! Nu va coborî. Va merge înainte, tot înainte; se va da jos în gară numai pentru a-și prelungi biletul de drum. Da, așa va face. Intendent? Dar va putea găsi locuri mai bune aiurea în țara aceasta, unde venea la atîtea cunoștințe pe care, face să-și dea seama, trebuie să le fi căpătat acolo, printre streini, desigur.

Ideea aceasta, care-i veni pe neașteptate, îl umplu de lumină și bucurie. O lespede păru că i se ridică de pe suflet. îi veni să zburde de fericire; și, neputînd face altceva[^] își mută picioarele unul deasupra celuilalt. Cum nu gîndise oare mai demult?

5 Ba nu. Va rămîne o zi în oraș. Va merge să vadă mormîntul martirei. Va căuta să se întîlnească cu bătrînul; și-l va sfida. îl va lăsa să rînjească de bucurie văzîndu-l că se întoarce învins și jerpelit; și-i va întoarce spatele cu acelaș dispreț elegant de acum cincisprezece ani. Și-l va lăsa uluit de mirare și de ciudă; va lăsa un întreg oraș nedumerit. îl va vedea și ea și la început va zîmbi miloasă, jicnitor de miloasă, de trista-i înfățișare. Dar o va înfrunta cu privirea și-o va amuți și pe dînsa cu tenacitatea-i de fier. La fel, la fel ca acum cincisprezece ani. Un oraș întreg va rămîne uimit și nu va ști, nu va putea să înțăleagă de unde atîta trufie, atîta putere de voință. O, de va fi stăpîn pe sine pînă la capăt! De-l va ajuta sfîntă moartă cu amintirea-i mîntuitoare; de-i va călăuzi pașii și-i va întări cugetul cu surîsul ei de dincolo de moarte!

Așa va face, așa va face!

25 își frecă mîinile buimac de norocul care-l lovise pe negîndite. Ochii îi clipeau strălucitori. Și rostogolișul roților nu-l mai înspăimîntă; îl întărea, dimpotrivă, părea a lua parte la bucuria lui, era chiar cîntecu-i de triumf în drum către izbîndă.

30 Va pleca apoi în ziua următoare. Ei vor fi și mai mult uimiți. Vor scorni fel de fel de închipuiri. îmbrăcămîntea lui detestabilă va fi motivată indulgent de însăși imbecilitatea presupunerilor care se vor isca. O vor da-o pe seama originalității. îl vor socoti bogat și puternic; și atît de tare în cînismul lui, încît să-i păcălească în modul acesta! îl vor petrece pe drumu-i, pe care-l vor crede comod și îndepărtat, cu invidia lor. Și a lui. Și a ei mai cu seamă!

35 ...Iar el, în vremea asta, va începe din nou urcușul istovitor al neajunsurilor.

își simți ochii umezindu-se.

40 Va fi mai norocos în propria lui țară? Va putea găsi un colț de cămin și o îmbucătură de piine? Ori va retrăi

tragedia grozavă care-l alungase înapoi de peste mări și țări?

Îi va fi oare fatală dîrzenia din urmă? Va ști, atunci, să moară cel puțin ca un viteaz?...

Se cutremură. Ideea morții latente și încete de care fugise atîta cale, ca s-o reîntîlnească la capătul călătoriei, îl făcu să scrișnească din dinți, ca prinsul într-o capcană meșteșugită.

Vai, trebuia să dea ochi cu bătrînul! Trebuia să-i cadă în genunchi, să se roage, să-l implore... Dar dacă-l va goni, nu va strica oare totul?

...Nu-l va alunga, fără îndoială. Nu va avea tăria să fie atît de crud. Sau, mai bine, atît de puțin crud. Îl va opri să-și satisfacă pofta de a înjosi și de a-și arăta învinsul nesățioșilor săi admiratori. Iar el va ști să rîdă de glumele și răutățile părintești.

Strînse pumnii și încheșta fălcile.

...Va ști să-și înfrîngă cerbicia tinereței; va ști să rîdă zgomotos, să se prăpădească de rîs, să mărturisească ironic cît de caraghios era cînd amenința cu răzbunarea, cît era de fals, de banal, de melodramatic... mai ales cînd jura ... va ști să-și ciștige o bucată de piine cu sudoarea franței, bufon al unui bufon...

...Doamne, de-ar fi bătrînul tot așa de crud, să-l oprească'...

Trenul își potolise viteza; roțile izbeau șinele în cadență reținută. Și cadența aceasta se potrivea de minune cu o frîntură de cîntec pe care o amintire năvălase i-o aduse din depărtările copilăriei.

Ascultă cu luare-aminte; roțile nu cîntau altceva decît un crîmpei de refren, pe care-l fredona deseori mamă-sa în orele ei de scurtă veselie. Aceeași melodie, care revenea într-una, mohorîtă, fără sfîrșit.

Luminile orașului apăreau pîlpîitoare din albastrul întunecos al începutului de dimineață. Pe băncile de alături, călătorii ceilalți sforăiau înainte, încremeniți în poziții bizare.

SOARELE

Totul se petrecuse scurt, ca într-o lumină de fulger. Caporalul Robu retrăia în clipele acestea întreaga grozăvie a întîmplărei.

5 Stăteau la taifas, în amurg, în dosul micului dîmb în care erau scobite bordeiele. Stăteau chinciți în jurul ceaunului, în care la ora asta își încălzeau fiertura, ca de obicei.

10 Tot statul-major al companiei era în păr: cei cinci agenți de legătură, ordonanța domnului căpitan și el, cornistul. Ascunseseră lumina, de atîtea ori trădătoare, a focului de vreascuri chiar aproape de deschizătura cea mare și neagră ce le slujea de intrare în vizuina lor. Păzeau cu grijă văpaia ei plăpîndă, privind neliniștiți la jocu-i năvălăș; o stăpîneau cu lovituri de reteveie în' tăciuni ori de cîte ori își întindea limbile înțelese cu inamicul. Alături, o gură mai strîmtă, mai înaltă, cu laturile mai drepte, era ușa de la domnul căpitan. Dar era tot așa de neagră, pentru că domnul căpitan

15

20 era în inspecție pe tranșee.

Afară nu se înnegurase de-a binele. Doar steaua cioabanului prindea să clipească printre crăpăturile norilor roșii, năruiți în asfințit. Umbra înserării îngroșa pe nesimțite siluetele copacilor, netezindu-le conturul dantelat. Măgurile prizărite ici-colo creșteau; păreau dosuri aspre de mistreți năstrușnici urnindu-se greoi din somn.

25

Atunci auziră cu toții răsufletul adînc, rar și sacadat, al minei filfiitoare. Un horcăit sinistru de balaur care vine nevăzut, vărsînd flăcări pe nări. Ca trași de o sfoară, răsăriră cu toții în picioare și se îmbulziră buluc în gura bordeiului. Se îmbrînciră acolo, gîfîind înspăimîntați, într-o scurtă învălmășeală. Robu se aruncă cu picioarele înainte, împins cu putere din urmă de Stanciu, agentul. Dar tocmai atunci detunătura fără seamăn zgudui ca un cutremur bordeiul, smulgîndu-l aproape din baierile pămîntului. Robu se crezu o clipă cu pluta pe Olt. Clipa asta el nu mai văzu și nu mai auzi nimic altceva decît malurile umbrite ale rîului și clipocitul molcom al apei. Și un început de jale i se topi în piept ca un făguraș de ceară.

Cînd își reveni, zîmbi cu bunătate umbrelor omenеști din juru-i, înfășurate în pale de întunec. Se apropiară cu toții instinctiv de ușa bordeiului, prin care pătrundea acum mirosul acru de artificii. Cineva înflăcără o brichetă. Pe prag zăcea întinsă, galbenă și pătată de singe, ca o păpușe mare de la bilciuri, jumătate din Stanciu, agentul de legătură. Trupul fuse retezat deasupra șalelor, cît apucase omul să se ferească în gaură. Restul zadarnic fu căutat pe-afară, pînă cînd noaptea își așternu de-a binelea pătura de întunec.

Se strînseseră atunci iarăși în jurul rămășiței de spuză, pe care doar o gamelă sfîșiată mai zăcea într-o rină. Cineva îngăimă o vorbă, și abia acum Robu înțelese că auzul lui e mort. Și zîmbi iarăși, minunîndu-se numai cum de n-a băgat de seamă mai devreme.

Doar el crezuse că a auzit tot ce se sporovoise în juru-i cît timp au cercetat după picioarele lui Stanciu. Și acum vedea bine că, într-adevăr, nimic n-ar putea spune lămurit din tot cît își dăduse cu gîndul c-a priceput...

Trecuse două săptămîni bune de atunci.

Dar și acum, lui Robu scena aceasta nu-i putea ieși din închipuire. Nici măcar nu-și simțea cît de puțin slăbită spaima clipelor de moarte pe care le viețuise. în singurătatea gîndurilor lui, cruzimea ei înfricoșătoare îi revenea cumplit de des în minte. Și nu arare

își amintea, de asemeni, cum camarazii își băteau joc de el, de surzenia lui.

Cum se trînteau cu toții speriați la pămînt, după ce se prefăceau că ascultă cu înfiorare vreun șuier sinistru ce venea din depărtări. Cum, la rîndu-i, spăimîntat de-a binelea, se prăvălea și el ca dînșii, rupîndu-și măruntaiele și clătîndu-și creierul în cap, în hohotele de rîs ale tuturor. Cîteodată, chiar domnul căpitan asista la aceste scene amuzante și atunci caporalul Robu nu înjura ca de obicei pe păcălitori, ci zîmbea umilit că putuse să fure un zîmbet întunecatului domn căpitan. Uneori se întîmpla să nu fie deloc glumă și Robu, care de la un timp șovăia dacă să se arunce sau nu în fundul vreunei gropi, trecea prin temeri grozave. în cele din urmă cerbicia trebui să fie zdrobită de frică. Robu se tupila chiar cînd șaga se întîmpla în aceeași zi pentru a nu știu cîtea oară.

Ar fi stat el toată ziua ascuns în bordei dacă domnul căpitan, care, de cîte ori îl vedea, îl amenința muștrător din cap și din deget, nu l-ar fi pus ba să-i spele vasele, ba cămășile, ba să sape vreo groapă, ba să-i împletească o ușă din răcniți, ba să-i întocmească o masă din scînduri lustruite aduse de la trenul regimentar. Robu lucra tihnit și stăruitor. El înțelegea ca domnul căpitan nu-l crede. Că-l păstrează încă să-l mai încerce. Dar de cîte ori domnul căpitan îl lua la încercări, ticluite de dînsul în fel și fel de chipuri, Robu își suridea în adîncul sufletului. El știa bine că betșugul lui nu-l va lăsa să facă vreo poznă.

La început îl cam intimidase șiretlicurile doftoricești ale căpitanului. I-era frică să nu se încurce cumva pe nevrute. Și o teamă ațîțătoare îl cuprinsese la gîndul că putea să-l socotească prefăcut, fără să fie. Dar în cele din urmă înțelese că el însuși n-ar putea să-și înșele auzul zdrobit...

în după-amiaza aceasta de octombrie, Robu gîndea la surzenia lui și privea soarele. Privea uimit globul de foc și vedea bine că nu este cel pe care îl cunoștea el toamna, mîngîindu-i obrazii smoliți și minile bătătorite, cînd rătăcea pe prundurile Oltului după pește. Acesta avea în el ceva străin și prefăcut, ceva meștesugesc.

Era searbăd și mînjeacu galben-pămîntiu fețele camarazilor. Și aproape puteai privi la el, cu ochii plini, fără sfială.

5 Era poate bulgărul de pară aruncat pe cer de vreun
proiector dușmănesc sau o rachetă zvîrlită atît de de-
parte în hău, că îi trebuia o zi întreagă ca să cadă.
Pămîntul acesta desfundat de obuze, cu copaci ruși
de la mijloc, privind ca o dihanie la pîndă prin mii
10 și cu țărushi pe care se încirliionțau capetele de sîrmă
ghimpată; văzduhul acesta care mirosea a smoală și a
cadavru nu putea să aibe un alt fel de soare...

15 Pe cerul acesta pe care zburau mașini nu putea
domni decît un soare fabricat, nu putea pluti decît
adusă cu ocheane drăcești de-ale nemților imaginea
celuilalt soare, vesel și curat, de culoarea spicului,
strălucind departe, pe alt cer, în azurul căruia plu-
teau păsări făcute de Dumnezeu și luminînd zăvoaie
20 cu copaci neschilodiți de mînia omului. Acolo văzduhul
era curățat de miasme și vîntul cîntător al începutului
de toamnă venea plin de răcoarea Oltului și de mirosul
sănătos al răchiților. Acolo, la lumina lui tomnatică,
brabeți ciripeau neturburați nesfîrșitul și gălăgiosul
25 lor sfat. Acolo, se culegeau acum viile și fetele treceau
cîntînd cu hîrdaiele încărcate cu struguri printre bolțile
de vițe. Acolo, toți ai lui eraustrînși în jurul cramei și
mustul șiroia din lin, cum șiroia aici singele din trupul
înjumătățit al lui Stanciu. Acolo, văile clocoteau de
30 cîntec pe vremea asta și drumurile gemeau de care cu
poloboace răsunătoare.

35 Acolo... era atît de frumos acolo, că lui Robu
îi mijiră lăcrămi în colțurile ochilor. Va mai vedea el
pe acel acolo, atît de depărtat și atît de deosebit
de acest aici, peste care plutea stăpînitoare și neîmblîn-
zită moartea?

Va mai vedea el soarele viu, orbitor și tînăr, al tk
nereței lui însorite? Soarele de care numai că-și amin-
tea și închidea ochii fulgerați de lumină!

Sau va muri aci, după vreun dîmb, sub priveghiul
trist al lămpei ăștia scofîlcite, al bulgărului ăștia de
ceară încălzită?

5 Robu își aminti de betesugul lui, de care nu-i păruse
rău niciodată și de care acum se bucura din toată
inima. De bună seamă, nu-l va mai încerca mult dom-
nul căpitan cu șiretlicurile lui doftoricești. Îi va da
drumul și el va putea să aștepte în liniște undeva,
departe, în dosul frontului, reîntoarcerea.

10 Se întinse cît era de lung pe iarba arsă și privi cu
mulțumire în necuprinsul seninului. „Domnul a dat,
Domnul a luat”, își spuse el fericit, gîndind că, în marea
lui milostivire, Dumnezeu i-a făcut un atît de mare
bine luîndu-i auzul.

15 Poate, cine știe, acolo, sub soarele cel adevărat,
urechile se vor tămădui și, închise acum pentru urle-
tele și bubuiturile morții, se vor deschide ca florile în
început de vară pentru cîntecele culesului și pentru
cîntecele pe nas ale lui Lake lăutarul. Dumnezeu îl
20 însemnase printre cei pe cari nu vrea încă să-i
piardă.

De trei zile liniștea stăpînise frontul și de trei zile
Robu fugea de camarazii lui. Își scobise un bordei ală-
turi de al agenților și, cînd sfîrșea lucrul, se înghemuia
25 într-însul, închizînd ochii și căutînd să ghicească în
trăsăturile din ajun ale figurei domnului căpitan sen-
tința mult așteptată. Cînd sosea bucătarul cu cazanele,
el venea cel dintîi să-și umple gamela. Fără să zică
o vorbă, Ilie bucătarul, tăcut și ursuz, apuca lingura
30 cea mare și, dintr-o turnătură, îi împlinea vasul de
tinichea cu ciorbă de fasole sau de mazăre. Robu se
retrăgea atunci lacom în bîrlogul lui și-și mîncea în tihnă
porția.

35 Actm sfîrșise lucrul și sfîrșise de privit soarele.
Arunca priviri nerăbdătoare spre văgăuna de unde
avea să apară Ilie țiganul. Îl aștepta de zor pentru
a-și încărca gamela și a se pitula în vizuina lui, ca să
închidă ochii și să gîndească în voie la soarele de
departe. Dar era încă mult pînă-n scăpătat și cornistul
40 gîndi că ar putea să se vîre de acum în groapa strîmtă
și să aștepte înlăuntru, în voia amintirilor năvalnice

ce-i veneau din vremurile minunate, ca din depărtări fără cuprins.

5 Era gata să pornească, dar, iată, tocmai atunci se ivi domnul căpitan, urmat de trei dintre agenți și de ordonanță.

10 Domnul căpitan îi făcu semn să se apropie. Robu păși reglementar și se opri la distanță, salutînd cu dreapta. Cu stînga întinse bastonul la care lucra din ajun, împletit cu șerpi săpați meșteșugit în coaja verde și cu minerul adus.

— Bravo, Robule! strigă domnul căpitan. Bun meșter! Parcă l-aș fi luat de-a dreptul din prăvălia jupînului.

15 Robu rînji de bucurie. Dar zîmbetul îi încremeni îndată pe buze și rămase fix pe fața lui ca rîsul unui manechin. El auzise distinct, cuvînt cu cuvînt, tot ce-i spusese domnul căpitan. Parcă îi vorbea un glas din pămînt, dar atît de limpede, că se cutremură.

20 — Bietul Robu, murmură mai departe domnul căpitan către însoțitorii săi. A rămas surd de-a binelea, săracul. Xu mai e nimic de făcut cu el. Mîine îi dau răvaș la doctor, să-1 trimeata la vreun spital.

— Nu se preface, domnule căpitan, continuă căprarul agenților. Am văzut noi...

25 — Am văzut și eu, sfîrși căpitanul, bătînd priete-nește pe umărul cornistului. Am să lămuresc eu pe doctor...

30 Robu deveni pămîntiu. Soarele, care se oprise parcă pe geana dealului din asfințit, își da sfîrșitul ca un rănit într-o baltă de sînge. Lumina lui stinsă punea pe figura năucită a cornistului o paloare de mort.

35 El auzea totul ce se spunea în juru-i, fiecare vorbă din ce în ce mai clară. Și o teamă fără seamăn i se strecura în corp, parcă prin șira spinărei, odată cu răceala vie a înserării de toamnă.

Să mărturisească sau nu?

40 Dinții i se strîngeau parcă de la sine, oprindu-1 să facă nebunia. Cuvîntul venit din adînc se irosea zdrobit de părății gîtlejului ca de niște stînci. Căci în închipuirea lui, bolboroseala care-i creștea năvalnică

sub omușor da proporții imense beregății lungi și scoro-jite, pe care mărul lui Adam se ridica și se lăsa cu iu-țeala bulgărașului de unt în putinei. Taina cea nouă și grozavă era o povară atît de doborîtoare pentru sufletul lui, că simțea cum îi va scăpa, cum se va prăbuși pe loc dinaintea celor din față și se va sparge în cioburi la picioarele lor.

5 I se părea chiar că ei au și descoperit-o și nu îndrăzne să-i privească în ochi. Un tremur nervos și continuu începuse să-i zgîlție corpul ca pe-o piftie.

10 Dar soarele frontului, către care ochii lui stinși cerură ajutor, își vărsase acum tot sîngele și umpluse tot apusul cu roșul lui închegat. În schimb, în mîntea cornistului, celălalt soare, de acolo, de departe, din țara părăsită, răsărea plin de o strălucire neobișnuită, de o candoare desăvîrșită. În razele lui, orice friguri, orice miasme de amărăciune se topiră. Sufletul lui Robu se așeză înseninat ca straturile de aer după repede furtună a verei.

20 Domnul căpitan, care în timpul acesta se întreți-nuse cu agenții, le dăduse drumul și dinșii intraseră în bordei. Ordonanța plecă cu sufertașele în vale, la popota batalionului. Și domnul căpitan, după ce mai făcu cîțiva pași încoa și încolo, cu capul în pămînt, intră la rîndu-i în odăița lui subterană. După puțin reapăru în cadrul dreptunghiular al ușei, tăiat cu meș-teșug de Robu, și rămase cu privirea în gol.

30 Doar Robu singur mai stătea acum pe netedul fund de vîgăună din dosul tranșeelor. O mulțumire fără margini i se revărsase în suflet și el aștepta cu o nerăb-dare și cu o lăcomie din cale afară de mari pe Ilie bucă-tarul. Pînă una-alta, își făcea de lucru netezind de ramuri o creacă cu briceagul și privind pe furiș, cu un fel de bunăvoință umilită, spre domnul căpitan.

35 Atunci, în tăcerea solemnă și perfectă, auzi lă-murit dincolo, la dușmanul apropiat, bufnetul tunului de aruncat mine. Mîinile îi căzură de-a lungul trupului și piciorul făcu instinctiv către dreapta primul pas spre groapa salvatoare. Dar în mișcarea-i neterminată, el văzu pe domnul căpitan scoțînd puțin capul din ușa adăpostului și ciulind urechile.

Stătu o clipă la îndoială; piciorul reveni pe nesimțite în poziția de la început. Domnul căpitan îl fixa acum cu o privire curioasă, încordată, fascinatoare. Ii simți ochii în negura crescîndă paralizîndu-l pe loc; și ochii aceia aveau o putere atît de orbitoare, că Robu își aminti iarăși minunea luminoasă a soarelui natal. Nu era un bordei acolo, în fața ochilor lui, ci o casă albă, ca o cămașe de țaran, scînteind în arșița jucăușă a după-amiezilor de vară. Era căsuța lui și-n prag îl aștepta Marina cu mîna strașină la ochi; îl văzuse de departe și-l aștepta în prag.

Dar gîfiiul aspru al minei greoaie, care-și atinsese repede apogeul și acum se lăsa în jos, înceată, înfrînată de aripi, în horcăituri treptate, din ce în ce mai stranii, mai adînci, îl urni de-astă dată de-a binelea. Erau horcăiturile morței, care se lăsa nevăzută și pustii-toare; fărîmă căzută din soarele rece, ce-și ducea acum, dincolo de dealuri, spre apus, mai departe pe linia frontului, lumina lui de mort.

Porni spre groapa atrăgătoare cu pasul omului nezorit, pe care nu primejdia cea mai teribilă îl alungă din urmă. Și ochii lui căutau rugător la căpitan: „Fă-mi semn să fug, fă-mi semn să fug, domnule căpitan”. Cum de nu putea înduioșa pe căpitan atîta rugăciune cîtă izvora din ochii lui!

Deasupra căpitanului strălucea însă, neconținut soarele liniștitor și făgăduielnic, care-i împletise în raze copilăria și tinerețea. Și cu ochii la acest soare, Robu înainta tot cu pasul liniștit de la început. Și era atît de departe pînă la bordeiul acela, atît de departe. Și răsufletul de foaie al minei devenea atît de repede, atît de apropiat, atît de sălbatec. Și domnul căpitan nu se îndura deloc să facă semnul mîntuirii.

Ce soare adevărat era acolo, departe, ce soare dums nezeiesc și vesel! Și Robu zîmbi domnului căpitan cu nepăsarea copilului care zîmbește ucigașului plecat peste leagăn. Ba chiar se făcu că culege ceva de jos.

„Hai, domnule căpitan, nici acum nu vezi cît sunt de surd?” spuneau ochii blînzi și resemnați ai lui Robu.

în sfîrșit! Căpitanul s-a mișcat. Uite-1 cum dă din mîini ca un nebun. Și Robu ^se repede ca scos din minți: „Doamne, Dumnezeu!”

Dar odată cu trăsnetul năprasnic care urmă numai-decît, Robu simți o lumină mare, grozav de mare, grozav de strălucitoare, pîlindu-l drept în frunte. Nu, în moalele capului. Nu, pretutinden. O lumină intensă, zdrobitoare, cum n-a mai văzut în viața lui. O lumina atît de multă, atît de dulce și atît de orbitoare!

Robu vedea acum, pentru cea din urmă dată, minunea soarelui curat de acolo, de departe.

SINGURATECII

Deschise ochii doar o clipă; și strînse numai decît pleoapele, ca și cînd ar fi vrut să ascundă în dosul lor, cu bucurie hoțescă, toată bogăția de lumină pe care o descoperise deasupra-i, acum, parcă pentru înția oară.

Apăsă cu pumnii strînși în scobiturile orbitelor. La început o pată vie, roșie, se proiectă pe fondul întunecat al închipuirii. Pata se învîrte sălbatecă în sensuri contrarii și neașteptate. Apoi se liniște, se spălăci, se topi în bezna cea mai profundă. Un abis negru, fără margini, părea că s-a deschis în locu-i. Dar din adîncimea lui înfiorătoare, mijiră stropi liliachii, inciorchi-nați în împerecheri de o maestră regularitate. Ca într-un caleidoscop, picăturile albastre începură să se miște în tact desăvîrșit. Boabe de chihlibar răsăriră deodată din necunoscut. Și aproape numai decît, ca dintr-o cernere sacadată, stropi de rouă, vișinii, verzui, portocalii, se iviră, se prinseră în mișcarea lentă a bizarelor constelații. În cele din urmă pieriră cu toate ca la un semn; picurii albaștri mai stăruiră cîtva, numeroși și scînteietori, pe fondul întunecat ca pe un tapet de iatac fermecat dintr-o *mie și una de nopți*; dar se mistuiră și ei în noaptea profundă și nu rămase decît aceeaș perdea neagră și înfiorătoare, ca un decor mortuar.

Atunci Moinaru simți pe frunte mîna umedă și neprietenoasă a doctorului. Redeschise ochii cu spaimă. Un om scund și robust îl privea prin două mărgele alunii, pitite în ovale de carne umflată. Nasul, el însuși, se pierdea în nestăvilita revărsare de grăsime. Deasupra gurei mici și vinete, două mustăți albe, gălbejite de tutun, se sfîrșeau înfundînd colțurile buzelor cu smocuri încîlcite.

— E, cum te simți? îl întrebă o voce atît de răgușită, că părea o șoaptă. Bine, hai? Mi-ai scăpat ca prin urechile acului...

De după umerii scunzi ai doctorului, două capete lunguiete, care ieșeau din halaturile albe ca niște căpățîni stranii de păsări din găoace, lăsară în jos pliscurile cocîrjate, lărgindu-și gurile ca la comandă, într-un zîmbet identic de supusă veselie.

Strînse cu putere dinții, vroind parcă să strivească de tăria lor orice răspuns involuntar. Și aruncă doctorului o căutătură dușmănoasă.

Dar omul, mic și gras, păru că nici n-așteaptă vreun răspuns. El se legăna acum, ca o rață leșească, pe dinaintea altor paturi, cercetînd termometrele, inscripțiile de pe tăbliile albe, vasele ascunse în dulăpioarele de noapte. Din cînd în cînd, vocea lui șoptită dădea instrucțiuni celor două halate lungi, din care ieșeau capetele lunguiete. Și cele două capete se plecau exact în același timp. Și tot în același timp, arare, cîrîiau amîndouă spre doctor, cu aceleași mișcări de pliscuri, exact aceleași vorbe.

Dar mișcătoarele manechine se îndepărtară, ștergîndu-se ușor, ca într-un nor de aburi. În curînd Moinaru nu mai văzu nimic în juru-i și toată atenția i se concentra în micul apartament care i se deschisese în țeastă-i arzătoare, de unde miasmele halucinației nu zburăseră încă. Căci nu era decît un mic apartament conștiința lui acuma; uite, aidoma parcă, micul lui apartament, cald și prietenos, din strada Aurorii. Prin ușa întredeschisă, el întrevăzuse demult în semi-obscuritatea anticamerei o umbră omenească, o palidă formă cunoscută, care se mișca cu potolită nerăbdare în întunec; din larga și limpedea încăpere a înțelegerei,

el privea parcă cu sfială și temere pe oaspele bizar, care-și aștepta chemarea la lumină. Cu cât străinul dădea mai multe semne de nerăbdare, cu atât persoana lui părea mai puțin streină și cu atât stârnea din ce în ce mai multă îngrijorare. Moinaru simțea lămurit că un singur cuvânt, un singur nume ar fi fost de ajuns să alunge frica de necunoscut care-i creștea tot mai mult în piept, îi umfla vinele, îi umplea tot capul; și nu îndrăznea să pronunțe acest nume, că aceeași frică de moarte îl reținea paralizat sub puterea ei grea. Privea astfel pe furiș, cu coada ochiului, pe cel care aștepta în umbră și care, la rîndu-i, fără îndoială, îl spiona cu aceeași atenție din întunec. Dar micul apartament se lărgi pe nesimțite, se umplu cu două șiruri de paturi albe și nemișcate, printre care un doctor rotund și puhav aluneca, parcă o minge, urmat într-una de două halaturi din care ieșeau două bizare căpățini de pasăre.

Moinaru își pipăi fruntea și clipi ochii; privirea lui se ridică obosită spre pătratul larg al ferestrei, tăiată în bucățele de crucișul cercevelor multiple. Albastrul boltit al cerului îi trimete un zîmbet de nădejde. El deschise larg pleoapele, sorbind cu sete licoarea azurie și înzdrăvenitoare a infinitului.

Abia acum silueta vagă a Genetei, care dăinuia încă nedeslușită în anticamera conștiinței, se contura plastică și vie în imaginația năpădită de lumină. Nu se putu să n-o recunoască în strălucirea albastră a cerului și se cutremură. Era Geneta, sufletul și iubirea lui, și totuși apariția ei surizatoare și molatecă îl cutremură din creștet pînă-n tălpi.

Aruncă o căutătură de spaimă în juru-i, ca și cînd s-ar fi temut sa nu i se observe descoperirea care-l înfricoșase atîta.

O voce stînsă și blîndă îi atrase auzul spre patul vecin:

— Te-ai făcut sănătos, coconasule. Din mare campană ai scăpat.

Era glasul bunului Ifrim. De cînd nu mai auzise el glasul acesta molcom ca o mîngîiere al bătrînului dascăl de biserică, țintuit pentru totdeauna pe peri-

nile albe de o cruntă și neiertătoare dambla! Moinaru simți cu nespusă bucurie auzul lui rigid înmuindu-se sub picurarea vorbelor blînde, ca sub curgerea lentă a unor picături de untdelemn cald. Și se bucură și mai mult cînd își dădu seama că de la sine, fără nici o sforțare, amintirea lui putu să cuprindă din trecutul apropiat o frîntură de conversație, care avea loc aproape în fiecare dimineață, în orele de vizită, în jurul căpățiiului vecin.

10 — Moșule, de ce nu ne lași, moșule, patul liber, că afară de moarte nimeni nu va mai putea să te mai scape de betșugul dumatăle, șuiera vocea stînsă a doctorului rotund ca o minge. Nu-i mai bine să mori la dumneata acasă?

15 — N-am casă, domnule doftor, iertați, răspundea vocea plîngătoare a dascălului. N-am unde să mor, păcatele mele... lăsați-mă aci...

20 Și mulțumirea lui Moinaru creștea cu atât mai mult cu cât conversațiile acestea între doctor și bolnavul de alături i se amănunțeau și mai mult în minte, îl asigurau că devine tot mai mult stăpîn pe conștiința lui, îl întăreau în credința că grozava criză s-a dus pentru totdeauna, că viața se reîntoarce în el cu iureș, că e sănătos, fericit și tînăr, că în curînd statul lui în spital va fi o urîță poveste veche, de care n-ai nici o plăcere să-ți mai reamintești vreodată.

25 Se întoarse spre moșneag și-l privi cu recunoștință, ca și cînd de la el i-ar fi venit sănătatea.

30 — Ai fost bolnav, cumplit de bolnav, domnișorule, vorbea vocea stînsă a dascălului. Ți-au ținut și luminarea, trei nopți în șir, infirmierele. Făceau cu rîndul de veghe, și unsprezece zile n-ai deschis ochii. Aiureai într-una și săreai speriat din somn; și ne priveai pe toți cu ochii așa de tulburați, că se speriau pînă și veghetoarele. Ale trei nopți, din urmă, cît ți-au ținut luminarea, nici nu mai mișcai, nici nu mai gemeai. 35 Erai galben ca lămîia și pieptul abia ți se ridica. Cu un ciob de sticlă mai putea să știe domnu doftor că trăiești. Și în fiecare dimineață spunea domnu doftor: „La noapte se duce”. Dar moartea n-a vrut să asculte pe

domnul doftor și, în ciuda lui, te-a lăsat să-i ocupi un pat înainte...

Ifrim bătrînul tăcea un moment, zîmbea trist spre tavan, apoi continua cu vocea lui tărăgănată:

5 — ...Strașnic de voinic ai fost. Cine ar fi crezut că ai să birui așa o dihanie, ca boala asta? E-he, tinerețea săraca... Apoi a venit în timpul ăsta...

10 O tuse seacă și haină scutură pînă-n adîncul măruntaielor pe moșul Ifrim. Moinaru aștepta cu sufletul la buze vestea cea mare, vestea cea fericită. A venit, a venit și ea să plîngă la căpățiul lui, să-1 privească cu groază și cu lacrimi? Asta vroia să știe de la început. De ce-1 ținea atîta moșul cu vorba? Ce-i păsa de rest, de agonie și de tresăririle cu ochii holbați! Și tușea

15 asta a moșului, care nu se mai sfîrșește și care hîrîie așa de prelung, așa de spart, parcă i-ar' veni bucăți de plămîni pînă-n coșul gîtului!

20 Moșneagul Ifrim se ținea de pîntece și lătra ca un cîine flămînd, stins, prelung și cobitor. Cînd credea că a sfîrșit și-și ștergea ochii de lacrimi, un nou șișîit pornea din pieptul uscat:

25 — ...a ...a venit... a venit și popa și te-a grijit și ți-a cetit la cap... a... și eu țineam isonul popii. M-a întrebat popa: „Ești dascăl?” „Da, părinte”, i-am răsșpuns...

30 Moșul vorbea înainte și vocea lui lua uneori intonații declamatorii și sfătoase de cazanie, cetită după liturghie. Și Moinaru asculta cu auzul la pîndă revărsarea de cuvinte fără rost pentru el. I se părea o apă leșiatică, înceată și nesfîrșită, și aștepta pe mal să se desfacă din valurile cleioase o apariție de povești, care să prefacă totul într-o strălucire fără de seamăn. Dar zîna acoperită de șuvoaiele întunecate întîrzia să se arate și Moinaru își aducea aminte cu groază cele trei

35 zile dinainte de căderea lui în nesimțire, care s-au scurs pustii și monotone ca și firul nezorit de vorbe al bătrînului dascăl. Ea nu venise în nici una din aceste zile să-i liniștească ochii cari se istoveau pînă la lacrimi pironind ușa înaltă a sălei de spital. Doamne? Să

40 nu fi venit ea tot timpul agoniei lui, să nu fi urcat, în

treacă măcar, scările spitalului, să-1 vadă barem murind?

5 Auzul lui Moinaru stătea neconținut la pîndă, cu toate că nădejdea vestei celei mari se sfărămîta tot mai mult în gîndul aprins. Oare moșul păstrează pentru la urmă bucuria cea fără de margini? Cu neputință: e prea bun ca să nu fi început de-a dreptul cu venirea fetei povestea lui smălțată cu atîta mărunțiș de întîmplări.

10 Dacă l-ar întreba? Obrajii se îmbujorară de mîndrie rănită numai la acest gînd neașteptat. Simți cum răspunsul negativ al moșneagului și privirea lui compătimitoare l-ar plesni peste ochi, ca biciul. Tăcu, gemînd ușor, și continuă să asculte, și-și aduse aminte

15 anticamera conștiinței, în care Geneta se încapățîna să întîrzie. Ceva dedesubtul conștiinței, din lăcașul gîndurilor fără legătură, din lăcașul negrelor prevestiri, al văzului fără ochi și-al auzului fără urechi, părea că oprise pe Geneta dinadins acolo, ascunzînd-o ca pe o răufăcătoare, în văluri de întuneric și de tăcere. De ce teama fără nume, care simțise că-i vine din acelaș adînc suflesc, de a o scoate din tainița obscură, odată cu prima deschidere a ochilor?

25 Fără îndoială, acolo, în adîncul acela cenușiu, în subconștiințul întunecat și mut ca o prăpastie, în care luciri fosforice aruncă în răstimpuri smocuri bizare de raze ca fărîmele de putregai în noaptea cîmpurilor; acolo ceva grav trebuie să se știe, trebuie să se fi întrevăzut imprecis, dar neîndoielnic, prin jocul misterios al puterilor ascunse și incomplete. Ceva grav s-a petrecut fără îndoială în timpul îndelungului somn și forțele latente ale sufletului descifraseră prin negura boalei acest ceva și umpluseră tot sufletul cu licoarea neagră și nesigură a presimțirii.

35 Poate moșul știe. Știe bine, căci el a văzut cu ochii, și oțelul vădit intenționat al vorbirei sale este o dovadă mai mult că a fost martorul unei scene, care se lămurea acum în mintea convalescentului cu o luciditate biciuitor de crudă. Fără îndoială, ea a fost în

40 timpul agoniei, a fost, și o singură dată. A auzit senzația doctorului și s-a grăbit să fugă, urmărită de

ochii uimiți ai bolnavilor ca de șerpui de foc ai muștrărei. A închis cu putere ușa mare și sonoră a sălei de spital, trântind-o cu spaimă, ca pe o ușă de cavou. A coborât în fugă scările de piatră, dornică să ajungă în strada veselă, liniștitoare, plină de viață și de zîmbet. Și trăsăturile răvășite de groază ale figurei frumoase s-au așezat iarăși, corecte și impecabile, sub raza privirii curtenitoare a primului întîlnit.

5 — ...așa, domnișorule... asta a fost cu dumneata... dar acum s-au dus toate, ca duhurile bălților la suflarea bălăreșului...

10 — Asta a fost tot, moșule, tot, tot?
— Tot, d-apoi ce-ai vrea să mai fie?

15 Lui Moinaru i se păru c-a surprins pe fața dascălului o lumină fugară. Un zîmbet strivit repede de o întunecată înfățișare, compusă la comandă. Sau poate destul de naturală la sufletul ăsta bun, îngrozit de o amintire atît de urîtă.

20 — Moșule, spune, moșule, te rog, fii bun, moșule...
O tăcere prelungită, grea, decisivă.
— A fost, domnișorule, a fost și ea.
— A fost, moșule, nu-i așa?
— A fost, domnișorule, biata fată, cum să nu fi fost? Doar te iubea...

25 Și moșul surise trist, clătînînd abia perceptibil din cap.
— Spune, moșule, a fost doar o singură dată... nu-i așa, moșule?...

30 Moșul tresări uimit. Cu inima la buze, Moinaru aștepta dezmințirea mîntuitoare.
— De unde știi?
— O singură dată, nu-i așa, moșule?

35 Dascălul îl privea cu ochi turburi, neînțelegători. Și privirea lui revărsa atîta înduioșare, atîta comparițire, atîta amărăciune, că Moinaru înțelese totul. El aștepta, totuși, agățat cu încheștare de fărîma celei din urmă nădejdi, puterea lămuritoare și definitivă a cuvîntului. Fixa cu lăcomie bolnăvicioasă buzele vinete ale bătrînului, care se străduia în van să găsească o ticluială, cît mai puțin grea, cît mai puțin vătămătoare pentru domnișorul abia trezit din lozeala morței.

40

Dar minciuna liniștitoare întîrzia să se zugrăvească în creierul sleit al dascălului. Și-n cotloanele lui învechite el nu găsi decît naiva stratagemă a accesului de tusa, care-l încerca adesea.

5 Lungi gîtul și începu să șîșie, simulînd năvășa vătămătură. I-era parcă teamă să nu dea greș copilăreasca lui prefăcătorie. Dar forțarea avu numaidecît resfrîngere în organele scorjite. Flegma se răzvrăti în rezidurile ei adînci și tușea seacă porni din pieptul uscat, prelungă, chinuitoare, hodorogită, făcîndu-l să se zbată în tresăriri nervoase, puternice, zguduitoare. Păreau că toate măruntaiele s-au desprins din locul lor și înaintează la fiecare smucitură, încetul cu încetul, spre gură. Niciodată moșul nu avusese un acces mai puternic ca acesta, pe care-l voise el. Speriate, privirile lui căutară ajutor la Moinaru. Dar prin rețeaua lacrimilor care-i împăienjeniseră ochii, zări strîmbătura de ciudă, de plictiseală și nerăbdare a acestuia. Și-n frămîntările amarnice care-i rupeau trupul fără milă, bătrînul se simți atunci atît de singur, atît de nefolositor, atît de fără rost, că jalea pe care o revărsase asupra băiatului de alături se reîntoarse reînnoită și fără putere asupra lui însuși. Lacrămile slăbiciunei fizice, care mijau în colțul ochilor, se schimbă în boabe mari și necurmăte de tristețe și se rostogoliră pe fața-i răvășită în părăiașe sarate.

15 Dascălul adună amintire cu amintire, aduse de tresăriturile accesului fără gînd de încetare, toată nepăsarea care-l înconjura: a doctorului, a asistenților, a veghetoarelor, a tovarășilor de durere, și acum a băietăiului ăstuia, de care întreg sufletul lui se legase ca de propriul său copil. Și începu să plîngă, să plîngă cu tot dinadinsul pe ruina lui omenească, sfredelit tot mai adînc de gîndul că în lumea asta, afară de dînsul, nu-i nimeni altul care să-i plîngă la căpătii.

20 Tusa încetă după îndelungi zvîrcoliri. Pe tîmple și pe pîntece, pe sub subțiori, șivoaie de nădușeală curgeau în voie, scăpate parcă din zăgazurile nevăzute ale pielei. Dar el nu simțea decît amărăciunea tot mai neagră care-l năpădisese și simțea alături nerăbdarea crescîndă a celui care-și aștepta egoist duminirea su-

25

30

35

40

flerului. Plînsul contenise, dar jalea mută crescuse și mai mare pentru sufletul lui, pe care și-l închipuia acum un biet omuleț, izgonit și hulit de toată lumea, chincit acolo sub furca pieptului, încălzindu-și mîinile înghețate
5 la cele din urmă pîlpîiri de viață care mai tremurau înlăuntru-i. Și dascălul văzu cu groază cum pîlpîirile se potoleau din ce în ce și cum omulețul adăpostit sub slabul înveliș de piele întinsă pe ciolane se strîngea, înfricoșat de frigul morții, tot mai mult în spuza în care sufla
10 cu desperare și care căpăta din ce în ce mai închisă culoarea rece a cenușei.

Și deodată dascălul tresări sfichiuit de-o amintire care-i împietri lacrimile în ochi. De ce de patru zile domnul doctor nu-i mai spunea: „Lasă-ne, moșule, patul: du-te și mori la dumneata acasă!” De ce de patru zile îl cerceta cu mai multă luare-aminte și schimba înțeles de priviri cu doftorii de ajutor? De ce de patru zile îl întreba parcă cu blîndețe în glas și-l întreba în așa fel, încît de patru zile el nu răspundea decît da?
20 înaintea spunea adesea și cîte un „nu”. Și atunci domnul doctor măsura iarăși fraza lui obișnuită: „De ce nu ne lași, moșule, patul?” Dar de patru zile domnul doctor ghicise așa de bine ce se petrece într-însul, că...

Dascălul nu îndrăzni să gîndească mai departe. Își aminti numai că astăzi, după „itirogatoriu” și după cercetarea vînei de la mînă, doctorul îl bătuse prietenos pe umăr și-i spusese cu vocea lui stinsă: „Curaj, curaj...”
25

Cum nu înțelesese el mai din vreme vorbele astea? Cum nu-i dăduseră ele de gîndit? Și cum se lămureau acum atît de luminoase, ca și tot ce se petrecuse de patru zile încoace? Care va să zică...
30

Din nou gîndul dascălului Ifrim refuză să meargă mai departe. Dar i se păru că patul a dispărut de sub dînsul și că trupul lui e atît de gol și atît de ușor, că plutește parcă în spațiu...
35

Așadar va muri, recunoscuse în cele din urmă. Și asta cît se poate de curînd. Poate peste o săptămînă, poate peste cîteva zile... poate chiar la noapte.

Bătrînul se simți deodată cuprins de-un frig nemilos. Cineva parcă suflase deasupra-i și toată sudoarea de pe dînsul se schimbase într-o pojghiță de gheață.
40

De mult se obișnuise el cu ideea morții. Dar astăzi, cînd o presimțea atît de aproape, acolo, în dosul tăbliei patului, nevăzută și neclintită, pîndindu-i mișcările cu atîta siguranță și liniște, că nici cel mai vag semn nu o trăda, o groază fără margini îl cuprinsese. Singur, de tot singur, în fața dușmanei acesteia neînduplecate și înfricoșătoare!
5

— Moșule, moșule, te rog...

Unde mai auzise el vocea asta, cuvintele aștea care i se strîngeau de cîteva minute în urechea stînga?
10

— Moșule, spune, moșule, te rog...

Domnișorul! Domnișorul și-a pierdut răbdarea. El vrea să știe, cu un minut mai înainte, cît de mare e fericirea ce-l așteaptă afară, dincolo de zidurile spitalului, în viața'cea mare, cea veselă, cea zgomotoasă, cea atît de frumoasă, ce lucește acolo, ce se zbate, năvalnică și viguroasă, scăldată în razele rîzătoare ale soarelui de vară.
15

Și dascălul își aminti agonia îndelungă a domnișorului și singura vizită a prietenei sale în tot acest timp. O' văzu apropiindu-se sfioasă de patul bolnavului, privind cu ochii cășcați de groază fața lui lividă, agitată de reperi convulsii. Și-i auzi vocea stinsă, întrebîndu-l ca dintr-o depărtare necuprinsă:
20

— Ce s-a întîmplat, moșule?...

— Rău, domnișoară; ia, se zbate de trei zile cum îl vezi...
25

— Și ce a zis domnul doctor, moșule?

— Domnu doftor, domnu doftor... D-apoi dumnealui tot ar vrea să aibe cîte-un pat slobod în fiecare zi...
30

— Moșule, ce a spus doctorul?

— E, domnu doftor le vede toate cu ochi cerniți. D-apoi cine se potrivește. Dumnezeu e mare și de te vei ruga, domnișoară, ți-l va da...
35

— Ce să mi-l dea, moșule? Nu vezi că e mai mult mort? Se duce, săracu. Păcat de el, băiat tînăr și bun...

— • Hm, numai atît.

— Ce-ai spus, moșule? ...
40

— Am întrebat: ți-era logodnic?...

— Logodnic? Vai, nu, moșule... Venea pe la noi... Prieten al familiei...

— Așa? Eu am crezut...

•— Da de unde, moșule. Veneam pe aci din milă.

5 Săracu, bietu băiat... Nu cred să mai apuce ziua de mîine...

Atît. Apoi un scurt:

— Bună ziua, moșule!

— Mai vii pe-aici, d-șoară?

10 — Nu cred, moșule. Ce să mai caut? O să mă interesez la portar...

Și fericirea, care aștepta pe domnișorul însănătoșit în viața de afară, plecase cu aceste vorbe. Dascălul Ifrim simți fără voia lui o undă de mulțumire încălzindu-i sufletul.

15 — De ce nu vorbești, moșule? Crezi că nu înțeleg de ce nu vorbești? Crezi că nu știu c-a fost numai o dată? C-a aflat c-o să mor și a fugit ca să nu se mai întoarcă?... Spune, moșule, vorbește.

20 Dar moșul tăcea și zîmbea acum proteste. El simțise că în partea stîngă a capului i se făcuse parcă un gol. Iar sub coastele uscate simțise omușorul lui de suflet suflînd sălbatec în spuza care se încenușase cu totul.

25 „Parcă acolc unde se reîntoarce el e mai bine ca acolo unde mă duc eu?”

— Și vorbește odată, moșule. Nu vezi cum te rog și cum mă chinuiesc?...

30 Moinaru văzu zîmbetul dascălului. Și înțelese că bătrînul își rîdea în suflet de neliniștea lui. Nu mai încapă îndoială că așa se petrecuse cu Geneta, cum bănuise de la început. Dar nu înțelegea rîsul acesta răutăcios, schimbarea asta neașteptată în omul pe care-l crezuse atît de bun.

35 Furia îndoită, și împotriva fetei și împotriva celui care îl rîdea în gînd, îl pâlă năvalnică în moalele capului. Simți nevoia să strige, să muște. Scrișni din dinți de durere și ciudă...

— De ce rîzi, moșule? A fost caraghios nu-i așa?

40 A fost strașnic de caraghios? Și pentru asta găsești că trebuie să rîzi? Nu ți-e frică de moarte, moșule?

Vorbele nășteau în otrava sufletului obidit și țîșneau șuierătoare printre dinții strînși.

— Ești om bătrîn și nu mai ai mult. Nu vezi că ți-au intrat ochii în fundul capului? Nu vezi că furca pieptului ți-a străpuns pielea? Nu ți-e frică deloc că ai să rămii așa pentru totdeauna, cu rînjetul ăsta?...

5 Peste paturile rînduite ale suferinței trecu o adiere de agitație. Din gropile albe ale perinilor, curiozitatea fixă a ochilor stinși se ridică inciudată asupra lor.

10 Pînă acum o duseseră atît de bine cei doi vecini de durere. Și acum se certau oare?

Moinaru simți privirile ațintite asupra-i și tăcu. Moșul nu băga de seamă nimic, căci cele din urmă cuvinte ale domnișorului i se înfipseseră adînc în urechi.

15 Și se văzu pe sine însuși, încremenit pe vecie, cu zîmbetul care-l avea acum pe buze.

Surîdea el într-adevăr, sau fața lui luase involuntar înfățișarea veseliei sinistre și veșnice a hîrcilor?

20 Noaptea veni și dascălul nu putu să adoarmă decît după ce i se făgădui că a doua zi va fi chemat la căpătiul lui preotul spitalului. Atunci se mai liniști și buzele începură să moșmondrească slujba morților. Cuvintele sfinte îi făcură bine. Căci precum ghici el în sensul lor, trebuie să fie ceva acolo care să îndrepte greșelile vieții. Altfel, ce rost ar mai avea temeliile lumii ăștia? Nedreptătit în viață, să fii la urmă lovit de marea nedreptate a morței fără sculare? Nu se poate așa. Trebuie să fie un rost și aici, ca-n toate ale lumii acesteia, care se mișcă și care se arată plină de atîta rosturi.

30 Filosofia asta înduplecă pe bătrîn și-l făcu să-și simtă sufletul umplut de bunătate și să deschidă vorbă cu băiatul de alături. Se gîndi că tot n-are cine să-i facă pomeni și se gîndi să-și facă singur, acum, înainte de a închide ochii. Nu putea fi doară pomană a liniști sufletul băiatului acestuia cu o poveste așa pe dorul lui? Și moșul aduse cu glas tremurat vorba de fată.

40 — Te-ai cam supărat pe mine, domnule. D-apoi nu eu sunt de vină, ci pîrdalnica asta de tusa... da fata a venit pe la d-ta, a venit de mai multe ori...

Moșul fu de-o dărnicie uimitoare. Și născoci așa convorbiri între el și fată asupra lui Moinaru, că acesta se înveseli. Cu inima împăcată, moșul adormi după aceea.

5 Dar Moinaru nu închise ochii toată noaptea. Cît povestitorul așternu pleoapele peste ochi și începu șuierul regulat al somnului, spusele sale apărură celui alt în toată naivitatea însăilărei lor. Moinaru socoti că fata n-a venit niciodată; ba chiar că nici nu va veni.
10 Nici măcar nu s-a obosit să vadă dacă el a murit sau nu.

Furia surdă de la început era acum clocot în sufletul lui. Se gândi cum îi va apare în față, odată scăpat din spital, și vorbe grele i se îngrămădiră, abia reținute, în gitlej. O strivi sub povara insultelor, cele mai amarnice, cele mai murdare, și n-o lăsă pînă n-o văzu plîngînd cu sughituri și cerîndu-i iertare în genunchi. Și n-o iertă deloc.

20 Dar gîndul lui, care făcea acum salturi desperate, și-o închipui deodată într-o ipostază nouă, care-l îngălbeni. O văzu primindu-i muștrările cu o privire plină de dispreț, apoi izbucnind într-un rîs așa de nepăsător, așa de sonor, că îi mută inima din loc. Și inevitabilul celălalt, domnul, prietenul cel nou, nu întîrzie să se zugrăvească în minte, cochet și frumos, cuprinzîndu-i mijlocul și îndepărtîndu-se cu dînsa, îndepărtîndu-se amîndoi, glumind și privindu-se adînc în ochi, uitînd cu totul în urma lor pe cel rămas pradă sfișierilor durerii.

30 Scrișni de oroare la această închipuire și scrișnetul lui se amestecă cu gemetele, cu vorbele răzlețe scăpate în somn de bolnavii din sală.

35 Pînă în zorii zilei, minunea ascunsă a corpului ei zvelt și șerpuitor, culoarea îmbătătoare a pielii palide, cu reflexe de sidef, alternară cu cele mai negre și mai năprasnice închipuiri. Plăcerile trecutului îi zbîrliră nervii și cu cît se zugrăveau mai mult în puterea amănuntului, cu atît șuvoiul de sînge al furiei îi izbea mai puternic creierii, îi lămură în minte singura cale care-i rămînea de urmat. Ideea cea temută se contura tot mai decisivă în capu-i aiurit. I se părea că ea dăinuise

de mult într-însul, în fărîme risipite prin tot corpul, și că acum fărîmele acestea se strîngeau aduse de vîntul nebuniei și se strîngeau într-un tot inform, compact, negru, de neclintit. Vroia parcă să se opună acestei treptate creșteri a gîndului de moarte, dar urletul adîncurilor bîntuite de furtună era surd slăbelor încercări, în zorii zilei nici un colțișor al rațiunii lui nu era scutit de grozava convingere că fără dînsa, fără mîngîierile ei, care-l aduseseră în patul ăsta de spital, viața lui nu mai putea avea un rost.

10 Fapta care avea să urmeze numaidecît, în ceasul chiar al ieșirii din spital, i se limpezea în mînt în imagini înfiorătoare. Sufletul lui de convalescent trăi cu atîta putere de viață procesul grozavei închipuiri, că, copleșit de emoții, obosit de străduință, ațipi ușor sub greutatea neagră a ultimei impresii. În somn, mișcările agitate ale trupului dovediră că firul coșmarului aieva se deapănă mai departe.

20 Cînd se deșteptă, întru tîrziu, se simți sleit. Pe rădăcina limbei parcă se adunase fiere. Capul îi ardea. Iar în adîncul mădulelor resimți clar fiorul frigurilor de la începutul boalei. Gîndul că boala ar putea reveni îl plesni amarnic în moalele capului. Și ucigașul de adineaori se cutremură de frică. Se hotări să-și înfrîneze orice idee, să sugrume în embrion orice nouă pornire, încercă să-și reprezinte viața fără dînsa, să se obișnuiască cu ideea că nu o va mai vedea niciodată. Și viața îi apărură așa de pustie, așa de monotona, că se înfiora. Plămădi în gîndu-i un trai nou, cu o nouă tovarășe a zilelor lui. Și îmbrăca în belșug pe noua tovarășe' cu toate bunătățile sufletești și trupești pe care le cunoștea la vreo femeie. Dar ce femeie cunoștea el alta decît pe Geneta? în curînd el văzu că noua tovarășe nu e decît Geneta, cu toate frumusețile ei fizice și cu toate frumusețile ei sufletești dinainte. Cu sufletul pe care atunci, la început, i-l crezuse mai curat decît al unei sfinte. Unde va găsi pe noua Genetă, care să știe să-și păstreze pînă la sfîrșitul-sfîrșiturilor curățenia sufletească a începutului!

40 Moinaru privi din nou spre marea fereastră a sălei de spital. Și cerul de afară îi păru searbăd și iluzoriu,

ca și cîntecul de tinerețe, ce se înălța din curtea spitalului, ca și rumoarea orașului care abia răzbătea pînă aici, ca și lumea aceea însăși care se răscolea acolo, ascunsă în fardul strălucitor și stupid al conveniențelor.

5 Cu cît creștea ziua, cu atît vuietul vieții, care se ridica deasupra acoperișurilor ca un fluviu aerian, năpădea din ce în ce mai plin, mai spumegos pe fereastra deschisă larg de îngrijitoare la aerul primăverii. Și cu atît dezgustul din sufletul lui Moinaru creștea mai
10 puternic, cu atît îi părea] mai lipsite de înțeles și iubirea lui de mai înainte și răzvrătirea din noaptea trecută ; și-n capu-i care se pustia încetul cu încetul de orice alt gînd, o singură groază se statornicea, se înfigea ca un stîlp nemișcat, de care se izbea zadarnic vîntul
15 pustiitor ce-i alunga cu furie orice altă idee, orice altă simțire: „singur!” Moinaru repetă de mai multe ori acest cuvînt; îl repetă întîi de cîteva ori în închipuire, apoi puțin mai tărișor, pe șoptite: „Singur!” Și la auzul lui se încleșta cu disperare de perina albă a patului de spital, se încleșta cu atîta disperare, ca și cînd
20 cineva ar fi vrut să-l smulgă de lîngă o ființă iubită.

Alături, dascălul Ifrim tocmai se deșteptase. Dar în ochii lui nu mai plutea acum, cu aceeași lumină, încrederea în viața viitoare, care-l adormise în ajun.
25 Freământul orașului îi făcea rău dascălului Ifrim. Se simțea atît de izolat, atît de depărtat de furnicarul de oameni care zumzuia vesel afară, că îndoiala îl recucerea încetul pe încetul. Înfricoșat de-un gînd nelămurit, dascălul se întoarse spre Moinaru. își aminti
30 de povestea smălțată cu care-i potolise durerea aseară. Și vroi să afle de la el o încurajare, un reazim în valurile de neliniște care începuseră să-l clatine. Privi lung spre cel de alături și, crezînd că doarme, așteptă răbdător să se trezească.

35 Doctorul intră urmat de cele două halaturi cu căpățini de pasăre. Astăzi era mai zorit ca niciodată. Se opri și la moșneag, îl examina din nou, dădu din cap cu siguranță și nu-l mai întrebă nimic.

40 Ifrim îl privea îngrozit. Cînd îl văzu că se îndepărtează fără nici o vorbă, îl strigă aiurit. Doctorul se întoarse.

— Ce-i, moșule?

5 Ifrim băgă cîteva cuvinte fără rost. Precis nu știa nici el de ce-l oprise. Și doctorul dădu din cap cu înțeles spre cele două ajutoare, îl mîngîie puțin pe frunte și se îndepărtă.

Cînd sfîrși și cu Moinaru, moșneagul se întoarse spre băiat, zîmbindu-i cu bunătate.

io — Vezi, nici la dumneata n-a stat mult domnu doftor, începu el domol, luminat de această constatare. Astăzi se vede că e grăbit...

Moinaru tăcu...

15 — Ce crezi dumneata, domnișorule, continuă moșul, înseninat și cu poftă de vorbă, dumneata ești om cu carte și trebuie să știi. Oare pe lumea cealaltă o fi ceva?

20 Și deschise ochii largi spre băiat. Moinaru îl privi lung, neînțelegător. Apoi, deodată, făcu o strîmbătură de plictiseală și, fără să răspundă, se învîrți pe partea cealaltă.

25 Bătrînul nu pricepu nimic. Privi zîmbind a durere pe cel care-i întorsese spatele și întoarse la rîndu-i cu amărăciune ochii. Dar ochii îi rămaseră căsați asupra doctorului, care, înainte de a ieși, arăta ceva asistenților. Arăta patul lui. Și cînd se văzu privit de bătrîn, doctorul lăsă repede mîna în jos.

30 Dascălul se simți scuturat de o puternică năvală de friguri. Patul lui ? Va să zică, patul lui va fi în curînd slobod. în curînd, cît mai curînd! Poate chiar pînă diseară. Diseară el nu va fi decît un mort. Un stîrv. Mîine, în zori, patul va fi ocupat de un altul, care așteaptă afară, care a fost înscris de domnul doftor pe catastif...

35 Ifrim simți din nou omușorul lui de suflet zbătîndu-se sub pielea uscată. Omușorul aduna acum stîNSE bucăți de cărbune și sufla în ele cu disperare. Dar din bucățile de cărbune nu zbura decît cenușe. Diseară. Astă-seară. Și popa...

Dascălul începu să setînguie. îngrijitorile alergară.

40 — Popa, popa! le spuse el cu voce slabă.

Și se vîrî în perină, cu ochii mari holbați de spaimă. Pipăi în juru-i, cu mîini rătăcite, ca și cînd ar fi vrut

să întâlnească un ajutor, o altă mână prietenească. Dar mâinile i se bălăbăniră zadarnic în gol. Și mușcînd perina, dascălul bolborosi în adîncul ei, răgușit, ca un animal junghiat: „Singur”...

Rămase multă vreme cu capul vîrît în perină. Gîndurile i se limpeziră iarăși și începu să plîngă din nou, rar, înfundat, cu resemnare...

Peste două ceasuri veni popa, își desfăcu patrafirul, deschise cartea soioasă și începu să turuie. Dascălul îl ascultă cu ochii largi deschiși, cu luare-aminte.

Într-un timp îl întrerupse:

— Stai, părinte, ai sărit...

Popa se opri încurcat, încruntă ochii, apoi zîmbi a rîde:

— Aha, ești dascăl... ai dreptate.

Îngîină apoi un început de cuvînt, întorcînd o filă îndărăt și căutînd [cu] ochii pasajul ocolit. Cînd îl găsi, pleoapele îi clipiră și vocea lui de bîrzăun începu să turuiască din nou.

Dascălul asculta cu și mai mare luare-aminte. Și pe nevrute, buzele i se boțiră și din gîtleju-i uscat porni jalnic și monoton isonul:

— A... a... a... a... a...

Moinaru se închipuia acum întinzînd mîna împăcării celei care l-a uitat. Și nu îndrăznea să dea drum ideii de necrezut care i se strecura iscoditoare prin fibrele gîndirei: Ce va face, ce va face dacă ea va privi cu nepăsare mîna lui întinsă?

Vocea moșului își intona înainte cîntecul morței. Se ridica din ce în ce mai vioaie, acoperea cetania popei, se lăsa în modulațiuni joase și sinistre. Apoi se sparse deodată într-o zbucnire zguduitoare de plîns.

VIN NOU

5 Zăpada căzuse toată dimineața, înceată și lipicioasă. La prînz stătuse, iar după-amiază un vînt căldicel și zberengăiat o prefăcea în băltoace murdare, ce se înmulțeau și se lăteau neconținut, gata să transforme toată piața, cît era de mare, într-o mlaștină desăvîrșită.

10 Orășelul dormita. Cu norii aceia atît de jos, de-i atingeau toate coperișurile, parcă îl învăliseră cineva cu o mușama neagră. La ceasul acesta, unicele vietăți care se aflau în piață erau: Cristache, vardistul cu no. 1 la gît, și o pereche de porci cari adulmecau petele de zăpadă, scormoneau ochiurile de apă hleioasă și grohăiau nemulțumiți. Orășelul — bogat în podgorii cu faimă — •
15 dormita, căci era a doua zi de Crăciun și cam de la data aceasta sfîntă vinul cel nou începea să fie bun de băut pentru un adevărat podgorean. Pînă și cele trei cîrciumi, „berării de primul rang”, erau deșarte, cu toate că la ora asta de obicei forfoteau de mușterii. Școala primară, fără transperante și fără nici o noimă, părea pustie de cînd lumea. La farmacia cu geamuri exagerat lăbărțate și pictate cu litere albe, un asistent tînăr picotea pe o carte. Cafeneaua lui Bela, pitică la fel cu stăpînu-său, avea obloanele trase: nu primea de sărbători. Spre cele patru puncte de zare porneau patru
20 străzi; sau, mai adevărat, veneau din zări să se verse în mlaștina pieței ca patru rîuri de pustiu. Și deasupra întregii priveliști, mohorîte și sterpe, se înălțau amenin-

țătoare și sinistre, ca două enorme figuri suprapuse de orb, cele două caturi ale primăriei; pe imensa fațadă, doar două uși și patru ferestre...

5 Cristache, care dormita, de asemeni, încotoșmănat în șuba lui de oaie, pe bancă, lângă scara de piatră a monumentalului edificiu, își surprinde capul tras de povara somnului tocmai când e gata să-i cadă pe genunchi; tresare deodată, speriat de țipete stridente. Mina apucă autoritar capul scurtăturii groase de cauciuc, ce-i stă atârnată cu o curelușe pe după încheietură. Și ochii străpung văzduhul ca sulițele.

– Iar se păruiesc dancii! descoperi el o mică învâlmășeală la îmbucătura drumului ce vine de la gară.

15 Și tălpile ciobotelor greoaie se puseră automat să bată băltoacele, în goană mărunță, spre restabilirea liniștei, acolo unde mușamaua somnolenței generale fusese sfîrticată.

20 Cei patru țișănuși păreau patru stegari întilniți neașteptat pe cîmpul de bătaie, și-n lipsă de alte ajutoare, hîrjonindu-se eroic între dîșii, încerca fiecare să închine drapelul inamic cu o mîină și să-l apere pe al său propriu cu o alta. Căci toți purtau placarde albe cu slove groase, roșii, țintuite în vîrfuri de prăjini înalte, spre a fi văzute din cît mai multă depărtare.

25 Ivirea de Goliat a lui Cristache în vîlmășagul lili-putan avu de efect împrăștierea instantanee a războinicilor, ai căror dinți atît de albi, apărînd în acelaș timp pe toate fețele lor albe în ris sonor, îl lămuriră pe gardist că n-a fost vorba decît de o copilărească păcăleală.

30 La o apreciazabilă distanță de dînsul, grupul se strînse, se potoli din fugă și, înălțînd cît mai sus cu puțință placardele cu litere strigătoare, începu să răcnească în cea mai deplină armonie, rar și sacadat:

35 – Aaaaastă seaaaară maare baaal în saloon la primă-riiiiiie...

în „salon”, la primărie, marele bal a început. Cele două ferestre de sus și ușa cu balcon dintre ele aruncă trei lungi vîpăi tremurătoare în curmezișul pieței.

40 Cu toate că e iarnă și ușile sunt închise, Cristache aude

fărămituri de muzică scoborîndu-se pe scări pînă afară la dînsul. El contemplă acum din negură grupurile de fete care urcă sprinten scara de piatră, înfășurate în fișuri și-n strălucitoare piei de dobitoace. De sub blănurile grele, cad spre pămînt spume de dantele, prin care piciorușele saltă ager pe trepte, parcă aruncate de arcuiri din pantofii înalți. Cîteodată salută vreo familie complectă, de la tatăl scund și rotund ca un dovleac, pînă la al doisprezecelea vlăstar, cu pantaloni scurți și cu urechile acoperite de două clape, căzute din căciulită; familia desigur nu-i răspunde, căci nu-l vede în negură. Cristache nu lasă totuși mina de la căciulă pînă nu numără patrușprezece, și cu cea bătrîna, cincisprezece, căci e familia domnului ajutor de primar și ofițer al „părței țivile”.

15 Tineri veseli, cei mai mulți cu șepci de licean pe ceafă, pentru ca smocul frizurei să fie vizibil sub cozorocul cît o lopată, pătrund în grupuri zgomotoase, mîriind cîntece sau discutînd aprins, bălțînd vorbirea cu cuvinte străine, pocite. Din cînd în cînd se încruntă; sub globul intrării apare cîte-un pirpiriu, gătît spilcă în negru, cu mișcări stîngace:

„A dracului calfă, ce s-o fi băgînd printre boieri?”

25 Cristache a urmărit somnoros această forfotă de apariții, izvorînd din adîncul nopții și poleindu-se deodată în reflexulsîngeriu a globului. Cu ultimele grupuri, s-a retras și el pe banca pitită de după rîna scării mari de piatră... Dacă ar fi să-și prindă mintea cu aștia, apoi toată noaptea ar trebui să „circule” de colo pînă colo. Așa, însă, pînă dis-de-dimineată, cînd s-or sătura de țopăit, el poate să se îngîne cu visul, în căldura moliciică a buleandrei căptușită cu lînă lungă de oaie.

30 S-a așezat. Prin căscătura intrării se furișează neconținut de deasupra sunete armonioase. Acum, că mișcarea a încetat pe scara de piatră, se aud perfect basul și toba mare, cu talgerele – instrumente pentru care Cristache are un deosebit respect... Celelalte se pierd în izbucnirile acestora: ram-pam-pam, ram-pam^ pam. Cristache dă înminunățit din cap... muzica lui paș'doi, sāraca! Ram-pam-pam, ram-pam-pam. Deodată

5 muzica s-a oprit: poate s-au închis ușile de sus. Dar nu, a fost o părere. Iată: ram-pam-pam', ram-pam-pam. Cîteodată e atît de voinic z bucnetul metalic, că țopăie parcă și primăria, atît de strașnic vibrează. Cristache
10 cască satisfăcut. Apoi, pornind de sub rădăcina nasului, își desface în compas arătătorul de degetul mare, plimbîndu-le pe mustața a oală. Cu z bucni-
15 rile ei muzicale, primăria i se pare o uriașă armonică, pe care o mină nevăzută o îndeasă din întunerecul nemărginit de deasupra, apoi o trage de căciula ascuțită în sus.

Cînd tace primăria, încep cele trei berării de primul rang, ce privesc chiorîș la namila care le-a înghițit clienții. Degeaba! Zvonurile de lăute, la fiecare deschizătură de ușa, par un bîzîit de muște pe lîngă armonica gigantică. I-auzi, a început din nou: ram-pam-pam, ram-pam-pam... Bietele musculițe, le-a înghițit
15 bîrzăunul... „Of, ce mai bas are 42: ram-pam-pam... Zbîng, zbîng, zbîng... și cîtă mai tobă... of, Doamne, și zici să mai mori...” Și Cristache ațipește pe nesimțite, legănat de răcnetele diminuate ale uriașei guri de alamă.

La circiuma lui Axinte, ușa s-a dat cu putere în lături și o larmă sălbatecă de glasuri se zbate acolo
25 într-un dlocot inversunat. „Iar scandal! mormăie Cristache, neîndurîndu-se să se ridice de pe bancă. Vai de biet gardist, săracul, nu i-e dat și lui să aibe o zi de Crăciun cum se cade!” Cristache a pus fluierul în gură. El știe că doi din camarazii săi sunt învoiți de
30 parte, la țară, iar cel din urmă, no. 4, face permanentă gardă pe strada domnului deputat, de unde are consemnul să nu se miște chiar dacă ar lua foc tot orașul. Cu toate astea, el ține amenințător țigla în buze și așteaptă cu încordare să dea alarma. Dinaintea
35 circiumei lui Axinte, în lumina searbădă a geamurilor murdare, vede siluetele bețivilor agitîndu-se. Unul încearcă să se ridice pe un cal și, după mari eforturi, ajutat de ceilalți, izbutește. Atunci deodată larma se ogoaie și bețivii bat din palme ca la întruniri. Strigă-
40 tele de ura și de bravo covîrșesc armonia primăriei.

5 Cristache rămîne înlemnit: „Opoziția”! geme el, frecîndu-se la ochi. „Dar nu, nu; nu e nici măcar un vis urît. E opoziția în persoană și a pornit călare, înconjurată de alai, încoace, spre bal, unde e și domnu deputat, și domnu primar, și domnu ajutor, și domnu ofițer al părții țivile... Ei bine, dar asta întrece orice
10 margine! Să te pună pe lucru în sîntă zi de astăzi... Asta e rîvoluție...”

Rîvoluția înaintează înceată și tumultoasă. Cristache cu țigla în gură, cu o mină încordată pe cauciucul
15 scurt și gros și cu cealaltă pipăindu-și revolverul în tașca de piele de la spate, aruncă priviri străpungătoare în negura prin care larma se apropie tot mai zgomotoasă și mai dirză. „Aha, opoziția rîde...”

15 Iată-i, cei dinții au și intrat în lumină. Dar parcă s tineri de tot; calfe de pe la tăbăcării, ucenici, hai-manale și se prăpădesc de rîs.

„Ce 'dracu or avea?... A, iată și pe călăreț... Dar asta e... a... păi e d-ai noștri! Nae Cazangiu...
20 măcelaru... aaa... păi nu e nimic... aici e altfel de plan... Al dracului dom Nae, e beat mort... iar face vreo șotie de-ale lui de beție...”

Cristache rămîne în umbră... Gura lui, care a aruncat dintre buze țigla cu șnur roșu, se strîmbă acum
25 de rîs. Știe el cine mi-i domn Nae; pregătește acum vreo poznă... dar ce-are [a] face? E de-ai noștri...

Zgomotoasa procesiune s-a oprit. Acum e toată scaldată în lumină. Și zarva e din ce în ce mai grozavă: strigăte, rîsete, îndemnuri... „Hai odată... să te vedem.
30 înainte... P'ff, laude...”

Deodată calul se ridică în două picioare. Cazangiu îl lovește în șale cu potcoavele tocurilor și-l mină zgomotos: „Di, hi... fire-a dracului de gloabă!...”
35 Calul se învîrtește pe loc; dar brațele voinice ale lui dom Nae strîng hățurile din ce în ce mai scurt. Calul s-a ridicat din nou în două picioare, sforîind cu înverșunare, apoi cele două copite dinainte s-au lăsat pe a patra treaptă. Dar domn Nae dă pînten cu spor. Acum calul își mută și picioarele din urmă pe treapta dinții,
40 apoi, prinzînd curaj, începe să urce picior cu picior, treaptă cu treaptă. Un ura formidabil răsună, lăutarii,

cari au venit neștiuți, cu gloata, izbucnesc pe nevănuite într-un imn de triumf, iar dom Nae Cazangiu agită căciula, chemînd parcă vitejii după dînsul, așa cum Cristache văzuse în cartea feciorilor lui pe Avram Iancu. Calul cîștigă rețuta treaptă cu treaptă... Iată-1 sus...

Lumea aplaudă, cîntă, lăutarii se întrec. Cristache se prăpădește de rîs. Îl știe el bun de șotii pe dom Nae, dar la una ca asta nu s-ar fi așteptat pentru nimic pe lume.

„Măi, mare năzdrăvan...”

— Trăiască Nae Cazangiu! răsună un glas.

• — Urrraaa... răspunde toată gloata și, odată cu ea, Cristache, care închină și închină, nemărginit de încîntat, din cap.

Mulțimea se îmbulzește acum pe scara de piatră, pentru a vedea pe Cazangiu străbătînd vestibulul primăriei. Copitele răsună metalic pe ciment, trezind ecouri speriate pe după ușile închise, cu cartoane strîmbe și prăfuite: „Arhiva”, „Casieria”, „Secretarul”... Potcoavele calului alunecă pe pardoseala lucioasă, dar potcoavele lui dom Nae îi țin din scurt pîntecele și calul nu poate să-și piardă echilibrul. În cele din urmă picioarele dinainte ale dobitocului se înfig biruitoare pe prima treaptă a scării întortocheate, de lemn, cu covor de dimie pe mijloc, care duce sus, în sala balului.

Și calul începu să urce...

Mulțimea este acum în delir. Cristache se ține cu mîinile de burtă. Deasupra, cei din bal se împing claie în rampă și primesc cu aclamații pe cel care, îndemnîndu-și calul, bătîndu-1 încurajator pe grumaz, mîngîindu-1 pe frunte, îi alungă neliniștea, ce se lămurește tot mai mult în nechezaturile desperate, în ochii holbați peste fire, în nările umflate, în spuma deasă ce-i înflorește pe bot, de parcă ar ține un bulgăr de zăpadă în dinți. Nae Cazangiu e călăreț bun și ascensiunea a trecut acum de prima învîrtitură a scării...

Mulțimea parcă a tăcut și urmărește atentă rezultatul. Numai Cristache este doldora' de veselie. Cu figura lui rîzătoare, cu glumele și chiar cu coatele înteește pe vecini la haz; apoi ochii ce-i ard ca de

beție se alungă unul pe altul, cătînd să întîlnească pe-ai domnului comisar, care s-a ivit în capul scării, trăgînd cu greu un picior prins în mulțimea înghesuită. Cristache vrea să prindă surpriza înveselitoare pe chipul șefului și să schimbe cu el o privire reciprocă de hazoasă admirație.

Dar chipul comisarului e mai teribil chiar decît al calului. Între buzele lui tremurătoare, țignulul pornește într-un vaiet lung de disperare. Pe figura lui Cristache a apărut numaidecît atunci, ca o proiecție, înfățișarea severă a datoriei. Și țignulul lui răspunde scurt și ascultător.

— Cristache, ce mi-ai făcut, Cristache, nătărăule! se ia domnul comisar cu amîndouă mîinile de chica neagră, creață, mare, ca de poet.

Cristache, care se găsea tocmai printre cele dintîi rînduri ale curioșilor, din cîteva salturi s-a oprit la coada calului. Comisarul, scoborît în grabă, a apucat de dirlogi.

— Pardon! Nu admit! protestează don Nae.

— Zît !...

Murmurul mulțimei intervine:

— Lasă-1, domnule! Dă-i drumul! Jos cu el!

— Zît! răcnește Cristache, agitînd cauciucul.

În ajutorul forței publice au mai sosit: ușierul primăriei, pompierul și lampagiul. Cuvenitul proces-verbal se încheie în huiet de mare, în ciripit de păsări, în muget de vite, în miorlăit de pisică îndrăgostită, întrerupt brusc de furioase lătrături de dulău răgușit. Un violent schimb de cuvinte se înteește deodată între cele două caturi. Dar domnul comisar, care a sfîrșit ultimul colac al meșteșugitei sale iscălituri, dă neturburat sentința:

— La secție!

Dom Nae, care, ajutat de zeci de mîini, a izbutit, în sfîrșit, să descalice, își încordează brațele. Prin brațe însă curge vin nou.

— Să nu mă atingi, Cristache, că...

— Zît! îi taie scurt Cristache, în vreme ce mîna se înfinge nemiloasă în gulerul contravenientului... Un' te trezești aici?

Domn Nae încearcă o răsucire, dar brațul vînjos al lui Cristache, dintr-o singură mișcare, îl 'și repede în părete.

— Să nu cerci să ivadezi, că te-a luat mama dracului!

în urma lor, ajutat de autorități, calul coboară cu greu treptele. Iar ecourile nenumărate ale pustiilor arhive, trezite din somn, răspund vehement, pe acelaș ton, strigătelor, înjurăturilor, chirăiturilor, huiduielilor mulțimei. Sub comanda celui mai bun amic al lui domn Nae, lăutarii au început un marș de mort.

10

COȘUL CU TÎRGUIELI

Cînd s-a deșteptat, zgomotul orașului i-a pătruns în urechi ca un vuiet de cai și tunuri în marș grăbit; apoi, deodată, ferestrele mari s-au aprins de văpaia răsăritului.

5

Domnul cel frumos plecase; nu rămăsese decît groapa ce-i făcuse capul în perina albă. îngrijorată, își scoase picioarele de sub pătura cafenie și-și contemplă aiurită pulpele albe și genunchii lipiți. Cu frică ridică un colț al cămășei, care, strînsă între picioare, desemna puternic coapsele; chiar deasupra genunchiului zări o mărgică de sînge închegat. Abia atunci văzu aieva încruntătura cumplită a ochilor bătrînului. Și-l năzări cotrobăind prin întunecimea mucedă a cămaruțelor jupuite de egrasie, a căror amintire o făcea să se uite cu atîta teamă respectuoasă prin camera aceasta spațioasă de hotel. îl auzi mormăindca un urs infuriat: „Lenta! Lenta!” și urlînd de deznădejde la vederea așternutului nedesfăcut. Un tremur aprig o cuprinse și nici mototolul învoalt de hîrtii albastre de bancă, aruncat pe noptieră, n-o liniști. Se sculă șovăind pe picioarele înalte și drepte; cămașa se lăsă atunci în voie și-n oglinda dulapului dintre fereastră ochii descoperiră pe albul îndoielnic o pată de un roșu spălăcit, ca o floare storfocită. Atunci frica i se schimbă în jale amarnică, se abătu asupra patului abia părăsit și, îngenunchind pe scînduri, plîns pe el cu zbucium mare, ca pe un mormînt.

10

15

20

25

Se ridică, sări aproape, de parcă o trăgea cineva de păr și-i căra cu nemiluita în cap, atît de vie îi apărui închipuirea pedepsei. Se îmbracă repede, așa de repede, că pierdu o grămadă de timp; greși un ciorap pe dos; 5 șnurul de la fustă i se rupse și trebui să-l repare, în-nodîndu-l grosolan; un umăr îngust de cămașe, picnit încă din timpul îmbrățișărilor lui neobosite, se sfîșie acum de-a binelea, atîrnînd spre pîntec și dezvelind un sîn roz și tremurător, ce-și păstra încă semeț virginitatea. N-avu timp să se spele și trecu doar puful 10 de pudră peste ochi.

înfundă capul și mai adînc ca de obicei în pălărie și, sub umbra bordului lat, parcă se simți mai la adăpost. A mai uitat ce? A... banii. îi strînse așa mototoliți 15 și-i virî în sacoșa castanie de mătase învechită. Atîngerea hîrtilor albastre n-o făcu să se cutremure; dimpotrivă, parcă îi mări curajul, simțind sub degete trupul mototolului destul de compact. I se luminează îndată figura și porni cu pas sigur spre ieșire.

Rușinea însă o făcu să coboare în fugă scările de marmoră, pe care covorul, înăbușitor de pași, [se] rostogolea din treaptă în treaptă ca un rîu de sînge întunecat. La fiecare capăt de scară nu se întîlni la 20 ora aceasta de dimineață umedă și limpede decît cu imaginea ei, apărînd întreagă în oglinzile uriașe și asigurînd-o, înaltă, mîndră, frumoasă, cu un surîs de plăcere în colțul buzei, că în fond nu s-a petrecut nimic prea deosebit, că a rămas tot aceeași, că doar ochii i s-au mărit în mod cu totul exagerat sau poate 25 numai cearcănele din jurul lor; în orice caz că îi stă cu mult mai bine așa decît în ajun.

în hol, un chelnăr a salutat-o cu o plecăciune atît de adîncă, încît în suflet a simțit mișcînd mai vie ca niciodată flacăra orgoliului. A ridicat capul cu trufie și-a ieșit demnă pe marele portal cu cristalele aprinse 30 de reflexe. Dar strada a înhățat-o atunci numaidecît în huietul ei și la început a crezut că zgomotul acesta s-a îndreptat împotriva-i ca o imensă huiduială. A prigonit însă bărbătește privirile primului trecător, un domn scurt, rotund și cu haine noi, și acesta i-a zîmbit galeș. Un oltean i-a făcut loc, ferind umilit cobilița 35

lui, cu coșurile goale, înnegrite de funingine; o mătușica cu testemel curat i-a dat binețe: o cucoană elegantă a măsurat-o de sus pînă jos, apoi a privit-o în ochi adînc și... Dumnezeu știe, cu simpatie, cu invidie...

5 în fața căsutei pitite pe-un maidan, într-o bogată vegetație de bălării seculare, a cîstit băiatul care i-a adus coșul cu tîrguieli. A apucat bărbătește de toartă și-a pornit cu el pe cărăruia ce tăia încîlcita și luxurianta verdeață, ferindu-se în dosul priveliștei minunate a bunătăților dintr-însul de orice minie părintească.

Atras ca de-un resort, bătrînul a și apărut din întunecimile birlogului. La început fata n-a observat decît doi ochi mici, contractați, ce-o împroșcau cu 15 steluțe de ură; mai apoi i-a deslușit și fața-i smolită și nerasă, cum se strînsese de parcă era făcută doar din colțuri și linii. Iar corpul îi tremura mai grozav ca limbile roșii de carne ce ieșiau dintre pachetele bogatului plocon. Privirile moșneagului porniră să se petreacă de la fată la coș și înapoi. Din vremuri de mult pierdute nu se mai văzuseră [sic] între păreții 20 aceștia înverziți de egrasie atîta belșug.

Văzînd cu ochii, tăieturile de pe față deveneau tot mai puțin adînci.

25 — A, tu ai fost în piață? încercă să găsească o ieșire pentru a-și ierta singur slăbiciunea momentană.

însă amăgirea era prea ieftină; minia se reîntoarce însutită:

— De unde ai avut atîția bani, spune, cîrțiță?

30 Dacă ea ar fi găsit acum un răspuns repede și potrivit, dacă ar fi venit cu el de-afară măsurat gata, învelit și șnuruit ca oricare din pachetele acestea, bătrînul s-ar fi socotit mulțumit poate și ar fi dat dezlegarea pentru prînzul care se făgăduia grozav de delicios.

35 Dar ea îngăimă aproape plîngînd ceva cu totul neînțeles, în întunecimea mucedă a tindei, pîlpîind pe buzele ei ca o flacăra albăstruie ce se stinse îndată. Moșul învineți:

— Unde-ai fost az-noapte, cîrțiță, spune, unde ?
Și o lovi cu atîta putere peste gură, că o podidi
sîngele. Apoi, la vederea firului roș, care porni să se
prelingă agale printre buze, nebunia crescă oarbă.
5 Loviturile căzură în cap, pe umeri, pe spinare, căzură
repezi, înfundate, nenumărate în trupul plin și elastic.
— Cățea...ai crezut...că dacă...mămînc de două...
săptămîni...numai mămăligă cu ceapă...

Fiecare cuvînt cădea odată cu lovitura.
10 Îi smulse coșul — pe care ea îl ținea bine, ferit sub
bustul plecat, așteptînd trecerea ropotului de pumni
pe spinare — și-l aruncă dușmănos în pămînt. Pachetele
porniră de-a dura în toate părțile, ca niște pui speriați
dintr-un cuibar. Moșul izbi cu piciorul coșul și se puse
15 să joace nepotolit deasupra. Înlăcrimată și însîngerată
ea vroi să se strecoare afară. El o apucă' de una din
cozile care se desfăcuseră din împletitură, o trase
spre dînsul și o lovi cu atîta răutate, c-o doborî. Prinse
atunci s-o burdușească, parcă făcîndu-și o plăcere,
20 cu tocul potcovit al bocancului, necrușîndu-i nici piept,
nici față, nici frunte. Abia atunci ea începu să chirăie
atît de înfiorător, încît cruzimea lui spori. Chiar după
ce-o ameți deplin c-un vîrf de ciuboată în pîntec, tot
îi mai cără citeva; pe urmă porni să se spele de sînge
25 pe mîini.

Cînd își veni în fire, își simți capul pe ceva moale
și rece: cu coada ochiului, căci nu îndrăzni să se miște,
văzu vîrfurile unui mușchiuleț fraged de vacă ieșîndu-i
de sub răvășeala neagră a părului. Pachetele erau
30 presărate toate pe podea; dintr-unul se prelingea o
șuviță de cafea; din pîntecele altuia se scursese tot
orezul. O cutie de conserve zăcea turtită, dar nu se
spărsese; o alta își păstra încă echilibrul, ca o roată,
și părea gata s-o ia de-a rostogolul, îndată, la ivirea
35 moșneagului. Ardeii grași fugiseră cei mai departe de
mînia pîrintească, se îngrămădiseră cu toții tocmai
pe lîngă păreți. O varză roșie înfruntase pe bătrîn, nu
clintise și totuși rămăsese intactă; în schimb, un crap
urias, care avusese același curaj, se prefăcuse într-o
40 adevărată maioneză.

Trebuia să fi rămas mult în nesimțire, de vreme
ce foamea o muncea atît de fără milă. Lumina, care
plutea acum mai puternică decît de dimineată și care
aprindea în umezeala odăii vași reflexe roșii, o înștiința
5 că scăpătatul e aproape. Prin mădulare nu-i trecea
nici o durere, simțea numai cumplita leșuală care
o făcu să creadă că bătaia nu i-a slujit la altceva decît
la mărirea poftelor de mîncare.

Întinse deci mîna spre pachetul apropiat, ce-l știa
10 cu salam și mezeluri. Nu-l ajunsese însă și se mișcă
puțin într-ăcolo; dar tușea seacă a bătrînului de din-
colo îi aduse mîna la loc, de parcă ar fi atins o flacără.
Iar foamea i se piti de teamă, fugind din stomac.

Ascultă cu inima stăpînită; nici o mișcare. Pe
15 urmă bătrînul începu să tușească așa de crîncen, ca
pododit de răpciugă. Patul scîrțîi sub dînsul cu atîta
tărie, că ea-și strînse redepe genele. Îi auzi pasul șo-
văielnic și-și opri respirația, spre a nu-i da de bănuiră.
Cioboatele moșului boncăniră pe podea. Îl simți chiar
20 prin pleopa închisă privind-o crud și cu scîrbă. Oare
de ce n-o fi mișcînd el acum? Cîtă răutate trebuie
să fie în ochii lui de broască, furișăți desigur spr
ridicarea domoală a sinilor... Poate vroia s-o prindă
că nu doarme, ca s-o apuce din nou de coade...

25 Un fișit de hîrtie îi ciuli urechea.

Te pomeniști că i s-a abătut iar asupra pachetelor ?
Aș...fisiitul nu pare deloc violent...mai degrabă...parcă...
ah...

Ea căscă puțințel, puțințel, un ochi numai, dar
30 așa de puțințel, că nu cuprinse mai nimic în deschi-
zătură... Parcă s-ar vedea ceva... însă nimic, o unghie
de zare. Dar încă o mică, o foarte mică apăsare a
cugetului pe mușchiul din colțul lăuntric al ochiului,
că de îndată colțul dinafară se căscă o idee mai mult.
35 Acum e bine!

Bătrînul, lăsat pe vine, îi aruncă ochiri speriate
și desface zorit hîrtia unui pachet...îl cunoștea bine:
pachetul cu șuncă...Inima ei s-a pus să bată așa de
tare, că i-e teamă să nu alunge pe moșneag. Și toate
40 răsufălările i s-au oprit în strîmtoarea gușitei, unde se
strîng neconținut una după alta, de să-i spargă capul

pieptului... Dacă moșul va gusta, îndată va și deschide ochii...

Moșul îi mai aruncă o privire lungă, bănuitoare; apoi, dintr-o mișcare scurtă, dezdoie moțul foiței unsuroase de sub învelitoae. Mirosul ajunge tocmai la ea și dă curaj foamei ascunse de frică prin măruntaie... încă o clipă...

Dar moșul parcă a tresărit; privirile-i au părăsit chipul care prefăce atît de minunat leșinul și s-au lăsat agale peste pîntece, peste șolduri, peste picioarele de pe care rochia s-a ridicat în cădere, descoperind impudic un genunchi. O silă grozavă s-a zugrăvit pe fața moșneagului; totuși el așează cu prevedere pachetul la loc și iese scuturîndu-se de fiorii ce-l împung din toate părțile. E o părere, sau în ochii bătrînului a scînteiat ceva...

Înainte de a dispărea după ușă, îl vede, pe sub pleopa puțin și mai îndrăzneț căscată, trecînd cu mîneca soioasă peste ochii umezi...

Foamea a ieșit ca un șoricel din ascunzătoare, cum a simțit că a plecat bătrînul, și ronțăie fără milă stomacul și intestinele care se apără hîrîind. Sau poate un vînt de furie trece prin ele, le umflă și le dezumflă, le încolăcește fără noimă unele peste altele, le face să geamă plîngător. Vai, afurisitele de măruntaie, de bună seamă or s-o trădeze! Gem ca niște purcei în obor, căroră ai uitat să le dai porumb la ceasul obișnuit!

Ea face o mișcare hotărîită și vîrfurile degetelor atinge pachetul cu mezeluri. Unghia se înfige nerăbdătoare prin îndoiturile meșteșugitei chitituri. Dar, iată, și hîrtia a început să țipe! Doamne-Dumnezeule, asta e mai bună ca toate! Moșul s-a pornit pe-o darabană de tusa seacă; ah! totul în casa asta hîrîie, foșnește, pocnește!

Dintr-o întinzătură repede a mîinei, pachetul ciufului oleacă s-a aflat din nou la locul lui. Cioboatele moșului răsună greoi pe podea. Șoricelul din măruntaie a fugit cine știe pe unde. Toate au venit la starea dinainte; doar mîna nu-și mai știe locul de unde pornise; după

ce se bălăbăni cîteva clipite, rămase nemișcată acolo unde se nimeri.

Moșul apără în ușă și-o privi bănuitor. Pe urmă se apropie de cutia de conserve, care sta gata să fugă. O ridică și silabisii literele de pe reclama împănată cu legume colorate. Cum nu izbutea să cetească bine, scoase ochelarii și-i încalecă pe nas. Apoi dădu din cap aprobativ. Lăsă cutia jos și privi iarăși la Lenta pe deasupra celor două lupe mari cît ochii de scafandru.

Boncănind solid și dinadins podeaua, se îndreptă spre perete. Dintr-o grămăjioară de ardei scoase o sticlă destul de pîntecoasă ca să se fi putut piti prea bine. O ridică, îi cetii reclama și-o clătină la ureche și dădu din cap admirativ. O lăsă și pe aceea, se încrunătă la Lenta și părăsi din nou odaia.

Automat, mîna fetei pipăi spre pachetul apropiat. Dar pe neașteptate reveni înapoi. Moșul era în cadrul ușei și ochii lui o devorau de sub sticlele măritoare.

— Stai, te-am prins... prefăcuto...

Se apropie și-i puse mîna pe inimă. Mormăi nemulțumit și făcu de-a chincitelea un pas spre pachetul cu mezeluri; îl duse la nas, mirosindu-l din ce în ce mai cu nesaț, o dată, de două ori, de mai multe ori. Apoi, brusc, îl puse pe scîndură. Dar cînd se ridică, de bună seamă înșelate de acest gest, însăși [sic] măruntaiele lui se puseră pe urlet.

El înjură printre dinți și se îndreptă spre ușă, dînd din mîini, ca și cînd s-ar fi apărât de atîtea ademîniri: „Fugiți, ispitele păcatului!” Dar măruntaiele ațîțate se țineau de dînsul ca o haită de cîini bătrîni, flămînzi, răgușiți.

Cu multă durere, Lenta constată, cînd întredeschise pleopa, că pachetul cu mezeluri fusese îndepărtat dincolo de lungimea mîinei sale; poate mișcînd corpul într-acolo cîteva șchioape, l-ar fi putut apuca de ciuf. Dar teama că moșul pîndește la ușă nu-i lasă curajul nici măcar să întindă brațul.

Și clipele curgeau și foamea, în lipsă de altceva, o mîncă pe ea însăși. O devora. Niodată nu sfîșiasă cu mai multă cruzime ca acum. Iar bunătățile pachetului stăteau risipite și neatînse, cu toptanul, între cei

doi dușmani flămânzi. Doamne, dar ce are de gând bătrînul acela! Să înceapă odată! Să ia ce-i place și să treacă dincolo, la dînsul. Ea se va prefăce că nu vede.

Cu toată foamea, Lenta simți că minte. îndată ce bătrînul va duce cea mai mică fărămitură la gură, ea va și sări în picioare. Să-1 surprindă ronțâind ciștigul rușinei...

...Nici închipuirea n-o mai putea duce mai departe. Căci peste tot — în cap și-n picioare, în pîntec și-n spinare — o rîciia foamea. Aerul camerei juca de foame dinaintea ochilor ei sticloși, juca la fel cu zariștea cîmpurilor în după-amiezile de vară. Și bătrînul nu se îvea deloc...

...începea să se însereze și încă nu făcuse nici o mișcare. Simțea neconținut pe bătrîn pîndindu-i cea mai neînsemnată tresărire. Ghiujul, nici el nu se da învins... e oțelit bătrînul...

...Dacă ar ieși afară în curte cu un pachet, bătrînul ar rămîne... Nu, nu, nu. Bătrînul trebuie să mănînce în fața ei; să plătească și cea mai neînsemnată înghițitură cu umilința aprobării ei, a bătutei, a stîlcitei...

Ah, iată-1...

De după prichiciul ușei, ochii bătrînului apărură ca doi ochi de țap; apoi tot corpul i se desluși în cadru... Ardeau ochii moșneagului. Desigur că în lumina lor totul tremura, ca și într-ai fetei; totul, odaie, pachete, sticle, verze, ardei, corpul celei trîntite la pămînt, înserarea însăși...

înainta. De astă dată bocancii nu mai răsuna: Dumnezeu, se descălțase! Arunca spre dînsa priviri de hoț; ca uliul, gheara se întinse hrăpareț...

Ea aștepta...

Pachetul cu șuncă dispăruse în largul buzunar; acum el ținea în brațe pîinea lunguiată, crescută și dolofană, cit un copil de patru ani. O jupuia cu aviditate pe de lături, acolo unde coaja niciodată nu se coace... Oricine ar fi crezut că pîinea s-a zdrelit în cădere.

Ea trase puțin spre sine dreapta, pentru a se sprijini; bătrînul tresări.

El îi aruncă o privire atît de îngrozită, o atît de adîncă mirare i se zugrăvi pe figură, atît de puternic începură să-i tremure genunchii și atît de jalnic și de caraghios prada îi cădea bucată cu bucată dintre degetele uscate, care zadarnic se convulsiau s-o oprească, încît i se așeză ca o slăbiciune pe inimă și ea nu mai avu tăria să-i strige nici una din grozavele vorbe plătuite.

Se prefăcu din nou nemișcată și-1 lăsă astfel să-și strîngă cu mîinile lui scorjite bucățelele de piine; îl lăsă se să strecoare de-a bușelea, ca o tîritoare, alături, și toate aceste nedibăcii de țîlhar stîngaci, care-și păzea atît de avar strășnicia părintească, o făcu să-și simtă tot corpul muiat în jale ca într-o baie caldă și lacrimi arzînd i se smiciră pe sticlișul ochilor.

— Tată... putu să mai geamă, căci un plîns violent îi strînsese gîtul ca în gheare, o zgîlții de piept cu putere, o strivi sub apăsarea lui ca un corp străin și puternic, ca un dușman invizibil și neașteptat, ca însuși tatăl ei...

Cînd scăpă de năprasnicul sugrum, găsi pe bătrîn alături, în genunchi. El privea aiurit împrejurul-i, căci auzea din pod, sau poate din pivniță, sau, cine știe, poate din însuși miezul gîndului său, o hohotire veselă și necurmată, care-1 doborî de rușine cu capul în poalele ei. Și-acum el începu să plîngă, dar atît de hodorogit, atît de gros și atît de subțire uneori și schimonosit pentru vîrsta lui, încît cu bună-credință ai fi socotit că ea surîde acum printre lacrimile încă neoprite, tocmai pentru aceea.

Dar ea surîdea atît de fericită pentru că primul lui suspin îi dăduse libertatea. Bătrînul, în sfîrșit, *consimțea*...

Căci ea nu vedea decît pe *celălalt*, înalt, mlădios, bun, minunat, ca-n povești, îi auzea vocea dulceagă; îi simția răsufletul cald gîdilîndu-i urechea.

Iar bătrînul cu capul în fuste, uitat de foame, plîngea înainte, pe tonuri din ce în ce mai forte și din ce în ce mai pițigăiate, pîntecul pîngărit.

CEA DIN URMĂ NOAPTE

5 în marea dezordine a odăii, ei se dezbrăcau tăcuți,
pe gânduri. Cele două cufere, care odihneau dolofane și
săturate în colț, înghițiseră mai tot conținutul dulapurilor
și mai tot ce era de seamă pe birou, pe scrin și pe
măsuțe. Pretutindeni, uși și ușulițe căscate, cutii trase
pe jumătate, capace ridicate, iar pe jos, movilite de hîrtii
mototolite, zdrențe de ziare, capetele de sfoară. Pe o
10 măsuță, urmele unei cine grăbite; resturi de pîine,
cutii de conserve și sardele cu învelitorile smulse,
pielețe de mezeluri și începuturi de cîrnați, două sticle
de bere, în care spuma încă se ținea, 'lăbărtîndu-se
pe pereții verzi, transparenți. în aer, miros de tutun,
15 de apă de Colonia trăsniță, de pomadă, de masă furnizată la băcănie.

 în harababura fără de seamăn, ei crezură că e
firesc să-și arunce hainele alandala, pe un scaun comun,
cel mai apropiat de pat. Brasiera ei căzu peste vesta
lui, ghețele și ciorapii li se amestecară, îngropîndu-se
20 în noianul de hîrtii, pantalonii nimeriră de-o parte
și de alta a scaunului, ca picioarele unui călăreț pric
peput, cămășile de ziuă puseră vîrf vrafului de vestmin
te, și dezordinea fu complectă cînd ea zvîrli macatul
patului și se strecură între cearceafuri.

25 El privi cu obidă la cele două cufere grele, care-i
înghițiseră toată fericirea și-l fixau morocănos cu luciul
încheieturilor nichelate, pe sub drevele de lemn mat.

Așa trebuie să fie și tatăl acela etern și pîntecos, a
cărui telegramă îi curma atît de categoric nădejtile;
așa precum se continua în cuferele astea, venite de-a-
colo, de departe, tăcute, streine, dușmane uzurpa-
torului; credincioase stăpinului adevărat.

5 Care să fi fost binevoitorul grăbit să-1 vestească
în ce chip înțelege copila-i unică frumusețea vieții
de student? Sau poate binevoitoare? Ciudat părinte,
să n-asculte el nici acum, atît de tîrziu, că la mijloc
10 sunt cele mai curate gânduri și că totul tinde să sfîr-
șească în felul cel mai cavaleresc cu puțință! Negusto-
rul dracului, trebuie să fie putred de bogat!

 El se strecură de sub privirea neobișnuit de semeată
a cufelor alături de dînsa, sub cuvertură, gîndindu-se
15 răzbunător că poate o binevoitoare e cea care a scris
neînduplecatului. Și poate n-ar fi greu de ghicit cine.

 Dar ea-l primi cu multă, cu nespus de multă gin-
gășie, în brațele ei goale, și el își bătu joc în gînd de
indiscreția cufelor. Amîndoi înțelegeau – bănuiseră
20 din vreme – că acesta e un moment solemn, cel mai
solemn din toate, de cînd cu nesuferita corespondență
din urmă: ultima noapte! Și amîndoi îl așteptau cu un
amestec neliniștitor de emoție și teamă. Ei trebuiau
să se poarte nespus de frumos în aceste din urmă
25 ceasuri ale unei iubiri, care mergea pe-al doilea an
și cine știe cît n-ar mai fi putut ține fără amestecul
binevoitorilor, putînd chiar să revie cîndva, cînd
mentalitatea „negustorului” ar fi fost îmblînzită de
atitudinea ei dîrză și lăcrămoasă, pe care azi o făgăduia
30 sub gingașe și repetate prestări de jurămint.

 Se mai putea apoi ca într-adevăr să fie „cea din
urmă noapte” a vieții lor, fără puțință de revenire,
fără puțință de așteptare, fără puțință de oricendejde;
cine putea să prevadă unde izbîndește să ajungă în-
35 căpățînarea unui părinte sever, dezamăgit în singura-i
credință!

 Iar ultima noapte, ultimile ceasuri nu puteau fi
decît cele mai frumoase cu puțință din toată povestea
dragostei lor, așa de lungi și totuși așa de repezi. Tre-
40 buiau să aibă în ele ceva plin de tristețe, de revoltă reținu-
tă și demnă contra destinului, de regrete parfumate cu

vorbe de nobilă resignare, cu dezlănțuiri aprinse de patimă, o! mai ales cît mai multă patimă, alternînd cu gingășie și cu duioșie și pe urmă iarăși și iarăși patimă nebună, pînă cînd micul cub de bronz de pe măsuta de noapte avea să cîrîie prelung și stăruitor ora patru de dimineață — un ceas înainte de plecarea trenului, care nu putea fi altul. Nu putea pentru nimic în lume să fie altul; ajunseseră doar la această convingere după atîtea tocmeli și necăjiri și îngăduieli pe trecute nu între ei înșiși, ci între ei și implacabilul, nevăzutul părinte, a cărui temută prezență plutea neconținut în văzduhul camerei. Orce nouă întîrziere ar fi fost doar inutila zgîndărire a unei minii care trebuia cît mai priceput menajată.

Iată, pendula de deasupra ușei tocmai a bătut unsprezece cînd ei se văzură pentru cea din urmă oară unul lingă altul. Ascultară îngrijorați bătaia seacă a ciocănașului de lemn, care se repeta precedată de efortarea regulată a mecanismului îmbătrînit, ca o tusa veche. Va să zică, mai rămîneau cinci ceasuri pînă cînd aceeași tuse seacă a timpului îi va arunca pe drumuri diferite.

— Mai avem cinci ceasuri, cinci ceasuri întregi de fericire, Genia! șopti el cu o ușoară nuanță de tristețe în glas, negăsind altceva mai bun la îndemînă cu care să înceapă „sfîrșitul”, și văzu cu groază că dinapoia acestor vorbe nu se mai găsi nimic demn de un moment atît de mare.

Iar pînă mîine mai erau cinci ceasuri în care liturgia despărțirii trebuia condusă în chipul cel mai vrednic de întipărit în amintire.

— E pentru ultima oară cînd auzim împreună bătînd unsprezece pendula asta cu care ne învățasem, Theodor, îi răspunse ea, și se miră că a putut să spună atît de banal un gînd care i se păruse incomparabil mai luminos în minte.

Tăcură amîndoi, necăjiți de acest început lamentabil. Și fiecare hotărî cu disperare, în gînd, că trebuie să găsească mijlocul de a ieși din jalnica tăcere, neapărat trebuie; și fiecare se porni cu zel mare și ascunsă febrile

litare să zămislească în închipuire o întorsătură meșteșugită de cuvinte, ca s-o ia înaintea celuiilalt.

Dar tăceau...

El o înfășură în brațele lui și-o strînse cu putere la piept. Avîntul brusc trebuia să dea alt mers supărătoarei predispoziții; ghiciră amîndoi acest lucru și se strînseră cu exagerată pasiune; căutară să se întrecă în mîngîieri și șăgalnicii. Dar în curînd se desprinseră speriați de platitudinea propriilor mișcări. Se simțeau atît de obosiți de patima întredezlănțuită a ultimilor zile, atît de istoviți de orice plăcere, că pudoarea primilor oameni le coloră obrajii, orice atingere li se păru dezgustătoare, necuviincioasă... Oare atît puteau ei găsi în clipele astea supreme? Oare la atît s-a mîrginit iubirea lor, oare, dincolo de această poftă meschină și animalică, nimic de-un ordin mai pur, mai înalt, mai amețitor, nu găsește imaginația lor? Asta e bilanțul dragostei lor, pe care și-o închipuiau cu totul, dar cu totul într-alt fel? O, dezastruos bilanț...

Nu, fără îndoială că există acel ceva de seamă, aceea stea conducătoare ascunsă trecător în norul unei oboseli momentane; nu se poate să nu existe...

în căutarea ei, Theodor sări din pat, pentru a alunga penibilă impresie de stîngăcie a momentului. Se prefăcu că-și caută de lucru printre hîrțiile de pe birou, ca și cînd și-ar fi adus aminte în ultimul timp ceva extrem de important. Chiar murmură printre dinți îndeajuns de tare:

— Ce dracu le-am făcut?... O, Dumnezeuule, sunt atît de zăpăcit în ultimele zile...

Ea rămase tăcută. își pusese mîinile colac sub cap și privirea i se anină visătoare de buchetele afumate, presărate cu metodă de zugrav pe tavan. Singură sub așternut, simți ca o destîndere, un vag impuls spre libertate. Se răsuci într-o parte și într-alta, ca să adulmece mai bine această senzație. Pe urmă se așeză din nou cu fața în sus, ca să privească icoana plăcută a pătucului de acasă, ce-i răsărea pe neașteptate în mințe. Se văzu întroiennită în mormanul de perine albe și se simți singură, singură și liberă. își simți trupul așa de ușor pe spuma albă de vis, dar, curios... sub

frunte i se împlîntă ceva greu, era chiar această imagine care se îngreuia și părea că o atrage undeva, o cufundă pe încetul într-o adîncime necunoscută, dar nespus de dulce.

5 Simți corpul lui alături scoborînd profund somiera, și toată dulceața în care se împăinjenise se scutură; ea făcu o puternică sforțare ca pleoapele să dea lespedea cea grea de pe frunte în lături. Izbuti într-adevăr s-o urnească și păru că prin crăpătură vede lumina becului ca dintr-un fund de mormînt.

10 – Dormi, Genușca, auzi mîngîietoare vocea lui. Ai atîta drum de făcut. Eu voi sta și te voi privi toată noaptea... și i se păru ceva triumfător în glasul lui, ceva ca șuierul de ușurare al celui scăpat de o grea povară.

15 – Ai crezut c-am adormit?! îi răspunse cu ironie mărită în glas, încordînd pleoapele, să răstoarne cu totul lespedea apăsătoare. O, dacă simți că ți-e somn, poți să dormi, poți să dormi, dragul meu.

20 în căldura patului și cugetul lui parcă se destră-mase. Și parcă se întindea într-una, căutîndu-și în cap tot mai larg loc de odihnă. Iar din gît scăpau globule mari de goluri, ce se topeau dulce sub palatul gurei. El ținea strîns buzele, ca nici unul să nu-i scape: o singură căscătură, și totul era pierdut. Căci ea îl fixa

25 răutăcios și-a ris pe sub genele lăsate pe jumătate. Se căina că n-o lăsase să adoarmă de-a binelea. Oare mîine dimineată n-ar fi avut destulă vreme să-i spună că a contemplat-o toată noaptea? Se simțea crunt de zdrobit și oasele parcă-i era rupte în bucăți. Toată încordarea de cîteva zile încoace se răzbuna cumplit.

– Ah, ai căscat, bilbii ea triumfătoare. Uite, ai căscat! Nu vezi ce somn îți este? Nu ve-e-eee-zi?...

30 Ultimul cuvînt se prefăcu și la ea într-un căscat prea neașteptat ca să aibă timp măcar să-l înjumătă-tească.

– O, Genia, dar asta nu însemnează că mi-i somn. Doar și tu ai căscat. E oboseala trupului numai, ca-re-și cere drepturile lui. în noaptea asta însă spiritul meu va sta de veghe tot timpul la căpătîiul tău, ca

să-ți păzească somnul, Genia, căci tu trebuie să dormi. Gîndește-te cît drum ai de făcut, Genia. Pe cînd eu, mîine, după ce termin la ziar, ce altă treabă mai am de făcut? Dar tu, o zi și o noapte, și încă o jumătate din ziua următoare... O! e îngrozitor, trebuie să dormi, Genia, auzi? trebuie. E barbar ca să te forțezi... te rog, Genia, te rog...

5 – Și toată diplomația asta mi-ai păstrat-o pentru ultima noapte, dragul meu? ripostă ea iritată, surîzînd batjocoritor. Asta e ultima surpriză pe care mi-o faci? Haide, nani-nani, îngerașul mamei! și nu te interesa de drumul meu... de-ar ține și-o săptămîniînă, și te-asigur, tot n-aș fi în stare să dorm... O, și pentru cine... pentru cine...

10 – El se gîndi cu groază că somnul ei ar putea să se irosească dacă mai continuă. Se hotărî să tacă și să țină pleoapele cît se poate de deschise, fixînd becul din tavan. O, de-ar avea putere să izgonească pe nepoftitul ăsta, care nu ceda deloc și care nu mai avea răbdare cîteva ceasuri! își forță voința și i se păru că-l vede dezlipindu-se și ridieîndu-i-se din'membre, ca aburul dintr-o baltă sub încinsoarea soarelui de vară. Avu chiar senzația precisă a acelei călduri ucigătoare care-l încropea pe îndelete, îl desfăcea mo-leculă cu moleculă, îl biruia sub o moleșeală fără pere-che...

15 – Însuflețită de aceeași intenție, în mintea ei plutea o închipuire într-același fel; i se părea că somnul din tr-însa se irizează spre înălțimi, ca parfumul unei pajiști după ploaie. O, era atît de puternic acest parfum că ea-l simțea grozav de greu, de amețitor, de strivi-tor...

20 ...deasupra pajiștei cîntau albine și, schimbate într-un izvor, bîzîiau potop de musculițe... le auzea cîntîndu-i în urechi, le vedea alungîndu-se și ferindu-se brusc, în linii negre, fulgere minuscule, de întunerec...

25 ...deasupra pajiștei cîntau albine și zumzetul le suna chiar înăuntru urechilor ei... parcă era un taraf ascuns de lăutari... ce divin *shimmy*... și ce perechi elegante pe parchetul luciu... și ce parfum teribil... otrăvitor... omorîtor de dulce...

...ce nori de musculițe... ce nori negri... ce negru odihnitor... și tot parcă mai pătrunde ceva, o zare stinsă, roșiatică, de la becul ăla nesuferit. Dar întunericul e din ce în ce mai biruitor...

5 Mai întâi a tresărit ea și prima mișcare i-a fost să arunce coada ochiului spre dînsul. S-a ridicat într-un cot, triumfătoare; pleoapele lui se contopiseră și din gîtlej parcă i-a ieșit un sunet aspru, nelămurit... mai multe... o vagă bolboroseală. Binișor, Genia

10 s-a lăsat pe perina ei. Mîine îi va spune totul, totul, fără minie, fără bucurie: „Vezi, tu ai dormit, toată noaptea te-am privit dormind... și ascultam cum bat orele una după alta... și ceasul cel mare se apropia ... și tu dormeai...”

15 își înfundase capul în adîncul perinei, binișor, ca să nu-l vestească nici măcar leagănul somierei de mișcarea ei. Și înduioșarea de sine o cuprinsese tot mai cu putere... „Tu nici nu m-ai iubit... tu ai așteptat ziua asta cu mare bucurie... tu ai vrut să scapi... Adio,

20 adio, dragul meu...” „Și lacrimi abundente îi umeziră ochii, îi muieră pleoapele, i le lipiră, și ea se lăsă cuprinsă ca de-o neînțeleasă fericire în voia acestei dulci duioșii, în voia acestei nespuse de dulci duioșii. în sfîrșit, acum putea să adoarmă, putea să doarmă...

25 somiera a început să se legene, el se întoarce probabil în somn... Dumnezeuule, parcă s-ar rostogoli undeva, atît de adînc s-a lăsat somiera! E somnul care o rostogolește în adîncimile lui; grozave, minunate, dulci adîncimi...

30 Totuși, un ultim pic de conștiință îi cască puțin pleoapa. Și nemărginita fericire se prefăcu brusc în fum. Ridicat într-o mînă, cu gura căscată, cu ochii cășcați, cu figura căscată de zîmbet mare, larg, luminos, el o contempla; apoi, trimițîndu-i o sărutare

35 din vârful buzelor, începu să se lase binișor, nesimțit, la locul lui... „Ahh... canalia... întinde mîna la butonul electric... închide lumina... Dumnezeuule, ca să aibe dovada că el a fost cel din urmă; o, nu, asta nu, pentru nimic în lume...”

40 — Pentru ce stingi lumina, domnule? izbucni deodată cu furie adevărată, cu obidă nemărginită, cu

mare deznădejde. O, Dumnezeuule! Domnule, dacă ți-e somn, ți-am spus o dată...

Dacă ar fi fost lumină, ea ar fi văzut pe figura lui aceeași furie, aceeași obidă, aceeași deznădejde.

5 — Dar, Genia, înțelege odată, am văzut c-ai adormit... și atunci am stins... dar dacă ții cu orice preț să veghezi alături de mine... atunci...

O trosnitură seacă, și lumina îmbăie iarăși odaia. Deodată ochii lui luciră... A... da... da...

10 Mîna îi ieși iarăși de sub pătură și se întinse spre măsuța de noapte. Apucă o țigară din tabacheră și dădu foc chibritului. Dacă nici acum...

— Te rog să-mi dai și mie o țigare...

— Genia, dar tu nu fumezi...

15 — Cum nu fumez! Am fumat de-atîtea ori...

— Bine, dar ăla nu e fumat... și n-am decît...

— O, ba da, ba da... Dumnezeuul meu, Doamne...

Fumau acum amîndoi, îndîrjiți, deznădăjduiți, învinși... O trăsură întîrziată se abătu pe strada lor pustie: calul lovea nemăsurat de puternic asfaltul și

20 parcă ar fi tras după el toată hîrtia din camera asta, de șuia atît de lămurit cauciucul roatelor. El aprinsese a doua țigare. Ea, care nu trecuse nici de sferț, vrînd să se grăbească, se înecă. Iar el o ajungea vertiginos din urmă.

însă își simți capul și mai greu. își aminti că de multe ori' a adormit cu țigarea în gură... pe cînd... pe cînd ea... tocmai pentru că era neobișnuită, putea să-și risipească tot somnul.

30 Nu putea să sfîrșească bine acest gînd, care-i umplu tot creierul de sînge, că dintr-o mișcare îi apucă țigarea tocmai la mijlocul drumului spre buze, i-o smulse brutal... o frînse în scrumieră, frînse și pe a lui.

35 — Genia... de ajuns... te rog să adormi... mîine trebuie să pleci... sfîrșește cu copilăriile astea. Să știi că pînă mîine nimic nu-ți mai răspund... Ce însemnează încăpăținarea asta?... Zău dacă nu-mi faci impresia că... Doamne...

40 — Da, insultă-mă, insultă-mă acum. Și de ce?! Nu ți-am spus să dormi dacă-ți face plăcere? Nu ți-am

spus? De ce trebuie să mă insulti? Da... țineai să
te desparți în felul ăsta... Ultima noapte... Oh...
Dumnezeule... a trebuit în ultimul moment să-mi
arăți cine ești... nu puteai să mai aștepti... nu puteai...
5 cel puțin să mă lași să plec cu vechile gânduri...

— Genia... izbucni el atît de puternic, că ea se
cutremură.

Dar el, neștiind ce să mai spuie, începu să mestece
furia, mișcînd cu disperare buzele...

10 —Te pomenești că ai să mă și bați acum...

El își mușcă degetele, neștiind ce trebuie să facă,
apoi deodată întoarse resortul luminei, se așeză cu
fața în sus și începu să respire regulat, parcă să mo-
mească somnul. La rîndu-i, ea nu mai adăugă nimic.
15 Simțea în suflet o mare ușurare și începu să respire
la fel, oftînd înăbușit. La urmă tăcu de tot.

în cameră nu se auzea acum decît tictacul armo-
nios al pendulei de deasupra ușei, cu care se lua la
întrecere tictacul zvicnit și îndesat al deșteptătorului
20 de pe măsută. Pe urmă și ceasurile mici de mină, pe
care le lăsaseră răzemate în curelele lor, alături de
deșteptător, își făcură loc în tăcerea profundă a întu-
nerecului. Și toate patru se ajunseră în același tempo,
se lăsă unul pe altul în urmă, se ajunseră din nou
25 și se întrecură, părăd că se multiplică la infinit, punc-
tînd liniștea cu steluțe de sunete, picurînd-o cu zîm-
betul acela odihnitor, adormitor, din atelierul unui
ceasornicar. Geniei i se păru o orchestră de mandoline,
o îndepărtată orchestră de mandoline, cobze și ghi-
tare. Mai pe urmă și el avu aceeași părere. Orchestra se
30 îndepărta pe nesimțite... tot mai departe, tot mai ușor...

El se trezi brusc într-un tîrziu, căci ceva nefiresc,
neliniștitor, îi stăruia în ureche. I se păru o zvoană
dureroasă, un bocet prelung, îndepărtat, înăbușit.
35 Pe urmă bocetul se apropie deodată, se rupse într-o
scăpare de suspine, repezi, nepotolite, înecate, înecîn-
du-se unul pe altul... întrunindu-se într-un vaiet
lugubru, cobitor de moarte.

— Genia, șopti înfiorat, dar vaietul continuă
crescînd. Genia, șopti mai tare și vaietul deveni
40 și mai dureros și mai puternic și mai înfricoșător...

Răsuna atît de trist în noapte, că el simți, deodată,
rupîndu-i-se ceva în piept... îl ascultă descrescînd,
și cu cît se ogoia pe încetul, cu atît tristețea plînsului
și tristețea din pieptu-i crescuseră fără chip de mărginire.

5 — Genia, mai șopti a treia oară, de ce plîngi?

Pe sub așternut, mîna lui atinse mîna ei și plînsul
se potoli îndată. Dar ea continua să respire ritmic
și încet, nesimțit, din ce în ce mai nesimțit. La un
moment, avu priceperea că răsufletul ei a încetat cu
10 desăvîrșire...

Atunci nu mai auzi decît ceasul cel mare venind în
ropot grăbit. Un ropot crescînd de cal în galop turbat.
Venea vijelios, ca o furie, și ropotul creștea spăimîn-
tător. Venea secundă cu secundă, clipă cu clipă, și
15 el îl aștepta cu inima reținută, rostogolindu-se val-vîr-
tej, gata să-l tirască și pe dînsul în noaptea nesfîrșită,
înghețată, de unde venea ca să se ducă. Copita timpu-
lui suna acum aproape, aproape de tot, cu putere
de ciocan, și încă nu-i strivise pieptul.

20 Și el aștepta neconținut, pitit în propria-i inimă,
care bătea să se spargă, aștepta ca grozava vijelie
să treacă, și vijelia creștea într-un mod asurzitor și
nu mai trecea niciodată.

Atunci răsunară patru bătăi și el se cutremură.
25 Și chirăitul deșteptătorului îi pătrunse în ureche ca
un pumnal. îl înăbuși dintr-o singură mișcare și tot
dintr-o mișcare se întoarse spre Genia, care începea
să se trezească.

30 — Nu, Genia, niciodată, pentru nimic în lume nu
te voi lăsa să pleci...

Ceasul cel mare bătea acum lin și armonios. în-
tunerecul era grozav de profund și-n pat era dulce și
cald...

— Pentru nimic în lume, Genia...

AȘTEPTARE

O adiere s-a strecurat printre geamurile întredeschise și s-a oprit în perdele; apoi s-a dus ca și când ar fi nimerit unde n-avea de gând. El a sărit în picioare și s-a năpustit la fereastră. Dar pe strada scurtă, de-o cuprindeai cu ochii, nu erau decît casele care-l priveau de sub coperișurile ungurești, ascuțite ca niște căciuli, și nebunatică de adiere, ce-și uitase de drum și se juca în praful de pe uliță. Făcea rîulețe de pulbere, pe care le împreuna și le despreuna într-un bizar arabesc de ostroave și afluenți mișcători. Apoi, cînd se plictisi, strică totul c-o lovitură de aripioară și zbură spre coperișuri, făcînd să sune olanele, lăsînd jos țarina fără nici o noimă.

Damian, pe care jocul vîntișorului îl amăgise o clipă, simți acum amărăciunea priveliștei cu puteri înzecite; în suflet, un vîntișor, la fel de enervant ca cel al nămiezelor prăfoase de vară, îi stîrnea colbul tuturor gîndurilor și-al presimțirilor vagi. Începu să se plimbe cu pași mari, în lungul îngustului covor, care-i tăia în diagonală podeaua roșie a odăii. Înăuntru era răcoare și bine și mirosul pătrunzător al bradolinei îi potolea ca un leac dezgustul de soarele pîcios al străzii. Dar cînd ochii se opriră pe masa cu cartonașe de fursecuri, cu micile pachetele de băcănie, nedesfăcute încă, și pe găleata nichelată, din bulgărașii de gheață ai căreia o sticlă de șampanie își scotea gîtul șicuit,

necazul îl răpuse și-l doborî din nou în patul de lemn scîrțîitor.

...Hm, ar fi în stare s-o facă și p-asta! Cu nebunia care a apucat-o de a se arăta tare, cu orice preț tare, mai tare...

își aminti însă că nebunia aceasta era împărtășită și de dînsul; scena ultimei lor întîlniri îl îngălbeni. Trebuie s-o recunoască: el fusese cel mai încăpățînat! Parcă ar fi fost față în față doi dușmani și nu doi... haide, trebuiesc lăsate copilăriile...

Se revăzu îmbufnat și urît ca un curcan, clătîindu-și însîngeratele mărgele dinaintea figurei ei senine, supărător de senine și de rîzătoare...

...A fost pur și simplu caraghios, asta e!... Dar să spună... să spună că și ea renunță la această întrecere stupidă... să-i tăgăduiască numai – și el va depune cel dintîi armele...

Nu! Astăzi îi va vorbi, îi va lămuri totul pe larg. Asta nu se mai poate numi dragoste... asta e... curată vrăjmășie... da, da, așa are să-i spună... vrăjmășie...

A...geamurile s-au lovit din nou, cu tărie. O mîna zdravănă le-a împins înăuntru, adică un vîrf de umbreluță. În orice caz, nu mai poate fi vîntulețul de afară, prea slab ca să le izbească atît de puternic! E o mîna omenească, pentru că se aude încontinuu foșnet al perdelelor de rețea. A împins geamul și acum caută drum vederei prin perdele.

Damian se întinde, parcă s-ar fi deșteptat de foarte curînd din somn. E timpul să se ridice; nici prea mare grabă, desigur • – în nici un caz, însă, prea multă înțîrziere!... Dar oare astea nu-s pure copilării? Adică de ce să-i arate nepăsătoare trîndăvie? De ce să nu-i arate adevărul, bucuria imensă care i-a luminat deodată sufletul, de parcă bufnetul geamului i-a aprins brusc, în întunecimea gîndului, puterea orbitoare a policandrilor unui teatru? Să păsească larg și sănătos spre fereastră și brațele să i se deschidă de asemenea larg și strigătul de veselă surpriză să-i pornească tare, răsunător, din pieptu-i imaterializat de atîta lumină...

5 Și totuși el abia se urnește, căci se știe văzut de-acolo,
fără ca să vadă, căci se știe așteptat neconținut acolo,
căci simte cu precizie de seismograf că prefăcuta
liniște, cu care e urmărit, n-a ajuns încă la ultima li-
mită a răbdărei, căci simte, dincolo de lumina cea
mare dinăuntru, un ungher negru de catran; o gheară
ascuțită ca acul, care-l zgîrie într-una. De ce, dintre
buzele acelea roșii, de vopsea proaspătă, și totuși
atît de moi și atît de dulci, de le simți topindu-se în
10 nesfîrșitul sărut ca însîngerata carne a piersicei coapte,
de ce să nu pornească dintre ele *întîi* cuvîntul bun al
revederei, cuvîntul moale și femeiesc ca o leneșe notă
muzicală.

15 Nici o întrebare, nici măcar o vorbă de minie,
de nerăbdare! Nici un zgomot, nimic... E în stare
să plece fără să scoată un sunet ... fără măcar să se
supere! Și doar îl știe aci, căci vîrfurile piciorului lăsat
dintr-adîns într-o parte se vede destul de deslușit
de la fereastră! Gîndul ăsta dintr-un salt îl aruncă
20 în picioare. Se prefăce că-și freacă ochii, apoi încă
buimac de visele somnului închipuit se repede:

— Tu ești, Lelia ?

25 Dar ultimul cuvînt nici n-a putut să se audă, căci
a fost înghițit de rîsul răsunător care-l primește la
fereastră și-l plesnește acum cu fiecare hohot drept
în frunte, în ochi, în obraji, în nas, cu repezi izbiri
de box, fără curmare.

 îl doare rîsul acesta și abia se ține sub ploaia de
lovituri.

30 Ar lovi de asemenea, cu aceeași sete, dacă nu l-ar
opri, cu ultime puteri, o forță streină, care parcă i
s-a încuibat în cuget și care poraște desigur din ochii
acea blînzi ce-l privesc și rîd; din aerul acela priete-
nesc, sigur de împărtășirea unei atît de zgomotoase
35 veselii, și nedumerit că încă întîrzie să se arate această
împărtășire pe figura celui mai bun amic.

 Haide, trebuie să rîdă la rîndu-i ca să sfîrșească
odată afurisita asta de comedie.

— Te așteptai să fiu eu?...

40 —Deloc...

— Așa e că nu te așteptai? Venii chiar în dimineața
asta cu trenul. Am vrut să dorm puțin după-masă,
dar m-am zvîrcolit degeaba. Am atîtea să-ți spun...
5 ai să rîzi... a fost o nebunie întreagă toată călătoria
și vacanța asta... (apoi scăzînd tonul) și ea m-a urmat
tot timpul. Acum este... în sfîrșit definitiv... înțelegi,
definitiv... jucărie (acest cuvînt îl strigă, ca și cînd
demult se străduia să-l găsească) jucărie... înțelegi...
asta a ajuns acum în mîinile mele...

10 Damian asculta zdrobit. Povestea acestei izbînzii
definitive, cînd el de-abia a intrat în strașnica luptă
ce pare de la început pierdută, îl sfîșie. Și Lelia, care
poate să apară din moment în moment la colțul stră-
zei. Cînd îl va vedea cu un amic, cu siguranță că va
15 fugi alungată de teama indiscreției. O aude: „A, îți
trebuiau martori dumitale, îți trebuie glorie mărturisită,
vizibilă...”

 O aude numai pe ea și pe el nu-1 mai aude deloc.
Glasul ei aspru, cînd e mîniat, de contraltă...

20 „...Ho, bănuiam asta... ești ca și *ceilalți*... Acum
știi ce-ți trebuie: certificatul c-ai adaos o verigă nouă
la lanțul de succese. Nu ți-e rușine... pe mine m-ai
găsit pentru astfel de...”

— Dar tu nu m-ascuți...

25 — Cum să nu, însă...

— Adevărat, mai bine să intru.

Ah, asta aciiim...

— O nu, nu, imposibil!!

30 Cum s-a mîniat așa dintr-o dată de-a putut să
strige astfel! Ei bine, dar e lipsit de cel mai elementar
tact. Trebuie, neapărat, să-și îndulcească vocea, să
amîne... Doar vorbește cu cel mai bun prieten...

— Știi ce, te rog mult ... să lăsăm altă dată, dragă
Voronea...

35 E rîndul celui alt să încrunte puțin din sprîncene...
Asta n-o înțelege. De ce nu acuma? Avea atîtea de spus
și avea atîta poftă de povestit, că zadarnic se chinuise
să se odihnească puțin în după-amiaza aceea și venise
întîns încoace...

40 —Dar ce ai, pari cam... contrariat?

întrebarea doare ca o cravașe. Căci acestui Voronea, acest „cel mai bun prieten”, care niciodată nu i-a povestit altceva decât „succesele” lui: felurile, multiplele și complicatele lui succese, i-e atât de greu să-și închipuie de ce nu poate fi primit! Și cum „contrariat”? Desigur „contrariat”, dar asta nu-l poate privi pe el...

Damian simte cum îi clocotea tot pieptul și capul de indignare. Alb ca varul, el abia poate să mai țină șuvoiul izbucnirii care s-a urcat în gât ca un sifon, presîndu-i de jos în sus beregata, înăbușindu-l. Vocea i-a rămas încă stăpînită, însă slabă, „tremurătoare ca flacăra de luminare”.

— Cam de ce crezi tu că nu se poate primi un prieten bun, la un moment dat, în odaia cuiva?...

Celalt dă din umeri. Nu pricepe nimic. Și asta le întrece pe toate...

— E așa de greu de înțeles... tocmai pentru tine?...

— A... 'a...

Și prietenul cel bun ridică deodată brațele ca-n fața unei descoperiri extrem de interesantă.

— Damian, tu?... tu?... bravo, dragul meu. La asta chiar nu m-aș fi așteptat... Apoi scăzînd brusc vocea și lovindu-se ușor cu palma peste buze: Este aci, înăuntru?

— Nu, trebuie să vie... Și înțelegi...

— Plec numaidecît! (Acum le înțelege pe toate destul de repede, nemernicul.) însă... (și-și tremură capul întrebător)... *cine-i...*?

— E... te rog...

— Ce? Nu vrei să-mi spui?... *Mie...*?

— N... n... altă dată... Te rog, te rog... ea poate să vină...

Cel mai bun prieten se îndepărtează rîzînd tare și amenințînd cu degetul.

— Aflu eu...

Luil (Damian îl maimuțărește.) „Mie?” Dar ce este el? Controlor sentimental? „Mie?” Hm... ce idiot... Poate ar vrea să se amestece și... aci...

Și apropie cu gesturi brusce ferestrele.

în sfîrșit, taci cel puțin că a plecat... Lăudărosul... Cînd ar vedea el pe Lelia... profilul ei... pff... Jucăria lui nu face nici cinci părăluțe...

O ia iar spre pat... Ba nu, ar trebui mai bine să desfacă pachetelele de la băcănii. Și se îndreaptă spre lavoarul de marmură ca să se spele de atingerea impură a mîinei prietenești...

Ba nu... nici asta! Și rămase nedumerit în loc, neștiind unde s-o apuce. Cînd faci pregătiri prea multe...

Iacă-i bună! A devenit și supersițios acum. Mîină, omule, și te spală... Hm!... ar fi putut să vină... între cinci și șase... Poftim șase...

Controlează cu ceasul de la mîină.

Șase fără cinci...

15 Cel după masă totdeauna o ia așa razna... Trebuie să-l dea la reparat...

E bine, e bine... e tocmai timpul... Ea vine totdeauna în ultimul moment... și obiceiul ăsta trebuie lămurit... De ce tocmai ultimul moment... De ce tocmai punct la șase... cînd am vorbit...

20 Aci firul gîndului se rupe de-o toană năprasnică de rîs. I-auzi acuma, na... Bagă de seamă ce absurditate... Ca să vezi cîte ți se pot năzări pe-o biată femeie... Va să zică așa... „Domnișoară Lelia, cînd zici că vii între cinci și șase, să poțesteți să sosești cel mai tîrziu la cinci jumătate”... „Ei lasă-mă, Damiane...”

25 E nespuse de fericit că s-a surprins atît de absurd în învinuirile sale. Exemplul e prea puternic ca să nu se întindă cutropitor peste toate prilejurile violențelor trecute. I s-a luat o greutate fără margini de pe suflet: vinovată nu-i ea... Și e de ajuns, ca s-o dorească acum cu toată ardoarea, cu toată nădejdea, să-i cadă la picioare, să-și ceară izbăvire pentru tot ce-a fost și să aștearnă smălțul tuturor culorilor pe drumul pe care aveau să apuce...

35 — înțelegi, Lelia... vom fi cu totul alții...

Și Damian deschide larg ferestrele, ar vrea să le deschidă chiar mai larg decât le îngăduie ușorii lor, ca pe două aripi mari, larg primitoare.

40 — O... dar asta... ?

Voronea este încă la fereastră. Ceva mai departe, în mijlocul străzii, râde cu un cunoscut, unul, da, un actor, unul cu care nu l-a știut niciodată-n legături prea strânse, ca revederea să le fi produs atât interes și veselie. Ha... dinadins l-a oprit pe drum, pe acela, ca să zăbovească.

„Cel mai bun prieten” vrea cu orice preț să știe.

Damian zvîrle în lături ferestrele, care s-au apropiat de la sine. Gura lui e acum numai mușchi și vine umflate. Apostrofa cuvenită prietenului nedemn se îngămădește în gît, să cadă grea și sfărîmătoare... „Așa înțelegi tu prietenia?...”

Dar nici n-apucă să prindă cheag cuvintele astea, pe cari nu le găsește cît mai usturătoare și veninoase, că, fără să-l fi văzut măcar, cei doi se despart.

Cunoscutul a luat-o încolo. Voronea revine încoace. Damian se ferește. Dar Veronea l-a prins... îi cercetează uluit figura aprigă și încordată.

—înteleg, înteleg! face. Iartă-mă, m-a oprit... Sau ca să fiu sincer, l-am oprit eu... L-am întrebat de una de la teatru. Treceam azi-dimineață pe acolo și-mi arunca niște ochi... E ceva grozav... Dar lasă c-am să-ți spun eu... Mi-e frică să nu-ți stric pe-aci combinațiile... Adio...

Și se pornește grăbit, aproape să fugă spre parc...

Hm, într-adevăr că nu se uită în urmă... Nu, trebuie să nu mintă... auzi, altul... alt noroc... o artistă îi aruncă ochi, așa, doar că l-a văzut în treacăt... Abia a venit cu trenul. Și el, Damian, cite tîrcoale a trebuit să dea prin jurul teatrului pînă să...

O artistă! a zis... Una de la teatru... Ochi focosi... Dumnezeu!

— Voronea, Voronea, Voronea...

Damian s-a aplecat jumătate peste balustrada ferestrei. E aproape să cadă... Urlă ca mușcat de șarpe:

— Voronea!

La casele vecine încep să se deschidă geamuri.

Dar Voronea n-aude nimic. Parcă ar alerga. Și iată a cotit după colțul uliței.

De-a lungul străzii cîteva capete uimite au ieșit dintre ferestrele crăpate și acum se retrag plictisite, trîntind cu decepție geamurile.

Damian se clatină pe picioare, se smuncește dîndărăt și patul îl primește cît e de lung. Somiera îl leagănă repede, ca speriată.

— Cine poate să fie? Cin' ? ...Nimic, nici un indiciu... ochi focosi... sau cum?... grozavi... sau nu: niște ochi!... Mă rog, artistă a spus?... nu, nu... una de la teatru, da așa?... asta poate fi și o vecină... adică una care stă împrejurul teatrului... sunt ogrămadă de... pe-acolo... Asta-i bună! Cînd zici: una de la teatru! — se înțelege că-i artistă... Adică, îmi dai voie, ar putea fi și o baletistă de la operă sau o coafeuză... sau nevasta vreunuia de-acolo... sau casieră, doamne, cîte nu pot fi... dacă era artistă, îi zicea artistă și nu: una de la teatru... Doamne, mi se pare că i-am spus eu cîndva de Voronea... mda... Ce mi se pare... ce ți se pare?... că i-ai spus, domnule, — și l-ai lăudat... ca un... ce ești... că pe toți îi laud... și pe el mai ales... numai succesele lui i le laud... și numai de el vorbesc... parcă n-ar mai fi pe lumea asta altul... S-a terminat: asta e! I l-am descris, l-am tot pictat... Da, mi-amintesc... i-am spus de asalturile lui la blond... la spălăcita aia... da, da... și ea punea multă luare-aminte... i-a intrat în cap să vadă dacă-i mai tare ca spăl...

încheietura unui geam a trosnit ușor, o idee, un zgomot de genunchi care trosnește. Perdeaua s-a dat în lături și-un cap femeiesc a răsărit la fereastră. De sub pălărioara ușoară și înaltă ca o mitră episcopală, suvițe de păr negru și lucios, retezate băiețește, răzbat, încununînd o pîlîță închisă, parcă vișinie în umbra cadrului; uitîndu-te dinăuntru orcît de aprig ar arde roșul proaspăt al gurei, privirea ți-o înfioară fatal doar fășia de umbră de sub strașina bordului, legînd ca o banta o tîmplă cu alta; ai fi zis întunerecul iriselor întinzîndu-se prin unde de cearcăn peste toată partea de sus a feței —, o figură de bal venețian, fixîndu-te răzbunătoare prin masca de atlas negru.

Capul se mișcă; doua puncte lucesc fosforic din dreptunghiul benții întunecate. Se plimbă grăbite prin cuprinsul odăii, apoi se concentrează satanic în propria lor sclipire, fixindu-se asupra unui pantof ce pare suspendat între tăblia patului și podea.

Figura înnegrită rămîne fără mișcare, cîteva clipe de nehotărîre; apoi deodată roșul gurei se întinde într-un zîmbet, ce pare o pată mică de sînge. Mitra de episcop se clatină de cîteva ori a pagubă și buzele roșii șoptesc ceva rău, desigur, căci ele schițează acum un zîmbet răutăcios.

Se retrage încet, mai zăbovește un moment și dispare deodată, ca și cînd s-ar fi topit în lumina de afară. Doar geamul a sunat ușor, de parcă l-ar fi atins o aripă de vînt în treacăt.

Damian a tresărit; și automat jumătatea lui superioară a țîșnit drept în sus. Urechea i s-a întins la pîndă; pe toate trăsăturile lui s-a așezat accentul încordărei; iar inima îi zvîcnește de nerăbdare și neli-niște, ca unul care a simțit din somn, în puterea nopței, o mină streină la fereastră.

Așteaptă încă; dar trebuie să urmeze neapărat picurul discret al bății în geam...

Hm!... nimic... Tăcere îndelungă. O părere. Și-acum nu se mai lasă el înșelat de păreri...

Capul cade înapoi pe pernă, obosit, zdrobit. Ochii tremurători se agață ca de-un suprem ajutor de cadranul ceasului de pe masă; și îndată ac, minutar și țifre, totul începe să se învîrtească în aburul frigurilor.

Cinci jumătate? A, nu... șase jumătate. He!... parcă nu s-a întîmplat să vină și după oră?...

Își întinde lung ciolanele, ca după o cruntă oboseală.

„Hm, toate s-ar potrivi, dar de unde și pînă unde ar putea ști că-i tocmai acela?... propriu-zis nu l-a văzut niciodată...”

^ I z v i r c o , e strivită de apăsarea întunerecui. Dedesubtul nopței grele lumina electrică țîșnește ae pretutindeni, ca dintr-un teasc uriaș, roșie ca sîngele.

Trăsuri se desfac grăbite din umbră spre a pieri numai decît în umbră.

Mașini țîpătoare se risipex alarmate în toate părțile ca insectele dintr-un cuiar tăiat de mistrie. Trotoarul îmbulzelilor amețitoare se fărîmă deodată în bucăți compacte — și-apoi, văzînd cu ochii, în pilcuri din ce în ce mai rare, din ce în ce mai mici. Pe cîteva vitrine întunerecul a și pus stăpînire.

— Domnu Damian!

io — Lelio!

...El o duce acum strînsă de braț ca pe-o pradă, ca pe-un copil neascultător și rătăcit, pe care a putut în sfîrșit să-l găsească în mulțimea fără număr. Și nu îndrăznește să-i aducă nici o învinuire pentru încăU carea cea nouă a cuvîntului. Iar ea așteaptă cu fața puțin ferită, cu ochii șireți, cu buzele gata aduse în zîmbetul minciunei celei noi și dinadins prea ieftin aleasă să-i fie de scuză. Și i-e necaz că necazul lui nu începe. Iar pașii le răsună pe asfalt în două cadențe ce se întretaie, se ajung, se întretaie iarăși...

— Lelio!

în sfîrșit.

— Da?

— Cunoști tu... ?

25 — Da... Ce să cunosc?

— Cunoști tu unul, una din cunoștințele mele...

Voronea... Neagu Voronea...

— Nu cunosc!

30 Răspunsul a fost scurt și tăios, atît de scurt și de tăios, că lui Damian îi vine s-o ridice în brațe și s-o poarte astfel tot restul drumului și chiar toată viața.

— Un băiat așa, înăltuț... șaten - brun... un nas drept... doi ochi...

35 — Doi? Taci că-s numai ațiția...

— O, nu trebuie să fii așa... e un băiat minunat... un prieten cum rar se găsește, un suflet ...

— Mi-aduc aminte.

— Aha!... ce?

40 — Mi-ai mai spus odată despre el...

— Da, da, da, ți-am mai spus... Așa e, ți-am mai spus... De ce să nu-ți spun? L-am lăudat ca un... ca pe-un... am vrut să spun... ca pe-un băiat bun... E drept, foarte bun... Acuma însă, tu să nu-ți închipui
5 că-i tocmai, tocmai... vreau să spun să nu crezi că nu-s și alții la fel... că el e unicul exemplar...

Mergeau acum pe-o stradă dreaptă și lungă, cu clădiri scunde și oblonite, ermetic oblonite și cu acelaș
10 țugui peste măsură de înalt pe umerii scundelor ziduri; rătăceau parcă printre două șiraguri de piramide în pustiul tăcerii posomorite. Iar departe, acolo unde păreau să se isprăvească mormintele de faraoni, talgerul de aramă al lunei enorme se răsfrângea sîngeros și fără strălucire, ca un gong vechi, peste întinsele
15 zăcămintele de nisip. El simțea, cu simțurile toate, nesfîrșitul deșertului înecîndu-i toate amăgirile, la fel cu jocul negru al țarinei uscate din dimineața aceea. Și totuși pasul se încordează întrepid să scape încleștării adîncilor noiane.

— O, oh, sunt alții și mai și... uite de exemplu, am un altul, un alt amic, Moinaru... Ei, ăsta da, ăsta zic și eu... dar Voronea, vezi tu... cam lăudăros
20 puțin... cam fanfaron... sau știu eu cum să mai zic...

— Nu știu nici eu, nu-l cunosc... Te rog să mi-l prezinți și mie... însă cu Moinaru ai dreptate, ai mare
25 dreptate... este înl adevăr un admirabil băiat...

— Da de unde cunoști pe Moinaru?

— El vine regulat la teatru...

— A-ha... da, da...

30 Doamne! Dar ce dracu l-a apucat acum să-i ia pe toți la rînd la osanale? Ce dracu l-a apucat. Dumnezeule?

— Da, da... Moinaru într-adevăr... și cu toate astea, frate, cînd te gîndești... nimeni nu-i perfect...

35 — Bine, asta e știut...

— Așa e? Tocmai că-l cunoști... uite... spune tu... nu găsești că și Moinaru ăsta... și pe urmă, ascultă, eu știu cam multe despre el... Cîț privește Voronea,
40 te rog să crezi că nu pierzi nimic că nu-l cunoști...

Cadențele pașilor se întretaie neconținut în puterea nopței, se ajung, se întretaie iarăși...

TOAMNA

La coturi vagonul se smucea în lanțurile grele, de parcă ar fi vrut s-o ia razna pe cîmpurile învîrtitoare. Dar odgoanele de fier îl țineau din scurt, îi impuneau
5 făgașul hotărît și osiile se supuneau cu gemăte metalice, îndată orizontul se schimba.

Pretutindeni însă nu erau decît aceleași umbre mari de dimineață, umbrele umede și aproape negre ale începutului de noiembrie. În depărtări, pe dealuri,
10 pădurile nemișcate își expuneau rănile galbene cu trufașa indolență a țaranului arătîndu-și progresul înaintat al gangrenei.

Pe tarlalele verzi închise, ici și colo, o pată albă de om și un cal minuscul lăsau trene lungi și înguste
15 de arătură, ce veneau largi și amenințătoare pînă-n terasamentul de pietriș.

Dar trenul, același tren de acum treizeci și mai bine de ani, gonea cu aceleași grăbite suflări de abur sec, pălînd în fund de căldare, stîrnind ecouri pe cîmpia
20 aceleiași toamne, prin aceleași meleaguri și paragini ca atunci de demult. Numai că în sens invers.

Și pentru a nu știu cîta oară în cugetul lui Macarie, cuvintele telegramei „urgente” se oglindeau unul după altul, încete, greoaie și neconținut aceleași, ca obiectele unei vitrine rotitoare: „Vino imediat, afaceri familie”. Aceste „afaceri familie” păreau adăugate pentru șeful poștei, desigur, ca să stingă efectul înfricoșător al lui „imediat”. Ca și cînd n-ar fi știut tot orășelul de poznele tatălui său!

Acum a scos de tot capul pe deasupra ferestrei lăsate; nălucile peisagiilor se șterg fugar pe retina uluită de necurmata succedare. Ca atunci. Și tot ca atunci urechea parcă i s-a ațintit înapoi, înăuntrul
5 compartimentului, care acum e gol, care atunci era plin de tînguirile d-lui Macarie bătrînul, cătră tovarășul de călătorie de pe bancheta din față, un domn cu barbeți foarte albi și foarte groși.

10 – Ce să mă fac, ce să mă fac! E a doua oară cînd mi se întîmpla. De astă dată nu știu dacă l-or mai ierta...

– Generație aprigă! vrea să răspundă domnul cu cele două bărbii, lipite parcă cu gumă pe obraji. Și parcă vrea să spună mai multe; după ton ai fi zis
15 că e gata să înceapă o serie întreagă de considerații asupra generației celei nouă. Dar cu Macarie bătrînul e nespus de greu; nu-i dă răgaz nici măcar cît să pronunțe al treilea cuvînt.

Vocea părintească, pe care de mult n-a mai auzit-o,
20 îi răsună clar în urechi, țîșnind descămoșată printre dinții tociți.

– Ce să mă fac? Cum să-i mai păcălesc? *Ăia-s profesori, domnule, oameni cu carte și cu știință mare. La noi, în tîrg, nu vezi așa ceva!* Păi pot eu să-i
25 mai păcălesc acum!... Hm, auzi dumneata, băiat mare să fugă de la școală. Băiat în clasa patra *secon-dară*... Parcă-i aud răspunzîndu-mi... „Am înțelege, domnule Macarie, dacă băiatul dumitale ar fi într-a întâia, sau chiar a doua...” Doamne, ce să le mai spun, cum
30 să-i mai mint? O, dacă ar ști copiiiăștia cîte sacrificii face un părinte... Pentru că trebuie să minți, domnule Belizarie...

– Belizariu.

35 – Așa, Belizariu... Trebuie să minți, onorate domnule Belizarie, pentru ei... om care n-ai mințit viața întreagă...

– Generația asta este într-adevăr una din cele mai impetuoase... S-a remarcat...

40 – Da acum le-o spun verde: „Domnilor, puneți-vă cu nădejdea pe el. Vă dau voie să-l asupriți, 'să-l bateți, să-i faceți ce vreți. Dau autorizație în scris.

Numai la notă să nu-l atingeți. Gîndiți-vă la munca părinților... Ei nu-și dau seamă... dar dumneavoastră care sînteți și părinți de copii.

– Generația... ce vream să spun... s-a remarcat...

5 – Am auzit de unul, Arnulf, cu pension... zice că e un neamț afurisit nevoie mare. La el nu merge... Zice că-ți ia copilul c-o mînă și plata cu alta. Și la sfîrșitul anului ți-1 dă cu note bune și tobă de carte. Nu-l mai las la gazdă. Doamne ferește! îl dau pe mîna
10 neamțului... Da, și le-o spun și profesorilor: acum îl dau la pension, mi puteți zice c-o să mai fugă!... Ce crezi, domnule Belizar, n-o să-i înduplec așa?

Domnul Belizariu răsufală ușurat; în sfîrșit poate să-și plaseze considerațiunile asupra generației celei
15 nouă. Cele două barbete se dau în lături să facă loc cuvintelor:

– Fără îndoială... dealtfel s-a remarcat, domnule Macariu... -

– Macarie.

20 –...Macarie, s-a remarcat, dragă domnule Macarie, cum cred că ai remarcat și dumneata, că generația asta, care a ieșit acum, este altfel, dragă domnule... Nu vezi dumneata? Unde mai sînt oamenii de altădată?

– He-e...

25 – Pardon, dă-mi voie, se grăbește domnul Belizariu. Uită-te la ei: nervoși, aprigi... Generație aprigă, domnule Macariu... Macarie... Asta a spus-o un om mare...

30 – Ce vorbești dumneata, domnule Belizar?... Oameni mari, oameni cu știință de carte... învățătura e lucru mare...

– Pardon, dă-mi voie... Nu știu unde-or ajunge... însă e ceva la ei care te uimește... îndrăzneț, aprig, e generația acțiunii, domnule, asta e...

35 – Adevărat, mare om... Unde-s vremurile noastre, vremurile de odată?... E-he... Mare om! Acum... (clătîbind moale mîinile rășchirate în semn de „vai de lume!”)... Adevărat că nu știu unde-om ajunge...

40 Trenul alerga amețitor și roatele parcă punctau, la răstimpuri repezi și egale, pași metalici de uriaș. Uneori ai fi crezut' că stă și bate pe loc; în

dreapta și în stînga, întregul convoi părea atunci o linie neagră de cărbune, trasă pe orizontul imaculat ca pe o foaie de hîrtie albă. Apoi îndată botul mașinei devia; fumul gros bufnea în rotoagoale ritmice, accentuînd cadența generală. Și pe urmă tot trenul se desfăcea ca o armonică; vedeai roatele alergînd năprasnic, cuțitele și pistoanele zbatîndu-se și învîrtindu-se în groaznică grabă. Și toată furia asta pentru a te arunca un minut, două, mai devreme, în orașul atunci străin, cu școli cît cetățuile din basme, cu profesori fără îndurare, a căror unică fericire de toate zilele e să te prindă cu lecția neînvătată... Și pensionul Arnulf... casa aceea neagră cu lespezi mari și umede... Și neamțul cel gros și roșcovan, cu luleaua lungă într-o mînă, cu palma cealaltă veșnic promptă să-ți îmbujoreze obrazul.

— Me, tumneata, cum ai îndrăznit?...

Macarie P. Panait se și vede luînd loc în șiragul arnulfiştilor, pe care-i năzărește ca prin ceață înotînd doi cîte doi prin troienele iernei, ca un convoi de deportați. Sau își aude fricos glasul trezind ecouri, seara, în dormitorul uriaș, cu jocuri mari de umbre pe pereți...

Roatele aleargă nebune în curba ce nu se mai sfîrșește... și linia întinsă se încovoiaie înainte, sclipind ca o ironie spre orașul cu pension umed și întunecos. Cum pot roatele astea să apuce într-una șina la o cotitură atît de fără sfîrșit? ... O ușoară, o cît de ușoară abatere spre dreapta... sau nu: o poticnire, un bolovan prăvălit de ștregarii cîmpului pe linie... sau o bîrnă mare de-a curmezișul... cum scria gazeta de alaltăieri...

Și mintea de copil surîde cu cinism viziunii: vagoane plecîndu-se într-o parte, trăgîndu-se de lanțuri la pămînt, venind turbate unele peste altele... vaiste, urlete, horcăituri... copilul și tatăl aruncați undeva departe, unul în brațele celuiilalt...

„Te-ai lovit, Panaite... Hai acasă, feciorul tatei... nu te mai las eu să te schilodești prin străini...”

Focul nădejdei lugubre se stinge cu oprirea trenului. Penultima stație. De-acum orice speranță e pierdută... și lespezile mari și umede ale pensionului Arnulf, una peste alta... acopăr nemiloase un biet suflet singur,

singur pe lumea asta, îl îngroapă definitiv în mormîntul rece ca întunecimea ploioasă și adîncimea fără margini a iernei care vine...

*

Deasupra pădurilor, dinspre răsărit, un nor alburu și întins ca orizontul a început să se reverse peste cîmpul ce-și continuă vrednic și neobosit mișcarea de rotație în jurul ochiului lui Panait. E atît de greu că abia mișcă încoace. Parcă e nemișcat și totuși Dumnezeu știe cum crește. Dedesubtu-i, verdele pajiștelor s-a închis și bulgării arăturii proaspete parcă s-au umezit și mai mult. Icoanele copilăriei se-ntunecă și ele; sînt acum parcă niște icoane vechi din care abia dacă mai desprinzi conturul. Se înfundă într-un colț al banchetei, i-e somn. Dar abia își înfășură capul cu gazeta, că îndată cuvintele telegramei reîncep să se învîrtească pe sulul greoi; rînd pe rînd, adînci și violete, ca și pe hîrtia poștei, de un violet grozav de sclipitor.

Curios, cuvintele telegramei îi stîrnesc acum în suflet un vag simțimînt de vanitate, care-i alungă imprecisele forme ale visului început. Ziarul i-a căzut de pe ochi; rămîne cîtăva vreme cu privirea în catifeaua pestriță a banchetei din față. Și surîde.

I se pare amuzant într-adevăr să fie chemat ca să îndrepte cumpăna casei; „ca cel mai mare să culeagă de pe drumuri pe tatăl său”, cum îi scrisese maică-sa cu puține zile mai înainte.

Rîse de-a binelea chiar de această întoarcere a vremii și i se păru că s-a așezat dinainte-i pe banchetă un domn cu barbete, d. Belizarie...

„— Belizariu...”

— Ah, da... Belizariu...”

Însă cînd vedenia se șterse, rîsul se prefăcu într-o strîmbătură curioasă. Și abia acum canapeaua aceea din față, goală și călătorind inutil, îl neliniști. Avu senzația că e singur în tot trenul... Și canapeaua asta se ținea neconținut după dînsul; el alerga cu aceeași iuțeală încăpățînată cu care canapeaua, pe care sta însuși, îl trăgea înapoi spre orașul copilăriei duse!...

Macarie rîse din nou de golul pe care-l simți în juru-i și pretutindeni, de parcă mintea lui se prăbușise deodată, așa cum paserile înălțimilor se prăbușesc în neașteptate goluri de aer. Dar zgomotul hohotului îi displăcu; în singurătate el răsună atît de straniu, că fu nevoit să iasă în coridor. Și buzele șoptiră înfiorat :

— Treizeci de ani!... Și repetară... treizeci de ani... într-adevăr...

Dar coridorul era gol; compartimentul de alături la fel și toate compartimentele prin geamurile cărora privi rînd pe rînd se rostogoleau pustii, în călătoria asta spre vremurile de altădată... Avu impresia planșelor cimitire care aleargă orbi în beznă eternă.

Dinaintea haosului mintea lui fatal sări înapoi, în orașul de unde plecase, în odaia largă de flăcău totnatec, încărcată de mobile și de curiozități, de draperii și stofe, unde nu pătrundea niciodată zgomotul zilei; și-l întîmpină în ușă aceeași căscătură imobilă și stranie, singurătatea atîtor ani, înfricoșător de mulți și de lungi... Cum nu văzuse pînă acum singurătatea aceea... cum o lăsase să crească acolo, în odaia lui atît de uriașă și spăimîntătoare...

Își lăsă capul pe brațul lipit de pereții subțiri, ca un om bolnav; dar saltul necurmat al vagonului îl împingea într-o parte și-n alta, îl izbea cu nasul în tapetul de mușama... Nu simțise nici o singurătate, nici un pustiu: căci undeva, departe, veghea neconținut o casă bătrînească.... Hm, o biată amăgire! Căci iată, la cea dintîi zguduitură, s-a prăbușit totul și golul a năpădit de pretutindeni ca vîntul șuierător al iernei prin largi crăpături de ruine.

Lăsă să cadă, detunătoare, una din ferestre. Umbra toamnei parcă prinsese cheag. Brazdele păreau și mai umede iar iarba și ce mai rămăsese verde din pădurile de departe se făcuseră de un verde puternic ca rachiul de izmă. Tarlalele se învîrteau înainte, parcă acolo, în dosul dealului, cineva depăna la o morișcă. De pe scara vagonului de alături, un soldat cu o floricea galbenă la chipiu dădea chiot la păzitorii

vacilor pe pajiști; nevăzute, înapoia-i, pe platformă, două fete se prăpădeau de ris la glumele lui.

Înviorat de răgete, Macarie surise spaimei de cîteva clipe...

5

Norul de leșie a despărțit cu totul cerul de pămînt; acum el, din ce în ce mai întunecat, a rămas drept orice cer. Legiuni de pui scâmoși și alburii i se îngrămădesc sub pîntecele enorm. Grav și fioros, apăsarea lui încovoie spinările. Plantele se trezesc uimite din somnul adînc al reveriilor înverzite, se feresc zăpăcite într-o parte și într-alta de urgia care le-a năpădit pe neașteptate, un frig uscat strînge pămîntul, pietrificînd urmele de tălpi omenești și de galoși de-a lungul drumurilor.

Dinaintea casei părintești Macarie se oprește nedumerit: e atît de mică față de cît o lăsase, atît de ghemuită în sine — parcă s-ar fi strîns și ea de gerul ăsta din senin, curios capriciu al toamnei — că într-în-sul inima se strînse la fel. Așa de mică și de cuviincioasă, că i se umeziră colțurile pleoapelor; iar zburdălniciile tatălui său, căzut în tinerețe, i se părură covîrșitor de dezgustătoare și simți cum îi fug din gînd toate istețimile tacticei împăciuitoare pe care și-o alesese pentru restatornicirea căminului spart.

Traversă grădina și intră. Întîlni aceleași mobile vechi și uzate. Fotoliul uriaș de pluș, din colțul stîng al antreului, îl știa demult ciupit de molii și, cu toate astea, parcă atunci era altfel, mai larg, mai moale, mai somptuos — își aminti, era unul din ornamentele cele mai de seamă ale casei.

L-au înconjurat cu toții; doar bătrînul lipsește. Vorbesc toți agitați și dau din mîni cu energie. Mamă-sa se oprește din cînd în cînd ca să-și șteargă ochii umezi și roșii, cu un colț brodat de batistă. Gigi, fratele cel mic, se plimbă înversunat prin fundul antreului. În ochii lui adînci se oglindesc hotărîri sumbre.

Sînt teribili cu toții. Macarie se găsește atît de puțin înarmat alături de dîșii că i-e rușine. La început încearcă să risipească surescitarea asta de pri-
5 sos, care parcă a cuprins și încăperile mohorîte. Și la fiecare cuvînt nou, se cutremură să nu primească în obraz riposta tuturor acestor inimi curate: „De aceea te-am chemat? Puteai să nu mai vii!...”

Trebuie să strîngă la rîndu-i pumnii și *ăă* se arate pus pe răzbunare dacă lucrurile nu se îndreaptă. Și
10 îndeplinește acest ritual fără nici o convingere, atît de sigur de neizbîndă!

Ușa de stejar a antreului se dă în lături, scrișnind pe podea; e și acum lăsată puțin într-o parte, cum o știa, și face același zgomot supărător cînd se deschide.

15 Este chiar bătrînul. E gătit bine, ras din proaspăt, și subț mustața scurtă și crează mijeste un zîmbet enigmatic. Doamna Macarie fuge încurcată spre iatacul ei din fund; bătrînul afectează că nu vede. Mișcă buzele cu chip să nu mai lase nici o îndoială despre
20 nepăsarea lui. Se îndreaptă zorit spre cea dintâi ușă, care-i vine în stînga: e chiar biroul său, pe care de la un timp și l-a făcut și odaie de culcare.

Macarie, oricît s-a mișcat mai în față, n-ar putea da
25 cheazășie că a fost sau nu observat. Bătrînul pare a fi căpătat îndemînare să treacă prin tăiușul privirilor fără a se simți zgîriat; apoi arată să fie prea obișnuit cu conciliabule de-astea zgomotoase, prin antreu și prin săli, sub președinția bătrînei, ca să mai aibă nevoie să îndrepte măcar coada ochiului la conjurați.

30 E acum lîngă ușa de-un cenușiu vechi și îngălbenit, cu urme de flori roșii, ca vagi pete de sînge, lăsate de degete.

— Tată!

35 Cu mîna pe clanță el se oprește. Întoarce ochii părănd nespus de mirat de această denumire, care — se vede bine din luciul ochilor — i-e indiferentă. L-a cunoscut după glas, acum îl vede în întregime și nici un gest de surpriză sau de curiozitate nu-i mișcă vreun mușchi al obrazului. Chiar dă semne de nerăbdare.

40 Un val de zgomot se ridică din urma lui Macarie. Cei cinci frați mai mici se precipită amenințatori:

— Trebuie să te explici odată...

Macarie simte cum îl ridică și pe dînsul fluxul mîniei, care vine și crește năvalnică din urmă-i...
5 Dar cînd ajunge acolo, sus, în foișorul cugetelor, parcă a atins o clapă cu totul alta. În bătaie de clipită se-n-
toarce spre ceilalți și-i oprește cu un răget, care are putere de poruncă. Și-apoi îi privește crunt pe rînd, acolo unde i-a făcut să încremenească strigătul lui neomenesc.

10 își zîmbește în gîndu-i, căci la corp e cel mai plăpînd dintre ei toți — și, cu puteri pe care nu și le cunoaște, împinge pe bătrîn în biroul lui, trîntește ușa cu putere după dîșii și învîrtește cheia...

15 Lovitura a reușit din plin.

Totuși împăcarea s-a întîmplat după trei zile de muncă grea și dibace, în care vorba lui Macarie a rătă-
cit cînd pe tărîmuri de dreaptă judecată, cînd pe al-tele, de caldă dragoste fiască. Iar cînd a început să
20 întrezărească în ochii rătăciți semnele propriei izbînzi și-a simțit bucuria jucînd în sufletu-i, cum sar boabele de aer în căldarea pe pirostii.

A fost, în cele din urmă, masă mare, bătrîneasca. Bucate înotînd în sosuri grele, așa cum știa bătrîna
25 doamnă Macarie să le facă odată, și plăcinte împletite cu foaia subțire și străvezie ca o piele de copil, și vinul, pe care tot ea a știut să-l găsească într-un ungher al pivniței, sub o ruptură de sanie, la o jumătate de metru în nisipul aproape întărit. Dumnezeuule, cînd
30 turnă în pahar, braghina asta din alte vremi se prefăcu deodată în flăcări galbene-roșiatice, de parcă ar fi turnat-o în cupa pe care o ține dracul în mîină, la teatru. Și totul a început cu o drojdie așa de aromată, de-a umplut toată sufrageria de fericire, numai că s-a
35 scos dopul la damigeana. Bătrîna se întrecuse pe sine în pregătirea mesei; lui Macarie i se umeziră ochii cînd o văzu sărînd de pe scaun, ca o fetiță, spre a orîndui surprizele; lupta și ea, biata, cum se pricepea, pentru redobîndirea tîhnei amenințate! Iar izbînda fu defini-

tivă când bătrînul întinse paharul spre al ei, însoțind gestul de obișnuita lui înjurătură:

– Legea ei de viață... bine se mai trăia odată... Trecutul înfrînsese.

5 Atunci toți frații au sărit electrizați cu paharele în flăcări:

– Să trăiești, tată, să trăiești cu noi aici!...

10 Iar printre lacrămile măicuței, Macarie vedea venind din pupilele ei, spre dînsul, efluviile fierbinți ale recunoștinței.

Și a trebuit să mai rămînă acolo și alte zile, ca să se bucure acum de bucuria lor și să vegheze ca pacea să pătrundă adînc în golurile zdruncinului îndreptat.

15 Bătrînul nici n-a mai ieșit din casă în răstimp; a chemat la dînsul pe toți din vremea lui și petrecerea întoarcerii a fost așa de aprigă că, spăimîntată, femeia aceea tină, care-și virise încoace ochii arzători și negri ca două sfredele drăcești, a luat grăbit drumul gării.

20 Erau toți ai casei, zîmbete încremenite falș pe măști livide, mișunînd cu ochi sticloși printre comesenii ceilalți. Și urechea le era departe, la țipătul biruitor al locomotivei, cînd va duce departe pasărea de pradă.

25 Atunci văzură cu toții în minile bătrînului un plic mare, galben, tăiat de litere apăsate, energice, violete. Ghiciră „ultimatum”-ul, mîzgălit *stanțe pede*, pe pupitrul șefului de gară; cum pătrunsese încoace, cum putuse fi lăsat să ajungă în minile, parcă mai tremurătoare ca de obicei, era unica întrebare, al cărei răspuns ochii scormonitori ai fiilor vroiau să și-l smulgă

30 unul altuia din suflet, cu măruntaie cu tot.

Bătrînul dezdoi și parcurse calm hîrtia, în tăcerea de moarte. O chiti apoi, o așeză din nou în plic, se apropie grav de birou și scrise ceva scurt și sigur, parcă socotit dinainte.

35

– Să ducă asta unul băiatului care așteaptă afară!

Se repeziră cu toții. Pe dosul plicului, la fel de mari și apăsate, se lăfăiau vesele slovele unui: „du-te dracului!” decisiv.

Dar afară norul cel greu despărțea neclintit pămîntul de soare. Macarie stătea la fereastră cu bătrînul și priveau pămîntul vîrtos și uscat ca piatra, în care înghețase pînă și trifurcatele urme ale paserilor. În ograda moartă și pustie pămîntul părea acum o rocă paleolitică, în care se încrustase pe vecie semnele unei vieți demult dispărute. Era pretutindeni ceva de moarte și îngheț; și nu era nici măcar troianul adînc, născător de legende, nesfîrșita blană de urs polar întinzîndu-se albă și ocrotitoare peste semințele noilor nădejdi.

30 Germenul vieții parcă dispăruse de pretutindeni. Era acum doar uscatul acela dur și sonor al materiei pietrificate pentru totdeauna, căreia nu-i mai rămînea decît dezagregarea lentă în pulberea neantului.

15 Bătrîn și fiu fixau spectacolul, covîrșiți de amare gînduri, de vreme ce și la unul și la altul buzele se strîmbaseră, atîrnînd în același chip și într-aceeași parte. Dar cel tînăr se trezi mai repede din reverie și privi cu coada ochiului spre tatăl său; figura acestuia continua să se crispeze ca și cînd contracțiunea generală de afară ar fi acționat direct asupra-i. Macarie simți neîndurata îngrijorare, pe care ți-o dă inexplicabilul; avu senzația că tot ce făcuse era șubred și fără rost.

25 Cerul era însuși o rocă, o întinsă și lucie agată, chenărită de vine tremurate negru-vinete, alternînd cu opalul cel mai tulbure. Aspectul mineralogic îl obseda de pretutindeni. În cele din urmă, totuși, zîmbi. Căci în urmă-le, în odăile celelalte se auzea viața; uși care se trînteau, clinchet de pahare și de farfurii.

30 Se pregătea masa de despărțire – căci el trebuia să plece mine în cei dintâi zori – era masa cea mare în cinstea lui, *împăciuitorul*. Și cuvîntul ăsta, ori de cîte ori i se lumina în cuget, îi făcea sufletul fulg de păpădie, îi zbură din minte pe inimă și o ajuta să pompeze cu mai multă putere sîngele curățitor de gînduri negre, îl premenea cu viață nouă, îi înădea de clipa prezentă trecutul apropiat și pe cel mai îndepărtat, al lui și-al lor, pe care-i simțea confundați în

35

el, cum el se simțea confundat într-însii. Era o depășire a sufletelor din ele însele spre a se amesteca într-un tot fluidic, care inunda acum prea abundent toată casa aceasta, pentru ca peisagiul anorganic de afară să mai poată pune în cumpănă puterea și frumusețea lui.

5 ^ Iar întărirea acestor gânduri veni din însăși mișcarea grăbită, pe care o făcu bătrînul pentru a scăpa obsesiei tragice de afară; ochii lui îngroziți, îndată ce fură întorși spre fiu-său, se umplură de blîndețe și de dragoste; Macarie îi văzu cum se umplu deodată, de parcă [erau] un vas de sticlă sub un robinet prea puternic. Așa de lămurit se văzu aceasta, că feciorul aruncă o privire de desfidere norului de agată. Iar forforescența aceea obscură, ce înfășură întinsele și neclintitele aripi de piatră, avu parcă o mișcare scurtă și repede stăpînită, o surpare bruscă în posomoritele straturi, un fugar și larg surîs al neantului, o strîmbătură de dispreț și de provocare.

20 Și atunci, în mod firesc, întrebarea aceea mijii de la sine, fără nici o sforțare, în gîndul lui Macarie. Dar el ezită s-o rostească și chiar vroi s-o alunge din minte ca nefolositoare și chiar periculoasă. Însă ea revenea neconținut, ca o albină pe floarea de pe care o gonești, într-adevăr, ce putea să însemne o întrebare, sau mîi bine evocarea unei biete amintiri, față de hotărîrea, care se cetea atît de nestrămutată în ochii bătrînului? Și intrucît putea avea legătură o astfel de întrebare cu un nor, fie el cît de vast și de impunător?

30 începu să rîdă. Bătrînul îl privi întrebător și dispus să se înveselească la rîndu-i.

— Doamne, ți-aduci aminte cînd mă duceai plocon la școala de unde fugisem?

35 Dar cînd pronunță ultimul cuvînt, avu impresia supărătoare, pentru că [era] de nelămurit, că se găsește pe marginea unei prăpăstii; ar fi vrut să se dea înapoi dar țărîna parcă și începuse să curgă de subt picioru-i; simțea că alunecă...

40 Figura zîmbitoare a bătrînului avu un moment o înfățișare de nedumerire, apoi începu să se întunece. Macarie aștepta prost și incapabil de orice mișcare. Bătrînul se porni pe rîs.

— Ha, ha... și acum ai venit să potolești tu lucrurile... ți-a venit rîndul, hai?

Și rise cu și mai multă voie bună.

5 Dar celălalt se cutremură. Și cu aceeași mișcare parcă, se apropiară amîndoi tăcuți de geam.

Iar privirea bătrînului încremeni de groază pe urmele trifurcate ale paserilor... Și întru tîrziu gemu, parcă pentru sine:

— Phi... legea ei de viață... parcă fu ieri...

10 Macarie căută o glumă, care răsună stingace și nelalocul ei; bătrînul zîmbi silit...

Și nu mai putu smulge de la dînsul decît surîs străin, monosilabe și privire fricoasă de copil supra-vegheat din scurt. Numai întru tîrziu, cînd funinginea

15 noptii începu să improște și să se depună pretutindeni — mai mult ca pentru sine — dintre buzele bătrînești scăpară, ca un stupit de ciudă, aceleași cuvinte grele, înfricoșătoare ca o sentință: „...parcă fu ieri...”

20 Panait Macarie răsări din somn deșteptat de zgomote ciudate. Și văzu trandafirul cel mare din grădinuță zgîriind cu ghimpii geamul, ca o pisică zbătîndu-se să i se deschidă; o pisică fantastică și lungă, cu capete multe și nenumărate picioare. Era o vagă luministe pretutindeni și totuși la scurta flacără a brichetei ceasornicul arăta vreme lungă pînă în zori. Se gîndi că poate a ieșit luna și zîmbi un cald adio norului cel mare care-l frămînta. Se apropie chiar de fereastră ca să vadă mai bine biruința palidei lumini, dar altă serie de zgomote, pîrînd că vin de astădată de alături, îi mută luarea-aminte.

30 Și bănuiala căzu de la început ca o proiecție de reflector pe unicul adevăr cu putință. Dădu binîșor în lături căpăcelul broaștei și privi prin deschizătura cheii: într-adevăr, în bizara lumină ce umplea încăperile, tatăl său stătea îmbrăcat gata, cu gulerul paltonului ridicat, cu un geamantan în mînă, cu altul greu alături.

35 Macarie plănui; îi va lua înainte, ieșind de-acum în antreu, și se va posta în dosul sobei mari de tera-

cotă; îi cădea astfel în spate. îl urmărea apoi tiptil până la ușa antreului și acolo îl va îngheța pe loc, doar cu o mână, aplicată teatral pe umăr.

Gîndul era prea bun ca Macarie să mai ezite.

Și nu după mult bătrînul apărui. Avea numai geamantanul cel ușor în mână. Se apropie, abia călcînd, de ușa cea mare, lăsă geamantanul jos, apoi învîrti binișor cheia.

Precum bine ghicise Macarie, nu ieși. Se întorcea, cu aceeași grijă deosebită, să ia și geamantanul celălalt. Și peste puțin, îl aduse și pe acesta, ținîndu-l în brațe ca pe un copil, de bună seamă să nu-l lovească de aripile ușii. Atunci Macarie făcu primul pas.

Un pas atît de ușor în liniștea atît de mare care domnea în casă, că i se păru cu totul curioasă oprirea bruscă a bătrînului și mișcarea repede pe care o făcu să depună geamantanul.

Macarie își retrase ușor piciorul și nu înțelegea nici el de ce nu se hotărăște încă să-i spună: „Hai, destul, tată!” Găsea chiar stupid să mai prelungească o comedie atît de copilărească. Și totuși ceva îl reținea în ascunzătoarea asta, o curiozitate care vrea să se sature pînă la ultima limită, o plăcere diabolică de a vedea zădărnicită tocmai la urmă o muncă dusă cu atîta migăloșenie și cu atît cutremur.

Iar bătrînul stătea încă pe locul îndoii, cu fața încoace, înnegrită de umbră, căci lumina fantomatică de afară îi înfășură acum doar spatele. Și era ceva groaznic în figura asta nelămurită, de carbonizat, care fixa, neagră și nemișcată, negrul și nemișcarea îndoielnică din fundul antreului.

Abia mai tîrziu se auzi zgomotul unei cutii de chibrituri. Bătrînul vrea să se încredințeze ca lumea, căci ridică sus flacăra plăpîndă; însă negurile alungate din preajmă-i se strînsură și mai compacte în fundul îndepărtat și nesigur.

Bătrînul dădu din umeri; i se păruse desigur: o pisică, un șoarece, cine știe ce... Dar cum se întoarse iarăși spre ieșire, chipul lui luminat de chibrit se proiectă în oglinda din colț. O clipă numai, îi răsări în noapte o figură striată în toate felurile de adînci dîre;

nicicînd lumina aspră a zilei n-ar fi putut descoperi atîtea urme, cîte tăiasă într-însa, fără milă, sabia timpului.

Un al doilea chibrit bufni numaidecît pe cutie și umplu din nou semiîntunecimea cu lumina lui roșie. Strania apariție se ivi iarăși în colț și avea acum o înfățișare atît de jalnică și de ruinită, că mersurile cutelor se îmbinară îndată într-o expresie amarnică, sfîșietoare. Bătrînul se contemplă mult și nu aruncă chibritul decît cînd sfîrși între degete.

Dar asta le întrecu pe toate. Moșneagul ăsta, pus pe fugă, pe semne că vrea cu orice preț să fie prins! Căci iată-l, acum s-a așezat pe geamantanul cel mai umflat și pare că e zbuciumat de gînduri prea adverse: de multă vreme rămîne astfel cu capul în miini, cu demi-jobenul tineresc într-o parte.

Macarie ieși de după sobă. Era vremea să-i pună mîna pe umăr și să-i zică blînd:

„Lasă, tată, întoarce-te...”

Și avea să-l conducă încet, ca pe un copil, în patul lui.

Era o tăcere acum atît de profundă în casa asta, că aveai impresia unei ape adînci care a inundat-o și o stăpînește. Bătrînul parcă adormise pe geamantane, iar Macarie rămăsese în spate-i cu mîinile încrucișate și nehotărît.

Atunci veni de afară șuierul obosit al toamnei. Fu ca un accent prelung și monoton de doină veche, chiot stîns de cobe, venit de departe. Iar jos, la scară, răspunse un susur de frunze veștede, de hîrtii cu foșnet uscat; pe urmă, zbatere dureroasă de ramuri seci, Oftat metalic de burlan desprins, gheare de trandafir zgîriind geamurile...

Și-apoi iarăși susurul frunzelor căzute și al hîrtilor la scară.

Bătrînul înălțase capul și acum se ridica tremurător, atras ca de-o chemare... Ridică geamantanele, care-l încovoieră.

Și mîna lui Macarie rămase nemișcată. Atît de sfîșietor susurase afară rebutul toamnei, că, fără nici o lumină, imaginea proprie îi apărui în oglinda minții, cu primele ei creșuri, cu cei dintâi peri albi pe la temple.

Și-i păru rău de moșneag, că nu-i poate duce bagajele grele.

Tresări cu inima lui laolaltă, când străvechea ușă a antreului scrișni înfundat pe podea și răsuflă cu el ușurat, când îl auzi închizînd cu grijă pcarta lărmuitoare de fier.

Afară nu era nici o lună. Norul cel fără hotar îi oprise acolo, deasupra-i, toată strălucirea ei minunată, iar dincoace nu lăsa decît luminiștea asta, tristă, strecurată.

Închise ușa antreului cu grijă și reveni la dînsul. Pînă la trenul următor mai erau ceasuri destule. Și pînă dimineța, el lăcrăma de biata lui măicuță, care se va trezi cu noaptea în cap să-i pregătească în grabă ceaiul; „să nu plece băiatul cu inima goală la drum”.

AMURGUL

Oglinda cea mare o cuprinse întreagă; dar ochii slăbiți nu putură desprinde decît silueta zvultă de acum patruzeci de ani. Și într-un moment de uitare, ei se umplură de nemărginită fericire.

Dar cînd se apropiară miopi de luciul mort al sticlei, i se păru că-și vede chipul, pentru care altădată s-ar fi bătut tot ținutul pînă-n adînci depărtări, ca printr-o sită. Oglinda, pudrată de fina pulbere ce se măcinase în săptămînile spaimelor din urmă, accentua violent cutele cunoscute și descoperea pînă la amănunțimi de necrezut pe cele mai noi. Vai, cîte se strînseseră și cîte se împleteau pe fața moale, dezumflată; ai fi zis o țesătură fină de voal.

Își aminti de vremea voalurilor; se revăzu cît de cochec știa să-și împreune degetele cînd trebuia să-și dezgolească vîrful bărbiei și buzele. Cîți nu îngălbeneau atunci, ca pâlîți de secera nevăzutului, și la cîți nu sticlea în ochi simburile nebuniei, numai la acest neînsemnat gest al ei!

Aici, pe locul acestor două umflături vinete, lunguiește și pleoștite, fuseseră buzele... și-n locul acestui cioc adus, de răpitoare, nasul minunei dumnezeiești își vibra, nesățios de patimi, nările fine... iar mai deasupra, în locul mustăților ăstora aspre și sălbatece, arcul sprîncenelor se strîngea și se destîndea nervos, improșcînd săgețile morții... în minuscule cratere stînsse, clocotise odinioară vulcanica păcură.

Bura lacrimilor învălui de tot în ceață imaginea, și ea se retrase tremurînd spre patul de-abia părăsit.

5 I se păru lipsită de sens orice nădejde; și bucuria deșteptării limpezi și sănătoase din dimineața asta, după zilele cele grele de groază și de buimacă revenire, i se păru la fel de goală și de stupidă. încă un soroc! Cine știe cît de lung și cine știe dacă nu tocmai cel din urmă!... Și la ce toate astea? Ca să con-

10 temple în oglindă stîrvul ce se înființa tot mai hidos și mai putred în locul frumuseței de demult... își aminti cu răutăcios dezgust frica teribilă din de-abia trecuta săptămîină: furia cu care mîinile astea — lugubre picioare de pasăre — se înfigeau în perini și cearceafuri. Și vocea stinsă și plîngătoare, supărător de plîngătoare, ca de milog: „încă nu, Doamne... încă n-a sosit timpul, Doamne”...

15 Simți rușine și scîrbă. Scîrbă de sine însăși, dar rușine de Dumnezeu oare? Mai degrabă de biata fată, de Elenuța...

20 Și chipul încercănat al copilei luă molcom loc în închipuirea goală de orice imagine. O revăzu mai ales plecată deasupra ochilor ei bolbocați ca deasupra prăpastiei celei mai adînci. Ce groază în ochii de deasupra de ochii dedesupt; ce groază dinaintea prăpastiei celei fără de sfîrșit...

25 — Mătușica... nu se poate... nu se poate... vino-ți în fire...

30 Ce curată și sfîntă groază în ochii de deasupra, ce spaimă poltronă, rușinoasă, în orbitele întinse de căscătura haosului! Cît de speriat trebuie să fi fost cu albușul lor vînat, zgîit pînă la nimicnicie.

Vechea mîndrie, ce dureros de înmîntă; țolul scump de purpură, murdară treanță de șters scîndurile! Vai, nu mai știa să moară cum știuse să trăiască!

35 — Mătușico... auzi... mă auzi?...

Elenuța o cuprinsese strîns în brațe și o zguduia cu putere; poate numai așa s-a mai pus în mișcare inima asta, ca un ceas stricat pe care-l clatini cu furie...

40 Fata i se oglinzi și mai aproape de miezul minții, slăbită de veghea nopților, zdrobită de crunta succedare a grelelor împrejurări biruite. Și scîrbă bătrînei

5 pentru sine crescă și mai mult cînd își aminti că-n durată cîtorva clipe, în mijlocul marelui zbucium, pîndise pe buzele fragede șoapta scrișnită a revoltei, pe fața tînără și aprigă — semnul celei mai mici nerăbdări; dorise chiar în ochii scînteietori și nestatornici să prindă scînteia cea mare a veseliei pentru scăparea atît de apropiată. Dorise ca să țipe cumplit de dezamăgire și groază și suferise că numai groază și durere se reflecta din chipul copilei. Focul rușinei îi încinse fața ca un cuptor cînd își aminti chiar vorbele pe care i le strigase, singurele conștient aruncate în necurmata tălăzuire de aiurări:

— A-ha, o aștepți, nu?... Vine, nu?... Te uiți mereu la ușă...

15 — Mî se pare c-a venit doctorul, mătușica...

— Ți se pare c-a venit dumneaei... cucoana cu ochii scoși, ha, ha, ha... v4rřw/l-ailapoșetuță, nu-i așa?... Este timpul, nu-i așa?... Mai deschide-i... du-te... poți să-i deschizi... Și bătrîna dăduse drum plînsului aspru, răgușit, sinistru: Nu mai e o credință pe lumea asta, nu mai e credință!... Deschide, deschide!

Fata s-a apropiat într-adevăr de ușă și a deschis-o. Bătrîna și-a astupat îngrozită capul în perini.

— Bună seara, domnule doctor!

25 Doctorului trebuie să i se fi urît și lui, cu cîte cîrpeli nu-i mai face! Ba azi rinichii, ba mîine ficatul... Hm, trebuie să se fi plictisit și el, mai ales de atîta văicăreală. Cu ce privire tristă învăluia pe biata fată!

30 Toate astea le vede și ea și le înțelege de minune... Hm, ar fi într-adevăr timpul să-i lase pe toți în pace... toți sunt plictisiți, amăriți, extenuați... îi înțelege de minune, de minune... au dreptate... au perfectă dreptate...

35 Și-apoi, de bună seamă, ce-o mai fi ținînd atîta la mizeria asta!... Cîtă jale și cît regret pentru... pentru ce?... Ce-a fost bun s-a dus... s-a dus... s-a dus...

Ea repetă într-una: „s-a dus, s-a dus...” și lacrimi calde, tot ce mai poate fi cald în corpul înghețat pe

jumătate, izvorăsc din colții ochilor. Le simte cum se preling printre zbircituri, active și grabnice, cum descriu ochuri încurcate pe emisferile zgronțuroase ale figurei. Multe, neconținut mai multe, o bejanie întreagă,
5 o părăsesc și ele, zorite, micile picături de căldură și viață, ca pe ceva ce nu mai poate fi de întrebuițat...

A uitat că e la fereastră, în jilțul larg, căptușit cu perini.

10 îi aduce aminte un stol de păsări, care au căzut din cer, afară, în grădinuță, hărțuindu-se sub trandafirul cel mare, de parcă ar fi tras la judecător; bătrîna nu vede pînă acolo, dar le știe după glas. Așa făceau și atunci cînd le vedea: trăgeau sub trandafirul cel mare, cu flori ca vișinata cea mai închisă din dulap.
15 Cearta este acum ca niciodată de zgomotoasă, iar obștea, ca de obicei, și mai zomotoasă, hotărăște. Ce trebuie să judece ele? Pe doi îndrăgostiți cari călcaseră legile tribului sau plîngerile vreunei amante înșelate înainte de soroc...

20 Zgomotul e infernal: acuzarea ciripește odată cu apărarea, jurații hotărăsc în același timp. 6 laie întreagă de zburătoare. Sfada e tocmai în toi, cînd, deodată, un filfiit brusc și greu curmă firul certei. Ce s-a întîmplat? Au fugit pe neașteptate împricinații și tot tribunalul s-a luat după ei?...

25 Bătrîna clipește înveselită din ochii împăienjeniți. Și mirosul trandafirilor în floare izbuti să mai găsească, în nările uscate, urme încă vii de nerv olfactic. În valul puternic de parfum, care cade atît de greu asupra-i,
30 găsește în sfîrșit un rost încăpățînărei...

„...o, nu, domnule doctor... nu țin la viață... dacă asta mai poate fi numită viață... nu țin deloc, domnule doctor... Dar țin să văd și eu pe' Elenuța căpătuită, s-o văd odată la casa ei!.. Asta e tot ce
35 vreau, domnule doctor... Iacă, avere îi las cît să ia și un prinț... frumoasă e destul... curtată e și cerută de toți... Eu nu știu ce are fata asta de tot așteaptă mereu... că-i spun totdeauna... totdeauna îi spun: Fată dragă, hotărăște-te odată... ca să te știu la un fel...
40 haide, izbăvește-mă odată... să pot să mă urnesc și eu

dintre voi... și nu vrea să mă asculte, domnule doctor... nu vrea...”

în pomeții obrajilor ei tot mai avu ce să roșească, fiindcă niciodată nu-i spusese fetei astfel; iar în mîndra
5 îndărătnicie cu care Elenuța respingea neconținut înnoitele partizi se vedea ca-n oglinda propriului ei trecut. O, cine ar putea-o crede că ea, bătrîna hidoasă, atît de cochetă și nebunatecă odată, rămăsese pînă acum curată ca rochița cea albă a primului bal... în fetița
10 asta, în Elenuța, se scursese parcă tot sîngele tinereței ei...

„...spune, domnule doctor, pot eu să mor... pînă nu-mi liniștesc inima asta?... Că atîta suflet mi-a mai rămas și mie... nepoțica asta, fata sorei mele, sînge
15 din sîngele meu... Spune, domnule doctor, spune, n-am dreptate sa mă încăpățînez ca să mai locuiesc în stîrvul pe care mi-l petecești mereu?...”

20 Și bătrîna respiră adînc aerul îmbalsămat, fericită, ca și cînd ar fi găsit pretext însăși morții ca s-o mai iritirzie...

„Asta e, șopti ea înfiorată de veselie, asta e, domnule doctor... Am eu dreptul să mă las să mor?...”

Ea simți amurgul, căci lumina difuză dintre pleoape începuse să se întunece; înțelese deci că, dîncolo de
25 simțuri, soarele s-a lovit de geana dealului și s-a sfărîmat în jăratec, care se stinge pe îndelete... Trandafirii și-au întreit puterile și aproape o îmbată... Ticăie tot mai încet inima orașului. O mierlă se văicărea somnoroasă în frunziș...

30 Ora înserării. Și versul străvechi bătut ca un ceas în tăcerea crescîndă, aromată:

„O, ceas al tainei, asfințit de seara'...”

Din ce în ce se potoleau toate, de parcă toate se dau în lături să facă loc amintirii care se lega. Și în
35 tregul sonet eminescian, cu norii lui și cu lumea lui de demult, și-a ei, se înfiripa ritmic pe harfa minței dezacordate :

„Iar timpul crește-n urma mea...”

40 Cînd termină, parcă o mandolină a tăcut undeva. Iar trandafirii întrecură măsura; era un înec adevărat, de parcă izbucniseră de sub brazde izvoare de par-

fumuri. Ochi stinși se închideau de extaz, dar ea ve-
 -„ dea totul, totul, întreg amurgul timpurilor vechi, și
 peste tot vedea cerul, care luase acum de bună seamă
 culoarea catifelată și adîncă a trandafirului cel mare...
 5 „...aș fi o... o... Doamne... aș fi o... dacă aș păra-
 si-o... nu, domnule doctor?...”
 Și totuși mai lipsește ceva ceasului de taină ca
 să fie aidoma celui de atunci... unicului ceas... din
 toată viața...
 10 ...da... iată ce-i lipsește...
 Doamne, este încă trecutul sau nisipul a scrișnit
 cu adevărat sub pașii rari, întretăiați?... Dumnezeule...
 sărutul acela... auzi-i puternicul ecou... atît de tare
 răsună încă în minte...
 15 Mătușica a închis ochii, adică a închis poarta amin-
 tirei; mai departe n-are unde să mai meargă... și lacră-
 mile izvorăsc iarăși, spontane și de prisos.
 Vai, și Măria s-a uitat de taină cu sergentul ei în
 bucătărie... Ar fi timpul s-o ducă înapoi în dormitor.
 20 Elenuța o să se supere găsind-o aci, cu fereastra larg
 deschisă...
 Dar ecoul vremurilor duse se sfarmă iar în boabe
 de săruturi, ce se împrăstie ca măgelele scăpate din
 șirag.
 25 Mătușica forțează zadarnic căscătura ochilor betegi ;
 negura rămîne compactă pretutindeni, afară și înăuntru.
 Oare amintirea i-a scăpat cumva din baierile voinței
 și-și face singură de cap? Mătușica fuge disperată cu
 gîndul la doctor. El singur poate s-o scape din pos-
 30 tura asta romantică și ridicolă.
 „...iată de ce vă dau spectacolul ăsta hidos, dom-
 nule doctor... al unei bătrîne care se zbate cu atîta
 încăpăținare...”
 Nu, afară e realitatea, nu amintirea. Sărutările
 35 sunt lungi, lacome, neisprăvite. Și nisipul aleelor se
 aude cum e strivit de pași. Și totul e întretăiat de voci,
 de cuvinte clare, distincte...
 — Destul... ajunge...
 E vocea Elenuței.
 40 —Du-te, dute, biata tușă mă așteaptă de mult...

Și iarăși șopotul care revine neconținut, al cuvîn-
 telor de despărțire. Și iarăși lungul sărut care nu mai
 ajunge să fie cel din urmă. Realitatea! Ei nu i-a mai
 rămas nici măcar tihna amintirilor.
 5 în sfîrșit, pasul sprinten al Elenuței pe treptele de
 piatră. Mătușica a țintit urechea la ușă; inima i s-a
 zbătut brusc de mai multe ori și apoi o dată prelung,
 ca o pasăre tăiată. Acum o simte ciim se destinde
 pe îndelete din ultima ei încordare... iar ușile s-au
 10 deschis rînd pe rînd... ușa mare... ușa dormitorului...
 — Tușă... tușă... unde ești, tușă?...
 ...apoi ușa de aici...
 ...și-n urmă nimic.
 Doamne, de ce nu înaintează? De ce s-a oprit ?
 15 ...Doamne, cine s-a oprit? Cine o fixează?... Ce se
 petrece aici?...
 • —Cine este acolo?... N-auzi, *cine?*
 Nu răspunde nimeni. Și totuși cineva e înăuntru și o
 țintește necurmat, căci ea simte pe frunte două puncte
 20 reci, cari cresc și se lărgesc în cercuri, mici și goale ca
 găurile de hîrcă.
 Inima bătrîna a luat-o la fugă îngrozită, și fuge
 acum într-una, bătrînește, nesigur, hodorogit, poticnin-
 du-se. Mătușica ar vrea s-o oprească; doar cu fuga
 25 asta, *oricine*, din doi pași, o poate ajunge.
 — Cine a intrat aici ?
 Dar ușa parcă se deschide din nou. Doamne, acum
 într-adevăr se deschide și iacă un pas lămurit și mate-
 rial lovește podeaua.
 30 —Tușă! aici ai fost, tușă?
 Este cu adevărat Elenuța, care a prins-o în brațe
 și o sărută mult pe față, pe păr, pe sprîncene...
 — ...ai auzit, tușă?...
 — Ce să aud?... Acum?... N-am auzit nimic...
 35 —...în grădină?...
 — A!... în grădină?... N-am auzit nimic... Păsări
 și atît... Am stat să miros trandafirul... vai ce tare,
 ce puternic... bătrînul... hm... Tu nu știi cît de bă-
 trîn e trandafirul ăsta...

Dar bătrîna simte cum i se pitește inima, cum se face mică-mică... și așteaptă ferită acolo, în propria ei micime, *destăinuirea*.

Nu, Elenuța a deschis din nou cuvîntul, dar vorbește de lucruri cu totul depărtate... Bătrîna răsufală adînc... „Pînă n-oi ști-o... domnule doctor... la locul ei... spune dumneata... pot eu... pot eu? N-am auzit nimic... domnule doctor... nu știu nimic... mie nu mi-a spus... Iubește ea cu adevărat?... Ha, ha, ha, astea-s minciuni, domnule doctor... Nu, nu... eu mint... mi-e scîrbă de mine... Ea iubește... da, ea iubește... știu...”

— Elenuța... lasă astea...

— De ce, tușico?

— ...Am auzit...

— Ai auzit?

— ...Da... am auzit... în grădină... Hai, spune, *cine*?

— ...haide, spune odată...

— Tudorel...

— ...Tudorel?... Cu adevărat?...

Fata și-a plecat capul și binecuvîntarea bătrînei, sărut uscat și rece, pecetluiește destinul cel nou. Bătrîna nu vede, dar știe că afară tăciunele scăpătului s-a scuturat tot, deodată, în cenușa nopții.

POARTA DE FIER

5 Cînd a venit să-și facă luna de concentrare la cazarma de jandarmi din orașul acela mare, ardelenesc, ceea ce a surprins mai mult pe Botoran a fost poarta enormă de stejar masiv, căptușită cu drugi metalici, compunînd pe ea complicate figuri de geometrie. Și într-adevăr, ea putea să cîntărească sute de ocale, iar grosimea-i neobișnuită te îndemna îndată să crezi că era făcută să slujească unei cetăți întregi, în vremile nesigure de demult, și nu unei cazărmi moderne, cu aproape două sute de ostași, cu puști, cu mitraliere, cu grenade, cu tot felul de arme de toate puterile și calibrele.

15 Jandarmii ceilalți, recruți, reangajați sau concentrați; simpli soldați sau gradați, îi ziceau cu toții *poarta de fier* și încolo nu-i mai dau nici o importanță. Dar pe Botoran îl amuza nespusele cum namila asta, pe care n-ai fi dus-o cu doi boi, se deschidea [așa] de sprinten și de elegant doar la o simplă apăsare de buton. Atunci
20 trei sonerii începeau să țîrîie în trei locuri distincte prin fundul curții lungi și întunecoase ca o văgăună drept-unghiulară, cu pereții abrupti și fără podoabă, sau cine știe unde, în restul clădirii imense și cenușii, într-o astfel de cetățuie, sentinelele făceau paza pe
25 dinăuntru; de fapt ele nici nu prea foloseau la cine știe ce lucru.

Iar Botoran, om cu stare și plătind la o vîrstă nepotrivită ratele unor vechi și obscure datorii către

serviciul militar, se mulțumea cu gândul că doar o lună numai avea de stat între zidurile acestei sinistre pușcării.

5 Și zilele îi făceau pe plac; treceau chiar prea repede.
10 În cea dintâi a făcut cunoștință cu camarazii mai apropiați; în a doua — zi de sărbătoare — a și tras un chef de pomină cu gradații din secție. Și îndată simpatiile tuturor au început să-1 înconjoare. Iar ofițerii i-au considerat cu deferență îmbrăcămintea, de calitate cel puțin egală cu a elegantului locotenent Picleanu, rufăria fină, pielea subțire și albă a obrazului...

15 A trecut întâia săptămână și a trecut și a doua, iar el privea cu drag orice nou amurg, care, în curtea adîncă și tăiată exact ca o cutie uriașe, se cobora din vreme și grabnic; simțea atunci ocrotitoare învăluirea timpului curgător, luîndu-1 cu sine, ca un rîu molcom, spre limanuri mai bune.

20 Și astfel trecu și săptămînă [a] treia.
Iar Botoran rîse de melancolia lui de la început, că putuse să i se pară atît de îndepărtate o margine de alta ale unei luni. Și mai rîse puțin și de poarta cea grea de fier. I se păru acum și mai inutilă și mai ridicolă, cu grosimea ei neobișnuită și cu armura ei
25 metalică, față de neîncetata și calina trecere a timpului.

30 Astăzi poarta era deschisă, ca de obicei, pînă nu se înserase bine. Botoran putu să iese chiar afară pe trotuar, privind în lungul și-n latul străzii largi și libere. Lumina cea mare îl lovi în ochi și el trebui să clipească de cîteva ori ca să se obișnuiască într-însa; trecătorii erau rari aci, la marginea orașului, dar pe strada dreaptă, acolo, departe, în centru, se vedea forfotul cel mare și negru și neobosit, iar zgomotul lui îi umplea urechile potolit și dulce. El intră repede în
35 semiobscurul umed al curței; i-ar fi plăcut acum să

5 simtă mai grea apăsarea zilelor acestora din urmă ale serviciului. Ar fi vrut mai multă asprime din partea ofițerilor și mai multă necuviință din partea camarazilor, își aminti că la concentrările trecute găsise neaparat cîte-un comandant rău, care-1 pune la încercări josnice tocmai ca să se amuze de hainele lui bine pistruite cu stropii tuturor murdăriilor; iar seara, în dormitor, aluzii de răcani, forfecîndu-i obîrșia și nenorocul, îl exasperau de grosolanie și groază. Atunci
10 ceasul liberărei avea farmecul lui. Acum — de bună seamă pentru cea din urmă oară — îl „vărsaseră” tocmai aici, la compania aceasta de jandarmi, unde prea multă atenție cazonă și bunăvoință începeau să-1 plictisească.

15 Ora închiderei sună și poarta porni, puternică și vioaie. Botoran, deșteptat din gânduri, o privi poznaș, cUm se îmbucă ferm și detunător în cadru. Și zîmbi iarăși, socotind ce oameni blajini ferecă astfel și-i desparte de restul lumii. Mecanicul legă balamalele de sîrmele celor trei sonerii, iar caporalul de gardă așează primul schimb.

Botoran rămase de vorbă cu santinela:

— Ai putea să-mi spui, măi camarade, dacă ești dumneata aci, la ce mai servește goșgogeamite poartă ?...

25 Sentinela îl privi cu uimire, pe urmă își lărgi gura în suris de înțelegere; coconașul ăsta vrea, de bună seamă, să potrivească lucrul pentru vreo raită prin oras...

— D-apăi că să am iertare, măria-voastră, eu mi-s schimb întîi... la miezu nopții vini altu...

Botoran vru să-1 lămurească de bunele lui gânduri:

30 — La noi... la cazărmiile noastre din Oltenia... porțile stau toate deschise în timpul nopții... și nimeni nu îndrăznește să intre sau să iese... odată ce-s santinela acolo... Numai că, opina el, pentru a dezlega pe deplin încrederea străjerului, asta e, se pierd prea mulți paznici cu atîtea porți și deschizături, înțelegi?...
35 îi tot obosește degeaba pe bieții oameni...

Și după ce tăcu citva, căutînd în ochii soldatului capătul de punte pe care credea că a deschis-o spre sufletul lui, lovi în poartă de mai multe ori, așa cum ai bate prietenește un cal pe crupă.

— ...așa că, vezi dumneata, or una, or alta... or porți... or sentinele...

Dar soldatul se edificase.

— Eu-s caraulă, domnișorule, dar poarta asta mi-ma^mecanicul o poate desface.

Ii declară aceasta oarecum mirat că Botoran n-a aflat încă un lucru atît de elementar.

Iar Botoran o luă agale spre dormitor. Neînțelegera aceasta îl întristase deodată și pînă într-atîta, că el singur nu-și da seama cum. Urcînd scările alene și greu ca un moșneag, trăgîndu-se obosit după mîna pe care o muta tot mai sus, pe rampa încolăcită în spirală strînsă, i se păru stupidă toana asta a lui de a aduce vorba tot de poartă ori cu cine sta de sfat. Poate camarazii au și început să-l facă ținta de glume și-și aminti de Mereuț, poznașul companiei, care-i imită pe toți la glas și mișcare și care tine lipiți de patul lui, pînă dincolo de miezul nopții, pe ascultători.

Hotărît, de-acum o va da dracului de poartă. Chiar mîine va aduce vorba despre ea, ca să le arate că s-a convins de utili...

Ei, asta-i acum... ba nu mai aduce nici o vorbă... Afurisită poartă, domnule... Doamne ferește... da zău... ceva-ceva tot o să tragă de pe urma ei...

Dacă a pornit cu trenul de douăsprezece noaptea, atunci azi la prînz este aici... Dacă n-a pornit, atunci a ajuns-o telegrama...

Botoran avea permisie pînă seara la nouă. Luă o birjă și plecă la gară. Dar doamna Botoran nu veni. Lucrul acesta îl bucură; va să zică, primise telegrama. El se opri la unul din restaurantele ungurești de pe lungă stradă a gărei; s-ar fi dus mai cu plăcere în centru, unde românii din regatul vechi deschiseseră bodegi și birturi cu mîncări tradiționale românești.

Dar acolo forfoteau ofițerii și el vrea să se țină departe — aceste ultime zile — de tot ce i-ar fi putut aduce cine știe ce neplăceri. Prin aburul bucatelor și al vinului, în atmosfera îmbicsită de fum de tutun, încărcată de aburii alcoolului, străpunsă de țipete femeiești, ochii văd altfel, și țifna ascunsă în dosul veseliei sare mai repede decît oriunde. Afară de asta, vru ca să aibe întreagă impresia exilului forțat... îl mai țineau încă, deși termenul concentrării se sfîrșise aseară... Dar domnul

5

u>

15

căpitan lipsea, iar domnul locotenent nu putea să hotărască nimic. Nu primise nici un ordin. Asta chiar produsese încurcătura cu scrisoarea... Dar, în sfîrșit, taci că n-a apucat să plece... Alt tren, cu legături directe de-acolo încioace, numai după-masă la patru mai este...

Or, telegrama a pornit aseară la șase...

Astăzi, chiar de dimineață, o are...

Lasă, că tot nu scapă ea nevăzut orașul ăsta... Mîine probabil se va întoarce și domnul căpitan. Hir-tiile vor fi iscălite, iar el o va aștepta liber și... civil.

20

O va aștepta el, în toată ființa și puterea, și nu mili-tianul ăsta, destul de curățel, e drept, dar timid și binevoitor, caraghios de binevoitor, cu buzele atîrnate în surisul stupid și descleiat, gata să se închege la orice moment în expresia corespunzătoare feței dom-nului căpitan... ba chiar a domnului plutonier...

25

Ei, cu mutra asta de nerecunoscut vrea el să-și pri-mească nevasta, s-o plimbe pe străzile pline de lume, biet domn caporal, umil și resemnat dinainte?... Haide-de... Cum putuse s-o cheme înainte de a avea în mînă foaia de liberare?...

30

Și Botoran, care pînă acum mîncase în neștire un papricaș, ce denega faima vestitei mîncări ungurești, ceru de astă dată vin cu sifon.

35

Privi mirat mesele goale din juru-i, acoperite de fețe curate și albe; judecînd după locul ocupat de es-trada și pupitrele muzicanților absenți, înțelese că a nimerit într-un local de seară. în colțul opus mîncă un domn bătrîn, ce părea că-și ascultă atent gîndul; chelnerul îl servea fără să-l întrebe nimic, apăsarea și dispărea cu felurile cele noi la timp, mutește, fără nici măcar să se privească unul pe altul. O masă mai

40

mare dintr-un colț fu ocupată apoi de cîțiva tineri, cari rămaseră tăcuți pînă li se aduse comenzile, apoi izbucniră într-o violentă discuție ungurească.

5 Botoran vedea în toate lucrurile astea ceva neobișnuit; pînă și chelnerii se mișcau cu totul altfel de cum el îi știa că se mișcă. în curînd însă toate se vor schimba; el va fi din nou în orașul lui unde totul se mișcă așa cum trebuie să se miște, unde cunoaște pe toți chelnerii și unde toată lumea îl știe și-i dă ziua bună.

10 Un simplu militar, un caporal; acum probabil i se va da drumul cu gradul de sergent; dar cum putea să se plimbe pe străzi cu ea și cu gradele și cu hainele astea?...

15 întrebarea revenea neconținut, înveselitoare și de nerăspuns. Ar fi fost nostim. Și la plată lăasă, la cei ce-l serviseră, bacșișuri care-i uimi.

20 El ieși pe străzile scăldate de soarele galben al toamnei; mergea cu pas liniștit, de om pe care nu-l mîna nici o grijă. Rarii trecători ai după-amiezei priveau cu respect la haina lui de albastru cerului, la fireturile albe și împletite, la cele două galoane late de la umăr; pîntenii mai ales și sabia obligau pe toți cei întîlniți să-și coboare ochii dinainte-i.

25 Botoran se simțea jenat de fugarele umilinți. Ric-tusul lui statornic se schimbase acum într-un surîs de prietenie și încurajare. Părea că le spune tuturor: „N-aveți grijă, sunt rezervist, mîine chiar trebuie să mă libereze; dacă nu lipsea domnul căpitan, astăzi nu mai

30 mă priveați cu aerul ăsta stupid și prefăcut... mă priveați cum trebuie să mă priviți".

35 în fața somptuosului hotel „Astoria”, cîteva birji staționau încărcate de bagaje și de oameni cu figuri înnegrite și îngălbejite de drum și de oboseală. Așteptau moțăind istovit, privind vag dinainte-le, sau pleoștind ochii în crupa cailor. înșiși birjarii păreau cucerii de această stare generală de îndobitocire. Cîneva ieși atunci din holul luxos, dînd din umeri și călcînd

alături. Lingă prima trăsură rosti mînios două vorbe, se aruncă în grămada de oameni și bagaje și birja mică porni clătîindu-se.

5 Pînă ce Botoran să ajungă în dreptul hotelului, rînd pe rînd, alții ieșiră din holul elegant, dînd din umeri și călcînd alături, și rînd pe rînd birjile cele mici porniră agale, ca și cea dintîi; el le petrecu cu privirea multă vreme, ținîndu-se una după alta în șirag jalnic de băjenari...

10 Le ajunse apoi în fața hotelului „Central”, unde avură aceeași soartă, și mai apoi în fața hotelului „New York”. De bună seamă, hotelurile erau toate înfesate, și el mulțumi din nou norocului că nu i-a adus soția. Altfel, acum ar rătăci și el din hotel în hotel, în coada șiragului, în mîrîielile pretențioase și amenințările birjarului, în privirile cercetătoare sau compătimitoare ale trecătorilor, întîmpinînd pretutindeni aceeași înălțare seacă din umeri a portarilor galonați, cu șapcă scrisă cu aur.

20 Botoran se duse în parc și-și căută strimta lui alea favorită. Aspiră adînc umbra umedă a copacilor cari se împleteau pe deasupra în bolta de nepătruns. Aici, de bună seamă, nu străbătuse vreodată nici soarele, nici ploaia. își scoase gazetele și începu să cetească.

25 Dar ochii îi fugeau necurmat în desișul negru al arbuștilor, cuiburi de șerpi încolăciți în jurul trunchilor enormi. O broscuță pîntecoasă ieși din întunecime și-l privi cu ochii holbați. Apoi porni șonticăind pe marginea cărării.

30 Cînd se ridică să pornească, înserarea împînzise orașul, căruia luminile aprinse în șir, pînă hăt în dealurile dimpotrivă, îi dau o întindere neștiută și neînțeleasă. Aproape de cazarma jandarmilor, Botoran descoperi una din birjile de la prînz; o cunoscă după cocoana cu voal verde dinăuntru. Trăsura staționa în dreptul unui vestit han popular, cu circiumă zgomoasă în față. Domnul – însoțitorul cocoanei – ieși din circiumă cu acelaș gest obidit din umerii zdrobiți.

Trăsura se lăsă spre el când piciorul apăsă scara; dar nu urcă, fiindcă, cine știe pentru a cîta oară, un nou conciliabul în șoapte se porni între pasageri și birjar. Din poarta cazărmei, Botoran văzu, după lungă zăbavă, trăsura întorcînd și luînd-o agale înapoi.

Plantonul îl anunță că e ora închiderii și el pătrunse înăuntru. Și-odată cu poarta, care să prăvăli în cadru, gîndul tîrzielnic și neașteptat îi înflori cu picușuri de sînge în minte. Parcă fusese înțales cu poarta și numai atît a așteptat ea, să-l prindă în capcana asta adîncă și neagră, pentru ca el să-i sară deodată, înfigîndu-i-se în creier ca un cuțit tîlhăresc.

Se întoarse amețit și privi. Poarta, acum închisă, stătea calmă în fața lui, atît de calmă, că drugii de fier bătuti deasupra-i păreau brațe încrucișate de uriaș, păzind în repaos.

Dar gîndul ascuțit îl frămînta cu strășnicie; el avu impresia că un mic animal acvatic i-a căptușit creierul, vierme încrengat și multiplu, grapă minusculă de fier, vie și sfîșietor de pătrunzătoare.

De bună seamă s-ar putea să se întîmple! Și dacă ea n-a primit telegrama pînă la 12, cu siguranță că a luat trenul de amiazi...

...Cu neputință, cu neputință... ea știe că va ajunge noaptea... și că noaptea el nu poate s-o aștepte... pentru că... pentru că...

...Dar ea mai știa că el trebuie să fie liberat... și că trenul sosește la unu...

...Că ora asta, mai ales acolo, la ei, în viața lor de toate zilele, de oameni avuți, nu-i tocmai cea mai tîrzie; că, în sfîrșit, la orice oră nu-i prea tîrziu ca să aștepți, pornită din mari depărtări, cu toată greaua povară a drumului zdrobitor în spate, pe cea care vine pentru tine...

Botoran se plimbă agitat pe fundul curței cubice; i se părea lui singur o jucărie mișcîndu-se în fundul cutiei mari în care a închis-o stăpînul-copil cu celelalte păpuși... căci nu poate fi decît un copil stăpînul acesta

nevăzut, care prăbușește cu atîta cruzime porțile cutiei peste gîndul aspru și sfîșietor...

Plimbarea agitată îi face bine lui Botoran; gîndul grozav și-a potolit curgerea devastatoare; acum picură ușor, ca un butoi neîntărit bine în cercuri.

În dormitor, camarazii s-au strîns lîngă patul lui Mereuț, glumețul și bunul povestitor; cei obosiți s-au dezbrăcat însă demult și acum sforăie, înfășurați pînă la bărbie în păturile sure. Botoran stă la gînduri; să intre în grupul vesel al ascultătorilor sau să se culce. Cele două felinare cu ulei, care abia de urnesc lespezile grele de întunec, învăluiesc cu tristețe nehotărîrea lui.

În colțul lui Mereuț s-a stîrnit rîsul. Botoran începe să-și scoată agale hainele. Trebuie să fie destul de obosit, doar a umblat atîta... De la gară înapoi, pe jos, e o distanță... „O, dacă aș adormi îndată, atunci prăpastia nopței ar fi trecută doar dintr-un salt!”... Se va vedea mîine dimineață piept în piept cu împrurarea... care nu va fi așa vitregă... desigur, desigur... închipuiri... toate sunt închipuiri... ea trebuie să fi primit telegrama...

Și la surîsul gîndului acestuia, hainele lui cad repede una după alta; mîinile desfac febril șiretele ghetelor înalte... Mîine va fi nepăsarea, liniștea și libertatea... Mîine poarta de fier nu va mai cădea grea și decisivă... peste mormîntul gîndurilor supărătoare...

El s-a înfășurat în pătura moale, care-i desemnează forma corpului. Își urmărește cu atenție conturul prin zăriștea ca de amurg înaintat și gîndul se oprește fără legătură la nevastă-sa. Zîmbește și-și freacă involuntar genunchii.

Apoi se întoarce pe-o parte și brațul cuprinde dragăstos colțul perinei...

O vede înaltă și ușoară, trecînd ca un vis alb printre mobilele odăii, în cămașa de noapte, cu picioarele goale în pantofii de pîslă. S-a sculat de curînd și-i pregătește la mașina de spirt cafeaua. Prin semiîntunecul di-

mineței, în camera cu transperantele trase, lângă flacără albăstruie și nestatornică, pare ceva ireal și demonic. Botoran privește prin genele care se străduiesc alene să desfacă țesătura somnului. Însă cununa

grea a părului strîns în pripă acuză realitatea. Cristalinele apăsate de ațîțarea matinală descopăr pe albul cămășei vagi umbre de mister. Apariția se apropie; albul cămășei ia rînd pe rînd indecise și disperate forme omenеști. Aburul cafelei se ridică tare și răscolitor. Brațe de pe care cad mînci largi și albe se împletesc...

15 ^ ^ Botoran s-a mișcat brusc și repede pe partea cealaltă, înăbușînd în urechea stînga un glas străin, pe care nu l-a mai auzit niciodată și care a vorbit clar în tăcerea dormitorului.

20 — Nu-i adevărat, nu este acesta adevăratul tău nume...

S-a ridicat în sus și a privit turbure peste paturile dispuse în rînduri drepte și perpendiculare. Camarazii au părăsit de mult patul lui Mereuț și acum dorm atît de adînc, că nici măcar nu se aud' sforăituri și nici regulatul suflu omenesc. Somnul împietrit al cazărmilor.

25 Să fi vorbit cineva în vis? Și Botoran ia rînd pe rînd paturile și-și rememorează vocea fiecăruia. I se pare curios și lui cum de și le aduce aminte atît de perfect, cînd niciodată n-a luat seama la ele... Uneori are cîte

30 o mică îndoială... dar repede gîndul se reîmprospătează. Nu, cuvintele care au răsunit atît de aproape nu sunt ale nimănui; au răsunit chiar în gîndul lui... Cine știe unde au fost pronunțate.

35 Botoran scoate de sub perină ceasul. Dar e greu să distingă ceva. Cifrele le-ar ști după poziția lor pe

cadran; însă parcă sunt patru ace care arată deodată... și răsar neconținut... infinități de ace...

Botoran a sărit din pătură și se îndreaptă spre unul din felinare.

5 — Prostii! șoptește el, dar se apropie îngrijat de lumina revelatoare.

„Unu și un sfert... O, ho... nici n-a venit trenul! Trenul vine la unu și jumătate...”

10 Și el, care bănuise una din acele minuni telepatice... Rîse și se apropie de patul pe care-l lăsase cald și dulce...

„Nu-i adevărat, nu este acesta adevăratul tău nume!”... Hm, cum dracu i-au venit tocmai cuvintele astea în ureche... și ce-ar fi putînd să însemneze?...”

15 Trenul s-a oprit, negru și somnoros el însuși. Nici n-a tras cum trebuie, așa ca vagoanele să se cuprindă toate în lumina felinarelor; locomotiva s-a lăsat greoaie chiar în mijlocul peronului, zdrobită parcă de drum și neodihnă. Acum pufăie greu, de-abia trăgîndu-și sufletul.

20 Prin compartimentele slab luminate, mîini de plumb se întind la rețelele cu bagaje. Spre cimentul peronului, de pe treptele umede, se întind nesigur și precaut picioare de varii forme și mărimi; parcă nasc din negură, căci de-abia după un timp se schițează, în lumina cețoasă, imprecise ca niște fantome, trupurile pe care le poartă.

25 Botoran simte ca un curent rece prin șira spinărei. I se pare că stă retras de felinare, în cămașă și papuci de dormitor, doar cu *pardessus*-ul pe dînsul și cu gulerul ridicat. Pe el nu-l vede nimeni, căci este doar spirit, iar trupul i-a rămas pe pat, în dormitor, doar ochii lui alunecă peste trepte, ca mîini înaripate pe clape, le cuprinde simultan în vîz și e de-ajuns să prindă din zbor doar conturul boturilor de gheață, ca să treacă nervoși înainte. O imensă vitrină de pantofărie parcă a prins

35

în text *somnuros*.

viață și mers; dar ochii umblă harnici înainte și ceva de calm și sigur se reîntronează în pieptu-i golit; e sufletul care se întoarce să-și ia locul în patul cazărmei din str. Moților.

5 Botoran se întoarce pe partea cealaltă, dar regretă
prea timpuria mișcare. Dacă, *pe urmă*, o întârziată
a pășit ceva mai târziu de pe trepte? Și cum două vîrfuri
de pantofi îi țîșnesc în vederi din negrul compact, ca
10 două vîrfuri de sulită, apoi gleznele subțiri, cu pul-
pele ușor crescute, și genunchii înalți se desemnează
treptat și apoi corpul destins și subțire. Pasul sigur
și cunoscut pășește larg și spornic spre locul ascuns
de felinare. Pe buzele umede cuvintele revederii joacă
15 de acum: „Te-am văzut pe fereastră, te-am văzut
chiar aci în întunerec... Dar ce este dezordinea asta...?”

îiisă trupul zvelt și-a conținut drumul și închi-
puirea privește nedumerită locul unde fusese cealaltă
închipuire. În patul lui, Botoran se mișca frământat
de parcă l-ar munci blesteme și farnece îndepărtate.
20 Spiritul lui s-a reîntors la gară, dar doamna Botoran
a pornit în oraș. Și spiritul lui – rămas pe scările de
piatră în aceeași ținută sumară, cămașă de noapte,
papuci și *pardessits-vH* cu guler ridicat, cătînd zadarnic
prîn negură pe cea care a pornit singură în noapte.
25 Departă de tot, luminile birjilor care s-au dus se urmă-
resc agale prin întunerecul vag; apoi dispar rînd pe
rînd și brusc, ca niște stele căzătoare. Dacă ea nici
n-o fi prins măcar o trăsură... și unde s-ar fi putut
duce cu trăsura? În hoteluri nu se găsesc locuri nici
30 măcar ziua, dar acum, peste miezul nopții...

Silueta subțiratecă a doamnei Botoran se înca-
drează deodată în dreptunghiul luminos al intrării de

la „Astoria”. „Regretăm, n-avem nici un loc, doamnă”,
se aude o voce căptușită de tusă... „Ba, de ce, ba de
ce? intervine o altă voce, molatecă și prietenoasă.
Pentru o doamnă așa de... orice pasager ar fi măgulit...

5 să cedeze...”

Botoran s-a ridicat brusc pe șezut. Noroc că în-
chipuirea, zguduită de mișcarea lui, s-a agitat și ea;
doamna Botoran a întors, elegantă și disprețuitoare,
spatele și a ieșit din holul luminos. Săraca, n-a găsit
io nici măcar trăsură! Merge pe jos și calcă obosită calea
cea lungă de la gară. Spiritul lui Botoran o escortează.
Ar vrea să i se adreseze, dar nu izbutește decît să facă
semne mutești; iar ea – curios – acum nu-l mai vede,
nu vede nimic altceva; și pășește eroic înainte, în
15 întunerecul în care, arar, luminile felinarelor sapă va-
duri firave de la un trotoar la altul.

în clopotniți, ciocane grele cad ritmic pe țeste de
aramă. Doamna Botoran ascultă, stoarsă de vlagă;
i se par duhuri nocturne încercînd zadarnic să-i bată
în piroane timpul. A fugit și acum abia se mai ține
20 pe picioare. A cotit pe străzi mărunte și întunecoase.
Un paznic de noapte se luase după dînsa. Parcă o
strigase. Și cînd a început să fugă, a auzit un timp în
urmă-i tropotul greu al încălțăminteii ostășești. Cînd
s-a pierdut în străzile mici, țignalul de alarmă a pornit
25 energic și provocator; și alte țignale au răspuns rînd
pe rînd, din ce în ce mai depărtate și mai stinse, cu
modulații diverse, siniștri cucoși metalici ai nopții de
oraș.

A dat acum într-o stradă mai mare și mai luminoasă
30 ca a gărei. În umbra grea a unui copac a găsit o bancă
mai ferită. Și s-a tras acolo, ca să audă cum se pierd
tot mai departe clopotele orologiilor. Iar Botoran,
în cămașa lui de noapte cu riuri și papuci, se agită
imaterial în urmă-i, strîns în *pardessus-vl* civil, pe
35 care-l ține în geamantan; cum naiba l-a nimerit tocmai
pe acela! Doamna Botoran nici nu-l simte că-i atît
de aproape. Glasul lui e mut, însă dacă ea ar asculta

I

adînc în noapte, i-ar auzi desigur vocea minții dîndu-i sfaturile cele mai bune. Să se ridice neapărat și să plece... să plece... Dar unde?... Și Botoran însuși nu știe încotro s-o îndemne. Și rămîne astfel în preajmă-i, neputincios și Stupid.

Ea plimba neconținut privirile, într-o parte și alta a străzei luminate și deșerte; le plimbă mai mult ca să-și simtă capul mișcîndu-se liber în jurul gîtului, căci s-au atîrnat de el ghiulelele grele ale somnului.

10 Ea făcea eforturi disperate să scape de teribila greutate. Dar se aud pași și inima lui Botoran a sărit din loc... Trebuie să fie gardistul. Privește și el în lungul și latul străzii, dar nu se vede nimeni, căci noaptea pasul se aude de departe, și apoi copacii și băncile ăștia te

15 lasă oare să vezi ceva? Nu e vardistul! E, dimpotrivă, un domn, un tînăr...

Ochii doamnei Botoran s-au fixat asupra domnului cel tînăr. Botoran încruntă neputincios din sprîncene. Ce poate să-i folosească ei un tînăr, un tînăr atît de spilcuit și care de bună seamă vine de la chef, căci fredonează ceva, și ochii îi strălucesc într-un mod neobișnuit? Acum și trupul lui Botoran a reînceput să se zvîrcole în pat. Dar de pe trotuarul din față s-a desprins silueta grosolană a unui sergent.

25 Istovită, doamna Botoran își adună ultimele puteri; se ridică și măsoară distanțele care o despart de cei doi. Botoran ar dori să aștepte pe sergent. El însuși nu-si dă seama de ce *trebuie* să dorească astfel și în minte nu-i vine nici un folos pe care ar putea să i-l aducă sergentul...

30 — Doamnă, e drept, aveți hîrtii în regulă (o avea ea ceva cu dînsa?). Dar aici nu puteți sta. *N-avem voie să stea* femeile noaptea pe stradă. Trebuie să mergeți la secție...

35 Dar Nina de bună seamă n-are nici o hîrtie la dînsa.

— Acolo, *la noi*, nu se umblă niciodată cu hîrtii și documente, domnule gardist...

— Așa, atunci poftiți de mă urmați!...

La secție! Haida-de! Nu! însuși Botoran convine că soția sa a făcut mai bine găsindu-și refugiu la tînărul spilcuit. Nu-și poate totuși reține un gemăt ușor.

5 — Mă iertați, domnule... aș vrea să știu unde e cazarma jandarmilor...

— Cazarma... jandarmilor?... La ora asta?...

10 — Acolo este soțul meu, domnule ... e concentrat... trebuie să se libereze astăzi... Se vede că... hm, cine știe... l-o fi aminat pînă mîine... El m-a anunțat greșit prin scrisoare. în sfîrșit, un *malentendu*, un teribil *malentendu*...

15 Tînărul spilcuit măsoară pe doamna Botoran de sus pînă jos la lumina felinarului electric. Ochii lui se opresc, rînd pe rînd, pe gîtul cvasiascuns de blana ușoară, pe brațele lungi, pe șoldul înalt... Iar ochii lui scînteiază și sclipesc neîncrezători. Așa, pe negîndite, niciodată nu i s-a întîmplat...

20 — Doamnă, dar cum credeți dumneavoastră că v-ar lăsa cineva să intrați la ora asta într-o cazarmă?...

— Cu toate astea, trebuie să fie vreo sentinelă... ceva... la poartă...

— Fără îndoială, fără îndoială... dar...

— Va da de veste soțului meu...

25 — în cazul ăsta...

Și domnul cel spilcuit și tînăr se înclină politicos. Cei doi pornesc, iar gardistul, care se oprise la distanță, salută involuntar; pe cînd Botoran, cu trup și suflet, e nevoit să încuviințeze iară...

30 Pașii lovesc sonor pavazul uscat în adîncă tăcere. Tînărul cel spilcuit e ceva mai scund decît tovarășa de drum; de aceea chiar se simte puțin cam încurcat și ochii lui coboară supuși ori de cîte ori se lasă pe ei privirea grea a doamnei Botoran.

mm

*

35 în pătucul său cazon Botoran e lac de sudoare. însă tînărul este destul de cuviincios, deși în toată figura lui — pe care lui Botoran i-e cu neputință s-o satornicească într-un fel, căci ia rînd pe rînd forme cunoscute și necunoscute — se vede totuși cît se poate de lămurit

pîlpîind sfioasă, dar cu neconținute recrudescențe de îndîrjire, flacăra nădejdei. Însăși doamna Botoran observă aceasta, pe cînd ochii lui, de schimbătoare culori, aleargă acum în voie de-a lungul siluetei ei fine, măsurînd, socotind, cîntărind. Cuvîntul lui este însă neconținut cuviincios, revoltător de cuviincios. Botoran își cunoaște bine soția; el știe că, la cea dintîi vorbă greșită, ea i-ar întoarce însoțitorului spatele, fără chip de revenire. Și nemernicul parcă nici n-ar fi băut în seara
10 asta; pe cît îi e de dezamățată și de scandaloașă privirea, pe-atît spusă îi înoată în spuma celei mai afabile politeți...

Doamna Botoran surîde; în colțul buzelor boțite, soțul ei observă cunoscutele și ușoarele cute în care disprețul se îmbină cu necazul înfrînger ei... Pe cînd
15 celălalt își continuă interogatoriul, presărat cu florile fade ale curtoaziei ieftine, pline de tact și siguranță, reînnoindu-1 stăruitor ori de cîte ori ea-l curmă prin vreo monosilabă plictisită. Doamna Botoran îl întreprinde deodată:

20 — E cu neputință să nu se găsească o sentinelă dinaintea unei cazărmi...

Lui Botoran îi place grozav bruschetea acestei întorsături tocmai pentru că e atît de nepotrivită cu ultima întrebare a vorbărețului inepuizabil.

25 Numai că accentul ei prea trist și vocea obosită începe să-l îngrijoreze.

— Fără îndoială, fără îndoială... întărește spîlcuitul. E drept, eu n-am luat seama, deși stau aproape... însă, fără îndoială... trebuie să fie o sentinelă... Numai
30 nu înțeleg cum o sentinelă ar putea să părăsească postul ca să dea de înștiințare soțului dumneavoastră... Va trebui pentru asta, poate, să dea înștiințare la corpul de gardă și nu-mi vine să cred c-ar face-o pentru un lucru, întrucît o privește, desigur, atît de neînsemnat...

35 Și ochii lui izbucnesc crîncen în rîsul lor murdar și mut, în vreme ce, sub lumina turbure a becului pe sub care trec, fața exprimă prefăcută dezamăgire...

îl voi ruga mult... adaugă ea cu vocea pe jumătate și atît de obosită, că Botoran se cutremură de sus pînă jos.

40 — Doamnă, de bună seamă, doresc din toată inima să se întîmple așa cum vroți dumneavoastră... Dar

admițînd că ar fi așa, cine credeți că ar permite soțului dumneavoastră să părăsească în timpul nopții cazarma... sau cine credeți că ar permite ca în cursul nopții să pătrundă în cazarmă o femeie?...

5 — Poate că s-a eliberat... poate că e liber și a rămas doar noaptea asta...

— O doresc din toată inima... dar atunci cum a
putut să nu vă aștepte?... Pentru prestigiul lui însuși sunt nevoit să-mi schimb gîndul și s-o spun răsplat:
10 n-o doresc... nu doresc să fie astfel... Și spuneți... spuneți sincer... așa e că nici dumneavoastră... n-ați fi tocmai atît de încîntată să vă treziți în fața acestei posibilități?...

— Doamne, ce să mă fac atunci?...

15 — Nu disperati, doamnă... eu vă voi sta în ajutor... Dealtfel, vă rog să credeți că tot ce-am spus pînă acum au fost minciuni goale; ei bine, nu e adevărat că doresc să se întîmple așa cum doriți dumneavoastră... dimpotrivă, doresc ca să recurgeți la ajutorul meu... mai departe... Nu-mi luați în nume de rău, doamnă, dar vedeți... de o jumătate de ceas de cînd mă simt... lîngă
20 dumneavoastră... aș minți...

Ea îi taie șiragul vorbelor în două doar dintr-o singură privire. Dar ochii lui rîd înainte și atît de vesel, că parcă a înnebunit. S-a oprit chiar în loc și ea a trebuit să se oprească de asemenea, privindu-1 îngrozită și neînțelegătoare. Iar Botoran se zvîrcole ca un muribund asfixiat în patul lui.

25 — Doamnă, precum vedeți, destinul e cu mine și nu cu soțul dumneavoastră... iar dumneavoastră înșivă sunteți destinul meu... Aceasta-i cazarma jandarmilor... poftim... și-n fața ei, nici o sentinelă, doamnă... dar absolut nici una...

35 Ea-l privește rătăcită și-apoi ochii ei de-abia se ridică pe fațada lunecoasă și posomorită ca un părete de prăpastie, se agață neputincioși de crucile ferestrelor întunecate și alunecă neconținut pe poarta grea de fier, mută și masivă ca o lespede de mormînt. Cetește silabisind în lumina vagă a felinarului apropiat:

40 — Strada Moșilor 149... Asta este...

Se apropie, timidă, și pumnul ei micuț lovește, îndurerându-se, cu toată puterea lui feminină în birna nituită. Dar tocmai atunci, de lângă Botoran, din patul alăturat, un horcăit lugubru asurzi totul, nimici
5 orice închipuire în capul năucit de friguri. Botoran își ascunse capul sub perina tare și mirosind a lână veche, însă horcăitul era atât de puternic, încât avu impresia că vecinul de pat s-a întins peste el și-și suflă aghioasele prin partea cealaltă a perinei. Tremurând de scîrbă,
10 de insomnie, de dezamăgire și de durere, el se ridică privind rătăcit în juru-i, ca un spectru de nebun; dar vecinul de pat își vedea nemișcat, la locul lui, de cîntul lui sinistru. Botoran îl zgudui cu putere; camaradul nu se deșteptă, dar larma care se zbătea în gîtu-i
15 încetă ca prin farmec.

Și tot ca prin farmec răsună atunci, în gîndul lui Botoran, bătaia aceea desperată de pumn micuț în poartă, ah, în poarta aceea grozavă, de fier. Nimic! Și pumnul micuț bate cu puteri îndoite. Nimic. Nu
20 răspunde nimeni. Bate acum un pumn mai voinic și mai nerăbdător; bate în bătaie de joc pumnul ocrotitorului nocturn. Și iarăși nimic.

Și ochii dinaintea ei ard acum și dogoresc ca limbile focului de dezmăț și de triumf; ei spun cu muțenia lor înfiorătoare: „Nu vedeți, totul, totul e zadarnic,
25 doamnă...”

— Am să vă rog, domnule, să rămîneți cu mine aici... pînă miine... vă rog...

— O, doamnă, dar mai sunt atîtea ceasuri pînă să se lumineze... Cum o să puteți rezista atîta... în halul
30 acesta de oboseală?... Nu vedeți cît sunteți de obosită?... Și apoi, doamnă, eu stau la doi pași... puțin în urmă, la primul colț... Ce pot să fac decît... decît să vă ofer azilul meu... și vă asigur...

35 — Lăsați, domnule... duceți-vă singur...

— Dar, doamnă, nu știți ce...

— Vă rog, vă rog...

— Dar undeva, aproape, signalul gardianului de noapte a izbucnit atât de brusc, că ea și-a astupat îngrozită

urechile străpunse. Și involuntar pasul a pornit spre cel care, la distanță cuviincioasă, așteaptă încă, politicos și îndatoritor, și brațul care așteaptă, de asemeni înco-
voiat și prompt, cuprinde și închide ca o paranteză.

5 Botoran se îmbracă grăbit și febril. Imaginea mișcăv toare s-a fixat. Și-1 arde. Patul a devenit rug de jar. Cu vestonul pleacă în mînă, să se îmbrace pe drum. Pe scările întortocheate s-a lăsat în jos, parcă fără să atingă treptele, ca o stafie. în fundul cutiei de păpuși,
10 aerul tare îl potolește. Copilării, copilării! Stelele au străluciri nemaipomenite. Sentinela îl oprește de la distanță.

— Sunt eu, măi camarade, n-avea nici o grijă... Botoran, concentratul, pe care o să mă libereze miine...

15 •—Dumneata ești...

•— Eu sunt...

Și rămîne încurcat, neștiind cum să lege întrebarea de apariția lui neobișnuită...

20 — Mă durea capul și-am ieșit prin curte... Și mi s-a părut că aud bătînd în poartă; or îmi bubuie mie dorul în urechi?...

— D-apăi mai adineaorea, așa-i, or tot bătut unii în poartă... Știe-i dracu, că beți erau pesemne...

25 — Bărbați? mai întrebă Botoran, punînd cît mai multă indiferență în glas.

— Ba că era și-o femeie, că tare rîdea, mă rog...

— Mult de-atunci?

— O jumătate de ceas tot n-a fi.

— im-hî! Și n-ai întrebat ce vor?

30 — Apăi că doar de muiere nu-mi era...

Cu multă plăcere Botoran l'ar fi plesnit pe obrajii rotofei, dar nevoia de a ști creștea cu mult mai teribil decît indignarea și-1 rîciie necurmat cu unghia ei ascuțită în bulgărașul beregatei.

35 — N-ai auzit cumva ce vorbeau?

— D-apoi că ce să vorbească niște bețiivi? făcu soldatul, plictisit și neînțelegător. Știe-i dracu ce vorbea...

însă după ce se mai gîndi puţin reluă, aducîndu-şi aminte că întrebătorul era caporal:

5 — ...dar atît am auzit că *aproape*... El zicea: aproape... dar eu tot nu ştiu ce-o fi dat el să spuie cu „aproape”.

„Minţi! îi sta în gît lui Botoran să strige. Minţi! Nu vezi cît eşti de tîmpit?! întîii ai spus că erau mai mulţi...”

10 — întîii ai spus că erau mai mulţi, repetă el calm răgetul fioros al minţei. Ia adu-ţi bine aminte...

— D-apăi că mi-aduc destul de bine, domnişorule. Or fi fost ei şi mai mulţi, da eu tot pe-unul am auzit... Ruga şi îndemna: „aproape, aproape...” şi muiera tot chicotea...

15 Botoran privi zdrobit poarta enormă. Şi ea părea că-1 priveşte la rîndu-i calmă, cu drugii ei încrucişaţi, ca braţele unui uriaş în repaos.

20 Fără să mai scoată un cuvînt, se întoarse în loc şi porni. De deasupra, o rază de stea se lungi deodată şi i se înfipse în ochi. Simţi sub pleopă umed şi cald.

25 Acum e zi limpede şi clară şi soare mult varsă pretutindeni luciri vii şi repezi. Iar doamna Botoran e în faţa lui şi ride şi ea ca soarele şi ca toată frumuseţea dimineţii acesteia.

— N-ai primit telegrama ?
— N-am primit nici o telegramă.
— Şi cînd ai venit ?
— Azi-noapte la două.

30 — Unde ai fost pînă acum ?
O ezitare mică, imperceptibilă, o nimica:
— Unde?... în sala de aşteptare, desigur...

35 Desigur? Ochii lui s-au oprit grei de nedumeriri şi noi întrebări pe obrazul fraged şi rumen, cu miros de săpun proaspăt şi pudră.

5 Dar în juru-le forfotă curioasă populaţia cu tunici albastre si fireturi a cazărmei. Şi Botoran îndrumă soţia uşor, înapoi, spre strada plină de soare şi zgomot. Dar în dreptul porţii, dată acum de părete, ea se opreşte deodată:

— Vai ce poartă enormă...

El încruntă, întunecat, ochii. Iar ea îşi sfîrşeşte în mod firesc gîndul:

— Eu cred că prin asta nici măcar nu se aude...

ICOANA

5 Ei se sărutau pierduți, cu ochii în rătăcire. Mîinile
li se înlănțuiau, virîndu-se neconținut una pe sub alta,
ca șerpilor ce se încolăcesc în neștire; neodihnită și totuși
15 prevenitoare, delicată întrecere de a stăpîni cît mîi
deasupra spațiul ucigător de cald dintre brațul și
coasta trupului iubit. Pe urmă mișcările asidui cedau
una alteia; ritmul lor obosea în amplitudini largi, tot
mai largi... Urechea le era totuși dincolo de ziduri și
10 de uși.

Iar rătăcirile îmbrățișărilor supreme, grăbite și săl-
batece, teama se topea. Sfirîia calcinată în lumina orbi-
toare a spasmului... Avea miros de tămîie și de mirode-
nii nemaicunoscute.

15 Iar afară domnea într-una liniștea uniformă și im-
punătoare. Vuietul depărtat al străzilor era ea, liniștea
aceasta, care se zbătea ca marea în propria ei imensitate..
Era numai un vuiet liniștea aceasta și nimic altceva
deosebit. Ei înșiși o măreau la neînchipuit cu tăcerea.
20 lor agitată.

Dar pendula cea grea bătuse despărțirea și ei ascul-
tară cumînți această sfătuitoare bătrîna, care niciodată
nu dăduse greș. Se ridicară aproape instinctiv, iar ea
rîse puțin cît de mecanică fusese această mișcare.
25 însă în rîsul ei era mai mult siguranța, era bucuria
sigură de împlinirea, punct cu punct, a ceea ce ea
numea în deridere „programul” ei și care se desfășura
cu regularitate de mașinărie.

Dacă el ar mai fi zăbovit chiar puțin peste tot ce
trebuia făcut și zis ca bunul rămas să fie deplin și nici
searbăd, ea nu s-ar fi supărat, de bună seamă; dar o
undă pătrunzătoare de tristețe ar fi încercat-o, căci
5 ar fi ghicit atunci apropierea *sfîrșitului*.

Dar îi plăcea la amantul ei, la acest vlăjgan solid,
puțin cam trecut, dar destul de zdravăn, cum știa de
bine să măsoare totul, să prevadă și să sfîrșească la
10 vreme, să umple timpul, cînd devine gol și dezgustător,
să scurteze pauzele lungi și umilitoare. Iar bunul lui
rămas era un cap-de-operă de precizie și tact; un finan-
ciar genial, care taie în cîteva minute cea mai grea și
mai delicată operație. O grabă prea mare, prea vădită,
15 ar fi fost cu adevărat o jignire; o retragere stîngace,
poticnită, întîrziată, i-ar fi produs neliniște și milă.
Dar el punea în cele cinci minute, cît mai stăteau după
bătaia ceasului, alte ceasuri întregi; aci era marea lui
artă. Era ceva fatal și cabotin în toată atitudinea
lui din aceste cinci minute; ea-și da seama perfect de
20 întreaga mascaradă, dar îi plăcea pentru siguranța și
aplombul cu care jocul era condus. Și nu arare se îndoia
dacă era numai un joc.

Propriu-zis, îndoiala aceasta o cam neliniștea pe ea
în răstimpuri; dar o necăjea mai mult pentru că,
25 pur și simplu, își făcea loc în capul ei. N-avea nevoie
de nici o sinceritate și de nici o credință.

Și acum, cînd trupul ei se sfîrșea, subtilizîndu-se
între mîinile bărbate ce îndeplineau jocul savant,
ochii i se opriră pe Fecioara cea mare de deasupra diva-
nului iubirei lor. Și ochii spuseră: „Nu-mi trebuie nici
30 o credință, nici o credință... căci și astfel el e atît
de cald”. Și izbucni acum în rîs și mai aprig.

Iar Fecioara și pruncul de la sîn cu figurile lor de
ulei plesnit de vechime, parcă acoperite de o plasă
35 de păianjen, rămaseră nemișcați în cadrul greu de
bronz.

— De ce rîzi? o întrebă el, tresărind brusc și cu o
figură atît de uluită, că parcă i-ar fi smuls cineva o
mască de pe obraz.

40 Dar ea rîse și mai grozav și pe urmă îi spuse:

— Cît ești de actor...

El se desfăcu deodată de dînsa, făcu cîțiva pași înapoi și puse mîna pe inimă. Ei îi displăcu mișcarea, dar observă, așa cum fruntea lui se încrețise acum, că sprîncenele-i negre se îmbinau atît de puternic, încît parcă formau una, iar ochii-i erau oblici, ca de Mefisto. Și alunecă domol spre el. Numai că el păstra încă postura aceea caraghioasă, cu mîna pe inimă, lipsită de orice legătură cu gesturile fine de pînă acum; iar cînd se apropie mai mult de dînsul, el făcu cîțiva pași înapoi.

— Hai, sfîrșește! îi strigă și păru atît de nedumerită, de parcă el ar fi înnebunit subit.

Dar atunci unul din picioarele lui se învîrți în jurul celuilalt, ca un compas, și el căzu deodată pe-o rină, greu și înfundat. Și dintre buzele lui scăpă, răgușit și bolborosit, numele ei, pe care pînă acum îl pronunța ca pe-un nume de sfîntă:

— Anișoara, Anișoara, Anișoara!

Atît. Pe urmă mai bolborosi ceva indistinct și tăcu de tot. Iar ea se uită înfiorată la Fecioară, singura de față la această nemaipomenită întimplare. Și Fecioara o privi la rîndu-i de sub plasa de păianjen, ca de departe, de foarte departe, atît de departe, că se de însăimîntă.

Se repezi la trupul întins și începu să-l zgîlție.

— Scoală, scoală-te... haide, scoală-te... Mircea trebuie să sosească.

Vocea ei poruncitoare devenea tot mai rugătoare: căzuse în genunchi și se ruga:

— Haide, Sandule, înțelege, te rog...

— îi șoptea la ureche și mîinile ei se plimbau pe corpul inert.

— Căldură! căldură! strigă deodată, așa cum corăbierii rătăciți ar striga: „Pămînt"! Haide, Sandule! revino-ți... căci trăiești, dragul meu, ești cald... iată, ești tot cald...

— Și atîta ea credea că e de ajuns, ca el să trăiască și să înțeleagă. De aceea se abătu cu noi puteri asupra-i, plină de nădejde și de îndrjire.

Corpul de jos stătea însă nemișcat și era greu ca o buturugă; și mîinile erau grele. Un magnet puternic parcă le lega de restul corpului.

Ea privi aiurită pendula de stejar vechi, asemeni unui turn de castel medieval, spart de vechime. Discul de alamă apărea neconținut prin spărtură, lucios ca un disc lunar printre ruine. Și timpul curgea cu fiecare smucitură și tic-tacul cădea dulceag și armonios peste stupoarea de moarte.

„Mircea trebuie de-acum să vie." A doua oară ideea aceasta se prăvăli în gîndu-i cu greutate de poruncă. Și instinctiv mîinile ei apucară mîinile zgîrcite, care rezistau; căutară punct de reazim între subțiorile unde căutaseră voluptatea. Se opinti și trase. Și corpul de plumb începu să se tîrască cu greutate pe parchet. Observă că pe covoare mergea mai anevoie și-1 ocoli doar pe scîndurile lucioase. Izbi cu spatele ușile, care se deschiseră larg. (Atît de regulat se succedaseră pînă acum punctele *programului*, că siguranța n-o lăsa nici măcar să încuie.) în antreul puțin încărcat de mobile fu ceva mai ușor.

Cînd îl aduse în sfîrșit la ușă, își îndreptă șalele frînte și respiră de mai multe ori larg și șuierător; reveni în iatac să așeze preșurile deranjate, se întoarse lingă cel căzut, să-l potrivească cu creștetul spre ușa cea mare a antreului, ca și cum ar fi căzut pe spate, abia ce intrase și făcuse un pas, doi. Se repezi la telefon, ca să dea alarma, dar o idee și mai luminoasă o făcu să nu mai aștepte legătura cerută. Se repezi să deschidă ușa și să așeze pe căzut jumătate de trup dincolo, jumătate dincoace de prag.

— Mircea, Mircea! Dumnezeuule! Ah, ai venit, în sfîrșit... Și astupă cu degetele tremurătoare sticla de eter pătrunzător. Mircea... este Sandu... A sunat, am venit să-i deschid și el s-a prăbușit deodată peste prag...

— A venit de mult? de-abia se auzi, parcă zugrumată, vocea lui Mircea...

— O, nu cred să fie un sfert de ceas înainte de a veni tu... Doamne ce vorbesc, poate și mai puțin...

— Cum, și de ce n-ai chemat slugile? izbucni el parcă într-un fel de ciudă și ea stătu la îndoială dacă necazul acesta subit este pentru prietenul străfulgerat

sau pentru întrebarea cea nouă și cea mare, care se deschisese poate în gândul lui...

— Nu-i nici o slugă... Le-am învoit pe toate...

— A-ha...

5 Ea-l privește încordată, printre genele lăsate alene peste luminile scormonitoare ale ochilor; i se păru chiar curios că o întrebare, așa de grea și de importantă, atît de tîrziu începe să încolțească într-un creier ome-nesc. Și privi cu compătimire și curiozitate tîdva atît

10 de solid construită a soțului său.
— Doamne, bietul Sandu! șopti Mircea, parcă răspunzînd gîndurilor ei. Frate, dar nu putem să-l lăsăm aici...

— Desigur, desigur, încuviință și ea, iar prisosul de
15 suflet, care i se oprise un moment îngîtitul supraincîrcat, își luă zborul ca o ușurare.

• — Ajută-mi tu, Anișoara... Apucă-i tu picioare...

Iar Mircea îl apucă voinicește de subțiori.

— Bietul Sandu, șopti și ea.

20 Și i se păru curios că pînă acum un moment nu găsisese să-l compătimească. Deci nu-l iubea și îndoielile ei trecute cădeau de la sine. Surise voioasă acestei constatări, ca și cînd și-ar fi descoperit puteri uriașe, pe care pînă acum și le ignorase. Și acum ajungeau în
25 iatacul unde se iubiseră, ochii-i fugiră șireți spre sfîntă fecioară, care stătuse, ca de obicei, martoră îndrăgostirii lor de astăzi, mai grozavă ca niciodată.

„Ce vei fi crezînd tu, oare, bună femeie?” o întrebă cu clipișul ochilor, contemplîndu-i marama albastră,
30 de-o culoare limpede și curată, cu un suflet îngeresc. „Ce-ai crezut cînd ai văzut atîta pasiune adineauri?”

Și-apoi ca o completare, după ce îl așezară pe diva-nul bucuriilor de moarte de pînă acum un ceas:

„La noi nu mai merge credința, *madame*...”

35 Ea spunea toate acestea dintr-o pornire spontană de înveselire lăuntrică, subită, că lucrurile se limpeziseră mai repede decît se aștepta.

Totuși îndrăzneala acestui „*madame*” o sperie și o făcu să-și plece ochii. Roz-albul pal, vechi și liniștit al
40 obrazului dumnezeiesc o ului mai ales. Rămăsese atît de calm după insulta cuvîntului lumesc și nepotrivit,

că parcă se întorsese să aștepte și palma cealaltă. Un clopot se porni la biserica din capul străzei și ea se cutremură de sus pînă jos.

5 „Nu e bine să glumești cu lucrurile sfinte”, se sfătui singură... Și fără de voia ei, gîndul, pe care se silă să-l oprească aci, continuă:... „cel puțin acum”...

își scutură nervos pletele tăiate și negre-lucii și abia acum văzu figura schimbată a lui Mircea și auzi răgetul lui:

10 — Unde ți-s gîndurile?! N-auzi ce-ți spun? Sticluța de eter!... La ce te gîndeai, spune!... urlă el, și era atît de înfiorător cu ochii aceia care scînteiau ca niște cărbuni.

— La sfîntă fecioară... mă uit...

15 — Acum e timp de sfîntă fecioară?...

— Acum, cred... mai ales...

El tăcu și, văzînd că nările lovitului de soartă nu tresar sub înțepăturile licoarei pătrunzătoare, dădu
20 sticla la o parte și începu să-i ridice și să-i lase rînd pe rînd brațele țepene... în curînd obosi.

— Ia tu brațul ăsta...

Vru să-i facă loc alături, dar chiar atunci amîndouă
brațele moarte îi scăpară din mînă...

— Dar cine a doborît scaunul ăsta?

25 — Eu... probabil... cînd a sunat... m-am ridicat repede...

— Tu te-ai ridicat așa de repede?... Curios... Și cum probabil... probabil...

— Ei da... în împreju...

30 Se opri brusc. Dar el smulse restul cuvîntului din gură:

— ...în împrejurările astea, ai vrut să spui... dar împrejurările nu se iviseră încă atunci cînd el a sunat.

35 Ea asculta întrebările și argumentele lui, mirată că mintea lui tîrzielnică le poate formula atît de repede și precise. Și se înălțase din talie, gata să le prijoane cu racheta iscusinței ei, amuzată ca un jucător de tenis.

40 — Nu înțeleg ce vrei să spui cu asta... îi replică acum, cu aer de jîgnire. M-am ridicat și a căzut scaunul... Și pe urmă, cred că se poate înțelege, fără mari

sfortări, că n-am avut timp ca să-1 ridic... Și mai pe urmă, te rog, n-am nevoie să dau explicații...

Iar după o pauză, văzînd că el și-a isprăvit munițiile prea repede:

5 – Pardon, te rog acum să-mi explici dumneata... De ce mă întrebi toate acestea?... Și ce sunt aerele acestea de inchizitor?

10 Dar el nici nu o asculta. Privea cu luare-aminte toate lucrurile din cameră, ochii lui fugeau neconținut de la scaun la scaun, aluneca[u] pe dunga preșurilor, se întorcea[u] la divan și iarăși porneau înapoi, crescuți, disperați, din ce în ce mai disperați, ca ochii celui care a pierdut o piatră prețioasă. Simțea că e-n apropierea pietrei scumpe și totuși era un făcut ca să n-o găsească; un fir de iarbă o acoperea poate, sau poate

15 nimic n-o acoperea; oricare altul, dintr-o singură aruncătură de ochi, avea s-o găsească, desigur; o vrajă ascunsă însă îl împiedeca anume [pe] el s-o poată singur descoperi.

20 Și atunci, zdrobiți și umiliți, dintr-un îndemn atavic, de bună seamă, sau poate numai în mod reflex, ochii aceștia se ridicară și ei acum pe vestmîntul albastru al sfintei fecioare.

25 Anișoara, care-i pîndea mișcările cu luare-aminte ferită, de piscă, tresări deodată și-n ochi i se înroua brusc ceața nesigură a temerei. Dar fu ceva trecător, de care îi veni să zîmbească. Într-adevăr, ce-ar mai fi putut născoci și icoana asta, oricît ar fi de sfîntă? Într-adevăr, ce-ar mai fi putut să născocească pentru

30 a mai veni în ajutorul nedumeririi lui? E o margine și-n puterea lucrurilor sfinte, cum e o margine în toate !...

Ea-și dădea seama destul de bine că e un drăcușor mic în căpșorul acela neastîmpărat și palid din marea oglindă a păretelui din contra; și el o ațîța spre chipul sfînt, cum se îndeamnă copiii la joacă în preajma focului uriaș și viclean din noaptea cîmpului și sar deasupra-i și se îmbrîncesc într-însul, păcălindu-se. Ea vrea să-1 alunge din minte, dar în oglindă sprîncenele ei erau

40 atît de negre și îmbricate, că-i păreau o depărtată pasăre în zbor, care atinge slăvile și cade și se ridică iarăș;

iar în sînge-i fierbea năvalnic dorul zburdălniciei. Într-a-devăr, ce-ar mai putea face acum sfînta fecioară?... Zău că ar fi curioasă să afle.

5 – Cum, Anișoara, tu găsești acum timp să te contempli în oglindă? răsună deodată vocea uimită a lui Mircea. Doamne! voi femeile...

10 Și-n cuvintele lui muștrătoare era atîta bucurie și atîta siguranță, că ea văzu limpede cum se înseninase acum de orice îndoială tidva lui atît de bine construită, Și-i răspunse rîzînd:

– Observam că intenționeai să te rogi la icoană și vream să-ți respect...

15 Și el, în prada celei mai mari fericiri, o întrerupse uimit și el, totuși, că pot vorbi și rîde astfel lîngă icoană și muribunzi:

– Să lăsăm astea, Anișoara... înțelege, e prietenul meu cel mai bun... Doamne, trebuie să vestim pe cineva... Dar slugile alea nu s-au mai întors, frate?...

20 Și ieși pășind atît de ușor și atît de fericit, cu toată nemulțumirea vădită contra servitorilor, și trînti cu atîta nepăsare ușa, care nici nu se închise, că ea simți cum rîd toate organele dintr-însa și asculta fermecată, ca un ecou plăcut ce se repetă într-una, ușile celelalte trîntindu-se rînd pe rînd, tot mai departe și mai încet...

25 Atunci, apucîndu-și de o parte și alta cutele rochiei scurte cu vîrfurile degetelor și petrecîndu-și grațios un picior după altul, făcu o reverență adîncă sfintei fecioare din cui, pe care o încheie cu cuvintele obișnuite dansatoarelor și acrobatelor:

30 – *Et voi'lă, madame!*

Dar tot atunci, deodată, și de bună seamă din pură întâmplare, omul cel țeapăn prinse glas. El bolborosi la început ceva neînțeles, apoi cuvinte articulate, însă fără șir...

35 Anișoara se apropie mirată de dînsul. Și dădu plictisită din umeri, căci lucrurile de-abia se aranjaseră... acum cine știe ce încurcătură se mai putea ivi... cel puțin de-or trece momentele cele grele ale trezirei pînă nu vine bărbatu-său...

5 Dar în gîtlejul acela gîlgîiau întii sunete vagi, silabe greoaie, fărîmituri de vorbe. Se amestecau toate ca un hîrîit de ornîc ruginit, care se pregăteşte să bată orele. Ş-apoi cîte un cuvînt distinct şi clar ieşea izolat şi fără rost, ca din beregata mecanică a unei păpuşi.

Atunci ea simţi cum tremurul irezistibil al fricei celei mai groaznice începe s-o zgîlîie din nevăzut.

Se apropie de adormit şi-1 zgudui la rîndu-i cu putere.

— Sandule... deşteaptă-te. Sandule...

10 Iar drept răspuns, gîlgîitul lui Sandu lăsa să se audă:

— A-ni-şoara... A-ni-şoara...

15 — Sandule, trezeşte-te, îl ruga ea grăbită, privind aiurită uşa rămasă înredeschisă; şi-1 zguduia necontenit în răstimpuri. Iar vocea îi lua intonări plîngătoare şi triste: El este aici, înţelegi?... A venit... îi şopti înfiorată la ureche, privindu-l cu încredinţare că aceste cuvinte îşi vor face îndată efectul, ca un descîntec...

20 Dar omul întins pe canapea stătea nemişcat înainte şi cuvînta într-una printre gîlgîituri. Bolborosea vorbe fără rosl, ca un muribund în agonie, dar din cînd în cînd cuvintele lui aveau înţelesuri care o zguduiau.

— Braţele... braţele tale...

25 Ea aştepta îngrozită trîntiturile uşilor prin care ieşise bărbatu-său. Dar ele întîrziiau. Şi muribundul cuvînta necontenit, alcătuia fraze, clama adevăruri groaznice, inconştient, ca oracolii epileptici, turburaţi de fumurile subterane ale peşterilor.

— Ce moi... sunt... braţele... tale...

30 Atunci ea băgă de seamă cît de hidos rînjeşte de întunerec căscătura uşei prin care ieşise bărbatu-său; vroia să fugă într-acolo, să suprime dintr-o îmbrîncitură această gură sinistră a întunerecului şi a îndoielei, dar se opri de la primul pas, căci în urmă-i răsunau acum ştiutele vorbe:

— A-ni-şoara... imbecilul n-a început încă să bănuie...

35 — Taci! îi strigă, nemaştiind ce să facă şi bătînd cu piciorul în podea.

Dar părtaşul ceasurilor trecute de fericire boscorodea înainte, palid ca moartea şi cu ochii închişi, cînd zugrumat şi de-abia inteligibil, cînd răspicat şi clar:

40 — O... imbecilul n-a început să bănuie... n-a început să bănuie...

5 — Taci, şuierea ea şi degetele îi şi apucară buzele trădătoare, strîngîndu-le una într-alta cu deznădejde, aiurită, însălbăticită. Dar vorbele lui îşi făceau necontenit loc, scăpau parcă printre degete ca apa printre steei stîncilor şi o înecau de furie şi spaimă. Sau parcă vorbea cu nasul.

— Anişoara, Anişoara... imbecilul cu tidva pa...

10 Atunci îi apucă şi nasul şi strînse cu toată furia, cu toată disperarea de care era capabilă, pînă cînd în sfîrşit vorbele acelea care o ucideau încetară, topite în hîrîituri surde, în suspine vagi, în nimic...

15 Şi numai cînd văzu că ochii lui se deschiseseră enormi, ficşi, sticloşi, numai atunci dădu un ţipăt şi se dădu cîţiva paşi înapoi. Şi tot atunci rînjetul de întunerec al uşei vecine se căscă şi mai mare şi Mircea ieşi din beznă, vesel, radios:

— Ai terminat, cred... îi spuse.

Numai atît. Şi traversă cu paşi largi, majestuoşi iatacul plin de lumină, trecînd printre ea şi mort.

20 Ceasurile trecură. Luna discului de alamă străbătea necontenit pendulul în chip de ruină. Şi afară domnea necontenit liniştea, care acum se biruise pe sine însăşi. Era acum pură şi desăvîrşită, ca liniştea fundului de ocean. Zădarnic Anişoara mai trăgea cu urechea la ferestrele pline de întunerec fără margini de afară. Zădarnic ochii ei spionau cea mai mică mişcare, cea mai neînsemnată iluzie de mişcare a corpului inert, întins pe divanul celei mai neînfrînte dezlănţuiri de patimă pe care o trăise.

30 Nimic. Nimicul domnea pretutindeni.

35 Şi ochii oboşiţi de nimic şi aşteptare se ridicau învinşi şi înfricoşaţi pe chipul sfînt zugrăvit pe lemn, cu pruncul în braţe şi cu maramă albastră. Acolo, în dosul ochilor limpezi şi buni, se hotăra desigur ultimul destin... Care putea fi acesta?

O iertase oare?

Dar Fecioara din dosul plasei de văpsea crăpată privea tot acest zbucium şi toate aceste grozăvii de departe, de foarte departe.

PISICA

Minunica s-a trezit din ațipeală și acum își urmează aievea visul început. Ochii ei enormi pe figura cît o farfurioară privesc uimiți imaginea vieței de afară, reflectată în geamurile deschise. Și odată cu aerul tare al ogrăzii înverzite năpădește înzdrăvenitoare bucuria că poate în sfîrșit să revadă mare parte din curte, după trei săptămîni, de cînd a căzut la pat; atît timp cît ferestrele au fost închise n-a avut dinaintea ochilor decît cenușiul aspru și zgronțuros al zidului vecin.

Acum însă, geamul deschis înăuntru este cu adevărat un mare tablou. În rama cercevelor se respiră ușor, la slabele adieri ale verii, tot frunzișul de de-a lungul gardului din fund; de la măceșii mărunți din față și pînă la salcîmul gîrbov, care păzește curtea înspre miazănoapte. E o beție de verde și de albastru ceresc în geamul deschis înăuntru. Dar în rama geamului deschis în afară, pe-un fond transparent, acelaș peisaj complicat și mișcător se desfășură negru ca tras numai în cărbune; nici cea mai neînsemnată undă de albastru, nici cea mai ușoară plăsmuire de verde, [în] tot frunzetul acela, ce mișcă în rama geamului deschis în afară, sunt numai urechi negre de draci, care se ciulesc la adierile sufletelor în treacăt. Minunica acum s-a lămurit cu prisosință; așa trebuie să fie *drumul* pe care a mers acum un an Ecaterina, surioara

ei mai mare, și acum doi ani frățiorul ei mai mic, Nistoraș — iar, cine știe, astăzi, mîine, drumul pe care va apuca ea agale, cu pisica.

Iată, acum, din nou își amintește de Ecaterina. 5 Erau de față mama și mama bătrîna și domnul sufirog. Doctorul cel mare tocmai plecase, lăsînd în urmă-i foarte nesigure nădejdi.

Ecaterina stătea palidă și întinsă, întocmai ca ea acum. De mult nu se mai putea mișca neajutată, nici 10 pe partea cealaltă. Dar *atunci* a sărit deodată pe șezut și Minunica parcă o vede... cămășuța decoltată i s-a lăsat în jos și pieptișorul i-a ieșit deodată atît de îngust și de lung, de parcă era al unei păsări jumulite la bucătărie. Domnul sufirog și mama și mama-mare s-au 15 aplecat înfiorați deasupra-i:

— Mamă, pisica! a îrlgăimat Ecaterina... pisica!

— Unde e pisica, fata mamei?

Și toți au clătinat din cap cu tristețe. Numai Minunica s-a uitat speriată la ușa care a rămas închisă. 20 Unde vede ea o pisică? s-a întrebat nedumerită și chiar s-a aplecat să se uite pe sub pat, dar pisica nicăieri. Și cu toate astea ceilalți aprobau cu înclinări din cap și plîngeau.

— Pisica, mamă, pis, pis, pis...

Abia se mai auzea Ecaterina. Și capul i s-a lăsat ușor pe perină, iar mîna de-abia putea să se mai ridice cu stîNSE mișcări mîngîietoare... Pis, pis... Și sufletul ei s-a dus cu pisica. Așa au întărit, cînd Minunica s-a ridicat de sub pat, și mama cu ochii îmbujorați și mama-mare, care vrînd să-și șteargă lăcrămăe nimerise cu batista în ochelari, și domnul sufirog, care parcă atîta așteptase, ca să-și strîngă grăbit uneltele lucioase în dăsaga de piele, clătînînd cu mîhnire din cap.

Iar Minunica, seara, în pătucul ei și-a închipuit 35 înțîia dată cum trebuie să fi fost drumul pe care a apucat Ecaterina. El nu poate fi altfel decît drumul spre Olt. Fără nici o casă, doar ici și colo cîte un copac imens sau vreo salcie pletoasă, veghind ca o luminare încovoiată de căldură, din care se scurge toată ceara, 40 la căpătîiul unei bălți. Numai că nici un om, pe nicăieri.

Ecaterina se oprește iarăși după câțiva pași cu teamă mare, dinaintea liniștii adânci. Și se întoarce fricoasă spre pisica ei. Din două sărituri pisica o ajunge și apoi o ia înainte. Pis... pis... cheamă Ecaterina, căci pisica a luat-o prea repede acum. Și pasul mic al fetei și pașii nenumărați ai pisicii îndeamnă astfel spre țara tăcută a lui Dumnezeu.

Cînd a îngropat pe Ecaterina, Minunica s-a ținut tot timpul de familia ei. N-a mai fugit spre cîrdul de copii din urmă, ca la înmormîntarea lui Nistoraș. Dar ochii — oricît s-a silit să-i rețină — degeaba; în nenumărate rînduri ei au scăpat pe furiș în ceata smerită a copiilor.

Smerenia asta, abia reținută pe figurile mici și caraghioase, ar fi făcut-o desigur să pufnească în rîs, dacă acum n-ar fi fost cu adevărat pătrunsă de gravitatea momentului. Ea plîngea cu mare zbucium, ori de cîte ori restul familiei începea de asemenea să plîngă, la răsplată și la biserică din drum. Iar, întrucît privește la cimitir, părinții ei se întrebau cu groază dacă nu o mai leșina, ca acum un an, cînd bulgării au început să bubuie în tronul lui Nistoraș.

Minunica nu se întreba însă ce va face la cimitir. Căci o singură preocupare o munea pe ea de trei zile: unde a putut ajunge Ecaterina cu pisica? A mai stat pe lîngă casă, cum pretindea Mihai vizitiul, și abia după îngropare pornește pe drumul cel tăcut; sau — după cum pretindeau ceilalți și s-ar părea și mai firesc — s-a și scoborît de pe cîntarul sufletelor și acum privește din poarta cerului, cum se prăpădesc cu firea, peste trupul ei, cei rămași pe lume. Asta chiar o face să fie mai atentă cu conduita ei de față. Numai că, din cînd în cînd... ochii ăștia... dacă ei fug înapoi, ea ce poate să le facă?

Mai ales îi place tare mult mutra de iepure sperios a lui Chelaru Constantin. Căci Chelaru e cu adevărat irezistibil, cum observă el de atent priveliștea cu marii lui ochi uimiți și umezi; dar numaidecît după aceea, instinctiv, capul lui fricos se întoarce bănuitor spre vecinul care prea se vîră în el, prefăcîndu-se că urmărește cine știe ce în convoi, în realitate punînd la cale

vreo păcăleală. Chelaru era rîsul școalei. De aceea Minunica prevăzuse chiar ce are să i se întîmple, cînd tocmai ferîndu-se de vecinul suspect și presant, Chelaru se și poticni și încă zdravăn de tot; ca de obicei, un altul, înțeles ' cu cel dintîi, îi și vîrîse piedica între picioare din partea opusă. Chelaru își întoarse groaznic spre vinovat expresia nemaiiertătoare a feței lui de omuleț exasperat, pentru care cupa necazurilor a atins, în fine, fundul; dar în întreaga grămadă de figuri, redevenite brusc candid și grave, mai puteai ghici pe nemernic?...

Minunica nu mai putu să privească mai departe și-și sorbi repede unda de haz, care i se ridicase între buze, cătînd îngrijorată la cei mai apropiați din cortegiu.

Minunica își aduce perfect de bine aminte și de înmormîntarea lui Nistoraș. Atunci părinții o lăsaseră în grupul copiilor de școală. Pînă la cimitir s-a amuzat strașnic; cîte piedici n-a suferit Chelaru pînă acolo!... Dar mulțumirea ei cea mare era că acum copiii o respectau cu toții și că glumele lor erau numai pentru ea. Era centrul tuturor atențiunilor miciei gloate. Și asta o îngîmfa nespus și o făcea să plîngă cu și mai mult spor cînd dricul se oprea. Atunci copiii plecau capul și ascultau cu un fel de solemnitate suspinele fetei, porînd din mijlocul lor să se amestece cu vîicărelile părinților de mai dedeaparte și cu cîntecele întămiate ale' popilor. Numai cînd dricul cu geamuri se urnea, zgîlțîindu-se din încheieturile lemnoase, numai atunci glumele lor începeau. Și la prima poticneală a lui Chelaru, lacrămile încete ale fetei săreau deodată toate din ochi, îmbrîncite brusc de aspra și neașteptată toană a veseliei. Atunci, la cimitir, Minunica a plîns cu toată rîvna, mulțumită de însemnătatea ei din ziua aceea, ea, slăbănoaga și nebăgata în seamă din zilele celelalte toate. A plîns cu atîta convingere, că a leșinat.

Iar acum ferestrele dinăuntru și din afară s-au închis rlin nou pentru totdeauna. Minunica așteaptă întinsă, palidă și calmă. Așteaptă pisica. La fel cu Ecaterina, ea

nu se mai poate întoarce pe-o parte sau pe alta, de mai bine de trei zile.

Alături stă neconținut mama-mare și o privește prin ochelarii cari se aburesc neconținut. Din când în când
5 vin și mama și tata; se apropie de ea, cu un fel de stînjeneală, pe care vreau degeaba s-o acoperi — și vorbesc pe șoptite între dinșii, de parcă s-ar simți vinovați cu ceva. Fata îi privește cu blîndețe, mai ales pe tată-său, care totdeauna pleacă fruntea sub privirea ei exagerat
10 de iertătoare. Căci tatăl a urecheat-o cu o săptămîină înainte de a cădea bolnavă. Și săptămîină cît mai fu sănătoasă, drept completare a pedepsei, nu-i adresase nici un cuvînt. Așa că boala venea ca o adevărată mană cerească pentru Minunica. Tatăl nu mai știa cum să-și
15 îndrepte fapta lui de tiran. Nu venea din oraș fără jucării și nu-i adresa cuvînt, fără să fie o glumă bine ticluită. Dar fata, drept răspuns, îl privea cu ochi prea înțelegători și prea blînzi, ca el să nu și-i plece pe ai lui, îndată, rușinați. Și fata, atunci, parcă găsea putere în boala ei
20 să pună și mai multă blîndețe în priviri; iar tatăl ieșea rușinat și zdrobit.

— Tată, de ce-mi iei atîtea jucării, nu vezi că *acum* nu mai am ce să mai fac cu ele?

Cînd i-a spus astfel, tatăl, care tocmai desfăcea, din
25 hîrtii și sforicele, un căluț murg și crîncen, pe rotițe gata de ducă, a ridicat fruntea pălită și cîteva clipe, cu gura căscată și gîndul în aer, n-a știut ce să răspundă. Iar mama-mare s-a minunat, privind uimită pe deasupra ochelarilor legați pe după ureche.

— De ce, draga tatii, n-o să fii tu sănătoasă peste
30 cîteva zile?

O clipă fata simți răspunsul zburînd prin cutia minții, rău, ca o păsărică neagră: „Peste cîteva zile, știi bine unde am să fiu... e-he, eu aștept acum o
35 pistică, nu un căluț...”

Dar tatăl parcă îi ghicise gîndul; o privea cu atîta teamă să nu spuie astfel, că ea se înduioșa și zise tare:

— Frumos căluț, dragă tată...

Și crezînd că n-a spus de ajuns, pentru a-i arăta la
40 rîndu-i grijă de dînsul, adăugă:

— Păcat de el și de banii tăi... *pe urmă* cui o să rămîie?

Iar ochii tatălui, plesniți de lovitura inocentă, se topiră în lacrimi.

5 Neîntîrziat *astăzi* trebuie să vie pisica. Cineva i-o spune lămurit Minunicăi din chiar adîncul ei. Și-apoi domnul doftor a schimbat o astfel de privire cu domnul sufirog, că nu mai încapă nici o îndoială. Minunica a rugat pe mama-mare să-i ardice perina, astfel ca ușa
10 să-i stea întregă sub priviri. Domnul doftor a plecat cu domnul sufirog. Tatăl și mama s-au luat după ei și au rămas afară. Chiar întîrzie să revină. Bunicuța și-a ridicat ochii după ciorap și privește pe deasupra ochelarilor cu cîrlige. Dar ea nu vede nimic, că de fapt
15 și-a întins urechea ei surdă să prindă orice zvon ar veni de afară. S-a auzit atunci trîntindu-se ușa cea grea a antreului. Și pe urmă ceva ca un suspin sau ca un început de plîns sau poate de cîntec — și atîta: un început numai! Dar care n-a scăpat timpanului surd al
20 bătrînei. Căci buzele au început să-i joace repede, neîmpinse de nici o șoaptă și nasul i s-a înroșit.

Deodată ușa: Minunica și-a ridicat ochii. Oare a și venit pisica? Nu, sunt părinții ei. I-a privit rînd pe rînd, cum intră cu nasul în pămînt, ca școlarii pe care domnul
25 i-a scos la judecată.

Minunica a zîmbit și a închis ochii.

Și-n dosul pleoapelor, drumul spre Olt s-a întins deodată așa cum se știe, cu aceiași plopi bătrîni și
30 dîrzi, cu aceleași sălcii încovoiate de durere. Numai că — iarăși — țipenie de om sau de ființă; e o tăcere de moarte pretutîndeni, cu cît mai ales privești prin adîncimile zăvoaielor, la ochiurile de apă, peste care cerul se unește cu pămîntul.

Minunica l-a mai văzut numai o dată așa ca acum,
35 prin geamul deschis în afară: negru, drumul negru. Toți plopii și toate sălciile astea sunt de-un negru aspru de cărbune, parcă un pîrjol uriaș le-a cuprins din voia lui Dumnezeu, fără să le ardă. Iar pe sub frunzișul întunecat, ochiurile de apă ale Oltului care străjuiesc
40 hotarul lui Dumnezeu sunt stătute și sticloase, ca ochii

bunicii, cînd își scoate ochelarii. Dealtminteri e limpede că nu pot fi toate acolo ca pe pămînt; Minunica nu e de loc mirată de lucrul acesta.

Numai ceva nu vrea să pătrundă ca lumea, încă, în căpșorul ei atît de lucid în clipele acestea aît de tîrzii. Cum va fi acolo, unde cerul se unește cu pămîntul? Cum se va fi schimbînd pămîntul și se va face, din ce în ce mai sus, cer...

Dar pe Minunica n-o mai roade ca setea curiozitatea ei nepotolită de toate zilele; căci peste puțin, peste foarte puțin, se vor lămuri în sfîrșit toate.

Și ea privește iarăși de-a lungul drumul spre Olt. Nimic, nici o țipenie de om. Numai ceva mișcă de departe, ceva minuscul sub plopii uriași și dîrzi!.. E o pisică... e o pisică. Se vede bine: albă și cu pete negre. O pisică bălțată, care vine cuminte și'n nu se grăbește la mers.

Acum chiar s-a oprit în mijlocul peisagiului negru. Nu, nu e albă deloc; e sură și cu pete negre; ba nici atît. E ca întreg peisagiul acesta, numai pete de umbră și pete de lumină vinată, ca în zilele cu nor.

Iat-o, acum a pornit iarăși. Același mers încet ca omul la drum lung. Din vreme în vreme se mai abate pe-o margine, mai miroase ceva, se mai uită îndărăt, pe urmă iar mai face cîtiva pași, de parcă nici n-ar atinge pămîntul. Iar urechile i se ciulesc ca frunzele în geamul deschis în afară.

Acum e încă departe, cam la mijlocul drumului, unde se desface pluta aceea pe care n-o pot cuprinde trei oameni în brațe. La asemenea distanță o pisică nu s-ar putea zări desigur. Dar pe aceasta o vezi de minune, ca și cum ar fi la doi pași. O-ho, poate că nici n-ajung să iasă copiii de la școală și ea ar putea să fie încă aici...

Acum, în locul pisicii, în mintea ei, care singură mai trăiește, se despică și se desfac zidurile școlalei. Sala cea mare e goală și umedă, cu miros tare' de cerneală violetă. Deodată, în tăcerea de mormînt, răsună un clopoțel și numaidecît mormîntul se aprinde de huiet, de tropot, de chiote. Copiii sunt în recreația a doua. Cînd li se va da drumul, larma lor ascuțită și fără con-

tenire, tăiată de țipete repezi și uimite, se va curma brusc, dinaintea porților îmbrăcate în alb ale Minunicăi. O clipă iarăși chipul ei palid și osos va domni peste mințile pline de zbeg, chipul ei nebăgat în seamă decît în zilele de înmormîntare.

Dricul alb s-a oprit zgîlțindu-și geamurile la crucișul din colțul pietei. Convoiul e cel știut. După dric tatăl, de astă dată singur, fără nici un copil. Pe Urmă prietenii, pe urmă trăsurile, în cea dintîi mama cu bunica, înfășurată în voal negru, în celelalte cocoanele. Preoții cîntă cu toții deodată. Fratele mamei-mari, unchiul Nicolae, înconjurat de țigănuși, apucă în buzunar un pumn zdravăn de gologani, ca să-1 arunce la pornire. Copiii de școală urmăresc cu multă luare-aminte, și înghițind în sec, aceste preparative. S-ar arunca și ei în înghesuială, dacă printre capetele cortegiului, ochii „domnului” n-ar săgeta în toate părțile luminile lor verzui și neiertătoare de uliu.

Dar acum nu mai plînge nimeni în mijlocul lor, ca ei să păstreze cuviința răs_pîntiilor. Risete înfundate bufnesc și Chelaru Constantin, care a încremenit cu privirea lui de rătăcit spre dric, căutînd să distingă printre flori și panglici profilul moartei, se poticnește deodată și cade cu nasul în spinarea celui dinainte, care-1 repede înapoi, cu o talpă aplicată prompt și unde trebuie. Minunica își oprește repede risul închipuirii stîrnit de năprasnica mișcare. O duioșie dulce o cuprinde pentru bietul Chelaru, singurul care mai are curiozitatea să-i deslușească profilul de ceară în mormînui de flori. Ceilalți se burdușesc pe înfundate sau privesc cu invidie la țigănușii din jurul unchiului Nicolae.

O, la înmormîntarea Caterinei, ea a avut mult mai multă însemnătate, decît acum la propria ei înmormîntare! La gîndul acesta Minunica simți cald în gropițele scobite adînc ale ochilor; totuși gîndul ei îi învăluie iertător pe acești copii răi — și porni pe drumul Oltului, spre pisica ei... ce însemnau ei cu toții, față de pisica asta minunată! O-ho, și în timpul cît a gîndit la atîtea, ea trebuie să se fi apropiat mult, poate chiar urcă pe coastă în oraș.

Dumnezeule, dar unde e pisica?

Pisica nicăieri... iar drumul Oltului e plin de soare, plutele au înverzit... printre zăvoaie, ochiurile de apă lucesc ca oglinzile, iar cerul se vede bine, cum se desparte și cât se lasă hăt în urmă de dealurile orizontului. Asta nu se poate... trebuie să fie o glumă... o nălucire.

— Mamă, ce să fie? Unde e pisica?

Asta se zbate zadarnic să întrebe Minunica. Dar buzele ei nu mai pot să articuleze și bolborosesc doar ceva neînțeles, iar bolborul ăsta o înspăimintă teribil. Cum, fără pisică? Unde, pe unde o s-o apuce ea fără pisică? încotro e drumul cel tainic, cu umbre și lumini numai?... Unde s-a ascuns acum, tocmai acum?... când a început să se facă întunec... tot mai mult...

Și Minunica se zbate să deschidă în fundul gropilor adânci ale orbitelor ochii, cari însă refuză să se mai deschidă. Trebuie să mai vadă o dată... o singură dată... lumina... Și ea nu mai are decât această unică voință, care s-a concentrat atât de puternic aci, în această cea din urmă efortare a ei, încît, în sfîrșit, cleiul uscat al înghețului a trebuit să cedeze... ochii s-au lărgit... dar parcă, în smucitura lor bruscă, pleoapele au tîrît cu ele irisele, lăsînd între genele lungi și încovoiate în afară doar albușele sinistre ale morții.

Și ultima bolboroseală, care i-a mai venit pe buze cu ultima picătură de sînge, a fost a aceleiași nedumeriri, a aceleiași unice și umile nădejdi înfrînte... ultima limbă de cuget care a mai bătut în fundul căpșorului de păpușă, nedomolitul clopot al vieții: Oare să nu fie deloc?...

Cu cea din urmă undă de groază, o mîna enormă și neagră s-a abătut asupra-i și i-a apucat gîtul... a apăsător numai... ușor... foarte ușor... pînă și ea cu milă parcă... și totul s-a dus... nimica toată.

— De ce-o fi deschis așa repede ochii? a întrebat într-un tîrziu mama.

— A văzut pisica! a răspuns atotștiutoare bunica
Și bunica se închină:

— Doamne, iartă-mă, mari sunt minunile tale. Vezi, la amîndouă s-a arătat la fel.

Și cînd tace, s-aude acum clar și răspicat, în odaie, tic-tacul ceasornicului de faianță din perete.

JUCĂTORUL

Zadarnice au fost plîngerile domnișoarei Irina: bătrînul Petre Stama a rămas neînduplecat.

5 Oricît izvor de lacrimi ar fi avut ochii ei întunecați, farmecul încețoșerii lor era cu atît mai mare cu cît zbuciumul care o frămînta era mai năvalnic și mai nemilos; iar frumusețea aceasta era aidoma acelei frumuseți a disperării de demult, care-l împina exact
10 cu aceiași ochi în adîncul nopților de iarnă sau în zorile turburi, fie că revenea năucit și cu ochi rătăciți, cu mîna zgîlțiată de-un tremur epileptic, strîngînd și delăsînd ca pe-o bășică goală, în fundul buzunarului, *portmonnaie-v* de piele scumpă, fie îngropînd pe cea
15 care-l aștepta, înnebunită de veghe și groază, în albastre hîrtii de bancă mototolite, în gologanii de argint și de aur zimțuit.

Niciodată nu-i vor ieși din minte lui Petre Stama nopțile acelea, Doamne, ochii aceia, întunecați de
20 muștrare și de mîhnire de moarte, pe care acum îi aduce iarăși, ca un dar al amintirii, copila asta așa de încăpățînată. Dumnezeule, de cînd nu-i mai văzuse! Ei muriseră de mult pe figura încrețoșată și îngustată, ca un obiect de piele scăpat la etuvă, a cocoanei Eugenia. Și-n locul lor le rămăsese strigoi, doi bulbi storși,
25 decolorați.

în glagoma fără încetare dintre fiică și tată, cucoana Eugenia nu se amesteca niciodată. Dar fața ei pungită

lăsă să fie tăiată de-o zbîrcitură mai mult; un rictus sinistru, care scotea și mai bine în evidență cei doi bulbi decolorați. Și asta era de ajuns ca bătrînul, înșălbătecit deodată, să schimbe tonul calm și grav al
5 neînduplecării paterne și să strige, scos din sărite, fetei care nu consimțea să se plece:

— Ah, spune-i să întoarcă ochii aceia de la mine...
Apoi, cînd rămînea singur cu bătrîna:

— De ce nu te amesteci? De ce nu-mi vii în ajutor!...
10 O vezi cît este de rea... cît e de teribilă... îmi otrăvește sîngele, mă distruge, mă ucide...

Și bătrîna tăcea. Dar rictusul apăsă mai adînc pe fața răvășită, ca o tăietură de cuțit nevăzut. Și ceea ce fuseseră odată ochii minunați, ceea ce fuseseră ochii de
15 acum ai Irinei, se bulbucău broștește.

La aspectul acesta, întotdeauna același, el se simțea zgîlțit de sus pînă jos și-și auzea cum îi scîrțîie nervii sclerozați sub arcușul neurasteniei... Gemea zdrobit, lăsîndu-se pe scaun sau pe marginea vreunui
20 pat:

— Nu, nu voi consimți niciodată... Mai bine să plîngă acum... La vîrsta asta ochii nu seacă... nu pot să sece...

Rictusul dispărea și apoi apărea din nou pe chipul
25 bătrîn, cu mult mai bătrîn decît al lui, deși o întrecea cu zece ani. Pe urmă, cocoana Eugenia se ridica tăcută și ieșea, fără să i se audă nici măcar pașii.

Iar el bătea îngrozit cu toate degetele toba pe masă...

— Am spus: fantoma... o fantomă... atît a mai rămas...

Și după o pauză lungă de nemișcare, cu ochii holbați cine știe unde, se scutură din nou:

— E răzbunarea ei... Biata ei răzbunare... Teribila răz... Trebuie s-o respectăm... trebuie s-o primim.

35 Și capul i se îngropa în mîini...

Bătrînul alerga zăbatec prin odăi.

— Eugenio, Irino... Unde sunteți? Ah, nici una. nici una...

Le găsea pe amîndouă, cine știe unde, într-un colț mai puțin umblat al casei, stînd de taină.

• — Ați putea să răspundeți cel puțin cînd vă strigă cineva...

5 — Dar ce e, frate, ce s-a întîmplat? se auzea glasul cocoanei Eugenia, care se ridica pe îndelete de pe scaun, îndreptînd spre el umflăturile stoarse de sub frunte, cu mișcări nesigure, de oarbă...

Nu i se părea deloc curios că-i auzea glasul; nu era,
10 de bună seamă, tocmai cea vorbăreată coana Eugenia, ba chiar — foarte ciudat pentru vîrsta ei — îi plăcea să tacă mult și să asculte. Însă vorbea adesea cu bărbatu-său și nu numai pentru a răspunde necurmatelor lui întrebări; dimpotrivă, își da la rîndu-i o părere,
15 îi pune și ea întrebări și uneori mergea chiar pînă acolo cu bunăvoința și cu buna dispoziție pentru dînsul încît chiar îi istorisea cîte ceva. Ce-a văzut în ziua aceea sau ce-i venea deodată în amintire.

Muțenia ei începea doar cînd era vorba de căsătoria
20 fetei. De noul ei pretendent, la care domnișoara Irina se vede că ținea cît se poate de mult.

Poate că într-ascuns, cînd nu erau decît ele două de vorbă, îi da și ea bunele-i sfaturi. Asta o bănuia
25 coconul Petre Stama și se mîngîia măcar cu atîta, altfel... Dumnezeu, ar fi fost groaznic, nu i-ar fi rămas decît să ia cîmpii, să-și plesnească fruntea de pereți sau să se arunce cu capul în fîntînă...

O, nu... o mamă nu putea merge pînă acolo cu cruzimea... era doar și fiica ei; jumătate dintr-însa
30 era sîngele ei... Cu siguranță că ea trebuie s-o pregătească pe îndelete pentru ideea renunțării; cu siguranță că-i povestește, împrumutînd fiorul acela de strigoi pe care-l degajează întreaga ei persoană, despre acele nopți albe ca sticlișul zăpezii, ce i-au topit și i-au uscat umorile ochilor, pe atunci fără pereche...

Ceea ce-1 sfîșia cumplit era însă că ori de cîte ori le
35 afla împreună, le surprindea totdeauna, cu o potriveală ostentativă parcă, în jurul altor subiecte de vorbă. Erau totdeauna chiar așa de mulțumite amîndouă de vorba lor tihnită, de înțelegerea deplină dintre ele, că bănuielile reîncepeau să scapere, încrucișîndu-se ca

fulgerele în nopțile de vară în cremenea uscată a creierului obsedat.

5 De la un timp, Irina, cum îl zărea, se ridica deodată, hotărâtă și dreaptă, și sideful figurei se îmbrăca subit într-o paloare încă mai închisă. El nu mai găsea atunci cuvîntul cu care s-o oprească; și parcă ascunzînd cu

10 grava și poruncită mohorîre a figurei o bucurie ascunsă, abia stăpînită, o satisfacție fără de seamăn, fata ieșea, apăsînd pașii și lăsînd ca ușa să plesnească o idee peste cît ar fi trebuit.

15 Ochii lui cădeau numaidecît ca o ploaie de scînteii asupra femeii fără ochi; totuși cumplita lui bănuială nu îndrăznea încă să i-o arunce în fața puhavă. Dar vedea, din mișcările zbîrciturilor, că-i înțelege bine grozăvia din dosul frunței.

20 Dumnezeu! Oare zbîrciturile astea se mișcau a rîs, pentru că, fatal, erau caraghioase, ca unele ce nu mai puteau contura și brăzda decît o caricatură, sau ele schițau cu adevărat un surîs drăcesc, cea mai neauzită și mai demonică perversiune? Și totul exprimat atît

25 de ușor, cu aerul celui mai nepăsător și mai inconștient cinism! Fără nici cea mai neînsemnată cută de înțelegere a grozăviei, fără pic de oroare, de șovăire... A, nu...

30 — Eugenia...

Și pumnul cădea categoric și surd pe masa îmbrăcată cu pluș verde, ros ușor pe desennul ogival al dungei care arăta marginea.

35 — Trebuie să înceteze odată asta... Vreau să știu tot, tot! Ce ai vorbit cu Irina zilele astea?... Tot, tot... Zîmbetul de caricatură se adîncea și mai mult, mărind și împletind cu rost definit viermușorii zbîrciturilor, ce păreau, obișnuit, fără nici o legătură și noimă, încremeniți pe fața înfricoșătoare. Acum ei prinseseră

40 mișcare și viață. Iar bulbii stinși ai ochilor păreau că se aprind la rîndu-le de rîs; albușul lor parcă se-nălbăstrea mai mult, picat ca de scrobeală, și se învîrtoșeau. Doi ochi de orb care rid: ah, răzbunarea, răzbunarea cea groaznică...

40 Eugenia dispăruse, fără să zică un cuvînt, la fel ca fiică-sa...

Iar domnul Petre Stama, cu mîinile în buzunare și cu ochii în covor, se nedumerea ca în fața unui miracol dacă în întretesătura aceea hieroglică de pe fața nevesti-si nu ghicise cumva parcă un fel de derîdere, de bătaie de joc, ceva mai puțin complicat, în orice caz, decît încurcatele și fioroasele lui supoziții.

Oricum, înfățișarea Eugeniei, cînd îl părăsise, semăna, avea ceva lămurit asemănător cu cea a fetei, făcînd acelaș lucru...

10 Doamne, e oare el un caraghios? E pură histrionie proporția pe care o dă așa, de la un timp, unui lucru, care, poate, luat mai domol, s-ar putea dezlega mai cu ușurință?...

15 Bătrînul Petre Stama simți instinctiv nevoia oglinzii...

De cîteva zile întrebarea asta i se înfigea adînc în moalele capului: să fi ajuns într-adevăr de hazul măruntei sale familii? Dar ce, ce poate fi de haz într-o temere destul de legitimă, cît poate fi cea a unui părinte pentru viitorul copilului său? Unui părinte care-a simțit, pînă-n prăsele, cuțitul celei mai neînduplecate patimi sfredelindu-i sufletul în mai multe părți deodată, făcîndu-l să sară în sus de durerea neîmplinirii ei imediate și să tremure ca o varga de nerăbdare și de spaimă, de negrul terorii pe care trebuie s-o simtă hoțul în săvîrșirea faptei lui, bijbiind în bezna de cimitir a temerii de a nu fi prins și care răscumpără cu prisosință toată grozăvia nelegiurii. Așa se strecura și el, sfichiuit pînă la sînge de bicele imboldului și cu gîtul apăsător pînă la asfixie de unghia de oțel a aceleiași temeri, în nopțile cînd plutea în oglinzile obscure ale coridoarelor și ale antreului, ca o stafie de care se speria el însuși, în drumul nemaipomenit de lung și de istovitor, de cîteva metri, pînă la ușa mîntuitoare ce da în grădină și, uneori, în nopțile cu zăpadă adevărată sau cu zăpadă de lună, pînă chiar la porțița gradinei.

Nu fără neașteptate tresăriri își aduce aminte domnul Petre Stama de nopțile acelea, pe care voința lui

le-a șters totuși odată, cu o singură lovitură de burete numai, după o îndelungă și încordată cumpănire între inimă și minte. Cu hotărîrea acea a lui de atunci — se împlinesc acum cincisprezece ani — el socotea nu numai că a luminat deodată chiar înaintea ochilor stinși ai nevesti-si', dar că explozia liberării de sub povara doborîtoarei patimi va străluci ca o izbucnire de foc stelar pînă-n adîncimile neamului, pînă-n străfundul generațiilor. El credea cu tot dinadinsul că această liberare avea ceva de măreție clasică, de gest eroic, ca-n tragedii și ca-n isprăvile istorice. El se credea, în dosul negrelor draperii ale orbirei, dominînd exclusiv, de cînd s-a întronat în admirația Eugeniei cu fapta lui gigantică. Și-n ochii fetei, prin povestirile într-ascuns ale mamei, așîșderi.

Sfinte Doamne, și acum ele rîdeau de dînsul cu rigiditatea expresiei lor cînd îl vedeau și mai cu seamă cu acest stupid obicei pe care-l luaseră de a-l părăsi doar că auzeau, ca un bufnet de coadă de păun ce se desface, primul cuvînt de autoritate părintească amintindu-le, prin rezonanța lui de metal răsunător, că rostitorul a rămas complet îmbrăcat în superba aureolă a marelui gest de odinioară.

Vai, la ce bun un gest ca acela, dacă el nu impune, pînă la nesfîrșit necurmată, admirația și recunoștința pe care o merită! Domnul Petre Stama e profund mîhnit și descurajat...

Poate — și asta îl mai mîngîie — să aibe din parte-le un tratament atît de nereverențios și chiar insubordonat din cauză că el dă prea mare amploare evenimentului actual, prea mărunț și destul de obișnuit. Prea face mare caz, prea se repetă, prea... oricum... trebuie s-o recunoască, e și ceva-ceva cam puțin teatral în toată atitudinea lui. Mă rog, în ce constă, la urma urmei, toată *afacerea*? O fată, fata lui, care va să zică, s-a amoretat de un tip... Nici că se poate ceva mai normal... Tipul e bine, orice s-ar zice... atît numai, că e stăpînit de aceeași patimă de care odinioară era stăpînit el, tatăl fetei... Care, cunoscînd despre ce-i vorba, se opune cu toată îndîrjirea... Va să zică, pînă aici iarăși totul normal...

Nota nepotrivită pornește numai din exagerarea modului în care se săvîrșește opunerea... din tonul tremolat cu care se rostește acel veto părintesc. Domnul Stama, care e om inteligent, trebuie să înțeleagă lucrurile astea. Și le înțelege de minune, ca dovadă că se gîndește la ele.

Veto se pronunță o dată pentru totdeauna. Scurt și categoric. Repetarea înseamnă început de cedare sau... declamație.

Se impune deci și din parte-i metoda muțeniei. „Am zis odată!” Și se închipuie crescînd din nou, fenomenal, la înălțimea gestului din trecut, pe labe enorme de piatră, cu neclintire de piatră pe față, ca un sfînx, bătut zadarnic de caldele vînturi ale pustiei și stropit, în ochii cari nu clipește, de nisipul schimbăcios al rugămintelor muieresti. *Dtxit!* (Conul Stama, care-și mai amintea vag de latineasca liceului, obiect la care strălucise, întrebuița cu convingere persoana treia, exclusiv, în orice împrejurare găsea că e cazul să se exprime, fie chiar numai cu un cuvînt, în limba Cezarilor, strămoșii săi.)

Totuși, o toană de închipuire făcîndu-I să vadă obrazul Irinei scrijelit și brațele-i dulci zgîriate și însîrgerate de duritatea ieșiturilor colțuroase ale neîmblînzitului și recelui monument, inima i se mai muie puțin și admise și o porțiță, ce s-ar putea deschide condițional, ca să facă loc încuviințării eventuale:

„Dacă el are tăria să-l imite, dacă el se va debarasa, din cîteva scurtături, de pasiunea care-l roade. Un post preliminar, de, poftim, nu mai mult de doi ani, ar putea fi socotit edificator... O condiție mai indulgentă, mai părintească nu există... Altfel, veto categoric.”

Și mîna întinsă a domnului Stama tăia iatagan aerul, în vreme ce, subconștient, un pîrîiaș fin de mulțumire, cît un fir, se abātu, apucîndu-i ca un laț sufletul, pe care-l revăzu reîntronat în fala tării lui dovedite, luat ca măsură fixă și sigură, în compararea cu sfortările cestuilalt, de a se smulge din ghearele unei cumetre ce nu se resemna, Doamne ferește, să fie lăsată, cu una, cu două, de credincioșii de pînă acum adoratori.

Aci domnul Petre rînji neîncrezător, ca omul trecut prin ciur și dîrmon.

„Hm, trebuie să fii om, domnule!..”, se închipui glăsuind mai cu nițică emfază, dar și cu destulă îngăduință, mititelului.

Dar atunci un măcănit asurzitor și aspru de claxon năpădi prin fereastra deschisă dinspre gardul din dos al gradinei, de parcă s-ar fi lăsat asupra-i o greoaie pasăre antediluviană, cu cioc de crocodil.

Numaidecît domnul Stama auzi răspunzîndu-i trînituri de uși și pași precipitați pe scări. Înțelese repede despre ce-i vorba și se mîndri în treacăt de iuțeala perspicacității lui. Dintr-un pas fu la fereastră și văzu șalul fluturător al fetei șerpuind și dispărînd printre boschetele pătate cu violet ale liliacilor.

O strigă, poruncindu-i cu o siguranță și cu un aplomb pe care și-l aprecie cu încîntare:

– Irino, Irino, Irino... Nici un pas mai mult...

Și nici un cuvînt mai mult. Doar stabilise procedura cea nouă. Și surise văzînd o grămadă albă încremenind între tufele de liliac. Efectul era instantaneu.

Dar tot atunci răsună izbită și poarta din dosul gradinei; reptila de fier tăcu, apoi reîncepu să măcăne iar; și zbîrnîitul motorului fu întrerupt de cîteva plesnituri de explozie, pe urmă redeveni regulat și se micșoră repede, îndepărtîndu-se...

Vîntul despică liliacul înalt, descoperind pitice lugere mișcătoare, legănînd albul narciselor de-abia desfăcute.

Cînd domnișoara Irina reveni după un ceas, află că poarta gradinei a fost bătută în cuie, iar orice plimbare în vreo mașină, în afară de cea părintească, va fi urmată de rigorile regimului de claustru, aplicat la domiciliu.

Desigur că domnișoara Irina a convenit, cu nestăpînită bucurie, la termenul de încercare, însă grație ușoarei excitabilități a glandelor ei lacrimale cît și a

schimbării totale de atitudine față de tatăl ei (acum numai ce intra pe ușă, și-i sărea îndată la piept, împletiindu-i gîtul cu brațele și sărutîndu-l cu zgomot ostentativ pe amîndoi obraji), din doi ani, sorocul s-a strîmțat la șase luni. În toată această vreme, domnul cel tînăr, pretendent, domnul Antioh Georgescu, avea drum liber în casă și în grădină, iar ceva mai pe urmă, tot un astfel de drum obținu și domnișoara Irina, alături de dînsul, în mașina cu măcăit metalic și paleontologic, pe străzi, la cinematograf și la Șosea și chiar și la pădure.

Era de-atunci o mare veselie în casă, pentru că regulatorul dispozițiunii lor sufletești cine putea fi alt decît Irina? Însă domnul Petre Stama, care, după propria spusă, avea fin miros, simțea ceva factice în toate acestea. Pornind de la ochii alburii ai coanei Eugenia, cari se iluminaseră ca două cioburi de porțelan în dosul cărora ai așezat luminări, el ajungea la negre gînduri și la cele mai hazardate planuri de curse și încercări.

Femeileăștia două s-au luat de mîină, o oarbă și-o neștiutoare, își zicea dînsul, și merg așa, la întîmplare, prin pajiștea înflorită spre prăpastie. Pentru că acum se convinsese: coana Eugenia nu mergea desigur pînă acolo încît să-și răzbune trecutul ei prin viitorul fetei: era prea simplă pentru aceasta, prea o biată femeie de casă, ca să complice lucrurile pînă la tragedie. Asta convenea acum în urmă domnul Stama, dar tocmai asta era mai dureros, mai sumbru și mai groaznic. Era și ea deci tot o biată neștiutoare, o biată fetiță, ca și Irina, și cu drept cuvînt, căci suferise, sărmana! Însă rolul lui de părinte al amîndouora tocmai prin asta creștea, căci el își păstrase mințile și limpede-vederea întreagă; și iată de ce domflul Stama întreprinsese o adevărată vînătoare pe urmele subțiratecului Antioh, băiat destul de drăguț dealtminteri, trebuia s-o recunoască și domnul Petre, cu ochii lui încodănați de sprîncene ca de fată și cu obraji umezi, pe care zîmbetul se așeza așa de dulce, încît te dezarma cînd îl certai. O bună pereche pentru Irina: parcă erau frați, nu altceva...

însă... nu, nu, nu... nimic, nici o concesie... absolut deloc!... Dacă mai pune mîna pe carte... de joc, firește... scurt... pașaportul, și gata, ca și cînd nici nu s-ar fi cunoscut...

Și cu ochii sfredelitori de să ia în furcuțele lor ce-ar fi întîlnit chiar și dincolo de uși și de ziduri, conul Petre Stama urcă, pentru întîia oară, treptele clubului celui care-i fusese mai drag și pe care, cu jurămînt de moarte, făgăduise să nu-l mai calce...

A fost o adevărată fierbere printre vechii prieteni de acum cincisprezece ani și chiar printre noii-veniți, în povestirile cărora isprăvile de odinioară ale conului Petrache reveneau într-una ca un mit.

Dar domnul Petre cel nou a privit de sus, mîndru și sigur de sine, îmbierile gloatei acestuia de indivizi mai jos de voință. El s-a retras în seara ceea cam pe la două jumătate, trei, acasă, din clubul atît de scump odinioară și atît de plin de amintiri, dar a stat atîta acolo numai pentru a privi peste umere, cu compătimire, stîngăciile acestor noi adepți ai norocului și — mai ales — pentru a-și arăta tăria, puterea rezistenței lui chiar aci, cu nasul deasupra ispitei.

Pe urmă a luat toate cluburile la rînd, aducînd peste tot aceeași senzație și rumoare. Dar penele albe de înotătoare au rămas neconținut nepătate de apa murdară prin care trebuia să treacă, și doar, pretutindeni, ochii lui n-au mai făcut decît să fulgere scormonitor pentru a vedea dacă, ih sfîrșit, băiatul acesta, alesul Irinei, e vrednic să-i calce pe urme.

Șase luni de abținere e într-adevăr lucru mare, și el surîdea îngăduitor amintindu-și bucuria fără margini a Irinei, atunci cînd, prefăcîndu-se că în sfîrșit cedează marilor ei rugăminți, redusese termenul de încercare numai la șase luni.

„Copila de ea! Șase luni însemnează doar totdeauna...”

Domnul Petre Stama și-a întins investigațiile prin toate cluburile orașului. Și pretutindeni a zăbovit puțin, ca să compătimizească pe ageamii de neofiți,

cari puneau tremurînd hîrtioara mărunță în dreapta sau în stînga bancului, sau o aruncau sec și stupid, fără nici o noimă, fără nici un plan, ca niște imbecili și cu ifose de prinți, de parcă, aruncînd sărmanul lor pol de după război, ar fi pus la mijloc o avere. Atîta inconștiență și atîta calicie îl dezgusta[ul] literalmente! Ce vremuri! Ce vremuri!

încît, scîrbit peste măsură de toată această decădere, ochiul bătrînesc nu mai putu prinde, din iuțeala lor, oarecare mișcări ciudate în juru-i, care începeau de îndată ce se întorcea cu spatele spre garderobier ca să-și lase în mîinile lui pardesiul de pe umeri, o privire cu semnificație anume alerga atunci din ochi în ochi printre personalul garderobei și, în timp ce acei care-l serveau îl întîrziuau respectuos cu plecăciunile și atențiile lor, în mod regulat o persoană, parcă pusă anume să dea acest semnal optic, dispărea instantaneu în club, întorcîndu-se apoi ca să ia din nou în primire pe bătrîn, cu alte plecăciuni și luări-aminte, interesîndu-se ce anume dorește să consume și la care masă preferă să se așeze în seara asta. Însă și această primire prea din cale afară de atentă i se părea domnului Stama un nou indiciu de decadență; această lingușeală nemernică, frizînd atragerea în cursă și escrocheria. Ce vremuri! Ce vremuri!

Dar, iată, într-o seară, avînd fantezia să se întoarcă la acelaș club pe care-l mai vizitase cu o seară înainte, deși se exprimase către portar și personalul garderobei că nu-i va mai călca vreodată piciorul într-o tavernă așa de împutită, se întîmplă — ora fiind prea înaintată — să nu mai găsească la vestiar decît două domnișoare, cu ochii îndobitociți de somn și cărora trebui el singur să le ajute ca să i se scoată mîinile din mînele pardesiului.

Aceasta fu cu adevărat ceea ce se numește o mare inspirație! se bucură din toată inima conul Stama cînd, în sala cea mai din fund — mai rămăseseră doar două săli luminate, restul se golise — prin marea oglindă pe care ochii lui o întîlniră cum pași înăuntru, îl văzu pe el, pe junele Antioh, la masa de bacara, cu

spatele spre intrare. Și[-i] mai despărțea un pas doar, care, se înțelege, fu suprimat dintr-o mișcare.

5 Și atunci, în oglindă, cele două capete fură reflec-
tate unul deasupra altuia; al bătrînului, radios și
ului în acelaș timp, totuși grav și demn; al viitoru-
lui ginere dedesubt, încordat și palid, făcînd la cîte
o mișcare să-i sticlească pe fruntea asudată, în jocul
reflexelor electrice, ușoare șiraguri de perle infime.

10 Din spate, bătrînul i-avea fața în oglindă și cărțile
în ochi. De două ori Antioh ridică privirile în oglindă
spre capul de deasupra, care plutea ca o vedenie de-
capitată în ceața fumăraei. Dar spre uimirea acestuia,
nemărginită, pe conul Petre Stama, pe viitorul socru,
15 care schimba din țăpene în tot mai țăpene atitudini
marțiale, nu-l văzu. Ochii lui, mari și ovali și negri și
cari ei singuri dau dreptate Irinei în alegerea ei, pro-
babil că n-ajungeau cu drumul lor pînă-n luciul oglinzei;
ei se opreau desigur în norii, ce schimbau într-una
20 voluptuoase forme, ai fumului de țigare. Acolo, în acea
necurmată depanare de albe și instabile fragmente statu-
are, de mișcătoare și fantomice profiluri, de lungi și
blonde sau albăstrii chice de amazoane în zbor de mon-
ștri întraripați, el părea că vedea ceva ce nu mai putea
25 să vadă nimeni altul, el părea că citește ceva anume,
ascuns pentru toți alții, și pe care numai ochii lui, mari,
cășcați și copilăresc de umezi cu tot acest fum uscat,
puteau să descifreze. Încît bătrînul păli; arcurile de dea-
supra sprîncenelor se săpară adînc în frunte și așteptă.

— Carte...

30 Cartea veni...

— încă...

Și cartea veni iarăși...

35 Tăcere de moarte. Și din nou privire lungă în norii
ce treceau pe dinaintea oglinzei, ca pe deasupra unui
iezer încremenit și fermecat, în fundul căruia ochii
albaștri ai conului Stama stăteau cuminți și fișii,
ca două pietricele scumpe în nisipiș.

— Carte...

40 Și cartea, acum aruncată mai de sus, făcu o voltă
în dungă și pe urmă se lăsă în încovoietură de spirală
spre degetele ce-o așteptau nervos...

-- Nouă...

Grămada de bancnote se mișcă parcă singură spre
partea cîștigătorului; pontatorii și chibiții, cari ispră-
viseră exclamațiile de surpriză și de plăcere sau de
5 necaz, comentau zgomotos.

Unul singur numai, în dosul cîștigătorului fermecat,
nu scotea nici o vorbă, nu făcea nici o mișcare. Încre-
menise stană și aștepta într-una, răbdător, în spatele
rătăcitului, în norii de fum ai norocului, încruntat
io și sever ca o piază.

Iar jocul reîncepu...

— Carte...

— Nu!

15 Toate privirile se îndreptară către cel care strigase
astfel. A lui Antioh, cea din urmă, pe îndelete și
peste umăr, ca și cînd oglinda din față nici nu ar fi
existat...

20 Apoi ochii cei negri se caseară poate chiar dincolo
de marginile orbitelor, într-atît deveniseră de mari;
un freamăt trecu prin asistență. Antioh nu prea ierta
pe cei cari încercau să-i dea sfaturi și ai căror ochi
nu-i plăceau. De astă dată, însă, se sculă șovăind de
pe scaun și buzele abia punctară:

— Dumneata...

25 Dar era de ajuns ca să te uiți în ochii bătrînului
ca să vezi plutind în ei aceeași expresie vagă, absentă,
de vizionar, care domnise înainte în ochii celuiilalt.

— Jos și rest! șoptiră drept răspuns buzele veste-
jite...

30 — Rest, rostiră clar și sonor cele tinere.

Iar prin oglindă, Antioh vedea acum pe bătrîn
transformat cu desăvîrșire, cu ochii pară, cu buzele
tremurînd ca foile veștede toamna, agitat la culme,
în așteptarea momentului suprem.

35 Norocul veni și acum.

— Vezi? făcu' bătrînul, în vreme ce trăsăturile i
se destinseră și fața i se aprinse ca de iluminat.

— Ce carte venea?... întrebă atunci cel tînăr.

Bancul arată cartea care ar fi urmat.

40 — Vezi? fu acum să zică rîndul celui tînăr.

Bătrînul încuviință admirativ din cap și lăasă priete-
nește o mîna pe umărul inspiratului. în sfîrșit, găsise
unul ce se ridica pînă chiar deasupra așteptărilor...

— Aveai dreptate... dar și așa a fost destul de bine.

5.
în zori porniră strînși lipiți unul de altul, ca doi
rătăciți de nu se mai ținea minte, cari în sfîrșit s-au
regăsit. Se despărțiră, bătrînul binecuvîntînd pe cel
tinăr cu unicul nume ce socoti acum că i se cuvine
io cu drept:

— Fiule!

Și din chipul cum se desfăcură buzele lui să-1 pro-
nunțe, din dragul infinit al pronunțarei, Antioh ghici
mai mult decît o făgăduință, el auzi mai pur, mai
15 cald și mai adînc decît totdeauna, răsunînd pentru
dînsul accentul celui mai desăvîrșit simțimînt părin-
tesc.

PIAZA

Cei doi inamici se priviră crunt o secundă. Omul
și pisica. Pe urmă, pe figura pisicei trecu ca un fel de
bucurie răutăcioasă și din două salturi dispăru.

5 Emanoil Badea își spuse:

„Am s-o împușc... altceva nu mai rămîne...”

Dar el știu de la început că astea erau doar vorbe
de prisos. Brațul îi tremura totdeauna cînd trăgea
cu revolverul, iar pe pușcă nu mai pusese mîna de la
10 război. Așa că ar fi fost un canun pe bietul dobitoc.
Mai ales pe-o pisică; jivinele astea au atîta putere
de viață în ele, că țin chiar la mai multe gloanțe în
șir. Dar dacă ar pune pe altcineva s-o împuște?...

15 „S-o împuște!”... Cuvîntul pornit din gînd i se
opri dinaintea ochilor, desfăcîndu-se ca o blană moale și
lucioasă, pe care pete neregulate de sînge stricau diz-
grațios contrastul albului dens de zăpadă stătută cu
al negrului mătăsos.

„Da, pe altcineva...”

20 Și pentru că noua hotărîre nu i se părea tocmai
bine fixată în pervazul gîndului, o țintui ca pe-o hîrtie
fluturătoare, cu neplăcerile cu care pacostea asta
de jivină umplea casa de cînd o aduseseră aici.

Ah, ar fi fost de ajuns doar miorlăitul ăla enervant,
25 care nu mai înceta chiar cînd era sătulă! Dar strică-
ciunile pe care le făcea? Șoareci nu prindea nicio-
dată, dar se da fără preget la puii de găină. Avea apoi
un mare dar să descopere ouăle din cuiar înaintea

femeii din curte; se strecura în sufragerie cînd se pregătea masa și devora mezelurile, untul sau tot ce era pus înainte de aducerea felurilor. Iar cînd o surprindeai, răspundea cu ochii licăritori cu cari te
5 privea drept în față; pe urmă botul se crispa în acea sinistă bucurie animalică ce-i era particulară și din două salturi dispărea.

Au pedepsit-o de multe ori, desigur, dar asta a fost cu totul de prisos. Pe urmă, era atît de mobilă,
10 că rar dacă o ajungea prima lovitură. Se strecura cu ușurință printre picioare. Iar dacă închideai anume ușa și fereastra, ca să nu mai scape — cînd nu-și găsea vreun cotlon inaccesibil în fundul subpatului sau dedesubtul bufetului — devenea de-o sălbătecie fără seamăn.
15 Se arunca nebună într-o parte și-n alta, se ridica pe pereții netezi pînă la înălțimi de necrezut, spumega și te privea cu ochi atît de dușmănoși și de groaznici, că singur trebuia să deschizi fereastra, ca dintr-o săritură să se arunce pe gardul dimpotrivă.

Dar pedeapsa, pe lingă că nu aducea în urmă-nici un semn de îndreptare, însă nici măcar nu o făcea să stea mai multă vreme ascunsă. Reapărea îndată și te privea de departe, cu capul ușor încordat spre pămînt, cu un picior puțin fandat parcă în chip de
20 înfruntare; dezgustat de barbaria bății, trebuia să ridici neputincios din umeri. Atunci grumazul ei se descorda și-n timp ce în ochi și pe botu-i se aprindea tainicu-i suris, se întorcea deodată cu cochetării de
25 femeie și dispărea cu pași neauziți, de hoț.

30

„Am să pun pe Sandu s-o împuște.” hotărî în cele din urmă Emanoil.

Sandu era cel mai mic dintre frați; era încă elev și venise în vacanță. Brațul lui tînăr n-avea de ce să
35 tremure pe armă. Dealtfel, de multe ori el se scula de dimineată, punea să i se facă un pachet cu răcitură și pleca la vie, unde stătea ziua întreagă. Seara venea cu cinteze, cu grauri, cu mierle sfărîmate de alice și legate de gheruțele învinețite, crispate pe sfoară.

598

Emanoil nu mîncă niciodată din trofeeale vînătorești ale fratelui său mai mic. Dar Sandu își aduna tovarășii de vînătoare și pe alți prieteni din tîrg și se închideau cu toții în odaia celui alt frate, Ionică, unde se încingea
5 sfat și veselie mare. Emanoil le dădea uneori voie să scoată vin din pivniță și, ceasuri multe după aceea, răzbăteau din dosul ușii cenușii freamături de veselie, răsunset energic de pian, îngînări dulci de mandolină.

Emanoil trecea cu sufletul strîns pe dinaintea ușei de după care fremăta tinerețea; căci în mijlocul ei, inima însăși a acestei tinereți zgomotoase era un biet olog, frumos și plin de toate entuziasmele și de toate
10 clorurile; era bietul Ionică, fratele mijlociu, pe care o boală neașteptată îl betejise de doi ani, făcîndu-l pentru toată viața, scurtă, cît acum se anunța să mai fie, prizonierul odăii lui cu pat de spital, cu lavaboul
15 dintr-un colț și dulapul cu haine din colțul celălalt, cu scaunele pentru prieteni și cu pianul, care rămăsese pentru el singura mîngîiere și, cum spunea adesea, singurul rost pe pămînt.

De aci, din spațiul acestei odăi largi, pe care doctorul o voise cît mai puțin încărcată, pornea șuvoiul de fierbinte sevă care pompa restrînsa și sportiva tinerețe a acestui orașel; înlăuntrul ei, începătorii vieții
20 își primeneau sîngele cu altfel de doruri, cu poftă de altă culoare, cu visuri și aspirații care, uneori, între zidurile văruite simplu, din porunca aceluiași doctor, luau dimensiuni aproape de ideal.

Emanoil îi privea cu melancolie venind unul cîte unul, aduși din șale, covârșiți parcă sub greutatea cine
30 știe căror griji nebănuite, ciocnind ușor la ușa sură. Erau toți tineri, sănătoși, unii chiar chipeși și voinici, încît el se întreba cu drept cuvînt ce puteau să mai găsească oamenii aceștia la un biet nevoiaș, lovit așa de crunt
35 de soartă? îi atrăgea oare vinul din pivniță? Dar cheile el nu i le dădea lui Sandu decît o dată pe lună, cum abia încuviințase doctorul, pentru ca bietul năpăstuit să mai aibe uneori iluzia plăcută a vieții tinerești,

599

5 astfel încît mulțumirea sufletească să rămînă ca un
prisos peste cît ar fi putut vătămă numărul ceva mai
mult decît ar fi trebuit de pahare. Dar Emanoil știa
destul de bine: Ionică nu se prea prăpădea cu firea
10 pentru vin; chiar păhărelul ce i se aducea cotidian
în camera lui, odată cu felurile de mîncare, de cele
mai multe ori era scos aproape pe jumătate. O dată
pe lună, însă, îi făcea mare plăcere să-și ospăteze și
să-și înveselească tovarășii de hoinăreală de odinioară;
15 ceea ce nu oprea pe aceștia să revie și în celelalte zile,
cînd nu era vin, unul cîte unul, să se strîngă cu
toții în jurul celui pe care, atunci cînd avea picioarele
sănătoase, îl ascultau, de la mic pînă la mare, ca
șef și ca îndnimător.

20 Astfel acum, în locul vinului, gîlgîia cîntecul, visul.
Degetele ologului, ca și cum ar fi răscumpărat pentru
ele puterea pierdută a picioarelor, alergau de astă
dată pe clape așa cum alergau picioarele valide odinioară
prin zăvoaie și prin coclauri, în desele războaie, cu
praștii și cu pietre, împotriva numeroșilor adversari
ai gimnaziului: elevii de la meserii sau de la comerț;
mai pe urmă, cum alunecau pe parchetul lucios în
cadența tuturor jocurilor.

25 Pentru întîia oară copiii ăștia de tîrgoveți ascultau
minunile lui Beethoven sau tumultul lui Wagner și
ascultau toată cavalcada ariilor traversînd secolele în
ropot războinic, în huiet frenetic de alai nupțial, în
ritm domol sau furtunos de vis ori de dragoste, în
30 marș maiestos de cortegiu funebru, din fundul vremuri-
lor și pînă astăzi. Mulți erau și ei, asemenea, feciori de
oameni avuți; aveau surori sau mame care cîntau
la pian ultimele romanțe și ultimul joc la modă și
chiar mai mult decît atîta. Poate în casele lor răsuna-
35 seră aceleași note care răsunau și acum sub mîna
prietenului lor; dar pentru mințile lor tinere, Beethoven
și Mozart, Chopin și Berlioz acum se dezghiocau din
împletitura neguroasă a neînțelegerii. Ei se uitau la cel
ce descifra cu atîta precizie inscripțiile încîlcite ale

5 frumuseței muzicale, îngrămădită în teancurile de caiete,
formînd movilă deasupra pianului, ca la un mag tînăr
și ținut pe vecie de scaunul cu șurub învîrtitor;
magul făcea semne cabalistice cu mîinile lui lungi
și nervoase și îndată prin noaptea de abanos a pianu-
lui se deschideau zări fără sfîrșit, orizonturi catifelate,
luminate de aștri necunoscuți, în împerecheri inedite
de culori, ele înseși inedite; frînele pămîntului slăbeau,
scădeau, dispăreau: mica odaie cu înfățișare de spital
10 plutea în depărtări astrale...

Pe urmă, după muzică era rîndul cuvintelor; cîn-
tărețul părasea în cîrji scaunul cu șurub și se îndrepta
spre patul cu dreve de bronz.

15 Stătea pe șezut, pe moalele saltelii și asculta pe
ceilalți aproape toți deodată; apoi începea să vorbească
el și atunci se făcea tăcere.

20 După primele cuvinte, mîinile — căci toată viața
lui rămăsese în mîini — se ridicau în sus ca niște aripi.
Ele se agitau într-una, parcă ar fi vrut să urce necon-
tenit; și toți ceilalți priveau mîinile acestea, care păreau
că vislesc bărbătește spre înălțimi; le urmăreau cu
capul ușor plecat într-o parte, parcă să le observe
mai cu ușurință cum despicau albastrul nesfîrșit în
înot voinicesc.

25 Căci mîinile acestea păstrau și acum aceeași putere
magică de deasupra clapelor; la primele lor mișcări,
ca la un semn vrăjitoresc, tavanul dispărea, și la căl-
dura vorbirei bietului beteag aveai neconținut senzația
norilor și a zborului. Intrînd pe neașteptate la Ionică,
30 Emanoil putuse surprinde adesea pe tinerii aceștia ai
tîrgului înghițind cu ochi, cu urechi, cu frunte, cu
toate simțurile larg căscate vorbele fratelui său; pentru
ei, ele erau ca o licoare fără pereche, pe care o legu-
mești, în clipele mari ale vieții, ca pe-o binefacere a
35 cerului în aridul de pustii a vieții[sic] de tîrg pe care o
duceau.

îi vedeai apoi plecînd cu ochi luminoși, dornici
de ducă spre alte tărîmuri noi, toți hotărîți să calce
neconținut mai departe, să lase în urmă acest searbăd

tîrgușor de provincie, unde cel care le dăduse viață și aripi avea să rămînă pentru totdeauna.....

5 Emanoil rămăsese nemișcat în fața ușei sure, pe care florile pictate își pierduseră de mult roșul; părea că ochii lui răzbat lemnul cenușiu și se opresc încărcăți, în același timp de mîndrie și de stînjnire îndurerată, pe fratele său și pe ascultători.

10 Zgomotul cel mare încetase de mult și-acum răsună din nou doar cîntecul pianului.

15 Era o sonată care aducea miros și gust de luncă, de joacă și de primăvară. Emanoil știa că e de Beethoven pentru că îl văzuse odată, pe cînd o cînta, cu caietul lui Beethoven dinainte. Dar titlul nu-l cunoștea. Și se prinse cu sine însuși că trebuie neapărat să fie vorba de primăvară...

20 Un mieunat întrebător și neașteptat se desprinsese deodată din umbra dedesubtul canaturilor, de parcă degetul vreunui glumeț prost ar fi apăsător grosolan o clapă nepotrivită. Surprins ca de-o stafie, Emanoil dădu un pas îndărăt, iar inima parcă i se mută într-o parte. Pisica bălțată stătea cu piciorul dinainte ridicat, gata să fugă. Totuși, pentru că Emanoil nu făcu la început nici o mișcare, pe figura ei rămînea aceeași expresie de întrebare, care se rezolvă din nou într-un miorlăit, de astă dată lung, pițigăiat și dureros de enervant, sfîșiiind ca o unghie ascuțită țesătura de mătase a pianului.

30 — Hai... marș... marș!... răcni el, scos din sărite. Figura nedumerită a mîtei — Emanoil pentru întîia oară surprinse această succesiune de înfățișări — de abia acum deveni deodată răutăcioasă; ochii îi sclipiră și pe bot îi apărură rînjete obișnuite...

35 Ea sări din loc, se prelinse pe lîngă zid, în apropierea lui Emanoil, care bătu amenințător din picior, și după o clipită fu tocmai lîngă ușa cea mare și îndepărtată dinspre afară.

40 — Haid, ieși odată...

 îi deschise ușa cea mică de la sală și se îndepărtă ca să-i lase drum liber de fugă. Cînd pisica îl socoti la distanță convenabilă, se repezi să iasă în goană turbată, stupind cu înverșunare.

5 Se duse să închidă după dînsa. Ea se opri la colțul sălii, de parcă l-ar fi așteptat anume: îl privea cu aceeași ochi sclipitori și cu același aer caraghios. În fine, dispăru.

10 Sandu repara o pușcă veche, de mult aruncată în pod. El se pricepea de minune să dreagă tot felul de lucruri și chiar să le facă din nou. Gardurile, cotețele, răzoarele și rondurile din grădină, treptele cele noi ale scării din dos erau doar în întregime opera lui din vacanțele anterioare și din vacanța de față. O grămadă de alte scule din bucătărie sau din întregul gospodăriei erau de asemenea reparate de el. Iar acum, dacă luase la zor rabla asta de pușcă, la serviciile căreia de mult se renunțase, e pentru că el își dădea seama că va ajunge cu siguranță la un rezultat util. Emanoil era convins de acest lucru pe cînd se apropia de dînsul. Se opri lîngă el și-i urmări tăcut, mai multă vreme, mișcările mîinilor. Le privi plimbîndu-se dibace prin surubăriile mecanismului, pipăind grijuliu vreun colț ruginit de oțel, încercînd puterea vreunui arc sau mîngîind cu satisfacție un resort cu încă bine strînse încolăcituri. Privind atent, Emanoil părea că începe să dezlege el însuși tainicul rost al acestui organism metalic; ba chiar era surprins și contrariat cînd mîna fratelui său lua un drum protivnic așteptărilor lui în sondările necurmăte, ca să regăsească unde s-a ascuns viața între viscerele acestea ruginite, care înainte puteau să scuipe, la un singur semn, moarte și spaimă, durere sau triumf. Dar cînd vedea că nu fără rost fratele său își îndrepta atenția într-altă parte decît ar fi dorit el, Emanoil se lămurea tot mai temeinic că astfel de mecanisme vor rămîne pentru dînsul totdeauna de nelămurit.

Și fără nici o strângere de inimă despre partea asta, învăluind pe fratele său într-o privire de admirație, îl întrebă, cercetînd să vadă dacă se potrivea cumva în gînd:

5 — Și care are să fie prima victimă, Sandule, a rablei ăștia, cînd va redeveni iar pușcă vrednică și sănătoasă?

10 — Cine știe? răspunse Sandu, iar mișcarea umerilor lui, care însoți răspunsul, arată că nici nu-i trăsnește prin minte măcar să-și bată capul cu astfel de preocupări.

15 Emanoil simți ca un fel de stînjnire în suflet că, în gîndul fratelui său, ideea de a suprima pacostea aceea de pisică, ce le făcea atîtea mizerii zilnic, nu a venit de la sine, așa cum îi venise lui.

Dar atunci pisica se ivi pe alea gradinei. Pășea rar, parcă ezitînd, și-și ridicase botul, de parcă adulemeca înspre dîșii dacă e indezirabilă sau nu.

20 Emanoil constată din nou că acum figura ei e umilită și temătoare; vrea să zică, numai atunci cînd o gonește și-o amenință sau o bate cineva ea devine rea și rîzătoare.

25 O lasă să înainteze și schimbă semnificativ priviri de la ea spre fratele său și iarăși. Sandu își ridică ochii, îi remorcă de ai celuilalt, văzu pisica.

— Cine ar putea să fie? întrebă, întorcîndu-i iar la Emanoil.

30 — Ei cine? insistă acesta, fixîndu-1 și aplecînd semnificativ capul la jumătate, gata să-1 aplece de-a binelea pentru a marca consensul...

— Vreo cintezoaică... ce zici... dacă nu te-oi pomeni cu gogeamitea iepurele...

Și rîse voios.

35 Pisica se așezase lîngă el pe șezut și se spăla rînd pe rînd cu labele dinainte. La Emanoil nu se uita nici măcar pe furiș.

Atunci ridică din umeri și se îndepărtă fără să mai zică nimic. Din urmă îl însoți pînă departe ușorul ciocănit în metal al dregătorului.

De acum înainte, Emanoil rîdea totdeauna cînd auzea de năzbîtiile pisicei. Rîdea cu poftă mare, într-atîta, încît enerva pe toată lumea cu hohotele lui.

5 în fața figurai tăiate de toate culele necazului, pe care i-o înfățișa uneori, cînd se întorcea din oraș nevasă-sa, Elenuța, disperată de noua ispravă a animalului, el o încluda și mai mult cu vorba lui zgomotoasă. Pe urmă încheia împăciuito:

10 — Lasă, frate, că nu e nimic...

— Bine, dar pînă și potîrnichile...

— Nu e vina ei. Trebuia să le închideți mai bine...

— Numai cheia n-am întors-o... însă e atît dea dracului, încît i-a dat în gînd să deschidă ușa cu laba...

15 — Poate c-a umblat altcineva...

— Am surprins-o cu friptura în gură...

Furia lui Emanoil reîncepea să vină, de undeva dinăuntru, în șuvoaie de sînge ce se izbeau în părății obrajilor, congestionîndu-i, ca o apă care ar fi venit pe dedesubt, umflîndu-i vestmintele. Dar repede se scutura...

20 — Ia dat în gînd!? Vorbă!... Imposibil să nu fi fost ușa crăpată...

25 — Nu, n-a fost... îți jur că n-a fost... asigură cu temeinicie Elenuța. E un neam rău de pisică... Toate îi trăsesc prin gînd...

Emanoil își aminti de rîsul acela animalic care îl scotea pînă acuma din sărite.

30 — Hm, parcă ar fi vrăjită, murmura el. Parcă ar fi o piață-rea abătută asupra casei...

Și-și aducea încă aminte din nou acea constatare curioasă care-l uimise, cum rîsul pisicei, cu expresia lui răutăcioasă, diăcească, venea abia pe urmă, după ce întîi te privea ca orice pisică normală; și numai cînd o alungai și o certai, își arata colții subțiri de porțelan și ochii cu pupilele complet căscate, rîsul din dosul căruia se desprindea, tăcută și hotărîtă, plămădeala viitoare răzbnări.

40 — Are pe dracul într-însa! conchise Emanoil, dînd din umeri neputincios. Cînd o pedepsești, îți rîde îi

față ca ducă-se-pe-pustii... Și când n-o pedepsești, atacă, provoacă, fură...

Emanoil se opri. Soția lui se uita curioasă la el. Acuma să mai treacă și drept superstițios! Hm...
5 O pisică la fel cu toate pisicile... De unde această obsesie idioată?... Și, în definitiv, de ce această stinjenire, de ce să nu-i spună lui Sandu de-a dreptul: „Ia, ia-ți pușca, tinere, și fă-i seama... Nu vezi că ne strică toate celea?...”

10 Emanoil surise amar. El știa bine că-și dă curaj degeaba... Nu va spune astfel lui Sandu. Cel mult îi va sugera ușor, pe nesimțite...

Și-i fu milă de el. Parcă dacă i-ar spune drept în față sau numai i-ar infiltra pe nesimțite ideea în
15 cap, nu ar fi aceeași barbarie...

Poate că nu... Sugerînd cu meșteșug, cel căruia i s-a imprimat pe îndelete gândul strein în minte va avea aerul că el însuși l-a emis... Or, dacă-l acceptă și și-l însușește, e ca și când s-ar fi potrivit în gând cu
20 adevăratul emițător, care își simte astfel conștiința ușurată și sufletul întărit... Și toate astea pentru...’ o pisică... Emanoil se scutură cu energie:

— Ia să cheme pe Sandu încoa...

Elenuța, înainte de a suna, zîmbi:

25 — Sandu nu știe că i-a mâncat potîrnichile...

Potîrnichile erau vîinate de el!

— Atunci să nu-l mai cheme, hotărî Emanoil, rînjind diabolic. Lasă, să-i oferim această surpriză la masă, în locul potîrnichilor!

30 *

De astă dată veni și Ionică la masă. Se gătise bine, își pusese lavalieră nouă și-și pieptănase cu îngrijire părul castaniu, pe care firele ondulate îl țineau în
35 permanență umflat și zgribulit. Venise pe sala zigzagată, făcînd să răsune scîndurile sub lovitura cîrjilor, a căror deschizătură de larg compas depășea neconținut preșul îngust, pe moalele căruia se lăsau, îngroșate de feși, doar picioarele schiloade.

5 Ionică venea la masă pentru că de astă dată Elenuța invitase și pe domnișoara Erminia, o fată uscată și brună, cu mîini și picioare subțiri, cu un nas puțin mai mare decît ar fi trebuit, dar care-i da feței un aspect ștengăresc și plăcut. Ea era tare bună de gură și știa tot felul de snoave. Venea uneori la Ionică, intra singură în odaie și sta de vorbă cu el. Adesea îi aducea note și de multe ori prietenii lui o găseau stînd lîngă pian, pe un scăunaș, ascultînd pe muzicantul beteag, care
10 atunci se întrecea pe sine. Cu toții erau convinși, iar Ionică era cel mai zdravăn convins, că fata vine pentru el, pentru figura lui cu adevărat frumoasă și pentru darul lui de a da clapelor suflet și vrajă. Numai Emanoil credea că vine atît de din vreme la fratele său, tocmai pentru a nu se băga de seamă că e înțeleasă
15 cu vreunul din numeroșii lui amici să se întâlnească cu dînsul în camera cu muzică și cu veselie. Pînă la adunarea prietenilor, domnișoara își satisfăcea și rara plăcere de a rătăci mintea acestui olog, pe care, desigur, n-avea niciodată să-l iubească.

Masa aceasta fu scînteietoare de vervă și de bună
20 voie. Erminia se dovedi o fată cu adevărat în stare, cu toată tinerețea ei — nici n-ajunsesese douăzeci de ani — să întreție și să facă să ridă cu inima deschisă pe niște convivi cari de obiceiul lor nu erau tocmai
25 așa de dispuși la petrecere. Pînă și Emanoil rîdea cu toată pofta, uitînd uneori că-și impusese de la început să dea un ton particular, un aer de rînjit risului său, pentru a indica domnișoarei Erminia că, în privința atențiilor și a privirilor deosebite ce acorda lui Ionică,
30 el are rezervele lui.

Se vede însă că Erminia nu înțelegea acest limbaj de intonații, pentru că se întrecea tot mai mult cu
35 vorba și cu risul și tot mai mult creștea în ochii ei lumina prietenoasă, bucuria de bunătațe și de dispoziție pentru ologul pe care dunga mesei îl tăia în două, lăsînd privirilor numai trupul învoalt și capul frumos și ascunzînd netrebnicia beteșugului.

40 Ionică rîdea. El se silea să fie cît mai plin de spirit și să întrebuinteze expresii cît mai alese: însoțea uneori cuvintele de cochete înclinări ale capului, care poate

i-ar fi stat bine, dacă pentru Emanoil și pentru comeneni n-ar fi rămas veșnic prezente în minte, oricât scîndura mesei ar fi încercat să le ascundă, fesele groase de lînă ce-i învăluiau sfărîmatele lui picioare.

5 Emanoil citea lămurit în ochii domnișoarei Erminia ; la fiecare mișcare de cochetărie, de obicei s'îngace, a fratelui său, peste lumina de veselie a ochilor ei se mai aprindea un punct, care ardea o clipă, de răutate, ca o flacără plutitoare într-o ceașcă de untdelemn.

10 Simțea din nou venindu-i în față șuvoiul singelui otrăvit și cu greu se străduia să nu izbucnească. Căuta totuși un chip anumit de vorbă sau de privire, care să scape celorlalți, dar pe care Erminia să-1 priceapă, singură, pentru ca să știe, cochetuța asta de provincie, cu aere de vedetă de cinematograf, că e cineva totuși
15 la masa asta care i-a descoperit jocul și suride cu milă dibăciei cu care ea crede că duce pe degete atîția bieți oameni naivi și lesne încrezători.

Se gîndi într-un rînd s-o întrerupă, tocmai cînd
20 vorba ei ar fi fost cine știe cît de departe, de străină de întrebarea pe care el ar fi aruncat-o în mijlocul mesei, ca o explozie de ironie și de dejucare:

„— Spune sincer, domnișoară Erminia, care dintre tinerii aceia ce se adună la Ionică te atrage mai mult
25 acolo?”

Și să rîdă apoi zgomotos de figura ei uluită, de nasul acela lung, care ar ieși și mai mult în relief dintre obrajii supti brusc de neașteptatul izbiturei, să rîdă de mișcările ameteite ale capului care nu știe pe unde să
30 iasă din impas, ca ale înecatului ce-și mută sacadat, de colo pînă colo, nările și gura, setoase de aerul pur și întremător.

Perspectiva acestei înfățișări succedînd celei actuale îl ispitește peste măsură; de două ori chiar rostește
35 primul cuvînt, dar nu poate continua, căci atenția generală e confiscată, pînă la ultima lescaie, de verva domnișoarei Erminia. Nu se lasă totuși: aștepta deci cu dîrzenie și încăpăținare.

Și cînd se făcu tăcere, își aruncă dintr-o dată eroic
40 privirea, roată, la cei ce-aveau să asiste la neașteptata strășnicie. Însă privirea i s-a oprit pe fața lui Ionică;

e atîta fericire în ochii și pe obrajii aceștia, pe care sănătatea s-a lăsat, rumenă și biruitoare, ca un duh sfînt pe-un chip chinuit de apostol, că primul cuvînt, adineaorea scăpat, acum i se împiedecă în gît ca un
5 os înghițit pe neașteptate.

Figura ei va fi caraghios de interesantă la privit, de bună seamă, dar privirea lui ? Nu s-ar usca imediat, ca la suflarea unui vînt ghețos, umezeala de fericire
10 din ochii lui mari și calzi, n-ar fugi tot singele ăsta din obrajii secătuiți, pe care nici un medicament de pe lume nu-i poate umple de atîta roșu cît cîteva vorbe perfide de fată, cîteva ițe de păianjen, lăsate în grabă dintr-o pereche de ochi nestatornici, încureîndu-te de-a binelea într-o biată zdreanță superficială de iluzie.

Nu. Mîțînd cu nerușinare, bătîndu-și joc cu frenezie, canalia nu face decît să mîntuie. Iar el, venind cu întrebarea lui brutală, căzînd ca un bolovan grosolan și inform într-o leasă de mătase...

20 Nu, desigur nu.

Deși mititica ar trebui făcută să știe că navighează așa doar în mințile acestea adormite de hipnoza sărăcicioaselor ei farmece; dar că nu domnește tot astfel și în mintea lui, rămasă liberă și forte, pentru că
25 era stăpînă pe sine, dominînd prin înțelegere chiar pe acea care se crede atît de neînțeleasă.

Ceea ce nu poate să-i spună graiul lui i-o va spune privirea. Și ochii lui pornesc să se-ațină la ochii ei; aceia scapă, aceștia le sar din nou în cale. În sfîrșit,
30 scăpărările s-au încrucișat. Două împunsături energice dintr-o parte, două săgeți de alarmă din partea cealaltă. Obiectivul luptei nu se cunoaște încă de partea atacată; cu toate astea, defensiva se desfășoară din instinct. Angajamentele devin din ce în ce mai serioase.

35 Domnișoara Erminia are oarecare poticniri în verva ei pînă acum aproape neîntreruptă, are chiar tăceri, înfrîngere totală: ochi cari cad în farfurie.

Iată-i, s-au ridicat de acolo, temători și înfrînti, ca un rănit într-o mînă:

40 „Ce vrei de la mine?” întreabă ei atît de lămurit, că nu mai poate fi nici o incertitudine.

„Doar atîta: te văd, te văd... nimic altceva...”
 Răspunsul e greu de înțeles. Emanoil redublează ascuțișul lăncilor, ce se întind din nou, războinice, din luminile culcușului lor verde.

5 Ochii învinși cad din nou în farfurie. Dar, odată odihniți acolo, lumina lor nu se mai ridică de astă dată înfricoșată și șovăitoare... O, nu, acum rănitul se retrage dibuitor, dar restabilit, prin tufișuri, pînditor și cu degetul pe trăgaci. Privirile se strecoară viclean

10 pe sub gene... Ascunse bine sub lungile gene tremurătoare și negre, cu luciu de mătase, ele scapără totuși!... Din ascunzătoarea minunată, își lasă din cînd în cînd văzută goliciunea.

15 Răspund acum limpede: „Am înțeles. Te-am înțeles...”
 Și pe urmă scapără iar, ca o aripă de flutur căruia i-ai captivat pe cealaltă...
 „Bine...”
 Un „bine” apăsător, subliniat de-un rîs ușor, dar dur, compact...

20 Dimpotrivă... au înțeles cu totul altceva... Emanoil e turburat... Nu asta a vrut să spună... nu... dar... Ochii adversi nu mai stau însă să dea răgazuri. Ei se reped acum necurmat, dau lovituri repezi, se retrag, vin iară... Verva domnișoarei Erminia a revenit; iar căldura și inventivitatea jocului ei de vorbe a atacat culmi nebănuite...

25 Iar ochii se reped, acoperă cu învăluri piezișe, surprind și se înfig cu siguranță uimitoare. Ochii lui Emanoil abia se mai ridică din farfurie.

30 Vai, Doamne, dar n-a înțeles asta, n-a vrut asta... Cu toate astea, săgetările acelea negre au în vârful lor licori blestemate, înveninate. El le simte cum i se răsfiră prin sînge ca vinul străbun ori ca hidromeiul... El se zbate contra acestei invazii fluide, care-l înclăștează și-i suflă amarnic prin golul vinelor și-al arterelor vînt uscat de amortire...

35 Pe furiș ridică ochii la Ionică... Și-i întîlnește pe-ai acestuia fixîndu-l seci, împăienjeniți, sticloși, fixîndu-l de-acolo, din mijlocul feței aceleia acum iarăși supte, galbene, stoarse, ca de mort...

40

Ar vrea să facă o mișcare de împotrîvire, de răzvrătire, cît de mică... îngăimează un biet suris lui Ionică... Fals și searbăd...

5 Iar vocea Erminiei se lasă și se ridică în zbor neastîmpărat de porumbel, însoțită de fluturările de ris ale Elenutei și ale lui Sandu. Iar ochii ei, nevăzuți decît de Ionică, se înfig adînc în ochii lui Emanoil, se înfig cu putere și se dau în acelaș timp și se zbat, lumină în lumină, ca într-o vibrație supremă de flori...

10 „Dumnezeule, n-am vrut asta, bîlbîiește într-însul Emanoil, unica lui scuză pentru sufletul lui, pentru halul ăsta de suflet îmbătat, rob, dărîmat... Ce ochi are mizerabila... ce ochi... canalia... nebuna... mititica...”

15 —Dar potîrnicile mele? strigă deodată Sandu, sărind drept în picioare.
 Era și timpul... Emanoil simțea că se sufocă, de parcă-ar fi alunecat, undeva la o cramă, într-un butoi cu borhot parfumat și amețitor.

20 — Pentru potîrnicile tale să-ți mulțumească doamna... întinse Elenuta mîna spre pisica bălțată, care își făcuse apariția și-și întindea capul prin întredeschizătura ferestrei, mîngîindu-l molatec de cerceveaua mobilă...

25 — Cum, le-a mîncat? făcu Sandu un elocvent gest de dezamăgire, lovit de cea mai cumplită stupoare.
 Într-adevăr, el aștepta rîndul potîrnicilor, cu mîndria vîntorului care știe că onorurile cele mai de seamă ale sfîrșitului de masă vor fi ale lui.

30 — Încît, interveni Emanoil răsufînd adînc, de parcă-ar fi ieșit la mal după o cruntă luptă cu apele unui fluviu, încît vezi bine ce mai rămîne: ca să putem fi siguri că vom mîncă, de-acum înainte, cel puțin, isprăvile tale vîntorești, trebuie în prealabil să-ți încerci puțin pușca și pe nepoftita asta...

35 Vorbise mult, prea mult, prea ocolit... prea... vorbește idiot...
 Și brutal... desigur, judecînd după exclamațiile cu care comensii i-au primit propunerea... își vede singur rînjetul ce trebuie să-i fi însoțit vorbele; și-l vede

40

ca într-o oglindă ce i-ar fi păstrat, câteva minute mai mult, imaginea fugitivă...

Se vede, și scîrbă crește... și totuși acolo, înăuntru, în adînc, e încă ceva cald, ceva dulce... Ai văzut? Ea n-a protestat... dimpotrivă, a rîs zgomotos...

— Ba de cît s-o omori, domnule, intervine baba care strîngea tacîmurile întrebunîțate, mai bine o iau eu cînd m-oi duce la fi-mea, duminică...

— Vrei s-o duci fetei dumitale?...

— Nu, domnule, ca ea e săracă și pisica e tare stricătoare... Da-i dau drumu pe cîmp...

Nu putea suferi vorba babei ăștia, care-și îndulcea vocea totdeauna s-avea ceva cîntător, de milog, de cîte ori căsca gura, în vreme ce ochii-i te priveau cu o culoare rece, de oțel.

— Cum o să-i dai drumu pe cîmp, babo?... Păcat de ea... moare de foame...

• — Nu moare, se aciuiază ea pe undeva.

— Tocmai dumneata, femeie bătrîna, propui asta, nu știi că e piază-rea... să dai pisica din casă?...

— Ia... vorbe, domnule...

Emanoil ridică din umeri și mai scîrbit decît înainte: o babă, o țarancă bătrîna, îi combătea superstițiile...

Cu toate astea, el credea profund în această superstiție:

— În orice caz, e o barbarie să-i dai drumul pe cîmp...

— Pe cînd dacă o împuști, e ceva foarte civilizat, interveni Elenuța, privindu-l în ciudată mai mult de schimonositurile neexplicabile pe care le făcea figura lui de la un timp decît de cele ce vorbea.

— Eu în orice caz n-o împușc... nu pot s-o împușc... hotărî Sandu.

— Așa să faci, babo, s-o duci... e foarte supărătoare, mai spuse Elenuța, privind rîzătoare la soțul ei și făcîndu-i în necaz cu miinele.

Dar Emanoil nu se dădu bătut:

• — Biata mama îmi povestea adesea, începu el, istorisiri cu pisici înstreînatc... totdeauna venea cîte-o

nenorocire după... Chiar la noi în casă s-a întîmplat să moară...

Nu mai continuă, căci privirile, care instinctiv se opriseră pe Ionică, se retraseră înapoi înfricoșate, într-atît paloarea pe figura lui luase ton de ceară aproape neagră, iar ochii deveniseră sticloși, în vreme ce gura vînată se strîmbase atît de sinistru, că-1 cutremură de sus pînă jos.

— Babo, mîne să duci pisica... răsună, răgușită și înghețată, vocea bolnavului.

Totuși, poate tocmai privind din nou figura aceasta simți iarăși, imperioasă, nevoia disculpărei, a lămuririi. Simți nevoia să evoce pe mama lui, femeia aceea atît de religioasă, dispărută de mult, care în memoria copiilor ăstora nu mai trăia decît prin vaga ei siluetă, ca o stafie, și prin iubirea de singurătate, prin zilnicele și îndelungile-i retrageri în fața icoanelor din camera ei, împododobită ca un altar.

Începu deci cu un ton tremurător, înfruntînd din nou, bărbătește, figura răvășită a lui Ionică, și crezu chiar că a reaprins în pupilele celor doi frați flăcările tremurătoare ce înconjuraseră catafalcul morții, pe care, cel puțin pe acela, ei trebuiau să-1 aibe adînc de tot în minte.

Dar tăcerea profundă și rece, cu miros umed de cavou, ce se lăsa pe urma acestor vorbe, îl îndurera mult.

Emanoil nu mai spuse nimic. O clipă furișă o privire spre Erminia. Dar ea nu se mai uita acum la nimeni; el văzu însă limpede în ochii ei o lumină de mare fericire, pe care o tăie repede, ca un sfredel de sîrmă înroșită, un fulger de răutăcios triumf, focul eclatant al unui fior de rîs.

A doua zi, baba a dus pisica într-o desagă, din care capul animalului ieșea cuminte și parcă împăcat cu sine însuși și cu destinul ce-1 aștepta. Sau poate semăna cu al copilului ascultător din poveste, pe care părintele sărman îl duce să-1 rătăcească în păduri.

Emanoil a urmărit-o din fereastră pînă au ajuns la poartă. Era hotărît, dacă pisica va întoarce capul spre dînsul, s-o oprească numaidecît. Dar pisica nu s-a uitat nici în dreapta, nici în stînga. Calină, cu privirea drept înainte, ea s-a lăsat dusă pe calea destinului ei și Emanoil a avut acum, mai puternică decît oricînd, impresia că odată cu ea a plesnit ceva în mijlocul Țelor pe care destinul le împletește deasupra acestei case.

5

10 — Unde-ai dus-o, babo ?
 • — Am lăsat-o pe cîmp, domnule, cum am trecut de Pesceanu...
 — Și ea ?
 — S-a luat după mine, dar am gonit-o...
 15 — C u pietre...
 — Păi altfel nu se putea...
 Și baba surîde sinistru, arătîndu-și unicul clonț din gura știrbă.
 Iar Emanoil schițează și el un surîs, pentru că acum
 20 simte destul de lămurit că nu crede nici el în superstiții.
 — Bine, du-te, spune el babei, ca să nu-l surprindă Elenuța, care se apropie, că întreabă iar de pisică...

25 Nu. Desigur, o stupiditate. Sau pură întîmplare simplă coincidentă. De unde vede el legătură de la cauză la efect ?
 Dacă boala lui Ionică s-ar fi agravat de la sine, treacă-meargă. Dar cînd el, amețit de poveștile celor
 30 doi prieteni studenți, s-a hotărît să încerce puterea acelor fiole? Însă cum de au nimerit aci tocmai acum acei doi studenți, tocmai acum? Adică... au venit în vacanță, la părinți, doar sunt din partea locului. Foarte bine, foarte bine, dar au mai venit și altă dată în
 35 vacanță, de ce pînă acum nu i-au mai împuiat capul lui cu minunile conținutului acelor fiole, care aveau darul lui Dumnezeu de a face toți schilozii să-și arunce cîrjile ?

Dar, în sfîrșit. Ei puteau aduce mărturie că au văzut astfel de minuni în clinicele facultății lor. Și cum de a găsit pe acel doctor tînăr și neexperimentat, venit de curînd în localitate, cu studiile de-abia terminate, care s-a decis repede să-i facă injecțiile omorîtoare? Doctorul cel mai bătrîn, adus mai pe urmă, a întărit că acele injecții erau într-adevăr o minune a științei medicale; dar ele nu se potriveau la boala lui Ionică, pe care, dimpotrivă, n-au făcut decît s-o
 10 agradeze...
 — Și mai e vreo speranță, domnule doctor?...
 — Inima, inima... e inima tînără care-l mai ține, răspundea evaziv doctorul și se grăbea să plece, ca întrebările următoare să nu ceară precizuni.
 15 Inima? Hm!
 Emanoil intră în odaia bolnavului, care-l privea holbat și nesigur, grozav de înfiorător, cu obraji aceia atît de supti...
 — Tu... ești... S... san... ddd... ule?...
 20 Se împletea în vorbă și nu mai distingea nici la doi metri...
 — Nu, sunt eu, Emanoil...
 — Ttt... u ești, Em... manoil... Ce mai faci... fr... fr... fr... ațele meu bun?... Nu numai tu... mai vii pe
 25 la mine... nici unul, nici unul...
 Nici unul din prietenii cei mulți nu mai dădeau pe la dînsul...
 — Hu... ce să c... c... aute...
 Și deodată se încorda în mîinile de schelet. Gîtul
 30 îi ieși lung din cămașă pleoștită, el însuși parcă un braț descărnat purtînd o hircă decapitată.
 Emanoil se ridicase...
 — Vrei ceva, Ionică?...
 35 Dar Ionică nu răspunse, ochii lui sticleau ca gheața sub lună și se bulbucaseră îngrozitor. Se ridicase pe șezut și cămașa i se desfăcuse cu totul. Sub grătile proeminente ale coastelor se vedea[u] într-adevăr limpede bătăile nedomolite ale singurului pumn de viață care mai rămăsese într-însul.
 40 Iar buzele arse și negre șuierau ceva neînțeles...
 Cu multă greutate, Emanoil putuse distinge:

— Nici unul...

5 Mîinile de schelet pipăiră cîrjile, care stăteau credincioase, rezemate de pat. Și atunci se desfășură o adevărată minune. Bolnavul se ridică deodată și răsări între cîrji, înalt și înfiorător. Emanoil, care se apropiase să-l ajute, trebui să se oprească... Mortul, căci era doar un mort ceea ce avea în fața lui, înainta... Emanoil făcu un pas înapoi...

10 Se apropie de pian cu o energie de negîndit și se lăsă pe scaunul cu șurub. Mîinile se întinseră deasupra clapelor și parcă erau ale unei alegorii a morții:

• — Nici... unul...

15 Primele note ale cîntecului beethovenian de primăvară răsunară sigure și clare, ca un clinchet vesel de cristale. Dar restul se încalcă, se amestecă, deveni confuz... degetele se crispau teribil și neputincios ca să prindă falsele acorduri... Dîră spumoasă de venin verde se lăsă din colțul gurei... Cîntecul deveni de neînțeles, notele refuzară să răsune și, numai ici-colo, 20 apăsări greoaie și oarbe de clape produsă disonanțe și hîrșcăituri.

Pianul horcăia ca și cîntărețul...

25 — Inima, inima... Inima tinerească... Teribilă inimă... De cînd practic n-am mai văzut...

30 Au mai trecut încă trei zile și inima cea tînără și nedomolită ține încă bine, spre uimirea din ce în ce mai neliniștită a doctorului. Iar de trei zile, neștiut de nimeni, Emanoil pleacă, din îngînatul de zori, la marginea orașului, unde începe cîmpul, dincolo de rîul Pesceana.

35 Timp de trei zile însă cercetările lui au rămas fără rod, a bătut cîmpul și dintr-o parte și dintr-alta, a scotocit tufișurile rîului și scorburile sălciilor, a ciocănit la ușile gospodăriilor megieșe. Dar nimeni nu i-a putut spune nimic despre nici o pisică.

Și cu toate astea, ea trebuie să fie pe-acî, ascunsă undeva, căci, spre uimirea din fiecare seară a doctorului, inima bate înainte cu vitejie și siguranță.

A patra zi Emanoil a dat într-adevăr de pisică. Nu era mai departe de cîteva zeci de metri; își scâldea în soare, din dosul unui dîmb, petele albe și negre.

S-a repezit drept spre ea.

5 Dar pisica și-a înălțat deodată capul și a ciulit urechile. Și, înainte ca Emanoil să se apropie mai mult ca douăzeci de metri, s-a pus deodată pe fugă...

10 Emanoil a început atunci s-o strige cu toate chemările cu care se atrage o pisică și cu toate numele cu care o mîngiau și o rîzgăiau frații săi.

— Pis... pis... pis...

15 Pisica s-a oprit, fulgerîndu-1 cu ochii. De astă dată Emanoil se apropia încet de ea, cu mîna întinsă asigurător și mîngăietor. Pisica îl aștepta neliniștită. îl privea încruntat și, cînd fu aproape de ea, se puse din nou pe fugă.

Făcea volte mari și se oprea din cînd în cînd ca să privească înapoi cu ochii însălbăteciți și parcă roșii...

20 Zadarnic o striga Emanoil și-i făgăduia toate darurile și onorurile dacă se va întoarce cu el acasă. Zadarnic îi arunca bunătăți pe care le adusese cu el anume. Pisica se ferea de ele ca de pietre...

25 Și-1 privea cu dușmănie. Sau parcă nu-1 mai recunoștea. Rămînea uneori pe loc mai mult și se părea atunci că ceva se luminează pe botul și în ochii ei; dar îndată încruntarea și spaima apăreau iarăși și cu salturi mari și elastice se abătea din drum.

30 Emanoil înainta cu sufletul pe buze. în urechile lui bătea o inimă depărtată; bătaile se înceteneau uneori, obosite de-o luptă zadarnică, dar nu mult după, creșteau iarăși, proaspete de putere și dîrze de nădejde.

Iar pașii lui atunci încordau și atacau cîmpul cu fermitate:

— Pis, pis, pis...

35 Niște țărani, care-1 cunoșteau, se întîmplaseră la muncă și se grăbiră să-l ajute. Pisica se văzu înconjurată, privi îngrijorată în toate părțile; părea că-i lasă să se apropie, resemnată.

40 Dar cînd Emanoil fu la cîțiva pași de dînsa, îi aruncă în față, deodată, rîsul acela al ei, plin de răutate și de veselie animalică. Ah, l-a recunoscut, poate...

și Emanoil redublă făgăduielile și chemările mîngăitoare. Pisica redeveni încruntată și privi neliniștită cum cercul din juru-i se strîngea. Cînd fură numai la
5 cîțiva pași de dînsa, se întoarse din nou spre Emanoil, rîsul izbucni din nou, mai răutăcios ca niciodată, făcu o smucire bruscă spre dreapta, ca să înșele, și dispăru printre picioarele țaranului din stînga.'

10 Fu apoi o goană cumplită, dar pisica, după cîteva zigzaguri neregulate, cîștigînd distanță, se îndepărta în salturi și-n goană atît de mare, că pînă la goana omenească din urmă-i se căscă repede gol din ce în ce mai mare, din ce în ce mai spăimîntător.

Rupt de oboseală, Emanoil trebui să încetinească; inima lui, care-l îmboldise pînă acum, ea singură mai
15 păstra goana de la început, ea singură se zbătea în piept nedomolită încă și neconținut plină de ardoare.

Pe șosea o mașină trecu, tăind drumul țăranilor cari continuau să alerge dînd chiote sălbatice și idioate.

20 Trecea pe departe mașina, așa că Emanoil nu putu să vadă dacă șalul femeiesc care flutura într-însa era al domnișoarei Erminia sau nu... Mașina semăna cu a părinților Erminiei și numai ea; zburdalnica, avea obiceiul prin partea locului să-și lase șalul să fluture în vîntul stîrnit de mașină. Dar putea fi și o altă mașină,
25 din alte părți, cu altă domnișoară și alt șal...

Țăranii se întorceau:

— S-a dus dracului, boierule...

— Asta n-o mai poate prinde nimeni, s-a sălbătedit...

30 Emanoil stătea încă pe piatra pe care se lăsase și-n ochii lui flutura neconținut și vesel un șal fugar... Și-auzea un ris sonor și crud, de sănătate, ris de fată tină, de viața care începe...

35 în pieptu-i inima începuse să se domolească și bătaile ei mergeau din ce în ce mai spre nesimțit... El se încăpățîna încă să le mai distingă... dar fluturatul plesnitor al șalului și risul acela tîneresc, neconținut rîsul acela... acopereau totul. El își ținea însă neconținut urechea înăuntru...

40 Cînd nu mai auzi nimic, se ridică...

Dinspre oraș venea cîntec depărtat de clopot...

DEUS EX MACHINA

Sandulian se ridică.

Ochii încă mai căutau în drojdia paharului de bere, dar convingerea lui era făcută. Parcă ar fi cetit tot
5 adevărul în paharul acesta de bere, în care zdrențe de spumă se lăsau domol pe părății groși de sticlă, cu crînguri și păsări în relief.

10 Ceru plata și plecă zorit, strecurîndu-se repede printre trecătorii dinainte-i, sau izbindu-se de cei pe care-i întîlnea în cale. Gonea, mînat parcă de teama ca nu cumva vreo idee nouă să-i schimbe în vreun fel convingerea cîștigată.

15 La o strîmtoare de stradă, îngrămădirea curioșilor care luau parte, vociferînd, la o altercație vie între un birjar și un pasager, pentru motive de tarif, îl opri fără voie. Și-l apucă o ciudă grozavă pe această lume, care, în loc să-și vadă de treburi mai îmbolditoare, în loc să se ducă pe neașteptate acasă sau să-și spioneze amantele, stă gură-cască și intervine într-o ceartă atît
20 de puțin importantă. Dar cită vreme avu nevoie să-și facă loc, văzu că toate gîndurile care-l ajunseră din urmă nu numai că nu puneau nici o cumpănă ideii ce-l cîștigase în întregime, dar încă o mai și întăreau și o luminau, ca-n plină zi...

25 Micșoră atunci pasul, el însuși uluit de atîta lumină și parcă voind acum să găsească un punct de reper contrar. Dar în zadar: lumina cea mare invadase din

toate părțile, ca o revărsare de ocean, și oriunde ochii lui se roteau, părîndu-i-se că găsește un reazăm solid, uitîndu-se mai bine, nu vedea altceva decît unda instabilă.

5 Covîrșit de această mare și cumplită revelație, care pînă acuma nu ajunsese la el decît prin vagi raze rătăcite printre nori grei și opaci, intră de-a dreptul în iatacul soției sale.

10 Îl primi zîmbitoare, ca de obicei, încît toată introducerea, abila introducere pe care o ticluise pe stradă, zbură ca un stol dezordonat și confuz. Fără să spună o vorbă, începu să se plimbe de la un capăt la altul al camerei, dar oricît de grăbiți îi erau pașii, în această cursă de leu în cușcă, stolul se tot ducea înainte, dispărea la orizont.

15 Catia zîmbea neconținut, fără nici o modulație, yăzîndu-și de cusătura cu care o găsisese în mînă. încetini pasul, să examineze puțin, pe furiș, zîmbetul acela. Dar nu găsi în el nici un pic de ironie; o răsfrîngere naturală a buzelor, fără nici o cută suspectă. Ieși deci trîntind ușa, dar nu făcu decît un pas, pentru a o redeschide de îndată, ca să surprindă rîsul trădător. Dar nici acum nu găsi, pe fața cu trăsături obișnuite, decît uimire, o uimire obișnuită...

25 — Te rog să mă ierți!
— De ce să te iert?
— Mi-a scăpat ușa...

Ea dădu din umeri în chipul cel mai obișnuit, cel mai liniștit cu putință.

30 Ieși iarăși, dînd la rîndu-i din umeri. Dar acum gîndurile de pe stradă se întoarseră și-1 năpădiră buluc. Lucrul era limpede ca bună ziua. Și, totuși, liniștea asta era teribilă, liniștea, obișnuința asta, posibilitatea de a fi veșnic aceeași, pe care o mînuia cu atîta ușurință...

35 Reintră. De astă dată nici un zîmbet, nici o mișcare pe figura ei. O perfectă seninătate, ca și cînd nimic nu se întîmpla în fața ei, ca și cînd nimeni nu ar fi intrat, nimeni n-ar fi bocănit cu pași grei pe covor, ca și cînd nimeni n-ar fi trîntit ușa și n-ar fi ieșit în
40 trei rînduri... nu mai puțin...

Si nici o nedumerire, nici o întrebare, nimic, nimic...
;’Hî...”

— Catia... hî... e cusută cu ață albă...

Ea ridică spre dînsul cusătura din mîni.

— Unde vezi tu ață albă?

„Canalia!?! Hî...”

• — Nu se vede ață albă, dar este...

5 Ea dădu din umeri cu nepăsare. Ei nu! O femeie, o soție, care n-are nimic pe suflet, ar ridica acum capul și l-ar privi întrebător. I-ar spune neapărat: „Ce vrei să zici?...” Dar liniștea asta!... Abia o ușoară strîmbătură... a buzelor... Nu... nu, e suficient... E într-adevăr cusută cu ață albă această prefăcută lipsă de interes. Chiar datul asta tardiv din umeri.

15 • — Nu înțeleg. Ce vrei să zici? răsună glasul ei, în vreme ce ochii se ridicară alene spre dînsul.

A ieșit din nou afară și din nou gîndurile l-au luat la trîntă. Și-a strîns pumnii, dar n-a mai găsit nici un pretext... Ba nu, cusătura...

20 Adică... mă rog, ce cosea ea acolo? Ce anume? Și pentru care utilitate?... Vreo batistă... sau un fular, n-a băgat bine de samă... Și asta era primul lucru la care trebuia să se uite... Ce anume cosea? Pentru cine?...

25 El nu știa ce cosea ea anume și, cu toate astea, Catia îi întinse cusătura spre dînsul, desfăcută, pentru a-i arăta că n-are nici un pic de ață albă. Și cu toate acestea, el n-a putut vedea nimic, n-a putut vedea din ce constă cusătura aceea, deși i-a întins-o atît de aproape. Ba tocmai pentru că i-a întins-o atît de aproape... i-a luat ochii, l-a orbit. Ea știa bine că, aducînd-o atît de aproape de ochii lui, el nu va mai putea vedea nimic. Ea știa bine că astfel își va bate
30 joc de dînsul...

35 Ar fi vrut să se întoarcă din nou și din nou să-și plece ochii pe cusătura revelatoare. Dar acum era departe și mergea cu pași zoriți, ca să-și regăsească stolul pierdut al gîndurilor, ca să-și facă planul de atac cu mai multă dibăcie, cu mai mult sînge rece...

40 Cusătura ar fi una... Un punct bun.

„Pentru cine faci dumneata așa ceva?”

Totuși o vede senină, explicîndu-i bunăoară: „Nu vezi, e un *abat-jour* nou pentru lampa din sufragerie...”

5 Și-1 năpădește tristeța că a dat din nou greș; ar trebui să aibă numaidecît alte șapte sau șaptezeci de întrebări care să se urmeze repede, ca focurile de petardă. Dar deocamdată n-are decît întrebarea privitoare la cusătură...

E trist, e grozav de trist. Oricît își bate capul, nu mai găsește alta.

10 E cumplit de trist. Cel puțin să se aleagă într-un fel. Starea asta de nesiguranță și neliniște îl minează, îl deprimă, îl dărîmă.

S-a reîntors la cafeneaua de unde plecase și a cerut un țap, pe care-l soarbe cu înghițituri largi, lacome.

15 Nu vede nimic în jurul lui și cheinărul care i-a adus un jurnal, petrecut pe după un fel de caduceu de lemn, îl plictisește. Chelnărul înțelege, lasă jurnalul și pleacă. Iar Sandulian se zvîrcole pe scaun ca un șarpe care a răscolit spuză unui foc acoperit din ajun. El nu vede decît spuma berei, care se lasă domol spre

20 fundul paharului baspreliefat cu atîtea încărcături agasante. Spuma care se lasă domol îi face bine: i se pare că, la fel cu sticla paharului, se desface și mintea lui.

25 Cînd s-a mai potolit, ia jurnalul și-1 desface. Dar înainte de a arunca ochii pe dînsul, ideea mintuitoare i-a venit.

Lovitura trebuie dată la *el*; către *el* trebuie să se îndrepte de-acuma, către omul acela enorm și spătos, cu doi ochi mici, sticlind de răutate, sub streșinile largi ale sprîncenelor. Ei da, avea tot dreptul! Era soț. Și acela trebuia să-i răspundă, să-i dea socotelă. Va brava deci fulgerele de minie ale ochilor mici, va brava glasul categoric și tăios, va ridica și el tonul.

35 Mă rog, era soț și avea tot dreptul.

Da, așa va face.

Cu toate astea îi trebuia un sprijin... *moral*. Bandidul acela e un om foarte violent. Cum dracului l-ales nevastă-sa, dintre atîți amici ai casei, tocmai pe el?

40 Dacă ar fi fost altul, mai potrivit, mai ca toți oamenii,

ehe! l-ar apuca bine de gulerul hainei și l-ar scutura nițel...

încă zdravăn de tot...

5 Dar la tilharul ăsta e cu neputință să te gîndești că l-ai putea apuca de reverul hainei. E un uriaș în toată puterea cuvîntului. Așa i-a plăcut dumneaei; un uriaș și un violent...

10 Cu toate astea sînt mijloace în fața cărora și cei mai uriași trebuie să cedeze. Și s-au văzut cazuri cînd oameni de-o putere excepțională au fost înfrinți de vreun slăbănog, de cîte-un pirpiriu... S-au văzut destule cazuri... cînd slăbănogul, cînd pirpiriul a fost animat de o minie cumplită, o furie oarbă și care nu mai cunoștea margini și obstacole. O furie cumplită

15 înzecește puterile... Iar starea de soț înșelat e generatoare de-o astfel de minie...

Așa gîndea Sandulian, fără însă a izbuti să-și formeze convingerea deplină. Drept care fu nevoit să mai ceară un țap și încă unul...

20 în cele din urmă lumina se făcu... O minie năprasnică nu se poate dezlănțui dacă nu e sprijinită solid de-un suport, de ceva ascuns și sigur, de-o rezervă care să poată interveni la momentul oportun, în caz cînd teoria înzecirii puterilor s-ar arăta netemeinică tocmai

25 într-un caz ca atare.

Un... o mică armă, un revolver din cele noi, mici cît să nu se vadă din pumn, poate constitui o astfel de rezervă, din cele mai serioase. E suficient să-1 simți în podul palmei, ca teoria miniei ofensatului,

30 care nu mai cunoaște margini, să fie promovată mai cu brio decît și-ar fi putut închipui cel care a lansat-o.

Deci, înainte de a ajunge la țintă, un prim popas la primul armurier întîlnit în cale! Iar pînă atunci, încă un țap, pentru definitivarea hotărîrii.

35 – Băiete, un țap!

Și domnul Sandulian zgudui caduceul, pentru ca să se desfacă jurnalul întins pe el. Era *primul* țap pe care avea să-1 bea în tihnă, primul țap *propriu-zis* din ziua aceea, așa că se impuneau neapărat onorurile jurnalului; ca tot omul care, după această tihnă

40

trecătoare, are de plecat la treburi mai importante și... sigure.

5 Parcurse titlurile dintr-o aruncătură de ochi, pentru a-și alege subiectul cel mai atrăgător. Dar nu găsi nimic deosebit. Politică și iar politică. Un lucru cu totul fără nici o legătură cu ceea ce-l preocupa pe el.

10 îl preocupa revolverul. Căută deci o reclamă de armurier. Însă ochii se împiedecară de ceva și mai aproape de sufletul lui în clipele acelea decât chiar o adresă de armurier. Se opri la rubrica: „Palatul de Justiție”.

Ceti: „Un nou gen de escrocherie”... Aș... ce-l priveau pe el genurile noi de escrocherie?... înainte! Unde va fi și revolverul...

15 Dar coborînd ochii ca să treacă de porțiunea de coloană care nu-l interesa, i se înfipse deodată în vederi un cuvînt familiar, un nume, un nume la care nu s-ar fi așteptat, un nume care însemna o considerabilă revelație: Stăsescu.

20 Stăsescu! Dar Stăsescu era el, tipul... amicul... adică inimicul, rivalul... rivalul pentru care vrea tocmai să cumpere revolverul, pentru ca să-și poată permite să-i vorbească.

25 Stăsescu, la rubrica „Palatului Justiției”, sub titlul: „Un nou gen de escrocherie”.

Mă rog, judecător de instrucție nu-l știa să fie, nici procuror, nici comisar. Atunci nu putea fi decât...

30 Se arunca asupra jurnalului, cu ochii dilatați de o fericire fără de samăn, cu niște ochi atît de plini de lumină, că nici nu putu la început să cetească un cuvînt...

35 Escroc... Nu putea fi decât escrocul. Și era tocmai. Stăsescu, acest om bogat, însă fără meserie și avere concretă, fusese prins cu un nou gen de escrocherie. Sandulian ceti, mai degrabă mîncă rîndurile.

40 Însă după prima lectură nu se simți săturat. Era ceva cam vag și nu părea să fie tocmai așa grav. Trebui să cetească a doua și a treia oară pentru ca să înțeleagă mecanismul afacerii juridice. Cu toate sforțările rațiunii și închipuirii lui, însă, chestia nu parvenea să i se pară tocmai așa gravă. O complicată

afacere comercială și... cam așa ceva... Dar nu izbutea să vadă fapta cea rea, partea de vină a arestatului.

„O să-i dea drumul”, gîndi el dezamăgit.

5 Luă și alte jurnale, dar dispoziția nu-i mai crescuse. Se sculă nemulțumit, ba chiar întristat. Dar se resemna: în orice caz, are cu ce face o bună impresie doamnei Sandulian.

10 La chioșcul din apropiere luă un teanc întreg de ziare. Și porni eroic, pipăind pachetul pe deasupra umflăturii buzunarului. Era într-adevăr gros; și parcă tot pe atît îngroșa și vina lui Stăsescu.

La un colț, literele de aur ale unei firme înguste îi săriră în ochi de sub un puternic felinar electric.

15 I. GROZIANU

Avocat

Consultațiuni 7—9

20 Era chiar 7 și jumătate. Iar lumina care se răsfrîngea din firma de sticlă neagră, parcă înzestrată cu puteri magnetice, îi încetini pasul, apoi îl opri în loc. „De ce nu? își spuse Sandulian. De ce nu?” Poate lucrurile să fie și mai grave decât ar părea în realitate. Pe urmă... tot trebuia să cumpere un revolver, în orice caz, o consultație tot va fi mai ieftină decât un revolver. În schimb, lucrurile ar putea să iasă cu mult mai grave.

25 Și într-adevăr, după o jumătate de ceas, Sandulian ieșise luminat...

întîi avocatul spusese:

30 —Cam gravă chestia... Foarte gravă... Trebuie să luptăm din răspuseri... ca să-l scoatem...

— Să lupt? Să scot? Pe tîlharul ăsta? Tocmai eu vreau să știu, din contră, cît ar putea fi... înțelegeți... pe cît timp, ca să zic așa, aș putea să mă socotesc scăpat de el...

35 — A, sînteți partea civilă... Nu mi-ați spus așa ceva. Va să zică, de la dumneavoastră a împrumutat tablourile...

— Da de unde... Dar e un tilhar... un tilhar de rînd... aş vrea să-1 văd înfundat chiar pe cinci ani... chiar şi mai mult...

5 — Mă rog... însă noi trebuie să ştim interesul... vreau întii să văd interesul care vă face să interveniţi în proces...

Sandulian privi bănuitor la avocat. Oare ar putea să ştie asta ceva?...

10 • — Dar de ce e necesar să cunoaşteţi dumneavoastră interesul meu, domnule?...

— O, domnule, interesul... interesul juridic... *Pas d'interet, pasd'action...* e un precept care ne împiedecă.

— Ah, da... dar poate e ceva indiscret la mijloc...

15 • — A-ha... a... a... înţeleg...

Sandulian îl privi crunt; avocatul surise fugitiv şi redeveni grav.

— în cazul asta, spuse el, nu-mi rămîne nimic decît de a-mi oferi serviciile părţii civile în mod gratuit... cu condiţia ca să mă despăgubiţi dumneavoastră...

20 Mie, în orice caz, înţelegeţi, îmi trebuie o procură de la reclamantul în drept...

— Dar cel puţin e rost de-o pedeapsă ca lumea? Avocatul deschise codul şi îi arătă o combinaţie întreagă de articole.

25 — Înţelegeţi, totul depinde de modul cum punem chestiunea ... Cum vedeţi, poate să meargă şi pînă la cinci ani...

30 Socoteala onorarului, pe care i-o făcu apoi, nu i se păru lui Sandulian chiar prea exagerată; nu depăşea nici jumătate din preţul revolverului. Avocatul asta era cam ieftin. îl angaja deci, dar cînd plăti acontul, gîndi că n-ar strica mult să mai tocmească şi unul mai scump, mai cu greutate...

35 Sandulian intră în camera soţiei sale, pe buze cu un cîntec la modă. Mai îl fluiera, mai îl sisîia, mai tăcea ca să-1 reia iarăşi, dar nevastă-sa nu-şi ridica ochii de pe gherghef. Atunci scoase teancul de gazete şi-1 trînti cu plesnet mare pe măsuta de lîngă canapea. Doamna Sandulian nici nu tresări măcar.

40 Se aruncă pe canapea, aşa cum se găsea, cu paltonul pe dînsul. Şi începu să desfacă jurnalele zgo-

motos, schimbîndu-şi neconţinut poziţia picioarelor aruncate unul peste altul şi făcînd somiera sofalei să ofteze în acorduri dureroase.

5 Mai la urmă, văzînd că nu izbuteşte s-o scoată din mutismu-i încăpăţînat, gîndi că trebuie să se prefacă încordat asupra lecturii şi, la un moment dat, să sară, surprins de mirare, că a descoperit o veste atît de gravă şi dezonorantă privind pe amicul lor Stăsescu.

10 îi examina pe furiş figura, pe cînd parcurgea într-o doară titlurile şi coloanele indiferente. Ca şi cînd ar fi vrut să şi-o întipărească bine în minte, pentru a se bucura şi mai mult în urmă de diferenţa dintre expresia senină pe care o păstra încă şi expresia de surpriză, de groază ori poate de necaz, care o să-i strîmbe nobilele sale trăsături, iaca, peste puţină vreme.

15 Şi fără a mai aştepta mult, Sandulian scoase deodată un „A!” scurt şi sughiţat, apoi sări din pat, simuînd o stupoare exagerată, de actor începător.

20 — Dar ce va să zică asta? răcni el, bălăbănindu-se pe picioare. Ia uite, domnule... nemaipomenit...

25 Şi-şi acoperea faţa cu jurnalul, o descoperirea apoi îndată, ca să-şi privească soţia, şi pe urmă se repezea din nou cu ochii la jurnal, pentru a reciti, cu stupida şi ieftina lui consternare aşternută nepotrivit pe fondul vioi al figurii.

— Ei, ce este, ce este? strigă plictisită doamna Sandulian. Ce s-a întîmplat? Spuile odată... Ce te-a surprins atîta?!...

30 — Stăsescu... Şi se opri ca să judece efectul acestui cuvînt, rostît după o scenă atît de patetic jucată.

Dar doamna Sandulian plecă ochii, dînd din umeri, plictisită.

— Ei!! Ce e cu el?...

35 Lui Sandulian i se păru că zîmbeşte...

„Să vedem dacă ai să mai zîmbeşti şi acum”, îşi făcu el vînt... şi continuă, fixînd-o:

40 — Stăsescu... a fost... arestat... A fost prins cu escrocheria... Un nou gen de escrocherie. Grav de tot... Pedeapsă pînă la cinci ani...

Și-i întinse jurnalul, pentru ca să-i fie mai la îndemână urmărirea metamorfozelor ei fizionomice.

Ea cetea însă calm și fără nici o surpriză. Lui Sandulian nici nu-i venea să creadă.

5 – Adică... oare... să nu fie adevărat și toată alarma lui să nu fie decît un caraghioslic, din care...

Bine, dar atîtea evidențe, atîtea siguranțe, care ieșiseră rînd pe rînd din spuma de bere ca obiectele neașteptate din cutia unui scamator!

10 – Toate ziarele scriu, adăugă el, desfăcîndu-le rînd pe rînd și îngroșînd vocea agresiv, ca să întindă coarda pînă la capăt... Toată presa...

Dar ea nu mai vru să cetească și dădu din umeri indiferentă. Însă nici el nu se lăsă bătut.

15 – Maximum de pedeapsă, cinci ani, minimum trei. E grav de tot...

Și după o pauză, în care păru că-și consultă, concentrat, cunoștințele juridice, declară:

20 – Prin urmare, trebuie să ne luăm ziua bună pentru un timp mai îndelungat de la domnul Stăsescu. Adică pentru totdeauna... Căci chiar după trei ani de zile, sau patru, sau cinci... cît vor fi... nu știu cine are să-i mai întindă mîna... Și-n casa mea nu-mi trebuie escroci! zbiră el drept încheiere.

25 Dar doamna tăcea înainte, exasperantă. Ceea ce-l făcu pe Sandulian s-o ia puțin mai de-a dreptul.

– S-ar părea că nu vă interesează deloc această chestiune, făcu el mînos. S-ar părea... că nici usturoi n-ați mîncat... nici gura, pardon, nu vă miroase ...

30 Ea făcu o mișcare de dispreț cu buzele și izbucni în lumina de triumf a ochilor lui:

– Ah, ești cumplit de agasant... și mai ales ești groaznic cînd începi cu astfel de expresii, de care abia credeam că te debărasem... Mă rog, ce dorești de la mine?

35 – Nu înțelegi? Stăsescu a fost arestat...

– Ei, și dacă a fost arestat?!...

40 A... Sandulian o măsură de sus pînă jos... Dar *evidențele* lui dinainte rămîneau, rămîneau... Ha... cocoana... credea că îl poartă pe el... așa... Aha... Nu merge... Numai că trebuie înzecită băgarea de

samă... Nu vezi cît e de periculoasă această femeie?...

5 – Va să zică, ți-e indiferent, nu? Hm, curios... Eu credeam că te privește și el puțin, săracul... E doar prietenul nostru cel mai bun... prietenul casei, de!... pe care d-ta mi l-ai recomandat... nu eu dumi-tale... Bietul Stăsescu! Sărmanul! El care cel puțin de două ori pe săptămînă lua masa la noi... Cum adică... dumneavoastră femeilor, așa vă sînt de indifere-nunță el, fericit de verva lui și de modul cum a dus-o. Stăsescule, Stăsescule, mai crede în prieteni, Stăsescule!...

15 – Vorbești prostii, îl întrerupse d-na Sandulian. Sigur că nu mi-e așa de indiferent... Dar mai întîi de toate nici n-a fost judecat, nici n-a fost condamnat... Și eu cunosc mai bine pe Stăsescu decît dumneata... și pot să știu destul de bine că sufletul lui nu e ca-pabil de astfel de lucruri urîte... O, nu... Dealtfel ar fi fost inutil să facă așa ceva... el e destul de bogat...

20 Sandulian rămase cu ochii blejdiți la ea, cu gura întredeschisă, prin care vîrfurile limbii sta gata să se strecoare, ca la spînzurați.

25 Așadar, era întocmai. Așadar, era totul adevărat. Siguranțele lui erau cu adevărat... siguranțe... Și cine știe de cînd nemernicii ăștia o duc astfel... Poate chiar dinainte ca ea să-i fi fost soție...

30 Ea-și aplecase ochii deasupra gherghefului, iar el începu să se plimbe impacientat și nervos. Totuși se liniștea... Noroc că lucrurile sfîrșeau astfel înainte de a se băga de samă... cel puțin față de lumea cealaltă, de ochii lumii... pentru că, mă rog... o probă evi-dentă nu era... Totul nu dăinuia decît în stare de su-poziție... Căci, la drept vorbind, nici chiar siguran-țele lui nu erau tocmai-tocmai niște siguranțe în ade-văratul înțeles al cuvîntului... De văzut, n-a văzut nimic, și de auzit, n-a auzit nimic... precis... Toate nu sînt decît deducții... simple deducții. Ici, colo, cite-o vorbă care putea să aibă și un alt sens, cite-un gest 40 care putea să aibă și altă interpretare... cu siguranță

că gluma de-abia acum începea să se îngroașe... Cu siguranță că *prietenia* de-abia de-acuma amenința să se transforme în amor sadea... Da, da... *pînă la proba contrarie*, nimeni nu poate să presupună în sarcina altuia ceva de care nu e sigur... așa doar i-a spus și avocatul, cînd i-a explicat că pînă la judecarea procesului definitiv, arestarea lui Stăsescu n-are nici o importanță propriu-zisă, drept care onorarul nu i-l ia decît în vederea procesului definitiv...

10 Nici el deci nu poate deocamdată să arunce piatra acuzării definitive în soția lui. Cel mult, să se bucure că destinul s-a amestecat singur ca să împiedece o nelegiuire și o nemernicie care se punea la cale...

15 Ceea ce dovedește că lucrurile ajunseseră la un punct destul de serios e însă că doamna pare să-și dea perfect sama că timpul încă n-a sosit să se teamă de soarta lui Stăsescu. Ea pare să știe foarte bine deosebirea între o arestare preventivă și între o condamnare... de parcă ea însăși ar fi consultat un avocat... dacă n-o fi prevenit-o chiar banditul... mai demult...

20 ...O-ho... aicea se arată un complot întreg...
 – Va să zică, nu-l crezi capabil de așa ceva?
 – O, desigur... în această privință sînt de perfect
 25 acord cu tine...
 – Da... a? Sînteți?! Apoi, draga mea, dacă vrei să știi, eu cred că e vinovat... vinovat din cap pînă în picioare... Ce tot îmi spui mie de avere și de lucruri d-astea!... Iubitul dumitale amic Stăsescu trăia
 30 din expediente... Asta e... S-o știi dumneata... Adică poate o și știai... apăsă el, provocator, pe ultimele vorbe.

Dar ea surise cu blîndeță...
 – Vei vedea că am avut dreptate... cînd se va
 35 judeca procesul... îți spun, nu pot să cred așa ceva... nu e capabil de așa ceva...
 – Ești așa de sigură?...
 – Instinctul meu nu mă înșală niciodată...
 „Astea-s mărturisiri, cum s-ar zice, pe față... îl
 40 iubește, asta e... și spune, arată...”, bolborosi Sandulian în fundul gîtlejului său, fără a socoti însă momen-

tul potrivit să dea drum larg tumultului indignării... „Poftim că mărturisește!... Dar e un destin pe lumea asta... _e un Dumnezeu...”

– într-adevăr, bietul Stăsescu! oftă el acum adînc,
 5 întorcînd-o cu înțelepciune, pentru a provoca noi des-tăinuri. Mi-ar părea foarte rău... dacă... Și înțelegi... Noi înșine ne-am găsi într-o postură foarte puțin convenabilă... Dar în sfîrșit... să nu fim egoiști... Noi ca noi... Dar el, bietul băiat!... Dorința mea fermă
 10 este ca să scape basma curată... Să-și dovedească nevinovăția... Altfel, să știi, îl așteaptă pedeapsă grea de tot... De la trei la cinci ani, nu mai puțin...
 – Ce trei, ce cinci ani!... Ce tot vorbești aci?! Sînt oameni care omoară și tot pot scăpa cu cîteva luni...
 15 ba chiar îi achită... Dar el, care n-a omorît pe nimeni?...
 – Cum n-a omorît?... I-a escrocat... I-a jefuit de avutul lor... I-a adus în stare de mizerie... Asta nu e tot o crimă?...
 20 – Nu e... și chiar dacă o fi... o să se vadă că cel mult a greșit... și-l va achita...
 „Ia uite, cum îl iubește, canalia!”, bolborosi din nou Sandulian, în fundul gîtlejului. Și izbucni cu toată
 25 tăria:
 – Nu-l va achita... Numai la jurați se achită... Acolo se judecă omorurile... Dar asta e altfel de faptă... care se judecă numai la tribunal... Și tribunalul con-damnă... Asta e faptă de cinci ani, înțelege odată... românește...

30 – Habar n-ai!
 – Habar n-ai d-ta... Fapta lui e prevăzută cu cinci ani în lege...
 – Păi sigur, cunoști foarte bine d-ta legile...
 – Dacă nu m-oi pricepe eu, se pricepe avocatul care
 35 mi-a spus...
 – A... a? Va să zică... Ai întrebat un avocat... Știai dinainte... Mi se păruse că aici, acasă, ai desco-perit, în jurnal... Hm... Și începu să rîdă cu poftă... Mă rog, pentru ce ai ținut să-mi joci teatrul ăsta? în-
 40 trebă ea foarte înveselită.

— Ce teatru, ce teatru ? Eu nu joc teatru, doamnă... Credeți că eu n-am mai stat de vorbă cu avocați în viața mea?... Eu n-am fost la Palatul de Justiție ca auditor?... Iată un loc unde-ți recomand să te duci și d-ta... Acolo poți vedea multe lucruri... neplăcute, de care ai ști apoi să te ferești din vreme...

— Bine, bine, lasă asta... Să ne întoarcem la cele ce vorbeam. Ce-au a face vizitele d-tale la Palatul Justiției cu pedeapsa lui Stăsescu?

— Pentru că am văzut acolo cum sînt pedepsiți cei care fac ce-a făcut Stăsescu.

— Dar n-a mai făcut nimeni ce-a făcut Stăsescu... Parcă îmi ceteei adineaori că el a inventat un gen nou de escrocherie...

Sandulian nu mai găsi imediat riposta de data asta. Ba chiar se înecă și începu să tușească. Pe urmă își prelungi tușea, ca să găsească o ieșire onorabilă. Cînd socoti că trebuie să se potolească, rosti:

— Inventator... Acum mi-l scoți și inventator... A... să-mi vezi mătăluță ce patentă mi-l mai așteaptă pe acest mare inventator... pe acest bandit... pe acest pungaș ordinar... A... trebuie să fac inventarul tuturor lucrurilor, ca să văd dacă nu mi-a dispărut ceva pe urma vizitelor acestui onorabil inventator...

Ea surise cu nemărginit de disprețuitoare milă drept răspuns. Iar el, cetind acest zîmbet, își dădu sama cît de nemărginit îl iubea. Cît de singur și de neștiutor a fost între acești doi complici, care cu siguranță că tot timpul n-au avut față de el decît aceeași nemărginit de disprețuitoare milă.

Ca pentru un neștiutor ce era.

îndată ce ar fi știut, îndată ce s-ar fi pornit să se opună, mila ar fi dispărut și ar fi rămas doar disprețul. Și ura oarbă. La început, latentă și neagră, ca de fiare ce se măsoară înainte de a se arunca una asupra alteia.

Dar descoperise lucrurile acestea acum, cînd ele încetaseră de a mai exista. Doamne, ce s-ar fi întîmplat dacă le-ar fi descoperit mai demult?

Ar fi avut el curajul să se ridice, să strige, să-și ceară repararea sufletului său jignit și călcat în picioare ? Ar fi avut curajul ăsta?...

A, da... Adineaori, la berărie, gîndea să treacă pe la un armurier, ca să se înarmeze.

Surise trist acestei amintiri.

Ei? Și cum... și cînd ar fi putut să lovească?!

5 Unde... cînd ar fi găsit pieptul dezgolit, pe care să-l ciuruiască?... Doar în fața lui, cei doi ar fi păstrat aceeași atitudine calmă, ermetică, prietenească chiar... Unde, unde să lovească?... Cum să lovească în fața prietenească și surîzătoare care s-ar fi apărut desigur cu toată violența și puterea ce-i da aparența nevino-
10 vătăției!? Cum, cum să smulgă vâlul acestei apa-
rențe?...

O, cu adevărat că este un Dumnezeu deasupra, care
15 intervine, *Dens ex machina*, să te scoată la timp din mijlocul acestui labirint de încîlcite și atît de chinu-
toare întrebări...

Este un Dumnezeu...

Sandulian recunoaște, cu toată bunăvoința și în-
datorirea de care e capabil, în momentele acestea, pe
20 Dumnezeu și-i acordă solemn promisiunea supunerii
oarbe și eterne.

E vesel, e fericit, e liber...

Se poate mișca, se mișcă, poate vorbe, gesticula,
25 striga... de-a dreptul, fără nici un ocol, fără nici o
stînjenire. Fără a se gîndi ce fel de interpretări va putea
întîmpina cuvîntul său, ce fel de rezonanțe va isca
în bolțile sufletești în care va pătrunde, ce fel de
avertismente surde vor reflecta aceste bolți, înapoi,
spre dînsul...

30 Liber... Gol... Nou... Ca un nou-născut...

— Cinci ani, doamnă... cinci... Ei da, am fost
la avocat și l-am întrebat... Cinci ani. Cazul e foarte
grav...

— Și te poate bucura asta ?

35 — Ei da, doamnă... mult, foarte mult... infinit de
mult... Atît de mult că îmi voi permite să-ți cînt
ceva frumos, un cîntec de dragoste... de parcă acuma
ne-am fi cunoscut înția dată... Primul meu cîntec de
dragoste...

Și Sandulian începu să tușească și să-și dreagă vocea lui obosită, apoi dădu drum primelor note:

Tu, viața mea,

Tu, dulcea mea viață...

Acum începi cu adevărat pentru mine...

Muzica era arbitrară, ca și această poezie, cu totul și cu totul originală.

Dar atunci servitoarea veni să anunțe:

– Domnul Stăsescu!

Exclamația de surpriză care scăpă lui Sandulian fu ca zgomotul unei coarde ce se sparge în mijlocul, în momentul cel mai patetic al cântecului.

—Cine? Ce face? Ce caută? Ce vrea? Ce dorește? Ce caută aici ?!

Servitoarea dădu din umeri, fără înțelegere. Dar Sandulian se întoarse către nevastă-sa, formidabil și necruțător:

A evadat deci? Și caută azil la mine! A-ha... Eu nu pot să dau azil la toți escrocii. Casa mea n-are azil de... de...

Ușa care se deschise din afară înăuntru întrerupse brusc avalanșa de vociferări.

în cadrul ei era d. Stăsescu, în persoană:

– Desigur vă mirați de apariția mea atât de neașteptată, astăzi, când vă spuseseam că vi-ven tocmai miercuri... Dar m-am gândit să vă avertizez – continuă să mugească vocea de taur, înecînd îngîimeala de întrerupere a lui Sandulian – m-am grăbit să vă avertizez că dacă veți ceti cumva în jurnale de o afacere în care e vorba de un Stăsescu...

Aci o pauză mică, în care ochii lui Sandulian sfîrșesc prin a deveni incandescenti de furia și nerăbdarea riposte- ce pregătește...

...apoi să nu credeți că e vorba de mine... E un nemernic de văr al meu, pe care-l cheamă tot Ion, ca și pe mine... și care nu acum îmi face numele de rîs pentru întîia oară...

ORA BUNULUI RĂMAS

înainte de a se hotărî să intre, Bastache mai făcu două, trei ocoluri. Cum să înceapă? Hm! Va fi extrem de greu...

5 Și cu toate astea, trebuia... Acum. Astăzi. în ora care avea să urmeze! Trebuia să fie călău și să execute fără milă.

10 – Anito, scumpa mea dragă, trebuie să strîngem din ochi, să scrișnim din dinți, să urlăm, dacă vrei, de durere, dar trebuie să trecem și peste asta...

A sosit ora bunului rămas!

Chestie de cîteva zile și pe urmă ne vom obișnui... Doară, pe cît am înțeles, tu ai mai trecut de mai multe ori prin astfel de ore!...

15 ...Ce e-n ziua de azi o despărțire... Se despart ei soți, după o conviețuire de ani întregi!... Dar noi, drăguța mea dragă!... Tu ești frumoasă, eu sînt... cum dracu mai sînt și eu?... tînăr, da, tînăr... Repede ne găsim...

20 Bastache se opri. Nu mergea. Prea era la repezeală... Prea ușor... Prea cam... în glumă .. Nu mergea. Cu Anita nu mergea. Anita era un temperament tragic. Cu temperamentele tragice trebuie să o iei tragic...

25 Și ajuns în fața casei unde se întîlnea cu Anita, Bastache nu se simți în stare să se oprească ferm și dîrz, precum își propusese. O luă tot înainte și mai trase cîteva ocoluri, pentru a găsi tragicul de care avea nevoie. își debită micul lui discurs pe mai multe tonuri, dar fu imposibil să găsească nota pe care o

căuta. Iar timpul trecea și Anita putea să plece, închipuindu-și că l-au reținut cine știe ce motive fără însemnătate. Numai motivul cel groaznic, cel teribil, nu l-ar putea bănuî mititica... Numai motivul cel cumpănit... Și ar pleca plină de voioșie și iertătoare ca întotdeauna. Ah, nu e nimic! va ciripi gurița ei mică și țuguiață ca o căpșună. Nu e nimic. Doar ne întâlnim în fiecare zi, de la 4 la 6, în odaia pe care mi-a cedat-o, pentru acest scump răstimp, buna și scumpa mea prietenă Păpușica...

Ah, Păpușica! era cât pe-acî să urle, cât îl lua gura, Bastache, în mijlocul străzii pe care o traversa. Să nu între acum; dar să aștepte pe Păpușica. S-o roage să transmită ea Anitei...

Și dus de gîndul cel nou și surîzător, Bastache făcea pași largi și voinicești în valurile de trecători. Claxoanele i se păreau acum cîntec de biruință și huruitul motoarelor, darabana acompaniamentului.

— Nu! își zise el dezamăgit, cînd pasul o luă ușor pe o străduță mai dosnică și mai liniștită. Nu. Asta însemnează că... asta însemnează că Păpușica va ști, prin urmare... că el a rupt-o întîi... ceea ce Anita nu va ierta în ruptura capului... Asta mai însemnează că Anita abia mine va afla vestea cea cumpănită... și el nu poate, nu va putea dormi la noapte, la gîndul că ea se va culca surîzătoare și fericită, că-I va visa și că-i va face ușor cu degetul în somn: „Mic despot al sufletului meu, unde mi-ai fost ieri?... Mi se pare că ai început să umbli pe de lături... Mic despot al sufletului meu, mi se pare că o să mă scutur din robie și să-ți uzurp tronul... Mi se pare că eu am să iau de acum înainte frînele domniei în mîină... și eu am să-ți poruncesc de acum înainte, nu dumneata mie...

Oh, îngerașul de el... Auzi ce cuvinte dulci!... Mic despot... frînele domniei... Dare o împărăție Anita asta, o nebunie!... Și nu poruncește ea, la drept vorbind?... Dar cum poți să te desparți de comoara asta? Cum, Dumnezeu! Cum poți să-i spui așa, tamenisam, c-o lași...

Cu toate astea, Anita, iartă-mă... Iată, de data asta voi fi cu adevărat un despot... Un despot nemer-

nic, stupid, criminal... Un tiran... Să nu mă ierți niciodată, Anita... Să mă urăști toată viața mea... Dar nu mai pot, sufletelule, să te țin sub această minciună... De trei săptămîni eu știu că te las, și de trei săptămîni nu îndrăznesc să-ți spun... Mă port cu tine ca asasinul care înfige pumnalul în copilul roz... în copilul cu brațele întinse... să-l cuprindă... și-i surîde... Anita, nu mai pot să îndur această povară, această mască de aramă; mai bine ura ta decît zîmbetul ăsta de miel neștiutor pe care-l duci la tăiere...

10 Dar ea... cealaltă... așteaptă, Anita. Tu n-o știi, Anita, nici eu n-o știu... pentru că acesta zgrițoroaică de cocoana Profira nici numele n-a vrut să mi-l spună măcar... această pețitoareasă, care nu scapă
15 o vorbă mai mult decît trebuie pînă ce tirgul nu e asigurat, și ce trebuie să fie al ei — pus deoparte... Dar negustoreasă cinstită... Cum ți le alege ea, cum ți le nimerește ea... zestre, frumoasă, candidă... Căci tu, dragă Anita, n-ai avut decît una din aceste calități...
20 dar vezi, omul cînd se-nsoară, Anita, cum să spun?... nu-i ajunge. Tu, de! știi bine cum ne-am cunoscut, știi bine cînd ne-am întîlnit prima oară în odaia Păpușicăi, știi bine că... în sfîrșit, nici nu ți-a venit să joci măcar pe nevinovată... Sinceritate, e drept, dar, draga mea... înțelegi... eu nu pot... eu trebuie... e vremea... să mă retrag, să încep ceva, să... tinerețea are și ea un liman; frîul are și el o margine... vorba bieteii mame, iar mama știe cine e coana Profira... Coana Profira nu se încurcă niciodată. îi spui: O vreau
30 brună, subțire, cu ochii verzi... sau cine știe cum... coana Profira așa ți-o aduce... Ba, pe deasupra, și cu zestre și cu... și... și... cu...

Anita, a sosit ora bunului rămas!

35 Și revenind în fața casei unde se întîlnea cu Anita, Bastache păși ferm și dîrz, precum își propusese.

Cu toată gravitatea lui de comandă, Bastache era pierdut. Sîngele îi fugise din vine și din obraji; monologul îndelung, pe care-l aiurase pe străzi, ca să prindă

curaj, părea că-i supsesse orice energie din slabul lui trup. I se păru însă curios că Anita nu se uită uimită la el, cum se uitaseră vreo cîțiva dintre trecătorii întilniți în cale, cînd scăpa cîte un cuvînt rostit mai tare sau cînd întorsăturile dispozițiilor lui sufletești în această convorbire imaginară, pe care tocmai o terminase, îi schimbau brusc alura și demersul.

Dar acum începea convorbirea reală.

Și convorbirea o începea Anita. Dumnezeuule, dar de ce aerul ăsta plictisit la dînsa și graiul ăsta aspru? Să bănuiască oare cumva? Să-i fi suflat cineva la ureche?... Dar asta e cu desăvîrșire exclus.

— Te asigur că nu te-aș fi așteptat atîta dacă n-aș fi avut să-ți comunic lucruri extrem de importante... la loc...

Pe Bastache astfel de atitudini îl scoteau din sărite. Cum adică? Ce va să zică morga asta și imperativul ăsta? Ah, da! Ba foarte bine!... Asta îi ușura lui mult situația... A-ha... asta îi da curaj să taie fără milă, în carne vie...

— Mda... făcu la rîndu-i destul de grav și sec. Mda... Și eu aveam să-ți comunic lucruri extrem de importante...

Ea îl privi cu nemărginită milă disprețuitoare.

— Ah, știu, știu, vrei să mă ametești iarăși cu scenele d-tale, cu care m-ai înăcrit pînă acuma... Te rog, scutește-mă... Mi s-a urcat pînă aici...

Și cu degetul întins orizontal își tăie beregata...

— Daaa?... Ah... Daaa?... V-ați săturat? sări la rîndu-i Bastache, înțepat pînă la os de vîrfurile grozav de ascuțite ale disprețului ei. Daaa? Vi s-a aplecat?... Vă recomand picăturile lui Davila, scrișni, scos din sărite, și se ridică de pe scaun, ca să-și destindă minia în pași largi și apăsați.

Ea-l privi cu ură, apoi, tot privindu-l, ochii i se îndulcîră și-o podidi deodată un ris vesel și prietenos...

— Haide, sfîrșește odată cu mutra asta de măcelar infuriat! îi strigă ea. Mai bine vino lîngă mine și sărută-mă. Am să-ți dau o veste mare...

Bastache se opri clătîindu-se. Nu. Dispoziția asta nouă a ei nu-i plăcea deloc! Era mai bine cum fusese la început! Ah, nu... cu săruturi... nu...

5 — Să mă săruți? A, nu, scumpă... pardon, stimată domnișoară... săruturi, nu... Mersi!... Nu mai am nevoie... Mersi!... Mi-a venit și mie rîndul să mi se aplece...

io își închipui ruptura venind de la dînsa... el făcînd pe jicnitul... retrăgîndu-se rănit sufletește și umilit... Și pe urmă, răzbunarea...

Oh! Era de o mie de ori mai bine așa... Trebuie făcut totul ca s-o scoată din nou din pepeni...

15 Dar ea s-a apropiat tiptil de dînsul, cum era întors cu spatele, și l-a cuprins ușor cu brațele pe după gît. L-a sărutat lung pe ceafă... însă el a respins-o cu bărbăție.

20 —Ți s-a aplecat, nu? a răcnit el, vîrsînd flăcări pe ochi... Te-ai plictisit, cum s-ar zice... O, asta le întrece pe toate... Nu... asta pune capăt la toate! Te-asigur că le pune. Le-a și pus... Nu, scumpă... stimată... domnișoară... vă asigur că n-aveți să mai fiți plictisită... Orice, dar să știu că necăjesc pe cineva cu prezența mea, cu mișcările mele, cu micile mele obiceiuri — făcu el din ce în ce mai înduioșat de sine
25 însuși — mai bine moartea. Ei bine, doamnă, fiți asigurată; voi îmbrînci, voi da afară în brînci, de aci, de lîngă dumneata, pe acest imbecil care te plictisește... îl voi înhața de guler — strigă el apueîndu-se de guler — și-l voi duce ca pe-un răufăcător pînă la
30 el acasă, și-l voi scutura zdravăn, și-l voi face, fiți sigură, să-i treacă odată pentru totdeauna pofta de a vă mai plictisi... Scuzați, doamnă, vă rog foarte mult să scuzați, doamnă... Și izbindu-se cu pumnul în coastă: Hai, idiotule... hai, imbecilule... afară cu
35 tine... cum îți permiți să continui să răpești timpul prețios al acestei nobile, distinse, frumoase persoane? Afară! Afară...

Și-și căra cu nemiluita în coastă, de parcă s-ar fi ticnit subit.

Ea îl mânca din ochi de drag. Și când el se îndreptă de-a binelea spre ușă, îl ajunse iarăși și-l cuprinse, de astă dată fără a-i mai da putința să se miște.

5 — Stai, stai, prostule... Nu pleca pînă nu auzi vestea cea mare. Și-i strigă în plină ureche, cu șuierul cald al buzelor ei cărnose: Mă mărit!... Auzi? Mă mărit!

10 Pe urmă, ca și când ar fi simțit că acum nici nu mai e nevoie să-l ție atît de strîns, îi dădu drumul. Iar el se clătină ușor, ca un obiect lăsat, care-și caută echilibrul statornic.

— Tu... te măriți?

15 — Da... foarte curînd... mai curînd decît îți închipui... Și dîndu-i o palmă ușoară pe obrazul care se congestionase cu desăvîrșire, îl asigură rizătoare: Haide, nu te întrista... Am să continui să mă întîlnesc cu tine... Astăzi ai fost nespuse de draguț...

— Cu cine te măriți? bilbii el, rătăcit.

20 Dar, înainte de a primi răspunsul, i se făcu deodată o lumină vie dinaintea ochilor. Era gata să izbucnească într-un rîs formidabil, să bată din palme și să sară iepurește prin cameră :

— Și eu, și eu... și eu mă însor... Cum s-a nimerit!... însă răspunsul ei îl opri de la început:

25 — Cu un băiat foarte bine... are și ceva avere... dar foarte multe șanse... Și, din cîte am aflat... știi cum seamănă cu tine... la siluetă, la ten... la...

— ...din cîte ai aflat?!... Hm... va să zică...

în mintea lui Bastache, o legitimă bănuială căzu în zigzag de foc, ca un fulger.

30 El clipi din ochi și-și țuguie buzele ironic:

— Ascultă, l-ai văzut? L-ai văzut vreodată?

— Drept să-ți spun...

— Ah, am înțeles, de ajuns! Am înțeles, va să zică... tu va să... ah... ha, ha, ha...

35 Dar pentru că ea-l privea cu totul nedumerită, el se opri iarăși și-și țuguie din nou buzele:

— Îmi dai voie să-ți pun o întrebare?

40 Și se pregăti să ia lucrurile cît mai pe departe, pentru ca să fie cît mai amplă comedia, care era sigur că va duce la finalul bănuir.

Dar ea îi cuprinse capul cu brațele și i-l trase la sîn:

— Bietul meu mititel, în sfîrșit astăzi sînt perfect convinsă de iubirea ta... Astăzi am văzut sufletul tău... tu suferi pentru mine, copilul meu dulce... Ei bine, draguțel meu, îți făgăduiesc...

5 — Că ne vom întîlni, nu?

— O, da, dragul meu... Tocmai... O lună de zile însă trebuie să punem capăt întîlnirilor noastre. Acuma nu știu... o lună sau poate mai mult... în orice caz, tu treci într-o lună pe la Păpușica... ea te va ține

io în curent...

— Ne vom întîlni deci, strigă el plin de fericire și bățînd din palme...

— Tot tu vei rămînea micul meu despot...

15 — Da?... dar domnul?... domnul?... viitorul?...

— Soțul meu, vrei să zici... Ei bine, nu e cel dintîi căruia i se întîmplă ca soția lui...

— Sărmănelul!...

— Mititelul!

— Dovlecelul!

20 — E! nu, nu... te rog... Expresii de felul ăsta...

— Ah, da? bun... mă rog... Dar mai înainte, o întrebare... Cine ți l-a găsit pe domnul ăsta?...

— O, o... pețitoreasă, tocmai vreau să-ți spun: e drept că nu ne-am cunoscut...

25 — De ajuns! De ajuns! în cazul ăsta îmi voi permite să-i spun: Tîmpitul! Idiotul! Caraghiosul! El e! îl cunosc... 99 la sută că-l cunosc... îl cunosc ca pe mine... E cel mai mare idiot...

30 — îl cunoști? Cum îl cunoști?... A, nu, nu... așa nu... Trebuie să fim înțeleși de la început... Nu îngădui...

— Da? Ei bine, îți voi dovedi îndată contrariul... 99 la sută că-ți voi dovedi... ce speță de imbecil e viitorul dumitale... Cocoana Profira ți l-a dat plocon, nu?

35 — Exact... O cunoști și tu pe coana Profira?

40 — Pe escroaca asta! Desigur... Crezi că numai pe dumneata te-a păcălit ticăloasa asta?... Crezi că numai dumitale ți-a prezentat astfel de idioți?... Care se lasă duși de nas... și ducînd la altar... în fața altarului sfînt și curat... toate... toate... desfrîinatele...

— Ieși! strigă din toate puterile Anita, bătînd din picior.

— Toate haimanalele... toate... neruși...

— Afară, ți-am zis...

5 — Da, voi ieși numaidecît... Mi-e imposibil să mai stau o clipă alături de... Va să zică... așa, nu? Te căsătorești cu el, nu? Cu idiotul, nu? Ca să te întâlnești cu alții, nu? Cu altul... cu amanții, cu toți... cu toate... secăturile... cu toți derbedei?... Ha, ha...

10 Figura Anitei se schimbă deodată. Doamne, în fața ei era un nebun... Doamne, a înnebunit subit! Nu vezi că nu mai știe ce spune? Cine a pus-o să-i destăinuiască... Dumnezeuule... cum va ieși acum din asta?

15 Doamne, dacă se va isca un scandal?... Și cu toate astea... acum are limpede dovada: cît o iubește, mititelul...

— Și plînsul o podidi și suspinele începură să-i scuture pieptul cu putere.

20 — Dragul meu, copilul meu... n-aș fi crezut... Ah, Dumnezeuule... Pînă acolo? Atît să te coste?... Iar nebunul urla înainte și o scutura și mai tare decît suspinele de brațul de care o apucase, cu mina înțeleștată, cu ochii de smintit.

25 — Ei bine? Și-acuma vrei să știi cine e nebunul? Cine e idiotul... cine e tîmpitul care era gata să se preteze la această comedie?... Se bătu pe piept cu latul palmei: Uite-1, privește-1, privește-1 bine...

— Dumnezeuule, cu ce ți-am greșit să mă pedepsești astfel? gema într-una Anita, neștiind ce să creadă, ce să înțeleagă, ce să facă.

30 •—Și... scui pă-1... Scui pă-1, n-auzi? Apoi, îmbrîncind-o pînă în fundul camerei: Iată ce poamă nevinovată, cultă și bogată, îmi oferea coana Profira... Iată cu cine aveam să...

35 în sfîrșit, Anita s-a dumirit... L-a lăsat să mai urle încă pînă ce furia blestemelor și a insultelor a prins să se potolească, apoi, calmă, l-a întrebat:

— Cum, ai angajat și tu pe coana Profira?

40 — Ah, da, desigur, am angajat-o și eu... Dar acum să aștepte mult și bine...

— în cazul ăsta, poți să fii sigur, dragul meu; femeia asta îți aduce tot ce dorești. Iată ce mi-a adus mie...

5 Ea se repezi la măsută, luă poșeta cu mîni înfrigurate și abia izbuti s-o deschidă din graba nervoasă cu care îi jucau degetele. Scoase o fotografie, pe care i-o înălță triumfătoare dinaintea ochilor.

— îți place? Hai? îți place?...

10 Dar Bastache se mulțumi să știe că nu e mutra lui acolo...

•— A... altul... aa... iartă-mă... dar am înțeles că nu l-ai cunoscut... și... am crezut... adică... am...

— Păi tocmai am vrut să-ți spun: e drept că nu l-am cunoscut... cum să zic, personal... Profira nu face cunoștințe pînă ce nu se asigură că va fi bine răsplătită și n-are să fie trasă pe sfoară... Dar, în orice caz, îți dă toate amănuntele și, desigur, fotografia... Cum, ție nu ți-a dat încă fotografia?... Sărmănelule!...

20 — Cum vezi...

— Vai de el!..., Și se speria că o să-l iau eu pe furis, mititelul?... Păi cum puteam eu să primesc de la ea o astfel de ofertă, doivlecelule?...

MONUMENTUL

Patruzeci de ani Costache Constandache a stăpînit oraşul. El era conservator, însă asta n-avea nici o însemnătate. Putea foarte bine să fie liberal, conservator-democrat sau, mai pe urmă, averescan, ţărănist, socialist or comunist; nu ar fi avut nici o însemnătate. Oricine s-ar fi întîmplat la guvern, Costache Constandache era sigur de voturile concetăţenilor săi. S-au străduit unii şi alţii să-l doboare, s-au încercat ingerinţe asupra oraşului şi mai cu seamă asupra mahalalelor. Mofturi. Cînd veneau alegerile, conul Costache Constandache ieşea cu o cumplită majoritate, în ciuda tuturor suveicilor şi tuturor crucilor trase cu creta pe spatele votanţilor suspecti. Iar pe vremea comisiilor interimare, un om nu mai da pe la primărie. Se lipseau cetăţenii de dreptele lor cereri, însă fără Costache Constandache nu vreau să lucreze. Şi cu tot aparatul lor poliţienesc, cu toţi bătauşii tocmiţi special de la Bucureşti, uzurpatorii abia de îndrăzneau să facă vizite electorale pe la marginea oraşului. Bătauşii speciali înfundau în acele vremuri de frămîntare, snopiţi, spitalele; iar aparatul poliţienesc lucra cu mîna moale; ştia doar ce-l aşteaptă după alegeri.

Drept aceea se operau mutări tocmai hăt la celalalt colţ de ţară; dar chiar şi funcţionarii nou-veniţi, după două zile de răţoieli sterpe, o lăsau domol. Le intra numaidecît frica la oase, aşa cum ar intra frigurile

lîngă bălţile putrezite sau reumatismele în cetăţile posomorite şi ceţoase.

Asta se cheamă să ai o popularitate. Iar conul Costache Constandache se făcuse iubit prin nenumăratele foloase pe care le făcuse oraşului. Uzină electrică, baie comună, grădină publică, pavaj, hală, cinematograful comunal, serviciu de pompieri, de gunoi, canalizare, dric elegant cu două clase (clasa I cînd i se puneau patru cai, clasa a II-a, numai cu doi). Pe urmă, nimeni nu făcea apel la primărie fără ca să fie satisfăcut. Lumea mai bogată: că să se mai amîne sau chiar să se lase uitată vreo expropriere pentru aliniatul străzilor, că să se mai puie un felinar în dreptul porţii cutăruia, că să se mai dea vreo cîţiva oameni de la primărie pentru ridicatul vreunui grajd sau pentru vreun prăşit la vie, ori pe Uliţa Mare să fie doi sergenţi, dintre care unul să stea mai mult în faţa casei lui conu Ionică Mitran, al doilea om bogat şi popular al tirgului după conu Costache Constandache şi care deci putea deveni de temut. Totul se făcea. Conul Costache împăca pe toată lumea. Avea meşteşugul, arta, arta asta, cum spunea domnul Ionică Mitran.

— Mă credeţi, domnilor, că eu n-aş fi în stare să fac aşa ceva, declara dînsul cu modestă convingere. Iacă, vă spun eu, cu mine s-ar lua toţi cu mîinile de păr...

Pe cînd conul Costache Constandache avea pentru toţi un zîmbet, o privire limpede şi binevoitoare, o vorbă domoală de încurajare.

— Lasă, mă, că se face. Las' pe mine...

Ei, poate că nu se făcea tocmai-tocmai precum dorea cel cu nevoia. Dar cu ceva tot se alegea.

Barem cu lumea cea măruntă şi necăjită conul Costache Constandache era o comoară. îi răzbea în porumbi toamna, în lemne iarna şi chiar în bani vara. Dar cu ce-i cîştiga pe toţi erau lemnele. Lemnele primăriei. Zadarnic ţipau (cine? veneticii: un fost ajutor de judecător rămas pe-aci avocat, nişte colegi de-ai acestuia, dornici de a pune mîna pe visteria comunei, cîţiva profesoraşi pripăşiţi de pe-aiurea), zadarnic se văicăreau indivizii ăştia suspecti cari treceau în toate

partidele, ca să apuce comisiile interimare, că fondurile comunei au secăt, că pădurile comunei sunt aproape tăiate, că datoriile comunei au crescut de bate falimentul la uşă.

Conul Costache Constandache surîdea cu superioritate. Pentru că dezmeticii ăştia de opoziţionişti mai făgăduiau, într-o restabilirea situaţiei, că vor îngriji ca perceperea impozitelor comunale să se facă fără excepţie, iar rămăşiţele să fie strînse fără răgaz.

10 Rămăşiţe de cînd? De nu se mai ţine minte, Conu Costache Constandache surîdea către conu Mitran şi prietenii săi:

— Aţi văzut, mă, ce proşti sunt? Nici nu ştiu să facă politică.

15 Şi cu adevărat, cînd cel dintîi guvern nou făcu loc uzurpatorilor în primărie, se pomeniră bieţii oameni cu tot felul de fiţuici galbene şi verzi, în care se scria cît are să plătească fiecare pentru noua stăpînire.

20 —• Proşti sunt, mă, făcea conu Costache cu veşnicul lui surîs.

E drept că şleahtha adversă băgase de seamă că a făcut-o de oaie cu ţidulele casieriei şi, pentru prilejul viitor, şi-au făgăduit să fie mai abili. Dar oamenii ştiau acum ce-i aşteaptă. Căci drept răspuns la toate discursurile înverşunate ale lor, prin care înfierau 25 „abuzurile” conului Costache, acesta se mulţumea să răspundă placid din uşa cafenelei:

— De, mă, i-auzi, c-am făcut eu abuzuri cu voi... Spuneţi voi dacă ştiu ăştia ce trîncănesc...

30 Sau:

— Bă, v-au mai trimes ăştia ţidule înainte de alegeri?

— Nu ne-au mai trimes, coane Costache...

35 — E... zice că sunt şmecheri... aşteaptă acum să treacă alegerile...

— Lasă să aştepte, coane Costache, rînjea cu înţeles poporul.

— ...Cu o primărie aşa bogată în venituri putem să facem şi noi dărnicii... dar nu risipă şi jaf! strigau 40 cu vehemenţă vrăjmaşii lui conu Costache.

Dar alegătorii ştiau ei ce fel de daruri galbene şi verzi o să primească. Iar tîrgul cel mare al Rădăşanilor era într-adevăr unul din cele mai bogate ale 5 ţării acesteia blagoslovite de Dumnezeu. Veniturile

lui erau nesecate. Şi dacă pădurile lui dăduseră de sfîrşit, în schimb cele în care securea intrase acum 10 treizeci şi douăzeci şi cinci, ba chiar şi douăzeci de ani, se făcuseră din nou numai bune de tăiat. Dar de lipsa lemnului putea fi vorba cînd atîta bănet intra în casa comunei, de la prăvăliile date cu chirie la 15 ovrei, de la locurile din vale, date în parte la oameni, de la oboarele vestite, ce se ţineau săptămînal în tîrg şi unde ţaranii din împrejurimi erau jecmăniţi în lege, în sfîrşit, de la atîtea taxe, lumină, apă, gunoi, 20 prestaţie, firmă şi cite şi mai cite? Pentru că minţeau cei care susţineau că domnul primar închide dinadins ochii la încasarea dăjdiilor. închidea desigur, cînd era vorba de familiile grele ale celor 4000 de înscrişi în listele electorale. Dar ia să fi poftit să nu fi fost înscris 25 în listele electorale? Or să te fi simţit că ai trecut de partea Veneticilor? că-ţi arăta dumnealui atunci cum se îngrijeşte un bun edil de veniturile gospodăriei ce i-a fost încredinţată.

încît, ca o vrednică răsplată şi ca o dovadă de 30 adîncă recunoştinţă, către al patruzecilea an al pîrinteştii lui oblăduiri, cei patru mii de păstoriţi hotărîră să-i ridice un binemeritat monument. Ideea porni tot de la dezinteresatul şi lipsitul de indivie conu Ionică Mitran, puţină vreme după ce consiliul comunal se 35 pronunţă în chestia cu licitaţia noului motor al uzinei electrice. Pentru că domnul primar fusese de părere să se adopte, între cele douăzeci şi trei de oferte, pe acea apărută cu multă căldură şi convingere de conu Mitran, şi chiar convins şi consiliul că acum e rîndul 40 să fie luat în considerare sfatul prietenului său (deşi unul din consilieri protesta vehement, încercînd zadarnic să probeze că s-a greşit rîndul), dragostea îndreptăţitului se revărsă asupra conului Costache cum nu se mai văzuse niciodată. Mai ales că pînă şi consilierul recalcitrant fusese repede redus la tăcere cu minunatele perspective pe care verva domnului primar

știa să le desfășoare dinaintea ochilor bunilor prieteni și cetățenilor săi.

— Omul ăsta e o comoară! răgise de mai multe ori, aprins de înduioșeri subite, conu Mitran. Omul ăsta e providența orașului! Omul ăsta merită un monument!

— • Omul ăsta merită un monument!

Acesta a fost strigătul hotărîtor, care s-a înfipt întâi ca o revelație, pe urmă din ce în ce mai adînc, ca o obsesie, și apoi ca un imperativ în mințile rădășenenilor.

„Monument. Monument. Monumentul lui conu Costache. Se face monumentul lui conu Costache! Să dăm, fraților, mină de la mină pentru monumentul lui conu Costache Constandache. Cît de puțin, dar să dăm toți pentru monumentul acestui mare om, acestui mare binefăcător al comunei. Restul se completează de la primărie!”

Monumentul lui conu Costache Constandache se ridică falnic în mijlocul orașului. în grădina publică din centrul orașului. în dreapta e monumentul lui Alexandru Lahovary, ridicat de conu Costache încă din primele timpuri ale carierei lui politice. în stînga e monumentul rădășenenilor căzuți pentru țara lor în războiul cel mare. La mijloc, locul era rezervat încă de pe cînd trăia regele Carol I.

— înțelegi că nu se cade să ridici monumente oamenilor care sunt încă în viață, fie ei chiar regi? spunea conu Costache Constandache.

Dar după moartea regelui Carol, evenimentele se înghesuірă și monumentul din dreapta o luă înaintea celui din mijloc. însă asupra locului din mijloc părerile conului Costache se schimbaseră.

— • Aici e locul lui Ferdinand cel Leal. însă, înțelegi, nu se cade să ridici monumente oamenilor cari sunt în viață, fie ei chiar regi.

Cînd conul Costache Constandache află ce pusese ră de gînd concetățenii săi cu locul din mijloc, se făcu roșu ca sfecla, dar nu se putu ști din primele clipe dacă de minie sau de plăcere. Așa că trebui să inter-

vină cu toată autoritatea de care dispunea și cu toată prietenia domnului Ionică Mitran, ca roșeața de pe bucle dolofane ale lui conu Costache să fie numai de plăcere.

5 în schimb, vorbele lui fură numai de ocară.

— Cum se poate... Țăla e loc pentru regi... nu pentru un nemernic ca mine...

— Lasă, că avem noi destul loc și pentru regi... îl potoli conu Mitran. Ce, grădina are numai lungime ?

10 Are și lățime, nu?... Iar lățimea e cît lungimea aproape... Așa că unde scrie că încap acolo numai trei statui? O să fii dumneata la mijloc și-o să te punem cu fața la Olt, așa că o să ai acum în față pe Alexandru Lahovary, în spate eroii, la dreapta pe regele Ferdinand și la stînga pe Carol...

15 — Nu, nu primesc, se arătă îndîrjit conu Costache... Nu primesc...

— Știu care e motivul, replică Ionică Mitran. Pentru că ești în viață...

20 — Și ăsta! aprobă conu Costache... Dar mai e și altul, cu mult mai puternic...

Asistența respiră ușurată. De argumentul ăsta se speriasе ea, pentru că-l știa bine pregătit pe conu Costache în susținerea lui.

25 — Atunci care, coane Costache ?

— Să mă puneți pe mine la dreapta ori la stînga! strigă cu energie conu Costache... Nu admit, răcni el cu umilință, să stau la mijloc, între regi. Dacă puneți pe regele Carol la mijloc, pe Ferdinand la dreapta și pe mine la stînga, ar mai merge... Nu... Nici așa... regele Carol să nu fie cu fața spre Olt, să fie cu fața spre oraș... Așa da, primesc... Așa ar veni Lahovary în dreapta, eroii în stînga, Ferdinand în față și eu, umilul vostru servitor, la spate...

35 Cei de față rămaseră muți de admirație dinaintea acestei severe atitudini... Numai conu Ionică șopti la urechea celui ce-și apăra cu atîta vehemență modestia :

— Rămîi la mijloc și nu duce grijă de regi... Că peste o sută de ani, dac-o mai putea orașu ăsta să

40

ridice vreun monument... însă nu te lăsa și dă-i înainte cu gura... E foarte onorabil din partea dumitale... că noi facem tot ce stim...

5 Și cu toate protestările energice ale lui conu Costache, monumentul fu ridicat în mijlocul gradinei publice, pe locul destinat regilor. Dar abia acum putu el să se convingă că rostise odinioară o vorbă cu adevărat mare: Nu se ridică monumente oamenilor în viață. La câteva zile după ce obrazu-i modest suferi cu abnegație ploaia de laude pe care i le aduse inițiatorii mîndrei sale statui, conu Costache căzu la pat. '

10 Fu o boală lungă, mai degrabă o sleire progresivă a tuturor puterilor, pe care le istovise încetul cu încetul în atîta huzur și-n atîtea călătorii. Șj, ca o culme a pedepsei pentru toate cele făcute cu voie sau fără voie. Dumnezeu îi păstră numai mințile. I le păstră intacte, încă și mai luminoase decît se bucurase de ele toată viața, ca să vadă întreagă grozava lui năruire.

15 Pentru că îndată ce scăpă frînele primăriei, locșitorul, conu Ionică Mitran, nu mai fu în stare să stăpînească turbatul galop spre dezastru. Veneticii ridicară capul. Ochi de ură răzbătură din ascunse unghere. Strigăte de mînie izbucniră. Huiet și urlet începu să crească. Și, curios, tocmai acum cei cari erau gata pînă mai deunăzi să ia parul de dragul lui conu Costache și împotriva dușmanilor lui, de astă dată tăcură cu toții și așteptară.

25 --Vezi, nene Costache, ce va să zică poporul... canalia... E ca șarpele...

30 — Era și timpul, Ionică, grăi slab și înțelept conu Costache. Îmi pare tare rău de voi că n-ați apucat să duceți și voi comuna asta în spate patruzeci de ani încheiați ca mine... Dar întrucît mă privește, eu mi-am terminat cariera...

35 Comisii peste comisii veniră, trimese de stăpînire. Verificări peste verificări se făcură. Dar dintru început fu greu să se vadă pînă-n fundul relelor. Dimpotrivă. La prima ochire părea totul bun și la locul lui. Unii mai buni de vîz crezură c-au descoperit mare lucru.

40 însă însoțitorii lor, cari apucaseră de spusese în-

tr-alt fel, îi combătură cu toată înverșunarea. Pentru că deasupra tuturor metehnelor sufletești stăpînește atotputernic amorul propriu.

5 Se petrecură lucruri de tot hazul. Verificatorii începură să se acuze unii pe alții. Depuseră rapoarte în doi peri și plecară fără să fi stabilit ceva precis, spre marea bucurie a lui Ionică Mitran.

— Cei mai mulți au fost de partea noastră, coane Costache.

10 — Ce dobitoci! rosti domnul Costache Constan-dache. Dar pentru că Ionică se uită la el nespus de curios, se grăbi să adauge: Asta, între noi, știi... Tu însă bate toba înainte și dă-le dreptate celor care ne-au apărat... Bate-ți joc cu strășnicie de veneticii care i-au chemat... însă tare mă tem, măi Ionică dragă, că de data asta nu se mai prinde...

15 — Ne descurajezi, nene Costache...

— Asta între noi, Ionică...

20 Dar veneticii nu se lăsară. Noi comisii veniră, noi expertize. De astă dată oameni de socoteli, aleși pe sprinceană. Zadarnic țipa conu Ionică Mitran că sunt oamenii veneticilor. Vulgul tăcea și asculta. Iar ca dintr-o cutie de scamator, potlogăriile ieșeau la iveală, care mai de care mai gogonată și mai țipătoare.

25 — Ce ne facem, coane Costache?

— Mi se rupe inima de voi, dragă Ionică, dar în-trucît mă privește, mi-am încheiat cariera... Mi-ar fi părut bine s-o fi încheiat mai demult și să văd pe dobitocii ăștia dîndu-mă în tîrbacă, he, he, încă pe cînd picioarele mi-ar fi fost zdravene de drum. Aveam eu ceva pus deoparte, și așa de bine ferit, că n-ar fi zărit acolo nici ochi de șarpe. Însă așa a fost să fie... Multe păcate avem și noi oamenii, dar și mai multe fapte bune am mai făcut unora și altora, încît a zis bunul Dumnezeu: „Lasă-1 pe Costache aci unde l-am pus din greșală, pînă la sfîrșitul vieței. Acuma, dacă s-a făcut, s-a făcut...” Și după ce zîmbi mulțumit și senin florilor din tavan, continuă, cu glasul stîns și liniștit: Cum îți spui, doar de voi îmi pare rău. Mai era destul acolo ca să huzuriți și voi pînă la apusul vieței. Pot spune eu că nu mor liniștit, cînd, cu toate

înjurăturile acestora, acum, în pragul veșniciei, am trăit o viață întreagă respectat și onorat de toată lumea? Și care poate fi acela din toți bandiții ăștia, ce-mi vin și-mi urlă la ferestre că i-am înșelat, căruia
5 să nu-i fi făcut bine? E... dar nu pui la inimă, mă Mitrane... Așa e lumea... n-o s-o schimb eu... și tocmai acum...

Și iar sta și iar se mai gîndea conu Costache.

— • He, lasă-i pe dumnealor... Eu, cum, cum o
10 făceam, o duceam bine cu toții. Și eu... și ei... Că ar fi fost păcat, mă, dacă aveai de unde, să nu trăiești bine... Acum să-i vedem ce-or să le facă veneticii... Or să strîngă curelele și or să înece primăria în bănet (dacă nu și-or băga mîinile și ei, prosteste, că nu știu cum să și le bage). Dar să zicem că sunt oameni de
15 treabă și de bunăcredință... Unde or să ajungă? Primăria se va face de aur și toți pîrliții ăștia or să crape de foame... Primăria va sta cu pintecul veșnic umflat de aur; tocmai, ea, căreia nu i-i foame, nici sete...
20

Conul Ionică Mitran pleca întins, luminat de aceste adevăruri. Dar el nu prea știa să le lămurească, așa cum le primea, mulțimei. De aceea, după ce le îngăima încurcat p-ici, pe colo, fuga înapoi la conu Costache,
25 să le mai dea un polei nou, așa cum numai el știa să le lustruiască.

Dar conu Costache îl oprea:

— Fii pe pace, Ionică. Nu mai folosește la nimic nici o frămîntare. Totul e degeaba... Am impresia...
30 ce vorbesc... sunt sigur c-am pierdut partida... Vouă nu-mi rămîne decît să vă dau un sfat părintesc, cum părintește v-am condus toată viața mea. Strîngeți-vă toți și tăgăduiți cu înversunare; și unde s-o găsi spărtură, dați vina pe mine... Va dezleg pe toți...
35 Aruncați jos din spate dragostea ce-mi purtați... Vă dezleg, ai auzit? Pe unul să nu-l mai aud că-mi ia apărarea... Aruncați totul pe mine... și eu vă voi apăra pe toți, luînd tot ce-or găsi ei rău acolo asupra mea...

40 Așa grăi conul Costache Constandache și un luciul nou pîlpîi în ochii lui obosiți și sticloși; luciul abne-

gației și al sacrificiului. Iar bunii lui tovarăși plînseseră amarnic de jertfa lui nebunească și-l ascultară. Iar mai virtos plînseseră cei care luaseră mai înaintea sfatului, pe ascuns și prin șoaptă.

5 Cînd toate vinile pămîntului căzură asupra lui conu Costache și cînd acesta luă asupra lui totul, vulgul profan n-a putut desprinde, cum dealtminteri era și de așteptat, măreția gestului. El se nărui tot pe casa lui conu Costache, gata s-o dărîme din temelii
10 și s-o facă una cu pămîntul. Conu Costache ar fi zîmbit prietenește primei cărămizi care i-ar fi căzut în cap. La șaptezeci și ceva de ani...

Dar casa lui conu Costache, mai ales de cînd începură mărturisirile, era acum ca și ferecată. Așa bolnav cum
15 era, cu picioarele de gelatină, era cu neputință să-l mute în altă parte; în schimb numărul sentinelor din jurul casei lui era destul de impozant ca să ție mulțimea în respect.

Așa că aceasta se mulțumea să se oprească în grămadă compactă dinaintea ferestrelor și sa urle frenetic:

— Banditule! Hoțule! Tilharule! Ne-ai mîncat avutul! Ne-ai jefuit! La pușcărie cu tine! La moarte!

25 Dar pentru că sentinelele îi priveau printre baionetele lucii, în imobilitatea lor mîndră, mulțimea obosea.

— La oase! striga în cele din urmă drojdia orașului și pleca apoi să mănînce...

Iar conu Costache Constandache era necăjit la culme, auzind toate acestea, că nu distingea glasul lui cohu Ionică Mitran, căruia îi dăduse ordin expres să conducă aceste manifestații.

Print-un om de legătură îi reînnoi ordinul.

35 Dar zilele următoare îi aduse aceeași nemulțumire. Pînă într-o seară, cînd prinse glasul celui mai iubit dintre consilierii săi luînd cuvîntul și declarînd:

— Fraților, pentru că nu ne rămîne să ne răzbunăm altfel contra omului ăștia, să-i dărîmăm monumentul!

40 Propunerea fu primită cu un huiet infernal de răgete.

Conu Costache se mulțumi și cu atîta. însă pe Mi-
 tran n-avea să-1 ierte niciodată pentru neascultarea lui.
 Dar cînd mulțimea, scoasă din fire, ajunsese voci-
 ferînd în fața monumentului, spre marea ei deznă-
 5 dej de se poticni acolo de pieptul de fier al unui pluton
 de soldați. Vrînd-nevrînd, veneticii din fruntea comunei
 trebuiau să salveze ce mai rămăsese din avutul primăriei.
 Revizuatorii gestiunilor puseseră totul sub pază și-i
 10 declaraseră răspunzători de cele mai neînsemnate
 abateri. Astfel, vrăjmașii cei mai înverșunați ai lui conu
 Costache Constandache ajunseră să apere cu îndîrjire
 frumosul său monument.
 Dar nici mulțimea nu se lăsa mai prejos. Ea dorea
 si ea, ca toate mulțimile, mica ei satisfacție. Astfel,
 15 veneticii se făcură purtători ai „legitimei dorințe a
 masei” la mărimile din București. Urmarea fu că
 gărzile se îndoiră și comisia interimară primi obser-
 vații aspre și amenințări de înlocuire, deoarece „încu-
 20 *batece de răzbunare și porniri spre rebeliune, penaliza* [te
de art. 86 și urm. cp.” Era doar o mare operă de artă,
 făcută în străinătate, cu bani mulți și grei.
 Cînd mulțimea întăritată află despre drastica deza-
 probare a celor de la București, scandalul ajunsese de
 25 neînchipuit. Se dădură adevărate asalturi în contra
 monumentului, dar soldații se ținură bine. Dealtfel,
 cît domni soarele deasupra lumii, luciul oțelului de la
 arme fu o continuă „legiuită somație” ținînd necon-
 30 tenit departe pe cei mai îndrăzneți. Răfuiala propriu-
 zisă avu loc doar între răzvrățiți și ațîțătorii lor de
 pînă ieri, cari, pentru a-și feri pielea, trebuiră să țipe,
 să amenințe, să spumege... în contradictoriu...
 Cînd se lăsară umbrele serei, tuturor le veni foame
 de lup, mai mult și mai degrabă decît se așteptau,
 35 din pricina atîtei energii cheltuite. Și plecară spre
 casă, unii de unul singur, alții în grupe, cîntînd:

La arme cei de-un neam și cei de-o lege...

Sau:

40 Hai leliță-n deal la vie,
 Hai leliță, hai,
 Să culegem razachie...

Grupul cel mai intransigent și mai furios se opri
 dinaintea ferestrelor conului Costache, făcînd să zornă-
 iască geamurile ca de cutremur, de puterea fără seamăn
 a vibrațiilor atîtor răgete.
 5 Conu Costache închise ochii plictisit și vădit dez-
 gustat că fusese brusc întrerupt din gîndurile plăcute
 și din amintirile în mijlocul cărora vroia să moară...
 Oricărui om condamnat la moarte i se mai împli-
 nește o dorință. Atîta drept are și el. Să nu mai fie
 10 turburat din gînduri. Atît. Nimic altceva.
 Tocmai se vedea, la Rockenbaur, în Grinzing, la...
Heuriger, cu roșcata Suzi pe genunchi, acum treizeci
 și cinci de ani, cînd plecase pentru prima oară la Viena
 și spre alte orașe europene, ca să vadă la fața locului
 15 realizările marilor edilitați. Lăutarul cînta în falset,
 ciupind ușor strunele, în vreme ce lumina discretă
 arunca palori ciudate în părul sălbatec al înfocatei
 vieneze...
 — Ce mai vreau, ce mai doresc? întrebă el abia
 20 auzibil, zguduit din visuri, pe doctorul care-i prepara
 ultimele injecții.
 — Au vrut să-ți dărîme monumentul și i-au pus
 pe goană... Acum urlă de neputință...
 — De ce nu i-au lăsat, frate, să-și facă voia?... Aveau
 25 tot dreptul... E-a lor... Ei l-au făcut... Să-1 dărîme,
 să-1 dărîme...
 Moartea a trecut, în sfîrșit, și pe-aici.
 A fost de-ajuns ca aripa ei neagră să atingă în
 treacăt orașul, ca toate patimile să tacă pe loc.
 30 — Mi se pare că n-au avut dreptate cu conul
 Costache... De ce nu ne-au lăsat să-i dărîmăm monu-
 mentul, dacă n-a fost nimic de capul lui cît ne-a cîr-
 muit? I-am amărit degeaba zilele sfîrșitului...
 — Am fost niște păcătoși... Cît ne-a condus el,
 35 cu toții ne-am ales cu cîte ceva... De bine, de rău,
 o ducem cu toții bine... Dar de la ăștia, ce-avem?
 Numai biruri și amărăciuni...
 — Toată ziua bate toba casierului prin mahalale...
 Și noi ne-am pornit tocmai asupra lui, care se pune
 40 piepțis pentru noi în fața tobei...

— Mare nelegiuire am făcut, oameni buni. Cît bine ne-a făcut el nouă și cum l-am răsplătit... L-am băgat în mormînt cu lăcrămile pe ochi...

Dar vorbeau astfel cei care nu puteau să răzbată prin cortegiul cu lățime de fluviu, ca să vadă figura zîmbitoare a lui conu Costache, întins în dricul clasa I (cu patru cai), pornit pe ultimul drum...

Poate încă visa pe vieneza Suzi...

10 Cu toată frumoasa înmormîntare, cu toate discursurile ca de întrunire publică, rostite în fața falnicului monument, de retractare sau de vestejire, cu tot regretul profund al celor ce l-au condus la groapă; Ionică Mitran tot nu s-a arătat mulțumit, după șapte ani, cînd împrejurările l-au adus pe el, acum, în fruntea comunei. Ionică Mitran a făcut atunci un parastas cum nu s-a mai pomenit nici pe vremea domnilor voievozi. Se spunea „parastasul reabilitărei”, deși conu Costache se reabilitase de mult prin amintirile minunate despre dînsul (despre „simpatika lui persoană”, cum se zicea), care adiau neconținut de dincolo de moarte spre cei de dincoace. Și-apoi monumentul lui, admirabilă operă de artă, sta din ce în ce mai netăgăduită dovadă că nu mai fusese primar ca el în tot cuprinsul României.

25 Iar conu Costache Constandache rîdea și-acum cu rîsul lui bun și larg și care de astă dată se lărgise pînă la urechi. Rîdea într-una, cum l-au văzut cei puși să-1 dezgroape, pentru a-i face din marmoră și din bronz un mormînt astfel cum cu adevărat merita un om ca dînsul.

FILODOR

Jean Filodor. Jean Filodor din Calafat.

Vestitul. Atoatecunoscătorul. Omul care a trecut prin toate.

10 Să stai cu el de vorbă, n-ar mai sfîrși zile întregi, sau mai bine zis n-ar mai obosi zile întregi tot povestind. Ce? Tot ce vrei! în orice domeniu dumnealui are o părere; la orice meteahnă — un remediu; la orice întâmplare — o amintire. Ah, amintirile lui Jean Filodor! Dacă ai sta să le înnozi una de alta, nu te-ai dumeri cîtuși de puțin cînd a fost timp să i se întîmple atîtea. întocmai ca șiragul aventurilor lui Sherlock Holmes, atribuind fiecăreia din împrejurările prin care a trecut Jean Filodor, cu destulă bunăvoință, numai 15 cîte o jumătate de zi, și ai ajunge la cifre fantastice, îți vine să crezi că omul ăsta a trăit 300 de ani.

20 Dar ce-are a face ? 300, 200 sau numai 54, cît preținde că are încă de acum vreo patru ani... face să-1 ascuți. Nenea Jean Filodor are ce povesti, pentru că știe să povestească. Să-1 auzi numai sugîndu-și dinții — asta, în orice caz, e mult preferabil stropitului necurmat cu spută pulverizată a majorității vorbăreților — să-1 auzi însoțindu-și vorbele de cîte-un: „Phi!... Extra-ordinar!... Fain!... Extra!... Th!... Ce mai, domnule!... 25 Nemaipomenit!...” și nenea Jean te-a și convins. Țsta e darul lui: te convinge, și dacă te-a convins, este ca și cum s-ar fi întîmplat cu adevărat cele ce ți-a spus.

Uneori lui nenea Jean îi place să povestească de mai multe ori același lucru. Astfel am avut prilejul să constat că variantele povestirilor lui nu sunt tocmai-tocmai prea deosebite.

5 în orice caz, examenul de polițist, pe care l-a trecut în fața cneazului Moruzzi și care l-a adus de-a dreptul polițai clasa I la Rădășani, a ieșit leit la fel din toate cele vreo treizeci-patruzeci de povestiri ce mi le-a spus despre el...

10 – Uite, parcă mă văd. Eram șapte scoși la părete, glăsuiește nea Jean. Examen, nu glumă. Ailalți mol-făiau în bănci. Unii aveau și cărți... Dar ce să faci cu cărțile la întrebările pe care le puneau cneazul... Phii!... om, domnule, nu glumă!... Și pe vremea aia
15 nu mergea cu cărți... He!... așa știu și eu... înveți în carte și pe urmă te duci și turui la profesor lecția învățată, ca papagalul... Atunci, domnule, nu erau școli și profesori...

• – Cum, nea Jeane, să poate să spui dumneata
20 așa ceva?., că doar n-oi fi dat examenul pe vremea lui Caragea...

– Caragea, Necaragea... La poliție nu era școală, domnule... La poliție te prezentai așa... Răspundeai, bine... Te pricepeai, vreau să zic, la ce te întreba
25 ăla? bine... Nu?... curățenie... Nu mergea cu fleacuri!...

Nea Jean își mai sugea o clipă dinții, apoi se re-pezea:

– Cum spun, eram șapte!... Litera F.

Eu veneam întâiul. Dar a luat-o din capul ălălalt.
30 Răposatul Niță Gherman venea al patrulea... La asta se uita cneazul mai cu atenție, pentru că era și avocat...

Dăduse examen de avocat la Slatina, cum era pe-atunci...

Eu, ca mai modest, nu aveam nici o patalama...
35 Când m-a întrebat de așa ceva, i-am retezat-o scurt, cât era el de cneaz:

„Eu sunt de la Calafat!” atîta i-am răspuns.

Hm!... era greu al dracului! examen, nu glumă!

Niță Gherman cu diploma de avocat, aialalți toți,
40 cu proptele, numai eu – de la Calafat.

He! dar ia să vedeți... Se puneau ei cu Filodor!?...

I-am făcut praf!... Phii!...

Se gîndește cneazul, își trece mîna prin barbă, își rotește ochii în tavan cum să ne înfunde mai zdravăn...

5 Aa!... era om, domnule, ăla... Phii!... să-1 fi văzut mimai!... Nemaipomenit... Ttttt!... fain om!... grozav!... dar văzîndu-l cum se gîndește, te treceau fiori... îngălb-enisem... Ce temă ne-o da? ne gîndeam. Pe răposatul
Niță îl apucase bițîiala cît era el de avocat...

10 Phii!... ce mai om, domnule!...

în sfîrșit, își mai mîngîie cneazul barba de trei ori și unde începu colo cu glasul lui îndesat:

15 „Ia să spuneți dumneavoastră: Ești de serviciu pe stradă... Acoperișul unei case ia foc... Dai să intri... și pe gang îți iese înaintea un cîine cu un cap de om în gură... Ce faci?”

Phii!... temă nu glumă...

Ce faci? Pe unde scoți cămașa?... Bine, înțeleg, focul... Scoți țîgnalul și dai semnale de foc... La asta
20 ar fi răspuns și un vardist... Dar ce faci cu cîinele și cu capul de mort? Așae!... Temă, domnule... Phii!... om, domnule... Cneazul, phii!...

întrebă, cum spun, de la coada rîndului... Ăl dintîi care venea acolo, nimic... Tăcere... Al doilea, mîlc...
25 al treilea, hîr... răposatul Niță, Dumnezeu să-1 ierte... mîr... Ailalți doi, c-o fi, c-o păți... Aș!... Nimic!... Prostii... Vine rîndul meu... „Ia spune dumneata, Filodor de la Calafat...”

Am tușit, am înghițit și am început: „Dacă se
30 aprinde un acoperiș, dăm semnal de foc și pătrundem înăuntru; dacă ne întîlnim pe gang cu un cîine cu un cap de mort în gură, lăsăm un sergent la foc și eu mă iau după cîine...”

Scurt... cneazul... ce să vă mai spun... încîntat...
35 „Filodor, Filodor... Vîno să te pup...” Vă jur pe copiii mei... Phii!... Ce mai, domnule... întrebăți pe răposatul... pe, vreau să zic... pe Niță Gherman...

– Păi dacă e răposat, nea Jeane?...

– Păcat că nu l-ați apucat să vă povestească el...
40 Phii!... A fost ceva grozav... Cneazul... „Filodor... Filodor... phii... bravo, băiete... ești admis, poți să

pleci... Așa răspuns vreau! phii... poți să pleci... Polițai clasa I de-a dreptul". Am salutat grav: „Trăiți, domnule prefect"... Și am ieșit cu capul sus. A... nu mă umileam. He... he... Răposatu Niță și cu ăilalti au rămas acolo, ca să le mai puie întrebări... Eu...
5 pînă seara aveam numirea la buzunar... Polițai de-a dreptul, clasa I, la Rădășani... M-a cerut satrapu... Dimulescu... Spaima județului... „Mă, să-mi dați p-ăl care o ieși mai bine la examen..." înțelegeți dumnea-
10 voastră, nu puteau să-i dea orice terchea-berchea lui Dimulescu.

Nea Jean Filodor este un entuziast. Vorbește totdeauna de sine și de ai săi cu o bunăvoință și o admirație ale căror hotare s-au mutat la infinit. Astfel,
15 caii lui sunt cei mai iuți de pe lume, cîinii lui – cei mai minioși, copiii lui – cei mai isteți, și să te fe-rească Dumnezeu să mănînci vreo bătaie de la dînșii.

Cel mai mare, Licuță, un flăcăiandru, s-a născut cu așa atribute bărbătești, că e un adevărat fenomen...

20 — Phii, să vezi, domnule, și să nu crezi...

Dar nea Jean, he... cînd era tînăr... he-he... a avut cîntecul lui...

— Și acum eu nu mă dau pe mulți... însă acum treizeci și doi de ani, după ce mi-am isprăvit armata și
25 am dat examenul de polițai... phiii... Ce mai dame, nene!... Dar cînd făceam armata... Aoleo, mamă. Doamne... n-am păr în cap...

Nea Jean are o familie numeroasă, iar soția lui aparține unei familii și mai numeroase. De aceea nu e
30 de mirare dacă la dînsul ai să găsești, mai ales în zile de sărbătoare, mese întinse și ziafet.

Dar pot să fie și treizeci de comeseni, pot să fie ei din familie sau străini, la mesele lui nea Jean numai el are cuvîntul.

35 La o astfel de masă, bogată mai ales în *hors d'oeuvre-uri* și băcănie, în mastică de Hio și-n vinuri pe care nea Jean – deși avea o viișoară la marginea tîrgului – • pretindea că le-a adus direct din Corint (avea nespusă slăbiciune de tot ce era grecesc și predilecția asta era
40 de bună seamă în strînsă legătură cu sonorul său nume de familie), am ascultat pentru a cincisprezecea oară,

dacă nu mă înșel, povestea descălecării lui în Rădășani, cu firmanul de polițai clasa I în buzunar.

— ...Cînd am sosit aci, toată lumea nu mai vorbea de altceva... „A venit Jean... Jean Filodor... Phii! I-ai
5 văzut, soro, mustața (nea Jean își răsucea mîndru mustața cărunță, dar care, la vremea ei, făcea de bună seamă furori, precum ne asigură dînsul)?... I-ai văzut, dragă, nasul lui clasic?... phii!..., i-ai văzut, soro, ochii lui negri ca mura?" (ochii lui nea Jean privesc cruciș,
10 dar poate că pe vremea aceea, cine știe?...).
în sfîrșit, ce mai ala-bala, femeile toate cu ochii după mine, domnișoarele mă urmăreau, cocoanele mă invita-

tau, bărbații mă pizmuiau și chiar mă spionau, dar n-aveau ce face... Polițai clasa I!... Phii!... întrebați pe...

15 — Răposatul Niță Gherman! răspundeau în cor numeroșii săi cumnați, care nu se mai saturau de poveștile lui nea Jean, îl provocau să le povestească pentru a cine știe cîta oară oricărui nou-venit și se amuzau de ele într-un chip atît de zgomotos, că nea Jean, nedumerit un moment, își răsucea pe urmă satisfăcut
20 mustața lui vestită, cu care odinioară băgase damele Rădășenilor în draci.

— Ce răposat?... Ce Niță? îi lămurea nea Jean, aci de față. Astea să vi le spuie Atena... (Atena era
25 sora lor mai mare și nevasta lui nea Jean), să vă spuie ea, că pe vremea aia era, de, domnișoară, și pe toate le-am întors cu vorba... dar cu ea, de... am luat lucrurile pe foaia ailaltă... am luat-o în serios...

Cocoana Atena, femeie zdravănă și puțin zîmbitoare, se încrunta întotdeauna cînd nea Jean se întrecea cu poveștile și mai ales cînd printre comeseni se găseau și oameni străini de familie. Dar nea Jean
30 băga de seamă morocăneala ei numai cînd ajungea la capitolul cu femeile.

35 De aceea, el era convins că numai acest capitol îi produce amărăciune, drept care, îndată ce amintirile lui ajungeau aci, făcea cu ochiul spre noi și spre dînsa și ne îndemna mutește so privim pe furiș...

40 • — „A venit Filodor... A venit Filodor...", continua dînsul. Toate cocoanele nu mai aveau altceva pe buze. Pînă cînd s-a auzit la Dimuleasca... Phii, domnule...

Dimuleasca... Coana Polcii!... phii!... franțuzoică, n-ai apucat-o voi... Femeie mare, voinică, pff!... nobilă... gravă... neam mare... E... i-a ajuns și ei la ureche: „A venit Filodor...”

5 „Aha, a venit! a spus coana Poldi. Bine c-a venit... Va trebui atunci să se prezinte și aici, la curte...” Dorința coanei Poldi era poruncă...

Cine era Dimuleasca pe vremea aia?... Phii!... Ei. bine, pe altul l-ar fi impresionat lucrul ăsta și, gata,

10 a doua zi ar fi fost la curte: „Săru' mîinile, coană Poldi. îmi dați voie să mă prezint, Jean Filodor, polițai cl. I, numit de-a dreptul pentru răspunsurile la examene...” Și poc din călcîie, militărește.

15 V-ați găsit!... Eu, și să mă ploconesc!... Jean Filodor să se ploconească!... Nimic... Nici nu m-am urnit... Vorbe peste vorbe, ștafete peste ștafete... eu nimic... și lumea înainte cu gura: „că ce mustăcioară are Jean Filodor, că ce nas clasic, că ce mai ochi...”

20 Nea Jean își mîngîia mustața cu aceeași fericire cu care mintea lui mîngîia acum amănuntele amintirii plăcute. Nea Jean surîdea:

— Ei, ce credeți că s-a întîmplat atunci, dragii mei?... Ce credeți c-a făcut Dimuleasca?... Nici una,

25 nici două, a dat poruncă să se înhame caii la trăsură... patru cai înaintași... phii!... caii negri ai lui Dimulescu și cupeul ăla de lac... phii!... cumpărat de la Viena...

Și dă vizitiul bice cailor... Phii! ce mai vizitiu!... era numai în găitane și pocnea biciul de opt coți de se

30 auzea peste Olt... A venit Dimuleasca la poliție de-a dreptul.. să n-am parte să mă mișc de-aici dacă n-a venit la poliție. „Care e Filodor ăla, frate, de vorbește toată lumea de el?”

Aci, povestirea lui nea Jean fu întreruptă de cîteva

35 cuvinte ale soției sale, pe care nu le auziră decît vecinii ei de masă, însă urechea fină a lui nea Jean le prinse din zbor.

O! Doamne și să te fi ferit Dumnezeu să întrerupi pe nea Jean sau să-1 contrazici în focul povestirii. Se

40 prefăcea în leu, nu altceva... Ochii îi creșteau, mustața lui cea frumoasă, acum cărunță, se burzuluia ca o

perie de cuie, iar nasul lui clasic se transforma în plisc de acvilă. Uita pe toți din jurul lui și lovea cu pumnul în masă de zdrăncăneau farfuriile și tacîmurile, de parcă erau șrapnelele din război...

5 — Ce i-a zis ? Ce i-a zis ? întrebau comesenii în șoaptă pe vecinii respectivi.

Dar cînd bolboroselile încetară și mînia găsi în sfîrșit, în gîtul întins și încordat peste fire, loc de ieșire și grai articulat, chiar nea Jean îi lămuri pe toți:

10 — Spun minciuni, ai?... eu spun minciuni?...

Și aci începu o enumerare bogată și neîntreruptă de lucruri sfinte și bisericești.

De bună seamă, auzind astfel de vorbe grave, noi, cei străini, înlemnirăm în adevăratul sens al cuvîntului,

15 dar cei din numeroasa familie a soției lui nea Jean ascultau îngăduitori și priveau surzînd spre mama lor, soacra lui nea Jean, la cele sfinte ale căreia se refereau toate imprecățiunile celui înfuriat. Mare minune! Coana Sevasta, însăși, zîmbea și ea.

20 Și nici n-ar fi putut face altfel... Pentru că îndată ce nea Jean se mai potoli, omul de lume din el îi aminti că a săvîrșit o necuviință. Și corect se întoarse către coana Sevasta, cu aceste politicoase cuvinte:

— Pardon, mămiță!

25 Nea Jean nu mai putu să povestească mai departe: de parcă întreruperea nesocotită a soției sale i-ar fi distrus însuși izvorul amintirii, așa cum întrerupînd un poet din visurile lui îi astupi, pe vecie și necugetat, unul din prețioasele izvoare ale creației lui. De aceea, necazul legitim nu se potoli cu una cu două, ci mai

30 avu cîteva răbufneli. Fiecare se termina cu apelul convenit spre cele sfinte ale soacrei sale, și fiecare apel în parte era de astă dată urmat riguros de politicoasa scuză: „Pardon, mămiță”!

35 Spre norocul celor de față, pentru care scena devenea din ce în ce mai penibilă, în ușă, înalt cît ea, își făcu apariția, ca trimis de Dumnezeu, conu Alexe Cosîmbeanu, nenea Alexe, cum îi ziceam cu toții, prietenește, acestui bătrîn voinic și simpatic, cu respect de

40 cele vechi și cele sfinte și cu drag de pahar și de cei tineri.

1
5 Cu nenea Alexe, tovarăș vechi de drăcii al lui nea Jean, amintirea acestuia, renăscută ca prin farmec, își făcu din nou punte în mult necunoscutul și inepuizabilul trecut. Așa că, văzîndu-1 din nou în ale lui, coraesenii vrură să-1 aducă înapoi la povestea întreruptă. Dar ciudat. Nea Jean nu-i auzea cu adevărat, sau, Doamne, se făcea că nu-i aude?

Comesenii, nădăjduind că-i fac plăcere, și de-aia se lăsa atîta rugat, nu se dau nici ei bătuți...

10 – Zii, nea Jane... cum a fost cu Dimuleasca...
– Coana Poldi...
– Ajunseși cînd a venit la poliție.

Oare pe nea Jean e gata să-1 lovească damblaua de s-a umflat și s-a învinețit astfel la față?...

15 – ...Cînd a venit Dimuleasca la poliție să-1 caute pe Jean? sări în locul povestitorului dinaintea vocea cea groasă a lui nea Alexe... Și pe-asta le-ai povestit-o, mă?...

20 – Ai fost și dumneata de față? întrebare ascultătorii, privind cu admirație pe nea Jean, ale cărui isprăvi trecute se adevereau astfel într-un mod neașteptat. Și ochii celor mai mulți se întoarseră muștrători spre coana Atena...

25 – He, cum să nu fiu de față... oftă prelung conu Alexe... O! Doamne, cît de repede au trecut toate!... Eu eram atunci comandant de sergenți... El era mai mare decît mine...

– Polițai clasa I... complectarăm noi, cu admirație.

30 – Ba dă-1 dracului, făcu conu Alexe. Nici n-a fost la Rădășani polițai vreodată... El era subcomisar clasa III-a, Niță Gherman ne era șef... tot subcomisar, dar de-a doua...

Capetele ascultătorilor intrară în farfurii...

35 – Bă, da ți-a ars vreo cîteva Dimuleasca, parcă te vîd și acum cu obraji roșii, după ce-a plecat... Strașnică femeie, ce crezi?... Parcă și ea era prefect, ca bărbatu-său. Or de ce te-a bătut, mă? Așa... că nu

te-ai dus să surprinzi vitele oamenilor pe moșie... Așa, așa... că tu i-ai bătut la secție pe ei, pe țărani, dar vitele au scăpat... Hm!... și ei vitele îi trebuiau...

5 Pe obrazul de ceară al lui nea Jean se aprinse puțină culoare:

– E... abia se auzi ca din mormînt vocea lui, care tuna pînă mai adineiori. Ce știi tu? Tu crezi că pentru vite mă aștepta ea?...

PLECAREA

La două ceasuri după miezul nopții, goarneau, toți gorniștii regimentului, au sunat deșteptarea. Și atunci, de pe lângă grămezile de jar înnegrit, au început să răsară mogildețe. Din bordeiele de pământ ieșeau în întunerecul nopții umbre și parcă totul se petrecea într-o lume de troglodiți.

Apoi cineva a izbit cu o prăjină într-o grămadă de tăciuni; cenușa s-a scuturat de deasupra și gura focului s-a deschis vioaie, înălțînd limbi violete și flămînde. Pe urmă toți au făcut la fel și flăcări au început să se ridice din toate părțile.

Dar toată lumea aceea se pregătea tăcută și îngîndurată. Rareori ți-e dat să vezi atîta mulțime de oameni la un loc, păstrînd muțenie și înțelegîndu-se numai prin semne și murmurări.

Își turnau apă unul altuia din bidoane și se spălau: mai bine zis își răcoreau fruntea ca să-i limpezească dedesubtul. Mai mult zgomot făceau zăngăniturile de bidoane, de gamele și de arme, decît oamenii. Iar ofiterii, cu tualetă mai îndelungă, încă nu apăruseră din bordeie și de sub corturi.

Dealtfel numai sub pînza corturilor pătrundea rumoarea de afară; în bordeie ea abia se distingeau, iar în bordeiele mai depărtate și mai mari, unde locuiau comandanții, nu ajungea nimic.

Încît domnul colonel trimise ordonanța să vadă. O ordonanță se întoarse și-i dădu raportul; iar domnul

colonel continuă liniștit să se îmbrace. O lampă de petrol, o sărăcăcioasă lampă de tinichea puțînd a gaz vechi, atirna de un cui, în perețele tencuit cu lut uscat. Domnul colonel se spăla într-un lighean de fier zmălțuit și, cu toate că apa se înnegrise și se umflase de spumă, el încă își muia fața în lichidul mustos și răcoritor și emitea printre buze sunete de satisfacție, de parcă ar fi chemat o capră sperioasă. Într-un colț, soldatul apăsa cu nădejde capacul lăzei de campanie, care abia mai putea să astupe boarfele dinăuntru. Iar domnul colonel, dîndu-și cu apă de Colonia pe pieptul stufos și cărunț, socotea, cu drept cuvînt, că după noile instrucțiuni de luptă, regimentul nu putea fi așezat întreg pe linia de bătaie, ci „eșalonat” în trepte; iar bordeiul comandantului, pe front, trebuie să stea la o bună distanță de ultimul șanț.

— Acolo bate numai artileria grea! se mîngîia domnul colonel. Însă domnul general va trebui să consimtă ca instrucțiunile cele noi să fie respectate și „acolo”, cum sunt respectate și la exerciții, în zona de refacere. Atunci la ce mai servesc ele, dacă, în război, o iei tot cu parul?...

Domnul colonel n-a mai fost pe front. În cea dintîi parte a campaniei a lucrat la un comandament. Însă ca să poată fi general, trebuie neapărat să facă și puțin stagiul la regiment. Trebuie să conducă...

Va conduce un regiment pe front. Domnul colonel nu se sperie de așa ceva.

E cu mult mai bine pentru carieră ca stagiul să se petreacă în plină luptă. Dacă dușmanul nu ataca atît de puternic, poate regimentul nu se mai urnea din zona de refacere. Și el n-ar fi fost decît un colonel, care, în timp de război, n-a condus decît un regiment, ce se odihnea în zona de refacere... Nu, nu... cu mult mai bine e așa, conchide domnul colonel.

Cînd a ieșit afară din bordei, pe domnul colonel l-au impresionat adînc focurile cele mari, în care pîrîiau crăcile verzi... Grupele de oameni întunecați se luminau deodată, cînd jerbele înalte de flăcări își schimbau bătaia după vînt. Murmurul acela omenesc îi plăcea ca și cerul lăcrimos de vară, în fundul căruia picurau

stelele veșniciei. Totul era grav și solemn și inima lui se înduioșa de toți acești bieți oameni, care-i făceau loc și pe care instrucțiunile noi nu-i așezau la câteva sute de metri de ultimul șanț...

5 De aceea domnul colonel trecea printre ei cu mină prietenească și cu ochi părintești. Pe un soldat așezat cu spatele în drumu-i, și care nu înțelegea semnele celorlalți camarazi, îl luă cu blindețe de umeri și-l dădu deoparte ca pe un vechi prieten, încît soldatul, 10 încremenit de-atîta bunătate, declară pe urmă camarazilor din grupă că domnul colonel e așa „bățos” numai cît privește disciplina, dar de felul lui e om bun și dacă ar fi să-i scape viața la vreun aman, el nu s-ar da înlături, ori ce-ar fi să se întîmple.

15 Dar dînsul era acum departe. Ofițerii începuseră să-și adune unitățile, grăbiți, surprinși de apariția neanunțată a domnului colonel. Însă el le făcea semn cu mîna că nu așteaptă onorul și le surîdea binevoitor, îndemnîndu-i cu privirea să-și vadă tihniți de treabă. 20 Iar flăcările înălțau acum limbi gigantice spre stalactitele de foc ale cerului.

O problemă adîncă muncea acum pe domnul colonel. Dacă să dea comanda de plecare, prelungă și răsunătoare, ca la paradă: „Ascultă regiment... înainte marș!” — și aci își auzi vocea lui de bariton dominînd 25 deodată această noapte cu stele de vară, cu focuri mari și cu pîntec întunecat de pădure — sau să comande simplu: „Regiment, înainte!” să facă semn și să pornească. Primul chip friza poate declamația și n-avea 30 parcă loc în cuviința impresionantă a acestei atitudini generale... dar ridica inimile. Declamația e foarte necesară în astfel de împrejurări... Al doilea fel prea era sec și poate scobora și mai mult starea de spirit... Ah, un adevărat comandant trebuie să se gîndească 35 la toate aceste lucruri. Mai bine, pentru a împăca amîndouă părerile, trebuia recurs la o a treia... O întoarcere grozavă cu calul, cum numai el știa să facă, o ridicare bruscă a brațului în sus, o pauză și apoi semnul larg al înaintării, aruncat spre adîncimea neagră... Și 40 domnul colonel se văzu minunat, făcînd acest semn

mut și grav, pe fondul negru al nopței, luminat din față de puterea de lumină a focurilor.

5 Cînd sfîrși de meditat, regimentul se încolonase. La distanță cuviincioasă, soldatul îl aștepta cu calul jucăuș. Domnul colonel îi zîmbi acestui bun prieten, care-l saluta cu ochii lui negri și umezi de animal credincios, fără să-și dea seama de solemnitatea momentului ; îl bătu prietenește pe gît și se avîntă sprinten în șea.

10 Apoi își căută locul cel mai potrivit pentru marele gest, se întoarse deodată cu calul în două picioare și-n spume și ridică mîna în sus.

Dar atunci se petrecu un lucru cu totul neașteptat. 15 Talazurile acelea de oameni, pe care se aștepta să le vadă încremenind deodată cu ochii țintă la dînsul, de astă dată părură și mai neliniștite. Domnul colonel rămase cu mîna în sus, așteptînd ca ofițerii să intervie: crezuse că n-a fost observat. Dar mișcarea oamenilor era acum și mai agitată și creștea de zor, cutropind 20 chiar și pe ofițeri: o mișcare frenetică, sporind neconținut din ea însăși... Domnul colonel abia acum își dădu seama ce se întîmplă: toți oamenii aceia — un regiment întreg, încolonat — își făceau cruce...

25 El schiță atunci semnul depărtării și glăsui grăbit: •— Cu Dumnezeu înainte!

Și-i răspunseră voci, care se loviră unele de altele, ca valurile: „Cu Dumnezeu înainte!...”

30 Regimentul porni ca un vierme uriaș; se urniră întii inelele din față, apoi altele și altele, parcă nu se mai isprăveau. Domnul colonel își învîrti multă vreme calul în lcc, pînă ce ultimele unități fură înghițite de pădure. Trenurile regimentare apucaseră pe alt drum, încă de cu seară, spre gara Bîrnovei, unde era poruncită îmbarcarea.

35 Dînsul se luă după ultima companie. Chiar aici, departe de cîmpul de luptă, el trebuie să arate unde e locul său. Și că grija sa trebuie să fie deopotrivă și înaintea ca și în spatele regimentului. El se mai întoarse pe urmă din drum, ca să vadă focurile mari, rămase să ardă singure, în urma celor plecați. De două 40 ori își întoarse capul să le vadă pîlînd și strîngînd

lungile lor flăcări, care, în tovărășia oamenilor, porniseră spre cer. Acum, părăsite de un bun tovarăș, începuseră să se strângă în sine: totuși ardeau înainte vii și inutil; atât de singuratec și inutil, că domnul colonel simți în suflet pustietate și dezolare.

Sări în galop să-și regăsească regimentul. Trecu pe lângă coloanele de soldați la pas, oprindu-se din când în când ca să vadă curgerea lor șuie. Și tristețea de la început îl apucă și mai cu tărie. Cum îi stricaseră dispoziția focurile acelea blestemate! Tocmai acum când avea atîta nevoie de ea...

Domnul colonel grăbi spre capul regimentului. Cîte un ofițer îl întâmpina în treacăt cu aerul că-i gata să-i ție de urît, dacă e nevoie. Dar el plimba îngîndurat privirile peste plutoanele mișcătoare, prefăcîndu-se că nu vede...

Un soldat, de undeva, din primele companii, se pornise să cînte din fluier. Domnul colonel ajunse cîntecul din urmă și merse cîțva alături de el. Era o arie țărănească, tînguitoare și plină de modulații. Oamenii o ascultau privind în pămînt și-și mutau picioarele mecanic și îngîndurați. Cînd se observă prezența domnului colonel, fluierul se opri brusc, apoi se porni pe-un sunet nou și sacadat, care aducea a marș. Domnul colonel dădu pîteni calului, întrecu ca un fulger de întunerec capul coloanei și se înfundă în adîncul codrului.

Merse mult înainte. Parcă și-ar fi încercat calul, îl lăsa la galop, strîngîndu-se pe șa, ca jokeii la curse, sau îl potolea în trap, ridicîndu-se și lăsîndu-se pe oblînc, într-un tact înviorător, care făcea să-i alerge sîngele prin vine, de parcă ar fi dat peste cap cîteva pahare de rom. O dispoziție și mai vie decît la început cucerii pe domnul colonel; ba încă, amintindu-și de focurile care au rămas să ardă singuratece și fără folos, imaginația lui le prefăcu în incendii imense și războinice, care ard și distrug pînă la străfunduri cetăți peste care a trecut piciorul greu al învingătorului.

Aerul cel tare al pădurei și mirosul verde, de vîlstar tînăr, populă gîndul lui cu nenumărate fapte de război; se văzu trecînd prin isprăvi cu seamă numai în viețile

eroilor legendari. Lăsase acum calul la pas, de parcă ar fi trecut printr-un oraș înfrînt; și în privirile umilite ale orașenilor, da porunci în dreapta și-n stînga... detașamentele se frîngeau în răs_pîntii la comanda lui și se pierdeau prin uliți... iar orașenii îl priveau cu fricoasă admirație și-i cerșeau îndurarea cu ochii... De undeva de după un portal măreț, doi ochi tineri, femeiești, ca două picături de rouă, îl întâmpinau cu ascunsă admirație...

Doi ochi lucitori, fosforici... două lumini bizare care-i mistuiau cugetul... Domnul colonel închise ochii, ca să alunge vedenia, dar cînd îi redeschise, cele două lumini fosforice erau neconținut acolo și-l priveau stăruitor din întunerecul trunchiurilor... Calul sforăi dar continuă să înainteze... Domnul colonel îl opri brusc, făcîndu-l să se ridice cu picioarele dinainte bălăbănind în aer...

— He, cine-i acolo? strigă domnul colonel, pipăindu-și tocul revolverului...

Atunci cele două lumini slăbiră și se pierdură în desîș. Domnul colonel întoarse privirile: gîlbuiul drumului ținea puțin în vedere și se pierdea repede în negura totală. El trase cu urechea, dar nu auzi nici urmă de glas, nici urmă de pas care înaintează... Domnul colonel ciuli și mai mult urechea, dar nimic nu pătrunse în pîlnia ei...

El privi atunci la locul unde văzuse cele două lumini fosforice, ca doi ochi de drac, ca de țap sălbatec. În locul lor nu mai era nimic, decît noaptea profundă; dar, alături, și mai aproape și mai departe, mai adînc și mai în față, de pretutîndeni, păreau că răsar și dispar perechi-perechi de priviri fosforice.

Își dădu calul înapoi, de-a-ndarate, ținînd zdravăn încheștat tocul revolverului... Dar luminile fosforice nu se mișcară... îl fixau însă neconținut, cu stăruință, misterioase și imobile...

Își învîrti atunci calul pe loc și-i înfipse crud pîtenii în pîntec. Calul se prăvăli în noapte, înapoi, pe drumul pe care venise...

În urmă-i, domnul colonel auzea lămurit zgomot crescînd de cavalcadă... Cu inima la gură, se întoarse

să facă față... Dar în urmă-i nu găsi nimic decît negura adîncă, de noapte, în codru bătrîn... Ochii cei stranii nu se mai vedeau, ba da... cîteva perechi, în funduri... printre trunchiuri...

5 Vuietul învăluit al regimentului, care venea din contră, îi atinse atunci auzul... Ropotul se auzea tot mai limpede, mai accentuat.

Domnul colonel nu se mai urni. Zgomotul ce venea nu alungă ochii fosforiei din adîncuri...

10 — Trebuie să fie putrigaiuri vechi, gîndi el în cele din urmă... Asta e... putrigaiuri!... Ce dracu, frate, putrigaiuri de pădure...

15 Și așteaptă capul coloanei. își luă locul între ofițeri și porni cu fruntea sus, ca un războinic și ca un comandant ce trebuie să dea exemple trupei care merge la luptă.

MÎNA

5 Cînd ieși afară din oraș pe drumul înaripat multiplu cu tarlale negre și verzi, de primăvară, dădu maximum de viteză. Mîna-i sigură rămînea neconținut fermă pe volan; nici cel mai mic tremur, care s-ar fi repercutat în drumul de săgeată al mașinei, [n-]ar fi făcut să-i oscileze botul zănatec, tăind în dreapta și în stînga, cu o iuțeală la fel de nebună, iuțeala cea dreaptă a direcției inițiale; ar fi nemerit poate la cea dintîi cotitură în șanțul larg al șoselei și totul, toată mașinăria asta de piele, de carne și gînd zvîcnitor, de tinichea, de fier și de gaze duduitoare, s-ar fi prefăcut la moment în nemișcare și liniște!... Ah, liniște mai ales, liniște profundă, grozavă, nesfîrșită ar trebui pentru 15 tîmplele astea care nu se mai opresc odată...

20 Dar nici un tremur... Mîna aceasta, toată fala lui, întreaga expresie a personalității sale... nu poate să șovăie. Nici cu o infinitate de părticică dintr-un milimetru... mîna asta care a purtat prin drumurile obscure ale viscerelor omenesci, de nenumărate ori, tăișul cel mic și sclipitor, pe-o parte a căruia stătea scrisă viața, dar pe partea cealaltă, clipea cu rece luciu metalic ochiul pînditor al morții. De douăzeci de ani în șir, nici cea mai ușoară smintire, o echilibristică uimitoare pe muchia fină de bisturiu... Mîna asta dreaptă, pe care o ridică acum de pe volan și-i mișcă degetele amuzat ca un copil care acum parcă o vede pentru în-
tîia oară, a păstrat neconținut în ea misterul binefăcător

închis în semnul divin al taumaturgilor și mîntuitorilor. Ar trebui să-i cadă în genunchi el însuși, s-o adore și s-o binecuvinteze în extaz mistic. O lume întreagă se închină la ea, la mîna aceasta sfințită, pece-

5 tiuită de transcendent cu marele har. Ațiția salvați, care-1 divinizează încă, ațiția înfricoșați de cotiturile repezi ale destinului, mase imense de capete, un întreg popor care-și îndreaptă nădejtile spre ea, ca la o divină și cutremurătoare speranță.

10 Și-n toată această mare de suflete, unul singur, cel mai apropiat, necredincios și sarcastic, batjocoritor și inconștient: ochi de demon împielit în cea mai fină piele. Ochi adînci și nevinovați ca geana înserării, pîrînd cei mai fervenți și mai sinceri; și totuși... e

15 îngrozitor! Privirile astea candidă îl insultau tocmai cu nevinovăția lor, îl insultau zilnic, necontenit, cu grozăvia perfecte lor înșelăciuni.

Are impresia limpede, ah, mai limpede ca dimineața asta de primăvară, în care a primit teribila revelație,

20 că nu va putea rezista covîrșitoarei greutăți, că umerii lui vor tremura sub povara ei și mîna i se va mișca... A, da ... o singură clintire și întreaga, unanima adulație care-1 înconjură va crăpa în bucăți, ca un geometric bloc de marmoră, crăpat inform de corosivitatea umezelilorși de injuria insectelor. Mîna îi va tremura fatal și el nu va mai putea supraviețui mîndriei ei înfrînte, rușinate.

Acesta e adevărul adevărat și de-acum altfel nu mai poate să fie.

30 Mașina l-a săltat deodată brusc și sălbatec, înclinîndu-i capul în sensul circular în care vrea să-1 zvîrle; el s-a agățat strîns cu mîinile de volan și a rămas. Altfel ar fi fost aruncat poate înaintea roților acestora, care aleargă zănitec sub voința nervilor lui, și

35 propria lui mașină s-ar fi repezit cu iuțeală de fulger, să-1 ia în colți, de jos, ca un imens și groaznic mistreț...

Marele chirurg zîmbește. Pînă acuma totul ar fi fost terminat... Terminat, a, cuvîntul acesta ca un balsam, cuvîntul care încheie și care potolește. Definitiv.

40 Și el repetă: „Definitiv, definitiv”. Privește cu ură mîna stingă, care s-a grăbit să se strîngă de volan,

înfricoșată. La cea dreaptă nici nu se uită, ca și cînd ea nu s-ar fi agățat poate mai prompt și mai strîns decît cealaltă de roata lucie și bună la pipăit. O, pe dreapta nu poate fi supărat chiar pentru nici o vină... chiar pentru orice greșală de-acum înainte...

5 Totul s-ar fi sfîrșit și sătenii ăștia, cu care se întîlnește acum și care feresc de departe în lături, i-ar fi cules leșul, lăsat în urmă de mașina fără cap, făcută țandări de primul copac. I-ar fi căutat prin buzunare, l-ar fi jefuit... dar scrisoarea destăinuitoare ar fi lăsat-o... Canaliile, nemernicii...

Și el dă și mai grozavă goană mașinii contra noului pîlc de cămăși albe care s-a ivit în zare și care se risipește cuprins de panică, furnici de zăpadă pe panglica

15 fără sfîrșit a șoselei.

De-ar fi lăsat-o...

Tot ar fi luat... toate lucrurile de preț de pe dînsul; moartea i-ar fi luat cea dintîi mîna, furată din cer, și ar fi chicotit de victorie, fugind cu ea îndărăt spre nori... Numai dovada trădării și a rușinii ar fi rămas, rîzînd obraznic și sfidător, deasupra ruinei de glorie și de geniu, ca un excrement pe-o marmură celebră. E tot ce mai poate rămîne pe urma frumuseții acestei vieți; și canalia grosolană ar fi ris satisfăcută de asemănare-i.

25 Viteza începe să slăbească... scîrbit de grotescul imaginii, marele izbăvitor încetinează și întoarce...

30 Și drumul înapoi îl face domol, agale, toată eleganța asta suplă și sclipitoare de sub comanda sa înaintează acum domol, agale, rușinos de ridicul... un *Kreisler imperial* mergînd ca un car cu boi...

La marginea orașului a oprit. Unde poate să se întorcă? Acasă? Cum? Ca să simtă în prima vorbă cu care l-or întîmpina toată palma trecutului? în prima vorbă mieroasă și candidă, inocentă... Și el ce-ar putea răspunde, care ar fi primul lui cuvînt de răspuns? Ie cu neputință să constituie această scenă, această groaznică perspectivă...

Dintr-un salt, a trecut șanțul larg și s-a lăsat pe mușchiul verde și galben, care căptușește muchia hudoiiului.

5 Contactul pământului îi face bine parcă; o plăcere curioasă i se furișează în suflet; să se simtă călător obosit, să-și acorde ultima odihnă, aci, la cițiva pași de ținta călătoriei. Dar pacea asta minunată pesemne nu i-e dat s-o guste decît în treacăt; două sclipișuri de mașini ce-au irumput din strînsoarea ultimelor case, depărtate, ca niște cuburi colorate de copii, îl fac să sară, să se repeadă la botul mașinei, să-i ridice învelitoarea metalică, să se prefacă ochi scormonitor, cercetînd pricinile unei metehne subite...

15 Consideră cu privire vrăjmașă alura crescătoare a celor două mașini inoportune. Mai au puțin, vor ajunge și vor trece... Iar el va putea asculta din nou sfatul pământului... L-au surprins prea devreme, înainte de a putea lua o hotărîre, înainte de a asculta, cu urechea în răvăneala humei, cu mîna pipăind moalele mușchiului proaspăt și asprul de barbă țepoasă al mușchiului vechi și galben, sfatul moșneagului etern; l-a uitat de mult și acum se-arată greu la răspuns bunul și iertătorul moșneag.

25 Dar din cea dintîi mașină un braț se înalță și face semn în urmă: amîndouă se abat ca la comandă pe marginea dimpotrivă și stopează...

30 – Nu, n-am nevoie de ajutor, mulțumește doctorul, încurcat de această marcă de solidaritate umană, ce nu mai poate să-l mai amăgească. Vă mulțumesc foarte mult, e foarte frumos ceea ce faceți, dar pe mine nu mai mă puteți ajuta cu nimic... Am îndreptat eu totul... nu mai am nevoie de nici un ajutor, vă mulțumesc, vă mulțumesc...

35 – Dar avem noi nevoie de ajutorul dumneavoastră, domnule profesor, răspunde un glas smerit, care face să tresară pe mîntuitor, căci recunoaște în el smerenia tuturor celor ce i s-au adresat, implorîndu-i ajutorul, de douăzeci de ani de zile.

40 – Prin tot orașul v-am căutat, domnule profesor, și abia v-am găsit urma, reia și mai umilit alt glas,

venind înaintea celui dintîi. Vă rugăm să nu ne lăsați... imploră el.

5 – Plătăm oricît... întrerupse o intonare de bas, care amuți îndată de înfățișarea rigidă pe care figura doctorului o îmbracă subit la aceste vorbe...

– Altfel mămica mea e pierdută, scumpa mea mămică... gemu sfâșietor un glas de copil...

10 – Dar, domnilor, mi-e cu neputință... vedeți... tocmai astăzi mi-e cu neputință... Trebuie... am... sunt... în sfîrșit, am să vă recomand...

– Vă rugăm, domnule profesor, nu ne lăsați! cerși înfricoșat întîiul glas.

– Orice sacrificii suntem gata să facem, declară semeț vocea de bas.

15 – Nu lăsați pe mămica... înainta cu mîinile împreunate copilul.

– Dar tocmai că mi-e cu neputință... tocmai că... ah, dar ce vroțiți dumneavoastră... ce vroțiți să faceți dumneavoastră... adresîndu-vă mie... astăzi... dar tocmai în interesul mămicei tale, micule...

20 – Domnule profesor, domnule profesor...

– ...tocmai ca să scape... să trăiască...

• – Nu ne lăsați, domnule profesor...

25 – Tocmai că mă implorați așa... nu pot, nu pot, mi-e cu neputință... de astăzi...

– Dumnezeuul meu, Dumnezeuul meu! își astupă copilul fața cu mîinile...

30 Și gemete surde ieșiră din celelalte piepturi. Doar glasul cel gros trîmbiță grav, ca un enorm instrument muzical, complicat și încîlcit, de alamă:

– Dumneavoastră nu vă e nimic cu neputință... orice-ar fi...

35 Sunetul ăsta jos vibra profund în sufletul savantului. Cum? a început să recunoască, a început să consimtă că o simplă, o comună, o atît de meschină josnicie a fost în stare să-i amputeze, ca dintr-o singură și sigură izbitură, brațul lui făcător de minuni?... Brațul ăsta ferm, mîna-i ale cărei degete le desface acum cu o mișcare atît de energică, atît de nesățioasă de faptă și de îndrăzneală?... O simplă murdărie... o...

— Nu...

— Gîndiți-vă la Dumnezeu, domnule doctor...

— Să mergem, înainta el hotărît spre mașină. Să rămînă copilul cu mine... ba nu, domnul cu vocea de bas...

5 Și mîna n-a dat greș nici de data asta. Cînd totul s-a terminat, el i-a îndepărtat pe toți din sala de operație și-a rămas singur acolo, privindu-și mîna și răsfi-rîndu-și degetele. A sărutat-o...

10 Iar glasul de contrabas de alamă i-a răsunit precis în urechi: „Dumneavoastră nu vă e nimic cu neputință... orice-ar fi...”

— Orice-ar fi... repetă doctorul ca un ecou...

Cînd intrase aci, își dăduse îndată seama de ce toți oamenii aceia se zbăteau atîta, se zoreau să-l găsească, îl implorau cu ochii umeziți. Pe masa de operații îl aștepta poate cea mai desăvîrșită imagine omenească pe care o văzuse în viața lui. Înainte de adormire, femeia, nena-tural de frumoasă, îl învăluisese cu ochii ei mari și verzi. I-a încredințat sufletul cu un zîmbet, pe care el l-a accep-tat cu o înclinare imperceptibilă, dar sigură, a capului.

20 Și pînă cînd s-au închis, ochii aceia au rămas ațintii spre dînsul, în lenta lor împăiănjenire, ca spre un mîntuitor.

Dar cînd învelișul pîntecului a fost dat deoparte, aceleași mațe, infecte și ulcerate, au ieșit la iveală și el s-a cutremurat; e cu puțință oare ca în atîta perfecți-une omenească să dăinuie atîta putregai? El a curățat aceste măruntaie informe de tot putregaiul lor peri-culos, dar organele readuse la forma lor obișnuită

30 nu puteau rămîne decît ceea ce trebuiau să fie — aceleași depozite de rămășițe sordide de digestie, dospite și alterate...

Un zîmbet i-a fluturat atunci, deasupra acestui morman de intestine, acest bălegar care întreținea floarea ațipită ce-i zimbea încă în vis, ca frumoasa adormită din basme... Stătea în puterea lui să curme deodată scabroasa minciună, să anuleze dintr-o singură mișcare infamia ascunsă sub învelișul oricărei ucigătoare frumuseți. Dar mîna-i mergea singură înainte, nepă-sătoare de tot ce putea să cutureiere sub fruntea lui aprinsă...

O ușurare profund simțită se așezase pe toate ungherele sufletului lui. Și pîntecul pîngărit de-acasă ascundea aceeași nemernicie, înainte de a se deschide oricărei nemernicii exterioare. Întru nimic aceasta din urmă nu adăuga sau scădea o iotă celei dintîi...

5 Murmure de admirație ieșeau din halatele albe care-l înconjurau. Dar el nu le dădea nici o atenție... căci se gîndea acum că și mîna asta...

10 Nu, nu, nu... Nu trebuia să meargă pînă acolo, era o blasfemie... Mîna lui încălțe era o sfîntă...

De aceea a trebuit să rămînă singur cu ea, să-i ceară iertare, retractîndu-și umilit ușurința, s-o sărute...

15 Ea răscumpăraseră demult, prin minunile-i fără număr, orice păcat congenital... Cî mizeria omenească, pe care ea voia s-o nimicească, se ridica acum asupra-i, hidoasă și ingrată...

20 Tremurînd pentru întîia oară, mîna aceasta sfîntă scoase doar de-un colț, ca pe un copil bubos de-o ureche, scrisoarea surprinsă. Ochii o cuprinseseră întreagă, o știe doar acum bine: pe rîndurile mici și înghemuite era expusă, ca niște otrepe pe garduri scunde de țară, recunoștința celuiilalt pentru darurile ei ascunse. Și atîta... Ba nu... într-un loc părea ceva străin, ceva ce nu reținuse la prima și fugara lectură... nu-și aducea aminte ce fusese în locul acela...

O apropiere și desprinsă:

30 „... cu atît mai mult cu cît gloria soțului tău mă micșorează și mă umilește, cu cît înalta lui valoare mă face să simt, ori de cîte ori mă apropii de dînsul, meschină-ria existenței mele... Iartă-mă, dar trebuie să ți-o spun: am încercat alături de dînsul să evoc farmececele tale, pentru a-l birui mintal, a-l scoborî alături de mine sau mai jos... îmi cer iertare de la minunatele tale farmece, dar mi-e cu neputință... Ah, nu crede că vreau să te «asmut» prin această destăinuire, e numai purul adevăr...”

40 Marele savant nu-și crede ochilor... Stupoarea, agitația grozavă în care-l pusese această scrisoare, găsită întimplător, nu-i îngăduise să distingă întîi în întregul ei decît un bice de jesnicie și dezgust.

Pe buzele lui flutură iarăși zîmbet: și mintea i se întoarse spre înșelătorul, pe care-l cunoștea bine acum, cu disprețuitoare, dar cu puțin indulgentă mîndrie.

5 Se apropie apoi cu pași hotărîți de sobă, vîrî înăuntru scrisoarea, o aprinse cu o brichetă, stătu pînă se prefăcu toată sul negru, pe care-l fărâmiță în scrum mărunt. Apoi, cu meticulozitatea tihnită a profesionalului, credul ca toți savanții, se așează la măsuta
10 din colț, unde era toc și hirtie, să uimească definitiv pe acel pigmeu, care nu pentru că vrea să „asmuță” pe complicea lui îi făcea acea destăinuire, ci numai pentru că voia, că trebuia, că simțea ceva în suflet care-l îndemna s-o facă...

15 Scrise:

„Iartă-mă, draga mea, pentru această evadare prematură și neașteptată... Dar astăzi, cînd am avut unul din cele mai mari succese, despre care se va po-
meni în analele chirurgiei, te asigur, am avut o clipă
20 *de îndoială... Am reușit, evident, dar clipa asta mi-a rămas în minte. Ea poate să se mai întoarcă și asta, Dumnezeuule, chiar numai atîta, mi-e cu neputință să suport... De orice m-aș putea îndoi cu seninătate și cu indulgență, de orice... dar ca să aibe o clipă de ezit-*
25 *tare, de... necredință, mîna mea, asta niciodată, niciodată. Sunt nevoit să mă opresc cu ea aci, noi amîndoi... Tu, desigur, n-ai să traduci această fugă precipitată a ei și-a mea decît ca o manifestare de nebunie. E bine că poți să găsești o explicație atît de cuminte la astfel*
30 *de lucruri și de aceea, tihnit, întrucît te privește, mă îndepărtez în grabă. Ești tînără, frumoasă, iubește, îți spun, iubește unul care poate să găsească ușor explicații cuminti la orice, ca și tine... Pentru a nu-ți lăsa decît grija asta... iată, îți las tot ce va rămîne, material, după*
35 *mine... Eu plec cu mîna mea...”*

Dată și iscăli cu trăsătură sigură...

Apoi, bătîndu-și mîna prietenește pe antebraț:

— Vom rămîne definitiv așa cum suntem. Bagă de seamă... Acum să te vedem... Ei vor aprecia trăsătura...

Se dezgoli la piept și cele două degete de la stînga, supuse, pipăiră cunoscătoare, se fixară, se îndepărtară apoi ușor unul de altul, făcînd doar atîta loc cît îi trebuia dreptei să-și arate măiestria...

5 O clipă doctorul zăbovi. Dar numai pentru a-și termina fraza, în urechile ce parcă începeau să vîjje, glasul de bas metalic: „Dumneavoastră nu vă e nimic cu neputință...”

NOAPTEA FOCURILOR

Cînd seara a venit din nou, au văzut că focurile se apropiaseră. Ieri trebuia să te urci tocmai în pod ca de abia să le zărești în depărtările nopții, zbatîndu-se ca niște stele căzute pe cîmpie. Dar acum se puteau desluși repede chiar de la etaj. Acum nu le mai puteai zice nici luceferi. Erau focuri în toată regula, apropiindu-se odată cu șuvoaiele tumultoase ale miniei oarbe și dezmetice, focuri care devorau și nimiceau. Doar dacă te mai suiai totuși în pod, puteai descoperi dintr-o aruncătură de ochi că forma acestor sinistre constelații pămîntești se sfărîmase și se schimbaseră cu desăvîrșire; aștrii cîmpiei mureau prea repede și neconținut răsăreau din necuprinsul întunecat subite incendii noi, cu o firavă pîlpiire, care apoi se întăreau grăbit, văzînd cu ochii.

Dar revolta domnea și aici sub acoperișul casei. Ah! bătrînul ăsta încăpățînat, care nu vrea să înțeleagă. Dacă ar fi pornit de ieri dimineață din viul nopții cum i-au propus, în cîteva ceasuri ar fi fost la podul Oltului și de aci, în douăzeci de minute, la Drăgășani. La Drăgășani se găsea armată și siguranță. Însă bătrînul n-a vrut în ruptul capului să se urnească. „Duceți-vă voi!” le-a spus, cu strîmbătura aceea de ironie, pe care dacă nu i-ai fi știut-o bine, mai demult, ai fi crezut într-o pală de nebunie. „Duceți-vă voi!” și atît. Dar cum

poți să pleci și să lași în voia soartei un biet moșneag, chiar atît de încăpățînat ca el?

— Haid, plecați! Ce mai așteptați? le-a strigat bătrînul. Eu rămîn aci singur... Cu atît mai bine...

5 Dar cu acest „singur” și cu acest „atît mai bine”, el descuraja și avîntul fetelor. Pe cînd de băieți nici nu mai putea fi vorba; ei trebuiau să rămînă! Nu puteau lăsa așa pe bătrîn. Chiar cel mai mare, care era însoțit, Codin, hotărîse să-și trimeată numai nevasta și copilul și el să rămînă. Însă, pînă în cele din urmă, nici fetele n-au vrut să-l părăsească. Numai nora era foarte îngrijată de copilaș, însă nici ea nu putea să plece singură cu copilașul pe astfel de drum.

10 Pe la nouă, cînd a ieșit din micul lui birou, bătrînul s-a supărat cu adevărat cînd i-a revăzut pe toți la un loc. Abia atunci ei și-au dat seama bine că nu e nici ironie, nu e nici răutate în necazul lui. Ci numai un grăunte de nebunie, întrucît îl privea pe dînsul. Dar, întrucît era vorba de ei toți, bătrînul părea mîhnit în adevăratul înțeles al cuvîntului.

15 — De ce n-ați plecat? strigă el, aruncînd scînteii de minie din ochi. A fost vorba doar să plecați. N-ați spus așa? Acum de ce ați rămas? Ah, mai rău mă încurcați cu prezența voastră!

20 Cuvintele din urmă însemnau pentru ei grăuntele de nebunie. Cum putea să-l încurce prezența lor în asemenea ceasuri? Ce avea de gînd să facă bătrînul, după plecarea lor, el singur în fața hoardelor de țărani? Și-l priveau uimiți, mai ales băieții, toți înalți și zdraveni, pe el, bătrînul drept și suplu, nu-i vorba, dar aproape cu un cap mai scund ca dîșii și firav. Firav, adică subțire, nu slab și ramolit. Pentru că se ținea nespus de bine boierul Take Asan. Cînd îl priveai din spate și avea pălăria în cap, cînd nu-i vedeai, așadar, părul, favoriții lui mici și mustăcioara albă, ai fi crezut că ai de-a face cu un băiat mlădios și cu mijlocel de domnișoară și nu i-ai fi dat mai mult de 25 30 de ani. Nici figura boierului Take nu era zbîrcită ori încrețită; se înroșea însă prea repede la minie și atunci favoriții și șuvițele de sprinceană, de un alb

imaculat în timpul obișnuit, reflectau și ele ceva din singele acela năvălit buluc sub piele. Numai că boierul Take se supăra foarte rar, aproape treceau ani și nu-l vedeai mînios. „Asta e secretul tinereții lui!” se spunea
5 de obicei, pentru că, deși boier Take nu atinsese tocmai pe al șaptezecilea an, totuși era o minune să-l vezi mergînd, să-l auzi vorbind ori glumind. Chiar din față nu-i dai mai mult de cincizeci.

La mînia lui din urmă, toți ai casei se adunară
10 în sfat grăbit, stînd în picioare și vorbind toți odată. Dar pentru că toți aveau același gînd, se înțeleseră de minune, cu toată larma ce o făcea fiecare. Hotărîrea fu luată: vor porni numaidecît fetele, cu cel mai tînar dintre feciori și cu un om de încredere. Trăsurile sunt
15 gata și drumul uscat; în cinci ceasuri sunt la Drăgășani. Cînd îi împărtășiră bătrînului hotărîrea, el înclină din cap, de astă dată cu neîncredere.

— Prea tîrziu, își dădu părerea. Acum ați fi fost la Drăgășani. Dar ca să plecați în ceasul ăsta, înseamnă să ajungeți după-masă. Judecînd după mersul
20 focurilor, pojarul vă va ajunge pînă la Olt... Mai bine rămîneți...

Băieții se posomoriră, dar fetele încă mai păstrau nădejde că doar n-o fi tocmai așa. Numai soția fratelui mai mare era îndoită și disperată.

— Copilașul meu! Ce mă fac cu copilașul meu! icnea la tot pasul, producînd și mai multă grijă și temere în jurul ei.

Totuși, părerea generală fu că încercarea trebuie
30 făcută. Bătrînul se opuse cu toată autoritatea părului său alb, dar nu mai putu să potolească îndîrjirea care izbucnise acum în toți. Ochii tuturor îl priveau dușmănos, iar cel mai mare și mai puternic, Codin, un vlăjgan cît ușa, pentru întîia oară în viața lui îndrăzni să-i arunce în față vorbe grele, de imputare și de
35 ofensă:

— După ce tot d-ta ne-ai încurcat și ne-ai zăpăcit cu încăpățînarea și cu toanele astea, care ne cam pun pe gînduri...

40 — Eu zic să nu plece nimeni! bătu bătrînul din picior.

Dar Codin bătu și el din picior și toți ceilalți îi aruncară micului, dar dîrzului moșneag, priviri mohorîte și vrăjmașe. Atunci bătrînul îi măsură cu dispreț, surise trist, le întoarse spatele și se închise în biroul
5 lui. Fetele ieșiră cu suflet îndoit și așezatul în trăsuri mai dură un sfert de ceas. Iar cînd roțile se urniră și caii o apucară pe poarta larg deschisă, Codin strigă:

— Eu nu pot să-mi las nevasta și copilul la voia întâmplării, pentru ca să apăr aici un bătrîn deșucheat!

Și porni hotărît la grajd, să-și înșăueze calul. Și
10 toți ceilalți copii simțiră atunci nevoia scăpării; roțile trăsurilor, opintindu-se peste pragul porții, le dezvelise parcă la toți ușurarea sufletului de sub povara cumplitei obsesii și înfricoșări, sub care se zbătuseră
15 aceste din urmă zile. Și porniră cu toții spre grajduri.

— Nu putem să ne lăsăm așa surorile! grăi ipocrizia într-unui.

— De ce să ne pierdem viața în chipul cel mai laș cu puțință? grăi lașitatea într-altul. Cel puțin să lup-
20 tăm, să ne croim drum vitejește pentru noi și surorile noastre...

— Ne-am făcut datoria întrucît privește bătrînul, mai vibra și un pic de cuget pișcat de mustrare în cel din urmă! Am vrut să-l luăm cu noi, dar n-a vrut
25 în ruptul capului. Cu sila nu putem să-l luăm.

Și cum înaintau vitejește spre grajd, au fost opriți de vocea bătrînului, de sus, de la fereastră:

— Ce mai așteptați? le-a strigat graiul încă stăpîn și răsunător. Cum lăsați pe surorile voastre în voia
30 soartei? Dacă le-ați pornit acum, hai repede, înșăuați, și încălecați, să le ajungeți din galop.

— Mergi și d-ta cu noi? strigă atunci Alexandru, cel cu pișcătura de mustrare pe suflet. Avem tot timpul să ajungem la Drăgășani...

35 — Nu e vorba de mine, le răspunse bătrînul, eu nici așa nu mergeam... Pe fete însă nu le puteți lăsa pradă batjocurii haitelor țărănești. Trebuie să le însoțiți. Dumnezeu să vă binecuvînteze și să vă apere. Și de avutul nostru n-aveți grijă, rămîn eu aici...

40 — Și sfîrșind de grăit, închise repede ferestrele. De bună seamă, dacă n-ar fi fost vorbele din urmă, copiii

s-ar fi aruncat îndată spre grajduri, întăriți de binecuvîntarea părintească. Însă acel „și de avutul nostru să n-aveți grijă, rămîn eu aici” – el, bătrînul drept ca bradul, dar plătînd, cu degete de femeie și cu mijlocul să-l cuprinzi în palme, el singur împotriva cetelor de bestii, aduîmecînd sînge și răcnind ca fiarele în codri – asta îi încurcă iarăși, și în loc de goană spre grajd, continuară drumul cu pas descurajat și nesigur.

– Eu cred că teama i-a luat mințile, își dădu unul cu părerea.

– Ie greu să se despartă de munca lui, glăsuie Alexandru. Și nici pe noi n-ar vrea să ne piardă, își dădu el gîndurile mai departe pe față. Ne-ar opri și cu dînsul, dar nici să ne știe pradă morții iar nu se împacă el cu gîndul.

– Atîta rău cînd mi-aș expune viața pentru o casă, acolo... pentru că averea cea mare n-o să ni se dea înapoi după ce s-o potoli totul?... strigă iarăși lășitatea din cel în care de la început își făcuse cuib bun, și numai din cînd în cînd mai zbură și pe la ceilalți.

înșeuară și se înarmară pînă-n dinți cu puști, revolvere, măciuci grele și pumnale. Astfel înarmat pînă-n dinți, Alexandru trebuia să se prezinte pentru ultima dată în fața bătrînului și să-i pună ultima întrebare. Să nu-și zică pe urmă că n-au avut grijă de dînsul pînă-n ultimul moment. Poate că ținuta marțială a feciorului cel mai apropiat sufletește îl va îndupleca pe bătrîn; iar dacă și după asta se va arăta neînduplecat, ei n-au ce să facă. Vor lua-o în galop turbat, pentru a ajunge din urmă pe fete.

Alexandru nu zăbovi mult. Se întoarce ridicînd, ca și pînă acum și ca și ei toți, din umeri. Bătrînul îl primise cu duioșie, îl binecuvîntase din nou și-i dăduse zor. Fetele trebuie să se fi îndepărtat bine, îi mai spusese. „Dați frîu bine la cai!” Și pe urmă își scoborîse iar ochii în cartea deschisă înainte-i pe birou. În *Codul civil adnotat*. „Hm, dacă mai stă cineva într-o astfel de vreme de *Codul civil adnotat*...”

Dădură îndată pînteni și caii o luară în pas grăbit. Deocamdată se înțeleseseră s-o ia numai repejor și

apoi, după ce vor ieși din sat, să-și dea drumul în galop. Satul rămăsese pînă acum liniștit: o febră mocnită se vedea, nu-i vorbă, și aci, chiar fără să vrei. Dar oamenii, care n-avuseseră să se plîngă prea rău de boieri ca prin vecinătățile mai apropiate ori mai depărtate, nu îndrăzneau încasă izbucnească. Cei mai mulți și mai înfierbîntați, neștiind ce să facă, o luaseră spre satele îndepărtate, pentru a întîlni pirjolul și a prinde curaj. Dar mai rămăseseră și aci destui, și în ochii tuturor se putea citi ușor așteptarea vicleană și nerăbdarea febrilă. Plecarea trăsurilor cu fetele se făcuse în văzul întregului sat. Bătrînul avea dreptate. Dacă porneau de cu noapte, poate nu se prindea de veste! Acuma plecarea aceasta în văzul tuturor avea să înțească și mai mult spiritele; iar un galop fulgerător ar fi însemnat cu siguranță dezlănțuirea îndrăzelii. Așa, oamenii aveau să vadă că băieții numai doresc să-și ajungă și să-și însoțească surorile, dar că nu se grăbesc deloc, că bătrînul stă pe loc, că în urmă-le curtea n-a rămas de izbeliște. Pe bătrîn îl aveau ei în mare cinste și prețuire. Cu băieții s-au mai pus împotrivă uneori și băieții au fost cîteodată poate prea crunți la mînie; dar bătrînul a intervenit totdeauna împăciuitoare și suveran, potolind lucrurile cu dreptate chiar atunci cînd ea nu era în totul de partea copiilor săi. Abia acum feciorii înțeleseseră că în rămînerea bătrînului, că în încăpățînarea asta de a înfrunta singur urgia, nu era tocmai un grăunte de nebulie.

La marginea satului, frații fugari dădură peste trăsurile surorilor, care se întorceau așa cum pleaseră. Chiar țărani le opriseră și, după prelungi parlamentari cu fratele cel mic, [le] făcuseră să întoarcă. Țărani vesteau că în satele pe unde fugarele aveau să treacă, răscoala izbucnise. Și cum ei nu doreau ca fetele boierului să se piardă așa ușor, mergînd la moarte sigură, mai bine se împotriveau ei acum la plecare, aducîndu-le cu sila acasă, iar fetele și tînărul domnișor aveau mai tîrziu să le recunoască despre asta.

Însă domnișorul cel tînăr observase și astfel șopti el fraților săi, cînd fură împreună, că țărani își făceau

pe furiș cu ochiul și își ascundeau zîmbetul. Un călăreț
sosise între timp dinspre Olt, un om de aci din sat, și
sătenii îl înconjuraseră îndată, împingîndu-l mai de-
5 parte de trăsură, și apoi mai pe urmă abia îi lăsară
drum spre odraslele boierești, ca să le povestească înfrico-
șat, exagerat și cu rîs stăpînit în colțul ochilor, că în
drumul lui dăduse doar de foc și pîrjol. Dar fetele și
tînărul domnișor bănuiseră că adevărul fusese altul,
10 că drumul era liniștit spre Drăgășani și că nou-sositul
îi păcălea, îndemnat de ceilalți. Ele chiar vroiseră să
arate că nu se tem și că vreau să înfrunte urgia, orice
ar fi să se întîmple, iar Dorel, fratele cel mic, dăduse
ordin vizitiilor să mine. Ce-or să aibă răsculații cu
niște domnișoare și cu un băiat tînăr? Însă oamenii
15 au rîs atunci cu înțeles și cu murmure de șagă. Ei nu
puteau spune pe față — au răspuns care și care —
ce ar putea să aibă oamenii înfuriați și scoși din minte
cu niște mlădițe boierești atît de fragede și frumoase,
dar ei își fac datoria să nu le lase să alerge cu ochii
20 închiși spre... batjocură și moarte.

— De ce să se bucure alții?... icnise un glas mai
dinspre margine.

Dar cuvintele lui fuseseră întrerupte de zburcetele
de mușcare și de rîsete, de vîlmășag de tot felul de
25 strigăte și imbrîncituri, ca să se facă loc, pentru a se
întoarce caii. Și tot țărani apucaseră caii de zăbală,
întorcîndu-i și pornind trăsurile înapoi spre curte, cu
mare alai.

Tocmai bine ajunseră atunci și frații cei mari:
șuvoaiele țărănești îi cuprinseseră și pe ei și călărețul
30 sosit de curînd le dădu vești înspăimîntătoare, în
zarva și în rîsetul celor de pe jos. Conacurile fuseseră
rase de pe suprafața pămîntului, boierii măcelăriți,
cocoanele și domnișoarele batjocorite. Și priviri de
lăcomie se furișau la aceste înfricoșate descrieri spre
35 trăsurile care veneau în urmă. Pentru că nici feciorii
cei mari nu se împotriviseră apei omenești întîlnite
în drum și făceau și ei cu capul plecat și încruntat
cale întoarsă spre casa părintească părăsită...

— Lumea e rea, se amestecară cu vorba noi glasuri
de țărani, care ieșeau nesimțit din toate părțile și se
înmulțeau.

5 — Unii sunt mai repezi la mînie!

— Noi suntem mai răbdători!

• — Noi vrem să știm ce și cum...

— Noi așteptăm șuvoiul cel mare, revoluția asta
cînd o veni... ea să hotărască... nu ne ridicăm de
capul nostru...

10 Și astfel creștea cuvîntul din limbă în limbă, fă-
cîndu-și neconținut avînt de amenințare, dar nu trecu
încă peste margine nici cînd ajunseră la poarta curții.

— Și-apoi cu boierii noștri nu vrem să aibă nimeni
15 de-a face... glăsui tare cineva cînd trăsurile și călă-
reții boierești sfîrșiră de intrat în curtea conacului.

Țăranii nu pășiră mai departe, rămaseră toți în
afara porților grele de stejar, cu ușorii fieruiți în stîlpi
de zid. Dar ei traseră singuri porțile pe dinafară, stri-
gînd și glumind cu slujitorii, care petreceau pe după
20 inelele groase ale drugilor lăcate grele și mari cît o
oca fiecare.

— Pune-le, mă, să vezi cum sar ele la noapte.

— Dacă vrei, îți mai aduc și pe ale mele, că tot
le vin eu de hac cu toporul meu.

25 — Da stejarul ăsta e fier, mă? El nu arde?

Și un glas de flăcăiandru, lung și zîmbat, țîșni
dintr-un cap țuguat, de sub flacăra jucăușă a unor
ochi albicioși și desfrînați.

— Facem moarte de om dacă s-o amesteca striin
30 la domnișoarele noastre... Fiecare sat să-și vadă de
boieroaicele lui...

Și țipătul desfrînat se desprinse limpede și sări
sprinten la urechile din trăsuri și în auzul fraților
care descălecaseră și care ajutau surorilor la scoborîre.
35 Dar cel mai bun lucru era să te faci că n-ai auzit ni-
mic sau să înțelegi numai partea bună din nemernica
obraznicie. Boierul Take Asan apără în cadrul ușii
celei mari și consideră priveliștea cu aerul lui calm,
cu ochii lui vineți, cu maiestatea impunătoare a mi-
40 cilor lui favorite. Și rumoarea de la poartă căzu deo-
dată în fața bătrînei dar zveltei apariții.

— V-ați întors, așadar! grăi el atunci liniștit. Când v-am văzut venind cu țărani, am crezut că v-ați pus în fruntea revoluției, rîse apoi cu seninătate de propria lui zeflema, care nu avu darul să ridice nici un nor de pe fruntea și de pe ochii odraslelor lui.

10 Tincuța, cea mai mică dintre fete, privise toate
astea cu ochii măriți de uimire. Ea înțelesese întii, cînd
țărani le-au împresurat trăsurile, că de acum nu mai
15 pot să aibă grijă de nimic și că pot să se întoarcă li-
niștite la casa lor. Țărani lor sunt cu ei, ei nu se vor
mișca, ei vor apăra pe bătrîn și pe familia lui întreagă
de furia hoardelor cărora le-ar putea abate prin minte
20 să dea o raită și princoa. Ea singură a ascultat, fără
nici o îndoire de suflet, poveștile înfiorătoare ale că-
lărețului nou-sosit dinspre Drăgășani și a fost singura
să se mire de ce fratele ei cel mic și surorile celelalte
mai stau de cumpănă și parlamentare. Rîsetele țara-
25 nilor, care adiau neliniște în sufletele celelalte din
trăsuri, ei îi păreau sincere și firești, la un popor șugu-
băt ca românul, și-i păreau chiar prietenești. Numai
ochii cu pilpiiri albicioase și sfruntate ale băiețandru-
lui celui înalt și cu capul țuguia, pe care nu-și aduce
30 aminte să-l mai fi văzut pînă acum prin sat, i se păreau
cam curioși, prea îndărătnici și prea impertinenți pentru
un fecior de țaran cînd ridică privirea la fete de boier.
Dar de bună seamă că în ziua aceasta, cînd ei se dau cu
atîta avînt și bucurie de partea curții, puțină intenție de
35 apropiere mai îndrăzneată nu trebuie luată chiar de-a
dreptul necuviință. Poate că așa e privirea omului aceluia;
oricum ar fi, însă, datoria ei în asemenea împrejurare e să
se facă a nu băga nimic de seamă și a interpreta totul
în chipul cel mai favorabil cu putință. Însă oricît
încerca să evite acei ochi obraznici, ei fișneau deodată
40 în fața ei și o umpleau, ca de indignarea unei grele
insulte, de cutezanța și de stăruința lor ofensatoare.
Oricît d-șoara Tincuța își impuse să pară că nu observă
nimic, își simți obrazul roșind sub dogoreala privirii
desfrîinate. Fata și-a întors fața în altă parte tocmai

cînd călărețul vorbea de batjocură și de moarte. Ea
n-a cuprins încă lămurit sensul adevărat al cuvîntului
batjocură, ea s-a gîndit la o batjocură ca orice batjocură,
ofensă, injurie, pălmuire, așa cum a fost batjocorit
5 Isus pe drumul spre Golgota. Mai mult s-a răzvrătit
sîngele ei tînăr și curat la auzul cuvîntului de moarte.
Dar atunci cineva a strigat: „De ce să se bucure
alții?” și vorbele acestea au fost cele dintii care au
sădit un grăunte de nesiguranță și în sufletul ei. Abia
10 atunci a privit în lături spre surorile ei mai mari și
le-a văzut strîngînd buzele palide, încercînd să-și ia
aer că n-ar fi auzit și n-ar fi înțeles nimic. O clipă
a mai încercat să creadă într-o simplă amăgire a înțe-
legerii ei; poate surorile sale erau numai plictisite și
15 obosite de atîta larmă și atîta ezitare, ca și dînsa. Și
ușor ridică pleoapele lungi înspre marginea de unde
venise vorba cea curioasă. Cum? De ce bucurie putea
fi vorba? Iar acolo stătea același vlăjgan lung și cu
capul țuguia, pe care-l țuguia și mai mult căciula
20 neagră, cu vîrf înalt și ascuțit. Ochii lui ardeau în
plină flacără albă și acum rînjetul se despică pe fața
sinistră. Tincuța îi înțelesese în sfîrșit sensul groaznic,
identificat cu al vorbelor ce-i părușeră fără sens cînd
fuseseră rostite.

25 Pe urmă veniseră frații, întîlnind alaiul spre curte.
Tincuța nu mai privea acum nici cu simpatie, nici cu
teamă, în lături, la șirurile de căciuli ce se mișcau ca
apa învălurată de-a dreapta și de-a stînga trăsuri.
Doar coada ochiului ei oblicea fără voință aceste
30 curgeri negre, care însoțeau trăsura, și negrul de pre-
tutindeni îi strîngea inima mai mult decît orice. Raza
ochiului ei se răsplinea fatal la înălțimea cușmelor
însoțitoare, astfel nu avea cum să vadă ochirile obraz-
nice ori rînjetele sinistre, răsfrîngîndu-se de sub aceste
35 întunecate țuguii de oaie neagră. Dar gîndul ei ghicea
sub fiecare căciulă aceiași ochi albicioși și aceeași
fixitate de pătrundere cu care băiețandru necuviin-
cios o țintise.

40 Numai la un hîrtop ochiul ei trebui să descopere
o figură bătrînească, sub o cușmă cu fund drept ca
potcapul rusesc. Era o figură blindă și necăjită și

5 Tincuța simți îndată strângându-i-se inima în piept,
 îndurerată de o tragică neînțelegere; cum pot să fie,
 ce pot să caute chipuri blinde, suflete bune, în această
 strânsă, compactă și vicleană escortă? Ea ridică din
 10 nou fruntea pentru a-și întipări și mai bine în minte
 chipul care nu arăta nici un fel de ură, ci numai tris-
 tețe și bunătate. Și nu văzu decît iarăși valuri, care
 se înalță și coboară, de căciuli negre, capete lăsate
 în țărînă, profiluri veștede și stafidite și numai cîteva
 15 priviri semețe și înfruntătoare. De sub căciulile aple-
 cate, observă ea, ieșeau cuvintele mai domolite și, crezu,
 mai împăciuitoare, care păreau a aștepta o înțelegere
 înainte ca zăgazurile furiei și ale nebuniei să se ridice:
 „...Lumea e rea”... „Noi vrem să știm ce și cum”...
 20 acestea erau vorbele care trebuiau ascultate cu luare-
 aminte, pentru că ele cuprindeau într-însele grăuntele
 cuminenției și al dreptei judecăți... Și ea ridică fruntea
 și ochii mai cu încredere. Dar alte glasuri se auziră ...
 „Noi așteptăm șuvoiul cel mare să hotărască”... și
 25 ea tresări înfiorată la ideea celui încet și greoi șuvoi
 ca un fluviu de humă, celui imens șuvoi de figuri
 străine însălbăticate și sinistre, de coase și topoare
 ridicate, de flinte învechite ca-n îngrozitoarele stampe
 din cărțile de istorie. Și atunci i se dezveli limpede
 30 în minte amintirea revoluției celei mai mari, pe care
 o citise și la care gîndise mai adînc înainte, și convoiul
 lor sumbru i se păru caleașca nefericitului rege Ludovic
 și a Măriei Antoineta, de soarta căreia plînsese, de
 cîte ori, cu adevărate lacrimi. Așa au fost prinși și
 35 acei nobili și regali fugari la marginea țării, așa cum
 au fost opriți și ei astăzi tocmai pe hotarul satului!
 Asemănarea unor astfel de împrejurări umplu întii
 de duioșie sufletul tineresc al Tincuței și imaginația
 ei mlădioasă și cultivată; dar fiorul cumplit, care
 40 însoți, ca un spăimîntător fulger neîntrerupt, deapănul
 imaginilor ce se răsuciră firesc mai departe, suflă în
 căldura sufletului ei cu adevărat vîntul înghețat al
 pustiirii de orice nădejde și al groazei fără scăpare
 și, abia atunci simți, alături, mersul dîrz și țeapăn,
 ca de arătare strigoiască, al flăcăului cu ochii albicioși.
 Se aciuiase pe nesimțite de trăsură și acum mergea

5 lîngă ea. Nu se uită într-acolo, nu clinti ochii. Dar
 duhoarea lui tinerească și sălbatică o umplu tot timpul
 de suflul lui cald. într-o vreme putu să vadă chiar
 laba de bestie, enormă și grea pe burduful acum strîns
 al coșului trăsurii. Apăsa acolo cu siguranță calmă
 și robustă, ca într-un semn de luare în posesiune. Tin-
 10 cuța se cutremură întreagă și-și simți sufletul strîn-
 gîndu-se în sine și închircindu-se ca o nucă veche.
 Și-nchise ochii, ținîndu-i astfel tot drumul pînă la
 poarta curții, pentru ca în dosul pleoapelor să pri-
 vească zdrobită agitația cumplită de torțe însingerate,
 cu chipuri însălbăticate de fiare omenesti, ochii siniș-
 tri de om împerechindu-se cu ochii de pușcă și de
 15 revolver. Ar fi murit cu siguranță de spaimă dinaintea
 unor astfel de fioroase fantasme, dacă mersul molcom
 și legănat al trăsurii și perna moale de piele nu i-ar
 fi adus indirect siguranța că pe retinele ei se mișcă
 acum numai imagini. Mai ales căldura prietenoasă
 20 a pernei, care-i pătrundea prin crupă și prin șira spi-
 nării, o făcea să descopere că în dosul pleoapelor pro-
 priu-zise s-ar mai afla un rînd de pleoape, cu care
 poți să astupi la rînd și imaginile închipuirii. într-ade-
 văr, ea trase și aceste perdele ale sufletului, dar nu
 25 putu acoperi cu desăvîrșire totul. Ci-i plăcu să păstreze
 jocul luminos de torțe roșii și galbene, care o distra
 într-adevăr în spaima ce-i imprima prezența animalică
 de-alături, ca pe un copil înfricoșat de bubuiuri, jocul
 luminilor la o sărbătoare patriotică. O deșteptă de-a
 30 binelea și o făcu să deschidă ochii la lumina zilei clă-
 tinătura puternică a caleașcăi, cînd întoarse prea din
 scurt dinaintea podețului ce da spre poarta curții.
 Mîna cea enormă și căciula țuguiață dispăruse de
 lîngă trăsură; ea inspiră atunci adînc și ridică fața
 spre albastrul însorit al cerului ca pentru a absorbi
 35 de acolo licoarea înviorătoare a ușurării subite. își
 opri gîndul să dea înțeles glasurilor și amenințărilor
 țărănești care sporiseră iarăși aci la poartă. Tot su-
 fletul ei se animase de infinitul albastru, pentru că el
 era acum ca-ntotdeauna minunat de clar și dulce și
 40 se părea că vin neconținut spre ea din adîncuri de slăvi
 cete peste cete de neiființe albastre, din ce în ce mai

albastre. Și asta o mîngîia și o întărea și o mulțumea nespus, pînă cînd deodată un chirăit ascuțit și lung, articulat apoi, i se înfipse în ceafă ca un pumnal foarte rece și apoi fierbinte, înfiorător de fierbinte.

5 -- Facem moarte de om dacă s-o amesteca striin la domnișoarele noastre... Fiecare sat să-și vadă de boieroaicele lui...

10 Lumea a plecat de mult din dreptul porții și e o tăcere adîncă în împrejurimile conacului. Zadarnic ochiul căuta prin ferestre vreun grup care să meargă sau vreun grup care să stea, ori măcar un om, un singur om, de bună seamă chiar un suflet vrăjmaș, care dă tîrcoale și face planuri de atac. Nimic decît

15 tăcerea teribilă care le spune limpede că nu e nevoie de nici un plan de atac, care le rînjește în dispreț că nici o pregătire de apărare nu le va folosi la nimic.

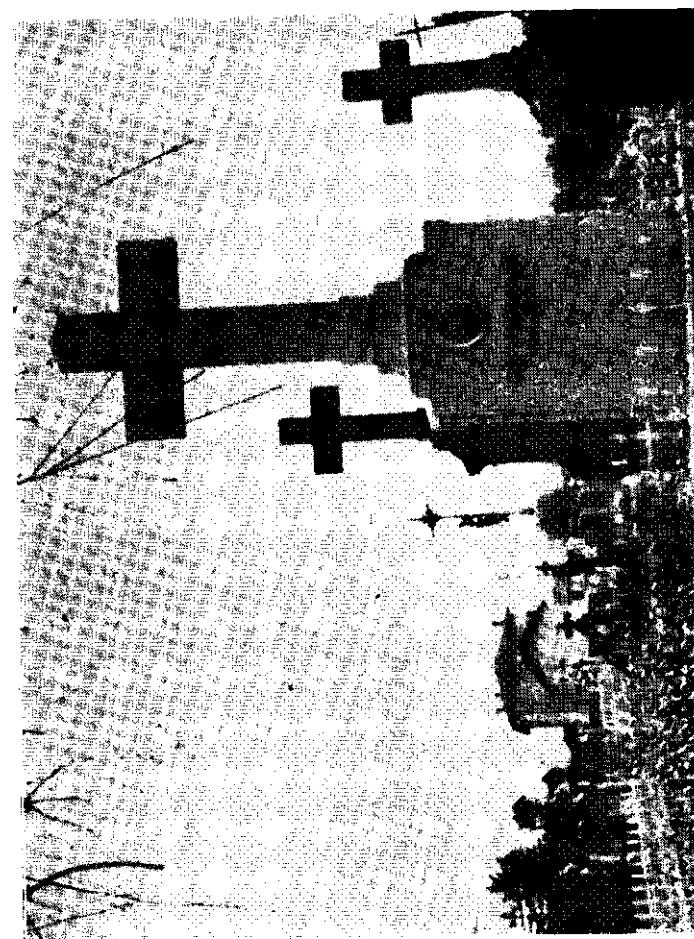
De aceea, poate, ei, toți acești voinici feciori, unii dintr-înșii vestiți zece poște depărtare pentru curajul lor, au coborît pînă și armele vechi, ruginite, din panoplii și din pod, le-au uns și le-au lustruit și pe aceea, pentru a înarma brațul și celui din urmă rîndaș. Dar ei văd singuri că e ceva caraghios în această pregătire excesivă, cu puști de cremene și cu pistoale

20 de pe vremea lui Tudor Vladimirescu. Cel mai tînăr, Dorel, care și-a terminat de curînd armata, regretă că n-are o mitralieră aci. Totul ar fi salvat, „oricît ar fi ei de mulți”. Iar singurul fricos, Manole, înșiră solemn slujitorilor comandamentele stării de asediu: trădarea e pedepsită pe loc chiar de vecinul din dreapta ori din stînga, pe loc, cu moartea... Asemeni și dezer-

25 tarea, în privința căreia el își arată cel mai vehement și mai amenințător dispreț.

Dar unde să se facă apărarea? Din casă sau de afară? De la poartă și de la șoproane și apoi să se retragă pas cu pas, adăpostindu-se pe după meterezele ferestrelor? Conveniră, după aprinsă voroavă, curtea să fie lăsată la voia întîmplării. Așadar, hambarele de

30 griu și vitele și păsările vor fi în voia furiei lor.

Mormîntul
scriitorului,
a Drăgășani.

Itortlivt/i f / t&*.+4ti lux*

sH<J* ^Z~JZ. h

Sta, Âi>fo%&iA*a. . i Ji*** . »'E...''•-'

gy^
^ A K * j'-.u ^.'t, *"
* Mf~m#* **^&t irfMfeS* **^<VM! .
'*~7•«»•/»" '•' aWf»~Jx *"
•»>Uk^ ÂMJC. T^,JU~ .. »«^>» ^ ^ ^ ^

Scrisoare către Corieliu Moldovanu, din 4 februarie 1928
I 681
1 Arhivele li.A.R., S —
66j

— Și bieții cai!

Însă numai astfel se poate obține o bună apărare. Fulgerat îndată, cel care îndrăznește să se apropie. Jos, la parter, sunt tocmai bine atâtea ferestre și uși cît pe jumătate numărul păzitorilor. Vor fi, așadar, cîte doi păzitori de ușă sau de fereastră. Dacă ar fi și fetele înarmate, într-unele locuri ar fi cîte trei. Însă dacă ei dau întii foc hambarelor, atunci acoperișul casei e amenințat. Prin dos, în partea dreaptă, grajdurile și staulele se apropie mult de casă, cîteva cotețe de cîini, amenințate de foc prin contact direct, se apropie zdravăn de lemnăria ușilor din dos. Acolo, cu prevedere, strinseră hîrdaie și găleți pline. Acolo aveau să dea ajutorul femeile care slujeau în curte și în casă. Dar și domnișoarele cele mai înimoase hotărîră să se afle aci în timpul atacului și să fie și ele de folos.

Și toți se îmbărbătau astfel, toți își arătau strășnicia spre înstrășnicirea celorlalți și nici unul nu se hotăra să descopere și perspectivele mai sumbre, pe care gîndul pur și firesc le scosese în văzul minții fiecăruia din dosul acestor îmbărbătări și acestor accente de vitejie.

Dacă totuși focul se comunică prin scînteii și chiar prin încălzirea prea mare a grinzilor acoperișului și podul începe să ardă?... Dacă, o dată scăpați de acest pericol, asediul se prelungește zile și nopți, iar atacurile sunt mai numeroase decît proviziile lor de muniții, astfel ca, înainte de a se ivi armata de la oraș, să se întîmplă grozava capitulare, cu măcel, cu schingiuiri, cu bestialități?

Tincuța — care a pus multă și avîntată încredere în pregătirile și îndîrjenia fraților ei și a ajutat la prefacerea sacului de alice pentru lup în cartușe — spre seară n-a mai crezut în nici o biruință, în nici o speranță de scăpare. Într-adevăr, palele de neguri soseau din văzduh prea pe furiș și prea pe nesimțite ca să nu-ți sugereze ideea unei mîini furișe, invizibile și sigure, dînd pradă fioroaselor limbi de foc frageda lor cetățuie. Ba chiar, cine știe, o mîină dinăuntru, o mîină trădătoare, care se prefacă că apără și care doboară pe la spate? Cu cît negura se îngroașă, ea nu mai crede în nimeni

și în nimic. De deasupra-i, o alungă încolăcirile de balauri ale focului, pe ușa salvării o așteaptă ochii albicioși și rinjetul zîmbat și bestial al necunoscutului deșirat și fioros. Dar cui poate ea să se plîngă de această presimțire care nu-i mai dă pace? Mai întâi că e cu neputință de formulat, chiar surorilor, care poate sunt muncite de fantome la fel, cu atît mai groaznice și mai chinuitoare cu cît sunt mai de tănuț, mai oribil de spus, mai cu neputință de expulzat întru ușurarea sufocantei apăsări. Cu atît mai puțin fraților, a căror întreagă încredere și pregătire inutilă și caraghioasă nu mai apare decît ca un necurmat acces de delir; nici bătrînului, singurului om din această hărmașie căruia nebunia îi dă un straniu calm, un înfiorător surîs de șagă și ironie înspre partea favoritului stîng. Tincuța nu mai crede în nimeni și în nimic. Iar negura se lasă compactă și grea. Incendiile se zugrăvesc acum pe fundalul nopții imense și apropiate. Le vezi numai-decît ce ieși pe peronul casei sau îți arunci ochii pe fiecare fereastră. Sunt numai la trei kilometri sau mai aproape și acum poți denumi ușor pe vecinii a căror avere o mistuie și o distrug. Dar chiar fără să te uiți anume, simți prezența focului în aer, noaptea are un fel de colorare gălbuie-roșiatică și e suflarea imensă a unui duh de pustiire care se apropie, se apropie. Tincuța se zvîrcole deodată într-o puternică tresărire și pornește, cu stranie privire, cu mușchii feței încordați, spre sufragerie. Acolo e cuțitul mare și grozav de tăios, pentru pîine. Îl ia și revine printre ceilalți, ținîndu-l ascuns în cutele poalelor. Cu gîndul îi mîngîie luciul rece, care pe urmă va deveni cald, din ce în ce mai cald, cu cît apăsarea va fi mai adîncă. A avut deplină această senzație adineaori în trăsura, cînd răgetul aruncat numai pentru dînsa de la poartă i s-a înfipt metalic, parcă nu în auz, ci în ceafă. Acum nu mai se teme de nimic. Acum poate aștepta în liniște și privește cu milă pregătirile fraților ei, cu durere înăbușită, pentru a nu se prefăce în zburcnet greu de lacrimi, încordarea de ceară împietrită a surorilor ei.

– Vin! se aude deodată strigînd pe scara etajului. A strigat fratele cel mic, care, de bună seamă, a pîndit pînă acum, avînd misiunea de observator.

– Vin! Vin! răsună și de afară și toți care mai erau în curte dau buluc înăuntru pe intrarea cea mare.

– Să ferece ușa! răsună comenzile lui Codin.

Toți se privesc pămîntii și solemn. Ochii lor se feresc să-și spună că e zădărnice ce fac, poate și pentru că femeile s-au strîns, una într-alta, în mijlocul antreului. Tincuța, calmă și galbenă, strînge plăselele cuțitului; dar nodulețul care i-a rămas tot timpul în gît și pe care l-a strîns, l-a strîns cu gîndul, pînă l-a făcut cît se poate de mic, acum se dezvoltă deodată; din boabă de mazăre devine alună, din alună, nucă, și din nucă, măr domnesc și o înăbușă cu desăvîrșire. Dar ea e încă stăpînă pe pasul ei și asta o asigură că va ști să fie tare și hotărîtă. Are chiar puterea să se îndrepte la fereastră, ba încă să caute și să găsească fereastra cea mai bună de privit. Și vede într-adevăr, atunci, alaiul lung și luminat de noaptea incendiată. Căci nu sunt mai mult de două, trei fackle de rășină poate în mîinile nenumărate ale imensului balaur omenesc. Dar bat de departe luminile torțelor imense ale celorlalte incendii apropiate. Trebuie să fie satul nu treg, și mai mult chiar, cu cei plecați să vadă cum se petrec lucrurile în vecini și acum reîntorși și cu alți mulți veniți din comunele învecinate, ca să fie de îndemn și curaj la stîrpirea totală de pe suprafața pămîntului a lighioanelor boierești. În dreptul curții, riul omenesc s-a împărțit în două: o parte a început ocolul ogrăzilor, pe dinafară zidului împrejmuitor, alta, grosul suvoiului, s-a năruit asupra porții. Cîinii sloboziți din lanțuri au început deodată larma lor asurzitoare. Ei umblă, turbați, de-a lungul gardurilor înalte de zid, în dosul cărora simt și aud mișcare și sfadă. Oamenii cei greoi se lasă pe vine, ca să se urce pe spinarea lor cei mai tineri și mai abili.

Dar cei mai aprigi dulăi s-au repezit asupra porților de stejar unde luminează facklele și unde topoarele au

intrat în funcțiune. înăuntru, frații s-au instalat la locurile lor de apărare. Tincuța nu-și găsește însă nici decum locul ei. Ar sta lângă Codin, dar Codin e ca un comandant care merge din fereastră în fereastră, să dea porunci și curaj, cu glas răgușit și uneori stins de tot, de neauzit; ar sta lângă Manole, dar tremurul și groaza acestuia sunt atât de vizibile, că ea e sigură: pe aici se va produce capitularea. Dintre toți frații, cu adevărat îndirjit și viteaz, chiar mai stăpîn pe sine decît Codin, este cel mai mic, Dorel. Dar Tincuței îi este prea milă de această vitejie inutilă ca s-o ogoaie și s-o abată cu neîncrederea și cu groaza ei. Și deodată își aduce aminte de bătrîn. Tata, unde e tata? Pe tata l-au uitat toți: pentru el n-a rămas nici un loc, nu e postat la nici o fereastră. Tatăl e sus în biroul lui. Oare el n-a simțit rumoarea din aer, n-a văzut sosind cetele țărănești, nu aude larma și bufnetul de topoare de la poartă? „Tata!” șoptește îngrijorată Tincuța și se repede pe scări, în sus, spre biroul lui, unde bătrînului îi place atîta să șadă. Să se fi întîmplat ceva, bătrînețea să fi luat înaintea țăranilor? Tincuța strînge cu putere plăseaua cuțitului. Dacă e așa, totul ar fi simplu, nespus de simplu, totul se va săvîrși cît se poate de ușor, și mina ei mică strînge nervoasă minerul de lemn vîrtos.

• – Tată! geme cînd pătrunde în biroul întunecat. Tată, unde ești, scumpul meu tată? geme ea, cotrobăind cu ochii înfricoșați, dar hotărîți, chilimul pufos de pe podea.

în dreptul ferestrei s-a mișcat ceva și apoi bătrînul s-a îndreptat spre dînsa:

• – Tu ești, Tincuța?...

– Tată... ești aci... ai auzit?...

El o atrage la pieptul lui și o mîngîie pe frunte:

– Lasă, nu e nimic, îi spune, ai să vezi că n-are să fie nimic! și zîmbește straniu în întunec, că Tincuței i se face deodată frică.

Bătrînul s-a apropiat de fereastra care vede spre poartă și Tincuța s-a apropiat de fereastra care dă înspre sat. De aci se vede și mai bine, printre acarete, o porțiune din zidul împrejmuitoare. Luna, de bună seamă,

că s-a înălțat bine, de vreme ce Tincuța poate să distingă lămurit, chiar de la prima aruncătură a ochilor, pe îmbrăcămintea de tablă care acoperă creștetul zidului, două mîini omenesti care s-au cățarat acolo. Ea e gata să dea țipăt, însă țipătul se prefăce în spaimă, dîncolo de sunet, cînd vede mîinile mișcîndu-se, căuțînd o bază mai largă între ele, apoi deodată în dreptul lor, din afară, un țugui de căciulă apărînd și un cap... un cap zîmbat... el... Mîinile ei s-au încleștat asemenea pe fereastră și e pierdută, picioarele-i refuză să se mute, glasul-i refuză să-i vină în ajutor. Zîmbatul s-a ridicat acum în mușchi, de bună seamă mai e ajutat de cineva din afară. Apoi, cînd se ridică bine în picioare, el desface brațele cruce, ca și cînd toată zarea cuprinsă în desfacerea lor, cu toată curtea și cu tot ce se află înăuntru, au fost în sfîrșit cucerite și sunt de acum ale lui. Dar l-au simțit și parte din ciini și ei se reped cu vuiet mare încoace; însă, dezorientați de topoarele care bat la poartă, nu știu acum unde să mai alerge; dar în dreptul zîmbatului au rămas îndirjiți doi ciobănești mari cît juncii. Alții vin, se opresc, se catără mînioși pe zid și se întorc la poartă, dar acești doi junei ciobănești s-au înfipt pe loc, așteptînd săritura de sus cu scrișnet și sclipit de moarte în ochi.

Tincuța n-a mai putut să privească mai departe. Un șuvoi de sînge parcă i s-a revărsat în cap și s-a așezat între ochi și cuget. Ea bijbiie cu mîinile în gol și dă să strige: „Tată, tată...” Chiar izbutește să bolborească, dar nu vine nimeni în ajutorul ei, bijbiie cu mîna ca o oarbă, dar cum dă de speteaza unui fotoliu își recapătă îndată firea și privește în juru-i. Tatăl ei nu mai e aci... Ușa larg deschisă, în odaie e întunec, tăcere și o singurătate înfricoșătoare. Iar acolo, afară, pe muchea zidului, apariția aceea sinistă, cu brațele în sus, lungită și caricaturizată de lună. Nu îndrăznește să se mai uite într-acolo. Ce a făcut?... Mai e la locul lui? A sărit? O caută? Ciinii bat într-una, într-o dezlănțuire frenetică, culminantă. De jos, de pe scări, răzbat crîncene glasuri... Au răzbit? Au pătruns?... Tincuța se apropie de fereastră, înainte de a porni în goană sus, cît mai sus, în înaltul podului, în turnu-

lețul de lemn, flăcările ce vor izbucni în curînd s-o
 ajungă mai repede decît fiarele omeneshi. Bestia cu
 cap țuguiaat este încă acolo, pe creștetul zidului. Zîm-
 batul n-a îndrăznit să sară; el s-a întors însă și apucă
 5 alte mîini, care se înalță din afară... Un țugui nou,
 negru, se înalță acum... Dar Tincuța și-a găsit gîndul
 mîntuitor... Strîngerea pură a flăcărilor o simte pe
 brațele ei, pe șolduri, pe șale... o învăluie felin și o
 înăbușe arzător... Aruncă departe cuțitul și privirea
 10 ei se muncește înfricoșată spre masa de mijloc; i s-a
 părut numai. Negura a șters o clipă silueta zveltă a
 lămpii mari cu picior, dar ochii ei scrutători au desco-
 perit-o iarăși, ca pe un far îndepărtat, întunecat, dar
 mîntuitor. Și asigurată, se apropie din nou de geam.
 15 Se găsesc acum pe gard mai multe chipuri tinerești,
 sălbatic și tăcute; iar de după zid se înalță alte perechi
 de mîini, și altele și altele. Cei de sus ajută la ridi-
 care, mutre noi, fioroase, alții agită, în lumina lunii sau
 în lumina zariștilor incendiate, topoare cu luciul amenin-
 20 țător, ori furci cu trei țepi fioroase, ori pistoale lungi, pe
 jumătate puștilor și chiar săpi. Iar de jos, dinăuntru
 casei, prin ușile întredeschise, răzbate abia acum, în
 urechile ei, vuietul unei violente dispute: glasurile se
 desprind totuși, unul după altul: al tatălui, pițigăiat și
 25 poruncitor; al lui Codin, din cîte un urlet inform, cio-
 pîrțit de bună seamă de silabele răgușite și stinse;
 al lui Dorel, limpede și arzător, urmînd totdeauna
 aproape imediat pe al bătrînului; al lui Manole, furi-
 bund și înnebunit, fără șir. Tincuța zîmbește ușor și
 30 caută iarăși înapoi la lampă. Cei de jos încă nu și-au
 găsit moartea cea mai convenabilă, dar a găsit-o ea
 pentru dînșii. Focul va porni de aci, din casă, de sus,
 din mîna ei. De sus! Și bestiile de jos vor privi, ui-
 mite, flacăra căzută din cer, crescînd, crescînd, cres-
 35 cînd, crescînd...
 Se apropie pentru ultima dată de fereastră. Acum
 creștetul zidului era întesat de trupuri omeneshi agi-
 tate, de coase și securi, de guri urlătoare, de brațe în-
 sălbăticite. Capul zîmbatului se menține deasupra tutu-
 40 ror. Răgetele lui par mai puternice, ochii lui vreau
 să împungă ferestrele întunecate, el e însuflețitorul.

Si deodată pornește chirăitul lui mai tare decît orice
 alt glas și zgomot: „Ura"! Un ura formidabil... și mai
 ce? Tinc'utei i s-a părut sau a auzit într-adevăr și de
 data asta: „Boieroaicele?" Apoi, asmuțite de acest
 5 strigăt, sub ochii-i deodată, toate aceste namile omeneshi
 s-au năruit, ca un zid, în hărmălaia agitată a spinărilor
 de cîini. Începutul vălmășagului, țipete, scrișnete, ră-
 gete de durere... S-a retras atunci tremurătoare, frîntă,
 ușoară ca o stafie... Cearta de jos părea acum să fi
 10 ajuns la paroxism... chibriturile le știa în cutia măs-
 Ţei de lîngă sobă... S-a apropiat tremurătoare, dar li-
 niștită, și a aprins. Dar primul chibrit s-a stins de
 prea marele tremur al brațului. În suflăt, însă, se
 simțea liniștită și a aprins pe al doilea, care s-a stins
 15 de asemeni. Atunci s-a apropiat de masă, ca să-și
 amăgească brațul și, într-adevăr, acolo a izbutit să
 scoată globul lăptos al lămpii și sticla ușor. Iar chi-
 lbritul, de data asta, s-a aprins victorios, a înflăcărat
 fitilul ridicat. Lumina a apărut triumfătoare su-
 20 sticlă; ea a clătinat ușor lampa, să vadă dac*^{m,j} ^
 țgaz mtr-însa. Pîntecul de faianță *reV^aik* de flori și
 grupuri omeneshi era plin; plesnită de podeaua uscată
 a turnulețului, gazul răspîndit va cotropi îndată tot
 ienmul trăgînd spre el, ca o enormă gură aspiratoare,
 25 tflacăra jucăușă.

Pentru mai multă siguranță, Tincuța luă și cutia de
 chiTbrituri cu sine, iar deasupra sticlei înfipse din nou
 globul, ca flacăra să nu se stingă pe drum...

30 Cînd porni spre ușă, simțea cum i se înmoaie picioa-
 rele, ca și cînd flacăra lămpii și-ar fi întins, prin mîna-i
 și prin trup, vinele de căldură spre alcătuirea lor de
 ceara. Dar curios, cum auzi pasul care urca grăbit
 scara, se văzu deodată pătrunsă de un nou suflu de
 35 voință, ce o împinse voinicește din urmă. La început
 nici nu distinse dacă o striga tocmai glasul tatălui ei
 Cînd o atinse cu mîna pe umeri, era gata să dea dru-
 mul aci lămpii; dar o strînse cu toată puterea de
 picior, ca s-o aducă și să-1 plesnească, pe cel ce o oprise

cu globul drept în globul obrazului; iar flăcările să izbucnească de acum în dănuirea lor de moarte, însă era tatăl ei: îl descoperi la timp după glas și după mînă, ale cărei degete uscate și subțiri avansaseră pe coborișul umărului pînă-n cimpul vederii ei.

5 — Fata mea! fata mea! perfect, perfect... minunat că ai aprins lampa... Hai cu mine acum...

Și o trăgea după el, grăbit și înfrigurat. Ah, bătrînul, înțelesese atît de repede și acceptase... asta îi va spori curajul, îi va spori curajul... își repeta ea, desperată, simțind, dimpotrivă, cum îl pierde, prin vîrful degetelor și prin vîrful pantofilor, la atingerea acestei tremurări de gelatină, în care se zbăteau mîinile uscate... Bătrînul ar fi trebuit să aștepte jos și să vină singur, mai tîrziu, spre scăparea de flăcări, în care întîi sufletul ei s-ar fi eliberat...

10

15

Dar bătrînul o îndruma într-altă parte, nu pe scara podului. La ușa balconului îi lăsă umărul și pași el întîi, afară, în noaptea iluminată... Bătrînul avusese, desigur, alt gînd; dar era bun și acesta, pentru că și balconul era de lemn vechi și uscat. Lampa ridicată lumina acum puternic pe bătrîn și Tincuța se înfiora în fața acestui profil veșted, încordat de atîta dîrzenie. Dar și în curte pătrundeau bine săgețile luminii, întărind, în strimta îngrădire, puterea lunii și a reflexelor îndepărtate de focuri. Apariția bătrînului făcu să contenească toaca topoarelor în poartă sau să fie acoperită pînă la nimicire de huietul mare al surprizei. Abia acum Tincuța distinse că pocniturile harapnicelor erau în curte și slujitorii alungau cîinii: și în suflet îi învioră deodată, într-o infinitate de clipă, un sentiment de pace și de împăcare. Dar nu fu decît o biată amăgire, mai dureroasă și negrăit mai nedorită decît apropierea morții, în pulpana căreia găsise ocrotire. Țăraniî din curte, doborîți și sfîșiati de cîini, abia se ridicau, sprijiniți de ziduri, sau zăceau încă, printre cadavre de animale. Doar zîmbatul stătuse și era neconținut în picioare, acolo în colțul zidului, sprijinit în enorma lui măciucă. Ținea capul sus și, din strașina de umbră a căciulii

20

25

30

35

40

țuguiate, ochii lui aruncau neconținut spre ea focul

sălbatic al] luminii lor îndîrjite. Tincuța gîndi: jos erau încă frații postați la ferestre, cu puștile lor. Focul avea tot timpul să înceapă de aci, în privirile stupefiate ale acestor incendiari, bădărani și cretini, care așteptau uluiți să se îndepărteze cîinii și să glăsuiască boierul.

5

Poate doreau să deguste în voie priveliștea atît de luminată a ultimei zbateri de viață, a ultimelor încercări de înduplecare ale bătrînului, Care nu se resemna să moară. Da, doreau să-1 audă, să-1 vadă zvîrcolindu-se ca strămoșii lor, cînd le cereau iertare. Gustul sadic al spectacolului în fața morții prețuia instinctiv la indivizii redeveniți în stare de bestie și asta îi despărtea încă și acum de bestiile propriu-zise, de bestiile totale.

10

15

Vuietul din ce în ce mai scăzut al glasurilor de la poartă avea largi intermitențe; vorbeau toți, în toate părțile, iar facilele se trăsese în față. Doar din adîncurile nedeslușite ale masei de capete mai răzbăteau chiuituri răzlețe. Însă cei din față vorbeau domol: și-n toți ochii scînteia hazul și consemnul tacit. Iar Tincuța văzu dincoace de zid gura zîmbatului deschizîndu-se calm, ca un bot de fiară, care-și adulmeca prada sigură, de care nu-1 mai desparte nici un obstacol.

20

Bătrînul ridică mîinile în sus și glasul lui clar răsună impunător deasupra frămîntării generale și a lătrăturilor îndepărtate... Primele cuvinte nu se auziră bine în mijlocul gloatei: dar alte voci țărănești îndemnară la liniște; această îndrăzneală de a ieși înaintea tuturor — cu pieptul în bătaia oricărei sînețe, cu mîinile libere, cu barbeții colilii și cu lampa luminîndu-1 cu putere — le muiase la toți glasul. Iar Tincuța ținea înălțată lampa de porțelan cu fermitate și îndîrjire, așteptînd clipa cînd va socoti că flăcările trebuie să izbucnească.

25

30

—...de ce ați venit să-mi puneți foc casei? rostea puternic, fără nici o emoție, bătrînul. Ce vă folosește vouă casa mea arsă? Ce vă folosește vouă să ne omorîți?... Veți fi împușcați și voi cînd va veni armata, iar alții veți putrezi în fundul ocnelor...

35

— Noi vrem pămînt... izbucniră atunci piepturile gloatei... Pămînt... pămînt...

40

La izbucnirea aceasta clocotitoare de dirze glasuri bărbătești, mîna Tincuței ridică și mai sus lampa cu pîntecul încărcat cu petrol. Jos, zîmbetul zîmbatului se prefăcu în ris de dinți răi și ascuțiți. Dar bătrînul
5 privi spre ea cu o adîncă satisfacție, ca și cum tocmai urletele de acum, ale celor de jos, le-ar fi așteptat. Făcu iar semn cu mîna. Tăcerea se lăsa acum însă cu greu. Și zarva detunătoare a frînturilor de cuvinte, care se încălecau, pînă în încîlciri și anulare în huiet,
10 nu se potoli decît iarăși cu primele cuvinte, de o energie nouă, de o promptitudine și de o cuprinzime concisă și limpede, izbitoare, ale bătrînului. Vorba lungă ar fi însemnat iarăși dezlănțuire de urlete, furie care crește din sine însăși, pieire și prăpăd.

— Păi, dacă vreți pămînt, cereți pămînt! răcni de două ori bătrînul Take Asan. Ei bine, vă dau pămînt! Eu vi-1 dau de bună voia mea... Vreți acte, vă fac
15 acte... Dar nu-mi ardeți casa... Și nu-mi luați tot... Lăsați-mi și mie ceva... Cît de puțin... Haide, hotărîți voi cît să-mi lăsați...

Tăcerea acum se întipări în adevăratul înțeles al cuvîntului. Cîteva clipe numai, dar profundă și grea, ca nopțile de toamnă ploioasă. În cugetul Tincuței parcă se făcu lumină vie deodată, iar rîsul zîmbatului de jos
25 încremeni, ca și cum moartea l-ar fi paralizat înainte de a avea timp să se îngrozească.

Bătrînul mai apucă să strige:

— Am două mii de pogoane... Lăsa-ți-mi și mie barim două sute... și lăsați-mi conacul și copiii...
30 Doar v-o fi ajungînd la toți o mie și opt sute de pogoane... Vă fac act de stăpînire și nimeni nu are să vă mai facă nimic... Ce vă mai trebuie foc și omor...?

Acum izbucni adevărata hărmălaie la poartă... Zîmbatul urlă, părăsind ca ars colțul lui și năpustindu-se
35 să tragă drugul în lături, pentru a da drum înlăuntru hoardei agitate și nedecise.

— Nu primiți, strigase el, înainte de orice alt strigăt, nu primiți, oameni buni, vă înșeală!...

Și Tincuța pricepu că dacă mulțimea apucă să năvălească în aceste clipe de huiet și de nehotărîre, devastarea va începe într-o clipă și dărnicia bătrînului nu

va folosi la nimic. Dar zîmbatul se năruî zadarnic în zăbrelele porții! Drugul rămase neclintit în belciugurile lăcătuite. În afară, pe deasupra huietului, se înstăpîneau glasuri care se făceau ascultate, mulțimea se zbătea în lături pentru a face loc frunțașilor mișcării...
5 Tincuța văzu pe zîmbat cățărîndu-se pe poartă ca o pisică, pentru că sfatul frunțașilor, luminat de facle, strîns ca într-o pîlnie, în mijlocul masei de căciuli negre și fețe omenești, se trăsese în partea cealaltă a gloatei, spre marginea dimpotrivă a șoselei. În ușa balconului, în spatele bătrînului, se încadra conturul puternic al lui Codin, care nu înainta însă în lumină. Vorbi de acolo, din negură:

— Cum, tată, ne dai pămîntul?... Ne lași muritori de foame?...

— De foame mori mai tîrziu, de foc și cuțit pe loc... bolborosi bătrînul, fără să se întoarcă. Poate că vrei să zici că n-am făcut bine? Atunci hai să murim cu toții...

Și după o anumită într-adins tăcere:

— Dacă pogoanele fac mai mult decît copilul tău...

Codin nu răspunse. Tincuța, care rămăsese în poziția ei fandată și energică de luminătoare a acestei grave cumpene între moarte și viață, îl văzu cu capul pleoștit pe piept, cu ochii aproape închiși de încruntare.

Bătrînul zîmbi ușor și glăsui iarăși, abia perceptibil:

— Sunteți mai proști decît țărani... Du-te în birou și deschide *Codul civil*... art. 956 și următorii... ține
30 minte bine: 956... Pe urmă nu mai spune nimic, nici chiar fraților tăi... ca să nu simtă vreo slugă... Și ieșiți afară, ca să deschideți poarta pentru delegația țăranilor... Și cu un zîmbet vag, imperceptibil:... care va veni să trateze...

35

Manevra bătrînului a ieșit întocmai după prevederile lui. Tincuța purta acum mare grijă de lampa pe care a adus-o înăuntru în birou, la loc sigur, să nu se spargă cumva, și a făcut-o mai mică, să nu plesnească.

5 Și bătrînul a părăsit balconul. Frații au trebuit să iasă
în curte și parlamentările au reînceput la ostrețele porții.
Pe urmă, reîntoarsă în balcon, Tincuța a privit în-
trarea delegației: era învățătorul și nouăsprezece oa-
15 meni, bătrîni și tineri. În urma lor a încercat să se
strecoare zîmbatul, dar a fost apucat de braț și îm-
brîncit înapoi chiar de cîțiva din delegați. Și a fost
primit cu haz mare, cu glume și cu ghionturi de mul-
țimea rămasă afară. Pentru că, potrivit învoielilor,
10 odată delegația intrată, porțile s-au închis înapoia ei.
În biroul bătrînului au pornit atunci tocmelile. Și
după ceasuri grele de sfadă, s-a ajuns la înțeles: bă-
trînul nu oprea decît o sută de pogoane arabil și avea
drept să se slujească de imașul comun. Frații asis-
15 tau încruntați la această devastare pașnică, și nepu-
tincioși; în orice caz, era preferabilă unei devastări cu
foc și vărsare de sînge. Cu toate astea, ei luau parte cu
toată îndîrjirea sinceră la discuție, ceea ce Tincuței i
se păru că nu-i displace tatălui ei. Numai Codin găsi
20 ea că se retrăsese prea repede, poate pentru a nu i se
observa ochii nestăpînit de luminoși.

Din clipa plecării lui Codin, Tincuța simți deodată,
puternică și din ce în ce mai apăsătoare, nevoia de a
deschide codul de pe masă, mic, dar gros, îmbrăcat în
25 piele roșie și cu muchia legăturii elegant curbată. *Codul civil* adnotat scria cu litere de aur pe copertă și pe
muchie. Articolul 955... art. 955... și următorii...

Cifra i se întipărise adînc în minte, dar curiozitatea
care o devora o făcea în același timp să tremure: car-
30 tea mică și groasă, ca un *presse-papier* mai degrabă
decît ca o carte propriu-zisă, o ademenea prea zgomo-
tos cu voioșia roșului ei aprins ca să nu i se pară că
prima ei mișcare într-acolo va atrage atenția tuturor și
adevărul grozav îi va da îndată pe toți de gol. Ah,
35 zîmbetul acesta perfid de floare roșie tropicală, care
strînge ca o gură mină ce se îndreaptă înșelată spre
corola ei amenințătoare și carnivoră! Era doar o ne-
bunie din partea ei această curiozitate irezistibilă:
expresia lui Codin, cînd se grăbise să dispară, și seni-
40 nătatea de acum a bătrînului o limpeziseră doar deplin,
îi arătau și acum prin coperta cea tare și prin mal-

dăru de pagini tăiate scobit, într-o curbă la fel de ele-
gantă și lucioasă ca și a muchiei, că acolo, la articolul
955, trebuie să fie ceva bun, minunat și liniștitor. Și
asta putea s-o asigure îndeajuns.

5 Bătrînul scria acum actul, căci așapretinse delegația,
cuvînt cu cuvînt, rostind tare fiecare rînd nou; peste
umărul lui se uita învățătorul. Atunci ușa se deschise
ușor, de parcă ar fi împins-o o pisică, și Tincuța văzu
deodată, strecurîndu-se strivită, smerită, mai mult ca o
10 închipuire decît ca o făptură, zîmbatul [*sic*]. Dispoziția
de rîs a feței lui, observă acum Tincuța, era naturală,
căci era alcătuită dintr-o conformație specială a zigo-
maților. Ochii i-erău galbeni ca la pisici, și numai din
mijlocul lor, două licăre negre, puțin mai accentuate de
15 umbra căciulii țuguiate, ce-i rămăsese pe cap, săriră
chiar de la început în ochii, pe fața și pe corpul ei,
și se infipseră acolo ca niște insecte negre, care nu mai
pot fi smulse din carne. Pe unde venise omul ăsta?

De bună seamă sărise iar peste zid? Oamenii de
20 lîngă ușă chiar acum băgară de seamă prezența lui și
îl priviră întrebător. El le răspunse cu semn de liniște
și de cumințenie și licăririle negre, o clipă pierite, se
întoarseră iar spre ea și o împunseră ascuțite. Dar ce
putea fi sub coperta roșie? Fără să se mai poată
25 stăpîni, Tincuța trase ușor codul spre dînsa. Învăță-
torul tocmai cetea cu glas tare, punctual, la timp, așa
cum da exemplu de cetit la școală, contractul de ce-
siune. Așa-i găsiseră titlul: *de cesiune*. Cuvintele nu-i
pătrundeau Tincuței după șir în auz: erau disperate și
30 confuze; ea auzea vag cantități de pogoane și nume de
vecinătăți: „tarlăua din vale”, „piscul Sucitului, pînă-n
poalele viei lui Stancu Busuioc”. Degetele ei se infip-
seră delicate, dar volnice, printre^ pagini. Răsfrînse
codul... articolul 447, 448, 449... întoarse un smoc
35 întreg de file. „Despre contractul de căsătorie”, art.
1200... 1201... Reveni... Găsi.

... Dar acoperi repede cu pagina următoare și privi
îngrijată în juru-i... Nimeni nu lua aminte la dînsa,
40 afară de ochii de pisică, două linioare negre pe fond
galben, două linii ascuțite ce rămăseseră definitiv agă-
țate în luminile ei.

Deschise. Art. 955: „Violența în contra celui ce s-a obligat este cauză de nulitate chiar când este exercitată de altă persoană decât aceea în folosul căreia s-a făcut convențiunea”.

5 Tincuța simți o vie decepție în tot lăuntru ei. Ce are a face asta cu ce se petrece aici ? ... Nu e nici o violență la mijloc ... Bătrînul singur i-a poftit să contracteze și el a scris singur, fără nici un pumnal deasupra capului. Totuși, ceva parcă se lămurea mai bine în
10 fundul conștiinței sale, se făcea lumină, ca în fundul orizontului în ultimul ceas de noapte. Trecu cu mai mult curaj la „următorii”.

Art. 956. „Este violență totdeauna când, spre a face pe o persoană a contracta, i s-a insuflat temerea, rațională
15 după dînsa, că va fi expusă persoana sau averea sa unui rău considerabil și prezinte...”

Tincuța ceti înainte și trecu la notițele mărunte ale jurisprudențelor. Ea nu înțelegea mare lucru, dar i se părea că simte înțelesul pe deasupra rîndurilor.

20 Totuși gîndea într-una: „Bine, însă bătrînul i-a chemat, el i-a ...” dar deodată, în fundul conștiinței, lumina se revărsă puternic. Și atunci parcă, surprinsă de toate privirile celor prezenți, care s-au îndreptat amenințătoare asupra ei, ridică ochii. N-o privea decât o prea
25 blîndă figură; își aminti chipul blînd și necăjit pe care îl descoperise de dimineață, din trăsură, în alaiul care le adusesse încoace. Bătrînul, acum cu capul gol, cu plete cărunte, lipite de rotundul tidvei și despărțite de o dreaptă cărare, îi zîmbea cu bunătate și mulțumire. Tincuța trase ușor degetul dintre file și scoarța
30 codului se îndreptă, refăcînd roșul *presse-papier*, gros și îndesat. Ea nu mai privea acum pe zîmbat, deși cele două linioare negre din ochii gălbui îi stau încă strîns aninate în mijlocul vederilor. În schimb, abia
35 acum simți privirea grea a învățătorului. Acesta se apropie de cod, îl ridică și-l deschise smuncindu-l. Tăranii cei dirji din față ridicară capul îngrijați. Bătrînul își înalță bustul în fotoliu: se făcea că nu se uită într-aci, dar Tincuța simți cum îi pîlpîie neliniștită
40 înspre dînsa antena nesigură a așteptărei înfricoșate. Și groaza și remușcarea o cuprinsă, își feri ochii și

dădu de privirea încă înmărmurită, încă neînțelegătoare, a zîmbatului. O aștepta îngrozită să crească de lumina triumfului și a puterii... și acum degetele ei se strînsă de-a binelea, căci lampa salvatoare, farul mîntuitor spre care se năpusti din nou dorința ei de scăpare, era tocmai în partea cealaltă a biroului.

învățătorul răsfoia codul, țeapăn și întunecat. Sub obrazul smolit și osos se vedea limpede mișcarea nervoasă și rea a mușchilor interiori. „Art. 955, art. 955 și următorii”, licărea intermitent și fără vreo legătură în mintea Tincuței. Învățătorul puse codul jos, luă contractul și-l ceti în gînd, lung, încet, posomorît... Oamenii din primele rînduri înaintară...

15 —E vreo nedumerire?... se auzi de-abia glasul bătrînului Asan... Vreo scăpare, ceva? întrebă el pițigăiat și mirat.

învățătorul nu răspunse. Încercînd să-și nimicească zbuciumul, care începea să se ridice, al pieptului,
20 Tincuța izbuti să-și păstreze o față calmă, dar nu mai vedea nimic altceva decât un amestec de albicios și cenușiu ca aluatul de făină, prin care sticleau puzderie de bacili negri, ca liniile din ochii pisicilor.

— Da, contractul e bun! se auzi sentința gravă
25 a învățătorului, cu glas și mers pătruns de sine.

Destinderea se traduse prin urări de: „Noroc! într-un ceas bun! Și bună înțelegere pe viitor!” Mîini bătătorite se întinseră spre boiler, care le strînsă pe toate cu plăcere. Și spre Tincuța se întinseră cîteva
30 osoase și năclăite. Cînd ochii ei căpătară iar puterea discernerei, văzu cușmele negre ridicîndu-se și îndesîndu-se pe capete și suvoiul greu, cu miros pe care acum îl simți întii, de oaie plouată, împingîndu-se spre ieșire. Zîmbatul dispăruse de mult, ca un vis rău.
35 Numai figura cea blîndă și bătrînească mai căută spre ea o dată și ea o primi cutremurîndu-se ușor, involuntar; vroi să nu se întrebe de ce se cutremură și totuși simți învăluind-o o tristeță adîncă, grea, displicută.

Armata sosi a doua zi în viul nopții și procurorul care o însoțea făcu mare haz de dibăcia bătrînului și de actul nul, prin puterea legii, cu care țărani se mîndriră față de autorități.

— Mă, le strigă procurorul, actul ăsta să-1 puneți în ramă! El v-a scăpat viața la cel puțin șaptezeci dintre voi!...

Era o fotografie mai mare, de zece centimetri în lățime și poate de vreo două ori pe atîta în lungime. Asta e tot ce-a găsit la moșie. Însă era considerabil de mult și-atîta. Moșia asta din Basarabia, deși a fost punctul lui de plecare — acolo s-a născut și-acolo au trăit și părinții lui — n-a prea ținut-o în mare seamă. Venea aici la date știute, mai mult să controleze, să negustorească produsele și să ridice banii. Astfel se lămurește cum în casa părintească n-a găsit decît o singură fotografie. Dar putea să nu găsească nici atît.

Avea acum întreaga statură a Nataliei, pentru că în *porte-visite-ul* pe care-l luase cu dînsul în război n-o avusese decît pe jumătate: partea de sus, bustul, în schimb, scrisorile ce soseau atunci necurmat de la ea o întregeau. Pe cînd acum, ce s-ar fi făcut dacă n-ar fi dat de comoara asta, pe care nici nu-și mai amintea cum de-a găsit-o aci! El totdeauna pleca cu o fotografie de a ei la drum depărtat; și cum în Basarabia ea nu venise niciodată — cu toate că după mamă era și ea moldovancă — mai ales cînd se abătea încoă, avea grijă să-i aibe chipul neconținut lîngă dînsul. Pe semne a lăsat-o aci în grabă; a uitat-o. E bună și uitarea la ceva, neatenția, nebăgarea de seamă de-o clipă față de lucrul, față de ființa cea mai scumpă. Și totuși, e de cumplită mirare; a putut el să uite chipul ei, într-o grabă oarecare, și să nu-și dea seama ani întregi că a putut să i se îndeplinească lucrul ăsta? De necrezut.

Și totuși fotografia e aci, i-o spune chipul ei, întreaga ei statură. El își dă seama că graba asta s-a petrecut în anul războiului, în anul izbucnirii războiului; când ar fi putut doară să se petreacă altădată? Atunci, în zarva aceea, în graba aceea, în harababura aceea. Dar e curios, tocmai într-o astfel de fierbere, de clocot, de zburcium, să nu-și aducă aminte de dînsa, să nu se agate de frumusețea ei, comprimîndu-și cu amîndouă mîinile inima, în dreptul căreia o așeza totdeauna?

E bună și uitarea la ceva. El, care era un îndrăgostit de felul celor care nu-și simt inima regulat bătînd pînă n-o știu rezemată de cartonul cu fotografia iubitei, n-a fost s-o uite decît tocmai pentru ca Dumnezeu să i-o scoată în cale, atunci, cînd a fost nevoie, în cele mai sfișietoare clipe ale existenței lui. Cînd a văzut-o, s-a aruncat asupra-i aproape bestial, a sărutat-o, a vărsat lacrimi pe ea și-a înfipt-o în piepții cămășei. A găsit-o la un an după revenirea lui aici, în cutia măsuței de noapte, sub niște ziare rusești, din cari și-a putut da și mai bine seama mai tîrziu, cînd le-a cetit, că lucrul s-a petrecut în primele zile de război; telegramele timpului descriau scurt, sacadat, înfiorător de sacadat și groaznic, începutul celei mai mari tragedii a timpului. Dacă n-ar fi avut nevoie de cutia măsuței, biata, scumpa, draga lui, iubita lui scumpă, ar mai fi așteptat mult și bine sub hîrțiile vechi. Acum însă a luat și ziarele la oraș, pentru că era cu neputință de conceput existența fotografiei fără prezența lor. Iar prada asta teribilă, cu care revenea, fotografia și ziarele erau pentru el mai de valoare decît tot conținutul servietei în care aducea prețul recoltei.

Acasă, în tîrg, după ce s-a culcat toată lumea din oraș, în tăcerea solemnă a nopții, cînd nici pe stradă nu s-a mai auzit nici un mers, el a scos micul ei portret și s-a repezit la picioarele lui, pe care le-a sărutat cu o sete fără de seamăn. Bustul ei, care-i rămăsese de pe front, îl mai simțise pe buze, Doamne, de cîte ori! și capul, și ochii, și fruntea! Dar picioarele ei lungi și drepte, uită-te cît de drepte, Doamne, de cînd nu le mai văzuse! Le-a sărutat pe amîndouă, pe rînd, începînd cu dreptul, luînd-o de la șold în jos, pînă la

genunchi și apoi pînă la gleznă, sub tivul rochiei — • și-apoi s-a ridicat pe stîngul înapoi, pînă la șold. Milimetru cu milimetru le-au străbătut buzele lui.

5 Doctorul Calomfir, Calomfirov, cum îi ziceau rușii pe vremea stăpînirii lor, e doctor numai cu numele. Adică și cu titlul. E doctor în medicină. Dar nu practică în chip profesional. Din cînd în cînd dă vreo consultație unui prieten, unei slugi sau vreunui argat de pe moșie, însă și acum mai e abonat la reviste, medicale, ce-i sosesc regulat din București și Paris. Din Petrograd n-are ce să-i mai sosească.

10 Totuși lumea întreagă îi spune „doctorul”. Doctorul, și-atît: toată lumea știe atunci că-i vorba de Calomfir sau Calomfirov. Pe cînd aci, în tîrgul basarabean, în care locuiește Calomfir, trebuie pe lîngă titlul de doctor să mai adaugi și numele celui pe care-l vizezi, pentru a arăta că vrei să te referi la vreunul din cei cinci doctori mai bătrîni or cincisprezece doctori mai tineri, cari profesează într-adevăr.

20 Calomfir e om cuprins. Are casă mare aci în tîrgul reședință de județ și are sute de verste de moșie, la cîteva poște depărtare. Dar ce moșie, ce vie și ce conac! însă ar fi fost și mai bogat. Și de trei ori trei mai avut, or poate și mai mult, dacă nu s-ar fi întîmplat revoluția și exproprierea radicală din Rusia. Hm, dar asta încă n-ar fi fost nimic, atîta avere cîtă i-a mai rămas dincolo de Nistru, dacă n-ar mai fi rămas acolo pentru totdeauna și Natalia.

30 Natalia Alexandrovna cum îi zicea și ca domnișoară și ca soție; Natalia Alexandrovna Stratomirova, ca fiică a bogatului moșier Stratomirov; Natalia Alexandrovna Calomfirova, ca soție a tot pe atît de bogatului moșier — doctorul în medicină Alexandru Calomfirov, azi Calomfir.

35 Natalia Alexandrovna a rămas acolo și numai două din fotografiile ei sînt aici. Doctorul era pe frontul polonez cînd s-a întîmplat catastrofa; s-a zbatut zdravăn să plece, s-o caute, s-o găsească, s-o ducă cu dînsul într-altă țară, departe. Soldații îi rupseră galoanele și-avea de gînd să înfrunte oceanul răscolit de furtuna cea mai teribilă de pe lume, al sfintei Roșii,

40

așa, fără galoane, ca un simplu soldat. Și a săvârșit într-adevăr această formidabilă aventură, cu toate amenințările cu moartea ale soldaților, dacă va părăsi spitalul. Dar la moșie, de unde ea-i scrisese în ultimul
5 timp, n-a mai găsit decât mormanul de cenușă pe locul mîndrei clădiri de odinioară; iar la oraș, casa cea frumoasă a socru-său fusese preschimbată în oficiu public. Nici urmă de socru, de nevastă, de cumnați. Și nici un fel de lumină, din nici o parte. Un cunoscut
10 „u” neras de să P lămini Și cu zdrențele pe dînsul tîrîș, i-a povestit că socru-său și cei doi cumnați au fost împușcați, dar de Natalia n-a știut să-i spună mare lucru. Decît atît, rînjind: „Poate a scăpat. Femeile ies mai ușor din încurcătură.”
15 Iar omul ăsta, cu ochii rătăciți și lihnit de foame, pe care l-a întîlnit la ușa unui grajd ruinat, îi da toate explicațiile prea tare și vorbea prea tare, uitîndu-se parcă cu un fel de nerăbdare în jur. L-a întrebat atunci dacă poate să-i dea adăpost pentru la noapte în grajdul
20 lui și omul acela l-a poftit chiar cu cea mai mare satisfacție și cuvîntul lui a devenit șoaptă și nu s-a mai uitat cu nerăbdare în jur.
Iar doctorul, după ce s-a despărțit de dînsul, dus a fost, pentru că văzuse doar, nici pe cunoscuții, nici
25 pe prietenii de demult nu-i mai putea întreba. Pentru o trădare poate se plătea preț bun: o pîine întreagă.
După ce a trecut Nistrul a putut repede să-și valorifice drepturile și să-și recupereze avutul; calitatea de român și unele rubedenii influente l-au ajutat. Ho,
30 cît a mai umblat și atuncea, cît a alergat, cît s-a sporovăit, în dreapta și-n stînga, s-a ploconit, s-a rugat, a zbierat, a amenințat. Dar cu cît se simțea mai sfîrșit, cu atît a doua zi se zbătea mai cu înverșunare. Din fericire necazurile, tocmai pentru că erau luate curajos
35 în piept, nu au durat mult. Din simplu vagabond, doctorul a redevenit om; și cînd s-a deșteptat prima dimineață în patul moale din camera lui, din casa lui, deodată cuvintele celui întîlnit la Kiev au răsunat altfel: „Poate a scăpat. Femeile ies mai ușor din încurcătură.”

Cu ele în auz a străbătut toată stepa și nu se sinchisea prea mult că zile întregi treceau pînă să mai găsească de mîncare. I-era apoi frică și de-un sunet de pasăre și de-o umbră, dar dacă l-ar fi căutat cineva
5 la piept ca să-i ia micul *porte-visite*, atunci cu siguranță că n-ar mai fi vrut să știe de nimic. Ar fi lovit cu toată deznădejdea, or ce-ar fi fost să se întîmple. Iar cuvintele nenorocitului aceluia, care-l va fi așteptat noaptea în grajd să-l predea guarzilor, săpate adînc
10 în amintire, l-ar fi asmuțit și mai teribil. L-ar fi făcut de piatră și oțel.
Însă în dimineața cînd tocmai avea să privească chipul mic cu totul și cu totul alți ochi, cuvintele acelea au avut în miezul capului un răsunet cu totul ciudat,
15 tărăgănat, dogit, sarcastic, ca un glas de bețivan: „Poate a scăpat, femeile ies mai ușor din încurcătură”... Doctorul a ridicat plictisit din umeri. În definitiv ce putea să însemne această stupiditate. În definitiv ce rost mai avea rînjetul acela idiot în oceanul sfintei
20 Roșii! Nimic, nimic, nimic. Și el apropiase de buze micul *porte-visite*, pe fond alb și curat ca semnul cerului de la moșia ei, pe care el o întreise aproape prin muncă și prin spiritul lui de afaceri. Era atît de albă și de curată fotografia asta, iconița asta, și atît de dulce, atît de
25 catifelată sepia asta, care semăna la culoare cu ochii ei! Ce mai putea să însemne un astfel de rînjet, într-un astfel de ocean.
Lucrurile acestea au apărut atît de luminoase doctorului, că în zilele următoare nici n-a mai stat să se
30 întrebe de ele, iar mai tîrziu chiar le-a alungat din minte, ca pe niște copii răi, mucoși, murdari și zdrențuiți. Iar după un an, cînd a găsit cealaltă fotografie, numai la așa ceva, numai la un rînjet stupid al unui decăzut gata să vîndă pe cineva pentru o pîine infectă,
35 jumătate cu paie, nu s-a gîndit. Totul era că-i avea acum și jumătatea de jos a trupului, sfintele ei picioare, î le contempla de-acum nopți întregi, cînd nu mai era nici un umblet pe drumuri și nici un zgomot pe pămînt și în cer. Rochia le tăia conturul lor propriu-zis
40 mai siis de glezne, acolo unde pulpele începeau să se umfle ușor, dar asta o știa numai el, pentru că foto-

grafia era din față. însă dispoziția succesivă a tonurilor, arăta rochia ușor apăsată în dreptul genunchilor. Aci erau genunchii ei divini! descoperea el acest amănunt ca pe-un mare adevăr al naturei și îneca în sârutări și-n lacrimi marele adevăr al naturei. Iar ceva mai sus de genunchiul stîng, foarte puțin mai sus, la un lat de mîină, era semnul acela, mic, nu mai întins decît soclul unui buton, un semn cafeniu închis, plușat și rotund — nu o aluniță, pentru că nu era deloc ridicat — însă pufos ca piersica de aproape; de departe părea irisul unui ochi, aidoma ca și ochii ei la culoare, un accident care da regiunii genunchiului și întregului picior un farmec neprețuit. De bună seamă rochia nu-i mai îngăduia priveliștea asta minunată; dar el o știa acolo la locul ei și privind cu ochii ceva mai încordați prin sepia fotografiei părea c-o vede limpede, chiar în mărime naturală, căci și sepia asta închisă avea exact aceeași culoare ca și ochii ei, ca și semnul ascuns, neștiut de nimeni altul decît de el. „Neștiut de nimeni, de nimeni”, se încăpățîna el să repete, cînd uneori, foarte rar, nespus de rar — și din ce în ce mai rar cu cît se scurgeau anii mai domol și mai împăcați cu sufletul lui — vorbele acelui necugetat îi mai încercau întărită lui minte. Rîdea liniștit și cuminte, ofta mai degrabă, dar era un oftat vesel, împăcat cu sine, risul lui: într-adevăr, poate să mai vadă cineva, într-un ocean atît de vast, atît de frămîntat ca țara ei, un semn atît de minuscul, de delicat, de catifelat — acest ochi al voluptății piciorului ei? Acest mic stigmat, această miniatură, acest simbol al întregului ei farmec? Nimeni, nimeni nu-l va putea vedea, orcît ar despuia-o, orcîți i-ar pretinde prețul corpului pe-o fărîmă de piine cu paie și tărîțe de mălai.

Ani întregi a stat aci sufletul și mintea doctorului, pînă s-a întîmplat convorbirea cu locotenentul Ragaiac. Locotenentul Ragaiac, după ce revenise cu regimentul de pe Nistru, fusese trimis într-o misiune la Cernăuți. Și el tocmai povestea la aperitive, la Trofimov, cît de nelalocul lui se simțea într-o provincie alta decît Basarabia. Bucovina o mai văzuse și Cernăuții de ase-

menea, dar nu da toate orașele țării pe zăvoaiile Nistrului, după ce le-a împărătit, cu plutoanele lui pentru prima oară, multe luni de zile în șir. Doctorului îi plăcea mult locotenentul Ragaiac, dar se ferea să mărturisească asta celorlalți basarabeni, cari nu-l puteau suferi din pricina multiplelor lui aventuri știute or presupuse, din pricina ochiului lui ironic, care strălucea în dezacord cu atitudinea-i corectă și curtenitoare, și mai cu seamă din pricina oprobriului general feminin, manifestat mai cu seamă de moldovencele, rusoaicele și evreicele mai frumoase, cari se zăpăceau totuși cu desăvîrșire și-și jucau ochii în chip drăcesc, în prezența lui. Doctorul nu putea însă să ia așa ușor încăpățînarea lui Ragaiac, de a rămîne în acest tîrgușor și-n Basarabia, cu tcate că i se oferise loc și în București, dacă ar fi vrut să se mute. De aceea, acum, ca și alte dați, el asculta cu vădită plăcere chipul glumeț și atrăgător cu care acest oltean își descria nostalgia, numai după o atît de scurtă lipsă, de provincia lui adoptivă. Femeile din Cernăuți, cu care se întîlnise pe străzi, nu-i spusese nimic, orcît ochii lor păreau a dori să-i vorbească multe vlăjganului ăstuia negru și mlădios.

Deodată, în mijlocul arșiței teribile de interes și de dispoziție, un afiș de teatru, de sală de varieteu, îl opri în cale. Un nume rusesc, un nume *ca la noi*: Marea dansatoare Natalia Alexandrovna. Doctorul gemu ușor și ochii îi crescură deodată. Dar pe urmă zîmbi ca pentru sine, ca și cînd auzul l-ar fi amăgit anume: de multe ori i se mai întîmplase asemenea să i se pară că aude, în orice nume femeiesc, numele cel scump. Natalia Alexandrovna! repetă Ragaiac și mai repetă încă, așa că nu mai putea fi nici o părere; dar cite Natalii Alexandrovne nu sunt pe această lume, reflectă doctorul, și apoi ce să caute unica Natalie a gîndului său tocmai la Cernăuți, dansatoare, cînd ea știa bine, deși nu fusese niciodată în Basarabia, numele satului unde soțul ei avea moșie și al tîrgului unde se găsește casa lui părintească!

Totuși, doctorul ascultă și mai departe, fără nici o suflare, povestea lui Ragaiac. Numai ochii i se umeziră, din cauza loviturii nervoase pe care i-o dăduse

puterea grozavă a numelui auzit. Ragaiac este însă meșter povestitor. Doctorul e singurul basarabean căruia-și deschide sufletul, iar ceilalți ascultători erau
5 dintre cei mai buni prieteni din vechea țară; față de alții, indiferenți, Ragaiac nu povestește niciodată astfel de lucruri. Iată de ce, mai ales acum, Ragaiac îi este doctorului nespun de simpatic. După ce vor termina de vorbit, el îl va lua cu sine la masă și-i va spune de ce povestea asta din urmă l-a făcut să se cutremure de
10 sus pînă jos. Dar încetul cu încetul, înainte ca doctorul să poată spune ceva locotenentului, acesta a și înviat din noaptea neființei pe Natalia Alexandrovna. Nu numai numele ei aducea acum sufletul doctorului la gură, dar imaginea ei, ea întreagă.
15 Ragaiac povestea că-n viața lui n-a mai văzut așa dansatoare. Mai rămînea aci ultima picătură de îndoială, care ținea în loc pe doctor. Natalia nu era dansatoare, sau era o dansatoare ca oricare alta, ca orice domnișoară rusoaică veselă și amatoare de baluri. Dar Ragaiac explica mai departe: ascultă-
20 torii nu trebuie să creadă într-o jucătoare minune, de unde? Natalia Alexandrovna juca nu creații personale sau compoziții după cine știe ce operă muzicală. Ea juca vreo cîteva jocuri rusești prea cunoscute și
25 altele ceva mai puțin obișnuite, dar știute. Însă farmecul ei personal era totul, unduța corpului, mișcările sprintene ale picioarelor. Și ochii. Da, dansau și ochii! asigura Ragaiac pe ascultătorii uimiți. Dansau și ochii ei și după ei dansau toți ochii spec-
30 tatorilor, ai ofițerilor, ai civililor și ai tuturor bărbaților din sală, ba chiar și ai femeilor. Niște ochi aproape negri ... însă, de aproape, castanii...
— N-ai invitat-o? se informă unul.
— Cu neputință, răspunse Ragaiac, cu neputință.
35 Era luată cu asalt. În fiecare seară acei cari păreau obișnuții localului îi ofereau banchete întregi. N-aș fi putut ști care era favoritul ei, mai degrabă cred că îi schimba, potrivit cu dărnicia lor. Erau tot oameni bogați cei din jurul ei; iar ca să pătrunzi la dînsa pe drum sentimental, înțelegeți că trebuia cheltuit
40 ceva timp. Or eu a trebuit să revin. Dar nopți în

șir jocul ochilor ei — fiecăruia i se părea că se uită numai la dînsul — și jocul picioarelor ei goale mi-au otrăvit și mi-au mîngîiat, în același timp, grele ceasuri de insomnie ...

5 — Picioarele goale? gemu doctorul de astă dată sufocat și roșu. Toți rîseră cu înțeles la această întrebare prea gîfîitoare. Iar Ragaiac completă:

— Goale pînă-n șold și albe și drepte. Ah, am
mai spus-o eu, tăria rasei ăsteia stă în picioare...

10 Și el urmă să-și etaleze convingerile asupra poeziei unui picior feminin cu artă construit. Doctorul nu mai auzea nimic decît un vîjiit care se făcea totuși că-i iese din urechi în afară, ca la scoicele de mare. Mîna lui înainta tremurătoare spre povestitor și gura lui bilbii:

15 — Dar un semn, un semn puțin mai sus de genunchiul stîng, o pată mică, rotundă, cafenie, n-ai văzut...

Fu întii puțină tăcere și cei de față nu știură
dacă să ridă or să privească uimiți. Unul spuse:

20 — Cum vrei dumneata să se vadă așa ceva de la distanță?...

Iar altul adăugă:

— Alunița de pe picior... E ironic doctorul...?

25 Atunci rîsul izbucni în toată puterea lui și doctorul se ridică înfricoșat. Ragaiac vorbi tare, ca să întreacă hohotele, puțin cam îndîrjit că admirația lui sinceră e luată în deridere.

— îmi rezervam totdeauna masa imediat lîngă estradă, așa că picioarele ei pot spune că mi-au
30 intrat în ochi... Dar n-am văzut nici o aluniță, doctore, erau perfecțiunea însăși... și dacă ea va trece prin Chișinău vom pleca s-o vedem cu toții... Să vedem dacă are să vă mai ardă de rîs și dacă o să mai puteți vedea alunițe pe minunile acelea... Ni-
35 mic, nici umbra unui punct...

Acum fu rîndul pieptului zdravăn al doctorului să plesnească într-un rîs formidabil, cutremurător. Era un rîs pornit cu atîta poftă că toți ceilalți se uitară
40 unul la altul, apoi se asociară la el spre vădita agasare a lui Ragaiac. Și tocmai cînd abia acum ei credeau că încep să priceapă de ce rîd, rîsul voinic al docto-

rului începu să se ogoaie ca țipătul unui balonaș care se dezumflă.

„Dacă nu e semnul, nu e nici ea!” parcă strigă cineva în capul doctorului. Și ochii lui începură să se strângă, devenind mici, mici cât cuprinsul unor găuri de ac.

Doctorul se repezi ca o vijelie prin odăi, pînă la fotografia mai mare. Babușca, femeia mică și zbîrcită, care-l pofti la masă și pe care el o alungă cu răcnete teribile, se închină îngrozită în dosul ușilor și, multă vreme, ceilalți argați numai din spaima ochilor ei putură afla că înăuntru cu domnul doctor nu se petrece lucru curat. Apoi, după suspinele ei, începură să vorbească suspinele doctorului, care răzbăteau tocmai pînă aici, afară. Într-adevăr, doctorul căzuse pe-o canapea și plîngea, cu fotografia în mînă. Pentru el rochia asta de sepie tăia orice puțință de convingere, dacă semnul acela nu fusese mai mic decît i se păruse și lui, dacă putea fi neobservabil pentru un spectator care admiră două picioare goale în necurmată mișcare și agitație a dansului. Dar pentru toată lumea cealaltă rochia nu mai există, picioarele ei goale sunt devorate de toată lăcomiile desfrîinate, sunt mînjite de toate ochirile destrăbălate.

Oricine, bucurîndu-se de un răgaz mai larg decît un privitor în treacăt, ar fi putut năzări semnul cel mic, înecat în pudră și farduri —oricine s-ar desfăta cu priveliștea minunatelor picioare în repaos, l-ar descoperi ușor, l-ar mîngîia, l-ar săruta. Doamne, și cîți ar putea fi aceștia, cîți au putut fi, se cutremură doctorul și geme.

Pe urmă se ridică dîrz și străbate lungul odăilor cu solida lui călcătură bărbătească. A fost nedrept cu nevinovata fotografie, pe care a izbit-o cu atîta furie de scîndură. Nu se putea să nu se vadă, ori cîte farduri ar fi îndesat peste el. E un semn vizibil, și-aduce perfect de bine aminte, îl vede de parcă acum cîteva minute i-ar fi dăinuit dinaintea ochilor.

Nu se poate, imposibil... nu este ea, Natalia Alexandrovna, care a turburat nopțile locotenentului ăstuia

afemeiat, care-și negustorește frumusețea cu bogătașii orașului bucovinean.

5 Soția lui este fotografia aruncată jos, cu rochie decentă, cu rochie care-l împiedecă să examineze amănunte scumpe, discrete, insuportabil de dulci, tocmai pentru că neștiute de nimeni, și pe care numai un
10 inconștient nemernic ca dînsul le poate aduce în discuție și-n hazul unor bețivi și unor ofițeri libidinoși. Doctorul ridică tremurînd fotografia de jos, își cere iertare, o strînge la sîn.

— Nu e ea, își spune neconținut. Așa e, idolul meu, că nu poți fi tu?... nu poți fi... nu ești...

15 Și glasul începe să i se moaie iarăși și suspinele încep iarăși să se ridice grele din adînc.

— Nu ești, nu poți fi... plînge el și apoi totul se preschimbă în urlăt și-n zvîrcoliri. De ce nu ești tu?... Nu se poate... Tu trebuie să fii... Tu... Te
20 rog să fii... Te rog să fii... să fii... să fii... Trebuie să fii! urlă el lovindu-se cu pumnii în cap.

25 Sala e, într-adevăr, mare, încăpătoare și luxoasă. Candelabre de becuri revarsă o lumină prea vie, prea pătrunzătoare pentru ochii de țîrgovaț, de multă vreme nemaiobișnuiți cu lumina electrică. Doctorul și-a ales masă din vreme, chiar lîngă estradă. Lume zgomotoasă sosește neconținut și ocupă locurile. În toate părțile se aude: Natalia Alexandrovna, Natalia Alexandrovna. Primele numere ale varietelui trec aproape neobservate; aplauze răzlețe, ba chiar și fluierături.

30 Doctorul nu se simte la locul lui; emoția îl înăbușă prea din cale afară, îl strînge cu gheare subțiri de gît. Și-apoi, așezîndu-se aici, parcă s-a angajat și el pentru un număr de varieteu. Artistă o să-l observe în plin joc, are să dea un țipăt, să-l strige.
35 Numărul[^] de joc se va preschimba în dramă curată. Și-atît. În melodramă: își vor cădea unul în brațele altuia și el o va smulge din localul desfrînat, o va duce din zarea ochilor pofcicioși, leșinată, la subțioară, ca un pachet. Dar boldul curiozității încearcă zdravăn pe doctor, îi poruncește să rămînă,
40

să vadă tot, să asculte tot; să știe cum și-a petrecut femeia asta nopțile, toate nopțile în cursul lung al atîtor ani. Gîndul cel bun îl îndeamnă acum de-a surda să fie tare, să sfîrșească totul cît mai repede cu putință; nu trebuie să vadă nimic! Ce s-a petrecut pînă acum aparține trecutului, groaznicelor necesități, catastrofei spăimîntătoare, care a cutremurat lumea din temelii. Ba gîndul bun îl mai sfătuie să se ridice de-acum, să meargă în cabina ei, să-i strige să-și topească fardurile de paiață, să se spele, să se spele zdravăn, să redevină ea; cea demult.

Însă într-un suflet de bărbat, care nu și-a văzut soția de ani și n-aude de ea decît prin bruscă, stăruitoare și irezistibilă rumoare publică, viermele curiozității face teribile ravagii. Astfel că doctorul ceru chelnărului să trateze cu ocupanții vreunei mese din fund (erau ocupate pînă la una și toți din jurul lor erau electrizați de așteptare) un schimb, pentru ei cît se poate de convenabil. Un astfel de gust îi fu îndeplinit de bună seamă la repezeală. Aci, în fund, într-adevăr, se simți mai la locul lui. Cel puțin nu se va da în spectacol. Și-apoi, pentru ochii lui, semnul de pe picior va apare și la atîta distanță; pentru ceilalți, e firesc, el să nu se bage de seamă nici lîngă rampă. Pentru că tot asta rămîne marea mîngîiere a doctorului, care-l îndeamnă să dorească, să voiască din toate puterile, să se roage lui Dumnezeu... să fie ea! atît și nimic mai mult; în oceanul imens și turmentat prin care a trecut, nimeni, nimeni n-a văzut micul, dulcele, sfîntul semn, unde, pentru el, s-a strîns tot sufletul ei.

Masa aceasta din urmă e așezată în dreptul ușei, iar în ușă s-au îngrămădit cîțiva întîrziati. Cei mai aproape de doctor sunt: un ofițer și un civil. Un tinăr sublocotenent mic și pirpiriu cît o gîgilice, dar strălucitor îmbrăcat. Obrazul i-e supt ca la un tuberculos, iar ochiul îi înoată, exagerat de monoclu, în luciul celei mai scabroase libidinii. Înainte chiar de a deschide gura largă, de degenerat, doctorului nu i-a plăcut deloc. Dar acum, cînd îl aude, apoplexia e gata să-i sfarme în bucăți creierul căruia i-e dat să

audă atît de grosolane insulte (Dumnezeule, cine poate spune dacă nu sunt adevăruri!) la adresa soției sale.

Sublocotenentul dăscălește pe tovarășul său cum trebuie să procedeze, ca să fie primit la noapte în camera Nataliei. Foarte simplu: n-are decît să-și șoptească dorința la urechea chelnărului aceluia înalt și slab, chel și cu favoriți. Evident, trebuie cinstit și chelnărul, dealtfel probabil că are, și de la ea, la sută.

Din nefericire, tariful trebuie să fie foarte urcat, precît a auzit. El n-a mai încercat, de cînd a auzit de isprava unui alt ofițer din artilerie, pe care nu-l cunoaște personal dealtminteri — și care i-a luat astfel înainte. Dimineața i-a pus femeii pe masă 500 lei. Larmă, scandal, în cele din urmă a trebuit ea să tacă, pentru a nu-și strica reputația de artistă... și a nu fi taxată de cocotă...

— Pe de altă parte am auzit că e în căutarea bărbatului ei, despre care ar fi aflat că e refugiat în România...

Doctorul se întrebă de ce nu cheamă imediat chelnărul, să plătească și să plece numaidecît. Să aibe tăria demnă de-un adevărat bărbat de a-și înăbuși odată această stupidă curiozitate, a cărei febră îl macină acum ca boala cea mai cumplită. Își caută soțul așadar? Foarte bine: prin urmare va bate ea la poarta lui. Și atunci n-are decît s-o întîmpine cu toate onorurile pe care le merită. Totuși doctorul găsește că e stupid să părăsească sala chiar de acum; e caraghios să faci atîta amar de drum, ca să pleci fără să vezi ce te interesează. Tăria e să nu te lași recunoscut și să întorci spatele fără a adresa o vorbă. În cazul ăsta ar fi mai de dorit să cheme chelnărul celălalt, cel înalt, slab, pleșuv și cu favoriți, și să-i ceară toate lămuririle. Doctorul își încredințează dorința unui picol agil, după ce se convinge că ofițerașul tuberculos și tovarășul lui nu mai sunt în preajmă-i. Și răspunsul îi vine numaidecît: cel chemat e ocupat cu niște mari comenzi. Dar cum termină, sosește numaidecît. Știe el ce dorește domnul: mai este timp destul.

Și doctorul se miră cum picolul se îndepărtează, rinjind cu înțeles la dînsul, fără să-i fie capul croit și spart în două de sticla asta de licheur.

5 Dar de ce în halul ăsta!? se întreabă înfricoșat doctorul. în definitiv e de înțeles: te faci dansatoare, cedezi unuia și altuia, ai doar atîtea piedici de înfrînt ca să ajungi la liman. Dar cînd ai ajuns atît de aproape de acest liman, cînd nu-ți mai lipsesc decît cîțiva gologani pentru o noapte și trei ceasuri de cale ferată, ce rost mai are această prostituare? Nici cea mai josnică femeie nu se prostituează de plăcere... 10 Dar una ca... dar Natalia... Natalia Alexandrovna, fata mîndră, fata și soția de baron... imposibil... cine știe ce confuziune de nume, cine știe ce individă de proastă condiție... 15

Și păhărelul de licheur, umplut neconținut din sticla, pe care chelnărul i-a lăsat-o pe masă, la poruncă, face naveta, la intervale de vreme din ce în ce mai scurte, spre gura lui lacomă...

20 „Cine știe ce drojdie, ridicată deasupra de clătinaarea asta generală”, își continuă doctorul gîndul... „Dar n-are să-și ierte niciodată că a fost muncit de-o astfel de bănuială, dacă dezmințirea va veni numai decît... Și trebuie să vie...”

25 Păhărelul se înalță spre a face, pe buza-i de jos, saltul mortal al duștei.

„Mîndria ei... cu cine s-o compari?... Frumusețea... hm ... dulcea ei frumusețe... hm...”

30 Păhărelul.
„Doamne, cînd îi va mai fi dat să vadă această frumusețe?... Pe cea adevărată, pe cea așteptată? Peste cît timp, peste cîți ani... cît mă vei chinui...?”
Păhărelul.

35 Cînd ea ar putea fi la un lat de mîină de aci... Cînd în cîteva secunde s-ar putea face minunea... Păhărelul.

40 Aci, într-adevăr, mîina lui Dumnezeu cea sfîntă ar putea efectua o minune... Mîina, nevăzută de alții, arătîndu-se numai păcătoșului care-i cere intervenția: misterul divin păstrîndu-și astfel chiar în această sordidă încăpere, chiar în mijlocul acestei cete incon-

știente de dezvățați, imaculata-i candoare și nepătrunsă-i putere.

Păhărelul.

5 Ca să-i aducă... ce să-i aducă?... Pe frumoasa lui... pe Natalia Alexandrovna preschimbata în... c... Păhărelul de astă dată se ridică numai pînă la jumătate și coboară plin înapoi pe masă.

10 „Doamne, cum va fi voia Ta... Doamne, cum va fi voia Ta... Las înaltei Tale înțelepciuni să hotărască soarta mea... Și eu mă voi supune și voi primi totul cu bucurie, așa cum orînduiești Tu...”

15 Deodată rumoarea se întete prin sală. Zgomotul vocilor atinse la moment paroxismul, apoi începură să scadă. Sîșituri se auziră din toate părțile. Și șoapte: Natalia Alexandrovna... Natalia Alexandrovna...

Doctorul îngălbeni și se apucă zdravăn cu mîinile de dunga mesei.

20 „Dumnezeule, la voința Ta, Dumnezeule... să fie ea, Dumnezeule, Doamne Dumnezeule, domn al părinților noștri... să fie ea... de clipa asta depinde... Să fie ea, Dumnezeule!... ea să fie! ea să fie!... Natalia Alexandrovna...”

25 Luminile se stinseră în sală și se întăriră pe estradă, în spatele doctorului izbi un curent rece, care-l înfășură ca un cearceaf cu apă, de parcă toată sala ar fi crăpat și s-ar fi pustiit deodată • — și toate vînturile zărilor și-ar fi dat întîlnire aci. Doctorul dîrdîia și se ținea de masă, să nu cadă jos de pe scaun de atîta dîrdîit:

30 — Să fie ea, Dumnezeule!... Ea, Natalia mea, Natașa mea, Natașenca... Pe scenă năvăli o sclipire intensă de zăpadă scaldată în soare, care se strînse ca un troian imaculat pe scînduri.

35 Aplauze izbucniră și strigăte formidabile de admirație. Arătarea de nea stătu mult așa înghemuită în sine, apoi începu să se desfășure: un braț ca o împărăție de visuri se ridică șerpuitor, apoi altul, trăgînd în sus capul încă aplecat, umerii de omăt, bustul, pîneul, înaltele picioare. în sfîrșit figura se ridică semeață... Era ea: Natalia Alexandrovna.

Aplauze. Strigăte, țipete; bestia cu mii de capete admira în felul ei. Pînă acum nu-i sărbătorea decît frumusețea aproape nudă. Ochii doctorului căzură tremurători în jos, pe picior; deocamdată nimic, dar el încă palpa locul puțin deasupra genunchiului... Drace, unde caută? la dreptul? Imbecilul...

Dar acum femeia și-a aruncat picioarele goale în aer în aceeași parte, unul în unghi drept, altul în unghi obtuz... Și dansul porni sălbatec și alb ... o statuie încontinuu modelată în nor.

„Ea este!” se luminează deplin doctorul. „în întregime ea”. Semnul nu i l-a văzut... „Bă, da..!” uite-1 ... se vede, de minune, se vede de minune, chiar în joc ... Cine știe cum a ținut picioarele, de nu s-a văzut cînd era în repaos ... Dar, iată, odată cu jocul s-a arătat și semnul...”

După fiecare dans, Natalia Alexandrovna dispărea parcă izgonită de canonada aprigă a aplauzelor, cari o readuceau apoi numaidecît înapoi ca un magnet sonor. Și ea își arăta pe rînd toate fațetele talentului. Doctorul nu mai cugeta. De cîteva ori se forță să pună oarecare dichis în lumina care-i inunda creierul, dar trebui să renunțe: lumina stătea acolo compactă și grea, imposibil de deștelenit. Numai cînd ea își primea plecată utimele aclamări, el descoperi o spărtură prin care putu să-și privească în gînd. Dar numai atît putu năzări acolo: „Frumusețea asta orbitoare a fost întîi numai a mea și va mai fi numai a mea. Numai a mea, numai a mea”. Iar gîndul ăsta unic ținu pînă cînd Natalia Alexandrovna se schimbă și apărură în local, ca orice consumatoare, îmbrăcată de seară. Atunci, la priveliștea frămîntărei care se produce, întrecere de omagii, scaune împinse, mese îndepărtate or apropiate, chemări și comenzi, risete și țipete de fericire, doctorul își regăsi suplețea facultăților lui mintale obișnuite. O masă mare se durase în mijlocul sălei și o mulțime de haine negre, or de uniforme, or și chiar de vestminte femeiești doriră să fie convivii sărbătoritei. Acum Natalia Alexandrovna era așezată față în față cu soțul ei, dar mesele răzlețe dintre locurile lor încă împiedecau întîlnirea privirilor. Doctorul

avea limpede conștiința că ea nu-l observase încă, sau mai bine nu-l recunoscuse, cu toate că uneori se uita încoace. Dar și el se ferea acum s-o privească prea de-a dreptul, cînd ea se întorcea spre dînsul.

Înfruntarea cea teribilă era rezervată pentru timpul cînd spațiul dintre dînșii se va libera definitiv; și lucrul da' semne că se va petrece în curînd, pentru că dansatorii abia de mai puteau să se învîrtească pe estradă. Se cerea tot mai insistent: „loc! loc!” Și loc se făcu. Dar acum perechile în vîrtej frîngeau și mai rău liniile văzului. Doctorul aștepta: cînd jazzul va face pauză, revelația în sfîrșit se va produce. Cineva atinse atunci ușor mîneca doctorului; era picoul care-i da semn să privească într-o anume direcție.

Cutremurîndu-se din rădăcini, ca la începutul jocului Nataliei, doctorul își repezi ochii într-acolo; și parcă i-ar fi izbit cineva cu o cravașă, așa clipiră de dureros, cînd în direcția indicată, sârmanul nu văzu decît pe chelnărul lung și slab, cu favoriți, făcîndu-i semn de răbdare: „n-a uitat, va veni acum, timpul nu e pierdut”...

Dar doctorul uitase. Și această neașteptat de teribilă aducere-aminte îi sfîșie sufletul în lungi fășii, ca panglicile nenumărate ce atîrnau, în chip de poale, din corsajul dansatoarei care precedase pe Natalia. Toată durerea lui ațipită de succesiunea repede a fugarelor și strălucitoarelor priveliști, ce se degajaseră ca o aureolă în timp, din simburele frumuseților femeii sale, i se revărsă acum în față și-l ameți. Dar acum era momentul acțiunii. Doctorul își reveni repede și-și trasă cu siguranță dîrză planul purtării în fața surprizei puternice a soției sale.

O privire de gheață, posomorită ca norii din decembrie, întîmpinînd goana încoace și brațele întinse ale uimitei frumuseți. Ah, brațele din timpul jocului, întinse spre dînsul...!

— Alexandru, Sașa...

— Doriți ceva, doamnă? ... Cu ce vă pot servi...

— Pardon, nu sînteți dumneavoastră doctorul...

Alexandru Calomfirov?...

— Nu, doamnă, e o confuzie... scuzați...

Și-n fața privirei ei rătăcite și-a frîngerii mîinilor:
– Dar vă rog, luați loc... îmi face o nespusă plăcere... să vă revăd...

– Să mă revedeți ?

5 – Da... am impresia că v-am văzut ultima oară acum cinci ani la moșia dumneavoastră din...

– Sașa, tu ești... Ce însemnează jocul ăsta...

– Ce însemnează jocul dumneavoastră, doamnă? Dumneavoastră sunteți artista aici ... admirată, an-

10 turată, iubită... tarifată... scuzați, dar așa mi s-a... Orchestra a încetat deodată, dansatorii s-au despărțit și aleargă însetați, care încotro, spre mese. Între doctorul Calomfirov și soția sa frontul de bătaie s-a deschis. El o fixează cu ochi enormi și ea îl privește

15 de asemeni, îngrijorată parcă... întoarce ochii și apoi revine... și-l privește din ce în ce mai înfricoșată... Dar rămîne încă la locul ei... însă degeaba! Doctorul nu mai dezlipește ochii de pe dînsa, deși ea nici nu-l mai privește; dimpotrivă, răspunde în dreapta, în

20 stînga, ride, golește paharul cu șampanie. Dar doctorul o fixează înainte; un sfert de ceas ochii lui n-au slăbit-o. Jazzul reîncepe acordarea instrumentelor. Femeia se scoală, o mișcare a doctorului: Natalia Alexandrovna își ia noapte bună de la comeseni. Piep-

25 tul doctorului se umflă: în sfîrșit! Pe urmă își întinde coatele în lături, se destinde. Trebuie să-și găsească poziția care să pară mai normală decît toate. Întovărășită doar de doi însoțitori, un domn bătrîn și un colonel, Natalia străbate parchetul cu pas sprinten –

30 mai mult alunecă – direct spre dînsul. Doctorul își vîră un deget pe după guler ca să mai tempereze apăsarea dureroasă a butonului pe ieșitura beregății. Ea e infinit de seducătoare și de frumoasă cu cît se apropie; tot sîngele din fața doctorului a pierit.

35 îi zîmbește prietenoasă, îl atinge în treacă cu mîneca pardesiului și trece înainte. Doctorul se repede drept în sus. Dar ea ieșise. Și trecuse fără îndoială pe-aici, pentru că, după spectacol, trebuia să iasă și ea, ca toată lumea, prin ușa cea mare a localului.

40 Din cîteva salturi doctorul a ajuns la ușă.

– Natalia!

Artista s-a oprit. Cei doi însoțitori s-au oprit de asemenea, dar ceva mai la distanță.

– Natalia!

5 •– Ce doriți dumneavoastră ? întrebă ea în cel mai perfect accent românesc. Cine sunteți...

– Lasă comedia asta...

•– Comedia?... E interesant... nu vă cunosc...

– După cinci ani nu-ți mai cunoști nici bărbatul ? Ea izbucni în rîs, grozav de amuzată:

10 – Asta e nostim. Nici n-am fost măritată...

– Natalia, Natașenca, dar e de necrezut că poți să mă tratezi astfel... să mă dai în astfel de spectacole în fața unor necunoscuți... destul că viața din ultima vreme...

15 – Domnule, n-oi fi vrînd acum să joc cu dumneata teatru de Pirandello... Mă confundați desigur cu cineva, cu care seamăn probabil foarte mult.

20 – La dracu! confuzie și la nume și la figură... mai bine lasă glumele... Ești soția mea, și-acum, pentru că te-am descoperit în aceste condițiuni...

– Nu vă privesc pe dumneavoastră condițiile vieții mele...

25 – Natașenca, iertată să fie viața ta din urmă. Frumusețea ta șterge orice pată de pe ea, oricît de gravă ar'fi... Dar eu nu mă pot dispensa de frumusețea asta... Ai milă de mine, copilă... Cinci ani te-am așteptat, cinci ani ți-am sărutat fotografiile... Și tu așa îmi răspunzi?... Sunt încă bogat, mi-am regăsit și am redobîndit averea de aici, vei fi iarăși nobilă și bogată Natașenca, numai tu să mă urmezi... Nu poți să glumești cu mine în felul ăsta, Natașenca; ți-am văzut doar semnul, în timpul spectacolului!...

– Semnul ?...

– Da, semnul de la genunchi...

35 – Regret că mai e și un semn la mijloc. Altfel, cum povestești că ești de bogat, eram gata să te recunosc. Din nefericire însă, n-am nici un semn la genunchi... dumneata ești prada unei puternice obsesii... asemănarea mea cu ființa pe care o aștepti te-a făcut să vezi și semne acolo unde nu sunt deloc.

4ff

Pentru că îmi pari de bună credință, iată, îți voi arăta, aci, de față și cu domnii... care genunchi dorești?

— Sfirșește odată cu arătatul genunchilor de față cu domnii! gemu el cu sufletul strivit. Dar ea rîse acum cu toată pofta, îl bătău pe umeri prietenește și-și desfăcu mîinile în lături, ca și cum l-ar fi poftit să șeada pe un scaun.

— De care domni vorbești? Suntem doar singuri...

Doctorul se-nvîrti aiurit într-un picior și holbă ochii; erau într-adevăr într-o altă încăpere, într-o cameră închisă... Dumnezeu, unde mai văzuse el odaia asta... dar era camera lor de dormit de la moșie, de la moșia rusească dinainte de război.

— Însă te avertizez, îi spuse ea vîrîndu-și mîna pe sub rochie ca să-și desprindă catarama jartierei — te avertizez... sunt tot așa de rusoaică precum ești dumneata de havaian.

Și trase teaca mătăsoasă a ciorapului, descoperind brusc albeața lucie și orbitoare a rotulei...

Doctorul se frecă la ochi, se întinse și se ridică din fotoliu, extrem de înciudat că un om fără imaginație ca dînsul a putut avea aievea un vis așa de complicat. C-a fost treaz în tot timpul asta, i-o mărturisesc mucerile nenumărate de țigări care stau claie în scrumieră, afară de cele ce s-au răspîndit primprejur. Acum, la urmă, și poate și mai înainte, din cînd în cînd, a mai ațipit cîte oleacă, dar își aduce aminte că într-un timp s-a plimbat foarte nervos de la un cap la altul al odăii. Sticla de licheur ajunsă pe fund și păhărelul de alături îi confirmă că printre ațipiri, după fiecare dus și întors la măsută, mai da pe gît cîte o dușcă tare, întocmai ca la barul din Cernăuți. Dar îi pare bine că s-a petrecut astfel. Timpul a trecut așa nesimțit; acul cel mic al pendulei, în formă de turn de minăstire, a lăsat în urmă miezul nopții și pînă mîine dimineată, cînd poate avea în sfîrșit în gara asta păcătoasă primul tren spre Cernăuți, va putea trage acum un somn bun și liniștit. Acum știa ce avea de făcut.

730

— Natașenca mea! îi spuse el fotografiei. Draga mea scumpă... cine știe ce cumplite răstriști au făcut pasul tău să alunece... Fii fără grijă, copila mea... Te voi smulge din mijlocul lor și te voi aduce, chiar în noaptea în care te voi vedea... Fără a mai aștepta dansul tău și fără pîndă pe la uși. Lasă-i să te aștepte și să bată din palme de nerăbdare și să tropăie pîn-or plesni din copitele lor despicate... Vei fi iarăși stăpîna casei acesteia și a mea... Nu-nțelegi... povestea ofițerului... visul meu... toate acestea sunt vestiri de-ale necunoscutului... tu trebuie să fii, nu poți fi decît tu... ceva anume trebuie să se întîmple în existența mea.

Și el sărută iar și strînse la sîn fotografia, cînd în ușă urmară sfoase bătăi:

— Ei, ce e? cine e? ce vreți acum la miezul nopții? strigă doctorul, care abia acum își aduse aminte că în afară de aperitivele de la Trofimov și de licheururile de aici, nici la prînz, nici seara nu gustase nimic.

— Lasă-mă acum cu masa voastră...

Capul îmbrobodit strîns al Babușei, cu bărbia și fruntea acoperite, holbă ochii speriați prin deschizătura ușei...

— Mărimea voastră, îngăimă ea...

— Ce vrei, spune odată...

— O femeie... afară... aci, în sa...

•—Ce femeie... ce dorește... e bolnavă? Acum nu stau de așa ceva... Mîine plec cu trenul...

— Spune că e... întii ne-a spus că vine cu vești chiar de la barina noastră...

—Ce zici?... Ce spune?... Ha, de la barina... Unde e? Adu-[o]-ncoace... Adu-o... Ce mai aștepti?

— Aci, în dreptul ușei, mi-a spus însă că e chiar barina noastră...

Și-și făcu semnul crucii.

—Numai că să vedeți...

•—Ieși, cînd am spus... ad-o numaidecît încoace...

Primul avînt al doctorului fusese să se repeadă singur, să dea de părete pe babornița asta bîlbîită și să aducă pe sus, încoace, pe Natașenca. Dar visul de adineaori îl trecuse prin prea multe peripeții ca să

40

731

nu-i dea acum o mare siguranță de sine. Așadar, pentru că ea venise singură, de la sine, pocăită, înfricoșată, nu strica deloc ca el s-o primească puțin mai rezervat, mai bănuitor... Vrea să-i audă puțin tonul plînsului, vrea să-i audă blestemul sincer căzînd pe viața-i de pînă acum, vrea s-o vadă torturîndu-și mîinile și mușcîndu-și buzele, pentru ca iertarea să fie cu geamăt și sînge. Vrea să vadă și el puțin teatru, de cel tragic, de cel adevărat, cu scrișnete și cu strînsul genunchilor... și nu cu șampanie și cu picioare ridicate și cu chiote de desfriș. Chiotul durerii îi trebuie acum!...

Dar ce are de nu mai intră, ah, ha, e greu momentul revederii cînd cugetul e încărcat de scîrnă... Și-n acest timp, tremurul nestăpînit al minii stîngea chibrit după chibrit în zorul de a face odată lumină.

Bătaia se repetă în sfîrșit în ușă.

— Da! Poftim. Să intre! Intră!

Ușa se crăpă puțin, apoi în deschizătura care se lărgea tot mai neagră, o apariție lugubră, un morman de zdrențe și o figură de mort se ivi. Arătarea mes-
tecă în falcile ieșite ceva ca un foșnet de cearceaf, un cuvînt, numele lui, apoi făcu cîțiva pași fără control și se prăbuși pe covor. Babușa împinse ușa ^ pe din afară, dar doctorul avusese timpul s-o vadă făcînd din nou îngrozită semnul crucei.

El se lăsă moale pe fotoliul pe care trăise cea mai mare parte a visului. Femeia plînsese multă vreme în tăcere, cu capul în covor, și doctorul o așteptă de asemenea fără un cuvînt, fără nici o putere, fără nici o idee, să termine.

Tîrziu de tot ea se ridică, sprijinindu-se greu în ciolanele moi. Doctorul făcu o mișcare s-o ajute, dar recăzu la loc, între brațele fotoliului, neputincios...

— Dumneata zici...?

Instinctiv făcu întrebarea în rusește și ea îi răs-
punse tot în rusește, slabă, dar cu vocea ei, cu vocea ei de-atunci, cînd' a fost bolnavă de friguri, și el sin-
gur a îngrijit-o.

— Dacă dumneata îmi dai voie să spun așa... ji-e :n putere să-mi dai sau nu voie... Hotărăște, stăpînul meu.

Se mai îndreptase puțin din șale și corpul tinse doar o părere spre mîndria lui de demult. Doctorul tresări. Dar unica-i sclipire de nădejde muri odată cu triumful razelor de lampă, care putură în sfîrșit separa,
5 pe fața ei suptă, gropițele sinistre ale vărsatului greu.
[sic] ...

Doctorul își încinse fruntea cu palmele. Femeia începu să-și povestească trecutul. Cînd semnele ne-
liniștei țărănești s-au agravat, s-au refugiat cu toții
10 la oraș. Casa însă le-a fost confiscată, părintele și frații închiși ... mai pe urmă împușcați. Crede, nu știe sigur. Ea a fost invitată la un oficiu, pe urmă la altul... i se dăduse o odaie proastă lîngă grajdul ca-
15 sei părintești. Peste noapte, nacealnicul sovietic care-i făcuse această favoare a sculat-o cu bătai puternice în ușă să-și ia plata. O cameră lîngă un grajd boieresc era danie mare. Ea însă l-a îmbrîncit, l-a izbit cu
20 toată puterea și a izbutit să scape... Dar s-a simțit urmărită; a alergat astfel pe străzi cu auzul înfiorat de zbîrniitul gloanțelor. Norocul i-a fost spitalul de contagioși care i-a răsărit în drum. Portarul a vrut s-o oprească, dar ea a strigat: „Nu te atinge! Vei lua
25 boala de la mine!” înlăuntru, îngrijitoarea de serviciu a înțeles-o și i s-a făcut milă. A căutat s-o apere, a dat-o drept rudă a ei. Dar dacă origina ei era astfel ușor de ascuns, în schimb frumusețea, oricît încerca s-o mascheze, îi producea neconținut neplăceri. Pînă
30 cînd Dumnezeu s-a milostivit și i-a dat bubatul mare. Și corpul ei a rămas ferit de orice prihană...

Ultimul cuvînt făcu pe doctor să sară în picioare. Se duse la lampă și-i mări fitilul. Cu subita creștere a
luminii găurelele obrazului se lărgiră și ele hidos. Atunci se apropie înfiorat de ea și apucă marginea otrepei
35 ce-i servea de acoperemînt; cu o smucitură dușmă-
noasă îi răsfrînsese zdreanță în sus. Picioarele schele-
tice apărură flasce și mumificate, ciuruite de urmele
bolii. Toată frumusețea lor fusese pierdută pentru
veci, dar ceea ce vrusese anume doctorul să vadă,
40 semnul amintirilor și al înfrigurărilor de odinioară, era la locul lui, deasupra genunchiului stîng, cafeniu, pufos
și rotund ca un iris căprui de ochi. Cînd doctorul se

ridică, văzu fața de stîrv schimonosindu-se amarnic în ceva care vrea să fie surîs de pudoare surprinsă și îngăduință.

5 Dar toată această strîmbătură ridicolă pieri deodată, cînd ochii, singuri frumoși, mari, excesiv de mari, ai cadavrului înviat, ai acestui vărsat negru în persoană, întîlniră figura consternată a doctorului. Femeia șovăi și lăcrămile o podidiră ca un șuierat; își apăsă cu vrăsmășie zbuciumul pieptului cu palma.

10 încercă zadarnic să construiască vorbe; săltatul necentenit a ceea ce fusese sîn îi preschimba cuvîntul în guițat. Cînd izbuti să se facă auzită, doctorul desprînse limpede și hotărît:

— Trebuie să plec?...

15 — Nu, asta nu... Natalia Alexandrovna... (abia pronunța doctorul acest nume)... nu poți să pleci, pentru că aici e casa ta... ești soția mea doar...

Natalia Alexandrovna își pierdu iar cuvintele, cari trebuiau să exprime recunoștința ei, în profuziunea de suspine; atunci voi să-i apuce mîna, dar doctorul și-o smulse:

20

— Lasă astea, Natalia Alexandrovna. Deocamdată îți trebuie un somn bun...

25 — Știam eu că ești generos, putu ea în cele din urmă să geamă... știam eu pentru cine mă lupt... altfel... puteam să mă strecur și altfel... chiar și atunci, Alexandru Calomfirov... Ca multe altele...

— Bine, bine, Natalia Alexandrovna, despre asta vom mai vorbi noi mîine... cum îți spun, îți trebuie un somn bun... și mîine o baie bună... asta se cuvine mai ales corpului tău neprihănit... Mîine trebuia să plec la Cernăuți, dar rămîn... Trebuie să-ți fac rost cel puțin de cîteva veștmînte de casă... nu pot să te prezint așa slugilor, cu toate că tu ai apucat înainte... pe urmă o să-ți aduci tu croitorese... Pentru că, eu, draga mea, trebuie să plec neapărat, peste trei zile, trebuie să plec neapărat... la Cernăuți. Afacerile sunt afaceri...

30

35 îi spunea acestea îndrumînd-o grăbit spre dormitor, pe care vrea să i-l cedeze. El avea să revie în birou. Pe drum ea șovăi deodată și vroi să se reazime

40

de dînsul; dar el se feri instinctiv. Ea se sprijini atunci de zid și continuă drumul astfel.

— • Reazimă-te de mine, Natalia! o îndemnă el fulgerat deodată de remușcarea involuntarei cruzimi.

5 Natalia păru că nu-l aude și el nu repetă. În dormitor îi dădu cămăși de noapte de-ale lui, își luă rămas bun, rîzînd prietenos și fals, și fugi, uitîndu-se pe coridor înapoi, ca de spaima unei fantome.

10 Se lăsă pe fotoliu[i] visului dintii și încercă să ațipească; în vis, Natalia Alexandrovna de la Cernăuți îl aștepta în odaia unde-o lăsase și-i arăta, pe piciorul strălucitor de alb și neted, semnul reapărut. Făcea mare haz de uimirea lui.

15 Hazul deveni apoi hohot, hohot cumplit, hohot de plîns. Doctorul întredeschise genele: vărsatul negru, în genunchi, plîngea pe fotografia de demult a Nataliei Alexandrovna. O strîngea la piept și plîngea, iar doctorul stătea nemișcat ca să nu tulbure visul cel nou.

20 „Pentru tine, Alexandru Calomfirov, numai pentru tine am făcut asta... iartă-mă!” se auzea[u], printre suspine, șoaptele strigoiului. Doctorul auzea minunat de bine și aștepta înfrigurat; dacă ea va pleca pe ușă, își spunea, totul nu-i decît o altă fațetă a aceleiași vis, bun de trecut timpul pînă la plecarea trenului de Cernăuți. Dar el nu îndrăznea să se miște, ca să nu i se pară că se trezește iarăși în plină realitate.

— E vis, strigă aproape de bucurie, cînd fantoma dispăru într-adevăr pe ușă, pe ușă nu a coridorului, ci a antreului pe unde apăruse întîi. E vis! A fost vis! bătut el din palme și făcu lampa mare. Fotografia Nataliei era la locul ei și doctorul nu mai avu nici o îndoială; scoase ceasul din buzunar să vadă cît i-a mai rămas pînă la ora plecării. Dar abia atunci văzu scris mare pe dosul cartonului oblong al fotografiei:

30

35 „Dormi liniștit, nu a fost decît un vis. Natașenca, 25 aprilie 192...”.

Cînd a scris, cînd a scris! se întrebă înfiorat doctorul, căzînd înapoi pe fotoliu... Dacă n-a văzut, însemnează că un moment a ațipit de-a binelea... Dar ce importanță pot avea toate astea! Important este: ce va face acum? acum?... să ațipească oare

40

înainte? Fotografia îi spune lămurit: Natalia Alexandrovna îi spune, îl îndeamnă lămurit: „dormi liniștit, a fost un vis"... ea a avut tăria să scrie astfel cu mîna ei de schelet... cu mîna care a fost odată cuib de... care a fost... și care azi... azi a scris cu atîta siguranță... care a tăiat cu atîta putere...

— Nu se poate, nu se poate! răgește doctorul ținînd în mijlocul odăii... Nu se poate, Natalia Alexandrovna...

Și pornește izbind ușile, pornește în lungul străzei liniștite, în noaptea cu lună matinală și ciopîrțită, urlînd, ridicînd toată lumea din paturi:

— Natalia, Natașa... Natașenca...

Aleargă în noaptea cu lumină sepulcrală ca într-un vis. Și tîrgoveții apar la geamuri și privesc din întunec ca în vis. Iar el trebuie să alerge înainte, pînă la capăt, conștiința îi poruncește să alerge înainte, pînă la înfricoșata trezire — sau poate, cine știe, pînă cînd cei ieșiți de prin porți și din ganguri îl vor deștepta și-l vor liniști că totul, de la început pînă la sfîrșit, n-a fost decît un vis, un acces prelung și grav de nebunie.

ÎMPRICINAȚII

5 Tăranii plugari se așezau de obicei de-a lungul gardului de stacheți care împrejmua curtea judecătorei din trei părți. Ei stau toți pe pămînt, cu spatele rezemat de gard, cu picioarele întinse ori strînse în unghi mai apropiat ori mai depărtat. Erau oameni din diferite comune și-și povesteau încet păsurile și năpastele, fiecare mai mult pentru sine, căci ascultătorul urmărea mai totdeauna în jăluirea vorbitorului povestea propriului său necaz.

10 în mijlocul curții se agitau zgomotos și rîdeau cu încredere într-înșii, printre grupurile de tîrgoveți, „negriturile" satelor: cîrciumari în haine de postav aspru, preoți în sutane înverzite de vechime, notari 15 comunali numai pe jumătate negrituri, cu haină și vestă de lustrin negru ori albastru-închis, cu cămașă creață, împodobită cu flori de borangic, peste pantaloni de pichet alb ori de aba ușoară, și la fel ca ei, politicienii comunelor, primarii la putere și foști demnitari 20 sătești acum în opoziție, privindu-se furiș și sușotind cu însoțitorii, așa cum se uitau opincarii de lîngă garduri spre adversarii lor de proces, aciuiți în colțuri opuse...

25 Din cînd în cînd, cu pas marțial și cu fireturi de general pe tunica albastră, trecea un aghiotant de jandarmi: oamenii îl priveau pe sub sprîncene, iar soldații veniți cu „executarea mandatelor" luau pentru onor și, dacă erau întrebați, dau raportul smirna și cu glas poticnit în schimbările brusce ale respirației.

Cu spatele înalt și drept lipit de gard, cu un picior întins, cu genunchiul celuilalt strâns pînă aproape de bărbie, moș Toma aștepta să fie strigat. Alături, mătușa Neacșa, voinică și înaltă ca și dînsul, cu fața mică și obraz veșted, de culoarea micșunelei, cu nas cîrn și ochi bînzi, îl dăscălea într-una cum trebuie să spună în fața judecătorului.

— Să nu uiți iar asta, că l-am găsit lepădat la marginea șanțului, în niște trențe de scutece, negre și murdărite, gata să moară dacă n-ar fi dat de el pas omenesc cu un ceas mai devreme. Abia mai scîncea și învinetise de tot, măcar că era vară, în sfîrșit...

Dar dacă s-ar fi întimplat asta mai încolo de mijlocul toamnei nu mai găseau ei suflet în el — „n-ar mai fi găsit să mai găsească” — continuă mătușa Neacșa spre semnul de plictiseală al moșului, care știa toate lucrurile și urmările acestea tot așa de bine ca și mătușa vorbăreață.

L-au luat și l-au curățit, că ce și-au zis: „Asta Dumnezeu ni l-a pus în cale, unde n-avem copii. D-apoi să fie ca al nostru, că doar cine să ne moștenească a bruma de avere?...”

— Ba că brumă! făcu moș Toma cu glas gros și vibrator. îl pusăi eu în avere boierească și acuma vrea să mă dea afară.

— Că să spui și asta... cum de la ai noștri am moștenit-o și am întins-o... și că avem actele la noi... Să spui tare și să dai din gură și să nu te lași ca data dintîi. Acasă strigi de se-aude peste deal și-aci abia deschideai gura...

— Apăi dacă mi-au spus să tac; știe el avocatul ce vorbește...

— Avocatul... Ce crezi, că nu l-a atins și pe el?... Toți sunt niște oți.

— Oț, oț, da acuma, iaca, nu mai vrea să mai zică nimic, că n-am să-i dau banii înainte...

— Zice el, n-avea grijă, s-amestecă el... He, crezi că ale cinci pogoane cu vie pusă nu-i fac cu ochiu? Parcă dacă-i dau cinci sute de lei acuma, era mai mult?

Da ar vrea să pună mîna și pe bani...

Moș Toma oftă adînc.

— Nu vrea vie deloc. El tot așteaptă să-i scot banii din chimir. Da dacă nu-s, de unde să-i dau? Nu-l rugai c-o sută? Ca să ne mai rămînă nouă ailaltă... O să-l încerc cu amîndouă... Dar, măre, de ce nu vrea el via? I-am spus că-i dau act... Nu vrea... mi-e frică... hm... că... hm...

— Lasă, să zici tu acolo ce-ți zic eu... că legea știe el judecătoru cum s-o puie... Tu să spui numai cum stă tărășenia... Și să mai spui iar cum a fost cu actu... Cum ne-a învățat afară ce să zicem înăuntru... cum tu în fața judecătorului ai pomenit că după moartea noastră să se întîmple asta... cum judecătorul ne-a dat atunci afară că nu scrie așa la act... și cum ei și cu avocatul lor ne-au spus și ne-au rugat că ce să mai stricăm actele, că el se jură pe copiii lui că așa va fi cum vrem noi...

Moș Toma întoarse iarăși capul plictisit. Parcă el nu le știa toate astea? Și parcă nu i le-ar mai fi tocat de azi-dimineață numai și pînă acum de treizeci de ori dacă nu si mai bine...

Petre Naiba intră clătindu-se pe poartă. Ochii îi luceau bine, dar de bună seamă nu era beat chiar de tot. Ca și pe ceilalți martori pe care-i adusese cu dînsul, popa știuse cît să-i întărite. Pe urmă, după proces, dacă „spuneau bine”, îi ducea iar în prăvălie la Neală. E drept că Petre Naiba se cam împleticea în mers; moș Toma, care vrea acum mai bine să se uite la el decît să-și lase auzul la sporovăială mătușei, îl știa doar bine că-l ajunge repede rachiul. Însă pe minți tot mai putea fi stăpîn încă bună vreme. Dar lucru ciudat: cînd își pierdea mințile i se înzdrăvenea trupul. Se mai clătina el puțin și-atunci, dar se făcea de-o putere de ți-era teamă să stai lingă dînsul. Ochii i se înroșeau și fruntea i se lăsa de tot peste ochi. Totuși se ținea bine, în circiumă și pe drum nu căuta ceartă. Cînd ajungea acasă era prăpădenie: vai de muierea și de feciorul lui.

Moș Toma îl cunoștea bine, îl avusese și el de martor în procesul lui, care acum ajunsese la capăt.

Petre Naiba spusese atunci „bine”, deși intrase în fața judecătorului la fel de afumat ca acum. Precum spusese toată lumea dealtminteri, care știa că „ce-a fost și cum”. Pe urmă moș Toma i-a cinstit pe toți și Petre Naiba a înnegrit de tot și s-a făcut stîncă de fier. Moș Toma își da seama atunci ce-o așteaptă pe nevastă-sa și pe fi-său. Da ce putea face și el? Avea nevoie de martori, și Petre Naiba, cînd ia puțin pe limbă, știe să glăsuiască mai bine decît toți; nu știe ce are el în glas, nu știe cu ce miere îl unge „de-l ascuți fără să te mai sature”, sau nu știu cum le tot aduce el, de nu s-a întîmplat niciodată să-i zică judecătorul, cum i-a zis bunăoară lui moș Toma: „Lasă, moșule, acum ce spui dumneata așa o fi, dar aici în proces nu-și are loc”. Adică și lui Petre Naiba i-a grăit tot așa, cînd s-au ținut întîile înfățișeri ale cîrcotii moșului, însă se cheamă că i-a grăit astfel, după ce l-a ascultat d-a fir-a-cap, și judecătorul părea tare mulțumit. îl asculta și zîmbea, închinînd din cap, sau îl privea lung.

Dar acum Petre Naiba a venit pentru popa Tănăsescu, care nu te lăsa să-i zici: „popa Gligore”, așa cum s-ar fi convenit, creștinește, și cum știu oamenii să zică, precum bunăoară lui socru-său, popa Ilie, care nu mai slujește acum, gonit din biserică de ginere. Pe popa Tănăsescu trebuie să-l chemi „domnule părinte” și numai grangurii cei mari, ca primarul și învățătorul și cei cari mai sunt în „partid” cu dînsul, îi mai pot spune „părinte Gligore”. Dar de ce-i vin toate astea acum în cap lui moș Toma? A, da, pentru că acum Petre Naiba a venit pentru un alt proces, un proces al popei cu un mejdinaș, n-a mai venit pentru procesul lui moș Toma...

La procesul lui moș Toma s-a sfîrșit cu martorii, s-a sfîrșit cu actele... Așa i-a spus încă de rîndul trecut domn' avocat Marțian, băietăndru așa care cere banii înainte și nu mai vrea să știe de via din Curmătura Profesii, ce i-aprindea ochii ca felinarele de la „trin” cînd i-o făgăduise întîii. Barem să-i spuie: vrea și bani și vie, or nu mai e nici o nădejde?... Oh, și melița asta de Neacșa, cum îi mai umblă limba,

asta nu-i d-a bună, are limpede impresia moș Toma. Mai mult ca să scape de mătușe, s-a sculat și s-a îndreptat spre domnu avocat Marțian. Două sute are; zicea ca să-și păstreze una pentru drum înapoi, ca să se ducă acasă cu „trinu”. Da iaca, s-a răzgîndit; îi dă totul, două sutei că mai mult n-are. Șarpele încălzit la sîn i-a oprit totul, nici pe lucrurile casei nu le-a mai dat îngăduința să pună mîna. I-a aruncat într-o coșară șubredă, pe unde răzbate și ploaia cînd e mai aprigă, și-acum vrea să-i scoată și de-acolo. Bine, îi mai dă și suta ailaltă, da după cîștig, și-i face și act pentru vie, pe loc. Iar acum, înainte, să facă bine domnu avocat să primească numai o singură sută...

Domnul avocat Marțian n-a vrut să audă de un tîrg ca ăsta. Ce e dumnealui? Negustor? Precupeț? Ce-i aicea? Circiumă sau judecătorie? De lăsat, îl lasă, poftim, la două sute de lei din cinci, da banii înainte. Și asta numai așa, pentru moș Toma. Cît privește despre vie, parcă *i-av* spune bătrînul despre averea lui Papură-vodă. întoarce capul plictisit și dă din umeri.

— Poate că nu mai e rost de cîștig, domnu' avocat, de nu vă mai gîndiți la vie... Mai bine spuneți, că să știm dinainte și noi, păcatele noastre...

— Am spus că via o iau dacă avem cîștig! strigă nervos domnul avocat. însă eu nu pot să apar în ședință pe-o sută de lei. Nu e voie, moșule... Acum s-a făcut „sindicat”, reguli... Aici nu e circiumă.

Moșul i-a dat cele două sute și s-a întors lîngă babă. Mătușa Neacșa nu mai poate de bucurie că domnu avocat a primit banii.

— O stație, acolo, o ducem noi și pe jos, încurajează ea pe moșneag. Parcă n-am umbat-o de atîtea ori... Da se cheamă că a primit paralelele... Vezi, îți spuneam eu că nu le lasă el așa...

Iar moșul rămîne împietrit și surd. El vede numai pe Petre Naiba, care spune ceva de rîs martorilor celorlalți ai popei. Așa începe cheful lui; pe la mijloc e vesel, dar la urmă rămîne țeapăn și vinăta o altă arătare...

Oasele frunții îi acopere ochii și, întins, o ia spre saț, acasă. Și-acolo e prăpădenie de ai lui. Dacă nu

cumva au apucat să se ascundă dinainte, apoi e vai și amar de ei.

5 Aprodul strigă o dată lung și cîntător în ușa sălii de ședințe, apoi numele e strigat din om în om prin sala de așteptare pînă la cei din curte. Oamenilor le place să stea afară, pentru că e sfîrșit de vară și frumos. Moș Toma așteaptă liniștit; i s-a spus, procesul lui e tocmai la urmă. Acum și-a împăcat avocatul, n-are nici o grijă că nu va auzi cînd va fi

10 strigat. Oamenii ceilalți, din curte, își au toți straja lor lîngă aprod. Cum le vine rîndul, straja aleargă și le dă de veste: „Hai, mă, hai, mă... mișcați-vă mai repede... Stano, vezi tu ce să făcu avucatu, că nu e aci... Vezi, nu e la Neală, în prăvălie?”

15 Aprodul strigă și numele avocatului, clar și sonor, de se-aude pînă-n prăvălia de *vis-a-vis* a lui Neală. Și domnul avocat iese repede, ștergîndu-și mustăcioarele negre cu batista, înconjurat de alți oameni, cu fața luminată, pe care-i asigură, spre marea lor mulțumire: „Lăsați pe mine... știu eu cum să-l fac, de nu-l mai desface nici dracu... Ați auzit voi de vreun act de-al meu pe care l-a sfărîmat cineva?”... Apoi se pune pe fugă prin cărarea dintre oameni, pe care o supraveghează domnul sergent de oraș, și strigă

25 de departe, spre mulțumirea și admirația celor cu care s-a cinstit: „Pre-zzz-eeent!” Aleargă bărbătește, cu pieptul bombat, ofensiv. Și oamenii se uită la el ca la un viteaz grozav și temut.

în urmă-i își face loc într-afară o revărsare întreagă de lume: sunt părți, martori, rude, cari au ieșit de la procesul dezbătut mai înainte. Pe fața unora strălucește soarele, pe-a celorlalți s-a coborît noaptea grea a necazului și-a urii neîmpăcate.

35 — Da, nu vă las nici mort, strigă cel mai negru din tabăra întunecată. Că am cîștigat și noi dreptul de apel... Pînă la București o să vă duc...

Interpelatul, cel mai fericit din tabăra însorită, răspunde în glumă, cu nepăsare... Și din răspuns în răspuns cearta se întetește. Cei de alături se amestecă.

40 Și procesul începe să se depene din nou, a doua oară, aci afară, în mijlocul curioșilor, care ascultă cu mare

luare-aminte și plăcere; apoi își dau părerea ce li se solicită, cu gravitate și suficiență. Însă nu toți judecătorii sunt de acord; atunci cearta se reîntetește, răsună acum vorbe grele și ocări, amenințări și jurăminte

5 de răzbunare. Vorbesc toți odată: părți, martori și judecători-spectatori. Iar într-un loc, un braț încordat s-a ridicat în sus, dezgolit de căderea mîneii largi a cămășii, un bufnet surd a răsunat și apoi înjurături grele. Domnul sergent de oraș aleargă scurt și îndesat, făcînd zgomot mare cu bocancii țintuiți pe cimentul sălii. Iese în curte și-i îmbrîncește pe toți în mijlocul străzii. Apoi se întoarce grăbit la locul lui, lîngă aprod.

10 Ceata buclucașă s-a desfăcut în două, spre cele două aripi ale ulitei. Dar din părțile opuse apar, iarăși unul după altul, aprigii certăreți. Larma reîncepe să urce, grea și dușmană. Și botforii sergentului răsună iarăși sacadat pe cimentul sălii, spre hazul jandarmilor, care s-au dat deoparte amuzați; nu e „în competiția” lor.

20 — Ce, s-au apucat iară? se trezește, lîngă gard, un împricinat din ațipeală.

— Nu,ăștia sunt alții, rîde înveselit vecinul lui. Apoi își amintește ceva deodată, sprîncenele i se lasă zburlete, mari ca niște mustăți, și, pe sub încîlceală

25 de fire lăsate, ochii lui de oțel caută, în mijlocul opus al curței, pe vrăjmașul care l-a tîrît înapoi, pentru o palmă de loc.

Procesul lui Moș Toma n-a ținut mult. E acum

30 în dosul mesei de pe estradă un alt judecător, mic, subțire, nervos. Vorbește pițigăiat, repede și neînțeleș. Avocatul „șarpelui” grăiește puține vorbe. Apoi începe domnu Marțian, întii mîeros și cu un aer perfid, pe urmă se înfurie îndată, răsfoiește dosarul, îl pune la loc, îl ia iară, își trece degetul pe buze, ca să răsfoiască mai repede, și joacă nerăbdător în loc. Apoi, cînd a găsit ce-i trebuia, ochii îi sticlesc de bucurie și se aruncă iar în Vorbă lungă și păsărească, dă din mîini, se lasă pe tocure și se ridică în vîrfuri. Moș

40 Toma nu pricepe nimic, domnul avocat vorbește în limba din legi. Tot ce pricepe moș Toma e că domnul ju-

decător nu ascultă; a luat dosarul și-l răsfoiește plictisit; iar avocatul „șarpelui” privește poznaș spre adversarul lui și din cînd în cînd se-n'toarce rîzînd la judecător or la vreun coleg de pe bancă.

Domnul Marțian însă spumegă și înalță mîinile una după alta, de parcă ar înota. Mătușa Neacșa îl urmărește cu admirație, îl aprobă din cînd în cînd cu capul și-și întoarce privirea triumfătoare la adversari. La un moment dat înaintează lingă bară, lăsîndu-și și ridicîndu-și umerii ritmic, căci mătușa Neacșa e scurtă de un picior. Acolo atinge ușor cu degetele brațul vorbitorului tumultos și cu mîna la gură îi șoptește ceva.

— Lasă-mă, femeie! țîșnește înfuriat domnul Marțian. Alea sunt chestiuni de fapt...

Și încurcat de întrerupere, își caută necăjit firul, pipăind parcă aerul cu antebrațele. Avocații ceilalți rîd. Judecătorul cel nou se întrerupe din cetirea dosarului și sună clopoțelul. Surprinzînd pe femeie retrăgîndu-se și schiopătînd spre locul ei, o amenință cu darea afară din sală și amendă. Apoi își reia cetirea.

Moș Toma oftează adînc, suierător. își trece cu mîna peste pletele argintii, strînse la spate în stuf retezat din scurt. El pare că meditează adînc. Nu se uită nici măcar o clipă la dușmanul lui, „șarpele”: Ioniță Badea Bondoc, cum l-a strigat domnul grefier. Ioniță Badea este numele pe care i l-a dat din fantezie primarul pînă ce avea să-l înfieze moșul; Bondoc era porecla. Lumea îl numea însă scurt: Badea Bondoc. Însă Badea Bondoc nu e chiar așa de scurt precum i se spune, nu e nici înalt cît moș Toma. Dar e îndesat bine și, numai văzîndu-i frînghiile gîtului cum se întăresc cînd își întoarce capul, îți dai seama cît de puternic e acest om.

Mitrița Bondoc, femeia lui, e mică, plină și roșie, își ține ochii plecați în jos și numai din cînd în cînd îi ridică îngrijorată spre mătușa Neacșa. Privirea ofensivă și triumfătoare a acesteia o face să coboare și mai mult capul și să se roșească și mai rău. Într-o vreme, biruită de satisfacția stridentă a mătușii, caută ajutor moral în atitudinea soțului ei. Dar Badea Bondoc

e fierț și negru ca pămîntul. Atît cît a vorbit avocatul lui i se pare grozav de puțin. Iar impetuozitatea domnului Marțian îl înfricoșează pur și simplu. Azi e ziua hotărîtoare a procesului, „azi se rupe procesul”, i-a spus domnului Sușbei, avocatul său. Dacă Bondoc cîștigă, averea moșului e toată a lui, dacă pierde, moșul fără îndoială că-l va alunga și dezmoșteni. Pentru că Bondoc nu fusese încă înfiat de moș; îl găsise numai pe jumătate mort la marginea uliței, îl îngrijise și-l crescuse. îl hrănise, îl îmbrăcase, îl însurase și-l ținea cu baba Neacșa ca pe copilul lor. Averea de bună seamă că fără proces tot lui și nevesti-si ar fi rămas. De aceea bătrînii se gîndiseră că un legămînt trebuie să facă: astfel, după moartea lui și a mătușii, rudele de sînge s-ar fi sculat. Și au hotărît să porceadă cu toții la avocat, ca să afle cum trebuie să facă mai bine. Avocatul i-a sfătuit: testament ori act de înfiere. Dar moșneagul aflase el de multe testamente căzute. Și el vrea să-și știe copiii în siguranță de lacomele lui rude și ale babei. Au rămas așadar la act de înfiere, dar pentru asta trebuiau să aducă de la comună cutare și cutare hîrtie. Au plecat așadar iarăși cu toții îndărăt, ca să-i aducă domnului avocat cutare și cutare hîrtie. Iar între timp, Badea Bondoc mai dăduse o raită prin oraș la avocat; simțise el nu știu ce în vorbele de la început ale avocatului.

„S-ar mai putea face și un act de vînzare, cu.... cu...” Bondoc nu mai știa cum spusesese aci avocatul.

— Și așa scăpați de buclucul hîrtilor de la comună! pornise el să grăiască mai departe.

Dar moșul i-o tăia de-a dreptul. Nu, act de înfiere să se facă! Așa se cade și așa e bine. Iar pentru că de la comună se pierduseră niște registre privind vîrsta bătrînilor, Bondoc trebuia să plece tocmai la Rîmnic, în capitala județului, să scoată „istracte” din registrele de la tribunal. Însă înainte de a pleca la Rîmnic, Bondoc și-a adus iarăși aminte de vorbele avocatului. „Și așa scăpați de buclucul hîrtilor.” A făcut iarăși drum la tîrg, la avocat.

— Vînzare cu clauză! l-a dumirit domnul SușbeL. Păi sigur că dacă faceți asta, nu mai e nevoie de nici

o hîrtie. Bătrînii vă fac averea vînzătoare și declară în fața judecătorului c-au primit prețul. Iar în act prevedeau clauză că voi, cei tineri, vă îndatorați să-i cinstiți și să-i îngrijiți pînă la sfîrșitul vieții... Iar

5 dacă moșul și baba au în voi toată încrederea, nu e nevoie nici de clauză...

Bondoc a băgat bine pe urechi cuvintele avocatului. „Dacă au încredere, nu e nevoie nici de clauză.” „Păi de ce să n-aibă încredere? Adică oare... cum să vie

10 asta... dacă au încredere?... Care va s'zică, or clauză, or încredere... care va să zică, dacă e clauză de-aia ... nu mai e nevoie de încredere... Bătrînii n-au nici o grijă pînă la sfîrșitul vieții... Dar dacă e numai încredere fără clauză... atunci... hm... bătrînii care va s'zică, rămîn cu o grijă... Atunci eu, hm, care va s'zică, se cheamă că ei... hm...”

15

Pe drum înapoi acasă, Bondoc a reflectat adînc. Se cheamă atunci că nu mai sunt stăpîni ei. Și lui i se păru foarte năstrușnică această idee. „Care va s'zică,

20 doar cu o hîrtie, doar cu un condei, și cineva nu mai e stăpîn... și e altul stăpîn, fără să-l doară nici un fir de păr.” Astfel gîndi Bondoc pe primul kilometru de drum; pe al doilea kilometru începu să se îndoiască. „N-ar fi ele lucrurile tocmai așa... Hîrțiile sunt hîrtii, condeiul — condei, avocatul — avocat, judecătoria — judecătoria... da averea e a moșului și a babei din moși-

25 strămoși. Bine, dacă vine cineva și-i numără bănet acolo, foarte bine... Se cheamă că-i dă averea asta și ia pe ea bănet... Care va s'zică, rămîne cu ceva... De asemeni dacă înfiază ori lasă tistament... Se cheamă că rămîn moșnegii stăpîni pe avutul lor cît trăiesc și pe urmă avutul trece la cine au dorit ei fiind încă în viață... Dar așa... Mai e de înțeles un dar, faci un dar, poți să-l faci cu toată averea... dar atunci dăruitul

30 nu trebuie să aibă grijă de dăruitor? C-altfel e blestem de la Dumnezeu, și poate că și la lege scrie că trebuie să aibă, cînd dăruitorul se despoaie de tot al lui... Dar așa, cum?... Care va s'zică, bătrînul dacă are încredere, poate să zică: «Da, domnule judecător, am primit, care va s'zică, banii ». Și-atît... Nu trebuie să-i primească, dar numai să spună că i-a primit...

40

Și pe urmă nu mai merge pe lege, merge pe încredere ... adică așa cum vrea omul, adică așa cum vrea cel care se închipuie că a cumpărat... Fleacuri; pîriciuni!” Badea Bondoc nu pcate să creadă astfel de șmecher-

5 lîcuri... O hîrtie și-o vorbă să ție loc de bani și de tot...

I-a spus și nevesti-si despre „mașinăria” asta și au rîs amîndoi cu poftă. Dar cînd au intrat bătrînii la dînșii, ca să se bucure și dînșii de veselia lor, s-au oprit încurcați. Aci, lîngă moșneag, unde a avut ce

10 i-a trebuit, Badea Bondoc nu prea lua seama la ale judecăților. El nu știa decît să fie cu ochii în patru la mejdinele bătrînilor, ca să nu le încalece cutropitori. Și cutropitori nu se iveau, căci erau știute din mare vechime pămînturile bătrînești. însă la necazurile

15 altora lua și el parte cu sufletul, după cum îl bătea capul, de partea cui ar veni dreptate; aci mai avea putere și cuvîntul moșului, care știa precum a fost drept din moși-strămoși. Și ce spunea moșul, pentru Bondoc era sfînt; de aceea nu se dumirea el de ce,

20 după ce oamenii plecau la judecător, se întorceau uneori cu dreptatea de partea cui nu s-ar fi cuvenit. Asta ce să însemneze oare? Că acolo, la judecătoria, dreptatea vine și altfel de cum e gîndul obștesc? Și atunci el nu căuta să adîncească lucrurile acestea mai departe.

25 Era aci lîngă bătrîni și avea tot ce-i trebuie: de ce să se mai învenineze și el cu năpastele altora?... Și iată acum ce-i spunea avocatul?... Case poate, care va s'zică, să apuci doar sa te rostești într-un fel... să te *diclari*... „Domnule judecător, eu am primit prețul”... Și gata... Toată știința oamenilor, martori, treabă, nu mai folosește la nimic. Așa trebuie să se întîmple atunci cînd se întorc gospodarii de la jude-

30 cător cu dreptatea de zice lumea că este întoarsă... Hm, dar dreptatea e mai mult decît poate înțelege mintea nevoiașă de țăran...

35

Moșneagul a întrebat pe Ioniță de ce nu mai pleacă la Rîmnic să aducă hîrțiile cari trebuiesc. Iar Badea Bondoc a răspuns că s-a mai sfătuit cu avocatul și poate nu va mai fi nevoie de ele. Dacă este încredere

40 la mijloc, ce mai nevoie de hîrtii?... Dacă nu este încredere, punem clauză...

-- Ce-i aia, cum zici că-i zice ?

• — Apăi, cum a spus avocatul, cînd ai fost și dumneata de față, că noi să vă întreținem pînă la sfîrșitul vieții și vînzarea să nu fie bună, să se strice dacă nu
5 ne-om vedea de legămînt.

Dar moș Toma nici n-a vrut să audă de vînzare:

— Cum, băiete, ce ți-a mai venit în cap ?

însă mătușii Neacșa lucrurile nu i s-au părut deloc încîlcite. Dacă poate scuti o cheltuială la Rîmnic?

— Dar ce însemnează o cheltuială pînă la Rîmnic
10 la toată averea mea? a strigat moșneagul. Și-a mai strigat: or act de înfiere or nimic!...

La început a strigat așa, pe urmă a vorbit mai domol, că erau trei oameni pe el să-1 mai îmblînzească...

15 Dar baba Neacșa a fost cea care a știut să-1 îmblînzească.

— Dacă e clauză (ea accentua pe u), cum a spus avocatul, o fi știut el ce spune. Nu mi-a spus mie d-alde și d-alte (și aci mătușa putea înșira un sfert
20 din gospodarii satului) că actele lui Șușbei sunt tari ca fierul!...

Dar acum, în fața judecătorului, Badea Bondoc vede bine că actele lui Șușbei nu sunt tari nici ca
25 lemnul. Iată, al lui se va frînge îndată ca vreascurile uscate de mult. Șușbei n-a vorbit mai nimic, iar domnul Marțian strigă acum mai furios decît oricînd. Iar judecătorul nu și-a luat nasul din dosar, îl ridică uneori în sus, îl întoarce într-o parte și se uită în lumină la filele cele mai mărunte. Apoi iar îl lasă pe *catedră* și umblă din aproape cu ochii pe filele mari. Ce lucruri grele și tari spune acum domnu Marțian. Iar Șușbei ride, parcă să facă să creadă pe-ai lui că avocatul moșului turuie degeaba ... Dar cine poate ști care e
30 mai hoț din amîndoi? Moșul a rămas împietrit, cu fața în pămînt. Dar mătușa se uită încoa biruitoare, căci dreptatea lui Dumnezeu e cu ea. Cum a putut el, fiu găsit pe uliță, gata să-și dea sufletul, gata să-i găsească leșul ciinii rătăcitori, să-și răsplătească astfel
35 pe binefăcătorii lui! Cum a putut să creadă el că numai cu o chichiță de lege, sau cu un sfat viclean, dat de-un

avucat lacom să ia paralele cît mai repede pe act, să poată apuca o avere întreagă, să poată izgoni dintr-un pămînt sfințit de părinți, bunici și străbunici, pe un om ca moș Toma, mare cinste a satului și mierea lui
5 Dumnezeu ?

Badea Bondoc se cutremură scurt și privi la Mitrița. Dar Mitrița s-a înnegrit ca un blid vechi și rostogolește în pămînt ochi înfricoșați. Bondoc ridică privirea. în fața judecătorului e o cruce de lemn, cu cele trei vîrfuri tăiate ca frunzele de trifoi. Pe ea e zugrăvit Domnul Cristos, zvîrcolindu-se în cuie. Iar deasupra, pe perețele din spatele judecătorului, e o poză mare cît un stat de om, zugrăvită cu mult albastru și negru și cu multe sirme galbene, care vreau să zică fulgerele, pentru
15 că mai jos sunt cele trei cruci cu Dumnezeu la mijloc, dîndu-și duhul între cei doi tîlhari. Fața lui Cristos e scofilcită și ochii cît nucile s-au holbat la Bondoc. El își ascunde la rîndu-i ochii în podea și acolo, urmărind rotocoalele de praf, linse fugar de mătură, se gîndi deodată la pace: să întindă mîna și să nu mai fie act între ei, doar moșul să vrea și el împăcarea, să ierte și să uite. Lui Badea Bondoc îi juca acum gîndul pe buze... privea rătăcit în dreapta și stînga, la Mitrița, la Neacșa și la moș, și buzele îi jucau ca în friguri. Făcu semn lui domnu Șușbei, se apropie de el și-i șoptește:

— Eu zic că să ne împăcăm acum, pînă nu hotărăște domnu judecător, domnule avocat. Și ce-a fost să se uite... iar bătrîinii să ne recunoască stăpîni după
30 moartea lor...

Dar domnul avocat îl privește a rîs:

— Nu fi prost, bă Bondoc, vreau să te fac cu avere. Și tu-i dai cu piciorul tocmai la mal...

Și avocatul îi întoarse spatele. Pe urmă reveni la grilajul de scînduri, care despărțea pe împricinați de scaunele avocaților, și-i făcu semn să se apropie:

— Cum vrei, la urma urmei! Da eu-ți spun că averea se cîștigă... Așa, moșul o să creadă că Marțian v-a înfricoșat și că e gata să-i cîștige procesul și o să se încapățîneze el acum...

Bondoc mișcă mutește din bărbie și se retrase la locul lui. Judecătorul ridică fruntea din dosar, ascultă puțin pe domnul Marțian; zise ceva și domnu Marțian tăcu deodată. Domnu Susbei rîse, și ceilalți avocați de asemenea. Judecătorul întrebă ceva pe domnu avocat Marțian, iar domnu avocat Marțian nu mai găsi tot așa de ușor ca pînă acum vorbele la răspuns. Și pe cele care le găsea, domnului judecător nu-i plăceau, căci tot îl oprea într-una cu altă vorbă. Dar moș Toma și Bondoc nu pricepeau nimic, pentru că vorbeau în limba legilor. Numai baba Neacșa se lipise de moș Toma și-l izbea în ascuns peste șale:

• — Zi mă, începi tu mă, spune cum a fost.

Domnu avocat Șușbei rîdea.

Atunci moșul se hotărî. Înghiți adînc în sec și începu. Spuse cum l-au făcut din act de înfiere să primească să facă și act de cumpărare cu *claoză*, cum domnu avocat la urmă n-a mai pus claoza în act, cum în fața domnului judecător „*ăl vechi*”, cînd a fost să se întărească actele, moșul a spus că fără claoză el nu trage cu degetul, cum domnul judecător cel vechi i-a dat afară pînă s-or înțelege, cum pe urmă l-au luat din minți să *dictare* și fără claoză, ca să nu strice actele și să se refacă alte cheltuieli...

Cînd a început moșul să vorbească, domnul judecător, subțirel și neastîmpărat pe scaun, i-a aruncat o privire necăjită că-l rupea din vorbe cu domnu avocat. Dar moșul îi primise căutătura de ură cu ochi atît de dulci și de luminoși, că și ochii judecătorului se înduioșară; îl lăsară să spună totul pînă la urmă, spre triumful mătușei Neacșa, care se întoarse biruitoare spre cei doi.

Bondoc și cu Mitrița nu-și mai ridicau ochii din pămînt; ei simțeau totuși izbindu-i din coastă ochii bătrinei și se strîngeau și mai mult în ei înșiși, de parcă privirile mătușei ar fi fost frigări. Bunăvoința judecătorului fu pentru Bondoc semnul hotărîtor, pierderea lui pentru totdeauna. Așa cum vorbea moșul în tribună, așa cum număra el lucrurile în șir, întocmai precum au fost, era limpede că domnul judecător îl va crede, pentru că adevărul era cu el. Și pentru a doua oară

își dădu seama Bondoc de zădărnicia și scîrbovenia îndrăzelii lui. Cum putuse el să creadă pe Șușbei acesta, care și-a luat banii înainte și pe act și pe proces, că se poate cîștiga numai prin vicleșug și miniciună atîta moșie și se poate lăsa pe drumuri un gospodar cu femeia lui. Gîndul împăcării se mai clăti iar pe fundul cugetului lui Bondoc. Dar acum își dădu și el bine seama, așa cum îi spusese avocatul, că moșul va fi oțărit. Privi spre Mitrița și ochii Mitriței erau înlăcrămați.

Dacă domnul judecător ar fi zis acum: „Ia lăsați cearta, oameni buni, și împăcați-vă... Pînă la moartea bătrînilor să trăiți în pace cu toți și după aceea cei tineri să rămînă singuri stăpîni” — Bondoc ar fi oftat și ar fi mulțumit domnului judecător pentru sfatul lui luminat, iar moș Toma, cînd s-ar fi întors judecătorul spre el, de bună seamă că nici el nu s-ar mai fi codit, că era om bun de felul lui.

Dar, după ce moș Toma isprăvi de vorbit, judecătorul se adresă astfel bătrînului:

— Bine, moșule, așa poate să fie cum zici dumneata. Da cu ce dovedești dumneata ce spui? Nouă ne trebuie dovezi. Dumnealor au arătat polița c-au ridicat bani din bancă să-ți plătească, iar dumneata la judecător ai spus c-ai primit banii...

— Asta i-a învățat cine i-o fi învățat cu polița... dar noi n-am văzut un ban... și nici n-a fost vorba de bani...

— Polița are data pe ziua actului... așa că martorii dumitale, care au mai spus ce spui dumneata acum, nu ți-au slujit la nimic... Eu cred în ce-au spus ei aici, unde am citit eu, că Bondoc a fost găsit de dumneata și de soția dumitale, că a trăit numai după dumneata și că n-ar fi avut de unde face bani ca să-ți cumpere pămîntul.

Dar precum vezi, polița de la bancă arată că putea să-ți cumpere pămîntuî; și-apoi a adus și el martorii cari te-au auzit la băutură închipnîndu-i să stăpînească sănătos. Astfel că, moșule, eu nu pot crede nici ce-mi tot spui dumneata acum și nici pe el nu-l mai cred nimic. Eu cred ce spune actul. Dacă nu ești mulțumit, ai două căi, sau să faci apel la tribunal, și

pînă cînd se va judeca apelul poate mai faci rost de ceva dovezi noi, că e așa cum zici dumneata, sau să-i dai jurămînt dacă ți-a dat sau nu banii...

5 • — Îi dau jurămînt! strigă tare moș Toma... Să jure cu luminările aprinse...

• — Cu luminările aprinse nu mai e voie, moșule, asta a fost îndată după război, acum nu mai merge ...

Badea Bondoc și Mitrița se uită grăbit unul la altul, apoi se urniră greu. Domnul Șușbei veni între ei...

10 — E, vă dă jurămînt... le spune și el cu un ton voios, care însemna limpede: „Atîta a mai rămas”.

Dar Badea Bondoc vru să știe dacă fără jurămînt nu se poate. Iar Mitrița începuse să dîrdîie. Domnul Șușbei se răsti la ei plictisit: sigur că dacă partea vrea jurămînt, asta nu i se poate „refuza”. Dar „principalul” după dumnealui era că toate celelalte „probe” ale moșului nu avuseseră nici o tărie. Cît despre jurămînt, el nu poate nici să-i îndemne să jure, nici să nu-i îndemne. Face fiecare cum crede, după conștiința lui.

20 Jură, îi rămîne averea; nu jură, o pierde și bătrînii intră în stăpînirea lor; „chiar dacă s-o dovedi mai la urmă că jurămîntul n-a fost drept”, le mai spuse domnul avocat, „și averea tot celor ce au jurat pe strîmb le rămîne”. Pedepsă poate să ia ei pentru așa faptă, dar averea le rămîne de veci. „Așa e legea”, întări domnul avocat Șușbei. El nu-i învăța nici așa, nici așa, dar el e dator să le spună cum glăsuiește legea. Iar ca să dovedești că un jurămînt a fost strîmb, asta numai Dumnezeu știe cum poți s-o faci. Și numai

30 moșul și baba singuri pot să reclame la procuror de strîmbătatea jurămîntului. Iar dacă nu dovedesc cum trebuie reclamația lor, îi așteaptă pe ei osînda celui pîrît. Asta e tot ce spune legea despre jurămînt. Domnul avocat nu-i sfătuiește nici așa, nici așa, dar el e dator

35 să le arate ce zice legea, care ne cîrmuiește pe toți...

— Stați aci pînă la sfîrșitul ședinței, le recomandă el în cele din urmă celor doi soți înfricoșați și șovăitori — atunci se iau jurămintele!

în revistă: pămînt:

Și el aleargă spre cabinetul judecătorului, în fața usei căruia alți oameni, cine știe de unde, cu colile timbrate ale cine știe cărui fel de act, îl așteptau să intre împreună cu dîșii. Și erau și de astă dată, printre cei care așteptau, un moș și-o babă, cu alții, tineri și femei.

5 Domnul avocat Marțian a ieșit repede cu moș Toma și cu mătușa Neacșa, să le redacteze jurămîntul. Afară l-a bătut pe umeri și l-a trimes la chioșcul de la poarta judecătoreiei, să cumpere coală de 50 lei pentru jurămînt.

10 — Pas alergător, moșule, să vedem, o să îndrăznească să jure? strigă cu cerbicie domnul avocat Marțian.

15 Dar moșul nu se urnise din loc și, la nedumerirea domnului avocat, el mărturisi că nu mai are nici un leu. Ultimele două sute le dăduse domnului avocat. Dar dacă domnul avocat e atît de bun să-i împrumute 50 lei, moșul i-ar aduce, chiar mîine, înapoi. Știe el de unde să facă... (Dar mintea moșului umbla acum rătăcită prin sat și bătea zadarnic la toate porțile; cine să-i dea 50 lei, ca să plătească avocatul, cînd averea i se dusesse pe gîrlă?) Iar dacă se cîștigă procesul, că nici el nu-i crede că vor jura (inima lui bătrîna și descurajată îi spunea că vor jura) se știe via din...

25 Dar să fi văzut atunci chipul domnului avocat Marțian. Și să fi auzit ocările lui...

Va s'zică, tot el se zbate și-i susține procesul și tot el să-i plătească moșului! ? Dar ce-i aci ? Cîrcumă, unde se dă pe datorie? Dar ce e el?... Dar există un sindicat... La urma urmei, dacă nu găsește bani, „renunță” la jurămînt și-i rămîne calea deschisă pentru apel... Numai că l-a anunțat... Hm, e greu de revenit... adică, hm, chiar așa de greu...

35 Și domnul avocat Marțian a plecat bolborosind, foarte încurcat, el singur nemaiamintîndu-și cum vine chestia asta; dacă se mai poate reveni sau nu după ce ai anunțat jurămîntul. Și intră grăbit în sala avocaților, ca să consulte codul.

40 Moș Toma privi lung la mătușa Neacșa și mătușa Neacșa privi lung la el.

— Să cer de la Petre Naiba? o întrebă moșul cu fața ca varul. Da crezi că are? se miră tot el.'Altul crezi că-mi va da?...

— încercă, omule, îl îndemnă mătușa...

5 Dar cînd moșul fu să pornească, îl opri tot ea!... Scoase un ștergar de la brîu și-l despături îndelung. Pusese de-oparte acolo 30 de lei. Ar mai fi trebuit un pol.

Moșul îi smulse banii și o certă:

10 — De ce nu spui, fomeie? Iar ea răspunse:

— Ne mai rămînea și nouă pentru o pîine pe drum.

Moș Toma însă nu mai putu găsi 20 lei. Petre Naiba n-avea un ban. Se jură pe sufletul și pe averea lui (pe copil și pe nevastă nu se jura niciodată, cu toate că-i zdrobea în bătai cînd era beat). Alții din sat îi mărturiseau moșului că ultimul ban au' trebuit să-l dea *tocmai adineauri*, cu un minut înainte. „Nu știi dumneata cum e la judecătorie? Toți sunt niște hoți, toți trag de tine în toate părțile”. Iar domnul părinte

20 Tănăsescu îi spuse că toți banii lui sunt numărați! Niciodată nu ia cu el mai mult decît îi trebuie. Și ce i-a rămas e pus deoparte pentru martori, dacă „vor zice bine”.

Un pol îi trebuia lui moș Toma, și numai un pol.

25 Poate cu un pol și-ar fi cîștigat toată averea. Dar nimeni din satul lui nu se găsi să i-l dea — afurisita zgîrcenie oltenească sălășluia în satul ăsta mai mare stăpîină ca oriunde. Iar moș Toma știa că fiecare îl păcălește, spunîndu-i că a dat ultimul ban *nițeluș mai înainte*. Numai pe Petre Naiba îl credea. Petre Naiba cu siguranță n-avea, dacă zicea el. Iar cei care-l aduceau de martor îl luau doar pe băutură. Toți îi știau patima lui și toți știau că e vai și amar de femeia și de copilul lui cînd Petre Naiba se va întoarce beat acasă. Și moș

30 Toma știuse asta și totuși îl luase și el de martor pe Naiba. Nu-i dăduse bani, ci băutură. Și se bucurase de glumele și poveștile lui, pentru că la începutul băuturii era un farmec să ascuți pe Petre Naiba. Iar acasă aștepta prigonirea și ruperea oaselor. Moș

40 Toma oftă. Iată de ce nu găsea el acum douăzeci de lei. Atît, numai atît ar mai fi trebuit pentru bună-

tate de avere mare. Douăzeci de lei, d-ăștia după război, mai mici decît creșterii dinainte.

— N-ai făcut nimic, omule? întrebă Neacșa.

5 în pragul judecătoriei a apărut domnul avocat Marțian...

— Ei, ce faceți? Hai mai repede cu coala... Acum se isprăvesc procesele...

Moș Toma se îndreptă spre el, cu capul lăsat pe umăr, cu privire dulce și miloagă:

10 — A m făcut numai doar de treizeci, domnișorule... mai ne trebuie un pol... doar un pol...

— Mai caută, mai caută... îi găsești dumneata și pe-ăia... cere de la popa... așteaptă-1 pînă iese din sedință... e tocmai acum procesul lui...

15 ' Popa ieșea vesel nevoie mare și bătea pe umăr pe Petre Naiba. îl bătea pe umăr, îl stringea de braț și-l trăgea la pieptul lui ca pe-un fiu iubit, cu toate că Petre Naiba era mai vîrstnic decît popa. Popa ciști-gase procesul și era cum se poate mai vesel. Era fericit.

20 Moș Toma se apropie și puse și el pe față cea mai mare bucurie.

— Ați cîștigat, domnule părinte, să vă dea Dumnezeu noroc...

25 — Mulțumim, mulțumim, mulțumim, moșule... da... dumneata ce făcuș, cu jurămîntul ăla?... A-ha... da... la sfîrșitul procesului... Bine-bine, nu ti teme, moșule, că nu jură... e păcat mare... nu jură...

'—D-apoi că mi-ar trebui polul ăla de vă spusei... Și dac-oi pierde, vă muncesc pentru el...

30 — Apoi că acum ce munci au mai rămas? Porumbul l-am strîns... poate la culesul viei... dar e mult pîn-atunci, moșule, că strugurele e tot aguridă acum la începutul lunii septembrie... și mi-e...

— ... că mor, ai?

35 — ... ba că pleci cumva din sat, dac-o jura Bondoc și ți-o lua averea... Da, asta-i glumă, moșule... nu de asta nu pot să-ți dau... că doar nu sînt eu omu ăla, pentru un pol... mai ales cu dumneata, care-ai dat totdeauna un pomelnic la sfînta biserică... Dar eu, uite, nu-s mîină spartă... nu iau cu mine decît ce trebuie... Cum sunt dator să-mi cinstesc martorii...

Și știi pe Petre Naiba cum gîlgîie pe gît... Apoi mă întreb: mi-o ajunge mie pentru atîtea guri? că n-aș vrea să-mi zică martorii mei că sunt un calic... Iartă-mă, moșule, dar nu pot...

Și domnul părinte Tănăsescu nu mai stătu o clipă să asculte. Martorii toți, cu Petre Naiba în frunte, ieșiseră în ușa prăvăliei și așteptau acolo. Iar moșul, după ce fu mîngîiat și de domnul „conșilier” cu vorbe de mîhnire că nu poate să-1 „servească” și cu muștrări, de ce nu i s-a „adresat” cu o jumătate de ceas mai devreme, „că atîta lucru putea să-i facă — nu suntem cu toți dintr-un partid” • — se îndreptă dîrș spre Neacșă:

— Hai, mătușă!

— Păi, jurămîntul?...

-- Cu ce vrei să-1 facem?... Dacă nu ți-a trecut prin ăl cap să pui deoparte cincizeci de lei...

— Și averea noastră?...

— Tot jura el... Un șarpe ca ăsta jura... mai se ducea pe gîrlă și ăi treizeci de lei și polu de-1 împrumutam... Așa ne mai rămîne și nouă de-o pîine... Și de cîte-o luminare...

— Și de cîte-o...

— Luminare...

Și moș Toma porni înainte hotărît și drept. Mătușă Neacșă îl urma, înaltă și ea ca bradul și șchiopătînd de-un picior. Fața de culoarea micșunelei i se făcuse acum ca șofranul. Iar ochii îi luceau mici și ageri sub cîrpa albă, adusă pînă deasupra sprîncenelor. Ea mergea astfel după moșneag, fără să mai întrebe nimic. Numai buzele mici și agere îi jucau repede în versurile rele ale unui descîntec de moarte. În curînd cotiră și judecătoria nu se mai văzu. Iar cele două capete ale cîrpei din capul mătușei, petrecute cu mult dichis pe cap și pe sub bărbie și lăsate în falduri elegante pe spate, ca velamenul matroanelor romane, fluturau ușor în urmă-i două aiipi albe, obosite.

NOTE SI VARIANTE

Cu această povestire autobiografică, păstrind proaspete amintirile primului război mondial, a luptelor de la Muncel, în special, în care s-a distins, debutează Gib I. Mihăescu în revista „Luceafărul”, seria a III-a, București, anul IV, nr. 3-4, februarie 1919, pp. 70-73. Povestirea, semnată G. Mihăescu, ca și altele din această perioadă, nu este cuprinsă de autor în volum și n-a fost republicată nici de editorii ulteriori, pînă la prezenta ediție.

Primele referiri critice asupra acestei proze se întîlnesc în aprecierea globală făcută asupra schițelor publicate de autor în această primă etapă (colaborarea sa la „Luceafărul”), în „Gîndirea”, nr. 10, decembrie 1935, p. 490. Este menționată de Șerban Cioculescu pentru „calitățile ei veriste” care anunțau un viitor romancier: „În cea dintîi bucată, *Linia întîi* (*Din războiul nostru*), recunoaștem calitățile veriste care recomandă pe un viitor romancier. Tot aici culegem mărturia pasiunii sale primordiale pentru bolta cerească” (*Gib I. Mihăescu*, în „Revista Fundațiilor”, II, nr. 12, 1 decembrie 1935, p. 629). Teodor Vărgolici remarcă, în articolul *Pe marginea moștenirii literare a lui Gib I. Mihăescu*, în „Luceafărul”, VI, nr. 12 (123), din 8 iunie 1963, p. 11, caracterul autobiografic al schițelor de război cu care debutează Gib I. Mihăescu în literatură. Fără s-o numească, Nicolae Manolescu se referă, în termenii următori, la aceeași povestire: „O povestire recompune atmosfera din linia întîi: neliniștea apăsătoare a oamenilor aflați neconținut sub focul inamicului, viața în tranșee, locurile prăpăstioase, șterse, cu pămînt „gălbejit” și ciuruit de obuze ca solul lunar” (*Existența imaginară a lui Gib I. Mihăescu*, La „Grandiflora”, Nuvele, I, ediție îngrijită de Ion Nistor, prefață de Nicolae Manolescu, Editura pentru literatură, 1967, p. VI).

Pentru că întregeste activitatea literară a începutului, stăpînită atît de puternic de amintirile războiului, reproducem, chiar la începutul

acestor note, schița *Eroilor: lauri...*, „Hiena”, II, nr. 14, 19 septembrie 1920, pp. 12-14 (vezi *Nota asupra ediției* de față, pp. LXVI).

Eroilor: lauri...

7 august-5 septembrie: Mărășești-Muncel

În majestatea rece a asfințitului, pe Calea Victoriei trăsurile treceau solemne, în șirag nesfârșit.

Invalidul Stanciu își numără figările nevindute, închise cutia și-o vîri sub veston. Se înghemui apoi în firida încăpătoare a edificiului imens unde-și desfăcea de obicei marfa. Răceala zidului îl pătrunse ușor pe la șale și prin coasta stîngă. Nu se sinchisi. Îi plăcu chiar umezeala aceasta care i se furișa încet și îndărătnic prin mădular. Un fel de toropeală dulce îi paraliza membrele. Pleoapele i se lăsau a somn. Închise alene ochii și buzele; se întinse de plăcere. Un început nelămurit de amintire părea că încearcă să i se strecoare din necunoscut în lumina gîndului.

Unde îl mai cuprinsese oare toropeala aceasta umedă, covîrșitoare, alinătoare?

Tranșeul i se limpezi în minte cu cotloanele lui sure, cu adăposturile muced. Și viața trecută în vizuini de cîrțișă și-n toată acea încurcătură de galerii subterane îi apărură clar în amintire, cu veșnicul ei zbucium, cu cruntele ei dureri, cu melancolicele bucurii din zilele de răgaz.

Și ca de obicei gîndul, care părusese că se anină de-un amănunt neînsemnat, de-o ceartă camaraderescă, de-o palmă de-a domnului sublocotenent sau de-o glumă spusă în preajma focului de bordei, făcu deodată un salt viguros și noaptea rănirii se întronă neagră și exclusivă în capul soldatului adormit pe jumătate.

Părea a fi prima noapte de liniște după atîtea zile de trudă și de clocot. Pînă cam la trei ceasuri înspre zori, tăcerea pluti deasupra liniilor odată cu întunecul cel mai profund. Apoi deodată o rachetă fișni speriată de după un colnic, se răsuci pe loc într-o ploaie de scînteii și începu să se lase agale filfiind greoi, ca un trup mărunț și strălucitor de pasăre, împiedecîndu-se în imense aripi de lumină. Zdupăni în pămînt ca piatra; aripile mai filfiară cîțva în tresăriri de agonie și întunecul morței o îngropa definitiv în nemărginirea lui.

Hăt departe, o altă pasăre de lumină roșie pilpii și ea în înălțimi preț de cîteva clipite; și ca la un semn, din hăul nopței, în gîfuit de monștri nevăzuți, proiectilele dușmane începură să se prăvălească viforoase, unele peste altele, în năvală nesfârșită.

Și iadul se coborî iarăși pe pămînt.

— înapoi, înapoi!

Soldatul Stanciu se pomeni alergînd desmetic [*sic*], cu arma în dreapta, cu stînga vroid parcă să-și facă loc prin întunec. Ranița i se desfăcuse dintr-o bretea și-i atîrna într-o parte. Bidonul îl izbea în șold, se repezea în lături spre a-și face vînt, îl pocnea iarăși în os. În juru-i se auzeau răsufări scurte, grăbite, tropăit îndesat de bocanci, zgîlțit de gamele și baionete. Și iarăși răsufări de oameni, repezi, speriate, împreunîndu-se într-un gîfuit suierător, neegal, întretăiat de cuvinte înspăimîntate:

— Măculiță Doamne, ține-mă!

Din urmă vijelia creștea sălbatec, detunătoare. Și alungată de ropotul ei tot mai apropiat, turma de oameni fugea în goană dezmățată, halucinantă de groază.

Urcară aproape zburînd un dîmb și se lăsă pe contrapantă.

— Jos, culcat... jos...

Și trupurile căzură istovite, cu bufnituri surde.

Ca atrase de-un miros copoiesc, proiectilele încinseră aproape numai-decît colina. Plesneau cu zgomot de prăbușiri titanice pe culme, pe pcale, pe versantul din față, treceau clocotind viforos deasupra adăposturilor, plescăiau stingîndu-și minia în pîrîiașul mocirlos din spate.

Pieptul lui Stanciu se făcuse una cu pămîntul.

— Măculiță Doamne...

Vocea lui pornea speriată după fiecare detunătură, apoi se tăragăna plîngătoare, ca un cîntec cerșetoresc, în răstimpuri... „Cît oi fi și-oi mai trăi... la boier... n-oi mai pune mîna ...” Și hănguite de zumzetul de bărzăuni al schijelor, cuvintele lui se împerecheau în verseturi imperfecte, jalnice, sinistre.

*

Artileria își mutase demult furia pe meleaguri vecine; Stanciu dormita răpus, îmbrățișînd strîns un ciot de copac. Din goluri zorile se revărsau în torente vinete-alburii.

— La creastă... vin nemții... la creastă... Alarma îi intră în urechi firelnic, ca și cînd ar fi făcut parte din vis. În plină ațîpeală, ca un somnambul începu să se tîrască spre înălțime. Darabana împușcăturilor tocmai începuse. Văzu valurile inamice ridicîndu-se și căzînd în salturi șerpuitoare. Își așază baioneta înainte de a primi comanda. Pe urmă nu mai văzu și nu mai auzi nimic; mîna se ducea mecanic din cartușieră la încărcător și pușca i se așază parcă singură la ochi. De fapt nici nu știa unde trage.

Cînd băgă de seamă că s-a descoperit prea mult era prea tîrziu. Simți întii ceva cald picurîndu-i în picior, apoi o durere vie îl zgîlții tot timpul.

Leșină abia după ce camarazii o luaseră la vale, în goană, după nemți...

Cînd se trezi la spital, cu greu își aminti ce i se întîmplase. Cum nu simțea nici o durere, un fel de amărăciune îl cuprinsese pe neașteptate. Mișcă cu grijă piciorul. Un fior de usturime i se împlîntă în nodul genunchiului, ca un ascuțit de pumnal. Fața i se contractă în zbîrcituri dureroase și ochii îi lăcrămară. Și totuși un zîmbet îi lumină figura cutată; și-un suspin adînc de ușurare îi scăpă dintre buzele arse.

Cînd veni doctorul începu să scîncească; și aștepta sentința cu o îngrijorare vădită; și cînd îi spuse că va trebui să stea multă vreme în pat, îl apucă o bucurie copilărească...

Era atît de moale patul, atît de luminoasă camera pătrată și albă de spital, atît de dulce tăcerea dinăuntru și atît de alinătoare suspinele care o întretăiau...

Cînd Stanciu deschise ochii, strada aproape se golise. Se ridică în cîrjă și-o luă de-a lungul trotuarului. Felinarele îi tăiau drumul cu dungi tremurătoare de lumină. Grupuri rare de trecători se rupeau în două dinainte-i făcîndu-i loc. Cîrja bocănea pe asfalt surd și cadențat.

În fața unei case cu ferestrele aprinse invalidul se opri. O mulțime zgomotoasă staționa la poartă. Un șir nesfîrșit de automobile aștepta lîngă trotuarul dimpotrivă. Alte automobile veneau în goană, se opreau dinaintea porților larg deschise; domni impunători și cocoane gătite coborau sprinten pierzîndu-se după portalurile mîndre. Apoi automobilul trecea dînduind în șir cu celelalte.

Stanciu întrebă pe un fecior ce se întîmplase.

— A venit Joffre...

— Ce-i aia?

— Joffre, generalul francez, a venit. E banchet.

— Ce Jofru, bă? Se cunoaște că n-ai fost la Mărășești. Pe generalul ăla îl chema Be... Ber... Bertolen...

Își făcu loc prin mulțime. Cîțiva îl ghiontiră, adînc nemulțumiți. Ajunse în primele rînduri. Dinăuntru, o muzică militară izbucni într-un marș triumfal. Mulțimea se strînsese compactă; Stanciu simți căi se umflă coșul pieptului; sîngele începu să-i clocotească; pe la urechi i se păru că bîzîie gloanțele. O mîndrie fără margini îi umplu sufletul.

Dintr-un automobil tocmai coborau doi domni burtoși: unul în uniformă străină și altul jobenat. Stanciu se încorda, își răsuci cotul izbind o cucoană și salută militărește. Unul din cei doi domni întoarse capul plictisit, celălalt privi uimit pe invalid, apoi păru că-și aduce aminte de ceva, zîmbi și duse mîna la joben. Dar tocmai cînd un nou automobil trăgea la scară în uralele mulțimei, înțelese că noul sosit trebuia să fie așteptatul, și cînd mușchii brațului i se oțeliră iarăși pentru noul salut, un val de lume îl izbi în cot, poc-

nindu-l în cap cu propriul său pumn. El vroi să-și recapete echilibrul, dar noi curente de oameni îl împinseră într-o parte, într-alta, dinainte, astupîndu-i vederea. El vroi să se opună lovîndu-i cu cotul, răsucindu-le cîrja printre picioare. Fu îmbrîncit la rîndu-i, înjurat; și cum tocmai se năpustise asupra unuia care-l înghiontise, fu apucat deodată de ceafă, de-o mină zdravă, și împins cu putere neașteptată pînă afară, în dosul cercului de privitori.

Se întoarse furios, agitînd cîrja. Dar cînd văzu o namilă cît toate zilele gata să se prăbușească peste dînsul:

— Domnule, sunt invalid... îi strigă.

— Hai sictir...

Înăuntru *Marsilieza* izbucnea în detunări arhanghelice.

p. 10

IN TREN

Cu această proză, publicată în „Luceafărul”, seria a III-a, București, IV, nr. 13 — H, iulie 1919, pp. 294 — 297, neretipărită ulterior nici de autor nici de editorii săi, Gib I. Mihăescu inaugurează seria de schițe și nuvele „cu eroi farsori, înfățișați într-o atmosferă de comic și de satiră” („Gîndirea”, nr. 10, decembrie 1935, p. 490). În afara comentariului, mai mult negativ, din „Gîndirea”, în care sînt vizate mai multe din bucățile scrise de Gib I. Mihăescu la începutul carierei sale literare, schița a trecut aproape neobservată, dacă nu ținem seama de entuziasmul pe care îl trezise, cu cinci ani mai înainte, unui publicist ca Romulus Dianu, cînd o califica, cu laude mari, ca „o schiță foarte emoționantă”, „în Curentul”, miercuri, 9 aprilie 1930, p. I. Mai tîrziu, cînd s-a pus pentru prima dată problema reconsiderării operei lui Gib I. Mihăescu, schițele *în tren* și *Figurina* au reținut atenția numai prin caracterul lor satiric. Pe această linie s-a ajuns și la apropierea scriitorului de Ion Luca Caragiale (Nicolae Manolescu, *Gib I. Mihăescu*, în „Viața românească”, XVI, nr. 6-7, 1963, p. 284 și Teodor Vîrgolici, *Pe marginea moștenirii literare a lui Gib I. Mihăescu*, în „Luceafărul”, VI, nr. 12 (123), din 8 iunie 1963, p. 11). Despre „lecția lui Caragiale” va vorbi și Mircea Popa, în *Începuturile literare ale lui Gib I. Mihăescu*, „Ateneu”, IV, nr. 2, februarie 1967, p. 6.

20

SOLDATUL NI STOR

Schița reține atenția lui E. Lovinescu, care o publică în „Sburătorul” I, nr. 21, din 6 septembrie 1919, pp. 485-490. Este considerată în mod greșit de E. Lovinescu și apoi de N. Iorga, în *Istoria literaturii românești con-*

porane, voi. II, Editura „Adevărul”, 1934, p. 259, ca proza de debut a scriitorului. Faptul este semnalat de Nicolae Manolescu în *Tabelul cronologic* al ediției pe care o prefațează. Schița n-a fost selecționată de autor în volumele sale cunoscute de nuvele și n-a fost retipărită nici de editorii ulteriori. Șerban Cioculescu o încadrează, în studiul citat din „Revista Fundațiilor”, printre scrierile „anecdote și ne semnificative” ale autorului (p. 630).

p. 28

CEL DIN URMĂ CÎRD

Proza aceasta face parte din seria schițelor și nuvelor de război cu care scriitorul debutează la „Luceafărul”. Publicată în nr. 19, al revistei menționate, octombrie-noiembrie 1919, pp. 401-402, schița n-a beneficiat de atenția criticii decât în măsura în care marca o dată biografică, împreună cu toată activitatea din anul debutului.

În „Curentul”, nr. 1048, din 21 decembrie 1930, reținându-se titlul acestei schițe, este relatat un amănunt important, pentru că ne ajută să înțelegem mai bine modul în care redacția „Luceafărului” l-a orientat pe scriitor în perioada debutului său, când se lupta cu normale ezitări și stângăcii stilistice: „Descoperisem un scriitor, un tânăr blond și misterios, pe Gib I. Mihăescu. Îl chinuiam punându-l să transcrie de câte patru ori aceeași bucată și el se supunea cu o silință și o răbdare de școlar. La sfârșitul acestor oboseli, el a scris *Ultimul cîrd*, care a apărut în „Luceafărul”. Stilul nu era perfect pe atunci, dar concentrarea interioară a acelor schițe anunța pe scriitorul de astăzi” (Romulus Dianu, *Zece ani de viață literară*, loc. cit., p. 1). Șerban Cioculescu recunoaște, în studiul citat din „Revista Fundațiilor”, o calitate esențială a omului Gib I. Mihăescu în această schiță de început: bunătatea, pe care o descoperă în gândul reprobator al tânărului elev-plutonier jaț de cruzimea inconștientă: „Dintr-o altă schiță de război, *Cel din urmă cîrd*, în care autorul descrie scene din viața de tranșee, reținem una din calitățile omenești ale sale, armonizarea complexului său moral: bunătatea” (pp. 629-630).

p. 32

FIGURINA

Este cea de a doua schiță satirică „cu eroi farsori”, publicată în *Luceafărul*, XIV, nr. 20-21, decembrie 1919, pp. 415-423. Neretipărită nici de autor și nici de editorii săi. Comentată, fără a i se indica

titlul, în „Gândirea”, XIV, nr. 10, decembrie 1935, p. 490, precum și în cele mai multe contribuții în care este menționată schița *în tren*. (Vezi notele la această schiță.)

p. 51

ZI DE PRIMĂVARĂ

Schița face parte dintre primele exerciții literare ale lui Gib I. Mihăescu și, deși este tipărită la doi ani după debutul său la „Luceafărul”, vădește, mai mult decât alte proze din aceeași perioadă, lipsa de experiență artistică a autorului. A apărut în „Gândirea”, I, nr. 3, iunie 1921, p. 47 și n-a mai fost retipărită până astăzi. Nicolae Manolescu o socotește, în studiul citat din „Viața românească”, nr. 6-7, 1963, p. 286, „o simplă însemnare fără valoare artistică”. Interesul ei este strict documentar pentru că atestă, încă de pe acum, într-o formă naivă și extrem de stângace, marele dialog al autorului cu fantasmеle bolii și bănuiei.

LA „GRANDIFLORA” – 1928

p. 57

LA „GRANDIFLORA”

Această nuvelă de mari întinderi, care dă și titlul celui dintâi volum al autorului, a fost publicată pentru prima dată în revista ieșeană „Viața românească”, XVIII, nr. 2-3, februarie-martie 1926, pp. 259-291 și nr. 4, aprilie 1926, pp. 5-29 [A]. Republicată de autor în volumul selectiv *La „Grandiflora”*, Editura „Scribul românesc”, Craiova, [1928], pp. 3-98 [B], text pe care îl reproducem. A fost tradusă în limba sîrbo-croată împreună cu *nuvelele întâmplarea și Troița: Kod "Tri ringlooke"*, Pripovetke, Preveo J. Sremcević, București, 1969. Vezi precizările lui Mihail Diaconescu, *Gib I. Mihăescu*, Editura Minerva, 1973, *Ediții în limbi străine*, p. 352.

Nuvela a trezit, de-a lungul timpului, numeroase comentarii, adeseori contradictorii. Pot fi reținute ca foarte judicioase aprecierile globale pe care le face Cezar Petrescu asupra întregului volum, în „Curentul”, I, 1928, vineri 3 februarie. Arătînd partea de noutate a acestor nuvele în literatura română, prietenul și colegul de redacție al lui Gib I. Mihăescu va rosti printre primii numele unor scriitori ruși către care prozatorul român era condus de înclinații comune pentru sondajul interior: Tolstoi, Dostoievski, Cehov, Andreev, Goncharov. Cu astfel de modele, care nu se transformă în

influențe copleșitoare, Gib I. Mihăescu dă curs unor impulsuri p/oprii, care nu se mai lasă, spre deosebire de cazul altor prozatori români, dirijate de lecturile franceze. Cezar Petrescu nu-i găsește lui Gib I. Mihăescu „nici un înaintaș” în calea pe care o deschide sondajului interior în literatura română: „conflictul interior, drama veșnică pe care orice individ, oricât de impersonal, o poartă de-a lungul vastei lumi și vastei vieți, n-a fixat atenția nimănui. Gib I. Mihăescu e cel dintâi scriitor român care a presimțit aceste drame, a poposit în ele, le-a surprins, descinzând în firidele umede [sic] ale sufletelor și găsindu-le o expresie literară” (p. 1). Este sesizată, în aceste însemnări de scriitor, și „disproporția între pretențiile actului imaginat și dimensiunile reduse, meschine, ale actului realizat”, idee asupra căreia vor reveni mulți dintre comentatorii ulteriori ai operei lui Gib I. Mihăescu. Un interesant comentariu global asupra volumului face Pompiliu Constantinescu, în *Cronica literară: Gib I. Mihăescu*, în revista „Vremea”, VIII, 411, din 27 octombrie 1935, p. 10: „Primul lui volum, *La «Grandiflora»*, conține în genere toate preocupările, toate virtuțile, tot excesul de viață, de imaginație, de viziune grotescă, de obsesie a psihologiei erotice – din care s-au desfășurat operele ulterioare. Inegalitățile înseși, pe care acest scriitor nu le-a plivit, meticolos, nici în cele mai puternice opere, fiindcă se-mpleteau cu marile lui însușiri creatoare, sunt tot atât de prezente și aici: Gib I. Mihăescu a scris mînat de frenezia propriilor fantezii, halucinat el însuși de obsesiile personajilor, răzbătînd eroic printre complexități morale, printre suflete stranii, printre chinuitoare melodii subconștiente.”

Mecanismul sufletesc al eroilor lui Gib I. Mihăescu i-a preocupat pe mulți dintre comentatorii prozelor sale încă de la început. Manaru din nuvela *La „Grandiflora”* este reținut ca un caz ilustrativ. Pentru Octav Botez, care recenzează volumul în „Viața românească”, XX, nr. 5-6, mai-iunie 1928, p. 330, „*La «Grandiflora»* e analiza ascuțită, lucidă, patetică, a unui caz de gelozie morbidă”. Cu toate că nu-i vor scăpa criticului și unele slăbiciuni ale nuvelei, judecata sa este net favorabilă: „Deși nuvela nu e lipsită de unele scăderi, situații neverosimile și unele detalii inutile scabroase, impresia pe care o lasă e puternică, personajele trăiesc, și unele aspecte ale provinciei sînt fericit redată”. Al. Dima, unul dintre primii comentatori ai prozei lui Gib I. Mihăescu, se va preocupa tot de modul în care scriitorul își întemeiază și conduce sondajul în psihologia personajelor, analizînd cu precădere resorturile sufletești atât de încordate ale lui Manaru din *La „Grandiflora”*, în *Note despre „La «Grandiflora»” de Gib I. Mihăescu*, „Datina”, VI, nr. 3-4, martie-aprilie 1928: „Metoda de tratare este cea științifică, am putea spune de laborator. Se

izolează faptul sufletesc deformat pînă la patologie și se «studiază» în el însuși cum se dezvoltă și crește devenind mobilul unei acțiuni neașteptate” (p. 55). Remarcînd „justețea analizei psihologice”, Al. Dima apropia nuvela lui Gib I. Mihăescu de *O făclie de Paște: „La «Grandiflora»* ocupă prin aceasta un loc bine meritat lîngă cealaltă mare nuvelă psihologică a literaturii noastre care e *O făclie de Paște* a lui I.L. Caragiale” (p. 56).

Perpessicius, în *Mențiuni critice*, III, Fundații, 1936, încadrează eroii lui Gib I. Mihăescu printre „damnații sexualității”. În fruntea acestora, firește, apare din nou Manaru: „Demonizați ai Eryniilor sexuale, eroii d-lui Gib I. Mihăescu trăiesc o viață așa de vecină cu torturile iadurilor dantești, încît imaginea lor te urmărește, mult în urmă, după ce le-ai întîlnit prin bolgiile de caznă. Așa este figura aceluia violent Don Juan de provincie, Manaru, din *La «Grandiflora»*, așa sunt eroii conspirației sexuale din *Vedenia*, așa sunt aceia ai pantomimei tragic-burlești din *Scuarul*, așa sunt eroii halucinantelor aventuri din *Intîmplarea*, din *Tabloul etc.*, etc.” (p. 232). Deplasînd accentul de la personaj către cel care l-a creat, Octav Șuluțiu remarcă, referindu-se la aceeași nuvelă, „personalismul pervers, de nuanță freudiană, al autorului”. Ideea este în deplină concordanță cu aprecierea globală că „nota aparte”, cu care vine prozatorul în literatura noastră, este dată de faptul că „a introdus în realitatea provincială o viziune psihanalitică” (*Pe margini de cărți*, Editura Miron Neagu, 1938, Sighișoara, p. 278). O poziție oarecum aparte în explicarea mobilelor interioare care declanșează faptele eroilor lui Gib I. Mihăescu în general, și ale lui Manaru în special, o deține Ovidiu Papadima, care încearcă să le explice prin „energetismul” oltenesc reflectat în capacitatea acestor oameni de a voi: „Ce e *La «Grandiflora»* decît povestea unei voințe care sfîrșimă victorioasă viața, pînă ce se sparge prin ciocnirea cu altă voință, mai puternică” (*Cronica literară*, în „Gîndirea”, XIV, nr. 10, decembrie 1935, p. 530).

Volumul lui Gib I. Mihăescu *La „Grandiflora”* a format obiectul unei contestări evidente din partea lui Eugen Lovinescu, în *Istoria literaturii române contemporane*, voi. IV, *Evoluția „Prozei literare”*, 1927. Criticul nu se oprește aici decît în treacăt asupra nuvelei titulare, pretextînd spațiul mare pe care l-ar solicita abordarea ei, și se mulțumește să constate căderea prozatorului în „extravaganță, în vulgaritate, în trivial și bombastic” (p. 279). Peste zece ani, în *Istoria literaturii române contemporane*, 1900-1937, București, Editura Librăriei Socex, 1937, pp. 311-313, tonul lui Eugen Lovinescu va deveni mult mai conciliant, după ce va observa că ceea ce spusese înainte despre volumul de debut al lui Gib I. Mihăescu, „rămîne în esență neschimbat” (p. 311). Se referă, de fapt, la o frază mai puțin distructivă, cum este aceasta: „Destoinicia de a crea obsesii,

stări sufletești morbide, remarcată din primele încercări ale scriitorului, se transformă repede în manieră" (p. 279, în ed. din 1927, pp. 311-312, în ed. din 1937). Ceea ce-i reproșa, în primul rând, criticul nuvelistului este „lipsa de discreție” și „de delicateță a expresiei”. Acela care își asumă sarcina de a se ocupa pe larg, și într-un ton polemic foarte violent, de aceste neajunsuri, este însă Camil Petrescu, în „Universul literar”, XLIV, nr. 17, din 22 aprilie 1928. Condamnând „stilul excesiv” al nuvelilor lui Gib I. Mihăescu, Camil Petrescu remarcă totuși în nuvela *La „Grandiflora”* și „imagini foarte frumoase, minunat nimerite” (p. 278). Dealtfel și în altă parte romancierul își împarte laudele cu obiecțiile când este vorba de această nuvelă, în timp ce pentru altele va avea numai cuvinte aspre: „Rămîne «Grandiflora», prima bucată, al cărei subiect e interesant și cu unele momente de gelozie puternic analizate, cînd nu sunt înecate în stil, dar care în orice caz e lipsită de substanță și pauperă pînă la ridicul în momentele de cucerire ale eroului” (p. 278).

Critica actuală nu mai pare atât de interesată să urmărească dificultățile stilistice ale autorului *Rusoaicei*. Se străduiește, în schimb, să-i lumineze opera din unghiuri noi, nuanțînd și adîncind afirmațiile anterioare. Gib I. Mihăescu manifestă, după cum constată Nicolae Manolescu, o „dublă pornire. — de a se încrede în ficțiunile sale și de a le ironiza” (*stud. cit.*, p. XIV). în „remarcabila”, cum ține s-o califice, nuvelă *La „Grandiflora”*, criticul socotește că, întocmai ca în *Urîtul*, „substratul ironic este mai evident” (p. XIII). Manaru îi apare lui Laurențiu Ulici ca o jucărie a unei duble obsesii: „Ar fi o greșeală să credem că aici cea care acționează este numai gelozia. Ea este un moment causal în desfășurarea nuvelei, însă mișcarea propriu-zisă e dată de actul răzbunării, pe care-l îndeplinește nu numai gelosul — atunci obiectul răzbunării ar fi trebuit să fie unul din cei doi — ci și sadicul, obsedatul înălțat pînă la gratuitatea acțiunii. Aerul general al eforturilor lui Manaru este acela de joc realizat după reguli prestabilite și avînd un țel demonstrativ” (*Gib Mihăescu, scriitor al obsesiei*, în „Viața românească”, XX, nr. 2, februarie 1967, p. 64). Obsesiile aceluiasi Manaru sînt astfel nuanțate de Nicolae Balotă, în studiul introductiv *Gib I. Mihăescu, omul și opera*, la ediția *Nuvele*, text stabilit de Ion Nistor, Editura tineretului, Lyceum, 1969, p. 25: „Un alt posedat al închipuirii este Sava Manaru, eroul celei mai ample nuvele a lui Gib I. Mihăescu, *La «s Grandiflora»*. Motivul închipuirii demonizate, al obsesiei erotice, al tragediei provocate printr-o cădere în cursa pe care Chipul obsedat o întinde, fără voie, este remarcabil tratată în această povestire devenită, oarecum, clasică și considerată, adevseori, reprezentativă prin excelență pentru creația lui Gib Mihăescu — nuvelistul.” Ov. S. Crohmălniceanu remarcă, în *Literatura română între*

cele două războaie mondiale, voi. I, Minerva, 1972, că „nu lipsește din nuvelistica lui Gib I. Mihăescu și o preocupare etică”. Această preocupare — afirmația rămîne însă nedemonstrată — îi apare lui Ov. S. Crohmălniceanu „adăugată artificial” în nuvela *La „Grandiflora”* (p. 514).

Variante

62 29 exulta A: exalta B.

64 22 chelner A: chelnăr B.

66 34 dărămăturile A, B; 9 A fost Marinciu! A fost Marinciu, confirmă și Ramură A: A fost Marinciu! confirmă și Ramură B; 17 decît însuși păcatul, ținut ascuns cu socotită grijă A: decît însuși păcatul, oricît de vizibil, însă tăgăduit cu dirză încăpăținare B; 24-25 ca un irochez ce ți-ar apărea așa A: o schimonositură omenească de pe malurile Hoang-Hoului, ce ți-ar răsări așa B.

67 31 sălbătăcia A: sălbăticia B.

69 26 prietini A: prieteni B.

70 28 ce vrei să zici? — spuse Ramură. Cum „șah” și „garde”? Eu nu văd ...A: ce vrei să zici? — spuse Ramură... „Șahul” îl văd eu bine... Dar „garde”...? B; 35 scrisul mișcărilor A: sensul mișcărilor B; 40 se înecă A: se înecară B.

71 2 Mîna lui Gută Năsturaș A: Mîna lui Gută Zambiloiu B; 4 se bălăbănește A: se bălăbăni B; 6—8 Atunci Năsturaș nu poate să se mai țină, se sparge deodată într-un cutremur de ris și se pune pe fugă A: Atunci Zambiloiu nu putu să se mai țină, se sparse parcă deodată într-un cutremur de răgee isterice și se puse pe fugă B; 10-14 îl urmăresc huiduielile tuturor, care profită de prilej să-și ușureze piepturile umflate; rîd desigur — se pare acum — de risul lui Năsturaș. Și toți rîd zdravăn, nici unul nu se încurcă. Iar Ramură a îngălbenit de tot. A: îl urmăriră huiduielile tuturor, care profitară astfel de prilej să-și ușureze piepturile umflate; rîdeau desigur — se pare acum — de risul nebunului de Zambiloiu. Și toți rîdeau zdravăn, nici unul nu se încurca. Iar Ramură îngălbenise de tot. B; 18 pană A: pînă B; 24 amănunțele A: amănunțimile ei întinse B.

72 6—7 (Atunci jocul putea de minune să îmbrace haina cernită) A: Altfel... (Aici mintea lui începea din nou să se întunece. Dar jocul închi-

puirilor putea acum de minune să îmbrace haina cernită B; 10–12 Dar asta e poveste lungă A: însă Ramură de bună seamă n-ar îndrăzni el să se împotrivească. Numai că povestea pare prea lungă B.

74 13 pînă A, B;

75 13 răzmătoare A, B; 23 histeric A: isteric B; 30 A... gre ... dre ... sa... A: N ... c ... v ... a ... gre ... gre ... dre ... sa. ... B; 40 A i... greșșș ... it... A: Nu cum ... va ... ai ... greșșș ... it B; Ai greșit adresa! A: Ia vezi, nu cumva ai greșit adresa! B.

76 28 sunetul A: șuietul B.

77 39 Stă mut! A: „Sunt mort!” B.

78 14–15 Strada Carol, așa-i, Zambilică? Colț cu Frații Păunești A: Strada... bravo, Zambilică! Colț cu ... ss ... am înțeles ... B; 19 Ah, prietinel casei!... Hi, hi, hi.../!: Hi, hi, hi... B; 20 mine sînt la tine la masă A: Drept plată că mi-ai atras atenția, iată, mine cred c-ai să... Mine sînt la tine la masă! B; 24 n-ai să-mi deschizi cumva? A: îmi deschizi ...Nu? B; 25 Hm ... Ași vrea s-o văd și pe asta ...A: Aud?... B.

79 8 O primesc dacă ... vii cu gînd cîstit A: O primesc ... tocmai bine... sunt singur ... B; 9-17 Cîstit, Zambilică, bată-te norocu, păi de ce nu spui așa? Cum crezi tu c-aș veni altfel? Păi tu nici nu știi măi, cît te iubesc, de cînd spuseși vorba aia care-mi plăcu. Zambilică, trăiască cîrnățăresele! A: — Mînji, Zambilică ... N-am văzut-o eu pe madam Zambiloiu ... — Mîine trebuie să plece neapărat la socru-meu. — Aș, pleacă poimîine, Zambilică ... De atîta cînte mă bucur și eu în casa ta ... (Și strîngîndu-i vîrfurile degetelor pînă la cea din urmă durere). Așa-i că mă bucur de atîta cînte, Zambilică ... afară, mă rog, dacă trebuie neapărat să plece ... iacă, am și găsit cum să ne distrăm în lipsă-i; îți dau lecții de box...! Trăiască cîrnățăresele!... B.

80 16 se ridică A: se ridică din nou neînduplecată B; 17 și eu... A: Hm, dar eu ... B; 21-27 — N-am ce-ți face ... trebuie! Altfel se întîmpla lucru mare ... A: •— De ce te temi ... Doar vin ca oamenii cu gînd cîstit ... Apoi crezu nimerit să-i lămurească: Am neovie de prieteni ... de prieteni mulți și buni ... înțelegi ... mă sufoc ... conchise categoric: îmi trebuie sfatul și veselie voastră! Altfel se întîmpla lucru mare ... B.

81 15 peste pușin de la apariția A: odată cu apariția B; 16 Manaru îl trăgea A: De două săptămîni Manaru îl trăgea B.

82 34 rînjete și horcăieli A: nimic altceva decît rînjete și horcăieli B.

88 4 sfintei noastre urbe A: mucigăitei noastre urbe B.

91 6-8 două excrescențe A: micile excrescențe, pe care acesta, sigur de sine, le căuta cu atîta ardoare pe frunțile celorlalți B.

94 15-16 da tîrcoale împrejurul tău, adică al casei tale. A: da tîrcoale cam prin împrejurul tău. B.

95 2 la nivelul nevesti-ti ... A: la nivelul ... (și bătîndu-se cu mîna peste gură) ... în sfîrșit, *nomina odiosa* ... B.

97 35–36 în viața orașului mai e și berăria-varieteu A: în piața orașului, în dosul „Cafeului Gustav”, se află și berăria-varieteu B; 38 Lung și scund, își sticlește ochii A: Casă străveche, lungăreață și scundă B.

99 33 subt A: sub B.

103 26 chelneri A: chelnări B; 30: fața de masă și sticlele A: fața de masă B

109 12 se mai îndepărtează cițiva pași, apoi se întoarce A: se mai îndepărtă cițiva pași, apoi se întoarce B; 17 Pare A: Păru B; 35 li se spune A: li se spunea B.

110 18-19 El rînji, dar în sufletu-i simți că-și face loc o astfel de licoare A: El rînji pușin zgîriat în amorul propriu, dar în sufletu-i simți că-și face loc o vrajă, nemaîncercată B; 29 trăsnea A: trăsvea B.

111 10 i se păru A: avu senzația B; 24-25, ca o vrajă, și parcă poruncindu-și unui gînd șovăielnic A: ca un descîntec, zdrobind în cuget un gînd nou, șovăielnic B; 27 înfășurat A: învăluit B; 34-35 Mișcarea aceasta bucură la culme pe Manaru: era începutul A: Mișcarea aceasta bucură la culme pe Manaru: fluidul diabolic ajunsese la țîntă; era începutul. B.

114 21—Domnul Manaru, dacă nu mă-nșel A:—Ba da! Domnul Manaru! B.

116 32 picili A: păcăli B; 37 după cițiva pași, pentru a vedea efectul A: după cițiva pași, ca și întii B.

119 15 al mișcărilor scîrboase A: al mișcărilor spurcate B.

121 7 buburozată A: buburoșată B.

122 25-26 înecul aburului de piclă cutropi totul A: Zarea se înecă în aburul de piclă B.

127-128 34-41, 1-3 Acest anunț A: Afișe ceva mai măricele dau și unele amănunte asupra îmbunătățirilor aduse de patron stabilimentului său estival. Se vedea într-însele pana încercată a d-lui Cocoșel, care mai ținea și corespondența evenimentelor din orașel la ziarele bucureștene: „Răzoare de garoafe, mixandre, zambile, pansele și zorele, ca și tufişuri de trandafiri vor îmbălsăma aerul, dînd mirosului ales al fripturilor, parfum de esențe rare, iar onor. P.T.T. public consumator impresiunea edenului pe pămînt”. Anunțurile acestea B.

128 36-37 E timpul să ne întremăm din apa sănătății binecuvîntată de *labele păiangenului* ăluia de Cocoșel! A: E timpul să ne întremăm cu singele Domnului ... la edenul lui Alexandru ... B.

129 24 sînt A: sunt B.

130 11-13 Ristea era, doar, omul lui. De i-ar fi ieșit cumva, înainte, îl potolea în două vorbe. B. 33-34 înadins ascunse A: coperite înadins B.

131 5-6 Se cocoșă, strîngînd din dinți A: Se cocoșă maimuțește, încălecînd uluca, strîngînd din dinți B; 12 alina în fesă A: alina în trup B.

133 23-24 Și Manaru rînjea gîndind astfel A: Și inima lui îi bătea ca un pumn pe cînd gîndea astfel B.

134 18 — Lasă-mă ... Altă dată ...A: Lasă-mă ... nu acum ... B.

135 32 perini A: perni B.

137 13—14 — Iese? Ai pregătit terenul? — A ha! Chestia noastră? Cu vîrf ...A: — Ce crezi? Iese? Ai pregătit terenul? — N-avea nici o grijă ... numai un bob zăbavă... B; 33 Cum? Serios, n-auziși? A: Ori glumești, n-auziși? B.

139 5-7 de ce cînd cele trei fluierături... tocmai atunci... tocmai în clipele ... nici măcar un minut, o secundă mai pe urmă. B,

140 10-11 pactiza și el cu propria lui conștiință B; El ar mai adăuga A: El ar mai fi vrut să adauge B.

141 7 căci nu înțelegea nimic B; 36 cugetului A: cugetului celui mai ascuns B.

145 8 în copilăria depărtată B; 11-12 izvorul de plăceri și, de vreți, al vieții. A: izvorul de plăceri și de vieți, prihănitul izvor al vieții. B.

p. 146

FRIGUL

A apărut pentru prima dată în „Gândirea”, VII, nr. 5, mai 1927, pp. 171-176 [A] și a fost retipărită de autor în volumul *La „Grandiflora”*, 1928, pp. 99-111 [B], text pe care-l reproducem.

Octav Botez, în recenzia volumului *La „Grandiflora”*, „Viața românească”, nr. 5—6, 1928, consideră nuvelele *Frigul* și *Întîmplarea* „mai caracteristice” pentru talentul prozatorului (p. 330). Reține „atmosfera sombră, apăsătoare, tragică, în care plutește o teamă nelămurită și o vagă neliniște” din această nuvelă (p. 331), într-adevăr singulară, prin poezia ei, în creația lui Gib I. Mihăescu. Nuvela îi servește lui Al. Dima, „Datina” VI, nr. 3-4, martie-aprilie 1928, p. 57, tot pentru a ilustra legătura dintre viața interioară a eroilor și lumea din afară: „Se poate observa de asemeni că descripția de natură la Gib I. Mihăescu nu este un cadru al acțiunii, ci un fel de preludiu grav, dramatizat, anunțînd-o pe aceasta, avînd virtual caracterele ei. Deplin caracteristic, în această privință, e descripția amurgului de la începutul acelei schițe de un straniu scriitor ca un cristal de zăpadă: *Frigul*.” Ovidiu Papadima o subordonează ideii generale, pe care își sprijină întreaga argumentare, a înfruntărilor de voință din proza scriitorului: „în *Frigul* există o singură voință: a lui Mircea, de a-și cuceri definitiv amanta. «Ea » nici nu e nevoie astfel să mai aibă nume” (*cronica citată*, p. 530). Nici această nuvelă nu satisface exigențele lui Camil Petrescu, care o condamnă, punînd-o alături de *Urîtul* (două proze atît de deosebite!), ca „prețioasă și banală” (*art. cit.*, p. 278). Argumentul pe care se sprijină Camil Petrescu este destul de fragil: „D. Gib I. Mihăescu, de pildă, va avea două nuvele în volum: una *Frigul*, alta *Urîtul*, în care aceste cuvinte formează « teme » și apar de zeci de ori ca leit-motiv, cînd scrise cu literă mare, cînd numai subliniate” (p. 277). Nicolae Balotă observă, de asemenea, această antropomorfizare a unor elemente ale naturii în proza lui Gib I. Mihăescu, dar ajunge la cu totul altă încheiere, care nu-l mai dezavantajează, în nici un fel, pe prozator: „Natura apare, așadar, în prozele lui Gib Mihăescu sub forme cvasialegorice. Noaptea, *Frigul*, *Pustiul* ... sînt elemente mai mult decît firești care participă la crizele sufletelor bîntuite: ele apar

adevărate ființe cu care comunică faptele halucinante ce populează universul imaginar al scriitorului. Ele nu constituie doar un cadru adecvat, ci intervin în acțiune. Desigur ele sînt ambigui, așa cum sînt și trăirile eroilor: de o stringentă realitate, ele sînt, totodată, efecte ale delirului, ale obsesiilor" (*stud. cit.*, p. 43).

Variante

- 148 36 îmbietori A: îmbietor B; 38 flăcărilor A: flăcărilor B.
- 149 5 cari A: care B; 6 iacătă A: iacă B; 7 cari A: care B; 21 răzbătea A: răzbăteau B.
- 150 2 să aibă A: să aibe B; 19 ridea într-adevăr și dîrdia tot A: rideau într-adevăr și dîrdia tot B; 20 cu prea puțină A: cu puțină B; 36 lăsă A: lasă B.
- 151 13-14 Ca să vadă lucrurile mai limpede, lucrurile astea cari A: Ca să vadă lucrurile astea care B.
- 153 2 să cetească A: să citească B; 5 tumultos A: tumultuos B; 7 întunerec A: întuneric B; 9 negrul nopței A: puterea nopței B; 11 întunerecul A: întunericul B; 11-12 văzu născîndu-se din beznă A: văzu închegîndu-se în beznă B;
- 155 15 și el e A: și e B; 19 păcăliți A: păcălit B; 37 Dar A: Da B.
- 156 5 Căci nu era decît vechilul B; 8 ațipelei de-o clipă A: înșelării de-o clipă B; 26 din atîta A: din atîtea B.
- 157 17 amantului A: amantului infinit B.

p. 158

URÎTUL

Tipărită mai întîi în „Gîndirea”, VI, nr. 6-8, iulie-septembrie 1926, pp. 204-215; nr. 9-11, octombrie-decembrie 1926, pp. 259-271 [A]. A fost republicată de autor în volumul *La „Grandiflora”*, 1928, pp. 112-165 [B], text pe care-l reproducem.

Nuvela a fost discutată pe larg în critica epocii, dînd naștere la opinii contradictorii, care și-au tocit ascuțiturile polemice abia astăzi. Pentru

E. Lovinescu, care se oprește cu insistență asupra ei, făcînd loc larg citatului compromițător, *Urîtul* nu este altceva decît o „viziune grotescă, excesiv de vulgară” (*Istoria literaturii române contemporane*, IV, 1927, p. 281/. în termeni la fel de categorici, criticul va vorbi de „nepilduita masă de trivialitate ce se opune de-a curmezișul scriitorului în drumul său spre literatură” (p. 283). Este curios că nu se face nici un fel de încercare, deși vehemența contestării o impunea, pentru a se dezvălui semnificațiile mai adînci ale acestei „viziuni grotești”. Numai în felul acesta s-ar fi putut ajunge la luminarea motivelor care l-au determinat pe autor la o îngroșare a expresiei prin includerea unor elemente considerate de E. Lovinescu triviale. „Comparațiile zoologice”, care abundă în *Urîtul*, au devenit obiect de ironie și în comentariul polemic pe care îl consacră Camil Petrescu nuvelor lui Gib I. Mihăescu, în „Universul literar” (*art. cit.*, p. 276j. Octav Botez se arată la fel de rezervat față de această nuvelă, în recenzia volumului *La „Grandiflora”*, din „Viața românească”, XX, nr. 5-6, 1928, p. 330: „*Urîtul*, stranie și grotescă deformare a viziunii”. Mai nuanțat. Al. Dima observă în „Datina”, VI, nr. 3-4, martie-aprilie 1928, că „jocul de o abilitate uimitoare a situațiilor sufletești, de la tragicul greu încordat și pînă la grotescul zeflemist, e una din caracteristicile de seamă ale scriitorului cu o psihologie ce am numi-o demonică” (p. 57). Octav Șuluțiu își îndreaptă privirile, în volumul *Pe margini de cărți*, p. 272, către obiectul satirei lui Gib I. Mihăescu, cînd socotește că *Urîtul* este o „hidoasă și grotescă imagină, prinsă parcă în oglinzi concave și convexe, a faunei umane funcționărești”. În nuvela *Urîtul*, Gib I. Mihăescu explozează și propria sa experiență de funcționar. Acest substrat autobiografic este urmărit de N. Crevedia: *Gib I. Mihăescu – 30 de ani de la moartea prozatorului*, „Luceafărul”, VIII, 24 (183), sîmbătă 30 octombrie 1965, p. 7, și de Mihail Straje: *Gib I. Mihăescu. O viață banală?*, în „Luceafărul”, X, nr. 35 (279), sîmbătă 2 septembrie 1967, p. 7.

Critica actuală are meritul de a fi subliniat convingător nongratuitatea „Urîtului” în nuvela lui Gib I. Mihăescu, restabilindu-i locul meritat în opera scriitorului. Nuvela este considerată de Aurel Martin, în „Luceafărul”, X, nr. 23 (267), din 10 iunie 1967, ca o „narațiune-cheie” pentru pătrunderea în universul scriitorului: „*Urîtul* (în care Lovinescu vedea doar coborîrea în trivial) devine, în acest context, una din narațiunile-cheie ale lui Gib I. Mihăescu, veritabilă profesiune de credință etică, în care sînt subliniate atît oroarea de urît a celui necuprins încă în tentaculele acestuia, cît și forța teribilă, progresiv anihilată a răului, în dubla lui întrupare socială și morală” (p. 2). Laurențiu Ulici va face observația subtilă, în studiul *Gib I. Mihăescu, scriitor al obsesiei*, „Viața românească”, XX, nr. 2, februarie 1967, p. 68, că „obsesia idealului, a realizării, se trans-

formă în obsesia antipodului acestui ideal, a urîtului". Observația îi permite criticului o pătrundere mai adîncă în universul halucinant al prozatorului: „Atmosfera nuvelei este întrucîtva halucinantă pentru că halucinant este transferul realității, cu al viziunilor ieșite dintr-o meditație nu bolnăvicioasă ci obsedată de necesitatea realizării condiției umane, a eroului. Este pusă, într-un mod încă naiv, problema alienării individului sub presiunea condițiilor nefavorabile și prin intermediul propriei lipse de voință. Elementul social, mai puternic aici ca în alte scrieri ale prozatorului, are rolul fundamental în obsesia personajului principal." Pentru Nicolae Balotă, *stud. cit.*, p. 37, această nuvelă este „tipic expresionistă". Afirmția este susținută de critic cu următoarele argumente, care plasează discuția din planul etic și social într-unui estetic: „O estetică a urîtului ar putea să găsească numeroase exemple în prozele lui Gib Mihăescu, obsedat al aspectelor hidoase, al oribilului. «Urîtul» invadează – cum vom vedea – natura și lucrurile, e un rău universal, un agent de corupție, o prezență demonică. Unul din textele în care acest demon anti-estetic își serbează triumful e cel intitulat *Urîtul*. Totul în această povestire, tipic expresionistă, stă sub semnul Urîtului, în dublul sens al cuvîntului: ca opus frumosului și ca plictis la modul major" (*ibid*).

Variante

- 158 17 coperișuri *A*: acoperișuri *B*; 18 vâlcea *A*, *B*; 26 dăzmințată *A*: •dezmințată *B*.
- 159 28 degete *A*: degetele *B*.
- 161 15 ronturi *A*, *B*; 17 fără răgaz *A*: fără de răgaz *B*.
- 162 37 în soarele *A*: cu soarele *B*.
- 165 40 schimonisitură *A*: schimonositură *B*.
- 167 23 ascuțit, subțire la vîrf *A*: ascuțit *B*.
- 170 35 spăiat *A*: spăiat *B*; 40 greșală *A*: greșeală *B*.
- 171 2 vizuina asta *A*: vizuina *B*; 6 ultimele *A*: ultimile *B*; 16 băiețești *A*: băiețești *B*; 18 neconținut *A*: într-una *B*; 22–23 neconținut și neconținut *A*: neconținut *B*; 25 într-una *A*: neconținut *B*; 33 într-una *A*: neconținut *B*.

- 172 2 trebuie *A*: trebuia *B*; 6 tocmai pentru ca *A*; pentru ca *B*; 11 zi de zi *A*: din zi în zi *B*; 31 pasări *A*: păsări *B*.
- 173 14 zburdînd *A*: zburînd *B*; 40 hîrțiile *A*: una din hîrtii *B*; 41 indicată *A*: încilcită de-acolo *B*.
- 175 6 sub noul guvern trebuie să fi fost altul, însă și mai încoa *A*.- sub noul guvern ... hm ... mai încoa *B*; 12 domne *A*: domnule *B*.
- 176 26 și aranjamente *A*: și de aranjamente *B*.
- 178 1 scîrșnirea *A*, *B*.
- 179 8 ca ziua cu noaptea *A*: ea ziua, eu noaptea *B*.
- 180 4 capetele *A*: capete *B*; 14 clătindu-se *A*: clătîindu-se *B*.-
- 181 24-25 fiecare la masa sa, cu mutra lui *A*: fiecare la masa lui, cut mutra lui *B*.
- 182 23 ochii aceia *A*: ochii de pasăre *B*.
- 186 41 însă nu-i cer *A*: încă să nu-i cer *B*.
- 187 22 pînă-n *A*: pînă în *B*.
- 189 1 a sărit atunci nervos *A*: a sărit atunci *B*; 39 slujitorii păcătoși *A*.- slujitorii păcătoși, căci nu completează amenințarea dar ochii lui luciră de cea mai amarnică răutate *B*.
- 190 15 ți-a lăsat *A*: ți-au lăsat *B*; 17 aici *A*: aci *B*.
- 192 7 coperișul *A*: acoperișul *B*. 15 prea departe *A*: nu prea departe *B*; 23-24 groaznicul *A*: spăimîntătorul *B*; 28 mai groaznic *A*: mai luminos *B*.
- 194 1 întrece *A*: întrecea *B*; 8-9 domnul Vasilescu *A*: domnișoara Vasilescu *B*; 19 așteptat *A*: așteptînd *B*; 21 căutătorului *A*: hantătarului *B*.
- 196 6 vedem *A*: să vedem *B*; 26 începe iar *A*: începe *B*; 33 Mă rog, este? *A*: Mă rog? *B*; 41 m-a și aruncat *A*: m-a aruncat *B*.
- 197 11 aprobativ *A*: aproximativ *B*.
- 198 5 întunerecul *A*: întunericul *B*; 21 rîsetul *A*: rîsul *B*.

- 199 27 Căci A: Cînd B.
- 200 28 și-n mugete și-n urlete A: și-n urlete B; 28 botul A: boturile B.
- 201 8 încerca A: încercau B.
- 204 21 Păi de! A: Păi da! B.
- 205 16-17 de-a-nderetelea A: de-a-ndărătelea B; 21 de măgar A: de cine știe ce animal B.
- 206 19 Da cine-i ăla, coană Froso? A: Cui, coană Froso? Cui să nu-i placă? B; 20-21 Georgică, maică, de s-a mutat A: Lui Georgică, maică, Georgică de s-a mutat la mine B; 32 la striini A: la vecini și la striini B.
- 207 11 de acel strat A: de un strat B; 34 truda marilor vistieri A: truda vistierilor B; 39 răstrînsa A: restrînsa B.
- 209 11 a plasa A: s-o plasez B.

p. 210

ÎN GOANĂ

Publicată în „Gândirea”, II, nr. 14, 20 februarie 1923, pp. 180-186 [A]; retipărită în volumul *La „Grandiflora”*, pp. 167-182 [B], text pe care îl reproducem.

Nuvela este aspru criticată de Camil Petrescu, în „Universul literar”, *art. cit.*, p. 276. Contrariat de atmosfera provincială și de patetismul povestirii, Camil Petrescu împinge șarja atît de departe încît amintește, cu intenția vădită de discreditare totală prin comparația zeflemistă, de „lecturi din cărțile aflate în galantarele prăfuite ale reședințelor de plasă”. Nuvela este declarată „prețioasă și banală” (p. 278). Cazul Letiției din această povestire îi servește lui Nicolae Balotă, în prefața la ediția menționată, p. 17, pentru a ilustra că „personajele lui Gib Mihăescu pendulează între reveria fericirilor rivnite și delirul anxios”.

Variante

- 210 1 trebuie A: trebuia B; 14 Ca de obicei, fata A: Ca de obicei, și-n Seara asta fata B.
- 211 5 făcea A: făceau B; 25-26 marchidan A: marchitan B.
- 212 32 păreche A: pereche B.

778

- 213 3 iarăș A: iarăși B; 14 își vede A: își vedea B; 28 pui A: pun B.
- 215 36 Poate unde m-am uitat A: Hm, mă uitai B.
- 216 10 fără să privească A: fără se se privească B, 17 la ora A: iar la ora B.
- 217 28 mai dinainte, cînd nu voise să coboare la tunel A: mai dinainte B; 31 Popleanu îi povestea ceva A: Popleanu începuse o poveste B.
- 218 32 te A: ti B; 33 Da e vorba de ce nu-ți răspunde A: Hm ... bag seama că nu-i vine deloc să-ți răspundă B.
- 220 15 zgîlțiat A: zgîlțaiat B.
- 221 10 știi tu A: știi B; Eu-s birjar, bi....A: Eu-s birjar, bă ... ca-n vremile vechi ... B; da ochiul A: cu ochiul B.
- 222 14 grotească A: grotescă B.
- 223 29–30 moșăia în trăsura cu sticla pe jumătate A: moșăia în trăsura B.
- 224 16 fire-al A: fire-ai B; 19 un bilet de cinci sute de lei A: două bilete de cîte o mie de lei B; 22 privea A: privi B; 23 văzînd că nu i se cere restul izbucni A: izbucni B.

p. 226

ÎNTÎMPLAREA

Publicată în „Gândirea”, II, nr. 7, 5 noiembrie 1922, pp. 29-39 [A]; retipărită în volumul *La „Grandilora”*, pp. 183-207 [B], text pe care-l reproducem. A fost tradusă în limba sîrbo-croată. (Vezi notele noastre la nuvela *La „Grandiflora”*.)

întîmplarea este una din nuvelele lui Gib I. Mihăescu care a reținut mult atenția criticii, la apariția ei ca și astăzi. Și această proză, una dintre cele mai caracteristice pentru creația scriitorului, a fost întîmpinată cu aceleași contestări violente din partea lui Camil Petrescu. Deși încheierea este distructivă, sînt de reținut unele apropieri pe care le face romanțierul între această nuvelă și literatura rusă. Camil Petrescu caută astfel de corespondențe în nuvela lui Andreiev *în ceață* și în *Violul* lui Kuprin, „cu care bucata d-lui Gib Mihăescu are uimitoare asemănare de analiză” (p. 278). Apropierile nu fac altceva decît să pregătească această neașteptată concluzie: „întîmplarea e mult inferioară tuturor care au precedat-o

779

și deci inutilă" (*ibid.*). Nuvela trezește, în schimb, alături de *Frigul*, entuziasmul lui Octav Botez, în recenzie menționată din „Viața românească”, p. 331: „Cu mină de maestru izbutește d-l Gib Mihăescu să redea corespondența tainică între peisajul natural (parcul înghețat în *Frigul*, pădurea sălbatică în *întîmplarea*) și anumite stări interioare, utilizînd resursele unui stil bogat în personificări și imagini de o rară putere de sugestivitate”. Octav Șuluțiu încearcă, în volumul *Pe margini de cărți*, p. 279, să fixeze o scară a „situațiilor imposibile”, comparînd nuvela cu *Urîtul*: „Dar mai mult chiar decît *Urîtul*, în care personalismul lui Gib I. Mihăescu s-a trădat subiectiv și caricatural, o altă nuvelă, *întîmplarea*, arată sub aspecte de realism obiectiv predilecția autorului pentru situații imposibile, insuportabile, obsedante”.

Confruntarea dintre închipuire și realitate, atît de caracteristică și atît de chinuitoare pentru personajele lui Gib I. Mihăescu, ajunge în *întîmplarea* la forme paroxistice. „Existența imaginară” o copleșește pe cea reală, va demonstra, aproape în cazul tuturor nuvelor autorului, Nicolae Manolescu, în studiul introductiv la ediția citată. Glogovan, personajul central din *întîmplarea*, ilustrează perfect această confruntare, distrugătoare, în cele mai multe cazuri, pentru eroii lui Gib I. Mihăescu: „*întîmplarea* nu este o nuvelă avînd ca temă gelozia (aceasta rămîne secundară), ci eventualitatea care se confirmă, obsesia care silește realitatea să i se supună. Închipuirea personajului este atît de puternică, încît ea devine sub ochii noștri adevărată” (p. IX). Cauza care mișcă resorturile imaginației lui Glogovan este „instinctul exacerb al posesiunii”, argumentează Nicolae Balotă în studiul citat: „Psihanaliza a asociat în așa-zisa trăsătură reacțională tendința spre achiziție, spre posesiune, cu o psihonevroză obsesivă. Glogovan nu este, firește, un simplu caz patologic. Povestitorul are însă intuiția unui complex neurotic. O are pentru că el însuși, ca scriitor, e atras (am putea spune obsedat) de situația omului-victimă a închipuirii. Adevărată forță fatidică, putere mistică, închipuirea seduce omul, îl tirăște după ea, îl înșală, și îi provoacă pieirea. Închipuirea devine echivalentul unei demonii laicizate, psihologizate, al unei demonii ca forță interioară adversară, care surpă omul pe dinăuntru” (p. 14).

Variante

227 29 nu-i prea dăduse A: nu prea dăduse B; 16 așa de regulat A: de regulat B.

229 11 cîteva A: cîte ceva B.

231 22 și te rog A: te rog B; 39 totuș A: totuși B.

232 7 și el A: el B.

233 14 pietre A: piatră B.

234 10 armata A: armată B; 11 curățită A: curățată B.

235 11 totdeauna A: totdeauna B; 21 în atîtea și atîtea A: în atîtea B; 29 Ca printr-un ochi de panopticum imaginea prindea mișcare. Jan, vechiul prieten, Jan pomădat și sec, își făcea loc numaidecît în gîndul ce începea să înnebunească. O amintire care nu se mai putea șterge îl aducea acolo. O vorbă a Fantoșei, de pe vremea cînd abia se întreba dacă o iubește: „...aș vrea un bărbat bătrîn, căci în ziua de azi trebuie să te numești neapărat doamnă ...” în închipuirea lui Glogovan, totul se depăna apoi de la sine; avere, frumusețe, dor de viață lungă, zgomotoasă, prieteni mulți și iarăș Jan, cu surîsul lui prostesc, cu lozinca lui stupidă și banală de cuceritor provincial: „ca să scapi de coarne, trebuie să nu te însori niciodată ...” Și o mulțime de Jani apoi, privindu-l cu compătimire, vorbindu-i ocrotitor, lui, naivului de Glogovan care nu făcuse decît ceea ce-i prevestiră ei, decît să joace rolul bătrînului ce-i trebuia Fantoșei. Și, în sfîrșit, trupul smează atît de delicat de smează al Fantoșei, abia estompat ca o pictură rară, în fața atîtor priviri grotești. O, dacă ea ar ști să se adăpostească de această haită desfrînată într-un nou cămin cinstit și trainic! Dar, fără îndoială, nu va fi astfel, stăpînă pe sine, ea va adevăra prezicerile lor, va spori glumele și răutățile lor. Și compătimirea lor pentru dînsul. Și asta ... orice, dar asta nu trebuie să se întîmple, pentru nimic în lume. A ; 36 însuș A: însuși B.

236 16 privi întins A: privi B; 22 oarecari A: oarecare B; 34 totuș A: totuși B.

237 15 din A: în B.

238 1 ea face A: face B; 10 dinaintea A: înaintea B; 13 hurducările A: hurducăturile B.

239 3 lîngă ea A: aproape B; 20 frîne A: hățuri B.

240 20 imens A: uriaș B.

242 5 — Fantoșa, Fantoșa! urlă el plîngător și urletul se îndepărta

și mai jalnic și mai tremurător. îl auzea repetându-se pină la nimicire, din copac în copac.

— Fantoșa!

De câteva ori s-a oprit ascultînd înfiorat vreun foșnet licăritor de nădejde. Apoi, pasul se întinse de la sine, trăgînd după el pe dezamăgit. De la o vreme începea să șchioapete, istovit de umblet pe drumul dărăpănat. Să meargă înainte sau să se întoarcă la răscruci, s-o ia într-altă parte. înainte de a se hotărî, pasul îl trăgea iarăș înainte și tot înainte. Și geamătul jalnic răsuna neconținut, tot mai zdrobit și apoi din ce în ce mai minios, mai încărcat de răutate.

— Fantoșa!

La urmă ajunse o simplă chemare cu voce scăzută și aspră, ca pentru cineva care era foarte aproape și nu vrea să asculte. Apoi încetă cu totul. Mergea, dus ca de o putere străină, împiedicîndu-se în răgălii, în toate hurducăturile. Și alături de dînsul se strecura prin frunziș, însoțindu-l la drum, susurul codrului A.

245 12 scîrbos A: dezgustător B; 41 iarăș A: iarăși B.

246 2 nimeni, auzi A : nimeni B; 7 făcea A : făceau B; 23 voi A : vom B.

247 4 și omorîtă?... A : și ... B; 34 Totdeauna ... Semnul ... A : Semnul ... B; 35 ce-ai făcut? nemernico ... A: ce-ai făcut? ... B; 38 Spune ce-ai făcut? ... A: Cum ai lăsat ... B.

248 33–34 sunt stinși pentru totdeauna. El bijbiie acum iarăș prin A : clilesc acum străini de orice înțelegere: acolo, înăuntru B; 35 și A: Iar B; 36 vag A : vesel B; 36–37 sare din loc în loc A: ce se întoarce să-l îmbie, parcă sare din loc în loc B.

V E D E N I A — 1929

p. 251

VEDENIA

A apărut mai întîi în „Gândirea”, III, nr. 15, 20 aprilie 1924, pp. 373-386; nr. 16, iulie 1924, pp. 405-414 [A]. Devine bucată titulară a celui de al doilea volum de nuvele pe care îl tipărește Gib I. Mihăescu: *Vedenia*, Editura „Cartea românească”, București, [1929], pp. 3-85 [B], text pe care îl reproducem.

Nuvela a fost bine primită în cercul revistei „Luceafărul”, unde Gib I. Mihăescu citește o variantă în 1919. Aceste impresii sînt consemnate în

„Gândirea”, XIV, nr. 10, decembrie 1935, p. 490. Printre cei care recenzează volumul *Vedenia* este Cezar Petrescu, în „Curentul”, II, nr. 423, miercuri 30 martie 1929. Reținem, din această cronică, o scurtă caracterizare a nuvelei titulare: „*Vedenia* e un roman al lașității și al senzualității brutale”. Și Pompiliu Constantinescu va vedea în această nuvelă un roman potențial, deschiderea necesară spre epica amplă, marcînd și diferențele calitative dintre cele două etape: „Dacă în nuvele ca *Vedenia*, *Femeia de ciocolată* sau în *La «Grandiflora»*, de fapt niște romane schematice, fantasticul, grotescul și senzaționalul se ntretaie într-o viziune chinuită, sfîșiată și reluată, ca un fel de cruzime a imaginației biciuită de spirite fantomale și un realism violent aplicat la jocul psihologiei subterane — în romanele care-au urmat, Gib I. Mihăescu a cîștigat în forță epică, în preciziune psihologică, ajungînd la un fel de luciditate onirică în analiza obsesiilor erotice” (*Cronica literară: Gib I. Mihăescu*, în „Vremea”, VIII, nr. 411, duminică 27 octombrie 1935, p. 10). Octav Botez, în recenzie la volumul *Vedenia*, din „Viața românească”, XXI, nr. 9-10, septembrie-octombrie 1929, pp. 393–394, după ce face aprecierea de ansamblu că „motivul principal al celor mai multe din nuvelele acestui volum e cel erotic, sub aspectul lui senzual și adesea crud sau lubric”, formulează acest reproș: „Singurul defect care se poate reproșa d-lui Mihăescu în nuvelele lui erotice e doar o lipsă de măsură, ca să nu spunem, un abuz în evocarea situațiilor scabroase sau de un naturalism prea brutal. În *Vedenia*, de pildă, scena violului comis de ordonanță asupra soției căpitanului, macabră, repugnantă și sadică, nu e lipsită de o notă de exagerare și artificiu, care tulbură efectul estetic total.”

Ocupîndu-se de această nuvelă, în studiul *Gib Mihăescu, scriitor al obsesiei*, „Viața românească”, XX, 2 februarie 1967, p. 66, Laurențiu Ulici observă, cu bună dreptate, în spatele aparenței fantastice, o undă secretă de maliție, care face din *Vedenia* o proză interesantă: „Analiza la care-și supune eroii, pătrunderea lucidă în complexul sufletesc al fiecăruia se întrepătrunde la Gib Mihăescu cu ironia subțire, aparent exterioră, dar care dezvăluie în intimitate punctul de vedere subiectiv al unui scriitor ce se vrea obiectiv asupra propriilor personaje sau situații”. Mai mult decît în alte nuvele ale lui Gib I. Mihăescu, în care este vorba de analiza acelorași stări obsesive erotice, în *Vedenia* abundă situațiile neverosimile și coincidențele. Ele formează obiectul analizei pe care o întreprinde Marian Popa în articolul *Gib Mihăescu*, din „Luceafărul”, X, nr. 64 (288), sîmbătă 4 noiembrie 1967, p. 2. Deși sînt luate în discuție mai multe nuvele ale lui Gib I. Mihăescu, titlul nuvelei *Vedenia* revine stăruitor: „Și întîmplarea, Poarta de fier, *Vedenia*, Sfîrșitul, între porțelanuri, Tabloul, Icoana, Frigul, în goană, *La «Grandiflora»* sînt pline de

coincidențe și situații neverosimile, multe dintre ele amintind de literatura unor de LTsle Adam sau Barbey d'Aureville. Dar faptul odată consumat, problema pe care și-o pune cititorul nu este aceea a posibilității ci aceea a verosimilității, prin încercarea de a găsi justificări pentru rezolvarea conflictului. Dar Gib nu propune cauzalități. Nuvelele sale nu angajează verosimilul. Credem cu mai multă ușurință în metamorfoza lui Gregor Samsa într-un miriapod, decît în avatarurile căpitanului Naicu, sau ale birjarului Take. în primul caz ne aflăm în prezența unei situații excepționale truate literar: în celălalt în fața unei situații existențiale truate." O poziție mai pronunțat critică față de această scriere are Nicolae Manolescu, în studiul său din „Viața românească", XVI, nr. 6—7, 1963; „Cu *Vedenia*, tema geloziei obsesive e reluată, dar fără strălucire. Prea multă insistență pe o reacție sufletească excesivă sfîrșește prin a plictisi" (pp. 290-291). Pentru astfel de motive, criticul va considera că „în fundamentul ei *Vedenia* e o scriere ratată" (p. 291).

Variante

252 3 Aceași nedumerire nu putea să se lămurească nici în capul juguat și pleșuv, înfipt ca o clopotniță ascuțită, între umerii domnului căpitan Naicu și nici în capetele de diferite forme și mărimi ale celorlalți ofițeri. Dar pentru că se limpezea de minune sub țeasta cît o baniță a domnului colonel, cu toții erau de acord că „România trebuie să facă neapărat pace în Balcani" [...] A; 24 una cîte una A: una după alta B.

253 32 Rîdea A : Hohotea B; 33 de — și A: că — și B; 34 slobozise A : săvîrșise B; 37 Bunăoară A: Cum a fost B; 37 Intrînd odată la Panaioti A: Tot la Panaioti desigur B; 38 surprinse vreo A: în ziua aceea a surprins B.

254 1 buni, cu cițiva A: buni, la masă cu cițiva B; 6 ostentativ A: disprețuitor B; 6 sprîncene A: sprîncenele încordate B; 10 întreabă A: a întrebat B; 24 Plutonierul A: — Cum care Năstase? Plutonierul. B: 25 a rîs A: s-a bucurat B; 26 doar era de așteptat ... A: doar nu-și putea permite ... mă-nțelegi ... B.

255 8 izbucniri de rîs A: cu icniri de haz nestăpînit B; 3 își mai aminti A: își aminti B; 35-36 de hărtăgos A: cu învătătura serioasă B.

257 27 tot o vedenie A: o vedenie B; 35 dăunător A: vrășmășesc B.

258 34 ceva — ceva A: ceva B.

262 5 se speriară A: se treziră B; 15 o rîcîie A: o sîcîie B; 19-22 „Și mai ales cînd m-oi grăbi să-l informez că el era preferatul" (Aci domnul căpitan nu se putu stăpîni să nu rîdă ușurel în fundul gîtlejului.) B; 24-26 Și după un timp: — Mîna, Banciule, mîna, că se ține holera după noi! încercă să mai glumească odată întocîndu-se din nou neliștit spre sergentul de alături, pe fața căruia culoarea frunzei de toamnă A: Banciu nu-l auzi. Domnul Naicu îl privi lung, cu ochii crescuți de-o neașteptată mirare. Pe fața neclintită a sergentului, culoarea frunzei de toamnă B; 27-29 Aș! soarele trebuie să fie pricina! căuta să se împace pe sine A: „Soarele trebuie să fie pricina I" încerca să explice acest bizar fenomen B; 29-30 însă îndată îl surprinse tresărînd A: Dar cel de alături tresări deodată B; 31 se măriră iarăși ca-n fața colonelului A: se zgîiră de-a binelea B; 32-33 pe cît se poate mai departe A: pe luciul băncei, cît se poate mai departe B.

263 12 domne A: domnule B.

264 10 coasei A: coasei fatale B; 21 pe care-l știa încă la Corabia din zilele cînd stătuse la carantină. A: care încă mai zăbovea în Corabia. B; 22 găsi în sfîrșit A: găsi B.

265 25 tari A : tari și distanțate B; 34—35 se sfîrșise aci iarăș A : plesnea iarăș B.

266 16-17 și la aceste cuvinte gura lui Sbierea se rotunjea iarăș pentru a da drumul rîsului înveselit. Rămas singur, gluma lui Sbierea A: Rămas singur în odaia goală, proaspăt văruiată, a carantinei, gluma lui Sbierea B; 21 sare A: sărea atunci B.

267 16-17 întoarse privirea afară A; întoarse priviea spre fereastra uriașe, afară B.

268 30 crezu chiar A: crezu B.

269 12 cumpăni o clipă A. • cumpăni B.

270 7 din cînd în cînd A: din cînd în cînd s-o vadă B; 9 cînd înceată de tot, cînd deznădăjduită a inimii. A: necurmată a vieții B; 29-34 la cucoane d-ăștia cu pielea subțire ? Gîndul îl făcu fără voie să izbucnească într-o hohotire de rîs. A: adică ... Dar vorba nu avu tăria să urce pînă-n culme sușul pe care se avîntase gîndul. însă ideea, care i se deschisese acolo în minte, îl făcu fără voie să izbucnească într-o hohotire năstrușnică de rîs. B; 38 mormăit de dihanie într-o peșteră A : răget de dihanie în singurătăți B.

271 9 cînd hohotul nu dădea semne să înceapă prinse A: prinse B; 10 în locul fiorilor de teamă pierzîndu-se pe urma ecoului îndepărtat pe care risul i-l mai lăsase în urechi, tristețea o cuprinse A: atunci tristețea o cuprinse B; 29-30 cu cît discursurile A: cu atît mai mult cu cît discursurile B.

272 29 începu A: începuse B.

273 36 greoi ca de obicei A: greoi B.

274 *Un fragment întins, amplificat în varianta B (pp. 274-276, ed. de față), de la: în odăița lui Anton (p. 274) pînă la: Dar dacă n-o fi murit (p. 276), se află altfel intercalat în varianta A, unde începe cu: Iar zilele și sfîrșește astfel: pustii, greoi (p. 274). Aceste inversiuni, ca și celelalte modificări, cu adaosuri și eliminări substanțiale și repetate de la o variantă a alta, atestă aceeași grijă a autorului pentru îmbunătățirea textului; 31 pustii, pustii A: pustii, greoi B; 32-40. Căci n-avusese cum prinde de veste că adeseori, cînd nu era luată în seamă, el arunca ochiri nemernice și la-come spre mijlocu-i subțire. Se întimplasc într-adevăr, că la plecarea A: în odăița lui, Anton privea cu ochii tulburi nestatornicia flăcării morhorite a feștili. Lumina se desprindea cercuri-cercuri din simburile fără astîmpăr al focului de luminare, încununîndu-i capul într-o aureolă mobilă și sîngerie. Zadarnic însă se proiecta pe vagile proeminențe ale figurei primitive; zadarnic părea că se mistue sub strașina stufoasă a sprincenelor aspre: era cu neputință să răzbată prin pielea de ciubotă ca să fecundeze vreun gînd în creierul opac. Stereotip B.*

275 1-2 memoria reproducea doar dialogul acela dintre el și Ion, cînd venise să-l schimbe B; 2-21 – Măi băiatule, măi, să nu faci ca mine, că te gonește și pe tine repede, repede.

– Ce să nu fac, mă frate-meu?

Ion răspunse întrebării tot cu o întrebare:

– De ce crezi tu că cocoana ține morțiș să te oprească în locul meu?

– Păi n-a rugat-o mama?

– Prost ești, mă! tot ca mine, frati-meu...

Și-n șiretenia lui țărănească, cu istețimea pe care i-o da veninul din suflet, începu să-i boscorodească vrute și nevrute, înțelese și neînțelese, îi strecură în cap, cu ocoluri, lăsîndu-l să ghicească din această sporovăială întortocheată că, fără doar și poate, conia ține să rămînă cu o ordonanță tinărească A: – Măi băiatule, să nu faci ca mine, că tot ca mine o păți...

• – ... te gonește și pe tine repede, repede...

– Ce să nu fac, frate-meu?

– De ce crezi tu, bă, că cucoana ține morțiș să rămîi în locu-mi?

– He, he... tu să trăiești, băiete... păi mămuca e meșteșugăreasă mare... păi cînd ți-o face ea de... lasă nu mai ști și tu...

– Prost ești, mă... tot ca mine, frati-meu...

Și-n necazul lui fără margini, că era luat în război, tocmai el care se obișnuise atît cu ideea rămînerei în țară, Ion începuse să-i înșire vrute și nevrute, înțelese și neînțelese, strecurîndu-i în cap cu ocoluri din ce în ce mai puțin largi, pe care în șiretenia lui țărănească le socotea foarte trebuincioase pentru o mai zdravănă convingere, ideea că, fără doar și poate, cocoana ține să rămînă c-o ordonanță tinărească B; 24-25 d-astea cu vopsea pe ochi A: d-ăștia cu pielea subțire și cu vopsea pe ochi B; 25-26 mai degrabă A: mai bine B.

276 11 Dar nimic A: Totuși nimic B; 17-23 în seara aceea, sau poate va fi noaptea tîrziu, mă va striga ea singură!... Ea continuă însă să nu observe, să nu gîndească, să nu bănuiască nimic. Tot ce vedea, tot ce vorbea, tot ce făcea era mașinalicesc, nevoit, negîndit, un șir de acte reflexe, repetarea zilnică a acelorași mișcări de adormită, căci în toate ascunzișurile ei sufletești, domnea numai somnul de stană al durerii ei împietrite. Iar zilele treceau astfel monotone și pustii, pînă ce vestea groaznică îi căzu în mină. A: „He, cînd i-o veni năbădăile... mă strigă ea singură...” în seara asta însă boldul poștei păru să-i dea ghes mai cu îndrăzneală ca de obicei. Dar o adiere poltrona de înțelepciune, la urmă de tot, îl sfătui încă să nu se pripească. El o ascultă rînjind: „Acum trebuie lăsată să-l jelească nițel, creștinește...” B.

280 20-22 neoprit cu ultima chemare de desnădejde. – Anton, Anton... A: înainte, fără înțeles, ca un gramofon neoprit.. – A... ttt... n... B; 28 Simți răceala și n-avu tăria să miște mina, să se acopere, să se apre. A; 30-31 Se înăbușea și nu se încumeta să se smulgă, dar abia acum înțelegea că nu era un duh imaterial. A: Abia acum înțelese că nu un duh se abătuse asupra-i. B: 41 Apoi capul lui coborî în jos A.

281 2 atingere rece A: atingere 2?; 2-3 de minghinea A: aveau puteri de minghinea B; 3 o încolăciră de umeri pe sub gît și răsuflarea încinsă îi năvăli A: răsuflarea încinsă o pălea B; 6 puternic A: zdravăn B; 10 Omul îi descleștă strînsoarea genunchilor cu un scrișnet. A; 36-37 să spună adesea Aureliei A: să spună adesea Aureliei, cînd vorbeau despre căsuța lor B.

283 8 oricit, cu lumină și cu transperantele ridicate A; 12 nici mai mult A: nimic mai mult B.

286 5 piciorul A: piciorul de cvincvagenar B; 30 inimicul A: inamicul B; 38 se întorceau A: se întorceau acum B.

287 20 lumei A: lumii B; 31 înșela A: înșală B.

294 19 stăruiesc A: rostesc B; 20-21 domne Naicu A: ale doamnei Naicu B; 38 sălbătăcia A: sălbăticia B; 40 înțălegea A: înțelegea B.

296 18 înțălese A: înțelese B; 35 arată A: arătă B.

297 10 înfricoșetor A: înfricoșător B; 16 erau A: ereau B; 39 prevestea A: prevestea B.

300 16 înfunda A: afunda B; 22 iubit A: infect B.

p. 303

IERNI JILAVE

A fost publicată în „Gândirea”, I, nr. 17, 1 ianuarie 1922, pp. 315-316 [A] și retipărită cu mari modificări, în volumul *Vedenia*, pp. 87-93 [B], text pe care îl reproducem.

Povestirea a beneficiat de însemnări răzlețe, ca aceea a lui Const. D. Ionescu, în „Ramuri”, XXIII, nr. 5, mai 1929, p. 169: „*Ierni jilave* conține un început de schițare nerealizată a unei stări sufletești. Sumar. Se indică parcă numai o serie de puncte care cer, pentru completare, să fie legate cu linii.” Schița îi prilejuiește autorului, nu o dată, un fin sondaj în conștiința copilului, care nu separă lumea fantastică a basmelor de cea reală.

Variante

303 2 seara de ajun A: seara aceea de ajun B; 2-5 Cu multă îngrijorare mă plimbam dintr-un colț al curții într-altul, scrutînd cerul cu priviri încordate. A: Cu îngrijorare fără de seamă mă repezeam, după scurte popasuri, dintr-un colț al curții într-altul, scrutînd cerul cu încordate priviri. B; 10-11 Cu neputință să nu se ivească A: Era cu neputință pe-o vreme ca asta să nu se ivească B; 11-12 cer atît de plumburiu și-un vînt potolit A cer atît de plumburiu și potolit B; 13 mă cam necăja fata din casă A Numai fata din casă mă tot necăjea B; 15 N-o luam în seamă. Dar A. Fără îndoială că nici n-o luam în seamă. însă B; 16 cucoanei A: cocoanei

B; 17 de A: chiar de B; 17-19 să-i pese atît de puțin de ninsoare A : Atîta nesimțire nu-mi mai fusese dat să văd: să se sinchisească așa de puțin de norul cu ninsoare B; 20-26 Deodată, în dreptul unuia din geamurile în care se aprinse A: în fundul curței, însă, salcîmul cel mare, străjerul nostru înspre hotarul miazănoptei, luase o înfățișare prea fantastică în negura crescută pe nesimțite. Copacii mai scunzi și toate uscăturile acelea informe ale arbuștilor din preajma-i conturau acum arătări din cale afară de stranii pentru ca pasul meu să se mai aventureze pînă acolo. Chiar aici, aproape de ușa bucătăriei B.

304 1-15 unde, de la tăierea porcului, se strămutase tot sufletul casei, susurul metalic al crengilor și fantasmеle negre, care creșteau spre mine, mă făceau să dau pas cu pas înapoi, spre scara salvatoare. Moș Crăciun dăduse drum înainte-i la toate lighioanele stihilor, ca să alunge pe cei ce-ar vrea să afle secretul închegării lui din baierile văzduhului.

Cu drept cuvînt mă gîndii că iscodirea mea mi-ar putea fi fatală; povești bătrîne erau doar vechi mărturii despre îndrăzneții prefăcuți în dobitoace, arbori sau stei, pentru că pîndise din loc ascuns minunile nepătrunse, ca să le fure taina.

Prudența mă sfătui că e timpul să intru; atunci surprinsei în dreptul unuia din geamurile, care tocmai se aprinsese B; 15-22 Abia putui să strivesc în gît strigătul de izbîndă. Rămăsei la pîndă, ca un haiduc, cu ochii ținți în raza de lumină. A: îl văzusem; nu mai putea fi nici o înșelare! Venise din împărăția neagră de deasupra, minusculul flutur degerat, se repezise în lumina geamului, spre a cădea orbit în întunericul dedesupt. Uitai toate fantasmеle și toată înțelepciunea poveștilor străvechi și rămăsei ca un haiduc la pîndă, în negură, cu ochii ținți în mănunchiul luminos. B; 23 deloc însă A: deloc B; totuși A: însă B; 24-25 — Domnule, hai...A : — Domnule... Ia uită-te... vai de mine... unde s-a pitulat... B; 26-27 fi-ți-ar cața dracului... Fugi în casă speriată de neobișnuința [sic] izbucnire: — Mă duc A: fi-ți-ar... cața... — Așa?... Mă duc B; 32 Marea pregătire A : Și numai marea pregătire B; 35 frumos A: gales B; formele A: formele crețe B; 38-40 pierînd cernerii, cernerii, în întunecul dedesupt. I-am privit multă vreme cu neîncredere cum se birnojau [sic], șugubeți, clipindu-mi șiret. Și numai cînd am văzut că se înțese fără răgaz, un val de bucurie mi-a împins năvalnic în cuhnie. A : roi de fluturi și fluturași în virtej fără odihnă, eternă întrecere către sărutul mortal al flăcării înșelătoare. Dar lăm-

305 1-14 pile erau departe, în dosul geamurilor aburite, și micile insecte

de gheață piereau cernerer-cernerer, în noaptea vicleană în care se ascunseser frigul.

Nu-mi venea să cred ochilor și multă vreme i-am privit neîncrezător; dar, când pe negrul de pretutindeni au început să răsară și să se lărgească ostroave de albeață, n-am mai avut nici o îndoială. Nu bătea acum nici pui de vânt și totuși am auzit lămurit forfotul infinit al puzderiei de vietăți cu piciorușe de steluță, cîntîndu-și astfel din cer și pînă în tină bucuria fără margini a vieții.

Atunci n-am mai putut rezista bucuriei mele. Și cu căciulă și cu umerii îmbrăcați în solzișori de iie, ca într-o armură de argint, am năvălit înăuntru **B**; 20-21 — Să faci bunătatea să te culci. **A**: — Să faci bunătatea să nu mai ieși afară și să te culci numaidecît. **B**; 29—30 Dar nu distinseni nimic. Și-n auzu-mi abia acum prinse răsunet un zgomot **A**: Dar nimic nu se putea distinge. Numai în auzu-mi începuse să prindă un zgomot **B**; 31 O bănuială amarnică începu să mă sfredească. **A**: Și cu el, o bănuială amarnică își făcu loc în cămăruțele inimei mele. **B**; 33-37 Doar nu începuse așeară să ningă! Nu văzusem eu fulgii cu ochii mei? Nu se poate, nu se poate. Fără doar și poate; de teamă îmi vijii urechile. **A**: Doar așeară nu s-a pornit cea mai zdravănă ninsoare? Nu văzusem eu fulgii cu ochii mei? N-am intrat eu în bucătărie cu umerii plini de zăpadă, de parcă aș fi avut pe ei epoleți grei de general, și cu cușma troian de nea...? Fără doar și poate; de prea multă teama îmi vijii urechile... **B**; 39 — coperișul **A**: șindrila **B**.

306 1-4 fără nici o urmă de zăpadă. De-afară se deslușea tot mai uniform ropotul ploii. **A**: lugubrele ei răni verzi de mușchi și licheni. Nici urmă de zăpadă. Și ropotul ploii vuia tot mai greu și uniform de parcă se prăbușea încoace goana necurmată a unui regiment de artilerie. **B**; 6-15 Eram strînse toate rudele cu tineri și bătrîni, și lăutarii cîntau de mama-focului, și bunicul povestea **A**: Se strînsese toate neamurile, cu tineri și bătrîni, iar lăutarii se răsuceau din șale ca foaia de hîrtie pe jăratec. Din cutiile afumate ale viorilor, cîntecele bătrîne ieșeau trase de arcușuri, ca minunățiile trase de bagheta magică din cufărașul fără fund al scamatorului.

Vremi peste vremi, veacuri și mai bine stăteau îngropate în sicriașele mici și sonore. Iar bunicul ne privea biruitor din ceața atîtor timpuri de demult și povestea cu graiul lui uscat și într-adins **B**; 17 zăpada **A**: troienii **B**; 19 potolită **A**: molcomă **B**; 21... da' acum... Crăciun e asta?... **A**: —... da ce ... asta e Crăciun?... **B**; 23 să mă cutremur **A**: să mă cutremur ca de frig **B**; 25 Fără să vreau, în ochii lui blînzi **A**: în ochii lui stînși și blînzi **B**; 26-27 că zilele bune se duceau odată cu dinșii **A**: că frumusețea vremurilor se pregătește de ducă odată cu ai lui **B**; 30 cîrnindu-mi nasul **A**; strivindu-mi nasul **B**; 32—36 cum mișcătoare săgeți fără sfîrșit tăiau în

fel și chipuri văzduhul jalnic. Deodată ceva negru se pune pe cugetul meu: am crezut o pasăre neagră, abătîndu-se din stolul croncănit de afară, purtat ca frunzele de toamnă, în vrerea vijeliei. **A**: cum repezi și nesfîrșite sulii tăiau văzduhul, de parcă oștenii arhanghelilor se puseseră să prăpădească pămîntul. O pasăre neagră se desprinse din stolul speriat de afară și mi se așeză pe cuget, învăluindu-l tot în zbaterea aripilor întunecate. **B**; 39 se înnoptase **A**: Dar pînă într-un noptat **B**.

307 2 zgribuliți **A**: întîrziați **B**; Prin lumina tremurătoare a felinarului din față, un copil izvorî **A**: Un copil izvorî **B**; 6 fixîndu-mă **A**: pironind **B**; 6-7 stînse **A**: care parcă veneau de departe, de foarte departe **B**; 7-9 Erau acum numai bătrîni la masă. în mijlocul atîtor capete cărunte și mai ales albe **A**: în afară de părinții mei, erau acum numai bătrîni la masă, și-n mijlocul atîtor capete albe **B**; 11 priveau **A**: ținteau **B**; 16-17 Mi se făcu frică **A**: îmi fu frică **B**; 18 îmi spuse **A**: mă certă **B**; 19 afară-n frig **A**: în frig **B**.

p. 308

SFÎRȘITUL

Publicată în „Gîndirea”, nr. 4, 1 decembrie 1924, pp. 97-108 [A]; retipărită de autor în volumul *Vedenia*, pp. 95-130 [B], text pe care îl reproducem.

Nuvela beneficiază, încă de la apariția ei în volum, de aprecierea foarte favorabilă a lui Octav Botez, care o discută, împreună cu *între porțelanuri*, în recenzie citată din „Viața romînească”, XXI, nr. 9-10, septembrie-octombrie 1929, p. 393: „Preocupat în primul rînd de a reda stări psihice, d. Mihăescu reduce la strictul necesar elementul anecdotic și cel descriptiv, oprindu-se cu preferință asupra momentelor de criză în care alegerea detaliului semnificativ și revelator iluminează uneori colțurile cele mai obscure și tănuite ale sufletului. Nuvele ca *Sfîrșitul* sau *între porțelanuri* sînt în privința aceasta caracteristice și prin ascutimea și luciditatea analizei, pateticul și fatalismul lor pasional, de o rară putere emotivă.”

Laurențiu Ulici anexează nuvela, în studiul citat din „Viața românească”, XX, 2 februarie 1967, p. 67, obsesiei generate de gelozie. De reținut disocierile pe care le stabilește criticul cînd discută ceea ce numește cazul de „gelozie cerebrală” al eroilor din *Sfîrșitul*: „Dar ceea ce depășește obsesia, rămînînd esențial în această nuvelă, este jocul machiavelic al mîndriilor, al încăpățînării, într-o reciprocitate care împinge pînă la absurd și la acte \ făcute cu profundă scîrbă, dar făcîte; așa e primirea lui Gorăscu de către / Mada în propriu-i apartament, noaptea, sub privirile perplexe, care refu-

zau să creadă posibilitatea unui asemenea act, ale lui Bîrnea. Este totuși o formă de gelozie, atît de ascunsă încît pare rarefiată, rezultată din supremația cerebralului asupra afectului, un fel de, să-i zicem, *gelozie cerebrală*." Nicolae Balotă vede în comportarea eroilor din *Sfîrșitul*, chinuți de „fantasmagorii ale geloziei care organizează scene fictive”, un rezultat al „impulsiunilor tipic sadomasochiste” (studiul introductiv la *ed. cit.*, p. 16).

Variante

- 310 34 al zecilea A: al zecelea B.
 313 15 chelnărul A: chelnerul B. .
 314 16 intențiunile *4: intențiile B.
 317 31 priveriște A: priveriști B.
 318 29 din nou recunoscute A: iarăși cunoscute B; 33 o viață întreagă A: de-o noapte întreagă B.
 319 6 să iese A: să iese B.
 320 38 gaura cheii A: gura cheii B; 40 împece A: împace B.
 322 12-13 doar unul A: doar cu unul B.
 323 8 gură ucigașă A: gura ucigașă B; 27 și în noapte A: în noapte B.
 325 38 lumina primului felinar A: lumina puternică a unei vitrine B.
 326 34 crezu că cuvîntul „frumosule” A: crezu că „frumosule” B.
 327 39 prăpastie! A: prăpastiei B.
 329 16 Și totuși cine îi spune lui A: Și totuși de unde poate ști el B;
 36-38 Obloanele însă nu cedau...

El auzi atunci pîrîind la fereastra cealaltă. Sări acolo și văzu că lumina se aprinsese, însă cineva împingea obloanele dinăuntru, ca și cînd s-ar fi străduit să le fixeze și mai solid în cîrlige.

El, el închide totul, ermetic. Ea strigă acum, trebuie să strige...

Sări atunci la fereastra dinții unde spărsese geamurile. Prin firul de spațiu dintre cele două aripe de lemn în orice caz el putea auzi ceva...

își întinse urechea lacomă și-și bulbucă ochii să-i iese din cap.

Și auzi. Vorbea ea și era foarte agitată. Bîrnea auzi cuvinte disperate: Poliție... scandal... unde ne găsim?... Apoi glasul lui Gorăscu care nu era distinct. O ruga, canalia! Apoi iarăși glasul ei tare și agitat: Nu, nu... rămii! E în stare să te omoare... pînă dimineață te va pîndi... rămii, rămii aici... *acum poli să. rămii...*

Acest: „acum poți” îl făcu să se clatine. El putea să aibe și alte înțelesuri, dar pentru el n-avea decît un singur înțeles.

•—Minți, urlă atunci din toți plămîinii... Minți, nu-i adevărat... imposibil... A: •— Ajunge! Destul cu farsa... urlă atunci din toți plămîinii. Destul cu prefăcătoria asta, nu-i adevărat... imposibil... B; 39 lovi A: izbi B;

329-330 40-41, 1-2 Dar loviturile nu făceau decît să vibreze dunga neagră dintre aripele de lemn ca o înfiorătoare lance a întunericului B.

330 2-3 Coborî atunci privirea A: Și coborî răpus privirea B.

p. 331

SEMNELE LUI DĂNUȚ

A fost publicată în „Gîndirea”, II, nr. 3, 16 mai 1922, pp. 46-51 [A]; retipărită în volumul *Vedenia*, pp. 131—152 [B], text pe care îl reproducem.

Cezar Petrescu, în aceeași cronică din „Curentul”, II, 423, miercuri 20 martie 1929, descoperă și în această nuvelă schema unui mic roman: „*Semnele lui Bănuț* e alt roman, al existenței obscure, de abulic”. Nuvela a oferit criticii, mai tîrziu, un spațiu larg pentru confruntarea universului obsesiv al autorului cu realitatea. Ovidiu Papadima va observa că „ilogicele temeri” ale lui Dănuț, izvorîte din „groaza unui suflet superstițios”, mai degrabă torturat de boală, devin fapte reale (*Cronica literară*, în „Gîndirea”, XIV, 10 decembrie 1935, p. 531). Obsesia nu mai este o concurentă a realității, ci devine „mai puternică decît realitatea” (Nicolae Manolescu, *stud. cit.*, p. VIII). Nicolae Balotă se încadrează în această rară unitate de vederi asupra novelisticii lui Gib 1. Mihăescu, cînd observă și în *Semnele lui Dănuț* „tema predilectă” a autorului: „formarea unui univers obsesiv prin proiecțiile imaginației”. Criticul vorbește, în continuare, în același studiu introductiv, p. 13, de „un tărîm incert, ambiguu, o zonă între adevăr și ficțiune, împrumutînd realității o concretețe brutală, și imaginarului caracterul misterios, ceșos, al unui spațiu oniric”. Faptul că „autorul motivează psihopatologic divagările imaginației eroului său”, îl determină pe Nicolae Balotă să apropie, în treacăt, nuvela lui Gib I. Mihăescu de proza naturalistă.

Variante

- 331 12 Cele trei perechi de șine A: cele patru perechi de șine B; 14 Alături A: Dincolo B.
- 332 23 încrederi A: credulități B.
- 333 16 De la Miercani A: De la Prundeni B; 26 stejar, vopsită în roșu A: stejar B; 28 Țirnița A: Țăcănitul B; 29-30 înțepătoria perseverență A: încăpățănată perseverență B; 34 din care răsăreau bățături negurii A: buburoșate de bățături negurii B.
- 334 2-3 să-i atragă atenția A: parcă speriate de nebăgarea lui de seamă B; 10 Miercani A: Prundeni B; 18 așeze A: așeză B; 24-25 Miercani A: Prundeni B.
- 335 Ochii fixau acum roțile A: Ochii stăruiau acum pe roțile B.
- 336 26 vi s-a anunțat plecarea A: vi s-a comunicat ceva B.
- 337 16 perindarea A: succedarea B.
- 338 39-41 una din cele două stații dintre Miercani și Bobeni A: cea mai apropiată din cele două stații dintre Prundeni și Bobeni B.
- 339 8-9 Și pe urmă cum... dar nu, nu A: Adică nu... cum... dar nu, **nu, nu** B.
- 340 22 jumătate de ceas A: un sfert de ceas B; 25-30 Și se prăbuși ca un mal, lângă ușa, pe scindurile bățaturite. A: Și se prăbuși spre aparate cu mâinile întinse, cu degetele rășchirate, cu ochii deschiși peste măsură, dar când își aminti că Riușorul și vestise trecerea acceleratului, se lăsă moale pe scaun, apoi se rostogoli sub masă, insensibil ca un maldăr inform de boarfe B.
- 341 36 *Calăule* A: *Călăule* B.
- 342 4 Mă caută, bolborosi el iarăși. Stăi, ucigașule... Nu te ascunde, ucigașule... ți-ai omorât copila... A: 40 de individul A: Despre individul B.

p. 345

SCUARUL

PubUcată în revista „Ramuri—Drum drept”, Craiova, XX, nr. 7-9, iulie-septembrie, 1926, pp. 207-217 [A]; retipărită în volumul *Vedenia*, pp. 153-176 [B], text pe care-l reproducem.

Chiar de la apariția ei în „Ramuri-Drum drept”, nuvela atrage atenția lui Perpessicius, care scria aceste cuvinte elogioase, recenzând revista craioveanilor în „Universul literar”: „D. Gib I. Mihăescu, acest tânăr și magnific maestru al prozei contemporane, publică o nuvelă din toate punctele de vedere magistrală”. Printre calitățile nuvelei sînt enumerate: „putință de a varia pe tema acelei fantezii sălbatice din care extrage ca dintr-o nesecată sursă petroliferă”, „înălțuirea dramatică a momentelor”, „vigoarea scrisului”, „darul de plasticitate pe care îl posedă în așa de mare grad”. Întregul pasaj este reprodus de I. Valerian, în „Viața literară”, I, nr. 32, decembrie-ianuarie 1927, pp. 1-2, și în volumul *Cu scriitorii prin veac*, Editura pentru literatură, 1967, p. 116.

Variante

- 345 6 căindu-și A: cînîndu-și B.
- 347 27 Dar cuvintele acestea din urmă ieșite din trupul Țapului al șaselea treziră A: Dar potrivirea aceasta de cuvinte, din urmă, găsită în trupul Țapului al șaselea, trezi B.
- 353 26-27 se grăbiseră în uși A: ajunseră în ușile deschise la părete B.
- 354 7 pe drum la vale A: pe drum B; 36-37 chelnărul A: chelnerul B.
- 355 5 Spirule, Mache, unde s-au băgat netrebnicii ăștia?! B.
- 357 17 înțăles A: înțeles B; 26 înțălegea A: înțelegea B; 27 înțăleagă A: înțealeagă B.
- 358 38 clipită A: clipă B.

p. 360

EXAMENUL

Publicată în „Viața românească”, XVIII, nr. 12, decembrie 1926, pp. 311-324 [A]; retipărită în volumul *Vedenia*, pp. 177-200 [B], text pe care-l reproducem.

A fost tradusă în limba rusă: *Ekzamen, Raskazî*, Perevod Al. Kostina, *Predoslovie* Ion Bălu, București, Redakția Rumania 1968. Vezi precizările lui Mihail Diaconescu, *Gib I. Mihăescu*, Editura Minerva, 1973, *Ediții în limbi străine*, p. 352.

Pentru Const. D. Ionescu, această schiță, alături de *Pisica*, ar proba o nouă orientare în scrisul lui Gib I. Mihăescu: „Schița este valoroasă

pentru că urmărește întreaga diagramă afectivă pînă la stingerea naturală. Dacă apropiem *Examenul de Pisica*, ne convingem că dl. Gib I. Mihăescu este un bun cunoscător al sufletului celor mici, cum s-a dovedit analist cu calități al psihologiei celor vîrstnici." „Ramuri”, XXIII, nr. 5, mai 1929, p. 170). Laurențiu Ulici încadrează schița *Examenul*, *stud. cit.*, p. 72, în *Obsesia idealului*.

Variante

- 361 15 traistele A: trăiștile B; 19 prins între A: între B.
 362 31 acesta A: ăsta B.
 363 25 Lucru curios ! A : Strașnic lucru ! B; asta A : aceasta B; 28 acesta A: ăsta B.
 365 36 înveliș A: învăliș B.
 368 19 arate A: arate B; 39 dacă tatăl are A: dacă are B.
 373 21–22 într-un fund de hrubă A: într-o curte, ca un fund de hrubă B; 28 pasere A: pasăre B; 33 sînt A: sunt B.

P- 376 ÎNTRE PORȚELANURI

A fost publicată în „Viața romînească”, Iași, XVII, nr. 10, octombrie 1925, pp. 105-107 [A]; republicată în volumul *Vedenia*, pp. 201-228 [B], text pe care îl reproducem.

La apariția ei în volum, nuvela este apreciată de Octav Botez, în recenzia citată din „Viața romînească”, XXI, nr. 9 și 10, septembrie-octombrie 1929, p. 393, alături de *Sfîrșitul*, pentru „ascuțimea și luciditatea analizei”. Nicolae Balotă, în *stud. cit.*, p. 20, pune în legătură „jocul de oglinzi al închipuirii” din această nuvelă cu „frustrarea erotică”. Mai critic, Laurențiu Ulici atrage atenția, pe bună dreptate, asupra caracterului „confectionat” al personajului feminin din *între porțelanuri* (*stud. cit.*, p. 65).

Variante

- 376 5 pană A: pînă B.
 378 12 gîlceville A: gîlcevele B; 16 aduseseră A: adusesese B.

- 379 28 cîne A: ciine B; aruncase A: arătase B.
 380 33 Sint A: Sunt B; 36-37 pană la conacul Elenuței A: spre mlut cealaltă, pînă la conacul Elenuței B.
 381 13 prietinul A: prietenul B; 20 pasă A: păsă B; 26 prietinește A: prietenește B; 33 mînil A: mîinile B.
 382 20 Și ea A: Ea B.
 383 2 orașul ăsta A : orașul B; 5-6 prietiniei A : prieteniei B; 8 dintăi A : dintii B; 12 de dedesupt A: dedesupt B.
 385 20-21 necontenit tot despre Mina și ea spuse ca și în trecut numai atît A: apoi, ca și în trecut, îl întrerupse brusc numai cu atît B.
 386 17 omoară A: zdrobește B; 25 Dacă nu m-a omorît întăia oară nu mă mai omoară A; Apoi scoborînd tonul, ca și cînd ar fi avut de făcut o mare destăinuire B.
 387 28-31 Ea vru să mai adauge de pofta subită de a se mîndri față de un prieten al trecutului cu puterea ei. însă se opri brusc, vădit contrariată de limbuția asta pe care nu și-o cunoștea. B; 32 înțaleagă A: înțeleagă B.
 388 15 larg A: adînc B; străzii A: străzei B.
 391 26 Sărmanul, de ce să otrăvească această... ha, minciună cu veninul spurcat al adevărului. A.
 392 13 de canatul A: canatul B.

TROIȚA

Nuvela a fost foarte bine primită de critica epocii ca și de cititori. Apare pentru prima dată în „Cugetul românesc”, București, III, nr. 1, martie 1924, pp. 10-18 [A], după care este retipărită în „Universul literar”, anul XLII, nr. 3, 17 ianuarie 1926, pp. 3–5 [B] și în volumul *Vedenia*, p. 229 [C], text pe care îl reproducem.

A fost tradusă în limba franceză de Edmond Bernard, în antologia: *Nouvelles roumaines, Les oeuvres representatives des lettres etrangeres. Litterature roumaine*, Paris, Didier, 1947. Cf. Mihail Diaconescu, *op. cit.*, p. 352.

Eugen Lovinescu consideră această nuvelă probantă pentru talentul scriitorului și, mai mult, „ca un indiciu de personalitate”, care nu putea

fi tăgăduit nici în unele din nuvelele anterioare. Dintre acestea, criticul citează, în *Istoria literaturii române contemporane* (1900-1937), p. 312, nuvela *Vedenia*. Vorbind, în cronică citată din „Curentul”, II, nr. 423, miercuri 20 martie 1929, p. 1, de nuvelele-roman ale lui Gib I. Mihăescu, Cezar Petrescu va observa o singură excepție, *Troița*: „E singura în care psihologia indivizilor și ființa lor anterioară nu sparg cadrul nuvelei, lărgind-o spre romanul încăpător”. (Poate că și astfel de sugestii l-au determinat pe autor să reia, pentru a-i da forma unui mic roman, o nuvelă ca *Femeia de ciocolată* apărută mai întâi în „Gândirea”, IV, nr. 12-13, 1 aprilie 1925, pp. 363-373; V, nr. 1, 15 mai 1925, pp. 12-16.) Octav Botez, în recenzia citată, p. 394, va încerca să fixeze locul aparte pe care îl ocupă *Troița* în nuvelistica lui Gib I. Mihăescu: „Darul deosebit al autorului în crearea unei atmosfere grele de neliniște și teamă, sinistă sau tragică, apare pe alt registru decât acel erotic, în minunata nuvelă *Troița*”. Nuvelistul îi apare criticului, pentru „forța halucinantă” și „fiorul straniu” al prăpădului apocaliptic pe care îl descrie, ca „un maestru al fantasticului și lugubruului”. Este reținută, în același loc, ca o trăsătură fundamentală a scrisului lui Gib I. Mihăescu, „corespondența tainică între mediul evocat și anume stări interioare, un fel de complicitate ritmică între climatul fizic și cel uman”. Pentru admiratorii prozatorului din cercul revistei „Gândirea”, această proză este „capodopera unui vizionar” (nr. 10, 1935, p. 493). *Troița* îi apare și lui Octav Șuluțiu, în *Pe margini de cărți*, p. 279, „halucinantă prin realismul ei aproape neverosimil”.

Nuvela va întruni adevărată la fel de elogioasă a criticii actuale. *Troița* este considerată de Nicolae Manolescu o „excelentă narațiune de atmosferă psihică”, în „Viața românească”, XVI, nr. 6-7, 1963, p. 287, părere exprimată la fel de limpede și în *Existența imaginată a lui Gib I. Mihăescu*, ed. cit., p. VI, când o numește „una din nuvelele cele mai bune din epoca maturității”. Tot ca o culme a creației de maturitate a scriitorului îi apare această nuvelă și lui Nicolae Balotă, care o așează printre producțiile „cele mai dramatic-tulburătoare ale lui Gib I. Mihăescu” (*stud. cit.*, p. 25). În aceeași manieră superlativă, ca „exemplul cel mai edificator” al vocației de analist a scriitorului, va vorbi despre această nuvelă și Ov. S. Crohmăniceanu, în *Literatura română între cele două războaie mondiale*, voi. I, 1972, p. 514.

Variante

- 393 7-8 patimele A: patimile B, C; 10 mantărilor A: mantăilor B, C.
394 4 modărlane A, B; modirlane C; 12 căteștrei A: cîteștrei B, C;

23 Și ca A, B: Și ia C; 27 boamba A: bomba B, C; 30 n-ascultați A: n-asculți B, C.

395 10 stelele străluceau de ger A, B: repede-repede, stelele prinseră să strălucească de ger C; 32 trîmbă A: drîmbă B, C.

396 3 feciorul A.C: ficiorul B; 13 cît îi A : cît B, C; 31 zvîrlit A : azvîrlit B, C.

397 2 îngerii negri A: îngeri ai B, C; 6 frigărei A, B: frigării C; 9 făceau A, C: făcea B; 26 cele A ; acele B, C; 33 cînd încercă zadarnic să-și simtă virful degetelor A.

398 14 Dumnezeu le arăta calea ca odată celor trei magi A: 32 întune-coase A : întunecate B, C; 39 îi spune să nu-i închidă de totul. îi poruncește. Și el ascultă înfiorat porunca A: îi spune porunca B: îi dă porunca C.

399 7 caraghios A: curagios B, C; 15-16 a mai putut grăi el pentru sine A, B: a mai putut grăi pentru sine C.

400 22 Ardeau A; Ardea B, C; 37 Pălălaie se lovi cu pumnul în piept și gemînd sări în picioare A.

401 6 înduioșe A: înduioșă B, C; 16 Și se lăsă din nou în mătănie. A: flăcări A : flăcări B, C; 17 lacrimi A: lacrimi B, C; 29–30 scliceau A, B. sclicesc C; 36-37 în ger... A, B: înger... ești... C.

402 21 Dumnezeu A, B: Dumnezeu C; 22 înghețul Diavolului A; înghețul B, C.

p. 404

TABLOUL

A fost publicată în „Gândirea”, VI, nr. 1, februarie 1926, pp. 14-24 [A]; retipărită în volumul *Vedenia*, pp. 245-279 [B], text pe care-l reproducem.

în studiul *Existența imaginată a lui Gib I. Mihăescu*, ed. cit., p. XIII, Nicolae Manolescu socotește că această nuvelă suferă de grave neajunsuri, pe care le explică prin „mediocritatea conștiinței estetice” a prozatorului: „în *Tabloul* (ca să aleg un exemplu din volume), crima din iubire a lui Marius, ca și complicata răzbunare a Arianei ar avea un sens dacă ar fi numai închipuite de Marius, neîntîmplute. Autorul însă nu se

dezice de eroul lui decît pe jumătate: scena omorului, înțelegerea mută a Arianei cu tabloul primului bărbat sînt motive de comedie luate în serios, și nuvela capătă un caracter teribil de romanțios." Nicolae Balotă, după ce vorbește de *Tabloul* ca de „o nuvelă în care chipul, închipuirea și întruchiparea, ca protagoniști supraumani ai unui epos, dirijează destinul unui om" (*stud. cit.*, p. 20), face o apropiere binevenită cu povestirile lui E.A. Poe, care merită să fie reținută în replică la critica menționată: „Ca într-o povestire a lui E.A. Poe, tabloul devine chipul destinului răz-bunător. Nici una din narațiunile lui Gib Mihăescu nu înfățișează toate avatarurile chipului și închipuirii ca aceasta" (p. 21).

Variante

- 405 18 strălucirea aceea A: strălucirea B; 23 vesmintele A: vest-mintele B.
- 407 9-10 mersul curbelor A: mersul fără înțeles al curbelor B; 26 turbur A: tulbur B.
- 409 29 aveam siguranță A: nu mai putea fi nici o îndoială B.
- 410 15-16 bunul destin A: bunul destin, pe care pe nedrept îl bănu-i-sem o clipă B; 36 ce am de gînd să-i spun A: cum aveam să termin B.
- 411 4 M-am aplecat să văd prin gaura cheii dacă e lumină... B; 27 ceai-laltă A: cealaltă B.
- 412 36 se strîng A: se strînge B.
- 414 36 înțelegerea A: înțelegerea B; 39-40 o petală de trandafir roșu întunecat A: o petală albă-gălbuie, care să se prefacă îndată apoi într-una de trandafir roșu-întunecat B.
- 415 17-18 (Nu știu de ce prefer „corbii”, cucoarelor din legendă!) B; 20 să mă A că mă va B; 22 să sar A: că voi sări B; 27 genunchi A; genunchii B; 34 ochi A; ochii B.
- 416 4-5 Tocmai veneam la ea hotărît, fără să-mi dau seama cum A: Fără să-mi dau seama, păseam spre ea hotărît B; 8 și am intrat A: căci intrînd B; 15 mă privea A: mă privi B; 25 înțălegi A: înțelegi B.
- 417 14-17 Ce-a vrut ea să înțeleagă? Adică e ușor de văzut ce-a vrut ea să înțeleagă! Dar cum? Prin ce mijloace, prin ce rafinament femi-

nin... B; 19 Așteaptă pînă oi muri, tocmai bine A: Așteaptă mult și bine B.

418 34 înțăles A: înțeles B.

422 7-15 Dar îmi adusei aminte că aveam tot dreptul să pretind soției mele ca să-mi lămurească și cele mai din ascuns gînduri și intenții, fie c-au ținut din trecut, fie că privesc doar viitorul. Ş-apoi întorsătura cu Baldovin avea și partea ei neplăcută: într-adevăr ce însemna acel: „Am ales pe Orghidan... pentru că în ochii lui culoarea geloziei a avut mai puțină tărie...” Dumnezeu, pe cine aveam în fața mea? B; 17 cu toată înverșunarea B; 30-31 cît de nesuferit într-adevăr, trebuie să-i fi fost Baldovin! B; 35 automat B.

423 8 hypoteză A: ipoteză B; 39 vîjii A: vîjia B.

424 18 Astăzi B; 19-20 mai diplomată, mai perfidă A: și mai di-plomată și mai perfidă B.

DIN PERIODICE — 192 1-1 935

p. 429

CEI DIN URMĂ

Cu această nuvelă, apărută în nr. 2, I, 15 mai 1921, pp. 24-28, din „Gîndirea”, scriitorul începe o lungă și constantă colaborare la această revistă, fiind, de fapt, unul dintre fondatorii ei. Nuvela este semnată cu numele cu care scriitorul intră în istoria literară: Gib I. Mihăescu. Cele mai multe din colaborările sale anterioare au apărut sub semnătura G. Mihăescu.

Nicolae Manolescu o semnalează, în studiul *Existența imaginară a lui Gib I. Mihăescu*, ed. cit., p. VI, printre primele proze în care „perso-najele scriitorului trăiesc în imaginație”. Deși este vorba despre o înfrun-tare de imaginații aprinse de primejdiile retragerii, în timpul nopții, nuvela pare dirijată, destul de evident, și de intenții satirice. Căpitanul care co-mandă detașamentul în retragere poate fi alăturat eroilor de cafenea de tipul lui Naicu din *Vedenia*.

p. 441

RETRAGEREA

Nuvela are multe elemente comune cu *Cei din urmă*. Tipărită în „Gîndirea”, I, nr. 4, 15 iunie 1921, pp. 86-89, nu figurează în culegerile de nuvele alcătuite de autor.

Retragerea face parte dintre primele povestiri ale prozatorului în care critica a descoperit una din trăsăturile fundamentale din întreaga sa operă: „tensiunea între real și imaginar, între ceea ce se întîmpla cu adevărat

eroilor și ceea ce își închipuie ei că li se întâmplă" (Nicolae Manolescu, *Existența imaginară a lui Gib I. Mihăescu*, ed. cit., p. VII). Autorul acestui studiu, în general aspru cu producția de început a lui Gib I. Mihăescu, nu va ezita să noteze, în același loc, această foarte justă observație în legătură cu nuvela *Retragerea*: „din tensiunea acestor planuri (cel real și cel imaginar – n.n.), autorul scoate un interesant efect psihologic". Nicolae Balotă va constata, de asemenea, în studiul introductiv la ediția menționată, că *Retragerea* este „una din cele mai izbutite schițe ale scriitorului" (p. 22).

p. 447 UN CALATOR

A fost tipărită în „Gândirea", I, nr. 9, 1 septembrie 1921, pp. 162-165.

Această povestire indică, după opinia lui Nicolae Manolescu, exprimată în studiul citat din „Viața românească", XVI, nr. 6-7, 1963 p. 287, împreună cu *Singuratecii*, orientarea scriitorului către domeniul său predilect: „Cu *Un călător* și mai ales cu *Singuratecii*, prin fixarea pe o problemă de conștiință și prin tehnica narațiunii, ne găsim deodată în fața unui Gib I. Mihăescu care și-a descoperit domeniul. Descripția, rela-tarea obiectivă sînt părăsite pentru cufundarea în conștiință."

p. 455 SOARELE

A fost tipărită mai întâi în „Gândirea", I, nr. 22-23, 15 martie-1 aprilie 1922, pp. 441-416 [A] și retipărită, cu ușoare modificări, în „Cu-rentul", nr. 965, luni, 29 septembrie 1930, pp. 3-4 [B]. Reproducem textul din „Gândirea". Schița se remarcă prin verismul ei psihologic. Vezi notele noastre la nuvelele și povestirile care păstrează amintirile primului război mondial: *Linia întii*, *Soldatul Nistor*, *Cel din urmă cîrd*, *Cei din urmă*, *Retragerea*.

Variante

462 32-38 Și domnul căpitan nu se îndura deloc să facă semnul mîntuirii. Ce soare adevărat era acolo, departe, ce soare dumnezeiesc și vesel! Și Robu zîmbi domnului căpitan cu nepăsarea copilului care zîmbește ucigașului plecat peste leagăn. Ba chiar se făcu că culege ceva de jos A.

463 2-3 se repede sa scos din minți A: se aruncă la pămînt ca scos din minți B.

p. 464 SINGURATECII

Tipărită în „Gândirea", II, 12 aprilie 1922, pp. 12-18.

Moinaru, protagonistul acestei nuvele, un fel de „gelos paranoic".

este considerat de Nicolae Balotă, în studiul citat, p. 21, printre „eroii cei mai tipici" pentru literatura lui Gib I. Mihăescu. Se atrage atenția, cu dreptate, în același loc, că „scriitorul excelează în descrierea fenomenelor hipnagogice". (Vezi și nota la schița *Un călător*.)

p. 481 VIN NOU

„Cuvîntul literar și artistic", București, I, nr. 3, noiembrie 1924, PP- 1-2-

Gib I. Mihăescu a cultivat, uneori, o proză anecdotică, în care se dovedește preocupat însă și de zugrăvirea unui anumit mediu provincial, ușor de pus în legătură și cu Drăgășanii. În aceasta constă interesul pove-stirii *Vin nou*, și mai puțin în valoarea ei artistică, destul de discutabilă.

p. 489 COȘUL CU TÎRGUIELI

„Gândirea", IV, nr. 7, 15 ianuarie 1925, pp. 208-212.

p. 498 CEA DIN URMA NOAPTE

„Cuvîntul literar și artistic", II, nr. 16, 19 aprilie 1925, p. 2.

p. 508 AȘTEPTARE

Tipărită mai întâi în „Gândirea", VII, nr. 3, martie 1927, pp. 91-96; retipărită în „Curentul", III, nr. 902, luni 28 iulie 1930, pp. 3-4. Nepublicată de autor în volum și neinclusă nici în alte ediții.

p. 519 TOAMNA

A fost tipărită în „Viața românească", XIX, nr. 6-7, iunie-iulie 1927, pp. 301-330. Nepublicată de autor în volum și necuprinsă nici în alte ediții.

Pot fi recunoscute, în această povestire, unele asemănări cu schița *Un călător*. S-a spus, cu bună dreptate, că „natura apare în prozele lui Gib Mihăescu sub forme cvasialegorice" (Nicolae Balotă, *stud. cit.*, p. 43). Această povestire, în special în final, oferă bune argumente pentru susținerea acestei afirmații, pe care a făcut-o mai întâi Camil Petrescu (v. nota la nuvela *Frigul*).

„Scrișul românesc”, Craiova, I, nr. 1, noiembrie 1927, pp. 30-36.

„Scrișul românesc”, Craiova, I, nr. 3, ianuarie, 1928, pp. 13-28.

Nuvela ilustrează perfect pasiunea autorului pentru cazurile în care imaginația joacă un rol precumpănitor, mergînd pînă la anularea realității: „Urmărind avatarurile închipuirii, ale imaginației *ca funcție irealizatoare* a conștiinței, e firesc ca Gib Mihăescu să surprindă îndeosebi momentele de exacerbare, de climax ale acestei funcții. În nuvela *Poarta de fier*, Botoran își așteaptă nevasta. închis în cazarmă, imaginația sa trece în cursul unei nopți printr-o adevărată agonie. Un suflet nocturn, delirant, se trezește parcă într-însul” (Nicolae Balotă, *stud. cit.*, p. 23).

„Gândirea”, VIII, nr. 4, aprilie 1928, pp. 158-163.

„Gândirea”, VIII, nr. 12, decembrie 1928, pp. 482-486. Nepublicată de autor în volum și neinclusă nici în culegerile de mai târziu.

Const. D. Ionescu nota, în „Ramuri”, XXIII, nr. 5, mai 1929, p. 169, progresul realizat de autor, prin schimbarea tematicii erotice, cu această proză: „Tema de erotism senzual, de cuceriri trupesti din volumul *La «Grandiflora»* se repetă și aici (în volumul *Vedenia – n.n.*). Dar această trecere continuă pe locuri umblate se banalizează. Nu înțelegem această insistență a d-lui Gib I. Mihăescu, căci d-sa cînd a voit să varieze, ne-a dat lucruri noi, ca *Pisica*, publicată de curînd în « Gândirea ». Pasul de safir al cărui resort psihologic caută să-1 surprindă devine monoton.”

„Gândirea”, X, nr. 5, mai 1930, pp. 156-163.

„Gândirea”, X, nr. 8-9, august-septembrie, 1930, pp. 280-292. Nuvela este inspirată de o dramă de familie: moartea fratelui scriitorului, Ionel, care dovedise, ca și eroul central din această proză, o deosebită înzestrare pentru muzică.

Este încadrată de Nicolae Manolescu, în studiul *Existența imaginară a lui Gib I. Mihăescu*, ediția citată, p. XI, alături de *Frigul* și de *Poarta de fier*, printre nuvelele în care „încrederea personajelor în halucinațiile lor merge pînă la așteptarea înfrigurată a confirmării lor”. „Spulberarea închipuirii” instalează o realitate dușmănoasă, care-1 chinuie și pe Emanoil, unul din eroii nuvelei.

„Viața romînească”, XXIII, nr. 2, februarie 1931, pp. 113-125.

„Viața romînească”, XXIII, nr. 6, iunie 1931, pp. 225-231.

„Boabe de grîu”, București, XI, nr. 6-7, iunie-iulie 1931, pp. 339-343.

în *Monumentul și Filodor*, Gib I. Mihăescu reia, amuzat și ironic, cu un simț deosebit pentru notația realistă, scene din viața de provincie. Vezi notele noastre la povestirile: *In tren*, *Figurina* și *Vin nou*.

„Adevărul literar și artistic”, X, seria a II-a, nr. 560, 30 august, 1931, pp. 3-4.

„Gândirea”, XII, nr. 3, martie 1932, pp. 114-117. Nepublicată de autor în volumele cunoscute, schița n-a fost culeasă nici în edițiile ulterioare. Deși a fost tipărită destul de târziu, ea trebuie situată printre schițele și povestirile de început ale lui Gib I. Mihăescu.

„Gândirea”, XIII, nr. 5, mai 1933, pp. 174-178.

„Revista Fundațiilor”, II, nr. 11, 1 noiembrie 1935, pp. 243-267.

S-a tipărit în volumul antologic *Nuvela inedite*, Editura Adevărul, 1935, pp. 263-300.

Nuvela îi prilejuește lui Nicolae Manolescu o frumoasă analiză, în studiul introductiv la ediția citată, p. IX. Obiectul analizei îl formează tot „starea sufletească” a eroilor: „La Gib I. Mihăescu această stare inițială e de obicei absurdă, scriitorul observând nu evoluția de la normal la absurd, de la real la imaginar, ci, dimpotrivă, confirmarea absurdității de către realitate, modul în care obsesia atrage și-si creează o aparență firească. În *Visul* este o încordare a așteptării eroului principal în stare să creeze realitatea, visul și realitatea nestînd pe același plan, nici alter-nîndu-se: visul are întîietate asupra realității, el impune o realitate spre a se confirma.”

Moartea l-a surprins pe Gib I. Mihăescu cu mai multe proiecte literare și lucrări în pregătire, printre care se numărau o nouă culegere de nuvele și două romane, *Upercut* și *Vămile văzduhului*. Știri răzlețe vorbesc și despre intenția de a-l readuce pe Ragaiac din *Rusonica*, unul dintre personajele sale preferate, într-un nou roman. Personajul apare, este adevărat, dar ca erou al nuvelei *Visul*. Există știri și despre un proiect de roman care urma să folosească amintirile din război ale autorului ca material epic. Date asupra acestor două proiecte oferă Mihail Diaconescu, în monografia *Gib I. Mihăescu*, Editura Minerva, 1973, pp. 206-207, folosindu-se de interviul acordat de romancier lui Matei Alexandrescu, în 1933, cuprins în volumul *Confesiuni literare, Dialoguri*, Editura Minerva, 1971, pp. 54-59, și o informație apărută în „Naționalul nou”, București, nr. 441, 28 octombrie 1935, p. 4.

Din romanul *Vămile văzduhului*, scriitorul a publicat un fragment în revista „Familia”, Oradea, II, seria a III-a, nr. 4, iulie-august 1935, pp. 9-14, sub titlul *împricinații*. Redacția „Gândirii” întregeste fragmentul din „Familia”, republicîndu-l sub forma unui capitol unitar din romanul în pregătire *Vămile văzduhului*. După cum precizează Emil Mănu, în *Biografia unui roman*, „Luceafărul”, X, nr. 35 (279), sîmbătă 2 septembrie 1967, p. 7, cartea fusese „cerută de efemera Editură « Pantheon » din Brad”. Capitolul, mult îmbogățit față de fragmentul din „Familia”, a apărut sub titlul *Cel din urmă roman*, în „Gândirea”, XIV, nr. 10, decembrie, 1935, pp. 445-505. Vezi precizările lui Nicolae Manolescu, în *Tabelul cronologic* al ediției citate, p. XXVII, și nota lui Ion Nistor, îngrijitorul ediției, p. 333.

Redactorii „Gândirii”, prin cuvîntul directorului revistei, au văzut în acest fragment de roman un adevărat reviriment în literatura lui Gib I. Mihăescu („Gândirea”, XIV, nr. 10, decembrie, 1935, p. 493). Nicolae Manolescu semnalează în „Viața românească”, XVI, nr. 6-7, 1963, studiul citat, p. 286, realismul fragmentului cunoscut din *Vămile văzduhului*, care nu pledează deloc pentru „misticismul religios al țăranului nostru”, cum încerca Nichifor Crainic să-l interpreteze în numărul citat din „Gândirea”.

Cum fragmentul publicat are o unitate izbitoare, iar datele asupra romanului *Vămile văzduhului* sînt atît de sumare încît cu greu s-ar putea preciza, în stadiul actual al cercetărilor, ce destinație i-ar fi dat autorul, am socotit necesară publicarea lui sub forma unei povestiri independente, așa cum a apărut și în edițiile anterioare. Ne-a apărut nepotrivită publicarea acestui text, care lasă atît de puternic impresia unei lucrări finite, în *Addenda*, printre sfîrșimăturile de atelier, pînă la care, de regulă generală, nu mai ajunge interesul tuturor cititorilor, ci mai ales al specialiștilor. Un text atît de interesant risca să se piardă, în felul acesta, a doua oară. Pentru că fragmentul din „Familia” reprezintă ultimul text tipărit din această proză în timpul vieții autorului, 11 vom reproduce în ediția noastră, adăugînd partea finală din „Gîndirca”.

TABLA ILUSTRĂȚIILOR

Casa din Drăgășani în care s-a născut Gib I. Mihăescu	150 – 151
Placa memorială de pe zidul casei natale.	150 – 151
Coperta ediției din 1928 a volumului cu care Gib I. Mihăescu debutează editorial: <i>La „Grandiflora”</i>	150 – 151
Un autograf al lui Gib I. Mihăescu în care subliniază semnifi- cația morală a nuvelei <i>La „Grandiflora”</i> : „Pentru a ve- dea că nu e de jucat cu sentimentele omenesti”	150–151
Casa în care a locuit scriitorul la Drăgășani.	406 – 407
O posibilă scenă pentru nuvela <i>Scuarul</i> : parcul orașului Dră- gășani.	406-407
Facsimilul după un șpalt din <i>Donna Alba</i> , din care se poate deduce cât de importante erau revenirile asupra textului chiar pînă în prefaza apariției. (Arhiva Gib I. Mihăescu, Biblioteca Academiei Române, A. 955).	406 – 407
Coperta primei ediții (1929) a volumului <i>Vedenia</i>	406 – 407
Scrisoare către Corneliu Moldovanu, din 4 februarie 1928 (Arhi- vele B.A.R., S —).	694-695
Mormîntul scriitorului, la Drăgășani.	694–695

CUPRINS

Studiu introductiv VII

Notă asupra ediției L X V

SCRIERI DE TINEREȚE – 1919-1921

Linia întâi 3
 în tren (1"
 Soldatul Nistor 29
 Cel din urmă cîrd 28
 Figurina 32
 Zi de primăvară 51

LA „GRANDIFLORA” [1928]

La „Grandiflora” \$7
 Frigul 144
 Uritul 158
 în goană 210
 întîmplarea 226

VEDENIA [1929]

Vedenia 251
 Ierni jilave 303
 Sfirșitul 308
 Semnele lui Dănuș 331
 Scuarul 345
 Examenul 360
 între porțelanuri 376
 Troița 393
 Tabloul 404

DIN PERIODICE- 1921-1935

Cei din urmă	429
Retragerea	441
Un călător	447
Soarele	455
Singuratecii	464
Vin nou	481
Coşul cu firguiele	489
Cea din urmă noapte	498
Aşteptare	508
Toamna	519
Amurgul	535
Poarta de fier	543
Icoana	564
Pisica	574
Tucătorul	583
Piaza	597
Deus ex machina	619
Ora bunului rămas	635
Monumentul	644
Filodor	657
Plecarea	666
Mina	673
Noaptea focurilor	682
Visul	711
împricinaţii	737
Note şi variante	759
Tabla ilustraţiilor	809

Lector: AURELIA RUSU

Tehnoredactor: AURELIA ANTON

Bun de tipar: W.II.W76. Tiraj: 2520 ex. legate 1/j.
Coli ed. 47,39. Coli tipar 55,50. Planşe 0.

Tiparul executat sub comanda
nr. 1129 la
întreprinderea Poligrafică
„8 Decembrie 1918”
Grigore Alexandrescu nr. 89—97,
Bucureşti,
Republica Socialistă România